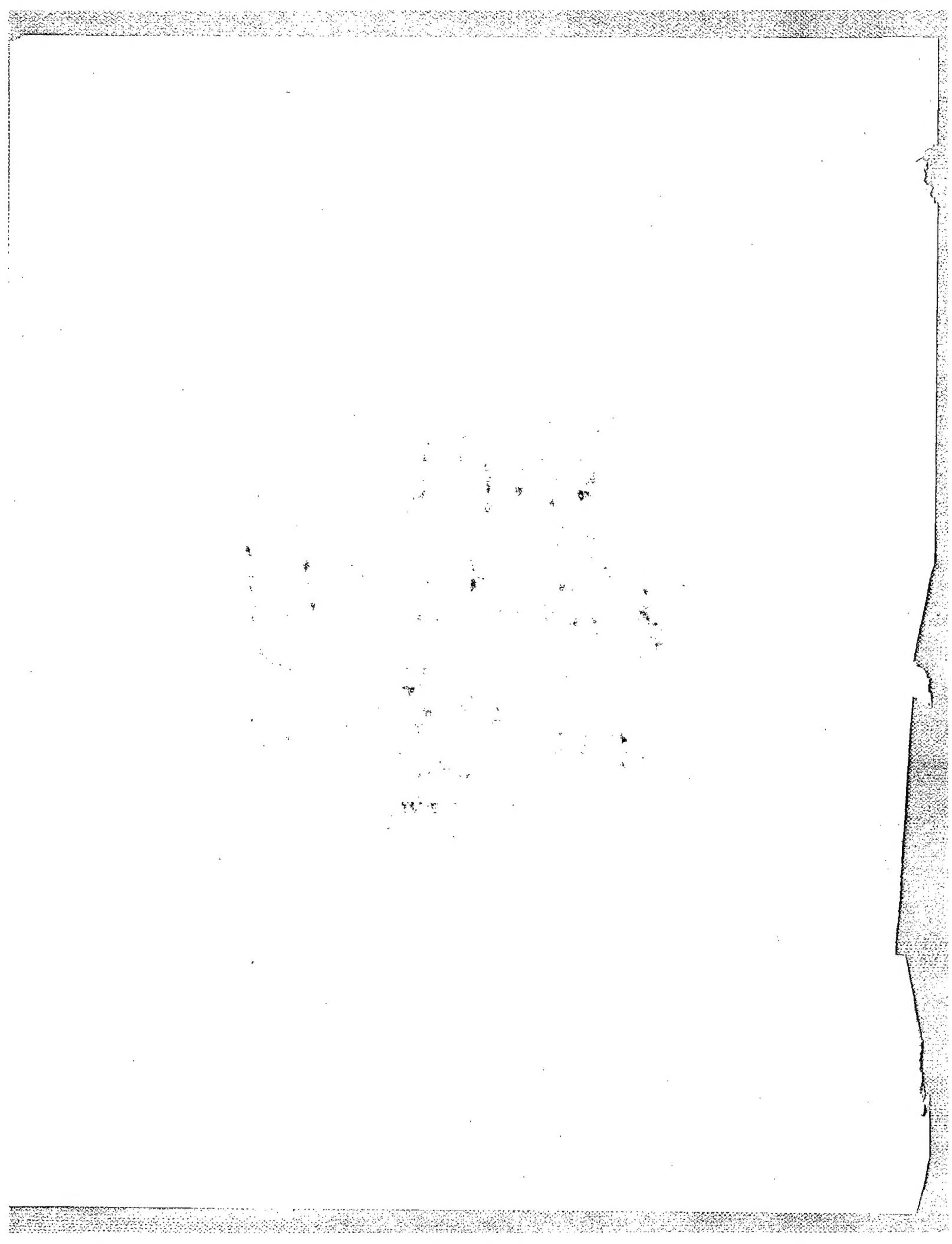

ਭਾਈ ਦੀਰ ਸਿੰਘ ਚੌਨਾਵਲੀ

(ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ)

ਕਵਿਤਾ

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਲੀ

ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ

ਕਵਿਤਾ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਲੀ

ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ (ਕਵਿਤਾ)

BHAI VIR SINGH RACHNAAVLI (In Punjabi)

Vol-I (Poetry)

© ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ।

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ-1972

ਦੂਜੀ ਵਾਰ-1988

ਤੀਜੀ ਵਾਰ-2006

ਚੌਥੀ ਵਾਰ-2011

ਕਾਪੀਆਂ-5000

ਕੀਮਤ : 201 ਰੁਪਏ

1120- ਹ. ਪੁ-1584

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ : ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਛਾਪਕ : ਤਰੁਣ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਗਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਰਾਹੀਂ : ਕੰਟਰੋਲਰ, ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ, ਪੰਜਾਬ

ਦੇ ਸ਼ਬਦ

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਸੰਤ ਕਵੀ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਸੇ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਦੇ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸੁਮਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਿਣੇ ਚੁਣੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਆਪ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਸਮੂਹ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਿਚ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਹਸਤਾਖਰ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਕਾਵਿ-ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਜਾਂ ਬਿਆਨ, ਕਲਮ ਦੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਸਿਮਟਣ ਤੋਂ ਨਾਬਰ ਹੈ। ਤਰਾਸ਼ੇ ਹੋਏ ਹੀਰੇ ਦੇ ਹਰ ਕੋਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਦਾ ਕਾਵਿ ਅਨੇਕੇ ਝਲਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਕਾਦਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੇਕੇ ਚਿਤਰੇ, ਨਿੱਕੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਕਵੀ, ਗੰਭੀਰ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਰਚੈਤਾ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਨਾਲ ਸਰਾਬੋਰ ਅਨੂਪਮ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸਨ।

ਆਪ ਨੇ ਜਿਥੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਰੁਬਾਈ ਦੇ ਲਘੂ ਆਕਾਰ ਦੇ ਸੰਜਮ ਨੂੰ ਨਿਭਾਅ ਕੇ ਵੱਡੇ ਸੁਨੇਹੇ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਉਥੇ ਆਪ ਦੀ ਕਲਮ ਸਿਰਖੰਡੀ ਛੰਦ ਵਿਚ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਰਚਦਿਆਂ ਉਂਨੀ ਹੀ ਸਰਲਤਾ ਅਤੇ ਸਹਿਜਤਾ ਨਾਲ ਬੜੀ ਲੰਬੀ ਪੁਲਾਂਘ ਪੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਹਰ ਬੰਦ ਸੁਹਜ, ਰਹੱਸ, ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਕਾਦਰ ਨੂੰ ਸਿੱਜਦੇ ਕਰਦਾ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਮਾਦ ਦੇ ਉਸ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਬੈਠ ਵੇ ਗਿਆਨੀ ਬੁਧੀ ਮੰਡਲੇ ਦੀ ਕੈਦ ਅੰਦਰ, ਵਲਵਲੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਸਾਡੀਆਂ ਲਗ ਗਈਆਂ ਯਾਰੀਆਂ'। ਸੰਨ 1972 ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੰਜ ਵਡ ਆਕਾਰੀ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਸੰਕਲਿਤ ਕਰ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਆਪ ਦੀਆਂ ਵਿਕੋਲਿਤਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਦੂਜੀ ਵਿਚ ਨਾਵਲ, ਤੀਜੀ ਵਿਚ ਗੁਰ ਬਾਲਮ ਸਾਖੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਹਿਤ, ਚੌਥੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ (ਭਾਗ 1 ਅਤੇ 2) ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਸ਼ਟਗੁਰੂ ਚਮਤਕਾਰ ਦੇ ਭਾਗ 1 ਅਤੇ 2 ਨੂੰ ਦੋ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ। ਪੰਜਵੀਂ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਸੰਕਲਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਵਿਦਵਾਨਾਂ/ਖੋਜੀਆਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਇਹ ਸੰਪੂਰਨ ਰਚਨਾਵਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਲੀ ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ (ਕਵਿਤਾ) ਦੀ ਪੁਨਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨਗੇ।

ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ
ਡਾਇਰੈਕਟਰ,
ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

ਤਤਕਰਾ

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਲੀ

(ਜਿਲਦ ਪਹਿਲੀ)

ਕਵਿਤਾ

ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ	ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ
ਨਿਨਾਣ ਭਰਜਾਈ ਦੀ	3	ਰਉਂ ਰੁਖ	26
ਸਿਖਿਆਦਾਇਕ ਵਾਰਤਾਲਾਪ		ਯਾਦ	26
ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰ	21	ਇਲਮ, ਅਮਲ	26
ਦੀਦਾਰ	23	ਅਮਲੀ-ਸੋਫੀ	26
ਅੱਖੀਆਂ	23	ਸੰਗੀਤ	27
ਲੱਗੀਆਂ	23	ਵਿਛੋੜਾ-ਵਸਲ	27
ਵਿਛੋੜੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ	23	ਬਿੱਛ	27
ਤੋਲ ਤੇ ਸੂਰਜ	23	ਲਾ ਮਕਾ	27
ਮੈਂਡਾ ਪਿਆਰਾ	24	ਉੱਚੀ ਨਜ਼ਰ	27
ਤਯਾਰੀਆਂ	24	ਦੁਵੱਲੀ ਭਾਕ	27
ਬਦੀ	24	ਹੱਦੋਂ ਪਾਰ ਨਾ ਹੋਈ	27
ਅਰੋਲ ਰਾਂਝਾ	24	ਕਿਵੇਂ ਨ ਫਧੀਂਦਾ	27
ਅਮਰ ਰਸ	24	ਰਾਗ ਦੀ ਸੁਰ	27
ਪਸਾਰੀ ਕਿ ਮਖੀਰ	24	ਜਿਤ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਉਤੇ ਵਲ ਸੱਜਣ	28
ਕੁਲਾਬ ਦਾ ਵਲ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ	24	ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਲ ਨਜ਼ਰ	28
ਹੌਸ਼-ਮਸਤੀ	24	ਨਾਮ, ਧਯਾਨ, ਰਚਾ	28
ਮਗਨਤਾ	25	ਸਿਵਾਣ	28
ਹਠ-ਰਸ	25	ਦਰਦ ਦੇਖ ਦੁਖ ਆਂਦਾ	28
ਬੇ-ਖੁਦੀ	25	ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਕਰਮ	28
ਉੱਚੀ ਮੌਤ	25	ਬਰਦਾ ਕਿ ਮਾਲਕ	28
ਪਿੰਜਰੇ ਪਿਆ ਪੰਛੀ ਪਿੰਜਰੇ ਦੀ ਸਲਾਹੁਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ	25	ਆਪੇ ਦਾ ਉਛਾਲ	28
ਅੱਜੋ	25	ਰੋਸ਼ਨ ਆਰਾ (ਸਮਾਧ ਚੋਂ)	29
ਲੱਗੀਆਂ ਨਿਭਣ	26	ਰੋਸ਼ਨ ਆਰਾ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ	29
ਭੈ ਵਿਚ	26	ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਇਕ ਬੋਨਿਸ਼ਾ ਸਮਾਧ	29
		ਆਪੇ ਵਿਚ ਆਪਾ	29

ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ	ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ
ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਪਯਾਰੇ	131	‘ਜਗਤ ਜਗਵੇਦੀ’ ਪਰ ਮਾਤਾ ਚੋਣੀ (ਸੁਲੱਖਣੀ)	154
ਖਹਿਤਾ ਛੁੱਟਾ ਸ਼ੌਕ ਦਾ	132	ਜੀ ਦੀ ਭੇਟ	155
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਅੰਕਣ ਆਇਆ	132	ਗੁਰੂ ਜਯੋਤਿ-ਕਲਗੀਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿੱਥੇ ਗਏ	156
ਵੇ ਤੇਰੀਆਂ ਧੰਨ ਕਮਾਈਆਂ	132	ਕਹੁ ਕਿਸ ਨੇ ਪਾਰ ਉਤਾਰਿਆ	157
ਸੱਦ ਸੁਣੋਂਦੀਆਂ ਮਾਏ	133	ਘਰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ	157
ਨੁਮਰੀ	134	ਕੀ ਕੀਤਾ	158
ਨੁਮਰੀ	134	ਅਗਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼	158
ਰਾਤੀਂ ਹੋਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ	134	ਹੀਰਾ ਜਨਮ	159
ਪੰਡਤ ਸ਼ਿਵ ਦੱਤ ਦਾ ਬਿਰਹਾ	134	ਕਦੀ ਨ ਉਹਲੇ ਹੋਵੇ ਦਰਸ਼ਨ	159
ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਉਸਤਤੀ	135	ਅਗਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼	160
ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ	135	ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਿਰਹ ਅਰਜ਼ੋਈ	160
ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ ਵੀਰ ਆਗਮ	135	ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ	160
ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦਾ ਬਿਰਹਾ	136	ਤੇ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ	160
ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ	136	ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ	160
ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਦਾ ‘ਗੁਰ ਨਾਨਕ-ਆਗਮ’	137	ਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਉੱਤਰ	161
ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ-1	137	ਦੁਹਾਈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ	161
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਿਰਹੋਂ ਵਿਚ ਮਾਤਾ	138	ਸਿਕਦੀ ਰੂਹ	161
ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ-2	138	ਸਿਰ ਭੇਟਾ ਚਾ ਧਰੀਏ	161
ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ-3	138	ਦਰਸ਼ਨ-ਤਰਸਨ	162
ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵੇਲੇ ਫਤਹ ਚੰਦ ਤੇ ਰਾਣੀ	139	ਦਰਸ਼ਨ-ਦਾਤ	162
ਦਾ ਬਿਰਹਾ	139	ਦਰਸ਼ਨ-ਸਿੱਕ	162
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਗਮ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ	139	ਸੁਕਰਾਨਾ	162
ਅਹਿਲਾਦ	140	ਇੱਕੋ ਦਾਤਾ ਹੁੰ	163
ਕੋਸਰ ਕਿਆਰੀ	140	ਇਕ ਅਰਜ਼ੋਈ	163
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ	140	ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ ਚੱਲੀਏ	164
ਮੈਂ ਬੇਟੀ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਂ	141	ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਬਿਰਹਾ	164
ਰਾਵੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ	142	ਮਹਿਕ ਕਲਗੀ ਵਾਲੜੇ ਦੀ	164
ਜਮਨਾ	142	ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਲਾਡ	165
ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਗੁਰ ਪਯਾਰੇ	143	ਰਿਵੀ ਹੱਥ ਸੁਨੇਹਾ	165
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ	144	ਗੁਰਪੁਰਬ ਦਾ ਗੀਤ	165
ਹੁਣ ਹੁਤ ਤੋਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ	145	ਬਿਰਹੋਂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ	166
ਵਿਯੋਗ ਭਾਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ	145	ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਤੂੰ	166
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪੀੜ	146	ਆ ਜਾ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ	167
ਆ ਮਿਲ	146	ਜਯ ਗੁਰ ਨਾਨਕ	167
ਮੇਰਾ ਨੇਹੁ ਅਵੱਲਾ	147	ਓਸਦਾ ਜੇ ਤੂੰ ਹੋ ਰਹੇ	168
ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸ਼	149	ਜਯ ਹੋ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ	168
ਰਾਤ, ਮੈਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ	150	ਦਿਲ ਸੱਧਰਾਂ ਦਾ ਦੋਨਾ	168
ਅੱਜ ਕੋਣ ਆਵਦਾ	150	ਫਿਰ ਕਦ ਆਵੇਗੇ	169
ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਤੇ ਨਰ ਰੂਪ	151	ਗੁਰਪੁਰਬ ਵਧਾਵਾ	169
ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਹੈ	152	ਚੰਦਾ ਨੀ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ	169
ਸੁਗੰਧੀ ਤੇ ਫੁੱਲ, ਸਾਈਂ ਤੇ ਗੁਸਾਈਂ	152	ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ	170
ਅੱਖ ਪਹਿਲੇ ਕਿ ਦੀਦਾਰ	153	ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਬੁੱਤ ਉਪਾਰਨ	170
‘ਮੈਂ ਤੇਰਾ’-‘ਤੂੰ ਮੇਰਾ’	153	ਆ ਮਿਲ ਜਾ	170
ਗੁਰੂ ਦੀ ਟੋਕ	154	ਦਾਗ ਦਿਲੇ ਦੇ ਧੋ ਦੇ	170

ਸ਼	ਪੰਨਾ	ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ
ਚੋਈ ਦੇਹ	171	ਸਦਕੇ ਤੇਰੀ ਜਾਦੂਗਰੀ ਦੇ	191
ਤੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਹਮਾਰਾ	171	ਲਗ ਗਈ ਸੀ ਬਾਲੀ ਉਮਰੇ	192
ਇਥੇ ਬੈਠ ਗਿਆ	171	ਵਡਮੁੱਲੀ ਦਾਤ	192
ਆ ਜਾ	172	ਵਾਂਸ ਦੀ ਟੋਰੀ	193
ਨਿਜਾਨੰਦ ਆਰਾਮ	172	ਰਸ, ਰਸੀਆ, ਰਸਾਲ	193
ਜਿਉਂ ਜਾਣ ਤਿਉਂ ਨਿਸਤਾਰੇ	172	ਮਿਲ ਵੇਲਾ ਉਂ	193
ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ	173	ਜਾਂਦਾ ਆਪ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰ	194
ਸਿਖੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ	173	ਹਜ਼ੂਰੀ	194
ਮੇਰਾ ਸ਼ੁਕਰ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸੱਧਰ	173	ਸਾਈਆਂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਆਣ	195
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ	174	ਨਿੱਕੀ ਗੱਦ ਵਿਚ	195
ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਦੜੀਆਂ - ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੁਆਰੇ	174	ਮਿਲਸੇ ਹਾਂ ਮਿਲਸੇ ਜ਼ਰੂਰ	195
ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੌਰ (ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ	174	ਬੋਲਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਣ	195
ਉਠ ਜਾਗ, ਜਾਗ ਬਹਿ ਜਾ	175	ਸਾਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼	196
ਰਾਜ ਹੋਸਾ ਤੂੰ	175	ਸ਼ਾਬਾਸ਼	196
ਚੜ੍ਹਿਆ ਚੰਦ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ	175	ਅੰਦਰਲੇ ਨੈਣ	196
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ	176	ਤਉਲਾ	197
ਲੰਘ ਆ ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ	176	ਫਿਕੱਲ	197
ਅਜ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਇਆ	176	ਤੁਰਦੀ ਸੰਥ ਸਵੇਰ	197
ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਦੜੀ	177	ਬਹਾਰ	197
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੂੰ	177	ਫਿਨ	197
ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਓ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ	177	ਜਾਗੀ ਜਾਂ ਏਸ ਨੀਂਦੋਂ	198
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਬੀ	177	ਮੇਰਾ ਸੰਦੇਸ਼	198
ਦਿਖਾ ਜਲਵਾ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ	178	ਸੈਨਤ	198
ਸਵਾਗਤ ਸੋਹਿਲਾ	178	ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਉਘਾੜ	198
ਕਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਐਡੇ ਸੁਹਣੇ ਹੋ	178	ਮੇਰੀ ਮੁਸ਼ਕਲ	199
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਇਆ	179	ਤੂੰਹੋ ਬੂਟੀ ਏ ਲਾਈ ਸੀ	199
ਮੁੜਕੇ ਕਦ ਹੁਣ ਆਓਗੇ	179	ਹੰਸ ਫੇਰੀ	199
ਦੁਹਾਈ ਹੈ	180	ਕਿੱਥੇ ਹੋ	200
ਕਰ ਦਿਓ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ	180	ਅੰਸੀਆਂ ਰਾਤਾਂ	200
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਕਲੀਆਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧਿ	181	ਦੁਖ ਅੰਦੋਹ ਗਏ ਸਭ ਭੁੱਲ	200
ਸਦੱਕੜੇ		ਰੁਕ ਜਾਏ ਕਾਲ ਚਾਲ	200
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਨੁਛਾਵਰ-ਤੁੱਲ	181	ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਦਾ ਧ੍ਰੋਮ	200
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ-ਵੱਲ	181	ਲੜ ਲੱਗੀ	201
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਬੁਲਬੁਲਾਂ ਦੀ	181	ਆਟਕ ਨੈਣ	201
ਅਭਿਲਾਖ		ਦੂਰ ਕਿੱਥੇ ਹੋਏ ਦੂਰੀ	201
ਪਰਦੇਸੀਂ ਗਈ ਕੋਇਲ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ	181	ਮਸ਼ੋਬਰਾ	201
ਪੀਲੀਆਂ ਪਰੀਆਂ	181	ਮਸ਼ੋਬਰੇ ਦੀ ਸਿਆਲ-ਧੁੱਪ	201
ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਅੰਕ ਸਮਾਵੇਂ	181	ਹੱਥ ਕਾਰ ਵੱਲ, ਰਸਨਾ ਉਚਾਰ ਵੱਲ	201
ਕੰਤ ਮਹੇਲੀ (ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ)	183	ਤੇਰੇ ਚੋਜਾਂ ਦੀ ਚਾਲ	203
		ਫਿੱਡੀ	203
ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ	189	ਦਿਲ ਵਟਾਂਦਾ	204
		ਮੇਰੇ ਚਪੇ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ	204
ਜੀਉ ਆਇਆਂ ਨੂੰ	191	ਕੇਰੂ ਪਹਾੜ	204
ਵਿਛਿਆ ਰਹੁ	191	ਸਾਈਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ	204

(ਕ)

ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ	ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ
ਬਾਂਢਲਾ	204	ਉਡਾਰੀ	232
ਦਿਲ ਸਧਰ	205	ਦਰਸ਼ਨ	236
ਪਿਆਰ ਰਰਬਾ	205	ਉਤਰਾਈ	239
ਚਾਣ ਅਚੱਕਿਆ	205	ਮਗਨਤਾ	243
ਮੁੜ ਮੁੜ ਵੇਰੇ ਪਾਂਦੀ ਆ	205	ਬਾਗ	245
ਬਿਰਹੀ ਲੇਖ	205	ਪਾਤੀ	249
ਤੋਰਾ ਆਸ਼ੀਆਨਾ	206	ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਚੜ੍ਹਾਈ	254
ਖਿੱਚ	206	ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਪਰਵੇਸ਼	259
ਟੁਰ ਜਾਓ ਨਾ	206	ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਵਿੱਥਿਆ	264
ਓਥਲ ਡਾਚੀ	206	ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਸਤਿਕਾਰ	267
ਨਾ ਛਪਿਆ ਕਰ	206	ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਪਹਿਲੜੀ ਰਾਤ	271
ਤੜਫਣ	206	ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਉੱਚੜ ਪੈੜੇ	275
ਅਸਲੀਅਤ	207	ਪਰੀ ਮਹਿਲ ਗੁੱਝੇ ਭੇਤ	278
ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪਿਪਲ ਦੇ ਪੱਤ ਦੀ ਨੌਕ ਨਾਲ		ਮਾਤਾ ਵਿਰਲਾਪ	282
ਲਟਕ ਰਹੀ ਜਲ ਬੂੰਦ ਦੀ ਅਰਦਾਸ	207	ਮਾਤਾ ਵਿਰਲਾਪ-ਮਿਲਾਪ	289
ਬਿਬੂੰਨ ਪੱਥਰ	207	ਦਰਬਾਰ	296
ਹੀਰਾ ਕਣੀ	208	ਪਤੀ ਦੇ ਪਤ੍ਰ	300
ਬੁਝੁੰਦੇ ਕੋਣ	208	ਟੋਟ	316
ਅਨ-ਸੰਗੀਤਕ ਸੰਗੀਤ	208	ਕੀਰਤਨ	320
ਅੱਚਣ-ਚੋਤੀ ਦਾ ਝਲਕਾ	209	ਭਿਲਮਿਲੇ ਚੱਕਰ	325
ਕੱਕਨ ਬੇਰ	209	ਸਤਿਸੰਗ-ਦਰ	332
ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਵਿਚ	209	ਸਤਿਸੰਗ ਅੰਦਰ	336
ਸੁਖ ਸੈਨਤ	209	ਸਤਿਸੰਗ-ਭ੍ਰਾਤਿ ਦਰਸ਼ਨ	338
ਧਾਰਾ ਦਿਲ ਟਿਕੇ ਵਾਲੀ	209	ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰਕਾਸ਼	342
ਫੇਰਾ ਪਾ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ	210	ਸਤਿਸੰਗ ਅਰਦਾਸ	349
ਨਾਮ ਪਿਆਲਾ	212	ਸਤਿਸੰਗ ਜੁਗਤ	354
		ਸਤਿਸੰਗ ਸਾਧਨ	362
ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ	213	ਸਤਿਸੰਗ-ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ	366
		ਸਤਿਸੰਗ-ਸਰਬੋਤ ਦਾ ਭਲਾ	373
ਉਥਾਨਕਾ	215	ਸਤਿਸੰਗ-ਕਰਨੀ	380
ਸਮਾਧ	217	ਸੁਕਰ	384
ਬੁੱਤ	220	ਅੰਤਕਾ ਪਹਿਲੀ	390
ਮਾਂਦੀ	223	ਅੰਤਕਾ ਦੂਜੀ	392
ਪਲੰਘ	228		

ਅਦੁਤੀ ਕਾਵਿ ਯਾਤ੍ਰਾ

ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੱਘਦੀ ਚੰਗਿਆਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨੂਰੋਂ ਨੂਰ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਇਕ ਪਾਰਸ-ਰੂਪ ਸੰਤ-ਆਤਮਾ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਕਵਿਤਾ ਰਚਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਕਵਿਤਾ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਯਾਤ੍ਰਾ ਹੀ ਮਹਾਨ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਵੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਯਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ ਦੋਵੇਂ ਨੁਕਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਯਾਤ੍ਰਾ-ਭੂਮੀ ਆਦਰਸ਼-ਗਾਮੀ ਭਾਲ ਜਾਂ ਜਗਿਆਸਾ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਤਮਕ ਜਗਿਆਸੂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਭਾਲ ਤੇ ਦੌੜ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਂ ਸੱਤ ਪ੍ਰਥਾਇ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਦੇਵ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਅਭੇਦਤਾ, ਤਦਰੂਪਤਾ ਤੇ ਇਸ ਅਨੂਠੀ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ-ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਹਿਜ ਅਨੰਦ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਸੱਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਜੀਵਨ-ਜੋਤ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਵਿਤਰਣ ਵਰਤਾਰਾ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੇ ਨਿਤ ਦੇ ਕਰਤਾਰੀ ਕਰਮ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਦੀਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਤਾਂ ਦੋਵੀ ਆਵੇਸ਼ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਸਹਿਜ ਮਈ ਪਸਾਰਾ ਹੈ, ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ ਜੋ ਲਿਖਤ ਤੇ ਅਲਿਖਤ ਮਧੁਰ ਬੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਅਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਕਰਤਾਰੀ ਅਮਲ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਰੋ ਸ਼੍ਰੋਤ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਸਮੇਂ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਕਵੀ ਹਿਰਦਾ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ੍ਰੋਤ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿੰਦ-ਪੜਕਣਾ ਵਿਚੋਂ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਲਟ ਲਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸੂਖਮ ਇਹਸਾਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਵੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਕਲਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਸਮਾਦੀ ਫਿਨ ਸਦੀਵਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੇ ਤੇ ਇਹ ਸ੍ਰੋ ਪ੍ਰਗਟਾਉ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਕਰਮ ਰਾਹੀਂ ਸਥਾਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ, ਜਨ-ਸਮੂਹ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਬਣ ਸਕੇ। ਇਉਂ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਇਕ ਸਿਰਾ ਆਪਣੇ ਸ੍ਰੋਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਜੀਵਨ-ਸੱਤਾ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਿਵਧਤਾ ਨਾਲ। ਅਜਿਹੀ ਮਹਾਨ ਕਾਵਿ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਇਕ ਸਿਰਾ ਜੋ ਅਨਾਦੀ ਪਰਮ ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਬੰਨਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਤੇ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਕਵੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਕਵੀ-ਆਪੇ ਦਾ ਸਚੇਵ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ-ਆਪੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਿਲੀਨਤਾ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਿਵਲੀਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਰਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ

ਕਵੀ ਲਿਵ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦਾ ਤੇ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ। ਲਿਵ ਚੇਤਨਤਾ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਮਨੁੱਖੀ ਕਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਦਾ ਤੀਬਰ ਇਹਸਾਸ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਲਰਜ਼ਦੀ ਤਲ-ਭੂਮੀ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਕਾਵਿ-ਕੰਵਲ ਦਾ ਝਿਲਮਿਲਾਂਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਹਿਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਵਿ ਦੇ ਬੋਧ ਲਈ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਰਮਜ਼ਿਆ ਨੁਕਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਵੀ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਉਸ ਅੰਦਰ ਕਾਵਿ ਦਾ ਸਾਗਰ ਛਲ-ਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਬੀਂ ਉਹ ਵਿਛੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਸੂਖਮ ਜਿੰਦ ਮਛਲੀ ਹਾਰ ਤੜਪਦੀ ਹੈ, ਲੁਛਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੇਲ ਤੇ ਵਿਛੜੇ ਦੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਪਸਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਅਨੁਭਵ, ਨਵੀਂ ਚੇਤਨਤਾ ਨਵੇਂ ਅਮਲ ਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਕਰਤਾਰੀ ਤੇ ਬੋਧਿਕ ਅਮਲ ਨੂੰ ਨਵ-ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੂਲ ਭੂਤ ਆਧਾਰ ਤਾਂ ਅਧਿ-ਆਤਮਕ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਆਤਮਕ ਜਗਿਆਸਾ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਇਹ ਅਮਲ ਪੁਰਾਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਨਵੀਨ ਅਰਥ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਵੀਨਤਾ ਤਤਕਾਲਿਕ, ਬੋਧਿਕ ਵਿਕਾਸ, ਪੂਰਬ ਤੇ ਪੱਛਮ ਦੀਆਂ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਤੇ ਬੋਧਿਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਏਕੀਕਰਣ, ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਅਕ-ਤਿਤਵ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਕਾਸ, ਉਸ ਦੇ ਸੂਖਮ ਇਹਸਾਸ ਤੇ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾਰੀ ਅਮਲ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਜਾਂ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਅਨੁਭਵ ਨਵੀਨ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨੁਭਵ ਵਰਤਾਰੇ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਆ ਜਾਣਾ ਬੜਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਤਰ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਕਸਿਤ ਸਰੂਪ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਵਰਤਾਰਾ ਨਿਰੋਲ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਯਾਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਿਆ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸਮਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ।

ਉਦਯੋਗਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪੂਰਬ ਤੇ ਪੱਛਮ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਮੇਲ ਤੇ ਸਹਿਚਾਰ ਵਿਚੋਂ ਨਵਾਂ ਅਮਲ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕਾਲ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਸਥਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਗਈ। ਉਹ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਘੇਰਾ, ਖੇਤ੍ਰ ਤੇ ਫੈਲਾਓ ਮਨੁੱਖਤਾ ਜਿੱਤਾ ਜਗਤ ਵਿਆਪੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਤਕਾਂ ਤੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰਬ ਕਾਲੀਨ ਅਧਿਆਤਮਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ

ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਨਿਰੋਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨ ਤੇ ਤੱਕਣੀ ਜਾਂ ਪਹੁੰਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸੂਰ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਗੱਦ ਤੇ ਪੱਦ ਦੋਹਾਂ ਖੇਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਲ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚਿੰਤਕਾਂ ਤੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਕਵੀਆਂ ਉਤੇ ਘਟਿਆ ਹੈ। ਸੁਆਮੀ ਪਰਮ-ਹੰਸ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ, ਸੁਆਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ, ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ, ਗੁਰੂਦੇਵ ਟੈਗੋਰ, ਸ੍ਰੀ ਅਰਵਿੰਦੂ ਘੋਸ਼ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਵਰਗੇ ਸਮਾਜਕ ਚਿੰਤਕਾਂ ਉਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਮਲ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਨਰ-ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਅੰਦੋਲਨ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਭਾਰਤੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਦਰਸ਼ਨ-ਵਿਚਾਰ, ਅਨੁਭੂਤੀ ਜਾਂ ਕਾਵਿ ਮਈ ਸੰਵੇਦਨ ਸ਼ੀਲਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪੂਰਬ ਤੇ ਪੱਛਮ ਦਾ ਬੌਧਿਕ ਅਮਲ ਗਤੀਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਭਾਵਕਤਾ ਦੀ ਤੀਖਣਤਾ ਤੇ ਵਖਰਾ-ਪਣ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਜੋਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਹਿਤਕ ਘਾਲਣਾ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਪਰਦਾਈ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਵਾਚਣਾ ਸੰਕੀਰਣਤਾ ਦੇ ਤੁਲ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਤਿਆਈ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਤੱਤਕਾਲੀ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਹੀ ਯੋਗ ਭਾਂਤ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਜੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਏਸ਼ਿਆਈ ਰਹੱਸਵਾਦ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਵਾਲਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜਗਿਆਸਾ ਦੀ ਤੀਖਣਤਾ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਉਨਮੁਖਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਪਲਾਇਨਵਾਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਇਸ ਏਸ਼ਿਆਈ ਰਹੱਸਵਾਦ ਦੀ ਝਲਕ ਮਾਤ੍ਰ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਤੇ ਰਚਨਾ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਵਿਕ-ਸਿਤ ਸਰੂਪ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਮਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬੌਧਿਕ ਲਕਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਦਾ ਚੇਤਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਥਾਂ ਪੁਰ ਥਾਂ ਇਕ ਬੌਧਿਕ ਵਰਤਾਰਾ ਸਨਮੁਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਜਾਂ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸੂਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪਰੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਵਿਚ ਭਾਵਕਤਾ ਤੇ ਬੌਧਿਕਤਾ ਦਾ ਸੁਰਮੇਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਵਕਤਾ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਪਭਾਵਕ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੜ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੌਧਿਕ ਲਕਸ਼ ਸਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਉਹ ਅਧਿਆਤਮਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸਰੂਪ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਤੇ ਲਹਿਜੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਵੀਨ ਕਹਿ ਚੁਕੇ ਹਾਂ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਗੁਰਮਤ ਦੀ ਹੀ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਕੁਝ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਵਕ ਤੇ ਬੌਧਿਕ ਆਧਾਰ ਗੁਰਮਤ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਧੀ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿੰਬ ਮਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੂਫੀ ਦਰਸ਼ਨ ਵੇਦਾਂਤ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਰੋਮਾਂਸਵਾਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਤਲ-ਭੂਮੀ ਦੇ ਉਹ ਫਲ, ਫੁਲ ਤੇ ਸੁਗੰਧ ਭਰਪੂਰ ਬਿਛ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਂਗਣ ਵਿਚ ਕਵੀ ਗਗਨ ਪੀਘ ਪਾ ਧਰਤ ਤੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਵਲ ਬੁਲਾ ਬੁਲਦਾ ਤੇ ਆਕਾਸ਼ੀ ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਘ ਦੀ ਕਮਾਨ ਬਣਾ, ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਕਟਾਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਝੀਣੀ ਬਾਣ-ਵਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਮੂਰਤ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੀ ਜੋ ਕਾਵਿ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਸਦੇਵ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਸੰਤ ਦੀ ਦਿਵਯ ਮੂਰਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਕਾਵਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜਿੰਦ-ਕਣੀਆਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਲੁਟਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਆਤਮਾ ਮਹਾਂ ਨੂਰ ਉਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਲਰਜੇ ਦਾ ਵਜੂਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਗਈ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸੂਰਤੀ ਜਗਮਗਾ ਉਠੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਮਣੀਕ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਦਾ ਸੰਗੀਤਕ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਝਲਕਾਰਾ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸਾਖਿਆਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ :-

ਚੜ੍ਹ ਚੱਕ ਤੇ ਚੱਕ ਘੁਮਾਨੀਆਂ
ਮਹੀਵਾਲ ਤੋਂ ਸਦਕੇ [ਪਈ] ਜਾਨੀਆਂ
ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਦਲਾਂ ਨੂੰ ਫਰਸ਼ ਬਣਾਨੀਆਂ
ਉਚੇ ਨਾਚ ਰੰਗੀਲੜੇ ਪਾਨੀਆਂ
ਬਾਜੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਾਨੀਆਂ
ਖਿੜ ਖਿੜ ਹੱਸਨੀਆਂ ਓਨ੍ਹੇ ਸ਼ਰਮਾਨੀਆਂ
ਤਾਰੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਗੂੰਦਾਨੀਆਂ
ਚੰਦ ਮੱਥੇ ਤੇ ਚਾ ਲਟਕਾਨੀਆਂ
ਨੀਲੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਨੁਮਕਦੀ ਜਾਨੀਆਂ

[ਚੜ੍ਹ ਚੱਕ ਤੇ ਚੱਕ ਘੁਮਾਨੀਆਂ]

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਜਮਾਲੀ ਬਿੰਬ ਤੇ ਵੇਰਵਾ ਤਸਵੀਰ ਹੀ ਕਵੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਨਿੱਜੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆ ਖੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂਹੀ ਕਵੀ ਲਈ ਕਵਿਤਾ ਨੂਹੀ ਕਿਸ਼ਮਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਦਭੁਤ ਜਲੋਂ ਦਾ ਵਿਸਮਾਦੀ ਵਰਤਾਰਾ, ਸ਼ਾਂਤ ਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪਰਵਾਹ ਉਚੇਰੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜਿੰਦ ਧੜਕਣ ਤੇ ਉਚੇਰੀ ਆਤਮਕ ਯਾਤਰਾ ਦੇ ਲਕਸ਼ ਦਾ ਸੁਹਜਮਈ ਚਿਤ੍ਰ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਰਹੱਸਮਈ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਨਾਂ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਅਨੰਤ ਹੈ ਉਨਾਂ ਹੀ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਿਕਾਸ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾ-ਕਰਮ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦ-ਕਰਮ ਦੋਵੇਂ ਸੰਯੁਕਤ ਹਨ। ਇਹੀ ਲਕਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ “ਜਪੁਜੀ” ਦੀ ਅੰਤਮ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ‘ਸ਼ਬਦ ਦੀ

ਸੱਚੀ ਟਕਸਾਲ' ਦਾ ਕਲਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੀ ਸਵੈ-ਸਾਧਨਾ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਹੱਥੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਿਰਭਰ ਕਰੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਕਵੀ ਲਈ ਕਵਿਤਾ ਚੇਤਨ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਹਿਜ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਹਿਜ ਅਮਲ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਦੇ ਚੇਤਨ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹਾ ਸਭ ਕੁਝ ਕਵੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅੰਦਰ ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਘਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਚੇਚ ਦੀ ਲੋੜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਿਥੇ ਉਚੇਚ ਹੈ ਉਥੇ ਸਹਿਜ ਨਹੀਂ। ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹ ਨਿਰਬੰਧਨ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਆਪਣਾ ਬੰਧਨ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਬਿਛ ਵਿਚੋਂ ਫਲ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਤੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ, ਜੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਸ ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਿਰਜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਕਵੀ ਦਾ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਸੁਭਾਵਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੀ ਸੁਗੰਧੀ ਮਿਠਾਸ ਤੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਕਰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਵੰਡਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰੰਪਰਾ ਪੂਜ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪਰੰਪਰਾ ਉਸ ਅੰਦਰ ਰਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੋੜ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਪ੍ਰੋੜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਸ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗਤੀ ਧੜਕਦੀ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸਮਾਨ ਨਿੱਤ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵਲ ਨੂੰ ਦੌੜਦਾ ਹੈ, ਲਕਸ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਛਿਨ ਲਈ ਵੀ ਅੱਖੋਂ ਪ੍ਰੱਖੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਧਿਆਨੀ ਯੋਗੀ ਵਾਂਗ ਸੁਰਤੀ ਦਾ ਖੂਹ ਗਿੜਦਾ ਹੈ, ਨੀਬ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪੁਜਣ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਜੀਵਨ ਗਤੀ ਨੂੰ ਬਰਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਕਾਂਝੇ ਵਿਚ ਬੰਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਚਾਲ ਨਿਰੰਤਰ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਨਹੱਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਸਮਾਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਕਠਿਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਿਥੋਂ ਹੋਇਆ, ਅੰਤ ਕਿਥੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿੱਤ ਦਾ ਜਗਿਆਸੂ ਅਮਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਦਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਕਿਥੇ? ਬਸ ਚਾਲੇ ਪਏ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵਲ ਤੁਰੀ ਜਾਣਾ। ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸੀਨੇ ਦੀ ਖਿੱਚ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ :—

ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ
ਓ ਕਰ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ।
ਨਿਹੁ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ ?
ਓ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ।
ਇਕੋ ਲਗਨ ਲੱਗੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ
ਹੈ ਟੋਰ ਅਨੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ।
ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮਕਾਮ ਨ ਕੋਈ
ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿੱਤ ਰਹਿੰਦੇ।

[ਇੱਛਾ ਬਲ ਤੇ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ]

ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਸੁਖਮ ਭਾਵਕ ਆਪੇ ਦਾ ਇਕ

ਵਾਸਤਵਿਕ ਚਿੰਬ ਹੈ। ਚੇਤਨ ਆਪੇ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜੀ ਕਾਵਿ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਸਰੂਪ ਤੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਕਰਤੱਵ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਭਾਂਤ ਪ੍ਰੀਚਿਤ ਹੈ। ਕਵੀ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਕਾਵਿ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਨਰਸਾ ਲਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਬੰਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ 'ਕਾਵਿ ਰੰਗ-ਸੁੰਦਰਤਾ' ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਦੈਵੀ ਤੇ ਸੁਖਮ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਤੇ ਬਿੰਬ ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਕਵਿਤਾ ਸਬੰਧੀ ਉਦਾਤਭਾਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਕੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਰਸ ਰੂਪ ਸੁਗੰਧ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰ" ਦੀ ਇਕ ਰਚਨਾ 'ਅਮਰ ਰਸ' ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਚਿਤ੍ਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ :—

ਸੁਹਣੇ ਹੱਥ ਸੁਰਾਹੀ ਪਯਾਲਾ;
ਦੇਖ ਦੁਖੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ,
ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਮੁਖ ਦੇਖ ਸਜਨ ਦਾ
ਦੇਖ ਸੁਰਾਹੀ ਰੋਈ।
ਰੋਂਦੀ ਵੇਖ ਸਜਨ ਹਸ ਆਖੇ,
'ਕਉੜੀ ਸ਼ਾਬ ਨ ਲਯਾਯਾ';
'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਏਸ ਸੁਰਾਹੀ ਭਰਿਆ,
ਪੀਏ ਤੇ ਜੀਵੇ ਮੋਈ।'

ਇਥੇ ਸੂਫੀ ਰਹੱਸਵਾਦ ਦੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮਾਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਸੁਰਾਹੀ ਤੇ ਪਿਆਲਾ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਰਵਾਣਿਤ ਰੂਪ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਉਸ ਵਿਚਲੇ ਵਸਤੂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੂਫੀ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਮਸਤੀ ਤੇ ਖੋੜੇ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਪਰ ਪਿਛੋਂ ਸੰਸਾਰਕ ਰੁਚੀਆਂ ਅਧੀਨ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਬਿਆਨ ਨਿਰੋਲ ਕਾਮਨਾਗਤ ਪੱਧਰ ਤੇ ਫਾਰਸੀ, ਉਰਦੂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕੁਝ ਸਸਤੇ ਜਿਹੇ ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਕਵਿਤਾ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਗੁਲਦਸਤੇ ਦਾ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਪੁਸ਼ਪ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਹੀ ਮਨੋਹਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਹਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਆਤਮ ਪਛਾਣ ਤੇ ਜਗਤ ਕਲਿਆਣ ਹਿਤ ਰਚਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਵਿਤਾ ਜਿਥੇ ਸਮੂਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਉਦਗਾਰਾਂ ਦੀ ਉਚੇਰੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਕਾਫਲੇ ਦੇ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਵੀ ਉਕਰੇ ਪਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਦੁਖੀ [ਜਨਤਾ] ਸੋਹਣੇ ਸਜਨ [ਕਵੀ] ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਂਝੀ ਮਿਲੀ ਹੈ ਪਰ ਸੁਰਾਹੀ [ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਰੂਪ] ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਰੋ ਪਈ ਹੈ। ਕੋੜੀ ਸ਼ਰਾਬ, ਸੰਸਾਰਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਨਪਰੰਪਰਾ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਪਰ ਕਵੀ ਦੇ ਅਮਰ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਮੋਈ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਮਈ ਸ਼ਕਤੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮ-ਗੌਰਵ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਨਵ-ਮਾਨਵ-ਮੰਡਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ-- ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਜਿਹੀ ਮਹਾਨ ਕਵਿਤਾ ਅਮਿੱਟ ਲਗਨ ਤੇ ਅਖੁੱਟ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਵਿਚੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਵੀ ਦੀ ਪਾਰਸ-ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੇ ਪੱਕਾ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸੁੰਦਰ ਬਿਛ ਦੇ ਪੁਸ਼ਪ ਅੱਗੋਂ ਆਪਣੇ ਸੁਹੇ ਰੰਗ ਵਿਚੋਂ ਭਿੰਨੀ ਗੁਲਾਬ

ਸੁਗੰਧੀ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਬੰਧੀ ਕੁਝ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਏ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਗੁਲਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਗੁਲਾਬਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਜਿਹਾ ਵਜਦ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਆਤਮ ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਆਤਮ ਦ੍ਰਵਣ ਵਾਲਾ ਝਲਕਾਰਾ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ। ਕਈ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਕਰਨਾ ਕਵੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਦੰਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਵੀ ਤਾਂ ਉਸ ਅਨੁਭਵੀ ਦੰਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਓਂ ਦਾ ਇਕ ਵਾਹਣ ਮਾਤਰ ਵਸੀਲਾ ਹੈ [ਰਸ ਰਸੀਆ ਰਸਾਲ], ਪਰ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਅਫਲਾਤੂਨ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਾਨ ਉਦਾਤ ਵਸਤੂ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰਥਕ ਸਮਾਜਕ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ :—

ਸੁਣ ਤੂੰ ਲਿਖਣ ਹਾਰਿਆ, ਐਸਾ ਕੁਝ ਨਾ ਲਿੱਖ,
ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨੇ ਤੇ ਜਗਤ-ਵਧੇ ਪਾਪ ਅਰ ਦੁੱਖ.....
ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਜਗਤ-ਵਿਚ ਨੀਵੇਂ ਕਰਮ ਸੁਭਾਉ
ਅਗੇ ਢਲੇ ਹਨ ਬੜੇ ਤਿਉਂ ਵਧਾਵੇਂ ਲਿੱਖ

(ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ)

ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ਵਾਦੀ ਵੀ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਜੋਂ ਇਹ ਲੰਮੀ ਯਾਤਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਪੜਾਉ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਵੀ ਆਪਾ ਕਿਤੇ ਵਧੇਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ਲੁਕਵਾਂ ਤੇ ਸੰਕੇਤਕ ਰੰਗ ਛੱਡ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਵੱਡਾ ਕਮਾਲ ਤਾਂ ਉਸੇ ਸਮਸ਼ੀਅਤ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇ ਕਰਮ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਛਾਪ ਰਚਨਾ ਦੇ ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ ਉੱਤੇ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕਈ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। 'ਕਿੱਕਰ' 'ਬਨਫਸ਼ੇ ਦਾ ਝੁੱਲ' 'ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਝੁੱਲ' ਕੁਝ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਵੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੇ ਬਾਹਰੀ ਪਸਾਰੇ (horizontal expansion) ਦੀ ਥਾਂ ਉਚੇਰੇ ਵਿਕਾਸ (vertical growth) ਦੇ ਦਾਵੀਏ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ 'ਸਿੱਧੇ ਜਾਣੇ ਚੜ੍ਹਦੇ' ਵਾਲਾ ਮਾਰਗ ਹੈ, 'ਚੌੜੇ ਦਾਉ ਵਧਣ' ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਭਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਲੁਕਾਇਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੁਕ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਮਹਿਕ ਉਠਣ ਵਾਂਗ ਅਣਹੋਂਦ ਤੇ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਆਪ ਹੀ ਵੰਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਰਹੱਸ ਹੈ ਇਸ ਦੇ 'ਨਈਂ ਕਿਨਾਰੇ' ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ 'ਰੋਲਿਆਂ ਤੇ ਥਮੇਲਿਆਂ' ਵਿਚ ਆ ਖਲੋਣ ਦਾ। ਉਚੇਰੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਉਤਰਾਈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ 'ਹੋਮ ਕੁੰਟ ਤੋਂ' ਮਾਤ ਲੋਕ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਇਕ ਲਘੂ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪ੍ਰੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ 'ਤ੍ਰਿਭੁਣ ਦੀਆਂ ਸਖੀਆਂ' ਦੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ 'ਰਾਜ ਹੋਸ' ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੁਹਿਰਦ ਤੇ ਸੁਖਮ ਭਾਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਦਰਦ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਜਾਣਾ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ

ਬੜਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਦਰਦ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਘਟਾ ਸਕਦੇ! ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾ ਕਿਵੇਂ ਛੱਡੇ? ਇਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਦਾ ਹਕਦਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਕਵੀ ਜੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਹੈ ਦੀ ਕਈ ਵਾਰ ਗਲਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਉਨਮੁਖੀ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਪੁਸ਼ਪ ਹੁਲਾਰੇ ਮਿੱਠੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਖਿੱਚਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਤਮਕ ਲਕਸ਼ ਵੱਲੋਂ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਮੋੜ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਵੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੁਵਿਕਸਿਤ ਆਪਾ ਚੁੰਬਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮਾਨ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਕੁੱਸਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਸੂਖਮ ਮੰਡਲ ਦੇ ਮਾਰਗਿਕ ਤੇ ਅਸਲੀ ਲਕਸ਼ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਹ ਧੁਰ ਦੀ ਖਿੱਚ, ਅਸਲੇ ਦੀ ਤਾਘ ਰਸ ਵਿਲੀਨਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਮੁਖ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੇ ਰਮਜ਼ੀਆ ਵੱਥ ਹੈ ਹੋਸਾਂ ਦੇ ਮੌਤੀ ਅਹਾਰ ਕਰਨ ਸਮਾਨ। ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਸਾਂ ਤਾਂ ਕੋਧਰਾ ਖਾਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ, ਅਸੰਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਸੰਗ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਸਗਲ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਤਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪਲਾਇਨਵਾਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਹਿਜਵਾਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਹਿਜ ਰੰਗ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਸੱਤ ਦੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ (ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ) ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਯਥਾਰਥ (apparent reality) ਦੀ ਨਾਨਾ ਰੂਪਤਾ ਪਿੱਛੇ ਅਦ੍ਰਿਤ ਦੀ ਝਲਕ ਤੇ ਪਰਮ ਯਥਾਰਥ (ultimate reality) ਜਾਂ ਅਸਲੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਦੀ 'ਵਿਛੋੜਾ ਵਸਲ' ਨਾਂ ਦੀ ਰੁਬਾਈ ਇਸੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸੱਚ ਦੀ ਭਾਵ ਪੂਰਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ :—

ਸਾਬਣ ਲਾ ਲਾ ਧੌਤਾ ਕੋਲਾ,
ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ
ਖੁੰਬ ਚਾੜ੍ਹ ਰੰਗਣ ਭੀ ਧਰਿਆ
ਰੰਗ ਨ ਏਸ ਵਟਾਇਆ
ਵਿੱਛੜ ਕੇ ਕਾਲਖ ਸੀ ਆਈ
ਬਿਨ ਮਿਲਿਆਂ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ
ਅੰਗ ਅੰਗ ਦੇ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖੋ
ਚੜ੍ਹਦਾ ਰੂਪ ਸਵਾਇਆ।

ਇਸੇ ਅਸਲੇ ਵਲ ਖਿੱਚ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤੀਕਮਈ ਝਲਕ ਜੋ ਕਵੀ ਦੀ ਆਤਮਕ ਯਾਤ੍ਰਾ ਲਈ ਤਿਆਗੀ ਦੇ ਭਾਵਕ ਵੇਗ ਦੇ ਸਰੂਪ ਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ 'ਤਯਾਰੀਆਂ' ਨਾਂ ਦੀ ਰੁਬਾਈ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੁਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪ੍ਰੀਤ ਲੋਕ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਕਵੀ ਕਿਵੇਂ ਨਵੇਂ ਅਰਥ ਦੇ ਕੇ 'ਤੁਪਕਾ ਤੁਪਕਾ ਫੁਲ੍ਹਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਹੂ ਦਰਿਆ ਵਾਂਗ' ਵੇਗਵਾਨ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ ਮਈ ਆਪੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਹਤ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ :—

ਰਾਂਝਾ ਬੈਠਾ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ
ਨਾਲ ਭਾਬੀਆਂ ਅੜਦਾ, —

ਕਾਸਾ ਅਜੇ ਚੱਕ ਹੈ ਚੜ੍ਹਿਆ —
ਹੱਥ ਘੁਮਿਆਰ ਉਸ ਘੜਦਾ —
ਹੀਰ ਸੁਰਾਹੀ ਪੌਣ ਨਿਵਾਈ,
ਖਲੀ ਝਨਾਂ ਦੀ ਕੰਧੀ,
ਸਹੁ ਦਰਿਆ ਵਗੇ ਨਹੀਂ ਅਟਕੇ
ਤੁਪਕਾ ਤੁਪਕਾ ਖੜਦਾ ।

ਕਵੀ ਜੀ ਦਾ ਇਸਟ 'ਅਚੱਲ ਰਾਂਝਾ' ਹੈ ਜੋ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਬੈਠ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕੁੰਡੀ ਪਾਈ 'ਹੀਰ ਆਤਮਾ' ਨੂੰ ਖਿੱਚਾਂ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਿੱਚ ਸਦੀਵੀ ਤੇ ਨਿੱਤ ਦੀ ਹੈ। ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਭਿਆਸ ਹੈ। ਪਲ ਪਲ ਦਾ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਹੈ.....ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗਤੀ ਵਿਚ ਮੇਲ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਰਸ ਅਕਹਿ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਕਵੀ ਨੂੰ ਦੈਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਸਾਤਵਿਕ ਦੈਵੀ ਅਨੁਭੂਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੂਖਮੀਕਰਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਟਿਕਾਓ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਉਦਾਤ ਭਾਵੀ ਤੇ ਸੁਹਾਗ-ਅਨੰਦ [ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ] ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਂਗਲੀ ਮਹਿੰਦੀ ਦਾ ਨਿਖਰਿਆ ਸੁਹਾਪਣ ਕਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਉਸ ਜਿਹੀ ਹੀ ਜਵਾਨ, ਸਦ-ਵਿਗਾਸੀ, ਖੇਡੇ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਅਨੰਦ-ਵਰਧਕ, ਅਕੱਬਨੀ ਮਸਤੀ ਭਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੱਜਾ, ਸਰਮ [ਸੁੰਦਰਤਾ] ਦੀ ਧਿਆਨੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਦੀ ਕਾਵਿ ਘਾੜਤ ਘੜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਭਾਵਵਾਚਕ (abstract) ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਚਿੰਨ-ਮਈ (metaphorical) ਹੈ। ਕਵੀ ਆਖਦਾ ਹੈ:-

ਮਹਿੰਦੀਏ ਨੀ ਰੰਗ ਰੱਤੀਏ ਨੀ !
ਕਾਹਨੂੰ ਰਖਿਆ ਈ ਰੰਗ ਲੁਕਾ ਸਹੀਏ,
ਹੱਥ ਰੰਗ ਸਾਡੇ ਸਰਮਾਕਲੇ ਨੀ
ਵੇਨੀ ਅੱਜ ਸੁਹਾਗ ਦੀ ਲਾ ਲਈਏ
ਗਿੱਧੇ ਮਾਰਦੇ ਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥ
ਰੰਗ ਰੱਤੜੇ ਦੇ ਗਲੇ ਪਾ ਦੇਈਏ,
ਗਲ ਪਾ ਗਲਵੱਕੜੀ ਖੁਹਲੀਏ ਨਾ,
ਰੰਗ ਲਾ ਰੰਗ ਰੱਤੜੇ ਸਦਾ ਰਹੀਏ ।

[ਮਹਿੰਦੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਕੋਲ]

ਕਵੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਿਚਲੀ ਸੰਤ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਤੇ ਚਿੰਤਨਾਤਮਕ ਦੋ ਪੱਖ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਤੇ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਵੁਕਵਾਂ ਸਰੂਪ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਤ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਆਧਾਰ ਭਾਵੇਂ ਸੰਪਰਦਾਈ ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਸਿਖੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਵਿਚ ਹਨ ਜੋ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜ ਅੰਗ ਹੈ.....ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਕਵਿ-ਮਈ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਵਾਚਕ ਮਾਧਿਅਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਅਕਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਨਿਜ-ਤੱਵ ਦੀ ਏਨੀ ਪਾਣ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਨਿਸਚੇਦਾਇਕ, ਇਸ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਨਿੱਜੀ, ਇਸ ਦੇ ਸਰੋਦੀ ਅੰਸ਼ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਭਾਵਕ੍ਰਿਤਾ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਰਸਮਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਵਾਲਾ ਆਧੁਨਿਕ ਤੇ ਚਿੰਤਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਜੋ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਅੰਗ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਆਤਮਕ ਜਗਿਆਸਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਵੇਗੀ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ ਜੋ ਅਤਿ ਉਤਮ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸਾਧਨਾ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ ਆਪਣੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਿੱਜੀ ਮਾਰਸਿਕਤਾ ਤੇ ਰਹੱਸ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ। ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸੂਖਮ ਭਾਵੀ ਛਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਉਸ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੰਨਾ ਸੁਹਿਰਦ ਹੈ। ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਸਰੋਦੀ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਝਰਨੇ ਵਾਂਗੂ ਵਹਿ ਉਠਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅਨੂਠਾ ਅਨੁਭਵ ਮੌਲਿਕ ਰੂਪ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਚਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਸੰਕਲਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਹੋਣ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕਵੀ ਦੇ ਸੁਹਜਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਸਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜਿਥੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਸਹਿਜਵਾਦੀ ਹਨ ਉਥੇ ਕਲਪਨਾ ਪੱਖੋਂ ਸੁਹਜਵਾਦੀ। ਜੇ ਬਿੰਬ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕਵੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਆਪੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਮਈ ਉਘਾੜ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਬਿੰਬ-ਵਿਧਾਨ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਨੂਠਾ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਰਚ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਵੀ ਦਾ ਬਿੰਬ-ਸੰਸਾਰ ਬੜਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਮੈਕਸਮੂਲਰ ਨੇ ਰਿਗਵੇਦ ਉਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਵੈਦਿਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵਰਣ ਰੂਪ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਚਾਨਣ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਅਗਨੀ, ਉਸ਼ਾ, ਜਲ, ਵਰਣ, ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਸਭ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਅਨਾਦੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਬਿੰਬ ਹਨ। ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਵੈਦਿਕ 'ਦੇਵ ਦੇਵਾਂ' ਨੇ 'ਸਰਬ-ਦੇਵਾਂ' ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਇਕ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸਰੂਪ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਲੀ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਆਤਮਾ ਵੀ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਭਾਵ 'ਸਰਬ ਦੇਵਾਂ' ਜਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਜਾਂ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸਾਖਿਆਤ ਸਰੂਪ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅੱਗੇ ਕਾਵਿ ਖੇਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪਸਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇ-ਗਤ ਆਪਾ ਜਾਂ ਕਵੀ ਦਾ ਆਤਮਗਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ (subjective view point) ਇਸ ਆਤਮ-ਬਿੰਦੂ ਉੱਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮ-ਬਿੰਦੂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇਰਾ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਜਾਂ ਆਭਾਸ ਮਨੁੱਖੀ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਸਿਖਰਲਾ ਨੁਕਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਉੱਤੇ ਹੀ ਪਰਮ ਸੱਤਾ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਅੱਗੇ ਉਸ ਝਲਕਾਰੇ ਨੂੰ ਜੋ ਸੂਖਮ ਸਰੂਪ ਦਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰਕ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਵਿਚ ਪਸਾਰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਬਿੰਬ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਲਹਿਰਾ ਭਾਵ ਸੰਗੀਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਸਹਿਯੋਗੀ ਤੇ ਇਕਸੁਰ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਵਿਚ ਕੱਠੇ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸੰਗੀਤ ਹੈ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 'ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਨਿਰੰਤਰ ਚਾਲ ਵਿਚ ਥੱਥੇ ਪਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਾਲ ਅਨਾਦੀ ਤੇ ਸਦੀਵ ਹੈ। ਕਵੀ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਇਸ

ਪਰਮ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਪਕੜਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਇਕ ਆਤਮਕ ਭੂਮੀ ਦੀ ਖੋਡ, ਲੀਲਾ, ਪਸਾਰਾ ਤੇ ਕੋਤਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਹੀ ਇਸ ਪਰਮ ਰਹੱਸ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਦੈਵੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਹਿਜ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਆਤਮ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਹਿਜ ਤੇ ਸੁਹਜਮਈ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪਦਮ ਬਿਛ, ਚਿਨਾਰ, ਬਿਨਵਸ਼ਾ, ਝਿਲਮਿਲਾਂ ਦੇ ਜਲ-ਤਰੰਗਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ, ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜਗਮਗਾਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਖੋੜਾ, ਤੇਲ ਮੋਤੀ ਦੀ ਡਲਕ, ਵੱਡੇ ਤੇ ਗਊ ਦੀ ਵਾਤਸੱਲਤਾ, ਕੋਲੋਂ ਦੇ ਸੂਈ-ਪੱਤਿਆਂ ਉਤੇ ਚਾਨਣੀ ਦੀ ਨਿਤਕਾਰੀ ਆਦਿ ਸਭ ਇਸ ਸੂਖਮ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਲਰਜ਼ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਸਤਾਂ ਹਨ ਜੋ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਆਤਮਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਖੋੜੇ ਦੇ ਜਲੋਂ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਮੰਚ ਦੀ ਸੂਖਮ ਖੋਡ ਲਈ ਖਾਤਰ..... ਹਸਤੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਸਰੂਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਵਿਧੀ ਅਥਵਾ ਕਾਵਿ ਸਰੂਪ ਮਾਧਿਅਮ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸੱਤ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਤਾ ਇਕ ਉਹ ਆਧੁਨਿਕ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ, ਪ੍ਰਬੁੱਧਤਾ, ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਗਿਆਨ ਬੌਧਿਕਤਾ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਕਾਰੀ ਸੂਝ ਸੰਦੇਹ-ਗਹਿਤ ਹੈ।

ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਪੜਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਥੇ ਉਹ ਬੌਧਿਕ ਤੇ ਕਾਲਪਨਿਕ ਜਾਂ ਧਿਆਨ-ਯੁਕਤ (contemplative) ਹੋਏ ਹਨ ਉਥੇ ਉਹ ਸੁਖੜ ਸਿਆਣਪ (profound wisdom) ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੋਹੇ ਵਿਚ ਜੋ ਮੁਕਤਕ ਕਾਵਿ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ, ਨਿਗਰ ਬੌਧਿਕਤਾ ਝਲਕਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ:—

ਦਰ ਢੱਠਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਨਾ ਪੈਂਦੀ ਯਾਰ
ਗਲ ਪਏ ਫੂਲ ਹਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ੇ ਨਾ ਮਹਿਕਾਰ।

ਇਸ ਕਾਵਿ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਦੋ ਰੁਖ ਹਨ। ਇਕ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਵੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸਮੂਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਵੀ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਸਥਾਈਤਵ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਰੂਪ ਹੈ ਦੂਜਾ ਇਸ ਕਾਵਿ-ਮਈ ਅਨੁਭਵ ਸਮੂਹ ਦਾ ਕਾਵਿਕ ਪੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਸੁੰਦਰ ਕਾਵਿ ਜਾਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਕਦਰਤੀ ਦੇਣ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਜਾਂ ਕਾਵਿ-ਕੋਸ਼ਲਤਾ ਜਾਂ ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਕਲਾ ਵਸਤੂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੱਥ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਧਨਾ ਨਿਸਚਿਤ ਸੇਧ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੇਧ ਨੂੰ ਨਿਸਚਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਇਕ ਸਥਾਪਿਤ ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੂ ਦਾ ਸਰੂਪ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਆਪਣੀਆਂ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਬੰਧਨ ਕਵੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ

ਆਪ ਬਣਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਵਿਚੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਹਰ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਧੁਨਿਕ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਰੂਪ ਵੀ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਪਰੰਪਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਯੋਗ ਸਾਧੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਕੇਵਲ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਸਿਖਰ ਤੇ ਵੀ ਪੁੱਜੀ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਣ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚਲੇ ਅਨੁਭਵ ਸਮੂਹ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਇਸ ਉਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਕਵੀ ਦਾ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਇਹ ਇਕ ਆਪ ਮੁਹਾਰਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰੌੜ ਸਾਹਿਤਕ ਚੇਤਨਤਾ ਕਲਾ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਟੀ. ਐਸ. ਇਲੀਅਟ ਇਸ ਨੂੰ 'ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਪਛਾਣ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਥਾਹ ਦੀਰਘ ਪ੍ਰੀਸ਼ਰਮ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦੀਰਘ ਪ੍ਰੀਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਅਤੀਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਤੇ ਭਵਿੱਖ, ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਤਿੰਨੋਂ ਵਿਕਾਸ ਪੜਾਅ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸਬੰਧੀ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਾਵਿ ਯਾਤ੍ਰਾ ਨੇ ਮਹਾਨ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਦਾਇਤਵ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਤੇ ਸਿੱਧ ਹੱਥ ਕਲਾਕਾਰ ਵਾਂਗ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਮਹੱਲ ਦੇ ਕਈ ਕੁੰਜ ਤੇ ਮੰਡਪ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ-ਵਿਧਾਨ (structural design) ਵਸਤੂਗਤ (objective) ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ (subjective) ਪੱਖ ਉਤੇ ਤਾਂ ਕਈ ਆਧੁਨਿਕ ਆਲੋਚਕ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਸਤੂਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਦੇਣ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਚਨਾ ਦਾ ਰੂਪ-ਵਿਸਥਾਰ ਛੰਦ-ਵੇਨਗੀ ਬਿੰਬ-ਵਿਧਾਨ ਸ਼ਬਦ-ਉਕਤੀ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦੀ ਲਹਿਜਾ, ਰਸ-ਮਈ ਸਰੂਪ, ਗੰਭੀਰ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਤੇ ਕਾਲਪਨਿਕ ਵਿਚਾਰਮਾਲਾ ਤੇ ਇਕਾਗਰ-ਗਤ ਸਿਰਜਣ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਅਨੂਪਮ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਵਸਤੂ-ਭਾਵੀ ਕਲਾਤਮਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਹ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਪੂਰਵ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਕੋਸ਼ਲਤਾ ਨੂੰ ਪਾ ਲੈਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੀ ਹੈ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਾਲ ਵਿਚ ਪੱਛਮੀ ਕਾਵਿ ਧਾਰਾ ਵਸਤੂ ਤੇ ਰੂਪ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਬੁੱਧੀਸ਼ੀਲ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਰਦੂ, ਬੰਗਲਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਆਦਿ ਉਨਤ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲੋਂ ਅਗੇਤਰਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਪਰ ਏਨਾ ਅਗੇਤਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਛੇਤਰਾ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੂਰਵ ਕਾਲੀਨ ਕਾਵਿ-ਪਰੰਪਰਾ ਚੌਥੀ ਵਿਕਸਿਤ ਤੇ ਮਾਣਨੀਯ ਸੀ। ਅਧਿਆਤਮਕ ਕਾਵਿ-ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਦੁੱਤੀ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਗੁਰੂਆਂ ਭਗਤਾਂ ਸੂਫੀ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਾਵਨ-ਫੁਹ ਪਾ ਕੇ ਪਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ

ਦਾ ਅਸਲੀ ਸੋਮਾ ਇਹੀ ਅਖੁੱਟ ਤੇ ਅਟੁੱਟ ਕਾਵਿ ਧਾਰਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਰਚਾ ਕੇ ਨਵੇਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ-ਗਾਥਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਭਾਗ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ, ਅਧਿਆਤਮਕ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਦੇ ਆਂਚਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਨੇ ਅਰਬੀ ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਦੇ ਕੁਝ ਅੰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮੋ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਬੌਧਿਕ ਵਿਰਸਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਗੌਰਵ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਮਿਟਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਪੌਦੂਕਾਰ, ਅਥਿਰਤਾ ਤੇ ਸਸਤੇ ਮਾਲ ਦਾ ਵਿਉਂਤ-ਚਕਰ ਪਸਰ ਚੁਕਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਵੱਛ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਦਾ ਦਮ ਘੁੱਟਦਾ ਸੀ ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸੁਜਿੱਦ ਕਾਵਿ ਆਤਮਾ ਦਾ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਤੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਵਿਉਂਤ ਚਕਰ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਹੈ, ਹੁੰਦਲਕੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਅਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਸਥਿਰਤਾ ਵਿਚ ਬਦਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਸੋਧ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਗੌਰਵਮਈ ਪੱਖ ਤੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁੱਚਾ ਦਾਇਤਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਉਸ ਕਰਤੱਵ ਨੂੰ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਨਿਭਾਇਆ ਇਸੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨ ਸਦਾ ਮਾਣ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੈ।

ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਸੁਬੋਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਵੀ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਯਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਲੱਖਣ ਅੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂਗਲੀ ਵੇਨ ਸੁਵੇਨਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਭਾਤੀ ਮਾਰ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਾਹਰੀ ਜਗਤ ਦੇ ਨਿਰੀਖਣ ਤੇ ਵਿਵੇਚਨ ਵਿਚ ਵੀ ਅਸਾਧਾਰਣ ਸੂਝ ਬੂਝ ਦਾ ਪ੍ਰੀਚੈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਕਲਾ ਵਿਚ ਇਸ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਨਿਰੀਖਣ-ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਜੇ ਕਲਾਤਮਕ ਵੇਸ ਪਹਿਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਵੀ ਵਾਰ ਕਲਾ ਮਈ ਚਮਤਕਾਰ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਚਮਤਕਾਰ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚਲੀ ਵੇਨ ਸੁਵੇਨਤਾ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਨ ਸੁਵੇਨਤਾ ਵਿਚ ਬਾਹਰ-ਮੁਖੀ ਕਲਾਤਮਕ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਅਦਭੁਤ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਇਕ ਯੋਗ ਵਿਸ਼ਾ ਵੀ ਹੈ।

ਕਵੀ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਉਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਚੋਣ ਅਤੇ ਕਥਾ ਨਿਰਮਾਣ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਨਿਸਚਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਛੂਹ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਭਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਮਨੋਭਾਵਕ ਉਤ-ਰਾਵਾਂ ਚੜ੍ਹਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕਾਵਿਕ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਬੀੜ ਸਕਣ ਵਿਚ ਕਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਭ ਦਾ ਉਲੇਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਵੇਨਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ 'ਨਿਨਾਣ ਭਰਜਾਈ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾਇਕ ਵਾਰਤਾਲਾਪ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬੜੇ ਵਿਆਪਕ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ-ਉਸਾਰੀ, ਕਥਾ-ਬਣਤਰ

ਤੇ ਰੂਪ ਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹੀ ਕਾਵਿ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਿੱਕੇਬੰਦ ਬੈਂਤ ਤੇ ਉਹੀ ਮੁਹਾਵਰੇਦਾਰ ਉਕਤੀ। ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਨਾਟਕੀ ਟੱਕਰ, ਤਨਾਓ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀਤੀ-ਗਤ ਅੰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੱਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀ ਛਾਪ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਉਕਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਨਿਭਾ, ਅੰਤ ਤੇ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਵਿ-ਰੀਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹੀ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੀਤੀ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੋੜ ਵਿਛੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਦਾ ਚੇਤਨ ਬੋਧ ਉਸ ਦੀ ਅਵਸ਼ਕਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਵਰਤਮਾਨ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਰਹਿ ਸਕੇ, ਅਜਿਹਾ ਠੋਸ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਜੋ ਇਹ ਬੇਜਾਨ ਹੋ-ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿਰਾਹੀ ਅਮਲ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। 'ਰਾਜਾ ਲੱਖਦਾਤਾ ਸਿੰਘ' ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਣ ਤੁੱਕ-ਬੰਦ ਬੈਂਤ ਬਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੌਜੂ ਉਡਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਬੈਂਤ ਦਾ ਨਵੀਨ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਯੋਗ ਮਾਧਿਅਮ ਸਮਝ ਕੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਛੰਦ ਗੀਤੀਗਤ ਜਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਨਹੀਂ। ਪੁਰਾਤਨ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਭਾਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹੀ ਗੀਤੀ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਕੱਟ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਖਿਆਦਾਇਕ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੇ ਬੈਂਤਾਂ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਦਾ ਆਜ਼ਾ ਵੀ ਬੜਾ ਸਪਸ਼ਟ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਕ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਦੂਜੀਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸੁਭਾ ਵਾਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਵੀ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਪੱਖ ਉਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਰੰਭਕ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਹੀ ਰੰਗ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਸਤੂ ਕਥਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸਮਗ੍ਰੀ ਉਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ, 'ਗੁਰ-ਸਿੱਖ ਵਾੜੀ' ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਭਾ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਰਧਾ ਗੁੱਧਾ, ਮਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸੰਕੇਤਕ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਤੀਖਣ ਭਾਵੁਕਤਾ ਤੇ ਮਹਾਂ ਕਰੁਣਾ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਅਡੋਪਲੇ ਹੀ ਸਰੋਦੀ ਹੁਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਉਸ ਗਦ ਮਈ ਮਾਰਗ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਮਹਾਨ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਸਾਧਾਰਣ ਗੀਤੀਗਤ ਮਾਣ-ਦੰਡਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵੀਚਿਆਂ ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਆਦਰਨੀਯ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਇਹ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਕੋਰੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ 'ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ' ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਵੀ ਮਹਾਨ ਨਿਧੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ, ਕਲਪਣਾ ਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸੂਖਮ ਤੇ ਗਹਿਰ-ਗੋਭੀਰ ਪਕੜ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਅਮਲੀ

ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕਰੇ ਵੀ । ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਅਨੁਭਵੀ ਪਹੁੰਚ ਤੇ ਵੈਰਾਟ ਸਿੱਧੀ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰੀਚੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਮਹਾਂ-ਕਾਵਿ ਇਕ ਅਸਾਧਾਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਰਣਨ ਵਾਂਗ ਅਥਾਹ ਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈ । ਅਨੰਤ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲੁਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਘੁੰਡ ਲਾਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਸੂਖਮ ਤਲਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਇੰਜ ਪ੍ਰੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਇਕੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਇਕੋ ਜਨਮ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਸਗੋਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਯੁਗਾਂ ਦਾ ਮੰਥਨ ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਵੀਨ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚੇਤਨਤਾ ਉਭਰੀ ਹੋਵੇ । ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਵਲ ਉਪਰ ਸੂਰਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਗਮਗਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ । ਜਿਸ ਦੇ ਹੁਸਨ ਵਿਚ ਨਿਰਤ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਲਹਿਰਾ ਰਹੇ ਹੋਣ । ਇਹ ਕੰਵਲ ਕਵੀ ਆਤਮਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਹਿਜ ਖਿੜਾਓ ਇਸ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਵਿਚੋਂ ਨਿਹਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਰਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 'ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ' ਨੂੰ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਉਹ ਮਹਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੂਖਮ ਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਬੋਧ ਨੀਝਵਾਨ ਕਵੀ ਇਥੇ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਇਕ ਬੰਨੇ ਸੂਖਮ ਭਾਵੁਕਤਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਦੀ ਸਾਖਿਆਤ ਜਲ ਧਾਰਾ ਬਣ ਵਹਿ ਤੁਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਹਾਰ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਠਹੁਰ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਖੰਡ ਫੜਫੜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਉਤਸਕ ਬਿਰਹਾ ਕੁੱਠੀ । ਬਿਹਬਲ ਅਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਵਿਚ ਮਜਬੂਰ । ਭੌਤਿਕ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤਿਆਗਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਪਰ ਜੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਚੇਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਆਤਮਕ ਸੁਰਤੀ ਜਗਾ ਪਏ, ਸਤ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਰਤਾਰੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹੀ ਬਿਰਹਾ ਵਿਰਲਾਪ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੇ ਮਹਾਂ ਸਰੋਦ ਵਿਚ ਰੂਪਾਂਤ੍ਰਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹੀ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸ਼ਾਇਦ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਭ ਸਾਧਕਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਹੈ । ਇਥੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਕੌਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਵੀ ਆਤਮਾ ਉਸ ਰਾਣੀ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਕ੍ਰਸ਼ਕ ਧਿਆਨੀ ਮੂਰਤੀ (Vision of beauty) ਉਤੇ ਕ੍ਰੋਂਦਰਤ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਉਸ ਮਹਾਨ ਸੂਰਜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਪਰਮ ਸੁੰਦਰਤਾ) ਦਾ ਇਕ ਅਣੂ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਵਿਸਥਾਰ ਇਸ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਕਵੀ, ਕਾਦਰ, ਕੁਦਰਤ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਸਭ ਇਕ ਸੁਰ ਤੇ ਓਪ-ਪ੍ਰੇਤ ਹਨ । ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੇ ਕਈ ਕਥਨ ਮਹਾਂ ਵਚਨਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰ ਗਏ ਹਨ :—

ਸੱਜਣ ਆਏ ਜੋਗ ਦਰ ਨਾ ਮੀਟੀਏ,
'ਬੂਹੇ ਖੋਲ ਚੁਪੱਟ ਅੰਦਰ ਸੱਦੀਏ;
'ਖੋਲ੍ਹਣ ਮੀਟਣ ਖੋਡ ਵੱਡੀ ਬਿਅੰਦਬੀ;
ਕਦੀ ਨਾ ਕਰੀਏ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਆਰਿਓ ।'
ਮੁਲ ਨ ਵਿਕਦਾ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਸਿਆਣੇ ਆਖਦੇ;
ਦੌਲਤ ਜਾਨ ਨ ਮਾਲ ਕੀਮਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
ਮੁਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਰ ਨ ਮੁਲ ਹੈ
ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿੰਨ੍ਹ ਹੀਰਾ ਹੀ ਸਕੇ,
ਤਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਆਪ ਵਿਹਾਬਦਾ ।
ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਮਰਕੇ ਨੀਰ ਜਦੋਂ ਦਿਖਾਲਿਆ
ਤਦ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਆਪ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਲਿਆ ।

ਸਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਅਨੂਠੀ ਕਥਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਾਹਣ ਮਾਤ੍ਰ

ਹੈ । ਅਸਲੀ ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਧਿਆਨੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਰਹੱਸ ਇਸ ਮਹਾਂ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ ਇਥੇ ਸਹਿਜ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਵੀ ਇਕ ਯੋਗ ਹੈ, ਸਾਧਨਾ ਹੈ ਆਦਰਸ਼ਕ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ ਹੈ । ਪਰ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮ ਸਬੰਧੀ ਕਰੁਣ ਕਥਾ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਆਸ਼ਾ ਭਰਪੂਰ ਸੁਹਜਵਾਦੀ ਸ਼੍ਰਿਸਟੀਚਾਰਕ ਅਤੇ ਸੂਖਮ, ਆਤਮਕ ਹੈ । 'ਪ੍ਰਸ਼ਪਾਵਤੀ-ਚੰਦ੍ਰਾਵਤ' 'ਫਰਾਮੁਰਜ਼ ਦੀ ਵਿਲਕਣੀ' ਅਤੇ 'ਪ੍ਰੀਤ ਵੀਣਾ' ਵਰਗੀਆਂ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਤੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਰਥਕ (Positive) ਮਨੁੱਖੀ ਗੁਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਨਿਰਾ ਏਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਇਕ ਸਿਖਰਲਾ ਆਤਮਕ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਤ੍ਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪੋ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਖਤਮ ਹੋ ਕੇ ਏਕਤਾ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਜਾ ਪੁਜਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਏਕਤਾ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕੜੀ ਹੈ । ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੁਭਾ ਵੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਇਹਸਾਸ ਵਿਚ ਬੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਇਉਂ ਮਨੁੱਖੀ ਪਾਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਜਗਤ ਮੰਚ ਤੇ ਵਾਪਰਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਟਕ ਲਘੂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਦੇ ਅਦ੍ਰਿਤ ਦੀ ਕਥਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਅਧਿਆਤਮਕ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਲਘੂ ਤੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਸੰਜੋਗ ਦੀ ਝਲਕ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਝਲਕ 'ਪ੍ਰਸ਼ਪਾਵਤੀ-ਚੰਦ੍ਰਾਵਤ' ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । 'ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ' ਵਿਚਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਨੁਭਵ ਬੜਾ ਤੀਖਣ, ਵਿਆਕੁਲ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਭਾਰ ਥੱਲੇ ਦਬਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰ ਅਬੁੱਝ ਤੇ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਅਮੋੜ ਤੇ ਵੇਗਵਾਨ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਸਹਿਜ ਅਨੰਦ ਦੇ ਮਨੋਭਾਵ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ 'ਪ੍ਰਸ਼ਪਾਵਤੀ-ਚੰਦ੍ਰਾਵਤ' ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਵ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਦੀ ਤਲ ਭੂਮੀ ਉਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਟਕ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਟਕ ਦੀ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ ਜਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਪਿਛੋਕੜ ਪ੍ਰਕਿਤੀ ਦੀ ਰੰਗ ਭੂਮੀ, ਤੂਤ ਦੇ ਬਿਛ ਦੇ ਮੁੜਵੇਂ ਮੁਢ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਿਛਿਆ ਹਰੇ ਘਾਹ ਦਾ ਮਖਮਲੀ ਆਸਨ ਹੈ ;—

ਛਾਉ ਸੰਘਣੀ, ਵਾਉ ਠੰਢੇਰੀ,
ਫਰਸ਼ ਮਖਮਲੀ ਘਾਹ ਹਰਾ ।
ਮੁੜਵਾਂ ਮੁੱਢ ਤੂਤ ਦਾ ਝੁਕਿਆ
ਬਣਿਆ ਆਸਣ ਬਹੁਤ ਖਰਾ,
ਬੈਠ ਇਥਾਈਂ ਝਾਤੀ ਪਾਵਾਂ,
ਅੰਦਰ ਜ਼ਰਾ ਠਰ੍ਹਾਇ ਲਵਾਂ ?
ਸਮਝਾਂ ਸਾਫ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪੋ,
ਜੇ ਕੁਝ ਹਿੰਮਤ ਪਾਇ ਲਵਾਂ ।

ਇਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਦੱਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਨਾਟਕੀ ਸੰਬਾਦ ਅਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਸੰਬਾਦ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਕਾਵਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਰੱਤ ਸੰਮਿਲਤ ਹਨ । ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ? ਸੂਰਤ, ਸੀਰਤ, ਗੁਣ, ਵਿਦਿਆ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਝੁੰਘਾ ! ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਬਾਰ

ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਉਰੇਰਾ-ਪਿਆਰ ਅਨੁਭਵ ਸਦਾ ਅਵਾਕ ਤੇ ਮੁਕ ਹੈ। ਇਹ ਲਗਾਤਾਰ ਖਿੱਚ ਤੇ ਲਗਨ ਹੈ। ਮੇਲ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਿੱਕ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮੌਤ ਵਰਗੀ ਸੁੰਨਤਾ ਹੈ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸਰੂਪ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਸਚੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਰੀਰਕ ਮੇਲ ਦੇ ਨਿੱਘ ਨੂੰ ਮਾਨਣ। ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਅਸਤਿਤਵ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹਨ। ਬਾਹਰੀ ਭੌਤਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਸਿੱਕ ਹੈ, ਇਕ ਚਿਣਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਾਹੀਂ ਸਦਾ ਤੁਰਦਿਆਂ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਗਮੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਸੌਂਪ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਵਰਤ ਹੈ, ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਤਿਆਗ ਹੈ, ਇਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਟੱਲ ਨੇਮ ਬਾਰੇ 'ਪ੍ਰਸ਼ਪਾਵਤੀ' ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਹਨ :—

ਪੱਕਾ ਦਾਈਆ ਇਹ ਹਿਰਦੇ ਦਾ,
ਕਦੀ ਨਾ ਛੱਡਾਂ ਮੌਤ ਸਹਾਂ,
ਜੇ ਵਰਿਆ, ਚੰਦਾਵਤ ਵਰਸਾਂ,
ਨਹੀਂ ਤੇ ਕੁਆਰੀ ਨਿੱਤ ਰਹਾਂ।
ਤੂੰ ਡਿੱਠਾ ਤੂੰ ਦਿਲ ਰਿਹਾ ਨਾ
ਨਜ਼ਰ ਆਪ ਤੂੰ ਹੋਇ ਗਿਆ,
ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ,
ਦੁਆ ਨਜ਼ਰੋਂ ਲੱਪ ਰਿਹਾ।

ਇਥੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੇ ਭਾਰਤੀ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਜਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਕਥਾ ਦਾ ਰੂਪ ਸੁਖਾਂਤਕ। ਹੈ 'ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ' ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਸਿਖਰਲੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਚੌਲਾ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਸਿੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਸਹਿਜ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮ-ਕਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸਲਾਮੀ ਤੇ ਸੂਫੀ-ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਸ਼ੱਖ ਵੰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ 'ਮਟਕ ਹੁਲਾਰੇ' ਵਿਚ 'ਫਰਾਮੁਰਸ਼ ਦੀ ਵਿਲਕਣੀ' ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੂਪਨ-ਰੋਮਾਂਸ ਕਾਵਿ-ਮਈ ਅਦਭੁਤਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਵਿਸਮੇਕਾਰੀ ਚਲੂਲਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਸੂਫੀ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਤਸਵੱਫ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੇ ਕਾਵਿ-ਮਈ ਜਲੌਅ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਲਿਆ ਹੈ :—

ਬਖਸ਼ੀ-ਲਾਲਾ-ਰੁਖ ਜੋ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਮੈਂ,
ਸ਼ਖਸੀ ਉਚਾ ਸੁੱਖ ਮਟੱਕੇ ਹੁਸਨ ਦਾ।
ਜਿਸ ਫੁਹ ਦੇ ਮੈਂ ਨਾਲ ਕਿ ਹਾਂ ਜੀ ਉਠਿਆ
ਜਿਸ ਫੁਹ ਦੇ ਰੰਗ ਲਾਲ ਮੈਂ ਹੈਵਾਂ ਖਿੜ ਪਿਆ
ਜਿਸ ਫੁਹ ਦੀ ਲੈ ਛੋਹ ਮੈਂ ਸੁੱਤਾ ਜਾਗਿਆ
ਉਸ ਦੀ ਫੁਹ ਹੁਣ ਖੋਹ ਨ ਕਰੋ ਅਛੋਹ ਜੀ।

ਉਸ ਫੁਹ ਦੇ ਪਿਛਵਾਰ ਕਿ ਲੁਕਕੇ ਸੁਹਣਿਆਂ।
ਫੁਹ ਆਪਣੀ, ਦਾਤਾਰ, ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਣੀ।

'ਪ੍ਰੀਤ ਵੀਣਾ' ਜੋ ਜ਼ਰਾ ਲਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤ-ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਹੈ ਆਪਣੇ ਰੋਮਾਂਟਕ ਤੇ ਸੂਪਨ-ਮਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਮਨੋਹਰ ਪ੍ਰੀਤ-ਕਥਾ ਲਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਇਕਾਤ ਤੇ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਚੁੱਪ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸਰਸਰਾਹਟ ਵਿਚ ਦੋ ਪ੍ਰੇਮ-ਜਿੰਦਗੀਆਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਬਜਰੇ (ਛੱਟੀ ਕਿਸਤੀ) ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਝੀਲ ਦੇ ਝੁੰਘੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਜ਼ਾਲਮ ਕੋਲੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੇ ਪਹਿਰੇ ਬਿਠਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ? ਪਰੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੂਪਨ-ਮਈ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ! ਇਹ ਇਸ ਕਥਾ ਦਾ ਰਹੱਸਮਈ ਪੱਖ ਹੈ ਪਰ ਕਰਤਾ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਮਈ ਦੂਈ ਰਹਿਤ ਸਰੂਪ ਤੇ ਕਿਰਣ ਵਿਚ ਕਿਰਣ, ਰਲਣ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਧੁਰ ਦੀ ਰੱਬੀ ਛਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਇਕ ਰਹਿਮਤ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ :—

ਇਕ ਕਿਸਤੀ ਵਿਚ ਦੁਇ ਇਕ ਹੋਏ,
ਬੇ ਖੁਦੀਆਂ ਦੀ ਗੋਦੀ ਸੋਏ,
ਲਿਵ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਤਾਰ ਪੁਰੋਏ,
ਰੰਗ ਰੱਤੇ ਰਸ ਰੰਗ ਸਮੋਏ,
ਮਸਤੀਆਂ ਕੁਛੜ ਚੱਕ—
ਅਰਸੀ ਲੈ ਗਈਆਂ
ਸ਼ਾਮਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ,
ਲਹਿਰਾਂ ਸੈਂ ਗਈਆਂ
ਪਾਣੀ ਸੀਨੇ ਲੱਗ
ਲਹਿਰਾਂ ਸੈਂ ਗਈਆਂ

ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਤੇ ਸਿੰਗਾਰ ਰਸ ਵਿਚ ਭਿੱਜੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਾਵਿ ਦੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸੂਖਮ ਕਾਵਿ-ਮਈ ਤਲ ਹਨ, ਇਕ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ 'ਦੁਰੋ' ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਤਾਘ ਤੇ 'ਸੀਨੇ ਦੀ ਖਿੱਚ' ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ 'ਅੰਦਰ ਦੀ ਟੇਕ' ਹੈ। 'ਕੰਤ ਮਹੇਲੀ ਦਾ ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ' ਇਕ ਹੋਰ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਛੰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੁੱਤ ਵਰਣਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰੀਤ ਕੁੱਠੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਮਨੋਵੇਗਾਂ ਤੇ ਦਿਲੀ ਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਸੁਲੇਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਸੰਕੇਤਕ ਫੁਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪ ਭਾਵ ਮੰਡਲ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰੋਦੀ ਹੂਕ ਵਾਲਾ ਮਿੱਠਾ ਬਿਰਹਾ ਗੀਤ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅੰਤਲੀ ਮਿਲਾਪ ਧੁਨੀ ਉੱਤੇ ਵੀ ਛਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ :—

ਆ ਕੇ ਵੇਖ ਖਾਂ ਬੂਟਾ
ਛੱਡ ਗੁਲਾਬ ਗਿਉਂ ਵੇ ;
ਰਹਿ ਗਈ ਸੁੱਕੀ ਏ ਭਾਲੀ
ਸਾਰੀ ਝੰਬੀ ਮੈਂ ਪਈਆਂ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਵਿ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਨਿਵੇਕਲਾਪਨ ਇਸ ਵਿਚਲਾ ਕੁਦਰਤ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਕਾਦਰ ਦੀ ਝਲਕ ਵੇਖ ਬਲਿਹਾਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਪਰਮ ਤੱਤ ਜਾਂ ਅਸਲੇ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਮਾਨ ਵੇਖਣਾ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਵਿ-ਦੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ

ਪੱਖ ਹਨ। ਬਾਹਰੀ ਵਰਣਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਅਨੇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਲੇਵਰ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਸ ਕਵੀ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕਵੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਜਿਹੀ ਹੀ ਚਲ ਪਈ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਦੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਰਣਨ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਿਉਂਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਦੈਵੀਕਰਣ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮਾਨਵੀਕਰਣ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੂਖਮ ਆਪੇ ਦੇ ਇਹਸਾਸ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੀ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਰਸ ਪੂਰਨ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਤੇ ਆਤਮਾ ਉਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਬਲਵਾਨ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨੇ ਨਿਜ-ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਅਟੱਲ ਵਾਹਣ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਵੀ। ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਅਚੱਲ ਨਹੀਂ ਸਚੱਲ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਸੁਹਜ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਕੇਵਲ ਸੂਖਮ ਭਾਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਭਾਵ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅੱਗੋਂ ਉਸ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨਿਰੋਲ ਵਾਸਤਵਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਰਮਣੀਕ ਤੇ ਮਾਨਣ ਯੋਗ ਹੈ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਕਲਾਤਮਕ ਤੇ ਸਕ੍ਰਮਕ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਭੀਤਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਈ ਹੋਰ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਨਵਾਂ ਸੁਹਜ ਇਹਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਨੁਰੂਰੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਨੁਭਵ ਅੱਗੋਂ ਅਨੰਤ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਵਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਵਾਹਣ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਉਸੇ ਅਨੰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਤੇ ਵਾਹਣ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। 'ਮਟਕ ਲਾਰੇ' ਵਿਚ ਜਿਥੇ 'ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਜ਼ਾਰੇ' ਅੰਕਿਤ ਹਨ ਉਥੇ 'ਨਵੇਂ ਕਸ਼ਮੀਰ' ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਇਸ ਰਹੱਸਮਈ ਪੱਖ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ :—

ਮੈਂ ਹੁੰਨੀ ਮੈਂ ਹੁੰਨੀ ਵੇ ਲੋਕਾ ,
ਮੀਂਹ ਜਿਉਂ ਛਹਿਬਰ ਲਾਏ ।
ਟੁਰੀ ਵਿਦਸਥਾ ਡਲ ਭਰ ਆਏ :
ਤੇ ਵੁੱਲ ਉਮਡ ਉਮਡਾਏ—
ਆਪਾ ਹੇਠ ਵਿਛਾ ਕੇ ਸਹੀਓ ।
ਅਸਾਂ ਨਵਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਣਾਇਆ,
ਗਾਓ ਸੁਹਾਗ ਨੀ ਸਹੀਓ ! ਸੁਹਣਾ
ਕਦੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਚਲ ਆਏ ।

ਇਸ ਕਵੀ ਦਾ ਰਹੱਸਵਾਦ ਸੁਹਾਗ-ਗਾਇਣ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੁਹਾਗ ਜੋ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਚਾਅ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਿਛੱਤਰੀ ਘੜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸੁਹਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਨੰਦ-ਵਰਧਕ ਵਰਤਪਦਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਥਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਆਇ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਕ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਕੋਬਦੀ ਕਲਾਈ' ਦੇ ਗੀਤ ਸ਼ਰਧਾ ਗੁੱਧੋ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ 'ਗੁਦਾਵਰੀ ਦੇ ਗੀਤ' ਸਮਾਨ 'ਚਰਨ ਪਰਸਣ' ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਬਹਿਰਾਨੀ ਬਰਬਰਾਹਟ ਨਾ ਕੇਵਲ ਦਰਿਆ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਤੀਕ-ਮਈ ਵਜੂਦ ਨੂੰ ਹੀ

ਲਰਜ਼ਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਇਸ ਮਹਾਂ-ਵਿਗਾਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਪੁਨੀਤ ਹੋ ਉਠੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਹਿਜ ਤੇ ਵਿਗਾਸ ਦਾ ਵਿਸਮਾਦੀ ਅਨੰਦ 'ਮੇਰੇ ਸਾਈਆ ਜੀਓ' ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਰ ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਲਾਪ-ਤਾਪ ਬਾਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲਗ ਗਈ ਸੀ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੇ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਹੁਸਨ ਇਹਸਾਸੀ ਰੰਗ ਮਾਣਿਆ 'ਲੱਲੀ ਕਸ਼ਮੀਰਨ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ। ਇਹ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵੀ ਜਵਾਨ ਰਹੀ ਜਿਵੇਂ 'ਮਿਲ ਵੇਲਾ ਉ' ਵਿਚ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਕਵੀ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਹੈ 'ਸਦਾ ਸਚਦਾਨੰਦ' ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਵਿਗਾਸ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਭਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਪਰਮ ਸੱਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵਿਗਾਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਖਿੜ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਲਾਪ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਹੈ? ਬਸ ਖੇਡਾ ਤੇ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ। ਜੇ ਨੰਣਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਅਮਿੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਸਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਖੇਡਾ ਤੇ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਬਲਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਰਵਉੱਚ ਲਕਸ਼ (sumam bonum) ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਆਤਮਕ ਤਲ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਕਪਟਤਾ ਨਿਰਵੈਰਤਾ ਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕਤਾ ਜਾਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਅੰਦਰਲੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਲੁਕਾਇਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੁਕਦੀ। ਇਹ ਮੱਲੋਂ ਮੱਲੀ ਵੰਡੀ ਜਾਣ ਲਈ ਮਚਲ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਉਚੇਂ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਸਮੁੱਚੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਕੋਣ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਸੂਖਮ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਸਾਰਥਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਸੁਹਿਰਦ ਮਾਨਵ ਜੋ ਵੈਰਾਟ ਤੇ ਸੂਖਮ ਇਹਸਾਸਾਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਹੈ। ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੀ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾਵੇ। ਜਥੇਬੰਦੀ ਤੇ ਸੰਗਠਨ ਕਾਇਮ ਕਰੇ। ਸਥਾਪਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਬੰਧਨ ਬੰਨੇ। ਅਜਿਹਾ ਭਾਵੇਂ ਜਾਹਰਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਰ ਗਾਉਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਤ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਸੂਖਮ ਆਪੇ ਉਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਵੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਫੈਲਵੇਂ ਸਮਾਜਕ ਲਕਸ਼ ਲਈ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਕਲਾ ਤਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਨਿਤ ਪਸਰਦੇ ਰੰਗਾਂ, ਸੁਗੰਧਾਂ ਦਾ ਮਾਨਵੀ ਸੁਰ-ਮੇਲ ਹਨ, ਬੇ ਸੁਹਾ ਤੇ ਬੇਮਚ ਸ਼ੌਰ ਨਹੀਂ। ਜਿਥੇ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਵਿਕਾਸ ਵੀ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਵਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤ੍ਰ ਉਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦੇ ਚੇਤਨ ਵਰਗ ਉਸ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਕ੍ਰਮਕ ਪਾਤ੍ਰ ਬਣਦੇ ਹਨ ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੱਧ-ਵਰਤੀ ਤੇ ਪਿਛਲੰਗ ਕਦੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਦੇ ਹਨ 'ਤੇ ਕਦੀ ਪਿੱਛੇ ਲੜਖੜਾਏ ਹਨ। ਕਿਉਂ ਜੋ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਉਹ ਉਸ ਚੇਤਨ ਵਿਕਾਸ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਅਚੇਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਵਰਤਮਾਨ ਸਦੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਣ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਲਹਿਰਾਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਕਈ ਵਰਤਾਰੇ ਘਟੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਚਾਰਾਂ ਦੇ ਉਥੱਲ ਪੁਥੱਲ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਕਰਵਾਏ ਲੈਂਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਮਹਾਂ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਵੀ ਦੀ ਕਲਮ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ; ਇਸ ਉਤੇ ਕਵੀ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹੱਤਵ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਆਦਰਸ਼ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਖੁਲ੍ਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਚੇਰੀ ਤੇ ਆਤਮਕ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਲਿਆਂ ਤੇ ਝਮੇਲਿਆ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਚੇਤਨਤਾ ਵੀ ਕਈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ 'ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ', 'ਅਟਕ' ਆਦਿ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕੰਬਦੇ ਪੱਥਰ' ਆਦਿ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ 'ਹਾਏ ਹਿੰਦ ਫਲ ਫਾੜੀਆਂ ਵਾਲੇ' ਕਹਿ ਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਖੇਪਤਾ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਕਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। 'ਗੰਗਾ ਰਾਮ' ਵਰਗੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ 'ਸਾਨੂੰ ਰਖ ਸੁਤੰਤਰ ਦਾਤੇ' ਤੇ 'ਖੁਲ੍ਹ ਖਹਣ ਦੀ ਜਾਚ ਨ ਦੱਸੀ,' ਵਰਗੀਆਂ ਉਕਤੀਆਂ ਤਤਕਾਲੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰਤਾ ਦੀ ਸਾਖੀਂ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਰਚਿਆ ਹੈ ਉਹ ਸੁੱਚੀ ਭਾਰਤੀ ਨਿਧੀ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਕਲਾ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਸਾਡੀ ਬਲਵਾਨ ਤੇ ਗੌਰਵਸ਼ੀਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਅਮੋਲਕ ਭਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਤੇ ਆਤਮਕ ਉਚਾਈਆਂ ਤੇ ਉਡਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਾਵਿ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਪੂਰਬੀ ਕਾਵਿ ਦੀ ਆਤਮਾ' ਵਿਚ¹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

“ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਯੁੱਗ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕਤਮ ਸਰੂਪ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਸ਼ੈਲੀ ਨਵੇਂ ਤਾਲ ਤੇ ਨਵੀਂ ਰਵਾਨੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।.....ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਸਮਾਨ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਿਛ ਹੇਠ ਕੁਆਰੀ ਕੰਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਗੀਤ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਖੋਜ਼ਾ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੱਖ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹੈ ਜੋ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਤਖਤ ਦੁਆਲੇ ਉਪਾਸਨਾ ਤੇ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਫੇਰੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਚਾ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ੀਲ ਕਵੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਾਲੀ ਵੀ ਏਸ਼ੀਆਈ ਕਲਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਨੁਯਾਈ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ-ਤੰਤਰ ਪਰਵਿਰਤੀ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਕੁਲੀਨ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜਿਹਾ ਕਿ ਹਰ ਪਰਸੰਨ-ਚਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ।

ਕਵੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਉਹ ਸਾਹਸਵਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਡਣਾ ਘੋੜਾ ਭੂਤ ਤੇ ਭਵਿਖ ਨੂੰ ਉਤਾਰਾਂ ਹੇਠਾਂ ਲੱਦੀ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲੀ ਆਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਉਂ ਅਗਾਮੀ ਸਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਲੈਂਦਾ

ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ-ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼੍ਰੇਮਾਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਆਤਮਾ ਦੀ ਸਵਰਨ-ਮਈ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਉਸਦੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪਥਰੀਲੀਆਂ ਚਟਾਨਾਂ ਤੇ ਆ ਵਜੋਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਰਾਮ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬੰਦੀਵਾਨ ਅਹਿਲਿਆ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਤਾਂ ਇਸ ਛੋਹ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਅਨੰਦ-ਮਗਨ ਗਾਉਂਦੇ ਦੇਵ-ਗਣਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਟਣਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੇਰਾਨ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ਿਵ ਤੇ ਚੇਤਨ ਵਾਂਗ ਉਹ ਮਹਾਂ ਨਿਰਤ ਵਿਚ ਨਚਣ ਤੋਂ ਰੁਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕੌਣ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਦੇਵੀ ਉਚਤਾ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤਕ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮੋਈ ਰਖਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਇੰਤਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਹਿਕ ਉਠਦਾ। ਕਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਸੀ ਇਹ ਮਹਾਨ ਗੁਰਸਿਖ ਉਸ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਬਲਕਾਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੌਮ ਰਸ ਪੀਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਲਾ ਉਸਦੀ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਸਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਉਲੀਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਦੀ ਕੱਚੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਰੰਗ ਭਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਲਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਘੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਲਾ ਸਰਵਚ ਹੈ ਆਪਣੀ ਸਾਬਦਿਕ ਮੂਰਤ-ਕਾਰੀ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਉਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਕੇ ਜਿਹੜੀ ਬੀਤੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਮਾਲਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਆ ਖੜਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸਵੱਛਤਾ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਕੌਮਲਤਾ ਕਾਰਣ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਆਪਣੀ ਮਹਾਨ ਮਾਨਵਤਾ ਕਾਰਣ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਡੂੰਘਾ ਅਨੁਭਵ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਮਰਾਟਾਂ ਵਾਲੀ ਅਧਿਕਾਰ-ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਏਨਾ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪਥਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਅੰਦਰੋਂ ਹਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਧੋ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਨ-ਚਾਨਣੀ ਵਿਚ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪੁਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਮੰਦ-ਕਰਮੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਵ-ਪੁਰਸ਼ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਬਹਾਰ ਦਾ ਬਚਿਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮੰਡਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਫ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਉਚਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਅਨੰਦ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੰਗੀਤ ਉਸ ਦੇ ਲਹੂ ਵਿਚ ਛਣਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਆਪਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਬਰਬਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਣ ਅਧਿਆਤਮਕ ਹਨ। ਉਹ ਬੁਧੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਟੁੰਬਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕੁਆਰੀ-ਕੰਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਲਜਿਆਵਾਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀਆਂ

¹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਅਨੁਵਾਦ ਪੁਸਤਕ 'ਰਾਜ ਹੰਸ' ਪੰਨਾ 242-44

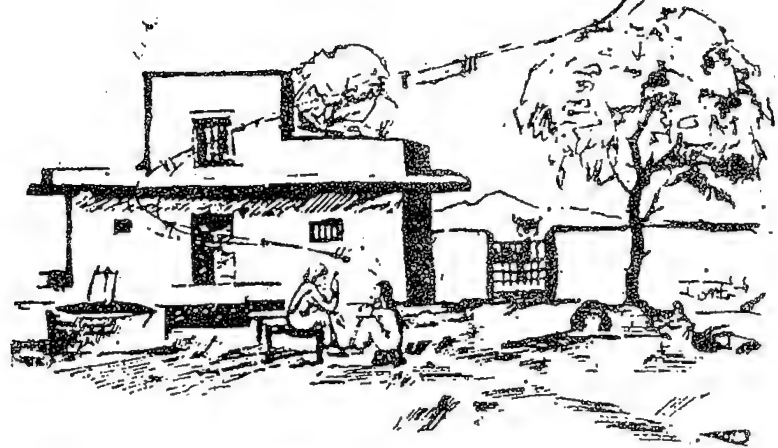
ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਤਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਛੁਪਾਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਆਰ ਲਈ ਅਰਪਨ ਹੈ। ਉਹ ਗੰਦਾਰ ਅੱਖ ਲਈ ਆਦਿਸ਼ਟ ਹੈ; ਕਦੀ ਕਦੀ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਕਵੀ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਕ ਵਾਰਗੀ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਨੋਵੇਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਦਰਿਆ ਦੀ ਹਿਕ ਤੇ ਚਟਾਨ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਡੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗੁਪਤ ਪੀੜਾ ਗਾਉਣ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਦੇ ਮਨੋ-ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਦਰਿਆ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਠਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਹਾੜ ਮਚ ਉਠਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪ ਅਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਘੁਪ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਇਕੱਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਪਿਛੇ ਬੰਸੀ ਬਜਾਉਂਦਾ ਅਦਿਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕੇਵਲ ਛੋਹ ਮਾਤਰ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਵੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਦੀ ਨਿਰ-ਅੱਖਰ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਬੈਠੇ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਜਗਮਗਾਏ ਤੱਕਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਦੀ ਇਥੇ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ ਕਦੀ ਉਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ਕੇਵਲ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਨਾਲ ਚਾਹ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਟੱਕ ਧਿਆਨ ਲਾ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੁਝ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਚਮਕ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ; ਮੇਰੀ ਚੇਤਨਤਾ ਵੇਨ-ਸੁਵੇਨੇ ਰੇਗਾਂ ਵਿਚ ਜਗਮਗਾ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ-ਮੇਹਰ, ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁੰਦਰ-ਵਸਤ ਵਾਂਗ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾਂ, ਪਿਆਰ ਤੇ ਪਰਸੰਸਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਭਾਸਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ

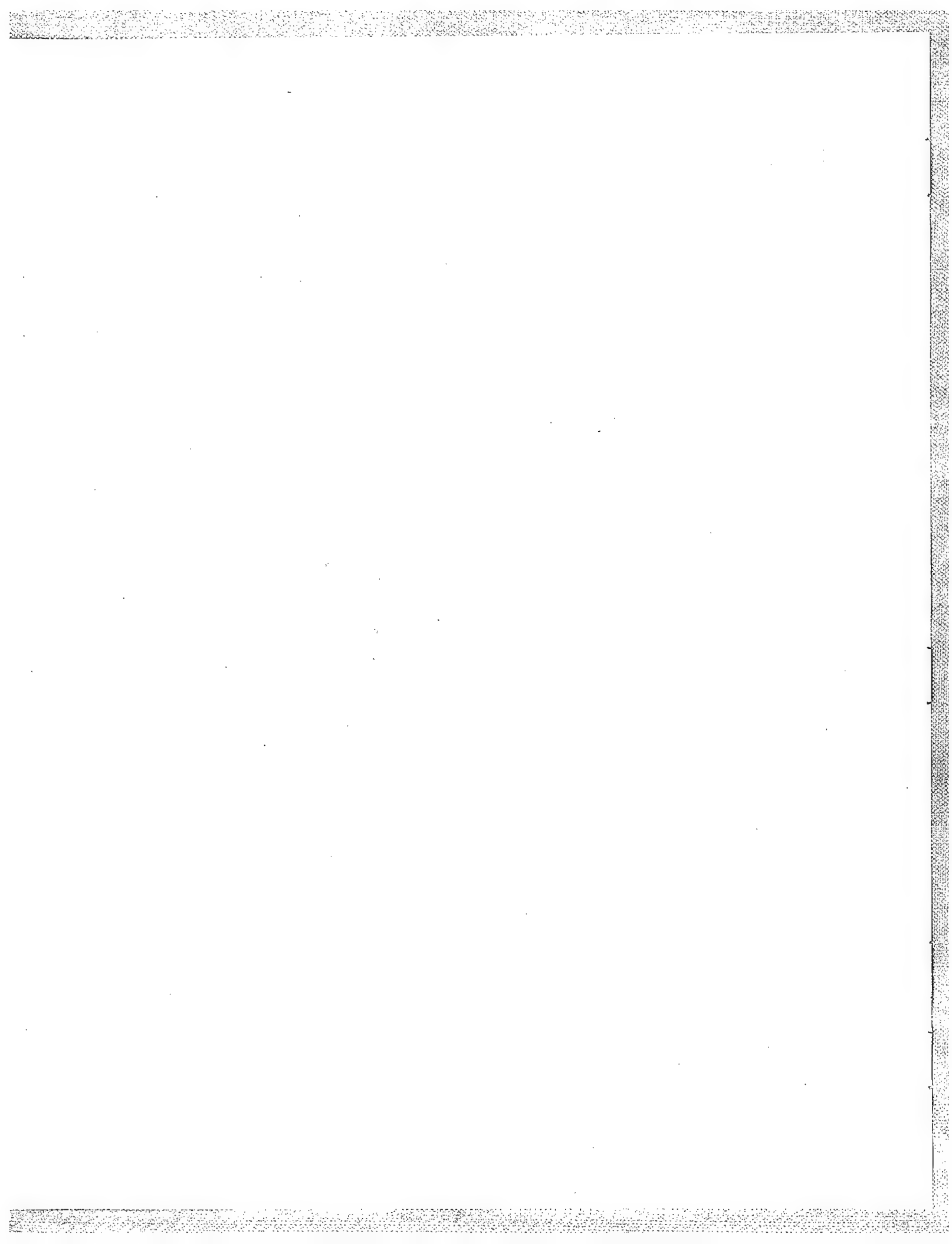
ਨੂੰ ਤੀਖਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਮਖਮੂਰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਿਆਰ-ਕੁਠੀ ਭਾਵਨਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜੀਵਨ ਭਰ ਲਈ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੰਥ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਪ੍ਰੇਰਨਾ-ਸ਼ੁਕਤ ਚੇਤਨਤਾ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਿਵ-ਕਰਮ ਦੁਆਰਾ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪੂਰਬ ਦਾ ਸੱਚਾ ਕਵੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨੇਣ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।”

ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਵਾਚ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਠੀਕ ਠੀਕ ਮੂਲ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਪੂਰਬੀ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਦੋਹਾਂ ਮਿਯਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਡੇਰਾ ਭਾਗ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਸਮਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਦੀ ਆਭਾ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਉੱਤੇ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦੀਆਂ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਜਵਲਤ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗੀ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਂਗੇ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਚਮਕ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਲਿਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਦਿਲਗੀਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਲੇ ਮਹਾਨ ਖੇੜੇ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਨੂਰ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਮੋਦੀ ਤੇ ਨਿਰਜਿੰਦ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਜੀਵਿਤ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁੱਛਤਾ ਦੇ ਇਹਸਾਸ ਦੀ ਮਨੋ-ਗੁੰਝਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਯਾਦ ਕਰਵਾਏਗੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਸਾਡੀ ਆਗਾਮੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲੇਗੀ।

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ

ਲਿਲਾਤ ਕਰਜਾਈ
ਦੀ
ਸਿਖਿਆਦਾਇਕ
ਵਾਰਤਾਮਾਧ

ਭਰਜਾਈ-

ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ ਮਾਪਿਆਂ ਵੇਰ ਕੀਤਾ,
ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਨਾਲ ਗੁਮਾਨੀਏ ਦੇ ।
ਜਿੰਦੀ ਮਾਨ ਦੀ ਧੋਣ ਨਾ ਹੋਇ ਨੀਵੀਂ,
ਖਿੱਚੀ ਰਹੇ ਹੈ ਵਾਂਙ ਕਮਾਨੀਏ ਦੇ ।
ਕਰਦਾ ਦਰਦ ਦੀ ਗਲ ਨਾ ਕਦੀ ਆਕੇ,
ਰਹੇ ਆਕੜਿਆ ਵਾਂਙ ਕਰਾਨੀਏ ਦੇ ।
ਨੱਕੋਂ ਕਿਰਨ ਵਿਠਹੋਂ ਹੀ ਨਿਤ ਉਸਦੇ,
ਕੋਣ ਭੇਦ ਪਾਵੇ ਮਾਨ ਮਾਨੀਏ ਦੇ ।

ਨਿਨਾਣ-

ਐਸੇ ਬੋਲ ਨਾ ਭਾਬੀਏ ਬੋਲ ਮੰਗੋਂ,
ਕੁਲਵੰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾ ਸੋਭਦਾ ਨੀ !
ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਨਾ ਗਰਬ ਗੁਮਾਨੀਆਂ ਹੈ,
ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਵਾਕ ਆਖੇਂ ਭਾਬੀ ! ਖੋਭਦੇ ਨੀ ?
ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਉਹ ਵਰਤਦਾ ਦਇਆ ਵਰਤਣ,
ਕਦੀ ਵਾਕ ਨਾ ਬੋਲਦਾ ਚੋਭ ਦੇ ਨੀ !
ਲੋਕੀਂ ਆਪਣੇ ਐਥ ਨਾ ਵੇਖਦੇ ਨੀ !
ਸੁੱਕੇ ਥਲੀਂ ਹੀ ਬੋੜੀਆਂ ਡੱਬਦੇ ਨੀ !

ਭਾਬੀ-

ਰਈ ਕਰੋਂ ਤੂੰ ਵੀਰ ਦੀ ਭੈਣ ਚੰਗੀ,
ਟਿੱਕੇ ਲਾਇ ਰੁਖਯੋੜੇ ਮੁੱਛਣੇ ਨੀ !
ਦਏਂ ਦੋਸ਼ ਤੂੰ ਮੁਝ ਨਿਮਾਨੜੀ ਨੂੰ,
ਬਿਨਾਂ ਲੜੇ ਮੱਛਰ ਪਿੰਡਾਂ ਉੱਛਣੇ ਨੀ !
ਹੋਵੇਂ ਭਾਬੀ ਤੇ ਮੈਂ ਨਿਨਾਣ ਹੋਵਾਂ,
ਪੁੱਛਾਂ ਤੁੱਧ ਨੂੰ ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਣੇ ਨੀ !
ਸਦਾ ਵੇਰ ਨਿਨਾਣ ਦਾ ਭਾਬੀਆਂ ਨੂੰ
ਰਿਹਾ ਲਾਉਂਦਾ ਅਗਨਿ ਦੇ ਲੁੱਛਣੇ ਨੀ !

ਨਿਨਾਣ-

ਭੈਣੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰੀਏ ਭਾਬੀਏ ਨੀ !
ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਵੇਰ ਰਾਈ ।
ਕਰ ਨਾ ਕੋਪ ਬਿਦੋਸ਼ਣ ਤੇ ਰਤੀ ਭੈਣੋਂ !
ਮੈਨੂੰ ਮਿਹਰ ਦਾ ਨਿੱਤ ਹੀ ਖੈਰ ਪਾਈ ।
ਭਾਈ ਭਾਬੀਆਂ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਖੀ ਵਸਣ,
ਨਸ਼ਰ ਕਦੀ ਨਾ ਨਣਦ ਤੇ ਕੈਰ ਪਾਈ ।
ਦੋਵੇਂ ਬਿੱਛ ਤੇ ਵੇਲ ਜਿਉਂ ਮਿਲੇ ਵੱਸੋਂ,
ਤਦੋਂ ਨਣਦ ਵਧਾਈ ਦਾ ਪੈਰ ਪਾਈ ।

ਮੈਂ ਨਾ ਝਿੜਕਦੀ, ਦਿਆਂ ਉਲਾਂਭੜੇ ਨਾ,
ਤੇਨੂੰ ਮਤ ਦੇਵਾਂ ਸੁਖੀ ਵੱਸਣੇ ਦੀ ।
ਡੋਲ ਕੰਤ ਰਿਝਾਉਣ ਦੀ ਤੁੱਧ ਦੋਸ਼ਾਂ,
ਤੇਰੀ ਚਿੰਤ ਨੂੰ ਮੂਲ ਤੋਂ ਖੱਸਣੇ ਦੀ ।
ਵਾਦੀ ਬੂਠ ਦੀ ਛੱਡ ਦੇ ਬਾਣ ਮਾੜੀ
ਸੱਚ ਪਤੀ ਪੈ ਬੋਲਣੋਂ ਨੱਸਣੇ ਦੀ ।
'ਬੂਠ' 'ਮਾਨ' ਦੇ ਬੁਧਿ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਨੀ,
ਦੋਵੇਂ ਫਾਹੀਆਂ ਨੀ ਦੁੱਖਾਂ 'ਚ ਫੱਸਣੇ ਦੀ ।

ਭਾਬੀ-

ਕਦੋਂ ਬੂਠ ਮੈਂ ਬੋਲਦੀ ਦੱਸ ਖਾਂ ਨੀ !
ਐਵੇਂ ਉੱਜ ਲਾਵੇਂ ਕੋਤਕ-ਹਾਰੀਏ ਨੀ !
ਤੇਰਾ ਵੀਰ ਹੈ ਗੁੱਛੜਾ ਫੋਣੀਆਂ ਦਾ,
ਕਰੇ ਕਹਿਰ ਤਾਂ ਬੂਠ ਉਸਾਰੀਏ ਨੀ !
ਜੇਕਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇ,
ਸੱਚ ਬੋਲੀਏ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰੀਏ ਨੀ ।
ਗੁੱਸੇ ਟਾਲਣੇ ਨੂੰ ਬੂਠ ਦੱਸ ਨਾਹੀਂ,
ਦੁੱਧ ਤਪੇ ਤਾਂ ਫੁੱਕਾਂ ਹੀ ਮਾਰੀਏ ਨੀ ।

ਨਿਨਾਣ-

ਬੂਠ ਕਦੀ ਨਾ ਸੱਚ ਹੋ ਜਾਵਦਾ ਹੈ,
ਪਿੱਤਲ ਮੁੱਲ ਨਾ ਸੋਨੇ ਦਾ ਪਾਵਦਾ ਏ ।
ਬੂਠ ਬੂਠ ਹੈ ਸਦਾ ਹੀ ਪਾਪ ਭੈਣੇ !
ਬੂਠ ਸਦਾ ਦੁਫੇੜ ਹੀ ਪਾਵਦਾ ਏ ।
ਬੂਠ ਬੋਲਿਆਂ ਰਹੇ ਇਤਬਾਰ ਨਾਹੀਂ,
ਇਸ ਦੇ ਕਹਿਆਂ ਅਰਾਮ ਨ ਆਵਦਾ ਏ ।
ਸੰਸਾ ਹਿਰਦਿਆਂ ਅੰਦਰੇ ਆਇ ਵੜਦਾ,
ਸੱਕ ਦੋਹਾਂ ਵਲੀਂ ਬੱਝ ਜਾਵਦਾ ਏ ।

ਬੂਠ ਨਾਲ ਚਹਿ ਰੰਜ ਕੁਛ ਟਲੇ ਭਾਵੇਂ,
ਪਿਛੋਂ ਪੋਲ ਸਾਰਾ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਵਦਾ ਏ ।
ਮੀਂਹ ਲੱਥਿਆਂ ਰਤ ਦੀ ਕੰਧ ਢਹਿੰਦੀ,
ਝੱਖੜ ਕਾਗਤਾਂ ਤਾਈਂ ਉਡਾਵਦਾ ਏ ।
ਤਿਵੇਂ ਜਦੋਂ ਨਿਤਾਰੜਾ ਆਣ ਹੋਵੇ,
ਬੂਠ ਪਾਜ਼ ਸਾਰਾ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਵਦਾ ਏ ।
ਪਾਜ਼ ਖੁੱਲਿਆਂ ਪਾਣ ਨਾ ਪੱਤ ਗਹਿੰਦੀ,
ਮੋਹ ਫੇਰ ਨਾਂ ਮਲ ਰਹਾਵਦਾ ਏ ।

ਤੇਰੇ ਬੂਠ ਨੂੰ ਵੀਰ ਨੇ ਤਾੜ ਲੀਤਾ,
ਇਕ ਵੇਰ ਨਾ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਾਰ, ਭਾਬੀ !

ਦਿਲ ਓਸ ਦਾ ਟੁੱਟਿਆ ਏਸ ਗੱਲੇ,
ਰਿਹਾ ਤੁੱਧ ਦਾ ਨਾ ਇਤਬਾਰ, ਭਾਬੀ !
ਧੁੱਖ ਨਾਹ ਤੇ ਦੇਹ ਉਲਾਂਭੜੇ ਨੀ,
ਵਿਗੜੀ ਗਲ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੁਆਰ, ਭਾਬੀ !
ਛੱਡ ਮਾਨ ਤੇ ਹੋ ਨਿਮਾਨਣੀ ਨੀ,
ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਮੰਨ ਲੈ ਹਾਰ, ਭਾਬੀ !

ਭਾਬੀ—

ਮੇਰੇ ਬੂਠ ਨਿਤਾਰਣੇ ਜਾਨਣੀ ਏ,
ਕਦੀ ਲਈ ਆ ਵੀਰ ਦੀ ਸਾਰ, ਨਣਦੇ !
ਜੇ ਕੁਛ ਕਰੇ ਅਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ,
ਕਦੀ ਓਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਵੰਗਾਰ ਨਣਦੇ !
ਹੀਣੀ ਲਭ ਅਸਾਮੜੀ ਮੁੱਝ ਤਾਈਂ,
ਸਿਰ ਸੁਟਿਆ ਕਟਕ ਦਾ ਭਾਰ ਨਣਦੇ !
ਅੰਤ ਮਾਪਿਆਂ ਜਾਇਆ ਵੀਰ ਪਜਾਰਾ,
ਪ੍ਰਾਈ ਜਾਈ ਹੈ ਨਹੀਂ ਦਰਕਾਰ ਨਣਦੇ !

ਦਿੱਤਾ ਕਦੀ ਦਿਲਾਸੜਾ ਓਸ ਨਾਹੀਂ,
ਸੁਣੀ ਕਦੀ ਨਾ ਦੁੱਖ ਤੇ ਸੁੱਖ ਦੀ ਨੀ !
ਜੇ ਮੈਂ ਆਪ ਨਿਕਾਰੀ ਬੁਲਾਵਦੀ ਹਾਂ,
ਅਗੋਂ ਬਾਤ ਨਾ ਬੋਲਦਾ ਰੁੱਖ ਦੀ ਨੀ !
ਪੁੱਛਾਂ ਗੱਲ ਤਾਂ ਆਖਦਾ "ਕੀਹ ਤੈਨੂੰ",
"ਮੈਨੂੰ ਕੀਹ" ਦੀ ਗੱਲ ਉੱਠ ਧੁੱਖਦੀ ਨੀ !
ਨਾ-ਧੂਕ ਏ ਕੰਤ ਸਿਰ ਸੋਭਦਾ ਏ,
ਜਿਵੇਂ ਝਾਲ ਦੇਂਦੇ ਟਾਂਡੇ ਉੱਖ ਦੀ ਨੀ !

ਨਿਨਾਣ—

ਦੋਸ਼ ਕੁਝ ਨਾ ਓਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵੱਸੇ,
ਤੇਰੇ ਬੂਠ ਕੀਤਾ ਗਮਗੁੱਠ, ਭਾਬੀ !
ਓਹ ਹੈ ਚੀਕਦਾ ਆਪਣੀ ਥਾਉਂ ਰਹਿੰਦਾ,
ਸਾਧ ਹੋਇ ਮੱਲਾਂ ਪਰਬਤ ਗੁੱਠ, ਭਾਬੀ !
ਕਦੀ ਚੀਨ ਜਪਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕਹਿੰਦਾ,
ਫਿਰੇ ਹੋਇ ਮੁਤਾਨੜਾ ਉੱਠ ਭਾਬੀ !
ਉਹ ਹੈ ਸੱਚੜਾ ਬੂਠ ਨਾ ਭਾਂਵਦਾ ਸੁ,
ਜੇ ਤੂੰ ਹਾਰ ਜਾਵੇਂ ਪੈਸੀ ਤੁੱਠ, ਭਾਬੀ ?

ਜੇ ਕਰ ਵਾਉ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹੀਏਂ,
ਬਾਣ ਬੂਠ ਦੀ ਛੱਡ ਨਾ ਦਿਤੀਓ ਈ !
ਓਹ ਧਰੇਗਾ ਮੂੰਹ ਬਦੇਸ਼ ਵਲੇ,
ਅੱਕਲ ਤੁੱਧ ਜੇ ਅਜੇ ਨ ਕੀਤੀਓ ਈ !
ਹੋਸੇ ਆਪ ਛੁੱਟੜ, ਮਾਪੇ ਪਏ ਵਿਲਕਣ,
ਭੇਣ ਕੂਕਸੀ ਚੁੱਪ ਜੇ ਪੀਤੀਓ ਈ !
ਓਦੋਂ ਦੁੱਖ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਜਾਣਸੋਂਗੀ,
ਜਦੋਂ ਆਣ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਬੀਤੀਓ ਈ !

ਭਾਬੀ—

ਮੇਰੇ ਭਾ ਜੋ ਪਏਗੀ ਕੱਟ ਲਾਂਗੀ,
ਹੋਣੀ ਮਿਟੇ ਨਾ ਮੱਥਿਆਂ ਟੋਕਿਆਂ ਨੀ !
ਜਦੋਂ ਰੁਤ ਸਿਆਲ ਦੀ ਟੁੱਟ ਪੈਂਦੀ,
ਪਰਬਤ ਤਪਣ ਨਾਂ ਅੱਗ ਦੇ ਸੋਕਿਆਂ ਨੀ !

ਨੱਸ ਜਾਉ ਜੇ ਕੰਤ ਨੇ ਨੱਸਣਾ ਹੈ,
ਪਾਣੀ ਟਿਕੇ ਨਾਂ ਭਾਂਡਿਆਂ ਛੋਕਿਆਂ ਨੀ !
ਦੋਸ਼ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸਿਰੇ ਮੈਂ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ,
ਭੁੱਲ ਕੀਰੀ ਹੈ ਭਾਰੜੀ ਪੋਕਿਆਂ ਨੀ !

ਇਕ ਕੰਤ ਵੈਰੀ, ਨਾਲ ਸੱਸ ਵੈਰਨ,
ਸਹੁਰਾ ਸੱਸ ਸਿਖਾਲਿਆ ਮੀਤ ਨਾਹੀਂ !
ਜੇਠ ਦੇਉਰਾਂ ਏਕਾ ਹੈ ਖੂਬ ਕੀਤਾ,
ਤਰਸ ਨਣਦ ਦੇ ਰਤਾ ਵੀ ਚੀਤ ਨਾਹੀਂ !
ਜਿਥੇ ਸੱਭ ਹੀ ਦੂਤੀਏ ਹੋਣ ਲਾਗੂ,
ਜਿਥੇ ਨਜਾਉ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਗੀਤ ਨਾਹੀਂ !
ਓਥੇ ਨੌਂਹ ਨਾ ਸੁਖ ਦੀ ਆਸ ਰਖੇ,
ਉਮਰਾ ਝੋੜਿਆਂ ਬਾਝ ਬਿਤੀਤ ਨਾਹੀਂ !

ਨਿਨਾਣ—

ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਅੰਡ ਕਲੇਸ਼ ਸਹਾਰਨੀ ਹੈਂ,
ਰੁੜਦੀ ਜਾਵਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੋਲੋਂ !
ਮਨ ਦੇ ਵੇਗ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਹੀ ਜਾਵੇਂ,
ਚਿੰਤਾ ਡੋਣ ਦੇ ਬਚੇਂ ਨ ਤਾਪ ਕੋਲੋਂ !
ਬੇੜੀ ਤਾਰ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲਏ ਤੈਨੂੰ,
ਸੱਚ ਕਢ ਲਏ ਏਸ ਸੰਤਾਪ ਕੋਲੋਂ !
ਦੋਸ਼ ਦੇਹ ਨਾ ਮਾਪਿਆਂ ਦਰਦੀਆਂ ਨੂੰ,
ਦਰਦੀ ਕੋਣ ਹੋਵੇ ਮਾਈ ਬਾਪ ਕੋਲੋਂ !

ਭਾਬੀ—

ਮੈਂ ਨਾਂ ਕੁਝ ਕਸੂਰ ਹੈ ਮੂਲ ਕੀਤਾ,
ਮਾਰੇ ਮਾਂਹ ਨਾ ਤੁੱਧ ਦੇ ਵੀਰ ਨਣਦੇ !
ਵਾਂਗ ਨੌਕਰਾਂ ਝਾੜਦਾ ਫੁਕਦਾ ਹੈ,
ਕੰਗਲੀ ਜਾਣਦਾ ਮੁਝ ਨੂੰ ਕੀਰ ਨਣਦੇ !
ਤੂੰ ਤਾਂ ਓਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਨਾ ਕੁਝ ਆਖੇਂ,
ਲਾਵੇਂ ਮੁਝ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਹੀ ਤੀਰ ਨਣਦੇ !
ਉਪਰ ਚੀਰ ਦੇ ਧੂੜ ਕੇ ਲੂਣ ਮਿਰਚਾਂ,
ਫੇਰ ਆਖਦੇ ਹੋ, 'ਰਖ ਧੀਰ', ਨਣਦੇ !

ਨਿਨਾਣ—

ਭਾਬੀ ! ਵੀਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਮਝਾ ਹਾਰੀ,
ਇਕੋ ਗਲ ਦਾ ਓਸ ਨੂੰ ਰੋਸ ਚੜ੍ਹਿਆ !
ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਐਥ ਚਿਤਾਰਦਾ ਹੈ,
ਇਕੋ ਗਲ ਨੂੰ ਹੈ ਓਹ ਰਿਦੇ ਅੜਿਆ !
ਇਕੋ ਸੱਚ ਦੀ ਬਾਣ ਜੋ ਰਿਦੇ ਧਾਰੀ,
ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੁੱਧ ਨੂੰ ਬੂਠ ਖੜਿਆ !
ਬੂਠ ਛੱਡ ਤਾਂ ਰਾਸ ਬਿਰਾਸ ਹੋਵੇ,
ਮੰਨ ਪਵੇ ਜੋ ਜਾਪਦਾ ਨਿਤ ਕੁੜਿਆ !

ਭਾਬੀ—

ਤੇਰੀ ਚੋਪੜੀ ਜੀਭ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ,
ਸੁੱਕੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਨੇਹੁ ਜੋ ਲਾਂਵਦੀ ਹੈ !
ਆਪ ਵੇਖਦੀ ਮਮਝਦੀ ਜੀਭ ਨਾਹੀਂ,
ਕੇਵਲ ਬਿੰਧੜੇ ਵਾਕ ਅਲਾਂਵਦੀ ਹੈ !

ਭੁੱਲ ਵੀਰ ਦੀ ਮੜ੍ਹੇ ਤੂੰ ਸੀਸ ਮੇਰੇ,
ਮੈਥੋਂ ਆਪਣਾ ਕਾਜ ਕਰਾਵਦੀ ਹੈ ।
ਸਨੇ ਜੀਭ ਮੜ੍ਹਾਇ ਵਲੈਤ ਘੱਲੀ,
ਐਥੇ ਕਦਰ ਨਾ ਕੁੱਝ ਥੀ ਪਾਵਦੀ ਹੈ ।

ਨਿਨਾਣ-

ਮੈਂ ਸਮਝਾਣ ਲਗੀ ਤੇਨੂੰ ਭਲੇ ਬਦਲੇ,
ਉਲਟ ਮੇਰੇ ਹੀ ਗਲੇ ਦਾ ਹਾਰ ਹੋਈਏ ।
ਤੇਰੇ ਬੋਲ ਕੁਬੋਲ ਸਹਾਰ ਸਾਰੇ,
ਫੇਰ ਆਖਦੀ ਹਾਂ ਹੁਣ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋਈਏ ।
ਭੈੜਾ ਨਾਉਂ ਨਿਨਾਣ ਦਾ ਭਾਬੀਆਂ ਨੂੰ,
ਭਾਵੇਂ ਭੈਣਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਪਿਆਰ ਗੋਈਏ ।
ਤੱਕਾਂ ਉੱਜੜਦਾ ਝੁੰਗੜਾ ਵੀਰ ਸੰਦਾ,
ਆਖਾਂ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਪਾਰ ਹੋਈਏ ।

ਭਾਬੀ-

ਜਿੱਕੁਰ ਮੁੱਝ ਨੂੰ ਕਹੇਂ ਮੈਂ ਚਰਨ ਪਕੜਾਂ,
ਆਖ ਵੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਹੰਕਾਰ ਦੇਵੇ ।
ਧੀ ਮਾਪਿਆਂ ਸਾਉਆਂ ਸੰਦੜੀ ਹਾਂ,
ਦੇ ਦਿਲਾਸੜਾ ਪਯਾਰ ਪੁਚਕਾਰ ਲੇਵੇ ।
ਝੂਠ ਸੱਚ ਜਹਾਨ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ,
ਭੁੱਲ ਗਈ ਦੀ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਰ ਲੇਵੇ ।
ਅਗੋਂ ਰਹਾਂਗੀ ਸਦਾ ਸੁਚੇਤ, ਨਣਦੇ !
ਬੋਲਾਂ ਫੇਰ ਤਾਂ ਧੱਕੜਾ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ।

ਨਿਨਾਣ-

ਅੱਧ ਮੰਨੀ ਏਂ ਅੱਧ ਥੀ ਹੋਰ ਮੰਨੀ,
ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਮੈਂ ਆਪ ਹੁਣ ਪਰਸਦੀ ਹਾਂ ।
ਹੋ ਨਿਮਾਨੜੀ ਵੀਰ ਦੀ ਥਾਉਂ ਭਾਬੀ,
ਤੁਹਾਡੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਤਰਸਦੀ ਹਾਂ ।
ਹਸਾਂ, ਜਦੋਂ ਇਕ ਮਿਕ ਮੈਂ ਹੋਏ ਵੇਖਾਂ,
ਲੜੇ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਘ ਜੜ੍ਹੇ ਬਰਸਦੀ ਹਾਂ ।
ਜੇਕਰ ਕਰੇਂ ਕਬੂਲ ਏ ਅਰਜ਼ ਮੇਰੀ,
ਫੁਲ ਵੇਲ ਦੇ ਵਾਂਗ ਸਰੋਸਦੀ ਹਾਂ ।

ਭਾਬੀ-

ਹਾਰ ਮੰਨਿਆਂ ਬਾਝ ਨਾ ਛੁਟੇ ਖਹਿੜਾ,
ਛੱਡੀ ਬਾਣ ਹੁਣ ਲੂਣ ਮੈਂ ਤੋਲਣੇ ਦੀ ।
ਬਾਣ ਵੀਰ ਨੂੰ ਆਖ ਓ ਛੱਡ ਦੇਵੇ,
ਮੇਰੇ ਗੁੱਝੜੇ ਭੇਦ ਫਰੋਲਣੇ ਦੀ ।
ਬੋੜਾ ਬੋਲਸਾਂ, ਬੋਲਸਾਂ ਸੱਚ ਸਾਰਾ,
ਛੱਡੀ ਆਸ ਦਿਲ ਆਪਣਾ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਦੀ ।
ਕਰਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਮੈਂ ਉਮਰ ਪੂਰੀ,
ਸਿੱਕ ਛੱਡ ਅਨੰਦਾਂ ਨੂੰ ਟੋਲਣੇ ਦੀ ।

ਭੁੱਲ ਸੋਧ ਲੈਸਾਂ ਪਰ ਇਹ ਪੱਕ ਜਾਣੀ,
ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੀ ਨਾ ਤੁਧ ਦੇ ਵੀਰ ਦੀ ਹਾਂ ।
ਝੂਠ ਕਦੀ ਨਾ ਬੋਲਸਾਂ ਮਰਾਂ ਭਾਵੇਂ,
ਪੈਰੀਂ ਪਰਾਂ ? ਕੀ ਧੀ ਫਕੀਰ ਦੀ ਹਾਂ ?

ਤੇਰਾ ਆਖਿਆ ਰੱਖਿਆ ਸਿਰ ਮੱਥੇ,
ਮੰਨਣ ਵਾਲੜੀ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਪੀਰ ਦੀ ਸਾਂ ।
ਪਿਛਾ ਤੁਸੀਂ ਭੁੱਲੇ ਮੈਂ ਨਾ ਯਾਦ ਰਖੁ,
ਭੁੱਲ ਅੱਕੜਾਂ ਦਾ ਐਉਂ ਚੀਰਦੀ ਹਾਂ ।

ਨਿਨਾਣ-

ਤੇਰੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਭਾਬੀ,
ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਉਮਰ ਸੁਆਰ ਲੀਤੀ ।
ਮੇਰੇ ਜੇਹੀ ਨਿਕਾਰੀ ਦੇ ਲੱਗ ਆਖੇ,
ਨਦੀ ਝੂਠ ਦੀ ਠਿਲ੍ਹ ਕੇ ਪਾਰ ਕੀਤੀ ।
ਨਿਕੀ ਜਿਹੀ ਇਕ ਮਾਨ ਦੀ ਰਹੀ ਮੇਰੀ,
ਕਸੀਸ ਵੱਟ ਕੇ ਛਾਲ ਜੇ ਮਾਰ ਲੀਤੀ ।
ਬੁੱਲੇ ਲੁਟਸੇਂ ਹੋਇਕੇ ਪਾਰ, ਭਾਬੀ ।
ਆਖੁ ਜੱਗ-ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਕੀਤੀ ।

ਭਾਬੀ-

ਖਹਿੜਾ ਛੱਡ, ਸਤਾ ਨਾ ਹੋਰ ਨਣਦੇ !
ਮੈਥੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਪਿਆ ਨਾ ਜਾਵਦਾ ਏ ।
ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਪ ਡੋਲੇ, ਪੈਰੀਂ ਤੋਰ ਆਂਦਾ,
ਓਸ ਅਗੇ ਨ ਨੀਵਿਆਂ ਜਾਵਦਾ ਏ ।
ਜਿਨ੍ਹੇ ਆਦਰਾਂ ਨਾਲ ਸੀ ਘਰੀਂ ਆਂਦਾ,
ਨਿਰਾਦ੍ਰ ਓਸ ਤੋਂ ਸਿਹਾ ਨ ਜਾਵਦਾ ਏ ।
ਹਥੀਂ ਚਾੜ੍ਹ ਡੋਲੇ, ਜਿਹੜਾ ਭੰਏ ਪਟਕੇ,
ਪੈਰੀਂ ਪਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਪੁਚਾਵਦਾ ਏ ?

ਨਿਨਾਣ-

ਦਿਆਂ ਦੋਸ਼ ਨਾਂ ਵੀਰ ਨੂੰ, ਭਾਬੀਏ ਨੀ !
ਤੇਰਾ ਕੰਤ ਓ ਜੱਗ ਸਦਾਵਦਾ ਏ ।
ਨਾਹ ਦੋਸ਼ ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਸੜੇ ਉਹਦਾ,
ਤੈਨੂੰ ਭਾਬੀ ! ਜੋ ਬੁਰਾ ਬਣਾਵਦਾ ਏ ।
ਦੋਸ਼ ਝੂਠ ਤੇ ਮਾਨ ਦਾ ਦੋਹੀਂ ਵੱਲੀਂ,
ਫਿਕ ਝੂਠ ਤੇ ਮਾਨ ਸਭ ਪਾਵਦਾ ਏ ।
ਦਵੇਂ ਝੂਠ ਤੇ ਮਾਨ ਜਦ ਦੂਰ ਹੋਵਣ,
ਮੇਲ ਆਪ ਹੀ ਤਦੋਂ ਹੋ ਜਾਵਦਾ ਏ ।

ਭਾਬੀ ਬੇਠੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਿਨਾਣ ਉੱਠੀ,
ਮਾਉਂ ਆਪਣੀ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਇ ਬੋਲੀ:-
ਭਾਬੀ ਮੁੱਝ ਨੂੰ ਦਿਲੇ ਦਾ ਹਾਲ ਕਹਿਆ,
ਸਾਰੀ ਦੁੱਖ ਦੀ ਵਿੱਥਿਆ ਓਸ ਫੋਲੀ ।
ਹਠ ਮਾਨ ਹੈ ਇਕ ਕਸੂਰ ਉਸਦਾ,
ਹੋਰ ਸਭਸ ਗੱਲੇ ਹੋਵੇ ਭਲੀ ਭੋਲੀ ।
ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਥੀ ਮਾਉਂ ਜੀ ! ਵੇਸਲੇ ਹੋ,
ਸਾਉਂ ਹੋਰ ਆਖੋ ਬਣੇ ਕਿਵੇਂ ਗੋਲੀ ।

ਜੇਕਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਿਲਾਸਿਆਂ ਦੇ,
ਤੁਸੀਂ ਵੱਸ ਕਰਦੇ ਨੂੰਹ ਵੱਸ ਹੁੰਦੀ ।
ਤੁਸੀਂ ਮਿਹਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਿੱਲੇ,
ਆਟੇ ਨਾਲ ਲਿੱਬੇ ਗਾਗਰ ਲੋਹਿ-ਚੋਂਦੀ ।

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਭਾਬੀ ਅਸਾਂ ਦੀ ਉੱਚ ਘਰਾਣਿਓਂ ਹੈ,
ਧੀ ਸਾਉਆਂ ਮਾਪਿਆਂ ਸੰਦੜੀ ਹੈ।
ਮਾਂਨ ਹਠ ਦਾ ਕੁਝ ਪਿਆਰ ਰਖਦੀ,
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗਲੇ ਨਾਹੀਂ ਮੰਦੜੀ ਹੈ।
ਤੀਰੀ ਲੇਖ ਉਸ ਸੱਸ ਤੇ ਕੰਤ ਕਰਦੇ
ਮਾਰੀ ਗਈ ਬਿਦੋਸ ਉਹ ਬੰਦੜੀ ਹੈ।
ਗੁੰਝਲ ਇਕ ਬਿਸਮਲੀ ਦਾ ਪਿਆ ਭੈਣ,
ਤਾਣੀ ਵਿਗੜੀ, ਨਾਂ ਇਕ ਹੀ ਤੰਦੜੀ ਹੈ।

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਤਾਣੀ ਸੱਚ ਤੂੰ ਆਖਦੀ ਵਿਗੜ ਚਲੀ,
ਐਪਰ ਦੋਸ ਨਾ ਮਾਉਂ ਤੇ ਵੀਰ ਦਾ ਹੈ।
ਬਾਰਾਂ ਤਾਲਣ ਹੈ ਭਾਬੀ ਵਿਗੜ ਕਰਦੀ,
ਮੰਨਦੀ ਖੋਫ ਨਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪੀਰ ਦਾ ਹੈ।
ਕਹਿਰ ਓਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਮੂਲ ਕੀਤਾ,
ਨਾਈ ਗੰਦੇ ਹੀ ਫੌੜੇ ਨੂੰ ਚੀਰਦਾ ਹੈ।
ਪ੍ਰਾਈ ਜਾਈ ਦੀ ਰਈ ਕਿਉਂ ਪਈ ਭੈਣ,
ਸਾਕ ਲਹੂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਨਾਂ ਸ਼ੀਰਦਾ ਹੈ।

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਪ੍ਰਾਈ ਜਾਈ ਓ ਠੀਕ ਹੈ ਅਸਾਂ ਅੰਦਰ,
ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਪਰਾਈਆਂ ਜਾਈਆਂ ਹਾਂ।
ਸਹੁਰੇ ਘਰੀਂ ਨਾ ਜੰਮੀਆਂ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘੇ,
ਪੇਕੇ ਘਰੋਂ ਪਰਨਾਈਆਂ ਆਈਆਂ ਹਾਂ।
ਅੱਗੋਂ ਜਾਈਆਂ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ ਤੋਰਿਆ ਹੈ,
ਮਾਲਕ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਪ੍ਰਾਈਆਂ ਜਾਈਆਂ ਹਾਂ।
ਜਿੰਕੂਰ ਅਸੀਂ ਨਿਨਾਣਾਂ ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ,
ਤਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਬੀ ਕਿਤੇ ਭਰਜਾਈਆਂ ਹਾਂ।

ਤੇਰੀ ਕਰੇ ਨਿਨਾਣ ਸਲੂਕ ਓਹੋ
ਜਿਹੜਾ ਕਰੇਂ ਤੂੰ ਨਾਲ ਭਰਜਾਈਆਂ ਦੇ।
ਚੰਗਾ ਲੱਗੀ, ਤੇ ਰਹੇਂ ਖੁਸ਼ਾਲ ਭੈਣੇ !
ਪੁੱਛਾਂ ਅਰਥ ਪਰਾਈਆਂ ਜਾਈਆਂ ਦੇ।
ਘਰ ਜਾਈਆਂ ਨਿਨਾਣਾਂ ਨੂੰ ਘੁਰਦੀ ਹੈ !
ਸਾਹ ਖਿੱਚ ਰਖੇਂ ਭਰਜਾਈਆਂ ਦੇ।
ਦੋਹੀਂ ਦਾਈਂ ਤਲਵਾਰ ਤੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹੈਂ,
ਏਹ ਨਜਾਉਂ ਹਨ ਤੁਧ ਨਿਆਈਆਂ ਦੇ ?

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਵੱਡੀ ਖਾਧੀਆ ਭਾਬੀ ਦੇ ਪੇਕਿਆਂ ਤੋਂ,
ਕਿਤੇ ਪਟਾ ਵਕੀਲੀ ਦਾ ਖ਼ੀਦਿਆ ਈ।
ਮੈਂ ਕੀ ਭਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ ਪਹਿਲ ਕੀਤੀ,
ਪੱਟ ਵਾਂਙ ਆ ਮੁਝ ਮਲੀਂਦਿਆ ਈ ?
ਮੱਸ ਨਗਣੀ ਭਾਬੀ ਮਸਾਣ ਪਾਏ,
ਤੇਨੂੰ ਭੇਡੁ ਬਣਾ ਕੇ ਸੀਧਿਆ ਈ।

ਮੁੱਧ ਭਾ।

ਮਾਉਂ ਵੀਰ ਤੇ ਭੈਣ ਨੂੰ ਦੋਸ ਦੇਵੇਂ,
ਪੱਖ ਓਸਦਾ, ਭੈਣ ! ਖਰੀਦਿਆ ਈ।

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਤੇਰੇ ਬੋਲ ਕੁਬੋਲ ਸਹਾਰਦੀ ਹਾਂ
ਛੋਟੀ ਜਾਣਕੇ ਮੱਤ ਮੈਂ ਦੇਵਦੀ ਹਾਂ।
ਤੇਰੀ ਚਿੰਣਗ ਨੇ ਅੱਗ ਬਰੂਤ ਲਾਈ,
ਠੰਡੇ ਕਰਨ ਤੇ ਤਰਲੜੇ ਲੋਵਦੀ ਹਾਂ।
ਪੇਕੀ ਬੇੜੀ ਆ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਘੱਤੀਆ ਤੂੰ,
ਚੁੱਪੇ ਲਾਇਕੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਖੋਵਦੀ ਹਾਂ।
ਫਿੱਕ ਪਾਉਣੇ ਧੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਨਾਹੀਂ,
ਸੁੱਕੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਮੈਂ ਭੋਵਦੀ ਹਾਂ।

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਚੰਦ ਵੀਰ ਨੂੰ ਲਗੀ ਕਲੰਕ ਭਾਬੀ,
ਇਸ ਨੂੰ ਧਇਕੇ ਪਾਰ ਬੁਲਾਈਏ ਨੀ !
ਕੋਈ ਰੋਹਿਣੀ ਅਪੱਛਰਾਂ ਢੰਡ ਲਈਏ,
ਸਿਹਰੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਵੀਰ ਪਰਨਾਈਏ ਨੀ !
ਲੋਕ ਵੀਰ ਨੂੰ ਲੋਕ ਹੀ ਨਾਰ ਦੇਈਏ,
ਨਾਂਹ ਮਾਉਂ ਦੇ ਲੋਕ ਦੀ ਲਜਾਈਏ ਨੀ !
ਐਉਂ ਪੇਕਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੁਰ ਕਰੀਏ,
ਤੇਰਾ ਆਖਿਆ ਭੈਣ ਕਮਾਈਏ ਨੀ !

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਕੈਂਚੀ ਜੀਭ ਹੈ ਸਾਣ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ ਚੰਗੀ,
ਲਤਰ ਲਤਰ ਇਹ ਕਤਰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ ਹੈ।
ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਨਿਆਂ, ਇਨ ਜੜੋਂ ਵੱਢੇ,
ਦੋਰ ਲੀਰਾਂ ਦੇ ਲਾਂਵਦੀ ਜਾਂਵਦੀ ਹੈ।
ਸੌਂਕਣ ਭਾਬੀ ਤੇ ਪਾਉਣੀ ਲੋੜਦੀ ਹੈਂ,
ਕਿਹੜੇ ਪਾਪ ਦਾ ਭੋਗ ਭੁਗਾਂਵਦੀ ਹੈਂ ?
ਤੇਰੀ ਨਣਦ ਜੇ ਕਰੇ ਤੈਂ ਨਾਲ ਏਹੋ,
ਦੋਸ ਫੇਰ ਕੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਂਵਦੀ ਹੈਂ ?

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਭਾਬੀ ਔਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹਈ ਕੋਟ ਭੈਣੇ !
ਬੱਜ ਮਾਪਿਆਂ ਭੋਲਿਆਂ ਲੱਗਿਆ ਹੈ।
ਭਾਬੀ ਬਾਉਲੀ ਹੋਈ, ਬਲਾ ਉਤੋਂ,
ਬੁੱਲਾ ਵਾਉ ਦਾ ਤੁੱਧ ਕੀ ਵੱਗਿਆ ਹੈ।
ਡੰਗੀ ਸੱਪ ਦੀ ਉਂਗਲੀ ਵੱਢ ਦੇਈਏ,
ਏਹ ਪੁੰਨ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਅਵੱਗਿਆ ਹੈ।
ਕੁਤਾ ਪਾਲਤੂ ਹਲਕ ਜੇ ਜਾਏ ਭੈਣੇ,
ਕਿਸਨੇ ਮਾਰ ਨਾ ਉਸਨੂੰ ਖੱਗਿਆ ਹੈ ?

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਕਰ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਐਡੜਾ, ਤੁਰੀਂ ਨੀਵੀਂ,
ਡਰੀਂ ਰੱਬ ਤੋਂ ਅਤਿ ਨਾ ਭਾਂਵਦੀ ਸੁ !
ਬਦਲ ਸਾਰਖੇ ਵਰੁਣ ਤਾਂ ਹੋਣ ਨੀਵੇਂ,
ਫਿੱਟ ਜਾਏ ਜਿਹੜੇ ਬਿਪਦਾ ਆਉਂਦੀ ਸੁ।
ਅਪਣੇ ਜਿਹੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸੁਜਾਨ ਭਾਬੀ,
ਇਕ ਅਣਖ ਹੀ ਅਤਿ ਦੀ ਖਾਉਂਦੀ ਸੁ !

ਸੁੱਚਾ ਰਤਨ ਹੈ ਹੋਰ ਤਾਂ ਸਭਸ ਕੱਲੇ,
ਬੋਲੀ ਰਤਾ ਬੀ ਰਿਦਾ ਖਾ ਜਾਵਦੀ ਸੁ।

ਐਪਰ ਦੋਸ ਨ ਤੋਰੜਾ ਬਹੁਤ ਭੈਣੇ,
ਦਗਾ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਮੂਲ ਖੇਡ ਨਾਹੀ।
ਤੇਰੇ ਜਹੀ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਮੈਂ ਪਾਇ ਰੱਖਾਂ,
ਭੁੱਲੀ ਹੋਈ ਮੈਂ ਕਿਤੋਂ ਦੀ ਭੇਡ ਨਾਹੀ।
ਲੂਤੀ ਲਾਉਣੀ ਬਹੁਤ ਤੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹੈਂ,
ਚੁਗਲੀ ਵੱਟ ਡਿੱਠਾ ਤੇਰੇ ਜੋੜ ਨਾਹੀ।
ਝੁੱਗਾ ਪੱਟਿਆ ਮਾਪਿਆਂ ਭੋਲਿਆ ਦਾ,
ਦੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪੁੱਠੜੇ ਗੋੜ ਨਾਹੀ।

ਨੈਣ ਸਿਆਪੇ ਦੀ ਵਾਗ ਨਿਨਾਣ ਪੇਕੇ,
ਮਾਂ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਪਿਟਾਵਦੀ ਹੈ।
ਅੱਖ ਆਪਣੀ ਕਦੇ ਨ ਭਿੰਜਦੀ ਹੈ,
ਵਾਗ ਵਹਾਰਿਆਂ ਦੋਹਾਂ ਰੁਆਂਵਦੀ ਹੈ।
ਚੁਕ ਚੁਕ ਕੇ ਮਾਉਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖੀ ਕਰਦੀ,
ਕਹਿਰ ਭਾਬੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰੇ ਲਿਆਂਵਦੀ ਹੈ।
ਦੋਵੇਂ ਪਿਟਦੀਆਂ ਲੜਦੀਆਂ ਖੋਹਣ ਝਾਟਾ,
ਨਣਦ ਫੇਰ ਅਲੇ। ਰਹਾਵਦੀ ਹੈ।

ਚੁਗਲੀ ਭਾਬੀ ਦੀ ਮਾਉਂ ਦੇ ਪਾਸ ਕਰਦੀ,
ਫੇਰ ਵੀਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਭਫਾਵਦੀ ਹੈ।
ਪਿਉ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ ਨੌਂਹ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਿੰਦੇ,
ਪਾਟਕ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਕਿਆਂ ਪਾਵਦੀ ਹੈ।
ਸਹੁਰੇ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕੁਝ ਠੰਢਾਰ ਹੋਵੇ,
ਸੁੱਤੀ ਅੱਗ ਫਿਰ ਆਨ ਜਗਾਵਦੀ ਹੈ।
ਮੁਰਖ ਮੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇਉਂ ਪੇਕਿਆਂ ਨੂੰ,
ਗਿੱਲੀ ਚਿਖਾ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਤਪਾਵਦੀ ਹੈ।

ਏਸ ਕਾਰਨੇ ਨਣਦ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੈੜਾ,
ਹਉਦੇ ਵਾਂਗ ਇਹ ਭਾਬੀਆਂ ਖਾਵਦਾ ਹੈ।
ਕਿਸੇ ਥਾਉਂ ਜੇ ਕਹੇ ਨਿਨਾਣ ਚੰਗੀ,
ਦਿਲ ਕੋਈ ਯਕੀਨ ਨਾ ਲਿਆਂਵਦਾ ਹੈ।
ਤੇਰੇ ਜਿਹੀਆਂ ਨਿਨਾਣ ਦੀ ਆਬ ਮਾਰੀ,
ਸਾਕ ਨਣਦ ਦਾ ਬੁਰਾ ਅਖਾਂਵਦਾ ਹੈ।
ਪਿਛੋਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਨਣਦ ਹੋਸ਼ ਕਰਦੀ,
ਪਾਸਾ ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਉਲਟ ਜਾਵਦਾ ਹੈ।

ਭਾਬੀ ਸ਼ੇਰ ਹੋ ਕੰਤ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਦੀ,
ਤਦੋਂ ਭੈਣ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਾ ਆਣ ਦੇਵੇ।
ਕੈਸਾ ਸਾਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ਵੀਰ ਭੈਣਾਂ,
ਭਾਬੀ ਚਾੜ੍ਹ ਉਸਨੂੰ ਉਤੇ ਸਾਣ ਦੇਵੇ।
ਜੀਉਂਦੇ ਵੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਜੇਗ ਹੋਵੇ,
ਤਦੋਂ ਨਣਦ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਹਾਣ ਹੋਵੇ।
ਮਾਣ ਫੁੱਟ ਜਾਵੇ, ਹੋਲੀ ਕੱਖ ਹੋਵੇ,
ਰਦ ਵੀ ਦੂਰ ਨਾ ਏਸ ਦੀ ਬਾਣ ਹੋਵੇ।

ਵਹਤਣ ਰਹੇ ਸਰੀਕ ਜਿਉਂ ਭੈਣ ਭਾਈਆਂ,
ਵਿਚੋਂ ਪਛਾਰ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕ ਉਡਤ ਹੋਵੇ।
ਤਦੋਂ ਸਵਾਦ ਆਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਦਾ,
ਕਿਸੇ ਗਲ ਤੇ ਰਿੰਜ ਜੇ ਕੰਤ ਹੋਵੇ।
ਮਾਣ ਮਿਲੇ ਨਾ ਭਾਬੀਓਂ ਵੀਰ ਕੋਲੋਂ,
ਓਦੋਂ ਨਣਦ ਦਾ ਰਿਦਾ ਦੁਖਯੰਤ ਹੋਵੇ।
ਗੁਡੀ ਵਾਂਗ ਕਨਿਆਉਂਦੀ ਜਾਇ ਡਿਗਦੀ,
ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਂ ਰਿਦਾ ਸੁਖਯੰਤ ਹੋਵੇ।

ਫੋਟੀ ਭੈਣ—

ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਮੋਹਣੇ ਆਪ ਬਣੇ ਚੰਗੀ
ਤੂੰ ਭੀ ਨਣਦ ਹੈਂ, ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਮਾਉਂ ਉਸਦੀ।
ਮੋਹਣੇ ਮੁਝ ਨੂੰ ਦੇ ਓ ਘਟਣ ਤੋਂ ਪੂਰ,
ਖੁੱਸਣ ਐਕੁਰਾ ਭੈਣ ਨਾ ਕੁੱਝ ਖੁਸਦੀ।
ਭਾਬੀ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਕਰੇ ਵੇਰ ਭੈਣਾਂ,
ਅੱਬ ਵਚਕੇ ਅੱਕ ਤੇ ਤੂੰ ਤੁਸਦੀ।
ਜਫੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਪਾਵਦੀ ਪਛਾਰ ਕਰਕੇ,
ਦਧ ਵੇਖ ਤਲੀਸਦੀ ਜਾਇ ਲੁਸਦੀ।

ਬੁਰਾ ਮੰਗਿਆ ਮਾਪਿਆਂ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਦਾ,
ਸਰਵਣ ਧੀ ਅਨੋਖੜੀ ਤੂੰ ਜੇਮੀ।
ਮੈਨੂੰ ਪੇਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵੱਜੇ,
ਤੈਨੂੰ ਲੋੜ ਕੀ? ਭਾਬੀ ਬਣਾ ਅੰਮੀ।
ਹੱਡ ਵੇਰ ਨਾ ਮੁੱਝ ਨੂੰ ਨਾਲ ਭਾਬੀ,
ਕੋੜੀ ਬਣੀ ਭਾਬੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੰਮੀ।
ਤੁੱਮੇ ਤਈਂ ਤੂੰ ਖੰਡ ਦੀ ਪੁੱਠ ਦੇਵੇ,
ਫਿੱਟੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਦਹੀਂ ਨਾ ਕਦੇ ਜੇਮੀ।

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਵੱਡੀ ਨਣਦ ਤੇਰੀ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋਈ,
ਦਾ ਓਸ ਕੋਲੋਂ ਕਾਹਨੂੰ ਰੋਂਵਦੀ ਸੈ।
ਭਾਣੇ ਓਸਦੇ ਤੁੰਮਾ ਕਿ ਦੁੱਧ ਫਿੱਟਾ,
ਏਹੋ ਕੁਝ ਕਿ ਹੋਰ ਕੁਝ ਹੋਂਵਦੀ ਸੈ।
ਜਿਵੇਂ ਭਾਬੀ ਸੈ ਓਸ ਨਿਨਾਣ ਸੰਦੀ,
ਆਪ ਜਿਵੇਂ ਓਦੋਂ ਸੁਖ ਸੋਂਵਦੀ ਸੈ।
ਭਿਵੇਂ ਮਮਝ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਥਾਉਂ ਭਾਬੀ,
ਉਹ ਹੁਣ ਹਈ ਓਹੋ ਜੋ ਤੂੰ ਹੋਂਵਦੀ ਸੈ।

ਫੋਟੀ ਭੈਣ—

ਭੈਣਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਕਹਿਰ ਕਮਾ ਭੈਣੇ,
ਸਾਕ ਦੁੱਧ ਤੇ ਲਹੂ ਦੇ ਤੋੜ ਨਾਹੀ।
ਭਾਬੀ ਵਾਰਕੇ ਤਲੀ ਹੋ ਗਲੀ ਮਾਰੀ,
ਕੋ ਸਕੀ ਦਾ ਮਾਪਿਆ ਮੋੜ ਨਾਹੀ।
ਅੱਭ ਵੱਚ ਯਾ ਅੱਕ ਨੂੰ ਵਾੜ ਦੇਈ,
ਭੇਨ ਮੋਤੀਆਂ ਬੋਹਰ ਨੂੰ ਜੋੜ ਨਾਹੀ।
ਜੇ ਤੇ ਸੁੜੇ ਨਾ ਮੁਖਾਫੀ ਹਨੋਂ ਮੈਂਭੀ,
ਵੇਗੜੀ ਭੈਣ ਦੀ ਰੱਖਦੀ ਲੋੜ ਨਾਹੀ।

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਚਬੜ ਚਬੜ ਨਾ ਕਰੀਂ ਸੰਭਾਲ ਬੋਲੀ,
ਧੱਪੇ ਮਾਰ ਹੁਣ ਸਿਧਿਆਂ ਕਰੂੰਗੀ ਮੈਂ ।
ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਤੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੱਕ ਮੇਰਾ,
ਵਾਂਗ ਤੱਕਲੇ ਸੋਧ ਹੁਣ ਲਵੂੰਗੀ ਮੈਂ ।
ਸਿੱਧਾ ਦੁੱਧ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਸੱਪ ਹੋਵੇ,
ਛੇਡ ਫਕ ਕੇ ਢਿੱਲਿਆਂ ਕਰੂੰਗੀ ਮੈਂ ।
ਵਿੰਗ ਵਿੱਲੂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੇ ਨਾ ਨਿਕਲਣ,
ਤਾਉਂ ਅੱਗ ਦੇ ਨਾਲ ਕੱਢ ਲਵੂੰਗੀ ਮੈਂ ।

ਮੌਤ ਗਜਦੀ ਅਸਾਂ ਦੇ ਸਿਰੇ ਭੈਣਾਂ !
ਕਿਹੜੇ ਜੀਵਣੇ ਦਾ ਮਾਨ ਧਾਰਨੀ ਹੈਂ ?
ਜੱਬਨ ਤਾਈਂ ਬੁਢਾਪੜੇ ਨਿਗਲ ਲੈਣਾ,
ਕਿਹੜੇ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਹੈਂ ਕੜਾਂ ਸਾੜਨੀ ਹੈਂ ?
ਦੋਲਤ ਕਾਗ ਬਨੇਰੇ ਦਾ ਜਾਣ ਭੈਣੇ,
ਕਿਹੜੇ ਮਿਲਖ ਤੇ ਐਡ ਹੰਕਾਰਨੀ ਹੈਂ ?
ਭਰੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈਂ ਕਿਹੜੀ ਗਲ ਉੱਤੇ,
ਹੋੜੇ ਤਾਣ ਤੇ ਐਡ ਫੁੰਕਾਰਨੀ ਹੈਂ ?

ਭੁੰਨੇ ਵਾਂਗ ਕਬਾਬ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ,
ਸੀਖ ਚਾੜ੍ਹਕੇ ਅਗਨ ਭਖਾਵਨੀ ਹੈਂ ।
ਮੱਏ ਮਾਸ ਨੂੰ ਭੁੰਨਦਾ ਜਗਤ ਸਾਰਾ,
ਜੀਉਂਦਾ ਮਾਸ ਤੂੰ ਭੁੰਨ ਦਿਖਾਵਨੀ ਹੈਂ ।
ਮੱਏ ਮਾਸ ਦੇ ਖਾਧਿਆਂ ਰੱਜ ਆਵੇ,
ਏਸ ਮਾਸ ਤੋਂ ਰੱਜ ਕੀ ਪਾਵਨੀ ਹੈਂ ?
ਹਿਰਦਾ ਰਬ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮਹਿਲ ਭੈਣੇ,
ਓਸ ਮਹਲ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਵਨੀ ਹੈਂ ।

ਸੁਖ ਦੱਸ ਖਾਂ ਵਰਤਸੀ ਕਿਵੇਂ ਤੈਂ ਪੁਰ,
ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੇ ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਤੋੜਨੀ ਹੈਂ ।
ਨਾਹਰੀ ਹੋਇਕੇ ਸਮੁੱਠਾ ਕਰੇਂ ਓਹਦਾ,
ਓਹਦੀ ਆਗਿਆ ਕੜਕ ਕੇ ਮੋੜਨੀ ਹੈਂ ।
ਬੇਰਾਂ ਡੁਲ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਗਿਆ ਅਜੇ ਕੁਝ ਨਾ,
ਸੰਭਲ ਜਾਨ ਜੇ ਭਲੇ ਨੂੰ ਲੋੜਨੀ ਹੈਂ ।
ਮਾਣਕ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਠਾਹੁਣਾ ਛੱਡ ਛੇਤੀ,
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਨਾਉਕਾ ਬੋੜਨੀ ਹੈਂ ।

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਭੈਣ ਵਡੀਏ ਅਦਬ ਦੀ ਥਾਉਂ ਮਾਏ !
ਮੇਰਾ ਭੁੰਨ ਕਲੇਜੜਾ ਘੱਤਿਆ ਈ ।
ਮਾਰ ਬੋਲੀਆਂ ਦਾਬਿਆਂ ਨਾਲ ਧੋਂਸਾਂ,
ਪੁੱਠੇ ਗੋੜ ਦਾ ਸੂਤ ਏ ਕੱਤਿਆ ਈ ।
ਮੌਤ ਰਬ ਦੀ ਸੁਰਤ ਕਰਾ ਮੈਨੂੰ,
ਮੇਰੀ ਬਿੱਚ ਲੀਤੀ ਸਾਰੀ ਸੱਤਿਆ ਈ ।
ਮੇਰੇ ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਠਾਹੁਣਾ ਈ ਵਾਂਙ ਬੀਆਂ,
ਆਪੇ ਕਹੀ, ਏ ਕੀਤੀ ਤੂੰ ਹੱਤਿਆ ਈ ।

ਵੱਡੀ ਭੈਣ—

ਏ ਨਾ ਹੱਤਿਆ ਹਿਤ ਹੈ ਅੱਤ ਦਾ ਨੀਂ,
ਹਿਰਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਏਂ ।
ਸੋਟੇ ਡਾਂਗ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਟਾਂ,
ਜਿਵੇਂ ਅੱਣ ਕਾਬੂ ਮਾਰ ਵੱਢਣਾ ਏਂ ।
ਵਿੰਗੀ ਸੀਖ ਹੋਵੇ ਸਿੱਧੀ ਨਾਲ ਸੱਟਾਂ,
ਤਿਵੇਂ ਰਿਦੇ ਤੇਰੇ ਤਾਈਂ ਚੰਡਣਾ ਏਂ ।
ਅਜੇ ਸਮਝ ਤੇ ਲਗ ਜਾ ਕਰੇ ਮੇਰੇ
ਅੱਤ ਜਗਤ ਨੂੰ ਭੈਣ ਜੀ ਛਡਣਾ ਏਂ ।

ਛੋਟੀ ਭੈਣ—

ਹਾਰੀ ਹਾਰੀਆਂ, ਭੁੱਲੀਆਂ ਬਖਸ਼ ਭੈਣੇ,
ਜੋ ਕੁਝ ਕਹੇਂਗੀ ਕਰਾਂਗੀ ਕਹੇਂ ਤੇਰੇ ।
ਚੁਗਲੀ ਅਜ ਤੋਂ ਭਾਬੀ ਦੀ ਤਯਾਗ ਦਿਤੀ,
ਅੱਗੇ ਭਾਗ ਭਾਬੀ ਨਾਲ ਰਹੇ ਮੇਰੇ ।
ਪੇਕੇ ਆਉਣਾ ਕਰਾਂਗੀ ਘੱਟ ਭੈਣੇ,
ਕਰੜ ਕਰਾਂਗੀ ਪੱਥਰਾਂ ਜਿਹੇ ਜੇਰੇ ।
ਵਾਹ ਲੱਗਿਆਂ ਕਦੀ ਨਾ ਪੈਰ ਪਾਵਾਂ,
ਜੋਗੀ ਵਾਲੜੇ ਹੋਣਗੇ ਅਸਾਂ ਫੇਰੇ ।

ਕਰਕੇ ਭੈਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸਜਾਣੀ,
ਉਠ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਫਿਰ ਜਾਵਦੀ ਏ ।
ਦਿਲੋਂ ਸੋਚਦੀ:—ਕਹਾਂ ਕੀ ਵਡਿਆਂ ਨੂੰ
ਸ਼ਰਮ ਅੱਤ ਦੀ ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਆਂਵਦੀ ਏ ।
ਚੁਗਲੀ ਕਰਾਂ ਕੀ ਮਾਉਂ ਦੀ ਧੀ ਹੋਕੇ,
ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਝਗੜਾਂ? ਸੰਗ ਖਾਵਦੀ ਏ ।
ਰੱਬ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਤੂੰ ਮੱਤ ਦੇਵੀਂ,
ਮੇਰੀ ਹੋਸ਼ ਧੋਖਾ ਖਾਈ ਜਾਵਦੀ ਏ ।

ਲੈਂਦੀ ਤਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਐਕੁਰ,
ਪਹੁੰਚੀ ਜਾਇ, ਤੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਂਵਦੀ ਏ ।
ਅਗੋਂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਚੱਕ ਕੇ ਸੀਸ ਲਾਇਆ ।
ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਤੇ ਫਤਹ ਗਜਾਂਵਦੀ ਏ ।
ਸੁਣਕੇ ਫਤਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਪਯਾਰ ਦਿਤਾ,
ਕਹਿੰਦੇ ਧੀ ਸਾਡੀ ਕਿਥੋਂ ਆਂਵਦੀ ਏ ?
ਕੋਈ ਸੁਖ ਸਨੇਹੜਾ ਬਾਤ ਚੰਗੀ,
ਕੋਈ ਦੁਖ ਦੀ ਕਥਾ ਲਿਆਂਵਦੀ ਏ ?

ਹਥ ਜੋੜਕੇ ਆਖਦੀ:—ਪਿਤਾ ਪਯਾਰੇ !
ਮਾਣ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਸਦਾ ਜੀਵੋ ।
ਬੈਠ ਸਿਰੇ ਤੇ ਕੱਟ ਹੋ ਪਰਬ ਭਾਰਾ,
ਸਾਡਾ ਆਸਰਾ ਸਦਾ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਥੀਵੋ ।
ਜਿੱਕੁਰ ਅਸਾਂ ਤੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਕਰੀ ਬਰਖਾ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਜੀਵੋ ।
ਜਿੱਕੁਰ ਨਾਲ ਭਗਵੰਤ ਦੇ ਡੋਰ ਲਾਈ,
ਸਾਡਾ ਰਿਦਾ ਬੀ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀਵੋ ।

ਪ੍ਰਯਾਗੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ! ਜਦੋਂ ਤਕਲੀਫ਼ ਪੈਂਦੀ,
ਸਭੇ ਓਟ ਵੰਨੇ ਉਠ ਨੱਸਦੇ ਹਨ ।
ਸ਼ਰਨ ਓਟ ਦੀ ਸਭੇ ਹੀ ਨਿਡਰ ਹੁੰਦੇ,
ਓਥੇ ਜਾਇ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖੀ ਵੱਸਦੇ ਹਨ ।
ਤੀਕਰ ਬਾਲਕੇ ਓਟ ਲੈ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ,
ਲੋੜ ਪਈ ਤੇ ਦੁੱਖ ਆ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ।
ਦਰ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਸੱਟਕੇ, ਸੁਖੀ ਕਰਦੇ,
ਸੁੱਖੀ ਵੇਖ ਕੇ ਸਦਾ ਵਿਗੱਸਦੇ ਹਨ ।

ਪਿਤਾ—

ਮੇਰੀ ਅਕਲ ਦਾ ਕੋਟ ਧਰਮੰਗ ਧੀਏ,
ਕੁਲ ਦੀ ਜੋੜ ਕੁਲਵੰਤੀਏ ਪਿਯਾਰੀਏ ਧੀ !
ਦੁਖ ਕਿਹਾ ਹੈ ਵਰਤਿਆ ਦੁਧ ਤਾਈਂ,
ਦਸ ਸਕੇ ਤਾਂ ਓਸ ਨਿਵਾਰੀਏ ਧੀ !
ਤੇਰੀ ਬੁੱਧਿ ਚੰਗੀ, ਵਰਤਣ ਸਾਫ਼ ਸੋਹਣੀ,
ਤੇਰੀ ਅਕਲ ਤੋਂ ਅਕਲ ਨੂੰ ਵਾਰੀਏ-ਧੀ !
ਔਕੜ ਬਣੀ ਕੀ ਤੁੱਧ ਨੂੰ ਤੁਧ ਪਾਸੋਂ,
ਹਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੀਏ ਧੀ !

ਧੀ—

ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਸੁਮੇਰ ਤੋਂ ਬੜੇ ਭਾਰੇ,
ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੇ ।
ਭਾਬੀ ਮਾਉਂ ਤੇ ਭੈਣ ਤੇ ਵੀਰ ਅੰਦਰ,
ਖੰਡ ਸਦਾ ਗੰਦੀ, ਜਿਕਰ ਕਾਉਂ ਨੂੰਘੇ ।
ਕੋਈ ਦਵੇ ਮਿਹਣੇ, ਕੋਈ ਸੜੇ ਅੰਦਰ,
ਕੋਈ ਚੁਪ ਧਾਰੀ ਸਦਾ ਪਿਆ ਉਘੇ ।
ਬਰਕਤ ਉਡਦੀ ਅੰਦਰੋਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ,
ਜੁਗਤ ਘਰਾਂ ਦੀ ਦਮੇ ਦੇ ਵਾਂਗ ਨੂੰਘੇ ।

ਪਿਤਾ—

ਸਾਨੂੰ ਖਬਰ ਨਾ ਬੱਚੀਏ ਬਹੁਤ ਰਹਿੰਦੀ,
ਏਨੀ ਬਾਤ ਤੇਰੀ ਮਾਉਂ ਆਖਦੀ ਏ ।
ਨੂੰਹ ਬੁਰੀ ਹੈ ਸਦਾ ਹੀ ਕਲ੍ਹਾਂ ਰਖੇ,
ਬਰ ਬਚਨ ਮੂੰਹੋਂ ਸਦਾ ਭਾਖਦੀ ਏ ।
ਜੇਕਰ ਮੱਤ ਦੀ ਓਸ ਨੂੰ ਗਲ ਕਹੀਏ,
ਮਿਹਣੇ ਵਾਂਙ ਹਿਰਦੇ ਉਹਦੇ ਗਾਖਦੀ ਏ !
ਗਿੱਲੇ ਕਾਠ ਦੇ ਵਾਂਙ ਹੈ ਸਦਾ ਧੁਖਦੀ,
ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਧੁਆਖਦੀ ਏ ।

ਧੀ—

ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂ, ਹੈ ਮਾਉਂ ਨੇ ਝੂਠ ਕਹਿਆ,
ਏਸ ਜੀਭ ਨੂੰ ਕੱਟਕੇ ਸੁੱਟ ਪਾਵਾਂ ।
ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂ, ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਮੱਚ ਸਾਰਾ,
ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਆਪ ਮੈਂ ਸ਼ਰਮ ਖਾਵਾਂ ।
ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਨਾਹੀਂ,
ਪਿਤਾ ਰੱਦਣੇ ਦਾ ਪਾਪ ਸੀਸ ਪਾਵਾਂ ।
ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂ ਮੈਂ ਸੱਚ ਨਿਤਾਰਦੀ ਹਾਂ,
ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਲਾਵਾਂ ।

ਪਿਤਾ—

ਪੁਤਲੀ ਅਦਬ ਦੀ ਬੱਚੀਏ ਸੰਗ ਨਾਹੀਂ,
ਆਖਰ ਸਚ ਜੋ ਸਾਫ਼ ਤੂੰ ਜਾਣਨੀ ਏਂ ।
ਤੇਰੀ ਨੀਤ ਹੈ ਸਾਫ਼ ਉਪਕਾਰ ਵਾਲੀ,
ਤੇਰੀ ਬੁੱਧਿ ਭੀ ਸੱਚ ਨਿਤਾਰਨੀ ਏਂ ।
ਸੁੱਚ ਆਖਦੇ, ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸੰਗੀਏ ਨਾ,
ਵਿਗੜੀ ਸੱਚ ਨੇ ਸਦਾ ਸੁਆਰਨੀ ਏਂ ।
ਤੇਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਨ ਮੂਲ ਹੈ ਕਿਸੇ ਗੱਲੇ,
ਮੇਰੇ ਕਹੇ ਨੂੰ ਤੂੰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਨੀ ਏਂ ।

ਧੀ—

ਖਿਆ ਮੰਗਕੇ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਆਗਿਆ ਮੈਂ
ਸੀਸ ਧਾਰਕੇ ਆਪਦੀ ਪਾਲਦੀ ਹਾਂ ।
ਜੋ ਕੁਝ ਜਾਣਦੀ ਸੱਚ ਹਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੀ,
ਝੂਠ ਆਖ ਨ ਮੈਲ ਪਖਾਲਦੀ*1 ਹਾਂ ।
ਪਰਦਾ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਆਪ ਤੋਂ ਚਾਲ ਭੈੜੀ,
ਏਸ ਬਾਤ ਦਾ ਦੁਖ ਜੀ ਜਾਲਦੀ ਹਾਂ ।
ਤੁਹਾਨੂੰ ਓਪਰੀ ਉਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਓਪ੍ਰੇ,
ਸਿੱਟੇ ਏਸਦੇ ਖੋਲ ਵਿਖਾਲਦੀ ਹਾਂ ।

ਭੈਣ ਛੋਟੀ ਨੂੰ ਭਾਬੀ ਨ ਲਗੇ ਚੰਗੀ,
ਕਿਸੇ ਗੱਲੇ ਵਿਰੋਧ ਜੋ ਉਠਿਆ ਏ ।
ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਬੱਲਿਆ ਓਸ ਨੇ ਹੈ,
ਨਾਲ ਮਾਉਂ ਦਾ ਸੀਨਾ ਭੀ ਲੁੱਠਿਆ ਏ ।
ਧੀ ਮਾਉਂ ਨੂੰ ਨੂੰਹ ਤੋਂ ਸਦਾ ਪਿਆਰੀ,
ਗੱਦ ਗੁੱਦ ਦੋਹਾਂ ਵੀਰ ਨੂੰ ਮੁੱਠਿਆ ਏ ।
ਵੀਰ ਸਿਖੇ ਨੇ ਭਾਬੀ ਤੇ ਕਹਿਰ ਕੀਤਾ,
ਲੜ ਲਾਈ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਕੁੱਠਿਆ ਏ ।

ਮਾਂ ਭੈਣ ਵੀਰ ਜੋ ਕਹਿਣ ਤੁਹਾਨੂੰ,
ਤੁਸੀਂ ਓਸ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੀ ਗਲ ਜੋ ਸੁਣੀ ਜੇਹੀ,
ਤੇਹੀ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਆਪ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਗਲ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ,
ਛਾਣੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਛਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਏਸ ਚਾਲ ਨੇ ਤੁਸਾਂ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ,
ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਠਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਤੁਹਾਡੀ ਦਸ਼ਾ ਹੈ ਪਿਤਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਬਿਖੜੀ,
ਜੈਸੀ ਓਸ ਹਾਕਮ ਸੰਦੀ ਹੋਂਵਦੀ ਏ ।
ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਮੁੰਦਈ ਤਾਂ ਹਾਲ ਦੱਸੇ,
ਮੁਦਾਅਲੇ ਦੀ ਖਬਰ ਨਾ ਹੋਂਵਦੀ ਏ ।
ਸੁਣ ਕੇ ਹਾਲ ਹਵਾਲ ਇਕ ਪੱਖ ਦੇ ਨੂੰ,
ਸੁਰਤ ਸੱਚ ਕਰਦੀ ਸੱਚ ਖੋਂਵਦੀ ਏ ।
ਪਤਾ ਸੱਚ ਤੇ ਝੂਠ ਦਾ ਲੱਗੇ ਨਾਹੀਂ,
ਕੰਡੀ ਵਟਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋਂਵਦੀ ਏ ।

*ਮੈਲ ਖੋਂਦੀ ਹੈ ।

ਜੇਕਰ ਦੂਜੇ ਬੀ ਪਾਸੇ ਦੇ ਹਾਲ ਸਾਰੇ,
ਹਾਕਮ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਕਰੇ ਨਿਤਾਰ ਸੱਚਾ ।
ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੀ ਸੁਣੇ ਤੇ ਦਏ ਡਿਗਰੀ,
ਜੋ ਕੁਝ ਕਰੇ ਸੋ ਸਦਾ ਹੀ ਹੋਊ ਕੱਚਾ ।
ਤਿਵੇਂ ਸਹੁਰੇ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦੁਭੀਤ ਫਸਦੀ,
ਦਿਲ ਓਸਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਰਹੇ ਸੱਚਾ ।
ਏਸ ਹਾਲ ਤੇ ਸੱਸ ਨਿਨਾਣ ਵਾਲਾ,
ਪਾਸਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਅਕਸਰਾਂ ਰਹੇ ਉੱਚਾ ।

ਕਿਰਲੀ ਸੱਪ ਪਕੜੇ ਜੀਕੂੰ ਫਸੇ ਦੁਬਿਧਾ,
ਦੁਬਿਧਾ ਓਸ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਨੂੰ ਘੋਰਦੀਏ ।
ਵਹੁਟੀ ਓਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਏ ਮੰਤਰ,
ਸਦਾ ਨੂੰਹ ਦੇ ਉਲਟ ਹੀ ਫੇਰਦੀ ਏ ।
ਨਾਲ ਰਲੇ ਨਿਨਾਣ ਤੇ ਕਹੇ ਓਹੋ,
ਵਲ ਮਾਉ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਏ ।
ਨੂੰਹ ਚੁੱਪ ਤੇ ਸੁੰਨ ਦਾ ਹੋਇ ਵੱਟਾ,
ਘੁੰਡ ਵਿਚ ਹੋਰਾਨ ਹੋ ਹੋਰਦੀ ਏ ।

ਪਾਸ ਬੈਠੀ ਦੇ ਬੂਠ ਬੁਲੀਵਦੀ ਹੈ,
ਕਾਤੀ ਰਿਦ੍ਹੇ ਓਦ੍ਹੇ ਫਿਰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਐਪਰ ਬਿਰਕ ਨਾ ਮੂੰਹ ਬੀ ਸਕੇ ਮੂਲੋਂ,
ਘੁਟ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਘੁਟ ਲੰਘਾਵਦੀ ਹੈ ।
ਗੁੰਗੀ ਜੀਭ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਵਾਤੀ ਹੈ,
ਭੋਜਨ ਅੱਗ ਦਾ ਤਤੜੀ ਖਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਸਹਿੰਦੀ ਜੁਲਮ ਅਨਰਥ ਹੈ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੇ,
ਦੇਸ਼ ਚਾਲ ਪਿਛੇ ਦੁਖ ਪਾਂਵਦੀ ਹੈ ।

ਪਿਤਾ—

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚੀਏ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ,
ਅਪਣੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਆਪ ਪਛਾਣਦਾ ਹਾਂ ।
ਮੇਰਾ ਮਾਮਲਾ ਸੁਹਲ ਹੈ ਨਾਲ ਨੂੰਹ ਦੇ,
ਬੇਬਸੀ ਮੈਂ ਨੌਹ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ।
ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਸਦਾ ਮੈਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ,
ਚੁਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਦਾ ਹੀ ਠਾਣਦਾ ਹਾਂ ।
ਤੇਰੀ ਮਾਉ ਤੇ ਭੈਣ ਦੀ ਸੁਣੀ ਸਾਰੀ,
ਚੁਪ ਵੱਟਦਾ ਖੁੱਭ ਨਾ ਛਾਣਦਾ ਹਾਂ ।

ਧੀ—

ਤੁਸੀਂ ਆਖਿਆ ਪਿਤਾ ਹੈ ਸੱਚ ਪਯਾਰੇ !
ਤੁਹਾਡੀ ਦਸ਼ਾ ਨਾਜ਼ਕ ਤੁਹਾਥੋਂ ਨਹੀਂ ਗੁੱਝੀ ।
ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੁਪ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਰਾਹ ਕੋਈ,
ਮੇਰੇ ਤਈਂ ਬੀ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਸੁੱਝੀ ।
ਐਪਰ ਚੁਪ ਦੀ ਸੱਟ ਬੀ ਸਹੇ ਭਾਬੀ,
ਤੁਹਾਡੀ ਚੁਪ ਹੈ ਪੰਛੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕੁਜੀ ।
ਦੂਜੀ ਗਲ ਹੈ ਨਿਤ ਦੀ ਸਿਖ ਮਾੜੀ,
ਸਿਖ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੱਠ ਦੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜੀ ।

ਪਿਤਾ—

ਤੇਰੇ ਕਹੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਮੱਤ ਚੰਗੀ,
ਦਸ ਬਚੀਏ ਸਾਹੁਰਾ ਕਰੇ ਕੀਬੁਰ ?

ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ ਰਾਹ ਤਾਂ ਦੱਸ ਮੈਨੂੰ,
ਪਾਪ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਂ ਮੈਂ ਦੱਸ ਜੀਕੁਰ ?
ਸਿਆਣੀ ਧੀ ਹੈ ਮੁਠ ਨੂੰ ਮੋਲਣੀ ਹੈ,
ਗੱਲ ਦਸ ਜੋ ਨਿਭੇ ਹੈ ਅੰਤ ਤੀਕਰ ।
ਨਜ਼ਾਓ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਦਾ ਵਰਤਾਉ ਹੋਵੇ,
ਬੂਠਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਨਾ ਭਜੇ ਠੀਕਰ ।

ਧੀ—

ਪਿਆਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪ ਸਿਆਨੜੇ ਹੋ,
ਕੱਟ ਅਕਲ ਦਾ ਦੂਰ ਦੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਤੁਸੀਂ ਵਿਦਯਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਪੜ੍ਹੀ ਪਯਾਰੇ,
ਤੁਸੀਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਾੜ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਫਿਰੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵੇਖੀਆਂ ਨੇ,
ਸੋਨਾ ਕਢ ਲੈਂਦੇ ਰੋੜ ਛਾਣਦੇ ਹੋ ।
ਤੁਸੀਂ ਇਲਮ ਤੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਧਾਰਦੇ ਹੋ,
ਧਰਮ ਨਾਮ ਦੀ ਮੌਜ ਨੂੰ ਮਾਣਦੇ ਹੋ ।

ਮੈਂ ਹਾਂ ਵਿਦਿਆ ਹੀਨ ਤੇ ਘਰੇ ਬੈਠੀ,
ਮੈਨੂੰ ਖਬਰ ਨਾ ਆਰ ਤੇ ਪਾਰਦੀ ਏ ।
ਕਿਹੜੀ ਅਕਲ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਸਾਂ,
ਇਹ ਗਲ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਏ ।
ਤੁਸੀਂ ਪਿਤਾ ਹੋ ਧੀ ਨੂੰ ਮੱਤ ਦੇਵੋ,
ਧੀ ਏਤਨੀ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ ਏ ।
ਘਰ ਸਾਡੜੇ ਈਰਖਾਂ ਪੈਰ ਪਾਇਆ,
ਹੈ ਏ ਡੈਣ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਨਿਘਾਰਦੀ ਏ ।

ਪਿਤਾ—

ਪਿਆਰੀ ਪੁੜੀ ਅਦਬ ਦਾ ਰੂਪ ਧੀਏ !
ਤੇਰੀ ਅਕਲ ਹੈ ਪਾਰ ਦੁਸਾਰ ਦੇਖੇ ।
ਭਾਵੇਂ ਅਕਲ ਦਾ ਕੱਟ ਉਲਾਦ ਹੋਵੇ,
ਛੋਟੇ ਹੋਣ ਸਦਾ ਜਾਏ ਪਿਤਾ ਲੇਖੇ ।
ਕਦਰ ਨੇਕ ਉਲਾਦ ਦੀ ਕਰਨ ਮਾਧੇ,
ਧੂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਜਿਕਰਾਂ ਪਿਤਾ ਵੇਖੇ ।
ਪੁਤਲੀ ਅੱਖ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨਿਕੀ ਜਿਹੀ,
ਐਪਰ ਜਗਤ ਦੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇਖੇ

ਤਿਵੇਂ ਨਿਕੀਏ ਉਮਰ ਤੇ ਸਾਕ ਅੰਦਰ,
ਵਿਚ ਅਕਲ ਦੇ ਵਡੀਏ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨੀ !
ਦਸ ਖੋਲਕੇ ਕੋਈ ਤਦਬੀਰ ਚੰਗੀ,
ਸੱਚ ਬੂਠ ਨੂੰ ਚਾ ਨਿਤਾਰੀਏ ਨੀ !
ਭੈਣ ਈਰਖਾ ਅੰਗਣੇ ਆ ਖੇਡੀ,
ਨਾਲ ਸੋਟੀਆਂ ਓਸ ਨੂੰ ਮਾਰੀਏ ਨੀ ।
ਸ਼ੀਰ ਸ਼ਕਰ ਦੇ ਵਾਂਙ ਪਰਵਾਰ ਹੋਵੇ,
ਵੇਰ ਭਾਵ ਨੂੰ ਕੱਢ ਵਿਡਾਰੀਏ ਨੀ ।

ਧੀ—

ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੋ ਜਾਣਦੇ ਪਿਤਾ ਪਯਾਰੇ,
ਸਾਰੀ ਗਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਭਾਂਤ ਚੰਗੀ ।

ਭਾਬੀ ਪੜ੍ਹੀ ਨਾ ਗੁੜ੍ਹੀ ਨਾ ਕੁਝ ਡਿੱਠਾ,
ਸਹੁਰੇ ਰੁਖ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ ਗਈ ਟੰਗੀ ।
ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾ ਮੱਤ ਦਿੱਤੀ,
ਕਿਸੇ ਓਸ ਦੀ ਅਕਲ ਹੈ ਨਹੀਂ ਰੰਗੀ ।
ਦੇ ਦੇ ਚੁੰਣਣੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬੋਲੀਆਂ ਤੇ,
ਰੱਖੀ ਸਦਾ ਹੈ ਓਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੰਗੀ ।

ਮੈਂ ਨਾ ਆਖਦੀ ਦੱਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਭਾਬੀ,
ਸਚੀ ਸਾਰਿਓਂ ਪਾਸਿਓਂ ਜਿਵੇਂ ਕੁੰਗੂ ।
ਨਾ ਮੈਂ ਆਖਦੀ ਮਾਉਂ ਤੇ ਭੈਣ ਬੂਠੇ,
ਪੀਲੇ ਕਿੱਕਰਾਂ ਦੇ ਜਿਵੇਂ ਹੋਣ ਲੁੰਗੂ ।
ਕੇਵਲ ਇਕ ਬੇਸਮਝੀ ਨੇ ਪਾੜ ਪਾਇਆ,
ਜਿਵੇਂ ਕਰੇ ਹੋਰਾਨ ਹੈ ਵਾਕ ਗੁੰਗੂ ।
ਕਰੋ ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਦੂਰ ਬੇਸਮਝੀਆਂ ਨੂੰ,
ਜਿਨ੍ਹੇ ਸਾਰਿਆਂ ਚਾੜਿਆ ਬੁਰਾ ਚੁੰਗੂ ।

ਪਿਤਾ—

ਕੀ ਹੈ ਰੂਪ ਬੇਸਮਝੀ ਦਾ ਦੱਸ ਧੀਏ,
ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਰੀਏ ਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰੋਂ ਨੱਸੇ ।
ਤੇਰੀ ਸੋਚ ਹੈ ਸੋਚਦੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ,
ਵੇਰ ਭਾਵ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਰਿਦੇ ਵੱਸੇ ।
ਸਾਰੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਸਮਝ ਹੈ ਉਲਟ ਹੋਈ,
ਓਹੋ ਪੁੱਠੜੇ ਪਾਸੜੇ ਨਿੱਤ ਦੱਸੇ ।
ਜਿਵੇਂ ਸਿਪਿਓਂ ਸ਼ੀਸ਼ਿਓਂ ਮੂੰਹ ਦਿੱਸੇ,
ਪੁਠੇ ਵੇਖਿਆਂ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਪਏ ਭੱਸੇ ।

ਧੀ—

ਮਾਂ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਨੂੰਹ ਹੈ ਸਤੀ ਸੀਤਾ,
ਅਕਲ ਕੋਟ ਹੈ ਬੜਾ ਚਿਤੌੜ ਦਾ ਓ ।
ਭੈਣ ਜਾਣਿਆਂ ਕਲਪ ਹੈ ਬਿਛ ਵੱਠਾ
ਸਖੀਆਂ ਜਾਣਿਆਂ ਰੁੱਖ ਪਤੌੜ ਦਾ ਓ ।
ਵੀਰ ਜਾਣਿਆਂ ਲੱਛਮੀ ਹੋਠ ਆਈ,
ਫੁਲ ਖਿੜ ਪਿਆ ਪਰਬਤੀ ਕੋੜ ਦਾ ਓ ।
ਨੂੰਹ ਨਹੀਂ ਜਾਤੀ ਕੁੜੀ ਸਾਉਆਂ ਦੀ,
ਸਭਨਾਂ ਪਿੰਡ ਜਾਤਾ ਹਾਥੀ ਪੌੜ ਦਾ ਓ ।

ਰਖੀ ਸਾਰਿਆਂ ਵਧ ਉਮੇਦ ਉਸ ਤੋਂ
ਉਸ ਦੇ ਕਦਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਟੋਲ ਕੀਤੀ ।
ਲੱਕੜ ਚੰਦਨੇ ਦੀ ਉੱਗੜ ਦੁੱਗੜੀ ਓ,
ਕਿਸੇ ਚਾੜ ਖਰਾਦ ਨਾ ਡੋਲ ਲੀਤੀ ।
ਸਗੋਂ ਰਗੜਕੇ ਚਿਬੜਕੇ ਨਾਸ ਕੀਤੀ,
ਕਿਸੇ ਜਾਚਕੇ ਮੂਲ ਨਾ ਤੋਲ ਕੀਤੀ ।
ਗੁੱਥੀ ਬੰਦ ਨੂੰ-ਜਾਣਕੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ,
ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਚੀ ਖੋਜ ਫੱਲ ਕੀਤੀ ।

ਪਿਤਾ—

ਸੱਚ ਆਖਿਆ ਬੱਚੀਏ ਪਯਾਰੀਏ ਨੀ,
ਅਸਾਂ ਕਦਰ ਤੋਂ ਵਧ ਉਮੇਦ ਕੀਤੀ ।

ਵਿਤ ਨੂੰਹ ਦਾ ਕਿਸੇ ਪਛਾਣਿਆ ਨਾ,
ਉਸ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਾਰ ਲੀਤੀ !
ਸਿਖਯਾ ਦੇਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਉਪਾ ਕੀਤਾ,
ਸਗੋਂ ਖੋਫ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਰਹੀ ਪੀਤੀ ।
ਪੇਕੇ ਖੋਡਦੀ ਮੱਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਸੀ,
ਏਥੇ ਦਾਬਿਆਂ ਮਿਹਣਿਆਂ ਵਿਚ ਬੀਤੀ ।

ਐਪਰ ਧੀਏ ਪਿਆਰੀਏ ਦਸ ਕੋਈ,
ਡੋਲ ਸੋਹਣੀ ਕੰਮ ਸੁਆਰਨੇ ਦੀ ।
ਸੋਟਾ ਜਾਏ ਨ ਹੱਥ ਦਾ ਟੁੱਟ ਜਿੱਕਰ,
ਫੇਰ ਡੋਲ ਹੋਵੇ ਸਪ ਮਾਰਨੇ ਦੀ ।
ਕਿਸੇ ਤਾਈਂ ਨਾ ਰੰਜ ਤੇ ਗਿਲਾ ਹੋਵੇ,
ਫੇਰ ਵਿਧੀ ਹੋਵੇ ਕਾਜ ਸਾਰਨੇ ਦੀ ।
ਨੂੰਹ ਸੱਸ ਨਿਨਾਣ ਤੇ ਪਤੀ ਤਾਈਂ,
ਪਏ ਬੱਲਣੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਹਾਰਣੇ ਦੀ ।

ਧੀ—

ਹਾਥੀ ਚੜ੍ਹੇ ਸੁਮੇਰ ਨੂੰ ਕਰੋ ਕੋਈ,
'ਤੇਰੀ ਕਰਾਂ ਬਰਾਬਰੀ', ਬਣੇ ਕੀਕਰ ?
ਉਚੀ ਕਰੋ ਮਤਾਬੀ ਤੇ ਕਰੋ 'ਸੂਰਜ',
ਸੂਰਜ ਓਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੈ ਗਣੇ ਕੀਕਰ ?
ਚੀਲ ਲਏ ਉਡਾਰੀਆਂ ਗੱਗਨ ਕੱਢੇ,
ਕਈ ਚੰਨ ਤਾਰਾ ਓਨੂੰ ਭਣੇ ਕੀਕਰ !
ਜਾਏ ਮਾਪਿਆ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਣ ਨੀਵੇਂ,
ਬੱਦਲ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਵਦੇ ਕਣੇ ਜੀਕਰ !

ਰੁਖ ਬੋਹੜ ਦੇ ਬਾਲ ਨਾ ਪਟ ਹੰਘਣ,
ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਨਾ ਟੁੰਡਿਆਂ ਖੰਨੁਣੀਏ ।
ਸੁਭਾ ਸੰਦੜਾ ਕਠਨ ਹੈ ਅੱਤਿ ਪਰਬਤ,
ਚਹੇ ਸੁਰੰਗ ਨਾ ਏਸ ਤੋਂ ਖੰਨਣੀਏ ।
ਜਿਸਦੀ ਆਪਣੀ ਭੱਜਨਾ ਗਈ ਆਦਤ,
ਓਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਭੰਨਣੀਏ ।
ਮੇਰਾ ਆਖਿਆ ਆਪ ਮੈਂ ਮੰਨਦੀ ਨਾਂ,
ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੇਰੀ ਕਾਹਨੂੰ ਮੰਨਣੀਏ ।

ਆਪ ਵੱਡੇ ਹੋ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸਭਸ ਕੋਲੋਂ,
ਬੁਧੀ ਆਪ ਦੀ ਉਜਲੀ ਸੋਹਣੀਏ ।
ਆਪੇ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪ ਸੁਆਰ ਸੱਕੋ,
ਦੁਰਮਤ ਸਭ ਦੀ ਆਪ ਨੇ ਖੋਹਿਣੀਏ ।
ਫੁੱਟ ਡੋਣ ਹੈ ਆਣਕੇ ਵੜੀ ਵਿਹੜੇ,
ਮੁੰਡੀ ਪਕੜ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਕੋਹਿਣੀਏ ।
ਆਪ ਕਹੋਗੇ ਕਰੇਗਾ ਅਸਰ ਸਾਰੇ,
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗਲ ਨਾ ਸੋਹਿਣੀਏ ।

ਪਿਤਾ—

ਅਦਬ ਵਾਲੀਏ ਪਯਾਰ ਸੁਆਰੀਏ ਨੀ !
ਤੇਰੀ ਸਮਝ ਸੁਲੱਖਣੀ ਬੜੀ ਧੀਏ !

ਗੁੰਝਲ ਬੋਲੀਏ ਅਕਲ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀ,
ਸਮਝ ਉਲਟ ਕਾਰਨ ਜੇਹੜੀ ਅੜੀ ਧੀਏ !
ਤੂੰ ਬੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ,
ਮਿੱਠੇ ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੜੀ ਧੀਏ !
ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਰ ਉਪਾਉ ਹੈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ,
ਵਿਦਯਾ ਪਯਾਰ ਦੀ ਤੂੰ ਹੈ ਪੜ੍ਹੀ ਧੀਏ ?

ਧੀ-

ਹਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ ਹਾਂ,
ਮਾਉਂ ਭੈਣ ਅਗੇ ਜਦੋਂ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ ।
ਓਨ੍ਹਾਂ ਰਖਕੇ ਮਾਨ ਸਤਿਕਾਰ ਮੇਰਾ,
ਜੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਸੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਲੀਤੀ ।
ਭਾਬੀ ਮੰਨਿਆਂ ਓਸੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜੋ ਕੁਝ,
ਕੋੜੀ ਸਿਖੜਾ ਦਾਰੂ ਦੇ ਵਾਂਗ ਪੀਤੀ ।
ਬਾਕੀ ਵੀਰ ਨੂੰ ਆਪ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ੋ,
ਗੁੱਸਾ ਖਾਉ ਜੋ ਬੇਨਤੀ ਮੈਂ ਕੀਤੀ ।

ਪਿਤਾ-

ਧੀਏ ਪਯਾਰੀਏ ਅਕਲ ਦੀ ਸੋਚ ਸੋਚੀ,
ਅਟਕੋਂ ਵਧ ਲੰਮੇਰੜੀ ਬੁੱਧੀ ਤੇਰੀ ।
ਜੇ ਮੈਂ ਪੁਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਬੀ ਮੱਤ ਦੇਵਾਂ,
ਅਗੋਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜੋ ਨਾ ਮੱਤ ਮੇਰੀ ।
ਮੇਰਾ ਦਬਦਬਾ ਅਦਬ ਦਾ ਜਬ੍ਹਾ ਸਾਰਾ,
ਰਹੂ ਰਤੀ ਨਾ ਹੋਇਗਾ ਸਭ ਫੇਰੀ ।
ਤੇਰੀ ਗਲ ਪਰ ਆਸ ਹੈ ਮੰਨ ਲਊ ,
ਚਾਲੀ-ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੈਂਡੜੀ ਗਲ-ਸੇਰੀ ।
ਜੇਕਰ ਮੰਨਿ ਨਾਂ, ਹੋਊ ਨਰਾਜ਼, ਤਾਂ ਬੀ,
ਹੇਠੀ ਕੁਝ ਨ ਹੋਇਗੀ ਤੁਧ ਕੇਰੀ ।

ਤੁਸੀਂ ਭੈਣ ਭਰਾ ਗਲ ਬੈਠਣੇ ਹੋ,
ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕ ਜੇਡੜੇ ਫਰਕ ਨਾਹੀ ।
ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਲੜੇ ਤੇ ਮੰਨ ਪੈਂਦੇ,
ਵਿਗੜੀ ਸੋਰਦੀ ਰੜਕਦੀ ਕਰਕ ਨਾਹੀ ।
ਹੁਣ ਬੀ ਵਿਗੜ ਜੇ ਜਾਇ ਤਾਂ ਸੋਰ ਸਕੂ,
ਪਤਲੀ ਪੱਤਿ ਤੁਹਾਡੜੀ ਵਰਕ ਨਾਹੀ ।
ਵਡਾ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸੁਆਰ ਸਕੂ,
ਸੋ ਤੂੰ ਏਸ ਗੱਲੇ ਬੱਚੀ ਸਰਕ ਨਾਹੀ ।

ਧੀ-

ਸਤਿ ਬਚਨ ਹੈ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੁਸਾਂ ਕਿਹਾ,
ਇਹੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਜਾਇ ਕਮਾਂਵਦੀ ਹਾਂ ।
ਜੋ ਕੁਝ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਰਾਂਗੀ ਉਵੇਂ ਜਾਕੇ,
ਦਇਆ ਆਪ ਦੀ ਨਾਲ ਮੰਗਾਂਵਦੀ ਹਾਂ ।
ਆਪ ਦਿਓ ਅਸੀਸ ਤੇ ਨਾਲ ਬਰਕਤ,
ਫੇਰ ਕਾਜ ਸੁਆਰਕੇ ਆਂਵਦੀ ਹਾਂ ।
ਰਾਗੀ ਬਿਨਾਂ ਅਵਾਜ਼ ਕੀ ਕਰੇ ਕਾਰਜ,
ਆਪ ਬਰਕਤੀ ਬਰਕਤੀ ਜਾਂਵਦੀ ਹਾਂ ।

ਲੈ ਲਈ ਅਸੀਸ ਤੇ ਤੁਰੀ ਬੀਬੀ,
ਵੀਰ ਆਪਣੇ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਵੀਰ ਦੇਖਕੇ ਉੱਠਕੇ ਦੇਇ ਆਦਰ,
ਭੈਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਫਤਹਿ ਗਜਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਨਾਲ ਪਯਾਰ ਦੇ ਛੇੜਦੀ ਗਲ ਬਾਤਾਂ,
ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਅਨੰਦ ਪੁਛਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵੀਰ ਤਾਈਂ,
ਗਲ ਅਸਲ ਤੇ ਫੇਰ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ।

ਭੈਣ-

ਹੁਣ ਵੀਰ ਜੀ ਸੋਚ ਦੀ ਗਲ ਭਾਰੀ,
ਸਾਨੂੰ ਪਈ ਹੈ ਸੋਚਣੀ ਐਸ ਵੇਲੇ ।
ਤੁਸਾਂ ਸਮਝਿਆ ਬੁਰੀ ਹੈ ਨਾਰ ਅਪਣੀ,
ਪੱਥਰ ਚੁੱਪ ਦੇ ਓਸਦੇ ਸਿਰੇ ਠੇਲੇ ।
ਸੁਕਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਫੇਰ ਹੈ ਵੀਰ ਪਯਾਰੇ,
ਪਾਪੜ ਤੁਸਾਂ ਹਨ ਜੁਲਮ ਦੇ ਨਹੀਂ ਵੇਲੇ ।
ਐਪਰ ਚੁੱਪ ਬੀ ਸਜਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ,
ਨਰਮ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਕੋਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਪੇਲੇ ।

ਵੀਰ-

ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਤੂੰ ਦਸ ਹੋ ਭੈਣ ਪਯਾਰੀ,
ਜੋ ਕੁਝ ਬਣੇ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ਓ ਕਾਰ ਚੰਗੀ ।
ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਮੰਦਾ,
ਮਨ ਆਪਣੇ ਅਕਲ ਦੀ ਮਾਰ ਕੰਘੀ ।
ਦਿੱਤਾ ਦੁੱਖ ਨ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੋਸ ਹੋਵੇ,
ਵਸ ਰਿਹਾ ਮੈਂ ਚੁਪ ਦੀ ਤਾਣ ਝੁਗੀ ।
ਝੱਲ ਲਿਆ ਹੈ ਸਿਰੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੈਂ,
ਕੱਟ ਆਪ ਤੇ ਲਵਾਂਗਾ ਸਭ ਤੰਗੀ ।

ਭੈਣ-

ਸੁਣੋ ਵੀਰ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਗੰਭੀਰ ਚੰਗੇ,
ਤੰਗੀ ਆਪ ਤੇ ਝੱਲਣੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ।
ਐਪਰ ਰਿਦੇ ਦਾ ਨਸ਼ਟ ਹੈ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ,
ਕਾਇਆਂ ਝੱਲਦੀ ਨਾਲ ਹੈ ਬੁਰੀ ਤੰਗੀ ।
ਕ੍ਰੋਧ ਘੋਪਿਆਂ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ,
ਕੁਛੜ ਲਈ ਜਨ੍ਹੇ ਕਟੇ ਤਲਵਾਰ ਨੰਗੀ ।
ਕੰਮ ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਵਿਦਯਾ ਵਾਲੜਾ ਹੈ,
ਕ੍ਰੋਧ ਖਾਂਦਿਆਂ ਜਾਇਗੀ ਸੁਰਤ ਡੰਗੀ ।

ਤੁਸੀਂ ਨੇਕ ਹੋ ਨੇਕੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਾਹੀ,
ਲਾਹੀ ਪੱਤ ਨਾ ਸਾਉਆਂ ਜਾਈ ਦੀ ਹੈ ।
ਐਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾੜਨਾ ਆਪ ਤਾਈਂ,
ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਦੀ ਹੈ ।
ਮੰਦਰ ਦੇਹ ਹੈ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਖਤ ਉਸਦਾ,
ਸੂਰਤ ਰੱਬ ਦੀ ਜਿੱਥੇ ਬਹਾਈ ਦੀ ਹੈ ।
ਚੜ੍ਹੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਵਾੜਕੇ ਓਸ ਥਾਂ ਤੇ,
ਆਤਮ ਸੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਗਵਾਈ ਦੀ ਹੈ ।

ਵੀਰ-

ਇਹ ਤਾਂ ਸੱਚ ਹੈ ਭੈਣ ਜੀ ਕ੍ਰੋਧ ਤਾਈਂ,
ਜਦੋਂ ਅੰਦਰੇ ਆਪਣੇ ਨੱਪ ਲਈਏ।
ਤਦੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਠੀਕ ਐਕੁਰ,
ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਸੁਹਾਗੜਾ ਜਿਵੇਂ ਪਈਏ।
ਐਪਰ ਦੂਏ ਨੂੰ ਦੁਖ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ,
ਦੁਖ ਦੂਏ ਦਾ ਆਪ ਤੇ ਲੈ ਲਈਏ।
ਵੱਧ ਏਸ ਤੋਂ ਭਲਾ ਕੀ ਹੋਰ ਹੋਵੇ,
ਦਿਓ ਮੱਤ ਤਾਂ ਭੈਣ। ਵਿਚਾਰ ਲਈਏ।

ਭੈਣ-

ਤੁਸਾਂ ਮੰਨਿਆ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਨੱਪ ਲੈਣਾ,
ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਖੁਆਵਣਾ ਹੈ।
ਪਰ ਏ ਦੂਏ ਤੇ ਦਇਆ ਦੀ ਅਹੇ ਵਰਤਣ,
ਰਿਦਾ ਓਸਦਾ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾਂਵਣਾ ਹੈ।
ਮਾਣਕ ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਕੜਕ ਨਾ ਦੇਵਣੀ ਜੋ,
ਗੁਰੂ ਆਖਦੇ, ਰਬ ਦਾ ਪਾਵਣਾ ਹੈ।
ਨੀਯਤ ਭਲੇ ਦੀ ਸਦਾ ਭਲੀ ਵੀਰਾ,
ਨੇਕ ਨੀਤਿ ਨੇ ਭਲਾ ਕਰਾਵਣਾ ਹੈ।

ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਆਪ ਦੀ ਕਰਾਂ ਉਪਮਾਂ,
ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਬੀ ਭਲੀ ਨਾ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ।
ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਕ ਕਦਮ ਉਠਾਣ ਉੱਤੇ,
ਸੁਚੀ ਨੇਕੀ ਦੀ ਥਾਉਂ ਪਛਾਣਦੀ ਹਾਂ।
ਪਹਿਲੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਠੱਲੀਏ ਬਾਹਰ ਜਾਣੋ,
ਪੈਣੇ ਦੂਜੇ ਤੇ ਭਲਾ ਸਿਵਾਣਦੀ ਹਾਂ।
ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਟਿਕਣ ਨਾ ਫੇਰ ਦੇਣਾ,
ਉੱਚਾ ਏਸਨੂੰ ਓਸ ਤੋਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ।

ਇਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਉਪੇਖਣਾ ਸੱਤ ਪੂਰੇ,
ਬੁਰਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਰਨ ਨਾ ਏਸ ਅੰਦਰ।
ਮਾਣਕ ਆਪਣਾ ਦੂਏ ਦਾ ਰਹੇ ਸਾਬਤ,
ਰਿਦਾ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦਮਕਦਾ ਰਹੇ ਮੰਦਰ।
ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਏਸ ਬੀ ਹੋਵਦਾ ਹੈ,
ਏਹੀ ਓਪਰਾਪਨੇ ਦਾ ਠੀਕ ਸੰਦਰ।
ਐਪਰ ਧਾਰਨਾ ਏਸ ਦੀ ਤਦੋਂ ਬਣਦੀ,
ਜਦੋਂ ਹੋਇ ਅਗਲਾ ਦੁਸ਼ਟ ਵਾਂਗ ਬੰਦਰ।

ਸਿਖੀ ਏਸ ਤੋਂ ਬੀ ਵਧ ਹੋਰ ਆਖੇ,
ਬਖਸ਼ ਦਿਓ ਅਪਰਾਧ ਜੋ ਕਰੇ ਕਦੀ।
ਫੇਰ ਏਸ ਤੋਂ ਕਦਮ ਇਕ ਹੋਰ ਅੱਗੇ,
ਬਖਸ਼ ਦਿਓ ਤੇ ਯਾਦ ਨਾ ਧਰੋ ਸੋਈ।
ਅੱਗੇ ਏਸ ਤੋਂ ਗੱਲ ਹੈ ਹੋਰ ਚੰਗੀ,
ਦਿਓ ਸਿੱਖਿਆ ਬੁਰਾ ਬੀ ਭਲਾ ਹੋਈ।
ਚੰਦਨ ਵਾਂਗ ਸੁਕੀਧ ਦੇ ਨਾਲ ਬੂਟੇ,
ਚੰਦਨ ਕਰੋ ਤਾਂ ਸਿਖੀ ਹੈ ਸਿਖ ਬੋਈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਏਹੋ ਮੱਤ ਦੇਵੇ,
ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਬੀ ਸੱਚ ਮਨੋਵਦੇ ਹੋ।

ਮਾਫ ਰਖਣਾ ਵੀਰ ਜੀ, ਸਚ ਕਹਿੰਦੀ,
ਆਪ ਏਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕਰੋਵਦੇ ਹੋ।
ਬੁਰਾ ਕਰੋ ਜੋ ਆਪ ਨੂੰ, ਜੀਭ ਲੁਹਾਂ,
ਆਪ ਦੁੱਖ ਅਪਣੇ ਸੀਸ ਲੋਵਦੇ ਹੋ।
ਤੁਸਾਂ ਕਦਮ ਇਕ ਪੱਟਿਆ ਭਲੇ ਪਾਸੇ,
ਮਾਣਕ ਦੂਏ ਦਾ ਨਹੀਂ ਠਹੇਵਦੇ ਹੋ।

ਐਪਰ ਕਦਮ ਏ ਪਹਿਲੜਾ ਭਲੇ ਪਾਸੇ,
ਏਥੇ ਅਟਕਣਾ ਗਲ ਨਾ ਸੋਹਦੀ ਹੈ।
ਮਾਰ ਹੰਭਲਾ ਵੀਰ ਜੀ ਤੁਰੋ ਅੱਗੇ,
ਸਿਖੀ ਤੁਰਦਿਆਂ ਹੀ ਉੱਨਤ ਹੋਵਦੀ ਹੈ।
ਕਿਤੇ ਪਹੁੰਚਕੇ ਸਿਖ ਨਾ ਅਟਕ ਬੈਠੇ,
ਤਾਕਤ ਆਪਣੀ ਇੱਕੁਰਾਂ ਖੋਵਦੀ ਹੈ।
ਵਾਧਾ ਕਰੋ ਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਰੁਕੇ ਅਟਕੇ,
ਤਾਰ ਵਾਧੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਤੁੜੋਵਦੀ ਹੈ।

ਸਦਾ ਵਾਧੇ ਦੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਸਾਡਾ,
ਵਾਧਾ ਵਾਧਾ ਤਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਲੱਚਣਾ ਹੈ।
ਵਾਧੇ ਵਾਸਤੇ ਜਤਨ ਉਪਾਉ ਕਰਨੇ,
ਵਾਧਾ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਹੀ ਬੋਚਨਾ ਹੈ।
ਕਿਤੇ ਅਟਕਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਣ ਛੇਕੜ,
ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਹੀ ਲੱਚਣਾ ਹੈ।
ਏਸ ਲਈ ਹੁਣ ਵੀਰ ਜੀ ਕਰੋ ਹਿੰਮਤ,
ਦਿਲੋਂ ਆਪਣੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਮੋਚਣਾ ਹੈ।

ਵੀਰ-

ਵਡੀ ਭੈਣ ਹੋ ਆਪ ਨੇ ਮੱਤ ਚੰਗੀ,
ਛੋਟੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਅਖ ਸੁਣਾ ਦਿਤੀ।
ਐਪਰ ਭੈਣ ਜੀ! ਯਤਨ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕੀਤੇ,
ਭਾਬੀ ਤੁਸਾਂ ਦੀ ਇਕ ਨਾ ਮੱਤ ਲੀਤੀ।
ਨਹੀਂ ਹਾਰਦੀ ਮੰਨਦੀ ਭੁੱਲ ਅਪਣੀ,
ਸਾਨੂੰ ਵਾਂਗ ਹੈ ਮੱਤ ਦੀ ਧੋਣ ਕੀਤੀ।
ਅੱਕ ਹਾਰ ਕੇ ਮੈਂ ਚੁਪ ਧਾਰ ਲੀਤੀ,
ਕਾਬੂ ਆਵਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਸੇ ਭਿੱਤੀ।

ਭੈਣ-

ਸਚ ਆਖਦੇ ਆਪ ਹੋ, ਮਾਨ ਧਾਰੀ,
ਭਾਬੀ ਸਾਡੜੀ ਹਾਰ ਨਾ ਮੰਨਣੀ ਹੈ।
ਐਪਰ ਕੁਝ ਬੇਦੋਸ਼ ਵਿਚਾਰੜੀ ਹੈ,
ਸਚ ਅਸਾਂ ਨਿਤਾਰ ਕੇ ਮੰਨਣੀ ਹੈ।
ਰਹੀ ਭੋਂਦੜੀ ਮਾਧਿਆਂ ਘਰੀਂ ਭੇੜੀ,
ਸਿਖ ਮੱਤ ਨਾ ਵਿਦਿਆ ਵੰਨਣੀ ਹੈ।
ਸਹੁਰੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਸਿੱਖ ਦਿਤੀ,
ਤਦੇ ਲਈ ਓ ਬਹੁਤ ਅੜਮੰਨਣੀ ਹੈ।

ਕਰਨਾ ਮਾਫ ਮੈਂ ਵੀਰ ਜੀ, ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੀ,
ਨਹੀਂ ਨਿੰਦਿਆ ਵਾਕ ਏ ਜਾਨਣਾ ਜੀ।
ਨਣਦ ਛੋਟੀ ਨੇ ਓਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ,
ਵਟ ਚੁਗਲੀਆਂ ਗੋਪਿਆ ਚਾਨਣਾ ਜੀ।

ਐਪਰ, ਵੀਰ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕਰੋ ਉੱਦਮ,
ਧਰਮ ਆਪ ਦਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਸੋਹਿਣਾ ਹੈ ।
ਉਸਦੀ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਕੁਝ ਕਰੋ ਉੱਦਮ,
ਸਿਖਿਆ ਦੇਵਣੀ ਚੁਪ ਨੂੰ ਕੋਹਿਣਾ ਹੈ ।
ਬਿਨਾਂ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਆਸ ਸੁਖ ਸੋਦੀ,
ਧੋਪਾ ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਤਾਈਂ ਪੋਹਿਣਾ ਹੈ ।
ਬਿਨਾਂ ਸਿਖਿਆ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨੀ,
ਧੁਣੇ ਵਿਚ ਜਾ ਬਰਫ ਨੂੰ ਜੋਹਿਣਾ ਹੈ ।

ਇਕੁਰ ਵੀਰ ਨੂੰ ਲਿਆ ਮਨਾ ਚੰਗਾ,
ਭੇਟ ਭਾਈ ਦੇ ਪਾਸ ਫਿਰ ਜਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਚਾਲ ਹਵਾਲ ਸਾਰਾ,
ਪਾਸ ਵੀਰ ਦੇ ਫੇਰ ਲਿਆਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਭੁੱਲ ਉਸਦੀ ਖਿਆਲ ਕਰਾਂਵਦੀ ਹੈ,
ਦਿਲਾਂ ਪਾਟਿਆਂ ਮੇਲ ਦਿਖਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਫੁਰਾਂ ਇਕ ਕੀਤੇ, ਭੁੱਲ ਦੋ ਕੀਤੇ,
ਭੇਟ ਫੇਰ ਮੁੜ ਇਕ ਕਰਾਂਵਦੀ ਹੈ ।

ਨਾਰਿ ਪਤੀ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੇਲ ਲੱਥੀ,
ਸਾਫ ਲਿਖਕਣੇ ਵਾਂਗ ਬਲੌਰ ਹੋ ਗਏ ।
ਅਣਕ ਫਟਕ ਨਾ ਰਹੀ ਰਤੀ ਬੀ ਬਾਕੀ,
ਰਿਦੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਸੋਰ ਹੋ ਗਏ ।
ਵਿਛੜੇ ਲੱਛਣਾ ਨੇ ਪਰਤ ਨੇਕ ਖਾਧੀ,
ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਥੀ ਨੇਕ ਸਭ ਤੋਰ ਹੋ ਗਏ ।
ਭੁੱਲ ਰਾਤ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਕਵੇ,
ਸਮਝ ਪਈ ਤੇ ਫੁੱਲ ਤੇ ਭੋਰ ਹੋ ਗਏ ।

ਫੇਰ ਸੱਸ ਦੇ ਪੈਰ ਪਵਾਇ ਭਾਈ,
ਨਣਦ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਾਇ ਦਿਤਾ ।
ਸੱਸ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਗੋਦ ਲੀਤਾ,
ਪਿਛਲਾ ਬੋਲ ਕੁਬੋਲ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ ।
ਫੇਰ ਨਣਦ ਛੋਟੀ ਸੱਦ ਪਾਸ ਆਂਦੀ,
ਕਾਲ ਦੁਹਾਂ ਨੂੰ ਘੁੱਟੇ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ।
ਇਉਂ ਭਈ ਫਮਫਰੀ¹ ਸਭਸ ਸੋਦੀ,
ਅੰਤ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਰਲਾ ਦਿਤਾ ।

ਅੰਤ ਸੱਭ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ,
ਨਣਦ ਪਾਸ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਜਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੀ,
ਪਿਤਾ ਅੱਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਭਾਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਖਹਿਲਣ ਧੀਅ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਮੇਲਣੀ ਨੂੰ,
ਪਿਤਾ ਸੰਦੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਬਿਆਂਵਦੀ ਹੈ ।
ਫੇਰ ਸੱਦ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਅਸੀਸਾਂ,
ਮਿਹਰ ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਨੰਡ ਪਾਂਵਦੀ ਹੈ ।

ਪਿਤਾ ਬਹੁਤ ਪਰਸੰਨ ਹੋ ਉੱਠ ਬੈਠਾ,
ਫੁਲੇ ਪਾ ਪੱਲਾ ਖੜਾ ਹੋਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਕਰੇ ਮੁੱਢ ਅਰਦਾਸ ਉਚਾਰ ਸਾਰੀ,
ਕਰ ਵੇਰਾਗ ਪਰੇਮ ਦਾ ਰੋਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਸ਼ੁਕਰ ਮੁੱਖ ਬੀ ਕਰੇ ਉਚਾਰ ਐਕੁਰ,
ਲੂੰ ਲੂੰ ਓਸਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਭਿਯੋਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਆਖੇ 'ਮੇਹਰ ਤੇਰੀ ਹੋਈ ਫੁਰੂ ਸਰੇ !'
ਮਿਹਰ ਮਿਹਰ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕੂਕੋਂਵਦਾ ਹੈ ।

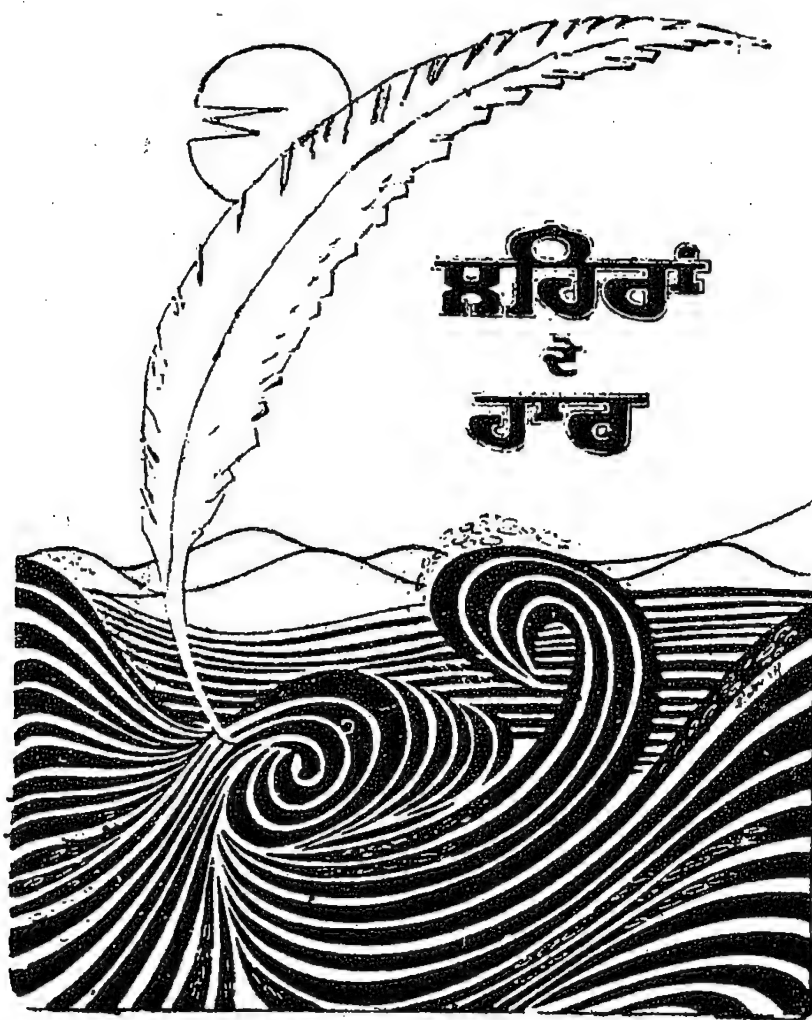
'ਜਿਨੇ ਰਖਿਆ ਪਾਟਦਾ ਮਹਿਲ ਮੇਰਾ,
ਧੰਨ ਓਸ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸਦਾ ਹੋਵੇ !
'ਜਿਨੇ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਧੀ ਨੂੰ ਕਰੇ ਨੇਕੀ,
ਜੇ ਜੇ ਕਾਰ ਓਹਦਾ ਸਦਾ ਹੋਵੇ !
'ਜਿਹੜਾ ਵੱਸਿਆ ਸਭਸ ਦੇ ਰਿਦੇ ਆਕੇ,
ਮੰਗਲ ਚਾਰ ਉਸ ਦਾ ਸਦਾ ਹੋਵੇ !
'ਮੇਰੇ ਪੋਲਿਆਂ ਦੀ ਜਿਨ੍ਹੇ ਲਾਜ ਰਖੀ,
ਨਮਸਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹੋਵੇ !'

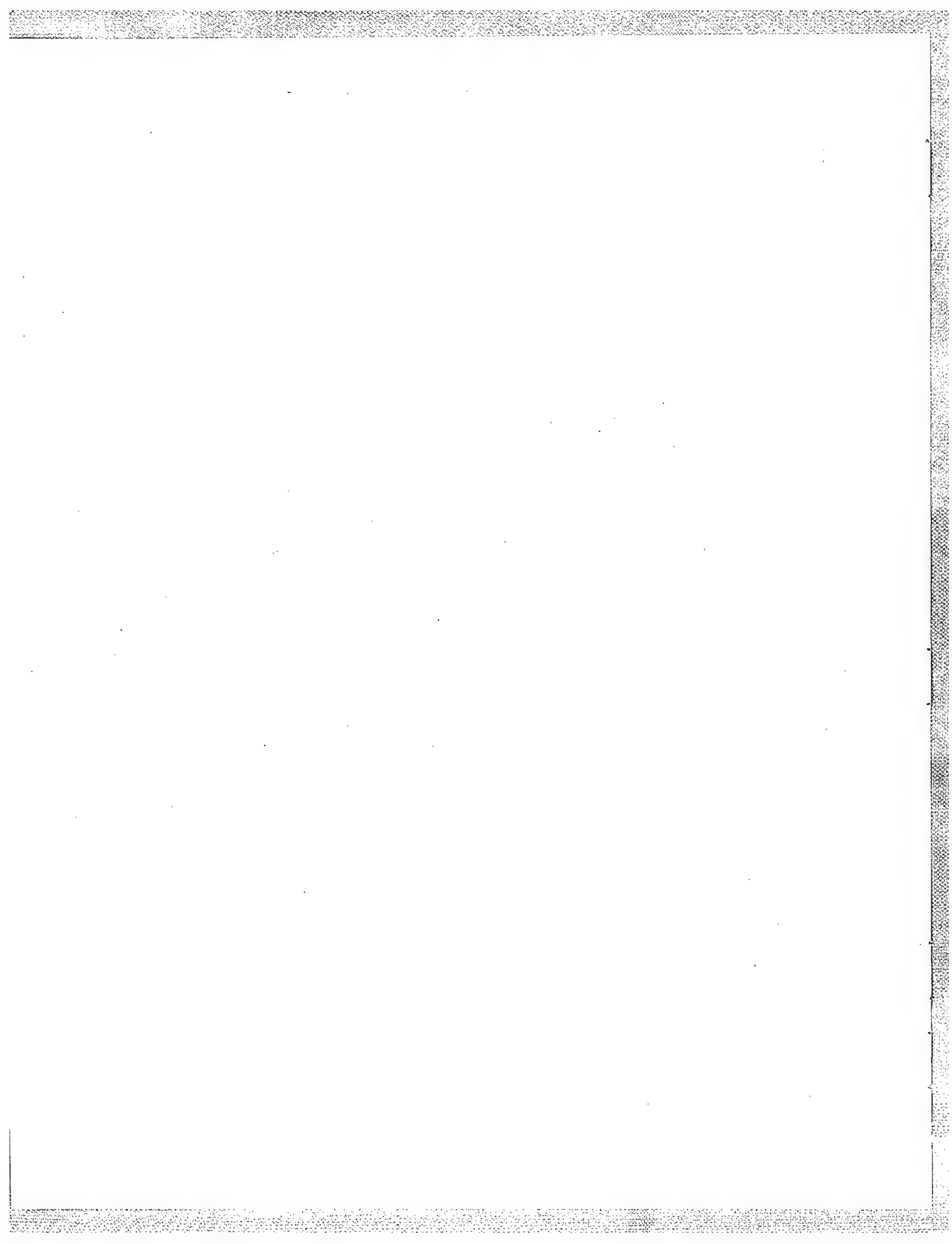
ਬਾਦ ਏਸ ਦੇ ਸਭ ਪਰਵਾਰ ਲੈਕੇ,
ਗੁਰੂ ਗੋਬ ਦੇ ਪੋਲਰੇ ਜਾਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਸੋਧ ਅਰਦਾਸ ਇਕ ਆਪ ਪਰੇਮ ਵਾਲੀ,
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਾਠ ਰਖਾਂਵਦਾ ਹੈ !
ਹੁਕਮ ਦੇਵਦਾ 'ਪਿਆਰਿਓ ਕਰੋ ਸਾਰੇ,
ਰਲਕੇ ਪਾਠ', ਗੁਰ ਧਿਆਨ ਧਰਾਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਮੇਲ ਲਿਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਕਰੇ ਉੱਚਾ,
ਮੇਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਰਾਂਵਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਜੋ ਮਿਲਣਗੇ ਮਿਲੇ ਰਹਿਸਣ,
ਅਗੇ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਆਤਮ ਪਾਣ ਹਾਰੇ ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ੀਰ ਬੋਧੀ,
ਓਥੇ ਮਿਲੇ ਨਾ ਵਿਛੜਸਣ ਕਦੀ ਪਯਾਰੇ ।
ਮਿਲਦੇ ਜਾਣਗੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਪੋ,
ਨਾਲ ਖਲਕ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਪਾਣ ਵਾਰੇ ।
ਖਲਕੋਂ ਖਾਲਕੇ ਨਾਲ ਓ ਜਾਣ ਮਿਲਦੇ,
ਮੇਲ ਅੰਤ ਦਾ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪਾਣ ਪਯਾਰੇ ।

ਸੁਖੀ ਵੱਸਿਆ ਸਭ ਪਰਵਾਰ ਚੰਗਾ,
ਨੇਕ ਨਣਦ ਦੀ ਕਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਜੀ ।
ਨਣਦੋ ਸਾਰੀਓ ! ਸੋਚਣਾ ਬੈਠ ਖੁਸ਼ੇ,
ਫਡ ਦੇਵਣੇ ਕੁੜ ਦੇ ਖੇਖਣਾ ਜੀ ।
ਨਣਦ ਸੱਚ ਦੀ ਓਹੋ ਹੈ ਮੇਲ ਲੋਚੋ,
ਪਾਟਕ ਪੇਕਿਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨ ਵੇਖਣਾ ਜੀ ।
ਭਾਈ ਭੇਟ ਤੋਂ ਵਧ ਪਿਆਰਤੀ ਹੈ,
ਕੈਰੀ ਔਖ ਨਾ ਓਸ ਨੂੰ ਪੇਖਣਾ ਜੀ ।

-ਇਤਿ-

ਤੋਲ ਝੁਪਕੇ

ਦੇ ਗੱਲਾਂ

੧੯੦੯ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਦੇ ਕੋਈ ਕੋਈ ਦਿਮਾਗ਼
ਲੰਘੀ ਵਿਕੋਲਿਕੋ ਖਜਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਜੋ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਜਾਮਾ
ਪਹਿਨਦੇ ਤੇ ਕਲਮ ਨਾਲ ਅੰਕਿਤ ਹੁੰਦੇ ਗਏ, ਜੋ ਤੁਰਜਾਈ ਦੀ
ਸੂਰਤ ਦੇ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਫਿਆਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਤੁਰਜਾਈ ਇੱਕ ਛੰਦਕ ਚਾਲ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਜਤਨ ਹੈ, ਜਿਸ
ਵਿਚ ੧, ੨, ੪, ਦਾ ਤੁਕਾਂਤ ਹੈ, ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਦਾ ਨਹੀਂ । ਪਹਿਲੀ
ਦੂਸਰੀ ਵਿਚ ਖਜਾਲ ਦਾ ਉਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਉ ਹੈ, ਤੀਸਰੀ
ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਮੋੜਵੀਂ ਲਹਿਰ ਹੈ, ਤੇ ਚੌਥੀ ਵਿਚ ਭਾਵ ਪੂਰਣਤਾ
ਹੈ । ਗਮਕ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੈ, ਪਰ ਮਾੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ
ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਹੈ । ਫ਼ਾਰਸੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਕ
ਛੰਦ ਹੈ 'ਰੁਬਾਈ', ਤੁਰਜਾਈ ਦੀ ਚਾਲ ਉਸ ਵਰਗੀ ਹੈ, ਵਜ਼ਨ
ਹੁ-ਬੁ-ਹੁ ਨਹੀਂ ।

ਦੇਹ ਖਜਾਲ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਜ਼ਮੂਨ-ਆਰਾਈ, ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇ-
ਬਰਣਨ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਗਏ, ਪਰ 'ਘਾਹ-ਪੱਤੀਆਂ' ਤੇ ਜਿਵੇਂ
ਕ੍ਰੋਲ ਦੇ ਝੁਪਕੇ ਆ ਡਲ੍ਹਕਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ
ਤੇ 'ਕ੍ਰੋਲ ਦੇ ਸੂਰਜ ਸਮਰਪਤ ਫਜ਼ੂਦ' ਵਾਂਗੂੰ ਦੇਹ "ਸਭਿ ਮਹਿ
ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ" ਦੀ "ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਘ" ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਹਨ ।

ਦੀਦਾਰ

ਰੇ ਅਸਲੀਅਤ ਇਸ ਦਿਸਦੇ ਦੀ !
ਸਾਨੂੰ ਪਰੇ ਨ ਸੱਟੇਂ ਹਾ !
ਧੁਰ ਮਰਕਜ਼ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ
ਠਾਟ ਅਸਾਡਾ ਛੱਟੇਂ ਹਾ !
ਵਿੱਥ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਰੱਖ ਜਿ ਸਾਨੂੰ
ਤੂੰ ਖਿੜਨਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਸੀ,
ਦੀਦੇ ਦੇਖਣਹਾਰੇ ਦੇ ਕੇ
ਨਜ਼ਰੋਂ ਪਰੇ ਨ ਹੱਟੇਂ ਹਾ ॥ ੧ ॥

ਅੱਖੀਆਂ

'ਅਰੂਪ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਤੜਫਨ'
ਰੋ ਬਣੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ,

ਪਰ ਰੂਪ ਦੇ ਕਰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰੁਖ,
ਬਾਹਰ ਦਾ ਦੇ ਰੱਖੀਆਂ,
ਦੇਖਣ ਨਜ਼ਾਰੇ ਸੋਹਿਣੇ ਰੀਝਣ
ਤੇ ਰਚ ਰਚ ਜਾਣ, ਪਰ
ਮਿਟਦੀ ਨ ਤਾਘ ਅਰੂਪ ਦੀ:
ਪਲ ਰੂਪ ਤੇ, ਵਿਰ ਭੁੱਖੀਆਂ ॥ ੨ ॥

ਲੱਗੀਆਂ

ਜੀ ਮੇਰੇ ਕਛ ਹੁੰਦਾ ਸਹੀਓ
ਉਡਦਾ ਹੱਥ ਨ ਆਵੇ,—
ਕੱਤਣ, ਭੁੰਮਣ, ਹੱਸਣ, ਖੇਡਣ,
ਖਾਵਣ ਮੂਲ ਨ ਭਾਵੇ,
ਨੈਣ ਭਰਨ, ਖਿਚ ਚੜ੍ਹੇ ਕਾਲਜੇ
ਬਉਰਾਨੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂ,—
ਤਿੰਵਣ ਦੇਸ਼ ਬਿਗਾਨਾ ਦਿੱਸੇ,
ਘਰ ਖਾਵਣ ਨੂੰ ਆਵੇ ॥ ੩ ॥

ਵਿਛੜੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ

ਅਜਕ ਅਜਕ ਭਾਦੋਂ ਜਿਉਂ ਬਰਸਨ—
ਸੁਕ ਸੁਕ ਭਰ ਭਰ ਆਵਨ—
ਸਿਕ ਸਿਕ ਰਾਹ ਤਕਾਵਨ ਤਤੀਆਂ,
ਮਿਟ ਮਿਟ ਫੇਰ ਖੁਲਾਵਨ,
ਆਸੰਝ ਘਟਦੀ ਝਮਕਣ ਸੰਦੀ,
ਤਾਘ ਦਰਸ ਦੀ ਵਧਦੀ:
ਭੁੱਖੀਆਂ ਦਰਦ ਰਵਾਣੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ
ਬੱਲੇ ਲਹਿੰਦੀਆਂ ਜਾਵਨ ॥ ੪ ॥

ਤੋਲ ਤੇ ਸੂਰਜ

ਘਾਹ ਉੱਤੇ ਮੈਂ ਪਈ ਤੋਲ ਹਾਂ
ਨੈਣ ਨੈਣ ਹੋ ਰਹੀਆਂ,
'ਦਰਸ-ਪਯਾਸ' ਵਿਚ ਨੈਣ ਭਰ ਰਹੇ,
ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਹੋਈਆਂ
'ਦਰਸ-ਪਯਾਸ' ਹੁਣ ਰੂਪ ਮਿਰਾ ਹੈ,
ਮੈਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਨ ਬਾਕੀ,—
ਚੜ੍ਹਾਂ ਅਰਸੋਂ, ਆ ਅੰਗ ਲਗਾ,
ਮੈਂ ਵਿਛੀ ਤਿਰੇ ਰਾਹ ਪਈਆਂ ॥ ੫ ॥

ਮੈਂਡਾ ਪਿਆਰਾ,

ਮੈਂ ਬੁੱਠੀ ਮੈਂ ਵਿਨੀ ਵੇ ਲੱਕਾ !
ਉਸ ਕਲਗੀ ਦੀਆਂ ਅਣੀਆਂ,
ਮੈਂ ਜੋਹੀ ਜਿਨ੍ਹੇ ਲੱਖ ਪੁਰੋਤੀ,
ਲੱਖ ਖਲੋਤੀਆਂ ਤਣੀਆਂ !
ਵਿਭ ਦਿਲ, ਹੋਰ ਵਿਭੀਵਣ ਚਾਹੇ,
ਪੀੜ ਫਿੜੇ ਰਸ ਚਾੜ੍ਹੇ,
ਜਿੰਦ ਨਵੀਂ ਇਕ ਜਾਗੋਨੀ, ਰਖ ਰਖ,
ਉਸ ਹੀਰੇ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ॥ ੬ ॥

ਤਯਾਰੀਆਂ

ਰਾਂਝਾ ਬੈਠਾ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ
ਨਾਲ ਭਾਬੀਆਂ ਅੜਦਾ,—
ਕਾਸਾ ਅਜੇ ਚੱਕ ਹੈ ਚੜ੍ਹਿਆ,—
ਹੱਥ ਘੁਮਿਆਰ ਉਸ ਘੜਦਾ,—
ਹੀਰ ਸੁਰਾਹੀ ਧਉਣ ਨਿਵਾਈ,
ਖਲੀ ਝਨਾਂ ਦੀ ਕੰਧੀ,—
ਸਹੁ ਦਰਿਆ ਵਗੇ ਨਹੀਂ ਅਟਕੇ
ਤੁਪਕਾ ਤੁਪਕਾ ਖੜਦਾ ॥ ੭ ॥

ਬਦੀ

ਦਾਖਾਂ ਤੇ ਅੰਕੂਰੀ ਬੀੜੇ
ਕੁਦਰਤ ਆਪ ਬਣਾਏ,
ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਸੁਆਦੀ ਰਸ ਭਰ ਭਰ
ਵੇਲਾਂ ਗਲ ਲਟਕਾਏ,
ਤੂੰ ਉਹ ਤੋੜ ਮੱਟ ਵਿਚ ਪਾਏ,
ਰਖ ਰਖ ਕੇ ਤਰਕਾਏ,—
ਦੁਖ-ਦੇਵੇ ਦਾਰੂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ,
ਤੂੰ ਹਨ ਆਪ ਕੁਆਏ ॥੮॥

ਅਚੱਲ ਰਾਂਝਾ

ਸਾਡਾ ਰਾਂਝਾ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ
ਤਖਤੋਂ ਕਦੀ ਨ ਉਠਦਾ,
ਬੰਗ ਸਿਆਲੀਂ ਬੈਠਿਆਂ ਸਾਨੂੰ
ਖਿੱਚਾਂ ਪਾ ਪਾ ਕੁਠਦਾ,
ਆਵੇ ਆਪ ਨ ਪਾਸ ਬੁਲਾਵੇ,
ਸੱਦ ਵੰਝਲੀ ਦੀ ਘੋਲੇ:
ਕੁੰਡੀ ਪਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਖਦਾ,—
ਕੁਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਠਦਾ ? ॥੯॥

ਅਮਰ ਰਸ

ਸੁਹਣੇ ਹੱਥ ਸੁਰਾਹੀ ਪਯਾਣਾ
ਦੇਖ ਦੁਖੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ,

ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਮੁਖ ਦੇਖ ਸਜਨ ਦਾ
ਦੇਖ ਸੁਰਾਹੀ ਹੋਈ !
ਰੋਂਦੀ ਵੇਖ ਸਜਨ ਹਸ ਆਖੇ,—
'ਕਉੜੀ ਸ਼ਾਬ ਨ ਲਯਾਯਾ,—
'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਏਸ ਸੁਰਾਹੀ ਭਰਿਆ,
ਪੀਏ ਤੇ ਜੀਵੇ ਮੋਈ' ॥੧੦॥

ਦੇਹ ਇਕ ਬੂੰਦ ਸੁਰਾਹੀਓਂ ਸਾਨੂੰ
ਸੋਚ ਸਮੁੰਦਰ ਬੋੜੇ,
ਬੋਖੁਦੀਆਂ ਦੇ ਚਾੜ੍ਹ ਅਰਸ ਤੇ
ਆਸ ਅੰਦੇਸੇ ਤੋੜੇ,
ਰੰਗ ਸੁਹਾਵੇ ਤੇ ਨੌਰੰਗੀ
ਪੀਂਘ ਘੁਕੇ ਆਨੰਦੀ,
ਆਣ ਹੁਲਾਰੇ ਅਮਰ ਸੁਖਾਂ ਦੇ,
ਮੁੜਨ ਨ,—ਐਸਾ ਜੋੜੇ ॥੧੧॥

ਪਸਾਰੀ ਕਿ ਮਖੀਰ ?

ਤੋੜ ਗੁਲਾਬ ਪਸਾਰੀ ਲਯਾਇਆ
ਮਲ ਮਲ ਖੰਡ ਰਲਾਈ,—
ਭੀ ਕਉੜਤਣ ਰਹੀ ਸੁਾਦ ਵਿਚ
ਬਣੀ ਨ ਉਹ ਮਠਿਆਈ,
ਮੱਖੀ ਬਣ, ਕਣ ਰਸ¹ ਜੇ ਬੁਣਦਾ,
ਤੋੜ ਨ ਆਬ ਕੁਆਂਦਾ,
ਮਾਲੀ ਨਾਲੋਂ ਨੇਹੁ ਨ ਟੁਟਦਾ
ਰਸ ਪੀਂਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥੧੨॥

ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁਲ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ :—

ਭਾਲੀ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਨ ਸਾਨੂੰ,
ਅਸਾਂ ਹੱਟ 'ਮਹਿਕ' ਦੀ ਲਾਈ !
ਲੱਖ ਗਾਹਕ ਜੇ ਸੁੰਘੇ ਆਕੇ
ਖਾਲੀ ਇੱਕ ਨ ਜਾਈ,
ਤੂੰ ਜੇ ਇਕ ਤੋੜ ਕੇ ਲੈ ਗਿਓਂ,
ਇਕ ਜੋਗਾ ਰਹਿ ਜਾਸਾਂ,—
ਉਹ ਭੀ ਪਲਕ ਝਲਕ ਦਾ ਮੇਲਾ—
ਰੂਪ ਮਹਿਕ ਨਸ ਜਾਈ ॥੧੩॥

ਹੋਸ-ਮਸਤੀ

'ਕਿਉਂ ਹੋਯਾ ?' ਤੇ 'ਕੀਕੂੰ ਹੋਯਾ ?'
ਖਪ ਖਪ ਮਰੇ ਸਿਆਣੇ,
ਓਸੇ ਰਾਹ ਪਵੇ ਕਿਉਂ ਜਿੰਦੇ !
ਜਿਸ ਰਾਹ ਪੂਰ ਮੁਹਾਵੇ ।

¹ਰਸ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ਭਾਵ ਸ਼ਹਿਤ ਦੇ
ਨਿੱਕੇ ਤੁਪਕੇ ।
²ਖੁਸ਼ੀ ।

ਭਟਕਣ ਛੱਡ, ਲਟਕ ਲਾ ਇੱਕੋ,
ਖੀਵੀ ਹੋ ਸੁਖ ਮਾਣੀ,
ਹੋਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮਸਤੀ ਚੰਗੀ,
ਰਖਦੀ ਸਦਾ ਟਿਕਾਣੇ ॥੧੪॥

ਮਗਨਤਾ

ਬਾਗ਼ੀ ਅਦਨ ਵਿਚ ਵਸਦਿਆਂ ਆਦਮ
ਕਣਕ, ਆਖਦੇ ਖਾਧੀ,—
ਧੌਂਕਿਆ ਗਿਆ ਬਾਗ਼ ਤੋਂ ਸੁਹਦਾ
ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਪਰਾਧੀ:
ਭਬਕੇ ਪਾ ਕੇ ਕਣਕ, ਚੁਆਂਦਾ
ਰਸ ਪੀਂਦਾ ਜੋ ਆਦਮ,
ਅਦਨੋਂ ਹੋਰ ਉਚੇਰਾ ਹੁੰਦਾ,
ਅਟਲ ਮੱਲਦਾ ਗਾਧੀ ॥੧੫॥

ਹਠ—ਰਸ

ਨਾ ਕਰ ਤਪ ਸਿੱਛੀ ਰਿਖਿ ਹਠੀਏ ।
ਰੁੱਸ ਨ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲੋਂ,
ਲੁਕਵੇਂ ਤੇਜ਼ ਵਸਣ ਇਸ ਅੰਦਰ,
ਸੁਖਮ ਹਠ ਜੋ ਵਾਲੋਂ,
ਹਠ ਤੋਂ ਨੱਪ, ਰੰਗੀਜ਼ ਰੰਗ ਵਿਚ,
ਰਸੀਆ ਹੋ ਰਸ ਜਿੱਤੀ,
ਇਕ ਝਲਕਾਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਏ
ਗੁਆ ਦੇਸਣ ਇਸ ਹਾਲੋਂ ॥੧੬॥

ਬੇ ਖੁਦੀ

ਬੇਖੁਦੀਆਂ ਦੀ ਬੂਟੀ ਇਕ ਦਿਨ
ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਘੱਲ ਪਿਲਾਈ,
ਬੂਟਾ ਇੱਕ ਅਰਸ਼ ਦਾ ਆਇਆ
ਅੰਸੀ ਪੀਂਘ ਘੁਕਾਈ
ਘੁਕੀ ਘੁਕੇ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਘੁਕੇ
ਢਿੱਲੀ ਕਦੀ ਨ ਹੋਵੇ:
ਚਾਟ ਲਗਾਵਣ ਵਾਲਿਆ ਸਾਈਆਂ !
ਲਾਈ ਤੋੜ ਚੜ੍ਹਾਈ ॥੧੭॥

ਉੱਚੀ ਮੱਤਿ

ਫੜ ਫੜ ਦਿਲ ਨੂੰ ਬਹਿ ਬਹਿ ਜਾਵਾਂ
ਜਦ ਦਿਲਗੀਰੀਆਂ ਆਵਣ,
ਹਸ ਬੋਲੇ, ਹਸ ਤੱਕੇ ਸਾਂ ਜੋ
ਪਾ ਪਕੜਾਂ ਆ ਖਾਵਣ
ਬੇ-ਖੁਦੀਆਂ ਦੀ ਪੀਂਘ ਚੜ੍ਹਕੇ
ਕੀਕਣ ਮੈਂ ਸੁਖ ਪਾਵਾਂ ?

^੧ਵਿਚਾਰ ।

^੨ਅਰ ਪਦ ।

ਹੇਠਾਂ ਪਿੱਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੋਕਾਂ
ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਛੱਡ ਜਾਵਣ ॥੧੮॥

ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਪਕੜਾਂ ਟੁੱਟਣ ਤਾਹੀਓਂ—
ਜੇ ਉੱਚੇ ਨੂੰ ਪਕੜੋ—
ਉਹ ਖਿੱਚੇ ਤੂੰ ਹੰਝਲਾ ਮਾਰੋ
ਹੱਥ ਪਾਇਕੇ ਤਕੜੇ—
ਠੱਗ ਲਵੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਸ ਦੀ
ਅਪਣੇ ਹਿਤ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹੇ,
ਪਹੁੰਪਹ ਤੇਰੇ ਹੋਣ ਮੋਕਲੇ
ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਵਣ ਬੰਦ ਜਕੜੇ ॥੧੯॥

ਪਿੰਜਰੇ ਪਿਆ ਪੰਛੀ

ਪਿੰਜਰੇ ਦੀ ਸਲਾਹੁਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ—

ਜ਼ਾਲਮ ਖੜਾ ਹਵਾ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵਿਚ
ਆਖੇ, 'ਪਿੰਜਰਾ ਸੁਹਣਾ',—
ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਂ ਫਿਰ ਮੈਂ ਪੁੱਛਾਂ:
'ਕਿੰਨਾ ਹੈ ਮਨ-ਮੁਹਣਾ ?'
ਪਰਾ ਤੋਂ ਹੀਨ, ਧਰਾ ਦੇ ਕੰਦੀ,
ਓ ਮੂਰਖ ਦਿਲ ਕਰੜੇ !
ਉੱਡਣਹਾਰੇ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਇਹ
ਸੁਹਣਾ ਹੈ ਜਿੰਦ ਕੁਹਣਾ ॥੨੦॥

ਜ਼ਾਲਮ ਨੂੰ ਰੰਗ ਸੁਹਣਾ ਲੱਗਾ,
ਮਿੱਠੀ ਲੱਗੀ ਬਾਣੀ,—
ਵਾਹ ਵਾ ਕਦਰ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪਾਈ !
ਛਹਕੇ ਜਾਲੀ ਤਾਣੀ ।
ਪਕੜ ਪਿੰਜਰੇ ਪਾਇ ਵਿਛੋੜਿਆ
ਸਾਕ ਸਨੇਹੀਆਂ ਨਾਲੋਂ,
ਭੱਠ ਪਦੇ ਇਹ ਕਦਰ ਤੁਹਾਡੀ,
ਖੇਹ ਇਸ ਯਾਰੀ ਲਾਣੀ ॥੨੧॥

ਅੱਜੋ

ਅੱਜੋ ਪੀ ਤੇ ਹੁਣ ਹੀ ਪੀ ਤੇ—
ਪੀਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਜਾਈ,
'ਪਿਰਮ-ਰਸ' ਦੇ ਪਯਾਲੇ ਨਾਲੋਂ
ਲਾਏ ਬੁੱਲ੍ਹ ਨ ਚਾਈ ।
ਹਰਦਮ ਪੀ ਤੇ ਖੀਵਾ ਹੋ ਰਹੁ
ਇਹ ਮਸਤੀ ਨਾ ਉਤਰੇ,—
ਕਲ ਨੂੰ ਖਬਰੇ ਕਾਲ ਆਇਕੇ
ਦੇਵੇ ਖਾਕ ਰਲਾਈ ॥੨੨॥

^੧ਖੰਡ ।

ਲੱਗੀਆਂ ਨਿਭਣ

ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਨੇਹੁ ਲਾ ਬੈਠੀ—
ਨਾ ਹੱਸੇ ਨਾ ਬੋਲੇ,
ਸੁਹਣਾ ਲੱਗੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੱਚੇ
ਘੁੰਡੀ ਦਿਲੋਂ ਨ ਖੁਹਲੇ,
ਛਡਿਆ ਛਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਨਾਹੀ,
ਮਿਲਿਆ ਨਿੱਘ ਨ ਕੋਈ;
ਹੱਛਾ, ਜਿਵੇਂ ਰਜਾ ਹੈ ਤੇਰੀ,
ਅੱਖੀਅਹੁ ਹੋਹੁ ਨ ਉਹਲੇ ॥ ੨੩ ॥

ਭੈ ਵਿਚ

ਬੱਦਲ ਆਇਆ ਦੇਖ ਕੰਥਿਆ
ਪਰਬਤ, —ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਇਆ :
'ਮਿੱਠੇ ਬਣ ਅੰਦਰ ਵੜ ਲੱਟੁ
ਫਿਰ ਫੇਰਾ ਆ ਪਾਇਆ ?
'ਕੱਜਣ ਔਡਾ ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭਾਵਾਂ ?
ਲਵੇ ਲੁਕਾ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ।
'ਹੇ ਸਰਪੋਸ਼ ਜਗਤ ਦੇ ਓਲ੍ਹਣ !
ਰੱਖੋ ਕਰਕੇ ਦਾਇਆ ॥ ੨੪ ॥

ਮਿੱਠੀ ਖਿਰਨ ਬੋਲਿਆ ਬੱਦਲ
ਹਿਰਦਾ ਚਮਕ ਦਿਖਾਇਆ :—
'ਲੇਖਾ ਸਾਫ ਨ ਮੈਂ ਕੁਛ ਪੱਲੇ,
ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਵੰਡ ਆਇਆ;
'ਉਹ ਦਾਤਾ, ਭੰਡਾਰੀ ਤੇ ਹੈ
ਮੈਂ ਹਾਂ ਵੰਡਣ ਹਾਰਾ,
'ਭੈ ਵਿਚ ਕਾਰ ਤੁਸਾਂ ਮੈਂ ਕਰਨੀ—
ਸਭ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਾਇਆ ॥ ੨੫ ॥

ਰਉਂ ਰੁਖ

ਸਾਗਰ ਪੁਛਦਾ :—'ਨਦੀਏ ! ਸਾਰੇ
ਬੂਟੇ ਬੂਟੀਆਂ ਲੱਭਾਵੇਂ,
'ਪਰ ਨਾ ਕਦੀ ਬੈਂਤ ਦਾ ਬੂਟਾ
ਏਥੇ ਆਣ ਪੁਚਾਵੇਂ ?'
ਨਦੀ ਆਖਦੀ :—'ਆਕੜ ਵਾਲੇ;
ਸਭ ਬੂਟੇ ਪਟ ਸੱਕਾਂ,
'ਪਰ ਜੋ ਬੁਕੇ, ਵਗੇ ਰਉਂ ਰੁਖ ਨੂੰ
ਪੇਸ਼ ਨ ਉਸ ਤੇ ਜਾਵੇ ॥ ੨੬ ॥

ਯਾਦ

'ਯਾਦ ਸਜਨ, ਦੀ ਹਰਦਮ ਰਹਿੰਦੀ
ਲਹਿ ਗਈ ਡੁੱਘੇ ਥਾਂਈਂ,
ਵਾਂਗ ਸੰਗੀਤ ਲਹਿਰਦੀ ਅੰਦਰ
ਬਣ ਗਈ ਰਾਗ ਚਿਲਾਹੀ ।

ਦਾਰੂ ਵਾਂਗ ਸਰੂਰ ਚਾੜ੍ਹਦੀ,
ਤਰਬ ਵਾਂਗ ਬਰਗਾਵੇ,
ਖਿੱਚੇ ਤੇ ਰਸ-ਭਿੰਨੀ ਕਸਕੇ—
ਲੱਗੇ ਫਿਰ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ੨੭ ॥

ਇਲਮ, ਅਮਲ

ਸਿਰ ਕਚਕੋਲ ਬਨਾ ਹਥ ਲੀਤਾ,
ਪੜ੍ਹਿਆ ਦੁਆਰੇ ਫਿਰਿਆ,
ਦਰ ਦਰ ਦੇ ਟੁਕ ਮੰਗ ਮੰਗ ਪਾਏ,
ਤੁੰਨ ਤੁੰਨ ਕੇ ਇਹ ਭਰਿਆ,
ਭਰਿਆ ਦੇਖ ਅਫਰਿਆ ਮੈਂ ਸਾਂ,
ਜਾਣਾ ਪੰਡਤ ਹੋਇਆ,—
ਟਿਕੇ ਨ ਪੈਰ ਜ਼ਿਮੀਂ ਤੇ ਮੇਰਾ
ਉੱਚਾ ਹੋ ਹੋ ਟੁਰਿਆ ॥ ੨੮ ॥

ਇਕ ਦਿਨ ਏ ਕਚਕੋਲ ਲੈ ਗਿਆ
ਮੁਰਸ਼ਿਦ ਮੁਹਰੇ ਧਰਿਆ,
'ਜੂਠ ਜੂਠ' ਕਰ ਉਸ ਉਲਟਾਇਆ
ਖਾਲੀ ਸਾਰਾ ਕਰਿਆ;
ਮਲ ਮਲ ਕੇ ਫਿਰ ਧੌਤਾ ਇਸ ਨੂੰ
ਮੈਲ ਇਲਮ ਦੀ ਲਾਹੀ :
ਦੇਖੋ, ਇਹ ਕਚਕੋਲ ਲਿਸ਼ਕਿਆ;
ਕੰਵਲ ਵਾਂਗ ਫਿਰ ਖਿੜਿਆ ॥ ੨੯ ॥

ਅਮਲੀ-ਸੋਫੀ

ਦੇਹ ਇਕ ਬੂੰਦ ਸੁਰਾਹੀਰੋਂ ਸਾਨੂੰ,
ਇੱਕੋ ਹੀ ਦੇਹ ਸਾਈਂ !
ਅੱਧੀ ਅੱਧ ਪਰੱਧੀ ਦੇ ਦੇ
ਨਿੱਕੀ ਹੋਰ ਗੁਸਾਈਂ !
ਇੱਕ ਵੇਰ ਇਕ ਕਟੀ ਦਿਵਾ ਦੇ,
ਸੂਝੀ ਅਸੀਂ ਨ ਰਹੀਏ—
ਇੱਕ ਵੇਰ ਦਰ ਖਲਿਆਂ ਤਾਈਂ
ਸਾਈਂ ਸੁਾਦ ਚਖਾਈਂ ॥ ੩੦ ॥

ਸੰਗੀਤ

ਉੱਚੇ ਭਾਵ ਵਲਵਲੇ ਸੁਹਣੇ,
ਸੂਖਮ ਰੰਗ ਸੁਹਾਵਨ,
ਸਰਦ ਮਿਹਰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਮਿਲ
ਠਰ ਠਰ ਜੰਮ ਜੰਮ ਜਾਵਨ :—
ਰਾਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਘ ਪੁਚਾਵੇ
ਮੁਝ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਾਵੇ :
ਤਾਹੀਓਂ ਰਸੀਏ ਦੇਸ ਰਾਗ ਨੂੰ
'ਪੰਡੀ ਅਰਬ' ਸਦਾਵਨ ॥ ੩੧ ॥

ਵਿਛੋੜਾ-ਵਸਲ

ਸਾਬਣ ਲਾ ਲਾ ਧੌਤਾ ਕੋਲਾ,
ਦੁੱਧ-ਦਹੀਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ,
ਖੁੰਬ ਚਾੜ੍ਹ, ਰੰਗਣ ਭੀ ਧਰਿਆ,
ਰੰਗ ਨ ਏਸ ਵਟਾਇਆ,
ਵਿੱਛੜ ਕੇ ਕਾਲਕ ਸੀ ਆਈ
ਬਿਨ ਮਿਲਿਆਂ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ :
ਅੰਗ ਅੰਗ ਦੇ ਲਾਕੇ ਦੇਖੋ
ਚੜ੍ਹਦਾ ਰਪ ਸਵਾਇਆ ॥ ੩੨ ॥

ਬਿੱਛ

ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੇ ਤੰਗ-ਦਿਲ ਲੋਕੋ !
ਨਾਲ ਅਸਾਂ ਕਿਉਂ ਲੜਦੇ ?
ਚੋੜੇ ਦਾਉ ਅਸਾਂ ਨਹੀਂ ਵਧਣਾਂ,
ਸਿੱਧੇ ਜਾਣਾਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ;
ਘੋਰੇ ਤੇ ਫੈਲਾਉ ਅਸਾਡੇ
ਵਿਚ ਅਸਮਾਨਾਂ ਹੋਸਣ;
ਗਿੱਠ ਥਾਉਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮੱਲੀ,
ਅਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹੋ ਲੜਦੇ ? ॥ ੩੩ ॥

ਲਾ-ਮਕਾਂ

ਦਿਲ ਵਰਜਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਦਾ
ਜਾ ਖਹਿੰਦਾ ਓਸ ਟਿਕਾਣੇ,—
ਇਕ ਲਾਮਕਾਨੀ ਡੇਰਾ
ਜਾ ਉਸਦੇ ਬੁਰਜ ਸਿਆਣੇ,
ਵਿਚ ਸਜਾਣ ਆਪ ਗੁੰਮ ਹੁੰਦਾ
ਰਹੇ ਅਗੂ ਪਿਛਾਂ ਨਾ ਜੋਗਾ,
ਜਦ ਮੁੜਦਾ, ਰਸ ਵਿਚ ਗੁਟਕੇ
ਪਰ ਦੱਸੋ ਨਾ ਕੁਝ ਜਾਣੇ ॥ ੩੪ ॥

ਉੱਚੀ ਨਜ਼ਰ

ਉੱਚਾ ਉੱਠ ਜ਼ਿਮੀ ਤੋਂ ਪਯਾਰੇ.
ਤੈਨੂੰ ਖੰਭ ਰੱਬ ਨੇ ਲਾਏ,—
ਉਹ ਕਿਉਂ ਰਿੜ੍ਹੇ ਗੱਡਿਆਂ ਪਰਨੇ
ਜੋ ਉੱਡ ਅਸਮਾਨੀਂ ਜਾਏ ?
ਉੱਚੀ ਨਜ਼ਰ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਉੱਚੀ,
ਦਾਈਆ ਉੱਚਾ ਰੱਖੀ,
ਅਰਸੀ ਤਾਣ ਜਿਹਦੇ ਹੋ ਪੱਲੇ
ਉਹ ਕਿਉਂ ਝੁੰਜੇ ਆਏ ? ॥ ੩੫ ॥

ਦੁਵੱਲੀ ਝਾਕ

ਰੋਟ ਤੇ ਬੰਨ ਮੁਨੀ ਜੀ ਬਾਕੇ
ਦੁਹੁ ਵੱਲੀਂ ਹੀ ਝਾਕ ਰਹੇ,—
ਮੇਰੇ ਰੋਸ ਕਾਲ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ ।

ਬਲ ਵੇਨੇ ਫਿਰ ਜਲ ਵੇਨੇ ਤੇ
ਫਿਰ ਬਲ ਫਿਰ ਜਲ ਤਾਕ ਰਹੇ :
ਗਰਦ ਪੈਣ ਤੇ ਭਿੱਜਣ ਕੋਲੋਂ
ਦੁਹੁ ਗੱਲੋਂ ਇਉਂ ਪਾਕ ਰਹੇ,
ਪਰ ਆਖਰ ਨੂੰ ਅੰਨ ਪਾਣੀਓਂ
ਵਾਂਜੇ ਗਏ, ਦੁਫਾਕ ਰਹੇ ॥ ੩੬ ॥

ਹੱਦੋਂ ਪਾਰ ਨਾ ਹੋਈ

ਉੱਡੀ ਉੱਡ ਚੜ੍ਹੀ ਅਸਮਾਨੀਂ
ਬਦਲਾਂ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠੀ ਛੋਪ,
ਓਥੇ ਭੀ ਅਸਮਾਨ ਇਹੋ, ਹਾਇ
ਤਣਿਆਂ ਨੀਲਾ ਸਿਰ ਸਿਰ ਟੋਪ !
ਉੱਡੀ ਹੋਰ ਤਬਕ ਚੋਦਾਂ ਤੇ
ਨਖੌਤਰਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘੀ ਦੂਰ,
ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਸਿਰ ਘੁੰਮਦਾ
ਚੱਕਰ ਦੋਂਦਾ ਨੀਲਾ ਘੋਪ ॥ ੩੭ ॥

ਕਿਵੇਂ ਨ ਫਧੀਂਦਾ

ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਅੱਖਾਂ ਮਸਤਾਂਦਾ
ਪਾਇ ਤਣਾਵਾਂ ਕੱਸਦਾ,
ਝਰਨਾਟਾਂ ਜੋ ਜਾਣ ਨਾ ਬੱਲੀਆਂ
ਮਨ ਨੂੰ ਪਾ ਪਾ ਦੱਸਦਾ,
ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਹਿ ਕਦੇ ਆਪ ਆ
ਹੱਸੇ ਰਸੇ ਰਸਾਵੇ,
ਅੰਦਰ ਵੜੇ, ਵਲਵਲੇ ਛੋੜੇ,
ਤੁਣਕੇ ਦੇ ਦਿਲ ਖੱਸਦਾ ॥ ੩੮ ॥

ਮੋਹੀ ਮੱਤੀ ਤੇ ਰਸਲਹਿਰੀ
ਫੜਨ ਉੱਠਾਂ, ਉਠ ਨੱਸਦਾ,
ਮਿਲਿਆਂ ਫੜਿਆਂ ਹੱਥ ਨ ਆਵੇ
ਵੱਸ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦਾ,
ਕੋਮਲ ਪਯਾਰ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਰ
ਕਿਵੇਂ ਫਧੀਂਦਾ ਨਾਹੀਂ,
ਪਾਇ ਭੁਲੇਵਾਂ ਤਿਲਕ ਜਾਂਵਦਾ,
ਗਲਵੱਕੜੀ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ ॥ ੩੯ ॥

ਰਾਗ ਦੀ ਸੂਰ

ਸੂਰ ਇਕ ਕੋਮਲ ਗਲਿਓਂ ਨਿਕਲੀ
ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਖੜੋਤੀ ਆਇ,
ਕੰਬੇ ਤੇ ਲਹਿਰੇ ਬਰਰਾਂਦੀ
ਦਿੱਤੀ ਇਕ ਝਰਨਾਟ ਛਿੜਾਇ,
ਆਪਾ ਕੰਬ ਸਰੂਰ ਹੋ ਗਿਆ,
ਸੂਪਨ ਵੇਨ ਰੰਗ ਰੂਪ ਅਰੂਪ,
ਅਰਸ਼ ਕੁਰਸ ਦੇ ਬਟੇ ਝੁੰਮੇ
ਲਾ-ਮਕਾਨੀ ਡੋਬ ਫੁਥਾਇ ॥ ੪੦ ॥

ਜਿਤ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਉਤੇ ਵਲ ਸੱਜਣ

ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਜਨ ਬਹਾਇਆ
ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਧਸਿਆ,
ਧਸਿਆ ਅੰਦਰਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਜਾ ਡੁੱਘਾਣੀ ਫਸਿਆ,
ਨੈਣ ਮੀਟਿਆਂ ਅੰਦਰ ਦਿਸਦਾ,
ਖੁਲ੍ਹਿਆਂ ਬਾਰ੍ਹ ਦਿਸੀਵੇ,
ਜਿਤ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਉਤੇ ਵਲ ਦਿਸਦਾ,
ਵਣ ਤਿਣ ਸੱਜਣ ਵਸਿਆ ॥ ੪੧ ॥

ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਲ ਨਜ਼ਰ

ਅਖੀਆਂ ਜੋ ਘੁਮਿਆਰ ਮੈਂਡੜਾ
ਸਿਰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਲਾਦਾ,
ਸਹੁ ਅੱਲਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸਦਾ ਮੈਂ
ਅਰਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਰਹਾਦਾ,
ਹੁਣ ਅੱਖਾਂ ਹਨ ਮੱਥੇ ਥੱਲੇ,
ਰੁਖ਼ ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਹੇਠਾਂ,
ਨੀਵੀਂ ਤੱਕ ਮੇਰੀ ਇਸ ਰੁਖ਼ ਤੋਂ
ਜ਼ੋਰ ਨ ਪਾਰ ਵਸਾਦਾ ॥ ੪੨ ॥

ਇਹ ਤਾਂ ਸੱਚ ਅਜਲ ਨੇ ਅੱਖਾਂ
ਸਿਰ ਤੇਰੇ ਨਹੀਂ ਲਾਈਆਂ,
ਪਰ ਗਿੱਚੀ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਉਸਨੇ
ਲਚਕਾਂ ਦੇ ਦੇ ਪਾਈਆਂ,
ਦਿੱਤੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਨਜ਼ਰ ਦੀ, ਤੱਕੋਂ
ਹੇਠਾਂ, ਉੱਪ੍ਰ, ਚੁਫੇਰੇ,—
ਹੁਣ ਜੇ ਲੋਅ ਉਤਾਹਾਂ ਲਾਵੇਂ
ਤਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ॥ ੪੩ ॥

ਨਾਮ, ਧਯਾਨ, ਰਜ਼ਾ

ਨਾਮ ਸਜਣ ਦਾ ਜੀਤ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ,
ਜਾਂ ਸੱਜਣ ਉਠ ਤੁਰਿਆ ।
ਮੱਲ ਲਏ ਦੋ ਨੈਣ ਧਯਾਨ ਨੇ,
ਸਬਕ ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਵੁਰਿਆ,
ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਹਥ ਸੋਪਅਸਾ ਨੂੰ
ਜੋ ਸੱਜਣ ! ਤੂੰ ਰਾਜੀ,
ਯਾਦ ਤੁਸਾਡੀ ਵੁਟੇ ਨ ਸਾਥੋਂ,
ਪਯਾਰ ਰਹੇ ਲੋ ਪੁੜਿਆ ॥ ੪੪ ॥

ਸਿਵਾਣ

ਮਿਸਰੀ ਕਿਸੇ ਬਨਾਇਆਂ, ਹੇਠਾਂ
ਜਦੋਂ ਕੜਾਹੀ ਲਾਹੀ,

ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ।

ਕੋਲੇ ਕੋਲੇ ਖੰਡ ਹੋ ਗਈ
ਵੇਖ ਵੇਖ ਪਛਤਾਹੀ,
ਹੇ ਭੋਲੇ ! ਜਿਸ ਸੇਕ ਨਾਲ ਸੀ
ਸ਼ਰਬਤ ਮਿਸਰੀ ਬਣਨਾ,
ਤਾਰ ਸਿਵਾਣੀ ਨਹੀਂ ਓਸਦੀ,
ਸਜਾਣ ਬਿਨਾਂ ਸੁਖ ਨਾਹੀ ॥੪੫॥

ਦਰਦ ਦੇਖ ਦੁਖ ਆਂਦਾ

ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਦੁਖ ਦੇਖ ਦੇਖ ਦਿਲ
ਦਬਦਾ ਦਬਦਾ ਜਾਂਦਾ,
ਅੰਦਰਲਾਂ ਪੰਘਰ ਵਗ ਟੁਰਦਾ
ਨੈਣਾਂ ਨੀਰ ਵਸਾਂਦਾ,
ਫਿਰ ਬੀ ਦਰਦ ਨ ਘਟੇ ਜਗਤ ਦਾ
ਚਾਹੇ ਆਪਾ ਵਾਰੋ,
ਪਰ ਪੱਥਰ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ
ਦਰਦ ਦੇਖ ਦੁਖ ਆਂਦਾ ॥੪੬॥

ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੇ ਕਰਮ

‘ਤੂੰ ਪਾਪੀ’ ‘ਤੂੰ ਪਾਪੀ’ ਕਹਿ ਕਹਿ,
ਖੰਡਤ ਜਿੰਦ ਸੁਕਾਈ,
ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਮਿੱਤਰ ਬਾਹਰ,
ਅਸੀਂ ਮਿੱਤਰ ਵਿਚ ਭਾਈ !
ਮਿਤ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕਰਮ ਅਮਿੱਤਰੇ
ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ,
ਬਖਸ਼ ਅਮਿੱਤਰੇ ਦੀ ਜਿਤ ਪਾਉ
ਮਿਤ ਦੇ ਕਰਮ ਉਡਾਈ ॥੪੭॥

ਬਰਦਾ ਕਿ ਮਾਲਕ ?

ਇਕ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਫਿਰੇ ਆਦਮੀ
ਗਲ ਵਿਚ ਫੱਟੀ ਪਾਈ —
ਫੱਟੀ ਤੇ ਲਿਖਿਆ, ‘ਮੈਂ ਬਰਦਾ,
ਵਿਕਾਂ, ਲਓ ਕੁਈ ਭਾਈ,
ਲੈਣ ਲਗੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸਿ ਕਹਿਆ;
‘ਏ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਟੋਲੇ,
‘ਏਸ ਭੇਸ ਏ ਬਰਦਾ ਲੱਭੇ,
ਚਾਹੇ ਹੁਕਮ ਚਲਾਈ’ ॥ ੪੮ ॥

ਆਪੇ ਦਾ ਉਛਾਲ

ਆਪਾ ਉਛਲ ਉਛਾਲੇ ਖਾਵੇ,
ਤਾਂ ਤੇਨੂੰ ਰਸ ਆਵੇ,
ਰਸ ਦੂਏ ਵਿਚ ਕਿੱਥੋਂ ਧਰਿਆ
ਜੋ ਤੇਨੂੰ ਭਰਮਾਵੇ ?
ਰਸ ਅਪਣਾ ਜੋ ਲਖੋਂ ਦੂਏ ਤੋਂ
ਤੇਰਾ ਹਈ ਉਛਾਲਾ,—

ਸਮਝ, ਸੰਭਾਲ, ਉਛਾਲ ਆਪਣਾ,
ਟੋਟਾ ਫੇਰ ਨ ਆਵੇ ॥੪੮॥

ਰੋਸ਼ਨ ਆਰਾ (ਸਮਾਧ 'ਚੋ') :—

ਕਿਉਂ ਜਚਦੇ ਹਨ ਕਦਮ ਤੁਸਾਡੇ
ਬਾਗ ਅਸਾਡਾ ਵੜਦੇ ?
ਅਰਜ਼ ਨ ਕਰਦੇ, ਮੰਗ ਨ ਮੰਗਦੇ,
ਪੱਲਾ ਅਸੀਂ ਨ ਫੜਦੇ,
ਖਾਕ ਬਾਗ ਵਿਚ ਖਾਕ ਹੋ ਗਏ
ਹੈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਕ ਬਾਕੀ,
ਭਲਾ ਜਿ 'ਸਾਡੀ ਯਾਦ' ਕਦੇ ਇਹ
ਦਿਲ ਤੁਹਾਡੇ ਮੁੜ ਜੜਦੇ ॥੫੦॥

ਰੋਸ਼ਨ ਆਰਾ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ :—

ਮੇਰੀ ਕਬਰ ਉਦਾਲੇ ਕੁਦਰਤ
ਬਾਗ ਸੁਹਾਵਾ ਲਾਇਆ,—
ਬਾਗ ਸੈਰ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਈ ਆਵੇ
ਕਬਰੋਂ ਪਰੇ ਰਹਾਇਆ,—
ਲੋਥ ਨਹੀਂ, ਵੇ ਲੋਕੋ, ਮੈਂ ਹਾਂ,
ਕਿਉਂ ਜਚਦੇ ਤੇ ਹਟਦੇ ?
ਫੁਲ, ਫਲ, ਫਲੀ, ਕਲੀ ਤੇ ਪੱਤੇ
ਮਹੀਓਂ ਰੂਪ ਵਟਾਇਆ ॥੫੧॥

ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਇਕ ਬੇਨਿਸ਼ਾਂ ਸਮਾਧ

ਜੀਵਦਿਆਂ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਸੁਹਣਾ,
ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਨਾ ਆਇਆ;
ਮੁਖਯਾਤ੍ਰਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜੁਸ ਆਕੇ,
ਸਿਹਰਾ ਬੀ ਨਾ ਭਿਜਵਾਯਾ,
ਬਣੀ ਸਮਾਧ, ਜਗਤ ਆ ਵੁੱਕਾ,
ਸੁਹਣੇ ਝਾਤਿ ਨ ਪਾਈ,
ਸ਼ਾਲਾ! ਮਿਟੇ ਨ ਤਾਪ ਅਸਾਡੀ,
ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ ਮਨ ਭਾਇਆ ॥੫੨॥

ਆਪੇ ਵਿਚ ਆਪਾ

ਅੰਮੀ ਨੀ ! ਕਲਵਲ ਹੋ ਉਠੀਆਂ
ਮੈਂ ਡਿੱਠਾ ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਸੀ,—

ਮੇਰੀ "ਮੈਂ" ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੁਈ ਨੀ
ਦਿਸਨਾ ਸੀ, ਪਰ ਫੁਪਨਾ ਸੀ ।
ਮੁੰਹਦਾ ਤੇ ਝਰਨਾਟ ਛੇੜਦਾ,
ਚਸਕ ਮਾਰ ਠੰਢ ਪਾਵੇ ਓ,—
ਓਸ ਕੋਣ ਓ, ਕਦੋਂ ਵੜ ਗਿਆ
ਕਿਉਂ ਦਿਸਨਾ, ਕਿਉਂ ਲੁਕਨਾਸੀ? ॥੫੩॥

ਜੋਹਰੀ

ਸਹੁ ਦਰਿਆਵੇ ਖੇਡੰਦੜੀ ਨੂੰ
ਗੀਟੜੀਆਂ ਲਭ ਪਈਆਂ,
ਨਵੇਂ ਰੰਗ ਤੇ ਨਵੇਂ ਫੰਨ ਤੇ
ਨਵੇਂ ਸੁਹਜ ਫਬ ਰਹੀਆਂ,
ਪਰ ਮੈਂ ਗੀਟੀਆਂ ਵਾਂਗ ਉਛਾਲਾਂ
ਬਾਲਾਂ ਵਾਂਗ ਖੇਡਾਂ,
ਉੱਤਰ ਆ ਨਿਕਲਣਾ ਇਕ ਜੋਹਰੀ
ਉਨ੍ਹ ਗੀਟੀਆਂ ਚਾ ਲਈਆਂ ॥੫੪॥

ਦੇਖ ਪਰਖ, ਸਿਰ ਫੇਰਿ ਆਖਦਾ :
'ਕੀ ਇਨ੍ਹ ਨਾਉਂ ਧਰਾਵੀਂ ?
ਨਾ ਨੇ ਰਤਨ, ਚੁਰਾਸੀ ਸੰਗ ਨਾ,
ਕੀਮਤ ਕਿਵੇਂ ਜਚਾਵੀਂ ?
ਅਸਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਛੱਡ ਖਹਿੜਾ ਹਾਲੇ,
ਖੇਡਣ ਦੇਹ ਖਾਂ ਸਾਨੂੰ,
'ਗਿਣਤੀ ਜਦੋਂ ਤ੍ਰਯਾਨਵਿਓ' ਤੇਰੀ
ਵਧੂ, ਮੁੱਲ ਆ ਪਾਵੀ' ॥੫੫॥

ਬੰਦ-ਖਲਾਸੀ

ਸਾਨੂੰ ਅਜਬ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਮਿਲਿਆ
ਫੜ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ ਪਾਢਾ,
ਪਰ ਪਿੰਜਰਾ ਨਾ ਬੰਦ ਕਰਾਦਾ,
ਖਿੜਕੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਰਹਾਦਾ ।
ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਜੇ ਬੰਦ ਕਰਾਈਏ,
ਉਹ ਫਿਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਖਿੜਕੀ;
'ਬੰਦ-ਖਲਾਸੀ' ਕਰਕੇ ਕੱਠੀਆਂ
ਅਚਰਜ ਰੰਗ ਜਮਾਦਾ ॥੫੬॥

¹ਰਤਨ ਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੰਭ (ਪੱਖਰ)

ਚੁਰਾਸੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਨ ।

²੯ + ੯੪ = ੧੦੩

“ਤੂੰ ਕੀ ਹੈ ?” ਤੂੰ ਖੁਹਲ ਦਿਖਾ ਦੇ
 ਅਪਨਿ ਕਲਾ ਦੀ ਰੱਬੀ ।
 ਐਦਾਂ ਸੱਚ, ਬਾਉਲੀ ਹੁੰਦੀ,
 ਆਪੇ ਦੇ ਵਿਚ ਆਂਦੀ,
 ਆਪੇ ਤੋਂ ਹੋ ਬਾਰੂ, ਗਰਕਦੀ
 ਸੁੰਨ ਮੁੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ,
 ਤੁਰਦੀ, ਅਝਕ, ਬੈਠਿ, ਉਠ ਤੁਰਦੀ
 ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਆਈ,
 ਓਸ ਛੰਡ ਤੇ ਆਣ ਖਲੋਤੀ,
 ਮੌਜ ਦੇਖ ਟਕ ਲਾਈ ।
 ਆਖੇ : “ਵਾਹਵਾ ਜੋਬਨ ਮੱਭੇ
 ਸੁੱਭਰ ਭਰੇ ਸੁਹਾਵੇ !
 “ਠੰਢ ਪਈ ਤੈਂ ਦੇਖ ਰੂਪ ਨੂੰ
 ਸੁਹਣੇ ਸਜੇ ਤਲਾ ਵੇ !
 “ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਸੁਹਣਾ ਸੁਖੀ ਦਿਸੀਵੇਂ
 ਲਹਿਰਾਂ ਲਏ ਹੁਲਾਰੇ !
 “ਜੀਵਨ ਦੇ ਕੀ ਭੇਤ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਨ
 ਤੋਂ ਪਰ ਆਨ, ਪਿਆਰੇ !
 “ਕਿਉਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ, ਰੱਜਿਆ, ਰਾਜੀ,
 ਬਿਨ ਹਸਰਤ ਦਿਸਿ ਆਵੇਂ ?
 “ਡਲੁਕੇ ਤੇ ਵਾ ਭੱਖੇ ਸੁਹਣੀ,
 ਅਰਸੀ ਰੰਗ ਦਿਖਾਵੇਂ ?
 “ਦੱਸ ਸੱਜਣਾਂ ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ,
 ਜੀਵਨ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੀ ?
 “ਖੁਹਲੀ ਭੇਤ ਹਸਾਵੀਂ ਸਾਨੂੰ,
 ਫਿਰ ਤੂੰ ਸੁਹਣਿਆਂ ਹੱਸੀ ?”
 ‘ਸਰਰ ਸਰਰ’ ਇਕ ਧੁਨੀ ਅਨੋਖੀ
 ਉਸ ਸਰ ਵਿੱਚੋਂ ਆਈ,
 ਮਾਨੋਂ ਕੁਈ ਅਪਸਰਾ ਜਲ ਤੋਂ
 ਸੁਰ ਪਯਾਰੀ ਵਿਚ ਗਾਈ :-
 “ਫਿਰ ਆਨਾ, ਫਿਰ ਆਨਾ ਆਨਾ,
 ਆਨਾ ਆਨਾ ਆਨਾ”
 “ਫਿਰਜੀ, ਫਿਰਜੀ, ਫਿਰਫਿਰ, ਫਿਰਫਿਰ
 ਫਿਰ ਆਨਾ, ਫਿਰ ਆਨਾ ।”
 ਠੰਢਾ ਸਾਹ ਸਹੂਲਤ ਵਾਲਾ
 ਮੁਟਿਆਰਨ ਨੂੰ ਆਇਆ,
 ਆਸਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਉਮੇਦਾਂ ਲਾਈ,
 ਕਦਮ ਪਿਛਾਹਾਂ ਪਾਇਆ ।

ਸੂਰਜ ਅਜੇ ਨ ਟਿੱਕੀ ਨਿਕਲੀ,
 ਲਾਲੀ ਭਾਹ ਨ ਛਾਈ,
 ਚਿੜੀ ਚੁਹੱਕੀ ਅਜੇ ਨ ਹੋਸੀ,
 ਪਹੁ-ਫੁਟ ਅਜੇ ਨ ਆਈ ।
 ਉਹ ਮੁਟਿਆਰ ਕਈ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ
 ਇਕ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ

ਉਸ ਸਰ ਦੇ ਫਿਰ ਕੰਢੇ ਆਈ,
 ਲੇ ਦਿਲ-ਵਹਿਣ ਝਮੇਲੇ ।
 ਕੀ ਦੇਖੇ ਉਸ ਸਰਵਰ ਅੰਦਰ
 ਜਲ ਦੇ ਉੱਪਰ ਤਰਦੇ ।
 ਗੱਲ ਗੱਲ ਤੇ ਸਾਵੇ ਸਾਵੇ
 ਪੱਤਰ ਡਲ੍ਹ ਡਲ੍ਹ ਕਰਦੇ ।
 ਪਾਣੀ ਦੇ ਗੱਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ,
 ਕੁਛ ਹਨ ਉੱਚੇ ਹੋਏ ;
 ਕਿੰਨਿਆ ਉੱਪਰ ਨੀਰ ਤਰੁਪਕੇ
 ਮੱਤੀ ਜਿਉਂ ਡਲ੍ਹਕੇ ।
 ਚਮਕਣ ਤੇ ਡਲ੍ਹਕਣ ਦੇ ਤੁਪਕੇ
 ਕੰਬਣ ਤੇ ਫਿਰ ਟਿਕਦੇ,
 ਆਭਾ ਦੇਣ ਲੋਚਨਾਂ ਵਾਲੀ,
 ਨੈਣ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸਿਕਦੇ ।
 ਚਾਨਣ ਬੀ ਹੁਣ ਵਧਿਆ ਸੁਹਣਾ
 ਪੁਰਿਓਂ ਆਈ ਲੋਈ,
 ਪਹੁ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਵਿਛ ਗਈ
 ਚਿਹ ਚਿਹ ਬਨ ਵਿਚ ਹੋਈ ।
 ਜੋਬਨ ਦੇਖ ਮਸਤੀਆਂ ਭਰਿਆ,
 ਠੰਢ ਟਿਕਾਉ ਨਿਰਾਲਾ ।
 ਦੁਣੀ ਪੱਤ ਸੁਹਾਵੀ ਸਜਿਆ,
 ਛੰਡ ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਲਾ,
 ਕਹਿੰਦੀ ਨਾਰਿ “ਭਰੇ ਤੇ ਮੱਤੇ
 ਲਹਿ ਲਹਿ ਕਰਦੇ ਸਰ ਜੀ !
 “ਕੀ ਹੈ ਜੀਵਨ ? ਦੱਸੋ ਮੈਨੂੰ
 ਚਿੰਤਾ ਦੇਵੇ ਹਰ ਜੀ !
 “ਗੱਲ ਗੱਲ ਤੇ ਸਾਵੇ ਸਾਵੇ
 ਚੱਕਰ ਤੈਂ ਵਿਚ ਛਾਏ,
 “ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਤੁਪਕੇ
 ਮੱਤੀ ਜਿਉਂ ਡਲ੍ਹਕਾਏ ।
 “ਕੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਗੱਲ ਚੱਕਰੀ
 ਨਿਰੀ ਡਲ੍ਹਕ ਇਕ ਜਾਣਾਂ ?
 “ਪਿਆ ਨਿਤਾਣਾ ਹੈ ਸਰਵਰ ਵਿਚ
 ਭੇਤ ਹਿਨਾਂਹ ਛੁਪਾਣਾਂ ?
 “ਕਿੱਥੇ ਤੇ ਕਿਉਂ ਆਏ ਸਾਰੇ
 ਕੀ ਕਰਨੇ ਨੂੰ ਆਏ ?
 “ਚੁੱਪ ਮੁਹਰ ਹੈ ਲੱਗੀ ਸਭ ਨੂੰ
 ਸਿਰ ਸਿਟ ਦਿਲ ਦਿਖਲਾਏ ?”
 ਰੁਮਕ ਰੁਮਕ ਪੱਛੋਂ ਤੋਂ ਆਈ
 ਪਉਣ ਪਿਆਰੀ ਝੁਲਦੀ,
 ਸਰ ਦੇ ਜਲ ਤੇ ਜਲ ਦੇ ਪੱਤੇ
 ਸਭ ਦੇ ਗਲ ਲਗ ਚਲਦੀ,
 ‘ਸਰਰ ਸਰਰ, ਸਰ ਸਰਰ ਸਰਰ’ ਜਿਉਂ
 ਧੁਨੀ ਛੰਡ ਤੋਂ ਆਵੇ,
 ਮਾਨੋਂ ਜੀਭ ਲਗੀ ਹੈ ਸਰ ਨੂੰ
 ਇਹ ਗਲ ਆਖ ਸੁਣਾਵੇ :-

"ਆਵੀ" ਫਿਰ ਤੂੰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਤੂੰ
ਫਿਰ ਆਵੀਂ ਫਿਰ ਆਈਂ,
'ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ' ਸਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦਾ
"ਆਵੀ" ਫਿਰ ਤੂੰ ਆਈ" ।

ਪੱਛੋਂ ਜਾ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਹਲੇ
ਸੂਰਜ ਟਿੱਕੀ ਟਿਕਦੀ,
ਟਿਕਦੀ, ਲਹਿੰਦੀ, ਚਮਕ ਘਟੇਂਦੀ
ਹੇਠਾਂ ਹੇਠਾਂ ਫੂਬਦੀ ।
ਲਾਲੀ ਲਾਲ ਛਦੀ ਅਸਮਾਨੀ
ਸੂਰਜ ਗਿਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀ,
ਚਿੱਟੀ ਭਾਹ ਪਸਰ ਗਈ ਸਾਰੇ,
ਟੁਰਦੀ ਇਹ ਬੀ ਜਾਨੀ ।
ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੁਛ ਦਿਨਾਂ ਬਿਤੀਤੇ
ਫਿਰ ਸਰਵਰ ਦੇ ਕੰਢੇ,
ਉਹ ਮੁਟਿਆਰ ਖੜੀ ਸਾਹ ਭਰਦੀ,
ਨੇਣ ਭਰਨ, ਲੁੰ ਕੰਡੇ :—
"ਸੂਰਜ ਛੱਪ ਗਿਆ ਧਰ ਉਹਲੇ"
ਰੋ ਕੇ ਇਹ ਗਲ ਕਹੀਆ,—
"ਸੰਝ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਸਹਿਮਾਂ ਵਾਲੀ
ਤੇਰੇ ਤੇ ਆ ਰਹੀਆ ।
"ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਸੱਜਣਾ !
ਤੈਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ?
"ਰਾਜਹੰਸ ਦੀਆਂ ਧੋਣਾਂ ਵਰਗਾ
ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਿਆ ਦੋਇਆ ?
"ਗੰਦਲ ਵਾਂਗ ਨਿਕਲ ਇਹ ਧੋਣਾਂ
ਹੋ ਉੱਚੀਆਂ ਹਨ ਝੁਕੀਆਂ,
"ਸਿਰ ਨਿਹੁੜਾਇ ਸਰਮ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ
ਹਿਕੇ ਨਿਰਾਸਾ ਮੁਕੀਆਂ ?
"ਹਸਰਤ ਭਰੀਆਂ ? ਕੇ ਵਿਚ ਸਦਮੇ
ਸਾਵੇ ਓਢਨ ਲੁਕੀਆਂ,
"ਬੰਦ ਜਗਤ ਦੇ ਭੇਤ ਵਾਂਗ ਹਨ ?
ਕੇ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਹਨ ਸੁਕੀਆਂ ?
"ਪੋਟਲੀਆਂ ਕੀ ਵਲਵਲਿਆਂ ਭਰ
ਝੁਕੀਆਂ ਹਨ ਏਹ ਸਰੀਆਂ ?
"ਸੱਧਰ ਸਿੱਕਣ ਤੇ ਕ੍ਰਾਹ ਉੱਠਣ
ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰੀਆਂ ?
"ਗੋਲ ਮੋਲ ਤੇ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਤੇ
ਸਿਰ ਸਿੱਟਣ ਦਿਖਲਾਇਆ ;
"ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਮਿਰੇ ਦਾ ਉੱਤਰ ਤੇਥੋਂ
ਇਹ ਸਰਵਰ ਸਰ ਆਇਆ ?"
ਪਵਨ ਹਿਲੇਰੇ ਨਾਲ ਚਿੱਲਿਆ
ਸਰਵਰ ਪਤ ਤੇ ਕਲੀਆਂ,
ਧੁਨੀ ਅਜਾਇਬ ਆਈ ਵਿੱਚੋਂ,
ਬੋਲੀਆਂ ਕੋਈ ਫਲੀਆਂ :—

"ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ
ਫਿਰ ਆਈਂ ਫਿਰ ਆਈਂ ।
"ਆਈ" ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਤੂੰ
ਫਿਰ ਆਈਂ ਫਿਰ ਆਈਂ ।"
ਸਟ ਕੇ ਧੌਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਾਂਙੂ,
ਠੰਢਾ ਸਾਹ ਖਿਚੇਂਦੀ,
ਟੁਰ ਗਈ ਫੇਰ, ਹਾਕੂਕੇ ਲੈਂਦੀ,
ਗਿਣ ਗਿਣ ਕਦਮ ਧਰੇਂਦੀ ।

ਫਿਰ ਆਈ ਇਕ ਸ਼ਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੀ
ਸੂਰਜ ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ :
ਸਰਵਰ ਧੋਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ
ਪਰ ਇਕ ਰੂਪ ਵਟਾਇਆ ;
ਸਭ ਸਿੱਧੇ ਹਨ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ,
ਸਿਰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਵੰਨੇ,
ਨਿਹੁੜਾਈ ਗਰਦਨ ਨਹੀਂ ਕੋਈ,
ਜਿਉਂ ਜੋਗੀ ਟਕ ਬੰਨ੍ਹੇ ।
ਮੁਸਕਾਈ ਤੇ ਨੀਝ ਲਾਇ ਕੇ
ਦੇਖ ਦੇਖ ਫਿਰ ਹੋਈ :—
"ਹੇ ਸਰਵਰ ! ਮੈਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤੇਥੋਂ
ਅਜੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ।
"ਕੀ ਸਿਰ ਚੱਕ ਤੱਕਣਾਂ ਉਪਰ,
ਅਸਮਾਨਾਂ ਧਿਰ ਤਕਣਾਂ ?
"ਤੱਕਣਾਂ, ਤਕਣਾਂ ਤੇ ਫਿਰ ਤਕਣਾਂ
ਬਿਨ ਉੱਤਰ, ਨਾ ਥਕਣਾਂ ?
"ਇਸ ਤੱਕਣ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਹਮੇਸ਼ਾਂ
ਭੇਤ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਣਾ,
"ਤਰਸਨ ਸਿੱਕਣ ਤੇ ਸਿਕ ਤੱਕਣ,
ਲੱਚਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਘੁਲਣਾਂ ?
"ਅੱਜ ਦੱਸ ਤੂੰ ਭੇਤ ਗੋਬ ਦਾ,
ਖੋਲ੍ਹ ਚੁੱਪ ਦੀਆਂ ਮੁਹਰਾਂ ?
"ਜੀਭ ਫੇੜ ਕੁਈ ਵਾਕ ਸੁਣਾ ਦੇ,
ਕੱਟ ਅਸਾਡੀਆਂ ਅਹੁਰਾਂ ?
ਪਰ ਉਸ ਸਰ ਤੋਂ "ਫਿਰ ਆਵੀਂ ਤੂੰ
ਫਿਰ ਫਿਰ ਫਿਰ" ਸੱਦ ਆਈ ।
ਸਿਰ ਨਿਹੁੜਾਇ ਗਈ ਉਹ ਪਯਾਰੀ,
ਹਸਰਤ ਅੰਦਰ ਛਾਈ ।

ਘਟਾ ਟੋਪ ਬੰਦਲ ਹਨ ਛਾਏ,
ਗਰਮੀ ਹੈ ਬਿਲਮਾਈ,
ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਰਿਵੀ ਰੁਮਕਦੀ
ਗਲ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਈ ।
ਅੱਖੀਂ ਸੁਖ ਕਲੇਜੇ ਠੰਢਕ
ਇਸਦੇ ਮਿਲਿਆ ਪੈਂਦੀ,

ਛਬਿ ਛਾਂਦੀ ਚਉਫੇਰ ਏਸ ਤੋਂ
ਛਬਿ ਇਸ ਤੋਂ ਛਬਿ ਲੈਂਦੀ ।
ਵਰਤੇ ਕਈ ਜ਼ਮਾਨੇ ਜਿਸ ਤੇ
ਸੀ ਇਕ ਬੋਝ ਵਡੇਰਾ,
ਉਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਮੁਟਿਆਰਨ ਨੇ
ਹੈ ਲਾਇਆ ਹੁਣ ਡੇਰਾ ।
ਛਾਵੇਂ ਬੈਠ ਬੋਝ ਵਲ ਤੱਕਦੀ
ਲੰਮੇ ਸਾਹ ਖਿਚੋਂਦੀ,
“ਕਿਉਂ ਬਾਬਾ ਏ ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ ?
ਤਕ ਤਕ ਉਹਨੂੰ ਪੁਛੋਂਦੀ ।
ਉੱਚੀ ਧੋਣ ਕਰੋਂਦੀ ਤਕਦੀ,
ਨੈਣ ਗਏ ਮਿਟ ਦੋਵੇਂ,
ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਅੰਦਰੋਂ ਆਈ,
ਟਿਕੀ ਜਿਵੇਂ ਸੀ ਓਵੇਂ ।
ਉੱਧਰ ਵਾਉ ਤ੍ਰਿਖੇਰੀ ਹੋਈ,
ਬੱਦਲਵਾਈ ਪਾਈ,
ਉੱਡ ਗਈ ਸਾਰੀ ਓ ਘਟਨਾ,
ਧੁੱਪ ਨਿਕਲ ਕੁਛ ਆਈ ।
ਸੂਰਜ ਦਲ ਹੇਠਾਂ ਹੋ ਟੁਰਿਆ,
ਕੁਝ ਜੋਬਨ ਬੀ ਢਲਿਆ ।
ਤਿੱਖਾ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਮਿੱਠਾ,
ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਜੋ ਚਲਿਆ ।
ਪੋਣ ਵਧੇਰੀ ਠੰਢੀ ਹੋ ਗਈ,
ਜਿਵੇਂ ਹਿਮਾਲਯ ਜਾਈ,
ਪਾਣੀ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਕਿਤੋਂ ਹੈ
ਭਾਗਭਰੀ ਹੋ ਆਈ ।
ਖੁਲ੍ਹੀ ਅਚਾਨਕ ਅੱਖ ਨਾਰਿ ਦੀ
ਤੁੱਬੁਕ ਉਠੀ ਕਹਿ ; “ਹਾਏ,
“ਇਸ ਅਖ-ਮੀਟੇ ਦੇ ਹੋ ਅੰਦਰ
ਕੀ ਕੋਤਕ ਵਰਤਾਏ ?
“ਬਾਹਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਾਂਙੂ
ਠੰਢਕ ਅੰਦਰ ਛਾਈ,
“ਛਾਤੀ ਸੀਤਲ ਹੋਈ ਦਿਸਦੀ
ਘਟਦੀ ਹੈ ਘਬਰਾਈ ।”
ਉੱਠ ਟੁਰੀ ਵਲ ਛੰਡ ਫੇਰ ਓ,
ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਆਕੇ
ਕੰਢੇ ਤੇ ਆ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ,
ਰਹੀ ਭਰੋਂਕ ਤਕਾਕੇ ।
ਬੰਦ ਬੰਦ ਉਹ ਡੋਡੀ ਡੋਡੀ
ਤੋੜ ਤੋੜ ਸਿਰ ਮੁਹਰਾਂ,
ਧੁਰੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਖਿੜ ਖਿੜ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ,
ਰੰਗ ਹੋਰ ਦੇ ਹੋਰਾਂ ।
ਫਾੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵਾਂਙੂ ਕਟੋਰੇ
ਜਿਉਂ ਕਚਕੋਲ ਸੁਹਾਵੇ,
ਲਾਲੇ ਲਾਲ ਖਿੜੇ ਤੇ ਵਿਗਸੇ
ਚੁਹਿ ਚੁਹਿ ਰੰਗ ਰੰਗਾਵੇ ।

ਸਭ ਕਲੀਆਂ ਖਿੜੀਆਂ ਤੇ ਹੱਸਣ
ਦਿੱਸੇ ਖੇੜਾ ਖੇੜਾ,
ਖੇੜੇ ਦਾ ਇਕ ਫਰਸ਼ ਡਲੁਕਦਾ
ਕੋਲ ਫੁਲਾਂ ਦਾ ਖੇੜਾ ।
ਸਾਰਾ ਸਰ ਭਰਿਆ ਇਸ ਖੇੜੇ,
ਇਸ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਖੇੜੇ ।
ਜੋਬਨ ਭਰੇ ਹਿਲੋਰੇ ਵਾਲੇ
ਮਸਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਖੇੜੇ,
ਮੀਨਾ-ਲਗਾ-ਬਜ਼ਾਰ ਕੁਦਰਤੀ
ਸਰੁਵਰ ਨੇ ਹੈ ਲਾਇਆ,
ਖੇੜਾ, ਸੁਹਜ, ਹੁਸਨ ਦਾ ਜਲਵਾ
ਕਰ ਜ਼ਾਹਰ ਦਿਖਲਾਇਆ ।
ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਸਰੁਵਰ ਦੀਆਂ ਪਾਲਾਂ
ਪਾਲਾਂ ਏ ਹਨ ਖੜੀਆਂ,
ਸੁੰਦਰ ਖੇੜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਖਿੜੀਆਂ
ਬਿਨ ਪ੍ਰੇ ਦੇ ਲੜੀਆਂ ।
ਫਾੜੀ-ਦਾਰ ਕਟੋਰਾ ਹਰ ਇਕ,
ਨੈਣ ਜਿਵੇਂ ਕੁਈ ਸੁਹਣੇ,
ਮਿਰਗਾਂ ਦੇ ਹਨ ਵੱਡੇ ਕਰਕੇ
ਰੰਗ ਰੰਗਾ ਚੁਹਿ ਚੁਹਿਣੇ,
ਮਸਤੀ ਖਿੱਚ ਹੁਸਨ ਦੀ ਲਾਲੀ
ਭਰ ਕੇ, ਉੱਚੇ ਕਰਕੇ,
ਟਿਕਵਾਏ ਸਰੁਵਰ ਦੀ ਛਾਤੀ
ਸਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਧਰਕੇ ।
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਯਾ ਚੰਦ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ
ਲਾਲ ਲਾਲ ਹੋ ਆਏ,
ਪਹਿਨਿ ਚੋਲੜਾ ਯੂਸਫ ਵਾਲਾ
ਸਰੁਵਰ ਦੇ ਵਿਚ ਛਾਏ ।
ਯਾ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਪੈ ਪੈ
ਸੂਰਜ ਉੱਗ ਖੜੋਤੇ,
ਧਰਤੀ ਨੇ ਮਿੱਠੇ ਚਾ ਕੀਤੇ
ਠੰਢੇ ਸਰੁਵਰ ਗੋਤੇ ।
ਚਾਉ ਫਰੇ ਸੂਰਜ ਵਲ ਤਕਦੇ
ਉੱਮਲ ਉੱਮਲ ਪੈਂਦੇ,
ਕਰਨ ਦਿਦਾਰੇ, ਚੜ੍ਹਨ ਸਰੂਰਾਂ,
ਬੰਮ ਬੰਮ ਰਸ ਲੈਂਦੇ ।
ਯਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁਹਣੇ ਸਾਰੇ
ਲੁਕ ਕੇ ਫਿਰ ਹਨ ਆਏ,
ਖਿੜੇ ਖਿੜੇ ਹਨ ਓਸ ਥਾਉਂ ਤੇ
ਗਾਹਕ ਮਬਰ ਨ ਪਾਏ,
ਨਾ ਆਵੇ, ਨਾ ਮੁੱਲ ਕਰਾਵੇ,
ਨਾ ਲਲਚੇ, ਨਾ ਲੇਵੇ,
ਆਪ ਖਿਚੀਕੇ ਨਾ ਦੁਖ ਪਾਵੇ
ਨਾ ਖਿਚ ਲਾ ਦੁਖ ਦੇਵੇ,
ਸੁਹਣੇ ਹੁਸਨ ਆਪਣੇ ਆਪੇ
ਆਪ ਮਸਤ ਹੋ ਝੂਲਣ ;

ਆਸ਼ਕ ਤੇ ਮਾਸ਼ੁਕ ਆਪ ਹੋ
 ਖੁਦੀ-ਹਿੰਡੋਲੇ ਝੂਲਣ ।
 ਜੋਬਨ ਭਰੇ, ਮਸਤਿ ਰੰਗ ਰੱਤੇ,
 ਇਸ ਆਪੋ-ਰਸ ਰੱਤੇ,
 ਅਪਣੇ ਮਦ ਅਪਣੇ ਹੀ ਰਸ ਦੇ
 ਹੋ ਰਸੀਏ ਮਦ ਮੱਤੇ,
 ਖੇੜੇ ਦਾ ਇਕ ਮੰਡਲ ਰਚ ਕੇ,
 ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣ,
 ਮਾਣਨ ਹੁਸਨ, ਖਿੜਨ, ਖੁਸ਼ ਹੋਵਨ,
 ਆਪਾ ਆਪ ਪਰੇਖਣ ।
 ਯਾ ਏ ਭੇਤ ਇਲਾਹੀ ਵਾਲੇ
 ਡੱਬੇ ਬੰਦ ਰਹਾਏ,
 ਸਰੂਵਰ ਨੇ ਦੱਬੇ ਹਨ ਕੱਢੇ,
 ਕੱਢੇ ਖੁਹਲ ਦਿਖਾਏ ।
 ਹੁਸਨ ਅਜੈਬੀ, ਰੰਗ ਗੈਬ ਦਾ
 ਵਬਨ ਅਰਸ ਦੀ ਜਾਈ,
 ਛਬੀ ਸੁਹਾਵੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ,
 ਧੁਰ ਬੈਕੁੰਨ ਆਈ,
 ਜੋ ਵੱਕੀ ਤੇ ਬੰਦ ਕਰਾਕੇ
 ਹੋਸੀ ਲੁਕੀ ਰਖਾਈ,
 ਅਜ ਸਰਵਰ ਨੇ ਛਾਤੀ ਵਿਚੋਂ
 ਸਾਰੀ ਖੁਹਲ ਵਿਛਾਈ ।
 ਨਜ਼ਰ ਪਈ ਜਦ ਮੁਟਿਆਰਨ ਦੀ
 ਉਸ ਖੇੜੇ ਦੇ ਬਨ ਤੇ,
 ਉਸ ਸੁਹਣੇ, ਉਸ ਜੋਬਨ ਭਰਵੇਂ,
 ਉਸ ਹੁਸਨਾਂ ਦੇ ਚਨ ਤੇ :—
 ਉਹ ਜੋ ਛਬੀ ਸੁਹਾਵਾਂ ਵਾਲੀ
 ਮੀਂਹ ਸੀ ਪਈ ਵਸਾਂਦੀ
 ਹੇਠਾਂ ਉੱਤੇ ਤੇ ਚਉਢੇਰੇ
 ਗੂੜ੍ਹੀ ਛਹਿਬਰ ਲਾਂਦੀ,
 ਉਹ ਹੁਸਨਾਂ ਦਾ ਗ਼ਜ਼ਬ ਨਜ਼ਾਰਾ
 ਸੁਹਣਾ ਉਹ ਦਿਖਾਵਾ,
 ਅੱਖੀਂ ਪਿਆ ਜਦੋਂ, ਦਿਲ ਧਸਿਆ,
 ਛਾਇਆ ਰੰਗ ਸੁਹਾਵਾ,
 ਬੇਹੋਸੀ ਇਕ ਛਾਈ ਉਸ ਤੇ
 ਰਹੀ ਬਝੱਕ ਤਕਾਂਦੀ,
 ਕੋਈ ਸੁੱਧ ਰਹੀ ਨਹਿ ਬਾਕੀ,
 ਮੂਰਤ ਟੱਕ ਬਨ੍ਹਾਂਦੀ ।
 ਧਾਇ ਸਰੂਰ ਹੁਸਨ ਖੇੜੇ ਦਾ
 ਸਿਰ ਸਾਰੇ ਵਿਚ ਵੜਿਆ,
 ਖੇੜਾ ਅਰਸੀ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲਾ
 ਵਿੱਚ ਕਾਲਜੇ ਅੜਿਆ ।
 ਅਕਲ ਸੰਸਿਆਂ ਵਾਲੀ ਰੁੜ੍ਹ ਗਈ,
 'ਪੁੱਛਣ-ਤਾਬ' ਨਸਾਈ,

ਭਰਮਣ ਤੇ ਸ਼ਕ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ
 ਸੱਚ ਨ ਰਹਿ ਗਈ ਕਾਈ ।
 ਲਗ ਗਈ ਫੱਤ ਖੇੜਿਓਂ ਸਾਰੀ,
 ਖੇੜੇ ਖੇੜਾ ਲਾਇਆ,
 ਜਿਉਂ ਖਿੜਿਆ ਸੀ ਸਰੂਵਰ ਸਾਰਾ
 'ਦਿਲ-ਨਾਰੀ' ਖਿੜ ਆਇਆ ।
 ਅੰਦਰ ਫੁੱਟ ਪਿਆ ਜਿਉਂ ਸੋਮਾਂ,
 ਕੜ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਫੁਟਿਆ ;
 ਹੁਸਨ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰਲੇ ਦਾ
 ਚਸ਼ਮੇਂ ਜਿਉਂ ਫੁਟ ਛੁਟਿਆ,
 ਲੁੱ ਲੁੱ ਵਿਚੋਂ ਛੁਟੇ ਫੁਹਾਰੇ,
 ਖੇੜੇ ਛਹਿਬਰ ਲਾਈ ।
 ਅੱਖਾਂ 'ਫਬਨ-ਕਟੋਰੇ' ਤਰ ਰਹੇ
 ਤੁਲ ਪਏ ਸੁਖਦਾਈ ।
 ਤਨ ਮਨ ਖੀਵਾ ਖੇੜਾ ਪੀ ਪੀ
 ਖੇੜਾ ਸਾਰੀ ਹੋਈ,
 ਖੇੜਾ ਤੇ ਆਪਾ ਇਕ ਹੋਏ,
 ਲੁੱ ਲੁੱ ਗਈ ਪਰੋਈ ।
 ਖੇੜਾ ਦਿਲ ਦਾ, ਖੇੜਾ ਤਨ ਦਾ,
 ਖੇੜਾ ਸਰੂਵਰ ਵਾਲਾ,
 ਸਭ ਖੇੜੇ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ,
 ਖੇੜੇ ਭੰਨੀਆਂ ਪਾਲਾਂ ।
 ਹੇਠਾਂ ਉਪਰ, ਚਾਰ ਚੁਢੇਰੇ,
 ਕੀ ਅੰਦਰ, ਕੀ ਬਾਹਰ,
 ਖੇੜਾ ਖੇੜਾ ਹੋਈ ਸਾਰੀ
 ਕੀ ਬਾਤਨ ਕੀ ਜਾਹਰ ।
 ਖੇੜੇ ਵੇੜ ਲਈ ਆ ਬਾਹਰੋਂ,
 ਖੇੜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵੇੜੀ,
 ਖੇੜਾ ਖੇੜਾ ਹੋਈ ਪਯਾਰੀ,
 ਖੇੜੇ ਫੜਕੇ ਖੇੜੀ ।
 ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਉਹ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲੀ ?
 ਕੀ ? ਇਹ ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ ?
 ਖੇੜੇ ਖੇੜ ਲਈ ਹੈ ਸਾਰੀ,
 ਕੀ ਦੇਹੀ ਕੀ ਜੀ ਹੈ ?
 ਖੇੜਾ ਹੈ ਹੁਣ ਆਪ ਹੋ ਰਹੀ,
 ਖੇੜਾ ਜੀਵਨ ਖੇੜਾ,
 ਖਿੜਨ ਖਿੜੀ ਜਿਉਂ 'ਚੰਦ-ਚਾਦਨੀ',
 ਖਿੜਿਆ ਜੀਵਨ ਖੇੜਾ ।
 ਅਪਣੇ ਖੇੜੇ ਖਿੜਕੇ ਸਰੂਵਰ
 ਖੇੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਇਆ
 ਸੁੱਤਾ ਖੇੜਾ ਉਹਦਾ ਜਗਾਇਆ,
 ਖੇੜੇ ਰੰਗ ਜਮਾਇਆ ।

ਦਿਲ ਤਰੰਗ

ਦੋ ਗੱਲਾਂ

ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਕੁ ਬਰਸ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਦੇ ਲਿਖੇ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਰਬਾਈ (ਕੁਬਾਈ) ਚਾਲ ਦੇ ਛੰਦ ਕੁਛ ਚਿਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ 'ਕੁਲ ਰੁਪਕਿਆ' ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਛਾਪੇ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਲੰਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ 'ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ?' ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਛਪ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਚੀ ਵਿਚ ਹੁਣ ਕੁਲ ਰੁਪਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲੰਮੇਰੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਛੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਛ ਰਚਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕੁਲ ਰੁਪਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਤੇ ਇਸ ਸੰਚੀ ਦੇ ਲਗ ਪਗ ਸਾਰੇ ਅਤੇ ਕੁਛ ਹੋਰ (ਅਣਛਪੇ) ਛੰਦ ਸ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਸੱਤ ਅੱਠ ਬਰਸ ਹੋਏ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਏਹ ਤਰਜਮੇ ਦੀ ਸੈਂਚੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਾਵਯ ਰਸਿਕ "ਮਾਈਨੇਡੂ" ਨਾਮੇ ਨੂੰ ਮੁਖਬੰਧ ਲਿਖਣ ਤੇ ਸੁਧਾਈ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਉਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਬਰਸਾਂ ਦਾ ਬਿਸ਼ਾਮ ਕਰਕੇ ਬੀ ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਜੋ "ਕਿੱਕਰ" ਨਾਮ ਹੇਠ ਇਸੇ ਸੈਂਚੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਵਿਤਾ ਛਪੀ ਹੈ, ਸਰਦਾਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਈ 'ਈਸਟ-ਐਂਡ-ਵੈਸਟ' ਨਾਮੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਸਤੰਬਰ ੧੯੧੭ ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਛਪੀ ਸੀ।

ਕੁਛ ਚਿਰ ਤੋਂ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਂ ਆਪਣੇਲਿਖਤ ਦੇ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਛਪਾਈ ਦੇ ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਪਹਿਨਕੇ ਨਿਕਲ ਆਉਣ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜਾਮਾਂ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਪਿਆ ਕਰੋ, ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਸਲ ਰੂਪ ਮੁਦ੍ਰਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸੈਂਚੀ ਦੇ ਛਾਪਣ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਿੱਕਰ

ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਅੰਟਕ ਰਹਿਣੇ ਵਾਲਾ ਬਿੱਛ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਤਰੰਗ ਮਾਨੋਂ ਇਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ :—

ਕੱਢ ਸਿਰੀ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਟੁਰਿਆ
ਵੱਲ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਜਾਵਾਂ
ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਤੱਕਾਂ ਰਬ ਵੰਨੇ
ਝਾਤਿ ਨ ਹੋਰਥਿ ਪਾਵਾਂ।
ਸਹਿਰ ਗਿਰਾਂ ਮਹਿਲ ਨਹੀਂ ਮਾੜੀ
ਕੁੱਲੀ ਢੋਕ ਨ ਭਾਲਾਂ,
ਮੀਂਹ ਹਨੇਰੀ ਗੜੇ ਧੁੱਪ ਵਿਚ
ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਦਿਨ ਘਾਲਾਂ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਕਸ਼ ਦੇ ਤਰਜਮੇ ਹੁਣ
ਇੰਕਲੈਂਡ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁਕੇ ਹਨ ਤੇ ਪੇਕੀ
ਦਾ ਨਾਮ 'ਨਰਗਸ' Nargas ਹੈ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਖਬੰਧ ਓਕੋ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ
ਵਿਦਵਾਨ ਮਿ: ਘਰਨੇਸਟ ਰੂਸ ਨੇ
ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਲ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਾਨੀ ਵੰਨੇ
ਹੋਰ ਲਾਲਸਾ ਨਾਹੀਂ
ਗਿੱਠ ਥਾਉਂ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਲੀਤੀ
ਵਧਾਂ ਟਿਕਾਂ ਇਸ ਮਾਹੀਂ।
ਫੁੱਲਾਂ ਫਲਾਂ, ਖਿੜਾਂ, ਰਸ ਚੰਦਾਂ,
ਰਹਿ ਅਛੋਤ ਟੁਰ ਜਾਵਾਂ
ਕੁੱਲੀ, ਗੁੱਲੀ, ਜੁੱਲੀ ਦੁਨੀਆਂ!
ਬਿਨ ਮੰਗੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂ।
ਮੀਂਹ ਦਾ ਪੀਵਾਂ ਪਾਣੀ ਦੁਨੀਆਂ!
ਪੋਣ ਭੁੱਖ ਕੇ ਜੀਵਾਂ!
ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸਥਿਤ ਮੈਂ ਜੋਗੀ
ਸਦੀਆਂ ਇਵੇਂ ਟਿਕੀਵਾਂ।
ਛੇੜਾਂ, ਛੇੜ ਕਰਾਵਾਂ ਨਾਹੀਂ,
ਹਾਂ ਵਿਰਕਤ, ਨਿਰਗੁਣੀਆਂ,
ਮੇਰੇ ਜੋਗਾ ਬੀ ਤੇ ਪੱਲੇ,
ਹਾਇ, ਕੁਹਾੜਾ ਦੁਨੀਆਂ!

ਕੋਇਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕਾਂਵਾਂ ਦੇ ਆਲ੍ਹਣੇ

ਕੋਇਲ ਕੁਕੋਂਦੀ ਆ ਗਈ,
ਬੋਲੀ ਪਿਆਰੀ ਪਾ ਗਈ,
ਜੀ ਵੜਦਿਆਂ ਜੀ ਭਾ ਗਈ,
ਉੱਚੜ-ਓ-ਚਿੱਤੀ ਲਾ ਗਈ,
ਹੁਣ ਜੀ ਨ ਲਗਦਾ ਆਲ੍ਹਣੇ,
ਰੋਂਦੇ ਨੀ ਮਾਪੇ ਪਾਲਣੇ ॥੧॥

ਬੱਚੇ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਦੇ,
ਖਾ ਖਾ ਤਣੁੱਕੇ ਪਜਾਰ ਦੇ,
ਮਗਰੇ ਅਵਾਜ਼ ਸਿਧਾਰਦੇ,
ਪਰ ਕਾਉਂ ਫੜ ਫੜ ਮਾਰਦੇ,
ਬੰਨ੍ਹ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਖਦੇ ਆਲ੍ਹਣੇ,
ਕਰਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਟਾਲਣੇ ॥੨॥

ਖਿੱਚ ਆ ਅਗੇਸੇਂ ਪੈ ਗਈ,
ਜੋ ਜੀ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਗਈ,
ਉੱਡਣ ਹੀ ਉੱਡਣ ਦੇ ਗਈ,
ਘਰ-ਵੱਸਣਾਂ ਕਰ ਛੇ ਗਈ,
ਵਾਹ ਲਾਣ ਚੋਗ ਖੁਆਲਣੇ,
ਬੱਚੇ ਨ ਠਹਿਰਨ ਆਲ੍ਹਣੇ ॥੩॥

ਕਾਂ ਸੱਚਦੇ ਬਹਿ ਰੁੱਖ ਤੇ,
ਬੱਚੇ ਅਸਾਡੀ ਕੁੱਖ ਦੇ,
ਸਾਂਝੀ ਜੁ ਸੇ ਦੁਖ ਸੁੱਖ ਦੇ,
ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਦੁੱਕਦੇ,
ਕੰਡੇ ਕੀ ਉਗ ਪਏ ਆਲ੍ਹਣੇ,
ਨਿਹੁੰ ਮਾਪਿਆਂ ਜਿਨ ਘਾਲਣੇ ॥੪॥

ਕੋਇਲ ਹੀ ਵਣ ਵਣ ਕਕਦੀ,
ਜਾਦ ਕਟਕ ਦੇ ਫਕਦੀ,

ਹੈ ਨੈ ਇਸਕ ਦੀ ਖੁਕਦੀ,
ਚਾਬਕ ਬਿਰਹੇ ਦੀ ਘੁਕਦੀ,
ਸੁੰਢੇ ਕਰੂ ਦੇ ਆਲੁਣੇ;
ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਜਿਗਰੇ ਗਾਲਣੇ ॥੫॥

ਕਾਵਾਂ ਬੀ ਸੱਦ ਪਛਾਣਿਆਂ,
ਕੋਇਲ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਜਾਣਿਆਂ,
ਮਾਰਨ ਇਨ੍ਹ ਜੀ ਠਾਣਿਆਂ,
ਲਗ ਪਏ ਦਾਉ ਤਕਾਣਿਆਂ;
ਫਟਕਣ ਨ ਦਿਣ ਲਾਗ ਆਲੁਣੇ,
ਲੜਦੇ ਨੀ ਮਾਪੇ ਪਾਲਣੇ ॥੬॥

ਦੂਰੋਂ ਓ ਲੁਕ ਲੁਕ ਬੋਲਦੀ,
ਦਫਤਰ ਇਸਕ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹਦੀ,
ਕਿੱਸੇ ਪੁਗਾਣੇ ਫੋਲਦੀ,
ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਜੀ ਝੰਝੋਲਦੀ,
ਓ ਤੜਫਦੇ ਵਿਚ ਆਲੁਣੇ,
ਆ ਪਏ ਜੱਫਰ ਜਾਲਣੇ ॥੭॥

ਕਾਂ ਰਹੇ ਵਾਹਾਂ ਲਾਂਵਦੇ,
ਓੜਕ ਉਹ ਉੱਠ ਸਿਧਾਂਵਦੇ,
ਮਾਪੇ ਵਤਨ ਭੁਲਾਂਵਦੇ,
ਖਿੱਚੀ-ਦੇ ਮਗਰੇ ਧਾਂਵਦੇ,
ਰਹਿ ਗਏ ਸੁੰਢੇ ਆਲੁਣੇ,
ਰੋਂਦੇ ਨੀ ਮਾਪੇ ਪਾਲਣੇ ॥੮॥

ਫੁੱਲ ਗਲੇ ਤੋਂ ਉਤਾਰੇ ਜਾਣ ਲਗਿਆਂ

ਸਾਂਈਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ :—

ਫੁੱਲ ਜੋ ਸਿਹਰੇ ਵਿਚ ਪੁੱਤੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਸਾਂਈਂ ਲੋਕ ਦੇ ਫਲ
ਪਏ ਸਨ, ਜਦ ਸਿਹਰਾ ਉਤਾਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਫੁੱਲਾਂ ਨੇ
ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ :—

ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਉਤਾਰ ਗਲੋਂ,
ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਵਿਸਾਰ ਦਿਲੋਂ,
ਸੱਟ ਨਾ ਉਤਾਰ ਸਾਨੂੰ,
ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਕੌਣ ?
ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਖੜ ਆਏ,
ਆਪਣਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜ ਆਏ,
ਛੱਡ ਦੇਸ਼ ਵਤਨ ਆਏ,
ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਆਏ ਹੋਣ !
ਜਿੰਦ ਨੇਹੁ ਤੋੜ ਆਏ,
ਮੇਤ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋੜ ਆਏ,
ਸੂਝੀ ਉੱਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖ,
ਪੈਰ ਧਰੇ ਤੁਸਾਂ ਭੋਣ ।
ਕਿੰਨੇ ਹਨ ਸੁਸ ਬਾਕੀ ?

ਪਲਕ ਝਲਕ ਝਾਕੀ,
ਹੁਣ ਨਾ ਵਿਛੋੜ ਸਾਨੂੰ
ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਸਾਡਾ ਔਣ ॥੧॥

ਵਿੱਚ ਅਸਾਡੇ ਅਕਲ ਨਾਂ,
ਤੁਰਨ ਹਾਰੀ ਸਕਲ ਨਾਂ,
ਅਸੀਂ ਨੀਵੀਂ ਜਿੰਦਗੀ ਹਾਂ,
ਲੋਕ ਤੁਸਾਂ ਜੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ।
ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਲੱਖ ਏਥੇ,
ਪਯਾਰ ਵਾਲੇ ਘਣੇ ਸੁਹਣੇ,
ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਦੇ,
ਜੱਥੇ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ ।
ਹੈਨ ਪਰ ਭਾਲ ਲੱਗੇ,
ਜੁੜੇ ਜਿੰਦ ਨਾਲ ਬੈਠੇ,
ਪਿੱਛੇ ਨਾਲੋਂ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟੇ,
ਅਸ਼ਯੋਂ ਗਏ ਵਾਜੇ ਨਹੀਂ ।
ਵਿੱਛੁੜ ਜਾਂ ਜਾਣ ਤੁਹਾਥੋਂ,
ਰਹਿਣ ਜੌਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਓ,
ਲੋਂਦੇ ਦੀਦਾਰ ਫਿਰ ਫਿਰ,
ਡਾਲੀਓਂ ਓ ਟੁੱਟੇ ਨਹੀਂ ॥੨॥

ਡਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਟੁੱਟਿਆਂ ਦੀ,
ਲਾਜ ਪਾਲ ਸੱਜਣਾਂ ਓ,
ਪਿੱਛੇ ਨਾਲੋਂ ਨੇਹੁ ਸਾਡਾ
ਸਾਰਾ ਈ ਹੀ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ।
ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤਾਗੇ ਨਾਲੋਂ,
ਨੇਹੁ ਅਸਾਂ ਤੋੜ ਲੀਤਾ,
ਅੱਗਾ ਸਾਡਾ ਸੱਜਣਾਂ ਓ
ਸਾਰਾ ਹੀ ਨਿਖੁੱਟ ਗਿਆ ।
ਅੱਗੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵਾਜਿਆ, ਇਕ
ਤੇਰੇ ਜੋਗੇ ਹੋ ਰਿਹਾਂ ਦਾ,
ਤੇਰੇ ਪਯਾਰ ਬਾਝੋਂ ਪਯਾਰ,
ਜੱਗ ਦਾ ਹੀ ਹੁੱਟ ਗਿਆ ।
ਵਾਸਤਾ ਈ ਸੱਜਣਾਂ ਓ !
ਅੱਗ ਲਾਈ ਰੱਖ ਸਾਨੂੰ,
ਸਾਡਾ ਆਪਾ ਤੇਰੇ ਉੱਤਰ
ਘੱਲ ਘੁੰਮਿਆ ਲੁੱਟ ਗਿਆ ॥੩॥

ਕਰਨੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਤੇ ਕਰਨੇ ਦੀ
ਅਨਖੁਲੀ ਕਲੀ ਦੀ ਬਾਤ ਚੀਤ

ਕਰਨੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਕਰਨੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੇ ਫੁੱਲ ਨੂੰ, ਜੋ ਅਜੇ ਬੰਦ

ਸੰਤਰੇ, ਨਿੰਬ, ਖੱਟੇ, ਫਲਫਲ
ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਆਦਿ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ
'ਕਰਨਾ' ਆਖਦੇ ਹਨ ।

ਕਲੀ ਦੀ ਬਕਲ ਵਿਚ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਆਖਦੀ ਹੈ :—

ਖੁਸ਼ਬੋ :— ਜੱਗੀ ਛੋਤੀ ਖੱਲੁ ਮਾਏ !
ਬੰਨ੍ਹ ਨਾ ਬਹਾਲ ਸਾਨੂੰ,
ਗੋਦੀ ਤੇਰੀ ਹੋਰ ਸਾਕੋ
ਬੈਠਾ ਨਹੀਂ ਜਾਵਦਾ ।
ਪਾਲਿਆ ਤੇ ਪੋਸਿਆ
ਸਿਆਣਿਆ ਤੂੰ ਕੀਤਾ ਠੀਕ,
ਜੁੱਸਾ ਸਾਡਾ ਤੇਰੀਆਂ
ਕਲਾਈਆਂ ਨਹੀਂ ਮਾਂਵਦਾ ।
ਤੜਪ ਇਕ ਜਾਗੀ ਮੈਂ
ਅੰਦਰੋਂ ਉਛਾਲੇ ਵਾਲੀ,
ਬੈਠਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ
ਹੁਣ ਜੀ ਘਬਰਾਵਦਾ ।
ਮੋਕਲੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ
ਖੁਲ੍ਹੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੰਡਲਾਂ ਦਾ
ਸੁਹਣਾ ਸੁਹਣਾ ਸੁਪਨਾ, ਹਾਇ !
ਸਾਨੂੰ ਪਿਆ ਆਵਦਾ ॥੧॥

ਕਲੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ
ਹੋਈ ਖੁਸ਼ਬੋ ਨੂੰ ਜੁਆਬ :—

ਕਾਹਲੀਏ ਤੇ ਬਾਹਲੀਏ
ਮਟਿਆਰ ਹੋਈਏ ਬੱਚੀਏ ਨੀ !
ਬੈਠ ਨੀ ਅਰਾਮ ਨਾਲ
ਗੋਦੀ-ਸੁਖ ਮਾਣ ਲੈ ।
ਮੇਰੀਆਂ ਕਲਾਈਆਂ ਵਿਚ
ਤੇਰੀ ਹੈ ਸਲਾਮਤੀ ਨੀ,
ਗੋਦੀ ਬੈਠ, ਗੋਦੀ ਬੈਠ,
ਗੋਦੀ-ਸੁਖ ਸਜਾਣ ਲੈ ।
ਗੋਦੋਂ ਗਈ, ਗਈ ਗਈ,
ਖਿੰਡ ਖਿੰਡ, ਖਿਲ੍ਹ ਖਿਲ੍ਹ,
ਖਿਲ੍ਹ ਖਿਲ੍ਹ, ਖਿੰਡ ਖਿੰਡ,
ਗੁਆਚ ਜਾਸੇ ਜਾਣ ਲੈ !
ਖੁਲ੍ਹੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੰਡਲਾਂ ਦੇ
ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਆਣ ਤੋਂ
ਸੁਪਨਾਂ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਓ
ਸਾਚੀ ਦੇ ਪਛਾਣ ਲੈ ॥੨॥

ਖੁਸ਼ਬੋ ਦਾ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕਲੀ
ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਜੁਆਬ :—

ਵਰਜ ਕੇ ਬਹਾਲ ਨਾਂ
ਤੇ ਮੱਤੀ ਦੇ ਦੇ ਹੋੜ ਨਾਂ,
ਛਡ ਸਾਡਾ ਪੱਲਾ, ਨਹੀਂ,
ਨੱਸ ਹੁਣ ਜਾਵਾਂਗੇ ।
ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਸੁਪਨਾ ਇਕ
ਆਵੇ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ, ਮਾਏ !

ਦਰਸਨ ਇਕ ਹੁੰਦੇ
ਓਸ ਦਰਸਨ ਸਮਝਾਂਗੇ ।
ਉੱਚਾ ਉੱਚਾ ਖੜਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ
ਆਖਦੇ "ਦਿਮਾਗ" ਉਹਨੂੰ,
ਖੁਲ੍ਹੇ ਵਾਲੇ ਮੰਡਲੀਂ
ਦੀਦਾਰ ਉਹਦਾ ਪਾਵਾਂਗੇ ।
ਸਾਡੀ ਉਹ ਉਡੀਕ ਕਰੇ
ਖੜਾ ਦਿੱਸੇ ਮਾਏ ! ਸਾਨੂੰ,
ਖਹੁੰਦੇ ਉਹਦੇ ਦੇਸ਼
ਉਹਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਮਾਵਾਂਗੇ ॥੩॥

ਆਖਦੀ ਏ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ,
ਜੋਰ ਇਕ ਲਾਇ ਪਜਾਰੀ
ਵੀਣੀ ਮੌੜ ਮਾਉਂ ਵਾਲੀ
ਬਾਹਰ ਉੱਠ ਧਾਈ ਹੈ ।
ਕੂਕ ਕੋਈ ਸੁਣੀ ਨਾਹੀਂ,
ਮਾਉਂ ਗਲ ਗਵੀਲੀ ਨਾਹੀਂ,
ਵਾਇ ਮੰਡਲ ਖੇਡਦੀ, ਹੁਣ,
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦੇਸੀ ਆਈ ਹੈ ।
ਨੱਚਦੀ ਤੇ ਟੱਪਦੀ ਤੇ
ਪੁੱਛਦੀ ਹਰ ਕਿਸੇ, ਮਾਨੋਂ,
"ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਿਮਾਗ" ਵਾਲੀ,
ਦੱਸ ਕਿਸੇ ਪਾਈ ਹੈ ।
ਲਪਟੀ ਦਿਮਾਗ ਤਾਈਂ,
ਲਪਟ ਦੇ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੀ,
ਲਪਟੀ ਸਮਾਈ, ਫੇਰ,
ਮੁੜਕੇ ਨ ਆਈ ਹੈ ॥੪॥

ਕੋਲੋਂ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗੀ ਵੇਲ

ਦਿਉਦਾਰ ਚੀੜ ਆਦਿ ਦੀ ਭਾਂਤ ਵਿਚੋਂ ਪਹਾੜ ਵਿਚ
ਇਕ ਨੂੰ ਕੋਲੋਂ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਵੇਲ ਇਸ ਪਰ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ
ਸੀ, ਇਕ ਅਯਾਲੀ ਵੇਲ ਤੋੜ ਮੌੜ ਧੂਹ ਧਾਹਕੇ ਹੋਠਾਂ ਲਾਹ
ਥਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਅੱਯੜ ਨੂੰ ਪਾਵੇ, ਵੇਲ ਦੀ ਅੱਯਾਲੀ
ਅੱਗੇ ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਇਹ ਹੈ :—

ਹਾਇ ਨਾ ਧਰੀਕ ਸਾਨੂੰ,
ਹਾਇ ਵੇ ਨ ਮਾਰ ਖਿੱਚਾਂ,
ਹਾਇ ਨਾ ਵਿਛੋੜ, ਗਲ
ਲੱਗਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਪੀਆ !
ਹਾਇ ਨ ਤੁਣੁੱਕੇ ਮਾਰੀਂ !
ਖਿੱਚ ਨਾ ਫਟੋਂਕੇ ਦੇ ਦੇ
ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਲੱਗੀ ਸਾਡੀ
ਤੋੜ ਨਾ ਸਰਾਪੀਆ !
ਹਾਇ ਨ ਵਲ੍ਹੁਧਰੀਂ ਵੇ ।

ਸੱਟੀ ਨ ਉਤਾਰ ਕੁੰਦੇ,
ਸੱਜਣ ਗਲੇਂ ਟੁੱਟੀਆਂ
ਹੋ ਜਾਸਾਂ ਇਕਲਾਪੀਆ !
ਮੇਰੇ ਹੱਡ ਤਾਣ ਨਾਹੀ,
ਸੱਕਾਂ ਨ ਖੜੋਦਿ ਪੈਰੀ,
ਖੜੀ ਸੱਜਣ ਆਸਰੇ ਹਾਂ
ਅਬਲਾ ਮੈਂ ਅਮਾਪੀਆ !
ਪਯਾਰੇ ਨਾ ਵਿਛੋੜੀਏ ਵੇ,
ਮਿਲੇ ਨਾ ਨਿਖੋੜੀਏ ਵੇ,
ਆਸਰੇ ਨ ਤੋੜੀਏ ਵੇ
ਅਵੇ ! ਪਾੜੀਏ ਨ ਜੋੜੀਆਂ !
ਵਸਲ ਵੇਖ ਖੀਝੀਏ ਨਾ,
ਅੱਡ ਕਰ ਰੀਝੀਏ ਨਾ,
ਇਕ ਹੋਈਆਂ ਜਿੰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ
ਹੁੰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕੋੜੀਆਂ !
ਵਿੱਥ ਵਾਲੇ ਜੋਗ ਵਿਚ
ਵਿੱਥਾਂ ਪਈਆਂ ਚੱਪੇ ਚੱਪੇ ;
ਅੱਡ ਅੱਡ ਸਭ ਕੋਈ
ਜੋੜੀਆਂ ਨੀ ਥੋੜੀਆਂ !
ਵਿੱਥਾਂ ਮੋਟ ਇਕੋ ਹੋਏ
ਉਹਨਾਂ ਵੇਖ ਰੀਝਣਾਂ ਵੇ,
ਬਾਹੀਂ ਗਲੇ ਲਿਪਟੀਆਂ
ਨ ਚਹੀਏ ਕਦੇ ਤੋੜੀਆਂ !

ਮੇਰੀਆਂ ਗੁਲਦਾਉਦੀਆਂ ਦੀ ਵਿਦੈਗੀ

ਕੱਤਕ ਮੱਘਰ ਵਿਚ ਗੁਲਦਾਉਦੀ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਹਾਰ
ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਹੁਤ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਝੁੰਘੇ ਸਿਆਲੇ
ਜਦ ਏਹ ਖਿੜੀ ਬਹਾਰ ਬਿਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤਦ ਰਸਿਕ
ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦਿਲ ਤਰੰਗ ਏਹ ਹਨ :—

ਬਰਸ ਦਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂਘਾਂ ਲਾਈਆਂ
ਤੁਸਾਂ ਵੀਹ ਦਿਨ ਦਰਸ ਦਿਖਾਏ,
ਦਰਸ ਤੁਸਾਡੇ ਅਸੀਂ ਭੁਲਾਏ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਨੁਖ ਦਰਸ ਭੁਲਾਏ।
ਹਰਦਮ ਖਿੜੇ ਮਿਲੇ ਹੋ ਮਿੱਤ੍ਰ !
ਤੁਸਾਂ ਮੱਥੇ ਵੱਟ ਨ ਪਾਏ ।
ਸੀਨੇ ਸਾਫ ਕੀਨਿਓਂ ਤੁਹਾਡੇ
ਤੁਸਾਂ ਵੇਰ ਨ ਕਦੇ ਕਮਾਏ ।
ਜਦ ਦੇਖੋ ਤਦ ਹਸਦੇ, ਹਸਦੇ
ਤੁਸਾਂ ਪਯਾਰੇ ਰੂਪ ਬਣਾਏ ।
ਡਿੱਠਜਾਂ ਖਿੜੇ ਕਾਲਜਾ ਸਾਡਾ,
ਅਸਾਂ ਦੇਖ ਦੇਖ ਸੁਖ ਪਾਏ ।
ਖੀਵੇ ਹੋਈਏ ਮਿਲ ਮਿਲ ਤੁਹਾਨੂੰ,
ਅਸਾਂ ਚੜ੍ਹ ਸਰੂਰ ਇਕ ਜਾਏ ।

ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਸਾਂ ਭੁਲਾਈ ਸਾਨੂੰ,
ਵਿਚ ਰੂਪ ਆਪਣੇ ਲਾਏ ।
ਵੀਹ ਦਿਨ ਲਾਕੇ ਯਾਰੀ ਸੱਜਣੇ !
ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਹੋਏ ਉਦਾਸਾਏ ?
ਵਿਹੜਾ ਬਣੁੰ ਉਜਾੜ ਅਸਾਡੀ,
ਤੁਸਾਂ ਜਦ ਇਹ ਰੂਪ ਲੁਕਾਏ ।
ਥਕਿਆਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਹਸ ਹਸ ਮਿਲਸੀ,
ਅਸਾਂ ਅੱਕਿਆਂ ਕੌਣ ਹਸਾਏ ?
ਦਿਲ ਦੁਖਿਆ ਟਹਿਕਾਸੀ ਕਿਹੜਾ,
ਅਸਾਂ ਓਦਰਿਆਂ ਪਰਚਾਏ ?
ਹੋ ਨਿਰਫਲ ! ਹੋ ਭੱਲੇ ਮਿੱਤ੍ਰ !
ਅਵੇ ਸੁਹਣੇ ਸੁਹਜ ਸੁਹਾਏ !
ਲੁਕ ਚੱਲੇ ਹੋ ਕਿਉਂ ਹੁਣ ਸਾਥੋਂ,
ਏਹ ਸੁਹਣੇ ਨੰਣ ਮਿਟਾਏ ?
ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸਭ ਰਚਨਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਏਹ ਮਾਨੁਖ ਉੱਚ ਉਚਾਏ,
ਪਰ ਇਸ ਅਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸੁਹਣੇ
ਹਨ ਖੇੜੇ ਹੁਣ ਵਿਸਰਾਏ ।
ਕਰੁਝਦੇ ਖਿੜਦੇ ਸੜਦੇ ਦਿਸਦੇ,
ਅਤੇ ਕੁਮਲਾਏ ਮੁਰਝਾਏ ।
ਹੈ ਸੁਦਾਰ ਦੇ ਕਾਇਨਾਤ ਦਾ,
ਐਪ੍ਰ ਅਸਲੇ ਏਨ ਭੁਲਾਏ ।
ਤੁਸੀਂ ਖਰੇ ਤੇ ਭਲੇ ਭਲੇ ਹੋ,
ਰਹੇ ਅਸਲੇ ਟੇਕ ਟਿਕਾਏ ।
ਖਿੜੇ ਰਹੋ ਤੇ ਦਿਓ ਨਿਤ ਖੇੜਾ,
ਦਰਸਨ ਆ ਜੁ ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਏ ।
ਪਿਆਰ ਤੁਹਾਡੇ ਤਦੇ ਕਵੀ ਜਨ,
ਜੀਓ, ਰਹਿੰਦੇ ਸਦਾ ਲੁਭਾਏ ।
ਹੱਛਾ ਸੱਜਣੇ ! ਵਿਦਾਅ ਵਿਦੈਗੀ,
ਤੁਸਾਂ ਕੁਦਰਤ ਹੁਕਮ ਮਨਾਏ ।
ਵਰ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਤਾਂਘ ਕਰਾਂਗੇ
ਤੁਸਾਂ ਦਰਸਨ ਲੋਭ ਲੁਭਾਏ ।
ਅਲਵਿਦਿਆ ਹੁਣ ਵਿਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ,
ਜੀਓ ਪਿਆਰੀ ਅਲਵਿਦਿਆਏ ।

ਖੇੜਾ

ਫੁਲ ਫਲ ਦੇਣੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਇਕ ਸੰਤਰੇ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਬਾਬਟ
ਲਈ ਵੱਢ ਕੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤਰੰਗ :—

ਸ਼ਾਖਾਂ ਇਕ ਸੰਤਰੇ ਦੀਆਂ
ਵੱਢ ਕੁਹਾੜੇ ਨਾਲ,
ਜਾਂਦੀਆਂ ਲਦੀਆਂ ਗੱਡ ਤੇ
ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹੋ ਬੋਹਾਲ :—
ਜਦ ਸਾਂ ਖੇੜੇ ਖਿੜਦੀਆਂ
ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕ ਮਚਾਏ

ਫਲਦੀਆਂ ਜੋਬਨ ਮੱਤੀਆਂ
 ਰਸ ਭਰੀਆਂ ਰੰਗ ਲਾਇ ।
 ਆਦਰ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ
 ਚੁੰਮਣ ਸਾਡੇ ਪੈਰ,
 ਜੀਭਾਂ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੀਆਂ
 ਆ ਆ ਮੰਗਣ ਖੈਰ ।
 ਦਿਲ ਝੁਕਦੇ ਆ ਸਾਹਮਣੇ
 ਖਿੜਦੇ ਲੈ ਵਿਸਮਾਦ,
 ਛੂਤ ਅਸਾਡੇ ਖੇੜਿਓ
 ਜਗ ਨੂੰ ਕਰਦੀ ਸ਼ਾਦ ।
 ਛਡਿਆ ਜਦ ਖਿੜਨਾ ਅਸਾਂ
 ਰੰਗ ਰੂਪ ਰਸ ਨਾਲ,
 ਫਲਣਾ ਫੁਲਣਾ ਛੱਡਿਆ
 'ਹਰੇ ਰਹਿਣ' ਦਾ ਮਾਲ,
 —ਤਦੋਂ ਕੁਹਾੜਾ ਆ ਗਿਆ,
 —ਫਿਰਿਆ ਸਾਖੋ ਸਾਖ,
 ਜੜ੍ਹ ਮੂਲੋਂ ਵੱਢ ਡੇਗਿਆ,
 ਢੇਰੀ ਕੀਤਾ ਖਾਕ ।
 ਬਾਲਣ ਬਾਲਣ ਆਖ ਕੇ
 ਲੱਦ ਲਿਚੱਲੇ ਹਾਇ,
 ਓਹੋ ਹੱਥ ਤੰਦੂਰ ਨੂੰ,
 ਵੇਖੋ ਸਹੀਓ ਆਇ ;
 ਜਿਹੜੇ ਕਰਦੇ ਅਸਾਂ ਦੀ
 ਸੇਵਾ ਸਨ ਚਿਤ ਲਾਇ
 ਸੁਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੁੱਖਣਾਂ
 ਸਾਡੀ ਖੈਰ ਮਨਾਇ ।
 ਜਿੰਦ ਜਿ ਵਹਿੰਦੀ ਖੇੜਿਓ
 ਦੇ ਪੈਦੀ ਦੇਹ ਨਾਲ,
 ਜਿੰਦੜੀ ਹੈ ਜਿਉਂ ਆਸਰਾ
 ਇਸ ਦੇਹੀ ਦਾ ਲਾਲ ।
 ਤਿਉਂ 'ਖੇੜਾ' ਹੈ ਆਸਰਾ
 ਇਸ ਜਿੰਦੜੀ ਦਾ ਮਾਲ ।
 ਖੇੜਾ ਜਿੰਦੜੀ ਇਕ ਹਨ
 ਇੱਕ ਦੁਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ।
 ਸੁਰਤ ਸਦਾ ਖਿੜਦੀ ਰਹੇ
 ਕਦੇ ਨ ਮਿਲੇ ਗਿੜਾਇ,
 ਖੇੜਾ ਛੱਡ ਕੇ ਢੱਠਿਆ
 ਕਿਤੇ ਨ ਮਿਲੇ ਟਿਕਾਇ ।

ਚਾਂਦਨੀ

ਉੱਚੇ ਪਰਬਤਾਂ ਤੇ ਦਿਆਰਾਂ ਯਾ ਕੋਲੋਂ ਦੇ ਥਿੱਛ ਹੁੰਦੇ
 ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਸੂਈਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਖਿੜੀ
 ਚਾਂਦਨੀ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਦੇ
 ਦਿਲ ਤਰੰਗਾਂ—

ਸੂਈਆਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ
 ਚਾਂਦਨੀ ਦੇ ਪੈਰ ਸਹੀਓ,
 ਕੋਲੋਂ ਦੀਆਂ ਸੂਈਆਂ ਉੱਤੇ
 ਆਨ ਆਨੇਂ ਟਿੱਕਦੇ,
 ਏਥੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਟੱਪ
 ਪੈਣ ਚਿੱਟੇ ਪੱਥਰਾਂ ਤੇ,
 ਓਥੋਂ ਕੁੱਦ ਹੇਠ ਖੱਡ
 ਪਾਣੀ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗਦੇ,
 ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਉੱਤੇ
 ਤਿਲ ਮਿਲ ਖੇਡਦੇ ਨੀ,
 ਪੋਲੇ ਪੋਲੇ ਰੱਖ ਰੱਖ
 ਠੁਮਕ ਠੁਮਕ ਨਿੱਕਦੇ,
 ਨਾਚ ਕਰਨ ਪਾਣੀ ਉੱਤੇ,
 ਲਾਸਾਂ ਮਾਰਨ ਪੈਣ ਵਿਚ,
 ਚਾਂਦਨੀ ਦੇ ਨੈਣ ਉੱਪਰ
 ਚੰਦ ਵੱਲ ਤੱਕਦੇ ।
 ਚੰਦ ਭਰਿਆ ਪਯਾਰ ਨਾਲ
 ਤੱਕੇ ਵੱਲ ਚਾਂਦਨੀ ਦੇ,
 ਤੱਕਦਾ ਏ ਸਾਰਾ, ਸਹੀਓ !
 ਅੱਖ ਹੀ ਜੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
 ਚਾਨਣ ਚੰਦ ਦੇਵਦਾ ਜੇ
 ਚਾਨਣਾ ਏ ਆਪ ਸਾਰਾ,
 ਚਾਨਣੀ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਨੂੰ
 ਵੇਖ ਰੀਝ ਜੇ ਰਿਹਾ ।
 ਚਾਨਣੇ ਦੇ ਰੂਪ ਪਯਾਰ
 ਭੇਜਦਾ ਏ ਚਾਂਦਨੀ ਨੂੰ;
 ਲਗਾਤਾਰ 'ਪਯਾਰ-ਮੀਂਹ'
 ਚੰਦ ਹੇਠ ਦੇ ਰਿਹਾ ।
 ਚਾਂਦਨੀ ਨ ਲੱਭਦੀ ਹੈ
 ਹੇਠਾਂ ਕਿਸੇ ਪਯਾਰ ਹੋਰ,
 ਧਿਆਨ ਚੰਦ ਵਿਚ, ਖਿੱਚ
 ਉਤਾਰਾਂ ਮਨ ਲੈ ਰਿਹਾ ।
 ਖੱਡਾਂ ਨਦੀ ਨਾਲਿਆਂ ਤੇ
 ਖੇਤਾਂ ਬਨਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਤੇ,
 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਸਭਨਾਂ ਤੇ
 ਚਾਂਦਨੀ ਹੈ ਪੈ ਰਹੀ ।
 ਰਾਜਿਆਂ ਅਮੀਰਾਂ ਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ
 ਪਾਪੀ ਪੁੰਨੀਆਂ ਦੇ,
 ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ
 ਚਾਨਣਾ ਹੈ ਦੇ ਰਹੀ ।
 ਵਯਾਪੀ ਸਾਰੇ ਦਿੱਸਦੀ ਪੈ
 ਖਚਿਤ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਨਾਹਿ,
 ਧਯਾਨ ਲਾਇਆਂ ਚੰਦ ਵਿਚ
 'ਚੰਦ-ਖਿੱਚ' ਪੈ ਰਹੀ ।
 ਚੰਦ ਪਯਾਰੇ ਚਾਂਦਨੀ ਨੂੰ,
 ਚਾਂਦਨੀ ਖਿਚੀਵੇ ਚੰਦ,

ਵੱਸ ਮਾਤਲੋਕ² ਸ੍ਵਾਦ
ਅਰਸਾਂ ਦਾ ਜੋ ਲੈ ਰਹੀ ।

ਜਮਨਾ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਸਿੱਕ ਵਿੱਚ:—

ਪਾਉਂਟਾ ਉਹ ਰਮਣੀਕ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਮਨਾ ਪਹਾੜ ਤੇ
ਦੂਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਮੈਦਾਨੀ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ । ਕਲਗੀਆਂ
ਵਾਲੇ ਨੇ ਏਥੇ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ, ਕੋਟ ਤੇ ਟਿਕਾਣਾ ਪਾਇਆ ਤੇ
ਕੁਛ ਕਾਲ ਬੜੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹੇ । ਜਮਨਾ ਵਿਚ ਅਠ-ਖੇਲੀਆਂ
ਕਰਦੇ, ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਉਂਦੇ, ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਆਪ
ਨਾਦ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੇ । ਕਿਤਨੀ ਕਾਵਯ ਰਚਨਾ ਏਥੇ ਹੀ ਹੋਈ ।
ਜਮਨਾ ਓਦੋਂ ਵੀ ਮਾਨੋਂ ਆਪ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਬਿਰਹੋਂ ਸਿਰ
ਚਾਈ ਹੁਣ ਤਕ ਆਪ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੈ । ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ
ਆਏ ਦਿਲ ਤਰੰਗ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ :—

ਜਮਨਾ :—

ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ ਇਕ ਸਹੀਓ !
ਪਾਉਂਟੇ ਟਿਕਾਣੇ ਮੇਰੇ,
ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਢੇਰ ਸਾਰਾ
ਆਣ ਏਥੇ ਨ੍ਹਾ ਗਿਆ ।
ਖਿੜਿਆ ਉਹ ਟੁਰਦਾ ਆਵੇ
ਉੱਛਲ ਕੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰੇ
ਚਾਉ ਭਰ ਮਾਰੇ ਟੁੱਭੀ
ਤਾਰੀਆਂ ਭੀ ਲਾ ਗਿਆ ।
ਖੇਡਦਾ ਖਿਡਾਂਦਾ ਸਹੀਓ !
ਪਿੜ ਸੀ ਜਮਾਂਦਾ ਸਹੀਓ !
ਹੱਸਦਾ ਹਸਾਂਦਾ ਸਹੀਓ !
ਰੰਗ ਸੀ ਜਮਾ ਗਿਆ ।
ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ, ਪਯਾਰੀ ਪਯਾਰੀ,
ਕਾਲਜੇ ਨੂੰ ਧੂਣ ਵਾਲੀ,
ਖਿੱਚ ਕੇ ਹਲ੍ਹਣ ਵਾਲੀ,
ਵੀਣਾ ਸੀ ਵਜਾ ਗਿਆ ॥੧॥

ਨੇਹੁੰ ਸੀ ਲਗਾ ਕੇ ਸਹੀਓ !
ਕਾਲਜਾ ਚੁਰਾਕੇ ਸਹੀਓ !
ਖਿੱਚ ਦਾ ਤਣੁੱਕਾ ਲਾ ਕੇ
ਆਪਾ ਨੀ ਛਿਪਾ ਗਿਆ ।
ਢੁੰਡ ਉਹਦੀ ਪਈ ਮੈਨੂੰ,
ਧਾਈ ਧਾਈ ਫਿਰਾਂ ਸਹੀਓ !
ਉਥੇ ਨੀਵੇਂ ਥਾਉਂ ਜਾਇ
ਸਾਰੇ ਮੈਂ ਪੁਛਾ ਲਿਆ ।

¹ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

²ਧਰਤੀ ਤੇ ।

ਭੋਣਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਹਾਰੀ
ਰਲ ਮਿਲ ਟੋਲ ਕੀਤਾ,
ਬਲ ਢੁੰਡ ਗਈਆਂ ਸਾਗਰ
ਸਮੁੰਦ ਸਾਰਾ ਭਾਲਿਆ ।
ਭਾਲ ਸਾਰੀ ਗਈ ਅੰਵੇਂ
ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਿਲੇ ਨਾਹੀਂ,
ਪੌਣ ਮੱਢੇ ਚੜ੍ਹੀ ਵੇਰ
ਢੁੰਡਣ ਸਿਰ ਚਾ ਲਿਆ ॥੨॥

ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼, ਦੁਆਰ ਦੁਆਰ,
ਖੰਡ ਖੰਡ, ਗਲੀ, ਕੂਚੇ,
ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਉੱਡ ਉੱਡ
ਨੀਝ ਲਾ ਤਕਾ ਲਿਆ ।
ਹੰਦ ਹੰਦ, ਉੱਡ ਉੱਡ,
ਲੱਭ ਲੱਭ ਸਾਰੇ ਥਾਉਂ,
ਨਿਖੁੱਟੀ ਨੇ ਹਿਮਾਲੇ ਦਾ
ਆ ਆਸਰਾ ਤਕਾ ਲਿਆ ।
ਪੌਣ ਦਾ ਸਰੂਪ ਛੱਡ
ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਆਈ,
ਵੇਰ ਉਸੇ ਜੱਗ ਵਿਚ
ਢੁੰਡਣ ਸਿਰ ਚਾ ਲਿਆ ।
ਉਹਨੀਂ ਉਹਨੀਂ ਰਾਹੀਂ ਆਈ,
ਠੰਢੀ ਠਾਰ ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ,
ਨਵਾਂ ਓਹੋ ਰੂਪ ਧਾਰ
ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਭਾਲਿਆ ॥੩॥

ਭਾਲਦੀ ਪਹਾੜ ਘਾਟੀ
“ਪਾਉਂਟੇ” ਮੈਂ ਵੇਰ ਆਈ,
ਤੱਕ ਤੱਕ ਸਾਰੀ ਲਾਂਭ
ਸੁਹਣੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ।
ਉਤਾਵਲੀ ਸੰਭਾਲਦੀ ਮੈਂ
ਭਾਲਦੀ ਤੇ ਪੁੱਛਦੀ ਨੂੰ
ਮਿਲੇ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਥਾਉਂ
ਰੂਪ ਨਾ ਦਿਖਾਇਆ ।
ਹਰਜਾਨੜੀ ਬਉਰਾਨੜੀ ਮੈਂ
ਤਾਂਘ ਬੱਧੀ ਟੁਰੀ ਜਾਵਾਂ,
ਤੁਰੀ ਜਾਵਾਂ, ਤੁਰੀ ਜਾਵਾਂ,
ਤੁਰਨ ਨੇਹੁੰ ਲਗਾ ਲਿਆ ।
ਜਲੇ ਨਾਹੀਂ ਬਲੇ ਨਾਹੀਂ
ਕਿਤੇ ਮੁੜਕੇ ਮਿਲੇ ਨਾਹੀਂ,
ਪੌਣ ਸਾਰੀ ਫੋਲ ਮਾਰੀ
ਜਗਤ ਸਾਰਾ ਭਾਲਿਆ ॥੪॥

ਕਈ ਵਾਰ ਬਲੇ ਆਈ
ਫੇਰ ਜਲ ਗਈ ਧਾਈ,
ਵਾਇ ਮੰਡਲ ਉੱਡ ਵੇਰ
ਗੋੜ ਸਾਰੇ ਲਾ ਲਿਆ ।

ਵਰ੍ਹੇ ਤੇ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤੇ
ਸਦੀਆਂ ਨੇ ਰਾਹ ਲੀਤੇ
ਮੈਂ ਬੀ ਕਈ ਗੋੜ ਕੀਤੇ
ਬਹੁ ਕਿਤੋਂ ਨਾਂਹ ਪਿਆ।
ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਜਤੀ ਆਏ
ਗਿਆਨੀ ਤੇ ਤਪੀ ਆਏ,
ਘਾਲੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾ ਹੈ
ਵੇਰਾ ਏਥੇ ਆ ਪਿਆ।
ਪੁੱਛਿਆ ਦਸਾਣ ਸਾਰੇ
ਆਤਮਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਦੇਣ,
ਆਖਣ: 'ਅਰੂਪ' ਹੋ ਕੇ
ਜੋਤੀ ਹੈ ਸਮਾ ਗਿਆ ॥੫॥

'ਅਰਸ਼ਾਂ' ਿਚ ਨੂਰ ਉਹਦਾ,
'ਕੁਰਸ਼ਾਂ' ਿਚ ਜੋਤ ਉਹਦੀ
'ਧਰਤੀ' ਪਰ ਚਾਨਣਾ
ਅਰੂਪ ਹੈ ਜਗਾ ਗਿਆ।
ਪੈਂਦੀ ਹੋਊ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ
ਠੰਡ ਐਦਾਂ ਆਖ ਲੋਕੋ !
ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤਸੱਲੀ ਐਉਂ
ਕੋਈ ਨਾ ਬਨਾ ਗਿਆ।
ਓਹੋ ਹੋਵੇ ਰੂਪ ਪਯਾਰਾ,
ਬਾਕੀ ਓ ਨੁਹਾਰ ਹੋਵੇ,
ਤੇਜ ਜਥੇ ਪਯਾਰ ਵਾਲਾ
ਰੂਪ ਜੋ ਦਿਖਾ ਗਿਆ।
ਕਲਗੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ
ਤੀਰ ਤੇ ਕਮਾਨ ਸੁਹਵੇ
ਮੋਹਨ ਹਾਰੀ ਆਨ ਹੋਵੇ
ਬਾਨ ਜੋ ਬਨਾ ਗਿਆ ॥੬॥

ਆਵੇ ਧਾਇ ਧਾਇ ਓਦਾਂ,
ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਤਰੇ ਓਦਾਂ
ਟੁੱਝੀਆਂ ਲਗਾਇ ਖੇਡੇ,
ਕਦੇ ਜਿਉਂ ਖਿਡਾ ਗਿਆ।
ਰੰਗ ਆ ਜਮਾਵੇ ਓਦਾਂ,
ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਵੇ ਓਦਾਂ,
ਵੀਣਾਂ ਵੀ ਵਜਾਵੇ ਓਦਾਂ,
ਕਦੇ ਜਿਉਂ ਵਜਾ ਗਿਆ।
ਸਾਨੂੰ ਠੰਡ ਪਵੇ ਤਾਹੀਓ !
ਸ੍ਰਾਦ ਦਿਲ ਰਮੇਂ ਸਹੀਓ !
ਅੰਗ ਅੰਗ ਖਿੜੇ ਸਹੀਓ,
ਆਪਾ ਜਿਉਂ ਖਿੜਾ ਗਿਆ।
ਐਦਾਂ ਜੇ ਨ ਆਵਣਾ ਸੁ,
ਲੁਕ ਕੇ ਕੁਸਾਵਣਾ ਸੁ,
ਰੂਪ ਨਾ ਦਿਖਾਵਣਾ ਸੁ,
ਏਹੋ ਸੁ ਜੇ ਭਾ ਗਿਆ ॥੭॥

ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੀ ਹਾਂ ਰਜਾ ਰਾਜੀ
ਸਿਰ ਧੜ ਲੱਗੀ ਬਾਜੀ,
ਢੁੰਡ ਮੇਰੀ ਸਦਾ ਤਾਜੀ
ਨੇਮ ਇਹ ਬਣਾ ਲਿਆ।
ਓਸੇ ਰੰਗ ਦਰਸ ਲੇਣੇ
ਓਸੇ ਰੂਪ ਪਰਖਣਾ ਹੈ,
ਓਵੇਂ ਵੇਖ ਸਰਸਣਾ ਹੈ
ਧਰਮ ਇਹ ਧਰਾ ਲਿਆ।
ਜੁਗ ਜੁਗ, ਜਨਮ ਜਨਮ,
ਸਦੀ ਸਦੀ, ਦੌਰ ਦੌਰ,
ਰਹੇ ਜੇ ਉਹ ਉਥੇ ਜਿੱਥੇ
ਡੇਰਾ ਸੁ ਲਗਾ ਲਿਆ।
ਸੰਭਾਲ ਅਸਾਂ ਛੱਡਣੀ ਨਾ
ਭਾਲ ਕਦੇ ਤਯਾਗਣੀ ਨਾ,
ਸਿੱਕਣ ਤੇ ਤਰਸਣਾ ਤੇ
ਰੋਵਣਾ ਜੀ ਲਾ ਲਿਆ ॥੮॥

'ਪਯਾਨ' ਰਖਾਂ ਰੂਪ ਪਯਾਰੇ
'ਨਾਮ' ਪਯਾਰਾ ਜਾਪ ਜਾਪਾਂ
'ਖਿੱਚ' ਵਿਚ ਖਿੱਚੀ ਰਹਾਂ
'ਪਯਾਰ' ਜੀ ਵਿਨ੍ਹਾ ਲਿਆ।
ਏਦਾਂ ਏਦਾਂ ਟੁਰੀ ਜਾਣਾਂ,
ਜਲੋਂ ਬਲ, ਬਲੋਂ ਜਲ,
ਜਲੋਂ ਪੋਣ, ਪੋਣੋਂ ਬਲ,
ਜੋਗੀ ਕੰਮ ਚਾ ਲਿਆ।
ਜਮਨਾਂ ਨਿਮਾਣੀ ਵਾਲੇ
ਵੇਣ ਸਹੀਓ ਸੁਣੀ ਜਾਣੇਂ
ਰੋਣ ਦਿਨ ਲੱਗੀ ਟੋਲ
ਝਾਕਾ ਇਕ ਪਾ ਲਿਆ।
'ਜੀਉਂਦਾ' ਦੀਦਾਰ ਸਹੀਓ
ਇਕ ਵੇਰ ਪਾਇਆ ਸਾਜੇ
ਤਦ ਦੀ ਦੀਦਾਰ ਮੋਹੀ
ਆਪਾ ਮੈਂ ਮੁਹਾ ਲਿਆ ॥੯॥

ਦਿਓ ਨੀ ਅਸੀਸ ਕੋਈ,
ਤਰਸ ਆਵੇ 'ਜੀਉਂਦੇ' ਨੂੰ,
ਰੂਪ ਧਾਰ ਵੇਰ ਆਵੇ
ਬਿਰਹੁ ਜੋ ਭਛਾ ਗਿਆ।
ਮੈਂ ਹਾਂ ਨਿਮਾਣੀ ਨੀਵੀਂ,
ਰੂਪ ਹੈ ਸਬੂਲ ਮੇਰਾ
ਦੇਸ਼ ਓਹਦੇ ਪਹੁੰਚ ਨਾਹੀਂ
ਨੂਰ ਜੋ ਵਸਾ ਰਿਹਾ।
ਓਸੇ ਨੂੰ ਤਰਸ ਆਵੇ
ਮਿਹਰ ਧਾਰ ਹੇਠ ਆਵੇ
'ਦਿੱਸਦੇ-ਦੀਦਾਰ' ਲਯਾਵੇ
ਦਰਸ ਜੋ ਦਿਖਾ ਗਿਆ।

ਲੱਲ ਏਹੋ ਲਗੀ ਸਾਨੂੰ,
ਮੰਗ ਸਾਡੀ ਸਦਾ ਏਹੋ,
ਹੋਇਗਾ ਦਿਆਲ ਜਿਹੜਾ
ਚਾਟ ਸਾਨੂੰ ਲਾ ਗਿਆ ॥੧੦॥

ਨਰਗਸ (ਉਤਾਘਨੈਣੀ)

ਨਰਗਸ ਯਾ ਉਤਾਘ ਨੈਣੀ^੧ ਸਿਆਲੇ ਦਾ ਫੁੱਲ ਹੈ ਜੋ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦਿਆਂ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਲੰਮੀ ਗੰਦਲ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲੱਗਦਾ ਤੇ ਤਾਘ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਉਡੀਕ ਦਾ ਇਕ ਸਰੂਪ ਬਣ ਖੜੋਂਦਾ ਹੈ। ਐਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਇਕ ਦੀਦਾਰ-ਪ੍ਰੇਮਣ ਮਾਨੋਂ ਦੀਦਾਰ-ਲਗਨ ਵਿਚ ਨਰਗਸ ਦਾ ਫੁੱਲ ਬਣ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਫੁੱਲ ਦੇ ਦਿਲ ਤਰੰਗ :-

ਨਰਗਸ ਆਖਦੀ ਹੈ :-

ਮੈਂ ਸਾਂ ਤੱਕਦੀ ਤੱਕਦੀ ਤੱਕ ਰਹੀਆਂ
ਨਾਂਹੀਂ ਤੱਕਦੀ ਕਦੀ ਸਾਂ ਥੱਕ ਰਹੀਆਂ,
ਟੱਕ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਤੱਕ ਲਗਾਂਵਦੀ ਸਾਂ,
ਅੱਖਾਂ ਓਧਰੇ ਬੰਨ੍ਹ ਬਹਾਂਵਦੀ ਸਾਂ,
ਜਿਧਰ ਗਏ ਨਾ ਮੁੜੇ ਸਨ ਪਯਾਰ ਵਾਲੇ,
ਸੁਤੀਆਂ ਕਲਾਂ ਜਗਾਣ ਦੀ ਸਾਰ ਵਾਲੇ।
ਨੈਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਗੱਡ ਛੱਡੇ।
ਹੋਰ ਧਿਆਨ ਨੇ ਰਸਤੜੇ ਛੱਡ ਛੱਡੇ।
ਜੋਗੀ ਵਾਂਗ ਇਸ ਥਾਉਂ ਤੇ ਬੈਠ ਰਹੀਆਂ।
ਜਿਥੇ ਸੁਹਣੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਝਾਤ ਲਈਆ।
ਤਾੜੀ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਲਾਂਭ ਇਕ ਵੱਲੇ।
ਅੰਦਰੋਂ ਤਾਕਤਾਂ ਆਣਕੇ ਨੈਣ ਮੱਲੇ।
ਸੁਰਤ ਛੱਡ ਬੈਠੀ ਹੋਰ ਆਹਰ ਸਾਰੇ,
ਦੇਖਣ ਦੇਖਣ ਦੀ ਲੱਗ ਗਈ ਇਕ ਕਾਰੇ।
ਅੱਖਾਂ ਅੱਡੀਆਂ ਅੱਥਰੂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ,
ਕਦੇ ਉਛਲ ਉਮਾਹ ਤੇ ਆਸ ਹਰੀਆਂ^੨।
ਕਦੇ ਤਾਘ ਦੇ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸ ਹੋਈਆਂ,
ਕਦੇ ਸਿੱਕ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਸ ਹੋਈਆਂ।
ਕਦੇ ਸੱਧਰਾਂ ਸੁੱਖਣਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਆਂ,
ਰੁਮਕੇ ਆਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ ਕਦੇ ਠਰੀਆਂ,
ਥਹੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਰਾਹ ਤਕਾਂਦੀਆਂ ਦੇ,
ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਹੀ ਤਾਘਾਂ ਤੰਘਾਂਦੀਆਂ ਦੇ।
ਤੱਕ ਤੱਕ ਕੇ ਤਕਦੀਆਂ ਬੁੱਝ ਗਈਆਂ,
ਹਿੱਲਣ ਜੁਲਣ ਤੇ ਝਮਕਣਾ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ।
ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਤੇ ਸੋਵਣਾ ਨੱਸ ਗਇਆ,
ਕੰਮ ਕਾਜ ਤੇ ਆਹਰ ਸਭ ਭੱਸ ਪਇਆ।

^੧ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਬਰਗਲ

ਆਖਦੇ ਹਨ।

^੨ਉਮੇਦ ਵਿਚ ਸਰਹੀਆਂ।

ਲੱਗੀ ਦੇਹ ਕੁਮਲਾਣ ਤੇ ਹੋਣ ਲਿੱਸੀ,
ਲਿੱਸੀ ਹੋਵਦੀ ਕਾਨੇ ਦੇ ਵਾਂਗ ਦਿੱਸੀ।
ਨੈਣ ਰਹੇ ਗੱਡੇ ਓਸ ਰਾਹ ਉੱਤੇ,
ਫਰੇ ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਜਿਹੜੇ ਨਹੀਂ ਸੁੱਤੇ।
ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਹੁਣ ਲਗੀ ਤਹਿਲੀਲ ਹੋਵਣ,
ਖਰ ਖਰ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੇ ਲੀਨ ਹੋਵਣ।
ਇਕ ਇਕ ਅੰਗ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਦਿੱਤਾ,
ਘੁਲ ਮਿਲੇ ਤੇ ਨਣਾਂ ਨੂੰ ਰਸਾ ਦਿੱਤਾ।
'ਕਣੀ-ਪ੍ਰੇਮ' ਨੈਣਾਂ ਜੋਤ ਬਾਲਦੀ ਸੀ,
ਜੀਉਂਦੀ ਕਣੀਂ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਜੀਵਾਲਦੀ ਸੀ।
ਜੀਉਂਦੇ ਰਹੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵੇ,
ਰਾਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਦੇਖਦੇ ਸਿੱਕ ਖੀਵੇ।
ਏਹਨਾਂ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਤੋਂ ਗਏ ਅੰਗ ਵਾਰੇ,
ਆਪਾ ਏਸ ਨੂੰ ਦੇਵਦੇ ਗਏ ਸਾਰੇ।
ਅੰਤ ਰਹਿ ਗਈ ਸਾਵਾ ਇਕ ਤੀਲੜਾ ਮੈਂ
ਰੰਗ ਅੱਖ ਦਾ ਪਲਟਿਆ ਪੀਲੜਾ ਮੈਂ!
ਇਕ ਟਕ ਲੱਗੇ ਨੈਣ ਇੱਕ ਹੋ ਗਏ,
ਚਿੱਟੇ ਡੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪੀਲਿੱਕ ਹੋ ਗਏ।
ਜਦੋਂ ਦੇਹ ਸਾਰੀ ਤਹਿਲੀਲ ਹੋ ਗਈ,
ਤਦੋਂ ਧਰਤ ਦੀ ਪਯਾਰ ਦਲੀਲ ਹੋ ਗਈ।
ਰਸ ਆਪਣਾ ਮੈਨੂੰ ਪਿਲਾਣ ਲੱਗੀ,
ਰਗਾਂ ਰੇਸ਼ਿਆਂ ਰਸਾ ਪੁਚਾਣ ਲੱਗੀ,
ਜੀਉਂਦੀ ਕਣੀ ਜੋ ਅੱਖ ਵਿਚ ਵੜੀ ਸੀਗੀ,
ਜੀਉਂਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅੱਖ ਜਿਉਂ ਬਣੀ ਸੀਗੀ,
ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਬਣ ਗਈ ਅੱਖ ਪਾਲਣੇ ਨੂੰ,
ਪ੍ਰੇਮ ਜੋਤ ਬਣਿਆਂ ਅੱਖ ਜਾਲਣੇ ਨੂੰ।
ਹੋ ਗਈ ਅਮਰ ਮੈਂ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਰਾਹ ਤੱਕਦੀ,
ਤੱਕਦੀ ਤੱਕਦੀ ਮੈਂ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦੀ,
ਜੁਗਾਂ ਜੀਉਂਦੀ ਤੱਕਦੀ ਨਹੀਂ ਅੱਕਦੀ,
ਹਰਦਮ ਦੇਖਣੋਂ ਰਾਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਝੱਕਦੀ।
ਰਾਹ ਪਯਾਰੇ ਦਾ ਦੇਖਦੀ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦੀ,
ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਅੱਖ ਇਹ ਰਹੀ ਤੱਕਦੀ।
ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੀਦਾਰ ਤੋਂ ਵਾਰ ਦਿੱਤੇ।
ਪਯਾਰੇ ਆਪਣੇ 'ਨਜ਼ਰ-ਦੀਦਾਰ' ਦਿੱਤੇ।
ਆਪਾ ਭੇਟ ਦਿੱਤਾ ਇਕ ਦੀਦਾਰ ਤਾਈਂ;
ਝਾਕੀ ਇਕ ਤੇ ਆਤਮਾਂ ਵਾਰਿਆਈ।
ਅੱਲ੍ਹਾ ਸਹੁੰ! ਮੈਂ ਝਾਤ ਹੀ ਇੱਕ ਪਾਈ,
ਇਕ ਝਾਤ ਪਯਾਰੀ ਇਕ ਝਾਤ ਪਾਈ।
ਇਸ ਝਾਤ ਨੇ ਅੱਖ ਬਨਾ ਲਿੱਤਾ।
ਆਪੇ ਸਾਰੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ।
ਘੋਲੀ ਗਿਆ ਹੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਾਰਾ।
ਬਣ ਗਈ ਅੱਖ ਲੁਟ ਗਿਆ ਸਾਮਾਨ ਸਾਰਾ।
ਜਾਮਾ ਪਲਟਿਆ ਏਸ ਦੀਦਾਰ ਨਜ਼ਾਰੇ,
ਕਾਯਾਂ ਪਲਟ ਦਿੱਤੀ ਇਸ ਦੀਦਾਰ ਪਯਾਰੇ।
ਕਰਕੇ 'ਅੱਖ' ਇਕ 'ਅੱਖ' ਬਹਾਲਿਆ ਦੇ,
ਝਾਤੀ ਇਕ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸੁਆਲਿਆ ਦੇ।

ਇਕ ਵੇਰ ਦੀਦਾਰ ਆ ਅੱਖ ਵੜਿਆ,
 ਝਮਕਣ ਵਾਲੜਾ ਚੱਕ ਸਾਮਾਨ ਖੜਿਆ ।
 ਨੀਂਦ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਨਾਲ ਸਾਈਂ,
 ਜਾਦੂ-ਝਾਕੀ ਆ ਏਸ ਦੀਦਾਰ ਪਾਈ !
 ਓ ਦੀਦਾਰ, ਮੈਂ ਰਹਿ ਗਈ ਅੱਖ, ਭਾਈ,
 ਸਦਾ ਤੱਕਦੀ ਜੀਉਂਦੀ ਅੱਖ, ਸਾਈਂ !
 'ਓ 'ਦੀਦਾਰ' 'ਖ਼ੀਦਾਰ' ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਮੈਂ,
 ਲਾਈ ਹੱਟ ਦੀਦਾਰ-ਵਧਾਰ ਦੀ ਮੈਂ ।
 ਕਦੋਂ ਮੌੜ ਮੁਹਾੜਾਂ ਦੀਦਾਰ ਆਵੇ,
 ਝੱਲੀ ਅੱਖ ਦੀ ਖ਼ੈਰ ਦੀਦਾਰ ਪਾਵੇ !
 ਸਿਕਦੀ ਅੱਖ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆ ਵਾਸ ਪਾਵੇ,
 ਖੁਲ੍ਹੀ ਸਦਾ ਦੀ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਪਾਵੇ !
 ਝਮਕਣ ਭੁੱਲੀ ਤੇ ਮੀਚਣੀ ਵਿੱਸਰੀਏ,
 ਹੋਰਥੇ ਲੱਗਣੇ, ਸਾਉਣ ਤੋਂ ਖਿੱਸਰੀਏ ।
 ਸਦਾ ਸਦਾ 'ਦੀਦਾਰ' ਚੁਪ ਮੰਗਦੀ ਏ,
 ਚੁੱਪ ਵਾਜ 'ਦੀਦਾਰ' ਚੁਪ ਮੰਗਦੀ ਏ ।
 ਕਦੇ ਫੇਰਾ ਓ ਆਣ ਦੀਦਾਰ ਪਾਵੇ,
 ਬੱਗੀ ਪੀਲੜੀ ਆਣ ਚਰਨਾਰ ਲਾਵੇ,
 ਰਹੇ ਅੱਖ 'ਦੀਦਾਰ' ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਾਹੀਂ,
 ਚੱਖ ਸੁਾਦ 'ਦੀਦਾਰ' ਪਰੱਖ ਨਾਹੀਂ ।
 ਕਦੇ ਸਮਾਂ ਆਵੇ ਆ ਦੀਦਾਰ ਜਾਵੇ,
 ਏਸ ਸਿੱਕ ਨੂੰ ਖ਼ੈਰ ਆ ਪਯਾਰ ਪਾਵੇ ।
 ਪੀਲੀ ਅੱਖ ਕਟੋਰੀ ਦੇ ਵਾਂਗ ਕੀਤੀ,
 'ਦਰਸ਼ਨ-ਪਯਾਸ' ਹੈ ਅੱਜ ਤਕ ਰੱਜ ਪੀਤੀ ।
 'ਦਰਸ਼ਨ-ਪਯਾਸ' ਹੈ ਮੈਂਡੜੀ ਵੰਡ ਆਈ,
 ਕਾਸਾ ਅੱਖ ਦਾ ਸਦਾ ਤੋਂ ਅੱਡਿਆਈ ।
 ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਉਡੀਕ ਕਰਾਂਵਦੀ ਮੈਂ,
 ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਰਾਹ ਤਕਾਂਵਦੀ ਮੈਂ ।

ਹਿਮਾਲਯ-ਗੰਗਾ-ਸਮੁੰਦਰ

ਪੋਣ ਪੰਘੂੜੇ ਝੂਟੇ ਲੈਂਦੀ,
 ਅਸਮਾਨੀਂ ਲਟਕੰਦੜੀ,
 ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਲੇ ਗੰਗਾ ਆਈ,
 ਸ਼ਿਖਰਾਂ ਕੁੱਖ ਫਿਰੰਦੜੀ ।
 ਠੰਢ ਲਗੀ, ਠੰਢ ਪਈ ਕਾਲਜੇ,
 ਰੂਪਵਤੀ ਤਦ ਹੋਈ,
 ਚਿੱਟੀ ਬਣੀ ਕੁਹੀੜ ਸੁਹਾਵੀ,
 ਪਰਬਤ ਆਨ ਖਲੋਈ,
 ਹੋਰ ਨਹੀ, ਧੋਲੀ ਵਧ ਹੋਈ,
 ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਲਹਿ ਆਈ,
 ਰੁੰ ਦੇ ਧੁਣਖੇ ਗੁਹੜਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ
 ਪੈਂਦੀ ਫਹਿਬਰ ਲਾਈ ।
 ਬੈਠ ਗਈ ਪਰਬਤ ਦੇ ਉੱਪਰ,
 ਗਾਹੜੀ ਕੱਠੀ ਹੋਈ,

ਅਪਣੇ ਆਪ ਵਿਖੇ ਜੁੜ ਪਯਾਰੀ
 ਜੋਗ ਸਮਾਧਿ ਸਮੋਈ ।
 ਚਿੱਟੀ ਸਾਫ਼, ਦਾਗ਼ ਤੋਂ ਖਾਲੀ,
 ਏਕਾਗਰ, ਇਕ ਰੰਗੀ ।
 ਲਗੀ ਸਮਾਧਿ ਅਡੋਲ ਬਿਰਾਜੀ,
 ਉਮਰਾ ਇਉਂ ਇਕ ਲੰਘੀ ।
 ਪਰ ਇਕ ਕਣੀ ਕਲੋਜੇ ਅੰਦਰ,
 ਉਹ ਪੰਘਰ ਪਈ ਪਯਾਰੀ ।
 ਗੋਮੁਖ ਗੰਗੋਤਰੀ ਕਰ ਰਸਤਾ,
 ਨਿਕਲੀ ਬਾਹਰ ਵਾਰੀ ।
 ਪਤਲੀ ਸਾਫ਼ ਧਾਰ ਇਹ ਨਿੱਕੀ,
 ਉੱਜਲ ਠੰਢੀ ਸੁਹਣੀ,
 ਟਿਕਦੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਾਈ ਏਥੇ,
 ਤਿਲਕ ਪਈ ਮਨ ਮੁਹਣੀ ।
 ਉਠੀ ਓਸ ਹਿਮਾਲੇ ਗੋਦੀਓਂ,
 ਮੱਲਕੜੇ ਖਿਸਕੰਦੜੀ,
 ਹੇਠਾਂ ਤੁਰੀ ਹਿਠਾਹਾਂ ਜਾਂਦੀ
 ਪਰਬਤ ਕੁੱਖ ਫਿਰੰਦੜੀ,
 ਪੱਥਰ ਟੱਕਰ ਖਾ ਨਾ ਰੁਕਦੀ,
 ਮੌੜ ਖਾਇ ਫਿਰ ਟੁਰਦੀ,
 ਰੋਕ ਅਟਕ ਤੋਂ ਅਟਕੇ ਨਾਹੀਂ
 ਮੌੜਿਆਂ ਫਿਰੇ ਨਾ ਮੁੜਦੀ ।
 ਸਗੋਂ ਰਲਾਵੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ,
 ਧਾਰਾ ਜੋ ਦਿਸਿ ਆਵੇ,
 ਹਰ ਪਾਣੀ ਹਰ ਬੂੰਦ ਬੁਲਾਵੇ,
 ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਵੇ ।
 ਵਧਦੀ ਗਈ ਧਾਰ ਏ ਨਿੱਕੀ,
 ਟੁਰਦੀ ਗਈ ਅਗੇਰੇ,
 ਪਰਬਤ ਛੱਡ ਪਹਾੜੀ ਆਈ,
 ਟੁਰਦੀ ਸੰਝ ਸਵੇਰੇ ।
 ਰਾਹ ਉਖੇਰੇ ਲੰਘਦੀ ਜਾਂਦੀ,
 ਟਕਰਾਂਦੀ ਤੇ ਡਿਗਦੀ,
 ਸੰਭਲ, ਸਹਿਜ ਟੁਰੇਂਦੀ, ਤਿਲਕੇ
 ਕਿਤੇ ਨ ਅਟਕੇ, ਟਿਕਦੀ ।
 ਪੱਥਰ ਕਈ, ਨਿਵਾਣ ਉਚਾਣਾਂ,
 ਲੰਘ ਸ਼ਿਵਾਲਕ ਆਈ,
 ਇਸਦੀ ਸੰਧੋਂ ਰਸਤਾ ਕੱਟਿਆ,
 ਹੁਣ ਮੈਦਾਨੀ ਧਾਈ ।
 ਰੂਪ ਬਿਸਾਲ, ਜਲੋਂ ਅਸਗਾਹੀ,
 ਚਲੀ ਪੁਰੇ ਨੂੰ ਪਯਾਰੀ ।
 ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਦੇਸ਼ ਕਰਾਂਦੀ,
 ਭਰਦੀ ਖੇਤ ਕਿਆਰੀ ।

ਮੰਜਿਸ ਬਾਉਂ ਤੋਂ ਗੰਗਾ ਨਿਕਲਦੀ
 ਹੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੰਗੋਤਰੀ ਹੈ ।

ਤਪਿਆਂ ਨੂੰ ਠੰਢ ਪਾਣੀ, ਦੇਂਦੀ
 ਤ੍ਰਿਖਾਵੰਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ,
 ਉਜੜ-ਬੇਹ ਵਸਾਂਦੀ ਗੰਗਾ,
 ਜਾਂਦੀ ਪੂਰਬਵਾਣੀ ।
 ਕਈ ਇਕ ਘਾਟ ਕਿਨਾਰੇ ਉਪਜੇ,
 ਤੀਰਥ ਕਈ ਸੁਹਾਏ,
 ਕਈ ਇਕ ਨਗਰ ਤਟਾਂ ਤੇ ਉਸਰੇ
 ਬਾਂਕੀ ਫਬਨ ਫਬਾਏ ।
 ਫਿਰਦੀ ਇਉਂ ਉਪਕਾਰ ਕਰੇਂਦੀ
 ਸੁਖ ਦੇਂਦੀ ਦੁਖ ਲੈਂਦੀ,
 ਉੱਜਲ ਕਰਦੀ, ਮੈਲੀ ਹੁੰਦੀ,
 ਤਪਸ਼ ਲਵੇ, ਠਰ ਦੇਂਦੀ ;
 ਵੱਡੀ ਪਾੜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਈ,
 ਘਟੀ ਨ ਦਾਨ ਕਰਾਇਆਂ,
 ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਦੇਂਦੀ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਵਧਦੀ,
 ਵਧਦੀ ਦੂਣ ਸਵਾਇਆ ।
 ਹੁਣ ਚੱਲੀ ਸਹੁ ਸਾਗਰ ਵੰਨੇ,
 ਜਾ ਆਰਾਮ ਕਰਾਵੇ,
 ਪੱਧਰ ਇਕ ਇਕਸਾਰ ਜਲਾਤਲ,
 ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਟਿਕ ਜਾਵੇ ।
 ਜਦੋਂ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਸ ਮੁਹਾਣੇ
 ਪਹੁੰਚੀ ਗੰਗਾ ਜਾਈ,
 ਚਾਉ ਭਰੇ ਉਸ ਇੱਕੋ ਜੇਹੇ,
 ਪੁਛਿਆ—'ਕਿੱਥੋਂ ਆਈ ?'
 'ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਵਡੇਰਾ ਸਾਰਾ,
 ਵਣ ਵਣ ਬੂਟੀ ਲਜਾਈ,
 'ਹਰ ਧਰਤੀ ਹਰ ਲੂਣ, ਦਵਾਈ,
 ਧਾਤੂ ਨਾਲ ਰਲਾਈ,
 'ਕਰ ਉਪਕਾਰ ਲੁਟਾਂਦੀ ਆਪਾ
 "ਗੁਣ ਵਾਲੀ" ਕਰ ਧਾਈ
 'ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ੋਂ ਆਈ ਸੁਹਣੀ ?
 ਦੇਵੀ' ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ !'
 ਧਰਕੇ ਮਾਨ ਵਡੇਰਾ ਅੰਦਰ
 ਗੰਗਾ ਆਖ ਸੁਣਾਇਆ:
 'ਗੋਦ ਹਿਮਾਲਯ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਈ,
 ਜੋ ਸਿਰ-ਹਿੰਦ ਸੁਹਾਇਆ;
 'ਉੱਚਾ ਉਹ ਭਾਰਾ ਤੇ ਵੱਡਾ,
 ਹੈ ਗੰਭੀਰ ਹਿਮਾਲਾ,
 'ਉਸ ਤੋਂ ਗੁਣ ਤੇ ਦਾਤਾਂ ਪਾਈਆਂ,
 ਕੀਤਾ ਦੇਸ਼ ਸੁਖਾਲਾ ।
 'ਉਸਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕੁਛ ਸੀ ਮੇਰਾ,
 ਜੋ ਵੰਡਦੀ ਹਾਂ ਆਈ,
 'ਬਾਕੀ ਜੋ ਏਥੇ ਹਾਂ ਲਜਾਈ,
 ਇਹ ਬੀ ਉਸ ਵਡਿਆਈ ।
 'ਪਾਣੀ, ਖਾਣੀ, ਬੂਟੇ, ਬੂਟੀ;
 ਦਰਸ਼ਨ ਬੜੇ ਸੁਹਾਵੇ,

'ਮੌਸਮ ਰੰਗ ਰੰਗੀਲੇ ਉਸ ਦੇ
 ਅੰਤ ਨ ਕੋਈ ਪਾਵੇ ।'
 ਸੁਣਕੇ ਜਸ ਵੱਡੇ ਦਾ ਵੱਡਾ
 ਉੱਚੇ ਦੀ ਉਚਿਆਈ,
 ਦਿਲ ਤਰੰਗ ਸਾਗਰ ਨੇ ਖਾਧਾ
 ਬੋਲਿਆ ਨੱਕ ਚੜ੍ਹਾਈ :—
 'ਉੱਚੇ ਪਰਬਤ ਉਚਤਾ ਵਾਲੇ
 ਕੀ ਉੱਚੀ ਵਡਿਆਈ ?
 'ਕੋਹਾਂ ਡੁੰਘੀਆਂ ਖੱਡਾਂ ਨਾਲੇ
 ਘਾਟੀਆਂ ਦੂਣ ਸਵਾਈ ।
 'ਨਾਲ ਉਚਾਣ ਨਿਵਾਣਾਂ ਰਖਦੇ
 ਕੀ ਉਚਿਆਣ ਬਣਾਵੇ,
 'ਜਦ ਕਿ ਨਾਲ ਨਿਵਾਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ
 ਕੋਝਿਆਂ ਪਈ ਬਣਾਵੇ ?
 'ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਾਹਦੀ ?
 ਨਾਲ ਛੁਟਾਈ ਰਹਿੰਦੀ,
 'ਉਚਿਆਂ ਵਿਚ ਨੀਵਾਣ ਵਸੇਂਦੀ
 ਉਚਤਾ ਭਲੀ ਨ ਬਹਿੰਦੀ ।
 'ਦੇਖ ਅਸਾਂ ਵਲ ਦੂਰੋਂ ਆਈਏ !
 ਪੱਧਰ ਸਦਾ ਰਹਾਈਏ ।
 'ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਲੱਖਾਂ ਆਵਣ
 ਆਏ ਵਿੱਚ ਸਮਾਈਏ ।
 'ਨਾ ਚੋਟੀ, ਨਾ ਸ਼ਿਖਰ ਦਿਖਾਈਏ,
 ਨਾ ਕੋਈ ਖੱਡ, ਨ ਘਾਟੀ,
 'ਦੂਣ ਨ ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ,
 ਕੰਦ੍ਰਾ ਕਿਤੇ ਨ ਪਾਟੀ ।'
 ਸੁਣ ਇਹ ਮਿਹਣਾ ਗੰਗਾ ਸੁਕਚੀ
 ਕਦਮ ਪਿਛੇ ਕਰਦੀ ।
 ਲਹਿਰ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਕਹਿਰ ਫੂਰੇ ਤੇ
 ਇੱਕ ਕਚੀਚੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ।
 ਗੱਜ ਕਹੇ: 'ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਸਾਗਰ
 ਹੁੰਦਾ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ,
 'ਇਕ ਤੁਲ ਰਹੇ ਅਵਸਥਾ ਉਸਦੀ
 ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀਰਾ ।
 'ਹੋਛਿਆਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ,
 ਡੁੰਘੀ ਨਜ਼ਰ ਨ ਪਾਈ,
 'ਸੋਚੀ ਨਹੀਂ ਸੱਚ ਦੀ, ਐਵੇਂ
 ਕੀਤੀ ਨਿਜ ਵਡਿਆਈ ।
 'ਇਹ ਹੈ ਸੱਚ, ਹਿਮਾਲੇ ਖੱਡਾਂ,
 ਨਾਲੇ ਹੈਨ ਨਿਵਾਣਾਂ ।
 'ਪਰ ਤੇਥੇ ਉਹ ਹੈਨ ਉੱਚੀਆਂ
 ਜੋ ਤੂੰ ਕਹੇਂ ਨਿਵਾਣਾਂ ।
 'ਉੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਚਿਆਈ ਉੱਚੀ,
 ਉੱਚਿਆਂ ਦੀ ਨੀਵਾਈ
 'ਨੀਵਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਉਹ ਭੀ ਉੱਚੀ
 ਹੁੰਦੀ ਦੂਣ ਸਵਾਈ ।

'ਜਿਸ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਖੜਕ,
 ਕਰਦੇ ਨਿਜ ਵਡਿਆਈ,
 'ਉਚਿਆਂ ਦੀ ਨੀਵਾਈ ਕੋਲੋਂ,
 ਉਹ ਪੱਧਰ ਨੀਵਾਈ ।
 'ਉਚਿਆਂ ਦੀ ਨੀਵਾਈ ਉੱਚੀ,
 ਨੀਵਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ।
 'ਇਤਨਾ ਨੀਵਾਂ ਹੋਕੇ ਨੀਵਾਂ
 ਕਿਉਂ ਆਖੇ: ਉਹ ਨੀਵਾਂ ।
 'ਛੁੱਟਾਂ ਵਿਚ ਛੁਟਿਆਈ ਵੱਸੇ,
 ਵਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜਚੋਲਣ ।
 'ਅਪਣੇ ਛਿੱਦਰ ਕਜਣੇ ਤਾਂਈਂ,
 ਛਿੱਦ੍ਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੋਲਣ ।
 'ਖੱਡਾਂ ਸੱਚ ਨੀਵੀਆਂ, ਸਾਗਰ ।
 ਪਰ ਤੈਥੋਂ ਹਨ ਉਚੀਆਂ ।
 'ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕੀਕੁਰ
 ਆਖ ਸਕੇ ? ਹੇ ਨਿਚੀਆਂ !
 'ਪਾਣੀ ਤੈਨੂੰ ਜੋ ਪਰਬਤ ਤੋਂ
 ਦਾਨ ਹੋਇਕੇ ਆਇਆ ।
 'ਉਸਦੇ ਉਹਲੇ ਦੱਸ ਸਾਗਰ !
 ਕਿਤਨਾ ਡੂੰਘਾ ਲੁਕਾਇਆ ?
 'ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਘਾਟੀਆਂ ਦੁਣਾਂ,
 ਡੂੰਘਾਂ ਅਤਿ ਡੂੰਘਾਈਆਂ,
 'ਲੈ ਕੱਜਣ ਉਹ ਪਰਬਤ ਕੋਲੋਂ,
 ਤੂੰ ਉਸ ਹੇਠ ਲੁਕਾਈਆਂ ।
 'ਤੇਰੇ ਡੂੰਘਾ ਨਿਵਾਈਆਂ ਨੀਵੇਂ,
 ਲੁਕੀਆਂ ਪਾਣੀ ਉਹਲੇ,
 'ਇਸ ਕਾਰਨ ਤੂੰ ਮਾਨ ਕਰੋ
 ਤੇ ਵਾਕ ਕੁਵੱਲੇ ਬੋਲੋ ?
 'ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਲੁਕ ਹੈ ਨਹੀਂ ਕੋਈ
 ਚੋਟੀ ਸਾਫ ਦਿਖਾਵੇ,
 'ਦੁਣ, ਵਾਦੀਆਂ, ਘਾਟੀ, ਕੰਦ੍ਰਾਂ,
 ਖੱਡਾਂ ਨਹੀਂ ਲੁਕਾਵੇ
 'ਲੁਕੇ ਨਿਵਾਣਾਂ ਵਾਲੇ ਨੀਵੇਂ !
 ਹੋ ਨਿਰਔਥ ਦਿਖਾਵੇ !
 ਗੁਣਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਨ ਲਾਵੇ,
 ਨੀਵਾਂ ਸਦਾ ਰਹਾਵੇ !
 ਇਹ ਕਹਿ ਗੰਗਾ ਮੁੜੀ ਪਿਛੇ,
 ਸਾਗਰ ਮਗਰੋਂ ਧਾਇਆ,
 ਪੱਲੂ ਫੜ, ਖਿੱਚੇ ਵਲ ਅਪਣੀ,
 ਗੰਗਾ ਚਹੇ ਨ ਜਾਇਆ ।
 ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਦਾ ਝਗੜਾ ਲੱਗਾ
 ਗੰਗਾ ਧਾ ਕੇ ਜਾਵੇ,
 ਜਦ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਨਿੰਦਿਆ ਸੁਣਦੀ
 ਪਿਛੇ ਪੈਰ ਹਟਾਵੇ ।
 ਹੋ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਸਾਗਰ ਆਵੇ
 ਅਪਣੀ ਵੱਲ ਖਿੱਚੇਂਦਾ,

ਗੰਗਾ ਵਧੇ, ਮੁੜੇ, ਵਧ ਮੁੜਦੀ
 ਰਗੜਾ ਇਹੋ ਰਹੇਂਦਾ ।
 ਜਦ ਤੋਂ ਟੁਰਿਆ ਝਗੜਾ ਇਹ ਹੈ
 ਖਿਚਾ-ਖਿੱਚ ਹੈ ਜਾਰੀ ।
 ਸਾਗਰ ਕੰਢੇ "ਗੰਗ ਸਾਗਰ" ਦੀ
 ਦੇਖੋ ਦਸ਼ਾ ਨਿਆਰੀ ।
 ਸਾਗਰ ਸਬਲ, "ਗੰਗ ਹੈ ਅਬਲਾ,
 ਬਦੋ ਬਦੀ ਲੈ ਜਾਵੇ,
 ਗੰਗਾ ਜਾ ਨਿੰਦਕ ਦੇ ਦੁਆਰੇ
 ਟਿਕੇ ਨ ਚੋਨ ਨ ਪਾਵੇ ।
 ਕਰ ਅਰਜ਼ੋਈ ਸੂਰਜ ਮੁਹਰੇ
 ਸਦਾ ਦੁਹਾਈ ਦੇਂਦੀ ।
 'ਲੈ ਚਲ ਨੂਰ ! ਹਨੇਰਿਓਂ ਮੈਨੂੰ,
 ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਵਸੇਂਦੀ ।'
 ਖਾ ਗੁੱਸਾ ਸੂਰਜ ਤਪ ਉੱਠਦਾ
 ਸਾਗਰ ਖੂਬ ਤਪਾਵੇ,
 ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਗੰਗ ਨੂੰ ਖਿੱਚੇ
 ਮੋਢੇ ਪੋਣ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ।
 ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰਕੇ,
 ਕਰ ਉੱਚਾ; ਲੈ ਫਿਰਦਾ,
 ਵੇਗ ਵਾਉ ਦੇ ਸੈ ਅਸਮਾਨੀ
 ਰਖਦਾ ਫਿਰਦਾ ਤੁਰਦਾ ।
 ਜਦੋਂ ਸੰਜੋਗੀ ਹੋਣ ਮੇਲ ਆ,
 ਪਵਨ ਰੂਪ ਓ ਗੰਗਾ
 ਫੇਰ ਹਿਮਾਲੇ ਖੇਲੇ ਆਕੇ
 ਰੂਪ ਅਰੂਪੀ ਗੰਗਾ ।
 ਚੋਟੀ ਟਿਕੇ ਬਰਫ ਬਨ ਚਿੱਟੀ,
 ਫੇਰ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਵੇ,
 ਪਰ ਉਹ ਕਟੀ ਵਸੇ ਜੋ ਅੰਦਰ,
 ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਉੱਠ ਜਗਾਵੇ ।
 ਕੋਈ ਚਿਣਗ ਅਗੰਮੀ ਉਸ ਨੂੰ
 ਪੰਘਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਵੇ ।
 ਤਰਸ ਭਰੀ ਉਠ ਟੁਰੇ ਫੇਰ ਉਹ
 ਮਿਹਰ-ਛਹਿਬਰਾਂ ਲਾਵੇ ।
 ਸੁਖ ਦੇਂਦੀ, ਸੁਖ ਲੈਂਦੀ ਨਾਹੀਂ,
 ਦੁਖੀਆਂ ਦੁੱਖ ਮਿਟਾਂਦੀ ।
 ਦੇਂਦੀ, ਵਧਦੀ, ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ,
 ਵਗਦੀ ਟੁਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ।
 ਏਹੋ ਕਾਰ ਅਨੂਠੀ ਹੋਈ
 ਅਕਰਖ ਉਦਕਰਖੋਂ ਭਾਈ ।
 ਮਿਲ ਵਿਛੁੜਣ, ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗੀ,
 ਚਲੀ ਧੁਰਾਂ ਤੋਂ ਆਈ ।

ਅਰਸੀ ਯਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ !

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੁਨਾਲੇ ਦੀ ਡਾਢੀ ਗਰਮੀ ਦੀ ਪੀੜਾ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ ਧੁਰ ਛੱਤ ਤੇ ਸੌਣ ਤੇ ਨੀਲੇ ਨੀਲੇ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਖਿੜੇ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬਹਾਰ ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਬਰਕਤ ਇਕ ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੈ ਜੋ ਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਜਚਦਾ। ਜਦੋਂ ਸਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਦਮ ਇਹ ਅਰਸੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਖੇੜੇ ਤੇ ਨੂਰ ਦੇ ਵੱਸ ਰਹੇ ਵਹਾਰੇ ਅੱਖਾਂ ਉਹਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਇਕ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਰੰਗ ਛਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਦੋਹਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ-ਤਰੰਗ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ :—

ਹੈ ਚੁੱਪ ਹੋਈ ਚੁੱਪ ਹੈ,
ਵਾਹ ਚੁੱਪ ਹੈ ਇਕ ਚੁੱਪ ਹੈ,
ਰੋਲਾਂ ਕਿਤੇ ਹੈ ਸੋ ਗਿਆ
ਨਾ ਚਾਨਣਾ ਨਾ ਧੁੱਪ ਹੈ।
ਖੜਕਾ ਕਰੋ ਨਾ ਰਤਾ ਬੀ,
ਬਿੜਕਾ ਜ਼ਰਾ ਨਾ ਪਾਵਣਾਂ,
ਸਉਂ ਗਏ ਸ਼ੌਰ ਸ਼ਰਾਰਵੇਂ ਨੂੰ
ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਜ਼ਗਾਵਣਾਂ।
ਉਹ ਬੁੱਲ੍ਹ ਹਨ ਹੁਣ ਮਿਟ ਰਹੇ
ਜੋ ਵਿੱਸ ਸਨ ਗੇ ਕੱਢਦੇ,
ਓਹ ਦੰਦ ਹਨ ਹੁਣ ਬੰਦ ਹੋਏ
ਚੱਕ ਜੋ ਸਨ ਵੱਢਦੇ।
ਉਹ ਜੀਭ ਮਿਆਨੋਂ ਪਈ ਹੈ
ਤਲਵਾਰ ਘਾਉ ਜੁ ਲਾਂਵਦੀ,
ਸੀ ਲਤਰ ਲੁਤਰੀ ਕਤਰਦੀ,
ਅਣਮੋਲਵੇਂ ਫਟ ਪਾਂਵਦੀ।
ਉਹ ਅੱਖ ਈਰਖ ਭਰੀ ਜੋ,
ਇਕ ਰੀਸ ਕਰ ਬੇਚੈਨ ਸੀ,
ਜੋ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਗਰਮ ਸੀ,
ਹੋ ਨੈਨ ਜੋ ਬੇਨੈਨ ਸੀ।
ਬਿਨ ਬੋਲਣੋਂ ਜੋ ਬੋਲਦੀ
ਬਿਨ ਜੀਭ ਛੱਟ ਲਗਾਂਵਦੀ,
ਬਿਨ ਅੱਗ ਅੱਗ ਲਗਾਂਵਦੀ,
ਬਿਨ ਮੇਘ ਮੀਂਹ ਬਰਸਾਂਵਦੀ।
ਹਸ ਦੇਵਦੀ, ਹਸਿਆਵਦੀ,
ਰੋਂਦੀ ਤੇ ਜੱਗ ਰੁਆਵਦੀ,
ਪਾ ਕੁੰਡੀਆਂ ਦਿਲ ਵਿੰਨ੍ਹਦੀ,
ਕਰ ਕੇਦ ਬੰਨ੍ਹ ਬਿਠਾਂਵਦੀ।
ਹਾਂ, ਤੀਰ ਅਣੀਆਂ ਵਾਲੜੇ,
ਬਿਨ ਧਨੁਖ ਬਾਣੇਂ ਮਾਰਦੀ,
ਤੇ ਜੀਵਦੇ ਨੂੰ ਕਰੇ ਬਿਸਮਿਲ,
ਬਿਸਮਿਲਾਂ ਜੀਵਾਲਦੀ।
ਉਹ ਅੱਖ ਚੈਚਲ-ਹਾਰ ਤਰਲੇ
ਸੋ ਰਹੀ ਦੋ-ਰੰਗਣੀ।

ਪਾ ਜ਼ਹਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇੱਕ ਖੀਸੇ
'ਮੋਤ, ਜਿੰਦ' ਜਿਨ ਵੰਡਣੀ।
ਜਿਸ ਪਾਸ ਇੱਕ ਮਟੱਕੜਾ
ਪਲਕਾਰੜਾ ਤੇ ਝਮਕਣਾ,
ਇਸ ਝਮਕਣੇ ਦੇ ਹੇਠ ਜਿਸਦੇ
ਜਗਤ ਸਾਰਾ ਦਮਕਣਾਂ,
ਉਹ ਅੱਖ ਡੱਬੀ ਬੰਦ ਹੈ
ਵਿਚ ਛੱਪਰਾਂ ਦੇ ਸੋ ਰਹੀ ;
ਹੈ ਸੁਕਰ, ਸਾਂਈਆਂ ! ਠੰਢ ਵਰਤੀ
ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਾਰੇ ਪੈ ਰਹੀ।
ਆਹਾ ! ਅਸੀਂ ਧੁਰ ਛੱਤ ਤੇ
ਛੱਤ ਕੇਦ ਕੋਲੋਂ ਛੁਟ ਰਹੇ,
ਘਰ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦੀ ਕੰਧ ਤੋਂ
ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉੱਚੇ ਉਠ ਰਹੇ।
ਘਰ-ਕੰਧੀਆਂ ਨੇ ਚਾਰ ਲਾਭੋਂ
ਕੇਦ ਸੀਗਾ ਪਾਇਆ,
ਇਸ ਛੱਤ ਤੇ ਸੀ ਅਰਸ਼ ਕੋਲੋਂ
ਅਸਾਂ ਬੰਦ ਰਹਾਇਆ।
ਘਰ-ਛੱਤ ਨੂੰ ਹੈ ਜਿੱਤਿਆ
ਘਰ-ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਆ ਗਏ,
ਹੈ ਅਰਸ਼ ਨੇੜੇ ਹੋ ਗਿਆ—
ਬੇਕੁੰਠ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਲਏ।
ਅਹੁ ਵੇਖ ਉੱਪਰ ਪ੍ਰਯਾਗੀਆਂ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬ੍ਰਸ਼ਾਵਨ ਹਾਰੀਆਂ,
ਕੁੰਡਾਂ ਹਿ ਅੱਖਾਂ ਮਾਰਿ ਡਲ੍ਹਕਾਂ
ਡਲ੍ਹਕ ਰਹੀਆਂ ਨਜ਼ਾਰੀਆਂ।
ਨਾ ਵੇਰ ਏਹਨੀਂ ਅੱਖੀਆਂ,
ਨਾ ਕਸਤ, ਕੀਨਾਂ, ਡਾਹ ਹੈ,
ਨਾ ਈਰਖਾ, ਨਾ ਦੇਖ ਹੈ,
ਨਾ ਮੋਹ ਹੈ, ਨਾ ਝਾਹ ਹੈ।
ਨਾ ਵਿੰਨ੍ਹਦੀਆਂ ਨਾਂ ਬੰਨ੍ਹਦੀਆਂ,
ਨਾ ਮਾਰ ਮਾਰਨ ਪ੍ਰਯਾਗੀਆਂ,
ਇਹ ਨਹੀਂ ਚੈਚਲ-ਹਾਰੀਆਂ,
ਨਹਿ ਖੇਦ ਦੇਵਣ ਹਾਰੀਆਂ।
ਇਕ ਸ਼ਾਂਤਿ ਇਕ ਅਡੋਲਤਾ,
ਇਕ ਚਾਨਣਾਂ ਇਕ ਡਲ੍ਹਕ ਹੈ,
ਇਕ ਕੁੱਲ ਭਿੰਨੀ ਮਿਹਰ, ਮਾਨੋਂ
ਝਰ ਰਹੀ ਦੀ ਝਲਕ ਹੈ।
ਸਾਰੇ ਉਦਾਲੇ ਨੀਲ ਹੈ,
ਉਸ ਨੀਲ ਵਿਚ ਪਰਭਾਉ ਹੈ,
ਇਸ ਝਾਰਿਆਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਤੇ
ਆਨੰਦ ਦਾ ਲਹਿਰਾਉ ਹੈ।
ਹੈ ਸ਼ਾਂਤਿ ਤੇ ਆਨੰਦ ਨੀਲੋਂ
ਚਿੱਟਿਆ ਤੋਂ ਝਰ ਰਿਹਾ,
ਹੈ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਓ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ
ਆਨੰਦ ਸਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ।

ਹਾਂ, ਦੇਖਣਾ ਇਕ ਹੋਰ ਅਚਰਜ
 ਖੜੇ ਸਾਂਗੇ ਜਾਂ ਅਸੀਂ,
 ਤਾਂ ਦੇਖਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਮੋਰੀ,
 ਧਰਤਿ ਨੀਵੀਂ ਸਾਂ ਅਸੀਂ,
 ਜਾਂ ਆਣ ਏਥੇ ਪਦੇ ਲੰਮੇ
 ਅਰਸ਼ ਨਜ਼ਰੀ ਆਇਆ,
 ਹਾਂ ਪਿਆਂ ਨੂੰ, ਜੀ ਲੰਮਿਆਂ
 ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਸਭ ਦਿਸਿ ਆਇਆ ।
 ਹੈ, ਮੌਜ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਕੇਹੀ
 ਚੁੱਪ ਸ਼ਾਂਤਿ ਏਕਾਂਤ ਦੀ,
 ਜੋ ਖਾਕੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਅਰਸ਼ਾਂ
 ਨਾਲ ਜਾਕੇ ਟਾਂਕਦੀ ।
 ਸੁਖ-ਕੁਲ ਅਰਸ਼ਾਂ ਪੈ ਰਹੀ
 ਰਸ-ਟਪਕ ਉਤੋਂ ਆ ਰਹੀ ।
 ਕਰ ਲੀਨ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ
 ਗੋਦ ਅਪਣੀ ਪਾ ਰਹੀ ।
 ਇਹ ਤਾਰੜੇ, ਕੀ ਅੱਖੀਆਂ
 ਉਸ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ,
 ਜੋ 'ਸਹਸ' ਹੀ 'ਤਵ ਨੈਣ' ਕਰਕੇ
 ਆਖੀਆਂ, ਜਗ-ਮੋਹਣੀਆਂ ?
 ਨਾ 'ਨੈਣ' ਜਿਸਦਾ ਅੰਗ ਕੋਈ
 ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੇ ਅੱਖੀਆਂ ?
 ਸੁਖ ਦੇਣ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ
 ਖੁਹਲਕੇ ਹਨ ਰੱਖੀਆਂ ?
 ਸੁਖ ਦੇਂਦੀਆਂ, ਠੰਢ ਪਾਂਦੀਆਂ,
 ਰਸ ਰੰਗ ਦੇਵਣਹਾਰੀਆਂ,
 ਜਗ-ਅੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਇ ਜੋਫੀ
 ਅਰਸ਼ ਲਜਾਵਨ ਪਯਾਰੀਆਂ ।
 ਯਾ ਭਲੇ ਭਲੇ ਜੁ ਹੋਇ ਦੁਨੀਆਂ
 ਬਨ ਗਏ ਮਰਿ ਤਾਰੜੇ,
 ਵਿਚ ਅਰਸ਼ ਦੇ ਲਟਕੰਦੜੇ
 ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤਿ ਤੋਂ ਲਣ ਪਯਾਰੜੇ ।
 ਜਾਂ ਨੀਂਹ ਪਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ
 ਮੋਰੀਆਂ ਹਨ ਹੋਈਆਂ,
 ਹੈ ਤੱਕਦਾ ਓ ਆਤਮਾ
 ਦੇ ਝਲਕ ਡਲਕਾਂ ਗੋਰੀਆਂ ।
 ਜਾਂ ਲੋਕ ਹਨ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦੇ
 ਜੋ ਲੁਕੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਹੈ,
 ਇਕ ਸਾਂਝ ਚਾਨਣ ਕਰ ਰਹੇ
 ਸੰਗ ਅਸਾਂ, ਪਾਕੇ ਖਿੱਚ ਹੈ ।
 ਹਨ ਆਪਣੇ ਓ ਹਾਲ ਰਖਦੇ
 ਚਾਨਣ ਦੇ ਉਹਲੜੇ,
 ਇਕ ਚਾਨਣ ਦਾ ਨਾਲ ਸਾਡੇ
 ਨੇਹੁ ਕਰਦੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ।
 ਜਾਂ ਤਣੀ ਚੁੰਨੀ ਰੇਸ਼ਮੀ
 ਨੀਲੀ ਜੜੀ ਸੰਤਾਰਿਆਂ,

ਕਾਦਰ ਜਿਨੂੰ ਹੈ ਸੀਸ ਕੁਦਰਤ
 ਆਪ ਹੱਥੀਂ ਤਾਣਿਆਂ ।
 ਹੈ ਨੀਲ ਮਾਇਆ ਦੋਸਦਾ,
 ਤਾਰੇ ਦਿਸੇਂਦੇ ਜਿੰਦੀਆਂ,
 ਜੋ ਜਿੰਦ ਪਾਵਣ ਹਾਰੀਆਂ
 ਕਿਰਨਾਂ ਸਦਾ ਹਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ।
 ਚਹਿ ਕੁੱਛ ਹੋਵੇ ਅਸਾਂ ਨੂੰ
 ਨਾ ਅੰਬ ਗਿਣਨੇ ਲੋੜ ਹੈ,
 ਹੈ ਲੋੜ ਸੁਆਦ ਚਖਾਣ ਦੀ
 ਰਸ ਮਾਣਨੇ ਦੀ ਓੜ ਹੈ ।
 ਬਨ ਗਏ ਸਾਡੇ ਯਾਰ ਤਾਰੇ
 ਪਯਾਰ ਅਸਾਂ ਕਰਾਂਵਦੇ,
 ਓ ਰਿਸ਼ਮ ਤਾਰੀ¹ ਪਲਮਦੇ,
 ਇਉਂ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ ਉਤਰ ਆਂਵਦੇ,
 ਆ ਵੜਨ ਸਾਡੀ ਅੱਖੀਆਂ
 ਵਿਚ ਪੁਤਲੀਆਂ ਦੇ ਮਾਂਵਦੇ,
 ਜਾ ਲਹਿਣ ਸਾਡੇ ਕਾਲਜੇ
 ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤਿ ਮਿੱਠ ਪੁਚਾਂਵਦੇ,
 ਤੇ ਤਪਤ ਸਾਰੀ ਮੋਟਦੇ
 ਇਕ ਠੰਢ ਅਰਸ਼ੀ ਪਾਂਵਦੇ ।
 ਆ ਚੰਦ ਰਾਤੀਂ ਕਦੇ ਪਯਾਰਾ
 ਰੰਗ ਹੋਰ ਲਗਾਂਵਦਾ,
 ਦੁਧ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਚਾਨਣੀ ਦੀ
 ਛਹਿਬਰਾਂ ਚਾ ਲਾਂਵਦਾ ।
 ਤੰਦ ਛੱਤ ਸਾਡੀ ਬਣੇ ਜੀਕਰ
 ਛੰਡ-ਪਾਰਾ ਹੋਂਵਦਾ,
 ਵਿਚ ਪਲੰਘ ਸਾਡਾ ਦਿੱਸਦਾ,
 ਬਜ਼ਰਾ ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਸੋਂਹਦਾ ।
 ਉਸ ਉੱਪਰੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਲੇਟੇ
 ਚਾਂਦਨੀ ਵਿਚ ਲੈ ਰਹੇ,
 ਜੀ, ਤਾਰੀਆਂ ਮਨ ਪਯਾਰੀਆਂ,
 ਵਿਚ ਛਹਿਬਰਾਂ ਦੇ ਪੈ ਰਹੇ ।
 ਏ ਚੰਦ ਤਾਰੇ ਯਾਰ ਪਯਾਰੇ
 ਨੀਲ ਪਯਾਰਾ ਮੀਤ ਹੈ,
 ਦੇ ਰਾਤ ਪਯਾਰੀ ਸਖੀ ਮਿੱਠੀ
 ਸ਼ਾਂਤਿ ਜਿਸ ਦੀ ਰੀਤਿ ਹੈ ।
 ਹਨ ਚੁੱਪ ਤੇ ਏਕਾਂਤ, ਘਰ ਵਿਚ
 ਬਨ ਗਿਆ ਬਨ-ਸਾਜ ਹੈ,
 ਇਸ ਮਾਤ-ਲੋਕੇ ਬੈਠਿਆਂ
 ਬੈਕੁੰਠ ਵਾਲਾ ਰਾਜ ਹੈ ।
 ਇਹ ਮੌਜ ਮਾਣੀ, ਮੌਜ ਮਾਣੀ
 ਸੱਤ ਮਹੀਨੇ ਪਯਾਰਿਆ,
 ਏ ਸੰਗ ਬਣਿਆਂ ਰੰਗ ਬਣਿਆਂ
 ਰੰਗ ਰੱਬ ਖਿਲਾਰਿਆ,

¹ ਮੰਡਰਨਾ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ

ਪਰ ਹਾਇ ! ਕਾਲ ਬਿਕਾਲ ਕੋਝੇ
ਭਾਵਦਾ ਨਹੀਂ ਮੇਲ ਹੈ,
ਰਸ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਚਮਨ ਵਿਚ
ਜਾ ਦੇਵਦਾ ਜੜ੍ਹ ਤੇਲ ਹੈ ।
ਇਸ ਪਾਪੀਏ ਇਕ ਦੂਤ ਮਾਡਾ
'ਸਿਆਲ' ਨਾਮੇ ਘੱਲਿਆ,
ਜਿਨ੍ਹ ਸੁਖ ਅਸਾਡਾ ਮੇਲ ਸਾਡਾ
ਹਾਇ ! ਆਕੇ ਸੱਲਿਆ ।
ਇਕ ਠੰਢ ਦੀ ਏ ਫੌਜ ਕਿਧਰੋਂ
ਕਟਕ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆਇਆ,
ਧੁਰ ਛੱਤ ਸਾਡਾ ਸਉਣ ਇਸ
ਬੇਦਰਦ ਨੇ ਆ ਗੁਆਇਆ ।
ਹਾਂ, ਅੱਜ ਹਾਏ ! ਅੱਜ ਸਹੀਓ !
ਹੇਠ ਸਤੁਣਾ ਪੈ ਗਿਆ,
ਉਹ ਰੰਗ ਅਰਸੀ ਗਿਆ ਸਾਥੋਂ,
ਸਿਆਲ ਪਾਪੀ ਲੈ ਗਿਆ ।
ਫੁਪ ਹੋ ਗਏ, ਹੋ ਤਾਰਓ !
ਓ ਨੀਲ ਪਯਾਰੇ ਲੁਕ ਗਿਓ !
ਓ ਗਿਓ ਕਿੱਥੇ ਚੰਦ ਵੀਰਾ !
ਦਰਸ ਦੇਣੋਂ ਉਕ ਗਿਓ ?
ਹਾਂ, ਤੁਸਾਂ ਅਸਾਂ ਵਿਚਾਲ ਸਜਨੋਂ !
ਛੱਤ ਪਾਪਣ ਆ ਗਈ,
ਪਾ ਵਿੱਥ ਮਿਲੇ ਵਿਛੋਨਿਆਂ ਵਿਚ
ਹੋਇ ਪਰਦਾ ਛਾ ਗਈ ।
ਹੁਣ ਚਾਰ ਹਨ ਜੋ ਕੰਧੀਆਂ
ਇਕ ਛੱਤ ਉੱਪਰ ਘੋਪ ਹੈ,
ਹਾਂ, ਪਏ ਵਾਂਗੂੰ ਤਿੱਤਲੀ, ਜਿਸ
ਪਿਆ ਸਿਰ ਤੇ ਟੱਪ ਹੈ ।
ਹੁਣ ਕੌਣ ਠੰਢੀ ਆਵਸੀ
ਆ ਅੱਖ ਮੇਰੀ ਠਾਰਸੀ ?
ਇਹ ਤਪੀ ਦਿਨ ਦੀ ਥੱਕ ਟੁੱਟੀ
ਕੌਣ ਹਾਏ ! ਪਯਾਰਸੀ ?
ਉਹ ਸੂਰ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸਨੋਂ
ਜੋ ਸਿਰ ਅਸਾਡੇ ਆਵਦਾ,
ਹੁਣ ਕੌਣ ਹਾਏ ! ਦੇਵਸੀ
ਓ ਕੌਣ ਪੀਘ ਬੁਟਾਂਵਦਾ ?
ਉਹ ਚਾਂਦਨੀ ਦੁਧ ਵਾਂਗ ਚਿੱਟੀ
ਲਹਿਰਦੀ ਜੋ ਆਵਦੀ
ਆ ਪਾ ਗਲੱਕੜੀ ਪਯਾਰਦੀ
ਸਭ ਤਪਤ ਦਿਲ ਲਹਿ ਜਾਂਵਦੀ,
ਓ ਗਈ ਕਿੱਥੇ, ਗਈ ਕਿੱਥੇ
ਗਈ ਕਿੱਥੇ ਸੋਹਿਣੀ ?
ਓ ਨਾਚ ਨਚਦੀ ਮਲਕੜੇ
ਘੀ ਸੋਮਰਸਾਂ ਨੂੰ ਰੋਹਿਣੀ ।¹

¹ਸੋਮਾਂ ਨਾਮੇ ਬੁਟੀ ਦਾ ਰਸ ਪੁਸ਼ਟੀ
ਕਾਰਕ ਤੇ ਸਰੂਰ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ।
²ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਇਸਤੀ ।

ਹਾ ! ਗਈ ਸਾਥੋਂ ਖੁੱਸ ਪਯਾਰੀ
ਅਸੀਂ ਅੰਦਰ ਵੜ ਗਏ,
ਜਿਉਂ ਕੁੱਪ ਅੰਦਰ ਪੈਣ ਚੁਝੇ
ਛੱਤ ਅੰਦਰ ਤੜ ਗਏ ।
ਮਿਟ ਜਾਓ ਪਯਾਰੀ ਅੱਖੀਓ !
ਹੁਣ ਨੇਹੁ ਨੀਂਦਰ ਲਾਵਣਾਂ,
ਕੀ ਖੁੱਲ੍ਹਣਾਂ ਬਿਨ ਸੱਜਣਾਂ !
ਕੀ ਪਯਾਰ ਬਿਨ ਝਮਕਾਵਣਾਂ !

ਬਨਫਸ਼ਾਂ ਦਾ ਫੁੱਲ¹

ਬਨਫਸ਼ਾਂ ਦੇ ਡਾਢੇ ਖੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਫੁੱਲ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ
(ਖੁਦਰੋ) ਤੇ ਮੈਦਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਖੇ ਬਾਗ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਏ ਹੋਏ
ਸਿਆਲੇ ਵਿਚ ਖਿਲਦੇ ਹਨ, ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਏਹ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਖਿੱਚਣ
ਵਾਲੇ ਢੰਗ ਉੱਗਦੇ ਵਧਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਬੀ ਲੋਕੀਂ ਜਾ ਤੋੜਦੇ
ਹਨ, ਇਸਦੇ ਟੁੱਟਣ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਿਲ-ਤਰੰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ
ਅੰਕਤ ਹਨ :—

ਮਿਰੀ ਛਿਪੀ ਰਹੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ,
ਮੈਂ ਨੀਵਾਂ ਉੱਗਿਆ ;
ਕੁਈ ਲਗੇ ਨ ਨਜ਼ਰ ਟਪਾਰ,
ਮੈਂ ਪਰਬਤ ਲੁੱਕਿਆ ।
ਮੈਂ ਲਿਆ ਅਕਾਸ਼ੋਂ ਰੰਗ
ਜੁ ਸ਼ੋਖ ਨ ਵੰਨ ਦਾ ;
ਹਾਂ, ਧੁਰੋਂ ਗ਼ਰੀਬੀ ਮੰਗ,
ਮੈਂ ਆਯਾ ਜਗਤ ਤੇ ।
ਮੈਂ ਪੀਆਂ ਅਰਸ ਦੀ ਤੇਲ,
ਪਲਾਂ ਮੈਂ ਕਿਰਨ ਖਾ ;
ਮੇਰੀ ਨਾਲ ਚਾਂਦਨੀ ਖੇਲ,
ਰਾਤਿ ਰਲ ਖੇਲੀਏ ।
ਮੈਂ ਮਸਤ ਆਪਣੇ ਹਾਲ,
ਮਗਨ ਗੰਧਿ ਆਪਣੀ ।
ਹਾਂ, ਦਿਨ ਨੂੰ ਭੋਰੇ ਨਾਲ
ਭਿ ਮਿਲਨੋਂ ਸੰਗਦਾ ।
ਆ ਸ਼ੋਖੀ ਕਰਕੇ ਪਉਣ
ਜਦੋਂ ਗਲ ਲੱਗਦੀ,
ਮੈਂ ਨਾਂਹਿ ਹਿਲਾਵਾਂ ਧਉਣ
ਵਾਜ਼ ਨਾ ਕੱਢਦਾ ।
ਹੋ, ਫਿਰ ਬੀ ਟੁੱਟਾਂ, ਹਾਇ !
ਵਿਛੋੜਨ ਵਾਲਿਓ
ਮਿਰੀ ਭਿੰਨੀ ਇਹ ਖੁਸ਼ਬੋਇ
ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਛਿੱਪਦੀ ।
ਮਿਰੀ ਛਿਪੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਚਾਹ
ਤੇ ਛਿਪ ਟੁਰ ਜਾਣ ਦੀ ;
ਹਾਂ, ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਨਾਂਹ,
ਮੈਂ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ।

¹Voilets,

ਰੁਤ-ਫੇਰ ਦਾ ਉਜਾੜਾ
ਸੀਗਾ ਨ ਮੋਟਵਾਰਾ ।
'ਖਿੜਵੀਂ' ਬਹਾਰ' ਦੇਖੀ
ਬੁਲਬੁਲ ਤੂੰ ਜੀ ਲੁਭਾਯਾ
ਸੱਚੀ ਨ 'ਰੁਤ ਮਿਟਵੀਂ'
ਹੋਣਾ ਜਿਨ੍ਹੇ ਹੈ ਪਾਯਾ ।

ਬੁਲਬੁਲ (ਢਾਹ ਮਾਰ ਕੇ) :—

ਪਯਾਰੇ ਜਿ ਦਾਗ਼ ਬਿਰਹੇਂ
ਹਿਰਦੇ ਸੀ ਅੰਤ ਲਾਣਾ,
ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਸੀ ਜੀਵਨ,
ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਲੁਭਾਨਾ ?
ਮਰਨਾਂ ਸਜਨ ਜੇ ਤੈਂ ਸੀ
ਕਿਉਂ ਮੈਂ ਨ ਨਾਲ ਮੋਈ ?
ਭਰਿਆ ਇਹ ਛੱਡ ਮੇਲਾ,
ਕੀਤਾ ਨ ਭੋਰ ਜਾਣਾ ?
ਜੀਉਣਾ ਬਿਨਾ ਪਿਆਰੇ
ਸੂਰਜ ਬਿਨਾ ਹੈ ਚਾਨਣ,
ਟਿਕਣਾ ਜਿਵੇਂ ਹੈ ਉਸਦਾ
ਜਿਸਦਾ ਨ ਹੋ ਟਿਕਾਣਾ ।
ਵਾਹੀ ਓ ਦਰਦ ਵਾਲੇ !
ਦਰਦੀ ਬਣੀ ਦੁਖੀ ਦਾ,
ਜਿੰਦੋਂ ਹੈ ਜਾਨ ਅੱਕੀ,
ਇਸਦਾ ਕਰੀਂ ਸਮਾਣਾ ।
ਅੰਧੇਰ ਛਾ ਗਿਆ ਹੈ
ਵਰਤੀ ਹੈ ਸੁੰਝ ਸਾਰੇ,
ਅਣਹੋਂਦ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ,
ਪਰਲੋਂ ਦਾ ਹੈ ਮੁਹਾਣਾ ॥੯੦॥

ਰਾਹੀ ! ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਵੀਂ
ਚੱਕਰ ਹਨੁਟ ਆਯਾ,
ਮੇਰੀ ਅਲਖ ਮੁਕਾਵੀਂ
ਝਗੜਾ ਦਈਂ ਚੁਕਾਯਾ !

ਰਾਹੀ :—

ਕੀਤੀ ਉਹੀ ਹੈ ਬੁਲਬੁਲ !
ਪਹਿਲਾਂ ਜੁ ਮੈਂ ਅਲਾਈ,
ਲੱਗੀ ਨਹੀਂ ਸੁਹਾਵੀ
ਸੱਚੀ ਜੁ ਸੀ ਸੁਣਾਈ ।
ਪਿਛਲੀ ਗਈ ਨੂੰ ਰੋਵੇਂ,
ਮਰਨਾਂ ਚਹੇਂ ਅਜਾਈਂ
ਅੱਗੇ ਦੀ ਸਾਰ ਕੋਈ,
ਤੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨ ਆਈ ।

ਖਿੜਿਆ ਪ੍ਰਗਟ ਜੁ ਦੇਖੇਂ
ਬਦਲੇ ਦੇ ਪਲ ਛਿਨੇ ਹੈ,
ਕਾਇਮ ਇ ਬਦਲੀ ਅੰਦਰ
ਤੁਰਿਆ ਸਦਾ ਹੀ ਜਾਈ ।
ਠਹਿਰਨ ਨ ਏਸ ਅੰਦਰ,
ਇਕਰਸ ਨ ਰਹਿਣ ਏਥੇ
ਪਲਟੇ ਤੇ ਪਲਟਾ ਆਵੇ
ਮੂਰਤ ਦੀ ਖੇਡ ਨਜ਼ਾਈਂ ।
ਚੱਕਰ ਚਲੇ ਹੈ ਹਰਦਮ,
ਖਿਨ ਖਿਨ 'ਵਟਾਉ' ਹੋਂਦਾ,
ਕਾਇਮ 'ਵਟਾਉ' ਅੰਦਰ
ਠਹਿਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਰਾਈ ।
ਬੀਤੀ ਬਹਾਰ ਖਿੜਵੀਂ,
ਆਇ ਇ ਪਤਝੜੀ ਹੈ,
ਬੀਤੇਗੀ ਪਤਝੜੀ ਏ,
ਮੁੜਕੇ ਬਸੰਤ ਆਈ ।
ਦੇਖੇਂ ਕਟੀਲ ਡਾਲਾਂ,
ਹੋਵੇਂ ਉਦਾਸ ਜਿੰਦੋਂ;
ਖਿੜਨਾਂ ਹੈ ਫੇਰ ਇਸਨੇ,
ਮੌਸਮ ਨਵੇਂ ਤੇ ਜਾਈ ।
ਉਦੀ ਕਰੁੰਬਲੀ ਤੇ
ਪੱਤੇ ਹਰੇ ਤਿ ਕਲੀਆਂ
ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨਾਲੇ
ਆਵੇਗੀ ਕਰਕੇ ਧਾਈ ।
ਰੋਂਦੀ ਹੋਂ ਕਾਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ?
ਟੋਲੇ ਹੋਂ ਮੋਤ ਕਾਹਨੂੰ ?
ਧੀਰਜ ਕਰੇਂ ਜਿ ਬੜਾ,
ਚਿੰਤਾ ਰਹੇ ਨ ਕਾਈ ॥੧੦੦॥
ਸੁਖ ਦੇਣ ਹਾਰ ਸੱਚਾ
ਹੈ ਭੇਤ ਮੈਂ ਸੁਨਾਯਾ,
ਜਿਸਨੇ ਏ ਧਾਰ ਲੀਤਾ,
ਦੁਖੜਾ ਹੈ ਉਸ ਮਿਟਾਯਾ ।

ਬੁਲਬੁਲ :—

ਕੇਹਾ ਹੈ ਬਾਗ਼ ਸੁਹਣਾ !
ਸੁਹਣਾ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ,
ਪਯਾਰੇ ਦਾ ਸੰਗ ਦਰਸ਼ਨ
ਰਹਿੰਦਾ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
ਖੇਡਾਂ ਸਮਾਂ ਕਰੇ ਦਾ,
ਦੱਸੇ ਦਿਖਾ ਲੁਕਾਵੇ,
ਲੁਕਿਆਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਦੱਸੇ
ਰੜਖੇੜ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ।
ਆਸਾ ਕਰੇਂ ਕਿਵੇਂ ਹੀ,
ਕਰਦਾ ਸੋਮਾਂ ਹੈ ਹਰੋਂ,

ਚਿਤਵੇ ਰਿਦੇ ਕੁਛ ਹੋਰੋਂ
ਹੁੰਦੀ ਓਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
ਬਣਕੇ ਫਦੋਕ ਇਸਦੀ
ਸੋਂਦਰਯਤਾ ਦੀ ਚੁੰਡਣ,
ਲਿਵਲਾਇ ਨੇਹੁ ਪਾਲਣ,
ਜੌਂਦਿਆਂ ਮਰਨ ਜਿਹੀ ਹੈ ।
ਬਿਰਹੋਂ ਕਟਾਰ ਸਹਿਣੇ,
ਹਾਵੇ ਉਡੀਕ ਤਰਸਣ,
ਸਿੱਕਣ, ਨਿਰਾਸ, ਕੁੱਸਣ
ਕਿਸ ਅਰਥ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ?
ਲੈਕੇ ਜਿ ਇਕ ਝਾਕਾ,
ਖਾ ਘਾਉ ਪਟਕਣਾ ਹੈ,
ਇਕ ਰਸ ਨ ਮੇਲ ਹੋਣਾ,
ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਹੋ ਕਿਹੀ ਹੈ ?
ਇਕ ਰਸ ਨਹੀਂ ਜੁ ਰਹਿੰਦਾ,
ਤਰਸਾਉਂਦਾ, ਸਿਕੋਂਦਾ
ਖਿਦੂ ਦੇ ਵਾਂਙ ਸਟਦਾ,
ਧੁਰ ਬਾਣ ਏ ਪਈ ਹੈ,
ਉਸ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋਣਾ,
ਹੈ ਗੱਲ ਨਾ ਅਨੋਖੀ,
ਉਪਰਾਮ ਹੋਇ ਰਹਿਣਾ,
ਰਸਤਾ ਇਹੋ ਸਹੀ ਹੈ ।
ਰਾਹੀ ! ਉਦਾਸ ਜੀਵਨ
ਮੇਰੇ ਸਿਰੇ ਤੇ ਆਯਾ
ਜੋਗਨ ਬਨਾਂਗੀ, ਤੋੜਾਂ
ਮੋਹ ਸੀਗ ਜੋ ਲਗਾਯਾ ॥੧੧੦॥

ਸੁਹਣਪ ਪਯਾਰੇ ਦਾ ਜੇ
ਚਾਹੋਂ ਸਦਾ ਰਹਾਵੇ
'ਜਿਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ'
ਵਿਚ ਓਸਦੇ ਤੂੰ ਜਾਈਂ ।
'ਅਣਡਿੱਠ' ਹੈ ਜੋ ਕਾਰਨ
ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਹਣਪ ਪ੍ਰਗਟੇ,
ਉਸਦਾ ਸਰੂਪ ਇਕਰਸ
ਰਹਿੰਦਾ ਸਦਾ ਸਦਾਈਂ ।
ਟਿਕਿਆ ਕਰੋਂ ਜਿ ਹਿਰਦਾ
ਹਿੱਲੇਂ ਨ ਡੋਲ ਖਾਵੇਂ,
'ਅਣਡਿੱਠ' ਨੂੰ ਜਿ ਵੇਖੋਂ
ਸੀਤਲ ਸਦਾ ਰਹਾਈਂ ।
ਦਿੱਸੇ ਜੁ ਖੇਡ ਅੱਖੀਂ
ਪਰਤੇ ਓ ਹਰ ਘੜੀ ਹੈ,
ਹਿਰਦਾ ਨ ਦੇਖ ਡੋਲੇ,
ਤਦ ਮੌਜ ਹੈ ਲਗਾਈ ।
'ਕਾਰਨ' ਵਿਖੇ ਲਗਾਵੀਂ
ਲੈ ਇਕਰਸੀ ਸਦਾਈਂ,
'ਕਾਰਜ' ਦੇ ਪਲਟ ਦੇਖੀਂ
ਦੇਖੀਂ ਨ ਕਾਪ ਖਾਈਂ ।
'ਪਰਕਾਸ਼' ਦਾ ਜੁ ਰਸ ਹੈ
'ਇਕਰਸ' ਰਿਦੇ ਨੇ ਪਾਯਾ,
'ਇਕਰਸ' ਰਿਦੇ ਨੇ ਰਸ ਹੈ
'ਅਣਡਿੱਠ' ਦਾ ਚਖਾਯਾ ॥੧੨੦॥

ਪੁਸ਼ਪਾਵਤੀ-ਚੰਦ੍ਰਾਵਰ

ਰਾਹੀ :-

ਬੁਲਬੁਲ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੇਖੋਂ
ਇਕਰਸ ਚਹੇਂ ਹੋ ਜਾਈ
ਆਸਾ ਅਫੱਲ ਏ ਹੈ,
ਕੁਦਰਤ ਚਹੇਂ ਉਟਾਈ
ਪਰਗਟ ਜੁ ਖੇਡ ਦੇਖੋਂ
ਸਾਰੀ ਦੁਪੱਖ ਵਾਲੀ
ਮੂਰਤ ਦੇ ਦੋਇ ਪਾਸੇ
ਦੋਵੇਂ ਸਦਾ ਤਕਾਈਂ ।
'ਪਰਗਟ' ਨ ਹੋਇ ਇਕਰਸ
ਦੇਖੋਂ ਜੁ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ,
ਇਕ ਰਸ ਰਿਦਾ ਬਨਾਵੇਂ
ਤਦ ਡੋਲਣਾ ਬਿਲਾਈ ।
ਹਰਦਮ ਖੁਸ਼ੀ ਸੁਖੀ ਤੂੰ
ਰਹਿਣਾ ਜਿ ਲੋਚਦੀ ਹੈਂ,
ਇਹ ਮੌਜ ਬੁਲਬੁਲੇ ਤੂੰ
'ਹਿਰਦੇ ਟਿਕੇ' ਤੋਂ ਪਾਈਂ ।

ਰੂਪ, ਰੰਗ, ਕਈ ਲੋੜਾਂ, ਗਰਜ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਜੇ ਖਿੱਚ ਪੈ ਜਾਏ,
ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ 'ਚੰਗਾ ਲੱਗਣਾ' ਜੀ ਸਮਾ ਜਾਏ, ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ
ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਦੀ ਭੁੱਲ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸੱਚੇ ਪਿਆਰ ਦੇ
ਠਕੜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ :—

ਪੁਸ਼ਪਾਵਤੀ (ਇਕੱਲੀ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ) :

ਦਿੱਤੀ ਹਾਰ ਦਿਲਾ ! ਤੂੰ ਭਾਰੀ
ਪ੍ਰੇਮ ਤੀਰ ਖਾ ਵਿੱਝ ਗਿਓਂ,
ਬੰਦਲ ਅਜੇ ਵੱਸਿਆ ਨਾਹੀਂ
ਤੂੰ ਅੱਗੇ ਹੀ ਭਿੱਜ ਗਿਓਂ ।
ਖੱਪ ਗਈ ਅੱਜ ਸੱਚਾਂ ਕਰਦੀ,
ਜੀ ਲਾਂਦੀ ਮੈਂ ਅੱਕ ਗਈ,
ਬਾਗੋਂ ਨਿਕਲ ਬਨਾਂ ਵਿਚ ਆਈ,
ਓਟ ਤਕਾਈ ਬੱਕ ਗਈ ।
ਜਿੱਥੇ ਜਾਵਾਂ ਮਨ ਏ ਨਾਲੇ,
ਇਸ ਤੋਂ ਕਿੱਥੇ ਲੁੱਕ ਸਕਾਂ,

ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ ਈ ਬਾਬੂਆ ! ਨਾਲ ਸਾਡੇ,
ਬਿਨ ਦੋਸ਼ਿਆਂ ਆਨ ਸਤਾਇਆਈ ।
ਤੇਰੇ ਮਾਂਹ ਨਾ ਅਸਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਮਾਰੇ,
ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਤੇ ਭੁਏ ਪਟਕਾਇਆਈ ?
ਜੱਗ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਲਈ ਬੰਦੂਕ ਆਈ,
ਮੌਢੇ ਬੀਰਾਂ ਹੀ ਏਸ ਨੂੰ ਚਾਇਆਈ ।
ਦੱਸ ਕਾਇਰਾ ! ਮੁਰਖ ਉਹ ਰਹੇ ਕਿੱਥੇ,
ਤੇਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹੇ ਇਹ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੜਾਇਆਈ ?
ਵਿੱਚ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਵੱਸਦੇ ਹਾਂ,
ਮਕੜੀ ਵਾਂਗ ਨਾ ਫਸਲ ਵਰਾਨ ਕਰਦੇ ।
ਤੋਤਰਾਂ ਵਾਂਗ ਨ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਟੁੱਕਦੇ ਹਾਂ,
ਕਦੇ ਬਾਗ ਦਾ ਨਹੀਂ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ।
ਬੁਲਬੁਲ ਵਾਂਗ ਨਾਂ ਮੱਲਦੇ ਫੁੱਲ ਬਾਬੂ,
ਪਿੱਦੀ ਵਾਂਗ ਮਕਰੰਦਾਂ ਨਾ ਹਾਨ ਕਰਦੇ ।
ਖਾਣਹਾਰ ਨਾਂ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ,
ਕੁਛ ਆਦਮੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਤਰਦੇ ।
ਜਿਹੜਾ ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਧੁਰਾਂ ਦਾ 'ਸੱਪ' ਵੇਰੀ,
ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਵੇਸ਼ ਕੁਹਾਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਜੀਹਦੇ ਲੜੇ ਦਾ ਦਾਰੂ ਨ ਤੁਸਾਂ ਪੱਲੇ,
ਜਿਹੜਾ ਮਲਕੜੇ ਡੰਗ ਚਲਾਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਜਿਹੜਾ ਦੁੱਧ ਬੀ ਪੀਕੇ ਡੰਗ ਕਰਦਾ,
ਜਿਹੜਾ ਪਾਲਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਝਾਂਵਦਾ ਹੈ,
'ਵੇਰੀ' ਓਸਦਾ ਮੋਰ ਅਹਾਰ ਕਰਦਾ,
ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਾਂਵਦਾ ਹੈ ।
ਕੀੜੇ ਹੋਰ ਜਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਜਾਨ ਕਰਦੇ,
ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੋਗ ਉਪਜਾਂਵਦੇ ਨੀਂ,
ਜਿਹੜੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਜੇ ਵਧਣ ਤਾਂ ਧਰਾ ਸਾਰੀ,
ਭੀੜ ਆਪਣੀ ਨਾਲ ਤਰਾਂਵਦੇ ਨੀਂ;
ਬੁਣਬੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਲਖ ਮੁਕਾਂਵਦਾ ਹਾਂ,
ਤੁਹਾਡੇ ਵੀਰ ਸਾਥੋਂ ਸੁਖ ਪਾਂਵਦੇ ਨੀਂ ।
ਧਰਤੀ ਪਏ ਦਾਣੇ ਮੈਂ ਖਾਂਵਦਾ ਹਾਂ,
ਢੱਠੇ ਡਿੱਗੜੇ ਹੱਥ ਜੋ ਆਂਵਦੇ ਨੀਂ ।
ਭਲਾ ਕਰੋ ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਬਾਬੂਆ ਓਇ !
ਤੁਸੀਂ ਓਸਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰਾਂਵਦੇ ਹੋ !
ਮੰਕੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫੁੰਡ ਮਾਰਦੇ ਹੋ !
'ਘਾਤੀ-ਮਿੱਤ੍ਰ' ਬੀ ਤਦੇ ਸਦਾਂਵਦੇ ਹੋ ।
ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੋ ਬੁਰਾ ਕਮਾਂਵਦੇ ਹੋ,
ਬੁਰਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਕਮਾਂਵਦੇ ਹੋ ।
ਨੇਕੀ ਨੇਕੀ ਦੀ ਕੂਕ ਹੋ ਦੇਣਹਾਰੇ,
ਬੁਰਾ ਬੁਰਾ ਪਰ ਸਦਾ ਕਰਾਂਵਦੇ ਹੋ ।
ਜ਼ਰਾ ਵੇਖ ਖਾਂ ਬਾਬੂਆ ਵੱਲ ਅਪਣੇ,
ਕਿਤੋਂ ਹੁਬਲ ਦਾ ਜੰਮਿਆਂ ਜਾਇਆਂ ਵੇ ?
ਆਬਨੂਸ਼¹ ਦਾ ਯਾਰ ਤੂੰ ਕਿਤੋਂ ਆਇਓ ?
ਰਾਤ ਛਾਦਰੋਂ ਦੀ ਦਿਨੋਂ ਆਇਆਂ ਵੇ ?

¹ਉਹ ਰਸ ਜੋ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਦੀਨ ਤੁਰੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

²ਇਕ ਗਲੀ ਲਕੜੀ ।

ਸ਼ਾਹੀ ਵੇਚਣਾ ਹਿਕੇ ਕਮਾਮ ਤੇਰਾ ?
ਖਾਨ ਕੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਨੱਸ ਆਇਆਂ ਵੇ ?
ਕਾਲਕ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆਈ ?
ਹਿਕੇ ਨਰਕ ਤੋਂ ਅੱਖ ਚੁਰਾ ਆਇਆਂ ਵੇ ?
ਪੁੱਠੇ ਤਵੇ ਤੇ ਧਰੋ ਜੋ ਨਵਾਂ ਆਲੂ,
ਤਿਵੇਂ ਨੱਕ ਦੀ ਬਣਤ ਹੈ ਬਾਬੂਆ ਓਇ !
ਜਿਵੇਂ ਕਾਲਚੇਂ ਹੋਣ ਦੇ ਪਏ ਚਿੱਕੜ,
ਤਿਵੇਂ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਚੁਣਤ ਹੈ ਬਾਬੂਆ ਓਇ !
ਕਾਲੀ ਕੰਬਲੀ ਲੋਹੇ ਦੀ ਹੋਇ ਖਾਧੀ
ਤਿਵੇਂ ਵਾਲਾ ਦੀ ਉਣਤ ਹੈ ਬਾਬੂਆ ਓਇ !
ਵੱਟਾ ਮਾਰ ਤਰਬੂਜ ਨੂੰ ਛੇਕ ਪਾਈਏ,
ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਗਣਤ ਹੈ ਬਾਬੂਆ ਓਇ ।
ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਕਰੋ ਗੁਮਾਨ ਐਡਾ,
ਕਿਹੜੀ ਆਨ ਤੇ ਅੱਤ ਤੂੰ ਚਾਈਆ ਵੇ ?
ਰੂਪ ਚੰਗ ਨਾ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਰਾਸ ਤੋਂ ਧਿਰ,
ਕਾਹਨੂੰ ਆਕੜੀ ਸ਼ਕਲ ਬਨਾਈਆ ਵੇ ?
ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨ ਪਈ ਤੈਨੂੰ,
ਧਰਮ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਕਲ ਨਾ ਪਾਈਆ ਵੇ !
ਪਾਣੀ ਪਾਕੇ ਚੱਪਣੀ ਡੁੱਬ ਮਰ ਖਾਂ,
ਮੰਦਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਆਈਆ ਵੇ !

ਬਾਬੂ :—

ਓ ਬੇਅਦਬ ਗੁਸਤਾਖ ਬੇ ਦੀਦ ਪੰਛੀ !
ਬਕਬਕ ਸਾਹਿਬਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਾਈਆ ਓਇ !
ਖਾਜ਼ ਆਦਮੀ ਦਾ ਤੁਸਾਂ ਰੱਬ ਕੀਤਾ,
ਹੋਡ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਚਾਈਆ ਓਇ !
ਬੋਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਤਾ ਨ ਡਰੋਂ ਨੀਂਦਾ,
ਕੋਚੀ ਜੀਭ ਕਿਉਂ ਸਾਨ ਚੜ੍ਹਾਈਆ ਓਇ !
ਮਰ ਚੱਲਿਆ ਹੈ ਹੋਰ ਕੀਹ ਮਾਰਾਂ,
ਨਹੀਂ ਦਿਆਂ ਫਾਂਸੀ ਮੁੱਲ ਪਾਈਆ ਓਇ !

ਮੋਰ :—

ਮਰ ਚੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਾਰਨਾ ਕੀ,
ਜਾਨ ਗਈ ਤਾਂ ਖੋਫ ਕੀ ਖਾਵੀਏ ਵੇ !
ਸੱਚ ਬੋਲਣੋਂ ਕਦੇ ਨਾ ਸੰਗੀਏ ਵੇ,
ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਦ ਤੇ ਹੀ ਖੇਡ ਜਾਵੀਏ ਵੇ !
ਪੱਲੇ ਤੁਸਾਂ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਰਿਸ਼ਮ ਨਾਹੀਂ,
ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੁਲਮ ਨਾ ਹੱਕ ਬਨਾਵੀਏ ਵੇ !
ਜੇ ਇਨਸਾਫ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਆਦਮੀ ਹੈ,
ਨਹੀਂ ਤੇ ਆਦਮੀ ਕਿਉਂ ਕਰਾਵੀਏ ਵੇ ?
ਹੋਵੇ ਪਯਾਰ ਦੀ ਰਾਸ ਨਾ ਜਿਹਦੇ ਪੱਲੇ,
ਉਹ 'ਸੱਪ' ਹੈ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਲੋਕੋ !
ਜੋ ਇਨਸਾਫ ਤੇ ਨਹੀਂ, ਖਲੋ ਸਕਦਾ,
'ਬਿੱਛੂ' ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਉਸਨੂੰ ਸਹੀ ਲੋਕੋ !

¹ਕੀਨੇ ਦੀ ਕਾਲੀ ਤੇ ਰਤਾ ਚਿਟੋਸ ਵਾਲੀ ਗਿਟਕ ।

²ਉਨ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਕੀੜਾ ।

ਦਇਆ ਉਪਜਦੀ ਕਦੇ ਨਾ ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ,
 ਉਹਨੂੰ ਬਾਣ 'ਕਸਾਈ' ਦੀ ਪਈ ਲੋਕੋ !
 ਕੋਰੇ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਕਰੇ ਨ ਕਦਰ ਇਸਦੀ,
 ਆਦਮੀਅਤ ਨਾ ਓਸ ਵਿਚ ਰਹੀ, ਲੋਕੋ !
 ਖਾਜ ਆਦਮੀ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਤੂੰ,
 ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕਿਉਂ ਲਾਇਆ ਈ ?
 ਸੁਹਣੇ ਰੱਬ ਨੇ ਸੁਹਣਾ ਇਹ ਬਾਗ ਲਾਇਆ,
 ਨਾਲ ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇਹ ਵਸਾਇਆ ਈ ।
 ਹੁੱਥ ਪਯਾਰ ਦੀ ਓਸ ਹਵਾ ਘੱਲੀ,
 ਨਾਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਓਸ ਬਨਾਇਆ ਈ ।
 ਰਾਗ ਰੰਗ ਤੇ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਸਾਜੀ,
 ਐਪਰ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਸੱਭ ਵਧਾਇਆ ਈ ।
 ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹੈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਆਪ ਸਾਰੀ,
 ਜਿਸਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿਆਣੀਏ ਜੀ !
 ਜਿੱਥੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਵੇ,
 ਓਥੇ 'ਰੱਬ-ਪਰਕਾਸ਼' ਪਛਾਣੀਏ ਜੀ !
 ਸੁਹਣੇ ਕਾਦਰ ਨੇ ਸੁਹਣੀ ਹੈ ਰਚੀ ਕੁਦਰਤ,
 ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੁਹਜ ਪਛਾਣੀਏ ਜੀ !
 ਵੱਸੋ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਸਾਰੇ ਮੀਂਹ ਇੱਥੇ,
 ਦੀਦੇ ਖੋਲ੍ਹ ਇਸ ਛਹਿਬਰ ਨੂੰ ਮਾਣੀਏ ਜੀ !
 ਰੱਬ ਹੁੱਠ ਨਾ ਕਿਸੇ ਅਸਮਾਨ ਚੜ੍ਹਿਆ,
 ਹੋ ਗੁਮਰੁੱਠ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੈ ਗੁੱਠ ਵੜਿਆ,
 ਕੁਦਰਤ ਸਾਜਕੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ,
 ਸਦਾ ਚਮਕਦਾ ਜਿੱਕਰਾਂ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਿਆ,
 ਹਰ ਫੁੱਲ, ਹਰ ਪੱਤੇ, ਹਰ ਫਲੀ ਉੱਤੇ,
 ਨਕਸ਼ ਓਸ ਦਾ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਜੜਿਆ ।
 ਏਸ 'ਦਿੱਸਦੇ' 'ਵੱਸਦੇ' ਵਿੱਚ ਸੁਹਣਾ
 ਆਪ ਵੱਸਦਾ ਜਿਨ੍ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਘੜਿਆ ।
 ਹੈ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਰਚੀ ਵਿਚੀ ਰਚਨ-ਹਾਰਾ,
 ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਜੈ ਜਾਹਿਰਾ, ਅੱਖ ਖੋਲ੍ਹੋ ।
 ਰਤਨਾਂ, ਤਾਰਿਆਂ, ਸੂਰਜਾਂ, ਫੁੱਲ, ਪੱਤਾਂ,
 ਵਿੱਚੋਂ ਝਾਤੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਕੋਲ ਕੋਲੋਂ ।
 ਲਾਕੇ ਹੱਟ 'ਦੀਦਾਰ-ਵਪਾਰ' ਦੀ ਓ,
 ਹਾਜ਼ਰ 'ਦਿੱਸਦਾ, ਹੋਰਥੇ ਨਹੀਂ ਟੋਲੋ ।
 ਐਪਰ, ਕੁਚਲਕੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਰੱਬ ਟੋਲੋ,
 ਤੁਸੀਂ ਝੂਠ ਬੋਲੋ, ਤੁਸੀਂ ਕੁਫਰ ਤੋਲੋ ।
 ਮੁੱਠ ਮਾਸ ਬਦਲੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਈ,
 ਪੜ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਕੁੱਠ ਸੁੱਟੀਆ ਓਇ !
 ਸ਼ੀਸ਼ਾ 'ਰੱਬ-ਦੀਦਾਰ' ਦਾ ਚੁਰ ਕੀਤਾ,
 ਹੱਟ 'ਰੱਬ-ਵਪਾਰ' ਦੀ ਲੁੱਟੀਆ ਓਇ !

ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਿੱਸਦਾ ਤੇ ਸੁੰਬਦੀ
 ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਭਾਵ ਰੱਬ ।

ਇਸ ਰਚੀ ਹੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ।

ਬਾਗ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਆ ਵਰਾਨ ਕੀਤੋ,
 ਖਿੜਨ ਖਿੜੇ ਜਮਾਲ¹ ਦੀ ਲੁੱਟੀਆ ਓਇ !
 ਖਿਰਨ ਸਾਰੰਗ² ਦੀ ਬੰਦ ਹੋ ਚਲੀ ਬਾਬੂ !
 ਗਿੱਚੀ ਰਾਗ ਦੀ ਆਣਕੇ ਘੁੱਟੀਆ ਓਇ !
 ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਬਨਾ ਨਾ ਹੋਗੀਏ ਓਇ,
 ਕਦੇ ਓਸਨੂੰ ਤੋੜ ਗਵਾਈਏ ਨਾ ।
 ਜਿਹਦੇ ਘੜਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ ਨਾ ਹੋਇ ਪੱਲੇ,
 ਕਦੇ ਓਸ ਨੂੰ ਭੰਨ ਵੰਢਾਈਏ ਨਾ ।
 ਪਾ ਸੱਕੀਏ ਆਪ ਜੇ ਜਿੰਦ ਨਾਹੀਂ,
 ਸੁਹਣੀ ਜਿੰਦੜੀ ਕੱਢ ਮੁਕਾਵੀਏ ਨਾ ।
 ਮੋਰ ਮਾਰਨੇ ਸਹਜ ਅਨਾੜੀਆ ਓਇ,
 ਐਪਰ ਆਪ ਬਨਾ ਸਕਾਵੀਏ ਨਾ ।
 ਜੂਹ ਪਿੰਡ ਦੀ ਅੱਜ ਹੈ ਹੋਈ ਸੁੰਦਰੀ,
 'ਬਿਨਾਂ-ਮੁੱਲ-ਰਾਗੀ' ਟੁਰ ਚੱਲਿਆ ਜੇ ।
 ਨਾਲੇ ਪੈਲਾਂ ਅਮੁੱਲ ਦਿਖਾਣ ਵਾਲਾ,
 ਨਟੀ ਰੱਬ ਵਾਲਾ ਮੋਤ ਸੱਲਿਆ ਜੇ ।
 ਰੂਪ ਰੰਗ ਤੇ ਫਬਨ ਅਨੂਪ ਵਾਲਾ,
 ਸੁਹਣਾ ਫੈਲ ਬਾਂਕਾ ਕਾਲ ਛੱਲਿਆ ਜੇ ।
 ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ,
 ਪਾਪੀ ਹੱਥ ਨੇ ਭੁਏ ਪਥੱਲਿਆ ਜੇ ।
 ਚੱਕ ਬਾਬੂਆ ! ਅਸਾਂ ਮੜੋਲੜੀ ਹੁਣ,
 ਨੱਸ ਜਾਹ ਜੇ ਭਲਾ ਦਰਕਾਰ ਤੋਨੂੰ,
 ਮੁੱਠ ਮਾਸ ਦਾ ਦਿੱਡ ਨੂੰ ਦੇ ਝੁਲਕਾ,
 ਬਾਕੀ ਕਰੀਂ ਨਾ ਹੋਰ ਖੁਆਰ ਮੈਨੂੰ ।
 ਖੰਭਾਂ ਮੋਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ਨੀਂਦ ਰਹਿੰਦੀ,
 ਕੱਠਜਾਂ ਕਰੀਂ ਸੰਭਾਲ ਸੁਆਰ ਮੈਨੂੰ ।
 ਭੇਜੀਂ ਪਾਸ ਗੁਸਾਈਂ ਦੇ ਖੰਭ ਮੇਰੇ,
 ਉਹਨੂੰ ਸਾਰ ਹੈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਰ ਤੋਨੂੰ ।
 ਕਈ ਬਾਲ ਬੀਮਾਰ ਉਨੀਂਦਰੇ ਦੇ,
 ਮਾਵਾਂ ਓਸਦੇ ਪਾਸ ਲਿਆਣ ਭਾਈ ।
 ਕਰੇ ਚੋਰ ਓ ਮੋਰਛਲ ਮੈਂਡੜੇ ਦਾ,
 ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਅਰਾਮ ਸੋ ਜਾਣ ਭਾਈ !
 ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਹੈ ਪਿੰਡ ਦਾ ਅਸਾਂ ਖਾਧਾ,
 ਦੇਹ ਪਿੰਡ ਦੀ ਰਾਸ ਸਿਆਣ, ਭਾਈ ।
 ਜੇਕਰ ਮਰ ਗਿਆ ਭੀ ਸੇਵਾ ਰਹੇ ਜਾਰੀ,
 ਸਫਲ ਦੇਹ ਸਾਡੀ ਹੋਇ ਜਾਣ ਭਾਈ !
 ਪਿੰਡ ਭੇਜ ਨ ਸਕੇ ਤਾਂ ਖੰਭ ਮੇਰੇ,
 ਧਰਮਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੀਂ ।
 ਚੋਰ ਬਨਾਯੋ, ਕਰਾਂਗੇ ਸੇਵ ਓਥੇ,
 ਥਾਉਂ ਪਏਗੀ ਮੰਦੇ ਦੀ ਸੇਵ, ਇਹ ਵੀ ।

¹ਸੁੰਦਰਤਾ ।

²ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ, ਮੋਰ ਆਪਣੀ ਸੁਰ ਨੂੰ ਏਥੇ ਸਾਰੰਗ ਰਾ ।

ਈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੰਗ ਮੋਰ ਦਾ ਬੀ ਨਾਮ ਹੈ ।

³ਨਰਤਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜੋ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ।

ਲਹੂ ਤੁੱਧ ਦਾ ਵੀਰਨਾ ਡਿੱਗ ਰਹਿਆ
 ਅਸਫ਼ ਤੁੱਧ ਦੀ ਗਈ ਬਿਲਾ ਵੀਰਾ !
 ਤੇਰੇ ਜਿਹੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਅਨੰਤ ਮੋਢੇ,
 ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਵਿਚ ਕਬਰ ਅਮਾ ਵੀਰਾ !
 ਥੱਕ ਲੱਥੀ ਹਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਬਦੀ ਮੈਂ
 ਖੁੰਨ ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਸਦਾ ਲੁਕਾ ਵੀਰਾ !
 ਹਾਂ, ਤੋਤਿਆ ! ਅਰਸ਼ ਖਲੋਤਿਆ ਵੇ !
 ਸਾਵੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ਰੰਗ ਰੰਗਾ ਵੀਰਾ !
 ਚੁਹਚੇ ਰੰਗ ਤੇ ਤੋਤਲੇ ਬੰਨ ਤੇਰੇ
 ਤੇਨੂੰ ਆਦਮੀ ਨੇ ਲੀਤਾ ਖਾ ਵੀਰਾ !
 ਭੋਰ ਛੱਡ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ ਪਿੰਜਰਾ ਤੇ
 ਜਿਹੜਾ ਬੱਲਦਾ ਸੇਂ ਬਰ ਚਾ ਵੀਰਾ !
 ਧਰਤੀ ਏਸ ਤੇ ਜੋਰ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦਾ
 ਕਾਹਦਾ ਹੱਕ ਤੇ ਕਾਹਦਾ ਹੈ ਨਿਆਂ ਵੀਰਾ !
 ਕੋਣ ਸਜਾਣਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਖੋੜਿਆਂ ਨੂੰ
 ਕਿਸਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਵੇਖ ਕੇ ਚਾ ਵੀਰਾ !
 ਏਸ ਚਾਉ ਤੇ ਪਯਾਰ ਦੇ ਖੰਭ ਲਾਕੇ
 ਉਡਦਾ ਕੋਣ ਹੈ ਅਰਸ਼ਾਂ 'ਚ ਜਾ ਵੀਰਾ !

ਮਸਤ ਅਲੱਸਤੀ ਝੁਮਣ ਝੁਮੀ
 ਪ੍ਰੇਮ ਲਟਕ ਲਟਕਾਨੀ !
 ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਤਪੀ ਸਿਧ ਪਰਸੇ
 ਪਰਸਿ ਪਰਸਿ ਪਛੁਤਾਨੀ
 ਪਰਸ ਚਰਨ ਨਿਤ ਖੁਸ਼ਕ ਰਹੀ ਮੈਂ
 ਰਸ ਬਿਨ ਉਮਰ ਬਿਹਾਨੀ !
 ਕਉਣ ਸਖੀ ਅਜ ਫੁਹ ਗਿਆ ਸਾਨੂੰ
 ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦਾ ਦਾਨੀ !
 ਨੀਵਿਆਂ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਮੈਂ ਵਗਦੀ
 ਬਣੀ ਅਰਸ਼ ਦੀ ਰਾਨੀ,
 ਕਿਸ ਨੇ ਪਯਾਰ-ਅਣੀ ਆ ਚੋਭੀ
 ਪ੍ਰੀਤਿ ਤਾਰ ਖਿੰਚਾਨੀ ?

ਗੁਦਾਵਰੀ ਗੀਤ

ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ
 ਗੁਦਾਵਰੀ ਵਿਚ ਚਰਨ ਕਮਲ'

ਗੁਦਾਵਰੀ ਵਿਚ ਜਦ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦਾਤੇ ਨੇ ਆਪਣੇ
 ਚਰਨ ਕਮਲ ਧਰੇ ਤਦ ਮਾਨੋਂ ਗੁਦਾਵਰੀ ਸੰਗੀਤ ਰੂਪ ਹੋ ਨਾਦ
 ਬਰਦੀ ਹੈ :-

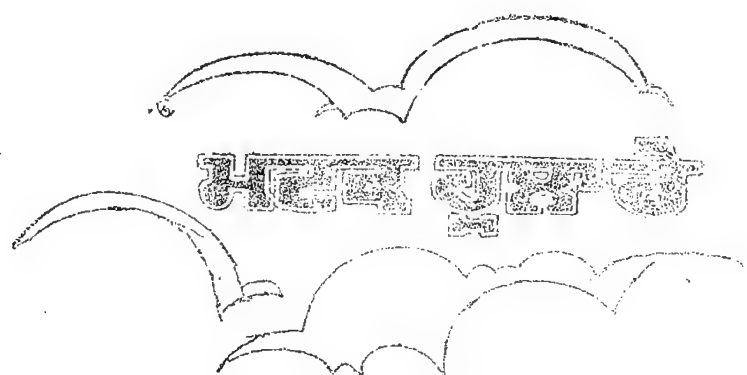
ਰਾਗ ਮਾਲਕੋਸ

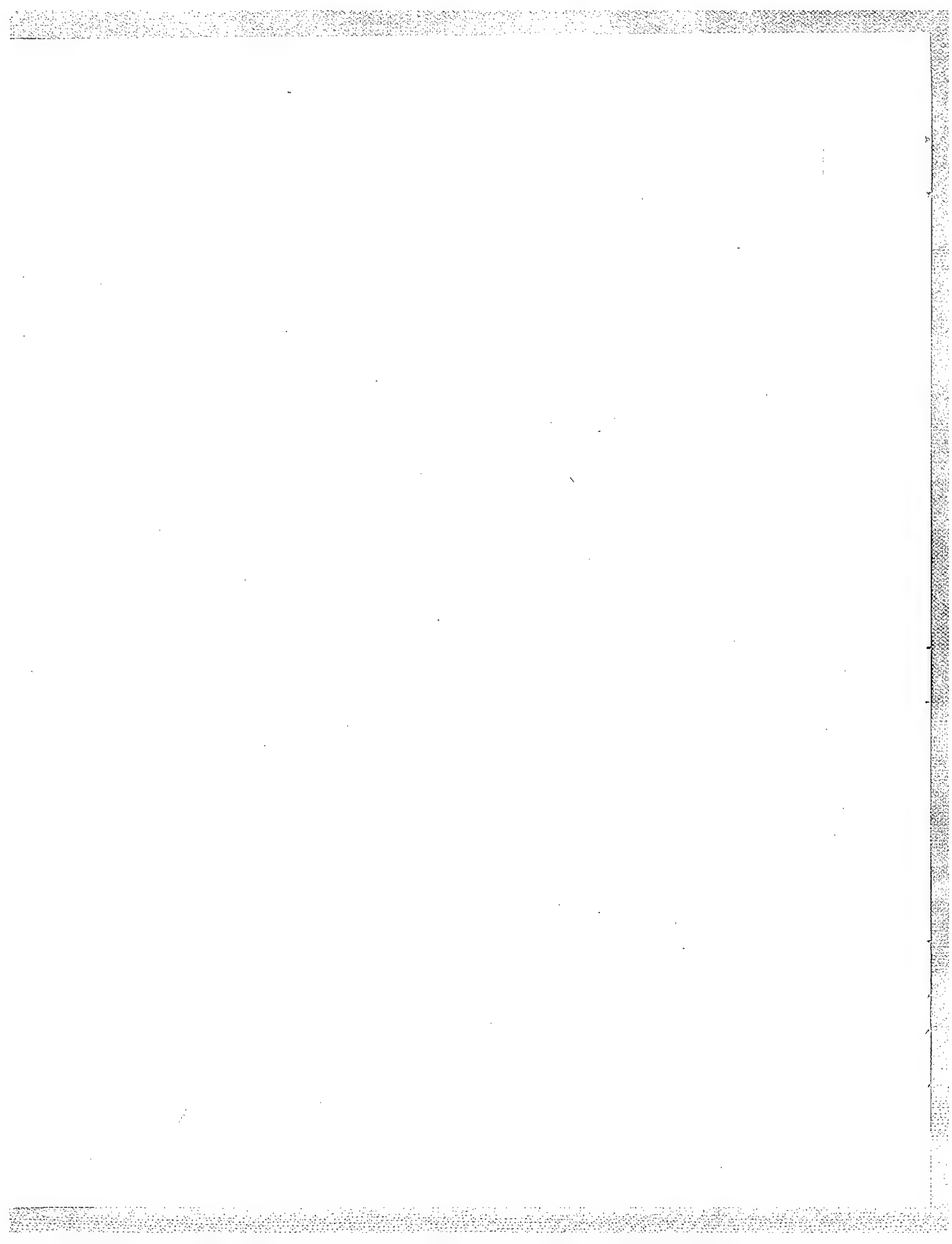
ਤਾਰ ੩

ਟੇਕ-

ਨੀ ਮੈਂ ਚਰਨ ਪਰਸ ਬਉਰਾਨੀ !
 ਬਰਰ ਬਰਰ ਕੁਈ ਛਿਤੀ ਖਿਰਨ ਹੈ
 ਲਰਜ ਗਏ ਮੇਰੇ ਪਾਨੀ !
 ਝਰਨ ਝਰਨ ਰਸਭਿੰਨਤੀ ਫੁਟ ਪਈ
 ਕੰਬ ਉਠੀ ਜਿਉਂ ਕਾਨੀ !
 ਚਮਕ ਚਮਕ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕੀ
 ਬਿਜਲੀ ਜਿਉਂ ਬਰਾਨੀ !

*ਇਹ ਕਵਿਤਾ ੧੯੨੨ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ
 ਕੁਰਪੁਰਬ ਸਪਤਮੀ ਪਰ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ
 ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਛਪੀ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਉਲਥਾ
 ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੁਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖੰਡਰੇਈ ਵਿਚ
 ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਮੁਖ-ਬੰਧ

੧.

ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੇ ਲਗ ਪਗ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਜਦ ਇਸ ਸੰਚਯ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਮਾਨੀ ਪੀੜਾਂ ਵਿਚ ਝੁਲਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਂਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਦੇ ਰਚਣਹਾਰ ਰਸ-ਵੈਰਾਗਯ ਅੰਕਿਕ, ਕਾਵਿ ਚੂੜਾ-ਮਣਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਗਏ ਸਨ। ਕੋਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਆਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ "ਕੁਦਰਤ-ਵੱਸਿਆ" ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿਚ "ਕੁਦਰਤ ਦੇਵੀ" ਦੇ ਮਹਿਮਾਨ ਬਣੇ ਸਨ ਤੇ ਅੰਦਰ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕਾਲਜੇ ਵਿਚ, ਜਿਹੜਾ ਰੱਬ ਦਾ 'ਰਾਗ ਮੰਦਰ' ਹੈ, ਓਥੇ ਜਾ ਟਿਕੇ ਸਨ। ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਕਵੀ ਦਾ ਅਜ਼ਲ ਬੀਂ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਕਵੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਛਾਤੀ ਆਣ ਉੱਛਲਦੀ ਹੈ, ਕੁਦਰਤ ਦਾ 'ਅਰੂਪ-ਨਾਦ' ਕਵੀ ਦੇ 'ਰਸ-ਅਲਾਪ' ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਵੀ ਆਪ ਇਸ 'ਕਵੀ-ਕੁਦਰਤ-ਸੰਜੋਗ' ਵਿਚ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਇਕ ਅਣਖੀ ਬਿਸਮਿਲ ਬੇਖੁਦੀ ਵਿਚ ਗੜ੍ਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਝਲਕੇ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਉਸ ਅਸਰ ਹੇਠ ਰਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ—

‘ਕੁਦਰਤ’ ਤੇ ‘ਕਾਦਰ’ ਦਾ ਜਲਵਾ
ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਇਕ ਸਿਜਦਾ,
ਰੰਗ ਫੀਰੋਜ਼ੀ, ਝਲਕ ਬਲੋਰੀ
ਡਲੁਕ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਲੀ,
ਰੂਹ ਵਿਚ ਆ ਆ ਜਬਬ ਹੋਇ
ਜੀ ਵੇਖ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਰਜਦਾ।

ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਕਵੀ ਦੇ ਸੰਜੋਗੀ ਮੇਲੇ ਰੂਹ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਤੇ ਅਣਮੁੱਲੀਆਂ ਘਟਨਾਂ ਹਨ, ਕਦੀ ਕਦੀ ਇਕ ਖਿਣ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ 'ਚੈਤੰਨਯ' ਜੈਸੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ ਸਦਾ ਉਨਮਾਦ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਅਕਹਿ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸੌਮੇ ਫੁੱਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਸ ਦੇ ਦਰਯਾ ਅਠੱਲ੍ਹਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੰਤ ਤੀਬ੍ਰ ਵੇਗ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਕਵੀ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਖਿੱਚੀ ਗਈ ਹੈ:—

ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ,
ਓ ਕਰ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ;
ਨਿਹੁੰ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ ?
ਓ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ।

ਇੱਕੋ ਲਗਨ ਲਗੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ,
ਹੈ ਟੋਰ ਅਨੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ—
ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮੁਕਾਮ ਨ ਕੋਈ
ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿਤ ਰਹਿੰਦੇ।

ਕੁਦਰਤ ਕਵੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹਰ ਸਮੇਂ, ਹਰ ਥਾਂ ਇਕ ਨਵੇਂ ਰਸਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਮੰਗਲ ਵੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, "ਸਰਬੰ ਖਲੂ ਵਿਦ"— ਚਾ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਖਿੜੇ ਫੁੱਲ ਆਪਣੀਆਂ ਰੰਗ ਅਫਸ਼ਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਚ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਪ ਮਾਲਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਪਿਆਰ-ਫੁਹ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਸ਼ਮੀਰਾਂ ਨਸ਼ੀਲੀ ਨਸ਼ੀਲੀ ਮਟਕ ਵਿਚ ਨਰਮ ਨਰਮ ਰੁਮਕਿਆਂ ਨਾਲ ਅਠਖੇਲੀਆਂ ਕਰਦੀ ਤੇ ਖੜੇ ਖੜਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, 'ਸਦਾ ਬਸੰਤ' ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਫਨੇ ਤੇ ਨੀਂਦਰ ਦਾ ਰੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਿਚ ਸਰਬੱਤੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜੁਬਬ ਦੀ ਲਹਿਰ ਆ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ 'ਕਵੀ-ਕੁਦਰਤ-ਸੰਗਮ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛਪੇ ਵਰਕਿਆਂ ਵਿਚ 'ਜੀਵਨ-ਜਲ' ਦੇ ਸੌਮੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ।

੨.

ਇਸ ਸੰਚਯ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਚੰਨ-ਟੁਕੜੀਆਂ ਚਿੱਤ੍ਰਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਪਿਨਸਲ ਦੀਆਂ ਮੱਧਮ ਲਕੀਰਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕਾਈਆਂ ਬੈਰਾਗੀ ਵਰਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਏਹ ਕਾਗ਼ਤ ਟੁਕੜੇ ਵਿਕੋਲਿੱਤਰੇ ਪਏ ਸਨ। 'ਅਮੀਰ-ਰਸ' ਸਦਾ ਬੇ-ਪਰਵਾਹ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਕਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਫੁਰੀ-ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਕੀਹ ਹੈ ? ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਕਿਧਰ ਜਾਣਾ ਹੈ ?—ਸੁਹਣਾ ਹੋਣਾ, ਚਮਕਣਾ, ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੰਬ ਜਾਣਾ ਬੰਸ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਕਈ ਵੇਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆਂ ਇਹ ਨੂਰੀ ਚੀੜਾ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਦਿੱਸ ਪਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਰੂਪ-ਵੰਤੀਆਂ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀਆਂ ਭਰ ਜੁਵਾਨੀ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਪੇ ਤੇ ਮਸਤ ਹੋ ਮਹੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ 'ਰੂਪ-ਮਾਣਨ' ਦੇ ਉਨਮਾਦ ਵਿਚ ਲੀਰਾਂ ਪਾਈ ਹੁਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਹਣੇ ਅੰਗ ਤੇ ਰੂਪ ਪਿਨਸਲੀ ਮੱਧਮਤਾ ਵਿਚੋਂ ਬੀ ਚਮਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਵਯ ਦੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸੁਅੰ-ਗਨੀਆਂ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਰਾਜ ਕੰਨਯਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਵੀਆਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਫਿਰਦੀਆਂ ਕਈ ਵੇਰ ਡੁੰਘੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਆਣ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਪਕੜ ਨਾਲ ਤੁਰੀਆਂ ਆਈਆਂ, ਇਉਂ ਇਕ ਮਿਕ

ਹੋਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਾਕਫ਼ ਸਨ । ਡੂੰਘੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਝਾਖਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਲਮੀਰ ਦੀਆਂ ਉਜਾੜਾਂ ਤੇ "ਬਨ-ਰਾਹਾਂ" ਵਿਚ ਖਲੋ ਕਿਸੇ ਪੋਂਡੂ ਹੱਟੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੀਵੇ ਉਧਾਰ ਲਏ ਤੇ ਮਾਂਗਵੇਂ ਦੀਵਿਆਂ ਦੇ ਨੂਰ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂਰੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੱਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਵਾਤਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਕਈ ਵੇਰ ਰੱਦੀ ਕਾਗ਼ਤਾਂ ਉੱਤੇ ਪਿਨਸਲਾਂ ਨਾਲ ਦੀਵੇ ਦੇ ਮੱਧਮ ਚਾਨਣੇ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਕੀਤੇ । ਉਧਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੀਵੇ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮਾਂਗਵੇਂ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਹੇਠ ਕਿੰਨੇ ਪਿਆਰ ਪਾਏ, ਦੋਸਤ ਬਣਾਏ, ਬੰਦੇ ਪਛਾਤੇ, ਸੁਹਣੇ ਸੁਫਨੇ ਗਲ ਲਾਏ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀਆਂ ਛਬੀਆਂ ਘੜੀਆਂ, ਸੰਵਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਜਾਈਆਂ ।

ਕਈ ਵੇਰ ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਨਸਲਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਂ ਵਾਹ ਸੁੱਟੀਆਂ ।

ਐਤਕਾਂ ਦੇ ਵੇਰੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹੀਆਂ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕੋਲਿੱਤਰੇ ਪਏ 'ਪਿਨਸਲ-ਅੰਕਿਤ' ਚਿੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਛਾਪੇ ਦਾ ਜਾਮਾਂ ਪਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤੀਬ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਛਾਪੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਹੀ ਲਈ ।

੩.

'ਕਵੀ ਕੁਦਰਤ ਸੰਜੋਗ-ਦੁਪ' ਇਕ 'ਦੁੱਬਕ-ਦੁਪ' ਹੈ ਪਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕਿਣਕਿਆਂ ਦੀ ਤੜਪ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਅਦਾਵਾਂ ਤੇ ਰਾਜ਼ ਤੇ ਰਮਜ਼ਾਂ ਕੁਛ ਕੁਛ ਬੇ-ਨਾਮਾਬ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਕਵੀ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਣਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਕੰਬ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਪਿਆਰ 'ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਚਿੱਟਾ ਫੜਕਦਾ ਬਾਜ਼ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਬਿਠਾਯਾ ਹੋਯਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਪੰਜਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਲ-ਘੁੰਗਰੂ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ । ਬਾਜ਼ ਦੇ ਫੰਘਾਂ ਦੀ ਫਰਫਰਾਹਟ ਧੁਰੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਚੁੱਪ ਕਮਾਲ ਹੈ, ਪਰ ਰਾਗ ਇਲਾਹੀ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ :-

"ਨਾ ਕੋਈ ਨਾਦ ਸਰੋਂਦ ਸੁਣੀਵੇ
"ਫਿਰ 'ਸੰਗੀਤ-ਰਸ' ਛਾਇਆ ।"

ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੈ, ਪਰ ਅਨੰਤ ਚਾਲ ਅਰੁਕਵੀਂ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿੰਦ ਵਾਂਗ ਤੜਪ ਰਹੀ ਹੈ । ਬਿਜਲੀ ਕੂੰਦ ਰਹੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਭਾਤ ਫੜਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਰਨਾਂ ਕੰਬ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅੱਜ ਕੁਦਰਤ ਦੇਵੀ ਦੇ ਘਰ ਇਹ 'ਪਿਆਰ-ਰਸ' ਦਾ ਪਿੜ ਬੱਝ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਛ ਰਸ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁਬਕੀਆਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਵੀ ਦੀ ਰਗ ਰਗ ਖਿੜਦੇ ਫੁੱਲ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਵਾਂਗ 'ਸਦਾ-ਵਿਗਾਸ' ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਵਿਚ ਤੜਪ ਉੱਠੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਸ਼ੀਲੀ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਛ ਅਨੰਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, 'ਰਸ-ਰੰਗ' ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਧਰ ਇਹ ਸਰਬੱਤੀ ਪਿਘਲਿਆ ਪਿਆਰ ਇਸ ਅਕਹਿ ਸਮੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਂਗ 'ਹੋਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ' ਵਾਲੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਤੇ ਉਧਰ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪੰਘਰੀ ਹੋਈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਨੇਕ ਆਭਾਂ ਵਾਲੀ, ਅਨੇਕ ਰੂਪਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵੇਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੜ ਮੁੜ ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਹੋ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਇਸ ਰਸ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਚਮਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਘੁਲੇ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਲਹਿਰਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੋ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਚੰਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਵਣ ।

ਇਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕੜੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੁਫਾਨ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਪਈ ਕਾਲੀ ਤੀਉੜੀ ਨੂੰ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚੰਬੇਲੀ-ਵਲ ਦੀ ਨਰਮ ਚਿੱਟੀ ਸ਼ਰਮੀਲੀ ਹੰਸੀ ਨੂੰ ਇਕ ਹੀ ਵਾਹੀ ਲਕੀਰ ਦੇ ਵੇਰ ਦੀ ਬੱਸ ਰਮਜ਼ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ।

ਵਿੱਥਾਂ	ਅਮਿਟਵੀਆਂ	ਵਿਚ,
ਸਿਰ	ਚੀਰਦੇ	ਬਰਾਂਦੇ
ਜਾਂਦੇ	ਅਨੰਤ	ਚਾਲੀ,
ਚਮਕਾਂ	ਦੇ ਹਨ	ਓਹ ਸਾਂਈਂ ।
ਚਮਕਾਰ	ਰੰਗ	ਦੇਣਾ,
ਰਸ	ਬੂੰਮ	ਵਿਚ ਬੂੰਮਾਣਾਂ,
ਇਕ	'ਜਿੰਦ-ਛੋਹ'	ਲਾਣੀ,-
ਅਟਕਣ	ਨਹੀਂ	ਕਿਬਾਈਂ ।
ਲਰਜ਼ਾ	ਵਤਨ	ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ,
ਲਰਜ਼ਾ	ਵਜੂਦ	ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ,
ਰੇਖਾ	ਅਨੰਤ	ਅਟਿਕਵੀਂ,
ਲਰਜ਼ੇ	ਦੇ	ਮੱਥੇ ਪਾਈ ।

੪.

ਸੰਗ ਮਰਮਰ ਵਿਚ ਪੱਥਰ ਹੋਈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ 'ਜੀਅਦਾਨ' ਦੇਣਾ ਆਰਟ (ਹੁਨਰ) ਦੀ ਉੱਚੀ ਕਿਰਤ ਹੈ, ਮੱਥੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਕਵੀ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜੁੱਬਸ ਹਲੂਣਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਦਰਦ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਛਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਮਾਰ ਪਈ ਜਦ ਮਾਰਤੰਡ ਨੂੰ
ਪੱਥਰ ਹੋ ਕੁਰਲਾਣੇ :-
ਪੱਥਰ ਤੋੜੇ ਦਿਲ ਪਯੋ ਟੁਟਦੇ
ਦਿਲ ਕਾਅਬਾ ਰੱਬਾਣੇ,
'ਲਾਇੰ ਹਬੋੜਾ ਸਾਨੂੰ ? ਪਰ ਤੱਕ
-ਸੱਟ ਪਏ 'ਰਬ-ਘਰ' ਨੂੰ
'ਘਟ ਘਟ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਜਿਹੜਾ-
ਤੂੰ ਕਿਨ੍ਹ ਰੱਬ ਸਿਵਾਣੇ ?'

ਅੱਜ ਬੀਂ ਬਾਦ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਕਵੀ ਦੀ ਕੋਮਲ ਸਰ ਦੀਆਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਆ ਕਰੇਗਾ-ਦੇਵੇਂ ਹਬੋੜਾ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਢਹਿ ਪਿਆ ਕਰਨਗੇ, ਕਿਸ ਪਿਛੇ ਇਹ ਕੁਝ ? ਇਹ ਨਿੱਕੀ ਜੇਹੀ ਕਵਿਤਾ ਇਸ ਸੋਚੀ ਵਿਚ ਆਲਮਗੀਰ ਇਨਸਾਨੀ ਕਲਚਰ (ਪ੍ਰਬੁੱਧਤਾ) ਦੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਫੁੱਟੀ ਕਲੀ ਹੈ । ਇਹ ਦਇਆ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨਵਾਂ ਜਾਦੂ ਹੈ ਤੇ ਦਇਆ ਹੀ ਕੇਵਲ ਇਨਸਾਨੀ ਧਰਮ ਹੈ । ਪਿਆਰ ਦੀ ਅਨੰਤ ਬਿਹਬਲਤਾ, ਅਨੰਤ ਬੇਸਬਰੀ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਅਮਲੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ ।

Motif ਇਸ ਆਰਟਿਸਟ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਜੀਵਨ ਲਰਜ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵਾਲ ਚਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਾਂਤਿ ਇਕ ਨਿਰੀ ਚੋਖਟ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਮੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੜਪਦੀ ਤੀਬ੍ਰਤਾ ਦਾ, ਪ੍ਰਭਾਤ ਦੀ ਅਨੰਤ ਬੇਸਬਰੀ ਦਾ, ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਨੰਤ ਚਾਲ ਤੇ ਗਰਮ ਧੜਕ ਦਾ । ਇਸ ਰੰਗ ਵਿਚ

ਰਚੀਆਂ ਹੁਸਨ ਕੰਬਣੀਆਂ ਦੀਆਂ 'ਰਸ-ਰੰਗ-ਛੁਹ' ਨਾਮੇ ਕਈ
ਨਜ਼ਮਾਂ ਹਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਪਿਰਟ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਅੱਖਰ-ਅੱਖਰ ਵਿਚ
ਸਮਾਏ ਪਏ ਹਨ :-

"ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਮਿਲੇ ਅਸਾਂ ਨੂੰ
ਅਸਾਂ ਧਾ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਈ,
ਨਿਰਾ ਨੂਰ ਤੁਸੀਂ ਹੱਥ ਨ ਆਏ
ਸਾਡੀ ਕੰਬਦੀ ਰਹੀ ਕਲਾਈ

.. ..
ਫਿਰ ਲੜ ਫੜਨੇ ਨੂੰ ਉਠ ਦੌੜੇ
ਪਰ ਲੜ ਓ 'ਬਿਜਲੀ ਲਹਿਰਾ'
ਉਡਦਾ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਉਹ ਅਪਣੀ
ਛੁਹ ਸਾਨੂੰ ਗੜਾ ਲਾਈ :-
ਮਿੱਟੀ ਚਮਕ ਪਈ ਇਹ ਮੋਈ
ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਲੂਆਂ ਵਿਚ ਲਿਸਕੇ,-
ਬਿਜਲੀ ਕੁੰਦ ਗਈ ਬਰਰਾਂਦੀ,
ਹੁਣ ਚਕਾਚੁੰਧ ਹੈ ਛਾਈ !"

ਇਸ ਸੰਚਯ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ 'ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਜ਼ਾਰੇ' ਇਕ
ਮੌਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਗਲੇ,
ਅਨੇਕ ਪਾਣੀਆਂ ਤੇ ਛਾਯਾਂ ਛਾਵਾਂ ਪ੍ਰਫਾਵਿਆਂ ਚਸ਼ਮਿਆਂ ਵਿਚ
ਧੋ ਧੋ ਕੇ ਤੇ ਨਦੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ ਪ੍ਰੋ ਕੇ ਪਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਲਾ ਵਿਚ
'ਨਵੇਂ-ਕਸ਼ਮੀਰ' ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਮੌਤੀ ਹਨ :-

ਮੈਂ ਰੁੰਨੀ, ਮੈਂ ਰੁੰਨੀ ਵੇ ਲੋਕਾ !
ਮੀਂਹ ਜਿਉਂ ਫਹਿਬਰ ਲਾਏ ;
ਟੁਰੀ ਵਿਦਸਥਾਂ ਡਲ ਭਰ ਆਏ
ਤੇ ਵੁੱਲਰ ਉਮਡ ਉਮਡਾਏ :-
ਆਪਾ ਹੇਠ ਵਿਛਾਕੇ ਸਹੀਓ !
ਅਸਾਂ ਨਵਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਣਾਇਆ,
ਗਾਓ ਸੁਹਾਗ ਨੀ ਸਹੀਓ ! ਸੁਹਣਾ,
ਕਦੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਚਲ ਆਏ ॥

ਇਸ 'ਭਾਵ-ਫਹਿਬਰ' ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਮੌਤੀ ਹਨ, ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ
ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ
ਹਨ ਤੇ ਓਥੋਂ ਮੁੜ ਗੰਗਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਯਾਦ ਨਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ ਕੇ ਭੇਟ
ਕੀਤੇ ਹਨ। ਤੇ ਇਕ ਨਵੀਂ "ਅਥਰੂ-ਧਰਮਸਾਲ" ਰਚੀ ਗਈ ਹੈ।
ਬਗ਼ਦਾਦ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੁਹਣੀ ਛੁਹ ਵਾਲੀ
ਸਿਲਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਾਂਭ ਰੱਖੀ ਹੈ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੇ ਮਟਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ
ਥੜ੍ਹਾ ਤੇ ਬੰਗਲੇ ਗੁੰਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ :-

'ਨਾਨਕ-ਛੁਹ' ਦਾ ਸੰਗ ਅਜ ਤਕ
ਬਗ਼ਦਾਦ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖਿਆ,
'ਨਾਨਕ-ਛੁਹ' ਦਾ ਥੜ੍ਹਾ ਬੰਗਲਾ
ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੇ ਭੰਨ ਗਵਾਇਆ !

.. ..

"ਭਾਗਭਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ" ਵਿਚ ਓਹੋ ਨਾਮ ਕਣੀ ਚਮਕ
ਰਹੀ ਹੈ :-

"ਉਸ 'ਅਨੰਤ ਕਿਣਕੇ' ਦੀ ਚਹਿਯੇ
ਅਜ ਕੁਛ ਵੰਡ ਵੰਡੀਆਂ ।"

ਆਪ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਪੰਘਰੀ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਚਸ਼ਮੇ
ਇਉਂ ਕਲੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਉਂ ਬਾਲ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ-

"ਚਸ਼ਮੇ ਨੂੰ ਜਿਉਂ 'ਛੋਹ ਗੋਬ' ਦੀ
ਮਿਲੀ, ਪਿਆ ਨਿਤ ਖੇਡੇ,
'ਛੁਹ ਅਪਣੀ' ਦੀ ਗੋਦ ਖਿਡਾ ਤਿਉਂ,-
ਮਾਂ ਨੂੰ ਏ ਕੁਛ ਵਬਦਾ" ।

ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਵਾਂ 'ਨਸੀਮ' ਦੀਆਂ ਆਪ ਲਈ ਸਰਬੱਤੀ
ਪਿਆਰ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ ।

ਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਬਾਲ ਪਿਆਰਾ
ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਕੋਈ ਪਯਾਰਾ
ਜੋ ਆਵੇ ਉਸ ਲਾਡ ਲਡਾਵੇਂ
ਠਾਰੇ ਜਿੰਦੀਆਂ ਲੁਠੀਆਂ ।

ਆਪ ਦੀ 'ਵੁੱਲਰ' ਉੱਪਰ ਕਵਿਤਾ- 'ਸੁੰਦਰਤਾ ਤਰ ਰਹੀ ਤੇ'
ਉਤੇ ਖੁਲ੍ਹ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲੈਂਦੀ' ਤੇ 'ਨਿਰਜਨ ਫਬਨ ਕੁਆਰੀ
ਰੰਗਤ' ਨੇ 'ਰਸ ਅਨੰਤ ਦਾ ਵਰਿਆ', ਅਕਹਿ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ।
ਇਹ 'ਵੁੱਲਰ' ਇਕ ਨੱਚਦੀ ਪਰੀ ਵਾਂਗ ਅੱਧ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਉਡ
ਰਹੀ ਹੈ, ਝੀਲ ਕੀਹ ਹੈ ? ਆਜ਼ਾਦੀ ਮੁਜੱਸਮ ਹੈ ।

... ..

'ਸ਼ਾਲਾਮਾਰ' ਵਿਚ ਚਨਾਰ 'ਜੋਗੀ ਖੜੇ' ਹਨ ਤੇ ਨੀਰ ਦੇ
ਵਗਣ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਚੈਤੰਨਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੱਹਦਾ ਹੈ ਤੇ
ਆਦਮੀ ਦੇ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਚਾਹ ਤੇ ਨੀਵਾਣਾਂ
ਦੀ ਖਿੱਚ ਦਾ ਓਨੂੰ ਗਿਰਾਣਾ ਇਹ ਆਦਮੀ ਦੀ ਗਿਰਨ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ
ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ :-

ਲਾਵੇ ਡਾਢਾ ਜ਼ੋਰ ਪਹਿਲ ਉਚਾਣ ਨੂੰ
ਪਹੁੰਚਾਂ, ਮਾਰ ਉਛਾਲ, ਪਰ ਖਿੱਚ ਰੋਕਦੀ
ਉੱਚਾ ਜਾਂਦਾ 'ਖਿੱਚ' ਫਿਰ ਲੈ ਡੋਗਦੀ,-
ਉਛਲ ਗਿਰਨ ਦਾ ਨਾਚ ਹੈ ਵੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ।

.. ..

ਬਿਰਛਾਂ ਵਿਚ 'ਸੁਹਣੀ ਸ਼ੈ' ਦੀ ਛੁਹ ਦੇ ਕਦੀ ਆਏ ਸੁਆਦ
ਦੀ ਸਿਮਰਤੀ ਕਿੰਨੀ ਤੀਬਰ ਹੈ :-

'ਪਯਾਰ ਲੈਣ ਨੂੰ ਜੀ ਕਰ ਆਵੇ
ਉਛਾਲ ਕਲੋਜਾ ਖਾਏ-
'ਪਰ ਉਹ ਪਯਾਰ ਸੁਆਦ ਨ ਵਸਦਾ'

'ਕੁੱਕੜ ਨਾਗ' ਆਪ ਨੂੰ ਲਟਬਰੋਰਾ ਗੀਟਿਆਂ ਨਾਲ
ਖੇਡਦੇ ਬਾਲਕ ਵਾਂਗ ਲੱਗਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਵਾਤਸਲ
ਪਿਆਰ ਦਾ ਉਛਾਲਾ ਆਯਾ ਹੈ :-

'ਲਟਬਉਰਾ ਪਰਬਤ ਦੇ ਕੁੱਖੋਂ
ਤੇ ਖੇਡੰਦੜਾ ਆਇਆ' ।

ਵੇਰੀ ਨਾਗ ਦੇ 'ਫੀਰੋਜ਼ੀ ਰੰਗ' ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਲੀ ਡਲੁਕ ਦੀ ਮਿਲਵੀਂ ਚਮਕ, ਸੁੱਚੇ ਨਗ ਦੀ ਆਬ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀ ਹੈ, ਵੇਰੀ ਨਾਗ ਮਾਨੋਂ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਨਗੀਨਾ ਹੈ।

...
 'ਵਿਦਸਥਾ' ਦਾ ਸੋਮਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਬਾਲਪੁਨੇ ਦਾ ਅਯਾਣਾਪਨ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :—

"ਮੋਹ ਲਗਾ ਤੇਰੀ ਨਿਮਰਤ ਨੇ
 ਤੇਰੇ ਮਾਉਂ ਵੇਖ ਜੀ ਠਰਿਆ"।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਮਹਾਂ ਰਾਣੀ ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਸੁਖਮ ਦਰਦ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਤ ਬਾਗ ਦੇ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਹਿਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਬਾਗ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਸਭ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਥੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸੁੰਦਰੀ ਆਪਣੇ 'ਹੁਸਨ ਅਹਿਸਾਸ' ਦੇ ਸਰੂਰ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਮਦ ਭਰੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਕਟਾਖਜ ਨਾਲ ਬਾਗ ਨੂੰ ਇਕ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਫੁਹ, ਇਕ ਸੁਖ ਭਰੀ ਰਸ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ; ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਿਮਾਣੀ 'ਰੱਬ ਰੰਗ ਰੱਤੀ' ਫਕੀਰ ਲੱਲੀ ਨੂੰ ਆਪ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੱਲੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਕਹਾਣੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਇਕ (Mystic Romance) ਰੋਮਾਂਚ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਫਕੀਰ ਕਥਾ ਹੈ—

ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਫਕੀਰ ਇਕ ਗਰੀਬ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤ ਦੀ ਲੜਕੀ ਲੱਲੀ 'ਸਾਈ' ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੱਲੀ ਜਦ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਉਸ ਦੀ ਸੱਸ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਤੰਗ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪੇਕੇ ਗਰੀਬੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਫਰਤ ਸੱਸ ਦੀ ਲੱਲੀ ਦੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਕਾਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਕ ਦਿਨ ਲੱਲੀ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੇਗਚੀ ਭਰੀ ਖੀਰ ਦੀ ਲੱਲੀ ਦੇ ਸਾਹੁਰੇ ਘਰ ਘੱਲੀ। ਲੱਲੀ ਨੇ ਸੱਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ :—"ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਖੀਰ ਘੱਲੀ ਹੈ"। ਖੀਰ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਸੱਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਦਿੱਸੀ, ਹਕਾਰਤ ਨਾਲ ਲੱਲੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ :—"ਜਾਹ ਵੰਡ ਦੇਹ ਸਾਰਾ ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਖਾਏ।" ਲੱਲੀ ਨੇ ਸਾਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਘੱਲੀ, ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਨੂੰ ਬੁਲਾਯਾ ਤੇ ਖੀਰ ਵਰਤਾਈ, ਸਭ ਨੇ ਖਾਧੀ, ਪਰ ਲੱਲੀ ਦੀ ਖੀਰ ਨਾ ਮੁੱਕੀ। ਲੋਕ ਹੈਰਾਨ ਸਨ, ਪਰ ਲੱਲੀ ਦੀ ਸੱਸ ਸਭ ਉਠੀ, ਨਾ ਤੋਂਕਿਆ, ਨਾ ਪੜਤਾਲਿਆ ਤੇ ਜਦ ਲੱਲੀ ਆਖਿਆ :—"ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਬੀ ਖਾ ਗਏ ਹਨ, ਮਾਏ ਖੀਰ ਬਚ ਰਹੀ ਹੈ", ਸੱਸ ਨੇ ਕਿਹਾ—"ਜਾਹ ਦਰਯਾ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਸੁੱਟ ਦੇਹ।" ਲੱਲੀ ਨੇ ਦਰਯਾ ਵਿਚ ਦੇਗਚਾ ਅਡੋਲ ਧਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਦੇਗਚਾ ਤਰਦਾ ਤਰਦਾ ਉੱਥੇ ਜਾ ਠਹਿਰਿਆ ਜਿਥੇ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਲੱਲੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਬੈਠੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸੇ। ਦੇਗਚਾ ਦੇਖ ਕੇ ਪਛਾਣਿਆ, ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਗਰੀਬ ਪਿਉ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਓਸ ਗੁੱਸਾ ਖਾਧਾ ਤੇ ਲੱਲੀ ਰੱਬ ਰਸੀਦਾ ਤਾਂ ਸੀ ਹੀ, ਬਾਪ ਨੇ ਮਿਹਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹੋਰ ਰੰਗਣ ਚਾੜ੍ਹੀ, ਲੱਲੀ ਨੀਮ ਪਾਗਲ ਹੋ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਨੰਗੀ ਵਿਚਰਨ ਲੱਗੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੱਲੀ ਇਕ ਤੰਦੂਰ ਤੇ ਗਈ ਤੇ ਕਿਹਾ :—"ਮੈਨੂੰ ਕੱਜਣ ਦਿਓ!" ਨਾਨਬਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ :—"ਲੱਲੀਏ

ਤੈਨੂੰ ਕੀਹ ਕੱਜਣ ਦੀ ਲੋੜ?" ਪਰ ਲੱਲੀ ਨੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਸੇ ਦਿਨ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨ ਲਏ। ਲੱਲੀ ਨਾਮੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਫਕੀਰੀ ਭੇਤ ਉੱਪਰ ਇਕ ਆਪ ਦਾ ਕਟਾਖਜ ਹੈ। ਲੱਲੀ ਆਪਣੇ ਭਰ ਆਏ ਅੰਦਰਲੇ ਹੁਸਨ ਨੂੰ ਹੁਣ ਨਾ-ਮਹਿਰਮਾਂ ਥੀਂ ਫੁਪਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਲੀ ਹੋਸ਼ ਫਕੀਰੀ ਵਿਚ ਆਂਦੀ ਹੈ। ਅੰਦਰਲੇ ਹੁਸਨ ਨੂੰ ਜਰਦੀ ਤੇ ਕੱਜਦੀ ਹੈ, ਭਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਮਟਕ ਹੁਲਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਲਈ 'ਗੋਰ-ਅੱਖ' ਤੋਂ ਲੁਕਾਉਂਦੀ ਤੇ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਲਈ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਬਣਾਂਦੀ ਹੈ।

'ਨੂਰ ਜਹਾਂ' ਤੇ 'ਲੱਲੀ' ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 'ਲਾਲਾ ਰੁਖ ਤੇ ਫਰਾਮੁਰਜ਼' ਮੁੜ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿੱਸੇ ਹਨ। 'ਸਰ ਟਾਮਸ ਮੂਰ' ਦੇ ਬਾਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਮੁੜ ਇਸ ਜੋੜੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬੁਖਾਰੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦੇ ਦਾ ਹਿੰਦ ਦੀ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ ਲਾਲਾ ਰੁਖ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਸੀ, ਜੋ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਲਾਲਾ ਰੁਖ ਦਾ ਆਸ਼ਿਕ ਸੀ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ, ਪਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੰਗ-ਰੱਤੜੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਹੋਵੇ। ਸੋ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਫਰ ਵਿਚ ਜੋ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਵਲੋਂ ਇਕ ਗਵੱਯਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਫਰਾਮੁਰਜ਼ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਰਾਗ, ਕਾਵਿ ਕਟਾਖਜ, ਉੱਚੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਵਲਵਲੇ ਵਾਲਾ ਅੰਦਰਲਾ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ, ਪਰ ਨਾਲ ਦੁਚਿਤਾਈ ਭੀ ਹੋ ਗਈ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਅੱਪੜ ਕੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਅਚਰਜਤਾ ਨਾਲ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਹਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ 'ਫਰਾਮੁਰਜ਼' ਹੀ ਮੇਰਾ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੈ। ਕਵਿ 'ਮੂਰ' ਨੇ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਪਰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਅਨੂਪਮ ਕਾਵਜ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਲਾਲਾ ਰੁਖ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਓਸ ਉਪਰ ਸ਼ੈਦਾ ਹੋਯਾ ਪਰਵਾਨਾ ਫਰਾਮੁਰਜ਼, ਬੁਖਾਰੇ ਦਾ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ, ਵਿਆਹ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਦੀ ਸੁਖ ਨੀਂਦਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁਫਨਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੰਨਤ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਛ ਝਾਂਵਲਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੁਫਨੇ ਬਾਦ ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਆਰਜ਼ੂ ਮਾਨੋਂ ਵਿਲਕਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਟਾਰ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਤੀਬ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਸੁਫਨੇ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਫਰਾਮੁਰਜ਼ ਦੇ ਗੋਰੇ ਹੱਥ ਜਦ ਦੁਆ ਨੂੰ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਇੰਜ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਕਮਲ ਆ ਜੁੜੇ ਹਨ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੇ ਦੁਆ ਦੇ ਚਮਕਦੇ ਲਫਜ਼ ਦਿਲ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਅਸਰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ।

ਲਾਲਾ ਰੁਖ ਤੇ ਫਰਾਮੁਰਜ਼ ਜਿਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਕਰਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਆਪਣੀ (ਹਾਲੇ ਅਣ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ)¹ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਦਰਸਾਯਾ ਹੈ—

'ਤੜਪ-ਗੋਪੀਆਂ' 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ' ਮਗਰ ਜੋ
 ਲੱਕੀ ਪਏ ਸੁਣਾਵਨ,
 ਲੁੱਛਣ-ਸੱਸੀ 'ਪੁੰਨੂੰ' ਪਿੱਛੇ
 ਜੋ ਬਲ ਤੜਫ ਦਿਖਾਵਨ,

¹ਹੁਣ ਇਹ ਛਪ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਵੇਖੋ ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਗਾਰ।

‘ਰਾਂਝੇ’ ਮਗਰ ‘ਹੀਰ’ ਦੀ ਘਾਬਰ ;
ਮਜ਼ਨੂੰ ਦਾ ਸੁੱਕ ਜਾਣਾ,
ਏ ਨਹੀਂ ‘ਮੋਹ ਨਥਾਰੇ’ ਇਸਦੇ
ਇਹ ਕੁਈ ਰਮਜ਼ ਛਿਪਾਵਨ ।
ਹੋ ਅਰੂਪ ! ਇਹ ਤੜਪ ਉਹੋ ਨਹੀਂ
ਧੁਰੋਂ ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਲਾਈ ?
ਕੀ ਇਹ ਚਿਣਗ ਨਹੀਂ ਉਹ ਜਿਹੜੀ
ਤੁਸਾਂ ਸੀਨਿਆਂ ਪਾਈ ?
ਮਿਲਣ ਤੁਸਾਨੂੰ ਦੀ ਏ ਲੱਚਾ-
ਏ ਹੈ ਤੜਫ ਤੁਸਾਡੀ,
ਜਿੱਥੇ ਰਮਜ਼ ਪਵੇ ਕੁਈ ਕਟਕੀ
ਏ ਕਮਲੀ ਹੋ ਜਾਈ ।

8.

ਦੋ ਹਰਫ ‘ਵਿੱਛੜੀ ਕੁੰਜ’ ਤੇ ‘ਵਿੱਛੜੀ ਰੂਹ’ ਲਈ ਇਥੇ
ਪਾਉਣੇ ਬੇਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ।

ਵਿੱਛੜੀ ਕੁੰਜ ਇਕ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਸੁਣੇ ਗੀਤ ਦੀਆਂ ਯਾਦ
ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਹਨ । ਸੁਫਨਾ ਇੰਨਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਹੰਸ
‘ਮਨਮੋਹਿਣ ਮੋਹਣੀਆਂ’ ਦੇ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਇਕ ਸੁਹਣੇ ਤਬਕ ਵਿਚ
ਦਿੱਸ ਆਯਾ ਸੀ, ਹੰਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਇਕ ਗੀਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ
ਕਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਦੋ ਯਾਦ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਤਰਾਂ ਇਹ ਬੱਸ ਹਨ—

“ਮਿੱਠੇ ਤਾਂ ਲੱਗਦੇ ਮੈਨੂੰ ਢੱਲਾਂ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ,
ਜਾਨ ਮੇਰੀ ਪਰ ਕੁੱਸਦੀ ।”

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਸਾਧੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਹਰਫਾਂ ਵਿਚ ਇਕ
ਅਨੰਤ ਜਿਹਾ ਮਿਲਵਾਂ ਹੁਸਨ, ‘ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਯਾਦ’ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੈ,
ਏਹੋ ਹਰਫ ਬਸ ਖਿੜਕੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਅਰਸ਼ੀ ਤੇ
ਰੂਹਾਨੀ ਵਲੋਂ ਦਾ ਝਾਂਵਲਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ
ਪਿਆਰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਦੀ ਤਾਂਘ ਤੇ ਯਾਦ ਹੈ । ਸੱਚੇ ਵਤਨ ਤੇ
ਹਮਵਤਨੀਆਂ ਦੀ ਤਾਂਘ ਮੁੱਕਦੀ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਬੀ ਉਹ
ਯਾਦ-ਦਰਦ ਭੁੱਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਝਲਕਦਾ
ਭਾਵ (Suggestiveness) ਅਮੁੱਕ ਹੈ, ਅਨੰਤ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ
(Space) ਇਸ ਵਿਚ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਹੈ ।

“ਵਿੱਛੜੀ ਰੂਹ” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ
ਸੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਯਾਦ ਰਹਿ ਗਈ ਬਾਕੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ
ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂਤਾ-ਜੋਤੀ ਫਰਿਸ਼ਤਾ-ਮੂਰਤੀ ਕੋਈ ਸੁੰਦਰੀ
ਅਜੀਬ ਵੈਰਾਗਤ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਤੀਖਣ ਤੀਬ੍ਰਤਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ
ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ‘ਪਿਆਰ-ਦੁਵਤਾ’ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ
ਮਾਲਾ (ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ) ਹੋ ਪਿਆਰੇ ਤੇਰੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਮੋਤੀਆਂ
ਵਿਚ ਆਬ (ਪਾਣੀ) ਹੈ ।

ਪਰ ਮੈਂ ਬਿਨ ਪਾਣੀ ਕੁਮਲਾ ਰਹੀ ਹਾਂ ।
ਵੇ ਮਾਹੀਆ ! ਗਲੇ ਤੇਰੇ ਗਾਨੀਆਂ ।

(ਓਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਤੇਰੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਅੱਥਰੂ ਹੁਣ ਮੋਤੀ
ਬਣ ਮਾਲਾ ਬਣ ਗਏ ਹਨ), ਰੋਵਾਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ (ਪਾਣੀ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ

ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਕਿਸ ਕੰਮ; ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਪਿਆਰ ਦੇ) ਕੁਮਲਾਨੀ
ਜਾਨੀਆਂ ।

‘ਵਿੱਛੜੀ ਕੁੰਜ’ ਵਿਚ ਰੂਹਾਨੀ ਵਲੋਂ ਦਾ ਝਾਂਵਲਾ ਤੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਤਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਤੇ ਵਿਛੋੜਾ ਤੇ ਮੰਦਾ ਲੱਛਣਾ (ਵੈਰਾਗ)
ਤੇ ਦਰਦ ਅਨੰਤ ਸੰਖੇਪਤਾ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ । ਮੁੜ ਉਸੀ
ਦਰਦ ਨੂੰ ਮਨਮੋਹਣੀ ਅਦਾ ਨਾਲ ਤਾਰ ਲਟਕੇ ਹੋਏ ਮੀਂਹ ਦੇ
ਤੁਪਕੇ ਦੇ ਮੂੰਹ “ਕੋਈ ਹਰਿਆ ਬੂਟ ਰਹਿਓ ਗੀ” ਦੀ ਕਵਿਤਾ
ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ—

“ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਾਥੀ ਕੱਠੇ ਹੋ ਸਾਂ ਆਏ,
ਕਿਤ ਵਲ ਲੋਪ ਯਾਰ ਓ ਹੋਏ ਮੈਂ ਲਾ ਨੀਝ ਤਕੇਦਾ ।”

ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਵਲੋਂ ਦੀ ਅੱਸੀ ਸਪਸ਼ਟ ਲੱਖਣਤਾ
ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਅਯਾਣੀ ਸਾਦਗੀ ਨਾਲ ‘ਫੁੱਲ ਤੇ ਯੋਗੀ’ ਦੀ
ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਸੁਰਤਿ ਖੇੜੇ ਨੂੰ ਯੋਗ
ਬੀ, ਹੱਥ ਆਈਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਬੀ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਉੱਚੀ ਅਮੁੱਲਤ
‘ਆਵੇਸ਼ੀ ਹਾਲਤ’ ਦੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਦਾ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ
ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ—

“ਤਨ ਮਨ ਮੇਰਾ ਖੇੜਾ,
“ਖਿੜਨ ਖਿੜਾਵਨ ਬਾਝੋਂ ਸਾਨੂੰ
ਹੋਰ ਸੁਰਤ ਨਹਿਂ ਕਾਈ ।”

.. ...

ਇਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਸ਼ਿਆਲ ਆਪ ਦਾ ‘ਗੰਧਕ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ’
ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਪਿਆ ਹੈ । ਚਸ਼ਮੇ ਸਾਰੇ ਸਾਫ਼, ਸੁਗੰਧਿਤ, ਨਿਰਮਲ
ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਹਾਏ ! ਗੰਧਕ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਕਾਲਾ, ਭੋੜਾ, ਬੁਦਾਰ ਕਿਉਂ
ਹੈ ? ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਧੁਰਾਂ ਬੀ ਤੇ ਕਿਉਂ ਰੂਪ ਵਟਾ ਆਇਆ ? ਇਹ
ਚਸ਼ਮਾ ਆਪ ਨੂੰ ਉਹ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਦਿੱਸਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਧੁਰ
ਬੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾ, ਆਪਾ ਵਾਰ ਕੇ,
ਨਿਰਮਲਤਾ ਬੀ ਵਿਗੜ ਕੇ, ਦਾਰੂ ਰੂਪ ਬਣ ਕੇ, ਇਸ ਇਰਾਦੇ
ਨਾਲ ਆਯਾ ਕਿ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਰੇ, ਆਪਾ ਮੈਲਾ ਕਾਲਾ
ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਖਲਕ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਵੇ :-

“ਭੁਲਿਆਂ ਨੇ ਹਨ ਰੋਗ ਸਹੇੜੇ
ਮੈਂ ਚਾ ਲਾਵਾਂ ਦਾਰੂ,
‘ਅਨੰਤ ਰਹਮ’ ਪਤਿਤਾਂ ਤੀ ਉਤੇ
ਕੁਠਦਾ ਧੁਰ ਤੋਂ ਆਇਆ” ।

ਡੋਹਰਾਦੂਤ
੧੪ ਜੁਲਾਈ ੧੯੨੫

ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਵਿੱਛੜੀ ਕੁੰਜ

* * * * *

ਮਿੱਠੇ ਤਾਂ ਲਗਦੇ ਸੈਨੂੰ
ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ,
ਜਾਨ ਮੇਰੀ ਪਰ
ਕੁੱਸਦੀ !

* * * * *

ਰਸ-ਰੰਗ ਛੁਹ

ਅਨੰਤ ਦੀ ਛੁਹ

ਹੇ ਅਨੰਤ ! ਇਕ 'ਛੁਹ ਤੁਹਾਡੀ' ਨੂੰ,
ਦਿਲ ਮੰਗਦਾ ਨਹਿੰ ਰਜਦਾ,
'ਛੁਹ ਤੁਹਾਡੀ' ਦਾ ਕਹਿਰ ਵਿਛੋੜਾ,
ਸੋਲੇ ਵਾਂਗੂ ਵਜਦਾ,
ਚਸਮੇਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂ 'ਛੋਹ ਗੈਬ' ਦੀ
ਮਿਲੀ, ਪਿਆ ਨਿਤ ਖੇਡੇ,
'ਛੁਹ ਅਪਣੀ' ਦੀ ਗੋਦ ਖਿਡਾ 'ਤਿਉਂ—
ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕੁਛ ਫਖਦਾ ।

ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੇ !

ਤੇਰਾ ਥਾਉਂ ਕਿਸੇ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ
ਤੇਰਾ ਥਾਉਂ ਕਿਸੇ ਜੰਗਲ ਥੇਲੇ,
ਤੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਉਡਣਾ,
ਤੇ ਗਾਂਦਿਆਂ ਫਿਰਨ ਅਕੇਲੇ,
ਤੇਰਾ ਜੀਵਨ ਸੀਗਾ ਤੇਰੇ ਹੀ ਜੋਗਾ,
ਤੂੰ ਆਪੇ 'ਆਪੇ' ਨਾਲ ਖੇਲੇ,
ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਖਲੋਤੀ,
ਤੇਰੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਝਮੇਲੇ ?

ਚੜ੍ਹ ਚੱਕ ਤੇ ਚੱਕ ਘੁਮਾਨੀਆਂ

ਚੜ੍ਹ ਚੱਕ ਤੇ ਚੱਕ ਘੁਮਾਨੀਆਂ
ਮਹੀਂ-ਵਾਲ ਤੋਂ ਸਦਕੇ (ਪਈ) ਜਾਨੀਆਂ
ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਫਰਸ਼ ਬਨਾਨੀਆਂ,
ਉਤੇ ਨਾਚ ਰੰਗੀਲੜੇ ਪਾਨੀਆਂ
ਬਾਜੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਾਨੀਆਂ—
ਖਿੜ ਖਿੜ ਹੱਸਨੀਆਂ ਓਨੂੰ ਸ਼ਰਮਾਨੀਆਂ,
ਤਾਰੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗੂੰਦਾਨੀਆਂ,
ਚੰਦ ਮੱਥੇ ਤੇ ਚਾ ਲਟਕਾਨੀਆਂ,
ਨੀਲੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਨੁਮਕਦੀ ਜਾਨੀਆਂ,
ਮੀਂਹ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਪਈ ਵਸਾਨੀਆਂ,

'ਜਿੰਦ ਕਣੀਆਂ' ਦੀ ਲੁੱਟ ਲੁਟਾਨੀਆਂ
'ਅਰਸ਼ੀ-ਪੀਂਘ' ਕਮਾਨ ਬਨਾਨੀਆਂ,
ਰੰਗ ਰੂਪ ਦੇ ਤੀਰ ਵਸਾਨੀਆਂ,
ਨੂਰ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਨੀਆਂ,
ਨੂਰੋਂ ਨੂਰ ਹੁੰਦੜੀ ਜਾਨੀਆਂ,
ਨੂਰ ਨੂਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਈ ਲਾਨੀਆਂ,

ਨੂਰ ਚਮਕਦਾ ਮੱਥਾ

ਅਰਸ਼ੀ 'ਛੁਹ' ਤੇਰੀ ਦੇ ਸੁਾਲੀ
ਅਸੀਂ ਦਰ ਤੇਰੇ ਤੇ ਆਏ,
ਡਰਦੇ ਡਰਦੇ, ਕੰਬਦੇ ਕੰਬਦੇ
ਅਸਾਂ ਗਿਣ ਗਿਣ ਕਦਮ ਰਖਾਏ,
ਐਪਰ ਨੂਰ ਚਮਕਦਾ ਮੱਥਾ
ਅਸਾਂ ਜਦੋਂ ਤੁਧੇ ਦਾ ਡਿੱਠਾ,
ਛੁਹ ਬਖਸ਼ਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਤੁਸਾਂ ਵਿਚ
ਸਾਨੂੰ ਫੁਲਦਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਏ ।

ਸ਼ਹੁ ਖਿੱਚਾਂ ਵਾਲੇ

'ਅਸੀਂ' ਸਿਕਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਸਿਕਦੇ ਨਾਂਹੀਂ
ਅਸਾਂ ਇਹ ਗਲ ਸੀ ਸਹੀ ਕੀਤੀ—
ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਦਿਆਂ ਲੜ ਤੇਰੇ ਦੀ
ਅਸਾਂ ਛੁਹ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ :
'ਸਿੱਕਣ ਸਾਡਾ ਸੀ ਖਿੱਚ ਤੁਸਾਡੀ'
ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਈ,—
ਤੁਸੀਂ ਚੁੰਬਕ ਸ਼ਹੁ ਖਿੱਚਾਂ ਵਾਲੇ
ਤੁਸਾਂ ਸਿੱਕ ਅਸਾਂ ਦਿਲ ਸੀਤੀ ।

ਪ੍ਰੇਮ ਤਰੰਗੀਂ

ਪੁੰਨਿਆ ਨੂੰ ਸ਼ਹੁ ਸਾਗਰ ਉਛਲੇ
ਤਾਂਘ ਅਰਸ਼ ਦੀ ਕਰਦਾ,
ਦੂਰ ਵਸੇਂਦੇ ਸੁਹਣੇ¹ ਵੱਲੇ
ਉਮਲ ਉਮਲ ਜੀ ਭਰਦਾ,
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪਰ ਉਸ ਲਗੇ ਚਾਦਨੀ
ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਕੀ ਉਹ ਦੇਖੇ ?
ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਦਿਲ ਪ੍ਰੇਮ ਤਰੰਗੀਂ
ਦਾਨ ਉਛਾਲੇ ਕਰਦਾ ।

ਵੱਧ ਪਯਾਰ ਵਿੱਚ-ਪ੍ਰੀਤਮ

ਸਿਕਦਾ ਸਿਕਦਾ ਵੱਡਾ ਫੁਟਿਆ,
ਧਾ ਅੰਮੀਂ ਵਲ ਆਇਆ
ਅੰਮੀ ਉਸਤੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰੇ
ਤੁੱਠ ਤੁੱਠ ਲਾਡ ਲਡਾਇਆ ।

1. ਭਾਵ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੋਂ ਹੈ ।

ਸਿੱਕਦੀ ਨਦੀ ਜਾਲ ਜੱਫਰਾਂ
ਜਦ ਸੁਹ ਸਾਗਰ ਪਹੁੰਚੀ,
ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਯਾਰ ਵਿਚ ਸਾਗਰ
ਮਿਲਨ ਅਗਾਂਹ ਧਾਇਆ।

ਮਹਿੰਦੀ

—ਸੱਜਣ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗੀ ਹੋਈ—

ਆਪੇ ਨੀ ਅਜ ਰਾਤ ਸਜਣ ਨੇ
ਸਾਨੂੰ ਫੜ ਘੁਟ ਰਖਿਆ,
'ਵਸਲ ਮਾਹੀ, ਦਾ ਮਿਹਰ ਮਾਹੀ ਦੀ'
ਅੱਜ ਅਸਾਂ ਨੇ ਲਖਿਆ,—
ਜਿੰਦਗੀ ਸਾਡੀ ਅੰਗ ਸਮਾ ਲਈ
ਵੇਖ ਵੇਖ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇ :
ਕਿਉਂ ਸਹੀਓ! ਕੁਈ ਸੁੱਚ ਸਜਣ ਨੇ
ਫੁਹ ਸਾਡੀ ਦਾ ਡਿ ਚਖਿਆ ?

ਉਡਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਅੱਥਰੂ ?

ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰੂੰ ਨ ਸੁਖਾਵੇ,
ਅਸੀਂ ਨੈਣਾਂ ਵਾਸ ਵਸਾਏ,
ਤੁਸੀਂ ਸੁਖਾਵੇ ਸਾਥੋਂ ਬਹੁਤੇ—
'ਅੱਖ-ਪੁਤਲੀ ਨੇ ਅੰਕ ਸਮਾਏ ?
ਤੁਸੀਂ ਉਡਾਰ ਟਿਕ ਬਹੋ ਨ ਪੁਤਲੀ,
ਜਿਉਂ ਪੰਛੀ ਆਲ੍ਹਣੇਯੋਂ ਉੱਡੇ :—
ਨੈਣਾਂ ਨੇ ਅਸੀਂ ਮਗਰ ਤੁਸਾਡੇ
ਹੁਣ ਢੁੰਡਣ ਬਾਹਰ ਘੁਲਾਏ।

ਫੁਹਾਰਾ :—

ਮੰਹ ਅੱਡੀ ਅਰਸ਼ਾਂ ਵਲ ਤਕੀਏ
(ਇਕ) ਬੂੰਦ ਨ ਕੋਈ ਪਾਵੇ,
ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਕੋਈ
ਆ ਉਹ ਛਹਿਬਰ ਲਾਵੇ,—
ਤਦੋਂ ਅਸੀਂ ਹੋ ਦਾਤੇ ਵਸੀਏ
ਨੰਦ ਸੁਹਾਵਾਂ ਵਾਲੇ,—
ਕਿਧਰੋਂ, ਕੌਣ, ਕਦੋਂ ਦੱਸ ਸਖੀਏ !
ਕਿਤ ਹੁਣ ਉਹੀ ਕੁਈ ਆਵੇ ?

ਪ੍ਰੀਤਮ ਫੁਹ

ਤੁਸਾਂ ਰੋੜਿਆ ਅਸੀਂ ਟੁੱਟੇ ਪਏ
ਵਿਛੜ ਗਏ ਸਾਂ ਡਾਲੋਂ,
ਤੁਸਾਂ ਸੁੰਘ ਸੀਨੇ ਲਾ ਸੁਟਿਆ
ਵਿਛੜ ਗਏ ਤੁਸਾਂ ਨਾਲੋਂ
ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਲਿਤਾੜ ਲੰਘਾਉਆਂ
ਕੀਤਾ ਖੰਭੜੀ ਖੰਭੜੀ,

ਪਰ ਸੁਕਰਾਨਾ 'ਫੁਹ ਤੁਹਾਡੀ' ਦਾ
ਅਜੇ ਨ ਫੁਲਦਾ ਸਾਨੋਂ।

ਨਿਤ ਅਰਜ਼ੋਈ

ਤੁਸਾਂ ਛੋੜਿਆ, ਅਸੀਂ ਛਿੜ ਪਏ
ਬੀਨ ਜਿਵੇਂ ਸੁਰ ਹੋਈ,
ਛੋੜਿਆ ਤੁਸਾਂ ਅਸਾਂ ਰੁਪ ਕੀਤੀ
ਗੁੰਗਾ ਹੋ ਜਿਉਂ ਕੋਈ :
ਹੱਥ ਤੁਸਾਡੇ ਜਾਵੁ ਵਸਦਾ,
ਫੁਹਿਆ ਜੀਉ ਜੀਉ ਪਈਏ :—
'ਸਾਲਾ ! ਕਦੇ ਵਿਛੋੜ ਨ ਸਾਨੂੰ,
ਨਿਤ ਨਿਤ ਇਹ ਅਰਜ਼ੋਈ।

'ਕਵਿ-ਰੰਗ' ਸੁੰਦਰਤਾ

ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਉੱਚ 'ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ' ਜਿਸ ਦੇ
ਆਵੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਵੀ ਤੋਂ ਉੱਚ ਕਾਵਯ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ।

ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾਈ
ਉੱਚੇ ਨਛੱਤ੍ਰੀ ਵਸਦੀ,
ਅਪਣੇ ਸੰਗੀਤ ਲਹਿਰੇ
ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਸਦੀ,
ਇਕ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਦੇ ਓਥੋਂ
ਹੇਠਾਂ ਪਲਮਦੀ ਆਈ,
ਰਸ ਰੰਗ ਨਾਲ ਕੰਬਦੀ
ਸੰਗੀਤ ਬਰਬਰਾਈ,—
ਜਿਉਂ ਕੁਲ ਤਾਰ ਪ੍ਰਤੀ,
ਜਿਉਂ ਆਬ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ,
ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੀ ਤਾਰ ਪ੍ਰਤੀ,
ਨਾਚਕ, ਸੁਬਕ ਸੁਹਾਈ,
ਕੋਮਲ ਗਲੇ ਦੀ ਸੁਰ ਜਿਉਂ,
ਬੁਣਕਾਰ ਸਾਜ਼ ਦੀ ਜਿਉਂ,
ਝਰਨਾਟ ਰੂਪ ਵਾਲੀ
ਤਾਰੇ ਡਲੁਕ ਜਿਉਂ ਛਾਈ।
ਜਿਉਂ ਮੀਂਡ ਬਰਕੇ ਖਿਚਿਆਂ
ਖਿਚ ਖਾਂ ਮੈਂ ਰੂਹ ਜੋ ਕੰਬੀ,—
ਹੁਸਨਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਲਹਿਰੇ
ਰਸਝੁੰਮ ਇਕ ਬੁਮਾਈ
ਪੰਛੀ ਉਡਾਰੀ ਵਾਂਗੂ,
ਆਪੇ ਦੇ ਖੰਡ ਫੜਕੇ,
ਇਕ ਸਰੂਰ ਸਿਰ ਨੂੰ ਆਯਾ
ਇਕ ਤਾਰ ਸਿਰ ਬੁਮਾਈ,
ਪੁਛਿਆ ਅਸਾਂ, "ਹੋ ਸੋਹਣੀ !
ਤੂੰ ਆਪ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ।

ਉਡਾਰ ਨੂੰ ਤਗਾਰ ਪੰਛੀ ਵਾਂਗੂ।

“ਹੀਰੇ ਜੁਵਾਹਰ ਵਾਂਗੂ
 ਟਿਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਨਾਹੀ ?
 “ਪਰਬਤ ਖੜੇ ਸੁਹਾਵੇ
 ਝੀਲਾਂ ਤੇ ਬਨ ਸਮੁੰਦਰ,
 “ਕਾਇਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ
 ਦਾਇਮ ਰਹੇ ਹੈ ਛਾਈ !”
 ਬੋਲੀ ਉ ਬਰਬਰਾਂਦੀ
 ਲਰਜੇ ਵਜੂਦ ਵਾਲੀ :—
 “ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕੁੰਦ ਦਸ ਤੂੰ
 ਟਿਕਦੀ ਕਿਵੇਂ ਟਿਕਾਈ ?
 “ਲਸ ਦੇ ਕੇ ਕਿਰਨ ਸੂਰਜ
 ਲਰਜੇ ਦੇ ਦੇਸ ਜਾਵੇ,
 “ਸੂਰ ਰਾਗ ਦੀ ਬੱਰਾਂਦੀ
 ਕਿਸ ਨੇ ਹੈ ਬੰਨ੍ਹ ਬਹਾਈ ?
 “ਉਲਕਾ ਅਕਾਸ਼ ਲਿਸ਼ਕੇ
 ਚਮਕਾਰ ਮਾਰ ਖਿਸਕੇ,
 “ਜੁੱਸਾ ਧਨੁਖ ਅਕਾਸ਼ੀ
 ਕਿਸ ਨੇ ਟਿਕਾ ਲਿਆ ਈ ?
 “ਚੰਦ੍ਰ ਰਿਸ਼ਮ ਜੁ ਤਿਲਕੇ,
 ਤਾਰਾਂ ਜੁ ਡਲੁਕ ਪਲਮੇ
 “ਦੇਕੋ ਮਟਕਾ ਖਿਸਕੇ,
 ਟਿਕਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਈ ।
 “ਚਾਤ੍ਰਕ ਦੀ ਪਯਾਰ ਚਿਤਵਨ,
 ਕੋਇਲ ਦੀ ਕੂਕ ਕੁਹਣੀ^੧
 “ਗਮਕਾਰ ਦੇ ਨਸਾਵੇ,—
 ਕਾਬੂ ਕਦੇ ਹੈ ਆਈ ?
 “ਲਰਜਾ ਵਤਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
 ਲਰਜਾ ਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ,
 “ਚੱਕਰ ਅਨੰਤ ਅਟਿਕਵੇ
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਪਾਈ,
 “ਵਿੱਥਾਂ ਅਮਿਟਵੀਆਂ ਵਿਚ,
 ਸਿਰ ਚੀਰਦੇ ਬੋਰਾਂਦੇ
 “ਜਾਂਦੇ ਅਨੰਤ ਚਾਲੀ,
 ਚਮਕਾਂ ਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਈ ।
 “ਚਮਕਾਰ ਰੰਗ ਦੇਣਾ,
 ਰਸ ਝੂਮ ਵਿਚ ਝੁਮਾਣਾ,
 “ਇਕ ‘ਜਿੰਦ-ਫੋਹ’ ਲਾਣੀ :—
 ਅਟਕਣ ਨਹੀਂ ਕਿਥਾਈ ।

^੧ਕਾਬੂ ਹੀ ਜਿਸਦਾ ਸਰੀਰ ਹੋਵੇ ।

^੨ਸਰ ।

^੩ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਟੁਟਦੇ ਤੇ ਚਮਕਾਰ ਦੇਂਦੇ ਤਾਰੇ ।

^੪ਅਕਾਸ਼ੀ ਪੀਂਘ ।

^੫ਬਲੇਜ਼ਾ ਭੁਹ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੀ ।

^੬ਜੈਕੀਤਕ ਬਰਬਰਾਟ ।

“ਲਰਜਾ ਵਤਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ,
 ਲਰਜਾ ਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ,
 “ਰੇਖਾ ਅਨੰਤ ਅਟਿਕਵੀ
 ਲਰਜੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਪਾਈ ।”

ਛੁਹ ਗ਼ੈਰੀ

“ਗ਼ੈਰ ਹੱਥ ਨੇ ਕਿਉਂ ਇਹ ਸਿਹਰਾ
 ਹਾਇ, ਆਣ ਮਿਰੇ ਗਲ ਪਾਇਆ ?
 ‘ਛੁਹ ਗ਼ੈਰੀ’ ਜਿਉਂ ਵਿਸ ਫਨੀਅਰ ਦੀ,
 ਇਸ ਅੱਗ ਭਬੁਕਾ ਲਾਇਆ ।
 ਕਰਮੇ ਵੇ ! ਇਹ ਤੋੜਾਂ ਸਿਹਰਾ
 ਅਤੇ ਭੱਠੀ ਦੇ ਵਿਚ ਫੁਕਾਂ,
 ਛੁਹ ਉਤਰੇ ਮਨ ਨਉਰੇ ਆਵੇ :
 ਰਹੇ ਸੱਜਣ ਨੈਣ ਸਮਾਇਆ !

ਕੋਈ ਹਰਿਆ ਬੂਟ ਰਹਿਓ ਰੀ

ਮੀਂਹ ਪੈ ਹਟਿਆ ਤਾਰ ਨਾਲ ਇਕ
 ਤੁਪਕ ਸੀ ਲਟਕਦਾ,
 ਡਿਗਦਾ ਜਾਪੇ, ਪਰ ਨਾ ਡਿੱਗੇ;
 ਪੁਛਿਆ ਰੋਇ ਸੁਣਦਾ :—
 “ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਸਾਥੀ
 ਕੱਠੇ ਹੋ ਸਾਂ ਆਏ,
 “ਕਿਤ ਵਲ ਲੱਪ ਯਾਰ ਓ ਹੋਏ ?
 ਮੈਂ ਲਾ ਨੀਝ ਤਕਦਾ ।”

ਫੁੱਲ ਤੇ ਯੋਗੀ

ਖਿੜੇ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਧਯਾਨੀ ਸੀ ਇਕ
 ਧਯਾਨ ਨਾਲ ਪਯਾ ਭਰਦਾ
 ਅਸਾਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਜੁੜੇ ਮਨਾਂ ! ਤੂੰ,
 ਕਿਉਂ ਪਯਾ ਇਸਤੇ ਮਰਦਾ ?”
 ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ : ‘ਮੈਂ ਸੁਣਨੀਆਂ ਚਾਹਾਂ
 ਇਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ,
 “ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਜੀਫ ਲਾਣ ਦਾ
 ਜਤਨ ਪਿਆ ਹਾਂ ਕਰਦਾ ।”
 ਯੋਗੀ ਧਯਾਨ ਧਰੇਂਦਾ ਹੁੱਟਾ
 ਪਰ ਫੁੱਲ ਜੀਭ ਨ ਪਾਈ ।
 ‘ਜੀਭ-ਚੁੱਪ’ ਤਾਂ ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ
 ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਨ ਦਿਸਾਈ ।
 ਕੂਕ ਕੂਕ ਸੁਹਣਾ ਪਯਾ ਆਪੋ :
 “ਤਨ ਮਨ ਮੇਰਾ ਖੋੜਾ,
 “ਖਿੜਨ ਖਿੜਾਵਨ ਬਾਬੋ ਸਾਨੂੰ,
 ਹੋਰ ਸੁਰਤ ਨਹਿਂ ਕਾਈ ।”

ਕੰਡੇ

ਵੁਲ ਗੁਲਾਬ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਪੁਛਿਆ :
 “ਅਵੇ ਕੋਮਲਤਾ ਦੇ ਸਾਈਂ !
 “ਇਸ ਸੁਣੁਪ, ਇਸ ਸੁਹਲ ਸੁਹਜ ਨੂੰ
 ਹੈ ਕਿਉਂ ਕੰਡਿਆਂ ਬੱਜ ਲਾਈ ?”
 ਮਸਤ ਅਲਸਤੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਸੁਹਣੇ
 ਹਸ ਕਿਹਾ: “ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ
 “—ਤੜ ਨਹੀਂ—ਦੀ ਫੱਟੀ ਭਾਵੇਂ
 ਮਿਰੇ ਮੋਲਾ ਨੇ ਲਿਖ ਲਾਈ” ।

ਸ਼ਿਕਾਰਾਂ ਡਲਾ ਨੂੰ—

ਅਸੀਂ ਸ਼ਿਕਾਰੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇਰੇ
 (ਪਰ) ਬਿਨ ਚੱਪੇ ਬਿਨ ਹਾਈ^੧
 ਕੋਈ ਠਉਰ ਨ ਬਿੱਤਾ ਸਾਡਾ
 ‘ਮੈਂ’ ਤੋਂ ‘ਮੈਂ’ ਗਈ ਵਾਵੀ,
 ਵੇਗ ਵਾਉ ਦੇ ਲਈ ਫਿਰ ਰਹੇ
 ਏਧਰ, ਓਧਰ ਗੱਭੇ
 ਪਰ ‘ਰਸਦਾਤੀ ਛੁਹ’ ਝੁਹਾਡੀ ਦੇ
 ਰਸੀਏ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਜੀ ।

ਕੰਬਦੀ ਕਲਾਈ

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਮਿਲੇ ਅਸਾਨੂੰ
 ਅਸਾਂ ਧਾ ਕਲਵਕੜੀ ਪਾਈ,
 ਨਿਰਾ ਨੂਰ ਤੁਸੀਂ ਹੱਥ ਨ ਆਏ
 ਸਾਡੀ ਕੰਬਦੀ ਰਹੀ ਕਲਾਈ,
 ਧਾ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯਾ
 ਸਾਡੇ ਮੱਥੇ ਛੋਹ ਨ ਪਾਈ,
 ਤੁਸੀਂ ਉੱਚੇ ਅਸੀਂ ਨੀਵੇਂ ਸਾਂ
 ਸਾਡੀ ਪੇਸ਼ ਨ ਗਈਆ ਕਾਈ ।
 ਫਿਰ ਲੜ ਫੜਨੇ ਨੂੰ ਉੱਠ ਦੌੜੇ
 ਪਰ ਲੜ ਓ ‘ਬਿਜਲੀ-ਲਹਿਰਾ’,
 ਉਡਦਾ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਉਹ ਅਪਣੀ
 ਛੁਹ ਸਾਨੂੰ ਗਜਾ ਲਾਈ ;
 ਮਿੱਟੀ ਚਮਕ ਪਈ ਇਹ ਮੋਈ
 ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਲੂਆਂ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕੇ
 ਬਿਜਲੀ ਕੁੰਦ ਗਈ ਬਰਰਾਂਦੀ,
 ਹੁਣ ਚਕਾਚੂਪ ਹੈ ਛਾਈ !

^੧ਫੋਟੀ ਸੈਰ ਵਾਲੀ ਬਿਜਲੀ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ
 ਵਿਚ-ਬਿਕਾਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

^੨ਸੀ ਨਗਰ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ
 ਥੀਲ ।

^੩ਅਲਾਹ ।

ਪੱਥਰ ਕੰਬਣੀਆਂ

ਅਵਾਤੀ ਪੁਰੇ ਦੇ ਮੰਡਰ^੧

ਅਵਾਤੀ ਪੁਰਾ ਕੀ ਰਹਿ ਗਜਾ ਬਾਕੀ,
 ਦੋ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ,
 ਬੀਤ ਚੁਕੀ ਸਭਤਾ ਦੇ ਖੰਡਰ,
 ਦਸਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ,
 ਸਾਖੀ ਭਰ ਰਹੇ ਓਸ ਅੱਖ ਦੀ
 ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੱਤੀਆਂ-ਬਿੰਦ
 ‘ਹੁਨਰ ਪਛਾਣਨ’ ਵੱਲੋਂ ਛਾਇਆ,
 ਗੁਣ ਦੀ ਰਹੀ ਨ ਜਿੰਦ ।
 ‘ਜੋਸ਼ ਮਜ਼ਹਬ’ ਤੇ ‘ਕਦਰ-ਹੁਨਰ’ ਦੀ
 ਰਹੀ ਨ ਠੀਕ ਤਮੀਜ਼,
 ਰਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹੋਰਾਂ ਤਾਈਂ
 ਆਪੂੰ ਬਣੇ ਮਰੀਜ਼ ।
 ਬੁਤ ਪੂਜਾ ? ‘ਬੁਤ’ ਫੇਰ ਹੋ ਪਏ
 ‘ਹੁਨਰ ਨ ਪਰਤਯਾ ਹਾਇ !
 ਮਰ ਮਰ ਕੇ ‘ਬੁਤ’ ਫੇਰ ਉਗਮ ਪਏ,
 ‘ਗੁਣ’ ਨੂੰ ਕੌਣ ਜਿਵਾਇ ?

ਮੰਦਰ ਮਾਰਤੰਡ ਦੇ ਖੰਡਰ

ਮਾਰ ਪਈ ਜਦ ਮਾਰਤੰਡ ਨੂੰ
 ਪੱਥਰ ਹੋ ਕੁਰਲਾਣੇ :—
 ‘ਪੱਥਰ ਤੌੜੇ ? ਦਿਲ ਪਏ ਟੁਟਦੇ !
 —ਦਿਲ ਕਾਬਾ ਰੱਬਾਣੇ—
 ‘ਲਾਇੰ ਹਬੋੜਾ ਸਾਨੂੰ ? ਪਰ ਤੱਕ !
 —ਸੱਟ ਪਏ “ਰੱਬ-ਘਰ” ਨੂੰ
 ‘ਘਟ ਘਟ ਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਜਿਹੜਾ!—
 ਤੂੰ ਕਿਨੂੰ ਰੱਬ ਸਿਵਾਣੇ ?’

ਕੰਬਦੇ ਪੱਥਰ

ਮਾਰਤੰਡ^੧ ਨੂੰ ਮਾਰ ਪਿਆਂ
 “ਹੋਈ ਮੁੱਦਤ” ਕਹਿੰਦੀ ਲੋਈ,
 ਪਰ ਕੰਬਣੀ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਕ
 ਸਾਨੂੰ ਸੀ ਸਹੀ ਹੋਈ:
 ਹਾਇ ਹੁਨਰ ਤੇ ਹਾਏ ਵਿਦਯਾ
 ਹਾਇ ਇਸ ਦੀ ਤਾਕਤ !

^੧ਦੋ ਪੁਰਾਣੇ ਮੰਡਰਾਂ ਦੇ ਪੋਲੇ, ਸੀ ਨਗਰ ਤੇ
 ਅੰਤ ਨਾਗ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ।

^੨ਦਿਲ ਰੱਬ ਦੇ ਵੱਸਣ ਦਾ ਕਾਅਬਾ ਹੈ ।

^੩ਇਹ ਸੁਰਜ ਮੰਦਰ ਜਿਥੇ ਕਦੇ ਖੜੋਲ
 ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਬੀ ਟਿਕਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ,
 ਹੁਣ ਖੋਲ੍ਹੇ ਪਏ ਹਨ ।

“ਹਾਇ ਹਿੰਦ ਫਲ ਫਾੜੀਆਂ ਵਾਲੇ”
ਹਰ ਦਿਲ ਕਹਿੰਦੀ ਰੋਈ।

ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਜ਼ਾਰੇ

ਭਾਗਭਰੀ ਦੇ ਦਰਸਨਾਂ ਪਰ

ਜਿਸ ਕਿਣਕੇ ਬੰਦ ਹੋਈਆਂ ਤੇਰੀਆਂ
ਰੋਸ਼ਨ ਚਸ਼ਮਾਂ ਰਹੀਆਂ,
ਜਿਸ ਕਿਣਕੇ ਹੋ ਬੁੱਢੀ ਠੇਰੀ
ਰਹੀ ਜੁਵਾਨੀ ਚੜ੍ਹੀਆਂ,
ਜਿਸ ਕਿਣਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਖਿਚ ਲੀਤੇ
ਸੁਧਾਸਰੋਂ^੩ ਚਲਿ ਆਏ,—
ਉਸ ‘ਅਨੰਤ ਕਿਣਕੇ’ ਦੀ ਚਹਿਯੇ
ਅਜ ਕੁਛ ਵੰਡ ਵੰਡੀਆਂ।

ਟੁਕੜੀ ਜਗ ਤੋਂ ਨਜ਼ਾਰੀ

ਅਰਬਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ‘ਕੁਦਰਤ ਦੇਵੀ’
ਸਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰੀ ਆਈ,
‘ਹੁਸਨ-ਮੰਡਲ’ ਵਿਚ ਖੜੀ ਖੇਲਦੀ,
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਛਹਿਬਰ ਲਾਈ।
ਦੇੜੀ ਨੇ ਇਕ ਮੁਠ ਭਰ ਲੀਤੀ,
ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਆਇਆ—
ਪਰਬਤ, ਟਿੱਬੇ ਅਤੇ ਕਰੇਵੇ^੪
ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਸੁਹਾਇਆ,
ਚਸ਼ਮੇ, ਨਾਲੇ, ਨਦੀਆਂ, ਝੀਲਾਂ
ਨਿੱਕੇ ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ,
ਠੰਡੀਆਂ ਛਾਵਾਂ, ਮਿਠੀਆਂ ਗੁਆਂ,
ਬਨ ਬਾਗ਼ਾਂ ਜਿਹੇ ਸੁੰਦਰ,
ਬਰਫਾਂ, ਮੀਂਹ, ਧੁੱਪਾਂ ਤੇ ਬੱਦਲ
ਰੁੱਤਾਂ ਮੇਵੇ ਪਯਾਰੇ,
ਅਰਬੀ ਨਾਲ ਨਜ਼ਾਰੇ ਆਏ
ਉਸ ਮੁਠੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ।
ਸੁਹੱਲੀ ਨੇ ਅਸਮਾਨ ਖੜੋਕੇ
ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਤਕਾਕੇ,

^੧ਸੋਧ ਨਾਸ਼ਪਾਤੀ ਵਾਂਗੂ ਇਕ ਜਾਨ
ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸੰਤਰੇ ਵਾਂਗੂ ਵਿਚੋਂ ਫਾੜੀ
ਫਾੜੀ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਹੈ।

^੨ਮੰਦਰ ਹੈ, ਕਾਠੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬਿਲੇ,
ਪਾਸ। ਇੱਥੇ ਬਿਧ ਮਾਈ ਭਾਗਭਰੀ
ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਗਏ ਸਨ।

^੩ਮਿਤਸਰੇ।

^੪ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਉਦੇਰੇ ਟਿੱਬਿਆਂ ਦੀਆਂ
ਪੱਧਰਾਂ ਨੂੰ ‘ਕਰੇਵਾ’ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਮੁੱਠੀ ਖੁਹਲੀ ਤੇ ਸਟਿਆ
ਸਭ ਕੁਛ ਹੇਠ ਤਕਾਕੇ।
ਜਿਸ ਥਾਵੇਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਕੇ
ਇਹ ਮੁਠ ਡਿੱਗੀ ਸਾਰੀ,—
ਓਸ ਥਾਉਂ ‘ਕਸ਼ਮੀਰ’ ਬਣ ਗਿਆ
ਟੁਕੜੀ ਜਗ ਤੋਂ ਨਜ਼ਾਰੀ।
ਹੈ ਧਰਤੀ ਪਰ ‘ਛੁਹ ਅਸਮਾਨੀ’
ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਲਿਖਕੇ,
ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਸ, ਸੁਆਦ, ਨਜ਼ਾਰੇ,
‘ਰਮਜ਼ ਅਰਬ’ ਦੀ ਚਸਕੇ।

ਡੱਲ

[ਸਿਰੀ ਨਗਰ ਦੀ ਝੀਲ]

ਨੀਵੇਂ ਲੁਕਵੇਂ ਬਾਇੰ
ਕੁਦਰਤ ਬਾਗ਼ ਲਗਾਇਆ,
ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਪਾਇ
ਅਪਣੀ ਵੱਲੋਂ ਕੱਜਿਆ,
ਪਰਦਾ ਪਾਣੀ ਪਾੜ
—ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾ ਲੁਕ ਸਕੀ,—
ਰੂਪ ਸਵਾਇਆ ਚਾੜ੍ਹ
ਨਿਖਰ ਸੰਵਰ ਸਿਰ ਕੱਢਿਆ,
ਤਖਤਾ ਪਾਣੀ ਸਾਫ਼
ਵਿਛਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ,
ਪਰੀਆਂ ਜਿਉਂ ਕੁਹਕਾਫ਼
ਕਵਲਾਂ ਦਾ ਵਿਚ ਨਾਰ ਹੈ।

ਨਸੀਮ ਬਾਗ਼

ਜਿਉਂ ਮਾਵਾਂ ਤਿਉਂ ਠੰਡੀਆਂ ਛਾਵਾਂ
ਅਸਾਂ ਤੁਧੇ ਦੀਆਂ ਡਿਠੀਆਂ,
ਠੰਡੀ ਪਯਾਰੀ ਗੋਦ ਤੁਧੇ ਦੀ
ਛਾਵਾਂ ਮਿਠੀਆਂ ਮਿਠੀਆਂ,
ਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਬਾਲ ਪਿਆਰਾ
ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਕੁਈ ਪਯਾਰਾ,
ਜੋ ਆਵੇ ਉਸ ਲਾਡ ਲਡਾਵੇ,
ਠਾਰੇ ਜਿੰਦੀਆਂ ਲੁਠੀਆਂ।

ਸ਼ਾਲਾਮਾਰ

ਜੋਗੀ ਖੜੇ ਚਨਾਰ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਸ ਰਹੀ,
ਨਹਿਰ ਵਰੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਜੌਂ,
ਹਰਿਆ ਹਰਿਆ ਵੰਨ ਮਸਮਲ ਘਾਹ ਦਾ,
ਛਾਇ ਸਹਿਜ ਦਾ ਰੰਗ ਸ਼ਾਂਤਿ ਇਕਾਤਿ ਹੈ।
ਫਿਰ ਆਈ ਅਬਸਾਰ^੧ ਪਾਣੀ ਢਹਿ ਪਿਆ
ਅਲਾਪ ਸੰਗੀਤ ਉਚਾਰ ਮਨ ਨੂੰ ਮੁਹ ਰਿਹਾ,

^੧ਬਰਨਾ।

ਰੰਗ ਬਲੌਰੀ ਵੰਨ ਡਿਗਦੇ ਦਾ ਲਸੇ,
ਫਿਰ ਕੁਝ ਕਦਮਾਂ ਲੰਘ ਹੇਠਾਂ ਜਾਂਵਦਾ,
ਵਿਚ ਫੁਹਾਰਿਆਂ ਜਾਇ ਉੱਪਰ ਆਂਵਦਾ
ਕਲਾ-ਬਾਜ਼ੀਆਂ ਲਾਇ ਉਛਲੇ ਖੇਡਦਾ
ਲਾਵੇ ਡਾਢਾ ਜ਼ੋਰ ਪਹਿਲ ਉਚਾਣ ਨੂੰ:
ਪਹੁੰਚਾਂ ਮਾਰ ਉਛਾਲ ਪਰ 'ਖਿਚ' ਰੋਕਦੀ
ਉੱਚਾ ਜਾਂਦਾ 'ਖਿੱਚ' ਫਿਰ ਲੈ ਡੋਗਦੀ,—
ਉਛਲ ਗਿਰਨ ਦਾ ਨਾਚ ਹੋਵੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲ ਅਜੀਬ ਬਾਰਾਂ-ਦਰੀ ਹੈ,
ਸ਼ਾਮ ਰੰਗ ਦਾ ਸੰਗ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੈ ।
ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਪਾਣੀ ਖੇਡਦਾ ।
ਉਠਣ ਡਿਗਣ ਦਾ ਨਾਚ ਨਾਲੇ ਰਾਗ ਹੈ,
ਮਾਨੋਂ ਸਾਵਣ—ਮੀਂਹ ਹੋਵੇ ਪੈ ਰਿਹਾ,
ਉਹ ਅਸਮਾਨੋਂ ਡਿੱਗ ਹੇਠਾਂ ਆਂਵਦਾ,
ਇਹ ਹੇਠੋਂ ਰਾਹ ਪਾੜ ਉਛਲ ਵੱਸਦਾ ।
ਇਸ ਦੀ ਧੁਨਿ ਸੰਗੀਤ ਚਮਕ ਸੁਹਾਵਣੀ,—
ਬੈਠਜਾਂ ਇਸ ਵਿਚਕਾਰ ਖੂਟੇ ਦੋਂਵਦੀ,
ਕੁਦਰਤ ਮਾਨੋਂ ਆਪ ਨਚ ਰਹੀ ਨਾਚ ਹੈ ।
ਇਹ ਰੰਗ ਰਾਗ ਅਪਾਰ ਦਸਕੇ ਨੀਰ ਜੀ,
ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਜਾਇ ਹੇਠਾਂ ਤਿਲਕਦੇ ।

ਚਸਮਾ ਸ਼ਾਹੀ

ਵਿਚ ਹਨੇਰੇ ਘੋਪ ਰਖਿਆ,
ਪਰਬਤ ਭਾਰ ਦਬਾਇਆ,
ਫਿਰ ਭੀ ਵਰਜ਼ਾ ਰਿਹਾ ਨ ਸੁਹਣਾ
ਚੀਰ ਪੱਥਰਾਂ ਆਇਆ,
ਉਮਲ ਉਮਲ ਪਵੇ ਮਿਲਣ ਨੂੰ :—
ਮਿਲਿਆਂ ਦੇਇ ਹਯਾਤੀ¹ :
ਬੇਪਰਵਾਹ ਲੁਟਾਵੇ ਆਪਾ
ਲੁਟਿ ਲੁਟਿ, ਭਰਿ ਭਰਿ ਆਇਆ ।

ਛੇਤ ਹਾਰਵਨ

ਛੇਤ ਹਾਰਵਨ ਲਹਿ ਲਹਿ ਕਰਦਾ
ਪਰਬਤ ਕੁੱਛੜ ਚਾਇਆ,—
ਕੀਹ ਤੂੰ ਸਚ ਮੁਚ ਪਾਣੀ ਹੈਂ
ਯਾ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਇਕ ਮਾਇਆ ?
ਯਾ ਕਿ ਫਰਸ਼ ਜ਼ਮ੍ਹਰਦ² ਉੱਤੇ
ਨੀਰ ਬਲੌਰੀ ਆਇਆ ?
ਯਾ ਇਕ ਬੁੱਤ ਸਬਜ਼ ਪਰੀਆਂ ਦਾ
ਵਿਚ ਅਸਮਾਨਾਂ ਛਾਇਆ,—
ਨੀਰ ਬਲੌਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ
ਸੀਸਾ ਕਿਸੇ ਵਿਛਾਇਆ,

¹ਜੀਵਨ ।

²ਪੰਨਾ ।

ਜੋਬਨ ਆਪਣਾ ਉਮਡ ਉਮਡ ਵਿਚ
ਇਸ ਦੇ ਚਹਿਣ ਤਕਾਇਆ,—
ਪਰਤੋਂ³ ਸਬਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਵਿਚ
ਦੋਂਦਾ ਸਾਵੀ ਛਾਇਆ ?
ਯਾ ਪੰਨੇ ਨੇ ਪੰਘਰ ਖਾਧੀ
ਬਰਫ ਵਾਂਗ ਦਲ ਆਇਆ ?
ਪੰਨਾ ਹੋ ਪਾਣੀ ਹੈ ਭਰਿਆ
ਪਲਟ ਆਪਣੀ ਕਾਇਆ ?
ਯਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ
ਪੀਘ ਅਕਾਸ਼ੀ ਪਾਇਆ ?
ਯਾ 'ਹਰਿਆਵਲ ਕੁਦਰਤ' ਨੇ ਇਕ
ਤੋਂ ਵਿਚ ਰਾਜ਼⁴ ਫੁਪਾਇਆ,
ਜੀਅ ਜੰਤ ਨੂੰ ਹਰੇ ਕਰਨ ਦਾ
ਇਹ ਹੈ ਇਕ ਕਨਾਇਆ⁵ ?
ਭਾਵੇਂ ਕੁਛ ਹੈ ਨੀਰ ਹਾਰਵਨ
ਜਦ ਤੂੰ ਨਜ਼ਰੀ ਆਇਆ
ਯਾ ਸਰੂਰ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੜਿਆ
ਆਪਾ ਝੂਮ ਝੁਮਾਇਆ ।

ਨਿਸ਼ਾਤ ਬਾਗ਼

ਡਲ ਦੇ ਸਿਰ ਸਿਰਤਾਜ
ਖੜਾ ਨਿਸ਼ਾਤ ਤੂੰ,
ਪਰਬਤ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ
ਤੂੰ ਹੈਂ ਲੇਟਿਆ !
ਟਿੱਲੇ ਪਹਿਰੇ-ਦਾਰ
ਪਿੱਛੇ ਖੜੇ ਹਨ,
ਅੱਗੇ ਹੈ ਦਰਬਾਰ
ਡਲ ਦਾ ਵਿੱਛਿਆ ।
ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਰਾਹ
ਸੁਫੇਦੇ ਵੇਕ੍ਰਿਆ,
ਦਿਸਦੀ ਖੜੀ ਸਿਪਾਹ
ਜੌਂ ਚੁਬਦਾਰ ਹਨ ।

ਬੀਜ ਬਿਹਾੜੇ ਦੇ ਬੁੱਢ ਚਨਾਰ⁶ ਨੂੰ—

ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਹੋ ਬੁੱਢੇ ਬਾਬੇ !
ਕਿਤਨੇ ਗੋਦ ਪਿਛਾਏ ?
ਕਿਤਨੇ ਆਏ ਛਾਵੇਂ ਬੈਠੇ,
ਕਿਤਨੇ ਪੂਰ ਲੰਘਾਏ ?

³ਅਕਸ਼, ਪਰਛਾਵਾਂ ।

⁴ਭੇਤ ।

⁵ਸੈਨਤ ।

⁶ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖਿੱਡ ਦੇ ਮੁੱਢ ਦਾ ਘੇਰਾ
੧੮ ਗਜ਼ ਹੈ ।

ਚਸਮਾਂ—ਅਨੰਤ ਨਾਗ

ਨਿਰਮਲ ਤੇਰਾ ਰੰਗ
ਨਾਉਂ ਅਨੰਤ ਹੈ,
ਗੋਬੰ ਨਿਕਲਜੋਂ ਆਇ
ਵਹਿੰਦਾ ਸਦਾ ਤੂੰ,
ਨਿਰਮਲਤਾ ਦਾ ਦਾਨ
ਦੇਵੇਂ ਠੰਡਿਆਂ,
'ਅਨੰਤ' ਕਰਾਵੇਂ ਯਾਦ
ਅੰਤਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ।

ਗੰਧਕ ਦਾ ਚਸਮਾਂ

— ਅਨੰਤ ਨਾਗ ਕੋਲ—

"ਗੰਧਕ ਦੇ ਚਸਮੇਂ ! ਦੱਸ ਹੇਠੋਂ
ਤੂੰ ਕੜੇਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ?
ਕੋਟ ਤੀਉੜੀ ਚਸਮਾਂ ਆਖੇ :
"ਕਰਸ ਮਿਰੇ ਦਿਲ ਪਾਇਆ,
"ਭੁਲਿਆਂ ਨੇ ਹਨ ਰੰਗ ਸਹੇੜੇ
ਮੈਂ ਚਾ ਲਾਵਾਂ ਦਾਰੂ,
" 'ਅਨੰਤ ਰਹਿਮ' ਪਤਿਤਾਂ ਬੀ ਉੱਤੇ
ਕੁਠਦਾ ਧੁਰ ਤੋਂ ਆਇਆ ।"

ਇੱਛਾ ਬਲ ਨਾਦ

ਇੱਛਾ ਬਲ ਜਦ ਨਾਦ ਤਿਰਾ ਆ
ਪਹਿਲਾ ਕੰਨੀ ਪੈਂਦਾ,
ਭਰ ਸਰੂਰ ਸਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਂਦਾ
ਝੂਮ ਦਿਲਾਹੀ ਲੈਂਦਾ,
ਹੀਰੇ ਵਰਗੀ ਚਮਕ ਨੀਰ ਦੀ
ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਸਤਾਂਦੀ,
ਬੇਖੁਦੀਆਂ ਦਾ ਝਟਾ ਆਵੇ
ਚੜ੍ਹਾ ਹੁਲਾਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ।

ਇੱਛਾ ਬਲ

ਪਰਬਤ ਗੋਦੋਂ ਨੀਰ ਨਿਕਲਜਾ ਖੇਡਦਾ,
ਚਮਕੇ ਵਾਂਙ ਬਲੇਰ ਜਾਂਦਾ ਦੋੜਦਾ,
ਵਿਚ ਫੁਹਾਰਿਆਂ ਹੋਇ ਫਹਿਬਰ ਲਾਂਵਦਾ,
ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਂਦਾ ਗਾਂਵਦਾ,
ਬੂਟੜਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਪਯਾਰ ਹੈ ।
ਉਲਟ-ਬਾਜ਼ੀਆਂ ਲਾਇ ਸੁਹਣੇ ਝਰਨਿਆਂ
ਉਛਲੇ ਬਾਗੋਂ ਬਾਹਰ ਡਿਗਦਾ ਗਾਉਂਦਾ :
ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਅਰਾਮ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ।
ਪੰਛੀ ਕਈ ਕਲੱਲ ਏਥੇ ਕਰ ਗਏ,
ਸਾਹਨ-ਸਾਹ ਅਮੀਰ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾ ਗਏ,

ਕੰਗਲੇ ਕਈ ਗਰੀਬ ਸੁਖ ਆ ਲੈ ਗਏ,
ਨਾ ਟਿਕਿਆ ਏ ਨੀਰ ਆਯਾ ਟੁਰ ਗਿਆ
ਨਾ ਟਿਕਿਆ ਤਿਰੇ ਤੀਰ ਕੋਇ ਭਿ ਆਇਕੇ ।
ਪਲਕ ਝਲਕ ਦੇ ਮੇਲ ਦੁਨੀਆਂ ਹੋ ਰਹੇ,
ਖੇਲ ਅਖਾੜਾ ਏਹ ਕੁਚ ਮੁਕਾਮ ਹੈ,
ਚੱਲਣ ਦੀ ਇਹ ਬਾਉਂ ਪਲ ਭਰ ਅਟਕਣਾ ।
ਚਲੋ ਚਲੀ ਦੀ ਸੱਦ ਹੀਵੇ ਆ ਰਹੀ,
ਝਲਕੋ ਸੁਹਣੇ ਨੌਇ ਦੇਂਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ।

ਇੱਛਾ ਬਲ ਦੇ ਚਨਾਰ ਤੇ ਨੂਰ ਜਹਾਂ

— ਕਿਸੇ ਸੁੰਦਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਤੇ—

ਤੇਰੇ ਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਵੇਰ ਆ
ਹੱਥ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਲਾਏ,
ਪਯਾਰ ਲੈਣ ਨੂੰ ਜੀ ਕਰ ਆਵੇ
ਉਛਾਲ ਕਲੋਜਾ ਖਾਏ,—
ਪਰ ਉਹ ਪਯਾਰ ਸੁਆਦ ਨ ਵਸਦਾ
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਹਥ ਅੰਦਰ,
ਨੂਰ ਜਹਾਂ ! ਜੋ ਫੁਹ ਤੇਰੀ ਨੇ
ਸਾਨੂੰ ਲਾਡ ਲਡਾਏ ।

ਚਸਮਾਂ—

ਇੱਛਾ ਬਲ ਤੇ ਡੂੰਘੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—

ਸੰਭ ਹੋਈ ਪਰਛਾਵੇਂ ਫੁਪ ਗਏ
ਕਿਉਂ ਇੱਛਾ ਬਲ ਤੂੰ ਜਾਗੀ ?
ਨੈਂ ਸਰੋਦ ਕਰ ਰਹੀ ਉਵੇਂ ਹੀ
ਤੇ ਟੁਰਨੋਂ ਬੀ ਨਹਿ ਹਾਰੀ,
ਸੈਲਾਨੀ ਤੇ ਪੰਛੀ ਮਾਲੀ
ਹਨ ਸਭ ਅਰਾਮ ਵਿਚ ਆਏ,
ਸਹਿਮ ਸੁਦਲਾ ਛਾ ਰਿਹਾ ਸਾਰੇ
ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਟਿਕ ਗਈ ਸਾਰੀ ।

ਚਸਮੇ ਦਾ ਉੱਤਰ:—

ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਧੀ
ਓ ਕਰ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ ।
ਨਿਹੁ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ ?
ਓ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ ।
ਇੱਕੋ ਲਗਨ ਲਗੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ
ਹੈ ਟੋਰ ਅਨੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ,—
ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮੁਕਾਮ ਨ ਕੋਈ,
ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ।

ਚਸਮਾਂ—ਕੁੱਕੜ ਨਾਗ

ਲਟਬਉਰਾ ਪਰਬਤ ਦੇ ਕੁੱਖੋਂ
ਤੂੰ ਖੇਡੰਦੜਾ ਆਇਆ,

ਵਾਂਗ ਬਲੋਰ ਚਮਕਦਾ ਸੀਤਲ
ਨੀਰ ਚਮਕਦਾ ਲੜਾਇਆ,
ਗੀਟਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦਾ ਨਚਦਾ
ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਲਗਦਾ,
ਮਿੱਠਾ ਨਾਦ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦਾ
ਰੋ ਜਿੱਧਰ ਦਾ ਆਇਆ।

ਵੈਰੀ ਨਾਗ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਝਲਕਾ

ਵੈਰੀ ਨਾਗ ! ਤੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਝਲਕਾ
ਜਦ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਜਦਾ
ਕੁਦਰਤ ਦੇ 'ਕਾਦਰ' ਦਾ ਜਲਵਾ
ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਇਕ ਸਿਜਦਾ,
ਰੰਗ ਫੀਰੋਜ਼ੀ, ਝਲਕ ਬਲੋਰੀ,
ਡਲੁਕ ਮੱਤੀਆਂ ਵਾਲੀ
ਰੂਹ ਵਿਚ ਆ ਆ ਜਬਬ ਹੋਇ,
ਜੀ ਵੇਖ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਰਜਦਾ।
ਨਾ ਕੋਈ ਨਾਦ ਸਰੋਦ ਸੁਣੀਵੇ
ਫਿਰ 'ਸੰਗੀਤ-ਰਸ' ਛਾਇਆ,
'ਚੁੱਪ ਚਾਨ' ਫਿਰ ਰੂਪ ਤਿਰੇ ਵਿਚ
ਕਵਿਤਾ ਰੰਗ ਜਮਾਇਆ,
ਸਰਦ ਸਰਦ ਪਰ ਛਹਿਆਂ ਤੈਨੂੰ
ਰੂਹ ਸਰੂਰ ਵਿਚ ਆਵੇ:
ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ, ਅਡੋਲ ਸੁਹਾਵੇ !
ਤੈਂ ਕਿਹਾ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ !

ਵੈਰੀ ਨਾਗ

— ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ ਬਾਗ਼ —

ਵੈਰੀ ਨਾਗ ਫੀਰੋਜ਼ੀ ਬੇਵਾ
ਜਹਾਂਗੀਰ ਜੜਵਾਇਆ।
ਪੱਕਾ ਹੋਜ਼ ਮਹਿਰਾਬਾਂ ਦੁਲੇ
ਦੇਕੇ ਸੁਹਜ ਵਧਾਇਆ।
ਸਭ ਤੋਂ ਪਯਾਰਾ ਥਾਉਂ ਜਗਤ ਵਿਚ
ਦਿਲ ਉਹਦੇ ਨੂੰ ਲੱਗਾ,—
ਦਿਲ ਤੋਂ ਪਯਾਰੀ ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਦੀ
ਇਹ ਭੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਇਆ।
ਬਾਰਾਂ ਦਰੀਆਂ, ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ
ਹੋਜ਼ ਕਿਨਾਰੇ ਬਣੀਆਂ,
ਸਭ ਵੇ ਵੇਰੀ ਹੋਈਆਂ ਗੁੰਮੀਆਂ,
ਕੁਛ ਅਗ ਲਗਕੇ ਸੜੀਆਂ,—
ਬਾਗ਼ ਸੁਹਾਵਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ
ਮੇਵੇ ਹੈ ਪਯਾ ਵੇਚੇ,
ਝਰਨੇ, ਬਾਰਾਂ-ਦਰੀਆਂ ਸਭ ਦੀਆਂ
ਸਮਾਂ ਭੱਤ ਰਿਹਾ ਤਣੀਆਂ।

ਵਿਦਸਥਾ ਦਾ ਸੋਮਾ

ਪਹਿਨ ਸਿੰਗਾਰ ਸਾਦਗੀ ਵਾਲਾ
ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸਰਿਆ,
ਕੱਚਾ ਤਾਲ ਤੇ ਘਾਹ ਉਦਾਲੇ
ਨਿਰਮਲ ਪਾਣੀ ਝਰਿਆ,—
ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਕਹਿਣ ਜਿਹਲਮ ਦਾ
ਕੂੰ ਵੇਦਸਥਾ ਸੋਮਾ,
ਮੌਹ ਲੜਾ ਤੇਰੀ ਨਿਮਰਤ ਨੇ,
ਤੇਰੇ ਮਾਉਂ ਵੇਖ ਜੀ ਠਰਿਆ।

ਚਸਮਾਂ

ਮਟਨ ਸਾਹਿਬ

ਬਿਸਮਿਲ ਮਾਰਤੰਡ ਦੇ ਕੰਢੇ
ਨਾਦ ਵਜਾਂਦਾ ਆਇਆ,
ਫੁਹ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਪਾਵਣੀ
ਭੁਲਦੀ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ,
ਜਾਗ ਪਏ ਪੱਥਰ ਉਂ ਮੋਏ
ਹੁਲ ਗਏ ਪਾਣੀ ਜੀਵੇ,
ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਦੇ 'ਮਟਨ ਸਾਹਿਬ' ਕਰ
ਉੱਜਲ ਬੋਹ ਵਸਾਇਆ,—
ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਗੁਰੂ
ਜਿਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਸਦਾਇਆ,
'ਬ੍ਰਹਮ ਦਾਸ' ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਏਥੇ
ਅਰਸੀ ਨੂਰ ਦਿਖਾਇਆ,
ਚਸਮ 'ਕਮਾਲੇ' ਦੀ ਚਾ ਖੁਲੀ
ਕੁਦਰਤ-ਵੱਸਿਆ ਦੱਸਿਆ,
ਤਾਲ ਵਿਚਾਲੇ ਥੜਾ ਬਣਕਾ
ਗੁਰ ਬੰਠ ਸੰਦੇਸ ਸੁਣਾਇਆ।
ਇਉਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਿਵਾਕੇ ਸੁਹਣਾ
ਜਾ ਕੈਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਿਆ,
ਪਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਆਪ ਹੀ ਮੁੜਕੇ
ਵਿੱਚ ਤਥਾਹੀ ਵੜਿਆ।
ਸਿੰਘ ਰਣਜੀਤ ਮਰਦ ਦਾ ਚੇਲਾ
ਦੇਖੋ ਬੁੱਕਦਾ ਆਇਆ,
ਮੁੜ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਿਵਾਈ ਬਿਸਮਿਲ
ਮਟਨ ਸਾਹਿਬ ਰੰਗ ਖਿੜਿਆ,

‘ਜਿਹਲਮ ਦਾ ਅਸਲ ਸੋਮਾ ਤਾਂ ਵੈਰੀ
ਨਾਗ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਵੈਰੀ ਨਾਗ ਜਹਾਂਗੀਰ
ਨੇ ਸੈਰ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤਦ
ਉਪਾਸ਼ਕ-ਮਨਾਂ ਨੇ ਵਿਦਸਥਾ ਦੇ ਜਨਮ
ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ
ਰਸਮਾਂ ਉੱਤੇ ਛਿਕਾ ਦਿਕਾਇਆ, ਜੋ
ਉਸ ਤੋਂ ਮੀਲ ਕੁ ਉੱਤੇ ਹੈ।

ਧਰਮਸਾਲ-ਛੇ ਬਾਰਾਂਦਰੀਆਂ
ਬੜਾ ਵਿਚਾਲ ਫੜਾਇਆ,
ਜਿਸ ਤੇ ਬੈਠ 'ਬ੍ਰਹਮ' ਦਾ ਮੂਧਾ
ਸਤਿਗੁਰ ਕੋਲ ਖਿੜਾਇਆ।
'ਨਾਨਕ-ਛੁਹ' ਦਾ ਸੰਗ ਅਜੇ ਤਕ
ਬਗਦਾਦ¹ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖਿਆ,
'ਨਾਨਕ-ਛੁਹ' ਦਾ ਬੜਾ ਬੰਗਲਾ
ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੇ ਭੰਨ ਗੁਵਾਇਆ।

ਲਿੱਧੜ ਨੇਂ

ਸਦਾ ਸੁੱਤੀਆਂ ਬਰਫਾਂ ਕਿਧਰੋਂ
ਹੇਠਾਂ ਢਲ ਢਲ ਆਈਆਂ,
ਸੰਗ ਯਸ਼ਬ ਯਾ ਹੋਲ-ਦਿੱਲੀਆਂ,
ਪਾਣੀ ਬਣ ਬਣ ਧਾਈਆਂ,—
ਠੰਡੀਆਂ ਠਾਰ ਵਗਣ ਦੇ ਧਾਰਾਂ
ਕਈ ਕਈ ਹੋ ਇਕ ਹੋਵਨ,
ਨਾਦ ਕਰਨ, ਸੁਰ ਛਿੜੇ ਖਿਰਨਵੀ
ਮਸਤੀਆਂ ਝੂਮ ਝੁਮਾਈਆਂ!

ਗਨੇਸ਼ਪੁਰ ਦੇ ਟਿੱਬੇ ਦੀਆਂ ਜੂਹਾਂ

ਵਖੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਹੇ ਪਰਬਤ ਜੀ!
ਤੇਰੀਆਂ ਫਿਰ ਫਿਰ ਡਿੱਠੀਆਂ,
ਚੀੜ੍ਹਾਂ ਚਸਮੋਂ ਜਿੱਧਰ ਜਾਓ
ਤ੍ਰਬੁਕ ਤਕੇਂਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ,
ਇਉਂ ਜਾਪੇ ਜਿਉਂ ਵਾਜ ਦਿਲਾਹੀ
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਆਵੇ;
ਨਾਲ ਅਯਾਲੀ ਗੋਸ਼ਟ ਕਰਦੇ
ਨਦਰਾਂ ਪਾ ਪਾ ਮਿੱਠੀਆਂ।

ਪਹਿਲ ਗਾਮ

—ਅਕਟੋਬਰ ਵਿਚ—

ਪਹਿਲਗਾਮ ਵੜਦਜਾਂ ਇਉਂ ਜਾਪੇ
ਵੱਸੋਂ ਦੀ ਹਦ ਚੁੱਕ
'ਕੱਲ ਵਿਲਾਯਤ ਸੁਰੂ ਹੋ ਗਈ
ਰੋਣਕ ਦੀ ਰੱਦ ਮੁੱਕੀ,
ਮਹਿਫਲ ਚੁੱਪ, ਰਾਗ ਸ਼ਾਂ ਸ਼ਾਂ ਦੇ
ਸੁਹਜ ਨਿਰਜਨੀ ਛਾਇਆ,
ਫਬਨ ਕੁਦਰਤੀ ਟੁੰਬ ਜਗਾਵੇ :—
"ਕੁਦਰਤ-ਰਸ ਚਖ ਖੁੱਕੀ"²

¹ਬਹਿਲੋਲ, ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਪੀਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ
ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਕ ਕਹੇ ਸੇ,
ਹੁਣ ਤਕ ਉਥੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸੰਗ ਲੱਭਾ
ਹੋਇਆ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ।

²ਖੁੱਕ ਭਰ ਭਰ ਕੇ।

ਭੁੱਲ ਚੁਕੀ ਸਭਯਤਾ¹

ਪੰਡਤਾਣੀ ਕਸ਼ਮੀਰ
—ਸਤਿਕਾਰ ਲਵੇ—ਦਿਸ ਆਂਵਦੀ,
ਇੱਜ਼ਤ ਦਾਰ ਅਮੀਰ
ਪਹਿਰਾਵਾ ਉਸ ਸੋਹਿਣਾ,
ਵਰੀ ਹਯਾ ਦੇ ਨਾਲ
ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਸ ਫਬ ਰਹੀ;
ਫਿਰਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਾਲ—
ਸੰਗ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਲਾਜ ਹੈ।
ਤੁਰ ਫਿਰ ਰਹੀ ਤਸਵੀਰ
ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ
ਜਦ ਹੋਸੀ ਕਸ਼ਮੀਰ
ਸੱਭ², ਪ੍ਰਬੀਨ ਸੁਤੰਤਰ।

ਗੁਲ ਮਰਗ

ਹੋਰ ਉਚੇਰਾ, ਹੋਰ ਉਚੇਰਾ
ਚੜ੍ਹ ਫਿਰ ਪੱਧਰ ਆਈ,
ਮਖਮਲ ਘਾਹ ਸੁਹਾਵੀ ਕਿਣਮਿਣ
ਠੰਡ ਠੰਡ ਹੈ ਛਾਈ,
ਤਪਤਾਂ ਤੇ ਘਮਸਾਨਾਂ ਛੁਟੀਆਂ
ਉੱਚੇ ਹੋਇਆਂ ਠਰ ਗਏ
ਠਰਨ, ਜੁੜਨ, ਰਸ-ਮਗਨ ਹੋਣ ਦੀ
ਚਉਸਰ ਵਿਛੀ ਦਿਬਾਈ।

ਰੋਣ ਬਸੇਰੇ

ਪਰੀ ਮਹਿਲ ਤੋਂ ਹੇਠ ਉਰਲੇ ਪਰਬਤੀ,
ਚਸਮਾਂ ਨਿੱਕਾ ਸਾਫ ਹੇਠਾਂ ਜਜ਼ੇਸ਼ਣਾ;
ਇਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਵਾਰ ਸੁਹਣੇ ਬੰਗਲੇ,
ਆਦਰ ਕਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਾਨੂੰ ਰੱਖਿਆ।
ਡਲ ਜੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਹੇਠਾਂ ਹੋਵਦੇ,
ਖੜੇ ਸਫੈਦੇ ਸਾਫ ਝੁੰਮਾਂ ਦੇ ਰਹੇ,
ਖੇਤੀਆਂ ਨਾਲੇ ਬਾਗ ਸਫੈਦੇ ਹਿਲ ਰਹੇ,
ਪੈਲਾਂ ਪਾਣ ਚਕੋਰ ਪਰਬਤ ਵੱਖੀਆਂ,
'ਬਨ ਪਸ਼ੂਆਂ ਚਿਹਰੱਕ' ਰਾਤੀਂ ਸੁਣੀਂਦੀ।
ਪਿੱਛੇ ਖੜੇ ਪਹਾੜ, ਨਿਰਜਨ ਸੁੰਦਰਤਾ
ਸ਼ਾਂ ਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਕੰਨੀਂ ਆਂਵਦਾ।
ਚੰਦ ਚੜ੍ਹੇ ਪਿਛਵਾਰ, ਅੱਗੇ ਪੈ ਰਹੇ,
ਪਰਛਾਵੇਂ ਰਮਣੀਕ ਸੁਹਣੇ ਸਹਿਮਵੇਂ;
ਇਉਂ ਜਾਪੇ ਕਿ ਸ਼ੋਰ ਉਹਲੇ ਹੋ ਗਿਆ,
ਇਕੱਤ ਵਲਾਯਤ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਟਿਕ ਗਏ,
ਠੰਡੀ ਵਹੇ ਸਮੀਰ ਦੇਂਦੀ ਲੋਰੀਆਂ।

¹ਤਹਿਜ਼ੀਬ।

²ਮੁਹੱਬ।

ਗਾਂਧਰ ਬਲ

ਬਰਵਾਂ ਨਰਮੀ ਖਾਇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੀਆਂ,
 ਠੰਢਕ ਵੰਡ ਵੰਡਾਇ ਲੁਟਾਈਏ ਆਪਣੀ,
 ਬਣਕੇ ਦਾਨ-ਸਰੂਪ ਏਥੇ ਆਂਦੀਆਂ,
 ਨਿਰਮਲ ਨੀਚ ਅਨੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵਗਦੀਆਂ ।
 ਠੰਢੀ ਟੁਰੀ ਹਵਾਉਂਦੀ ਦਰਿਓਂ ਉੱਚਿਓਂ,
 ਖੇਡਦੜੀ ਦੇ ਵਾਉ, ਇਸ ਤੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ
 ਸੁਹਣਾ ਨਾਲ ਸੁਹਾਉ ਛਹਿਬਰ ਲਾ ਰਿਹਾ ।
 ਧਰਤੋਂ ਕੱਢ ਸਿਰ ਬਾਰੂ ਚਨਾਰਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ
 ਛਾਵਾਂ ਠੰਢੀਆਂ ਨਾਰ ਹੋਇ ਖਲੋਤੀਆਂ,
 ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਵਾਂ ਜਾਣ ਮੀਂਹ ਜਿਉਂ ਪੈ ਰਿਹਾ,
 ਸੁਹਣਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸ਼ਾਨ ਹੋ ਰਹੀ ਦਾਨ ਹੈ ।
 ਠੰਢਾ ਠੰਢਾ ਨੀਰ ਠੰਢੀ ਛਾਉਂ ਹੈ,
 ਠੰਢੀ ਬੁਲੇ ਸਮੀਰ ਤੂੰ ਦੇ ਠੰਢੀਆਂ,
 ਮਾਨੋਂ ਠੰਢੀਆਂ ਪਾਣ ਤਪਤ ਮਿਟਾਣ ਨੂੰ ।
 ਤਪਤ ਹੁਨਾਲੇ ਵਿੱਚ ਠੰਢਾ ਥਾਉਂ ਹੈ,
 ਭਿੰਨੀ ਹੈ ਖੁਸ਼ਬੋਦਿ ਠੰਢਕ ਪੈ ਰਹੀ ।
 ਝਾਤੀ ਖੜੇ ਪਹਾੜ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾ ਰਹੇ,
 ਅੱਗੇ ਖੜਾ ਮਦਾਨ ਲੋਰੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ।
 ਸੁਖ ਦਾ ਪਿੜ ਦੇ ਥਾਉਂ ਕੁਦਰਤ ਸੋਹਣੀ,
 ਵਾਂਗੂੰ ਪਸਾਰੀ ਮਾਉਂ ਬਾਲਾਂ ਵਾਸਤੇ
 ਰਚਿਆ ਅਤਿ ਰਮਣੀਕ ਸੁਹਾਵਾਂ ਵਾਲੜਾ ।

ਵੁੱਲਰ^੧

ਵੁੱਲਰ ! ਤੇਰਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਜ਼ਾਰਾ
 ਵੇਖ ਵੇਖ ਦਿਲ ਠਰਿਆ,
 ਖੁੱਲ੍ਹਾ, ਵੱਡਾ, ਸੁਹਣਾ, ਸੁੱਚਾ,
 ਤਾਜ਼ਾ, ਹਰਿਆ, ਭਰਿਆ,
 ਸੁੰਦਰਤਾ ਤਰ ਰਹੀ ਤੈਂ ਉਤੇ,
 ਖੁਲ੍ਹ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲੋਂਦੀ,
 ਨਿਰਜਨ ਫਬਨ, ਕੁਆਰੀ ਰੰਗਤ,
 ਰਸ ਅਨੰਤ ਦਾ ਵਰਿਆ ।

ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ

ਜਿਕੁੱਰ ਰੁਲਦੇ ਸੋਥ
 ਤੇ ਨਸ਼ਪਾਤੀਆਂ
 ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ,
 ਤੀਕਰ ਰੁਲ ਰਹੀ,

^੧ਪਹਾੜ ਦੇ ਢਲੇ ਤੋਂ ।

^੨ਜੱਫੀਆਂ ।

^੩ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਥੀਲ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਿਹਲਮ
 ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਦੂਜਿਓਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ।

ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਮਾਕ
 —ਲੀਰਾਂ ਪਾਟੀਆਂ,
 ਜਿੱਕਰ ਵੁੱਲ ਗੁਲਾਬ
 ਟੁੱਟਾ ਢਹਿ ਪਵੇ
 ਮਿੱਟੀ ਘੱਟੇ ਵਿੱਚ
 ਹੋਇ ਨਿਮਾਨੜਾ ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੰਗਾ

ਤੇਰਾ ਨੀਰ ਨਿਪੰਗਾ
 ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੰਗਾ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ,
 ਕੱਚਾ ਸਾਵਾ ਰੰਗ
 ਧਾਈ ਆ ਰਹੀ !
 ਸਹਣੇ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ
 ਅਰਸੇ ਆਇ ਜੇ,
 ਤਿਨ੍ਹ ਦੇ ਚਰਨ-ਅਰਬਿੰਦ
 ਵਿਚ ਤੂੰ ਲੇਟਦੀ,—
 ਹੋਈਏ 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਗੰਗ'
 ਹੁਣ ਤੂੰ ਸੁਹਣੀਏ !
 ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ
 ਕਰਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ।
 ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਨ ਲੰਘ
 ਚਰਣਨ ਕਮਲ ਤੋਂ,
 ਲੀਨ ਹੋਇ ਵਿਚ ਰੰਗ
 ਜਾਗੁ ਸਮਾਇ ਤੂੰ !
 ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ 'ਫੁਹ-ਅੰਗ'
 ਸਜਨੀਏ ! ਜੇ ਮਿਲੇ,
 ਫਿਰ ਨ ਛੋਡੀਏ ਸੰਗ
 ਅੰਕ ਸਮਾਵੀਏ ।

ਨਵਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ !

ਮੈਂ ਉਂਨੀ ਮੈਂ ਉਂਨੀ ਵੇ ਲੱਕਾ !
 ਮੀਂਹ ਜਿਉਂ ਛਹਿਬਰ ਲਾਏ :
 ਟੁਰੀ ਵਿਦਸਬਾਂ^੧ ਭਲਾ ਭਰ ਆਏ :
 ਤੇ ਵੁੱਲਰ^੨ ਉਮਡ ਉਮਡਾਏ :—
 ਆਪਾ ਹੇਠ ਵਿਛਾਕੇ ਸਹੀਓ !
 ਅਸਾਂ ਨਵਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਣਾਇਆ,
 ਗਾਓ ਸੁਹਾਗ ਨੀ ਸਹੀਓ ! ਸੁਹਣਾ
 ਕਦੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਚਲ ਆਏ ।

^੧ਨਿਰਮਲ ।

^੨ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੰਗਾ ਨਾਉਂ ਏਥੇ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

^੩ਜਿਹਲਮ ਨਦੀ ।

^੪ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਦੀ ਥੀਲ ।

^੫ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਥੀਲ ।

'ਕਦਮਾਂ' ਦੀ ਸਹੁੰ ਧਾਰ ਮੈਂ ਔਲਾ ਆਖਦਾ :
 'ਲਾਲਾ ਰੁਖ਼ ਦੀ ਛੋਹ ਕਿ ਦਰਸਨ ਓਸਦਾ,
 'ਕੰਨ-ਅੱਖੀਆਂ ਦੀ ਟੋਹ ਕਿ ਇੱਕ ਮਟਕੜਾ,
 'ਮੁਸਕਾਹਟ ਦੀ ਲਹਿਰ ਕਿ ਨਾਦ ਅਵਾਜ਼ ਦਾ
 'ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਹਿਰ ਕਿ ਸੱਕਾਂ ਆਖ ਨਾ ।
 'ਆਪਾ ਜੁੱਥਸ ਖਾਇ ਕਿ ਲਹਿਰੇ ਲਹਿਰ ਹੋ,
 'ਝਰਨ ਝਰਨ ਝਰਨਾਇ ਕਿ ਬਰ ਬਰ ਬਰਕਦਾ
 'ਕੰਬ ਖਾਇ ਵਿਚ ਰੰਗ ਉ ਫੁੱਫਦਾ ਲਹਿਰਦਾ,
 'ਏਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਚੰਗੇ' ਹੋ ਮੈਂ ਬੇਵੱਸ ਹਾਂ ।
 'ਇਸ ਝਲਕੇ ਦਾ ਝੱਸ ਜੁ ਇਸ ਦਾ ਸੁਾਦ ਹੈ,
 'ਔਲਾ ਅਜੇ ਨ ਖੱਸ ਮੈਂ ਬੀਬੇ ਰਾਣਿਆਂ !
 'ਦੂਰ ਵਲੈਤੋਂ ਧਾਇ ਕਿ ਏਥੇ ਆ ਗਿਆਂ;
 'ਏ ਫਿਰਦੌਸ^੧ ਸੁ ਠਾਇ ਕਿ ਕੌਸਰ ਏਸ ਥਾਂ ।
 'ਸ਼ਾਲਾ' ਮਾਰ ਨਿਸ਼ਾਤ ਕਿ ਇੱਛਾਬਲ ਸੀ
 'ਚਸਮਾ ਸ਼ਾਹੀ ਭਾਤ ਹੈ ਬਾਗ਼ ਅਰੱਮ^੨ ਦੀ,
 'ਲਾਲਾ ਰੁਖ਼ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਉ ਬੁਲਬੁਲ ਸੋਹਣੀ
 'ਸਦਾ ਰਹੇ ਦਿਲਸਾਦੇ ਕਿ ਬਾਗ਼ੀਂ ਬੋਲਦੀ,
 'ਸਦਾ ਰਹੇ ਰਸਰੰਗ ਉ ਖਿੜੀ ਪਿਆਰਤੀ,
 'ਉੱਚੀ ਸੁਰਤ ਸੁਵੇਨ ਕਿ ਲਹਿਰੇ ਲੈ ਰਹੀ,
 'ਕਦੀ ਨ ਹੋਇ ਮਲੂਲ ਕਿ ਨਾ ਦਿਲਗੀਰ ਹੋ,
 'ਚੜ੍ਹਿਆ ਰਹੇ, ਚਲੂਲ ਕਿ ਰੰਗ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦਾ,
 'ਖਿੜੀ ਰਹੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਜੁ ਉਸ ਦੇ ਰੂਪ ਦਾ ।
 'ਮੈਨੂੰ ਹੁਇ ਦੀਦਾਰ ਉ ਝਲਕਾ ਰੂਪ ਦਾ ।
 'ਉਹ ਕਾਬਾ, ਉਹ ਦੀਦ ਕਿ 'ਰੂਹ-ਉਛਾਲ' ਓ,
 'ਜਿਸਦਾ ਹੋਇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਂ ਜੀਉ ਰਿਹਾ,
 'ਜੋਨਤ ਇਹ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜੁ ਡਿੱਠਾ ਆਣ ਮੈਂ,
 'ਮੇਰੀ ਕਰ ਤਕਦੀਰ ਕਿ ਏਥੇ ਮੈਂ ਰਹਾਂ ।
 'ਲਾਲਾ-ਰੁੱਖ ਤੋਂ ਹਾਇ ਨ ਵਿਛੜਾਂ ਮੈਂ ਕਦੇ ।
 'ਏ ਉਪਬਨ, ਏ ਥਾਇ ਕਿ ਬੁਲਬੁਲ ਲਾਲਾ ਰੁਖ਼
 'ਇਸ ਬੁਲਬੁਲ ਦੇ ਗੀਤ ਕਿ ਸੁਣ ਸੁਣ ਖਿੜਾਂ ਮੈਂ,
 'ਸੁਹਣਾ ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਬ੍ਰਾਵੇ ਦਿਲ ਮਿਰਾ ।
 'ਬੁਲਬੁਲ ਨੂੰ ਰਖ ਸਾਦ ਕਿ ਗਾਂਦੀ ਹੀ ਰਹੇ,
 'ਬਰਰਾਂਦੀ ਜਿਉਂ ਰਾਗ ਤੇ ਗਮਕਾਂ ਛੇੜਦੀ ।
 'ਕਦੀ ਨ ਵਿਛੜਾਂ ਹਾਇ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਛੋਹ ਤੋਂ ।
 'ਬਿਰਹਾ ਕਦੀ ਨ ਪਾਇ ਕਿ ਉਸ ਦੀਦਾਰ ਤੋਂ ।
 'ਜੋਨਤ ਅਜੇ ਨਸੀਬ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹੋਇ ਨਾ,
 'ਜੋਨਤ ਇਹ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਿ ਖੁੱਸੇ ਨਾ ਅਜੇ,
 'ਮੇਰੀ ਲਾਲਾ-ਰੁੱਖ ਨ ਮੈਥੋਂ ਵਿਛੁੜੇ,
 'ਮੈਨੂੰ ਲਾਲਾ-ਰੁੱਖ ਉ ਬਖਸ਼ੀ ਰੱਖਣੀ !
 'ਚਸਮੇ ਵਹਿਣ ਸਫਾਫ ਉ ਗਾਂਦੇ ਨੱਚਦੇ
 'ਚਲਣ ਫੁਹਾਰੇ ਸਾਫ਼ ਕਿ ਰਾਗ ਅਲਾਪਦੇ,

^੧ਪੰਜੇ ਵਿਚ ।

^੨ਸੁਰਗ ।

^੩ਸੁਰਗ ਦਾ ਬਾਗ਼ ।

'ਛਾਵਾਂ ਦੇਣ ਚਨਾਰ ਪੰਝੁੜੇ ਝੁਟਦੇ,
 'ਨਾਖਾਂ ਲੂਚੇ ਸੋਊ ਤਿ ਮੇਵੇ ਝੁਮਦੇ,
 'ਰਸ ਅੰਗੂਰ ਅਮੋਉ ਉ ਵੇਲਾਂ ਤੋਂ ਝਰੇ,
 'ਸੂਰਜ ਚੰਦੋਂ ਨੂਰ ਕਿ ਤਾਰਜੋਂ ਚਾਨਣਾ,
 'ਮਿੱਠੀ ਪੋਣ ਨਰੂਰ ਹਿਮਾਲੇ ਦੀ ਜਦੀ,
 'ਪੰਛੀ ਰਾਗ ਸੁਨਾਣ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਨ ਤੇ
 'ਫੁਲ ਓ ਮੁਸ਼ਕ ਮਚਾਣ ਕਿ ਖਿਲਰੇ ਮਹਿਕ ਆ
 'ਰਸ ਪੀਂਦੀ ਵਿਚਕਾਰ ਉਹ ਲਾਲਾ ਰੁਖ਼ ਹੁਏ
 'ਮਸਤ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਯਾਤ ਖਿੜੀ ਇਕ ਚੰਦ ਜਿਉਂ
 'ਮੈਂ ਵਿਚ ਵਾਂਝ ਚਕੋਰ ਕਿ ਤੱਕਾਂ ਚੰਦ ਨੂੰ,
 'ਉਸ ਝਲਕੇ ਦੇ ਲੋਰ ਮੈਂ ਕੁਹਕਾਂ ਬੇਖੁਦਾ ।
 'ਜੋਨਤ ਅਜੇ ਨਸੀਬ ਉ ਔਲਾ ਨਾਂ ਕਰੀਂ,
 'ਜੋਨਤ ਇਸ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰੱਖਣਾ,
 'ਬਖਸ਼ੀ ਲਾਲਾ-ਰੁੱਖ ਜੁ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਮੈਂ,
 'ਬਖਸ਼ੀ ਉੱਚਾ ਸੁੱਖ ਮਟਕੇ ਹੁਸਨ ਦਾ ।
 'ਜਿਸ ਫੁਹ ਦੇ ਮੈਂ ਨਾਲ ਕਿ ਹਾਂ ਜੀ ਉੱਠਿਆ
 'ਜਿਸ ਫੁਹ ਦੇ ਰੰਗ ਲਾਲ ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ ਖਿੜ ਪਿਆ
 'ਜਿਸ ਫੁਹ ਦੀ ਲੈ ਛੋਹ ਮੈਂ ਸੁੱਤਾ ਜਾਗਿਆ
 'ਉਸ ਦੀ ਫੁਹ ਹੁਣ ਖੋਹ ਨ ਕਰੋ ਅਛੋਹ ਜੀ !
 'ਉਸ ਫੁਹ ਦੇ ਪਿਛਵਾਰ ਕਿ ਲੁਕਕੇ ਸੁਹਣਿਆਂ !
 'ਫੁਹ ਅਪਣੀ, ਦਾਤਾਰ ! ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਣੀ ।'

ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਵਿਦੇਗੀ

ਸੁਹਣਿਆਂ ਤੋਂ ਜਦ ਵਿਛੜਨ ਲਗੀਏ
 ਦਿਲ ਦਿਲਗੀਰੀ ਖਾਵੇ,
 ਪਰ ਤੈਥੋਂ ਟੁਰਦਿਆਂ ਕਸ਼ਮੀਰੇ !
 ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਦੁਖ ਆਵੇ,
 'ਮਟਕ-ਹਿਲੋਰ' ਫੁਹ ਤੇਰੀ ਦਾ
 ਜੋ ਰੂਹ ਸਾਡੀ ਲੀਤਾ,
 ਖੇੜੇ ਵਾਲੀ ਮਸਤੀ ਦੇ ਰਿਹਾ
 ਨਾਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਯਾ ਜਾਵੇ !

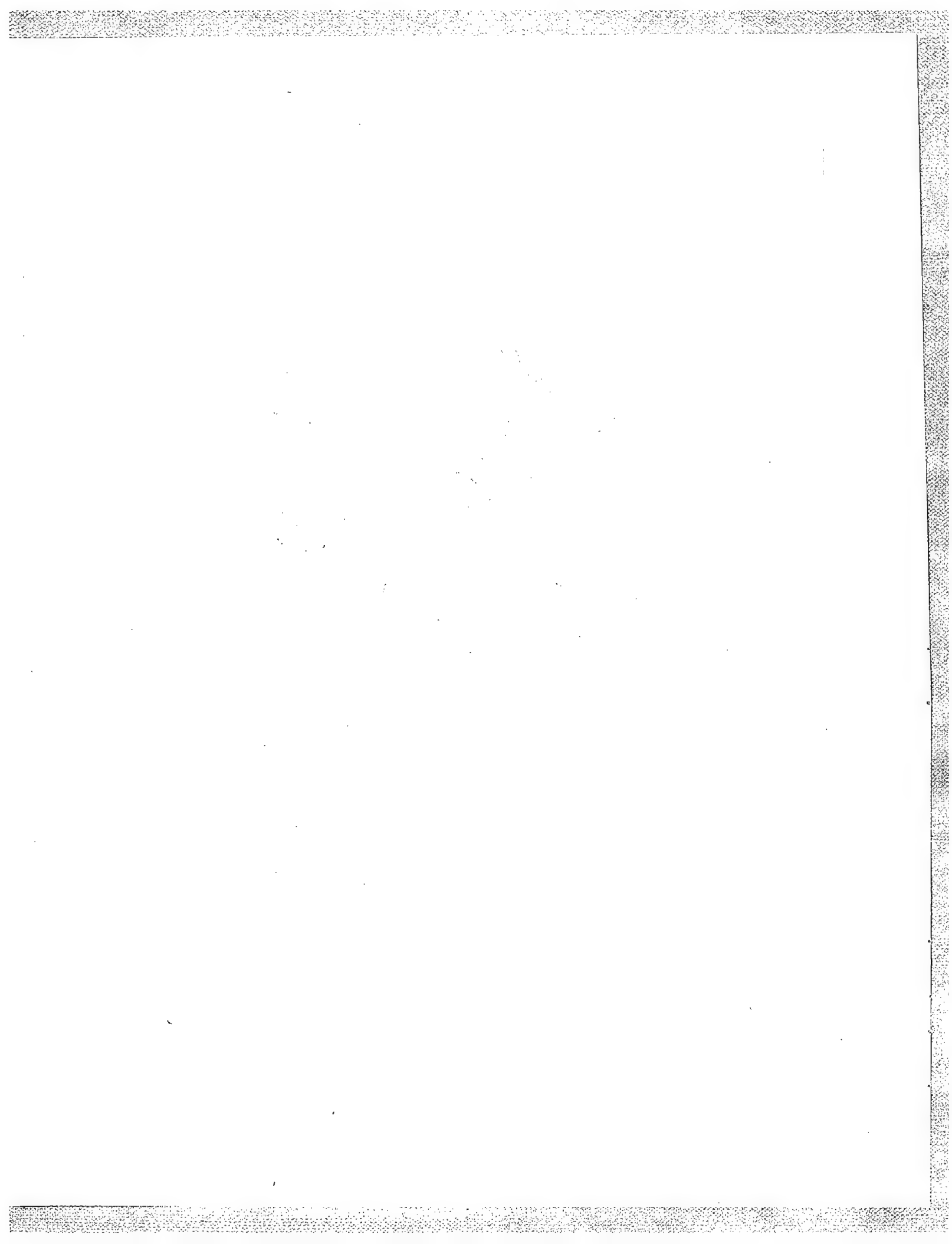
ਵਿਛੜੀ ਰੂਹ

*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*
ਵੇ ਮਾਹੀਆ ! ਗਲੇ ਤੇਰੇ ਗਾਨੀਆਂ				
ਰੋਵਾਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ				
ਕੁਮਲਾਨੀ ਜਾਨੀਆਂ !				
*	*	*	*	*
*	*	*	*	*

^੧ਫੁਹ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ।

ਬਿਜਲੀਆਂ
ਦੇ
ਹਥ

ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ

ਅਰਥਾਤ

ਵਿਕੋਲਿਤੋ ਖਿਆਲ

ਇਹ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਦੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਖ਼ਜ਼ਾਲ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਸੰਚ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਾਰੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਵਿਕੋਲਿਤੋ ਖ਼ਜ਼ਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਮਾਪਤ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਨਿੱਕੀਆਂ ਕਵਿਤਾ ਹਨ ਤੇ ਚਾਹੇ ਲੰਮੇਰੀਆਂ !

ਉੱਚੀ ਹੁਣ

‘ਬੀਤ ਗਈ’ ਦੀ ਯਾਦ
ਪਈ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਖਾਵੇ,
‘ਔਣ ਵਾਲਿ’ ਦਾ ਸਹਿਮ
ਜਾਨ ਨੂੰ ਪਿਆ ਸੁਕਾਵੇ,
‘ਹੁਣ’ ਦੀ ਛਿਨ ਨੂੰ ਸੋਚ
ਸਦਾ ਹੀ ਖਾਈ ਜਾਵੇ,—
‘ਗਈ’ ਤੇ ‘ਜਾਈ’, ‘ਜਾਇ’,
ਉਮਰ ਦੇ ਵਜਰਥ ਵਿਹਾਵੇ :
‘ਯਾਦ’ ‘ਸਹਿਮ’ ਤੇ ‘ਸੋਚ’ ਨੂੰ
ਹੇ ‘ਕਾਲ ਅਕਾਲ’ ਸਦਾ ਤੁਹੀਂ !
ਤੂੰ ਕਾਲ ਭੁੱਲ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕੇ
‘ਹੁਣ ਉੱਚੀ’ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਈਂ ।

ਅੱਜ

‘ਕੱਲ’ ਚੁਕੀ ਹੈ ਬੀਤ
ਵੱਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਸਾਈ,
‘ਭਲਕ’ ਅਜੇ ਹੈ ਦੂਰ
ਨਹੀਂ ਵਿਚ ਹੱਥਾਂ ਆਈ,
‘ਅੱਜ’ ਅਸਾਡੇ ਕੋਲ
ਵਿੱਚ ਪਰ ਵਿਕਰਾਂ ਲਾਈ,
‘ਕੱਲ’ ‘ਭਲਕ’ ਨੂੰ ਸੋਚ
‘ਅੱਜ’ ਇਹ ਮੁਢਤ ਗੁਆਈ ।
ਹੋ ! ਸੰਭਲ ਸੰਭਾਲ ਇਸ ਅੱਜ ਨੂੰ,
ਇਹ ਬੀਤੇ ‘ਮਹਾਂ-ਰਸ’ ਪੀਂਦਿਆਂ,

‘ਹਰਿ-ਰਸ’ ਵਿਚ ਮੱਤ, ਖੀਵਿਆਂ
‘ਹਰਿਰੰਗ’, ‘ਹਰਿਕੀਰਤ’ ਚਉਂਦਿਆਂ ।

ਸਮਾਂ

ਰਹੀ ਵਾਸਤੇ ਘੱਤ
‘ਸਮੇ’ ਨੇ ਇੱਕ ਨ ਮੰਨੀ,
ਫੜ ਫੜ ਰਹੀ ਧਰੀਕ
‘ਸਮੇ’ ਖਿਸਕਾਈ ਕੰਨੀ,
ਕਿਵੇਂ ਨ ਸੱਕੀ ਰੋਕ
ਅਟਕ ਜੋ ਪਾਈ ਭੰਨੀ,
ਕਿੱਖੇ ਅਪਣੇ ਫੁਕ
ਗਿਆ ਟਪ ਬੰਨੇ ਬੰਨੀ,—
ਹੋ ! ਅਜੇ ਸੰਭਾਲ ਇਸ ‘ਸਮੇ’ ਨੂੰ
ਕਰ ਸਫਲ ਉਡੰਦਾ ਜਾਵਦਾ;
ਇਹ ਠਹਿਰਨ ਜਾਚ ਨ ਜਾਣਦਾ,
ਲੰਘ ਗਿਆ ਨ ਮੁੜਕੇ ਆਵਦਾ ।

ਮਹਿੰਦੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਕੋਲ

ਮਹਿੰਦੀਏ ਨੀ ਰੰਗ ਰੱਤੀਏ ਨੀ !
ਕਾਹਨੂੰ ਰਖਿਆ ਈ ਰੰਗ ਲੁਕਾ ਸਹੀਏ !
ਹੱਥ ਰੰਗ ਸਾਡੇ ਸ਼ਰਮਾਕਲੇ ਨੀ
ਵੇਨੀ ਅੱਜ ਸੁਹਾਗ ਦੀ ਲਾ ਲਈਏ,
ਗਿੱਧੇ ਮਾਰਦੇ ਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥਾਂ
ਰੰਗ ਰੱਤੜੇ ਦੇ ਗਲੇ ਪਾ ਦੇਈਏ,—
ਗਲ ਪਾ ਗਲਵੱਕੜੀ ਖੁਹਲੀਏ ਨਾ,
ਰੰਗ ਲਾ ਰੰਗ-ਰੱਤੜੇ ਸਦਾ ਰਹੀਏ ।

ਅਣਡਿੱਠਾ ਰਸ-ਦਾਤਾ

ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਅਧਖੁੱਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ, ਹਾਇ
ਮੇਰੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਅਧਮੀਟਿਆਂ ਨੂੰ
ਛੁਹ ਗਿਆ ਨੀ, ਲਗ ਗਿਆ ਨੀ,—
ਕੌਣ, ਕੁਛ ਲਾ ਗਿਆ ?
ਸੁਾਦ ਨੀ ਅਗੰਮੀ ਆਇਆ
ਰਸ ਝਰਨਾਟ ਛਿੜੀ

ਲੁੰ ਲੁੰ ਲਹਿਰ ਉੱਠਿਆ
ਤੇ ਕਾਂਬਾ ਮਿੱਠਾ ਆ ਗਿਆ।
ਹੋਈ ਹਾਂ ਸੁਆਦ ਸਾਰੀ,
ਆਪੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਪ ਵਾਰੀ,—
ਐਸੀ ਰਸਭਰੀ ਹੋਈ
ਸੁਆਦ ਸਾਰੇ ਧਾ ਗਿਆ।
ਹਾਏ, ਦਾਤਾ ਦਿੱਸਿਆ ਨਾ
ਸੁਆਦ ਜਿਨ੍ਹੇ ਦਿੱਤਾ ਐਸਾ,
ਦੇਂਦਾ ਰਸ-ਦਾਨ ਦਾਤਾ
ਆਪਾ ਕਿਉਂ ਲੁਕਾ ਗਿਆ?

ਤੁਲ ਦਾ ਤੁਪਕਾ

ਮੱਤੀ ਵਾਂਗੂ ਡਲਕਦਾ
ਤੁਪਕਾ ਇਹ ਜੋ ਤੁਲ
ਗੋਦੀ ਬੈਠ ਗੁਲਾਬ ਦੀ
ਹਸ ਹਸ ਕਰਦਾ ਕੋਲ;
ਵਾਸੀ ਦੇਸ਼ ਅਰੂਪ ਦਾ
ਕਰਦਾ ਪਯਾਰ ਅਪਾਰ,
ਰੂਪਵਾਨ ਹੈ ਹੋ ਗਿਆ
ਪਯਾਰੀ ਗੋਦ ਵਿਚਾਲ।
ਅਰਸੀ ਕਿਰਨ ਇਕ ਆਵਸੀ,
ਲੈਸੀ ਏਸ ਲੁਕ ਦਿ,
ਬੱਕਾ ਮਤ ਕੁਈ ਪੌਣ ਦਾ
ਦੇਵੇ ਧਰਤਿ ਗਿਰਾਇ।
ਨਿੱਤ ਪਯਾਰ ਖਿਚ ਲਜਾਵਦਾ
ਕਰੇ ਅਰੂਪੋਂ ਰੂਪ
ਅਰਸੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੈ ਕੁਈ
ਨਿਤ ਵਿਰ ਕਰੇ ਅਰੂਪ।

ਗਯਾਨ-ਅਗਯਾਨ

ਕੁਛ ਜਾਣਿਆ ਆਖਿਆ ਜਾਣ ਲੀਤਾ,
ਕੋਈ ਨਾਉਂ ਬੀ ਆਪ ਬਣਾ ਲਿੱਤਾ,
ਧਯਾਨ ਓਸਦੇ ਵਿੱਚ ਨ ਰਤੀ ਰਹਿਆ,
ਆਲੇ ਭੁੱਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ,
ਜਦੋਂ ਬਹਿਸ ਹੋਵੇ, ਹਿਕੇ ਕਥਾ ਕਰਨੀ,
ਤਦੋਂ ਗਯਾਨ ਦਾ ਦੌਲ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ:
ਏਸ ਗਯਾਨ ਨਾਲੋਂ ਅਗਿਆਨ ਚੰਗਾ,
ਲਗਾਤਾਰ ਜੋ ਧਯਾਨ ਲਗਾ ਲਿੱਤਾ।
ਕੁਛ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਕੁਛ ਜਾਣਿਆ ਨਾ,
ਨਾਉਂ ਧਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਨ ਰਤੀ ਆਈ,
ਕਰ ਲਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਪਰ ਅੰਦ੍ਰਲੇ ਨੇ
ਏਥੇ 'ਅਸਲ' ਹੈ ਅਸਲ, ਇਕ ਅਸਲ ਭਾਈ!
ਏਸ 'ਅਸਲ' 'ਅਨੰਤ' ਵਲ ਲੋ ਲੱਗੀ,
ਧਯਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਏਸ ਵਲ ਧਾਇਆ ਈ,

ਗਯਾਨ ਵਾਰ ਸੁੱਟੇ ਇਸ ਅਗਯਾਨ ਉੱਤੋਂ
ਇਹ ਅਗਯਾਨ ਹੀ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਭਾਇਆ ਈ।

ਵਲਵਲਾ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਚਿਆਈਆਂ ਉੱਤੋਂ
'ਬੁੱਧੀ' ਖੰਭ ਸਾੜ ਢੱਠੀ,
ਮੱਲੇ ਮੱਲੀ ਓਥੇ ਦਿਲ
ਮਾਰਦਾ ਉਡਾਰੀਆਂ;
ਪਯਾਲੇ ਅਣਡਿੱਠੇ ਨਾਲ
ਬੁੱਲ੍ਹ ਲਗ ਜਾਣ ਓਥੇ
ਰਸ ਤੇ ਸਰੂਰ ਚੜ੍ਹੇ
ਬੂੰਮਾਂ ਆਉਣ ਪਯਾਰੀਆਂ,
'ਗਯਾਨੀ' ਸਾਨੂੰ ਹੋੜਦਾ ਤੇ
'ਵਹਿਮੀ ਢੁੱਲਾ' ਆਖਦਾ ਦੇ :
"ਮਾਰੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਾਈਆਂ
ਬੁੱਧੋਂ ਪਾਰ ਤਾਰੀਆਂ।"
"ਬੈਠ ਵੇ ਗਿਆਨੀ ! ਬੁੱਧੀ-
ਮੰਡਲੇ ਦੀ ਕੰਦ ਵਿਚ,
'ਵਲਵਲੇ ਦੇ ਦੇਸ਼' ਸਾਡੀਆਂ
ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਯਾਰੀਆਂ।"

ਰਸ-ਰੱਤਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ

ਸਾਨੂੰ ਰਸਜ਼ ਮਿਲੀ ਸੈਰਕਾਰੋਂ,
ਇਕ ਸੈਨਤ ਧੁਰ ਸਰਕਾਰੋਂ—
ਇਕ ਸੈਨਤ ਧੁਰ ਦਰਬਾਰੋਂ,
ਇਕ ਭੇਤ ਧੁਰੋਂ ਦਰਬਾਰੋਂ।
ਇਸ ਸੈਨਤ ਸੋਝੀ ਪਾਈ,
ਇਸ ਸੋਝੀ ਨੇ ਹੋਸ਼ ਗੁਆਈ,
ਇਕ ਲਟਕ ਬਿਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਲਾਈ,
ਇਕ ਮਟਕ ਉਡਾਰੀ ਦੀ ਆਈ,
ਇਕ ਭੁੰਮ ਛਿੜੀ ਰਸਭਿੰਨੀ,
ਇਕ ਖਿਰਨ ਛਿੜੀ ਰੰਗ ਵੰਨੀ,
ਇਕ ਝਰਨ ਝਰਨ ਝਰਨਾਈ,
ਕੁਛ ਬਰਰ ਬਰਰ ਬਰਰਾਈ,
ਜਿਵੇਂ ਠਾਠ-ਤਰਬ¹ ਬਰਰਾਂਦਾ,
ਰਸ ਭਰਿਆ ਰਸ ਬਣ ਜਾਂਦਾ।
ਵੇ ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਕਮਲੀ ਹੋਈ,
ਜਿਉਂ ਤਰਬ ਕੰਬਦੀ ਕੋਈ।
ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਤਾਰ ਕੀ ਬੋਲੇ,
ਦਿਲ ਭੇਤ ਨੂੰ ਤਾਰ ਕੀ ਬੋਲੇ?

¹ਸਤਾਰ ਸਾਰੰਗੀ ਆਦਿਕ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ
ਤਰਬਾਂ (ਤਾਰਾਂ) ਵਾਂਗੂ।

ਉਹ ਤੇ ਬਰਰ ਬਰਰ ਬਰਰਾਂਦੀ,
ਰਸ ਹੋ ਰਸ ਬੋਲ ਰਸਾਂਦੀ।
ਵੇ ਜੋ ਰੂਪ ਰਾਗ ਦਾ ਹੋਏ,
ਮੀਂਡ ਵਾਂਗ ਓ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚੋਏ।
ਪੰਛੀ-ਮਾਰਗ ਦੀ ਕੀ ਵੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ?
ਰਸ-ਰੱਤਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਮੁਕਾਨੀ।

ਮੋੜ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਵਾਗ ਵੇ !

ਮੋੜ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਵਾਗ ਵੇ,
ਮਨ ਮੋੜ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਵਾਗ। ਟੇਕ
ਏਹ ਹਰਿਆਰੇ ਫਸ ਫਸ ਜਾਂਦੇ
ਰੂਪ ਫਬਨ ਦੇ ਬਾਗ ਵੇ,
ਮੁੜ ਘਰ ਆਵਣ ਜਾਚ ਨ ਜਾਣਨ
ਮਿੱਠੇ ਮਖ ਦੇ ਵਾਂਗ ਵੇ,
ਨੈਣ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਘੁਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ
ਚਾਨਣ ਜਿਉਂ ਦੁ-ਚਰਾਗ ਵੇ,
ਠਗ ਇਕ ਨੈਣ ਵਸਣ ਉਸ ਉਪਬਨ
ਨੈਣ ਜਿਵੇਂ ਠਗ ਨਾਗ ਵੇ,—
ਭੱਲੇ ਨੈਣ ਤੇਰੇ ਜੇ ਆਏ,
ਇਨ੍ਹ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਲਾਗ ਵੇ,
ਘੋਰ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਨੈਣ ਫਸਣਗੇ
ਨੈਂ ਨ ਸਕਣ ਏ ਝਾਗ ਵੇ,
ਨੈਣ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਨ ਨਿਕਲੇ,
ਨੈਣ ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਰਾਗ ਵੇ।
ਮੋਹੇ ਨੈਣ ਮੋਹਿੰਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ
ਲਾਣ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਦਾਗ ਵੇ,
ਦਾਗੇ ਗਏ ਸੁ ਮੁੜਨ ਨ ਪਿੱਛੇ
ਸਿਰ ਦੇ ਖੇਲਣ ਫਾਗ ਵੇ :
ਜੇ ਵੇ ਮਨਾਂ ਤੋਨੂੰ ਲੋੜ ਆਪਣੀ
ਮੋੜ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਵਾਗ ਵੇ !
ਜੇ ਛਬੀਆਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖਿੱਚੋਂ
ਸਿੱਚੋਂ ਆਤਮ ਬਾਗ ਵੇ,
ਖਿੜਿਆ ਦੇਖੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ
ਥਿਰਿਆ ਸੀਸ ਸੁਹਾਗ ਵੇ,
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਛਡਦੇ ਨੈਣ ਮਨਾਂ ਤੂੰ
ਮੋੜ ਨ ਨੈਣਾਂ ਵਾਗ ਵੇ :
(ਫਿਰ) ਮੋੜ ਨ ਨੈਣਾਂ ਵਾਗ ਵੇ !

ਐਤਕੀ

ਗੁਲਦਾਉਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ ?

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-

ਛੱਤ-ਬਗੀਚੇ, ਐਸ ਸਾਲ ਹਨ
ਸੁੰਦਰ ਕਿਉਂ ਵਰਤਾਈਆਂ ?
ਗੁਲਦਾਉਦੀਆਂ ਅੱਗੇ ਵਾਂਙੂ
ਕਿਉਂ ਏਥੇ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ ?

ਉੱਤਰ-

ਗੁਲਦਾਉਦੀਆਂ ਸਹੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ
ਅਰਸ਼ੋਂ ਸਨ ਟੁਰ ਆਈਆਂ,
ਰਸਤੇ-ਮਾਰ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਰਸਤੇ
ਸੁਹਣੀਆਂ ਰੋਕ ਰਹਾਈਆਂ।
ਬੱਦਲ ਭੋਜ ਕਟਕ ਦੇ ਉਸ ਨੇ
ਸੜਕਾਂ ਸੱਭ ਰੁਕਾਈਆਂ,
ਬਿੱਜਲੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰ ਕੜਾਕੇ
ਸੁਹਣੀਆਂ ਸਹਿਮ ਡਰਾਈਆਂ,
ਮੁਹਲੇ ਧਾਰ ਵਰ੍ਹਾਈ ਬਰਖਾ
ਅਰਸ਼ਾਂ ਨੀਰ ਡਰਾਈਆਂ,
ਧਰਤੀ ਤੇ ਜਲ ਥਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ
ਬੂਟੀਆਂ ਮਾਰ ਸੁਕਾਈਆਂ,—
ਸੁਹਣੀਆਂ ਗੁਲਦਾਉਦੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ
ਇੰਦਰ ਬੰਨ੍ਹ ਬਹਾਈਆਂ,
ਸੁਰਗ ਪੂਰੀ ਵਿਚ ਇੰਦਰ ਭਾਵੇਂ
ਅਪਣੇ ਬਾਗ ਲਗਾਈਆਂ :
ਐਸ ਸਾਲ ਪਰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ
ਸੁਹਣੀਆਂ ਹਨ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ,
ਸੁੰਦਰ ਅੱਜ ਬਗੀਚੇ ਸਾਡੇ
ਇੰਦਰ ਨੇ ਵਰਤਾਈਆਂ।

ਉਡੀਕ

ਆਖ ਗਿਆ ਦੋਲਾ ਲੋਏ ਪਹਿਰ ਆਸਾਂ,
ਲੋਚਾ-ਪਹਿਰ ਆਇਆ, ਦੋਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ !
ਆਖ ਘੱਲਿਓ ਸੂ ਸੰਝਾਂ ਪਈ ਆਸਾਂ,
ਸੰਝਾਂ ਸਮਾ ਆਇਆ, ਦੋਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ,
ਗਿਣਤੀ ਗਿਣਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਬੀਤ ਲੱਥੀ,
ਬੱਗਾ ਦੇਹੁ ਆਇਆ, ਦੋਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ !
ਬੱਦਲ ਮੁਲਖਾਂ ਦੇ ਜੁੜੇ ਮੀਂਹ ਆਣ ਲੱਥੇ,
ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਦੋਲਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ !

ਕਮਲ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਤੋਲ ਮੋਤੀ

ਕਮਲ ਪੱਤ ਤੇ ਪਿਆ ਹਾਂ ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੋਤੀ ਤੋਲ
ਝੁੰਮਾਂ ਜੀਵੁ ਨੀਰ ਤੇ ਪੱਤਾ ਕਰਦਾ ਕੋਲ,—
ਸੂਰਜ ਰਿਸ਼ਮ ਪੁਰੋਤੜਾ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਦਾ ਆਣ,
ਸੋਨੇ ਤਾਰ ਪੁਰੋਤੜੇ ਮੋਤੀ ਵਾਂਗੂੰ ਜਾਣ,
ਡਲੁਕਾਂ 'ਗੋਦੀ-ਕਮਲ' ਮੈਂ ਚਮਕਾਂ ਤੇ ਬਰਰਾਉਂ,
ਜੀਵੁ ਖਿੜੀ ਸਵੇਰ ਦੀ ਕਿਰਨ ਦਏ ਲਹਿਰਾਉ।
ਫਾਗ ਭਰੇ ਜਿਸ ਹੱਥ ਨੇ ਪਲਮਾਇਆ ਮੈਂ ਹੇਠ,
ਸਭ ਨੂਰਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਉਹ ਕਾਦਰ, ਮਾਲਕ, ਸੋਨ,
ਉਹੋ ਸੁਹਾਵਾ ਹੱਥ ਹੈ ਸਾਹ ਮੇਰੇ ਦਾ ਹੱਥ,
ਸਾਰੇ ਹੱਥ ਉਸ ਹਥ ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੱਥ;
ਕਮਲ ਗੋਦ ਅਜ ਖੇਡਦਾ ਰਖਿਆ ਮੈਂ ਉਸ ਹੱਥ,
ਕਲ ਪਰ ਗੋਦੀ ਓਸ ਦੀ ਖੇਡਾਂਗਾ ਛਡ ਵਿਥ :

ਘੱਲੇ, ਸੱਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਏਥੇ ਓਥੇ ਆਪ,-
ਅਮਰ ਖੇਡ ਮੈਂ ਓਸ ਦੀ ਖੇਡ ਖਿਡਾਵੇ ਬਾਪ ।

ਨਾ ਹੋਇ ਉਹਲੇ

ਲੱਗੇ ਪਯਾਰ ਤਾਂ ਪਯਾਰੜਾ ਪਾਸ ਵੱਸੇ,
ਕਦੇ ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਨ ਹੋਇ ਉਹਲੇ,
ਕਦੇ ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਜੇ ਹੋਇ ਉਹਲੇ,
ਸੂਰਤ ਓਸ ਦੀ ਦਿਲੋਂ ਨਾ ਹੋਇ ਉਹਲੇ,
ਸੂਰਤ ਓਸ ਦੀ ਦਿਲੋਂ ਜੇ ਹੋਇ ਉਹਲੇ,
ਨਾਮ ਜੀਭ ਉਤੋਂ ਨਾ ਹੋਇ ਉਹਲੇ,
ਨਾਮ ਜੀਭ ਤੋਂ ਕਦੇ ਜੇ ਹੋਇ ਉਹਲੇ,
ਸੂਰਤ ਦੇਹ ਤੋਂ, ਸ਼ਾਲਾ ! ਤਦ ਹੋਇ ਉਹਲੇ ।

ਦਰ ਢੱਠਿਆਂ ਦੀ ਕਦਰ

ਦਰ ਢੱਠਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ
ਕਦਰ ਨ ਪੈਂਦੀ ਯਾਰ :
ਗਲੇ ਪਏ ਫੁਲ-ਹਾਰ ਦੀ
ਭਾਸ਼ੇ ਨਾ ਮਹਿਕਾਰ ।

ਚਲੋ ਚਲੀ ਦੀ ਸੱਦ

ਪੌਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਕੁਮਲਾਏ ਤੇ ਸੁੱਕੇ ਟਾਹਲੀ ਦੇ ਪੱਤੇ ਕੁੱਖੀ
ਚਲ ਰਹੀ ਪੱਛੋਂ ਦੀ ਪੌਣ ਨੂੰ :-

ਭਾਏ ਵੇਗ ਦੀ ਵਗਦੀਏ ਪੌਣ ਭੈਣੇ !
ਸਾਡੀ ਪੌਣ ਕਿਉਂ ਭੰਨਦੀ ਜਾਵਨੀਏ ?
'ਪਾਲੇ-ਮਾਰਿਆਂ' 'ਮਾਉ' ਗੱਲ ਲੱਗਿਆਂ ਨੂੰ
ਡਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕਿਉਂ ਭੇਂਦਿ ਪਟਕਾਵਨੀਏ ?
ਫੇਰੇ, ਦੱਸ, ਕੀ ਅਸਾਂ ਨੇ ਮਾਂਹ ਮਾਰੇ ?
ਸਾਡੇ ਆਹੂ ਦੇ ਆਹੂ ਪਈ ਲਾਹਵਨੀਏ ?
ਸਾਇੰ ਸਾਇੰ ਕਰਦਾ ਪੱਤ ਪੱਤ ਡਿੱਗੇ
ਰਤਾ ਮਿਹਰ ਨ ਰਿਦੇ ਤੂੰ ਲਜਾਵਨੀਏ !

ਪੌਣ ਦਾ ਉੱਤਰ-

'ਚਲੋ ਚਲੀ' ਦੀ ਸੱਦ ਪਈ ਗੂੰਜਦੀਏ,
ਕੁਦਰਤ 'ਚਲੋ' ਦੀ ਧੁੰਮ ਮਚਾਵਦੀਏ,
'ਤੁਰੀ ਚਲੋ, ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਨਾ ਕਿਸੇ ਕਿਧਰੇ'
ਕੂਕ ਅਰਸ਼ ਦੀ ਪਈ ਕੂਕਾਵਦੀਏ,
ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਡੀਕ ਦੇ ਖੜੇ ਪਿੱਛੇ
ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕੀ ਲਿਆਵਦੀਏ ।
ਤੁਸੀਂ ਤੁਰੋ ਅੱਗੇ ਟਾਹਲੀ ਪੱਤਿਓ ਵੇ !
ਪਿਛੋਂ ਫੌਜ ਪਈ ਹੋਰ ਦਬਾਵਦੀਏ ।
ਕਰੋ ਬਾਉਂ ਖਾਲੀ, ਤੁਸੀਂ ਵਧੋ ਅੱਗੇ,
'ਚਲੋ ਚਲੀ' ਧੁਰ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆਵਦੀਏ ।
ਮੇਰੇ ਮਾਂਹ ਨਾ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਮਾਰੇ,
ਵੇਰ ਪੌਣ ਨਾ ਕੋਈ ਕਮਾਵਦੀਏ ।

ਏਥੇ ਅਜਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਤੇ ਰਾਹ ਏਹੋ,-
ਠਹਿਰਨ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਖਾਵਦੀਏ !
ਟੁਰੀ ਚੱਲਣਾ, ਚੱਲਣਾ ਹੋਰ ਥਾਵੇਂ,
ਜਿਥੇ ਕੁਦਰਤ ਪਈ ਕਿਸੇ ਲਿਜਾਵਦੀਏ ।
ਜਿਥੇ ਖੜੇ ਹਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਬਾਉਂ ਦੇਣੀ,
ਵੇਖੋ, ਪੌਣ ਬੀ ਆਪ ਚਲ ਜਾਵਦੀਏ ।
ਤੁਸੀਂ ਸਦਾ ਤੋਂ ਏਸ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇ,
ਵਾਰੀ ਕਦੇ ਤੁਸਾਂ ਏਥੇ ਲਜਾਵਦੀਏ,
ਤੁਹਾਥੋਂ ਅਗਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਟੋਰਿਆ ਸੀ
ਵਾਰੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣ ਪਈ ਟੁਰਾਵਦੀਏ ।
ਵਾਰੀ ਲਜਾਵਦੀ ਪਈ ਹੈ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ
ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਉਂ ਤੇ ਨਵੇਂ 'ਪੁੰਗਾਵਦੀਏ' ।

ਢੋਲਾ ਹੁੱਸ ਕੇ ਨਾ ਜਾ !

ਵੇ ਨ ਹੁੱਸਕੇ ਹੁੱਸਕੇ ਜਾਹ ਢੋਲਾ,
ਅਵੇ, ਹੱਸਨਾ ਹੱਸਨਾ ਆ ਢੋਲਾ !
ਮੁੜ ਆ, ਮੁੜ ਆ, ਮੁੜ ਆ ਢੋਲਾ !
ਗਲ ਲਾ, ਗਲ ਲਾ, ਗਲ ਲਾ ਢੋਲਾ !
ਮੂੰਹ ਦੱਸ, ਨ ਕੰਡ ਦਿਖਾ ਢੋਲਾ,
ਕੰਡ ਦੱਸ ਨ, ਕੰਡ ਲੁਕਾ ਢੋਲਾ !
ਲੜ ਲਾਈ ਦੀ ਲਾਜ ਨਿਬਾਹ ਢੋਲਾ
ਭੁੱਲਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਨਾਹ ਤਕਾ ਢੋਲਾ !
ਦਿਲ ਖੱਸ ਕੇ ਨੱਸ ਨ ਜਾਹ ਢੋਲਾ,
ਖਿੱਧੂ ਵਾਂਗ ਨ ਦੇ ਬੁੜਕਾ ਢੋਲਾ ;
ਤੇਰਾ ਮਾਲ ਦੇ ਹੋ ਚੁਕਾ ਢੋਲਾ,
ਅਪਣਾ ਮਾਲ ਨ ਆਪ ਵੰਢਾ ਢੋਲਾ !
ਸਾਡਾ ਵਸਲ ਦਾ ਚਾ ਅਮਾ ਢੋਲਾ,
ਸਜਰੇ ਚਾ ਨੂੰ ਦਾਗ਼ ਨ ਲਾ ਢੋਲਾ !
ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਰਹੀਆਂ ਮਨਾ ਢੋਲਾ,
ਗਲ ਪੱਲੜ ਤੇ ਮੂੰਹ ਘਾ ਢੋਲਾ !
ਮੁੜ ਆ, ਮੁੜ ਆ, ਮੁੜ ਆ ਢੋਲਾ,
ਸਾਨੂੰ ਸੱਟ ਕੇ ਪਰੇ ਨ ਜਾ ਢੋਲਾ !
ਬਰਦੀ ਤੇਰੀਆਂ, ਭੁੱਠ ਨ ਜਾ ਢੋਲਾ,
ਬਾਂਦੀ ਤੇਰੀਆਂ, ਭੁੱਠ ਕੇ ਆ ਢੋਲਾ !
ਫੜਿਆ ਪੱਲੜ ਨਾਹ ਫੁਡਾ ਢੋਲਾ,
ਪਾਇਆ ਵਾਸਤਾ ਮੰਨ ਮਨਾ ਢੋਲਾ !
ਕਮਲੀ ਰਮਲੀ ਦੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ਆ ਢੋਲਾ,
ਹੋ ਜੁਦਾ ਨ, ਅਪਣੀ ਬਣਾ ਢੋਲਾ !

ਹਉਂ ਤੇ ਸੱਚ ਮੁੱਚ

ਭੁੱਜੇ ਆਕੜ ਟੁਰਦਿਆਂ !
ਨਾ ਸਮਝੀ ਮੈਂ ਉੱਚਾ :
ਤੂੰ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਸੁਹਣਿਆਂ,
ਤੂੰ ਚੁੱਚਾ ਜਾਂ ਲੁੱਚਾ ।

ਛੱਤ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਬੈਠਿਆਂ ।
ਨ ਸਮਝੀ ਮੈਂ ਨ ਉੱਚਾ ;
ਤੂੰ ਉੱਚੇ ਤਾਂ ਉੱਚਾ ਪਯਾਰੇ,
ਤੂੰ ਸੁੱਚੇ ਤਾਂ ਸੁੱਚਾ ।

ਵਰਜਿਤ ਵਾੜੀ

ਖਿੜੇ ਚਮਨ ਵਿਚ ਆਕੇ ਡਿੱਠਾ:
ਵੰਨੇ ਵੰਨੀ ਰੰਗ ਰੰਗਾ,
ਜੋਬਨ ਭਰੇ ਫੁੱਲ ਪਏ ਬੁੱਝਣ
ਭਾਲੀ ਪੱਤੇ ਰੂਪ ਲਗਾ ।
ਤੱਕ ਤੱਕ ਅੱਖ ਮੋਹਿਤ ਹੁੰਦੀ,
ਮਨ ਪਿਆ ਪੈਂਦਾ ਲੋਭ ਲੁਭਾ ।
ਜਫੀਆਂ ਪਾਂਦੀ ਪੌਣ ਪਿਆਰੀ
ਆ ਆ ਲਗਦੀ ਕਰੇ ਸੁਹਾਂ ।
ਮੈਂ ਲੋ ਮੱਲੀ ਹੱਥ ਵਧੋਂਦੇ
ਕਹਿੰਦੇ: 'ਲਈਏ ਫੁੱਲ ਤੁਝਾ' ।
ਪਰ ਜਦ ਹੱਥ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਲਗਦੇ
ਤੋੜਦਿਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਸੁਆਹ ।
ਜਿਸ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਚਾ ਛੋਹੋ ਰੱਤੀ
ਛੁਹਦਿਆਂ ਸਾਰ ਜਾਇ ਭਸਮਾ ।
ਫਿਰ ਦੇਖੋ ਬੂਟੇ ਫਲ ਵਾਲੇ
ਨਾਲ ਫਲਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਭਰਾ ।
ਪਯਾਰੇ ਸੁਹਣੇ ਤੇ ਮਨਮੁਹਣੇ
ਦੇਖਦਿਆਂ ਚਿਤ ਲੈਣ ਚੁਰਾ,
ਪਰ ਜਦ ਤੋੜੇ ਰਾਖ ਹੋਵਦੇ,
ਅਚਰਜ, ਕੀ ਅਚਰਜ ਇਸ ਥਾਂ ?
ਇਕ ਪੁਰਾਣੇ ਬੁੱਢੇ ਪਿੱਪਲ
ਹੋਸ ਕਿਹਾ : 'ਨਾ ਸੋਚ ਕਰਾ
'ਤੋੜਨ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਇਸ ਜਾਗਾ
ਦੇਖਣ ਦੀ ਇਕ ਖੁੱਲ੍ਹ ਭਰਾ !
'ਜਾਦੂਗਰ ਇਕ ਮਾਲੀ ਇਸ ਦਾ
ਜਾਦੂ ਦਿੱਤਾ ਬਾਗ ਬਣਾ,
'ਦਿੱਸੇ, ਸੋਹੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹੇ,
ਦਏ ਤਰਾਵਤ ਨਾਲ ਸੁਹਾਂ,
'ਪਰ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਬਾਗ਼ ਦੇ,
ਭੋਗਣ ਦੀ ਏ ਨਾਂਹੀ ਥਾਂ,
'ਦੇਖੀਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੀਂ ਵੀਰਾਂ !
ਖਿੜੀ, ਟਿਕੀਂ ਰੰਗ ਲਈ ਜਮਾ,
'ਪਰ ਜੇ ਹੱਥ ਲੈਣ ਨੂੰ ਪਸਰੇ
ਸੁੰਦਰਤਾ ਜਾਸੀ ਬਿਲਮਾ,
'ਰਾਖ ਰਹੇਗੀ ਮੁੱਠ ਅੰਦਰੇ,
ਦਿਲ ਅਰਮਾਨ ਭਰੇ ਭਰ ਆ ।
'ਹਾਂਡ ਹਾਂਡ ਹਥ ਝਾੜ ਤੁਰੇਂਗਾ,
ਹਰੇ ਜੁਾਰੀਏ ਵਾਂਙ ਭਰਾ ।
'ਅੱਖੀਂ ਨਾਲ ਪਿਆ ਰਸ ਪੀਵੀਂ
ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੋਰ ਵਿਸਾਰੀਂ ਚਾ,

'ਤਦ ਸਾਬਤ ਲਾਰੇ ਵਿਚ ਜਾਸੇਂ,
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਾਸੇਂ ਆਪ ਖੁੰਝਾ ।'

ਬੁੱਲ੍ਹ

ਪ੍ਰੀਤਮ-ਕਿਉਂ ਤੱਕਨਾ ਏਂ ਬੁੱਲ੍ਹ ਵੇ ?
ਪ੍ਰੇਮੀ-ਮਿਸਰੀ ਮਿੱਠੀ ਜਾਨ ।
ਪ੍ਰੀਤਮ-ਤਾਂ ਤੂੰ ਚਸਕੇ ਮਾਰਿਆ,
ਰਸੀਆ ਨਹੀਂ ਸੁਜਾਨ ।
ਪ੍ਰੀਤਮ-ਕਿਉਂ ਤੱਕਨਾ ਏਂ ਬੁੱਲ੍ਹ ਵੇ ?
ਪ੍ਰੇਮੀ-ਏ ਯਾਕੂਤਾਂ ਖਾਣ ।
ਪ੍ਰੀਤਮ-ਤਾਂ ਤੂੰ ਲੱਥੀ ਲੱਭੀਆ,
ਰਸੀਆ ਨਹੀਂ ਸੁਜਾਨ ।
ਪ੍ਰੇਮੀ-ਮੈਂ ਭੋਰਾ ਰਸਮੱਤਿਆ,
ਰੱਤਾ ਰੂਪ ਚਕੋਰ, —
ਕੀ ਤੱਕਾਂ, ਦੱਸ ਏਸ ਥਾਂ,
ਖਿੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਕੁਛ ਹੋਰ ?
ਪ੍ਰੀਤਮ-ਮਿਸਰੀ ਨਾ ਯਾਕੂਤ ਵੇ,
ਰੂਪ ਮਿਠਾਸ ਨ ਜਾਣ, —
ਏ ਤਾਂ ਬੁਲਬੁਲ ਬੁਲ੍ਹ ਵੇ,
ਸੰਗੀਤਕ ਅਸਥਾਨ ।
ਖੁੱਲਣ, ਮਿਟਣ ਕਿ ਮੁਸਕਰਿਨ,
ਸੰਗੀਤ ਲਹਿਰ ਲਹਿਰਾਨ,
ਬਰਾਹਟ ਸੰਗੀਤ ਦੀ
ਉਪਜੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ।

ਆਪੇ ਦਾ ਕਾਦਰ

ਰਸ ਜਦ ਆਣ ਤਣਾਵਾਂ ਪਾਵੇ
ਦਿਲ ਖਿਚੀ ਲਈ ਜਾਵੇ,
ਸੁਾਦ ਸੁਾਦ ਦਿਲ ਚੜ੍ਹਦਾ ਜਾਵੇ
ਅੰਗ ਅੰਗ ਰਸ ਮਾਵੇ,
ਹੱਦ ਪਾਪ ਦੀ ਕੰਧ ਨ ਬੰਨਾ
ਜੋ ਨਿੱਗਰ ਦਿਸ ਆਵੇ,
ਦਿਲ ਦੀ ਸਮਝ ਇਕ ਹੀ ਜਾਣੂ
ਜੋ ਸਭ ਫਰਕ ਕਰਾਵੇ ।
ਉਹ ਦਿਲ ਹੀ ਹੁਣ ਰਸ ਵਿਚ ਮੱਤਾ,
ਤਿਲਕੰਦੜਾ ਜੋ ਜਾਵੇ,
ਸੋ ਤਿਲਕਣ ਦਾ ਪਤਾ ਨ ਲੱਗੇ
ਰਸ ਇਉਂ ਮਹਿਵ ਕਰਾਵੇ,
ਰਸ ਲੈਂਦਾ ਵਿਚ ਰਸ ਦੇ ਖਚਦਾ
ਤਿਲਕ ਮਲਕੜੇ ਜਾਵੇ—
ਅੱਖੀਂ ਪਲ ਤਿਲਕਣ ਦੀ ਇਹ ਹੀ
ਜੋ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਆਵੇ ।
ਇਸ ਪਲ ਤੇ ਜੋ ਕਾਬੂ ਪਾਵੇ
ਆਪਾ ਫਰਹ ਕਰਾਵੇ,
ਆਪੇ ਦਾ ਕਾਦਰ ਏ 'ਰਸੀਆ'
ਕੁਦਰਤ ਰਾਜ ਕਮਾਵੇ ।

ਧੌਬੀ

ਧੌਬੀ ਕਪੜੇ ਧੋਂਦਿਆ,
ਵੀਰਾ, ਹੋ ਹੁਸਿਆਰ !
ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਆ ਰਿਹਾ
ਮੂੰਹ ਅੱਡੀ ਸੰਸਾਰ ।

ਮੀਂਹ ਮੇਹਰ

ਕੋਈ ਆਖਦੇ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਵਰ੍ਹਨ ਮੁਹਲੇ,
ਕੋਈ ਆਖਦੇ ਵੱਸਦੇ ਸੁਨ ਬਿਲੇ,
ਕੋਈ ਆਖਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਲਾਬ ਚੰਬਾ
ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਕਣਕ ਤੇ ਵਰ੍ਹਨ ਛੋਲੇ,
ਕੋਈ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਵਜਾਹ ਦੱਸੇ,
ਬੱਦਲ ਬੱਲਦਾ ਗਾਉਂਦਾ ਕਹਿਣ ਸੋਹਲੇ:
ਐਪਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੀ ਆਖਦੇ 'ਮੇਰੁ' ਵਰਦੀ,
ਮਿਹਰ 'ਮੀਂਹ' ਉਹਦੀ, ਮੀਂਹ 'ਮੇਰੁ' ਬੋਲੇ ।

ਇਕ ਵੈਰਾਨ ਬਾਗ਼

ਮੰਦਰ ਸੁਹਣਾ ਬਾਗ਼ ਸੁਹਾਵਾ
ਤਾਲ ਠੰਢਕਾਂ ਵਾਲਾ;
ਸਭ ਕੁਝ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਓਸ ਥਾਂ
ਓਹੋ ਰੰਗ ਰਸਾਲਾ,
ਖਿੜਿਆ ਚਮਨ ਢੁੱਲ ਹਨ ਮੁਸਕੇ,
ਫਲ ਫਲੀਆਂ ਭਰ ਆਈਆਂ ।
ਵੇਲਾਂ ਲਪਟ ਜਾਲੀਆਂ ਉਤੇ,
ਰਵਸ਼ਾਂ ਛਾਉਂਦੀ ਸੁਹਾਈਆਂ ।
ਮਾਲੀ, ਕਾਮੇ, ਉਠ, ਬਲਦ ਪਏ
ਅਪਣੇ ਕੰਮ ਕਰਾਂਦੇ ।
ਆਡਾਂ ਵਗਣ ਸਫਾਈਆਂ ਦਿੱਸਣ;
ਪਰ, ਜੰਦਰੇ ਦਿਸ ਆਂਦੇ ।
ਹਾਂ, ਪੰਛੀ ਨਹੀਂ ਡਾਲ ਕਿਸੇ ਤੇ,
ਸ਼ਾਖਾਂ ਸੱਭੇ ਖਾਲੀ ।
ਸ਼੍ਰੇਵਰ ਤੇ ਕੁਈ ਹੰਸ ਨ ਦਿਸਦਾ,
ਫਿਰ ਫਿਰ ਸਭ ਥਾਂ ਭਾਲੀ ।
ਨਾ ਕੁਈ ਗਲਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ,
ਸਾਜ਼ ਨ ਕੋਈ ਬੋਲੇ,
ਨਾ ਮੁਖੜਾ ਕੁਈ ਕਥਾ ਸੁਣਾਂਦਾ,
ਨਾ ਦਿਲ ਤਕੜੀ ਤੋਲੇ ।
ਨੈਣ ਭਰੇ ਰਸ ਰੰਗ ਰੱਬ ਦੇ,
ਪਯਾਰ ਹੰਝੂਆਂ ਵਾਲੇ ।
ਦਿਸਦੇ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਮਰੇ
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ।
ਰਮਜ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਜਾ ਸਮਾਧਿ ਵਿਚ
ਬੁੜੇ ਨੈਣ ਮਤਵਾਲੇ,

ਕਿਸੇ ਨੁੱਕਰੇ ਖੁੰਜੇ ਕਿਧਰੇ
ਮਿਲਣ ਨ ਦੁੰਡਿਆਂ ਭਾਲੇ ।
ਛੋਲ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲਾ ਬਾਂਕਾ
ਨਜ਼ਰ ਨ ਕਿਧਰੇ ਆਵੇ,
ਹਾਂ, ਤਸਵੀਰ ਛੋਲ ਦੀ ਲਟਕੇ
ਕੰਧਾਂ ਪਈ ਸਜਾਵੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ

[ਹਰਿਮੰਦਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ]

ਮਣੀ ਗੁਆਰਿਆਂ ਸੱਪ ਜਿਉਂ ਦੁਖ ਪਾਂਵਦਾ,
ਪੁੱਤ ਗੁਆਰਿਆਂ ਮਾਂ ਜਗ ਨਹੀਂ ਭਾਂਵਦਾ,
ਹਰਿ ਰਸ ਦੀ ਜਦ ਟੋਟ ਪਵੇ ਰਕੀਰ ਨੂੰ
ਪਰਲੋ ਮਰੇ ਚੁਫੇਰ ਤਿਉਂ ਘਬਰਾਂਵਦਾ,—
ਟੁੱਟੀ ਡੋਰ ਜਿ ਦੁਰ ਤੇਰੇ ਆਂਵਦਾ,
ਲਹਿਰ ਫਿਰੇ ਇਕ ਵਾਰ ਰੋ ਮੁੜ ਧਾਂਵਦਾ
ਕੀਹ ਅਗੰਮੀ ਖੇਡ ਏਥੇ ਲਹਿਰਦੀ ?
ਅਕਸ ਉਤਰਿਆ ਆਨ ਰਸੀਆਂ ਬਕਾਂਵਦਾ ?

ਪੱਥਰ-ਸ਼ੀਸ਼ਾ-ਹੀਰਾ

ਮੈਂ ਪੱਥਰ ਸੁਖ ਨੀਂਦੇ ਸੁੱਤਾ,
ਵਿਚ ਸੁਫਨੇ ਕੁਈ ਸੁਣਾਵੇ:
'ਬਣ ਹੀਰਾ, ਕਰ ਦੂਰ ਹਨੇਰਾ,
ਤੈਨੂੰ ਚਾਨਣ ਆ ਗਲ ਲਾਵੇ ।'
ਆਪਾ ਪੀਹ, ਅੱਗ ਤਾਪ ਸਹਿ,
ਬਣ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਨਰ ਮੈਂ ਪਾਇਆ:
ਹੁਣ ਲੋਚਾਂ ਮੈਂ ਹੀਰਾ ਬਣਨਾ,
ਜੋ ਜ਼ਰਬ ਨ ਕੋਈ ਆਵੇ ।

ਜ਼ੀਨਤ ਬੇਗਮ

ਸੁਹਣੇ ਸੁਹਣੇ ਮਹਿਲ ਅਸਾਡੇ
ਦੇਖਣ ਆਈਓ ਸਹੀਓ !
ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨਕਸ਼ੇ
ਦੇਖ ਦੇਖ ਰਜ ਰਹੀਓ,
ਪਰ ਇਕ ਨਕਸ਼ ਗੁਪਤ ਏਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
ਹਰ ਨੁਕਤੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ,
ਪੜ੍ਹੇ ਬਾਝ ਉਸ ਨਕਸ਼ ਅਟੱਲਵੇਂ,
ਸਹੀਓ ਨਾ ਮੁੜ ਜਈਓ ।
ਏ ਨਕਸ਼ੇ ਨੱਕਾਸ਼ ਰੰਗੀਲਾ
ਜਦ ਸੀ ਜਾਂਦਾ ਪਾਂਦਾ
ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਗੋਬ ਤੋਂ ਕੋਈ,
ਗੁਪਤ ਨਕਸ਼ ਇਕ ਵਾਂਹਦਾ ।
ਉਹ ਸੀ ਨਕਸ਼ 'ਵਿਛੋੜਾ ਸਹੀਓ !
ਅਸਾਂ ਨਿਖੁਟਿਆਂ ਪੜ੍ਹਿਆ,

ਕਾਸ਼ ! ਕਦੇ ਇਹ ਨਕਸ਼ ਮੇਰਾ ਉਹ
ਜ਼ਾਲਮ ਬੀ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦਾ

ਸਾਈਂ ਲਈ ਤੜਪ

'ਤੜਪ-ਗੋਪੀਆਂ' ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਗਰ ਜੋ
ਲੋਕੀਂ ਪਏ ਸੁਣਾਵਨ,
'ਲੁੱਛਣ-ਸੱਸੀ' ਪੁੰਨੂੰ ਪਿੱਛੇ
ਜੋ ਬਲ ਤੜਫ ਦਿਖਾਵਨ,
ਰਾਂਝੇ ਮਗਰ ਹੀਰ ਦੀ ਘਾਬਰ,
ਮਜਨੂੰ ਦਾ ਸੁਕ ਜਾਣਾ,-
ਏ ਨਹੀਂ 'ਮੋਹ-ਨਜ਼ਾਰੇ' ਦਿਸਦੇ,
ਏ ਕੁਈ ਰਮਜ਼ ਛਿਪਾਵਨ ।
ਹੇ ਅਰੂਪ ! ਇਹ ਤੜਪ ਉਹੋ ਨਹੀਂ,
ਧੁਰੋਂ ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਲਾਈ ?
ਕੀ ਇਹ ਚਿਣਗ ਨਹੀਂ ਉਹ, ਜਿਹੜੀ
ਤੁਸਾਂ ਸੀਨਿਆਂ ਪਾਈ ?
ਮਿਲਣ ਤੁਸਾਨੂੰ ਦੀ ਏ ਲੋਚਾ,
ਏ ਹੈ ਤੜਪ ਤੁਸਾਡੀ,-
ਜਿਥੇ ਰਮਜ਼ ਪਏ ਕੁਈ ਕਟਕੀ,
ਏ ਕਮਲੀ ਹੋ ਜਾਈ ।

ਭੰਬੀਰੀ

ਮੈਂ ਸੁੰਡੀ ਸਾਂ ਭੁੰਵੇ ਰੁਲਦੀ
ਕੀੜਕੋਂ ਵੱਧ ਨਿਕਾਰੀ,
ਮੈਨੂੰ ਗਯਾਤ ਵਰੀ: ਹਾਂ ਮੈਂ ਭੀ
ਜੋਤਿ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਾਰੀ;
ਏਸ ਖੁਸ਼ੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਈ,
ਮੁੜੀ ਹੋਸ਼ ਕੀ ਵੇਖਾਂ ?
ਨਿਕਲ ਪਏ ਪਰ ਮੀਨਾਕਾਰੀ,
ਵਾਸ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਾੜੀ !

ਫੁੱਲ

ਕੱਲ੍ਹ ਡਿੱਠਾ ਮੈਂ ਫੁੱਲ ਬਨਵਸ਼ਾ,
ਉਸ ਲੜ ਹਕੀਮ ਦਾ ਫੜਿਆ,
ਆਖੇ : 'ਸਾਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਹੁਸਨ ਤੋਂ
ਦਸ ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਨਿਤ ਫੜ ਖੜਿਆ ?
'ਭੇਵੇਂ', 'ਮਲੇਂ', ਬਨਾਵੇਂ ਕਾਹੜੇ,
ਸਭ ਮਾਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸੱਟੇ !
'ਹੁਸਨ' ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ
ਉਇ ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਕਦੇ ਨ ਡਰਿਆ ?'

ਅੰਦਰ ਦੀ ਟੇਕ

ਸਿਕ ਸਿਕ, ਰੋ ਰੋ, ਢੁੰਡ ਢੁੰਡ ਕੇ
ਮਜਨੂੰ ਉਮਰ ਗੁਆਈ,

ਪਰ ਪੰਘਰ ਨਾ ਖਾਧੀ ਲੋਲੀ
ਧਾ ਉਸ ਪਾਸ ਨ ਆਈ ।
ਅੰਤ ਹਾਰ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ ਮਜਨੂੰ
'ਲੋਲੀ' 'ਲੋਲੀ' ਜਪਦਾ,
ਲਿਵ ਲੋਲੀ ਵਿਚ ਲਗ ਗਈ ਅੰਦਰ
ਅੰਦਰ ਲੋਲੀ ਆਈ ।
ਲੋਲੀ ਬੀ ਹੁਣ ਖਿੱਚ ਖਾਇਕੇ,
ਮਜਨੂੰ ਲਭਦੀ ਆਈ,
'ਮੈਂ ਲੋਲੀ' ਲੋਲੀ ਪਈ ਕੂਕੇ,
ਮਜਨੂੰ ਸਜਾਣ ਨ ਕਾਈ ।
'ਮੈਂ ਲੋਲੀ' 'ਮੈਂ ਲੋਲੀ' ਕੂਕੇ,
ਮਜਨੂੰ ਲੋਲੀ ਹੋਇਆ ।
ਆਪੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਣ ਗਿਆ ਪ੍ਰੇਮੀ,
ਟੇਕ ਜਾਂ ਅੰਦਰ ਪਾਈ ।

ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ

ਖੇੜੇ ਖਿੜਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈ :—

ਧਰਤੀ ਗੋਦ ਬਨਾਇ
ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ,
ਮਿੱਟੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਭੜਾਇ
ਮੈਂ ਭੋਜਨ ਖਿੱਚਿਆ,
ਰਜ ਰਜ ਪੀਤਾ ਨੀਰ
ਮੈਂ ਆਡੋਂ ਵਗਦੀਓਂ,
ਹੋਯਾ ਮੈਂ ਨਮਗੀਰ
ਤੇ ਕੁੱਲਾਂ ਚੌਖੀਆਂ,
ਬੱਦਲ ਅਰਸ਼ੋਂ ਸੱਦ
ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਖਿੱਚਿਆ,
ਨੁਤਾ ਮੈਂ ਰਜ ਰੱਜ
ਤੇ ਨ੍ਹਾ ਨ੍ਹਾ ਨਿਖਰਿਆ,
ਸਰਜ ਪਾਸੋਂ ਧੂਹ
ਮੈਂ ਕਿਰਨਾਂ ਲੀਤੀਆਂ,
ਨਿੱਘੀ ਕੀਤੀ ਰੂਹ
ਮੈਂ ਵਧਿਆ ਮੌਲਿਆ,
ਚਾਨਣ ਤੇ ਨਿਘ ਕੱਢ
ਮੈਂ ਲੀਤਾ ਥੁੱਪ ਤੋਂ,
ਲਈ ਆਪ ਵਿਚ ਕੱਢ
ਓ ਮਾਨੋਂ ਪੁੱਪ ਮੈਂ,
ਤਾਣ ਚਾਂਦਨੀ ਸ਼ਾਲ
ਮੈਂ ਸੁੱਤਾ ਰਾਤ ਨੂੰ,
ਡਲ੍ਹਕ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ
ਮੈਂ ਲਈਆਂ ਲੱਗੀਆਂ,
ਨੁਰਾ ਲਿਆ ਬਿਠਾਲ
ਮੈਂ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਸੀ,
ਕੁਈ ਨ ਦੇਇ ਉਠਾਲ
ਮੈਂ ਰਾਤੀਂ ਸੁੱਤਿਆਂ;

ਜੋ ਕੁਛ ਮੇਰੇ ਹਾਲ
ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਸੋਚਿਆ,
ਆਪੋ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇ
ਮੈਂ ਆਪਾ ਪਾਲਿਆ,
ਪਲ ਪਲ ਰੰਗ ਜਮਾਇ
ਮੈਂ ਭਰੀਆਂ ਡੰਡੀਆਂ,
ਡੰਡੀਆਂ ਖੇੜੇ ਲਜਾਇ
ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਖਿੜ ਪਿਆ,—
ਮਹਿਕਾ ਮੁਸਕ ਮਚਾਇ
ਤੇ ਲਪਟਾਂ ਡੰਡੀਆਂ,
ਹਾਂ, ਹੁਣ ਜਦ ਲਪਟ ਬੁਝਾਇ
ਮੈਂ ਫੁਲ ਡਲ ਪੈ ਰਿਹਾ :—
ਖੇੜਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਾਂਅ
ਮੈਂ ਝੋਲੀਆਂ ਅੱਡੀਆਂ,
ਅਣਹੋਂਦਾ ਆਪ ਵੰਡਾਇ
ਮੈਂ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ।

‘ਦੇਣਾ’ ਬਣਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ‘ਖੇੜੇ ਖਿੜ ਪਿਆਂ’,
‘ਦੇਣਾ’ ਰੰਗ ਅਨੂਪ ਹੈ ਚੜ੍ਹਦਾ ਮੁਸਕਿਆਂ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇਣਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾ ਲਿਆ

(ਇਕ ‘ਨੈਣ-ਪਿੰਜਰੇ’ ਫਸੇ ਸਾਧੂ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇਣਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾ ਲਿਆ,
ਟੁਰੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਬਹਾ ਲਿਆ,
ਬਿਨਾਂ ਸੰਗਲਾਂ ਕੋਸ ਕਸਾ ਲਿਆ,
ਬਿਨਾਂ ਚੰਮਾਂ ਦੇ ਬਰਦਾ ਬਣਾ ਲਿਆ,

ਕਿੱਥੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗਿਆ ਤਕਾਵਣਾ ਓ,
ਕਿੱਥੇ ਸਾਈਂ ਦਰ ਨਜ਼ਰ ਜਮਾਵਣਾ ਓ,—
ਨਜ਼ਰ ਮੇਲਣੀ ਨਾ ਨਾਲ ਖਾਕੀਆਂ ਦੇ,
ਟਕ ਬੰਨ੍ਹਣੀ ਨੂਰੀਆਂ ਝਾਕੀਆਂ ਤੇ ।
ਹਾਇ ਝੁੱਲ ਦੇ ਨੈਣ ਤਕਾ ਬੈਠੇ,
ਝਾਕੇ ਪਹਿਲੜੇ ਖੰਭ ਖੁਹਾ ਬੈਠੇ ।

ਜਾਦੂਗਰੀ ਕੀਤੀ ਏਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖੀਆਂ ਨੇ,
ਮਾਰ ਘੱਟਿਆਂ ਸਾਂਝਕੇ ਰੱਖੀਆਂ ਨੇ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇਣਾਂ ਨੇ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਲਾਹੇ,
ਜੋਧੇ ਬਲੀ ਵਰਿਆਮ ਤੇ ਸੂਰ ਫਾਹੇ,
ਖੰਭ ਸੜੇ ਪਤੰਗਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬਿਸਮਲ,
ਪਏ ਖਿੱਚ ਖਾਵਣ, ਤੜਫਣ ਹੋਣ ਤਿਲਮਿਲ ।

ਮੈਂ ਬੀ ਮਾਰਿਆ ਇਕ ਮਟੱਕੜੇ ਨੇ ।
ਕਰ ਕੇਦ ਲੀਤਾ ਜੱਫੇ ਤੱਕੜੇ ਨੇ ।
ਕੋਈ ਕਰੋ ਕਾਰੀ ਸਾਡੀ ਆਣ ਲੋਕੋ !
ਕੋਈ ਰੱਬ ਪਯਾਰ ਆ ਬਚਾਣ ਲੋਕੋ !

ਤਾਨ ਅਸਾਂ ਵਿਚ ਰਹੀ ਨ ਸ਼ਾਨ ਲੋਕੋ !
ਫਾਥੇ ਪਿੰਜਰੇ ਆਣ ਫੁਡਾਣ ਲੋਕੋ !
ਕਰੇ ਬਾਹੁੜੀ ਰੱਬ ਜੇ ਆਪ ਲੋਕੋ !
ਵਿੱਸ ਚੜ੍ਹੀ ਦਾ ਝੜੇ ਦੇ ਤਾਪ, ਲੋਕੋ !
ਜੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਆਸ ਕੀਤੀ ।
ਅਪਣੇ ਬਚਨ ਦੀ ਆਸ ਫਿਰ ਨਾਸ ਕੀਤੀ ।

ਜਾਦੂਗਰੀ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ,
ਧੁਰੇ ਕ੍ਰਾਮਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ਹੈ ।

ਤੂੰ ਸੱਤਾਰ ਗੁਫਾਰ ਹੇ ਰੱਬ ਸਾਈਂ !
‘ਸਾਂਤੇ ਕਰਮ ਕਰੀਓ ਮੇਹਰ ਨਜ਼ਰ ਪਾਈਂ,—
ਰੱਖ ਲਓ ਸਾਨੂੰ ਦੇਹਨਾਂ ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ,
ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਂਧਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖੀਆਂ ਜੋ,
ਬੇੜਾ ਕਰੋ ਸਾਡਾ ਆਪ ਪਾਰ ਸਾਈਂ !
ਰੂਪ, ਰੰਗ, ਮਟੱਕਿਓ ਤਾਰ ਸਾਈਂ !

ਅਟਕ

(ਅਟਕ ਦਰਯਾ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤੇ ਅਗੋਂ ਉਸ ਦਾ ਉੱਤਰ)

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—

ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਤੂੰ ਆਵੇਂ ਜਾਵੇਂ,
ਤਿੱਖਾ ਤਿੱਖਾ ਟੁਰ੍ਹਾ ਜਾਵੇਂ,
ਪਲ ਛਿਨ ਠਹਿਰੇਂ ਨਾਂਹੀ,
ਲਗਾਤਾਰ ਚਾਲ ਪਈ ।
ਅਟਕ ਹੈ ਨਾਮ ਤੇਰਾ
ਅਟਕਾ ਕਦੇ ਡਿੱਠਾ ਨਾ,
ਅਟਕਾਯਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਤੂੰ
ਅਟਕਾ ਕਦੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ।
ਪੱਛੋਂ ਵੱਲੋਂ ਤੁਰੇ ਆਏ
ਜੁਵਾਣਿਆਂ ਦੇ ਦਲ ਦਲ,
ਮੰਹ ਚੱਕ ਪਾਰ ਆਏ,
ਪੇਸ਼ ਤੇਰੀ ਨਹੀਂ ਗਈ ।
ਅਟਕ ਕੋਈ ਪਾਈ ਨਾ
ਜ਼ਾਲਮ ਅਟਕਾਏ ਨਾ,
ਵੇਰ ‘ਅਟਕ’ ਨਾਉਂ ਤੇਰਾ,
ਗਲ ਦੱਸ ਕੀ ਹਈ ? ੧.

ਉੱਤਰ (ਅਟਕ ਵੱਲੋਂ)—

ਅਟਕਣਾ ਨ ਕੰਮ ਮੇਰਾ,
ਅਟਕਿਆ ਸੋ ਮਾਰਿਆ,
ਅਟਕ ਨਾਮ ਮੌਤ ਦਾ ਹੈ,
ਕੋਈ ਅਟਕਦਾ ਨਹੀਂ ।
ਤੋਰੇ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆ ਜਾਵੇ,
ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਦਿੱਸਦਾ ਜੋ,
ਤੁਰੇ ਰਹਿਣਾ, ਤੁਰੇ ਰਹਿਣਾ—
ਕਾਰ ਧੁਰੇ ਦੇ ਪਈ ।

ਰੂਪ ਏਸ ਦਿੱਸਦੇ ਦਾ,
ਚੋਬਟਾ ਤੇ ਬਦਲਨਾ ਹੈ,
ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਚੋਬਟਾ ਦਾ,
ਜਿੰਦ ਇਹਦੀ ਹੈ ਸਹੀ।
ਅਟਕ ਇਹ ਜਦੋਂ ਜਾਸੀ,
ਰੂਪ ਨਾਮ ਬਿਨਸ ਜਾਸੀ,
ਦਿਸ਼ਮਾਨ ਰਹੇ ਨਾਹੀ—
ਕਲਾ ਇਸ ਦੀ ਹੈ ਇਹੀ। ੨.

ਦੇਖ ਖਾਂ ਤੂੰ ਅਖ ਉਘਾੜ,
ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਤਾਰੇ ਗ੍ਰੇਹ
ਲਗਾਤਾਰ ਤੁਰੇ ਜਾਣ,—
ਕਦੇ ਕੋਈ ਅਟਕਿਆ ਹੈ ?
ਧਰਤੀ ਨਖੜਤ ਚਲੇ,
ਰੋਣ ਦਿਨ, ਬਨਸਪਤੀ,
ਜੀਵ, ਜੰਤੂ ਸੱਭ ਟੁਰੇ,—
ਅਟਕਿਆ ਸੋ ਫਟਕਿਆ ਹੈ।
ਉਮਰਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਰੀ ਜਾਏ,
ਕਾਲ ਹੈ ਤਾਂ ਲਗਾ ਜਾਏ,
ਜਿੰਦ ਹੈ ਤਾਂ ਚਲੀ ਚਲੇ,
ਕਦੇ ਕੌਣ ਹਟਕਿਆ ਹੈ ?
ਦਿੱਸਦਾ ਸੰਸਾਰ ਸਾਰਾ,
ਸਦਾ ਸਦਾ ਟੁਰਨਹਾਰਾ,
ਅਟਕੇ ਜੇ ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ,—
ਤਦੋਂ ਜਾਣ ਪਟਕਿਆ ਹੈ। ੩.

ਨਾਮ ਹੈ 'ਅਟਿਕ' ਮੇਰਾ,
'ਅਟਕ' ਹੈ ਭੁਲ ਤੁਹਾਡੀ,
ਅਟਕੇ ਬਿਨ ਟੁਰੀ ਜਾਣਾ,—
ਵਹਿਣ ਦਾ ਹੈ ਕੰਮ ਦਿਹੀ।
ਅਟਕ ਹੀਨ ਕਿਵੇਂ ਸਕੇ
ਅਕਲ ਵਾਲੇ ਅਟਕ ਪਾ !
ਅਟਕ ਪਾਉਣੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ
ਸਾਡੀ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ !
ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਅਕਲ ਵੱਸੇ,
ਅਟਕ ਪਾਣੀ ਕੰਮ ਤੁਹਾਡਾ
'ਮੇਲ, ਬਲ, ਸਾਹਸ' ਦਾ
ਅਟਕ ਪਾਣਾ ਫਲ ਹਈ।
ਅਟਕ ਵਧਾਵਣੇ ਤੋਂ,
ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅਟਕ ਖਲੇ,
ਅਟਕਿਆ ਸੁ ਹਟਿਆ ਪਿੱਛੇ,
ਤਾਨ ਨਿੱਘਰਦੀ ਗਈ। ੪.

ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਜੋ ਤੁਰੇ ਨਾਹੀ,
ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਤੋਰ ਪੈਣੀ,
ਅਟਕ ਕਿਸੇ ਥਾਵੇਂ ਨਹੀਂ।
ਤੇ ਅਟਕ 'ਟਿਕਾ' ਨਹੀਂ।

ਅਟਕਣ ਨੂੰ ਅਰਾਮ ਜਾਣੇ
ਮਾਰਿਆ ਸੋ ਜਾਣ ਲੈਣਾ
ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਟੁਰਕਾ ਜਾਵੇ
ਮਾਲੀ ਉਸ ਮਾਰ ਲਈ।
ਵਧਦੇ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਜਾਂਦੇ,
ਵਿਦਯਾ ਬਲ ਜ਼ੋਰ ਪਾਂਦੇ,
ਕਟਕਾਂ ਦੇ ਕਟਕ ਆਂਦੇ,
ਅਟਕ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਸਹੀ।
ਅਟਕੇ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਪਜਾਰੇ,
ਅਟਕਾਂ ਫੇਰ ਪਾਂਦਾ ਕੌਣ ?
ਜਿੰਦ-ਹੀਨ ਨਦੀਆਂ ਪਾਸੋਂ
ਅਟਕੇ ਕਟਕ ਹਨ ਨਹੀਂ। ੫.

ਹੋ ਬੇਖਟਕ ਸੌਂਦੇ ਨਾ,
ਅਟਕ ਨਾ ਅਰਾਮ ਲੈਂਦੇ,
ਲਟਕ ਐਥ ਲਾਂਦੇ ਨਾ,
'ਅਟਕ' ਕੌਣ ਰੋੜਦਾ ?
ਕਟਕਾਂ ਦੇ ਕਟਕ ਆਂਦੇ,
ਤੁਸੀਂ ਉਠ ਅਟਕ ਪਾਂਦੇ,
ਇੱਕ-ਮੁੱਠ ਹਟਕ ਪਾਂਦੇ,
ਮੈਂ ਬੀ ਕੁਝ ਹੋੜਦਾ।
ਲਟਕਾਂ ਨੇਹੁ ਤੁਸੀਂ ਲਾਏ,
ਪਟਕ ਵੇਰੀ ਟੁਰੇ ਆਏ,
ਗਾਹਣ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਪਾਏ,
ਵਾਹ ਲਗੀ ਮੈਂ ਬੋੜਦਾ।
ਰੋੜੇ ਨੀ ਮੈਂ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ,
ਡੋਬੇ ਕੀਤੇ ਕਈ ਚੂਰ,—
ਅੱਗੋਂ ਭੀਨਦੇ ਤੁਸੀਂ ਮੂੰਹ
ਵੇਰੀ ਮੂੰਹ ਚਾ ਮੋੜਦਾ। ੬.

ਦੋਸ਼ ਸਾਰਾ ਤੁਸੀਂ ਦਾ ਹੈ
ਅਟਕ ਜੋ ਗਏ ਸਾਜੇ,
'ਅਟਕ' ਨਾਮ ਟੁਹਾਡਾ ਹੈ,
ਅਟਕ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਨਾ।
ਅੱਗੇ ਜਿਹੜਾ ਵਧਦਾ ਨਾ
ਜਾਣੋਂ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਰਿਹਾ ਹੈ,
ਬੇੜੀ ਅਪਣੀ ਬੋੜਦਾ
ਤੇ ਰੋੜਦਾ ਹੈ ਨਾਮਨਾ।
ਸਦਾ ਸਦਾ ਵਧੀ ਜਾਏ,
ਕਿਤੇ ਨਾ ਅਟਕ ਪਾਏ,
ਕੁਰੀ ਜਾਏ, ਵਧੀ ਜਾਏ,
ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਜੇ ਕਾਮਨਾ।
ਲਗਾਤਾਰ, ਸਹਿਜ ਸਹਿਜ,
ਚੋਬ, ਬੁੱਢਿ, ਧਰਮ ਨਾਲ,
ਮੇਲ, ਵਿਉਂਤ, ਜੁਗਤ ਚੱਲੇ,—
ਕੌਣ ਕਰੇ ਸੁ ਸਾਮਨਾ ? ੭.

ਮਰਦ ਦਾ ਕੁੱਤਾ

ਸੁਬਕ ਸੁਬਕ ਧਰਿ ਪੈਰ
ਕੱਤਾ ਸੀ ਇਕ ਜਾਂਵਦਾ,
ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਪਲ ਠੰਢ
ਬੂਥੀ ਲਾ ਲਾ ਸੁਖਦਾ।
ਖੜ੍ਹ ਗਈ ਏਸੇ ਥਾਨ
ਰਾਹ ਜਾਂਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰੀ,
ਹੋਇ ਰਹੀ ਹੈਰਾਨ
'ਕੋਤਕ-ਕੁੱਤਾ' ਵੇਖਕੇ।
ਦਾਨਾ ਇੱਕ ਸੁਜਾਨ
ਏਨੇ ਨੂੰ ਆ ਨਿਕਲਿਆ, —
'ਕੀ ਕਰਦਾ ਇਹ ਸੁਨ ?'
ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਦੀ।
'ਕੁੱਤਾ ਕਰੇ ਪਛਾਣ',
ਦਾਨੇ ਨੇ ਹੱਸ ਆਖਿਆ,
'ਕਿਤੇ ਪਿਆ ਪਕਵਾਨ
ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਖਾਣ ਦਾ।'
ਕੁੱਤਾ ਸੁਣਕੇ ਤੱਕਿਆ,
ਬੋਲਿਆ ਢਾਕ ਮਰੋੜ :—
'ਹੋਸ਼ ਕਰੀ' ਓ ਦਾਨਿਆ !
ਮਨੋ ਉਕਤਿ ਨਾ ਜੋੜ :—
'ਲਾਲਚ ਬੱਧੇ ਆਦਮੀ
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕੁੱਠੇ ਲੋਕ
'ਹਰ ਇਕ ਜਾਣਨ ਹੁੜ੍ਹ ਰਿਹਾ
ਲੋਭ ਲਹਿਰ ਦੀ ਝੋਕ।
'ਕੁੱਤਾ ਸਜਣਾ ਠੀਕ ਮੈਂ
ਨੀਵੀਂ ਹੈ ਮੈਂ ਜਾਤ,
'ਨੀਚ ਜਾਣ ਮੈਂ ਤੇ ਤੁਸਾਂ
ਨੀਵੀਂ ਮਾਰੀ ਝਾਤ,
'ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹੈ
ਸੰਗਤ ਮਰਦ ਸੁਜਾਨ
'ਦੀ ਮੈਂ ਕੀਤੀ ਚਿਰਾ' ਤੋਂ
ਠਰਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੁਨ।
'ਸੁੱਖ ਨ ਰੋਟੀ ਮੈਂ ਰਿਹਾ,
ਬੋਟੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਝਾਕ,
'ਯਾਰੀ ਲੱਗੀ ਮਰਦ ਦੀ
ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਥਾਂ ਤਾਕ।
'ਠਰਕ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪੈ ਗਿਆ,—
ਪ੍ਰੇਮ ਲਪਟ ਦੀ ਸਿੱਕ,
'ਮਰਦ-ਸੰਗ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ
ਗੁਣ ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਇੱਕ।
'ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਾਂ ਨਿਜ ਮਰਦ ਨੂੰ
ਤੱਕਾਂ ਸੁੱਖਾਂ ਪਯਾਰ,
'ਜਿਥੇ ਮੁਸ਼ਕ ਪਰੀਤ ਦੀ
ਓਥੇ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ।

'ਦੇਖੋ ਸੁੰਝੀ ਥਾਉਂ ਸਭ
ਤੁਸੀਂ ਪਈ ਹਰ ਓਰ,
'ਸੁੰਝੀ ਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ;
ਨਹੀਂ ਏ ਨਵੀਂ ਨਿਕੋਰ।
'ਨਜ਼ਰ ਚੱਕ ਖਾਂ ਦਾਨਿਆ !
ਝਾਤ ਪਿਛੇਰੇ ਮਾਰ,
'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਸਾਏ ਦੇਸ਼ ਸਨ,
ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਓ ਯਾਰ ?
'ਤੁਰ ਤੁਰ ਗਈਆਂ ਖੂਹਣੀਆਂ,
ਕਦਮ ਕਦਮ ਕਰ ਵਾਸ,
'ਗਹਿਮਾ ਗਹਿਮ ਸੁ ਨਗਰੀਆਂ
ਵਸ ਵਸ ਹੋਈਆਂ ਨਾਸ਼।
'ਜੰਗਲ ਸਨ, ਫਿਰ ਹਲ ਫਿਰੇ,
ਸ਼ਹਿਰ ਬਣੇ ਫਿਰ ਆਨ।
'ਸ਼ਹਿਰ ਗਿਰੇ, ਫਿਰ ਹਲ ਫਿਰੇ
ਖੋਲੇ ਹੋ ਸੁਨਸਾਨ,
'ਕਈ ਵੇਰ ਇਉਂ ਦੌਰ ਹੈ
ਪਰਤ ਚੁਕਾ ਇਸ ਥਾਉਂ,
'ਬਾਕੀ ਲਭਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
ਪਤਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕਿ ਨਾਉਂ।
ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਆਦਮੀ
ਕਦੇ ਗਏ ਹਨ ਬੈਠ,
'ਬੱਧੇ ਚਿਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ,
ਕਿਸੇ ਜਗਾ ਕਰ ਐਂਠ।
'ਕਿਤੇ ਜੋੜੀਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ,
ਕਿਤੇ ਗੁਟਕਦੇ ਯਾਰ,
'ਮਮਤਾ ਬੱਧੇ ਮਾਪੜੇ
ਖਿੱਚੇ ਕਿਤੇ ਪਿਆਰ।
'ਬੈਠ ਬੈਠ ਉਠ ਗਏ ਹਨ
ਸੁੰਝੇ ਕਰ ਅਸਥਾਨ,
'ਮੁੜਕੇ ਪਰਤੇ ਨਾਂ ਕਦੇ
ਗਏ ਨ ਛੱਡ ਨਿਸ਼ਾਨ।
'ਕਿਤੇ ਦਰਦ ਦੇ ਹੰਝੂ ਸਨ
ਕਿਰੇ ਕਲੇਜੇ ਠਾਰ,
'ਕਿਤੇ ਬਿਰਹੇ ਦੇ ਨੈਣ ਸਨ
ਵੱਸੇ ਮੱਲ੍ਹੇ-ਧਾਰ।
'ਕਿਤੇ ਸੁਕਰ ਤੇ ਭਗਤਿ ਦੇ
ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਬੁਨਕਾਰ,
'ਕੀਰਤਿ ਹੋਈ ਸੋਹਣੀ
ਲਗੇ ਦਿਵਾਨ ਅਪਾਰ।
'ਵਿਛੜੇ-ਮਿਲਿਆਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ
ਨੈਣੀ ਨੈਣ ਮਿਲਾਇ,
'ਦੋ ਦੀਵਾਜਾਂ ਦੇ ਨੂਰ ਜਿਉਂ
ਇਕ ਹੋ ਰੰਗ ਜਮਾਇ।
'ਹੋਸਾਂ ਵਾਂਝੇ ਸੁਹਣੀਆਂ
ਕੇਲ ਕਰੇ ਕਿਸਿ ਥਾਉਂ,

'ਪੈਲਾਂ ਪਈਆਂ, ਰਸ ਮਿਲੇ
 ਖਿੜੇ ਕਲੇਜੇ ਭਾਉ ।
 'ਜਿਸ ਜਿਸ ਥਾਵੇਂ ਪਯਾਰੁਏ
 ਬੈਠ ਗਏ ਰੰਗ ਲਾਇ,
 'ਓਥੇ ਓਥੇ ਅਜੇ ਤਕ
 ਲਪਟ ਰਹੀ ਲਹਿਰਾਇ ।
 'ਮਾਣਨ ਹਾਰੇ ਤੁਰ ਗਏ
 ਸਮੇਂ ਗਏ ਹਨ ਬੀਤ,
 'ਪਰ ਲਪਟੀ ਹੈ ਦੇ ਰਹੀ
 ਲਪਟ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਤ ।
 'ਸੁੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇਵਦੀ
 ਸਦਾ ਸਦਾ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ।
 'ਨਾਮ ਧਰੀਕੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ
 ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ ਲੋਇ ।
 'ਪਯਾਰ-ਆਦਮੀ ਰਿਦੇ ਮੈਂ
 ਡੂੰਘਾ ਲਿਆ ਵਸਾਇ,
 'ਇਸ ਦੀ ਪਯਾਰ-ਸੁਗੰਧਿ ਦਾ
 ਚਸਕਾ ਰਿਹਾ ਸਮਾਇ ।
 'ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਪਯਾਰੁਆ
 ਕਰ ਗਯਾ ਕਦੇ ਪਿਆਰ,
 'ਓਥੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁੰਘਿਆ
 ਮਿਲਦੀ ਲਪਟ ਅਪਾਰ,
 'ਏਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਝਕਦਾ
 ਸੁੰਘਦਾ ਹਰ ਥਾਂ ਜਾਉਂ,
 'ਹੋ ਵਰਤੇ ਮਤ ਪਯਾਰ ਦੀ
 ਕਿਤੇ ਲਪਟ ਮੈਂ ਪਾਉਂ ।
 'ਇਕ ਛਾਬੇ ਸਰ ਜਗ ਤੁਲੇ
 ਦੂਜੇ 'ਮਰਦ-ਪਿਆਰ',
 'ਭਾਰੀ ਛਾਬਾ ਪਯਾਰ ਦਾ
 ਹੋਰ ਜਾਣ ਸਭ ਛਾਰ ।
 'ਜੋ ਬਣਿਆਂ ਸੋ ਭੱਜਸੀ
 ਜੋ ਦਿੱਸੇ ਸੋ ਨਾਸ਼,
 'ਲਪਟ ਲਹਿਰ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
 ਕਦੇ ਨ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸਿ ।
 'ਸੱਚੀ ਰਿਸ਼ਮ ਪਿਆਰ ਦੀ
 ਜੁਗ ਜੁਗ ਚਮਕ ਦਿਖਾਇ,
 'ਸੱਚੀ ਗੰਢ ਪਿਆਰ ਦੀ
 ਪੀਡੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਇ,
 'ਸੱਚੀ ਗੰਧਿ ਪਿਆਰ ਦੀ
 ਸਦਾ ਸਦਾ ਮਹਿਕਾਇ,
 'ਸੱਚੀ ਅੰਸ਼ ਪਿਆਰ ਦੀ
 ਸਾਈਂ-ਚਰਨ ਪੁਚਾਇ ।'

ਗੁਲਦਾਉਦੀਆਂ ਆਈਆਂ

ਗੁਲਦਾਉਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਸਾਡੀਆਂ
 ਗੁਲਦਾਉਦੀਆਂ ਆਈਆਂ !

ਰਲ ਮਿਲ ਦਿਓ ਵਧਾਈਆਂ ਸਹੀਓ !
 ਰਲ ਮਿਲ ਦਿਓ ਵਧਾਈਆਂ !
 ਵਰੁ-ਵਿਛੁੰਨੀਆਂ ਸਹੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ,
 ਝੁੰਮ ਝੁੰਮਦੀਆਂ ਆਈਆਂ,
 ਲੰਮੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ, ਸਾਵੀਆਂ ਸਾਵੀਆਂ
 ਗੰਦਲ ਕੁਾਰੀ ਜਿਹੀਆਂ ।
 ਹਸੁ ਹਸੁ ਓ ਕਰਦੀਆਂ ਆਈਆਂ
 ਆਪ, ਹਸਦੀਆਂ ਆਈਆਂ,
 ਖਿੜੇ, ਖਿੜਦੇ ਮੱਥੇ ਆਈਆਂ
 ਖੇਡਾ ਨਾਲ ਲਿਆਈਆਂ ।
 ਮੁਖੜਾ ਮੁਖੜਾ ਚੰਦ ਚੰਦ ਹੈ
 ਚੰਦ-ਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਆਈਆਂ,
 ਖਾਣ-ਚੰਦਾਂ ਤੋਂ ਚੰਦ ਲਭਾਕੇ
 ਚਿਹਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਲਿਆਈਆਂ ।
 ਗਗਨ-ਮੰਡਲ ਇਕ ਚੰਦ ਕਾਰਣੇ
 ਕੇਡਾ ਗਰਬ ਕਰੇਂਦਾ
 ਦੇਖੇ ਵੇਖੇ ਡਾਲ ਡਾਲ ਹੈ
 ਚੰਦ ਚੰਦ ਛੱਬਿ ਦੇਂਦਾ !
 ਇਕ-ਰੰਗਾ ਉਹ ਚੰਦ ਅਸਮਾਨੀ
 ਨਾਲ ਦਾਗ ਦੇ ਭਰਿਆ,
 ਹਰ-ਰੰਗੇ ਹਰ ਰੋਣਕ ਦੇਖੇ
 ਸੈ ਲਖ ਚੰਦਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ।
 ਗੁਲਦਾਉਦੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਸਹੀਓ !
 ਚੰਦ ਮੁਖੋਂ ਬੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹੀਆਂ,
 ਦਰਸਨ ਕਾਰਣ ਚੰਦ ਅਕਾਸ਼ੀ
 ਚੜ੍ਹ ਦੇਖੇ ਚੰਦ ਲੜੀਆਂ ।
 ਮਾਲੀ ਆਖੇ: 'ਗਮਲੇ ਵਿੱਚੋਂ
 ਉੱਗ ਉਤਾਰਾਂ ਆਈਆਂ',
 ਪਰ ਜੇ ਹੇਠੋਂ ਉੱਤੇ ਆਈਆਂ,
 ਚੰਦ-ਮੁਖ ਕਿੱਥੋਂ ਲੜਾਈਆਂ ?
 ਚੰਦ ਵਸੇ ਅਸਮਾਨੀ ਲੋਕੋ
 ਅੰਬਰ ਏਰ ਲਗਾਵੇ,
 ਮਿੱਟੀ ਗਮਲੜਾਂ ਅੰਦਰ ਨਾਹੀ
 ਚੰਦ ਕਦ ਲੁਕ ਆਵੇ ।
 'ਸੀਤੋ ਸੀਤਾ ਮਹਿਮਾ ਮਾਹਿ' ਹੈ,
 ਅਰਸ਼ੀ ਰੂਪ ਵਸੇਂਦਾ,
 ਸੁਹਜ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਸੇ ਓਸ ਥਾਂ,
 ਘਾੜਤ ਰੂਪ ਘੜੇਂਦਾ ।
 ਸੁਹਣੀਆਂ ਸਾਡੀਆਂ ਗੁਲਦਾਉਦੀਆਂ,
 ਓਥੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਈਆਂ ।
 ਰੂਪ ਰੰਗ ਇਹ ਫਬਨ ਅਜੇਬੀ,
 'ਰੂਪ-ਦੇਸ਼' ਤੋਂ ਲੜਾਈਆਂ ।
 ਭੁੱਲੇ ਮਾਲੀ ! ਗਮਲੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ
 ਰਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਆਈਆਂ,
 ਏ ਅਪੱਛਰਾਂ ਅਰਸ਼ ਤੋਂ ਸਜਨਾਂ !
 ਸਾਡੇ ਘਰ ਉਤਰਾਈਆਂ ।

ਚਿਹਰੇ ਦੇਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਜਨਾ !
ਨੀਝ ਰੰਗ ਤੇ ਲਾਵੀਂ,
ਹਰ ਜੋਹਰ ਹਰ ਰੰਗੇ ਦੇਖੀਂ
ਗਹੁ ਕਰ ਸਮਝ ਕਰਾਵੀਂ ।
ਅੱਖੀਂ ਭਰੇ ਅਨੰਦ ਦਰਸਨੇਂ,
ਸਿਰ ਸਰੂਰ ਜੋ ਧਾਵੇ,
ਸੁਾਦ ਰਮੇਂ ਜੋ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ
ਮਨ ਨੂੰ ਮਨੇਂ ਭੁਲਾਵੇ,—
ਇਹ ਰਸ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨ ਵਸਦਾ,
ਪੱਤਰ ਬੂਟੇ ਨਾਹੀਂ,
ਇਹ ਰਸ ਸਾਡੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਹੀਂ,
ਧਰਤੀ ਇਹ ਰਸ ਨਾਹੀਂ ।
ਇਹ ਰਸ ਗ਼ੈਬ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ, ਮਾਲੀ !
ਇਹ ਰਸ ਅਰਸ਼ੀ, ਭਾਈ !
ਇਹ ਰਸ 'ਰੂਪ-ਦੇਸ਼' ਦੀ ਆਭਾ,
ਇਹ ਰਸ ਬੁਰ ਤੋਂ ਆਈ ।
ਇਹ ਰਸ ਦੇਵਣਹਾਰੀਆਂ ਸਹੀਆਂ
ਅਰਸ਼ੇਂ ਰੰਗ ਲਿਆਈਆਂ ।
ਅਰਸ਼ੀ ਸੁਹਣਿਆਂ ਨੇ ਆ ਦੇਖੇ,
ਲੁਕ ਲੁਕ ਰਸੀਂ ਭਿੰਨਾਈਆਂ ।
ਚਾਨਣ ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ੇਂ ਆਵੇ
ਸ਼ੀਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਪੈ ਦਮਕੇ,
ਤਿਵੇਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਰਸ਼ੇਂ ਆਵੇ
ਸੁਹਣਿਆਂ ਤੇ ਪੈ ਚਮਕੇ ।

ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ

ਕੀ ਤੂੰ ਕੁਤਬ^੧ ! ਕੁਤਬ^੨ ਦਾ ਜਾਇਆ,
ਸੈਮਟਿਕ^੩ ਹੈ ਤੂੰ ਅਸਲੇਂ ?
ਯਾ ਪੱਥਰ, ਤੂੰ ਪੁੱਤ ਪਿਥੇਰਾ,^੪
ਆਰਯ^੫ ਹੈਂ ਤੂੰ ਨਸਲੇਂ ?
ਕੀ, ਤੂੰ ਕੁਤਬ,^੬ ਪ੍ਰ ਧਰਤੀ ਦਾ,
ਛੋਟਾ ਉਸ ਦਾ ਭਾਈ,

^੧ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਨਾਰਾ ਹੈ ।

^੨ਪ੍ਰ ਤਾਰੇ ਨੂੰ ਥੀ ਕੁਤਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

^੩ਕੁਤਬ ਦੀਨ ਦੇਬਕ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਠਾਣ ਪਾਤਸ਼ਾਹ—ਜਿਸ ਨੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ ਬਣਾਈ । ਹਿੰਦੂ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਲਾਠ ਪ੍ਰਿਥੀ ਰਾਜ ਨੇ ਬਣਵਾਈ ਸੀ ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਾ ਸੀ ।

^੪ਅਰਥ ਆਰਿ ਦੀਆਂ ਕੌਮਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡਾ ਆਰਯ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

^੫ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਜ ਦਾ ਚੂਸਰਾ ਨਾਮ 'ਗਾਇ ਪਿਥੇਰਾ' ਸੀ ।

^੬ਆਰਯ ਨਸਲਾਂ ਜੋ ਹਿੰਦੂ, ਈਰਾਨ ਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਵੱਸੀਆਂ ।

^੭ਪ੍ਰ ਤਾਰਾ ।

ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਅਟਲ 'ਧੁਰ' ਓ ਹੈ,
ਤੂੰ 'ਧੁਰ' ਹੈਂ ਇਸ ਥਾਈਂ ?
ਚੰਦ੍ਰ ਰਾਜ^੧ ਨੇ ਹਸਤ ਧਾਂਤ ਦਾ
ਬੰਮੂ ਜਿਵੇਂ ਬਨਵਾਇਆ,
ਯਾਦਗਾਰ ਅਪਣੀ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ
ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਗਡਵਾਯਾ,
ਤਿਵੇਂ, ਦੱਸ, ਤੁਧ ਯਾਦਗਾਰ ਹਿਤ
ਪ੍ਰਿਥੀ ਰਾਜ ਬਨਵਾਇਆ ?
ਹਿੰਦ ਰਾਜ ਗਏ ਦਾ ਬਾਕੀ
ਤੂੰ ਨੀਸ਼ਾਨ ਰਹਾਇਆ ?
ਅਸ਼ੋਕ ਪੁੱਤਰੀ ਜਿਉਂ ਲੰਕਾ ਵਿਚ
ਬੱਧੀ ਬੋਝੁ ਜਮਾਇਆ,
ਕੁਤਬਦੀਨ ਨੇ ਕੀ ਤਿਉਂ ਤੈਨੂੰ
ਬੰਮੂ ਇਸਲਾਮ ਗਡਾਯਾ ?
ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਤੂੰ, ਕੁਤਬ ਦੀਨ ਨੇ
ਕਲਮਾ ਆਣ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ?
ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੂ, ਵਿਚ ਇਸਲਾਮੇ
ਤੂੰ ਦਾਖ਼ਲ ਸੈਂ ਆਇਆ ?
ਜਿਸ ਨੇ ਤੁਧ ਬਨਾਇਆ ਭਾਈ
ਗ਼ਲਤੀ ਬੜੀ ਕਰਾਈ,—
ਨਾਮ ਨਾਮ ਅਪਣੇ ਦੀ ਕੋਈ
ਸ਼ਿਲਾ ਨ ਇੱਕ ਲੁਕਾਈ ।
ਹਸਤ ਧਾਂਤ ਦੀ ਲਾਠ ਉੱਪਰੇ
ਚੰਦ੍ਰ ਰਾਜ ਉਕਰਾਇਆ—
ਅਪਣਾ ਨਾਮ ਪਤਾ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ
ਭਰਮ ਨ ਅੱਜ ਪੁਆਇਆ;
ਤਿਉਂ ਜੇ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਕੁਈ ਦੋ
ਹਰਫ਼ ਕਿਤੇ ਲਿਖ ਜਾਂਦਾ,
ਤੋਂ ਅਸਲੇਂ ਦਾ ਝੋਤਾ ਸਾਰਾ
ਸਿਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਖੁਪਾਂਦਾ ।
'ਕੁਤਬ' ਨਾਮ ਤੋਂ ਸੈਮਟਿਕ ਜਾਪੇਂ,
'ਲਾਠ' ਨਾਮ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ,
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਤੂੰ ਸਾਂਝਾ ਦਿੱਸੇਂ,
ਹਿੰਦ ਗਗਨ ਦਾ ਇੰਦੂ ।
ਹਿੰਦੂਸਤਾਨੀ ਅਜਬਾਂ ਅੰਦਰ
ਤੂੰ ਮਿਨਾਰ ਲਾਸ਼ਾਨੀ,
ਅਸਲ ਨਸਲ ਭਾਵੇਂ ਹੈ ਕੋਈ
ਤੂੰ ਹੈਂ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨੀ ।
ਜਾਤ ਜਨਮ ਤੇ ਅਸਲ ਨਸਲ ਨੂੰ
ਕੋਈ ਕਦੇ ਨ ਛਾਣੇ,
ਜਦ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਰਸਨ ਦੇਵੇ
ਸਭ ਕੁਈ ਅਪਣੀ ਜਾਣੇ ।

^੧ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ ਪਾਸ ਇਕ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਗਦਾ ਰੋਖੀ ਵੱਡੀ ਤੇ ਉੱਚੀ ਹਸਤ ਧਾਂਤੀ ਸਹੀਆਂ ਤੋਂ ਖੜੀ ਹੈ । ਇਹ ਟਿਕਾਣਾ ਸਾਰਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਹੈ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਢਾਹ ਕੇ ਕਬਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੈ ।

ਬੋਲਾ ਭੁਆਨੀ¹

ਅਹੁ ਕੀ ਲਾਲ ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਈ
ਪੀਲੀ ਹੀ ਹੁਣ ਹੋਈ,
ਰੰਗ ਮੋਤੀਏ ਦੇ ਵਿਚ ਪਲਟੀ,
ਸ਼ਕਲਧਾਰਿ, ਹਸਿ ਹੋਈ।
ਕੋਮਲ ਦੇਹ, ਰੰਗ ਹੈ ਸੁੰਦਰ,
ਧਰਮ ਲਿਸ਼ਕ ਹੈ ਮਾਰੇ,
ਮੱਥੇ ਤੇਜ ਭਗਤਿ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕੇ
ਨੈਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਤਾਰੇ।
ਆ ਕਹਿੰਦੀ :—'ਕਿਉਂ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚੋ ?
ਏ ਮੇਰਾ ਹੈ ਲਾਠਾ,
'ਇਸ ਉੱਤੇ' ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਂ ਕਰਦੀ
ਜਮਨਾ ਦੇਂਦੀ ਠਾਠਾਂ।
'ਪ੍ਰਿਥੀ ਰਾਜ ਦੀ ਬੇਟੀ ਮੈਂ ਹਾਂ,
ਨਾ ਹੈ 'ਬੋਲਾ ਭੁਆਨੀ',
'ਜਮਨਾ ਰੋਜ਼ ਨ੍ਹਾਣੇ ਸਾਂ ਜਾਂਦੀ,
ਫਿਰ ਆ ਚੜ੍ਹੀ ਜੁਆਨੀ।
'ਵਯਾਹ ਕੀਤਾ, ਝਟ ਪਤੀ ਮਰੇ,
ਮੁੜ ਰਹਿ ਗਈ ਪਿਤਾ ਦੁਆਰੇ,
'ਇਸ ਮੰਦਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਤਦ ਤੋਂ,
ਭਾਰੇ ਚਾ ਲਏ ਸਾਰੇ।
'ਏਥੇ ਰਹਿਕੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਣੀ
ਸੇਵ ਵਿਸ਼ਣੁ ਦੀ ਕਰਨੀ,
'ਰਹਿਣਾ ਟੁੱਟ ਜਗਤ ਤੋਂ ਵਖਰੇ
'ਹਰਿ ਹਰਿ' ਹਰੀ ਸਿਮਰਨੀ।
'ਜਮਨਾ ਜਾਣੋਂ ਤੇ ਨਿਤ ਨ੍ਹਾਣੇ
ਬਾਪੂ ਵਰਜਿ ਰਹਾਵੇ ;
'ਮੈਂ ਆਖਾਂ ਮੈਂ ਨੇਮ ਨ ਰਹਿਸੀ,
ਬਾਪੂ ਆਖ ਸੁਣਾਵੇ :—
'ਏਥੇ ਹੀ 'ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪਦ'² ਟਿੱਲੇ,
ਇਸ ਮੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰ
'ਜਮਨਾ ਦਾ ਜਲ ਰੋਜ਼ ਪਹੁੰਚਸੀ
ਨ੍ਹਾਵੇ ਬੈਠੇ ਅੰਦਰ।
'ਮੈਂ ਕਹਿਆ :—ਪਰ ਜਮਨਾ ਦਰਸ਼ਨ
ਕਿਵੇਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਹੋਵੇ ?
'ਦਰਸ਼ਨ ਬਾਬੋਂ ਮਨ ਨਹੀਂ ਕ੍ਰਿਪਤੇ,
ਨੇਮ ਨੇਮਤਾ ਖੋਵੇ।

¹ਇਕ ਮਕਥਰੇ ਦੇ ਕਈ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ
ਰਹੇ ਅਮੀਨ ਨੇ 'ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ' ਦੀ ਅਸ-
ਲੀਕਤ ਇਹੋ ਦੱਸੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ
ਸਾਡੇ ਮਾਨਚਾਨ ਵਿਚ ਕਥਾ ਸੀਨੇ ਬਸੀਨੇ
ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ।

²ਉਸ ਛੋਟੇ ਪਏ ਮੰਦਰ ਦਾ ਨਾਮ, ਜੋ ਇਕ
ਟਿੱਖੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕੁਤਬ ਦੀ ਲਾਠ ਹੈ।

'ਪਿਤਾ ਤਦੋਂ ਇਹ ਲਾਠ ਬਣਾਈ,
ਉੱਚੀ ਬਹੁਤ ਕਰਾਈ,
'ਜੋ ਮੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਜਾਂ
ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਨਿਤ ਪਾਈ।
''ਬੋਲ ਭੁਆਨੀ ਲਾਠ' ਏਸ ਦਾ
ਨਾਮ ਤਦੋਂ ਸੀ ਭਾਈ,
''ਲਾਠ ਪਿਥੋਰਾ' ਫਿਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ
ਇਸ ਦੀ ਅੱਲ ਪਕਾਈ।
'ਪਿਤਾ ਮਰੇ ਜਦ ਜੰਗ ਵਿਚਾਲੇ
ਘਰ ਦੀ ਜੋ ਸੀ ਨਾਰੀ।
'ਹਰ ਇਕ ਅੱਗ ਚੜ੍ਹੀ, ਸੜ ਮੋਈ,
ਫੜੇ ਨ ਆਕੇ ਖੁਾਰੀ।
'ਇਸ ਮੰਦਰ ਤੇ ਕੁਤਬ ਦੀਨ ਨੇ
ਕਬਜ਼ਾ ਆਕੇ ਕੀਤਾ,
'ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ, ਹੀਰਾ, ਮੋਤੀ,
ਸਭ ਸੰਭਾਲ ਉਸ ਲੀਤਾ।
'ਚੱਕ ਮੂਰਤਾਂ ਸੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ,
ਕੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜਵਾਈਆਂ,
'ਮਸਜਿਦ ਰਚੇ ਮੰਦਰੇ ਥਾਵੇਂ
ਵਿਧੀਆਂ ਏਹੁ ਬਨਾਈਆਂ।
'ਏਸ ਲਾਠ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਪਥੇਰੇ
ਅਰਬੀ ਲੇਖ ਉਕਰਾਏ,
'ਇਸ ਜੇਹੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ, ਸੋਚਦਾ,
ਲਾਠੇ ਚਰੇ 'ਬਨਾਏ'
'ਮਹਿਰਬਾਂ ਕੰਧਾਂ ਬਨਵਾਈਆਂ—
ਸਨ ਉਸਰਾਈਆਂ ਲਾਈਆਂ,
'ਖੁੰਡੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਨੂੰ ਸਾਂਈਂ
ਮੋਤਾਂ ਕੁਰਤ ਭਿਜਾਈਆਂ।
'ਲਾਠ ਦੂਸਰੀ ਕੁਤਬ ਦੀਨ ਦੀ¹
ਰਹਿ ਗਈ ਅੱਧ ਵਿਚਾਲੇ,
'ਅੱਧ ਦੇਖੋ ਜੋ ਖੜੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਰੋਂਦੀ ਹੈ ਦੁਰਹਾਲੇ।
'ਮਹਿਰਬਾਂ ਤੇ ਕੰਧਾਂ ਦੇਖੋ
ਕੁਛ ਰਹੀਆਂ ਕੁਛ ਗਈਆਂ,
'ਪਰ ਏ ਲਾਠ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੇਰੇ
ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਰਹੀਆਂ।
'ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਮਧਰਾ,
ਭਰਵਾਂ, ਕੁਲਹਾ ਪਹਿਨੇ ਆਯਾ।
ਗਲ ਸਮੂਰ ਦਾ ਤਿੱਲੇ ਵਾਲਾ
ਚੰਗਾ ਲੰਮਾ ਪਾਯਾ।
'ਮਲੇਛ' 'ਮਲੇਛ' ਕਹਿ ਬੋਲਾ ਉੱਡੀ,
ਫਿਰ ਨਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਆਈ,

¹ਕਈ ਆਖਦੇ ਹਨ ਇਹ ਦੂਸਰੀ ਲਾਠ
ਇਲਤਮਸ਼ ਨੇ, ਕਈ ਅਲਾਉਦੀਨ ਨੇ, ਯਹੂ
ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹੀ।

ਕੁਤਬ ਦੀਨ ਦੀ ਏ ਸੀ ਸੂਰਤ
ਜੋ ਕਿਧਰੋਂ ਟੁਰ ਆਈ।
ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਬਿਨ ਬੋਲੇ ਫਿਰਦੀ
ਘੁੰਮਰ ਸਾਰੇ ਪਾਂਦੀ,
ਚੱਕਰ ਦੇਂਦੀ ਤੇ ਸਾਹ ਭਰਦੀ
ਫਿਰ ਕਬਰੇ ਵੜ ਜਾਂਦੀ।
ਕੁਬੁਕ ਅਸਾ ਜਦ ਅੱਖ ਉਘਾੜੀ
ਨਜ਼ਰੀਂ ਕੁੱਛ ਨ ਆਯਾ।
ਸੁੰਦਰ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਉ ਖੋਲਾ
ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਸੁਹਾਯਾ।
ਸਭ ਵੇਰਾਨ ਜਗਾਂ ਹਨ ਹੋਈਆਂ,
ਖੋਲੇ ਹਨਗੇ ਬਾਕੀ,
ਪਰ ਏ ਲਾਠ ਕੁਤਬ ਦੀ ਕਾਇਮ
ਜਿਉਂ ਕੀ ਤਿਉਂ ਹੈ ਆਕੀ,—
ਕਈ ਸੇ ਬਰਸ ਸਮੇਂ ਸੰਗ ਲੜਦੀ
ਤੱਤਾਂ ਘੋਲ ਘੁਲਾਂਦੀ,
ਜਿਉਂ ਕੀ ਤਿਉਂ ਹੈ ਖੜੀ ਦੇਸ ਥਾਂ,
ਉਮਰਾ ਅਜੇ ਰਹਾਂਦੀ।

'ਪਿਆਰ' ਤੇ 'ਫਰਜ਼' ਦੀਆਂ ਦੇਵੀਆਂ ਦਾ ਸੰਬਾਦ

ਬੈਠੇ ਮਿਲੇ ਪਿਆਰੇ,
ਵਾੜੀ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ
ਮਾਨੋਂ ਖਿੜੀ ਹੈ ਸੁਹਣੀ,
ਚੋ ਚੋ ਪਵੇ ਹੈ ਲਾਲੀ।
ਝੁੰਮਰ ਹੈ ਸੀਸ ਪਾਂਦੀ
ਦੇਵੀ 'ਪਿਆਰ' ਵਾਲੀ
ਖੀਵੀ, ਖਿੜੀ, ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ
ਗਾਂਦੀ ਵਜਾਇ ਤਾਲੀ :—

ਪਿਆਰ ਦੀ ਦੇਵੀ ਗਾਂਵੀ :—

ਪਯਾਰੀ ਖਿੜੀ ਹੈ ਮੇਰੀ
ਵਾੜੀ ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੀ,
ਲਹਿਰੇ ਪਿਆਰ ਵਾਯੂ,
ਝੰਮੇ ਪਿਆਰ ਡਾਲੀ।
ਛੁਟਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਫੁਹਾਰੇ,
ਬਰਸਨ ਅਨੰਦ ਬੰਦਲ,
ਮੇਜਾਂ ਦਾ ਰਾਗ ਛਿੜਿਆ,
ਹਾਸੀ ਬਜਾਇ ਤਾਲੀ,
ਮਿਲਨਾ ਸੁਖਾਲ ਸਭ ਕੁਛ,
ਮਿਲਨਾ 'ਮਿਲਾਪ' ਔਖਾ,
ਮਿਲ ਜੇ ਮਿਲਾਪ ਜਾਵੇ,
ਜਾਵੇ ਜਨਮ ਨ ਖਾਲੀ,

¹ਕੁਤਬ ਦੀਨ ਦੀ ਕਬਰ ਜਾਹੋਰ ਅਨਾਰਕਲੀ
ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਹੈ।

ਮਿਲਨੇ ਦੀ ਚਿਣਗ ਸਭ ਦੇ
ਅੰਦਰ ਮੈਂ ਆਪ ਪਾਈ,
ਜਿਸ ਨੇ ਹੈ ਇਹ ਮਘਾਈ
ਚਿਣਗੋਂ ਹੈ ਅੱਗ ਬਾਲੀ।
ਬਲਦੀ ਹੈ ਅੱਗ ਡਾਢੀ,—
'ਮਿਲਣਾ' ਹੀ ਮਿਲਣ ਲੋਚੇ,
ਮਿਲਣਾ ਮਿਲੇ ਜੇ ਨਾਹੀ,
ਮਚਦੀ ਏ ਅੱਗ ਲਾਲੀ।
ਭੜਕੀ ਅਗਨ ਮਿਲਣ ਦੀ
ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਤੌੜੇ,
ਝਾਂਗੇ ਪਹਾੜ ਨਦੀਆਂ,
ਘਾਲਾਂ ਕਠੋਰ ਘਾਲੀ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਧੀਕ ਅਟਕਾਂ
ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਏ ਅੱਗ ਤਿੱਖੀ,
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਏ ਅੱਗ ਤਿੱਖੀ
ਅਟਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇ ਜਾਲੀ।
ਬਿਰਹੋਂ ਭੁਯੰਗ ਡਾਢਾ
ਪਾਵੇ ਸਦਾ ਵਿਛੌੜੇ,—
ਮਿਲਣੀ ਘੜੀ ਮਿਲਣ ਦੀ
ਔਖੀ, ਕਠਨ ਦੁਰਾਲੀ।
ਮੇਰੇ ਚਮਨ ਵਧੇਰੇ
ਲੱਗੀ ਹੈ ਅੰਤ ਰਹਿੰਦੀ,
ਸਾਂਈ ਜਾਂ ਆਪ ਤੁੱਠੇ
ਹੁੰਦੀ ਤਦੋਂ ਖੁਸ਼ਾਲੀ।
ਆਵੇ ਬਨਸਪਤੀ ਤੇ
ਭਾਵੇਂ ਬਸੰਤ ਚਿਰਕੀ,
ਨਿਸਚੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਮਗਰੋਂ
ਆਵੇ, ਨ ਜਾਇ ਖਾਲੀ।
'ਬਾਰ੍ਹੀ' ਵਰ੍ਹੀ ਸੁਣੀਵੇ'
ਕਹਿੰਦੇ 'ਅਰੁੜੀਆਂ ਦੀ',
ਗੋੜਾ ਚੁਰਾਸੀ ਖਾਕੇ
ਪਾਪੀ ਬੀ ਠੌਰ ਭਾਲੀ।
ਮੇਰੀ ਬਹਾਰ ਦਾ ਹੈ
ਵੇਲਾ ਘੜੀ ਨ ਕੋਈ,
ਆਉ ਕਦੋਂ ਇਹ ਮੁੜਕੇ
ਦੇਉ ਕਦੋਂ ਦਿਖਾਲੀ ?
ਸਿੱਕਾਂ ਸਿਕੋਂਦਿਆਂ ਏ,
ਰਾਹਾਂ ਤਕੋਂਦਿਆਂ ਏ,
ਲੋਚਾਂ ਲੋਚੋਂਦਿਆਂ ਏ,
ਖਿੜਦੀ ਕਦੇ ਹੈ ਲਾਲੀ।
ਤਾਹੀਓਂ ਏ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀ,
ਮਹਿੰਗੀ ਹੈ ਜਿੰਦ ਨਾਲੋਂ
ਮਿਲਦੀ ਘੜੀ ਜਦੋਂ ਹੈ,
ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਮੱਤਵਾਲੀ,¹

¹ਮੱਤਵਾਲੀ—ਫਮਲੀ।

ਐਸਾ ਅਮੋਲ ਵੇਲਾ,
ਏਥੇ ਹੈ ਅੱਜ ਆਯਾ,
ਖਿੜਿਆ ਚਮਨ ਦੇ ਤੱਕਾਂ,
ਮਾਵਾਂ ਨ ਵਾਂਗ ਮਾਲੀ !

(ਤੁੱਥੁਕ ਕੇ ਤੇ ਤੱਕ ਕੇ) :-

ਆਈ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਦੇਵੀ
ਮੇਰੇ ਚਮਨ ਕੀ ਕਰਨੇ ?
ਕੱਛੇ ਹੈ ਕੁਛ ਲੁਕਾਯਾ,
ਹੱਥੋਂ ਬੀ ਹੈ ਨ ਖਾਲੀ ।
ਦਾਤੀ ਹੈ ਕੱਛ ਮਾਰੀ,
ਕੈਂਚੀ ਹੈ ਹੱਥ ਅੰਦਰ,
ਮੱਥੇ ਤੇ ਤੀਉੜੀ ਹੈ
ਅੱਖੀ ਹੈ ਰੋਅਬ ਵਾਲੀ ।
ਉਡਦੀ ਓ ਵੇਗ ਤਿੱਖੇ
ਆਈ 'ਫਰਜ਼' ਦੀ ਦੇਵੀ,
ਬੋਲੀ ਗੰਭੀਰ ਹੋਕੇ,
ਸੁਰ ਨਾਲ ਜ਼ੋਰ ਵਾਲੀ :-

ਫਰਜ਼ ਦੀ ਦੇਵੀ ਬੋਲੀ :-

ਉੱਠ, ਚਲੋ ਮੁਸਾਫਰ !
ਮਿਲ ਬੈਠਣਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ,
ਪੈ ਕੇ ਮਿਲਾਪ ਮੌਜੀ,
ਇਉਂ ਐਂਠਣਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ।
ਬੈਠੇ ਮਿਲੇ ਜੋ ਸਨਗੇ
ਤੁੱਥੁਕੇ ਦੇ ਸੱਦ ਸੁਣਕੇ,
ਹੋਰੋਂ ਹੀ ਰੰਗ ਹੋਏ,
ਹਾਲਤ ਨ ਓ ਰਹੀ ਹੈ ।
ਦੇਵੀ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਬੋਲੇ,
ਚਾਹਦੀ ਨਹੀਂ ਉਡੀਕੇ,
ਜਾਪੇ ਕਿ ਏਸ ਅੰਦਰ
ਰਸ ਦੀ ਕਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਫੇਰ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਦੇਵੀ ਬੋਲੀ :-

ਕਾਰਜ ਹੈ ਢੇਰ ਕਰਨਾ,
ਵੇਲਾ ਬਹੁਤ ਹੈ ਬੋਝਾ,
ਮਾਰੋ ਹੀ ਮਾਰ ਕਰਦੀ
ਸਿਰ ਸੰਭ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ।
ਦੁਨੀਆਂ ਨ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ,
ਮੋਲਾ ਨ ਮੌਜ ਥਾਂ ਹੈ,
ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹੈ ਏ ਘਾਟੀ,
ਲੇਖੇ ਦੀ ਏ ਵਹੀ ਹੈ ।
ਉੱਠ ਮਿਲਾਪ ਵਿੱਚੋਂ,
ਸਿਰ ਤੇ ਪਏ ਕਰਾਂ ਨੂੰ

¹ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ।

ਤੱਕੋ, ਤੇ ਚਾ ਨਿਬਾਹੋ,
ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਚ ਕਹੀ ਹੈ ।
ਬੋਲੀ ਪਿਆਰ ਦੇਵੀ
ਜਿਸ ਤੇ ਹੈ ਚਿੰਤ ਛਾਈ,
ਝੀਣੀ ਵਿਰਾਗ ਵਾਲੀ
ਕੋਮਲ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ :-

ਪਿਆਰ ਦੀ ਦੇਵੀ ਬੋਲੀ :-

ਹਿਰਦੇ ਕਠੋਰ ਵਾਲੀ !
ਦਰਦੋਂ ਨਿਰੋਲ ਖਾਲੀ !
ਖਾਲੀ ਮੁਹੱਬਤੋਂ ! ਤੂੰ
ਕਿੱਥੋਂ ਹੈ ਦੋੜ ਆਈ ?
ਕੈਂਚੀ ਤੇ ਦਾਤਰੀ ਏ
ਲੁਣਨੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਗੀਚੀ
ਕਿਥੋਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਹੈ
ਅਪਣੇ ਤੂੰ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ?
ਮਿਲਿਆਂ ਦੇ ਦੇਖ ਹਿਰਦੇ
ਕੀਕੂੰ ਪਏ ਨੀਂ ਬੱਝੇ,
ਦੁਈ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਏ
ਇਕ-ਰੂਪਤਾ ਸਮਾਈ ?
ਕਿਰਪਾ ਕਰੀਂ, ਪਿਆਰੀ !
ਪਾਵੀਂ ਨ ਭੰਗ ਕੋਈ,
ਦੁਰਲਭ ਬਹਾਰ ਮੇਰੀ
ਮਹਿੰਗੇ ਹੈ ਭਾਉ ਆਈ ।
ਪਾ ਕੇ ਦੁਵੱਟ ਮੱਥੇ
ਦੇਵੀ ਫਰਜ਼ ਸੁਣਾਈ
ਡਾਢੀ ਕਰਖਤ ਬਾਣੀ
ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਕਰ ਸਵਾਈ ।

ਫਰਜ਼ ਦੀ ਦੇਵੀ ਬੋਲੀ :-

ਤੈਨੂੰ ਹੈ 'ਸੁੰਦਰਤਾ' ਦਾ
ਇਕੋ ਹੀ ਸ਼ੌਕ ਪਯਾਰਾ,
'ਫਰਜ਼' ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਨੀ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਏ ਲੋ ਲਗਾਈ ।
'ਨਰਮੀ ਦਿਲ' ਦੀ, ਨਾਲੇ
ਖਾਣੀ ਜੁ 'ਖਿੱਚ' ਅੰਦਰ,
ਰਹਿਣਾ 'ਮਿਲਾਪ' ਮੱਤੇ,
ਮੈਨੂੰ ਨ ਲੋੜ ਕਾਈ ।
ਜਾਣਾ ਅਰਾਮ ਨਾਹੀਂ,
ਮੌਜਾਂ ਤਰਸ ਨ ਜਾਣਾਂ,
ਜਾਣਾਂ ਫਰਜ਼ ਦਾ ਕਰਨਾ,
ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਿਚਾਰ ਨਾਹੀਂ ।
ਛਡ ਦੇਹ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ, ਪਯਾਰੀ:
ਕਾਰਜ ਬੜਾ ਹੈ ਕਰਨਾ,
ਉਮਰਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਬੋਝੀ,
ਵੇਲਾ ਨਠੋਂਦਾ ਜਾਈ ।

ਦੇਵੀ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ
 ਜਾਦੂ ਪਰੇਮ ਪਾਇਆ,
 ਖਿੱਚੜਾ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਡਾਢਾ
 ਮਾਨੋ ਸੀ ਇਕ ਕਰਾਯਾ ।
 ਛਾਯਾ ਪਰੇਮ ਐਸਾ
 ਬਾਕੀ ਨ ਹੋਸ਼ ਕੋਈ,
 ਲੱਗੇ ਨ ਵਾਹ ਕੋਈ,
 ਦੇਵੀ ਫਰਜ਼ ਦਾ ਲਾਯਾ ।
 ਡਿੱਠਾ ਪਰੇਮ ਗਾੜ੍ਹਾ
 ਦੇਵੀ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਰੋਈ,
 ਇਕ ਵੇਰ ਛੱਡ ਜਾਣਾ
 ਉਸ ਦੇ ਰਿਦੇ ਬੀ ਆਯਾ ।
 'ਮੋਹ' ਤੋਂ ਛੁਡਾਣ ਆਈ,
 ਮੋਹੀ ਗਈ ਓ ਆਪ੍ਰੇ,
 'ਫਰਜ਼' ਚਿਤਾਣ ਆਈ,
 ਅਪਣਾ 'ਫਰਜ਼' ਭੁਲਾਯਾ ।
 ਛਿਨ ਦੂਸਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ
 ਵੱਟੀ ਕਸੀਸ ਇਸ ਨੇ
 ਵਸਦਾ ਬਗੀਚੜਾ ਓ
 ਬਿਰਹੇ ਦੀ ਨੈਂ ਰੁੜ੍ਹਾਯਾ ।
 'ਫਰਜ਼' ਦੇ ਪਾਲਣੇ ਨੂੰ
 ਸਭ ਅੱਡਰੇ ਕਰਾਏ,
 ਕੋਈ ਕਿਤੇ ਲਿਚੱਲੀ,
 ਕੋਈ ਕਿਤੇ ਪੁਚਾਯਾ ।
 ਦੇਵੀ 'ਪਿਆਰ' ਦੀ ਦਾ
 'ਮੈਲਾਪ' ਬਾਗ਼ ਖਿੜਿਆ
 ਇਕ ਆਨ ਵਿਚ ਲੁਟਾਯਾ
 ਇਕ ਆਨ ਵਿਚ ਖਿੰਡਾਯਾ ।
 ਬਿਰਹੇ ਦੇ ਬਨ ਪਹਾੜੀ
 ਖੋਜਣ 'ਮਿਲਾਪ' ਤਾਂਈ
 ਦੇਵੀ 'ਪਿਆਰ' ਦੀ ਨੇ
 ਫਿਰ ਸੀਸ ਤੇ ਸੀ ਚਾਯਾ ।
 ਲਭਦੀ 'ਮਿਲਾਪ' ਫਿਰਦੀ
 ਰੋਂਦੀ ਵਿਰਾਗ ਮਾਰੀ,
 ਹੁੱਸੀ ਛਿਨਿਕ ਸੀ ਪਯਾਰੀ
 ਪਰਬਤ ਗੁਮਾਂ ਦਾ ਆਯਾ ।
 ਦੇਵੀ 'ਫਰਜ਼' ਦੀ ਚਾਹੇ
 ਦਿੱਤੇ ਵਿਛੋੜ ਪਯਾਰੇ
 ਮੋਟੀ ਨ 'ਖਿੱਚ' ਮਿਲਣ ਦੀ
 ਭਾਵੇਂ ਸੀ ਜ਼ੋਰ ਲਾਯਾ ।
 ਮੇਲੋਗੀ ਖਿਚ ਮਿਲਣ ਦੀ,
 ਏਵੀ 'ਪਿਆਰ' ਵਾਲੀ !
 ਕਾਹਨੂੰ ਉਦਾਸ ਹੋਵੇ
 ਜੀ ਕਾਸਨੂੰ ਹੈ ਢਾਯਾ ।
 ਮਿਲਣੇ ਦੀ 'ਖਿੱਚ' ਜੇ ਹੈ,
 ਤੇਰਾ ਨ ਬਾਗ਼ ਲੁਟਿਆ

ਹੈ 'ਰਾਸ' ਕੈਮ ਜਿਸ ਦੀ
 'ਤੋਟਾ' ਨ ਓਸ ਆਯਾ ।
 ਖਿੱਚੋਗੀ ਖਿਚ ਅਗੰਮੀ
 ਵਿੱਥਾਂ ਅਮਿਣਵੀਆਂ ਵਿਚ,
 ਕਸਕਾਂ ਤੇ ਦੇ ਤੁਣੱਕੇ
 ਮੇਲਣ ਦਾ ਤਾਣ ਲਾਯਾ ।
 'ਖਿਚ' ਹੈ ਏ ਰਾਸ ਤੇਰੀ,
 ਸ਼ਾਲਾ ਨਿਖੁੱਟੇ ਨਾਹੀ,
 'ਵਿਛੋੜਨ' 'ਮਿਲਨ' ਦੇ ਅੰਦਰ
 ਇਸ ਦਾ ਹੋ ਰਾਜ ਸੁਯਾ ।

ਕਸੋਲੀ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ

ਪਦਮ ਬਿੱਛ ਦੀ ਬਹਾਰ

ਉੱਡੀ ਨਮੀਂ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ
 ਬੱਦਲ ਹਨ ਖਿਸਕਾਏ,
 ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਅਸਮਾਨ ਟਹਿਕਿਆ
 ਨੀਲੇ ਰੂਪ ਦਿਖਾਏ ।
 ਸਾਰੀ ਛਬੀ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀ
 ਲੁਕੀ ਨਿਕਲ ਹੈ ਆਈ ।
 ਮਾਨੋ ਫਬਨ ਗੁਆਚੀ ਹੋਈ
 ਕੁਦਰਤ ਲੱਭ ਲਿਆਈ ।
 ਦਿਨ ਨੂੰ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ ਰਾਤ ਨੂੰ
 ਤਾਰਿਆਂ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇਆ,
 ਨੀਲੇ ਧੌਤੇ ਅੰਬਰ ਉੱਤੇ
 'ਸੂਰਜ' ਬਜ਼ਾਰ ਲਗਾਇਆ ।
 ਪਰ ਹੇਠਾਂ ਹੁਣ ਤਰੀ ਘਟ ਗਈ
 ਉੱਤੇ ਪਏ ਨ ਪਾਣੀ,
 ਆਬ ਘਟੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਛਿਨ ਛਿਨ,
 ਸਬਜ਼ੀ ਹੈ ਕੁਮਲਾਣੀ ।
 ਸਾਵੇ ਸਾਵੇ ਟਿੱਬੇ ਸਾਰੇ
 ਪੀਲੱਤਣ ਤੇ ਆਏ,
 ਸਾਖਾਂ ਨੇ ਹੈ ਰੰਗ ਬਦਲਿਆ
 ਸਬਜ਼ੀ ਘਟਦੀ ਜਾਏ,
 ਪੱਤੇ ਝੜਨ ਉਦਾਸੀ ਖਾ ਖਾ,
 ਡਾਲਾਂ ਕਾਂਬੇ ਆਈਆਂ,
 ਠੰਢੀ ਪੌਣ ਵਗੇ, ਰੰਗ ਪਲਟੇ,
 ਆਨ ਉਦਾਸੀਆਂ ਛਾਈਆਂ ।
 ਗੁਲਾਬਾਸੀਆਂ ਬੀ ਲੈ ਆਈਆਂ
 ਜਾਂਦੇ ਫੁਲ ਕੁਮਲਾਏ ।
 ਇਸ਼ਕ ਪੇਚਿਆਂ ਦਾਣਾ ਪੰਗੜਾ,
 ਫੁੱਲਾਂ ਮੂੰਹ ਲੁਕਾਏ ।
 ਬਦਲ ਵਤੀਰਾ ਲਿਆ ਕਤੀਰੇ
 ਸਾਰੇ ਫੁੱਲ ਸਮੇਟੇ,
 ਬੀ ਬੀ ਹੋ ਕੇ ਕਿਰਦਾ ਜਾਂਦਾ,
 ਪਿਆ ਮਾਕ ਵਿਚ ਲੇਟੇ,

ਵੰਨੇ ਵੰਨ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਡੋਲੀਆ
 ਖੇੜਾ ਸੀ ਜਿਸ ਲਾਇਆ,
 ਮੀਨਾ ਲਾਇ ਬਜ਼ਾਰ ਰੰਗਾਂ ਦਾ
 ਜਾਦੂ ਸੀ ਜਿਨ ਪਾਇਆ,
 ਕੁਮਲਾਂਦਾ ਸਿਰ ਸਿਟਦਾ ਜਾਂਦਾ
 ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਆਂਦਾ,
 ਜਿਨੀਆ ਛੋਟਾ ਵੀਰ ਏਸ ਦਾ
 ਨਾਲੇ ਟੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ।
 ਨਿੱਕੇ ਮੋਟੇ ਹੋਰ ਫੁੱਲ ਬੀ
 ਗੁੰਮ ਹੋ ਰਹੇ ਨਾਲੇ,
 ਸਹਿਮ ਬਨਸਪਤਿ ਤੇ ਹੈ ਛਾਯਾ
 ਰੱਖੇ ਪੈਰ ਸਿਆਲੇ ।
 ਅਸਮਾਨਾਂ ਦੀ ਖਿੜੀ ਸੁੰਦਰਤਾ,
 ਪਰਬਤ ਦੀ ਕੁਮਲਾਈ,
 ਭਈ ਉਦਾਸ ਬਨਸਪਤਿ ਸਾਰੀ,
 ਦਿਲਗੀਰੀ ਵਿਚ ਆਈ
 ਚਾਣਚੱਕ ਕੀ ਨਜ਼ਰੀ ਆਇਆ,
 ਪਦਮ ਅੱਖ ਭਰ ਆਈਆਂ,
 ਛੁਟੇ ਸ਼ਗੂਫੇ ਸ਼ਾਖ ਸ਼ਾਖ ਤੋਂ,
 ਫੁੱਲਾਂ ਸਰੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ।
 ਰੰਗ ਗੁਲਾਬੀ ਤੇ ਭਾ ਸੁਹਣੀ,
 ਆਭਾ ਮਸਤੀਆਂ ਵਾਲੀ,
 ਏਸ ਸ਼ਗੂਫੇ ਤੋਂ ਪਈ ਟਪਕੇ
 ਹਲਕੀ ਸੁਹਣੀ ਲਾਲੀ,
 ਪੱਤ ਨ ਦਿਸਦਾ ਨਵਾਂ ਨਿਕਲਿਆ
 ਸ਼ਾਖ ਨ ਟਹਿਣੀ ਕੋਈ
 ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਭਰ ਡਾਰ ਆ ਗਈ,
 ਟਹਿਣੀ ਸੱਭ ਪੁਰੋਈ ।
 ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੀਕ ਸੁੰਦਰਤਾ,
 ਟਿਕਵੀਂ ਰੰਗਤ ਵਾਲੀ ।
 ਸੋਖੀ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਪਰ ਮਿੱਠੀ,
 ਬੈਠੀ ਡਾਲੀ ਡਾਲੀ ।
 ਸਾਰਾ ਖਿੜਿਆ ਬਿੱਛ ਪਦਮ ਦਾ
 ਨਾਲ ਸ਼ਗੂਫੇ ਭਰਿਆ ।
 ਸਹਿਮੀ ਪਈ ਬਨਸਪਤਿ ਦੇ ਵਿਚ
 ਖੜਾ ਹੁਲਾਸਾਂ ਵਰਿਆ ।
 ਦੱਸੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਇਕ ਵਰਤੋਂ,
 ਵਿੱਚ ਉਦਾਸੀ ਹੁੱਤੇ,
 ਫੁਲਝੜੀ ਜਦ ਹੋ ਰਹੀ ਸਾਰੇ,
 ਤਦੋਂ ਪਦਮ ਦੇ ਉੱਤੇ
 ਖਿੜ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਹੋਕਰੇ ਦੋਂਦੀ:—
 ਹੈ 'ਬਹਾਰ-ਰੁਤ' ਏਥੇ,
 ਨਹੀਂ ਉਦਾਸੀ ਛਈ ਅਸਾਂ ਤੇ,
 ਫੁਲਝੜੀ ਨਹੀਂ ਚੇਤੇ ।
 ਸਹਿਮ ਗਈ ਬਨਰਾਇ ਸਗਲ ਹੈ
 ਠੰਢਕ ਆਈ ਸੁਣਕੇ,

ਖੇੜਾ ਛੱਡ ਸਭਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ,
 ਹੋ ਨਿਰਾਸ ਸਿਰ ਧੁਣਕੇ ।
 ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਅਜੇ ਪਿਆ ਹੈ
 ਉਹ ਸਮਾਨ ਇਸ ਹੁੱਤੇ ।
 ਜੇ ਲਈਏ ਤਾਂ ਖਿੜੀਏ ਫੁਲੀਏ
 ਰਹੀਏ ਸ਼ਗੂਫੇ ਉੱਤੇ ।
 ਸਹਿਮ ਗਿਆਂ ਤੇ ਸੋਚੀ ਪੈਗਯਾਂ
 ਗਿਆਂ ਉਦਾਸੀ ਮੰਦਰ,
 ਫੁਲਝੜੀ ਆਪੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ,
 ਛਾਇ ਹਨੇਰਾ ਅੰਦਰ ।
 ਜੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰੰਗ ਵਟਾਇਆਂ
 ਇਸਦੇ ਮਗਰ ਵਟਾਈਏ,
 ਅਪਨਾ ਢੰਗ, ਖੋਜ ਇਸ ਕਰੀਏ
 ਤਾਂ ਕੁਝ ਲੱਭ ਲਿਆਈਏ,
 ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਫਿਰ ਖੇੜਾ
 ਵਿੱਚ ਸ਼ਗੂਫੇ ਬਹੀਏ,
 ਸਦਾ ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ
 ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਨਿਤ ਰਹੀਏ ।
 ਰੁਤ ਬਦਲੀ ਦੇ ਰੰਗ ਬਦਲਿਆਂ
 ਆਪੇ ਸੱਟ ਨ ਖਾਈਏ,
 ਖੇੜੇ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਢੂੰਡੀਏ
 ਫਿਰ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਆਈਏ ।
 ਜੇਹੀ ਹੁੱਤ ਸਮਾਨ ਉਜੇਹਾ
 ਲੱਭ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਲਈਏ,
 ਇਸ ਦੇ ਬੇ ਅਸਗਾਹ ਖਜ਼ਾਨੇ
 ਆਪ ਟੋਲ ਵਿਚ ਪਈ ਏ ।
 ਲੱਭ ਪਵੇ ਖੇੜਾ ਫਿਰ ਕਿਧਰੋਂ
 ਰਹੇ ਬਹਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ
 ਫੁਲਝੜੀ ਤੇ ਪੱਤਝੜੀ ਦਾ
 ਮਿਟਦਾ ਫੇਰ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ।
 ਹੁੱਤ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਵਿਚ ਖਿੜਕੇ
 ਪਦਮ ਕੁਕ ਪਏ ਕਹਿੰਦੇ :—
 'ਸਦਾ-ਬਹਾਰ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਿਹੜੇ
 ਹੋ ਦਿਲਗੀਰ ਨ ਬਹਿੰਦੇ ।
 ਖੇੜਾ ਭਰਿਆ ਹਰ ਹੁੱਤੇ ਹੈ,
 ਹਰ ਹਾਲੇ ਹਰ ਜਾਈ,
 ਖਹਿੜਾ ਛੱਡਕਾ ਜਿਸ ਨਾ ਇਸ ਦਾ
 ਰਮਜ਼ ਓਸ ਨੇ ਪਾਈ ।

ਗੰਗਾਰਾਮ¹

ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਇੱਕ ਉਜਾੜ ਬੜੀ
 ਇਕ ਤੋਤਾ ਬੈਠਾ ਰੋਂਦਾ ਹੈ,

¹ਪਾਲਤੂ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਗੰਗਾਰਾਮ
 ਜਾਂ ਮੀਆਂ ਨਿਛੂ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਪੰਜਰੇ
 ਪਿਆ ਰੂੜੀਆਂ ਖਾਂਦਾ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿੱਛ
 ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਨਕਲ ਭੀ
 ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਡਰ ਉਠਦਾ, ਤਕਦਾ, ਟਪਦਾ ਹੈ ;
 ਤਕ ਤਕ ਕੇ ਫਾਵਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ,
 ਖਾ ਸਹਿਮ ਕਦੇ ਛਹਿ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ,
 ਬੰਨ੍ਹ ਆਸ ਕਦੇ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ,
 ਚਕ ਟੰਗ ਕਦੇ ਅਖ ਮੀਟੇ ਹੈ
 ਬਕ ਖੰਭ ਕਦੇ ਫੜਕੇਂਦਾ ਹੈ ।
 ਇਉਂ ਡਾਵਾਂ ਡੌਲਕ ਹੁੰਦੇ ਨੂੰ
 ਭੁਖ ਭ੍ਰੋਹ ਨੇ ਨਾਲ ਸਤਾਯਾ ਹੈ,
 ਪਰ ਦੁਖ-ਹਰਤਾ ਇਸ ਦੁਖੀਏ ਦਾ
 ਕਈ ਲੈਣ ਸਾਰ ਨਾ ਆਯਾ ਹੈ ।
 ਸੀ ਪਿੱਪਲ ਇੱਕ ਉਦਾਰ ਬੜਾ,
 ਕੁਛ ਦੂਰ ਸੁਹਾਵਾ ਲਹਿਰ ਰਿਹਾ,
 ਇਕ ਡਾਰ ਉਡੀਕੀ ਤੋਤਿਆਂ ਦੀ,
 ਇਸ ਤੇ ਆ ਬੈਠ ਅਰਾਮ ਲਿਆ ।
 ਭੁਮ ਭੁਮਣ ਡਾਲ ਹਿਲੰਦੀਆਂ ਤੇ,
 ਟੁਕ ਗੋਲ੍ਹਾਂ ਖਾਣ ਅਚਿੰਤ ਬੜੇ ;
 ਖੁਸ਼ ਹੋ ਹੋ ਚਹਿ ਚਹਿ ਸੋਰ ਕਰਨ,
 ਫਿਰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਨਜ਼ਰ ਲੜੇ ।
 ਇਕ ਤੋਤੇ ਡਿੱਠਾ ਦੂਰ ਬੜੀ,
 ਕੁਈ ਵੀਰ ਅਸਾਡਾ ਵਿਲਕ ਰਿਹਾ,
 ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਤਸੀਹੇ ਪਿਆ ਕਿਸੇ,
 ਖੰਭ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤੇ ਹੀ ਵਿਲਕ ਰਿਹਾ ।
 ਇਹ ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ ਪਾਸ ਗਿਆ :
 ਜਾ ਕਹਿੰਦਾ 'ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਸਿਸਕ ਰਿਹਾ ?'
 'ਹੈ' ਦੁਖੀਆਂ ਕਿਉਂ ਦੁਖਿਆਰ ਬੜਾ,
 ਵਿਚ ਸਹਿਮ ਉਦਾਸੀ ਬੁਸਕ ਰਿਹਾ ?
 'ਆ ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ ਨਾਲ ਮਿਰੇ,
 ਲੈ ਚੱਲਾਂ ਉੱਪਰ ਬਿੱਛ ਬੜੇ,
 'ਮਤ ਏਥੋਂ ਬਿੱਲੀ ਕੁੱਤਾ ਆ,
 ਨਿਜ ਪੋਟ ਭਰਨ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਖੜੇ ।'
 ਸੁਣ ਤੱਕ ਕਹੇ ਵਲ ਬਿੱਛ ਜ਼ਰਾ :
 'ਕੀ ਮੈਂ ਜਾ ਉੱਥੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?'
 'ਕਈ ਚੱਕਣ ਵਾਲਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ,
 ਮੈਂ ਸੋਚ ਸੋਚਣੀਂ ਭਕਦਾ ਹਾਂ ।'
 'ਸਿਰ' ਤੋਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਝਿੜਕ ਜ਼ਰਾ :
 'ਤੂੰ ਉੱਡ ਪਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਭਰਾ ।'
 ਪਰ ਮਾਰੇ, ਪਰ ਉੱਡ ਸੱਕੇ ਨਾ,
 ਹੋ ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਲਚਾਰ ਰਿਹਾ ।
 ਇਹ ਹਾਲ ਅਨੋਖਾ ਤੋਤੇ ਨੇ,
 ਨਹੀਂ ਅੱਗੇ ਸੁਣਿਆ ਡਿੱਠਾ ਸੀ,
 ਉਡ ਗਿਆ ਭਰਾਵਾਂ ਦੋਸਣ ਨੂੰ
 ਇਹ ਨਵਾਂ ਸੁਆਦਲ ਚਿੱਠਾ ਸੀ,
 ਜਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਇਓ ਸੁ :
 ਸੁਣ ਡਾਰ ਹਿਠਾਯਾ ਆਇ ਗਈ ।
 ਤਕ ਸਭ ਨੇ ਆਖਿਆ : 'ਤੋਤਾ ਹੈ,
 ਕੀ ਸਿਰ ਇਸ ਆਣ ਬਲਾਇ ਪਈ ?'

ਇਕ ਕਹਿੰਦਾ: 'ਵੀਰਾ ਸਾਵਿਆ ਵੇ !
 ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਏ ਚਾਲ ਬਣਾਈ ਹੈ ?'
 'ਵਿਚ ਸਹਿਮ ਘੁੱਟਿਆ ਦਬਕ ਰਿਹਾ,
 ਕਿਉਂ ਉੱਡਣ ਬਾਣ ਭੁਲਾਈ ਹੈ ?'
 ਹੋ ਕਹਿੰਦਾ ਗੰਗਾਰਾਮ : 'ਬਈ !
 ਮੈਂ ਵਤਨੋਂ ਵਿਛੜ ਬਿਹਾਲ ਬੜਾ,
 'ਭੁਖ ਤੋਹ ਨੇ ਮਾਰ ਮੁਕਾਯਾ ਹਾਂ,
 ਦੁਖ ਸਹਿਮ ਪਿਆ ਸਿਰ ਆਣ ਕੜਾ।'
 ਇਕ ਤੋਤਾ ਕਹਿੰਦਾ : 'ਦੱਸ ਬਈ
 ਕੁਛ ਹਾਲ ਵਤਨ ਦਾ ਅਪਨੇ ਤੂੰ ।'
 'ਵਿਚ ਬਿਰਹੋਂ ਜਿਸ ਦੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ,
 ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਚਾਹੇਂ ਜਿਸਦੇ ਤੂੰ ।'
 ਸੁਣਿ ਆਖੇ ਗੰਗਾਰਾਮ: 'ਸੁਣੋਂ,
 ਮੈਂ ਦੇਵਲੋਕ ਦਾ ਵਾਸੀ ਹਾਂ,
 'ਮੁਖ ਮੰਜ ਬਹਾਰਾਂ ਭੋਗ ਬੜੇ,
 ਦਿਨ ਰਾਤ ਰਹਾਂ ਵਿਚ 'ਹਾਸੀ ਸਾਂ ।'
 ਇਕ ਤੋਤੇ ਟੁੱਕੀ ਬਾਤ, ਕਹੇ:
 'ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ,
 'ਉਡ ਚਲੋਂ ਉਤਾਰਾਂ ਪਿੱਪਲ ਤੇ,
 ਗਲ ਬਾਕੀ ਓਥੇ ਚੱਲ ਸਹੀ ।'
 ਉਡ ਡਾਰ ਚਲੀ, ਪਰ ਗੰਗੂ ਜੀ,
 ਉਡ ਸਕਣ ਨ, ਫੜ ਫੜ ਕਰਦੇ ਹੈ,
 ਪਰ ਸਾਵੇ ਵੀਰ ਉਡਾਵਣ ਦੀ,
 ਬਿਧਿ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਧਰਦੇ ਹੈ,
 ਕੁਈ ਕਹੇ: 'ਖਿਲਾਰ ਪਰਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ',
 ਕੁਈ ਕਹੇ: 'ਹਿੱਕ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਭਰੀ',
 ਕੁਈ ਕਹੇ: 'ਹੰਭਲਾ ਮਾਰ ਜ਼ਰਾ'
 ਕੁਈ ਕਹੇ: 'ਰਿਦੇ ਤੋਂ ਭਰਮ ਹਰੀ ।
 'ਕਰ ਪੱਕ ਭਰੋਸਾ ਅਪਣੇ ਤੇ,
 ਸਮਰੱਥ ਆਪ ਤੂੰ ਉੱਡਣ ਨੂੰ ।
 'ਫਿਰ ਹੋਇ ਅਚਿੰਤ ਚਲਾ ਚਲ ਤੂੰ,
 ਕਰ ਦੂਰ ਦਿਲੋਂ ਡਰ ਡਿੱਗਣ ਨੂੰ ।'
 ਇਉਂ ਹਿੰਮਤ ਹੀਆ ਦਾਨ ਕਰਨ,
 ਕੁਛ ਡੌਲ ਨਾਲ ਸਿਖਲਾਂਦੇ ਹੈ,
 ਬੁਛ ਡਿਗਦੇ ਨੂੰ ਦੇ ਆਸੂ ਓ
 ਉਸ ਪਿੱਪਲ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹੈ ।
 ਇਕ ਤੋਤੇ ਆਖਯਾ: 'ਗੁਹਲ ਫਕੋ,
 ਵਿਡ ਭੁੱਖਾ ਫਲ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰੋ,
 'ਰਜ ਜਾਵੇ ਤਦੋਂ ਨਿਹਾਲ ਕਰੋ;
 ਉਸ ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਦੇ ਹਾਲ ਰਹੋ ।'
 ਟੁਕ ਗੋਹਲ ਗੰਗਾਰਾਮ ਲਈ,
 ਪਰ ਸੁਾਦ ਨ ਆਯਾ, ਸਿੱਟ ਦਈ,
 ਫਿਰ ਹੋਰ ਲਈ, ਟੁਕ ਸਿੱਟ ਦਈ,
 ਨਕ ਵੱਟ ਕਹੇ: 'ਏ ਸੁਾਦ ਨਹੀਂ ।
 ਪਰ ਜਾਲਮ ਭੁੱਖਾ ਪੋਟ ਬੁਰਾ,
 ਬਿਨ ਬੁਲਕੇ ਕਰੇ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ।

ਸੈ ਰੋਂਦੇ ਧੌਂਦੇ ਗੰਗੂ ਨੇ,
ਕਰ ਉਗਲ ਨਿਗਲ ਖਾ ਗੁਹਲ ਲਈ।
ਹੁਣ ਪੁੱਛਣ ਹਾਲ ਵਿਲਾਯਤ ਦਾ
ਓ ਗੰਗੂ ਨਾਲ ਸੁਆਦ ਕਰੋ :—
'ਮੈਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਸਾਂ,
ਜਿਥੇ ਜੀਵਨ ਸਦਾ ਅਚਿੰਤ ਰਹੇ,
'ਮੈਂ ਵੈਸਣ ਨੂੰ ਇਕ ਮਹਿਲ ਸਿਰਾ,
ਜੋ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਬਨਾਯਾ ਸੀ,
'ਇਸ ਅੰਦਰ ਬੈਠਣਾਂ ਨਿਰਭੇ ਸਾਂ,
ਕੁਈ ਵੇਰੀ ਨਿਕਟ ਨ ਆਯਾ ਸੀ।
'ਕੁਈ ਭੰਨ ਨ ਇਸ ਨੂੰ ਸਕਦਾ ਸੀ,
ਫਿਰ ਪੌਣ ਅਜਾਇਬ ਵਗਦੀ ਸੀ।
'ਤੇ ਚੁਰੀ ਮਿੱਠੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ,
ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁਆਦੀ ਲਗਦੀ ਸੀ।
'ਕਈ ਮੇਵੇ ਮਿਰਚਾਂ ਮਿਲਦੇ ਸਨ,
ਕਈ ਭੋਜਨ ਸੁਹਣੇ ਆਂਦੇ ਸੀ,
'ਕਈ ਪਯਾਰ ਲਾਡ ਨਿਤ ਹੁੰਦੇ ਸੀ,
ਕਈ ਲੋਕੀ ਗੀਤ ਸੁਣਾਂਦੇ ਸੀ।
'ਦਿਨ ਰਾਤ ਮੌਜ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ,
ਕੁਈ ਮੁਸਕਲ ਕਦੇ ਨ ਪੈਂਦੀ ਸੀ,
'ਲਹੀ' ਚਿੰਤਾ ਆਕੇ ਖਹਿੰਦੀ ਸੀ,
ਮੈਂ ਲੋੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰ ਬਹਿੰਦੀ ਸੀ।
ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗੰਗੂ ਰਾਮ ਹੁਰੀਂ,
'ਲਟ ਪੰਛੀ ਪਟ ਪਟ' ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ,
'ਖਾ ਚੁਰੀ' ਮੁੜ ਮੁੜ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ,
ਕਈ ਟੱਪੇ ਯਾਦੋਂ ਜੜਦੇ ਸੀ।
ਏ ਭਯਾਨਕ ਬੋਲੀ ਡਹਿਸ ਭਰੀ,
ਸੁਣ ਕੰਬੀ ਸਾਰੀ ਡਾਰ ਬੜਾ।
ਕੁਛ ਸਮਝ ਸਕੇ ਨਾ ਕੀ ਹੋਯਾ,
ਇਹ ਕੀ ਬਕਦਾ ਹੈ ਸਬਜ਼ ਚਿਤਾ ?
ਜਦ ਚੁਪ ਹੁਈ ਤਦ ਸੋਚ ਪਈ
ਸਭ ਫਿਕਰ ਦੁੜਾਂਦੇ ਬੱਕੇ ਨੀ।
ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਪਿਆ ਜੋ ਓਸ ਕਿਹਾ,
ਫਿਰ ਪੁੱਛਾਂ ਪੁਛ ਪੁਛ ਅੱਕੇ ਨੀ।
ਕੁਝ ਸਿਆਣੇ ਤੋਤੇ ਉੱਡ ਗਏ,
ਇਕ ਸਿੰਮਲ ਦਾ ਸੀ ਬਿੱਛ ਬੜਾ,
ਇਕ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੇ ਤੋਤੇ ਦਾ
ਖੋਹ ਇਸ ਦੀ ਵਿਚ ਸੀ ਇੱਕ ਘੁਰਾ।
ਜਾ ਸਭ ਨੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਏ
ਤੇ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਇਆ ਏ,

ਕੰਗਰਾਮ ਨੂੰ ਪਿਜਰੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਕੱਲ
ਲੋਕੀ ਇਹੋ ਬੋਲਣੀ ਸਿਖਾਲਦੇ ਹਨ :—
'ਲਟਪਟ ਪੰਛੀ ਚਤੁਰ ਸੁਜਾਨ, ਸਭ ਰਾ
ਚਾਤਾ ਸੀ ਭਗਵਾਨ। ਪੜ੍ਹ ਗੰਗਰਾਮ।'

ਵਿਰ ਪੁੱਛਿਆ: 'ਬਾਬਾ! ਦੱਸ ਅਸਾਂ,
ਕੀ ਤੇਰੀ ਸਮਝੇ ਆਇਆ ਏ ?'
ਉਸ ਬੁੱਢੇ ਕਈ ਜਮਾਨੇ ਵਰਤੇ,
ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਡਿੱਠੇ ਸੇ,
ਕਈ ਹਾਲ ਸੁਣੇ ਤੇ ਪੁੱਛੇ ਸੇ,
ਕਈ ਵਾਚੇ ਪਿਛਲੇ ਚਿੱਠੇ ਸੇ।
'ਹੂੰ' ਕਹਿੰਦਾ ਖੌੜੇ ਨਿਕਲਯਾ ਸੀ,
ਤੇ ਉੱਡ ਪਿੱਪਲੇ ਆਯਾ ਸੀ,
ਤਕ ਓਪ੍ਰੇ ਆਏ ਤੋਤੇ ਨੂੰ,
ਇਕ ਡੁੱਘਾ ਧਯਾਨ ਜਮਾਯਾ ਸੀ।
ਭਟ ਤਾੜ ਗਿਆ, ਰੰਗ ਪਿੱਲਾ ਹੈ,
ਤੇ ਹਿੱਲਣ ਜੁਲਣ ਢਿੱਲਾ ਹੈ,
ਅਖ ਦਬਕ ਦਬਕ ਕੇ ਤਕਦਾ ਹੈ,
ਜਿਉਂ ਸਿਰ ਤੇ ਹਰਦਮ ਬਿੱਲਾ ਹੈ,
ਬੁੱਲ੍ਹ ਢਿਲਕੇ, ਮੱਥੇ ਜੋਤ ਨਹੀਂ,
ਵਿਚ ਖੰਭਾਂ ਖਿਚਵੀਂ ਤਾਣ ਨਹੀਂ,
ਨਿਜ ਤਾਕਤ ਦੀ ਕੁਈ ਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ,
ਕਲ ਚੜ੍ਹਦੀ ਦੀ ਕੁਈ ਆਨ ਨਹੀਂ।
ਉਸ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ ਸ਼ੱਕ ਪਿਆ—
ਏ ਕੈਦ ਪਿਆ ਯਾ ਦਾਸ ਰਿਹਾ—
ਨਹੀਂ ਦੇਵ ਲੋਕ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ,
ਲੇ ਐਵੇਂ ਉੱਭੇ ਸਾਸ ਰਿਹਾ।
ਫਿਰ ਨਾਲ ਪਯਾਰ ਦੇ ਬੋਲ ਪਿਆ,
'ਦਸ ਬੱਚੁ ਬਰਖੁਰਦਾਰ ਬੜੇ।
'ਤੇ' ਦੇਵਲੋਕ ਤੋਂ ਵਿਵੜ ਕਦੇ
ਦੇ ਲੀਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਦੁੱਖ ਕੜੇ ?'
ਰੋ ਗੰਗੂ ਆਖੇ: 'ਸਿਰ ਕਰਨ
ਟੁਰ ਦੇਵ-ਬਾਲ ਅਜ ਆਏ ਸੀ,
'ਚੁਕ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆਏ ਸ਼ੇ,
ਫਿਰ ਖੇਡੀ ਸੱਭ ਲੁਭਾਏ ਸੀ,
'ਓ ਖੇਡ ਖਿਡੰਦੇ ਚੁਹਲ ਭਰੇ
ਕੇ ਟਪਦੇ ਠਚਦੇ ਦੌੜ ਰਹੇ,
'ਛਡ ਮੈਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਨਿਕਲ ਗਏ
ਮੁੜ ਓਸ ਥਾਉਂ ਨਹੀਂ ਪਰਤ ਲਹੇ।
'ਉਹ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵਲ ਹੋਰਸ ਨੂੰ,
ਪਟ ਪਟਕੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਹਦਾ ਸਾਂ,
'ਫਿਰ ਟੁਰ ਟੁਰ ਥਾਂ ਲਭਦਾ ਸਾਂ
ਮੈਂ ਹਾਰਯਾ ਭਾਲ ਕਰੇਂਦਾ ਸਾਂ।'
'ਹੂੰ', ਬੁੱਢਾ ਕਹਿੰਦਾ, 'ਦੱਸ ਭਈ!
ਕੂੰ ਦੇਵਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਹੈ ?
'ਕਿ ਰਹਿਕੇ ਜੰਗਲ ਵਾਂਗ ਅਸਾਂ
ਬਨ ਬਨ ਦਾ ਮੇਵਾ ਖਾਣਾ ਹੈ ?'

— 'ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਦੀ।

‘ਧਰਮੀ’ ਅੰਜੇ ਅਸਾਂ ਨ ਮੋਲੀ
 ਡੋਰ ਪਾਇ ਹਥ ਵਾਗ ਫੜੇ ।
 ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਉਡੰਦਿਆਂ, ਮੌਜ ਵਿਰੰਦਿਆਂ,
 ਬਾਜ ਕਿ ਬਿੱਲਾ ਆਣ ਪਵੇ,
 ‘ਮਦਦ ਵਿਹੁਣੇ, ਰਾਖੀ ਬਾਝ’
 ਬੁਲ ਸਾਰੀ ਰਹਿ ਨਾਸ ਹੁਏ,
 ‘ਜਦ ਤਕ ਇਕ ਅਸਾਂ ‘ਚੋਂ ਜੀਵੇ
 ਖੁੱਲ੍ਹ ਵਿਚ ਓਸ ਸੁਆਸ ਵਹੇ ।’
 ‘ਇਕ ਅਰਦਾਸ ਹੋਰ ਹੈ ਸਾਈਆਂ
 ਮਿਹਰ ਕਰੀ’ ਦੇ ਕੰਨ ਸੁਣੀ,
 ‘ਪਸ਼ੂ ਅਸੀਂ ਹਾਂ, ਪਸ਼ੂ ਰਖਾਵੀ’
 ਬੇਸ਼ਕ ਸਖਣੇ ਸਭਨ ਗੁਣੀ ।
 ‘ਉਹ ਨਾ ਅਕਲ ਅਸਾਨੂੰ ਦੇਵੀ’,
 ਉਹ ਤਹਿਜੀਬ ਦਿਵਾਵੀ’ ਨਾ,
 ‘ਉਹ ਸੱਭਤਾ ਦੂਰ ਰਹਾਵੀ’
 ਵਿੱਦਿਆ ਓਹ ਸਿਖਾਵੀ’ ਨਾ,
 ‘ਜਾਲ ਲਾਣ ਤੇ ਘੜਨ ਪਿੰਜਰੇ
 ਕੈਦ ਪਾਣ ਸਿਖਲਾਵੇ ਜੋ,
 ‘ਖੰਡ ਤੋੜ ਕਰ ਬੋਟ ਬਹਾਵੇ
 ਦੂਜਿਆਂ ਬੰਦੀ ਪਾਵੇ ਜੋ;
 ‘ਲੋਕ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਨਾਇ ਬਹਾਲੇ
 ਸੁਰਤਾਂ ਕਤਲ ਕਰਾਵੇ ਜੋ,
 ‘ਤੇਰੇ ਰਚੇ ਸੁਤੰਤਰ ਬੰਦੇ
 ਪਰ ਦੇ ਤਾਣ’ ਸੁਟਾਵੇ ਜੋ ।
 ‘ਖੁੱਲ੍ਹ ਹਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਅਸਾਨੂੰ
 ਸਾਈਆਂ ! ਕਦੇ ਸਿਖਾਈ’ ਨਾ,
 ‘ਪਸ਼ੂ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਰੱਖੀ’,
 ਮਾਨੁਖ ਕਦੇ ਬਨਾਈ’ ਨਾ,
 ‘ਚਹੇ ਜੰਗਲੀ ਚਹੇ ਪਸ਼ੂ ਰੱਖ
 ਦਾਨੋਂ ਚਹੇ ਬਨਾਵੀ’ ਨਾ ।
 ‘—ਖੁਲ ਵੇਚਣ—ਦੀ ਅਕਲ ਨ ਦੇਵੀ’
 —ਖੁਲ੍ਹ ਖੋਹਣ—ਜਾਚ ਸਿਖਾਵੀ’ ਨਾ ।
 ‘ਖੁਲ੍ਹ ਰੱਖਣ—ਦੀ ਗ਼ੈਰਤ ਦੇਵੀ’
 —ਖੁਲ੍ਹ ਖੁਹਣੋਂ—ਸ਼ਰਮ ਦਿਖਾਵੀ’ ਤੂੰ,
 ‘ਖੁਲ੍ਹ ਲਈਏ ਖੁਲ੍ਹ ਦਾਨ ਕਰਾਈਏ
 ਖੁਲ੍ਹ ਦੇ ਦਾਸ ਬਨਾਵੀ’ ਤੂੰ ।
 ‘ਮੱਚ ਮਰੇ ਨਾ ਕਦੇ ਅਸਾਡਾ
 ਕੱਚ ਕਦੇ ਦਿਲ ਢਾਵੇ ਨਾ,
 ‘ਖੁਬੀ ਰਹੇ ਮਨ ਭਰੀ ਅਸਾਡੇ
 ਕੱਚ ਕਦੇ ਸਿਰ ਆਵੇ ਨਾ,
 ‘ਗ਼ੈਰਤ ਠਰਨ ਖੁਨ ਨਾ ਦੇਵੇ,
 ਅਣਖ ਰਕਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਜੀ,

ਪਰਾਣੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ।

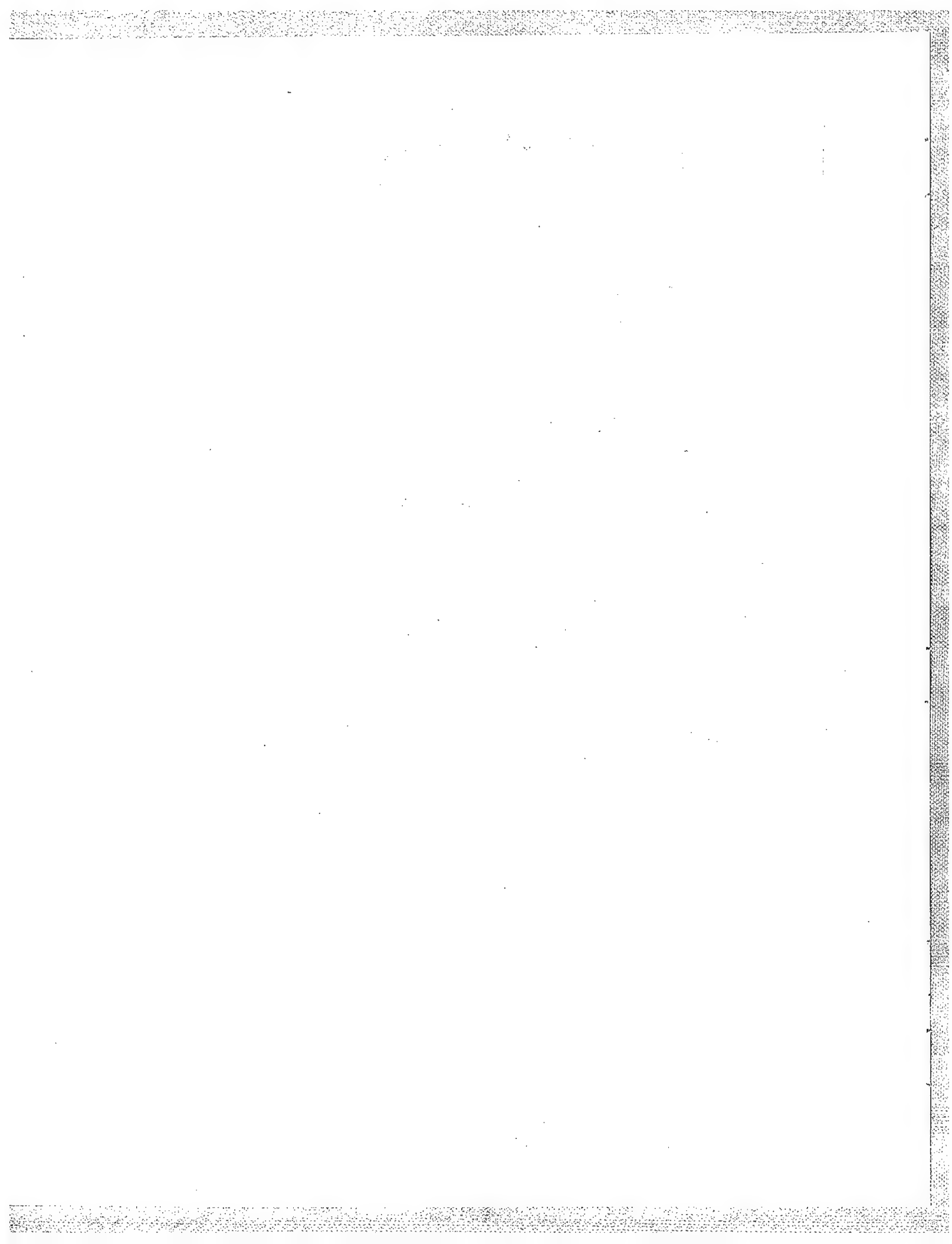
‘ਵੁਜਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਤਾਣ ਲਾਜ ਰਹਿ,
 ਅੱਖ ਉਚੇਰੀ ਤੱਕੇ ਜੀ ।
 ‘ਮੱਢੇ ਤਣ ਤਾਣ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ,
 ਗਰਦਨ ਆਕੜ ਭਰੀ ਰਹੇ,
 ‘ਜ਼ੋਰ ਰਹੇ ਹਿਕ ਸਾਡੀ ਭਰਿਆ,
 ਭਰ ਖਾ ਧੋਣ ਨ ਕਵੇ ਚਹੇ ।’

ਹੁਣ

‘ਬੂਤ ਕਾਲ’ ਵਿਚ ‘ਹੁਣ’ ਦੇ ਜੀਂਦਾ,
 ‘ਭਿੱਖਤ’ ਬੀ ਵਿਚ ‘ਹੁਣ’ ਦੇ ਜੀ,
 ‘ਪੋਹਨ’ ਟਿਕੇ ਜਿਉਂ ਕੇਂਦਰ ਉੱਤੇ,
 ਕਾਲ ਪਸਾਰਾ ‘ਹੁਣ’ ਤੇ ਬੀ ।
 ਤੂੰ ਬੀ ਟਿਕ ‘ਹੁਣ ਨੁਕਤੇ’ ਉੱਤੇ
 ‘ਹੁਣ’ ਵਿਚ ਜੀ, ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ,
 ‘ਹੁਣ’ ਵਿਚ ਜੀਂਦਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਂਦਿਆਂ
 ਕਾਲ ਢਤੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਬੀ ।

ਮਿਜ਼ਾਜ਼ ।

ਮੁਖ ਬੰਧ

ਇਹ 'ਪ੍ਰੀਤ ਵੀਣਾ', ਅਛੋਹ, ਪਰੀਆਂ ਵਰਗੀ ਨੂਰਾਨੀ ਤੇ ਅਪਣੇ ਅਕਹਿ ਸੁਹਜਦੇ ਨਾਚ ਵਿਚ ਨਚਦੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋ ਪ੍ਰੀਤਮਾਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਦਾ 'ਬਿਰਹੋ' ਦੁਖ' ਤੇ 'ਸੁਹਾਗ ਸੰਜੋਗ' ਦਾ ਗਾਇਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਜ਼ਕ ਅਟਪੋਲੀਆਂ ਕਰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਇਕ ਸੁਪਨੇ ਵਰਗੇ ਸੁਹਣੇ ਰੰਗ ਰਸ ਦੀ ਖਿਰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਤਰਬਾਂ ਰੂਹ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

† † †

ਇਸ ਕਵਿਤਾ—ਪ੍ਰੀਤ ਵੀਣਾ—ਵਿਚ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:—ਇਕ ਬਾਲਮ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਝੀਲ ਦੇ ਇਕ ਕਿਨਾਰੇ 'ਫੁੱਲ ਯੁਵਤੀ', ਨੂੰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਚੰਨ ਗੱਭਰੂ' ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਵਿਚ ਰੱਕ ਬਹਾਇਆ। ਆਸ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੁੰਦਰੀ ਚੰਨ ਨੂੰ ਛਡਕੇ ਗੰਭੀਰੇ ਮਕੌੜੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਖਾ ਖਿੜੇਗੀ ਤੇ ਸੋਹਣਾ ਅੱਕ ਥੱਕ ਕੇ ਖਹਿੜਾ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ। ਪਹਿਰੇ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਨਾਕੇ ਬੰਦ ਹਨ, ਫਿਰ ਅਜੀਬ ਘਟਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਹ ਫੁਲ-ਅੰਕਨੀ ਯੁਵਤੀ ਤੇ ਉਹ ਚੰਨ-ਜੁੱਸੇ ਵਾਲਾ ਗੱਭਰੂ ਇਕ 'ਦੁਪ-ਚੰਗ-ਰਾਗ' ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜੁੱਸੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤ-ਪੀੜਾ ਦੀ ਕਰਮਾਤ ਨਾਲ ਮਾਨੋਂ ਰੂਹ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਬਾਏ-ਸੂਰਤ (ਨਛੱਤ੍ਰੀ ਹਵਾ) ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੁੰਦਰੀ ਦੀ ਕਿਸਤੀ ਨੂੰ ਸੱਜਣ ਵਲ ਰੁਮਕਾਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਕਿਸਤੀ ਵੀ ਤੇ ਹਵਾ ਵੀ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਲੋ ਹੇਠ ਬਜਰੇ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਦਿਲ ਧੜਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦੋ ਨਹੀਂ ਇਕ ਧਾਪ ਵਜਾਉਂਦੇ ਇਕੋ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਯੋਗ-ਨਿੰਦਾ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਰੂਹ ਰੂਪ ਜਿਸਮ ਬਜਰੇ ਸਮੇਤ ਕੀਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਲੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਇਸ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਥੁਰਾਣਾਂ ਨੂੰ, ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਕਾਵਯ ਦੇ ਅਮਰ ਤੇ ਅਕਹਿ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕੇਵਲ ਬਹੁ ਪਿਆ। ਇਥੇ ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ 'ਅਕਹਿਤਾ' ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬੱਝਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਪਣੇ 'ਕੰਬਣੀਆਂ ਤੇ ਥੁਰਾਣਾਂ' ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਛੇਕੜਲੇ ਬੰਦ ਵਿਚ ਇਕ ਸਦਾ ਦੀ ਬਿੱਲ।

Thrill.

(ਬਰਹ) ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਅਟੱਲ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਇਸ ਹੋ ਰਹੀ ਖੇਲ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕੀ ਤੇ ਸੱਜਣ ਮਿਤ੍ਰ ਆਪੋ ਅਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਮੂਜਬ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੋਹਕਾਫ਼ ਦੇ ਸੁਣੇ ਖਜ਼ਾਲ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਭੋਲੇਭਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਪੁਰ ਦਾ ਛਾਇਆ ਹੈ।

† † †

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨਜ਼ਾਰਾ ਕੰਮੀਆਂ (ਕੁਮੁਦਨੀਆਂ) ਦੇ ਤਾਲ ਦਾ ਹੈ, ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਤੇ ਬੱਦਲੀਆਂ, ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਚਿਰ ਚੰਨ ਦਾ ਉਦਯ। ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਦੀ ਝੀਲ ਹੈ; ਰਾਤ ਅਪਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਹੀਰੇ ਲਟਕਾਏ ਝੀਲ ਕਿਨਾਰੇ ਖੜੀ ਹੈ। ਹਨੇਰਾ ਕਿਸੇ ਅਪਣੇ ਸੰਗੀਤ ਰਸ ਵਿਚ ਗੂੰਮ ਹੋਏ ਬਜੋਯੇ ਵਾਂਗ ਇਕ ਸੁਖਮ ਸਰਗਮ ਦੀ ਸੁਰ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੰਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਰੰਗ-ਰਾਗ ਵਾਂਗ ਕੋਈ ਓਪਰਾ ਕੰਨ ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਮਹਿਰਮ ਦਿਲ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ:—

ਦਾਦਰ ਤੂੰ ਕਬਹਿ ਨ ਜਾਨਿਸਿ ਰੇ ॥ ਭਖਸਿ ਸਿਬਾਲ
ਬਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨ ਲਖਸਿ ਰੇ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਬਸੁ ਜਲ ਨਿਤ ਨਵ ਸਤ ਅਲੀਅਤ ਮੇਰ
ਚਚਾ ਗਨ ਰੇ ॥ ਚੰਦ ਕੁਮੁਦਨੀ ਦੂਰਹੁ ਨਿਵਸਿ
ਅਨਭਉ ਕਾਰਨਿ ਰੇ ॥ ੨ ॥

ਨਜ਼ਾਰੇ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤ ਦੀਆਂ ਦਿੱਸਦੀਆਂ ਤੇ ਅਣ-ਦਿੱਸ-ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਸਹਾਈ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਚੁੜੀ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਰਾਤ, ਹਵਾ ਪਾਣੀ, ਬਜਰਾ, ਸਭ ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਖੁਲ੍ਹ ਬਖਸ਼ਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਂ ਇਸ "ਸੱਚ-ਪ੍ਰੇਮ" ਉੱਪਰ 'ਪੁਰ ਦਾ ਛਾਇਆ' ਹੋਣ ਦਾ ਅਟੱਲ ਨੇਮ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦੀਪਤ ਹੈ।

† † †

ਇਨਸਾਨੀ ਵਲਵਲੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਆਦਿ ਪੁਰਸ਼-ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੁਪਨ ਤੋਂ ਸਾਜਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਆਦਿ ਸੁਪਨ, ਹਾਂ ਕਾਲੀ ਰਾਤ, ਬੱਦਲ ਆਛਾਦਿਤ ਗਫ਼ਨ, ਹਾਲ ਚੰਨ ਨਹੀਂ ਉਦੇ ਹੋਯਾ, ਕੁਮੁਦਨੀਆਂ (ਕੰਮੀਆਂ) ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਦੇ ਭਰੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਨਹਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਅਪੱਛਰਾਂ ਦੇ

ਦੋ ਗੱਲਾਂ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ :—“ਜਿਸਨੇ ਬਖਸ਼ੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥” ਆਪ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਸ਼ੁੱਧ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੁੰਦਰ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ ਮਿਠਾਸ ਵਾਲੀ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸਦਾ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹੋ¹ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਉਚਾਰਦੇ ਰਹੋ²। ਉਹ ਇਲਾਹੀ ਸੰਗੀਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੋ ਧਰ ਤੋਂ ਆਈ ਬਾਣੀ ਹੈ³, ਅਤੇ ਪਾਵਨ ਗੁਰੂ ਹਿੰਦੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟੀ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਹੈ⁴, ਜਿਸਦੇ ਗਾਉਣ ਦੀ ਆਗਾਝਾ ਹੈ⁵ ਤੇ ਪੱਕੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਪੱਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ⁶ ਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਸਿਰ ਬਾਣੀ ਹੈ⁷।

ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਰੁਕਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਰੁਕਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਗੁਰੂ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਤਿ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਅਪਣੀ ਬਾਣੀਆਂ ਸਿਰ ਬਾਣੀ ਤੇ ਪੱਕੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗਾਵੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗਾਉਣੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹਿੰਦੇ ਵਾਲੇ ਭੱਟਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਨਿਜ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਨਿਜ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ, ਤੇ ਨਿਜ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਤੇ ਯਸ਼ ਗਾਇਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਏਹ ਸਾਰੇ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸੇ। ਮਗਰੋਂ ਹੋਰ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਉਚਾਰੀ ਤੇ ਗਾਵੀਂ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਰੋਂ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਲ ਬਹੁਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਿਆਣੇ ਉਸੇ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਨਿਜ ਭਾਵ ਉਚਾਰਦੇ ਰਹੇ।

¹“ਅਨਬ ਸੁਖ ਮੰਗਲ ਬਨੇ ਪੇਖਤ ਕੁ ਗਾਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਵਾ ਕੀਰਤਨੁ ਰਾਗ ਨਾਦ ਧੁਨਿ ਇਹੁ ਬਨਿਓ ਸੁਆਉ ॥”

²“ਕੀਰਤਨ ਨਿਰਮੋਲਕ ਹੀਰਾ”।

³ਪੁਸ਼ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ। ਪੁਨ :—“ਮੈਂ ਕਹਿਆ ਸਤੁ ਹੁਕਮਾਉ ਜੀਉ।”

⁴“ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ।”

⁵“ਗੁਰਬਾਣੀ ਭਾਵਹੁ ਭਾਣੀ।”

⁶“ਬਾਣੀ ਤ ਕਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭਾਵਹੁ ਹੋਰ ਕਰੀ ਬਾਣੀ।”

⁷“ਬਾਣੀ ਤ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੂ ਬੋਲੀ ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ ਬਾਣੀ।”

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੇ ਦਿਲਤਰੰਗ ਸਿਖ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਉੱਠਣੇ ਇਕ ਉਮਾਹੂ ਗਲ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਾਵਨ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਣਾ ਹੋਇਆ। ਚਾਹੇ ਲਿਖਣ ਹਾਰ ਮਿਤ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਪਯਾਰ ਉਛਾਲ ਉਮਲ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਅਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਦਿਲ-ਭਾਵ ਪੈਂਤੀ ਚਾਲੀ ਕੁ ਬਰਸ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਣੇ ਆਰੰਭ ਹੋਏ। ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਯਾ ਹੋਰ ਵੇਲਿਆਂ ਤੇ ਜੋ ਭਾਵ ਤੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਵਲਵਲੇ ਸੰਗੀਤਕ ਰੂਪ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਇਸ ਲੇਖਣੀ ਤੋਂ ਲਿਖੀਂਦੇ ਰਹੇ ਉਹ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਰੂਪ ਲੈ ਕੇ ਗਾਵੇਂ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਹ ਗ੍ਰੰਥ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਚਾਹ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸੰਚਯ ਵਿਚ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਧਰਮ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਿਚ ਉਪਜਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਮਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਤਾਂ ਅਪਣੇ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਗਾਵਣ ਪਰ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰ-ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਜਸ ਵੇਲੇ ਦਿਤਰ ਮਤਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਅਨਿੰਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਠੇਠ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਯਸ਼ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਥੁੜ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਏਹ ਗੀਤ ਲਿਖੇ ਜਾਣੇ ਆਰੰਭ ਹੋਏ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਦੇ ਵਡੇ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਪਰ ਏਹ ਛਪਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ; ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆਮ ਰੋਂ ਅਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਤੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਦਾ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁੜ ਸੁਧਾਰਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸੋਧਕੇ ਇਸ ਪੱਥੀ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਹੈ।

ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਮਨ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: ‘ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਤੇਰੀ ਉਤਰਸਿ ਮੇਲੁ’। ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਨਾਲ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: ‘ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਮਨਿ ਹੋਇ ਅਨੰਦ’ ਤੇ ਅਰਸ਼ੋਂ ਆਏ, ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਸਦਾ ਜੁੜੇ ਤੇ ਸਾਈਂ ਦੇ ਸੁੱਚੇ ਗਯਾਨ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਪਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਜੀਅਦਾਨ ਦਾਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਜਸ-ਗਾਇਨ ਕਰਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ: ‘ਮਨ ਮੇਰੇ ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਸਾਲਾਹਿ’। ਫਿਰ ਵਰਮਾਇਆ:—‘ਸੇ ਸਤਗੁਰੁ ਕਹਹੁ ਸਭਿ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਤੋਡਾਰ ਲਹਾਇਆ’। ਇਹ ਸੰਚਯ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ

ਦਾ 'ਧੰਨ ਧੰਨ' ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੈ ।^੧

ਇਹ ਇਕ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿੱਕ ਭਰੀ ਉੱਲਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੁਗ਼ਧਾ ਦੀ ਪਯਾਰ-ਕਲਾਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਗਲੇ ਵਲ ਉਠਦੀ ਹੈ, ਲਿਫ਼ਦੀ ਹੈ, ਚੱਕਰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕੰਬਦੀ ਹੋਈ ਆਸਵੰਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਨਾਂ ਘੁੱਟਕੇ ਲਿਪਟਦੀ ਹੈ, ਮਤਾਂ ਅਦਬ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪਵੇ; ਨਾਂ ਪਰੇ ਹਟਦੀ ਹੈ, ਮਤਾਂ ਵਿੱਥ ਪੈ ਜਾਵੇ; ਸਗੋਂ ਇਕ ਤਾਂਘ ਵਿਚ, ਖਿੱਚ ਵਿਚ, ਲਪੇਟ ਦੇ ਰੁਖ਼ ਵਿਚ ਆਈ ਬਰਰ ਬਰਰ ਕਰ ਰਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਲ ਨੂੰ ਉੱਲਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਕੰਬਦੀ ਕਲਾਈ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੀਮ ਪਲਾਸ । ਤਾਲ—ਤੇ ਗਤ—ਦਾਦਰਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੬ । ਲਯ—ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾਈ' ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ । ਇਸ ਵਿਚ 'ਧਾ' ਕੌਮਲ ਵੀ ਲੱਗੇਗਾ ।

‡ ‡ ‡

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਮਿਲੇ ਅਸਾਨੂੰ ਅਸਾਂ ਧਾ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾਈ; ਨਿਰਾ ਨੂਰ ਤੁਸੀਂ ਹੱਥ ਨ ਆਏ, ਸਾਡੀ ਕੰਬਦੀ ਰਹੀ ਕਲਾਈ । ਧਾ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯਾ, ਸਾਡੇ ਮੱਥੇ ਫੁਹ ਨ ਪਾਈ, ਤੁਸੀਂ ਉੱਚੇ ਅਸੀਂ ਨੀਵੇਂ ਸਾਂ, ਸਾਡੀ ਧੋਸ਼ ਨ ਗਈਆ ਕਾਈ । ਫਿਰ ਲੜ ਫੜਨੇ ਨੂੰ ਉੱਠ ਦੌੜੇ, ਹਾਇ, ਲੜ ਓ ਬਿਜਲੀ ਲਹਿਰਾ ਉਡਦਾ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਉਹ ਅਪਣੀ ਇਕ ਫੁਹ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆ ਲਾਈ: ਮਿੱਟੀ ਚਮਕ ਪਈ ਇਹ ਮੋਈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਲੂਆਂ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕੇ, ਬਿਜਲੀ ਕੁੰਦ ਗਈ ਬਰਰਾਂਦੀ, ਹੁਣ ਚਕਾਚੁੱਪ ਹੈ ਛਾਈ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜੋਗ

ਅਰਸੀ ਸੱਦ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੂਰੀਆ । ਤਾਰ—੪ । ਮਾਤ੍ਰਾ ੧੨ । ਲਯ—ਧੀਮੀ । ਆ ਦਾ ਘਰ 'ਮੇਰਾ ਨਾਮ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਪੂਰੀਆ ਰਾਗ ਦੇ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਸਾਰੇ ਜਾ ਜਪਾਈ ਮੇਰਾ ਨਾਮ,
ਥਾਂ ਥਾਂ ਜਾਵੀਂ ਪਿਲਾਵੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਾਮ,
ਟੁੱਟੀ ਨੂੰ ਗੰਢੀਂ ਤੇ ਵਿਛੜੀ ਮਿਲਾਈਂ,
ਦੇਵੀਂ ਜੀਅ-ਦਾਨ, ਤੂੰ ਕਰੀਂ ਦੇ ਕਾਮ ।

^੧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਬਤ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ:—'ਸਤਿਗੁਰ ਜੇਵਲੁ ਘਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਸੋਇ ॥' ਤੇ ਪਤਾ ਚਿਤਾ ਹੈ:—'ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ ਭਰਿ ਸੋਇ ॥'

ਅਰਸੀ ਸੱਦ ਪਰ

ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੇ ਖਿਆਲ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਮਲਾਰ । ਤਾਰ—੩ । ਮਾਤ੍ਰਾ ੧੬ । ਲਯ—ਧੀਮੀ ।

'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਆਈ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਮਲਾਰ ਰਾਗ ਦੇ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਸੱਦ ਧੁਰੋਂ ਅਰਸਾਂ ਤੋਂ ਆਈ;
ਵੀਰਨ ਲੈ ਪਰਦੇਸ ਸਿਧਾਈ ।
ਜੀਅ ਘਬਰਾਵੇ, ਚੈਨ ਨ ਆਵੇ,
ਨਾਨਕ ਬਿਨ ਅੰਧਿਆਰਾ ਛਾਵੇ ।
ਜਾਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਬ-ਕਾਰ ਕਮਾਈ,
ਕਦੇ ਝਾਤੀ ਆ ਪਾਈ !

ਅਰਸੀ ਸੱਦ ਤੇ ਸੰਗਤ

ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੋਂ ਸੰਸਾਰ ਉਬਾਰਨ ਲਈ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਦੀ ਬੇਨਤੀ :

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਚਿਲਾ ਪਹਾੜੀ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਲਯ—ਚਲੰਤ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਸੁਆਰਿਆ' ਦੇ ਬਾਦ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਠਹਿਰ ਜਾਈਂ ਠਹਿਰ ਜਾਈਂ ਰੱਬ ਦੇ ਸੁਆਰਿਆ !

ਸੰਗਤ ਹੈ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੀ, ਹਥ ਜੋੜੇ ਨੈਣ ਭਰਦੀ
ਠਹਿਰ ਜਾਈਂ ਠਹਿਰ ਜਾਈਂ ਰੱਬ ਦੇ ਦੁਲਾਰਿਆ ! ੧.
ਰੱਜ ਨਾ ਦਿਦਾਰ ਪਾਇਆ, ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਆਇਆ,
ਜਾਈਂ ਵੇ ਨ ਜਾਈਂ ਦਾਤਾ ! ਰੱਬ ਦੇ ਸੁਆਰਿਆ ! ੨.
ਵਾੜੀ ਜੁ ਆਪ ਲਾਈ, ਅਜੇ ਹੈ ਨਿਆਣੀ ਸਾਈਂ !
ਮੰਗਦੀ ਹੈ ਪਾਣੀ ਹੱਥੋਂ, ਖੇਤੀ ਰਖਵਾਰਿਆ ! ੩.
ਪੁੱਠ ਵੇਗ ਕੌਣ ਰੋਕੇ, ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਠਾਕੇ ?
ਧੁਰਾਂ ਤੋਂ ਜੁ ਚਾਲ ਪਾਏ ਟਰਨ ਨਹੀਂ ਟਾਰਿਆ । ੪.
ਚੱਲੇ ਜੇ ਆਪ ਸਾਈਂ ! ਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਨ ਭੁੱਲਨਾ ਈਂ,
ਕੁੰਜ ਵਾਗੂ ਯਾਦ ਰੱਖੀਂ, ਦੇਵੀਂ ਆ ਦਿਦਾਰਿਆ । ੫.

ਅਰਸੀ ਸੱਦ ਤੇ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ

ਦੁਨੀਆ ਤਾਰਨ ਹਿਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਵਿਯੋਗ :

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕੋਂਸੀਆ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।

ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। ਆ ਦਾ ਘਰ 'ਮਿਟ ਜਾਓ ਨੈਣ' ਦੇ ਬਾਦ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਪਾਪੀ ਮਿਟ ਜਾਓ ਨੈਣ !
ਸਾਈਆਂ ! ਹੇ ਸਾਈਆਂ !
ਪੀਆ ਪਰਦੇਸ - ਸਿਧਾਇ !
ਹਾਇ ਮੈਂ ਨਿਕਾਰੀ,
ਪੀਆ ਰੱਬ ਦਾ ਵਪਾਰੀ
ਉਚ ਸ਼ਾਨ,
ਮੈਥੋਂ ਫੜਿਆ ਨਾ ਜਾਇ।

ਦੁਆਰੇ ਤੇਰੇ ਆ ਗਿਆ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋਂ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਝਮੱਕਾ ਤੇਰਾ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਨਾਮ ਦਾ ਝਮੱਕਾ ਤੇਰਾ ਖੇੜਾ ਕੋਈ ਲਾ ਗਿਆ।
ਅੱਖ ਦਾ ਮਟੱਕਾ ਦਾਤਾ। ਜਿੰਦ ਨਵੀਂ ਪਾ ਗਿਆ।
ਆਪੇ ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ, ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਦਿਦਾਰ ਦਿੱਤਾ।
ਮਿਹਰਾਂ ਵਾਲਾ ਨੂਰ ਦਾਤਾ। ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਤੂੰ ਵਸਾ ਗਿਆ।
ਨਾਮ ਦਾ ਝ...

ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਦਿਹੌ ਹਾੜੇ, ਲਾਈਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਚਾੜ੍ਹੇ,
'ਟੁੱਟੀਆਂ ਨੂੰ ਗੰਢਨ' ਦਾਤਾ। ਬਿਰਦ ਤੇਨੂੰ ਭਾ ਗਿਆ।
ਨਾਮ ਦਾ ਝ....

ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੂੰ, ਅਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਤੂੰ,
ਮੰਗਦਾ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਦਿਲ ਦੁਆਰੇ ਤੇਰੇ ਆ ਗਿਆ।
ਨਾਮ ਦਾ ਝ....

ਦੇਹੁ ਦਾਰੂ ਦੀਦਾਰ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। ਮਾਤ੍ਰਾ ੮। 'ਅ' ਦਾ ਘਰ 'ਮਾਰ ਗਏ ਹੋ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਕਰ ਕਲਗੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਕਿ ਅਣੀਆਂ ਮਾਰ ਗਏ ਹੋ,
ਦਿਓ ਦਾਰੂ ਦੀਦਾਰ ਕਿ ਕਰ ਬੀਮਾਰ ਗਏ ਹੋ। ੧.
ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ। ਮੀਤ ਨਿਰਾਲੇ। ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਮਦਹੋਸ਼
ਬਿਰਹੁ ਕਰ ਵਾਰ ਗਏ ਹੋ,

ਕਿ ਅਣੀਆਂ ਮਾਰ ਗਏ ਹੋ,
ਕਿ ਕਰ ਬੀਮਾਰ ਗਏ ਹੋ। ੨.
ਪ੍ਰੀਤ ਲਗਾਕੇ ਤੇ ਅਪਨਾ ਕੇ ਭੋਰਾ ਚਰਨ ਬਨਾਇ
ਬਿਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰ ਗਏ ਹੋ, ਕਿ...। ੩.
ਫੁਲ ਫੁਲ ਭਾਲਾਂ, ਕਰਾਂ ਸੰਭਾਲਾਂ, ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਉਹ ਪਯਾਰ
ਜੁ ਖੁਦ ਕਰ ਪਯਾਰ ਗਏ ਹੋ, ਕਿ...। ੪.
ਮੈਂ ਮਨਤਾਰੂ ਤਰਨ ਨ ਜਾਣਾ ਆ ਪ੍ਰੀਤਮ ਉਰਵਾਰ
ਚਲੇ ਕਿਉਂ ਪਾਰ ਗਏ ਹੋ? ਕਿ...। ੫.
ਮੈਂ ਸੰਸਾਰੀ, ਤੂੰ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦਾ, ਪੰਖੀ ਹਾਂ ਪਰਹੀਨ,
ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਾਰ ਗਏ ਹੋ ਕਿ...। ੬.
ਮੈਂ ਪਿੰਗਲ, ਤੂੰ ਪਰਬਤ ਵਾਸੀ, 'ਆ' ਯਾ 'ਲੈ ਚਲ ਨਾਲ,
ਕਿ ਬਨ ਦੁਖ-ਯਾਰ ਗਏ ਹੋ, ਕਿ...। ੭.
ਨਾ ਸੁੰਦਰ, ਨਾ ਗੁਣ ਮੈਂ ਪੈਲੇ, ਕਿਰਪਾ ਹੀ ਕਰ ਤਾਰ
ਤੁਸੀਂ ਕਰਤਾਰ ਭਏ ਹੋ, ਕਿ...। ੮.
ਮੈਂ ਵਖੀਆ ਦਾ ਦਾਰੂ ਦਰਸ਼ਨ, ਅੱਜ ਦਿਓ ਦੀਦਾਰ
ਕਿ ਕਰ ਇਕਰਾਰ ਗਏ ਹੋ, ਕਿ...। ੯.
ਆ ਮਿਲ, ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ! ਅੱਜ ਮਿਲੋਂ ਕਰ ਪਯਾਰ,
ਕਿ ਲਾ ਲਿਵਤਾਰ ਗਏ ਹੋ, ਕਿ...। ੧੦.

ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮਾਲ

ਖਜਾਲ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਗੰਧਾਰੀ ਟੋਡੀ। ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ। ਲਯ—ਧੀਮੀ।
ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੬। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਗੁਰ ਦਾ ਮਾਲ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸੁਹਣਿਆਂ ਵੇ ! ਅਜ ਪਾ ਜਾਈਂ ਫੇਰਾ,
ਹਾਰ ਗਈਆਂ ਨਿਤ ਕਰਦੀ ਮੈਂ ਜੇਰਾ।
ਮੈਂ ਜਾਸਾਂ ਨੀ ਮਾਏ ! ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ;
ਮੈਨੂੰ ਹੋੜ ਨ ਮਾਏ ! ਦੁਣੀ ਅੱਗ ਨਾ ਬਾਲ।
ਮੇਰਾ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਮਾਲ ;
ਉਸ ਸੋਹਣੇ ਦਾ ਮਾਲ, ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮਾਲ।

ਦਿਲ ਲਗ ਗਿਆ ਸਾਹਿਨਸਾਹ ਨਾਲ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸੋਹਣੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਪੰਜਾਬੀ ਠੋਕਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਸਾਹਿਨਸਾਹ ਨਾਲ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਦਿਲ ਲਗ ਗਿਆ ਸਾਹਿਨਸਾਹ ਨਾਲ।

ਉਸ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ
ਤੇ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੇ ਰਾਹ ਨਾਲ,

ਜਿਨ ਇੱਕੋ ਸੈਨਤ ਮੋਹਿ ਲਿਆ,
ਬੰਨ੍ਹ ਲੀਤਾ ਇੱਕ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ;
ਕਰ ਲੀਤਾ ਸਾਨੂੰ ਅਪਣਿਆ
ਦੇ ਪੁੰਜੀ ਨਾਮ-ਵਿਸਾਹ ਨਾਲ,
ਕੁਈ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚਾਂ ਪਾਈਆਂ,
ਜਿੰਦ ਫੂਕੀ ਅਪਣੇ ਸਾਹ ਨਾਲ,
ਇਕ ਅਪਣੀ ਚਾਹਤ ਚਾੜ੍ਹਿਆ,
ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਦੁਜੀ ਚਾਹ ਨਾਲ,
ਕੁਈ ਦੇਇ ਉਛਾਲਾ ਚੱਕਿਆ,
ਪੈਰ ਟਿਕੇ ਨ ਹੇਠ ਉਮਾਹ ਨਾਲ,
ਹੁਣ ਹਰਦਮ 'ਭ੍ਰੰ' ਤੂੰ ਹੋ ਕਹੀ,
ਕੰਮ ਹੀ ਗਿਆ 'ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ' ਨਾਲ,
ਮਨ ਜੀਵਿਆ, ਰੰਗਣ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ,
ਫੁਹ ਚਰਨਾਂ ਵਾਲੀ ਪਾਹ ਨਾਲ,
ਤੇਜ ਆ ਆ ਝਲਕੇ ਮਾਰਦਾ,
ਅਖ ਜੁੜਦੀ ਸ਼ਾਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ।

[ਸੋਦ ਖ਼ਾਨ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ]
ਕਲਗੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਚੁਭੀ ਰਹੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੋਰਵੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਕ੍ਰਾ ੮।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਛੱਡੀ ਨਹੀਂ' ਖਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟਕ—ਕਲਗੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਚੁਭੀ ਰਹੀ,
ਯਾਈ ਕੱਦੀ ਨਹੀਂ, ਜਾਂਦੀ ਛੱਡੀ ਨਹੀਂ ।

ਜਦ ਦੇ ਦੇਖੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਲਗੀ ਅੰਦਰ ਚੁਭੀ ਰਹੀ ।
ਓਹੋ ਮੁਖੜਾ ਓਹੋ ਕਲਗੀ, ਓਹੋ ਮੁਹੰਦੀ ਫਥੀ ਰਹੀ ।
ਓਹੋ ਪਯਾਰੀ ਮੋਹਨਹਾਰੀ ਮੂਰਤ ਸੁਹਣੀ ਫਥੀ ਰਹੀ ।
ਫਿਰ ਦਰਸਨ ਦੀ ਤਾਘ ਤ੍ਰਿਖੇਰੀ ਸੀਨੇ ਅੰਦਰ ਖੁਭੀ ਰਹੀ ।
ਨੈਣ ਤੁਸਾਂ ਦਰ ਲਗੇ ਰਹੇ, ਹਾਂ, ਦਰਸਨ-ਝੋਲੀ ਅਡੀ ਰਹੀ ।
'ਦਿਓ ਦਰਸਨ, ਦਿਓ ਦਰਸਨ ਸਾਈਆਂ !'
ਭਦ ਦੀ ਲਲਨਾ ਲਗੀ ਰਹੀ ।

ਗੁਦਾਵਰੀ ਦੀ ਸੰਗੀਤਕ ਬਰਹਰ

[ਜਦੋਂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪਾਏ]

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਮਾਲਕੋਸ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ ।

ਲਯ—ਧੀਮੀ। ਮਾਕ੍ਰਾ—੧੬। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਬਉਥਾਨੀ' ਪਿੱਛੋਂ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟਕ—ਨੀ ਮੈਂ ਚਰਨ ਪਰਸ ਬਉਥਾਨੀ !

ਬਰਬ ਬਰਬ ਕੁਈ ਛਿੜੀ ਖਿਰਨ ਹੈ ਲਰਜ ਗਏ ਮੇਰੇ ਪਾਨੀ ।
ਝਰਨ ਝਰਨ ਰਸ-ਭਿੰਨੜੀ ਫੁਟ ਪਈ ਕੰਥ ਉਠੀ ਜਿਉਂ ਕਾਨੀ ।
ਚਮਕ ਚਮਕ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਸਕੀ ਬਿਜਲੀ ਜਿਉਂ ਬੌਰਾਨੀ ।
ਮਸਤ ਅਲਸਤੀ ਝੁਮਨ ਝੁਮੀ ਪ੍ਰੇਮ ਲਟਕ ਲਟਕਾਨੀ ।
ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਤਪੀ ਸਿਧ ਪਰਸੇ ਪਰਸ ਪਰਸ ਪਛੁਤਾਨੀ ।
ਪਰਸ ਚਰਨ ਨਿਤ ਖੁਸ਼ਕ ਰਹੀ ਮੈਂ ਰਸ ਬਿਨ ਉਮਰ ਬਿਹਾਨੀ ।
ਕਉਣ ਸਖੀ ਅਜ ਫੁਹ ਗਿਆ ਸਾਨੂੰ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦਾ ਦਾਨੀ ?
ਰਾਹੀ :—

ਚਰਨ ਕਮਲ ਦੇ ਕਲਗੀਯਾਰ ਦੇ 'ਰਸ-ਰੰਗ' ਫੂਤ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ।
ਜੀਵਨ-ਧਨ, ਰਸ ਪਯਾਰ ਅਨੰਦੀ ਕਲਗੀਯਾਰ ਚਰਨਾਨੀ ।
ਪਾਰਸ ਫੁਹ ਹੈ ਫੁਹ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਬਰਹਰ ਕੰਧ ਕੰਧਾਨੀ,
ਪਾਰਸ-ਫੁਹ, ਹਾਂ ਫੁਹ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਜੀਅ ਦਾਨ ਦਾ ਦਾਨੀ ।
ਚਰਨ-ਪਰਸ ਜੇ ਮਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਕਮਲ ਲਪਟਾਨੀ ।
ਲਿਪਟੀ ਲਿਪਟ ਲਿਪਟ ਜਾ ਸਜਨੀ !
ਲਿਪਟ ਨ ਫਿਰ ਫੁਟਕਾਨੀ ।
ਭਾਗੇ ਭਰੀ, ਸਖੀ ! ਉਹ ਹੋਈ, ਪ੍ਰਿਯ ਪਦ ਪਰਸ ਸਮਾਨੀ ।

ਰਾਣੀ ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ¹

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜਿਲਾ। ਤਾਰ ੩। ਪਸਤੋ ਬੀ ਹੈ। ਮਾਕ੍ਰਾ ੮।
ਪਸਤੋ ਦੀਆਂ ੭। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਜੋੜਕੇ' ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ—

ਸੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਿਆ ਵੇ !
ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਹਥ ਜੋੜਕੇ :—
ਮੁੜ ਆ ਜਾ ਵਿਹੜੇ ਵੇ !
ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜਕੇ !
ਸੁਣ ਸਾਈਆਂ ! ਮੈਂ ਡੇ ਪੁਤ ਅਵੇੜੇ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਵੇ ਧੌਹ ਕਮਾਏ,
ਅੱਖੀਆਂ ਵੇਲੇ ਲਿਖੇ ਬਿਦਾਵੇ,

¹ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਮਧੂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ
ਮੁਕਾਬ ਹੈ ।

ਤੇ ਨ ਕੀਤੇ ਕੋਲ ਕਮਾਏ,
ਪਰ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਿਆ ਵੇ !
ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ:—
ਮੁੜ ਆ ਜਾ ਵਿਹੜੇ ਵੇ !
ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜਕੇ ।
ਸੁਣ ਸਾਈਆਂ ! ਮੇਰੀ ਮਿੱਟੀ ਮਾੜੀ,
ਜਿਨ ਜ਼ਾਲਮ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ,
ਤੇਰੇ ਜਿਹਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਆਏ,
ਭਰ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਆਲੇ ਪੀਤੇ ।
ਤੈਂ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨ ਵੇ !
ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ:—
ਮੁੜ ਆ ਜਾ ਵਿਹੜੇ ਵੇ !
ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜਕੇ ।
ਬਖਸ਼ੋਂ ਪਾਪ ਤੂੰ ਜ਼ੁਲਮ ਸਹਾਰੇਂ,
ਕਦੀ ਔਗੁਣ ਨਹੀਂ ਚਿਤਾਰੇਂ,
ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਅਨੋਖਾ ਦਾਤਾ !
ਮੁੱਹੋਂ ਬਖਸ਼ੋਂ ਤੇ ਮਨੋਂ ਵਿਸਾਰੇਂ ।
ਸਦ ਰਹਿਮਤ ਵਾਲਿਆ ਵੇ !
ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ:—
ਮੁੜ ਆ ਜਾ ਵਿਹੜੇ ਵੇ !
ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜ ਕੇ ।

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੱਦ —

ਤੂੰ ਸੁਣ ਧਰਤ ਸੁਹਾਵੀ ਸੁਹਿਣੀ !
ਮੈਂ ਸਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਉਤਾਰਣ ਆਇਆ,
ਦੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇਰੇ ਲਾਲ ਜਿਵਾਏ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੰਗ ਤੁਧੇ ਨੂੰ ਲਾਯਾ ।
ਸੁਣ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੀਏ ਨੀ !
ਹੱਥ ਸਾਈਂ ਅੱਗੇ ਜੋੜਕੇ—
ਰਹੁ ਨਾਮ ਜਪੰਦੀ ਤੂੰ,
ਮਨ ਮਾਯਾ ਵੱਲੋਂ ਮੋੜਕੇ ।

ਪੰਜਾਬ ਕੋਰ —

ਤਾਂ ਵੀ ਸੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਿਆ ਵੇ !
ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ :
ਮੁੜ ਆ ਜਾ ਵਿਹੜੇ ਵੇ !
ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜਕੇ !

ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ ਪਹਾੜੀ । ਤਾਰ—ਪਸ਼ਤੋ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ । ਲਯ—
ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—
'ਸੰਦੇਸ਼ ਤੂੰ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਰਾਹੀਆ ਜਾਂਦਿਆ ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ !
ਦੇਈਂ ਸੁਹਣੇ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਤੂੰ :—
ਪਈ ਜੋੜਕੇ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਜਾਲਦੀ,
ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸੰਮੁਲਦੀ । ੧.
ਵਿੱਥਾਂ ਬਿਰਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈਆਂ ਪਾਈਆਂ,
ਘਟਾਂ ਉਮਡ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਆਈਆਂ,
ਜਿੰਦ ਗਮਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਈ ਗਾਲਦੀ,
ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸੰਮੁਲਦੀ । ੨.
ਦਿਨੇ ਚੈਨ ਨਾ ਨੀਂਦਰਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ,
ਰਹੇ ਸਿੱਕਣੀ ਸੋਝ ਪਰਭਾਤ ਨੂੰ,
ਘਾਲਾਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਘਾਲਦੀ,
ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸੰਮੁਲਦੀ । ੩.
ਨਿੱਕੀ ਰਿਵੀਏ ! ਸੰਦੇਸ਼ ਤੈ ਜਈਂ
ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਅਪੜਾ ਦਈਂ,
ਸਹੀਏ ! ਸ਼ਬਰ ਦੇਈਂ ਮੇਰੇ ਹਾਲ ਦੀ,
ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਈਆਂ ਸੰਮੁਲਦੀ । ੪.
ਦਰਦਾਂ ਤੇਰੇ ਫਿਰਾਕਾ ਨੇ ਲਾਈਆਂ,
ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਹੈਨ ਦਵਾਈਆਂ,
ਤਾਹੀਓਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪਈ ਭਾਲਦੀ,
ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸੰਮੁਲਦੀ । ੫.

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਏ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋਂ । ਤਾਬ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭, ਪਰ
ਆਵੇਗਾ ੧੪ ਵਿਚ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ
ਘਰ—'ਟੁੰਬ ਜਗਾਈਆਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਏ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ,
ਰੂਹਾਂ ਟੁੰਬ ਜਗਾਈਆਂ ।
ਫਾਬੀਆਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਲ ਜੰਜਾਲ,
ਰੋਂਦੀਆਂ ਤੂੰਹੋਂ ਹਸਾਈਆਂ ।

ਦੇਸ਼ ਬਦੇਸੀਂ ਤੂੰ ਫੇਰੇ ਚਾ ਪਾਏ,
ਨਾਦ ਇਲਾਹੀ ਤੂੰ ਦਰ ਦਰ ਵਜਾਏ,
ਸੁੱਤੇ ਦਿੱਤੇ ਤੂੰ ਟੁੰਬ ਉਠਾਲ,
ਨਵੀਆਂ ਜਿੰਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ।

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਏ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ,
ਰੂਹਾਂ ਟੁੰਬ ਜਗਾਈਆਂ,
ਫਾਬੀਆਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਲ ਜੰਜਾਲ,
ਰੋਂਦੀਆਂ ਤੂੰਹੋਂ ਹਸਾਈਆਂ !

ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਛੋੜ ਦਿਲਾਂ ਤੋਂ ਚਾ ਕੱਟੇ,
ਉਤੋਂ ਪਾਏ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਨਾਮ ਦੇ ਛੱਟੇ,
ਵਿਛੜੇ ਮੇਲੇ ਤੂੰ ਸਾਈਂ ਦੇ ਨਾਲ,
ਲਿਵ ਦੀਆਂ ਡੋਰਾਂ ਲਗਾਈਆਂ।

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਏ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ,
ਰੂਹਾਂ ਟੁੰਬ ਜਗਾਈਆਂ,
ਫਾਬੀਆਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਲ ਜੰਜਾਲ,
ਰੋਂਦੀਆਂ ਤੂੰ ਹੋਂ ਹਸਾਈਆਂ।

ਸੰਗਤ ਸਾਰੀ ਦੀ ਹੈ ਏ ਦੁਹਾਈ,
ਸਾਨੂੰ ਬੀ ਬੈਰ ਓ ਨਾਮ ਦੀ ਪਾਈ,
ਲਾ ਲਈਂ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ,
ਬਖਸ਼ੀਂ ਸਾਡੀਆਂ ਉਕਾਈਆਂ।
ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਏ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ,
ਰੂਹਾਂ ਟੁੰਬ ਜਗਾਈਆਂ,
ਫਾਬੀਆਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਆਲ ਜੰਜਾਲ,
ਰੋਂਦੀਆਂ ਤੂੰ ਹੋਂ ਹਸਾਈਆਂ।

ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿੱਕ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਆਸਾਵਰੀ ਟੋਡੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਕਵਾਲੀ।
ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ—ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਅਘਾਵੇ' ਹੈ
ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਲਗੀ ਹੈ ਪਯਾਸ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਬੀ ਨਾ ਅਘਾਵੇ ਹੈ,
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਿਨਾ ਦੇਖੇ ਨਹੀਂ ਦਿਲ ਚੈਨ ਪਾਵੇ ਹੈ।
ਫਿਰੀ ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਸਾਰੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ ਢੂੰਡ ਸਭ ਥਾਂ ਤੇ,
ਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਕਿਧਰੇ ਬੀ ਦਰਸ ਨਾਹੀਂ ਦਿਖਾਵੇ ਹੈ।
ਏ ਮੰਡਲ ਸੋਚ ਫਿਕਰਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਆਪ ਗਾਹਜਾ ਹੈ,
ਏ ਪਰਦਾ ਹੋ ਖੜਵੇ ਹੈ, ਭੁਲਾਂਦਾ ਰਾਹ ਜਾਵੇ ਹੈ;
ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਮੋੜ ਮੂੰਹ ਲੀਤਾ ਦਿਤਾ ਚਿਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਸਾਰਾ,
ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਸੋਚ ਮਾਰੀ ਚਾ, ਪਿਆ ਇਕ ਖਿੱਚ ਖਿਚਾਵੇ ਹੈ।
ਖਿਚੀਂਦਾ ਦਿਲ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗੁਰੂ ਲਲਨਾ ਦੇ ਵਿਚ ਲੱਗਾ
ਇਕੱਠਾ ਹੋਇ ਦੇਖੇ ਕੀ, ਗੁਰੂ ਇਸ ਥਾਂ ਵਸਾਵੇ ਹੈ।
ਨ ਲੁਕਿਆ ਹੈ ਗੁਰੂ ਪਯਾਰਾ, ਹੈ ਗਾਇਬ ਚਾਨਣੇ ਤ੍ਰਿਪੇ,
ਨਜ਼ਰ ਦਿਲ ਦੀ ਜੇ ਕਾਇਮ ਹੋ ਮੁਹੱਬਤ ਰੰਗ ਲਾਵੇ ਹੈ,
ਤਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਪਿਆ ਦਿੱਸੇ, —ਅਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ—
ਰਿਦਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਮੱਤਾ, ਗੁਰੂ ਹਰ ਥਾਂ ਦਿਸਾਵੇ ਹੈ।

ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਦੜੀ

ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕੋਂਸੀਆ। ਤਾਰ—੩। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ
ਦੀ। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸੁਹਣਿਆਂ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਇਕ ਵੇਰੀ ਫੇਰ ਦਿਖਾਈਂ, ਵੇ ਦਿਖਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਕਲਗੀ ਦੀ ਝਮਕ ਦਿਖਾਈਂ, ਵੇ ਦਿਖਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਅਵੇ ਆ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ !
ਕਿਵੇਂ ਆ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ !
ਇਕ ਵੇਰੀ ਝਾਤ ਪੁਆਈਂ; ਵੇ ਪੁਆਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ੧.

ਪਛੜ ਪਛੜ ਮੈਂ ਵੇ ਆਈ, ਵੇ ਆਈ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਇਕ ਵੇਰੀ ਫੇਰ ਤੂੰ ਪਾਈਂ, ਵੇ ਪਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਅਵੇ ਆ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ਕਿਵੇਂ...੨.

ਸਿਕਦੇ ਮੈਂ ਨੈਣ ਠਰਾਈਂ, ਵੇ ਠਰਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਇਕ ਵੇਰੀ ਠੰਢਕ ਪਾਈਂ, ਵੇ ਪਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਅਵੇ ਆ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ਕਿਵੇਂ...੩.

ਇਕ ਵੇਰ ਓ ਚਰਣ ਚੁਮਾਈਂ, ਵੇ ਚੁਮਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਸੁਹਣੇ ਉਹ ਚਰਣ ਚੁਮਾਈਂ ! ਵੇ ਚੁਮਾਈਂ !
ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਿਆ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਆਵੇ ਆ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ਕਿਵੇਂ...੪.

ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੋਰਵੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਲਯ—
ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸੁੱਤੇ' ਨੂੰ
ਆ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸੁੱਤੇ ਨੂੰ ਆ ਜਗਾਕੇ, ਹਿਰਦੇ ਪਰੀਤ ਪਾਕੇ,
ਮੋਏ ਨੂੰ ਜੀ ਜਿਵਾਕੇ, ਵੱਠੇ ਨੂੰ ਗਲ ਲਗਾਕੇ,

ਅਪਨਾ ਬਨਾ ਕੇ ਸਾਈਂ ਸਾਨੂੰ ਨ ਛੱਡ ਜਾਈਂ,
ਮਿਲਕੇ ਅਸਾਂ ਗੁਸਾਈਂ ਬਿਰਹੋਂ ਨ ਹੁਣਦਿਆਈਂ!
ਚਰਨੀਂ ਜਿ ਆਪ ਲਾਯਾ, ਰਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਚਖਾਯਾ,
ਦਾਸ ਆਪਣਾ ਬਨਾਯਾ, ਵਿਛੁੜ ਨ ਹੁਣ ਗੁਸਾਈਂ!

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਾਪ ਹਰੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸਿੰਧੜਾ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—
੧੬। ਲਯ—ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਪਾਪ ਹਰੇ' ਪਿੱਛੋਂ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਕਹੁ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਾਪ ਹਰੇ,
ਆ ਤੇਤੀ ਮੇਰੀ ਮੁਕਤ ਕਰੇ।

ਸੁਹਣੀ ਸੁਰਤ ਰੰਗ ਮਤਵਾਲਾ, ਕਲਗੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀਸ ਧਰੇ,
ਨੈਣ ਜਲਾਲੀ ਮਿਹਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਮਸਤਕ ਨੂਰੋਂ ਨੂਰ ਝਰੇ,
ਮੁਸਕਾਹਟ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੱਕੋ, ਹਿਰਦਾ ਤਕਦਿਆਂ ਸਾਰ ਨਰੇ,
ਫਥਨ ਅਨੋਖੀ ਛਬਿ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਛਬੀ ਛਬੀ ਤੇ ਮਾਨ ਕਰੇ,
ਮਾਨ ਕਰੇ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੇ, ਜਨਮ ਜਨਮ ਦੇ ਪਾਪ ਹਰੇ,
ਰੱਬੀ ਰੂਪ, ਇਲਾਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਜੋ ਪਾਵੇ ਭਵ ਸਿੰਧ ਤਰੇ,
ਕਹੁ ਅਰਦਾਸ: 'ਸ਼ਰਨ ਦਿਹ ਸੁਾਮੀ, ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਰਖ ਸਦਾ ਹਰੇ।'

ਸੱਚੇ ਤਬੀਬ ਦਾ ਮਾਣ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਰਾਮਕਲੀ। ਤਾਰ ੩। ਗਤ—ਪੰਜਾਬੀ ਠੇਕਾ।
ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ—ਚਲੰਤ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਕਾਰੀ ਕਰੇ ਨ
ਛੋਈ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਮੈਂ ਬੀਮਾਰ ਰੰਗ ਅਤਿ ਭਾਰੀ,
ਕਾਰੀ ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ,
ਸਾਫ਼ ਜਵਾਬ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਿੱਤੇ,
ਫਾਹਵੀ ਹੋ ਹੋ ਰੋਈ।
ਆ ਵੱਠੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੁਾਰੇ
ਵੇਦ ਅਰਸ ਦਾ ਤੂੰਹੀਓਂ!
ਹਾਂ ਬੀਮਾਰ ਖੁਸ਼ੀ ਪਰ ਡਾਦੀ
ਪਾ ਤੇਰੇ ਦਰ ਵੋਈ।

ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਵਈਆ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੭।

ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਤਾਰਨਹਾਰ ਜੀ'
ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਹੇ ਵੀਰ ਤੇ ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ!
ਜੀਅਦਾਨ ਦੇਵਣਹਾਰ ਜੀ!
ਹੇ ਬਿਰਦਪਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ!
ਭਵ ਸਿੰਧ ਤਾਰਨਹਾਰ ਜੀ!
ਕਦੀ ਜੁੱਗ ਜਾਪਣ ਹੋ ਗਏ,
ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਲਾਹੀ ਕੀਤਿਆਂ,
ਹੈ ਹੋਰ ਝਾਲ ਨ ਜਾਇ ਝੱਲੀ
ਆ ਲਓ ਹੁਣ ਸਾਰ ਜੀ!
ਕਰੁਣਾ ਕਰੋ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ!
ਕਰ ਮਿਹਰ ਆਓ ਵੀਰ ਜੀ!
ਨਿਜ ਬਿਰਦ ਪਾਲਣਹਾਰ ਜੀ!
ਆਪੇ ਉਬਾਰਣਹਾਰ ਜੀ!

ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੀ ਜੋਦੜੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜੋਗ। ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ
ਮੇਲ ਦੀ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਆਵੇ ਵੇ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸ਼ਾਲਾ! ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵੇ ਵੇ! ਲੱਗੀ ਆਣ ਬੁਝਾਵੇ ਵੇ!
ਅਣਡਿੱਠਿਆਂ ਦਿਲ ਲਗ ਗਈ ਕਾਤੀ,
ਕਦੀ ਤਾਂ ਆ ਕੇ ਪਾਵੇ ਝਾਤੀ!
ਸ਼ਾਲਾ! ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵੇ ਵੇ! ਲੱਗੀ ਆਣ ਬੁਝਾਵੇ ਵੇ!
ਮਾਰੀ ਝਾਤ ਨ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤਾਕੀ,
ਘੁੰਡ ਨ ਚੁੱਕ ਦਿਖਾਈ ਝਾਕੀ।
ਸ਼ਾਲਾ! ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵੇ ਵੇ! ਲੱਗੀ ਆਣ ਬੁਝਾਵੇ ਵੇ!
ਨੈਣ ਤਰਸਦੇ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤੀ,
ਕਸਕ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸੱਲਦੀ ਫਾਤੀ।
ਸ਼ਾਲਾ! ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵੇ ਵੇ! ਲੱਗੀ ਆਣ ਬੁਝਾਵੇ ਵੇ!
ਬਾਣ ਕਲੇਜੇ ਕਿਸ ਨੇ ਵਾਹਿਆ?
ਵਾਹਨਹਾਰ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਇਆ।
ਸ਼ਾਲਾ! ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵੇ ਵੇ! ਲੱਗੀ ਆਣ ਬੁਝਾਵੇ ਵੇ!

ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦਾ ਬਿਰਹਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।

ਲਯ-ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ-ਝੱਲੀ ਹਾਂ ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ-ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਖੜੀ ਕਿਨਾਰੇ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ,
ਸਾਈਂ ਨੂੰ ਪਈ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਾਂ,
'ਆ ਸਾਈਂ' ਮੈਂ ਤਨ ਮਨ ਵਾਰਾਂ,
ਅੱਲ ਵਿਲੱਲੀ ਝੱਲੀ ਹਾਂ ।
ਜੀ ਤਰਸੇ ਉਤ ਮਿਲਾਂ ਪਿਆਰੇ,
ਲੋਚਾਂ ਜਾਵਾਂ ਪਾਰ ਕਿਨਾਰੇ,
ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸ ਓਟ ਸਹਾਰੇ ?
ਸਿਦਕੀ ਖੜੀ ਇਕੱਲੀ ਹਾਂ ।
ਉਤ ਵਲ ਜਾਣੋਂ ਵਰਜ ਰਹਾਣੀ,
ਦਿਤ ਵਲ ਖੜਿਆਂ ਉਮਰ ਵਿਹਾਣੀ,
ਜਾਇ ਨ ਸੱਕਾਂ ਆਪ ਨਿਮਾਣੀ,
ਦੁਖੀਆ ਖੜੀ ਦੁਵੱਲੀ ਹਾਂ ।
ਆਵੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਰਸ ਦਿਖਾਵੇ,
ਕਰੇ ਮਿਹਰ ਚਾ ਫੇਰਾ ਖਾਵੇ,
ਸਿਕਦੀ ਚਰਨੀਂ ਆਣ ਲਗਾਵੇ,
ਬੋਰੀ ਹੋ ਹੁਣ ਝੱਲੀ ਹਾਂ ।

ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦੀ ਸਿੱਕ

ਰਾਜੇ ਕੁੰਜ ਕੂਕ ਰਹੀ ਪਯਾਰੀ,
ਪਾਰ ਸਜਣ ਉਰਵਾਰ ਖੜੀ ਮੈਂ, ਤਾਣ ਪਰਾਂ ਦੀ ਹਾਰੀ ।
ਸੱਜਣ ਦੇਸ ਉਰਾਰ ਨ ਆਵੇ, ਹਾਂ ਮੈਂ ਔਗੁਣਿਆਰੀ ।
ਕੂਕਾਂ ਤੋਂ ਧਿਰ ਪੌਣ ਸੁਹਾਵੀ, ਕੂਕ ਪੁਚਾ ਦੇ ਪਯਾਰੀ :—
'ਆ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿਕ ਲਾਹ ਚਿਰੋਕੀ, ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਸਾਰੀ ।'

ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੀ ਸਿੱਕ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਵਜਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ ੮ ।
ਲਯ ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਸਾਰੀ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਮੈਂ ਹੋਇਆਂ ਬਲਿਹਾਰੇ,
ਬਿਨ ਵੇਖੇ, ਬਿਨ ਬਚਨ ਸੁਣੋਏ, ਬਿਨ ਪਰਸੇ ਚਰਨਾਰੇ,
ਮੈਂ ਘਾਇਲ ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਹੋਇਆ ਬਲਿਹਾਰੇ ।
ਸੋਇ ਸੁਣੀਦਿਆਂ ਖਿੱਚਾਂ ਪਈਆਂ, ਜੀਵਾਂ ਨਾਮ ਅਧਾਰੇ ।
ਮਿੱਠਾ ਲੱਗੇ ਨਾਮ ਤੁਸਾਡਾ, ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਵਾਰੇ ।
ਯਾਦ ਦਿਲੇ ਵਿਚ ਪੁਕਦੀ ਜਾਂਦੀ, ਲੁੰ ਲੁੰ ਪਯਾ ਭਰਨਾਰੇ ।
ਕਦ ਪਰ ਦੇਖਾਂ ਸ਼ਰਨ ਸਮਾਵਾਂ, ਕਦ ਆਵਨ ਗੁਰ ਪਯਾਰੇ ?
ਵਿੱਥ ਦੁਰੇਡੀ, ਪੰਧੋਂ ਟੋਢੀ, ਨਦੀ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰੇ ।

ਕੀ ਕਹਿ ਸੱਦਾਂ, ਕਿਵੇਂ ਬੁਲਾਵਾਂ, ਕੀਕੂੰ ਪਹੁੰਚਾਂ ਦੁਆਰੇ ।
ਤਰਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਦਰਸ ਬੋਰ ਨੂੰ, ਝੱਲੀ ਨੈਣ ਖਿਲਾਰੇ ।
ਆਵੇ ਸਤਿਗੁਰ ! ਆਵੇ ਪਯਾਰੇ ! ਆਵੇ ਤਾਰਨਹਾਰੇ !
ਚਰਣੀ ਲਾਵੇ, ਚਰਣ ਸਮਾਵੇ, ਦੁੱਖ ਮਿਟਾਵੇ ਸਾਰੇ ।
ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਰੇ, ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੇ, ਆਵੇ ਪ੍ਰਭੂ ਇਕ ਵਾਰੇ ।
ਦਰਸ ਦਿਖਾਵੇ, ਨੰਦਾ ਪਾਵੇ, ਆਵੇ ਰੱਬ-ਸੁਆਰੇ ।
ਮਸਤਕ ਚਰਣ ਕਮਲ ਰਸ ਮਾਣੇ, ਮੁਖ ਲਾਵਾਂ ਰੇਣਾਰੇ ।
ਚਰਨ-ਛੂਹ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋਇਕੇ ਫੇਰ ਨ ਵਿਛੜਾਂ ਪਯਾਰੇ ।

ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਦੇ ਪੰਡਤ ਦੀ ਅਰਦਾਸ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੋਰਵੀ । ਤਾਰ—੩ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੬ । ਲਯ—ਚਲੰਤ ।
ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਕੋਰਤੂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦੇ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਤਾਰ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਮੈਨੂੰ ਕੋਰਤੂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦੇ ।
ਮਾਰ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਮੇਰੀ ਚਿੰਜੜੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇ ।
ਦਾਨ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਮੈਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇ ।
ਮਾਨ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਮੈਨੂੰ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਦੇ ।
ਦੇਹ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਜੀਅਦਾਨ ਮੈਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ।
ਤੁੱਠ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਮੈਨੂੰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇ ।

ਦੋਹਰਾ—

ਸਰਧਾ ਵਾਲੇ ਤਾਰ ਕੇ ਕੀਤੇ ਨੀ ਭਵ ਪਾਰ ।
ਇਕ ਨਿੰਦਕ ਬੀ ਤਾਰ ਲੈ ਵੱਠਾ ਆਨ ਜੁ ਦੁਆਰ ।

ਸੈਦ ਖਾਂ—ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਆਨੰਦ ਵਿਚ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕਾਲੰਗਤਾ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਦਾਦਰਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੬ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਹੱਥ ਫੜੋ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਹੋਵਾਂ ਕੇਦ ਪਿੰਜਰੇ ਤੇਰੇ,
ਪਿੰਜਰਾ ਤੂੰ ਨਿਜ ਹੱਥ ਫੜੋ ।

¹ਨਾ ਕਲਣ ਵਾਲੇ, ਪੱਥਰ ਵੱਧ ਬਰੇ ।

²ਚਰਗਾਵਾਹ ਦੀ ਬਿੱਤੀ ।

ਚਾਈ ਫਿਰੋ ਤੂੰ ਕੈਦੀ ਅਪਣਾ,
ਕੈਦੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਹੋਸੇ ਖਿੜੇ।
ਵਾਹਵਾ ਕੈਦ ਸੁਭਾਗੀ ਸਹੀਓ।
ਮਿਲੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਕੈਦ ਪਿਆ।
ਸਭ ਫਿਕਰਾਨੇ ਪਏ ਸਜਾਦ ਨੂੰ,
ਕੁੱਛ ਰਹਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਚੜ੍ਹੇ!

ਨਸੀਰਾਂ—ਆਪਣੇ ਪਯਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਮਾਂਡ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪। ਲਯ—ਧੀਮੀ।
'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਨਾਲ ਭਰੇ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ' ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡
ਫੱਲ ਖਿੜੇ ਫੁਲਵਾੜੀ ਸਹੀਓ !
ਅੰਬ ਸ਼ਗੂਣੇ ਨਾਲ ਭਰੇ।
ਬੁਲਬੁਲ ਭੋਰੇ ਆਣ ਜੁੜੇ ਹਨ,
ਕੋਇਲ ਕੂ ਕ ਕੂਕ ਕਰੇ।
ਦੋਵੇਂ ਲਾਲ ਅੱਖ ਦੇ ਤਾਰੇ
ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਵਣ ਸੁੰਢ ਪਈ,
ਅੰਮੀ ਜਾਇਆ ਵੀਰ ਨ ਦਿੱਸੇ,
ਨੈਣਾਂ ਨੀਰ ਅਸਾਰ ਝਰੇ।

ਨਸੀਰਾਂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ, ਸੀਸ ਦੇਣ ਵੇਲੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ ਸਿੰਧੜਾ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪।
ਲਯ—ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਮਚੜਾ ਜੇ' ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡
ਸਹੀਓ ਨੀ ਅੱਜ ਫਾਗ ਮਚੜਾ ਜੇ,
ਸੁਹਣੇ 'ਆਪ' ਮਚਾਇਆ।
'ਰੱਤੂ' ਦਾ ਰੰਗ ਅੱਜ ਉਡੇਗਾ,
ਹੋਰ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਭਾਇਆ।
'ਸੀਸ' ਕੁਮਕੁਮੇ ਅੱਜ ਚਲਣਗੇ,
ਅਤਰ 'ਉਲਾਦ' ਖਿਲਾਇਆ।
'ਆਪਾ-ਵਾਰ' ਗੁਲਾਲ ਉਡੇਗਾ,
ਆਟਾ ਨਹੀਂ ਉਡਾਇਆ।
ਆਓ ਸਹੀਓ! ਰਲ ਹੋਲਾ ਖੇਡੋ,
'ਸ਼ੁੱਧ' ਖੇਡਣ ਨੂੰ ਆਇਆ!

ਨਸੀਰਾਂ—ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਵੇਲੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸਿੰਧ ਭੈਰਵੀ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—
੮। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸੁਹਣੇ ਦਾ
ਲਾਹੀਏ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡
ਚਲ ਵੇ ਦਿਲਾ! ਕੱਰ ਸੁਹਣੇ ਦਾ ਲਾਹੀਏ,
ਸਿਰ ਦੇ ਸੁਕਰ ਮਨਾਈਏ।
ਸਿਰ ਦਾ ਭਾਰ ਗਰਦਨੋਂ ਉਤਰੇ,
ਪੰਡ ਫਿਕਰਾਂ ਦੀ ਲਾਹੀਏ।
ਭੋਰੇ ਵਾਂਗ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ,
ਕਮਲਾਪੁਰਿ ਨੂੰ ਜਾਈਏ,
ਪਾ ਗੁੰਜਾਰ ਦੁਆਲੇ ਕਮਲਾਂ,
ਸਦਕੇ ਹੋ ਹੋ ਜਾਈਏ।

ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਵਡਹੰਸ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵੱਲ ਕਰੋ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡
ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਨਜ਼ਰ ਫਕੀਰਾਂ ਵੱਲ ਕਰੋ!
ਕੰਗਲਿਆਂ ਦਿਲ-ਸਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰਹਿਮਤ ਅਪਣੀ ਨਾਲ ਢਰੋ!
ਇਸ ਦਰਵੇਸ਼ ਨਿਮਾਣੇ ਦਾ ਦਿਲ ਤਰਸੇ ਨਦਰ ਤੁਹਾਡੀ ਨੂੰ,
ਕਾਲੀ ਮਸਤ ਅੱਖ ਤੋਂ ਅਪਣੀ ਦਿਓ ਮਟੱਕਾ ਪੀੜ ਹਰੇ।
ਜੇ ਕਰ ਚੰਦ ਗੱਪ ਇਹ ਮਾਰੇ—'ਤੇਰੇ ਜੇਹਾ ਸੁਹਣਾ ਮੈਂ',
ਮੁਖ ਦਿਖਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਸ਼ੋਭਾ ਉਸ ਦੀ ਸਗਲ ਹਰੇ।
ਤੂੰ ਹੈ ਸਰੂ ਚਾਲ ਜਿਸ ਸੁਹਣੀ, ਬਾਗੋਂ ਇਸ ਦਮ ਆਪ ਟੁਰੇ,
ਦੇ ਸੋ ਪੜਦੇ ਪਾੜ 'ਚੰਦ ਜੀ' ਮਜਲਸ ਸਾਡੀ ਆਨ ਵੜੇ।
ਸ਼ਮਾਂ, ਗੁਲਾਬ, ਪਤੰਗੇ, ਬੁਲਬੁਲ ਸਾਰੇ ਦੇਖੇ ਆਨ ਜੁੜੇ,
ਆ ਹੁਣ ਬੋਲੀ ਪਾਸ ਇਕੱਲਿਆਂ, 'ਫਿ'ਕਲ ਸਾਡੀ ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰੋ।
ਦਿਲ ਦੇ ਚੁਕਿਆਂ ਪਰ ਕੀ ਧੱਕਾ, ਕਦ ਤਕ ਮਿਲਣ ਜੁਦਾਈਆਂ ਜੀ?
ਰੱਬ ਵਾਸਤੇ ਮਾਰ ਜੁਦਾਈਆਂ ਸਮਾਂ ਬਿਰਦ ਦਾ ਪਾਲ ਵਰੋ।
ਦੁਤੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਹੁਣ ਲੂਤੀ ਰੱਬ ਵਾਸਤੇ ਸੁਣਨੀ ਨਾਂ,
ਅਪਨਾਏ ਕੰਗਲੇ ਹਾਫਜ਼ ਨੂੰ ਲੜ ਲਾਓ ਲਜ-ਪਾਲ ਵਰੋ।

ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ' ਕਵਿ ਹਾਫਜ਼ ਫ਼ਿਤ ਫ਼ਾਰਸੀ ਲੇਖਕ ਇਹ ਸੀ—
'ਐ ਮੁਸਰਵੇ ਮੁਖਾਂ ਨਬਰੇ ਸੁਏ ਗਦਾ ਕੁਨ' ਇਹ ਗੀਤ ਉਸ ਕਲਮ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ
ਅਨਵਾਦ ਹੈ। (ਦਿੱਖੇ ਕਲਗੀਧਰ ਰਮਤਕਾਰ ਪੰਨਾ ੯੨੪, ਅੰਡੀਸਨ ਤੀਜੀ)

ਸਾਡੀ ਅਰਦਾਸ ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਰਵਾ ਪੀਲੋਂ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਅੱਧੀ ਕਵਾਲੀ,
ਧਾਕ ਧਾਕ ਧੀ ਤਾਤ ਤਾਕ ਤੀ । ਲਯ—ਧੀਮੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
'ਅ' ਦਾ ਘਰ 'ਦਿਖਾਓਜੀ ਪਰ' ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਸਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸਲਤਾਨ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ! ਦਰਸਨ ਅਸਾਂ ਦਿਖਾਓ ਜੀ !
ਇਕ ਝਲਕਾ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ! ਘਾਇਲ ਅਸਾਂ ਕਰਾਓ ਜੀ !
ਬੰਧੁ ਸ਼ਾਹ ਨਸੀਰਾਂ ਵਿੰਨੇ, ਸਾਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਵਿਖਾਓ ਜੀ !
'ਹਸਨ ਵਜਦ' ਪਿਆਰੇ ਪੀਤਮ, ਪਿੰਜਰੇ ਅਪਣੇ ਪਾਓ ਜੀ !
ਸਿੱਕ ਸ਼ਿਰੋਂਦਿਆਂ ਦਰ ਚੌਨਿਆਂ ਨੇ ਚਾ ਅਪਣੇ ਲੜ ਲਾਓ ਜੀ !
ਤੂੰ ਹੈ ਸਮਾਂ ਸੱਚ ਦੀ ਸਹਣੇ ! ਤੜਪ ਆਪਣੀ ਪਾਓ ਜੀ !
ਪਰਵਾਨਾ ਕਰ ਲਓ ਆਪਣਾ, ਬਿਸਮਿਲ ਅਸਾਂ ਬਨਾਓ ਜੀ !
ਹੋ ਸੈਦਾ ਤੋਂ ਦਾਲੇ ਘੰਮੀਏ, ਸਾਨੂੰ ਘੋਲ ਘੁਮਾਓ ਜੀ !
ਕਰ ਨੌਫ਼ਾਵਰ ਨਾਮ ਆਪ ਤੋਂ, ਅਪਣੇ ਅਸਾਂ ਬਨਾਓ ਜੀ !
ਹੋ ਫਤਿਯਾਮ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ! ਭਾਕਾ ਇਕ ਦਿਖਾਓ ਜੀ !
ਹੁਸਨ ਵਜੂਦ ਗਮਜ਼ਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖ਼ ਚਲਾਓ ਜੀ !
ਕਰ ਅਪਨਾ, ਅਪਣੇ—ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾਓ ਅਪਨਾਓ ਜੀ !
ਆਓ ਅਜ ਸਰਦਾਰ ਜਗਤ ਦੇ ! ਅਜ ਆਓ ਅਜ ਆਓ ਜੀ !

ਤੁਹੀਂ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ਤੁਹੀਂ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜੋਗ (ਜਿਲਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ) । ਤਾਰ—੩ ।
ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ ।
'ਅ' ਦਾ ਘਰ—'ਸੱਜਣਾਂ ! ਤੁਹੀਂ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਆਪਾ ਵਾਰ ਕੇ ਦਿਖਾ ਗਿਆ ਸੁਹਣਾ,
ਵਾਰ ਕੇ ਦਿਖਾ ਗਿਆ ਸੁਹਣਾ,
ਕਿ ਮੌਇਆਂ ਨੇ ਜਿੰਦ ਪਾ ਗਿਆ, ਤੁਹੀਂ,
ਕਿ ਮੌਇਆਂ ਨੇ ਜਿੰਦ ਪਾ ਗਿਆ, ਤੁਹੀਂ,
ਸਚ ਤੁਹੀਂ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ਸਹੀ,
ਵੇ ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਬਾਜਾਂ ਵਾਲਿਆ ! ਤੁਹੀਂ,
ਵੇ ਨੀਲੇ ਘੋੜੇ ਚੜਨ ਵਾਲਿਆ ! ਤੁਹੀਂ,
ਵੇ ਤੇਨੂੰ ਮੈਂ ਢੰਡੇਂਦੀ ਸੱਜਣਾਂ ! ਤੁਹੀਂ । ੧.

ਸਾਨੂੰ ਸਿਕਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਹ ਦਿਨ ਆਯਾ, ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ !
ਸਿਕਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਹ ਦਿਨ ਆਯਾ,

ਕਿ ਮੁਖੜਾ ਦਿਖਾਈ ਜਾਵਣਾਂ, ਤੁਹੀਂ,
ਮੁਖੜਾ ਦਿਖਾਈ ਜਾਵਣਾਂ, ਤੁਹੀਂ ।

ਸਚ ਤੁਹੀਂ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ਸਹੀ,
ਕਿ ਪੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਨ੍ਹੇ ਵਾਰਿਆ ? ਤੁਹੀਂ,
ਕਿ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਗੋਦ ਪਾਲਿਆ, ਤੁਹੀਂ,
ਵੇ ਤੇਨੂੰ ਮੈਂ ਢੰਡੇਂਦੀ ਸੱਜਣਾਂ ! ਤੁਹੀਂ । ੨.

ਸਾਥੋਂ ਸੇਵਾ ਸਰ ਨਾ ਆਈ, ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ
ਸੇਵਾ ਸਰ ਨਾ ਆਈ

ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਸਾਥੋਂ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ, ਤੁਹੀਂ,
ਤੁਸਾਂ ਸਾਥੋਂ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ, ਤੁਹੀਂ ।

ਸਚ ਤੁਹੀਂ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ਸਹੀ,
ਵੇ ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਬਾਜਾਂ ਵਾਲਿਆ ! ਤੁਹੀਂ,
ਵੇ ਨੀਲੇ ਘੋੜੇ ਚੜਨ ਵਾਲਿਆ ! ਤੁਹੀਂ,
ਵੇ ਤੇਨੂੰ ਮੈਂ ਢੰਡੇਂਦੀ ਸੱਜਣਾਂ ! ਤੁਹੀਂ । ੩.

ਸਾਨੂੰ ਆਪੇ ਲੜ ਚਾ ਲਾਈਂ ! ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ !
ਆਪੇ ਲੜ ਚਾ ਲਾਈਂ !

ਕਿ ਤਾਰਨਹਾਰਾ ਬਿਰਦ ਪਾਲਣਾਂ ! ਤੁਹੀਂ,
ਤਾਰਨਹਾਰਾ ਬਿਰਦ ਪਾਲਣਾਂ ! ਤੁਹੀਂ ।

ਸਚ ਤੁਹੀਂ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ਸਹੀ,
ਵੇ ਚਿੱਟੇ ਚਿੱਟੇ ਬਾਜਾਂ ਵਾਲਿਆ ! ਤੁਹੀਂ,
ਵੇ ਨੀਲੇ ਘੋੜੇ ਚੜਨ ਵਾਲਿਆ ! ਤੁਹੀਂ,
ਵੇ ਤੇਨੂੰ ਮੈਂ ਢੰਡੇਂਦੀ ਸੱਜਣਾਂ ! ਤੁਹੀਂ । ੪.

ਅੱਜ ਚੰਦਰਮਾ ਕੀ ਆਖਦਾ ਹੈ ?

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋਂ^੧ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਅ' ਦਾ ਘਰ—'ਵਾਲੀਆਂ' ਪਰ
ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਚਮਕੂੰ ਸਾਰੀ ਮੈਂ ਰਾਤ, ਝਲਕਾਂ ਦਿਉਂ ਚਾਨਣੇ ਵਾਲੀਆਂ
ਪਾ ਨ ਸੱਕੇਗਾ ਝਾਤ, ਹਨੇਰਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਅੱਜ ਨੂੰ ।
ਸੱਚੇ ਚਾਨਣ ਦੀ ਦਾਤ ਪਯਾਰੀ ਹੈ ਅਜ ਜੋਤ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟਣਾਂ,
ਧਾਤੂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਧਾਤ, ਚਾਨਣ ਤਿਵੇਂ ਚਾਨਣਾਂ ਆਦਰੇ,
ਮੇਰਾ ਚਾਨਣ ਚਹਿ ਮਾਤ ਉਸ ਆਤਮਕ ਚਾਨਣੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
ਐਪਰ ਏਹੋ ਸੁਗਾਤ ਨਿਮਾਣੇ ਨੇ ਹੈ ਅਰਪਣੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ।
ਜਿੱਕੂੰ ਮੋਟਣ ਨੂੰ 'ਰਾਤ-ਹਿਰਦੇ-ਹਨੇਰੇ' ਨੂੰ ਓ ਆਵਦਾ,
ਤਿੱਕੂੰ ਛੱਡਾਂ ਨ ਜਾਤ, ਕਿਧਰੇ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਅੱਜ ਰਾਤ ਮੈਂ,
ਸੋਝੋਂ ਲੰਕੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਤੱਕ ਚਾਨਣੀ ਰੋਨ ਨੂੰ ਰੱਖਸਾਂ,

^੧ਇਹ ਗੀਤ ਰਾਗ ਪਹਾੜੀ ਵਿਚ ਬੀ ਗਾਵਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸੱਚੇ ਸੱਚੇ ਦੇ ਬਾਤ, ਗੁਰਪੁਰਬ ਦੀ ਰੋਨ ਜਥੇ ਚਾਨਣੀ,
ਮੇਟੇ ਹਿਰਦਿਓ ਤਾਤ, ਹਿਰਦੇ ਖਿੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਚਾਨਣੀ,
ਲੱਖਾਂ ਸੂਰਜ ਚੰਦਾਤ ਦੇ ਨਾਂ ਸਕਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਚਾਨਣੀ,
ਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਦਾਤ ਪੈਰੀਂ ਪਵੇ ਅੱਜ ਹੀ, ਮੰਗ ਲੋ ।

ਦੇ ਜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਦਾਰੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕਲੰਗੜਾ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—
੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਅ' ਦਾ ਘਰ—'ਦੁਆਰੇ'
ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਦੇ ਜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਦਾਰੇ, ਬੈਠੇ ਤੇਰੇ ਹਾਂ ਦੁਆਰੇ,
ਆਸਾਂ ਕਦ ਦੀਆਂ ਧਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਆ ਜਾ ਆ ਜਾ ਪਿਆਰੇ, ਆ ਜਾ ਰਬ ਦੇ ਸੁਆਰੇ,
ਦੇ ਜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਦਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਤੇਰੇ ਰੰਗ ਰੰਗਾਰੇ ਤਰਸਨ ਨੈਨ ਵਿਚਾਰੇ,
ਸਿੱਕੀਂ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਕੁੰਜਾਮੁੜ ਮੁੜਆਈਆਂ, ਨਦੀਆਂ ਪਰਤਪਰਤਾਈਆਂ,
ਤੂੰ ਭੀ ਜੋੜ ਮੁਹਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਬਾਗੀਂ ਬੁਲਬੁਲ ਬੋਲੇ, ਬਿਹੂੰ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਝੰਝੋਲੇ
ਤੀਰ ਅਣਿਯਾਲੇ ਮਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਅੰਦਰ ਧੋ ਵੇ ਬਨਾਯਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਵਿਛਾਯਾ,
ਓਠਦੇ ਯਾਦ ਹੁਲਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਤੂੰ ਮੁੜ ਫੇਰਾ ਨ ਪਾਯਾ, ਚਰਨੀਂ ਆ ਨ ਲਗਾਇਆ
ਬਿਰਹੋਂ ਚੁਭਣ ਕਟਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਖੈਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪਾਈਂ, ਨੈਣੀਂ ਆ ਕੇ ਸਮਾਈਂ,
ਕਰਦੇ ਨੰਦ ਨੰਦਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਸਿਕਦਯਾਂ ਉਮਰਾ ਹੋ ਬੀਤੀ, ਤੂੰ ਆ ਸਾਰ ਨ ਲੀਤੀ,
ਔਗਣ ਮੇਰੇ ਨੀ ਸਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਵਾਂਗੂੰ ਕ੍ਰੇਜ ਕੁਰਲਾਵਾਂ 'ਕੋਇਲ ਕੂਕਾਂ' ਮੈਂ ਪਾਵਾਂ,
ਰੋਵਾਂ ਖੜੀਓ ਦੁਆਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਚਾਕ੍ਰਿਕ ਵਾਂਗ ਉਦਾਸੀ, ਬਨ ਬਨ ਫਿਰਾਂ ਮੈਂ ਪਿਆਸੀ,
ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਨਿਆਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਰੁਣ ਝੁਣ ਮੋਰਾਂ ਨੇ ਲਾਈ, ਮੇਘਾਂ ਵਾਝੂ ਤੂੰ ਆਈਂ,
ਸਿਕਦੀ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰੇ !
ਆਜਾ ਆਜਾ ਗੁਸਾਈਂ ! ਆਜਾ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ !
ਆਜਾ ਰਬ ਦੇ ਸੁਆਰੇ ! ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਸਾਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨ ਕੋਈ, ਕਿਧਰੇ ਮਿਲਦੀ ਨ ਢੋਈ,
ਅਖਣਾ ਬਿਰਦ ਵਿਚਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਅੱਡੀ ਝੋਲੀ ਤਕਾਈਂ, ਖੈਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪਾਈਂ
ਦੇਕੇ ਸੁਹਣੇ ਦੀਦਾਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !
ਆਜਾ ਆਜਾ ਪਿਆਰੇ, ਦੇ ਜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਦਾਰੇ
ਬੈਠੇ ਤੇਰੇ ਹਾਂ ਦੁਆਰੇ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜਾਰੇ !

ਜਮੁਨਾ ਤੇ ਰਾਹੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜਿਲਾ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—
੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਅ' ਦਾ ਘਰ—'ਹੁਛਾਰੇ'
(ਜਮੁਨਾ) ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਰਾਹੀ—

ਜਮੁਨਾ ਨੀਂ ਤੂੰ ਸੁਹਣੀਏ ਜਮੁਨਾ !
ਤੇਰੀ ਨੈਂ ਵਿਚ ਸ਼ੋਖ ਹੁਲਾਰੇ ।
ਉਮੰਡ ਉਮੰਡ ਤੂੰ ਟੁਰਨੀਏ ਜਮੁਨਾ !
ਤੇਰੇ ਤੋਰ ਬਦਲ ਗਏ ਸਾਰੇ ।
ਪੈਰ ਟਿਕਾਵੇਂ ਤੂੰ ਹੇਠ ਨ ਜਮੁਨਾ !
ਤੇਰਾ ਜੋਬਨ ਠਾਠਾ ਮਾਰੇ ।
ਭਾਗ ਸੁਲੱਖੀ ਤੂੰ ਜਮਨਾ ! ਦਿਸੀਵੇਂ
ਕਿਵੇਂ ਕੱਪਰ ਪੈਣ ਕਰਾਰੇ ?

ਜਮੁਨਾ—

ਰਾਹੀਆ ! ਵੇ ਤੂੰ ਸੁਹਣਿਆ ਰਾਹੀਆ !
ਤੇਰੇ ਲਗਦੇ ਨੇ ਬੋਲ ਪਿਆਰੇ ।
ਰਾਹੀਆ ਵੇ ! ਤੇਰੀ ਪੁੱਛ ਸੁਲੱਖੀ,
ਤੇਰੇ ਨੈਣ ਚਮਕਦੇ ਤਾਰੇ ।
ਅਰਸ਼ ਕੁਰਸ ਦਾ ਹੈ ਨੂਰ ਵੇ ਰਾਹੀਆ !
ਜਿਹਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਮੰਡਲ ਸਾਰੇ,
ਨੂਰ ਜਿਹਦੇ ਤੋਂ ਹੈ ਸੂਰਜ ਚਮਕੇ
ਜਿਸ ਤੋਂ ਰੋਸ਼ਨ ਚੰਦ ਤੇ ਤਾਰੇ ।
'ਚਰਨ-ਧੋਇ' ਜਿਸਤੂੰ ਬਿਜਲੀ ਬਣੀ ਹੈ
ਜਿਸ ਦੇ ਤੇਜ ਤੋਂ ਤੇਜ ਪਸਾਰੇ !
ਨੈਣਾਂ ਤੂੰ ਜਿਸ ਦੇ ਜਾਗੇ ਨਿ ਨੈਣਾਂ
ਅਜ ਆਵੇਗਾ ਮੇਰੇ ਕਿਨਾਰੇ ।
ਏਥੇ ਟਿਕਾਊ ਪੈਰ ਵੇ ਰਾਹੀਆ !
ਜਿਸ ਫੇਰਿਆਂ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਸਾਰੇ !
ਪਾਉਂਟਾ ਰਚੇਗਾ ਥਾਉਂ ਵੇ ਰਾਹੀਆਂ !
ਏਥੇ ਚੋਜ ਕਰੇਗਾ ਪਜਾਰੇ ।
ਮਾਣੂ ਆਣ ਨਿਮਾਣੀ ਨੂੰ ਏਥੇ
ਮੇਰੀ ਨੈਂ ਵਿਚ ਤਾਹਜ਼ੇ ਹੁਲਾਰੇ ।
ਮੰਗਲ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤ ਚਾਉਂ ਵੇ ਰਾਹੀਆਂ !
ਮੈਨੂੰ ਬਣਦੇ ਨੀ ਚਾਉ ਮਲੁਾਰੇ ।
ਦੇਈਂ ਅਸੀਸ ਏ ਮੈਨੂੰ ਵੇ ਰਾਹੀਆ ।
ਹੋਣ ਤੈਨੂੰ ਬੀ ਦਰਸ ਦਿਦਾਰੇ :—
ਦੁਆਰੇ ਆਯਾ ਪਿਯ ਵਿਛੜੇ ਨ ਰਾਹੀਆ !
ਹਾਂ ਵਿਛੜੇ ਨ ਆਯਾ ਦੁਆਰੇ ।

ਮੇਹਰਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੁਗਤ ਸਿਹਰਾ ।

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੀਮ ਪਲਾਸ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਨਜਰ ਆਈ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਇਕ ਸਜਾਮ ਘਟਾ ਛਾਈ, ਓਦਾਸ ਨਜਰ ਆਈ,
ਹਾਂ ਸਹਮ ਪਿਆ ਬਰਸੇ, ਝੜ ਛਾਇ ਝੜੀ ਲਾਈ ।
ਸਤ ਰੰਗ ਤੁਸੀਂ ਚਮਕੇ, ਇਕ ਪੀਂਘ ਤੁਸੀਂ ਪਾਈ,
ਵਾ ਦਮਕ ਪਈ ਕਾਲਕ, ਮਿਟ ਨਾਲ ਗਈ ਕਾਈ । ੧.
ਇਕ ਤੋਲ ਪਈ ਬੱਤੀ, ਇਕ ਬੁਝੇ ਪਏ ਦੀਵੇ,
ਨਹੀਂ ਰਤੀ ਰਹੀ ਰੋਣਕ, ਦਿਲ-ਝਵੀਂ ਰਹੀ ਛਾਈ ।
ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਵ ਕਿਤੋਂ ਆਏ ਬਲਦੇ ਬਲਦੇ ਸੁਆਲੇ ।
ਗਲ ਲੱਗ ਗਏ ਆ ਕੇ, ਬੁੱਲ੍ਹ ਚੁੰਮ ਲਏ ਧਾਈ ।
ਫੁਹ ਕਿੰਵ ਦਈ ਨੂਰੀ, 'ਨਿਘ-ਜਿੰਦ' ਕਿਵੇਂ ਭਰਕੇ ?
ਹਾਂ, ਚਲੇ ਗਏ ਲਗ ਕੇ, ਪਰ ਫੇਰ ਰਹੇ ਛਾਈ ।
ਹਾਂ, 'ਨੂਰ-ਭਬਾਕਾ' ਏ, ਵਾਹ 'ਜੀਵਨ-ਝਾਕਾ' ਏ,
ਵਾਹ ਬੁਝਿਆ ਬਾਲ ਗਏ, ਕੁਈ ਜਿੰਦ ਨਵੀਂ ਪਾਈ । ੨.
ਕਈ ਦੇਰ ਲਗੇ ਲੱਕੜੀ, ਨਾਂ ਤੁੱਲ ਸਕਦੇ ਤੱਕੜੀ ।
ਜੌਂ ਸੈਲ ਪਏ ਮੁਰਦੇ, 'ਜਿੰਦ-ਨਿੰਘ' ਨਹੀਂ ਰਾਈ,
ਆ ਕੜਕ ਪਈ ਬਿਜਲੀ, ਫੁਹ ਲੱਗ ਗਈ ਰੰਗਲੀ,
ਭਾ ਚਮਕ ਪਈ ਨੂਰੀ, ਬਲ ਜਿੰਦ ਉਠੀ ਸੁਆਈ । ੩.
ਹਾਂ, ਰਾਤ ਅਨੋਰਾ ਏ, ਜਿਨ ਘੇਰ ਲਈ ਧਰਤੀ,
ਪੈ ਰਹੀ ਉਦਾਸੀ ਏ, ਛਾ ਰਹੀ ਇ ਉਦਰਾਈ ।
ਬਨ ਸੂਰਜ ਆਏ ਹੋ, 'ਫੁਹ-ਚਾਨਣ' ਲਜਾਏ ਹੋ,
ਇਕ 'ਚਾਨਣ-ਧੱਕਾ' ਹੋ, ਆ 'ਨੂਰ ਝਮਕ' ਲਾਈ ।
ਹਾਂ ਮੌਤ ਮਰਾਈ ਜੇ, 'ਜਿੰਦ-ਨੂਰ' ਵਸਾਇਆ ਜੇ,
ਇਕ ਪਲਕ ਨ ਲੱਗੀ ਏ, ਹਾਂ, ਇਹੋ ਬਿਰਦ ਸਾਈਂ ! ੪.
ਫੁਲ ਪੱਤ ਝੜੇ ਸਾਰੇ, ਛਾ ਸੁੰਦਰ ਰਹੀ ਡਾਲੀ,
ਦਿਲਗੀਰ ਬਣੀ ਰੰਗਤ, ਮੂੰਹ ਪਸਯ ਰਹੀ ਝਾਂਦੀ ।
ਹੁ ਬਸੰਤ ਤੁਸੀਂ ਆਏ, ਚੁਪ ਲੰਘ ਗਏ ਅੰਦਰ,
'ਜਿੰਦ-ਨਿੰਘ' ਭਰੀ ਸਾਰੇ, ਝਰਨਾਟ ਨਵੀਂ ਪਾਈ ।
'ਖਿੜ-ਚਟਕ' ਨੁਮੱਕਾ ਦੇ ਅਖ ਖੋਲ੍ਹ ਦਈ ਮੀਟੀ,
ਭਰ ਬੋਲ ਸ਼ਗੁਫੇ ਦੇ, 'ਲੁਟ ਹਾਸਯ' ਤੁਸੀਂ ਲਾਈ ।
ਵਾਹ ਮੁਇਆਂ ਜਿਵਾਏ ਹੋ, ਵਾਹ ਜਿੰਦੜੀ ਪਾਂਦੇ ਹੋ,
ਵਾਹ ਨਰ ਵਸਾਂਦੇ ਹੋ, 'ਫੁਹ-ਜਾਨ' ਤੁਸੀਂ ਜਾਈ । ੫.

ਕਲਗੀਧਰ ਰੂਪ ਮੋਹਿਆ ਦਿਲ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜਿਲਾ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾਜ਼ਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਦੋਹਰਾ ਵਾਲੀ ਫੁਹ ਤੁਸੀਂ ਤੋਂ ਉਤਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਕਿਸੇ ਕਾਰੇ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਨ ਪਰਚੇਗਾ ਏ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਨ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰੇ,
ਨ ਭੁੱਲੇਗਾ ਫਬਨ ਬਾਂਕੀ ਨ ਵਿਸਰੂ ਰੂਪ ਓ ਨਜਾਰੇ
ਜੁ ਤੱਕੇ ਰਾਤ ਭਿੰਨੀ ਨੂੰ ਜੁ ਨੈਣੀਂ ਅਰਸ ਤੋਂ ਆਵੇ
ਜੁ ਨੈਣੋਂ ਕਾਲਜੇ ਲੱਥੇ, ਤੇ ਲੁੱ ਲੁੱ ਜਾ ਵਸੇ ਪਜਾਰੇ;
ਜੁ ਛੇੜਨ ਲਹਿਰ ਪਜਾਰਾਂ ਦੀ ਪਰੀਤਾਂ ਦੀ ਖਿਰਨ ਛੇੜਨ,
ਜੁ ਮਾਰਨ ਖਿੱਚ ਕਟਕਾਂ ਦੀ ਹਿਲੋਰੇ ਦੇਣ ਹਿਤ ਵਾਰੇ;
ਕਸਕ ਮਾਰਨ ਓ ਦਰਦਾਂ ਦੀ, ਓ ਲੱਗੇ ਦਰਦ ਹੈ ਪਜਾਰੀ,
ਰਖੇ ਘਾਇਲ ਕਲੇਜੇ ਨੂੰ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਚੀਸ ਫਿਰ ਮਾਰੇ;
ਓ ਨੈਣੀ ਨੀਰ ਭਰ ਲਯਾਵਨ ਉਛਾਲਨ ਵਲਵਲੇ ਦੇ ਦੇ
ਓ ਲੁੱ ਕੰਡੇ ਕਰੀ ਰੱਖਣ ਤੇ ਗਦਗਦ ਕੰਠਿਦਲਹਾਰੇ;
ਓ ਭੁੱਲਣ ਰੂਪ ਕਦ ਬਾਂਕੇ ਓ ਉਹਲੇ ਹੋਣ ਕਦ ਪਜਾਰੇ,
ਓ ਰੱਖਣ ਖਿੱਚ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਤੇ ਦੇਂਦੇ ਪਜਾਰ ਦੀਦਾਰੇ;
ਓ ਕਲਗੀ ਨੌਕ ਚੁਭਦੀ ਹੈ, ਕਲੇਜੇ ਕਸਕਦੀ ਧਸਦੀ
ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲੇ ਕੁਈ ਉਸ ਨੂੰ, ਤੇ ਪਰਚੇ ਲੋਕ ਪਰਚਾਰੇ ।
ਨ ਪਰਚਾਵੇ ਅਸਾਂ ਤਾਈਂ ਨ ਪਰਚਾਵੇ ਨ ਪਰਚਾਵੇ,
ਨ ਪਰਚੇਗਾ ਏ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਨ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰੇ ।

ਮੀਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦਾ ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸਿੰਧੜਾ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਹੋ ਗਿਆ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਹੋ ਗਿਆ ਰਾਜਾ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਗੁਰ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਮੈਂ ਹਾਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੈ ਫਰਕ ਸਾਰਾ ਖੋ ਗਿਆ ।
ਵੱਸ ਮੇਰੇ ਹੋਵਦਾ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਹਰ ਮਾਰਦਾ,
ਦੇਖਦਾ ਜੇ ਦੂਸਰਾ, ਨਾਂ ਸੀਸ ਰਾਜਾ ! ਹਾਰਦਾ ।
ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਜਗਤ ਸੰਵਰੇ ਕੀਤੀਆਂ,
ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਰਹਿ ਨ ਸਕਦਾ ਨਾਮ ਬਿਨ ਗੁਰਲੀਤਿਆਂ ।
ਇਸ ਲਈ ਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਤੇਜ ਗੁਰ ਦਾ ਅੰਤਿ ਹੈ,
ਗੁਰੂ 'ਮੈਨੂੰ' 'ਮੈਂ' ਤੁੰ ਮੇਰੀ ਨਿਕਟ-ਵਰਤੀ ਸੱਤਿ ਹੈ ।
ਮੈਂ ਕਦੀ ਹੋ ਓਪਰਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਪਰ ਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਅਪਣਾ ਮੋਹਰ ਹੈ ਜੌਂ ਛਾਪ ਨੂੰ ।
ਮੈਂ ਜਿ ਆਪਾ ਆਪ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਾਲਣ ਜਾਣਦਾ,
ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਫੇਰ ਬੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਾਲ ਨ ਜਾਣਦਾ ।

ਵਿਛੜਨ ਵੇਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ

(ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੀ, 'ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਪਿਆਰੇ' ਵਿਚੋਂ)

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ ਸਿੰਧੜਾ ਮਿਲੇ ਹੋਏ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ ।
ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਆਣਾ ਜੀ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੂਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਚੱਲੇ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰ ! ਮੁੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਣਾਂ !
ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਵਾਸ ਰਹੇ, ਜਦ ਅਖ ਉਹਲੇ ਹੋ ਜਾਣਾਂ ।
ਯਾਦ ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਬਖਸ਼ੀ ਆਪੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਪੁਗਾਣਾਂ,
ਇਕ ਦਮ ਕਦੇ ਨ ਵਿਸਰੋ ਸਾਨੂੰ ! ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਾਣਾਂ ।
ਯਾਦ ਅਸਾਡੀ ਪਵੇ ਜਿ ਢਿੱਲੀ ਇਸ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਰਖਾਣਾਂ,
ਅੱਜ ਚਲੇ ਹੋ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ! ਮੁੜ ਬੀ ਫੇਰਾ ਪਾਣਾਂ ।
ਰੁਲਦੇ, ਖੁਲਦੇ, ਨੀਵਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਲੜ ਨਾਂ ਕਦੇ ਛੁਡਾਣਾਂ ।

ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਢਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਅ' ਦਾ ਘਰ—'ਵਾਰਿਆ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੂਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੋਕ—ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ !

ਜੀਉ ਸਦਕੇ ਕਰ ਕਰ ਵਾਰਿਆ ।

ਮੈਂ ਤਕਦੀ ਤਕਦੀ ਹਾਰੀਆਂ,
ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਸਾਰੀਆਂ
ਹੁਣ ਆਜਾ ਰੱਬ ਸੁਆਰਿਆ !
ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ ! ੧.

ਸਿਕ ਸਿਕਦੀ ਲੋਚਾਂ ਲੋਚਦੀ,
ਨਿਤ ਦਰਸਨ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦੀ,
ਤੋਂ ਦਰਸਨ ਤੋਂ ਜੀ ਵਾਰਿਆ,
ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ ! ੨.

ਨਿਤ ਤਰਸ ਤਰਸ ਕੇ ਹੁੱਟੀਆਂ
ਮੈਂ ਬਿਰਹੋਂ ਨੇ ਫੜ ਕੁੱਠੀਆਂ,
ਜੀ ਹਾਵਿਆਂ ਨੇ ਹੈ ਗਾਰਿਆ,
ਮਿਲ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ ! ੩.

ਆ ਮਿਲਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਿਹਾਗ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਢਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ ।

ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵਾਰਿਆ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੂਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਏ ਜੀਉੜਾ ਤੇਥੋਂ ਵਾਰਿਆ,
ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰਿਆ,
ਪਾ ਫੇਰਾ ਤਾਰਨ ਹਾਰਿਆ !
ਆ ਮਿਲ ਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ ! ੧.

ਗੁਣ ਪੱਲੇ ਰਾਸ ਨ ਮੁੱਝ ਦੇ,
ਮਨ ਤਨ ਹਨ ਅਵਗੁਣਿ ਭੁੱਜਦੇ,
ਪਰ ਤਰਸਨ ਨੈਣ ਦੀਦਾਰਿਆ,
ਆ ਮਿਲਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ ! ੨.

ਹੇ ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕਾ !
ਹੇ ਰਬ ਸਾਈਂ ਦੇ ਬਾਲਕਾ !
ਜਿਨ ਜਗ ਨੂੰ ਆਪੇ ਤਾਰਿਆ,
ਆ ਮਿਲਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ ! ੩.

ਤੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਸਮਰੱਥ ਹੈਂ,
ਮੈਂ ਤਾਰਨ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ,
ਜਿਨ ਪਾਪਾਂ ਪਕੜ ਪਛਾੜਿਆ,
ਆ ਮਿਲਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ ! ੪.

ਹੁਣ ਬਖਸ਼ੀ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰਨੇ,
ਨਾ ਔਗੁਣ ਚਿੱਤ ਚਿਤਾਰਨੇ,
ਹੁਣ ਬਖਸ਼ ਮਿਲਾਵਣ ਹਾਰਿਆ !
ਆ ਮਿਲਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ ! ੫.

ਅਜ ਲੋਕ ਕਹਿਣ ਗੁਰਪੁਰਬ ਹੈ
ਮੈਂ ਵਿੱਚ ਨ ਕੋਈ ਕੁਰਬ ਹੈ,
ਕਰ ਮਿਹਰ ਤੇ ਦੇਹ ਦੀਦਾਰਿਆ,
ਆ ਮਿਲਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰਿਆ ! ੬.

ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਪਯਾਰੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ । ਤਾਲ ੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਅੱਜ ਆਈ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੂਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ! ਗੁਰ ਹੋਕੇ ਅੱਜ ਆਈਂ,
ਹਿਰਦੇ ਨਿਵਾਸ ਪਾਈਂ, ਦਿਲ ਦਾ ਬਣੀਂ ਤੂੰ ਸਾਈਂ ।

ਨਾਨਕ ਨਿਰਾ ਨ ਜਾਣਾਂ, ਜਾਣਾਂ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਮੇਰਾ,
ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਅਪਣਾ, ਹਿਰਦੇ ਚਰਨ ਟਿਕਾਈਂ ।

ਦੀਦਾਰ ਗੁਰ ਜੀ ਤੇਰਾ, ਹਰਿ ਰੂਪ ਮੈਂ ਤਕਾਵਾਂ,
ਹਿਰਦੇ ਵਿਖੇ ਬਿਠਾਵਾਂ, ਘੋਲੀ ਘੁਮਾਈ ਜਾਈਂ ।

'ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਮੇਰਾ', ਅਪਣੱਤ ਦਾਨ ਕਰਨੀ;
 'ਅਪਣਾ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਾ' ਬਾਕੀ ਨ ਵਿੱਥ ਕਾਈ।
 'ਮੈਂ' ਨਾਲ 'ਮੇਰੀ' ਸਾਰੀ, ਤੇਰੇ ਹੀ ਪਰ ਟਿਕਾਵਾਂ;
 ਮੇਰਾ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਦਹੀ, ਆਲਾਪ ਇਹ ਕਰਾਈ।
 'ਤੇਰਾ ਮੈਂ ਹੇ ਗੁਰੂ ਜੀ!' ਦੂਜਾ ਦੇ ਵਾਕ ਗਾਵਾਂ;
 'ਤੇਰਾ ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ ਤੇਰਾ' ਸਦਾ ਜਪਾਈ।
 'ਤੂੰ ਤੂੰ' ਸਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ, 'ਮੈਂ ਮੈਂ' ਸਦਾ ਹਾਂ ਤੇਰਾ;
 ਐਸੀ ਦੇ ਗੰਢ ਬੱਝੇ, ਟੁੱਟੇ ਨ ਫਿਰ ਕਦਾਈ।
 ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਨਾਨਕ, 'ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਤੂੰ'।
 ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਅਪਣਾ, ਅਪਣਾ ਸਦਾ ਬਨਾਈ।
 ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਹੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ, ਤੇਰੇ ਹੀ ਚਰਨ ਸੇਵਾਂ;
 ਤੇਰਾ ਹੀ ਨਾਮ ਪਯਾਰਾ, ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੁਰੂ 'ਜਪਾਈ'।
 ਰੱਖੀਂ ਸਦਾ ਹੀ ਸਨਮੁਖ, ਅਪਣੇ ਬਿਰਦ ਦੇ ਸਦਕੇ,
 ਸਨਮੁਖ ਜਗਤਿ ਵਸਾਈਂ ਸਨਮੁਖ ਹੀ ਸਦ ਬੁਲਾਈਂ।

ਖਹਿੜਾ ਛੁੱਟਾ ਸ਼ੌਂਕ ਦਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜੋਗ ਨਾਲ ਭੈਰਵੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ।
 ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪। ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਲੋਕ ਦਾ'
 ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਫੇਰਾ ਪਾਇਆ
 ਸਿਦਕੀ ਨੂੰ ਆ ਦਰਸ ਦਿਖਾਇਆ,
 ਖਹਿੜਾ ਛੁੱਟਾ ਸ਼ੌਂਕ ਦਾ,
 ਹੁਣ ਕੀ ਮਿਹਣਾ ਲੋਕ ਦਾ ? ੧
 ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਆਸ ਪਿਆਸੀ
 ਦਰਸਨ ਕਾਰਨ ਫਿਰੀ ਉਦਾਸੀ,
 ਮਿਲ ਪਿਆ ਮਾਲਕ ਲੋਕ ਦਾ,
 ਹੁਣ ਕੀ ਮਿਹਣਾ ਲੋਕ ਦਾ ? ੨
 ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਲਾਯਾ,
 ਉੱਜੜ ਖੇੜਾ ਆਣ ਵਸਾਯਾ,
 ਡੇਰਾ ਭੱਜਾ ਰੋਕ ਦਾ,
 ਹੁਣ ਕੀ ਮਿਹਣਾ ਲੋਕ ਦਾ ? ੩
 ਦੁਇਆਂ ਦੀ ਹੁਣ ਗਈ ਮੁਬਾਜੀ,
 ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ ਮੈਂ ਤੇ ਰਾਜੀ,
 ਬਿਰਹੁ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਸ਼ੋਕਦਾ,
 ਹੁਣ ਕੀ ਮਿਹਣਾ ਲੋਕ ਦਾ ? ੪

ਸ਼ੌਂਕ ਦੇਵੇ।

ਗੁਣ ਅਵਣਗੁਣ ਮੇਰਾ ਬਖਸ਼ ਲਿਆਸੁ
 ਆਪੇ ਚਰਨੀ ਲਾਇ ਲਿਆਸੁ,
 ਠਾਰਿਆ ਸੁ ਮਨ ਧੋਕਦਾ^੧
 ਹੁਣ ਕੀ ਮਿਹਣਾ ਲੋਕ ਦਾ ? ੫
 ਮੈਂ ਟਹਿਲਣ, ਗੁਰ ਤਾਰਕ ਮੇਰਾ,
 ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਮੇਰਾ,
 ਪਾਟਿਆ ਪਰਦਾ ਰੋਕ ਦਾ,
 ਹੁਣ ਕੀ ਮਿਹਣਾ ਲੋਕ ਦਾ ? ੬

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਅੰਡਣ ਆਇਆ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗਨੀ—ਪਹਾੜੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।
 ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਆਇਆ' ਈ ਪਰ ਹੈ।
 ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੋਕ—ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਅੰਡਣ ਆਇਆ

ਆਇਆ ਆਇਆ ਆਇਆ ਈ।

ਘੋਲੀ ਵੇਵਾਂ ਉਨ੍ਹੇ ਰਾਹਾਂ ਤੋਂ ਜਿਤ ਰਾਹੋਂ ਟੁਰ ਆਇਆ ਈ,
 ਚਰਖਾ ਚੁੱਕ ਅੱਭ ਵਿਚ ਘੱਤਾਂ, ਗੁਹੜਾ ਕਾਗ ਉਡਾਇਆ ਈ,
 ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ ਕੰਮ ਨੂੰ ਮਾਏ ! ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਚਿਤ ਚਾਇਆ ਈ।
 ਜਿਸ ਸੁਹਣੇ ਨੂੰ ਸਿਕ ਸਿਕ ਲੱਥੀ ਆਪੇ ਅਜ ਘਰ ਆਇਆ ਈ।
 ਚੰਦ ਵੇਖ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਿਆ ਵਿਹੜੇ ਭਾਗ ਲਗਾਇਆ ਈ।
 ਕਲਗੀ ਜਿਹਾ ਸੀਸ ਤੇ ਸੌਹੇ ਮੱਥੇ ਨੂਰ ਸੁਹਾਇਆ ਈ।
 ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨਿਗਾਹੋਂ ਵਸਦੇ ਤਾਰਿਆਂ ਮੀਂਹ ਵਸਾਇਆ ਈ।
 ਖਿੱਚਾਂ ਲਾ ਕੇ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਾ, 'ਖਿਚ-ਪੂਰਨ' ਅਜ ਆਇਆ ਈ।
 ਦਿਓ ਮੁਥਾਰਿਕ ਰਲ ਮਿਲ ਸਹੀਓ ! ਜੋ ਲੋੜਯਾ ਮੈਂ ਪਾਇਆ ਈ।

ਵੇ ਤੇਰੀਆਂ ਧੰਨ ਕਮਾਈਆਂ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਖਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ! ਏ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ'
 ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਟੋਕ—ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਿਆ ਤੇਰੇ ਕਮਾਲ,

ਵੇ ਕੌਮਾਂ ਮੋਈਆਂ ਜਿਵਾਈਆਂ !

ਮੁਰਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤੂੰ ਆਪ ਜਿਵਾਲ,

ਵੇ ਤੇਰੀਆਂ ਧੰਨ ਕਮਾਈਆਂ !

ਅਰਸ਼ੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਤੂੰ ਹੇਠਾਂ ਵੇ ਆਯਾ,

ਵੇਖੋ ਅਸਾਨੂੰ ਹੈ ਜੁਲਮਾਂ ਦਬਾਯਾ,

^੧ਧੁਖਦਾ ਮਨ।

ਤੇ ਹੋਯਾ ਬੁਰਾ ਹੈ ਅਸਾਡਾ ਹਵਾਲ
ਵੇ ਰੋ ਰੋ ਦੇਈਏ ਦੁਹਾਈਆਂ । ਕਲਗੀਆਂ... ੧.

ਅਮਿਤ ਛਕਾ ਸਾਨੂੰ ਗੋਦੀ ਤੂੰ ਲੀਤਾ
ਅਣਖ ਜਗਾਈ ਤੇ ਉੱਚਿਆਂ ਕੀਤਾ,
ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਤੂੰ ਸਾਈਂ ਦੇ ਨਾਲ,
ਵੇ ਜੋਤਾਂ ਅੰਦਰ ਜਗਾਈਆਂ । ਕਲਗੀਆਂ ੨.

ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਤੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦਾ ਜਾਮਾਂ
ਦਾਈਆ ਉਚੇਰਾ ਵਡੇਰੜਾ ਹਾਮਾਂ,
ਮਾਥੇ ਚਮਕੇ ਜਮਾਲੇ ਜਲਾਲ,
ਵੇ ਤੇਗਾਂ ਹੱਥ ਫੜਾਈਆਂ । ਕਲਗੀਆਂ... ੩.

ਖਾਲਸਾ ਹੋ ਅਸਾਂ ਤੇਗਾਂ ਚਲਾਈਆਂ
ਛਾਤੀਆਂ ਡਾਹ ਅਸਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾਈਆਂ,
ਬਦਲੀ ਕਦੇ ਵੀ ਨ ਅਸਾਂ ਨੇ ਚਾਲ,
ਵੇ ਨਾਂ ਪਿਠਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ । ਕਲਗੀਆਂ... ੪.

ਖਾਲਸੇ ਤੇ ਕਹਿਰ ਕਟਕਾਂ ਦੇ ਆਏ,
ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਓ ਝੱਲ ਦਿਖਾਏ,
ਖਾਲਸਾ ਹੋਯਾ ਕਦੇ ਨ ਮਲਾਲ,
ਵੇ ਕਲਾਂ ਦੂਣ ਸਵਾਈਆਂ । ਕਲਗੀਆਂ... ੫.

ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਦਿਵਾਈਂ,
ਨਿਗਾਹਾਂ ਸਦਾ ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਰਖਾਈਂ,
ਬਖਸ਼ੀਂ ਤੂੰ ਨਾਮ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਘਾਲ,
ਤੇ ਹੋਵਨ ਸਫਲ ਕਮਾਈਆਂ । ਕਲਗੀਆਂ... ੬.

ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਦਾਰੇ ਅਸਾਨੂੰ ਆ ਦੇਵੀਂ,
ਨਾਓ ਅਸਾਡੀ ਸਦਾ ਆਪ ਖੇਵੀਂ,
ਦੇਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਂ ਅਜ ਨਿਹਾਲ,
ਵੇ ਸਾਡੀਆਂ ਏਹੇ ਦੁਹਾਈਆਂ । ਕਲਗੀਆਂ... ੭.

ਤੇਰਾ ਪੁਰਬ ਖਾਲਸਾ ਅੱਜ ਮਨਾਵੇ,
ਸਦਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪਿਆ ਜਾਵੇ,
ਭੋਟਾ ਧਰੇ ਆਪਣਾ ਜਾਨ ਮਾਲ,
ਤੇ ਤੇਨੂੰ ਦੇਵੇ ਵਧਾਈਆਂ । ਕਲਗੀਆਂ... ੮.

ਸੱਦ ਸੁਣੇਂਦੀਆਂ ਮਾਏ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜੋਗ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—
੮ । ਲਯ—ਚਲੰਤ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਜਗਾਇਆ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੂਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਸਤਾਰਿਆਂ ਵਾਲੀ,
ਸਾਨੂੰ ਸੁਤਿਆਂ ਕਿਸਨੇ ਜਗਾਇਆ ?
ਕੋਈ ਨ ਜਾਗੇ ਕੋਈ ਨ ਦਿੱਸੇ,
ਏ ਕਿਸ ਨੇ ਆ ਨਾਦ ਵਜਾਇਆ ?

ਅੰਮਾਂ ਨੀ ਇਹ ਵਾਜ ਉਹੋ ਨੀ,
ਜੋ ਧੁਰ ਅਸਮਾਨੋਂ ਆਵੇ,
ਚੀਰ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਤਿ ਮੰਡਲਾਂ ਨੂੰ ਛੁਹ ਛੁਹ,
ਸਾਡੇ ਸੀਨੇ ਨੂੰ ਆਨ ਵਿੰਨ੍ਹਾਵੇ ।
ਖਾ ਮਿਸ਼੍ਰਾਬ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਵਾਲੀ,
ਏ ਮੀਂਡ ਨਿਛੱਤਰੋਂ ਲੈਂਦੀ,
ਬਰਦਾਦੀ ਰਸਭਿੰਨੜੀ ਆਂਦੀ,
ਸਾਨੂੰ ਸੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਣ ਜਗਾਦੀ,
ਆਪਾ ਤਾਂ ਕੰਥ ਸਰੋਦ ਹੁ ਜਾਂਦਾ,
ਤੇ ਲੂੰ ਲੂੰ ਲਹਿਰ ਛਿੜਾਂਦੀ ।
ਸਾਜ਼ ਛਿੜੇ ਜਿਉਂ ਲਰਜ਼ ਛਿੜੇਂਦੀ,
ਤੇ ਰੂਪ ਰਾਗ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ।
ਓਹੋ ਸੱਦ ਮਾਹੀ ਦੀ ਸਹੀਓ !
ਜੋ ਮੁੜ ਮੁੜ ਫੇਰਾ ਪਾਵੇ,
ਓਹੋ ਲਹਿਰ ਸੰਗੀਤ ਸੁਹਣੇ ਦੀ
ਜੋ ਟੁੰਬ ਟੁੰਬ ਪੀੜ ਛਿੜਾਵੇ,
ਓਹੋ ਸੱਦ ਅਰਸ ਤੋਂ ਆਵੇ
ਨੀ ਓਹੋ ਤਣੀ ਖਿਚਾਵੇ ।
ਓਹੋ 'ਯਯਾਰ-ਅਣੀ' ਉਸ ਸਦ ਦੀ
ਜੋ ਖੁੱਭ ਕਲੇਜੇ ਜਾਵੇ ।
ਓਸੇ 'ਪਯਾਰ-ਧੁਨੀ', ਅਨੀ ਸਹੀਓ !
ਸਾਨੂੰ ਫੇਰ ਆ ਟੁੰਬ ਜਗਾਇਆ ।
ਗਾਫਲ ਸੁੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਲਾਈ
ਸੁਹਣੇ ਦੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਾਇਆ ।
ਅਸੀਂ ਜਾਤਾ ਸੀ 'ਅਸੀਂ' ਪਯਾਰ ਕਰੋਂਦੇ
ਤੇ ਸੁਹ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ,
'ਅੱਗੇ ਬੇ ਪਰਵਾਹ ਓ ਸੁਹਣਾ
ਅਸੀਂ ਆਪਾ ਘੋਲ ਘੁਮਾਈਏ' ।
ਬੁਠ ਨੀ ਸਹੀਓ ਬੁਠ ਭੁਲੇਵਾਂ
ਸਾਨੂੰ ਸਾਰ ਨ ਪਯਾਰ ਕਰਨ ਦੀ,
ਪਯਾਰ ਕਰੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਨਾਵੇ
ਉਹਨੂੰ ਜਾਚ ਹੈ ਪਯਾਰ ਭਰਨ ਦੀ ।
ਆਪੇ ਓ ਸਾਨੂੰ ਟੁੰਬ ਜਗਾਵੇ
ਤੇ ਸੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਦ ਸੁਣਾਵੇ ।
ਸੱਦ ਅਰਸ ਤੋਂ ਵੰਝਲੀ ਦੀ ਆਪੇ
ਸਾਡੇ ਸੀਨੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਖੁਭਾਵੇ ।
ਆਪੇ ਪਯਾਰ ਪੰਝੁੜੇ ਚਾ ਪਾਏ,
ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੁਲਾਰੇ
ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ 'ਅਸੀਂ' ਪਯਾਰਾਂ ਵਾਲੇ
ਸਾਡੇ ਸ਼ਹੁ ਜੀ ਰਹਿਨ ਨਿਆਰੇ ।
ਅੰਮਾਂ ਨੀ ! ਅਜ ਫੇਰ ਸਜਨ ਨੇ
ਸਾਨੂੰ ਫੇਰ ਨੀ ਟੁੰਬ ਜਗਾਇਆ ।
ਅਰਸਾਂ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਿੰਨ੍ਹ ਵਿੰਨ੍ਹੇਂਦਾ
ਉਹਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸ਼ ਆਇਆ ।

ਕਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਿਰ ਗੁਦ ਦੇ ਮੋਰਾ
ਮੇਰੇ ਹਥਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਦੀ ਲਾਈ।
ਰੂਪ ਦੀ ਰੱਤੀ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਮੈਨੂੰ
ਮੈਨੂੰ ਸੁਹਣਾ ਲਵੇ ਗਲ ਲਾਈ।
ਛੱਡ ਨੀ ਅੰਮੀਏਂ ! ਮੇਰੇ ਮੁਹਾਬੇ
ਹੁਣ ਸ਼ਹੁ ਦੀ ਸ਼ਹੁ ਦੀ ਹੋਵਾਂ।
ਨਿਰੀ ਨਿਰੀ ਉਸ ਮਾਹੀ ਦੀ ਹੋਵਾਂ
ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਪਜਾਰ ਪੁਰੇਵਾਂ।
ਹਾਇ ! ਸਵਾਂ ਨ ਮੈਂ ਗਾਫਲ ਹੋਕੇ,
ਸਾਨੂੰ ਲੋਰੀ ਦਈਂ ਨ ਤੂੰ ਮਾਏ !
ਸਦਾ ਜਗੇਂਦੇ ਦੇ ਸਦ-ਰੰਗ-ਰੱਤੀ
ਰਹਾਂ ਸੁਹਣੇ ਦੇ ਅੰਕ ਸਮਾਏ !
ਟੁੱਧ ਕਲੇਜਾ ਵਲੰਧਰਨ ਵਾਲੀ
ਸਾਨੂੰ ਸੱਦ ਸੁਣੇਂਦੀਆਂ ਮਾਏ !
ਕੰਨ ਸੁਣੀਵਣ ਵਾਲੀ ਨ ਸੱਦ ਦੇ
ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸ਼ ਮਾਏ !
ਸੈਨਤ ਦੇ ਖਿਚਣ ਕਲੇਜਿਆਂ ਵਾਲੀ
ਉਸ ਪਜਾਰੇ ਦੇ ਅੰਕ ਮਿਲਾਏ !
ਫਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ
ਇਹ ਸੱਦ ਬੁਟਾਂਦੀ ਆ ਮਾਏ !

ਨੁਮਰੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਦੇਸ਼ਕਾਰ। ਤਾਰ—੩। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਗਤ—ਪੰਜਾਬੀ ਠੋਕਾ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਈ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਤੁੱਠੀਓ ਜੀ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ। (ਮਾ ਉੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ
ਲਗਦਾ ਹੈ)।

‡ ‡ ‡

ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ, ਜੀਓ ! ਤੁੱਠੀਓ ਤੁੱਠੀਓ ਜੀ
ਜਿੰਦ ਗੁਸੀ ਆਕੇ ਬਿਰਹੋਂ ਨੇ ਮੇਰੀ,
ਇੱਕੋ ਹੀ ਓਟ ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਨੂੰ ਤੇਰੀ
ਵਾਂਝ ਮੇਘਾਂ ਦੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੁੱਠੀਓ ਜੀ !
ਗਾਉਣ ਦੀ ਤਰਤੀਬ—

ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ, ਜੀਓ ! ਤੁੱਠੀਓ ਤੁੱਠੀਓ ਜੀ !

ਜਿੰਦ ਗੁਸੀ ਆ ਕੇ ਬਿਰਹੋਂ ਨੇ ਮੇਰੀ, ਜੀ...
ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ, ਜੀਓ ! ਤੁੱਠੀਓ ਤੁੱਠੀਓ ਜੀ !

ਇਕੋ ਹੀ ਓਟ ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਨੂੰ ਤੇਰੀ, ਜੀ...
ਵਾਂਝ ਮੇਘਾਂ ਦੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੁੱਠੀਓ, ਜੀ...
ਜਿੰਦ ਗੁਸੀ ਆਕੇ ਬਿਰਹੋਂ ਨੇ ਮੇਰੀ, ਜੀ...
ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ, ਜੀਓ ! ਤੁੱਠੀਓ ਤੁੱਠੀਓ ਜੀ !

ਨੁਮਰੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਦੇਸ਼। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।
ਲਯ—ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਬਹੀਆਂ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਮੇਰੀਆਂ ਬਹੀਆਂ ਗਹੋਂ
ਮੇਰੀਆਂ ਬਹੀਆਂ ਗਹੋਂ ਜੀ,
ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਮੇਰੀਆਂ ਬਹੀਆਂ ਗਹੋਂ ਜੀ !
ਰਾਤ ਹਨੇਰੀ,
ਤਿਲਕਣ, ਤਿਲਕਣ
ਹਾਇ ! ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ, ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਰਹੋ ਜੀ !
ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ !...

ਰਾਤੀਂ ਹੋਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦੀ
ਸਿੱਕ' ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਰਾਤੀਂ ਹੋਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ !
ਚੈਨ ਨ ਆਵੇ ਇਸ ਮਨ ਮੇਰੇ, ਰਾਤੀਂ ਹੋਈਆਂ ਵੱਡੀਆਂ !
ਜਿਤ ਧਰਤੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਵਸਦਾ, ਸੁਰਤਾਂ ਉਸ ਦਿਸ਼ ਗੱਡੀਆਂ !
ਚਲੋਂ ਸਹੀਓ ਹੁਣ ਛੇਤੀ ਚੱਲੀਏ, ਮਾਰ ਉਲਾਂਘਾਂ ਵੱਡੀਆਂ !
ਜਾਨ ਜਾਨ ਵਿਚ ਤਦੋਂ ਆਵਸੀ, ਚਰਨੀਂ ਜਾ ਜਦ ਲੱਗੀਆਂ !

ਪੰਡਤ ਸ਼ਿਵ ਦੱਤ ਦਾ ਬਿਰਹਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਾਪ ਹਰੇ
ਦੀ' ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਟੋਕ—ਮੈਂਡੀ ਦੇਹ ਨਿਮਾਣੀ ਲਾਲ ਵੇ !

ਮੈਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਸੱਦਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਸ ਬਹਾਲ ਵੇ !
ਇਕ ਵੇਰੀ ਤੱਕੀਂ ਅੱਖੀਓ ਮੈਨੂੰ ਤਕ ਤਕ ਕਰੀਂ ਨਿਹਾਲ ਵੇ !
ਦਿਹੁ ਪੁੰਨੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮਾਂ ! ਕੁਈ ਦਮ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਾਲ ਵੇ !
ਇਸ ਚਰਖੇ ਨੂੰ ਘੁਣ ਖਾ ਗਿਆ, ਸਿਰਲੋਂਦਾ ਦਿਸਦਾ ਕਾਲ ਵੇ !
ਕਰ ਮਿਹਰ ਪੁਰਾਣੇ ਦਾਸ ਤੇ ਇਕ ਬਿਰਦ ਆਪਣਾ ਪਾਲ ਵੇ !
ਕਰ ਬਹੁੜੀ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ਦਰ ਵੱਠਾ ਦਾਸ ਸੰਭਾਲ ਵੇ !

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਉਸਤਤੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਛੋਪਾਲੀ ਕਲਯਾਣ । ਤਾਲ—ਗਤ—ਦਾਦਰਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—
੬ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਏਕ' ਤੇ
ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਅਨਾਥ ਨਾਥ ਏਕ ਤੂੰ, ਸਨਾਥ ਨਾਥ ਏਕ ਤੂੰ
ਨਿਥਾਵਿਆਂ ਸਥਾਉਂ ਤੂੰ, ਨਿਓਟਿਆਂ ਦੀ ਛਾਉਂ ਤੂੰ । ੧.
ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਤੂੰ ਮਾਣਦਾ, ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਸਿਆਣਦਾ,
ਜ਼ਿਮੀਂ ਪਿਆ ਜੂ ਪਾਂਵਦਾ, ਗਲੇ ਦਿ ਨਾਲ ਲਾਂਵਦਾ ! ੨.
ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜੇ ਕਦੇ ਕਿਤੇ ਝੁਬੰਦਿਆਂ ਤੂੰ ਹੈ ਤਕੇ
ਬਚਾਂਵਦਾ, ਰਖਾਂਵਦਾ, ਤਰਾਂਵਦਾ, ਪੁਚਾਂਵਦਾ । ੩.
ਵਿਗਾੜਿਆਂ ਸੁਵਾਰ ਦੇ, ਸੁਵਾਰਿਆਂ ਸਿੰਗਾਰ ਦੇ,
ਸਿੰਗਾਰਿਆਂ ਮਿਲਾਇ ਦੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਰੈ ਪੁਚਾਇ ਦੇ । ੪.
ਸੁਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੂੰ ਤੁਸੀਂ, ਕਰੇ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਦੁਖੀ ਅਸੀਂ,
ਤਰਾ ਲਓ, ਬਚਾ ਲਓ, ਸੁਣਾਗਤਾਂ ਸਮਾ ਲਓ । ੫.
ਸਮੁੱਥੇ ਤੂੰ ਬਚਾਣ ਨੂੰ, ਅਸਾਡਤਾਂ ਹੈ ਮਾਣ ਤੂੰ,
ਦਰ ਆ ਪਏ ਬਚਾ ਲਓ ਲੜ ਲੱਗਿਆਂ ਤਰਾ ਲਓ । ੬.

ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ

(ਦੂਜੀ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵੇਲੇ)

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸੋਹਣੀ । ਤਾਲ—ਪਸ਼ਤ-੩ । ਗਤ—ਚਲੀਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਮੋੜੀਆਂ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਹੈ ਦੇਰ ਹੋਈ ਵੀਰ ਜੀ ! ਵਾਗਾਂ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਮੋੜੀਆਂ,
ਨਾਂ ਸੁਖ ਸੁਨੇਹਾਂ ਘੱਲਿਆ, ਕੀ ਮੋਹ ਤਣਾਵਾਂ ਤੋੜੀਆਂ ?
ਨਾਂ ਸੁਖਨਜਾਂ ਵਿਚ ਦਰਸ ਹੋਏ, ਧਯਾਨ ਵੀ ਹੈ ਹਾਰਿਆ,
ਏ ਭੇਣ ਵਾਰੀ, ਵੀਰ ਅਰਸੀ ! ਕਿਉਂ ਅਸਾਂ ਵੀਸਾਰਿਆ ?
ਹੈ ਰੂਪ ਆਤਮ ਵੀਰ ਜੀ ! ਹੈ ਅਸਾਂ ਸਾਕ ਪਛਾਣਿਆਂ,
ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਦਾਯਾ ਰੂਪ ਹੋ ਅੰਗੁਣ ਕਦੇ ਨਾਂ ਛਾਣਿਆਂ ।
ਹਾਂ, ਬੰਨ੍ਹ ਦਾਵੇ ਸਾਕ-ਗੀਰੀ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਆਪ ਤੇ,
ਨਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਰੂਪ ਰੱਬੀ ਆਪਣਾ ਕਰ ਬਾਪਦੇ ।
ਹੈ ਵਾਛ ਸੂਰਜ ਜਗਤ-ਸਾਂਝੇ ਤਾਰਦੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ,
ਮੈਂ ਕਮਲ ਵਾਛ ਸੂਰਬੀ ਹਾਂ ਜਾਣਦੀ ਨਾਂ ਸਾਰ ਨੂੰ ।
ਬਖਸ਼ਿੰਦੇ ਹੋ, ਹੋ ਸਤਿਗੁਰ ! ਬਖਸ਼ੋ ਜੁ ਭੁੱਲਾਂ ਸਾਡੀਆਂ,
ਮੋੜੇ ਮੁਹਾਣਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਤਾਪਾਂ ਹੁਯਾਂ ਰੁਣ ਭਾਵੀਆਂ ।
ਮੈਂ ਨੇਣ ਭਰ ਭਰ ਆਂਵਦੇ, ਭੁਲ੍ਹ ਜਾਂਵਦੇ ਫਿਰੇ ਭਰਦਿਆਂ,
ਫਿਰ ਝੁਲ੍ਹਦੇ, ਫਿਰ ਰੋਕਦੀ, ਜਾਂਦੇ ਜਰੇ ਨਾਂ ਜਹਦਿਆਂ ।

ਜਦ ਸੱਦ ਸੁਹਣੀ ਹੋਵਦੀ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਬੰਨੀ ਜਾਂਵਦੀ,
ਮੈਂ ਵਿਚ ਦਲੀਜ਼ੇ ਥਿੜਕਦੀ ਮੁੜ ਹੋ ਨਿਰਾਸੀ ਆਂਵਦੀ ।
ਜੇ ਵਾਜ ਮਿੱਠੀ ਆਂਵਦੀ, ਮੈਂ ਵੀਰ ਜਾਣਾ ਆ ਗਿਆ,
ਯਾ ਸਾਰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਪਯਾਰਾ ਲੈ ਦੁਆਰੇ ਆ ਰਿਹਾ ।
ਹੈ ਵੀਰ ! ਸੱਚੇ ਹਾਲ ਨੂੰ ਜਦ ਮੈਂ ਨਿਰਾਸੀ ਰੋਵਦੀ,
ਦਿਲ ਧੜਕਦਾ, ਮਨ ਟੁੱਟਦਾ ਮੈਂ ਬੈਠ ਫਮ ਫਮ ਰੋਵਦੀ ।
ਜਾਂ ਰੋਣ ਭਿੰਨੀ ਤੇਲ ਦੀ ਲੈ ਤਾਰਿਆਂ ਫਬਿ ਛਾਉਂਦੀ,
ਹੈ ਵਾਉ ਨਿੱਕੀ ਗੁਮਕਦੀ, ਏਕਾਂਤ ਪਯਾਰੀ ਆਉਂਦੀ,
ਮੈਂ ਦੇਖਦੀ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਛਹਿਬਰ ਇਲਾਹੀ ਆ ਰਹੀ
ਪਰ ਇਲਾਹੀ ਗਾਣ ਹਾਰੇ ਵੀਰ ਬਿਨ ਘਬਰਾ ਰਹੀ,
ਤਦ ਹੋ ਨਿਰਾਸੀ ਕੂਕਦੀ, ਹੋ ਵੀਰ ਜੀ ! ਮੈਂ ਵਿਲਪਦੀ,
ਹਾਂ, ਅੱਤਿ ਵਯਾਕੁਲ ਲੁੱਛਦੀ ਤੇ ਹੋ ਵਿਰਾਗਨ ਤੜਪਦੀ ।
ਜੇ ਵੀਰ ਜੀ ! ਏ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿਸ ਵਿਲਾਯਤ ਹੋ ਗਏ ?
ਤਾਂ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂ ਦਾਸ ਕੋਈ ਹਾਲ ਮੇਰਾ ਜਾ ਕਹੇ ।
ਕਦ ਦੇਹੁ ਆਵੇ ਭਾਗ ਭਰਿਆ ਵਾਜ ਕੰਨੀ ਏ ਪਏ :—
'ਬੇਬੇ' ਕਹੇ ਓ ਚੰਦ੍ਰ ਮੁਖ ਬੇਬੇ ਸਦੱਕੜੀ ਹੋ ਜਏ ।
ਹੋ ਜਾਉਂ ਵਾਰੀ ਓਸ ਵੇਲੇ ਘੱਲ ਘੱਲ ਆਪ ਨੂੰ
ਮੈਂ ਵਾਰ ਸੱਟਾਂ ਵੀਰ ਉਤੋਂ, ਵਰਤ, ਹਨ, ਤਪ, ਜਾਪ ਨੂੰ !
ਮੈਂ ਮਾਣ ਛੱਡਾਂ ਸਾਕ ਦਾ, ਹੋ ਗੁਰੂ ! ਜਾਣੋਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ;
ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਭਾਰੀ, ਮੰਗਦੀ ਏ ਭਿੱਖ ਹਾਂ :—
ਹੋ ਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ! ਖੈਰ ਪਾਵੋ, ਖੈਰ ਪਾਵੋ ਦਰਸ ਦੀ,
ਏ ਹੋ ਨਿਮਾਣੀ ਦੁਾਰ ਚੋਣੀ, ਦਰਸ ਤਾਂਈਂ ਤਰਸਦੀ ।
ਹੋ ਦੂਰ ਬੈਠੋ ਸਤਿਗੁਰ ! ਪਰ ਜੀ ਦੀ ਜਾਣਨਹਾਰ ਹੋ,
ਜੀਅੰਦਾਨ ਦੇਵੇ ਜੀਵ ਤਾਂਈਂ ਬਿਰਦ ਪਾਲਣ ਹਾਰ ਹੋ ।

* * *
ਔਹ ਚਾਨਣਾ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅੰਛਣ ਕਿਵੇਂ ਹੈ ਲਿਸਕਿਆ ?
ਔਹ ਨੂਰ ਸਾਰੇ ਖਿੜ ਪਿਆ, ਬਿਰਹੋਂ ਹਨੇਰਾ ਖਿਸਕਿਆ ।
ਹੈ ਵੀਰ ਦੇਵੀ ਆ ਗਿਆ, ਸੀ 'ਯਾਦ' ਬੂਟਾ ਲਾ ਗਿਆ,
ਨਿਜ ਬਿਰਦ ਪਾਲਣ ਆ ਗਿਆ ਇਕ 'ਯਾਦ' ਕੀਤੇ ਆ ਗਿਆ ।

ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ 'ਵੀਰ ਆਗਮ'

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸੁਹਣੀ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—
੮ । ਲਯ—ਚਲੰਤ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਘਰ ਆਇਆ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਆਓ ਸਹੀਦ ! ਰਲ ਦਿਓ ਵਧਾਈ, ਵੀਰ ਮੇਰਾ ਘਰ ਆਇਆ ।
ਅਮੀਂ ਜਾਇਆ ਵਿਹੜੇ ਵੜਿਆ, ਵਿਹੜਾ ਫੇਰ ਸੁਹਾਇਆ ।
ਘੱਲੀ ਸਦਕੇ ਰਾਹਾਂ ਉਤੋਂ, ਵੀਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਟੁਰ ਆਇਆ ।
ਜਗਤ ਜਲੰਦਾ ਸੀਤਲ ਕਰਕੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਘਰ ਆਇਆ ।
ਸਾਨੂੰ ਠਾਰਨ ਸੁਹਣੀ ਵੀਰਨ ਅਪਣੇ ਘਰ ਫਿਰ ਆਇਆ ।
ਅਰਸ ਕੁਰਸ ਦਾ ਨੂਰ ਵੇ ਲੋਕੋਂ ! ਨੂਰ ਜਿਨ੍ਹੇ ਜਗ ਲਾਇਆ ।
ਮਾਲਕ ਪਾਲਕ ਤੇ ਜਗ ਤਾਰਕ ਪੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਆਇਆ ।
ਪਯਾਰ ਅਮਿੱਤਾ ਭਰ ਭਰ ਲਯਾਯਾ, ਜਗ ਤੇ ਆਨ ਲੁਟਾਇਆ ।

ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇ ਅਪਣੇ ਕੀਤਾ, ਗੱਦ ਪੁਰੂ ਜਗ ਪਾਇਆ ।
ਉਹ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਅਜ ਵੇ ਲੋਕੇ ! ਅੱਜ ਅਸਾਂ ਘਰ ਆਇਆ ।
ਅੱਜ ਵਧਾਈਆਂ, ਅੱਜ ਸਹੇਲੀਓ, ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਘਰ ਆਇਆ,
ਅੰਮੀ ਜਾਇਆ ਵੀਰਨ ਪਯਾਰਾ, ਅੱਜ ਅਸਾਂ ਘਰ ਆਇਆ ।
ਬਾਰਾਂ ਬਰਸ ਉਦਾਸੀ ਕਰਕੇ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਫਿਰ ਆਇਆ ।
ਮੇਰੇ ਤੇਰੇ ਸਭ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਫਿਰ ਆਇਆ ।
ਸਾਤਨਾਮ ਦੀ ਜਾਗ ਲਗਾਕੇ, ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇ ਆਇਆ ।
ਅੱਜ ਵਧਾਈਆਂ ਕੁੱਲ ਜਗਤ ਨੂੰ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਘਰ ਆਇਆ ।

ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦਾ ਬਿਰਹਾ (ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਪਰ)

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ ਜਿਲਾ ਸਿੰਧੜਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਯਾ । ਤਾਰ - ੩ । ਗਤ—
ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—
'ਬਿਦੇਸ਼ ਧਾਏ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਬਾਰਾਂ ਹਿ ਬਰਸ ਬੀਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਿਦੇਸ਼ ਧਾਏ,
ਆਇਆ ਨ ਸੁਖ ਸੁਨੇਹਾ ਧੌਲੇ ਹੋ ਕੇਸ ਆਏ ।
ਉਮਰਾ ਦਾ ਸੂਰ ਢਲਿਆ ਪਾਸਾ ਨ ਪ੍ਰੇਮ ਫਿਰਿਆ,
ਰੋ ਰੋ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਹਾਏ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਨ ਦੇਸ਼ ਆਏ !
ਆਵੇ ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵੇ, ਪਯਾਰੇ ! ਦਰਸ ਦਿਖਾਵੇ,
ਆਖਾਂ ਕਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੀ: 'ਪਯਾਰੇ ਸੁਦੇਸ਼ ਆਏ' ।
ਤਰਸਨ ਦੇ ਨੇਣ ਪਯਾਸੇ, ਦਰਸਨ ਦਾ ਨੀਰ ਭਾਲਣ,
ਪਰਸਨ ਚਰਨ ਕਮਲ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਏ ।
ਹਿਰਦਾ ਉਛਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਕੰਬੇ ਕਲੇਜੜਾ ਦੇ,
ਤਾਂਘੇ ਸੁਣਨ ਸੁਨੇਹਾ: 'ਤੇਰੇ ਨਰੇਸ਼ ਆਏ' !
ਆਏ ਨ ਹਾਇ ਪਯਾਰੇ, ਤਾਂਘਾਂ ਨ ਖਿੱਚ ਲਯਾਈਆਂ
ਹਾਰੇ ਉਪਾਵ ਸਾਰੇ, ਕੋਈ ਨ ਪੇਸ਼ ਜਾਏ ।
ਆਪੇ ਦਿਆਲ ਹੋਕੇ, ਆਪੇ ਦਿਦਾਰ ਦੇਵੇ,
ਦੇਖੇ ਬਿਨਾ ਹੋ ਪਯਾਰੇ ! ਕੀਕੂੰ ਕਲੇਸ਼ ਜਾਏ ?
ਆ ਜਾ ਦਇਆ ਦੇ ਵਾਲੀ ! ਮਾਲੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਤੂੰ;
ਪਾਲੀ ਦੇ ਬਾਗ ਅਪਨਾ, ਸੁਕਦਾ ਦੇ ਬੇਸ਼ ਜਾਏ !
ਵਧਦੀ ਉਮਰ ਹੈ ਜਾਂਦੀ ਦਰਸਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹੋਂਦਾ
ਬਿਰਹਾ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਹੀ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਵੇਸ ਆਏ ।
ਬਿਰਹਾ ਹੈ ਰੋਗ ਮੇਰਾ, ਤੇਰਾ ਦੀਦਾਰ ਦਾਰੂ,
ਆਜਾ ਤਬੀਬ ਮੇਰੇ, ਬਿਤਦੀ ਵਰੇਸ ਜਾਏ ।
ਆ ਜਾ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ! ਅਪਣੇ ਬਿਰਦ ਦੇ ਸਦਕੇ,
ਬੱਕੇ ਉਪਾਉ ਮੇਰੇ, ਮੇਰੀ ਨ ਪੇਸ਼ ਜਾਏ ।
ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਤੇਰੀ ਦਇਆ ਤੇ ਦਾਇਆ,
ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਬਾਝੋਂ ਮੇਰਾ ਨ ਕਲੇਸ਼ ਜਾਏ ।

ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦਾ ਬਿਰਹਾ'
(ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਪਰ) ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ
ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਰੁਖੜਾ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਠਾਠਾ ਹੈ ਨੀਰ ਮਾਰੇ,
ਲੱਗੀ ਹੈ ਕੋਰ ਹੇਠਾਂ ਵੈਂਦੇ ਪਏ ਕਿਨਾਰੇ ।
ਉਛਲੇ ਨਦੀ ਚੜ੍ਹ ਆਵੇ ਕੱਪਰ ਪਵਨ ਵਡੇਰੇ,
ਘੁੰਮਣ ਤੇ ਘੇਰੀਆਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਚਲਣ ਕਰਾਰੇ ।
ਫੇਰਾ ਹੈ ਰੁੱਤ ਖਾਧਾ, ਰੁਖੜਾ ਦੇ ਕੰਬਦਾ ਹੈ
ਪੱਤੇ ਸੁਕ ਹੋਏ ਪੀਲੇ ਟਹਿਣੇ ਬੁਰੇਂਦੇ ਸਾਰੇ ।
ਬੀਤੀ ਬਸੰਤ ਪਯਾਰੀ ਨਾਲੇ ਬਸੰਤ ਰਿਵੀਆਂ,
ਬੀਤਯਾ ਹੁਨਾਲ ਤਿੱਖਾ, ਬਰਖਾ ਬਿਤੇ ਹੁਲਾਰੇ ।
ਰਸ ਰੂਪ ਰੰਗ ਉਡਦੇ, ਕੁਮਲਾਉ ਛਾ ਰਿਹਾ ਹੈ,
ਤੁਰਿਆ ਸੁਹਾਉ ਜਾਂਦਾ ਜਰ ਨੇ ਆ ਪਰ ਖਿਲਾਰੇ ।
ਰੁਖੜੇ ਨਿਮਾਨੜੇ ਤੇ ਐਸੀ ਉਦਾਸੀ ਛਾਈ;
ਆਸਾ ਨਿਰਾਸ ਹੋਈਆਂ ਸਾਰੇ ਹੁਲਾਸ ਹਾਰੇ ।
ਕਿੱਥੇ ਕੁਮਾਰ ਉਮਰਾ ਕਿੱਥੇ ਬੁਢਾਪੜਾ ਦੇ,
ਕਿੱਥੇ ਓ ਭਰ ਜੁਆਨੀ ਜੋਬਨ ਦੇ ਓ ਪਸਾਰੇ ?
ਅੱਗਾ ਹੈ ਆਇਆ ਨੇੜੇ ਪਿੱਛਾ ਰਿਹਾ ਦੁਰਾਡਾ,
ਦਿਨ ਮੀਟਿਆ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਸੈਨਤ ਹੈ ਰਾਤ ਮਾਰੇ ।
ਬੀਤੀ ਸੁ ਬਾਤ ਗੁਜਰੀ, ਟਲਦੀ ਨ ਆਣ ਵਾਲੀ,
ਰੁਖੜਾ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਕੂਕੇ ਤੇ ਕਿਉਂ ਪੁਕਾਰੇ ?
ਪਯਾਰਾ ਸੀ ਪਯਾਰੇ ਭਰਿਆ ਕਰਦਾ ਪਿਆਰ ਆਪੇ,
ਰੁਖੜਾ ਢਹਿਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਤਰਸੇ ਸਜਨ ਦਿਦਾਰੇ ।
ਪਯਾਰਾ ਬਿਦੇਸ਼ ਫਿਰਦਾ ਮੋੜੇ ਨਹੀਂ ਮੁਹਾੜਾਂ,
ਤਰਸੇ ਦੇ ਜਾਨ ਮੇਰੀ ਮੁਖੜਾ ਕਿਵੇਂ ਦਿਖਾਰੇ ।
ਤਰਸਾਂ ਮੈਂ ਸਿੱਕ ਬੋਧਾ ਲੋਚਾਂ ਮੈਂ ਲੋਚ ਭਰਿਆ,
ਤਾਂਘਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂਘ ਕੁੱਠਾ: ਆਵੀਂ ਹੋ ਰਬ ਸੁਆਰੇ !
ਰਾਜਾ ਹਾਂ ਆਲਸੀ ਮੈਂ, ਪਰਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਖਾਂਦਾ,
ਕੋਧਾ ਨ ਦੁੱਧ ਵਾਲਾ, ਮੇਰੇ ਨਸੀਬ ਪਯਾਰੇ !
ਕੋਈ ਨ ਜਾਪ ਹੋਯਾ, ਕੀਤੀ ਕੁਈ ਨਾ ਕਰਨੀ,
ਤੜਫੇ ਦੇ ਰੂਹ ਨਿਮਾਣੀ, ਮਿਲਨਾਂ ਚਹੇ ਦੁਲਾਰੇ ।
ਸਿੱਕੋਂ ਹੈ ਢੂੰਡ ਵਧਦੀ, ਵਧਦੀ ਹੈ ਸਿੱਕ ਢੂੰਡੋਂ,
ਸਿੱਕਣ ਤੇ ਢੂੰਡ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੇ ਬਿਤੇ ਦਿਹਾੜੇ ।
ਆਵੀਂ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ! ਆਵੀਂ ਦਿਦਾਰ ਦੇਵੀਂ,
ਸਦਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਵੀਂ ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦੁਆਰੇ ।
ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਮੈਨੂੰ ਸਫਰ ਹੈ ਆਯਾ,
ਆਵੀਂ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲੇ ਪੁਰੂ ਸੁਆਰੇ !
ਠੱਲ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਨੇਣ ਉਣੇ, ਜ਼ੋਰੀਂ ਹੈ ਨੀਰ ਆਵੇ,
ਆਏ ਨੂੰ ਫੇਰ ਰੋਕਾਂ ਬੁਕਦਾ ਨ, ਜੋਸ਼ ਮਾਰੇ ।

ਤਰਸਾ ਤਰਸ ਨਿਮਾਣੇ ਝੁੰਘੇ ਲਹੇ ਏ ਜਾਂਦੇ,
 ਰੋਂਦੇ 'ਦੀਦਾਰ' ਤੇਰਾ ਫੁੱਧਦਯਾਂ ਨੂੰ ਆਕੇ ਤਾਰੇ।
 ਤਾਰੀਂ ਹੋ ਤ੍ਰਾਣ ਕਰਤਾ ! ਰੱਖੀਂ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ !
 ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ! ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰੇ !
 ਕੰਬੇ ਹਿਯਾਉ ਮੇਰਾ, ਥਰਥਰ ਕਰੇ ਕਲੰਜਾ,
 ਬੀਤੀ ਹੈ ਰੈਣ ਸਾਰੀ, ਉਮਰਾ ਦੇ ਲਟਕੇ ਤਾਰੇ।
 ਢੋਈ ਨ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਜੇ ਨਿਬੰਝਾ,
 ਠਾਹਰ ਨ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਮੈਂਡੇ ਜਿ ਗੁਣ ਵਿਚਾਰੇ !
 ਭਾਝੇ ਹਾਂ ਪੁੰਜ ਔਗੁਣ ਪਾਪਾਂ ਪਹਾੜ ਬਣਿਆਂ,
 ਅਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤਕਾਵੇਂ, ਔਗੁਣ ਨ ਮੈਂ ਚਿਤਾਰੇ।
 ਸੁਪਨੇ ਦੀਦਾਰ ਦੇਖਾਂ, ਜਾਣਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੋ ਆਏ,
 ਤੁਬਕਾਂ ਨ ਜਾਗ ਦੇਖਾਂ ਰੋਵਾਂ ਮੈਂ ਮਾਰ ਨਾਅਰੇ।
 ਪੰਛੀ ਵਣਾਂ ਤੇ ਬੋਲਣ ਦੇਵਣ ਮਨੋਂ ਸੁਨੇਹਾ।
 "ਪਯਾਰਾ ਹੈ ਦੇਸ਼ ਆਵੇ ਲੋਕੋਂ ; ਕਰੋ ਤਿਆਰੇ"।
 ਪਯਾਰਾ ਨ ਦੇਸ਼ ਆਵੇ, ਟੁਟਦਾ ਰਿਦਾ ਹੈ ਜਾਵੇ
 ਟੁਟਦੀ ਉਮੈਦ ਬੱਝਦੀ, ਸਾਂਈਆਂ ! ਮੈਂ ਭਾਗ ਨਜਾਰੇ।
 ਤਾਰੇ ਹਨ ਰਾਤ ਚੜ੍ਹਦੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਡਲੁਕ ਮਾਰਨ,
 ਕਰਦੇ ਦਿਦਾਰ ਤੇਰਾ, ਉੱਚੀ ਓ ਥਾਂ ਖਲਾਰੇ।
 ਬਲ ਤੇ ਹੈ ਵਾਸ ਮੇਰਾ ਨੀਵਾਂ ਹਾਂ, ਜਾਤਿ ਨੀਵੀਂ,
 ਕੀਕੂੰ ਦਿਦਾਰ ਪਾਵਾਂ ਬੈਠੇ ਹੋ ਦੂਰ ਸਾਰੇ।
 ਤਾਰਯੋ ! ਦਿਓ ਸੁਨੇਹਾ, ਆਖੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਤਾਈਂ :—
 "ਤਰਸੇ ਹੈ ਸਿੱਖ ਬੁਢੜਾ ਰੋਵੇ ਹੈ ਪਾਇ ਪਾਹਰੇ।
 "ਕੂਕੇ ਹੈ ਕੂੰਜ ਵਾਂਗੂ ਵਿਛੜੀ ਜੁ ਡਾਰ ਕੋਲੋਂ
 "ਖੰਭਾਂ ਤੋਂ ਹੀਨੜੀ ਜੋ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਮੰਨਦੀ ਲਾਗੇ।
 "ਐਸੇ ਨਿਮਾਣੇ ਨੀਵੇਂ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਵੇ
 "ਜਾਵੇ ਜੀ ਬੇਗ ਧਾਈ, ਪਾਵਨ ਕਰੇ ਸੁ ਦੁਆਰੇ !"
 ਸਿੱਠੀ ਹੈ ਪੋਣ ਆਵੇ, ਸੁੰਝੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਏ,
 ਪਯਾਰੇ ਦੀ ਗੰਧੋਂ ਖਾਲੀ, ਐਵੇਂ ਲਵੇ ਹੁਲਾਰੇ।
 ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕੁੱਲ ਭਿਨੀ, ਭਿਜਦੀ ਨ ਰਾਤ ਕੋਈ,
 ਪਯਾਰਾ ਬਿਦੇਸ਼ ਬੈਠਾ, ਬਿਰਹੋਂ ਤਪਨ ਪਹਾਰੇ।
 ਕੋਈ ਜਿ ਰਾਗ ਗਾਵੇ, ਬਿਰਹੋਂ ਭੁਯੰਗ ਜਾਗੇ,
 ਪੈਂਦਾ ਨਹੀਂ ਪਿੜਾਈ, ਡੰਗੇ ਲਏ ਫੁੰਕਾਰੇ।
 ਐਸਾ ਕੁਈ ਜਿ ਹੋਵੇ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਵਨ,
 ਆਖੇ 'ਸੁਦੇਸ਼ ਜਾਵੇ ਪੀੜਾਂ ਦੇ ਹਰਨ ਹਾਰੇ !'
 ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਜਿ ਹੋਵੇ ਬੈਠੇ ਵਲੈਤ ਕਿਸ ਹੋ ?
 ਭੇਜਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ਾ ਮੈਂ : 'ਆਵੇ ਮਿਲੋਂ ਪਿਆਰੇ !'
 ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਚ ਮੈਨੂੰ, ਕੋਈ ਨ ਗੱਲ ਅਹੁੜੇ,
 ਕੋਈ ਨ ਪੇਸ਼ ਚੱਲੇ, ਕੀਤੇ ਉਪਾਉ ਹਾਰੇ।
 ਬੇ ਆਸਰਾ ਸਹਾਰਾ ਮਿਲਦੀ ਨ ਡਾਢ ਦਿਲ ਨੂੰ,
 ਹੀਣਾਂ ਹੋ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਡਿੱਗਾ ਹਾਂ ਹਾਰ ਦੁਆਰੇ।
 ਸਦਕੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਵੇ, ਪਾਵੇ ਦਿਦਾਰ ਭਿੱਛਾਰਾ,
 ਮਿਲਨੇ ਦੀ ਖੈਰ ਪਾਵੇ ਪਾਲਣ ਬਿਰਦ ਦੇ ਵਾਰੇ !
 ਜਾਣੋਂ ਜੋ ਬੀਤਦੀ ਹੈ, ਜਾਣੀ ਹੋ ਜਾਣ ਗੁਰੂ ਜੀ !
 ਸਦਕੇ ਬਿਰਦ ਦੇ ਅਪਣੇ ਆਜਜ਼ ਨੂੰ ਦਿਉ ਦਿਦਾਰੇ।

ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਦਾ 'ਗੁਰ ਨਾਨਕ-ਆਗਮ'

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।

ਲਯ—ਚਲੰਤ। 'ਅ' ਦਾ ਘਰ—'ਪਰਚਾਵਨ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾਂ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਤਾਨਾਂ ਉਠਨ ਅਜੈਬੀ ਐਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਨਾਂ ਪਰਚਾਵਨ,
 ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹਾਸੇ ਰੰਗ ਤਮਾਸੇ ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਨ ਲਾਵਨ,
 ਕੋਇਲ ਆਣਿ ਅੰਬ ਤੇ ਕੁਕੀ ਦਿਲ ਨੂੰ ਦੇ ਝੁੰਜਲਾਵਨ,
 ਮੋਰ, ਪਪੀਹਾ, ਸਾਵਣ ਆਏ ਮੈਨੂੰ ਨਾਂ ਬਹਿਲਾਵਨ।
 ਮੁੜ ਮੁੜ ਧਯਾਨ ਤੁਧੇ ਵਲ ਪੈਂਦਾ ਖਜਾਲ ਤੁਧੇ ਵਲ ਜਾਵਨ,
 ਵਾਕ ਤੁਧੇ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਗੂੰਜਣ ਧੂਹ ਕਲੇਜੇ ਪਾਵਨ,
 ਚੋਜ ਆਵਦੇ ਚੇਤੇ ਤੇਰੇ ਮੁਹ ਮੁਹ ਚਿੱਤ ਲਿਜਾਵਨ,
 ਨੈਣ ਤੁਧੇ ਦੇ ਉਵੇਂ ਦਿਸੀਂਦੇ ਤੱਕਣ ਤੇ ਮੁਸਕਾਵਨ।
 ਪਰਚੇ ਕਿਸੇ ਨ ਪਰਚੇ ਜਿਹੜਾ ਸੁਾਦ ਨ ਜਿਨ੍ਹ ਲੁਭਾਵਨ।
 ਦੁਨੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹ ਉਜਾੜ ਹੋ ਗਈ 'ਕੱਲਾਂ ਆ ਆ ਖਾਵਨ,
 ਤਰਸ ਜੋਗ ਹੈ ਦਸ਼ਾ ਓਸ ਦੀ ਘਬਰਾਵਨ ਅਕੁਲਾਵਨ।
 ਨਹੀਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤੇ ਇਹ ਸ਼ਿਕਵਾ:—ਕਿਉਂ ਫੇਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾਵਨ ?
 ਰਾਜੀ ਰਹਿਣ ਰਜਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਓ ਬਣੇ ਨ ਮੈਂ ਕੁਰਲਾਵਨ।
 ਰਾਂ, ਪਰ ਦਰਦ ਕਲੇਜੇ ਵੱਧਣ ਪੀੜਨ ਤੇ ਕਸਕਾਵਨ।
 ਕੀ ਮੈਂ ਹੱਕ, ਮੈਂ ਗੁਣ ਹੈ ਕਿਹੜਾ ? ਕਿਉਂ ਮੈਂ ਯਾਦ ਕਰਾਵਨ ?
 ਅੱਕ ਜਾਣ ਜੋ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਗਥੇ ਨਹੀਂ ਲਿਆਵਨ,
 ਤਾਂ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਤਾਈਂ, ਓਹ ਉੱਚੇ ਤੇ ਪਾਵਨ।
 ਪਰਇਕ ਤਰਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ, ਜੋ ਉਹ ਸਦਾਂ ਲੁਟਾਵਨ,
 ਦਰਦ ਰਵਾਣਿਆਂ ਤੇ ਨਿਤ ਝੁੱਠਣ ਅਪਨਾ ਬਿਰਦ ਤਕਾਵਨ।
 ਕਰਕੇ ਮਿਹਰ ਦਰਸ ਜੇ ਦੇਵਨ ਮਿਟਦੇ ਨੈਣ ਖੁਲ੍ਹਾਵਨ,
 ਰੱਬੀ ਰੂਪ ਦਿਖਾਕੇ ਅਪਣਾ ਝਲਕੇ ਪਾਰ ਲੰਘਾਵਨ।
 ਨੈਣ ਖੁਲਕੇ :—

ਕੋਣ ਨੈਣ ਝੁਕ ਰਹੇ ਦਾਸ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਯਾਰੀ ਪਾਵਨ ?
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਿਹਰ ਵਸਾਇ ਕਾਲਜੇ ਝਰਨ ਝਰਨ ਝਰਨਾਵਨ।
 ਏ ਹਨ ਨੈਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਜੋ ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਪਯਾਰਨ,
 ਆਣ ਬਣੀ ਤੇ ਬਹੁੜਨ ਜਿਹੜੇ ਪਤਿਤਾਂ ਕਰਦੇ ਪਾਵਨ।
 ਤੂੰ ਨੈਣ ਨੈਣਾਂ ਤੇ ਢਰਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਨ ਬਰਸਾਵਨ,
 'ਸੋਰਨ-ਚਾਰ' ਦੇਸੋਂ ਇਹ ਬੰਦਾ 'ਅਮਰਾ-ਪੁਰਿ' ਪਹੁੰਚਾਵਨ,
 ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਤੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੁਧ ਆਵਨ,
 ਸੁਹਣਾ ਦਰਸ ਦਿਖਾ ਕੇ ਅਪਣਾ ਨੈਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਵਨ।
 ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਧੰਨ ਤੇਰਾ ਉਹ ਜਾਵਨ,
 ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਧੰਨ ਤੇਰਾ ਇਹ ਆਵਨ।

ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ-੧

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦਾ ਬਿਰਹਾ

(ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਪਰ) ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਬਿਰਹੋਂ ਨੇ ਮਾਰੀਆਂ ਮੈਂ, ਕਿਧਰੋਂ ਨ ਸਾਰ ਆਈ,
ਆ ਕੇ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨਾਂ ਕੰਨੀ ਬਲੇਲ ਪਾਈ।
ਮੂਰਖ ਅਜਾਣ ਭਾਰੀ, ਜਾਣਾਂ ਨ ਸਾਰ ਕੋਈ,
ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਿਝਾ ਨ ਸੱਕੀ, ਲੀਤਾ ਜਨਮ ਅਜਾਈ।
ਅਉਗੁਣ ਭਰੀ ਨਿਮਾਣੀ, ਕੋਈ ਨ ਸਾਰ ਜਾਣਾਂ
ਐਪਰ ਪਿਆਰ ਖਿੱਚੀ ਰੋਂਦੀ ਸਦਾ ਰਹਾਈ।
ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੁ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ, ਉਸਦੀ ਨ ਸਾਰ ਮੈਨੂੰ,
'ਮੇਰਾ ਹੈ' 'ਕੌਤ ਮੇਰਾ' ਜੀ ਮਾਣ ਇਹ ਧਰਾਈ।
ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ਤੋਂ ਤਰਸਾਂ ਤੇ ਰਹਿਮ ਵਾਲੇ !
ਤੜਫਾਂ ਦਿਨੋਂ ਤੇ ਰਾਤੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬੀ ਠੰਢ ਪਾਈ।
ਤਾਰਨ ਗਏ ਜਗਤ ਨੂੰ, ਛੁੱਟੇ ਬਚਾਏ ਕਿੰਨੇ,
ਝੁਬਦੀ ਮੈਂ ਮੋਹ-ਤਰੰਗੀ, ਮੈਨੂੰ ਬੀ ਤਾਰ ਸਾਈ !
ਤੇਰੇ ਹਾਂ ਜੋਗ ਨਾਹੀਂ ਤੋਰੀ ਸਦਾਵਦੀ ਹਾਂ,
ਲਾਈ ਜਿ ਆਪ ਲੜੇ ਸੀ ਲਾਈ ਦੀ ਪਾਲ ਸਾਈ !
ਸਰਮਾਂ ਨਿਬਾਹ ਦੇ ਸਾਈਆਂ, ਲਗੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਚਾੜੀ,
ਚਰਨੀ ਲਗਾ ਕੇ ਆਂਦੀ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਲਾਈ।
ਔਗੁਣ ਨ ਵੇਖ ਮੇਰੇ, ਦੇਖੀਂ ਗੁਣ, ਆਪਣੇ ਤੂੰ,
ਅਪਣੀ ਜਿ ਆਪ ਕੀਤੀ, ਆਪੇ ਦਿਈਂ ਨਿਭਾਈ।
ਨਿਮਾਣੇ ਜੁ ਮਾਣ ਲੀਤੇ, ਕੀਤੇ ਜੁ ਆਪਣੇ ਤੋਂ;
ਅਪਣੇ ਦੀ ਤੂੰ ਲੱਜਾ ਆਪੇ ਹੀ ਪਾਲ ਸਾਈ !
ਆਵੀਂ ਹੋ 'ਕੌਤ ਪਯਾਰੇ ! ਆਵੀਂ ਸਿਰੇ ਦੇ ਮਾਲਕ !
ਦੇਵੀਂ ਦਿਦਾਰ ਆਪੇ, ਆਪੇ ਹੀ ਪਾਰ ਲਾਈ।

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਿਰਹੋਂ ਵਿਚ
ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ-੨

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਰਾਮਕਲੀ। ਤਾਲ—੩। ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—
੮। ਲਯ—ਚਲੰਤ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਜਾਵਨੀਆਂ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਯਾਦ ਕਰੇ ਕਰ ਤੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ! ਸਦਕੇ ਹੋਂ ਰੋ ਜਾਵਨੀਆਂ।
ਖਲੀ ਉਛੀਕਾਂ ਵਾਟ ਤੁਧੇ ਦੀ, ਰਸਤੇ ਪਈ ਤਕਾਵਨੀਆਂ।
ਗੁਝਰੀ ਵੇਦਨ ਬਹਿਣ ਨ ਦੋਂਦੀ, ਪਾਂਧੀਆਂ ਪਈ ਪੁਛਾਵਨੀਆਂ।
ਦੁਖ-ਭਰ ਅਖੀਆਂ ਛਮਛਮ ਵਰਸਨ, ਰੋ ਰੋ ਛਹਿਬਰ ਲਾਵਨੀਆਂ।
ਬਿਰਹੋਂ ਮਾਰ ਬਿਰਾਨੀ ਕੀਤੀ, ਮੱਛੀ ਜਿਥੋਂ ਤੜਫਾਵਨੀਆਂ।
ਸਦਕੇ ਕਿਸੇ ਮੁਹਾੜਾਂ ਮੋੜੇ, ਕੁੰਜ ਜਿਵੇਂ ਕੁਰਲਾਵਨੀਆਂ।
ਮੈਂ ਸਿਕਦੀ ਦੀ ਆਸ ਪੁਜਾਵੇ, ਮੁਖੜਾ ਦਿਓ ਦਿਖਾਵਨੀਆਂ।
ਦੇਖਾਂ ਦਰਸ ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਾਰੀ, ਸਾਰੀ ਠਰ ਠਰ ਜਾਵਨੀਆਂ।

ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ-੩

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਿਹਾਗ। ਤਾਰ—੩। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।
ਲਯ—ਚਲੰਤ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਬਾਣ ਲੱਗੀ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣ ਲੱਗੀ ਰੋਂਦੇ ਪਦੇ ਵਿਚਾਰੇ,
ਸਿਕਦੇ ਤੇ ਤਰਸਦੇ ਦੇ ਢੂੰਡਾਂ ਕਰੋਂਦੇ ਹਾਰੇ।
ਹਾਰੇ ਦੇ ਹਾਰ ਹੁੱਟੇ ਭੁੱਲੇ ਧੁਰਾ ਤੋਂ ਮੁੱਠੇ,
ਮੁੱਠੇ ਦੇ ਰੂਪ ਉਸਦੇ ਮੁੱਠੇ ਨ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਯਾਰੇ।
ਮੇਰੇ ਦਾ ਹਨੇਰੜਾ ਸੀ ਛਾਯਾ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ,
ਪਯਾਰੀ ਰਮਝ ਸਜਨ ਦੀ ਸਮਝੇ ਨਾ ਕਰਮ ਹਾਰੇ।
ਰੋਂਦੇ ਰਹੇ ਨਿਕਾਰੇ, ਰੋਵਣ ਗਿਆ ਅਜਾਈ,
ਅਸਲੀ ਨ ਝਲਕ ਡਿੱਠਾ, ਦੇਖੇ ਨ ਰੂਪ ਨਜਾਰੇ।
ਰੋਵੇ ਹੇ ਨੈਣ ਤਰਸੇ ਰੋਵੇ ਪਿਆਰੜੇ ਨੂੰ,
ਅਪਣੀ ਬੀ ਭੁੱਲ ਰੋਵੇ, ਸਜਾਤੇ ਨ ਕਿਉਂ ਪਿਆਰੇ।
ਹਾਏ ਨੀ ਮਾਂ ਮੈਂ ਮੁੱਠੀ ਪਯਾਰਾ ਗੁਆਕੇ ਉੱਠੀ।
ਉੱਠੀ ਤੇ ਢੂੰਡ ਕੀਤੀ ਤਕਦੀ ਮੈਂ ਲਾਂਭ ਚਾਰੇ।
ਪਯਾਰਾ ਸੀ, ਸਾਰ ਨਾ ਸੀ, ਆਈ ਜਿ ਸਾਰ ਮੈਨੂੰ,
ਪਯਾਰਾ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਉਹਲੇ, ਵਰਤੇ ਕਹਿਰ ਦੇ ਭਾਰੇ।
ਕੰਬੇ ਹਯਾਉ ਮੇਰਾ, ਬਰ ਬਰ ਕਰੇ ਕਲੇਜਾ,
ਆਸਾ ਦੀ ਰਾਤ ਬੀਤੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਲਟਕੇ ਤਾਰੇ।
ਢੋਈ ਨ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ, ਕਰਨੀ ਦੇ ਵੱਲ ਜਿ ਤੱਕਾਂ,
ਉੱਠਣ ਦੀ ਆਸ ਨਾਂਹੀ, ਡਿੱਗੀ ਹਾਂ ਦੂਰ ਸਾਰੇ।
ਪਯਾਰਾ ਸੀ ਪਯਾਰ ਅਮਰੀ ਜਾਤਾ ਮੈਂ 'ਸਾਕ ਅਪਣਾ'।
ਦਾਵਾ ਸੀ ਧਾਰਿਆ ਮੈਂ, ਦਾਵੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਸਾੜੇ।
ਦਾਵੇ ਨੇ ਦਾਝ ਲਾਈ, ਢੱਠੀ ਨ ਹੋ ਨਿਮਾਣੀ,
ਰੋਈ ਨ ਚਰਨ ਪੈਕੇ ਡਿੱਗੀ ਨ ਗੁਰ ਦੁਆਰੇ।
ਵੇਲਾ ਗਿਆ ਫਲੋਂਦਾ, ਮੈਨੂੰ ਨ ਹੋਸ਼ ਆਈ,
ਆਈ ਜਿ ਹੋਸ਼, ਹਾਏ ! ਪੈ ਗਏ ਵਿਛੋੜੇ ਭਾਰੇ।
ਕੂਕਾਂ ਹਾਂ ਵਾਂਝ ਕੋਇਲ ਕੁਰਲਾਂਹਾਂ ਕੁੰਜ ਵਿਛੜੀ,
ਮੱਛੀ ਦੇ ਵਾਂਗ ਤੜਫਾਂ 'ਦੇ ਦੇ ਕਿਵੇਂ ਦਿਦਾਰੇ।
'ਦਾਵਾ' ਨ ਹੁਣ ਹੈ ਕੋਈ, ਕੋਈ ਨ ਅਨਖ ਮੇਰੀ,
'ਗੁਣ' ਦਾ ਨ ਮਾਨ ਕੋਈ, ਟੁੱਟੇ ਨੇ ਸਭ ਸਹਾਰੇ।
'ਲਾ ਲੇ ਆ ਚਰਨ ਮੈਨੂੰ, ਮੈਨੂੰ ਸਰਨ ਸਮਾਵੀ,
'ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ, ਤੈਨੂੰ ਜੁ ਹਨ ਪਿਆਰੇ।
ਮੇਰੀ ਨ ਭੁੱਲ ਵੇਖੀਂ, ਵੇਖੀਂ ਤੂੰ ਬਿਰਦ ਅਪਨਾ;
'ਝੁਬਦੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਲਾਈ', ਦੇ ਅਪਣੇ ਸਹਾਰੇ।
'ਆਵੀਂ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ! ਆਵੀਂ ਦਿਦਾਰ ਦੇਈਂ,
'ਮੋੜੀਂ ਮੁਹਾੜਾ ਸਤਿਗੁਰ, ਸਦਕੇ ਕਿਸੇ ਪਿਆਰੇ।'

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵੇਲੇ ਫਤਹਚੰਦ ਤੇ ਰਾਣੀ ਦਾ ਬਿਰਹਾ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਭਾਲ

ਰਾਗ - ਰਾਮ ਕਲੀ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ - ਝਪ । ਮਾਤ੍ਰਾ - ੧੦ ।

ਲਯ - ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ - 'ਪ੍ਰੀਤ ਪਾਈ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਲੜ ਨਾ ਛੁਡਾ ਸਿਧਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ,
ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਵਿਛੋੜੇ ਫੁੰਘੀ ਹੈ ਪ੍ਰੀਤ ਪਾਈ ।
ਭੇਰੇ ਬਣਾਕੇ ਸਾਨੂੰ ਮੁਖ ਕਜੇਂ ਲੁਕਾਉਂਦੇ ਹੋ ?
ਨਿਹੰ ਲਾਕੇ ਹਾਇ ਪ੍ਰੀਤਮ ! ਛਿਪਦੇ ਹੋ ਹੁਣ ਕਿਦਾਈਂ ?
ਡੇਰਾ ਲਗਾਕੇ ਅੰਦਰ ਮੰਦਰ ਬਨਾ ਕੇ ਦਿਲ ਨੂੰ,
ਸੁੰਵੇ ਦੇ ਛੱਡਕੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਕਜੇਂ ਗੁਸਾਈਂ ?
ਬਣ ਜਿੰਦ ਦੀ ਏ ਜਿੰਦੇ ! ਹੁਣ ਜਾਂਵਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ,
ਜਿੰਦ ਕੱਢ ਲੈ ਚਲੇ ਹੋ ਨਿਰਜਿੰਦ ਛੱਡ ਸਾਈਂ ।
ਤਨ ਜਿੰਦ ਬਿਨ ਨ ਜੀਵੇ ਜਿੰਦ ਆਪ ਬਿਨ ਨ ਰਹਿੰਦੀ,
ਵਿਛੁੜਨ ਜੁ ਆਪਦਾ ਹੈ ਦੁਹਰੀ ਹੈ ਮੌਤ ਆਈ ।
ਹੋਏ ਜੁ ਆਪ 'ਜੋਗੇ' ਹੋਏ ਹੁਣ 'ਆਪਦੇ ਹਾਂ',
ਅਪਣੇ ਨੂੰ ਹਾਇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੱਟੇ ਨ ਵਿਚ ਜੁਦਾਈ ।
ਭੇਰੇ ਹਾਂ ਹਾਇ ਭੇਰੇ, ਭੇਰੇ ਸਦਾ ਦੇ ਭੇਰੇ,
ਸਾਡੀ ਏ 'ਮੇਰ, ਮੈਂ' ਦੀ ਆਪੇ ਖਰੀਦ ਪਾਈ ।
ਅਪਣੀ ਨ ਰਾਸ ਸਾਡੇ ਪੱਲੇ ਕੁਈ ਹੈ ਪਯਾਰੇ !
ਦਿੱਤੀ ਜੁ ਦਾਤ ਤੂੰ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਨ ਹੁਣ ਲੁਕਾਈਂ ।
ਜਾਵੇਂ ਨ ਹਾਇ ਜਾਵੇਂ ਵੱਸੋਂ ਸਦਾ ਏ ਨੈਣਾਂ,
ਦਿੱਸੋਂ ਸਦਾ, ਦਿਖਾਵੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਸਦਾ ਅਸਾਈਂ ।
ਅੰਗੁਣ ਜਿ ਤਕ ਰੁੱਠੇ ਐਥਾਂ ਤੋਂ ਜੇ ਚਲੇ ਹੋ;
ਤੁੱਠੇ ਜਦੋਂ ਸੇ ਪਯਾਰੇ ਅੰਗੁਣ ਸੇ ਤਦ ਸਵਾਈ ।
ਦੇਖੇ ਨ ਐਥ ਤਦ ਤੂੰ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਨ ਤੁੱਕਯਾ,
ਅਪਣੇ ਬਿਰਦ ਦੇ ਸਦਕੇ ਤੁਠੇ ਸੇ ਆਪ ਸਾਈਂ !
ਤੁੱਠੇ ਰਹੋ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਪਯਾਰੇ ਸਦਾ ਪਿਆਰੇ !
ਜਾਵੇਂ ਨ ਦੂਰ ਜਾਵੇਂ ਕੋਲੇ ਸਦਾ ਰਹਾਈਂ ।
ਅਪਣੇ ਬਿਰਦ ਦੇ ਸਦਕੇ ਅਪਣੀ ਹੀ ਤਕ ਵਡਾਈ,
ਜਾਵੇਂ ਨ ਹਾਇ ਜਾਵੇਂ ! ਸਾਡੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ !

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਗਮ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ
ਅਹਿਲਾਦ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸੁਰ ਭਾਲ

ਰਾਗ - ਸਿੰਧੜਾ ਕਾਫੀ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ - ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ - ੧੪ ।

ਲਯ - ਚਲੰਤ । ਆ ਦਾ ਘਰ - 'ਹੁਣ ਆ ਗਈ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਆ ਗਈ ਬਾਦੇ ਸਬਾ ਹੁਣ ਆ ਗਈ,
'ਬਨ-ਸੁਗੰਧੀ' ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਆ ਗਈ ।
ਆ ਗਈ ਗਲ ਲੱਗਦੀ ਠੰਢ ਪਾਂਵਦੀ,
ਢੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾ ਚਾ ਗਈ ।
ਕਰ ਰਹੀ ਅਠਖੇਲੀਆਂ ਤੇ ਛੋੜਦੀ,
ਟੁੱਬਦੀ ਤੇ ਆਖਦੀ 'ਮੈਂ' ਆ ਗਈ ।
ਸੁਖ ਸੁਨੇਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਸੁਣੋ:
'ਛਾਉ' ਸੀਤਲ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੀਤਮ ਛਾ ਗਈ ।
ਰੰਗ ਰਚਨਾਂ ਦਾ ਤਕ ਦੇਖੋ ਪੁਰਾ,
ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਰੰਗ ਅਪਨਾ ਲਾ ਗਈ ।
ਲਾਲ ਹੋ ਅਸਮਾਨ ਟਹਿਕੇ ਹਸ ਰਿਹਾ,
ਏਸ ਬੁੱਢੇ ਤੇ ਜੁਵਾਨੀ ਧਾ ਗਈ ।
ਨਾਚ ਕਰਦੇ ਵਗ ਰਹੇ ਪਾਣੀ ਸਫਾਫ
ਝਰਨਿਆਂ ਦੀ ਝਰਨ ਨਗਮੇ ਗਾ ਗਈ ।
ਖਿੜ ਰਹੇ ਤੇ ਖੇੜਦੇ ਚਿਮਨਾ ਖਿੜੇ
ਫੁਲ ਕਲੀ ਹਸ ਪਈ, ਖੇੜਾ ਖਾ ਗਈ ।
ਖਿੜ ਸ਼ਗੂਫੇ ਹਸ ਰਹੇ ਤੇ ਦੇ ਰਹੇ
ਦਾਤ ਖੇੜੇ ਦੀ ਹੈ ਛਹਿਬਰ ਲਾ ਗਈ ।
'ਅਬਰ-ਦਾਮਨ' ਨਾਲ ਸੋਨੇ ਭਰ ਗਏ
ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਉਡਦਿਆਂ ਨੇ ਪਾ ਲਈ ।
ਨਾ ਰਿਹਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਉਡਦਾ ਆ ਗਿਆ
ਫੌਜ ਖੇੜਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦੇ ਆ ਗਈ ।
ਭੋਜਦੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਖੇੜੇ ਵੰਡਦੀ
ਦੇਖ ਸੁਰਜ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਆ ਗਈ ।
'ਕੁੱਲ-ਮੋਤੀ' ਗੁੰਦ ਕੇਸੀਂ ਨਿਖਰਕੇ
ਸਬਜ਼ ਮਖਮਲ ਪਹਿਨ ਧਰਤ ਸੁਹਾ ਗਈ ।
ਸ਼ਬਨਮਾਂ ਨੇ ਰਾਤ ਸਾਰੀ ਚੁੰਮਿਆਂ
ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਰੰਗਤ ਆ ਗਈ ।
ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਰਾਗ ਸੁਣ ਤੇ ਚਹਿਚਹੇ
ਹੈ ਖੁਸ਼ੀ ਸਭ ਪਾਲ ਬੰਨੇ ਦਾ ਰਹੀ ।
ਦੇਖ ਤੂੰ ਇਸ ਚਾਉ ਨੂੰ ਜੋ ਭਰ ਰਿਹਾ
ਵੇਖ ਰੰਗਤ ਜੋ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ 'ਭਾ' ਗਈ ।
ਤੱਕ ਰਚਨਾਂ ਦਾ ਉਛਾਲਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ
ਲਹਿਰ ਇਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਲਹਿਰਾ ਗਈ ।
ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣ ਰਿਹਾ,
ਰਮਜ਼ ਹੈ ਏ, ਸਮਝ, ਸੈਨਤ ਪਾ ਗਈ ।
ਸੁਹਣਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹ ਬੁਝਾਰਤ ਘੱਲਦਾ,
ਸੂਰਤ ਉਸ ਦੀ ਆ ਬੁਝਾਰਤ ਪਾ ਗਈ ।
ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਉਹ ਰੰਗ ਖੇੜੇ ਖੇਡਦਾ
ਖੇੜਿਆਂ ਵਿਚ ਝਲਕ ਪ੍ਰੀਤਮ ਝਾ ਗਈ ।
ਪੈ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਝਾਲ ਅਪਣੀ ਫੇਰਦੀ,
ਛਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਨਾਲ ਨਖਰੇ ਲਾ ਗਈ ।
ਸੁਖ ਸੁਨੇਹਾਂ ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਦੇ ਰਹੀ,
ਜੱਫੀਆਂ ਭਰਦੀ 'ਸਬਾ' ਜੋ ਆ ਗਈ,
ਟੁੱਬਕੇ ਨੀਦੋਂ ਜਗਾ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੀ :
'ਰਾਗਨੀ ਮੇਰੀ ਜੁ ਸੁਣ ਸੁਰ ਲਾ ਗਈ,—

“ਆ ਗਈ ਮੈਂ ਰੰਗ ਰਤਨੀ ਆ ਗਈ;
ਭਿਜ ਸੁਗੰਧੀ ਰਸ ਭਰੀ ਮੈਂ ਆ ਗਈ ।
“ਸੂਰਜਾਂ ਦਾ ਸੂਰ ਹੈ ਵੇ ਆ ਰਿਹਾ
ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਕੁਦਰਤ ਪਾ ਰਹੀ ।
“ਨੂਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨੂਰ ਨਾਨਕ ਲਾ ਰਿਹਾ
ਹੈ ਸਵਾਰੀ ਨੂਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਆ ਰਹੀ ।
“ਜਾਗ ਹੋ ਇਨਸਾਨ ! ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਦੇ
ਅਰਸ਼ ਦੀ ਦੌਲਤ ਲੁਟਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ।
“ਭਰਕੇ ਝੋਲੀ ਨੂਰ ਦੀ ਹੋ ਜਾ ਅਮੀਰ,
ਅਜ ਅਮੀਰੀ ਹਰ ਕਿਸੇ ਘਰ ਆ ਗਈ ।
“‘ਧੰਨ ਨਾਨਕ’ ਆਖ ‘ਸਤਿਗੁਰ ਧੰਨ ਹੈ’,
‘ਧੰਨ ਰਸਨਾ’ ਧੁਨਿ ਜੁ ਧੰਨ ਦੀ ਲਾ ਗਈ।”

ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ—

ਥਾਗ—ਖੁਮਾਰ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਪਸਤੋ ਯਾਨੀ ਵਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—
੭ । ਲਯ—ਧੀਮੀ । ‘ਆ’ ਦਾ ਘਰ—‘ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਯਾ (ਜੀ
ਹਾਂ)’ ਪਰ ਹੈ ।

ਸੂਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਠਾ,
ਚੰਦ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਯਾ ।
ਲਹਿਰਾਂ ਲਏ ਮੇਰੀ ਕੇਸਰ ਦੀ ਵਾੜੀ,
ਭਾਗ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਲਾਯਾ ।
ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ ਮੇਰੀ ਮਹਿਕ ਮਚਾਈ,
ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਣਨ ਆਯਾ ।
ਲਪਟ ਹੁਲਾਰਾ ਮੇਰਾ ਜਾਏ ਅਫੱਲਾ,
ਪਯਾਰੇ ਨੇ ਸਫਲ ਕਰਾਯਾ ।
ਚੰਦਨ ਚੌਂਕੀ ਵਿਚ ਕੇਸਰ ਦੇ ਕਯਾਰੇ,
ਦਰਸ਼ ਅਨੁਪ ਸੁਹਾਯਾ ।
ਪੌਣ ਸੁਗੰਧ ਲੈ ਕੇਸਰ ਦੀ ਸਾਰੀ
ਚੋਰ ਕਰਨ ਚਿਤ ਚਾਯਾ ।
ਕੁੱਲ ਜਿ ਟੁਰੀ ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤਾਈ
ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਣ ਚੁਮਾਯਾ ।
ਘੁੰਮ ਘੁੰਮਾਈਆਂ ਸੀ ਚਾਨਣੀ ਲੈਂਦੀ
ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਆਪਾ ਘੁੰਮਾਯਾ ।
ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ, ਚਿੰਚ ਚੰਦਨ ਦੀ ਚੌਂਕੀ
ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਹਾਯਾ ।
ਸੁਤਿਆਂ ਭੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆ ਗਈਆ,
ਘੁੰਮਰ ਆਣ ਕੇ ਪਾਯਾ ।
‘ਕੇਸਰ-ਪਪੀਹਾਂ’ ਨੂੰ ਲਪਟ ਜੁ ਆਈ,
ਕੌਂਕੀ ਕੁਕੇਂਦੜਾ ਆਯਾ ।

¹ਕੌਂਕੀ—ਕਬਕ=ਚਕੋਰਾ

ਡਾਰਾਂ ਦੀ ਡਾਰਾਂ ਨੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯਾ,
ਝੁਰਮਟ ਚੁਆਲੜੇ ਪਾਯਾ ।
ਅੱਜ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਰਸਤੇ ਭੁਲਾਏ,
ਸਾਈਂ ਚਾ ਕਰਮ ਕਰਾਯਾ ।
ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ ਵਿਚ ਰੋਣਕ ਅਨੋਖੀ
ਸਾਈਂ ਤਮਾਸ਼ੇ ਨੂੰ ਆਯਾ ।
ਆਪ ਬਣਾਏ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਆਪੇ,
ਆਪ ਦਿਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਯਾ ।
ਬਖਸ਼ਿਸ਼-ਦੁਆਰੇ ਦੇ ਤੁਰਲਿਆਂ ਵਾਲੇ
ਨਾਨਕ ਨੇ ਸੌਦਾ ਲਗਾਯਾ ।
ਅਮੁੱਲ ਵਪਾਰ ਦਾ ਬੈਠਾ ਵਪਾਰੀ
ਅਮੁੱਲ ਭੰਡਾਰ ਖਲੁਯਾ ।
ਅਮੁੱਲੋਂ ਅਮੁੱਲ ਪਿਆ ਦਾਤ ਵੰਡੇਂਦਾ,
ਮੀਨਾ ਬਜ਼ਾਰ ਲਗਾਯਾ ।
ਪਯਾਰਾ ਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਾ
ਅਰਸ਼ ਹਿਠਾਹਾਂ ਲੈ ਆਯਾ ।
ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ ਵਪਾਰੀ ਅਮੁੱਲੋਂ,
ਅਰਸ਼ੀ ਆ ਕੇਸਰ ਲੁਟਾਯਾ ।
ਝੋਲੀਆਂ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਲੋਕੀਂ ਲਿਆਏ,
ਧਨੀ ਬਣੇ, ਰੰਗ ਲਾਯਾ ।
ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨ ਝੋਲੀ,
ਕਰ ਵੇ ਗੁਰੂ ! ਇਹ ਦਾਯਾ :—
ਦਾਤਾਂ ਬੀ ਦੇਵੀਂ ਤੇ ਝੋਲੀ ਬੀ ਦੇਵੀਂ,
ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਤਾਣ ਸੁਵਾਯਾ ।
ਕੇਸਰ ਕਿਆਰੀ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ
ਤਾਰਨ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਆਯਾ ।
ਅੱਜ ਜੇ ਆਯਾ, ਹਾਂ ਅੱਜੋਂ ਜੇ ਆਯਾ
ਏਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਯਾ,
ਪੈਰ ਧਰੇ ਜਿਸ ਥਾਉਂ ਤੇ ਸੁਹਣਾ
ਨਾਲ ਸੁਗੰਧਿ ਬੁਹਾਯਾ ।
ਕੇਸਰ.....

ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ ਕੇਸਰ ਦੀ ਕਿਆਰੀ ਦੇ ਸੂਰ
ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਜਮਨਾ ਕਿਨਾਰੇ ਮੇਰੀ ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ ।
ਵੱਕ ਨਿਮਾਣੀ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰੇ;
ਭਾਗ ਆ ਆਪੇ ਲਾਇਆ ।
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਮੇਰੀ ਮਹਿਕ ਮਚਾਈ,
ਚੌਜੀ ਗੁਰੂ ਚਲਿ ਆਇਆ ।

ਤਖਤ ਰੁਪਹਿਰੀ ਮੇਰੀ ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ
ਸਤਿਗੁਰ ਆਨ ਸੁਹਾਇਆ ।
ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦਾ ਵਾਲੀ ਪਿਆਰਾ
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ ।
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਨੂੰ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹੇ ਨੀ
ਭਾਗ ਗੁਰਾਂ ਆ ਲਾਇਆ ।
ਮੁਸ਼ਕ ਉਠੀ ਮੇਰੀ ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ
ਜੰਗਲ ਲਪਟ ਬੁਹਾਇਆ¹ ।
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਮੇਰੀ ਜਮਨਾ ਨੇ ਪਾਲੀ
ਸਤਿਗੁਰ ਵੇਖਣ ਆਇਆ ।
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਫਿਰੰਦੇ
ਏਥੇ ਆ ਪਾਉਂ ਟਿਕਾਇਆ,
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਮੇਰੀ ਨਗਰੀ ਬਣੇਗੀ
ਪਾਉਂ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਟਿਕਾਇਆ ।
ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ
ਜੰਗਲ ਆ ਆਪ ਵਸਾਇਆ ।
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਠਾ
ਸੂਰਜ ਦਰਸ ਨੂੰ ਆਇਆ,
ਚਰਨ ਚੁੰਮਣ ਗੁਰ ਜਮਨਾ ਜੇ ਆਈ
ਆਪਾ ਚਾ ਸਫਲ ਕਰਾਇਆ,
ਪੈਰ ਧਰੇ ਜਿਥੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ
ਓਹੀਓ ਹੀ ਥਾਨ ਸੁਹਾਇਆ;
ਚੰਬੇ ਦੀ ਬੂਟੀ ਮੇਰੀ ਮੁਸ਼ਕ ਮਚਾਈ
ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਣਨ ਆਇਆ,
ਏਹੋ ਲਪਟ ਇਕ ਗੁਰੂ ਕਬੂਲੇ
ਚੰਬੇ ਜੁ ਮਹਿਕ ਮਚਾਯਾ
ਭੇਟ ਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੈਂ ਪੱਲੇ
ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾਇਆ
ਭੇਟਾ ਕਬੂਲੇ ਇਹ ਵਾੜੀ ਨਿਮਾਣੀ
ਏਥੇ ਹੀ ਪਾਉਂ ਟਿਕਾਇਆ,
ਜੁੱਗਾਂ ਉਡੀਕਦੀ ਰਸਤੇ ਰਹਾਈ
ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਚਲਿ ਆਇਆ,
ਪਾਉਂ ਟਿਕਾ ਕੇ ਸੁਹਣੇ ਨੇ ਏਥੇ
ਪਾਉਂਟਾ ਦੁਰਗ ਰਚਾਇਆ,
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਆਯਾ
ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ,
ਕੀਰਤਨ ਨਾਦ ਦਿਲਾਹੀ ਲਯਾਯਾ
ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਭਾਰ ਲਿਆਇਆ ।
ਗੁੰਜ ਉਠੇ ਮੇਰੇ ਬਨ, ਤਟ, ਬੇਲੇ,
ਸੁਹਣੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਇਆ
ਗਹਿਮਾ ਤੇ ਗਹਿਮ ਮਚੀ ਜੇ ਸਾਰੇ
ਸਤਿਗੁਰ ਰੰਗ ਜਮਾਇਆ !
ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ

¹ਜੰਗਲ ਮਹਿਕ ਗਿਆ ।

ਵਾੜੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਆ ਲਾਇਆ,
ਨੀਵੇਂ ਨਿਵਾਜੇ ਮੇਰਾ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ
ਕੰਗਲੀ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ,
ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ ਸੁਭਾਗੀ ਜੇ ਹੋਈ
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ,
ਬੇਲੀ ਗਰੀਬਾਂ ਮੇਰਾ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ
ਅੱਜ ਅਸਾਡੇ ਆਇਆ,
ਆਓ ਲੋਕੋ ਮੇਰੀ ਚੰਬੇ ਦੀ ਵਾੜੀ
ਦਰਸ ਕਰੋ ਗੁਰ ਆਇਆ,
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ ਜੇ ਲੋਕੋ!
ਘਰ, ਬਨ, ਬਾਗ ਸੁਹਾਇਆ ।

ਮੈਂ ਬੇਟੀ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਂ ?

ਦਿਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕਲਿਆਣ ਭੋਪਾਲੀ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਢਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—
੭ ! ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਂ ?'
ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਮੈਂ ਬੇਟੀ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾਂ ?
ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੋਈ ਹਾਂ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਬੇਹਾਲ ਅੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਹਾਰੀਆਂ :—
ਨੀ ਅੰਮਾਂ ! ਘੋਲੀ ਤੇਥੋਂ ਸਦ ਵਾਰੀਆਂ
ਵੇ ਬਾਬਲ ! ਬਿਨਤੀ ਕਰਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜ, ਆਖਾ ਵੇ ਨਾ ਮੋੜ,
ਤੈਥੋਂ ਬਲਿਹਾਰੀਆਂ ੧.

ਜੀ ਦੇਖੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੇ ਦਾਸਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਤ ਬਣਾ ਲਏ,
ਮੈਂ ਬੀ ਲੋਚਾਂ ਭਾਈਆਂ ਭੈਣਾਂ ਵਾਂਙ: ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਜੀਵੀਏ,
ਤੇ ਬੇਟੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਫਿਰ ਬੀਵੀਏ,
ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਲਿਆ ਹੁਣ ਘੋਰ, ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਡੋਰ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਕੂੰ ਪੀਵੀਏ ੨.

ਦਾਤਾ ਹੈ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਗੁਰ ਬਡਿਓਂ ਬੜਾ
ਜੇੜਾ ਮੰਗੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੋ ਪਾਵੇ ਮੁਰਾਦ, ਗੁਰੂ ਤੁੱਠ ਦੇਵਦਾ,
ਤੇ ਸੱਚੀਂ, ਨਾ ਖਾਲੀ ਜਾਏ ਦਰ ਸੇਵਦਾ
ਮੈਂ ਬਾਬਲ ਭਾਣੇ ਵਿਖੇ ਸਾਵਧਾਨ, ਮੰਨਦਾ ਫੁਰਮਾਨ
ਆਪੋਂ ਨ ਕਰੇਵਦਾ ੩.

ਹੇ ਸਾਈਆਂ, ਕੋਹੀ ਔਕੜ ਅਚਰਜ ਹੁਣ ਆਇ ਬਣੀ ?
ਆਪੇ ਤਾਂ ਸਕੀ ਨਾ ਅਰਜ ਗੁਜ਼ਾਰ, ਸੇਵਕ ਨਹਿ ਬੋਲਦਾ
ਸੇਵਕ ਸਾਈਂ ਰੱਜਾ ਨੂੰ ਹੈ ਟੋਲਦਾ,
ਸੋ ਲੀਤੀ ਬਾਬਲ ਮਿਥੇ ਧਰਿ ਮੌਨ, ਕਾਰੀ ਕਰੇ ਕੌਣ ?
ਕਿਹੜਾ ਦੁਖ ਫੋਲਦਾ ? ੪.

ਹਾਏ ਮੈਂ ਭੋਲੀ ਤੇ ਨਿਮਾਣੀ ਬਾਲ ਨਿਮਾਨੜੀ,
ਨਾ ਮੈਂ ਪੜੀ ਨਾ ਸਿੱਖੀ ਕੋਈ ਜਾਚ, ਨਾ ਹੀ ਗੁਣ ਜਾਣਦੀ,
ਮੈਂ ਇਕੋ ਜਾਚ ਜਾਣਾ ਪੀਣ ਖਾਣ ਦੀ,
ਸੋ ਮੈਂ ਤੇ ਹੋਵੇ ਗੁਰੂ ਕਿਉਂ ਦਿਆਲ, ਘਾਲੀ ਨਾ ਕੋ ਘਾਲ,
ਸੇਵਾ ਨ ਸਿਆਣਦੀ । ੫.

ਜਾਣਾਂ ਨ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਰੀਝਾਵਣਾਂ,
ਸਿੱਖੀ ਨ ਜੋੜਿਆਂ ਝਾੜਨ ਦੀ ਜਾਚ, ਐਸੀ ਮੈਂ ਨਿਕਾਰੀਆਂ,
ਲੋਚਾਂ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਬਣਾਂ ਗੁਰ ਪ੍ਰਭਾਤੀਆਂ ।
ਮੈਂ ਤਾਂ ਖੰਭਾਂ ਪਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਨ, ਚਾਹਾਂ ਛੱਡ ਜ਼ਿਮੀਨ
ਲਾਵਾਂ ਮੈਂ ਉਡਾਰੀਆਂ । ੬.

ਹੇ ਸਾਈਂ ! ਕੋਈ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਵੇ ਦੇਹੁ ਆਵਸੀ,
ਸਭਾ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਗੁਰ ਜੀ ਆਖ, ਆਖਾਂ ਬਾਪੂ ਮੇਰਿਆਂ,
ਤੇ ਆਖੋਂ ਪਿਤਾ ਕਹੇ 'ਪੁਤ ਮੇਰਿਆ' !
ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ! ਕਿਰਪਾ ਕਰੀਂ ਤੂੰ ਆਪ, ਤੱਕੀ ਨਾਂਹ ਪਾਪ,
ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਤੇਰਿਆਂ । ੭.

ਤੇਰੇ ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਗੁਰ ਜੀ ਤੇਰੇ ਤੇਰਿਆਂ;
ਤੂੰ ਤਾਂ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਹੈਂ ਗੁਰ ਜੀ ਆਪ, ਦਿਲ ਦੀ ਸਭ ਜਾਣਦਾ ।
ਤੇ ਮੇਰੀ ਤੁੱਛ ਦੀ ਪੀੜ ਵੀ ਪਛਾਣਦਾ,
ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਹੁੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ, ਠਾਰੇ ਮੇਰਾ ਤਾਪ
ਨਿਮਾਣੇ ਤੂੰ ਮਾਣਦਾ । ੮.

ਰਾਵੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ

ਦਿਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਹਰਦਮ ਬੀਉ'
ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਦਾਸੀ ਤੇਰੀ ਨਾਨਕਾ ! ਦਾਸੀ ਹਰਦਮ ਬੀਉ ;
ਬਾਂਦ ਤੇਰੀ ਮਾਲਕਾ ! ਬਾਂਦੀ ਕਰ ਲੈ ਜੀਉ !

ਮਾਣੀ ਨਿਮਾਣੀ ਬਖਸ਼ਿਓ ਧੰਨੀ -ਕੀਤੋਂ ਆਪ,
ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਸੋਧ ਕੇ ਕਦਮ ਕਦਮ ਜਗ ਮਾਪ,
ਡੇਰਾ ਕੰਢੇ ਮੈਂਡੇ ਪਾਯਾ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ,
ਵਾਸੀ ਅਰਸ ਅਗੰਮਤੇ ਅਲਖ, ਅਛੱਲ, ਅਭੇਵ ।
ਕਦਮ ਸੁਲੱਖੇ ਰੱਖਕੇ ਪਾਵਨ ਕੀਤਾ ਆਨ,
ਆਣ ਬਿਰਾਜੇ ਏਸ ਬਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਸੁਹਾਨ ।
ਭਈ ਸੁਹਾਵੀ ਮੈਂ ਭਲੀ ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਸਰਦਾਰ,
ਜਿਸ ਵਿਚ ਨ੍ਰਾਤੀ ਰੱਜਕੇ ਅਰਸਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ।
ਨਾਨਕ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੋਹਯਾ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ,
ਅਪਣੀ ਕਰ ਅਪਨਾ ਲਈ ਕੁਸ਼ਲ ਸ਼ਾਂਤਿ ਦੇ ਖੇਮ ।
ਦਿਉਂ ਅਪਨਾਕੇ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਚਲੇ ਗਏ ਨਿਜ ਧਾਮ,
ਮੈਨੂੰ ਕਰ ਗਏ ਆਪਣਾ ਸੁਹਣਾ 'ਨਾਮ' ਸੁ ਦਾਨ ।

ਪੁਰ ਕਰਤਾਰ ਆ ਵੇਖਣਾ— ਵਗਦੀ ਮੈਂ ਗੰਭੀਰ :
ਮਸਤ, ਸੁਹਾਵੀ, ਸੋਹਿਣੀ, ਸੁਹਣੇ ਮੇਰੇ ਤੀਰ ।
ਹਰਦਮ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂ ਸੁਜਾਨ ਦਾ ਜਾਹਰ ਵਿੱਚ ਜਹਾਨ ।
ਤੁਰਦੀ ਤੁਰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ ਮੱਤੀ ਰੰਗ ਦਿਦਾਰ ।
ਨਜ਼ਰ ਪੁਰੋਤੀ ਅਰਸ ਵਲ ਭਰੀ ਸਰੂਰ ਪਿਆਰ ।
ਮਦਭਰਿਆ ਇਸ ਯਾਦ ਦਾ; 'ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ
'ਕਰਕੇ ਪਾਵਨ ਕਰ ਗਏ ਵਾਲੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨ ।
'ਯਾਦ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਗਏ ਦਾਨ,
'ਧ੍ਰਿਅਨ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਓ ਲਿਵ ਲਾ ਗਏ ਸੁਜਾਨ,
'ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਿਮ ਢੂੰਡਦੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੀ ਦੇਹ;
'ਦਾਹੀਏ' 'ਦਬੀਏ' ਕੂਕਦੇ ਝਗੜੇ ਕਰਦੇ ਏਹ ।
'ਮੈਨੂੰ ਰਮਜ਼ ਦਿਦਾਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਨੂਰੋਂ ਨੂਰ,
'ਹਰਦਮ ਦੀ ਇਕ ਯਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਪੀ ਮਸ਼ਮੂਰ ।
ਇਸ ਮਦਮੱਤੀ ਚਲ ਰਹੀ ਗਜ-ਗਮਨੀ ਮੈਂ ਚਾਲ,
ਖਿਚ ਬੱਧੀ ਫਿਰ ਏਸ ਬਾਂ ਮੁੜ ਆਵਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਭੂਤ ਰਮਾਇਕੇ ਭਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਚਾਇ,
ਜੋਗੀ ਫੇਰੀ ਪਾਂਵਦੀ ਧਰਤਿ ਅਸਮਾਨ ਫਿਰਾਇ ।
ਪਾ ਫੇਰਾ ਸਭ ਜਗਤ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਬਾਵੇਂ ਆਇ,
ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ ਸੁਖ ਪਾਂਵਦੀ, ਏ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਇ :
'ਦਾਸੀ ਤੇਰੀ ਨਾਨਕਾ ! ਦਾਸੀ ਹਰਦਮ ਬੀਉ
'ਬਾਂਦੀ ਤੇਰੀ ਮਾਲਕਾ ! ਬਾਂਦੀ ਕਰ ਲੈ ਜੀਉ !
'ਸਦਾ ਯਾਦ ਦੀ ਡੋਰ ਮੈਂ ਖਿੱਚ ਤੁਣਕੇ ਪਾਇ ।
'ਤੇਰੇ ਸੁਹਣੇ ਚਰਨ ਦੀ ਲਿਵ ਰੱਖੇ ਜੀ ਲਾਇ !
'ਤੇਰੇ ਚਾ ਤੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਭਰੀ ਉਮਾਹ ।
'ਹੇਸ ਚਾਲ ਚਲਦੀ ਰਹਾਂ ਸੱਚੇ ਨਾਨਕ ਸਾਹ !'

ਜਮਨਾ

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਸਿੱਕ ਵਿਚ :—

ਦਿਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ ਪਹਾੜੀ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—
੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਨ੍ਰਾ ਗਿਆ ?'
ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਜੀਉਂਦਾ ਸੀ ਇੱਕ, ਸਹੀਓ ! ਪਾਉਂਟੇ ਟਿਕਾਣੇ ਮੇਰੇ,
ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਵੇਰ ਸਾਰਾ ਆਣ ਏਥੇ ਨ੍ਰਾ ਗਿਆ ।
ਖਿੜਕਾ ਓਹ ਟੁਰਦਾ ਆਵੇ, ਉੱਛਲ ਕੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰੇ,
ਚਾਉ ਭਰ ਮਾਰੇ ਟੱਭੀ, ਤਾਰੀਆਂ ਬੀ ਲਾ ਗਿਆ ।
ਖੰਡਦਾ ਖਿਡਾਂਦਾ ਸਹੀਓ ! ਪਿੜ ਸੀ ਜਮਾਂਦਾ ਸਹੀਓ ।
ਹੱਸਦਾ ਹੱਸਾਂਦਾ ਸਹੀਓ ! ਰੰਗ ਸੀ ਲਗਾ ਗਿਆ ।
ਮਿਠੀ ਮਿਠੀ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਕਾਲਜੇ ਨੂੰ ਧੂਣ ਵਾਲੀ ।
ਖਿੱਚਕੇ ਹਿਲੂਣ ਵਾਲੀ ਵੀਣਾਂ ਸੀ ਵਜਾ ਗਿਆ । ੧.

ਨੇਹੁ ਸੀ ਲਗਾ ਕੇ ਸਹੀਓ ! ਕਾਲਜਾ ਚੁਰਾ ਕੇ ਸਹੀਓ !
ਖਿੱਚ ਦਾ ਤਣੁਕਾ ਲਾਕੇ ਆਪਾ ਨੀ ਛਿਪਾ ਗਿਆ ।
ਢੰਡ ਉਹਦੀ ਪਈ ਮੈਨੂੰ ਧਾਈ ਧਾਈ ਫਿਰਾਂ ਸਹੀਓ !
ਉੱਚੇ ਨੀਵੇਂ ਥਾਉਂ ਸਹੀਓ ! ਸਾਰੇ ਮੈਂ ਪੁਛਾ ਲਿਆ ।
ਭੈਣਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛ ਹਾਰੀ, ਰਲ ਮਿਲ ਟੋਲ ਕੀਤੀ,
ਬਲ ਢੰਡ ਗਈਆਂ ਸਾਗਰ ਸਮੁੰਦ ਸਾਰਾ ਭਾਲਿਆ ।
ਭਾਲ ਸਾਰੀ ਗਈ ਐਵੇਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਿਲੇ ਨਾਹੀਂ,
ਪੈਣ ਮੋਢੇ ਚੜ੍ਹੀ ਫੇਰ ਢੰਡਣ ਸਿਰ ਚਾ ਲਿਆ । ੨.

ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼, ਦੁਆਰ ਦੁਆਰ, ਖੰਡ ਖੰਡ, ਗਲੀ, ਕੂਚੇ,
ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਉੱਡ ਉੱਡ ਨੀਝ ਲਾ ਤਕਾ ਲਿਆ ।
ਹੰਡ ਹੰਡ ਉੱਡ ਉੱਡ ਲੱਭ ਲੱਭ ਸਾਰੇ ਥਾਉਂ,
ਨਿਖੁੱਟੀ ਨੇ ਹਿਮਾਲੇ ਦਾ ਆ ਆਸਰਾ ਤਕਾ ਲਿਆ !
ਪੈਣ ਦਾ ਸਰੂਪ ਛੱਡ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਆਈ,
ਫੇਰ ਉਸੇ ਜੱਗ ਵਿਚ ਢੰਡਣ ਸਿਰ ਚਾ ਲਿਆ ।
ਉਹਨੀਂ ਉਹਨੀਂ ਰਾਹੀਂ ਆਈ ਠੰਡੀ ਠਾਰ ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ
ਨਵਾਂ ਉਹੋ ਰੂਪ ਧਾਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਭਾਲਿਆ । ੩.

ਭਾਲਦੀ ਪਹਾੜ ਘਾਟੀ 'ਪਾਉਂਟੇ' ਮੈਂ ਫੇਰ ਆਈ,
ਤੱਕ ਤੱਕ ਸਾਰੀ ਲਾਭ ਸੁਹਣੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ।
ਉਤਾਵਲੀ ਸੰਭਾਲਦੀ ਮੈਂ ਭਾਲਦੀ ਤੇ ਪੁੱਛਦੀ ਨੂੰ
ਮਿਲੇ ਨਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਥਾਉਂ ਰੂਪ ਨਾ ਦਿਖਾਇਆ ।
ਹਰਜਾਨਣੀ ਬਉਰਾਨਣੀ ਮੈਂ ਤਾਂਘ ਬੱਧੀ ਟੁਰੀ ਜਾਵਾਂ,
ਤੁਰੀ ਜਾਵਾਂ, ਤੁਰੀ ਜਾਵਾਂ ਤੁਰਨ ਨੇਹੁ ਲਗਾ ਲਿਆ ।
ਜਲੇ ਨਾਹੀਂ ਬਲੇ ਨਾਹੀਂ, ਕਿਤੇ ਫੇਰ ਮਿਲੇ ਨਾਹੀਂ,
ਪੈਣ ਸਾਰੀ ਫੋਲ ਮਾਰੀ ਜਗਤ ਸਾਰਾ ਭਾਲਿਆ । ੪.

ਕਈ ਵਾਰ ਬਲੇ ਆਈ ਫੇਰ ਜਲ ਗਈ ਧਾਈ,
ਵਾਇ ਮੰਡਲ ਉੱਡ ਫੇਰ ਗੋੜ ਸਾਰੇ ਲਾ ਲਿਆ ।
ਵਹੁ ਤੇ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤੇ ਸਦੀਆਂ ਨੇ ਰਾਹੁ ਲੀਤੇ,
ਮੈਂ ਵੀ ਕਈ ਗੋੜ ਕੀਤੇ, ਬਹੁ ਕਿਧਰੋਂ ਨਾਹ ਪਿਆ ।
ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਜਤੀ ਆਏ ਗਿਆਨੀ ਤੇ ਤਪੀ ਆਏ,
ਘਾਲੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾ ਹੈ ਫੇਰਾ ਏਥੇ ਆ ਪਿਆ ।
ਪੁੱਛਿਆਂ ਦਸਾਣ ਸਾਰੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਪਤੇ ਦਿੰਦੇ,
ਆਖਣ ਅਰੂਪ ਹੋਕੇ ਜੋਤੀ ਹੈ ਸਮਾ ਗਿਆ । ੫.

ਅਰਸਾਂ 'ਚਿ ਨੂਰ ਉਹਦਾ: ਕੁਰਸ਼ਾਂ 'ਚਿ ਜੋਤਿ ਉਹਦੀ
ਧਰਤੀ ਪਰ ਚਾਨਣਾ ਅਰੂਪ ਹੈ ਜਗਾ ਗਿਆ ।
ਪੈਂਦੀ ਹੋਊ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਠੰਡ ਐਦਾਂ ਆਖ, ਲੋਕੋ !
ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤਸੱਲੀ ਐਉਂ ਕੋਈ ਨਾ ਬਨ੍ਹਾ ਗਿਆ ।
ਉਹੋ ਹੋਵੇ ਰੂਪ ਪਯਾਰਾ ਥਾਂਕੀ ਉਹ ਨੁਹਾਰ ਹੋਵੇ,
ਤੇਜ ਜਬ੍ਹੇ ਪਯਾਰ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਜੋ ਦਿਖਾ ਗਿਆ ।
ਕਲਗੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ ਤੀਰ ਤੇ ਕਮਾਨ ਸੁਹਵੇ,
ਮੋਹਨ ਹਾਰੀ ਆਨ ਹੋਵੇ ਬਾਨ ਜੋ ਬਨਾ ਗਿਆ । ੬.
ਆਵੇ ਧਾਇ ਧਾਇ ਉਦਾਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਤਰੇ ਉਦਾਂ,
ਟੱਭੀਆਂ ਲਗਾਇ ਖੇਡੇ, ਕਦੇ ਜਿਉਂ ਖਿਡਾ ਗਿਆ ।
ਰੋਗ ਆ ਜਮਾਵੇ ਉਦਾਂ, ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਵੇ ਉਦਾਂ
ਵੀਣਾ ਵੀ ਵਜਾਵੇ ਉਦਾਂ ਕਦੇ ਜਿਉਂ ਵਜਾ ਗਿਆ ।

ਸਾਨੂੰ ਠੰਡ ਪਵੇ ਤਾਹੀਓਂ ਸੁਾਦ ਦਿਲ ਰਮੇਂ ਸਹੀਓ !
ਅੰਗ ਅੰਗ ਖਿੜੇ ਸਹੀਓ ਆਪੇ ਜਿਉਂ ਖਿੜਾ ਗਿਆ ।
ਐਦਾਂ ਜੇ ਨ ਆਵਣਾਂ ਸੁ, ਲੁਕ ਕੇ ਕੁਸਾਵਣਾਂ ਸ,
ਰੂਪ ਨਾਂ ਦਿਖਾਵਣਾਂ ਸੁ, ਏਹੋ ਸੁ ਜੇ ਭਾ ਗਿਆ । ੭.

ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਹਾਂ ਰਜਾ ਰਾਜੀ ਸਿਰ ਧੜ ਲਗੀ ਬਾਜੀ,
ਢੰਡ ਮੇਰੀ ਸਦਾ ਤਾਜੀ ਨੇਮ ਇਹ ਬਣਾ ਲਿਆ :—
ਓਸੇ ਰੰਗ ਦਰਸ ਲੈਣੇ ਓਸੇ ਰੂਪ ਪਰਸਣਾ ਹੈ,
ਓਵੇਂ ਵੇਖ ਸਰਸਣਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਇਹ ਧਰਾ ਲਿਆ ।
ਜੁਗ ਜੁਗ, ਜਨਮ ਜਨਮ, ਸਦੀ ਸਦੀ, ਦੌਰ ਦੌਰ,
ਰਹੇ ਜੇ ਉਹ ਓਥੇ ਜਿੱਥੇ ਡੇਰਾ ਸੁ ਲਗਾ ਲਿਆ ।
ਭਾਲ ਅਸਾਂ ਛੱਡਣੀ ਨਾਂ, ਤਜਾਗਣੀ ਸੰਭਾਲ ਹੈ ਨਾਂ,
ਸਿੱਕਣ ਤੇ ਤਰਸਣਾਂ ਤੇ ਰੋਵਣਾਂ ਜੀ ਲਾ ਲਿਆ । ੮.

'ਧਯਾਨ' ਰਖਾਂ ਰੂਪ ਪਯਾਰੇ, 'ਨਾਮ' ਪਯਾਰਾ ਜਾਪ ਜਪਾਂ,
'ਖਿੱਚ' ਵਿਚ ਖਿੱਚੀ ਰਹਾਂ 'ਪਯਾਰ' ਜੀ ਵਿਨ੍ਹਾ ਲਿਆ ।
ਏਦਾਂ ਏਦਾਂ ਟੁਰੀ ਜਾਣਾਂ, ਜਲੋਂ ਬਲ, ਬਲੋਂ ਜਲ,
ਜਲੋਂ ਪੈਣ, ਪੈਣੋਂ ਬਲ, ਜੋਗੀ ਕੰਮ ਚਾ ਲਿਆ ।
ਜਮਨਾ ਨਿਮਾਣੀ ਵਾਲੇ ਵੇਣ ਸਹੀਓ ਸੁਣੀ ਜਾਣੇ,
ਰੈਣ ਦਿਨ ਲੱਗੀ ਟੋਲ ਝਾਕਾ ਇਕ ਪਾ ਲਿਆ ।
ਜੀਉਂਦਾ ਦੀਦਾਰ ਸਹੀਓ ਇੱਕ ਵੇਰ ਪਾਇਆ ਸਾਜੇ
ਤਦ ਦੀ ਦੀਦਾਰ ਮੋਹੀ ਆਪਾ ਮੈਂ ਮੁਹਾ ਲਿਆ । ੯.

ਦਿਓ ਨੀ ਅਸੀਸ ਕੋਈ ਤਰਸ ਆਵੇ 'ਜੀਉਂਦੇ' ਨੂੰ
ਰੂਪ ਧਾਰ ਫੇਰ ਆਵੇ ਬਿਰਹੋਂ ਜੋ ਭਛਾ ਗਿਆ ।
ਮੈਂ ਹਾ ਨਿਮਾਣੀ ਨੀਵੀਂ, ਰੂਪ ਹੈ ਸਬੂਲ ਮੋਰਾ,
ਦੇਸ਼ ਉਹਦੇ ਪਹੁੰਚ ਨਾਹੀਂ ਨੂਰ ਜੋ ਵਸਾ ਰਿਹਾ ।
ਓਸੇ ਨੂੰ ਤਰਸ ਆਵੇ ਮਿਹਰ ਧਾਛ ਹੇਠ ਆਵੇ
'ਦਿੱਸਦੇ-ਦਿਦਾਰ' ਲੜਾਵੇ ਰੂਪ ਜੋ ਦਿਖਾ ਗਿਆ ।
ਲੱਲ ਏਹੋ ਲਗੀ ਸਾਨੂੰ, ਮੰਗ ਸਾਡੀ ਸਦਾ ਏਹੋ
ਹੋਏਗਾ ਦਿਆਲ ਜਿਹੜਾ ਚਾਟ ਸਾਨੂੰ ਲਾ ਗਿਆ । ੧੦.

ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਗੁਰ ਪਯਾਰੇ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸੁਖਦਾਈ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਹੇ ਉੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਹੇ ਪਯਾਰੇ ਤੇ ਸੁਖਦਾਈ ।
ਹੈ ਸਿੱਕ ਭਰੀ ਏ ਭਾਰੀ, ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਪੁਰੁ ਆਈ ।
ਨਹੀਂ ਧੌਲਰ ਚਿੱਟੇ ਮੋਰੇ, ਨਹੀਂ ਮੰਡਪ ਮਹਿਲ ਅਟਾਰੀ,
ਨਹੀਂ ਪੱਕੇ ਬੰਕ ਦੁਆਰੇ, ਨਹੀਂ ਬਾਗ ਬਗੀਚ ਸਰਾਈ ।
ਮੈਂ ਘਰ ਵਿਚ ਰੇਸ਼ਮ ਹੈ ਨਾ, ਪਸ਼ਮੀਨੇ ਜ਼ਰੀਆਂ ਨਾਹੀਂ ।
ਨਹੀਂ ਮਖਮਲ ਫਰਸ਼ ਵਿਛਾਏ, ਨਹੀਂ ਅਤਲਸ ਲੋਛ ਤੁਲਾਈ ।

ਮੈਂ ਪਾਸ ਨ ਘੋੜੇ ਜੋੜੇ, ਨਹੀਂ ਰਖ, ਅਸੁਵਾਰੀ ਜੋੜੇ,
ਕੀ ਖਾਤਰ ਸੱਦ ਕਰਾਵਾਂ ? ਨਹੀਂ ਕੋਲ ਅਡੰਬਰ ਕਾਈ ।
ਫਿਰ ਸਿੱਕ ਲਗੀ ਹੈ ਭਾਰੀ, ਦਿਲ ਲੋਚੇ ਤੇ ਹੈ ਤਰਸੇ
ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਆ ਪਯਾਰੇ ਏ ਪੂਰੇ ਸਿੱਕ ਗੁਸਾਈ ।
ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਵੱਲ ਜਿ ਵੇਖਾਂ ਨਹੀਂ ਗੁਣ ਮੈਂਡੇ ਕੁਈ ਪੱਲੇ
ਕੁਈ ਜਾਚ ਨ ਮੈਨੂੰ ਆਵੇ ਜਿਤ ਤੈਨੂੰ ਲਵਾਂ ਰਿਝਾਈ ?
ਜੇ ਬਿਰਦ ਤੁਸੀਂ ਨਿਜ ਵੇਖੋ, ਇਕ ਮਿਹਰ ਆਪਣੀ ਤੱਕੋ
ਤਾਂ ਆਸ ਫੜੇ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸੋਗੇ ਆਈ ।
ਜੇ ਤੁੱਠੇ ਆਪੇ ਪਯਾਰੇ ! ਕਰ ਕਿਰਪਾ ਬਹੁੜੇ ਮੈਨੂੰ,
ਆ ਜਾਵੋ ਪਾਸ ਨਿਮਾਣੇ, ਮੈਂ ਸ਼ਰਨੀ ਰਹਾਂ ਸਮਾਈ ।
ਮੈਂ ਕੁਲ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਭਰਕੇ ਲਯਾ ਤੁੰਬਾ ਪੇਸ਼ ਧਰਾਵਾਂ,
ਵਲ ਚੁਣ ਚੁਣ ਬਨਦੇ ਲਯਾਵਾਂ ਤੇ ਚਰਨੀ ਆਣ ਟਿਕਾਈ ।
ਵਲ ਚੁਣਾਂ ਬਨਾਂ ਦੇ ਕੋਮਲ, ਇਕ ਛੇਜ ਬਨਾਵਾਂ ਕੂਲੀ,
ਕਰ ਕੱਠੇ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤੇ ਸਿਰਹਾਣਾ ਨਰਮ ਬਨਾਈ ।
ਉਹ ਮਹਿੰਕਣ ਹੇਠ ਵਿਛਾਏ, ਗੁਰ ਆਪ ਅਰਾਮ ਕਰਾਵੇ,
ਮੈਂ ਬੈਠਾਂ ਚਰਨ ਦਬਾਵਾਂ, ਬਨ ਰੁਮਕੇ ਮੰਦ ਹਵਾਈ ।
ਸਦ ਬਲਬਲ ਪਾਸ ਲਿਆਵਾਂ, ਹਥ ਜੋੜਾਂ ਬਿਠੇ ਅਲਾਵਾਂ
'ਕਰ ਰਾਗ ਪਿਆਰੀ ! ਮਿੱਠਾ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦ ਸੁਨਾਈ ।'
ਸੁਣ 'ਸਤਿਗੁਰ ਆਏ' ਆਵਨ ਮੈਂ ਪਾਸੇ ਝੁੰਡ ਮਖੀਰਾਂ
ਉਹ ਆਖਣ 'ਸ਼ਹਤਲਿਆਈਆਂ ਦਿਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਜੋਗ ਛਕਾਈ ।'
ਸੁਣ ਨੱਠੇ ਆਵਨ ਦੁੱਬੇ, ਕਹਿ 'ਲੋਵੋ ਪਸ਼ਮ ਅਸਾਡੀ,
ਧੋ ਚਿੱਟੇ ਬਸਤ੍ਰ ਬਨਾਵੇ, ਗੁਰ ਦਰਨੀ ਦਿਓ ਛੁਹਾਈ ।'
ਪਈ ਨਦੀ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੇ : 'ਮੈਂ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਵੇ,
ਲਾ ਟੁੱਭਾ ਮੇਰੇ ਪਾਣੀ, ਛੋਹ ਦਿਓ ਆਪਣੀ ਲਾਈ ।'
ਬਨ-ਬੂਟੇ ਬਨ ਵਿਚ ਫਿਰਦਜਾਂ ਛਾਂ ਦੇ ਦੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਵਨ,
ਜਦ ਰਾਤ ਪਵੇ ਚੰਦ ਤਾਰੇ ਨੂਰ ਹੇਠਾਂ ਦੇਣ ਵਿਛਾਈ ।
'ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ! ਮੈਂ ਧਿਰ ਆਵੇ' ਹੈ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਉਡੀਕਾਂ,
ਏ ਚਾਓ ਭਰੀ ਹੈ ਲੋਚੇ, ਕਦ ਤੇਰੀ ਸੇਵ ਕਰਾਈ ।
ਜਗ-ਮੀਤ ਨ ਨਿਭਦੇ ਕੋਈ, ਰੰਗ ਪਲੇ ਪਲੇ ਪਏ ਬਦਲਨ,
ਲਾ ਤੋੜ ਨਿਭਾਵਨ ਵਾਲੇ ! ਆ ਦਾਤੇ ਮੈਂ ਸੁਖਦਾਈ !
ਨਹੀਂ ਆਸ ਆਸਰਾ ਕੋਈ ਸਭ ਡਿੱਠੀ ਠੱਕ ਵਜਾਕੇ,
ਜੋ ਮਿਲਦੇ ਸੋ ਸਭ ਵਿਛੜਨ ਤੂੰ ਮਿਲਿਆ ਵਿਛੜ ਨ ਜਾਈ ।
ਮੈਂ ਮਾਣ ਨਿਮਾਣੇ ਤੇਰਾ, ਤੂੰ ਨਿੱਧਰਿਆਂ ਧਿਰ ਸ਼ਾਮੀ !
ਆ ਕੋਲ ਵਸਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰੇ, ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਆਈ ।
ਹੈ ਸਮਾਂ ਤਿਲਕਦਾ ਜਾਂਦਾ, ਦਿਨ ਆਵਨ ਤੇ ਹਨ ਜਾਵਨ
ਇਸ ਮੁੱਕਣ ਕੋਲੋਂ ਪਹਿਲੋਂ, ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਆਈ ।
ਦਿਨ ਉਮਰਾ ਦਾ ਪਯਾ ਲਹਿੰਦਾ, ਜਰ ਪਿਆ ਹਨੇਰਾ ਛਾਵੇ,
ਹੈ ਹਿਰਦੇ ਸਿੱਕ ਮਿਲਨ ਦੀ ਹੁਣ ਵਧਦੀ ਹੋਰ ਗੁਸਾਈ ।
ਹੈ ਦਰਦ ਦਰਸ ਦੀ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹਿਰਦੇ ਕਸਕੇ ਮੇਰੇ,
ਕਰ ਦਰਦ ਗੁਰੂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਈ ।
ਵਸ ਨਾਲ ਗਰੀਬ ਨਿਮਾਣੇ, ਅੰਗ ਸੰਗ ਸਦਾ ਰਹੁ ਮੇਰੇ,
ਮਿਲ ਕਦੀ ਨ ਵਿਛੜਨ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਈ ।

ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸੁਹਣੀ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਦਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ ੭ ।

ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵਾਲਿਆ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਚਿਤ ਚਾ ਲਿਆ,
ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਲਗਾ ਲਿਆ,
ਇਕ ਯਾਦ ਤੇਰੀ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ੧.

ਕਈ ਜੁੱਗ ਗਏ ਹਨ ਬੀਤਦੇ,
ਨਿੱਤ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਉਡੀਕ ਦੇ,
ਅਜੋ ਦਰਸ ਨਾ ਤੁਸਾਂ ਦਿਖਾਲਿਆ
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ੨.

ਮੈਂ ਦਿਨ ਨੂੰ ਆਹਾਂ ਮਾਰਦੀ,
ਗਿਣ ਤਾਰੇ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ,
ਹਾਇ ਰੋ ਰੋ ਜਿਗਰਾ ਗਾਲਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ੩.

ਮੈਂ ਤਕਦੀ ਰਾਹਾਂ ਤੇਰੀਆਂ,
ਪਾ ਜੋਗੀ ਵਾਲੀ ਫੇਰੀਆਂ,
ਰਾਹ ਤਕ ਤਕ ਹਾਲ ਵਵਾ ਲਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ੪.

ਮੈਂ ਸਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨ ਖੇਡਦੀ,
ਮੈਂ ਖੂਹ ਬਿਰਹੋਂ ਦਾ ਗੋੜਦੀ,
ਵਿਚ ਤਾਂਘਾਂ ਜੀਉਤਾ ਲਾ ਲਿਆ
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ੫.

ਮੈਂ ਤੇਨੂੰ ਨਿੱਤ ਚਿਤਾਰਦੀ,
ਇਕ ਪਲ ਵੀ ਨਾਹਿ ਵਿਸਾਰਦੀ,
ਜੀਉ ਟੋਟੇ ਕਰ ਕਰ ਵਾਰਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ੬.

ਕਰ ਮੇਰੇ ਇਸ ਔਗੁਣਹਾਰ ਤੇ
ਹੁਣ ਛੇਤੀ ਆ ਦੀਦਾਰ ਦੇ
ਹੈ ਬਖਸ਼ ਮਿਲਾਵਣ ਵਾਲਿਆ !
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ੭.

ਕੋਈ ਰਖਦੇ ਹਿੰਮਤ ਤਾਣ ਹਨ,
ਕੋਈ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਦਾਅਵੇ ਮਾਣ ਹਨ,
ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਬਿਰਹੋਂ ਖਾ ਲਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ੮.

ਕਈ ਜਨਮ ਗਏ ਤਰਸੇਂਦਿਆਂ,
ਗਿਆ ਇਹ ਵੀ ਸਿੱਕੇ ਸਿਕੇਂਦਿਆਂ,
ਕਿਹਾ ਕਰਮਾਂ ਪਾਸਾ ਵਾਲਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ੯.

ਰੰਗ ਰੰਗ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਹੋ ਰਹੀ,
ਗੁਰਪੁਰਬ ਦਿ ਰੰਗਣ ਸੁਹ ਰਹੀ ।
ਕਰ ਬਖਤ ਮੇਰੇ ਬੀ ਸਾਲਿਆ
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ੧੦.

ਅਜ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣੇ ਖਾਲਸਾ,
ਮੈਨੂੰ ਦਰਸ ਤੇਰੇ ਦੀ ਲਾਲਸਾ !
ਕਰ ਦਰਸਨ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲਿਆ,
ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ੧੧.

ਹੁਣ ਰੁਤ ਤੁਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕਾਲੰਗੜਾ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ' ਪਰ
ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੋ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਹੁਣ ਰੁਤ ਤੁਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ ।

ਮੋਰ ਪਪੀਹੇ ਸ਼ੋਰ ਛੱਡਿਆ ਦਾਦਰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਈ ।
ਰੋਲਾ ਬੰਦ ਬੱਦਲਾਂ ਕੀਤਾ, ਬਿਜਲੀ ਚਮਕ ਛਿਪਾਈ,
ਹੜ੍ਹ ਆਈਆਂ ਨਦੀਆਂ ਲਹਿਰੀਆਂ ਪੈਣ ਸਹਿਜ ਘਰ ਆਈ ।
ਮਿਠੜੀ ਮਿਠੜੀ ਭਿੰਨੜੀ ਭਿੰਨੜੀ, ਤੁਲ ਪਵੇ ਰਸਦਾਈ,
ਭਿੰਨੀ ਰੈਣ ਚੰਨ ਤੇ ਤਾਰੇ ਪਉਣ ਵਹੇ ਸੁਖਦਾਈ,
ਮਿਠੜੀ ਠੰਢ ਸੁਹਾਵੀ ਸਰਦੀ, ਟਿਕਵੀਂ ਟੇਕ ਟਿਕਾਈ,
ਕਰ ਦੇ ਮਿਹਰ ਮਿਹਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ! ਤੁਲ ਪੈਣ ਰੁਤ ਆਈ,
ਤੁਲ ਵਾਂਗ ਆ ਸਹਿਜ ਸਹਿਜ ਗੁਰ ਅੱਖੀਂ ਵਿਚ ਸਮਾਈ,
ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨੀ ਦੇ ਉਰ ਆ ਕੇ, ਮਿਠੜੀ ਠੰਢਕ ਪਾਈ ।
ਸੋਲੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਰਸੀ ਦਾਤੇ ਨੂਰੋਂ ਨੂਰ ਗੁਸਾਈ,
ਚੰਦ ਸੂਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇਰੇ, ਮੋੜ ਮੁਹਾਣਾ ਸਾਈ !
ਹੁਣ ਰੁਤ ਤੁਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਭਲੀ ਜੁਦਾਈ;
ਹੁਣ ਵਿਚ ਬਿਰਹੋਂ ਰੱਖ ਨ ਸਾਈ ! ਹੁਣ ਵਿਥ ਮੋਟ ਗੁਸਾਈ !
ਹੁਣ ਪਰਦੇਸ ਵਸੋ ਨਾ ਪਯਾਰੇ ਹੁਣ ਅੰਡਣ ਰੰਗ ਲਾਈ ।
ਹੁਣ ਘਰ ਵਸੋ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇ ਨੀਟੀ ਰਹੋ ਸਮਾਈ,
ਭਿੰਨੀ ਅੱਖ ਅੰਝੂਆਂ ਵਾਲੀ ਦਰਸਨ ਨਾਲ ਭਿਨਾਈ,
ਰਿਸ ਝਿਮ ਕਰਦੀ ਝਿਮ ਝਿਮ ਵਸਦੀ ਅਪਣਾਂ ਤਖਤ ਬਨਾਈ ।
ਹੁਣ ਰੁਤ ਤੁਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ, ਹੁਣ ਰੁਤ ਮੇਲ ਸੁਹਾਈ ।
ਹੁਣ ਰੁਤ ਦਰਸਨ ਵਾਲੀ ਆਈ, ਸਿਕ ਪੂਰਨ ਰੁਤ ਆਈ ।
ਤਾਰੇ ਚੰਦ ਨੀਲ ਹਨ ਭਿੰਨੇ, ਤੁਲ ਪਵੇ ਸੁਖਦਾਈ ।
ਤੁਲ ਮੇਲ ਦੀ ਪਵੇ ਨੈਣ ਆ ਨੈਣ ਰਹਿਣ ਰੰਗ ਲਾਈ ।
ਹੁਣ ਰੁਤ ਤੁਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ ਮੇਲ ਲੈਣ ਰੁਤ ਆਈ,
ਮਿਲਕੇ ਕਦੇ ਨ ਵਿਛੁੜਨ ਵਾਲੀ ਮਿਲੇ ਰਹਿਣ ਰੁਤ ਆਈ ।

ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਬੀ ਚੰਗਿਆ ਕਰ ਦਿਓ ।

ਮਿਲੋ ਆਣ, ਆ ਮੇਲ ਲਓ ਹੁਣ ਤੁਲ ਪਵੇ ਰੰਗ ਲਾਈ ।
ਹੁਣ ਰੁਤ ਤੁਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ, ਤੁਲ ਅਰਸ ਤੋਂ ਆਈ ।
ਸੁਾਦ ਠੰਢ ਠਹਿਰਾਉ ਲਿਆਈ ਰਸਭਿੰਨੜੀ ਛਬਿਲਾਈ ।
ਪੈਂਦੀ ਦਿਸਦੀ ਨਾਂਹੀ ਲੋਕੋਂ ! ਤੁਲ ਪਵੇ ਸੁਖਦਾਈ ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪਵੇ ਸਿੰਜਰੇ ਅੰਦਰ, ਰਸ ਠੰਢਾਂ ਵਰਤਾਈ ।
ਤੁਲ ਅਰਸ ਤੋਂ ਆਈ ਲੋਕੋਂ ! ਅੱਖੀਂ ਲਵੇ ਸਮਾਈ,
ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਘੱਲੀ ਆਪੇ ਅਰਸੋਂ ਟੁਰਕੇ ਆਈ,
ਹੁਣ ਰੁਤ ਤੁਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ, ਪੈਂਦੀ ਤੁਲ ਸਵਾਈ,
ਪ੍ਰੇਮ ਰੰਗ ਰੰਗੀ ਤੇ ਭਿੰਨੀ, ਪੈਂਦੀ ਤੁਲ ਇਲਾਹੀ ।
ਹੁਣ ਰੁਤ ਤੁਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਈ, ਤੁਲ ਪਵੇ ਸੁਖਦਾਈ ।
ਕਦੇ ਨ ਵਿਛੁੜਨ ਵਾਲੀ ਸਹੀਓ ! ਤੁਲ ਪੈਣ ਰੁਤ ਆਈ ।

ਵਿਯੋਗ ਭਾਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਭਾਈ ਗੋਹਰ ਜੀ, ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ; ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ; ਘੋੜੇ ਖ੍ਰੀਦਣ
ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਗਏ । ਘੋੜੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪੁਜ
ਗਏ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਗੜਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ੌਂਦੇ ਬਿਨਾ ਨਾ
ਆਉਣਾ । ਦਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਕਦਿਆਂ ਢੋਰ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ; ਇਕ
ਦਿਨ ਰਾਤੀਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਦਰਸਨ ਹੋਏ ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮੀਂਹ ਦੇ
ਕਾਰਨ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈਆਂ । ਇਹ ਗੀਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸ ਰਾਤ ਦੀ
ਬਿਹਬਲਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੂੰਗ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਯਤਨ ਹੈ ।

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਲ—ਦਾਦਰਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ
ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸਾਰ ਲਈ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੋ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਆਵੀਂ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ ਸਾਰ ਲਈ !
ਵੇ ਸਾਈਆਂ ! ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ ਸਾਰ ਲਈ !

ਆਵੀਂ ਫੌਜਾਂ ਵਾਲਿਆ ! ਕਦੀ ਮੌੜ ਤਾਂ ਵਾਗ ਲਈ,
ਤੜਫਾਂ ਮੱਛੀ ਵਾਂਗ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਰੋਂਦੀ ਦੀ ਰੈਣ ਗਈ ।
ਪੱਲੂ ਭਿੱਜੇ ਰੋਂਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ।
ਤੱਕੇ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਮੇਰੀ ਸਿਕਦੀ ਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰਹੀ,
ਨਦਰੀ ਨਾਂ ਦਿਸ ਆਇਓਂ ਏ ਤਕ ਤਕ ਥੱਕ ਗਈ ।
ਅਖੀਂ ਮਿਟੀਆਂ ਪਯਾਰਿਆਂ ! ਵਿਚ ਅੱਖੀਆਂ ਦੇ ਨੀਂਦ ਪਈ ।
ਨੀਂਦ ਪਈ ਸਿਕ ਨਾਂ ਮਿਟੀ ਤੇਰੀ ਸੂਰਤ ਨਜ਼ਰ ਪਈ ।
ਬਾਂਕੀ ਸੂਰਤ ਮੋਹਿਣੀ ਸਿਰ ਕਲਗੀ ਹੈ ਖੂਬ ਛਈ,
ਲਹਿਰੇ ਲਕ ਤਲਵਾਰ ਹੈ ਜਿਉਂ ਬਿਜਲੀ ਹੈ ਲਿਸ਼ਕ ਪਈ ।
ਧਨੁਖ ਬਿਰਾਜੇ ਕਰ ਵਿਖੇ ਨਾਲ ਜਪਨੀ ਬੀ ਦਮਕ ਰਹੀ ।
ਸ਼ੋਭਾ ਤੇਰੀ ਦੇਖਕੇ ਸਭ ਸ਼ੋਭਾ ਨੇ ਸ਼ੋਭ ਲਈ ।
ਦਰਸਨ ਐਸਾ ਦੇਖਕੇ ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ ਤਾਬ ਗਈ ।
ਦਰਸਨ ਰਹਿਆ ਤੂੰ ਰਹਿਓ ਤੇਰੇ ਦਰਸ ਦੀ ਮੋਜ ਰਹੀ ।

‘ਮੈਂ’ ਨ ਰਹੀ ‘ਮੇਰਾ’ ਨ ਰਿਹਾ ਮੈਂ ‘ਮੇਰੀ’ ਦੀ ਸੋਜ ਗਈ ।
 ਬੋਲ ਆਏ ਤਾਂ ਸਖੀ ! ਅਸਮਾਨੋਂ ਤਾਂ ਬੂੰਦ ਪਈ,
 ਬੂੰਦ ਪਈ ਮੇਰੇ ਨੈਣ ਤੇ ਮੇਰੀ ਉੱਘੜ ਨੀਂਦ ਗਈ ।
 ਅਚਰਜ ਖੋਲ ਰਚਾਇਆ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਦਰਸ ਨਹੀਂ,
 ਦਰਸਨ ਏਹਲੇ ਹੋ ਗਿਆ ਮੇਰੀ ਮੂਲੋਂ ਨ ਪੇਸ਼ ਗਈ ।
 ਉਮਲ ਹਿਰਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਮੇਰੀ ਆਸਾ ਤੇ ਬਰਫ ਪਈ ।
 ਦੋਸ਼ ਨ ਤੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾ ! ਮੈਂ ਹੀ ਦੋਸ਼ਨ ਹਾਂ ਹੋਇ ਰਹੀ ।
 ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਮੈਂ ਨਿਕਾਰੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਗਈ ।
 ਤੋਲ ਤੁਲਾਇਆ ਮੇਰੜਾ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੱਸੀ ਨਿਕਲ ਪਈ ।
 ਕੱਸੀ ਨਿਕਲੀ ਤੋਲਿਆਂ ਏ ਤਾਂਹੀਓਂ ਹੀ ਕਸਰ ਪਈ ।
 ਕਸਰਾਂ ਵਾਲੀ ਮੈਂ ਬੁਰੀ ਮੈਨੂੰ ਫੇਰ ਵੀ ਬਖਸ਼ ਲਈ ।
 ਬਖਸ਼ੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸਾਈਆਂ ! ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਆਨ ਪਈ ।
 ਬਿਰਦ ਸੰਮਾਲੀ ਆਪਣਾ ਮੈਨੂੰ ਆਪੇ ਹਿ ਬਖਸ਼ ਲਈ ।

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪੀੜ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
 ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । ‘ਆ’ ਦਾ ਘਰ—‘ਸਾਰੀਆਂ’ ਹਾਇ’
 ਪਿੱਛੋਂ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਦੁਆਰੇ ਤੇ ਕਿਨ੍ਹ ਨਾਦ ਵਜਾਇਆ ?
 ਸੁਰਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਆਨ ਜਗਾਇਆ,
 ਚੀਰ ਕਲੋਜਾ ਅੰਦਰ ਪਾਇਆ,
 ਗਈਆਂ ਕੁੱਠੀ ਸਾਰੀਆਂ !

ਚੀਸਾਂ ਮਾਰਨ ਫੱਟ ਕਰਾਰੇ
 ਉੱਤੋਂ ਬਿਰਹੋਂ ਲੁਣ ਖਿਲਾਰੇ,
 ਰਤ ਰੋਂਦੇ ਫਟ ਮਾਰਨ ਨਾਅਰੇ,
 ਘਾਉ ਬਣੇ ਹੁਣ ਘਾਰੀਆਂ ।

ਸਮਝਾਇਆਂ ਸਮਝੇਂਦੇ ਨਾਹੀਂ,
 ਘਾਇਲ ਚੁੱਪ ਕਰੇਂਦੇ ਨਾਹੀਂ,
 ਲੱਗੇ ਫੱਟ ਲੁਕੇਂਦੇ ਨਾਹੀਂ,
 ਸਮਝਾਂ ਦੇ ਦੇ ਹਾਰੀਆਂ ।

ਨੈਣ ਵਸੇਂਦੇ ਜੀਕੂੰ ਸਾਵਨ,
 ਮੱਲੋਂ ਮੱਲੀ ਭਰ ਭਰ ਆਵਨ,
 ਗੂਹੜੀ ਝੜੀਆਂ ਛਹਿਬਰ ਲਾਵਨ
 ਰੋ ਰੋ ਹੋਈਆਂ ਆਰੀਆਂ । ੧.

ਸਮਝਾਂ ਨਾਲ ਫੱਟ ਨਹੀਂ ਭਰਦੇ,
 ਦਰਦ-ਫਿਰਾਕ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ,
 ਜਿਗਰੀ ਸਾੜ ਨਹੀਂ ਹਨ ਠਰਦੇ
 ਵਾਹਾਂ ਲਾਵੇਂ ਸਾਰੀਆਂ ।

ਕਰੋ ਨ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰ ਪਿੰਗਾਣਾਂ,
 ਸੱਦੇ ਕੁਈ ਤਬੀਬ ਸਿਆਣਾਂ,
 ਪੰਡਤ ਵੇਦ ਹਕੀਮ ਮੁਲਾਣਾਂ,
 ਕਰੋ ਆਣਕੇ ਦਾਰੀਆਂ ।

ਲੱਖਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵੇਦ ਬੁਲਾਓ,
 ਲੱਖਾਂ ਮਲਹਮ ਨਾਲ ਲਿਆਓ,
 ਵਧਦੇ ਸਗੋਂ ਜਾਣ ਏ ਘਾਓ
 ਦਰਦ ਫਿਰਾਕ ਰਵਾਣੀਆਂ ।

ਦਰਦਮੰਦਾਂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਦਾਰੂ,
 ਬਿਨ ਦਰਸਨ ਸਭ ਦਾਰੂ ਭਾਰੂ,
 ਦਾਰੂ ਕਸਕ ਵਧੇਰੇ ਮਾਰੂ,
 ਦੇਹੁ ਦਰਸ ਮੈਂ ਵਾਰੀਆਂ । ੨.

ਹਾਰ ਗਈਆਂ ਮੈਂ ਕਰਦੀ ਜੇਰਾ,
 ਜਯੋਂ ਜਯੋਂ ਜੇਰਾ ਘਾਉ ਡੁੰਘੇਰਾ,
 ਕਰ ਮਿਹਰਾਮਤ ਬਿਰਦ ਸੁ ਤੇਰਾ
 ਸਦਕੇ ਤੇਥੋਂ ਵਾਰੀਆਂ ।

ਤੈਂ ਫਿਰਾਕ ਵਿਚ ਦਰਦ ਘਨੇਰੇ,
 ਤੈਂ ਮਿਲਿਆਂ ਦੁਖ ਵਹਿੰਦੇ ਡੇਰੇ,
 ‘ਦਾਰੂ’ ‘ਦਰਦ’ ਦੁਏ ਘਰ ਤੇਰੇ,
 ਨਜ਼ਰਾਂ ਤਾਰਨ ਹਾਰੀਆਂ ।

ਤੇਰੇ ਦਰਸ ਘਾਉ ਸੀ ਲਾਇਆ,
 ਤੇਰਾ ਦਰਸ ਦਵਾ ਬੰਨ ਆਇਆ,
 ਦਾਰੂ ਦਰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ,
 ਤੂੰ ਤਬੀਬ ਹੈਂ ਨਜ਼ਾਰੀਆਂ ।

ਆ ਮਿਲਿਆ ਜਦ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ,
 ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦਾ ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ,
 ਨਵੀਂ ਨਿਰੋਈ ਚਿੱਤ ਸੁਖਾਲਾ,
 ਡੁੱਬੀ ਸੋਚੇ ਤਾਰੀਆਂ । ੩.

ਆ ਮਿਲ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਿਹਾਗ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
 ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । ‘ਆ’ ਦਾ ਘਰ—‘ਨਿਮਾਣੀ ਹਾਂ’ ਪਰ
 ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ !
 ਤੈਂ ਬਿਨ ਖਰੀ ਨਿਮਾਣੀ ਹਾਂ ।
 ਵੇਦਨ ਦਿਲ ਦੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੱਸਾਂ,
 ਅਪਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਿਗਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਖਲੀ ਤਕਾਵਾਂ ਵਾਟਾਂ, ਸਤਿਗੁਰ !
ਦੇ ਝਲਕਾ ਜਿਸ ਰਾਹ ਗਏ,
'ਹੁਣ ਆਏ, ਹੁਣ ਆਏ' ਲੋਚਾਂ,
ਵਿੱਚ ਉਡੀਕ ਰਹਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਵਾਂਡ ਸੁਦਾਈਆਂ ਫਿਰਾਂ ਕੂਕਦੀ,
ਬਨ ਬੇਲੇ ਬਲ ਢੁੰਡਾਂ ਮੈਂ,
ਘਰ ਬੈਠਾਂ ਤਾਂ ਤੱਕਾਂ ਬੂਹੇ
ਕਾਵਾਂ ਪਈ ਉਡਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਰੋ ਰੋ ਯਾਦ ਕਰਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ,
ਯਾਦ ਕਰੇ ਕਰ ਰੋਵਾਂ ਮੈਂ,
ਵੇਖਣ ਸਹੀਆਂ ਮਾਰਨ ਤਾਅਨੇ,
ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਹੋ ਜਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਕੇਹੀ ਚੋਟ ਜਿਗਰ ਦੀ ਲੱਗੀ,
ਦਿਲ ਮੁੜ ਆਇਆ ਹੱਥ ਨਹੀਂ,
ਉਸੇ ਲਗਨ ਲੱਗਾ ਪਿਆ ਤੜਫੇ,
ਪੇਸ਼ ਕੁਈ ਹੁਣ ਜਾਨੀ ਨਾ ।

ਮੰਦੀ, ਮਾੜੀ ਔਗੁਣਿਹਾਰੀ
ਤੇਰੀ ਹਾਂ ਪਰ ਤੇਰੀ ਹਾਂ ।
ਤੈਂ ਬਿਨ ਹੋਰ ਹਨੇਰਾ ਸਾਰੇ,
ਤੇਰੀ ਭਾਲ ਕਰਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਰੂਪ ਨ ਚੱਜ ਨ ਗੁਣ ਹਨ ਪੱਲੇ
ਮਾਨ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਜੋਗੀ ਮੈਂ,
ਬਿਰਹੋਂ ਸਾਂਗ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਜੋਗੀ
ਅੱਲ੍ਹੜ ਅਤੇ ਅਯਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਇੱਕੋ ਸ਼ੇਰ ਦਰਸ ਦੀ ਮੰਗਾਂ,
ਜਨਮ ਜਨਮ ਤੋਂ ਮੰਗ ਰਹੀ,
ਦੁਾਰੇ ਦੁਾਰ ਡੋਲਦੀ ਆਈ,
ਫਿਰ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਬਕਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਭਟਕਣ ਮੇਟ ਚਰਨ ਲਾ ਸਤਿਗੁਰ !
ਤਰਸ ਕਰੀਂ ਤਰਸੇਂਦੀ ਤੇ,
ਝਲਕਾ ਰੂਪ ਅਨੂਪਮ ਵਾਲਾ
ਏਹੋ ਮੰਗ ਮੰਗਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਮੈਂ ਤੇਰੀ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਾਈਆਂ !
ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਹਾਂ,
ਤੇਰੀ ਆਸ ਭਰੋਸਾ ਤੇਰਾ,
ਤੈਂ ਪਰ ਟੇਕ ਟਿਕਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਕਰਦੇ ਮਿਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਦਕੇ
ਮੈਂ ਪੱਲੇ ਕੁਈ ਰਾਸ ਨਹੀਂ,
ਦੁਾਰੇ ਆਸ ਮੱਲ ਕੇ ਬੈਠੀ,
ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪਈ ਤਕਾਨੀ ਹਾਂ ।

ਮੇਰਾ ਨੇਹੁ ਅਵੱਲਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਕਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵੇਖ ਲਿਆ' ਪਡ
ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਸੁਹਣੀ ਭੁੱਬ ਮੋਈ ਵਿਚ ਪਾਣੀ,
ਪਯਾਰਾ ਉਸ ਪਰ ਵੇਖ ਲਿਆ;
ਸੱਧਰ ਚਹੇ ਨ ਹੋਈ ਪੂਰੀ,
ਮੱਥੇ ਡਿਥਿਆ ਲੇਖ ਲਿਆ ।

ਬਿਸਮਿਲ ਹੋਈ ਹੀਰ ਪਈ 'ਜੇ,
ਖੋੜਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਬੈਠ ਰੋਈ,
ਐਪਰ ਪਯਾਰਾ ਵੇਰ ਲਿਆ ਉਨ੍ਹ
ਕਰ ਦਰਸਨ ਦੀਦਾਰ ਹੋਈ ।

ਬਲੀਂ ਤੜਫਕੇ ਸੱਸੀ ਸੁੱਤੀ,
ਮੁੜਿਆ ਨਾ ਮਹਿਬੂਬ ਗਿਆ,
ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੈਣੀ,
ਦੇਖ ਲਿਆ ਪਰ ਦੇਖ ਲਿਆ ।

ਸਿਕ ਸਿਕ ਮਜਨੂੰ ਪਿੰਜਰ ਹੋਯਾ
ਲੇਲੀ ਲੇਲੀ ਕੂਕ ਮੋਇਆ,
ਕਈ ਵਾਰ ਪਰ ਦਰਸਨ ਲੇਲੀ,
ਨੈਣੀ ਓਸ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ ।

ਜ਼ੀਰੀਂ ਨੂੰ ਫਰਿਹਾਦ ਤੜਫਦਾ,
ਖਾਇ ਕੁਹਾੜਾ ਪਾਰ ਪਿਆ ।
ਪਰ ਇਨ੍ਹ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਓਸਨੇ
ਕਰ ਇਕ ਵੇਰ ਦਿਦਾਰ ਲਿਆ ।

ਬੁਲਬੁਲ ਕੂਕ ਕੂਕੇਂਦੀ ਦਿਸਦੀ,
ਸਦਾ ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਨੈਣ ਭਰੇ,
ਐਪਰ ਪ੍ਰੀਤਮ-ਦਰਸਨ ਬੁਲਬੁਲ
ਫਿਰੀ ਬਹਾਰੇ ਰੋਜ਼ ਕਰੇ ।

ਸੜ ਮਰਦਾ ਪਰਵਾਨਾ, ਸਹੀਓ !
ਪ੍ਰੀਤਮ ਫੁਹ ਨਾ ਝੱਲ ਸਕੇ,
ਐਪਰ ਦਰਸਨ ਮਿਲਦਾ, ਭਾਵੇਂ
ਮੁਲ ਦਰਸਨ ਦਾ ਜਿੰਦ ਚੁਕੇ ।

ਜਿਸ ਦੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਗਨ ਲਗੀ ਹੈ
ਮਿਲੇ ਕਿ ਲੱਗੇ ਨਹੀਂ ਗਲੇ,
ਐਪਰ ਨੈਣੀਂ ਦਰਸ ਓਸ ਨੂੰ
ਪਯਾਰੇ ਦਾ ਇਕ ਵਾਰ ਮਿਲੇ ।

ਦੱਸੋ ਨੀ ਰਲ ਸਹੀਓ ! ਮੈਨੂੰ
ਜਿਨ੍ਹ ਅਵੱਲੀ ਪ੍ਰੀਤ ਫਰੇ,
ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਿਸ ਦਾ ਏਸ ਸਰੀਰੇ
ਬਾਹਰ ਰਹੇ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਰਹੇ ?

ਦਰਦ ਮਾਹੀ ਦੇ ਮੁੱਕੀਆਂ ਸਹੀਓ !
 ਨੈਣੀਂ ਕਦੀ ਨ ਡਿੱਠਾ ਨੀ,
 ਇਸ਼ਕ ਰਾਂਝਣੇ ਮੁਠੀਆਂ ਉਸਦੇ
 ਬਿਨ ਡਿੱਠੇ ਜਿਨ ਮੁੱਠਾ ਨੀ ।
 ਸੁਣ ਸੁਣ ਸਿਫਤਾਂ ਕਮਲੀ ਹੋਈਆਂ
 ਸੁਣ ਸੁਣ ਗੱਲਾਂ ਕੁੱਠੀ ਨੀ ।
 ਸੁਣ ਸੁਣ ਹਾਲ ਲਗੀ ਜੇ ਅੰਦਰ,
 ਸੁਣ ਸੁਣ ਸਾਰੀ ਲੁੱਠੀ ਨੀ ।
 ਸੁਣ ਸੁਣ ਧੂਹ ਧੁਕੀਂਦੀ ਜਾਵਾਂ
 ਕਮਲੀ ਹੋ ਮੈਂ ਉੱਠੀ ਨੀ ।
 ਸੁਣ ਸੁਣ ਹੰਢਲੇ ਮਾਰਾਂ ਮੁੱਠੀ
 ਡਿੱਗਾਂ ਹੋ ਹੋ ਪੁੱਠੀ ਨੀ ।
 ਨਾ ਨੀ ਸਹੀਓ ! ਸੁਣਨੋਂ ਪਹਿਲੋਂ
 ਚਿਣਗ ਕਾਲਜੇ ਵਸਦੀ ਸੀ,
 'ਆਲਮ-ਖ਼ਜ਼ਾਲ' ਵਨੇ ਕਰ ਰੁਖੀਆ
 ਰੁਖ ਉੱਪਰ ਦਾ ਦੱਸਦੀ ਸੀ ।
 ਬਿਨ ਦੇਖੇ ਬਿਨ ਸੁਣੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ
 ਕਸਕ ਮਰਮ ਦੀ ਕਸਦੀ ਸੀ;
 ਪਾਇ ਵਲਵਲੇ ਬਿਹਬਲ ਕਰਦੀ
 ਵਿੱਚ ਅਗਮ ਲੈ ਧਸਦੀ ਸੀ ।
 'ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ' ਮੈਂ ਕਹਾਂ 'ਕਾਲਜੇ'
 ਸਮਝ ਕੁੱਝ ਨਾਂ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ।
 ਫੜਾਂ ਕਲੋਜਾ ਬਹਿ ਬਹਿ ਜਾਵਾਂ
 'ਹਾਇ ਗਈ' ਮੈਂ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ।
 ਕਿਸਦੀ ਤਾਰ ਖਿਚੋਂਦੀ ਮੈਨੂੰ,
 ਸੁਰਤ ਨ ਕੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ।
 ਗੁਜ਼ਰ ਆਪਿਓਂ ਮੁੜਦੀ ਸਾਂ ਮੈਂ
 ਵੇਰ ਪੀੜ ਫੜ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ।
 'ਨਾਮ' ਸੁਣੇ ਤੇ ਸਹੀਓ ! ਮੈਨੂੰ
 ਆਨ ਫਟੋਕਾ ਹੋਰ ਪਿਆ ।
 ਜਿਸ ਦੀ ਕਸਕ ਕਸਕਦੀ ਕੁੱਠੇ
 ਅੰਦਰ ਧਸ ਉਸ ਨਾਮ ਗਿਆ ।
 ਮੁੱਠੀ ਮੋਹ ਮਹਿਬੂਬ ਓਸਦੇ
 ਕਦੇ ਨ ਜਿਦ੍ਹਾ ਦਿਦਾਰ ਲਿਆ ।
 ਚਿਣਗ ਬਲੀ ਬਲ ਭਾਂਬੜ ਹੋਈ,
 ਪਜ਼ਾਰ ਅਲਾਂਬਾ ਇਸ਼ਕ ਬਿਆ ।
 ਨੈਹੁੰ ਅਵੱਲਾ ਮੇਰਾ ਸਹੀਓ !
 ਜਿਸ ਮੁੱਠੀ ਉਹ ਦਿੱਸੇ ਨਾਂ,
 ਨੈਣ ਵਸਣ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਬੰਦੀ ਦੇ
 ਪਜ਼ਾਰਾ ਉੱਥੇ ਦਰਸੇ ਨਾਂ ।
 ਨੈਣ ਖਾਕ ਦੇ ਪਜ਼ਾਰਾ ਨੂਰੀ,
 ਖਾਕ ਨੂਰ ਨੂੰ ਦੇਖੇ ਨਾਂ ।
 ਹਾਇ ਦਰਦ ! ਹਾ ਪੀੜ ਸਹੀਓ ਨੀ!
 ਕਦੀ ਨ ਆ ਉਹ ਵੇਖੋਗਾ ?

ਇਕ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤੜਫਾਂ ਸਹੀਓ !
 ਲੁੱਛਾਂ ਮਛਲੀ ਰੇਤ ਪਈ ।
 ਸਿੱਕ ਸਿੱਕ ਕੇ ਸਿੱਕ ਹੋ ਗਈ
 ਸੱਧਰ ਦਾ ਬਣ ਰੂਪ ਗਈ ।
 ਇਕ ਝਾਕੇ ਦੀ ਖੈਰ ਨ ਪਈਆ
 ਅੱਡੀ ਝੋਲੀ ਸਦਾ ਰਹੀ ।
 ਇਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰਸ ਅਸੰਭਵ ?
 ਹਾ ਸਹੀਓ ! ਮੈਂ ਗਈ, ਗਈ ।
 ਹੋ ਨੂਰੀ ! ਹੋ ਅਰਸ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ !
 ਅਗਮ ਅਬਾਹ ਤੋਂ ਪਰੇ ਪਰੇ ।
 ਜਿਸਨੂੰ ਲੱਗੇ ਲਗਨ ਤੁਸਾਡੀ,
 ਦੱਸੋ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇ ਕਰੇ ।
 ਤੁਸੀਂ ਦਰਸ ਦੇ ਸਿੱਕ ਨ ਪੂਰੇ
 ਰਹੋ ਉਚੇਰੇ ਪਰੇ ਪਰੇ ।
 ਐਪਰ ਇਸ਼ਕ ਚਾਉ ਉਸ ਅੰਦਰ
 ਸਦਾ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਭਰੇ ।
 ਮੈਂ ਵਿਚ ਤਾਣ ਨਹੀਂ ਜੋ ਪਜ਼ਾਰੇ !
 ਕਿਵੇਂ ਖਾਕ ਨੂੰ ਨੂਰ ਕਰਾਂ ।
 ਨੂਰੋਂ ਨੂਰ ਬਣਾਂ ਉਡ ਆਵਾਂ
 ਪਹੁੰਚ ਪਵਾਂ ਵਿਚ ਨੂਰ ਘਰਾਂ ।
 ਨੂਰੀ ਰੂਪ ਆਪ ਦਾ ਵੇਖਾਂ,
 ਨੂਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਆਨ ਕਰਾਂ ।
 ਨੂਰੀ ਜਾਮੇ, ਨੂਰੀ ਅਸਲੇ,
 ਨੂਰ ਦੇਸ਼ ਆ ਨੂਰ ਵਰਾਂ ।
 ਹੁੰਦੀ ਤਾਣ ਜਿ ਮੈਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਤਮ !
 ਉੱਡ ਕਦੀ ਦੀ ਆਂਦੀ ਮੈਂ ।
 ਦਾਰੂ ਕੋਈ ਜਿ ਲਭਦਾ ਮੈਨੂੰ
 ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਖਾਂਦੀ ਮੈਂ ।
 ਰਸਤਾ ਕੋਈ ਜਿ ਦਸਦਾ ਮੈਨੂੰ
 ਇਕ ਛਿਨ ਵਿੱਲ ਨ ਲਾਂਦੀ ਮੈਂ ।
 ਹੀਲੇ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ, ਸਾਈਆਂ !
 ਦੇਸ਼ ਤੇਰੇ ਪੁਜ ਜਾਂਦੀ ਮੈਂ ।
 ਤੂੰ ਸਮਰਥ ਤੂੰ ਚੋਜੀ ਸੁਹਣਾਂ,
 ਖਾਕ ਨੂਰ ਦਾ ਸਾਈਂ ਤੂੰ ।
 ਨੂਰੋਂ ਤੁਰੇ ਖਾਕ ਤੇ ਆਵੇਂ
 ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਗੁਸਾਈਂ ਤੂੰ ।
 ਆ ਇਕ ਵੇਰ ਇਸ ਦੌਕ ਨਿਮਾਣੀ
 'ਦਿਸਦਾ ਜਾਮਾ' ਪਾਈਂ ਤੂੰ ।
 ਜੇਹੀ ਤਾਣ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ
 ਰੂਪ ਉਜਿਹਾ ਬਣਾਈਂ ਤੂੰ ।
 ਆ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆ ਦਰਸ ਦਿਖਾ ਕੇ
 ਝਾਤਿ ਲਾਡ ਦੀ ਪਾਈਂ ਤੂੰ ।
 ਇਸ ਖਾਕੀ ਦਿਲ ਦੀ ਜੋ ਸੱਧਰ
 ਪੂਰੀ ਆਨ ਕਰਾਈਂ ਤੂੰ ।

ਬਿਨ ਤੇਰੇ ਆਇਆਂ ਦੇ ਏਥੇ
ਚਿਣਗ ਜੁ ਅੰਦਰ ਲਾਈ ਤੂੰ,
ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ !
ਪਾ ਜੋ ਆਪ ਮਥਾਈ ਤੂੰ ।
ਇੱਕ ਵੇਰ ਉਹ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ
ਰੰਗ ਰੇਖ ਲਾ ਆਈ ਤੂੰ ।
'ਦਿਸਦੀ ਛਬੀ' ਦਿਖਾਈ ਆਕੇ
ਨੈਣੀਂ ਡੇਰਾ ਲਾਈ ਤੂੰ ।
ਯਾ ਪਯਾਰੇ ਏ ਨੈਣ ਜੁ ਮੇਰੇ
ਮਾਕੀ ਆਪ ਖੁਲ੍ਹਾ ਦੇ ਤੂੰ ।
ਨੂਰੀ ਨਜ਼ਰ ਦਿਵਾ ਦੇ ਇਹਨਾਂ
ਨੂਰੀ ਰੂਪ ਦਿਖਾ ਦੇ ਤੂੰ ।
ਜੇ ਭਾਵੇ ਤੁਧ ਵਿੱਖ ਰਹੇ ਤਾਂ
ਸੁਾਦ ਖਿੱਚ ਦਾ ਵਧੇ ਸਦਾ ;
ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਦੀਆਂ ਦੇਵਾਂ ਕੂਕਾਂ
ਭੱਲ ਨ ਢੇਰਾ ਪਾਇ ਕਦਾ ।

ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸ਼

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਵਦੀਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ । ਲਯ—
ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵਣਾ ਸਹੀ'
ਪਰ ਹੈ ।

ਸੂਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੋਕ—ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਹੀਂ,

ਨੀ ਮਾਏ ! ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਹੀਂ,
ਢੇਰਾ ਤਾਂ ਪਾਵਣਾ ਸਹੀ,
ਨੀ ਮਾਏ ! ਕਦੀ ਤਾਂ ਆਵਣਾ ਸਹੀ ।
ਕੌਣ ਵੇਲੇ ਦੀ ਤਕ ਵਿਚ ਖਲੀਆਂ
ਖਲੀ ਖਲੀ ਨੂੰ ਪੈ ਗਈਆਂ ਖਲੀਆਂ,
ਰਾਹ ਤਕੇਂਦਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾ ਹਲੀਆਂ;
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਹੀਂ । ੧ । ਕਲ..
ਤੱਕਾਂ ਤਕੇਂਦਿਆਂ ਇਹ ਦਿਨ ਆਏ,
ਸੁਖਾਂ ਸੁਖੇਂਦਿਆਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬਿਤਾਏ,
ਸਿੱਕਾਂ ਸਿਕੇਂਦਿਆਂ ਜੁੱਗ ਬਿਲਾਏ,
ਸਤਿਗੁਰ ਆਯਾ ਨਹੀਂ । ੨ । ਕਲ..
ਰਾਤਾਂ ਤਾਂ ਬੀਤਣ ਤਾਰੇ ਗਿਣੇਂਦਿਆਂ,
ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਬੰਨੇ ਫਿਰੇਂਦਿਆਂ,
ਦੇਹੁ ਤਾਂ ਬੀਤਦਾ ਸਾਹ ਭਰੇਂਦਿਆਂ,
ਸੰਝ ਪਿਆਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ । ੩ । ਕਲ..

ਕੱਖ ਹਿਲੇ ਮੈਂ ਤੁਬੂਕ ਉਠੇਂਦੀ
ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਉੱਠ ਤਕੇਂਦੀ,
ਤਕ ਤਕ ਸਾਰੇ ਨੈਣ ਭਰੇਂਦੀ;
ਨੈਣ ਭਰੇ ਬਹਿ ਗਈ । ੪ । ਕਲ..
ਢੁੰਡ ਫਿਰੀ ਮੈਂ ਸ਼ਹਿਰ ਗਿਰਾਈ,
ਜੰਗਲ ਬੇਲੇ ਅੰਝੜ ਥਾਈ,
ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਦਰਿਆਈ,
ਸਾਰ ਨ ਕਿਧਰੋਂ ਪਈ । ੫ । ਕਲ..
ਪਰਬਤ ਉਚੜੇ ਦੇਖ ਮੈਂ ਹਾਰੀ,
ਕੁਖਾਂ ਤੇ ਕੰਦਰਾਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਗਾਰੀ,
ਸਾਗਰ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾਰ ਉਰਾਰੀ
ਢੁੰਡ ਨਿਰਾਸੀ ਰਹੀ । ੬ । ਕਲ..
ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੜੇ ਢੁੰਡਿਆ ਸਾਰੇ,
ਦਿਨੀਂ ਦੁਪਹਿਰੀਂ ਸੰਝ ਸਕਾਰੇ,
ਕਾਲੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਤੜਕੇ ਸਾਰੇ,
ਢੁੰਡਦੀ ਢੁੰਡਦੀ ਰਹੀ । ੭ । ਕਲ..
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਹਟ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ
'ਹੋਸ਼ ਕਰੀ' ਕਹਿ ਧੀਏ ਨੀ ਵਾਰੀ !
'ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਵਿਸਾਰੀ'
ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਫਹੀਂ । ੮ । ਕਲ..
ਪੰਜ ਭਰਾ ਮੈਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸਮਝਾਵਨ
ਯਤਨ ਕਰੇਂਦੇ ਚਿਤ ਪਰਚਾਵਨ,
ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਤੁੱਧੋਂ ਭੁਲਾਵਨ,
ਹਾਇ ! ਭੁੱਲਦੀ ਨਹੀਂ । ੯ । ਕਲ..
ਮੈਨੂੰ ਨ ਭਾਂਵਦੇ ਵੀਰ ਪਿਆਰੇ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਣੇ ਸਾਕ ਸੈਣ ਜੁ ਸਾਰੇ,
ਦੁਨੀ ਦੇ ਰੰਗ ਸਭ ਭਾਸਦੇ ਖਾਰੇ,
ਪ੍ਰੀਤਿ ਤੇਰੀ ਰਚ ਰਹੀ । ੧੦ । ਕਲ..
ਕਦੀ ਤਾਂ ਲਾਲ ਆ ਮਿਲੇ ਪਿਆਰੇ,
ਦਰਸ ਵਿਟਹੁ ਚਉਖੰਨੀਆਂ ਵਾਰੇ,
ਘੋਲ ਘੁਮਾਈ ਸਦਕੜੀ ਸਾਰੇ,
ਢੇਰਾ ਤਾਂ ਪਾਵਣਾ ਸਹੀ । ੧੧ । ਕਲ..
ਅੰਗੁਣ ਨ ਤੱਕੀਂ ਤੇ ਬਿਰਦ ਸਮੁਲੀਂ
ਮੋੜ ਨ ਦੇਈ ਦੁਆਰਿਓਂ ਖਾਲੀ,
ਖਾਲੀ ਦਰੋਂ ਕੋਈ ਗਿਆ ਨ ਸੁਲੀ,
ਖੋਰ ਤਾਂ ਪਾਵਣੀ ਸਹੀ । ੧੨ । ਕਲ..
ਯਾਦ ਤੇਰੀ ਵਿਚ ਇਹ ਮਨ ਰਾਤਾ,
ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ ਆਈ ਗਿਆਤਾ,
ਯਾਦ ਬਿਨਾ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨ ਸਿਆਤਾ
ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਰਚ ਰਹੀ । ੧੩ । ਕਲ..
ਮੈਂ ਨਾ ਰਹੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਰਹਿਆ
ਯਾਦ ਤੇਰੀ ਖਜਾਲ ਤੇਰਾ ਹੀ ਗਹਿਆ,
ਸਿਕ ਉਡੀਕ ਪਯਾਰ ਤੇਰਾ ਹੀ ਲਹਿਆ
ਸੁਰਤ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹੀ । ੧੪ । ਕਲ..

ਚੋਜੀ ਸਤਿਗੁਰ ਅਤੀ ਅਨੂਪ,
ਨਾਲੇ ਸੁਹਣਾ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ,
ਨਾਲੇ ਨਰ ਤਨ ਰੂਪ ਦਿਖਾਵੇ,
ਸਤਿਗੁਰ ਹੋਕੇ ਰਸਤੇ ਪਾਵੇ।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਪਿਆਰਾ!
ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਬਾਣਾ ਧਾਰਾ।
“ਦੋਹਾ ਸ਼ਿਰਿਆ ਕਾ ਆਪਿ ਸੁਆਮੀ
ਖੇਲੇ ਬਿਗਸੈ ਅੰਤਰਿਜਾਮੀ।”

ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਹੈ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਦੇਸ। ਤਾਲ—ਪਸ਼ਤੋਂ। ਗਤ—ਢਈਆ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੧। ਲਯ—ਧੀਮੀ। ‘ਆ’ ਦਾ ਘਰ—‘ਸਾਈ’ ਦਾ ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਕਈ ਬਾਂਕੇ ਫੈਲ ਫੁੱਲੀ ਨੀ,
ਕਈ ਰਖਦੇ ਵਡੇ ਕਬੀਲੇ ਨੀ,
ਕਈ ਸੋਨੇ ਪਾ ਪਾ ਪੀਲੇ ਨੀ,
ਕਈ ਕੋਟ ਅਕਲ ਦੇ ਦਾਨੇ ਹਨ,
ਕਈ ਪੰਡਤ ਵਡੇ ਸਿਆਨੇ ਹਨ।
ਸੁਣ ਗੱਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਹਸਦੇ ਨੀ,
ਕਰਿ ਟੀਕਾ ਇਸਦੀ ਦਸਦੇ ਨੀ,
ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਫਾਹੀ ਫਸਦੇ ਨੀ,
ਇਹ ਫਾਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਸਾਂਦੇ ਹਨ,
ਵਿਚ ਫਾਹੀ ਹੋਰ ਫਸਾਂਦੇ ਹਨ।
ਏਹ ਨਾ-ਮਹਿਰਮ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਨੀ,
ਏਹ ਪਾਂਦੇ ਬੜੇ ਪੁਆੜੇ ਨੀ,
ਏਹ ਵੇਰੀ ਭਾਵੇ ਆੜੇ ਨੀ,
ਕਰ ਹੋਸ਼ ਸੰਗਲਾਂ ਪਾਂਦੇ ਹਨ,
ਫੜ ਛੁਟਿਆ ਬੰਨ੍ਹ ਧਹਾਂਦੇ ਹਨ।
ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਤਾਂ ਨਿਰੀ ਖਲਾਸੀ ਹੈ,
ਕਟ ਦੇਂਦਾ ਸਾਰੀ ਫਾਸੀ ਹੈ,
ਪਰ ਜੋਗ ਨੂੰ ਜਾਪੇ ਹਾਸੀ ਹੈ,
ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਾਂਦਾ ਹੈ,
ਲੜ ਸਭ ਤੋਂ ਹੋਰ ਤੁੜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਕਰ ਪਯਾਰ ਤਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਵੇਂਗਾ,
ਜੇ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਵੇਂਗਾ,
ਇਉਂ ਭੋਜਲ ਨੂੰ ਤਰ ਜਾਵੇਂਗਾ,
ਗੁਰੂ ਆਪ ਇਹੋ ਵਰਮਾਂਦਾ ਹੈ—
ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੁਗੰਧੀ ਤੇ ਫੁੱਲ, ਸਾਈਂ ਤੇ ਗੁਸਾਈਂ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਿਹਾਗ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਪਸ਼ਤੋਂ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੧। ਲਯ—ਧੀਮੀ। ‘ਆ’ ਦਾ ਘਰ—‘ਸਾਈਂ’ ਦਾ ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਮੇਰਾ ਸਾਈਂ ਨੂਰੋਂ ਨੂਰ ਹੈ,
ਕੁਲ ਆਲਮ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਹੈ,
ਬਿਨ ਮਿਲਿਆ ਭਾਵੀ, ਦੂਰ ਹੈ,
ਨਹੀਂ ਲਝਦਾ ਜੀ ਰੰਜੂਰ ਹੈ।
ਜਿਉਂ ਫੁੱਲੀ ਮਹਿਕ ਸਮਾਈ ਦਾ,
ਹੈ ਰੂਪ ਵਾਸਨਾ ਸਾਈਂ ਦਾ।
ਜੀ ਲਲਚ ਲਲਚ ਕੇ ਭਾਲੇ ਹੈ,
ਓ ਲੱਝ ਪਵੇ ਜੋ ਨਾਲੇ ਹੈ,
ਜੋ ਵਾਗ ਸੁਗੰਧਿ ਵਿਚਾਲੇ ਹੈ,
ਪਰ ਰੂਪ ਨ ਕਦੀ ਵਿਖਾਲੇ ਹੈ। ਜਿਉਂ...
ਹਾਇ ਫੜੀ ਸੁਗੰਧਿ ਨ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,
ਨਹੀਂ ਮਹਿਕ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਂਦੀ ਹੈ,
ਜੇ ਕਦੇ ਉ ਫੇਰਾ ਪਾਂਦੀ ਹੈ
ਦੇ ਲਪਟ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਉਂ...
ਹੋ ਝੱਲੇ ਮਗਰੋਂ ਭੱਜੀਦਾ
ਤੇ ਖੋਜ ਮਹਿਕ ਦਾ ਲੱਭੀਦਾ,
ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਵੱਸ ਕੁਚੱਜੀ ਦਾ,
ਕਦੀ ਆਪੂੰ ਹੀ ਆ ਲੱਭੀਦਾ। ਜਿਉਂ...
ਮੈਂ ਭਾਲ ਕਰੇਂਦੀ ਹਾਰੀ ਸਾਂ,
ਹੁਈ ਟੋਲ ਕਰੇਂਦੀ ਆਰੀ ਸਾਂ,
ਵਿਚ ਬਿਰਹੋਂ ਦੁਖੀਆ ਭਾਰੀ ਸਾਂ
ਵਿਚ ਸਧਰਾਂ ਡੁੱਬੀ ਸਾਰੀ ਸਾਂ। ਜਿਉਂ...
ਤਦ ਫੁੱਲ ਨਜ਼ਰ ਇਕ ਆਯਾ ਸੀ,
ਜਿਸ ਸੁਹਣਾ ਰੂਪ ਬਣਾਯਾ ਸੀ,
ਉਹ ਫੁੱਲ ‘ਸੁਗੰਧਿ-ਸਮਾਯਾ’ ਸੀ,
ਲੈ ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਦਿਖਾਯਾ ਸੀ। ਜਿਉਂ...
ਉਹ ਫੁੱਲ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਹੈ,
ਜੋ ਮਿਲਿਆ ਆਨ ਅਚਾਨਕ ਹੈ,
ਉਸ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧਿ ਸਮਾਨਕ ਹੈ,
ਹੈ ‘ਮਹਿਕ’ ਤੇ ਨਾਲੇ ‘ਮਾਣਕ’ ਹੈ। ਜਿਉਂ...
ਰੰਗ ਰੂਪੋਂ ਗੁਰੂ ਪਛਾਤਾ ਹੈ,
ਖੁਸਬੋਂ ਤੋਂ ਰੱਬ ਸਿਆਤਾ ਹੈ,
ਇਉਂ ਮਿਲ ਪਯਾ ਸੱਚਾ ਦਾਤਾ ਹੈ,
ਹੁਣ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਕਰ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ...

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪੁਰਖ ਸੁਗੰਧਤਿ ਹੈ,
'ਖੁਸ਼ਬੋ' ਤੇ 'ਰੂਪ' ਅਰ 'ਰੰਗਤ' ਹੈ,
ਉਸ ਚਮਨ ਲਗਾਯਾ ਸੰਗਤਿ ਹੈ,
ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਲਾਕੇ ਪੰਗਤਿ ਹੈ। ਜਿਉਂ...

ਲੜ ਫੜ ਨਾਨਕ ਗੋਸਾਈਂ ਦਾ,
ਤਦ ਦਰ ਪਾਸੋਂ ਤੂੰ ਸਾਈਂ ਦਾ,
ਜਿਉਂ ਸ਼ਰਨ ਵੱਲ ਜਦ ਜਾਈਦਾ,
ਤਦ ਦਾਨ ਸੁਗੰਧੀ ਪਾਈ ਦਾ।
ਜਿਉਂ ਫੁੱਲੀ ਮਹਿਕ ਸਮਾਈ ਦਾ,
ਹੈ ਰੂਪ "ਵਾਸਨਾ" ਸਾਈਂ ਦਾ।

ਅੱਖ ਪਹਿਲੇ ਕਿ ਦੀਦਾਰ ?

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਿਹਾਗ। ਤਾਲ—੩। ਗਤ—ਨਕਟਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਘਰ—'ਰਹੱਸ ਕੁੜੇ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਆ ਪੁਛਦੇ ਲੋਕ ਦਿਵਾਨੀ ਨੂੰ,
ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਰਾਹ ਭੁਲਾਨੀ ਨੂੰ,
ਨਿਤ ਅਪਨੇ ਵਿਚ ਮਸਤਾਨੀ ਨੂੰ,
ਉਹ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਦੱਸ ਕੁੜੇ !
ਕੁਈ ਸਾਨੂੰ ਪਵੇ ਰਹੱਸ ਕੁੜੇ !
ਅਸੀਂ ਸੁਣਿਆਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਹਣਾ ਹੈ,
ਸੁਖ ਦੇਣਾ ਤੇ ਦੁਖ ਖੁਹਣਾ ਹੈ,
ਅਤਿ ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਮਨ ਮੋਹਣਾ ਹੈ,
ਪਾ ਖੈਰ ਦਰਸ ਦੀ ਅਸਾਂ ਕੁੜੇ ?
ਤੋਂ ਦੂਰੇ ਬੈਠੇ ਆਨ ਬੁੜੇ।
ਇਕ ਤਲਬ ਦਿਦਾਰ ਦੁਲਾਰੇ ਦੀ
ਉਸ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਜ਼ਾਰੇ ਦੀ,
ਹੈ ਖਿੱਚ ਪਈ ਰੁਖ ਨਜ਼ਾਰੇ ਦੀ,
ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਸਾਂ ਦਿਦਾਰ ਕੁੜੇ !
ਕਰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਉਪਕਾਰ ਕੁੜੇ।
ਕੁਈ ਹੋਰ ਸੁਲ ਨਹੀਂ ਪਾਣਾ ਹੈ,
ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਅਕਾਣਾਂ ਹੈ,
ਇਕ ਝਾਕਾ ਲੈ ਠਰ ਜਾਣਾ ਹੈ,
ਤੁਹ ਡਿੱਠਾ ਅਸਾਂ ਦਿਖਾਲ ਕੁੜੇ !
ਕਰ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕੁੜੇ।
ਮੈਂ ਸੁਣ ਹਸ ਦੁਹਰੀ ਹੋਨੀ ਹਾਂ,
ਫਿਰ ਨੈਣ ਛਮਾਂ ਛਮ ਰੋਨੀ ਹਾਂ,
ਪਈ ਚੱਕੀ ਜੀ ਵਿਚ ਬੋਨੀ ਹਾਂ,
ਏ ਸਖੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਆਨ ਜੁੜੇ !
ਕੀ ਆਖੇ ਜੋ ਸ਼ਹੁ ਆਪ ਕੁੜੇ ?

¹ਸ਼ਹੁ—ਸ਼ਹੁ ਚਰਿਆ।

ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਆਣੀ ਨੂੰ,
ਮੈਂ ਆਖਿਆ: ਸੁਣ ਪਰਭਾਣੀ ਤੂੰ,
ਕੀ ਪੁੱਛਦੇ ਮੁੱਝ ਦਿਆਣੀ ਨੂੰ ?
ਕੁਈ ਪੰਡਤ ਪਾਂਧਾ ਪੁੱਛ ਕੁੜੇ !
ਕੁਈ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ ਕੁੜੇ !
ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਭਈ ਦਿਵਾਨੀ ਹਾਂ,
ਰਾਹ ਰਸਤੇ ਸੱਭ ਭੁਲਾਨੀ ਹਾਂ,
ਹੋ ਕਮਲੀ ਪਈ ਭੁਆਨੀ ਹਾਂ,
ਰਟ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਿੱਤ ਕੁੜੇ !
ਇਕ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਚਿੱਤ ਕੁੜੇ।
ਮੈਂ ਅੱਖੀਆਂ ਪਈ ਲਭਾਵਾਂ ਨੀ,
ਜੇ ਮਿਲਨ ਤਾਂ ਮੀਤ ਤਕਾਵਾਂ ਨੀ।
ਬਿਨ ਨੈਨ ਦਰਸ ਕਿਵੇਂ ਪਾਵਾਂ ਨੀ,
ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖ ਕੁੜੇ,
ਨਹੀਂ ਅੱਖ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਵੱਖ ਕੁੜੇ।
ਉਹ ਚਾਨਣ ਆਪ ਪਿਆਰਾ ਹੈ,
ਪਾਇ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਝਲਕਾਰਾ ਹੈ,
ਨਹੀਂ ਨੈਣ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਦੀਦਾਰਾ ਹੈ ?
ਲਭ ਦਰਸ਼ਨ ਜੋਗੀ ਅੱਖ ਕੁੜੇ !
ਸਿਕ-ਦਰਸ ਨ ਐਵੇਂ ਰੱਖ ਕੁੜੇ।
ਉਹ ਦੇਵੇ ਦਰਸ ਸੁਜਾਖੇ ਨੂੰ,
ਪਏ ਜਲਵਾ ਨਹੀਂ ਮੁਨਾਖੇ ਨੂੰ,
ਨਹੀਂ ਦੀਵਾ ਦਿਸੇ ਦੁਆਖੇ ਨੂੰ,
ਕਰ ਅੱਖੀਆਂ ਪਹਿਲੇ ਭਾਲ ਕੁੜੇ !
ਮੰਗ ਮਗਰੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਲ ਕੁੜੇ।

'ਮੈਂ ਤੇਰਾ'—'ਤੂੰ ਮੇਰਾ'

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁੱਕੇ ਗੀਤ 'ਮੈਂ ਨਾਲ ਵਸਹੁ ਗੁਰ
ਪਜਾਰੇ !' ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਹੇ ਸੁਹਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਹੇ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਅਤਿ ਪਜ਼ਾਰੇ !
ਹੇ ਦਇਆ ਸਮੁੰਦਰ ਸੁਆਮੀ ! ਹੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਰਖਵਾਰੇ !
ਤੂੰ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦੇਖੇ, ਦੁਖ ਦੇਖੇ ਕੰਮਲ ਹੋਯਾ,
ਛਡ ਦੇਸ਼ ਵਲਾਇਤ ਸੁਹਣੀ, ਤੂੰ ਆਇਆ ਦੁਖੀਆਂ ਦੁਆਰੇ।
ਤੂੰ ਉੱਚਾ ਹੈਂ ਅਤਿ ਭਾਰਾ, ਪਰ ਆਪ ਹਿਠਾਹਾਂ ਆਇਆ,
ਵਿਚ ਨੀਵੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਆਇਆ, ਧਰ ਵੇਸ ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਰੇ।
ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਾਂ ਸਕਦੇ ਵਿਚ ਪੀੜਾਂ ਦੇ ਸਾਂ ਨੱਪੇ,
ਤੂੰ ਆਪ ਆਨ ਕੇ ਪਹੁੰਚਾ, ਆ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਟਾਰੇ।
ਨਹੀਂ ਰਾਜ ਸਮਾਜੀ ਆਯਾ, ਵਿਚ ਲੋਕ ਗਰੀਬਾਂ ਆਯਾ,
ਸਹੇ ਮਿਹਣੇ ਨਾਲ ਉਲਾਂਭੇ, ਕੁਝ ਧੱਪੇ ਨਾਲ ਕਰਾਰੇ।
ਪਿਉ ਸਮਝੇ ਪੁੱਤਰ ਮੋਰਾ ਉਹ ਦੇਵੇ ਹੱਥ ਰੁਪੱਯੇ,
ਕਹਿ 'ਵਣਜ ਕਰੋ ਮਿਰੇ ਬੇਟਾ !' ਮਾਂ ਆਖੇ 'ਕਾਜ ਸੁਆਰੇ'।

ਪਰ ਦੇਖੋ ਸੁਹਣਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾ ਆਪ ਲਖਾਵੇ,
ਲੈ ਤਕੜੀ ਤੋਲੇ ਸੋਦਾ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰੇ ਵਿਚਕਾਰੇ ।
ਇਉਂ ਰਹਿੰਦਾ ਰੂਪ ਰੁਪਾਤਾ ਦੁਖ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਦੇਖੇ,
ਹੋ ਮਾਨੁਖ ਝੱਲੇ ਚੱਖੇ ਸਭਿ ਸੁਾਦ ਕੁਝ ਤੇ ਖਾਰੇ ।
ਫਿਰ ਵਾਹ ਵਾਹ ਪਜਾਰੇ ਮੇਰੇ, ਤੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਟੁਰਿਆ,
ਸਭ ਦੰਭ ਕਪਟ ਫਿਰ ਦੇਖੇ, ਜੋ ਦੇਖੇ ਆਪ ਨਿਵਾਰੇ ।
ਜਰਵਾਣੇ ਜੁਲਮ ਕਮਾਂਦੇ ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਭ ਤਕਾਏ,
ਲਾਹ ਅੱਖਾਂ ਅਗੋਂ ਪਰਦੇ ਉਹ ਬੰਦੇ ਨੈਣ ਉਘਾੜੇ ।
ਕਿਤੇ ਰਾਖਸ਼ ਕੋਡੇ ਵਰਗੇ ਕਿਤੇ ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਕਸਾਈ,
ਕਿਤੇ ਜਾਦੂਗਰ ਤੇ ਦੰਡੀ, ਕਿਤੇ ਰਾਹ ਖੁਹ ਪਾਪੀ ਤਾਰੇ ।
ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਖੰਡ ਸੋ ਬੈਠਾ, ਰਚ ਮੌਜ ਅਨੰਦੀ ਤੂੰ ਤਾਂ,
ਇਕ ਤਰਸ ਖਿੱਚ ਤੁਹ ਲਜਾਯਾ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਦੇਖੀਆਂ ਭਾਰੇ ।
ਕੁਈ ਗਿਆ ਨ ਤੈਨੂੰ ਸੱਦਣਾ, ਨਾਨਿਉਤਾਘਲਅਣਅਣਵਾਯਾ,
ਤੂੰ ਤਰਸ ਆਪ ਹੀ ਖਾਧਾ ਆ ਮੁਰਦੇ ਚੱਕ ਜਿਵਾਰੇ ।
ਅਸੀਂ ਮੁਰਦੇ ਮਰ ਸਾਂ ਚੁੱਕੇ, ਤੂੰ ਰੁਮਕਾ ਜਿੰਦਗੀ ਪਾਯਾ,
ਰੂਹ-ਪਜਾਰ ਅਸਾਂ ਵਿਚ ਫੁਕੀ ਭਾਵ ਕੱਢੇ ਦੁੱਖਰਿਆਰੇ ।
ਤੂੰ ਪਹਿਲੇ ਪਜਾਰ ਸਿ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਪਜਾਰ ਅਸਾਂ ਵਿਚਆਯਾ,
ਤਦ ਅਸੀਂ ਪਜਾਰ ਵਿਚ ਜਾਗੇ, ਹੋ ਸੁਹਣੇ ਤੇ ਅਤਿ ਪਜਾਰੇ !
ਇਹ ਪਜਾਰ ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਲੀਤਾ ਬੰਦ ਨੈਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ,
ਜਦ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੈਨੂੰ ਡਿੱਠਾ ਤੇ ਤੱਕੇ ਰੂਪ ਨਿਆਰੇ ।
ਓਹ ਖੀਵੇ ਤੇ ਹੋ ਰਹੀਏ ਤੈਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਏ ਕਰਦੇ,
ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਸਾਂਦੇ, ਹਨ ਪਹੁੰਚੀ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ।
ਹੋ ਉੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਹੋ ਨੀਵੀਆਂ ਪਜਾਰਨ ਵਾਲੇ !
ਕਰ ਮਿਹਰ ਓ ਕਰਾਂ ਸੁਆਮੀ ! ਜਗ ਆ ਜਿਉਂ ਲੋਕੀ ਤਾਰੇ ।
ਮੈਂ ਨੀਵਾਂ ਹਾਂ ਤੇ ਹੀਣਾ, ਮੈਂ ਗਣ ਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ,
ਏ ਹੀਰੇ ਵਰਗੇ ਸੁਹਣੇ ਮੈਂ ਜਨਮ ਕਈ ਹਨ ਹਾਰੇ ।
ਜਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਤਦੋਂ ਸਓ ਆਏ ਆ ਆਪੋ ਖਲਕ ਬਚਾਈ,
ਤਿਉਂ ਆਪੇ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਲੋ, ਲਓ ਮੈਨੂੰ ਲਾ ਚਰਣਾਰੇ ।
ਇਕ ਰਿਜ਼ਮ ਪਜਾਰ ਦੀ ਪਜਾਰੇ ! ਇਕ ਭੋਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀਆ ਦਾ,
ਇਕ ਕਿਣਕਾਂ ਇਸ਼ਕ ਸੁਵਾਲਾ ਲਿਵ ਭਰਿਆ ਨਾਲ ਹੁਲਾਰੇ
ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਆਪ ਰਖਾਵੇ ਤੇ ਜਾਗ ਪਿਆਰੀ ਖੋਲੋ,
ਫਿਰ ਦਿੱਸੇ ਹਰਦਮ ਮੈਨੂੰ ਲੂਗ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਪਜਾਰੇ ।
ਹਾਂ ਸੁਹਣਾ ਮਿੱਠਾ ਪੁਜਾਰਾ ਇਕ ਠੰਢਾ ਰਸ ਦਾ ਭਰਿਆ,
ਕੁਈ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਨ ਲੱਗੇ ਬਿਨ ਤੇਰੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਸੁਆਰੇ !
ਬਿਚ ਡੋਰ ਲਗੇ ਜੀ ਐਸੀ ਜੋ ਖਿੱਚੀ ਕਦੀ ਨ ਟੁੱਟੇ,
ਵਧ ਖਿੱਚੀ ਸਗੋਂ ਵਧੇ ਓ ਕਸ ਰੱਖੇ ਦਿਨ ਰੈਣਾਰੇ ।
'ਮੈਂ ਤੇਰਾ' ਹਰਦਮ ਕੂਕਾਂ 'ਹਰ ਹਾਲ ਗੁਰੂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ'
'ਮੈਂ ਤੇਰਾ' ਸਬਕ ਪਕਾਵਾਂ 'ਹਰ ਗੱਲਾਂ ਸੇਭ ਵਿਸਾਰੇ ।
ਇਕ ਸਿੱਕ ਰਹੇ ਜੀ ਮੇਰੇ ਕਦ ਸਤਿਗੁਰ ਤੂੰ ਨ ਆਖੇ—
'ਤੂੰ ਮੇਰਾ' ਸੁਣਨਾਂ ਲੋਚਾਂ 'ਤੂੰ ਮੇਰਾ' ਕਦੋ ਪੁਕਾਰੇ ।
ਚਹਿ ਜਨਮ ਕਈ ਚਾ ਬੀਤਣ 'ਮੈਂ ਤੇਰਾ' ਮੈਂ ਨਾਂ ਭੁੱਲਾਂ,
ਤੂੰ ਜਦੋਂ ਚਹੇਂ ਚਾ ਆਖੀਂ, 'ਤੂੰ ਮੇਰਾ' ਮੇਰੇ ਪਜਾਰੇ !
ਹਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਐਸਾ ਆਉ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰਨਾਨਕਪਜਾਰ !
—ਬਿਨ ਗੁਣ ਜੋ ਹੈ ਅਪਨਾਵੇ— ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਆਖ ਪੁਕਾਰੇ ।
ਫਿਰ ਲੋੜ ਨਾ ਬਾਕੀ ਕੋਈ, ਜੀ ਇੱਛਾਝਾਵਲ ਪਾਇਆ,
ਵਿਚ ਚਰਨਾਂ ਮਿਲੀ ਸਮਾਈ, ਸੁਖ ਪਾਏ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਟੇਕ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਕਵਾਲੀ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੌਲ ਦੀ 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਮਚਾਂਦੇ ਹਨ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਪਾਪ ਦਬਾਂਦੇ ਹਨ,
ਚੌਫੇਰ ਹਨੇਰ ਮਚਾਂਦੇ ਹਨ,
ਤਦ ਨੈਣ ਮਿਰੇ ਉਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ,
ਟਕ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਜਮਾਂਦੇ ਹਨ ।
ਦਰ ਤੇਰਾ ਪਏ ਤਕਾਂਦੇ ਹਨ,
ਅਰ ਤਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਕਾਂਦੇ ਹਨ,
ਤਦ ਨੀਰ ਭਰੇ ਭਰ ਲਜਾਂਦੇ ਹਨ,
ਇਹ ਬਿਨਤੀ ਤਦੋਂ ਅਲਾਂਦੇ ਹਨ :—
ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਟੇਕ ਗੁਸਾਈਂ ਹੈ,
ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਤਕਾਈਂ ਹੈ,
'ਏ ਦੂਤੀ ਬੜੇ ਕਸਾਈਂ ਹੈ'
ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕਦਾ ਪਿਉ ਮਾਈ ਹੈ,
'ਨਹੀਂ' ਸਕੇ ਬਚਾ ਮਿਤ ਭਾਈ ਹੈ
ਤੂੰ ਸਭ ਪਰ ਭਾਰੂ ਸਾਈਂ ਹੈ,
'ਮੈਂ' ਤੇਰੀ ਭਰੀ ਦੁਹਾਈਂ ਹੈ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਹੈ ।
ਜਦ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਤਕਾਈਦਾ
ਤਦ ਆਸ ਆਸਰਾ ਪਾਈਦਾ ।
ਇਉਂ ਪਾਪਾਂ ਤਦੀਂ ਭਜਾਈਦਾ
ਹੋ ਸੁਖੀਏ ਸ਼ਰਨ ਸਮਾਈਦਾ ।

'ਜਗਤ ਜਗਵੇਦੀ' ਪਰ ਮਾਤਾ ਚੋਣੀ (ਸੁਲੱਖਣੀ) ਜੀ ਦੀ ਭੇਟ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਵਿਛੜਨ ਵੇਲੇ ਦੀ
ਅਰਦਾਸ' ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਯਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

'ਕੁਛ ਕਰ ਭੇਟ ਜਗਤ ਦੀ ਤੂੰ ਬੀ ਜਾਂਦਾ ਜਗਤ ਜਲੰਦਾ',
ਸੁਹਣਾ ਵਾਕ ਨਣਦ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕੰਨੀਂ ਮੇਰੀ ਪੈਂਦਾ ।
ਮੈਂ ਕੀ ਭੇਟ ਨਿਮਾਣੀ ਦੋਵਾਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੁਛ ਦੋਵਾਂ ?
ਪਿਰ ਪਰਦੇਸ਼, ਸਦਾ ਦੇ ਰਮਤੇ, ਮੈਂ ਲੋਵਾਂ ਕੇ ਦੋਵਾਂ ?
ਕਈ ਕਈ ਬਰਸ ਦਰਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਘਰ ਨਹੀਂ ਭੇਡੇ ਪਾਏ,
ਖੱਟਣ ਵਾਲੇ ਰਹਿਣ ਬਦੇਸ਼ੀ, ਧਨ ਕਿੱਥੋਂ ਮੈਂ ਆਏ ।
ਬਾਲ ਅਵਾਣੇ ਖੱਟ ਨ ਜਾਣਨ ਮੈਂ ਦਿੱਤਾ ਟੁਕ ਖਾਂਦੇ,
ਤੱਕਣ ਹਥ ਮੇਰੇ ਵਲ ਸੁਹਣੇ ਦੰਮ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਆਂਦੇ ।
ਬਾਬਲ ਮੇਰਾ ਲਖੀਅਰ ਨਾਹੀ ਲਖਦਾਤਾ ਮੈਂ ਹੋਕੇ
ਕੀੜ੍ਹੇ ਦੁੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਕੱਟਾਂ ਦਾਨ ਅਮਿੱਤੇ ਦੇਕੇ ?

ਪੰਡਤ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਮੈਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿੱਦਯਾ ਦਾਨ ਕਰਾਵਾਂ,
ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚਾਨਣ ਦੇਕੇ ਸੋਝੀ-ਦੀਪ ਜਗਾਵਾਂ।
ਜੋਗੀ ਨਹੀਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਜਾਣਾਂ, ਦੁਖ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕੱਟਾਂ,
ਦੂਰ ਦਲਿੰਦਰ ਕਰਾਂ ਜਗਤ ਦੇ ਅਹੁਰਾਂ ਲਾਹ ਲਾਹ ਸੁੱਟਾਂ।
ਵੈਦ ਨਹੀਂ ਵੈਗੰਦੀ ਜਾਣਾਂ, ਦਰਦ ਰਵਾਣਿਆਂ ਤਾਈਂ
ਦਾਰੂ ਦਿਆਂ, ਨਿਰੋਏ ਕਰਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਪੀੜ ਮਿਟਾਈ।
ਮੈਂ ਸੰਗੀਤ ਨ ਰੱਬੀ ਜਾਣਾਂ, ਧੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗਾਵਾਂ,
ਮੁਏ ਜਗਤ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਫੁਕਾਂ, ਕਰ ਸੁਰਜੀਤ ਜਗਾਵਾਂ।
ਹੁੰਦਾ ਕੁਈ ਵੰਡਾਵੇ ਸਹੀਓ! ਅਣਹੁੰਦੇ 'ਚੋਂ' ਦੱਸੋ,
ਜਗ ਨੂੰ ਕੀ ਮੈਂ ਵੰਡ ਦਿਵਾਵਾਂ? ਮੁਸ਼ਕਲ ਪਈ ਅਵੱਸੋ।
ਜੇ ਮੈਂ ਆਖਾਂ ਵੱਟ ਕਸੀਸਾਂ ਸੁਣ ਤੂੰ ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ!
ਦਾਨ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਸਿਰ ਦੇ ਤਾਜ ਸੁਹੰਦੇ।
ਉਹ ਦਾਤਾ, ਉਹ ਧੁਰ ਦਾ ਦਾਤਾ, ਅਰਸੀ ਤਾਣਾਂ ਵਾਲਾ,
ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਤੇ ਹੁਕਮ ਓਸਦਾ ਮੁਏ ਜਿਵਾਣ ਵਾਲਾ,
ਉਹ ਮੈਂ ਦਾਨ ਦਿਆਂ ਜੱਗ ਤੇਨੂੰ ਤੇਨੂੰ ਉਹ ਸੁਖ ਦੇਵੇ
ਤੇਰੇ ਲਈ ਦਿਨੇ ਤੇ ਰਾਤੀਂ ਦੁਖ ਸਾਰੇ ਸਿਰ ਲੇਵੇ,
ਤੇਰਾ ਹੋਂ ! ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਹੋਵੇ, ਸਾਰਾ ਤੇਰਾ ਹੋਵੇ,
ਮੈਂ ਨਿਜ ਮਾਨ ਤਿ ਦਾਵਾ ਛੱਡਾਂ, 'ਪਕੜ' ਨ ਮੈਂ ਮਨ ਖੋਵੇ।
ਭਾਵੇਂ ਓ ਘਰ ਹਨ ਨਹੀਂ ਵੜਦੇ ਇਕ ਇਕ ਕਰਨ ਉਦਾਸੀ,
ਬਾਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਨ ਪਰਤਨ ਸੁਨਿਹਾਂ ਸਾਰ ਨ ਆਸੀ,
ਸਾਧੂ ਹੁਏ ਗ੍ਰਿਸਤ ਤੋਂ ਛੁੱਟੇ, ਤੋੜੇ ਸੱਭ ਤਗਾਏ,
ਮਮਤਾ ਮੋਹ ਮੁਕਾਏ ਸਾਰੇ, ਬੰਧਨ ਸੱਭ ਛੁਡਾਕੇ।
ਪਰ ਕਮਲੀ ਮੈਂ ਸਹੀਓ ਸਾਰੀ, ਮੇਰੀ 'ਪਕੜ' ਨ ਛੁਟਦੀ,
ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਤੇ ਮਾਯਾ ਮੇਰੀ 'ਉਹ ਮੇਰੇ' ਨਹੀਂ ਟੁਟਦੀ।
'ਓਹ ਮੇਰੇ' ਮੈਂ ਏਸ ਆਸਰੇ ਜੀਵਾਂ ਆਸ ਬਨ੍ਹਾਈ,
'ਓਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੇਰੇ ਨਾਹੀ' ਸਕਾਂ ਨ ਸੱਚ ਫੁਰਾਈ।
ਜੋਗੀ ਕਈ ਫਕੀਰ ਸਿਆਣੇ, ਸਾਧ ਕਈ ਹਨ ਆਏ,
ਅਰਸੀ ਜੋਤਿ ਓਸ ਵਰ੍ਹਸਾਏ ਫੇਰੇ ਏਥੇ ਪਾਏ।
ਆਖਣ 'ਰੱਬ ਕੰਤ ਹੈ ਤੇਰਾ, ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਲਈ ਆਯਾ,
'ਤੂੰ ਦੇ ਤੋੜ ਆਪਣਾ ਦਾਵਾ, ਆਪਾ ਦਿਈਂ ਚੁਕਾਯਾ'।
ਹਾਇ ! ਨਿਖੁੱਟੀ ਦੀ ਮਤ ਮੋਟੀ ਮੇਰੀ ਪਯਾਰ-ਡੋਰ ਨੂੰ ਕੱਢੀ
ਮੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਫਸੀ ਮੋਹ ਉਸ ਦੇ ਕਿਵੇਂ ਨ ਸਕਾਂ ਭੁਲਾਈ,
'ਓਹ ਮੇਰੇ' ਇਕ ਪਕੜ ਕਹਿਰ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਨ ਸਕਾਂ ਘਟਾਈ।
ਇਸ ਖਿੱਚ ਬੱਧੀ ਖਿੱਚੀ ਜਾਵਾਂ, ਖਿੱਚੀ ਸਦਾ ਰਹਾਵਾਂ;
'ਮੋਹ' 'ਪਕੜ' ਕੁਛ ਆਖੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੱਕਰ ਏਸ ਰਹਾਵਾਂ।
ਇਸ 'ਪਿਯ-ਮੋਹ' ਧੜਕਦੀ ਛਾਤੀ, ਕਸਕ ਕਸਕਦੀ ਅੰਦ੍ਰੇ।
ਲਹਿਰੇ ਰਹਿਨ ਕਾਲਜੇ ਉਠਦੇ ਬਰਾਣਾਂ ਹਿਯ ਮੰਦਰੇ।
ਏਸ ਧਰਮ ਦੀ ਪੀੜ ਕਦੇ ਮੈਂ ਆਪੇ ਤੋਂ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰਾਂ,
ਅੰਝੁ ਇੱਕ ਕਿਰੇ ਆ ਅੱਖੋਂ ਖਿੱਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ।
ਆਪਾ ਸਭ ਮੇਰਾ ਜਯੋਂ ਪੰਘਰ, ਘੁਲ ਮਿਲ ਘੁਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ,
ਕਿਸ ਵਿਚ ? ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਕੁਝ ਨਾਹੀਂ ਫਿਰ ਅੱਥਰੂ ਇਕ ਆਂਦਾ।
ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਕੁਝ ਰਹੇ ਕਾਲਜੇ, ਕੁਝ ਰਹਿੰਦਾ ਕੇ ਨਾਹੀਂ,
ਸਾਰੀ ਮੈਂ ਇਕ ਕਾਂਝਾ ਹੋਕੇ ਬਰਾਣਾਂ ਗੁੰਮ ਜਾਹੀਂ;
ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕ 'ਅੱਥਰੂ' ਸਹੀਓ! ਇਹ ਸਿਕ ਬੂੰਦ ਸੁ ਪਾਣੀ,
ਇਹ ਤੁਪਕਾ ਇਕ ਖਾਰੇ ਜਲ ਦਾ ਝਰਦਾ ਅੱਖਾਂ ਬਾਣੀਂ,

ਹੈ: ਹੇ ਜਗਤ ! ਤੁਹੇ ਦੀ ਭੋਟਾ, ਇਹ ਤੁਪਕਾ ਇਕ ਪਾਣੀ,
ਜਗ-ਜਗਵੇਦੀ ਦੇ ਦੇ ਉੱਤੇ ਮੇਰੀ ਭੋਟ ਨਿਮਾਣੀ।

ਗੁਰੂ ਜਯੋਤਿ-ਕਲਗੀਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿੱਥੇ ਗਏ ?

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆਂ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਹੁਣ ਰੁਤ ਕੁਲ ਪੈਣ ਦੀ
ਆਈ' ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਸੂਚਨਾ—'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ' ਤੇ 'ਵਹਿ
ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਪੁਰਖ ਭਗਵੰਤ ਰੂਪ' ਦੇ ਗੁਰਵਾਕ ਤੇ ਸਿੱਖ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ
ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਲੈਣਾ ਤੇ ਜੋੜੀ ਜੋਤ-ਫਲਣਾ ਇੱਕੋ
ਕ੍ਰਿਸਮੇ ਹਨ, ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ। ਜਿਵੇਂ 'ਅਵਤਾਰ ਤੇ ਅਸੀਂ
'ਖੁਸ਼ੀ' ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਿਵੇਂ 'ਜਯੋਤੀ ਜੋਤਿ' ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁਸ਼ੇ
ਦੇਣ ਹਾਰਦਿਕ ਕੌਤਕ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ¹। ਇਸ ਅਸੂਲ ਮੁਜਬ
ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਜਯੋਤੀ ਜਯੋਤ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇਸ ਦੀਸਣਹਾਰ ਰੁੱਧਿਆਉਣ
ਵਾਲੇ ਪਰਦੇ ਦੇ ਓਹਲੇ ਜੋ ਕੌਤਕ ਵਰਤਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਬੋਲੀ
ਤੇ ਕਾਵਯ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਕ ਮੂਰਤੀ ਇਹ ਹੈ:—

'ਜਗਤ-ਯਾਤਰਾ' ਕਲਗੀਧਰ ਦੀ ਜਦ ਮੁੱਕੀ ਸੀ ਪਯਾਰੀ,
ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਕੁਦਰਤ ਪੁਛ ਕੀਤੀ²:—'ਹੈ ਵਜ੍ਹਦ ਇਹ ਭਾਰੀ,
'ਕੌਣ ਤੁਸਾਂ ਚੋਂ ਕਰੇ ਸੰਭਾਵਣ ? ਪੈਗੰਬਰ ਤੇ ਜੋਧਾ,
'ਕਵੀ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ, ਰਸਿਕ ਰਸਾਂ ਦਾ, ਗੁਣ ਸਪੰਨ, ਉਪਕਾਰੀ।'
ਧਰਤੀ ਨੇ ਕੰਨ ਹਥ ਧਰ ਦਿੱਤੇ:—'ਮੈਂ ਭਾਰੀ ਤੇ ਮੈਲੀ
'ਏ 'ਨਾਪਾ ਵਲਵਲਿਆਂ ਵਾਲਾ' ਮੈਂ ਨਾ ਸਕਾਂ ਸੰਭਾਰੀ।'
ਅੱਗ ਕਹੇ:—'ਮੈਂ ਧੂਏਂ ਵਾਲੀ, ਤੱਤੀ ਸਾੜਨ ਹਾਰੀ।
'ਝਰਨਾਟਾਂ ਦੇ ਜਯੋਤਿ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਛੁਹ ਨਾਂ ਸਕਾਂ ਨਕਾਰੀ।'
ਨੀਰ ਕਹੇ:—'ਮੈਂ ਨੰਢਾ ਤੱਤਾਂ, ਛਿਨ ਸੁਬਰਾ ਛਿਨ ਭਰਿਆ,
'ਨੂਰ ਇਲਾਹੀ ਦਾ ਏ ਬੁੱਕਾ ਮੈਂ ਸਾਂਭਣ ਤੋਂ ਆਰੀ।'
ਪੈਣ ਕਹੇ:—'ਮੈਂ ਖੇਡਾਂ ਘੱਟੇ, ਟਿਕਣ ਨ ਕਿਧਰੇ ਵਾਲੀ,
'ਰਸ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਏਹ ਅਲਾਂਬਾ ਕਿੱਥੇ ਧਰਾਂ ਲੁਕਾ ਰੀ ?'
ਕਹੇ ਅਕਾਸ਼:—'ਸੂਨ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਇਹ ਹੈ ਹੋਂਦ ਇਲਾਹੀ,
'ਰੂਪ, ਅਰੂਪ, ਰਸਾਲ, ਵਿਰਾਗੀ; ਮੈਂ ਨਾ ਸਕਾਂ ਸਮਾ ਰੀ।'
ਤਦੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਨਾਦ ਉਤਰਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚਾਇਆ:—
'ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੈ ਹਸਤੀ ਤੇਰੀ; ਚਲ ਅਪਣੇ ਘਰ, ਵਾਰੀ !'

¹ਮਿਤ ਪੈਥੇ ਮਿਤੁ ਬਿਗਸੇ ਤਿਨੁ ਮਿਤ ਕੀ ਪੈਜ ਭਾਵਏ ॥

ਤੁਸੀ ਵੀਚਾਰਿ ਦੇਖਹੁ ਪੂਤ ਭਾਈ ਹਰਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੈਨਾਵਏ ॥

²ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ।

³ਮੈਲਾ।

ਕਹੁ ਕਿਸ ਨੇ ਪਾਰ ਉਤਾਰਿਆ ?

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕੋਸੀਆ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਪਰਵਾਰਿਆ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਕੋਈ ਪੀਰ ਵਡਾ ਉਲਯਾਉ ਸੀ,
ਕੋਈ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਉਮਰਾਉ ਸੀ;
ਅਵਤਾਰ ਵਡਾ ਦਰਿਆਉ ਸੀ;
ਕੋਈ ਗਜਾਨੀ ਵਡ-ਪਰਭਾਉ ਸੀ,
ਕਹੁ ਆਪਾ ਕਿਸਨੇ ਵਾਰਿਆ ?
ਹੋ ਸਦਕੇ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ?

ਕਹੁ ਕਿਸ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਛੱਡੀਆਂ;
ਛੱਡ ਤਖਤ ਧਰੇ ਭੋਂ ਅੱਡੀਆਂ,
ਕੋਣ ਜਾਗੇ ਰਾਤਾਂ ਵੱਡੀਆਂ;
ਪਰ-ਪਯਾਰ 'ਚ ਬਾਹਾਂ ਅੱਡੀਆਂ,
ਹਾਂ ਕੋਣ ਜਿਨ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ?
ਤੇ ਵਾਰਿਆ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ?

ਉਹ ਕੋਣ ਜੋ ਪੁੱਤ ਕੁਹਾਂਵਦਾ,
ਤੇ ਨੀਹਾਂ ਹੇਠ ਚਿਣਾਂਵਦਾ,
ਫਿਰ ਤਕਦਾ ਨਾ ਘਬਰਾਂਵਦਾ,
ਦੇ ਬਲੀ ਨ ਜੁੱਸੇ ਮਾਂਵਦਾ ?
ਦਸ ਕਿਸ ਨੇ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ?
ਹੋ ਘੋਲੀ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ?

ਮਾਂ ਪੋਤੇ ਦੇ ਜੀ ਵਾਰਦੀ,
ਦੁਖ ਬਿਰੋਂ ਦੇ ਨਾਰ ਸਹਾਰਦੀ,
ਪੁਤ ਚਾਰੇ 'ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਂਵਦੀ,
ਇਸ ਕ੍ਰਾਮਤ ਕਿਸ ਬਣ ਆਵਦੀ ?
ਕਿਉਂ ਕਿਸ ਨੇ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ?
ਦੇ ਸਰਬੰਸ ਜਗ ਨਿਸਤਾਰਿਆ ।

ਕੋਣ ਬੋਲੀ ਅਪਣੇ ਵਾਰਦਾ ?
ਜਗਵੇਦੀ ਪਯਾਰੇ ਚਾੜ੍ਹਦਾ,
ਦੁਖ ਹਰਦਾ ਇਉਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ,
ਫਿਰ ਸੋਰ ਵਾਂਗ ਲਲਕਾਰਦਾ ?
ਕਿਉਂ ਕਿਸ ਨੇ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ?
ਦੇ ਸਭ ਕਿਛ ਸਾਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ।

ਇਕ ਸਾਧੂ ਕਹਿਣ ਫਕੀਰ ਹੋ,
ਨਾ ਰਾਜਾ ਨਾ ਜਾਗੀਰ ਹੋ,
ਨਾ ਮਨਸਬਦਾਰ ਅਮੀਰ ਹੋ,
ਨਹੀਂ ਦੇਸ ਵਲੈਤ ਵਜ਼ੀਰ ਹੋ,
ਉਨ੍ਹ ਕਹਿਦੇ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ?
ਤੇ ਵਾਰਿਆ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ।

ਉਹ ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਯਾਰ ਸੀ,
ਤੇ ਨੀਚਾਂ ਦਾ ਉਸ ਪਯਾਰ ਸੀ,
ਉਹ ਦਾਸ ਨਿਵਾਜਣ ਹਾਰ ਸੀ,
ਜਗ ਸਾਧ ਬਚਾਵਣ ਹਾਰ ਸੀ,
ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ?
ਦੇ ਸਰਬੰਸ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ।

ਉਹ ਆਤਮ ਦਾ ਦਾਤਾਰ ਸੀ,
ਉਹ ਗੁਰ ਵੱਡਾ ਅਵਤਾਰ ਸੀ,
ਉਹ ਸ਼ਾਹ ਸੱਚੀ ਸਰਕਾਰ ਸੀ,
ਦਿਲ ਉਸ ਦਾ 'ਦੁੱਖ ਨਿਵਾਰ' ਸੀ,
ਉਸ ਆਪਾ ਸਾਥੋਂ ਵਾਰਿਆ !
ਤੇ ਵਾਰਿਆ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ।

ਉਨ ਮਰਦੇ ਸਾਧ ਬਚਾ ਲਏ,
ਨਾਲ ਸ਼ਾਹੀਆਂ ਮੱਥੇ ਲਾ ਲਏ,
ਤੇ ਰਾਜਗਾਂ ਭੇੜ ਭਿੜਾ ਲਏ,
ਦੁਖ ਭਰਦੇ ਲੋਕ ਛੁਡਾ ਲਏ
ਇਉਂ ਆਪਾ ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਿਆ
ਦੇ ਸਰਬੰਸ ਸਣ ਪਰਵਾਰਿਆ ।

ਸੁਖ ਚੈਨ ਅਰਾਮ ਤਜਾਂਵਦਾ,
ਦਿਨ ਰੁੱਤ ਰਾਤਿ ਜਗਾਂਵਦਾ,
ਮਨ ਤਨ ਧਨ ਸਾਰਾ ਲਾਂਵਦਾ,
ਜੋ ਅਪਣਾ, ਖਰਚ ਕਰਾਂਵਦਾ,
ਅੰਤ ਆਪਾ ਉਸਨੇ ਵਾਰਿਆ,
ਵਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪੁਤ ਪਰਵਾਰਿਆ ।

ਪੁਤ, ਮਿਤਰ ਸਾਰੇ ਵਾਰਦਾ
ਸਿਖ, ਪਯਾਰੇ ਬੀ ਨੌਫਾਰਦਾ,
ਸੁਖ ਅਪਣੇ ਸਾਰੇ ਟਾਰਦਾ
ਇਕ ਬੱਧਾ ਸਾਡੇ ਪਯਾਰ ਦਾ ।
ਉਸ ਸਭ ਕੁਛ ਸਾਥੋਂ ਵਾਰਿਆ,
ਦੇ ਅਪਣੇ ਅਸਾਂ ਸਵਾਰਿਆ ।

ਉਹ ਸੱਚਾ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ ਹੈ,
ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੂ ਅਪਾਰ ਹੈ,
ਉਹ ਵਸਦਾ ਪਾਰ ਉਰਾਰ ਹੈ ।
ਤੇ ਕਰਦਾ ਪਯਾਰ ਵਪਾਰ ਹੈ ।
ਉਸ ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਵਾਰਿਆ
ਸਭ ਅਪਨਾ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ।

ਹੋ ਉਸਦਾ, ਉਸ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਵੇ,
ਗੁਰ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਕੋਲ ਵੇ,
ਸਭ ਪੋਥੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਫੋਲ ਵੇ,
ਚਹਿ ਲੱਭ ਗਲੇ ਪਾ ਦੋਲ ਵੇ
ਇਕ ਕਲਗੀਧਰ ਜਿਨ ਵਾਰਿਆ,
ਦੇ ਸਭ ਕਿਛ ਜਗ ਨਿਸਤਾਰਿਆ ।

ਘਰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੬ ।

ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਦੱਸੋ ਪਾਈਦਾ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਬਾਹਮਣ ਪਾਂਧੇ ਨੂੰ,
ਤੇ ਪੰਡਤ ਕਾਂਸ਼ੀ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ,
ਸੰਨ੍ਹਾਸੀ ਦੇਸ਼ ਫਿਰਾਂਦੇ ਨੂੰ,
'ਸ਼ਹੁ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਢੂੰਡ ਲਭਾਈਦਾ ?'
ਓਹ ਕਹਿੰਦੇ 'ਜੰਗਲ ਜਾਈਦਾ ।'

ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਮੁੱਲਾਂ ਦਾਨੇ ਨੂੰ
ਤੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਡੇ ਸਿਆਨੇ ਨੂੰ,
ਇਕ ਸੂਫੀ ਸੂਫ ਹੰਢਾਨੇ ਨੂੰ,
'ਸ਼ਹੁ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਦੱਸੋ ਪਾਈਦਾ ?'
ਓਹ ਕਹਿੰਦੇ 'ਜੰਗਲ ਜਾਈਦਾ ।'

ਮੈਂ ਜੰਗਲ ਡੇਰਾ ਲਾਯਾ ਸੀ,
ਬਹਿ ਨਦੀਆਂ ਜੁੱਗ ਲੰਘਾਯਾ ਸੀ,
ਨਹੀਂ ਆਦਮ ਜਾਤਿ ਤਕਾਯਾ ਸੀ,
ਸੀ ਵਜਾਕੁਲ ਹੋ ਹੋ ਜਾਈਦਾ,
ਨਹੀਂ ਪਯਾਰਾ ਇਸ ਬਿਧਿ ਪਾਈਦਾ ।

ਮੈਂ ਮੁੜਕੇ ਭਾਲ ਕਰਾਈ ਸੀ,
ਕੁਲ ਦੁਨੀਆਂ ਹੰਢ ਤਕਾਈ ਸੀ,
ਸਭ ਖਲਕਤ ਪੁੱਛ ਦਸਾਈ ਸੀ,
'ਸ਼ਹੁ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਦੱਸੋ ਪਾਈਦਾ ?'
ਸਭ ਕਹਿੰਦੇ 'ਜੰਗਲ ਜਾਈਦਾ ।'

ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਜੰਗਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ,
ਦਿਲ ਚੋਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਨਹੀਂ 'ਪੜਦਾ-ਅਕਾਲ' ਨਸਾਂਦਾ ਹੈ,
ਜਿਹੇ ਜਾਵੇ ਤਿਹੇ ਰਹਾਈ ਦਾ,
ਕੁਛ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਬਨ ਜਾਈਦਾ ।

ਇਉਂ ਹੁੱਟੀ ਹੁਟਕੇ ਥੱਕੀ ਨੂੰ
ਤੇ ਸਾਧਨ ਕਰਨੋਂ ਅੱਕੀ ਨੂੰ,
ਵਿਚੁੰ ਪੁਖਦੀ ਉਤੋਂ ਢੱਕੀ ਨੂੰ,
ਜਦ ਆਸ ਤੋੜ ਜੀ ਢਾਈਦਾ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਰਸਨ ਪਾਈਦਾ ।

ਇਕ ਝਲਕਾ ਮਿਲਯਾ ਅਚਾਨਕ ਦਾ
ਦੁਖ ਮਿਟਿਆ ਰਾਹ ਭਿਆਨਕ ਦਾ—
ਫਿਰ ਹੁਕਮ ਮਿਲਯਾ ਗੁਰਨਾਨਕ ਦਾ:—
'ਘਰ ਜੰਗਲ ਆਪ ਬਨਾਈਦਾ,
'ਨਹੀਂ ਵਿੱਚ ਬਨਾਂ ਦੇ ਧਾਈਦਾ ।

'ਜਦ ਸੁੱਤਾ ਟੱਬਰ ਰਾਤ ਪਿਆ
ਘਰ ਜੰਗਲ ਤਦ ਹੋ ਸਾਫ ਗਿਆ,
'ਚੁਪ ਸ਼ਾਂਤਿ ਇਕਾਂਤ ਚੁਫੇਰ ਬਿਆ,
ਨਹੀਂ ਸੱਤਿਆਂ ਸਮਾਂ ਗੁਆਈ ਦਾ
'ਸ਼ਹੁ ਮਿਲੇ, ਜਿ ਜਾਗ ਧਿਆਈ ਦਾ ।

'ਸ਼ਹੁ ਪਾਈਏ ਯਾਦ ਕਰਾਈਏ ਜੇ,
ਕਰ ਪਯਾਰ ਨ ਦਿਲੋਂ ਭੁਲਾਈਏ ਜੇ,
'ਲਿਵ ਡੋਰੀ ਪੱਕ ਬਨਾਈਏ ਜੇ,
ਉਹ ਪਯਾਰ ਕੀਤਿਆਂ ਪਾਈਦਾ ।
'ਬਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਈਦਾ ।

ਜਦ ਲਿਵ ਦੀ ਤਾਰ ਬਨਾਂਦੀ ਹੈ,
ਜਿੰਦ ਸ਼ਹੁ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂਦੀ ਹੈ,
'ਸੁਖ ਵਸਲ ਪੀਆ ਦਾ ਪਾਂਦੀ ਹੈ,
ਤਦ ਘਰ ਬੈਠੇ ਹੀ ਪਾਈਦਾ ।
'ਘਰ ਬਨ ਦੇ ਭੁੱਲ ਬਨਾਈਦਾ ।'

ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਯਾਰੇ ਤੋਂ
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਮੇਲਣਹਾਰੇ ਤੋਂ
ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪ ਸੁਆਰੇ ਤੋਂ
ਜਿਸ ਮਿਲਿਆਂ ਭਵ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ।
ਮਿਲ, ਮਿਛੁੜ ਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਾਈਦਾ ।

ਕੀ ਕੀਤਾ ?

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ : ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।

ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਪੀੜੋ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਕੀ ਕੀਤਾ, ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ?
ਤੈਨੂੰ ਲੀਤਾ ਰਖ ਦੁਖ ਪੀੜੋ ।
ਸੁਣ ਮੀਤਾ ! ਜਮ ਮਾਰੋਂ ਨਰਕੋਂ,
ਦਿਲ ਸੀਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨੀਂ ਤੇਰਾ,
ਤੈਂ ਜੀਤਾ ਮਨ, ਉਸਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼,
ਰਖ ਨੀਤਾ ਚਿੱਤ ਉਸ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ।
ਅਮਯਾ ਪੀਤਾ ਤੂੰ ਜੀਵੀਓਂ ਮੁਰਦਾ,
ਦੁਖ ਬੀਤਾ, ਛਕ ਜਦ ਤੋਂ ਲੀਤਾ
ਸੁਖ ਰੀਤਾ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਤ ਛਕਣਾ,
ਜਰਨੀਤਾ^੨ ਹੈ ਔਖਾ ਇਸਨੂੰ ।

ਮੈਂ ਕੀਤਾ, ਉਲਟਾ ਇਸ ਨਾਲੋਂ
ਭੁੱਲ ਦੀਤਾ ਉਪਕਾਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ।

^੧ਅੰਮ੍ਰਿਤ ।

^੨ਜਰਨਾ ।

ਗਉਂ ਗੀਤਾ ਅਨਮਤ ਦੇ ਹਰਦਮ,
ਨਹਿੰ ਚੀਤਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ।
ਇਕ ਭੀਤਾ¹ ਉਸਰੀ ਹੁਣ ਡਾਢੀ,
ਜਿਨ ਕੀਤਾ ਬੇਮੁਖ ਸਤਿਗੁਰ ਤੋਂ ।
ਸੁਣ ਮੀਤਾ ! ਮੰਗ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਗੁਰ ਦੀ,
ਦਿਲ ਛੀਤਾ² ਕਰ ਇਕਦਮ ਨਾਹੀ ।
ਸ਼ਰਣੀਤਾ³ ਉਸ ਗੁਰ ਦੀ ਹੋਜਾ :—
'ਰੱਖ ਲਿਆ ਗੁਰ ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ !'
ਗਾ ਗੀਤਾ ਹੁਣ ਹਰਦਮ ਉਸਦੇ,
ਨਵ ਨੀਤਾ ਰਹੁ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ।

ਅਰਸਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੀਮ ਪਲਾਸ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਪਿ ਨਾ ।
ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੬ । ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—ਦੋਂਦੀ ਦੇ ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਕਿਤੇ ਬਿਜਲੀ ਬੱਦਲ ਗੱਜਦੇ ਨੀ,
ਕਿਤੇ ਸਾਗਰ ਕੰਢੇ ਭਜਦੇ ਨੀ,
ਕਿਤੇ ਪੈਣ ਫਰਾਟੇ ਵਜਦੇ ਨੀ,
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਦੇ,
ਸਦ ਸੁਣ ਕੇ ਜਿੰਦਗੀ ਢੇਂਦੀ ਦੇ ।

ਕਿਤੇ ਬੁਲਬੁਲ ਰਾਗ ਉਚਾਰੇ ਨੀ,
ਕਿਤੇ ਕੋਇਲ ਬੋਲ ਕਰਾਰੇ ਨੀ,
ਕਿਤੇ ਮੋਰ ਪਪੀਹ ਪੁਕਾਰੇ ਨੀ,
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਦੇ,
ਜਿੰਦ ਸੁਣਦੀ ਦੇ ਦੁਖ ਸਹਿੰਦੀ ਦੇ ।

ਕਿਤੇ ਵਜਦੇ ਢੋਲ ਢਮੱਕੇ ਨੀ,
ਕਿਤੇ ਗਿੱਧੇ ਪੈਣ ਧਮੱਕੇ ਨੀ,
ਕਿਤੇ ਸੁਣੀਏ ਨਾਚ ਘੁਮੱਕੇ ਨੀ,
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਦੇ,
ਜਿੰਦ ਸੁਣ ਸੁਣ ਬੱਲੇ ਲਹਿੰਦੀ ਦੇ,
ਕਿਤੇ ਤੂਤੀ ਨਾਦ ਸੁਣਾਂਦੀ ਦੇ,
ਕਿਤੇ ਮੁਰਲੀ ਰੰਗ ਜਮਾਂਦੀ ਦੇ,
ਕਿਤੇ ਬੀਨਾ ਬੰਨ੍ਹ ਬਹਾਂਦੀ ਦੇ,
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਦੇ,
ਜਿੰਦ ਨਾਲ ਸਗੋਂ ਵਧ ਖਹਿੰਦੀ ਦੇ ।

¹ਕੰਧ ।

²ਛੀਤਾ ।

³ਸ਼ਰਨਾਗਤ ।

ਕਿਤੇ ਸੁਰ ਸਾਰੰਗੀ ਲਾਈ ਦੇ,
ਕਿਤੇ ਵੀਣਾ, ਗਲੇ ਗਵਾਈ ਦੇ,
ਕਿਤੇ ਜਲਤਰੰਗ ਸੁਖਦਾਈ ਦੇ,
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਦੇ,
ਦਿਲ ਹੋਰ ਉਦਾਸੀ ਛੇਂਦੀ ਦੇ ।

ਕਿਤੇ ਗਾਂਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਬਾਂਦੀਆਂ ਨੀ,
ਕਿਤੇ ਬਾਈਆਂ ਰਾਗਅਲਾਂਦੀਆਂ ਨੀ,
ਕਿਤੇ ਰਾਣੀਆਂ ਗੀਤ ਸੁਣਾਂਦੀਆਂ ਨੀ,
ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਦੇ,
ਜਿੰਦ ਦੁੱਖ ਵਧੇਰਾ ਲੈਂਦੀ ਦੇ ।

ਇਹ ਬਿਰਹੋਂ ਬੜਾ ਕਸਾਈ ਦੇ,
ਇਸ ਵੇਦਨ ਇਕ ਚਾ ਲਾਈ ਦੇ,
ਜੋ ਰਗ ਰੇਸ਼ੇ ਵਿਚ ਡਾਈ ਦੇ;
ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਠੰਢ ਨ ਪੈਂਦੀ ਦੇ;
ਇਹ ਵੇਦਨ ਕਟਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਦੇ ।

ਜੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਵੇ ਨੀ,
ਇਕ ਝਾਤ ਪਯਾਰ ਦੀ ਪਾਵੇ ਨੀ,
'ਮੈਂ ਆਯਾ' ਆਖ ਸੁਣਾਵੇ ਨੀ,
ਏ ਸੱਦ ਜਦੋਂ ਕੰਨ ਲਹਿੰਦੀ ਦੇ,
ਜਿੰਦ ਸੁਣਦੀ ਜੀਉ ਜੀਉ ਪੈਂਦੀ ਦੇ ।

'ਮੈਂ ਆਯਾ' ਰਾਗ ਦਿਲਾਹੀ ਦੇ,
'ਤੂੰ ਮੇਰਾ' ਗੀਤ ਖੁਦਾਈ ਦੇ,
'ਮੈਂ ਤੇਰਾ' ਨਾਦ ਗੁਸਾਈ ਦੇ,
ਇਹ 'ਅਰਸੀ ਸੱਦ' ਸਦੇਂਦੀ ਦੇ,
ਚਕ ਅਸਾਂ ਅਰਸ ਲੈ ਵੈਂਦੀ ਦੇ ।

ਹੀਰਾ ਜਨਮ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਅਰਸਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼' ਦੇ
ਸੁਰਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਜੌਂ ਬੱਦਲ ਟੁਰਦਾ ਮਲਕੜੇ, ਕਿਤੇ ਠਹਿਰੇ ਜਾਪੇ ਪਲਕੜੇ,
ਛਾਂ ਠੰਢੀ ਦੇਈ ਜਾਂਵਦਾ, ਤੇ ਛਹਿਬਰ ਪਯਾਰੀ ਲਾਂਵਦਾ ।
ਤੌਂ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਆਇਆ ਜਿਨ ਮਿਹਰਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਇਆ,
ਜਗ ਜਲਦਾ ਠਾਰ ਦਿਖਾਇਆ ਅਣਮੁੱਲਾ ਸੁਖ ਵਰਤਾਇਆ,
ਓ ਤੁਨ ਤੁਨ ਵਸਦਾ ਦਯਾਲ ਹੋ, ਤੇ ਘਰ ਘਰ ਫਿਰੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋ,
'ਸਚ' ਸਿੰਝੀ-ਨਾਦ ਵਜਾਂਵਦਾ, ਜਿੰਦ ਮੋਇਆਂ ਅੰਦਰ ਪਾਂਵਦਾ,
ਦਿਲ-ਭਟਕਿਆਂ ਤਾਈਂ ਮੋੜਦਾ, ਰਬ ਸੱਚੇ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋੜਦਾ ।
ਕਟ ਦੇਂਦਾ ਪੁੰਦ ਗੁਬਾਰ ਓ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਭੱਜਲ ਪਾਰ ਓ,
ਆ ਬੈਠੋ ਛਾਵੇਂ ਓਸ ਦੀ, ਲਓ ਛਹਿਬਰ ਭਿੰਨੀ ਓਸਦੀ ।
ਰਸ ਰੱਤੇ ਹੋ ਰੰਗ ਰੱਤੜੇ ਤੇ ਉੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਮੱਤੜੇ,
ਲਓ ਹੀਰਾ ਜਨਮ ਸੁਆਰ ਦੇ, ਜੋ ਜਾਇ ਨ ਖਾਲੀ ਵਾਰ ਦੇ ।

ਕਦੀ ਨ ਉਹਲੇ ਹੋਵ ਦਰਸਨ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਆਸਾ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵਾਸ ਜੀ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਹੁਣ ਮੈਂ ਪੀਯ ਵਿਚ ਰਹੀ ਸਮਾਇ, ਮੈਂ ਵਿਚ ਪੀਆ ਵਾਸ ।
ਪਿਯ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਵਿਚ ਪੀਆ, ਖਿੜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਵਾਸ ।
ਚੰਦਨ ਲਪਟ ਪੀਆ ਵਿਚ ਮੁਸਕੀ, ਮਲਿਆਗਰ ਦੇ ਸੁਾਸ ।
ਕਉਲ ਖਿੜੇ ਸਭ ਪਿਯ ਮੇਰੇ ਵਿਚ, ਝੁੰਮਣ ਭਰੂਰੇ ਦਾਸ ।
ਏ ਜੋ ਚੰਨ ਸੂਰ ਤੇ ਤਾਰੇ, ਪਿਯ ਤੋਂ ਲੈਣ ਪ੍ਰਕਾਸ ।
ਪਿਯ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਸਾਗਰ ਲਹਿਰੇ, ਬਿਜਲੀ ਮਾਰੇ ਲਾਸ ।
ਮਾਹੀ ਤੋਂ ਲੈ ਮਾਹੀ ਤਕ ਸਭਦਾ, ਮਾਹੀ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ।
ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਮਾਹੀ ਵਿਚ ਤਰਦੇ, ਮਾਤ^੧, ਪਤਾਲ, ਅਕਾਸ ।
ਫਿਰ ਮਾਹੀ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਾ, ਅੰਦਰ ਬਾਰੂ, ਨਿਵਾਸ ।
ਹਰ ਹਰ ਦਾ ਵਿਚ ਪਿਯ ਦੇ ਡੇਰਾ; ਹਰ ਹਰ ਵਿਚ ਪਿਯ ਵਾਸ ।
ਬਨ ਬੇਲੇ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਖੇੜੇ, ਹਰਿਆਵਲ, ਮਉਲਾਸ^੨,
ਪਯਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁਰੰਦੜੇ ਦਿੱਸਣ, ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ ।
ਜੌਂ ਬੱਦਲ ਤਰਦੇ ਵਾ-ਮੰਡਲ, ਪੌਣ ਸੁਗੰਧ ਨਿਵਾਸ;
ਜੌਂ ਹਿਰਦੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਲਹਿਰੇ, ਪੀਯ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਆਸ;
ਮੱਥੇ ਤੇ ਜੌਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਸੇ ਆ, ਨੈਣੀਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ;
ਗਲਾਂ ਤੇ ਜੌਂ ਭਖੇ ਉਮਾਹ ਹੈ, ਬੁੱਲਾਂ ਤੇ ਜੌਂ ਹਾਸ,
ਮੌਤੀ ਵਿਚ ਜੌਂ ਆਬ ਵਸੇ ਹੈ, ਹੀਰੇ ਪਾਣੀ ਵਾਸ;
ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਚਾਨਣ ਵਸਦਾ, ਬਿਜਲੀ ਵਿਚ ਚਪਲਾਸ ।
ਤਿਤ੍ਰੇ ਸਾਰੇ ਪੀਆ ਪਯਾਰ ਵਸਦਾ, ਦਿਸਦਾ ਪਾਸੇ ਪਾਸ;
ਪਿਯ-ਮੋਹੀ ਮੈਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਤੱਕਾਂ, ਉਹ ਤੇ ਉਹਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ ।
ਹਰ ਦਿਸਦੇ ਵਿਚ ਪੀਆ ਲਸਦਾ, ਕਾਦਰ ਕੁਦਰਤ ਵਾਸ ।
ਸਾਗਰ, ਬੂੰਦ, ਬੁਦਬੁਦੇ ਅੰਦਰ, ਪਿਯ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕੇ ਲਾਸ ।
ਸਾਗਰ, ਬੂੰਦ, ਬੁਦਬੁਦੇ ਸਭ ਨੂੰ, ਅਪਨੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਸੁ ।
ਪਿਯ 'ਨੁਕਤਾ' ਪਿਯ 'ਘੋਰਾ' ਮੇਰਾ, ਘੇਰੇ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਸੁ ।
ਲੁਕ ਬਹਿਣਾ, ਲੁਕ ਜਾਹਰ ਹੋਣਾ, ਚੋਜ ਪੀਆ ਦਾ ਖਾਸ ।
ਹਰ ਰੰਗੇ ਹਰ ਜਾਈ ਖਿਤਨਾ, 'ਵੱਖ' ਤੇ 'ਵਿੱਚ' ਵਿਗਾਸ ।
ਵਿਗਾਸਯਾ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਪਯਾਰਾ, ਚਮਨ ਜਿਵੇਂ ਖਿੜਿਆਸ ।
ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਰਵ ਰਹਜਾ ਮੇਰੇ, ਦਿਲ ਤੇ ਨੈਣ ਨਿਵਾਸ ।
ਨੈਣ ਰਹੇ ਰੰਗ ਲਾ ਇਸ ਦਰਸਨ, ਹਿਰਦਾ ਏਸ ਹੁਲਾਸ ।
ਕਦੀ ਨ ਉਹਲੇ ਹੋਵੇ ਦਰਸਨ, ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਅਰਦਾਸ ।

ਅਰਸੀਆਂ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕੌਂਸੀਆ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪ । ਲਯ—
ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਲਯਾਏ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਮੈਂ ਡਿੱਠਾ ਰਾਤ ਫਿਸ਼ਤੇ ਹੇਠ ਆਏ
ਕਿ ਅਸਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁੱਦੇ ਨਾਲ ਲਯਾਏ ।
ਸਰੋਦਾਂ ਛਿੜ ਰਹੀਆਂ ਰਸ ਰੰਗ ਭਰੀਆਂ
ਤੇ ਦਫ ਵਜਦੇ ਸੁਹਾਵੇ ਤਾਰ ਲਾਏ ।
ਕਿ ਨਚਦੇ, ਹੇਠ ਨੂੰ ਤੁਰ ਤਾਲ ਲਾਏ ।
ਚਲੋਂ ਸਭ ਰਾਗ ਆਵਨ ਸਾਜ ਚਾਏ ।
ਤੇ ਚਲੀਆਂ ਰਾਗਨੀਆਂ ਨਾਲ ਆਵਨ
ਗਲੇ ਮਿੱਠੇ ਸੁਹਾਵੇ ਸੁਰ ਅਲਾਏ ।
ਜਿਵੇਂ ਮੱਥਾਂ ਤਿਵੇਂ ਪੈਲਾਂ 'ਨ ਪੈਂਦੀਆਂ
ਜ਼ਿਮੀਂ ਦੇ ਨਾਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਚਾਂ ਭੁਲਾਏ ।
ਜੇ ਦਿੱਤਾ ਦਿਲ, ਸਮਝ ਗਾਵਣ ਦੀ ਆਈ
ਗੁਰੂ ਆਵਣ ਦਾ ਸੁਹਲਾ ਏ ਸੁਣ ਆਏ :—
“ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਿਆਰਾ
ਸੁਣੋਂ ਲੋਕੋਂ ! ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਆਏ ।
“ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਵੋ ਆਦਰ ਦੀ ਸਾਰੀ
ਕਿ ਘਰ ਬਨ ਬਾਗ, ਸਬ ਕਰ ਲੋ ਸੁਹਾਏ ।
“ਸੁਆਗਤ ਦਾ ਜਦੋਂ ਸਾਮਾਨ ਕਰ ਲੋ
ਫਿਰ ਆਪੇ ਨੂੰ ਲਓ ਐਦਾਂ ਸਜਾਏ :—
“ਦਿਲ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਬਣਾਵੋ ਤਖਤ ਸੁਹਣਾ,
ਦਿਓ 'ਮੈਂ' ਆਪਣੀ ਹੇਠਾਂ ਵਿਛਾਏ ।
“ਸੁਗੰਧੀ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਦੀ ਛਿੜਕਾ ਦਿਓ ਜੀ,
ਦਿਓ 'ਆਪਾ' ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਅਜ ਲੁਟਾਏ ।
“ਜਿ 'ਆਪਾ' ਹੋ ਗਿਆ 'ਆਪੇ' ਤੋਂ ਖਾਲੀ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤਦੋਂ ਡੇਰੇ ਆ ਲਾਏ ।
“ਤੁਸੀਂ ਪਯਾਰਾ ਦੇ ਤਦ ਰਸ ਰੰਗ ਮਾਣੋ
ਜਦੋਂ ਆਪਾ ਇਸ ਆਪੇ ਤੋਂ ਘੁਮਾਏ ।
“ਦਿਸੇ ਪਯਾਰਾ ਤਦੋਂ ਹਰ ਰੰਗ ਵਸਦਾ
ਵਿਛੋੜਾ ਫੇਰ ਨਾਂ ਆ ਮੂੰਹ ਦਿਖਾਏ ।
“ਉਹ ਲੋਕੋਂ ! ਸੁਣੋਂ ਲੋਕੋਂ ! ਤੇ ਗਾਵੋ :—
ਕਿ ਅਹੁ ਆਏ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਹੁ ਆਏ ।
“ਬੁਸਾਰਤ ਦੇ ਦਿਓ ਅਜ ਜਗਤ ਤਾਈਂ,
ਗੁਰੂ ਆਏ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਲਯਾਏ ।
“ਮਿਲੋਂ ਆਕੇ ਹਾਂ ਆਪਾ ਭੇਟ ਧਰਧਰ,
ਮਿਲੋਂ ਐਦਾਂ ਜੁ ਗੁਰ ਗੋਦੀ ਖਿਡਾਏ ।
“ਸਫਲ ਜੀਵਨ, ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਹੋ ਜਾਵੇ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਰ ਰਹੀਓ ਸਮਾਏ” ।

^੧ਵਾਸਨਾ ।

^੨ਚੰਦ ।

^੩ਮੱਛੀ । ਚੰਦ ਤੋਂ ਮੱਛੀ ਤਕ ਦਾ ਭਾਵ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਪਤਾਲਾ ਤਕ ਹੈ ।

^੪ਪਯਾਰਾ ।

^੫ਮਾਤਲੋਕ ।

^੬ਮਉਲਨਾ ।

ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਿਰਹ ਅਰਜ਼ੋਈ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ । ਤਾਰ—੩ । ਗਤ - ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੯ ।

ਲਯ—ਚਲੰਤ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸੁਹਣਿਆਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਪਯਾਰਿਆ !

ਜ਼ਰਾ ਮੁਖੜਾ ਸੁਹਾਵਾ ਦਿਖਾ ਦੇ ਸੁਹਣਿਆਂ !

ਤੇਰੀਆਂ ਚਿਰੋਕੀਆਂ ਉਡੀਕਾਂ ਸੱਜਣਾਂ !

ਪੁਜਾ ਦੇ ਪੁਜਾ ਦੇ ਪੁਜਾ ਦੇ ਪਯਾਰਿਆ ! ੧.

ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਮੈਂ ਧਿਆਵਾਂ,

ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤੀਂ ਪਈ ਅਲਾਵਾਂ,

ਪਈ ਅਲਾਵਾਂ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ !

ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਪਯਾਰਿਆ !

ਜ਼ਰਾ ਮੁਖੜਾ ਸੁਹਾਵਾ ਦਿਖਾ ਦੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ੨.

ਹੁਣ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰੇ ਆਈਂ,

ਫੇਰਾ ਅਜ ਆ ਸਾਡੇ ਪਾਈਂ,

ਫੇਰਾ ਪਾਈਂ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ !

ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਪਯਾਰਿਆ !

ਜ਼ਰਾ ਮੁਖੜਾ ਸੁਹਾਵਾ ਦਿਖਾ ਦੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ੩.

ਸਾਨੂੰ ਚਰਨੀਂ ਆਨ ਲਗਾਈਂ,

ਸਿਕਦੇ ਮੱਥੇ ਠੰਢਕ ਪਾਈਂ,

ਠੰਢਕ ਪਾਈਂ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ !

ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਪਯਾਰਿਆ !

ਜ਼ਰਾ ਮੁਖੜਾ ਸੁਹਾਵਾ ਦਿਖਾ ਦੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ੪.

ਆ ਜਾ ਵਿੱਥਾਂ ਮੇਟ ਗੁਸਾਈਂ !

'ਅਪਨੀ' ਆਖ ਤਿ ਲੈ ਅਪਨਾਈ;

ਲੈ ਅਪਨਾਈ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ !

ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਦਿਖਾ ਦੇ ਪਯਾਰਿਆ !

ਜ਼ਰਾ ਮੁਖੜਾ ਸੁਹਾਵਾ ਦਿਖਾ ਦੇ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ੫.

ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ

ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ

ਤੇ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜਿਲਾ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ - ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।

ਲਯ—ਚਲੰਤ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਭਾਣਾਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਸੰਗਤ—

ਸੁਹਣੇ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ਏਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾਂ,

ਸਾਥੋਂ ਮੰਨਿਆ ਨ ਜਾਵੇ ਏ ਭਾਣਾਂ ! ੧.

ਸਾਡੀ ਜਿੰਦ ਤੁਸੀਂ ਜਾਨ,
ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਨ ਦੇ ਹੋ ਪ੍ਰਾਨ,
ਅਸਾਂ ਜੀਵਨ ਤੁਸਾਂ ਬਿਨ ਕਿਵੇਂ ਪਾਣਾਂ ? ੨.

ਗੁਰੂ—ਜੀ

ਆਯਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼,

ਛੇਤੀ ਟੁਰ ਆਓ ਦੇਸ਼,

ਮੰਨ ਅਸਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਹੁਣ ਟੁਰ ਜਾਣਾਂ ! ੩.

ਸੰਗਤ—

ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਦੇ ਲਾਲ !

ਸਾਨੂੰ ਲੈ ਚਲੋ ਨਾਲ,

ਸਾਨੂੰ ਵਿਛੜ ਤੁਸਾਂ ਤੁੰ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਆਣਾਂ ੪.

ਗੁਰੂ ਜੀ—

ਹੋਸਾਂ ਸਦਾ ਮੈਂ ਸਹਾਇ,

ਰਹਿਸਾਂ ਅੰਗ ਸੰਗ ਆਇ,

ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਦਾ ਰਹਾਣਾਂ ! ੫.

ਪੰਜਾਂ ਪਯਾਰਿਆਂ ਦੀ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਵੇਲੇ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ
ਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਉੱਤਰ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੋਂ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਸੰਗਤ ਦੀ ਬਿਰਹ ਅਰਜ਼ੋਈ'
ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਵਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ—

ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਯਾਰਿਆ !

ਸਾਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਜਾਮ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਯਾਰਿਆ !

ਲੱਗੀਆਂ ਚਿਰੋਕੀਆਂ ਪਿਆਸਾਂ ਦਾਤਿਆ ! ਪਿਲਾ ਦੇ...

ਤੁਰਕੇ ਮੌਤ ਘਾਟ ਤੋਂ ਆਏ,

ਧਰਕੇ ਸੀਸ ਤਲੀ ਤੇ ਲਯਾਏ,

ਸੀਸ ਲਿਆਏ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ ।

ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਯਾਰਿਆ ! ਸਾਨੂੰ...

ਸਾਡੇ ਪੱਲੇ ਰਾਸ ਨ ਕਾਈ,

ਕਰੀਂ ਕਬੂਲ ਇਹ ਭੇਟਾ ਸਾਈਂ !

ਭੇਟਾ ਸਾਈਂ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ ।

ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਯਾਰਿਆ ! ਸਾਨੂੰ...

ਦੇਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੋਏ ਜਿਵਾਵੇ,

ਅਪਨੀ ਜੀਵਨ ਛੋਹ ਲਗਾਵੇ,

ਛੋਹ ਲਗਾਵੇ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ ।

ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਿਲਾ ਦੇ ਪਯਾਰਿਆ ! ਸਾਨੂੰ

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਾ ਉੱਤਰ —

ਆਓ ਸਪੁੱਤੇ ਝੱਲੀ ਪਾਵਾਂ,

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਾਮ ਅਮੁੱਲ ਪਿਲਾਵਾਂ,

ਅਮੁੱਲ ਪਿਲਾਵਾਂ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ ।

ਬਨਾ ਲਾਂ ਬਨਾ ਲਾਂ ਬਨਾ ਲਾਂ ਪਯਾਰਿਓ !
 ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਬਨਾ ਲਾਂ ਦੁਲਿਓ !
 ਅਪਨੇ ਜਾਏ ਤੁਸਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰਾਂ,
 ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੋਦੀ ਲੈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾਂ,
 ਲੈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਾਂ ਵਾਹ ਵਾ ਵਾਹ ।
 ਬਨਾਂ ਲਾਂ ਬਨਾ ਲਾਂ ਬਨਾ ਲਾਂ ਧਯਾਰਿਓ !
 ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਬਨਾ ਲਾਂ ਦੁਲਿਓ !

ਦੁਹਾਈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜਿਲਾ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
 ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਦੁਹਾਈ ਮੈਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਦਿਆਂ ਤੇਰੀ ਦੁਹਾਈ ਮੈਂ !
 ਦੁਹਾਈ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਦੁਹਾਈ ਦਰ ਤੇ ਪਾਈ ਮੈਂ !
 ਬਚਾ ਮੈਨੂੰ ਬਿਆਧਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪਾਈ ਤੋਂ,
 ਤੁਹੀਂ ਰਖਯਕ ਹੋਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਤਿਰੀ ਆਸਾ ਤਕਾਈ ਮੈਂ !
 ਵਿਛੋੜਨ ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਨਿਜਾਵਨ ਖਿੱਚ ਗਮ ਅੰਦਰ,
 ਅਜਿਹੀ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਰਖਯਾ ਕਰ ਦਿਆਂ ਤੇਰੀ ਦੁਹਾਈ ਮੈਂ !
 ਇ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਬਣੇ ਮੰਦਰ ਨ ਕੁਛ ਵੱਸੇ ਇਦ੍ਰੇ ਅੰਦਰ,
 ਇ ਸਿਹਜਾ ਆਪ ਦੀ ਹੋਵੇ ਦਿਓ ਐਸੀ ਸਫਾਈ ਮੈਂ !
 ਤੁਸੀਂ ਮਾਲਕ ਬਣੇ ਘਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਭ ਓਪਰੇ ਡਰਦੇ;
 ਤੁਸੀਂ ਹੋਵੋ ਚਰਨ ਤੁਹਾਡੇ ਰਹਾਂ ਚਰਨੀਂ ਸਮਾਈ ਮੈਂ !
 ਅਜੇਹਾ ਕਰ ਦਿਓ ਦਿਲ ਨੂੰ ਬਣੇ ਆਰਾਮਗਾਹ ਤੁਹਾਡੀ
 ਨ ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ ਨ ਮੇਰੀ ਹੋ ਰਹੇ ਕੋਈ ਨ ਕਾਈ ਮੈਂ !
 ਮਿਰੇ ਦਿਲ ਵੜਦਿਆਂ ਸਾਈਆਂ । ਤੁਸੀਂ ਝਿਜਕੇ ਕਦੇ ਨਾਂਹੀ,
 ਇ ਨਿਜ ਮੰਦਰ ਤੁਹਾਡਾ ਹੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਹੋ, ਹੋ ਸਾਈ ਮੈਂ !

ਸਿਕਦੀ ਰੂਹ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
 ਲਯ ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਮਹਾਰਾਜ' ਪਰ ਹੈ ।
 ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਹਾਰਾਜ !
 ਜਨਮ ਜਨਮ ਤੋਂ ਸਿਕਦੀ ਆਈ ਆਸ ਪੂਰਦੇ ਆਜ !
 ਆ ਜਾਓ ਸਿਕ ਪੂਰਨ ਹਾਰੇ, ਹੋ ਮੇਰੇ ਸਿਰਤਾਜ !
 ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਹੈ ਬਿਰਦ ਤੁਧੇ ਦਾ ਪਾਲ ਬਿਰਦ ਦੀਲਾਜ !
 ਹੁਣ ਨਾਂ ਰੱਖ ਵਿਛੋੜੇ ਅੰਦਰ, ਅਪਨਾ ਲੈ ਮਹਾਰਾਜ !

ਸਿਰ ਭੇਟਾ ਦਾ ਧਰੀਏ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
 ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਕਰੀਏ' ਪਰ ਹੈ ।
 ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਵਿਖਮ ਪਦ—

ਦਰਸਨ ਚਲ ਆਨੰਦ ਪੂਰ ਕਰੀਏ :—

ਚਲੋ ਸਹੀਓ ਆਨੰਦਪੂਰ ਚਲੀਏ ਦਰਸਨ ਕਰ ਕਰ ਠਰੀਏ ।
 ਭਿੰਮਣੀਆਂ ਦੇ ਝਾੜੂ ਕਰਕੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਪਏ ਸੰਬਰੀਏ ।
 ਚਰਨ ਛੋਹ ਵਰੁਸਾਇਆ ਕਿਣਕਾ ਕਿਣਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੁੰਡਰੀਏ ।
 ਕਰ ਸੁਰਮਾਂ ਅੱਖੀਂ ਵਿਚ ਪਾਈਏ ਦਿਲ ਅੰਧੇਰਾ ਹਰੀਏ ।
 ਇਸ ਰੋਸਨ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸਖੀ ! ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਿਮਰੀਏ ।
 ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਸ੍ਰਾਮੀ ਗੁਰ ਅਪਨਾ ਨੈਂ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਤਰੀਏ ।
 ਦਰਸ ਸੁਹਾਵੇ ਸੈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਕਰੀਏ ।
 ਖਿਚ ਸਮਸ਼ੇਰ ਖੜੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਭੇਟਾ ਦਾ ਧਰੀਏ ।
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾਤ ਮਿਲੇ ਦਾਤੇ ਤੋਂ ਖਿੜ ਖਿੜ ਘੁਟ ਘੁਟ ਭਰੀਏ ।
 ਜੀਵਾਲੇ ਤਾਂ ਜੀਉ ਜੀਉ ਪਈਏ ਮਾਰੇ ਹਸ ਹਸ ਮਰੀਏ ।
 ਮਰਕੇ ਅਮਰ, ਅਮਰ ਹੋ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ, ਹਉਂ ਤੋਂ ਡਰੀਏ ।
 ਸੇਵਕ ਤੋਂ ਤਦ ਮਿਲੇ ਪੁਤ੍ਰ ਪਦ ਭੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਵਰੀਏ ।
 ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ, ਨਾਮ ਸਿਮਰੀਏ ਹਉਂ ਹਰੀਏ, ਭਵ ਤਰੀਏ ।
 ਕਲਗੀਧਰ ਦੀ ਛੁਹ ਪਾਰਸ ਲਭ ਕੰਚਨ ਕਾਯਾਂ ਕਰੀਏ ।
 ਕੰਚਨ ਕਾਯਾਂ ਕਾਲ ਨ ਗ੍ਰਾਸੇ 'ਵਾਹ ਵਾ' ਸਦਾ ਉਚਰੀਏ ।

ਦਰਸਨ-ਤਰਸਨ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ ਮਾਂਡ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ ਬੈਠਵੀਂ ।
 ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਨੈਨ' ਪਰ ਹੈ ।
 ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਜਗਯਾਸੂ ਪੁਕਾਰ:—

ਥਕ ਗਏ ਤਰਸ ਤਰਸ ਕੇ ਨੈਨ,
 ਤਰਸ ਕਰੋ ਹੁਣ ਤਰਸ ਰਹੀ ਤੇ ਤਰਸ ਭਰੇ ਤਕ ਨੈਨ ।
 ਉਮਰ ਬਿਤੀ ਦਰਸਨ-ਤਰਸਨ ਵਿਚ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਐਨ !
 ਦਰਸਨ ਮਿਲੇ ਨ ਮਿਟਦੀ ਤਰਸਨ, ਦਰਸਬਿਨਾ ਕਿੰਵ ਚੈਨ ?
 ਦਿਨ ਨਾ ਬਿਤੇ, ਚਿਤ ਚਿਤ ਚੁਭਦੀ ਸੋਚੀਂ ਬਿਤੇ ਨ ਹੈਨ:
 ਕਦ ਆਸਨ ਕਦ ਦਰਸ ਦਿਖਾਸਣ ? ਮਿਠ ਬੋਲੇ ਮਿਠ ਬੈਨ ।
 ਕਿਉਂ ਆਵਣ ? ਮੈਂ ਚੋਜ ਨ ਕਾਈ, ਗੁਣ ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਨ ।
 ਝੱਲੀ ਲਵੇ ਨਿਰਾਸਾ ਪਾ ਹੁਣ ਗ਼ਮ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਲੈਨ:
 ਕਿਨ ਆਣਾ ਹੋ ਦਰਸ ਪਿਆਸੀ ਤੇਰੇ ਠਾਰਨ ਨੈਨ !

ਦਰਸ਼ਨ-ਦਾਤ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਮਿਸ਼ਰ। ਤਾਲ—3। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ ਧੀਮੀ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।

ਲਯ—ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵੈਣ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਗੁਰਮੁਖ ਵਾਕ—

ਬੁਲਬੁਲ ! ਨਾਂ ਕਰ ਵੈਣ।

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਖਿੜਿਆ ਗੁਲ ਚਹੁ ਦਿਸ਼

ਖੁਹਲ ਦਿਲੇ ਦੇ ਨੈਣ।

ਕਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਲ ਖਿਤ ਪਈ ਸਾਰਾ,

ਕਦੀ ਨ ਉਹਲੇ ਇਹ ਦੀਦਾਰਾ,

ਇਸ਼ਕ-ਨਰਦ ਆ ਪੁਗਦੀ ਇਸ ਥਾਂ,

ਇਹ ਮੰਜਲ ਸੁਖ ਚੈਨ।

ਦਰਸ਼ਨ-ਸਿੱਕ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਮਿਸ਼ਰ। ਤਾਲ—3। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।

ਲਯ—ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਨੈਣ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਭਰ ਭਰ ਫੁਲਦੇ ਨੈਣ,

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਯਾਰੇ ਤੇਨੂੰ

ਢੂੰਡ ਰਹੇ ਦਿਨ ਰੋਣ,

ਆ ਵਾਰੀ ! ਹੁਣ ਪਾ ਜਈ ਵੇਰਾ,

ਹੋਰ ਨਹੀਓਂ ਹੁਣ ਹੁੰਦਾ ਜੇਰਾ,

ਇਕ ਝਾਕੇ ਦੀ ਕਰ ਮਿਹਰਾਮਤ

ਬਿਨ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਚੈਨ।

ਸੁਕਰਾਨਾ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਮਾਲਕੋਂਸ। ਤਾਲ—3। ਗਤ ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—

੧੬। ਲਯ—ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸੁਕਰਾਨਾ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੋਕ—ਕਰ ਮਨ ਸੁਕਰ ਸੁਕਰ ਸੁਕਰਾਨਾ,

ਰਹਮਤ ਮਿਲੀ, ਮਿਲੀ ਆ ਰਹਮਤ, ਰਹਮਤ ਦਾ ਸੁਕਰਾਨਾ।

ਖਬਰ ਸੁਸ਼ੀ ਦੀ ਅਰਸ਼ੋਂ ਆਈ, ਵਜਦਾ ਪਯਾ ਸਦਿਯਾਨਾ:—

"ਹੁਣ ਗਮ ਖਾ ਨਾ, ਹੁਣ ਗਮ ਖਾ ਨਾ, ਹੁਣ ਗਮ ਖਾ ਨਾ, ਖਾ ਨਾ

"ਗਮ ਦਿਲ ਤੇਰਾ ਧੋ ਦਿੱਤਾ ਹੁਣ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾ ਖੁਸ਼ੀ ਖਜ਼ਾਨਾ।

"ਸਿਵਤ-ਸਲਾਹ ਦਾ ਪੀ ਇਹ ਪਯਾਨਾ, ਪੀ ਤੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਹਿਲਾ ਨਾ।

"ਨੂਰ-ਝਮਾਕਾ ਆਇਆ ਈ, ਲੈ ਸਹਿ-ਨਿਜ ਨੂੰਭੁਲ ਜਾਨਾ।"

ਤਦ ਇਕ ਨੂਰ ਝਮਾਕਾ ਵੱਜਾ, ਕੀਤਾ ਉਨ ਬੇਗਾਨਾ,

ਵਿਸਮ, ਵਿਸਮ, ਬੇ ਖੁਦ, ਬੇ ਖੁਦ ਹੋ, ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਭੇਤ ਲੁਕਾਨਾ;

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੀ ਛੁਪਿਆ 'ਮੈਂ' ਉਹਲੇ, ਹੁਣ ਉਸ ਹੋ ਮਿਹਰਵਾਨਾ

ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਦੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਲੈ ਲਯਾ, ਉਹਲਾ ਦੂਰਿ ਮਿਟਾਨਾ।

ਪੀਰ ਮਹਿੰਡਾ ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ, ਕਰ ਮਨ! ਉਸ ਸੁਕਰਾਨਾ।

ਜਿਸ ਕਰ ਮਿਹਰ ਉਚਾਯਾ ਧੂੜੋਂ, ਉਸ ਦਾ ਕਰ ਸੁਕਰਾਨਾ।

ਚਰਨ-ਧੂੜ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਾਰਸ, ਉਸ ਵਿਚ ਰਲਰੁਲ ਜਾਨਾ,—

ਝੋਲੀ ਚੜ੍ਹਨ ਅਰਸ਼ ਦੀ, ਸਖੀਏ, ਹੁਸਨਾਂ ਲੈ ਗਲ ਲਾਨਾ!

ਸੁਕਰ ਸੁਕਰ ਗਰ ਨਾਨਕ! ਤੇਰੀ, ਰਹਮਤ ਦਾ ਸੁਕਰਾਨਾ।

ਜਿਨ ਦੁਖ ਕੱਟ ਅਮਰ ਸੁਖ ਅੰਦਰ ਦਿੱਤਾ ਲਾਇ ਟਿਕਾਨਾ।

ਧੰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ, ਧੰਨ ਗਰ ਨਾਨਕ, ਸੁਕਰਾਨਾ ਸੁਕਰਾਨਾ।

ਤੇਰੀ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਗੁਰ ਨਾਨਕ! ਲਖ ਲਖ ਹੈ ਸੁਕਰਾਨਾ।

ਇੱਕੋ ਦਾਤਾ ਤੂੰ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ। ਤਾਲ—3। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।

ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਤੂੰ ਪਰ

ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਨਜ਼ਰ ਤਕਾਈ,

ਮਿੱਠੀ ਝਾਤ ਅਸਾਂ ਵਲ ਪਾਈ,

ਲਾਟ ਲਗਾਈ, ਜੋਤ ਜਗਾਈ,

ਆ ਵਸਿਆ ਵਿਚ ਤੂੰ,

ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਤੂੰ,

ਇੱਕੋ ਦਾਤਾ ਤੂੰ ॥੧॥

ਆਪਾ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਵਸਾਵੇਂ,

ਆਪੇ ਫਿਰ ਤੂੰ ਝਾਤੀ ਪਾਵੇਂ,

ਆਪੇ ਦੇਖੋਂ ਤੇ ਬਿਗਸਾਵੇਂ,

ਸਾਨੂੰ ਆਖੋਂ 'ਤੂੰ',

ਪਰ ਤੂੰ ਆਪੇ ਤੂੰ,

ਇੱਕੋ ਦਾਤਾ ਤੂੰ ॥੨॥

ਤੇਰੇ ਜੇਡਾ ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ,

ਦੋਲ ਡਿਠੀ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਲੋਈ,

ਪਾੜ ਕਲੇਜਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਰੋਈ!

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੂੰ,

ਤੇਰੇ ਜਿੱਤਾ ਤੂੰ,

ਇੱਕੋ ਦਾਤਾ ਤੂੰ ॥੩॥

ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਬਾਂਦੀ ਤੇਰੀ
ਘੁਲ ਮਿਲ ਜਾਏ 'ਮੈਂ' ਦੇ ਮੋਰੀ
ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹੋ ਜਏ ਢੇਰੀ,
ਇੱਕੋ ਹੋਵੇਂ ਤੂੰ,
ਤੁਹੀਓਂ ਦਾਤਾ ਤੂੰ
ਇੱਕੋ ਦਾਤਾ ਤੂੰ ॥੪॥

ਇਕ ਅਰਜ਼ੋਈ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸੁਹਣੀ । ਤਾਲ—ਪਸ਼ਤੋ । ਗਤ—ਦੁਈਆ । ਮਾਕ੍ਰਾ—੭ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਦਿਲਦਾਰੀਆਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੋਕ—ਹਾਂ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਐਸ ਵੇਲੇ ਆ ਕਰੇ ਦਿਲਦਾਰੀਆਂ !

ਹੁਣ ਸੰਝ ਹੈ, ਹਾਂ ਸੰਝ ਹੈ, ਹੁਣ ਸੰਝ ਹੈ ਅੰਧਕਾਰੀਆ,
ਪੈ ਰਹੀ ਹੁਣ ਬਰਫ ਹੈ ਹੁਣ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਠੰਢਿਆਰੀਆਂ !
ਨਾ ਚਾਨਣਾਂ, ਨਾ ਚਾਉ ਹੈ ਨਾ ਨਿੱਘ ਖੇਡਨ ਵਾਲੜੀ,
ਦਿਲ ਨੂੰ ਹਸਾਵਣ ਹਾਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੁਣ ਸਾਰੀਆਂ !
ਹੁਣ ਕਲ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਅਹਾਂ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਹੈ ਡਰ ਰਹੀ,
ਸੋਚ ਸਹਿਮੇ ਸੋਚ ਤੋਂ ਅਕਲਾਂ ਅਕਲ ਤੋਂ ਹਾਰੀਆਂ ।
ਤੂੰ ਦੱਸ ਕਲਗੀ ਵਾਲਿਆ ! ਤੁਝ ਬਾਝ ਕਿਹੜਾ ਬਾਹੁੜੇ ?
ਹਾਂ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਐਸ ਵੇਲੇ ਆ ਕਰੇ ਦਿਲਦਾਰੀਆਂ !
ਹੈਂ ਬੇਕਸੀ ਦਾ ਯਾਰ ਤੂੰ ਹੈਂ ਕੱਲ ਦਾ ਬੇਲੀ ਤੁਈਂ
ਹੈਂ ਦਰਦ ਦਾ ਦਰਦੀ ਤੁਈਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਕਰਨੈਂ ਦਾਰੀਆਂ ।
ਆਪੇ ਨੂੰ ਅਪਣ ਸਹਮ ਤੋਂ ਆਪੇ ਨੂੰ ਅਪਣੀ ਕੈਦ ਤੋਂ
ਤਲਵਾਰ ਤੇਰੇ ਪਯਾਰ ਦੀ ਹੈ ਦੇਵਦੀ ਫੁਟਕਾਰੀਆਂ !
ਜ਼ਾਲਮ ਡਰਾਏ ਤੂੰ ਸਦਾ ਮਜ਼ਲੂਮ ਗੋਦੀ ਤੂੰ ਲਏ
ਫਿਰ ਦਿਲ ਉਚਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂਦੇ ਤੇ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ।
ਪਾ ਤਾਣ ਤੇਥੋਂ ਚਿੜੀ ਨੇ ਬਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਾਏ ਵਖਤ ਸੇ,
ਕਸਤੂਰਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਢਾਹ ਲਈਆਂ ਸੀ ਬਰਖੁਰਦਾਰੀਆਂ ।
ਉਜੜੇ ਵਸਾਏ ਤੂੰ ਸੱਦਾ ਬਿਗੜੇ ਸੁਵਾਰੇ ਤੂੰ ਸਦਾ,
ਹੁਣ ਜਗਤ ਇਕ ਹੈਰਾਨ ਹੈ ਤੇ ਦੇਖਕੇ ਗੁਲਕਾਰੀਆਂ !
ਆ ਬਹੁੜ ਅੰਗੁਣਹਾਰ ਨੂੰ ਹੁਣ ਦੇਰ ਦਾ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ,
ਹੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾ ! ਆ ਬਹੁੜ, ਸਦਕੇ ਸਾਰੀਆਂ !
ਮੈਂ ਵਾਰਨੇ ਤੇਂ ਨਾਮ ਤੇਂ, ਮੈਂ ਘੋਲੀਆਂ ਤੇਂ ਯਾਦ ਤੇਂ,
ਤੇਂ ਯਾਦ ਦੇ ਇਸ ਆਸਰੇ ਤੇਂ ਜਾਉਂ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰੀਆਂ !
ਹਾਂ, ਡੋਰ ਅਪਣੀ ਯਾਦ ਦੀ ਇਸ ਬਹਿਰੇ ਗ਼ਮ ਵਿਚ ਬਖਸ਼ਕੇ,
ਨਿਜ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਖਿਚ ਰੱਖਣਾ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਕਸਕਾਂ ਪਯਾਰੀਆਂ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ ਚੱਲੀਏ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪੀਲੋ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਕ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਚੱਲੀਏ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੋਕ—ਚਲੋ ਚਲੋ ਦਰਬਾਰ ਚਲੋ ਚਲ ਚੱਲੀਏ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ ਸਖੀ ਅੱਜ ਚੱਲੀਏ !

ਚਲੋ ਚਲੋ ਦਰਬਾਰ ਚਲੋ ਚਲ ਚੱਲੀਏ,
ਚੱਲੋ ਪੁਰਿ ਕਰਤਾਰ ਸਖੀ ਅੱਜ ਚੱਲੀਏ—
ਰਾਵੀ ਵਗੇ ਜਿਥਾਉਂ ਕਰੇ ਅਠਖੇਲੀਆਂ,
ਲੈ ਪਯਾਰੇ ਦੀ ਛੋਹ ਕਿ ਨਵਲ ਨਵੇਲੀਆਂ,
ਚਲੋ ਚਲੋ ਦਰਬਾਰ ਚਲੋ ਅੱਜ ਚੱਲੀਏ !
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ ਸਖੀ ਅੱਜ ਚੱਲੀਏ ।
ਗੋਸ਼ਾ ਚੱਲ ਇਕਾਂਤ ਸੁ ਓਥੇ ਮੱਲੀਏ,
ਬਹੀਏ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜ, ਨ ਬੈਠੇ ਹੱਲੀਏ ।
ਸੁਣੀਏ ਪਯਾਰੀ ਸੱਦ ਅਜੇ ਪਈ ਗੁੰਜਦੀ,
ਵੱਜੇ ਪਿਆ ਰਬਾਬ, ਵਾਜ ਜਿਉਂ ਕੁੰਜ ਦੀ ।
ਪਯਾਰੇ ਸੰਦੀ ਸੱਦ ਸੁ ਪਈ ਸੁਣੀਵਦੀ,
ਚਲ ਸੁਣੀਏ ਓ ਸੱਦ ਨ ਬੁੱਢੀ ਬੀਵਦੀ ।
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸੱਦ 'ਧੰਨ ਨਿਰੰਕਾਰ' ਦੀ,
ਪਯਾਰੀ ਪਯਾਰੀ ਕੂਕ 'ਧੰਨ ਕਰਤਾਰ' ਦੀ ।
'ਤੁੰਈ', 'ਤੁੰਈ', 'ਏਕ', 'ਤੁੰਈ' ਹੇਕ ਓ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸੱਦ 'ਦਾਤਾ ਏਕ ਹੋ'
ਚਲ ਸੁਣੀਏ ਦਿਲਲਾਇ ਸੁਜਸ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ।
ਰਚ ਜਾਈਏ ਰਸ ਰੰਗ ਚਖਿ ਰਸ ਪਯਾਰ ਦਾ ।
ਬਿਰਹੋਂ ਕੋਇਲ ਕੂਕ ਓਸ ਗੁਰ ਦਯਾਲ ਦੀ,
ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਪਯਾਰ ਕੂਕ ਕਿਰਪਾਲ ਦੀ,
ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਨਾਲ ਸੁ ਮਿਲਵੀਂ ਹੇਕ ਓ
ਮਿੱਠੀ ਸੱਦ ਰਬਾਬ ਮਿਲੀ ਹੁਈ ਏਕ ਓ
ਚਲ ਸੁਣੀਏ ਦਰਬਾਰ ਸੁ ਪੁਰਿ ਕਰਤਾਰ ਦੇ,
ਚਲ ਸੁਣੀਏ ਸੰਗੀਤ ਸੁ ਰਬੀ ਪਯਾਰ ਦੇ !
ਰਚ ਜਾਈਏ ਰਸ ਰੰਗ ਚੱਖ ਰਸ ਪਯਾਰ ਦਾ,
ਹੋਈਏ ਮਸਤੁਲ ਮਸਤ ਲਖ ਰਸ ਪਯਾਰ ਦਾ ।
ਫਿਰ ਕਰੀਏ ਅਰਦਾਸ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਹੀ :—
'ਸਾਈਆਂ ! ਖਿੱਚੀ ਰੱਖ ਸਦਾ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਹੀ,
'ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕਿ ਕੀਰਤ ਗਾਵਦਾ
'ਰਹਾਂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ 'ਗੁਰੂ ਗੁਰ' ਪਕਾਵਦਾ;
'ਅਣੀ' ਰਹੇ ਨਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਚੁਭੀ ਵਿਚ ਕਾਲਜੇ,
'ਨੈਣ ਰਹਿਣ ਰੰਗ ਲਾਇ ਰਤੇ ਰੰਗ ਲਾਲ ਦੇ,
'ਗੁਣ ਕੀਰਤ ਨਿਤ ਨਿਤ ਕਿ ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਰਹਾਂ,
'ਪਕਾਰ ਜੁੜਦੇ ਵਿਚ ਕਿ ਜੁੜਿਆ ਮੈਂ ਰਹਾਂ' ।

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਬਿਰਹਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਮਾਂਡ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ । ਤਾਰ—੩ ।
ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ ।
'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਰੋਨ' ਦੇ ਬਾਦ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਅੰਮੀ ! ਤੜਫਨ ਸਾਰੀ ਰੋਨ,
ਸੈਨ ਨ ਆਵੇ ਚੋਨ;
ਅੰਮੀ ! ਤੜਫਨ ਸਾਰੀ ਰੋਨ ।

ਉਸ ਕਵਲ ਨੈਨ ਬਿਨ, ਮਾਈ ਮੈਂ !
ਇਸ ਬਿਰਹੋਂ ਮਾਰ ਮੁਕਾਈ ਮੈਂ,
ਮੈਂ ਉਮਰ ਬਿਤੀ ਕੁਰਲਾਂਦਿਆਂ
ਸੁਕਦੇ ਕਦੇ ਨ ਨੈਨ ।

ਅੰਮੀ ! ਤੜਫਨ ਸਾਰੀ ਰੋਨ,
ਸੈਨ ਨ ਆਵੇ ਚੋਨ;
ਅੰਮੀ ! ਤੜਫਨ ਸਾਰੀ ਰੋਨ ।

ਮੋੜ ਮੋੜ ਹੁਣ ਮੋੜ ਮੁਹਾਰਾਂ,
ਆ ਲਟ-ਕੰਦੜਾ ਦੇਹ ਦੀਦਾਰਾਂ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਰ ਮਿਹਰਾਂ
ਆ ਵਸ ਮੇਰੇ ਨੈਨ !
ਪਯਾਰੇ ਤੜਫਨ ਸਾਰੀ ਰੋਨ
ਸੈਨ ਨ ਆਵੇ ਚੋਨ
ਦਾਤਾ ! ਆ ਵਸ ਮੇਰੇ ਨੈਨ !

ਮਹਿਕ ਕਲਗੀ ਵਾਲੜੇ ਦੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਿਹਾਗ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਲੈਕੇ ਆ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਮਹਿਕ ਕਲਗੀ ਵਾਲੜੇ ਦੀ ਓਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਆ ।

ਐ ਸਥਾ ! ਚਮਕੌਰ ਜਾ, ਧੂੜੀ ਦੇ ਗਲ ਲਗ ਲਗਕੇ ਆ,
ਮਹਿਕ ਕਲਗੀ ਵਾਲੜੇ ਦੀ, ਓਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਆ :—
ਹੌਲੀਆਂ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਸੁਹਟੇ ਨਾਲ ਜਿਦਾਂ ਖੇਡੀਆਂ,
ਅਤਰ ਤੇ ਅੰਬੀਰ ਜਿਸ ਥਾਂ ਹੈ ਅਜੇ ਤਕ ਫੈਲਿਆ ।
ਪ੍ਰੰਤਰਾਂ ਦੇ 'ਗੁਲ ਸਗੁਫੇ' ਖੂਨ ਹੋ ਜਿਸ ਥਾਂ ਖਿੜੇ,
ਮਿਤਰਾਂ ਵਾ 'ਗੁਲੇ ਲਾਲਹ' ਰੱਤ ਹੋ ਸੀ ਟਹਿਕਿਆ ।
'ਆਪਾ ਨੁਛਾਵਰ' ਦੀ ਕਲੀ ਜਿਸ ਥਾਂ ਬਲੀ ਹੋ ਖਿੜ ਪਈ,
ਗੁੰਢਹ ਸੀ ਦਿਲਵਾਰਨੇ ਦਾ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਮੁਝਕਿਆ !

'ਬੁਲਬੁਲ' ਨੇ ਜਿਸ ਥਾਂ ਖੂਨ ਦੇ 'ਬਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮਾਰੀ ਮੁਸ਼ਕ ਸੀ,
'ਅਤਰ-ਗੁਲ' ਹੋ ਲਹੂ ਜਿਸਦੇ, 'ਮਹਿਕ ਡੱਬਾ' ਖੁਹਲਿਆ ।
ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨ ਸ਼ਮਾ ਨੂੰ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰਵਾਨਿਆਂ
ਖੂਨ ਅਪਣੇ ਦੇ ਫੁਲੋਲੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸੀ ਪਾਲਿਆ;
ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਬੂ ਬਾਸ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਅਗਰ ਨੇ
ਅਮਨ ਦੇ ਬੂਟੇ ਤਲੇ ਕਰ ਖਾਦ ਸੀਗਾ ਡਾਲਿਆ ।
ਹਾਂ ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਸੀ ਉਗ ਪਿਆ ਉਹ ਬੀਜ ਪਿਆਰਾਂ ਵਾਲੜਾ,
ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਸੱਦਦ ਦੇ ਛਹੂ ਸਿੱਜ ਸਿੱਜ ਕੇ ਸੀ ਪਾਲਿਆ ।
ਜਿਸ ਬਲੀ ਨੂੰ ਸੀ ਬਲੀ ਨੇ 'ਬਾਗ-ਮਹਿਕ' ਸਾਜਿਆ,
ਉਸ ਬਲੀ ਦੀ ਮਹਿਕ, ਹਾਂ, ਤੂੰ ਐ ਸਥਾ ਅਜ ਲੈ ਕੇ ਆ !
ਵੰਡ ਦੇ ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਕਰਦੇ ਸੁਗੰਧਿਤ ਸੱਭ ਨੂੰ
'ਪਿਆਰ ਲਪਟਾਂ' ਵਿਚ ਲਪੇਟੀ, ਐ ਸਥਾ ! ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ।
ਮਹਿਕ ਕਲਗੀ ਵਾਲੜੇ ਦੀ ਲਜਾ ਸਥਾ ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ,
'ਵੈਰ-ਗਫਲਤ' ਵਿਚ ਪਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਸੁੰਘਾ ਤੇ ਹੋਸ਼ ਲਜਾ ।
ਕਰ ਮਸਤ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ, ਦੇ ਭੂਮ 'ਆਪਾ ਵਾਰ' ਦੀ,
ਰਸ ਰੰਗ ਲਾਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ, ਪਯਾਰੇ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ।

ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਲਾਡ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜੋਗੀਆ ਆਸਾਵਰੀ । ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ । ਤਾਲ—੩ ।
ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੬ । ਲਯ—ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਨਾਲ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਮੇਰੀ ਐਉਂ ਨਿਭਦੀ ਤੁਧ ਨਾਲ !

ਹੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਮਾਲਕ ਮੇਰੇ ! ਮੈਂ ਨਿਬਹਾਂ ਕਿਸ ਹਾਲ ?
ਉਮਰ ਕੁਮਾਰ, ਸਮਝ ਨਾ ਸੋਝੀ, ਰੂਪ ਨ ਧਨ ਮੈਂ ਨਾਲ;
ਨੈਨ ਨ ਮ੍ਰਿਗ ਦੇ, ਬੁਲਬੁਲ ਬੋਲੀ, ਨਾਂ ਮੇਰਾਂ ਦੀ ਚਾਲ,
ਚੱਜ ਅਚਾਰ ਨ ਗੁਣ ਕੋਈ ਪੱਲੇ, ਮੈਂ ਨਿਬਹਾਂ ਕਿਸ ਦਾਲ ?
ਮੈਂ ਭੱਲਾਂ ਤੂੰ ਪਾਵੇਂ ਰਸਤੇ, ਵਿਛੜਾਂ ਤੂੰ ਰਖ ਨਾਲ,
ਮੈਂ ਤੋੜਾਂ, ਤੂੰ ਟੁੱਟੀ ਗੰਢੇ, ਵਿਗੜਾਂ ਲਏਂ ਸੰਭਾਲ;
ਮੂੰਹ ਮੋੜਾਂ, ਤੂੰ ਗਲੇਂ ਲਗਾਵੇਂ, ਵਿਛੜਾਂ ਤੂੰ ਅੰਗ ਪਾਲ,
ਭੱਲਾ ਪਯਾਰ ਕਰੇਂ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਤਾਂ ਨਿਭਦੀ ਤੁਧ ਨਾਲ ।
ਰੁੱਸ ਪਵਾਂ ਜੇ, ਮੁਗਧ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਭੋਲੀ ਲਵੇਂ ਬਹਾਲ,
ਸਦ ਦਰਸ਼ਨ, ਸਦ ਚਰਨੀਂ ਲਾਵੇਂ, ਨਦਰੀਂ ਕਰੇਂ ਨਿਹਾਲ,
ਪਯਾਰ ਕਰੇਂ ਦਾ ਕਦੇ ਨ ਥੱਕੇਂ, ਅੱਕੇਂ ਕਦੀ ਨ, ਲਾਲ !
ਐਥ ਚਿਤਾਰੇਂ ਕਦੀ ਨ ਮੇਰੇ, ਤਾਂ ਨਿਭਦੀ ਤੁਧ ਨਾਲ ।
ਭੁੱਲ ਵਿਗਾੜਨ, ਗੰਢੀ ਤੋੜਨ ਦੇ ਮੇਰੀ ਹੈ ਘਾਲ,
ਏਸ ਬਾਣ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰੀਝੇਂ ਤਾਂ ਨਿਭਦੀ ਤੁਧ ਨਾਲ ।
ਮੇਰੀ ਐਉਂ ਨਿਭਦੀ ਤੁਧ ਨਾਲ । ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਯਾਰੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ !
ਐਉਂ ਨਿਭਦੀ ਤੁਧ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਐਉਂ ਨਿਭਦੀ ਤੁਧ ਨਾਲ ।

ਰਿਵੀਂ ਹੱਥ ਸੁਨੇਹਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਲਾਡ' ਦੇ ਸੂਰਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਰਿਵੀਏ ਤੂੰ ਝੁਰ ਪਈਂ ਨੀ ! ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਦੇਖ ਲੈ ਜਾ,
ਲੈ ਜਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਮੇਰਾ, ਮੇਰਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਲੈ ਜਾ !
ਕਹਿਣਾ ਕਿ: "ਹੇ ਪਿਆਰੇ ! ਹਾਂ ਲੈ ਸੰਦੇਸ਼ ਆਈ,
ਇਕ ਬਿਰਹਨੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ, ਤੇਰਾ ਜਿਸ ਆਸਰਾ ਈ,
ਜਿੰਦ ਜੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਜੀ ਰਹੀ ਹੈ ਦਾਤਾ !
ਇਕ ਤਾਰ ਆਸ ਤੇਰੀ ਉਸ ਨਾਲ ਥੀ ਰਹੀ ਹੈ,
ਆਵੇਂ ਜਿ ਆਪ ਨਾਹੀਂ, ਤੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਗੁਸਾਈਂ !
ਸੱਚੇ ਜਿ ਪਾਸ ਨਾਹੀਂ ਮਿੱਠੀ ਰਜ਼ਾ ਤੁਧਾਈ।
ਭੇਜੋ ਸੰਦੇਸ਼ ਜੇ ਨਾਂ ਕੁਈ ਦੂਤ ਜੇ ਨਾ ਘੱਲੋ,
ਤੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਹੇ ਦਾਤਾ ! ਅਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਤੇ ਚੱਲੋ।
ਐਪਰ ਦੇ 'ਤਾਰ ਆਸ' ਮਿਲਣੇ ਦੀ ਲਗ ਰਹੀ ਜੋ
ਇਹ ਤਾਰ ਅਨਕਬੂਤੀ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਵਗ ਰਹੀ ਜੋ
ਇਸ ਨੂੰ ਸਲਾਮਤੀ ਦੀ ਦੇਣੀ ਜੇ ਤਾਣ, ਦਾਤਾ !
ਜੀਵਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਸਹਾਰੇ, ਏਹੋ ਹੈ ਮਾਣ, ਦਾਤਾ !
ਮਿਲਣੇ ਦੀ ਆਸ ਉੱਤੇ, ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ !
ਜੀਂਦੀ ਹਾਂ ਏਸ ਤਕੀਏ, ਥੀਂਦੀ ਹਾਂ ਇਸ ਸਹਾਰੇ;
ਇਸ ਤਾਰ ਨਾਲ ਪੁੱਤੀ, 'ਜਿੰਦ ਤਾਰ' ਨੂੰ ਰਹਾਣਾ,
ਏਹੋ ਹੈ ਓਟ ਮੇਰੀ ਏਹੋ ਹੈ ਤੇਰਾ ਮਾਣਾ।"

ਰਿਵੀਏ ! ਸੰਦੇਸ਼ ਮੇਰਾ ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਦੇਖ ਲੈ ਜਾ,
ਲੈ ਜਾ ਜ਼ਰੂਰ, ਸਹੀਏ ! ਮੇਰਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਲੈ ਜਾ।

ਗੁਰਪੁਰਬ ਦਾ ਗੀਤ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸਿੰਧੜਾ। ਤਾਲ—੩ ਛੋਟਾ। ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸਿਰਵਾਰਨਾ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੂਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਰੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ! ਕਰ ਸੁਤ ਦਾ ਸਿਰਵਾਰਨਾ।

ਘੋੜਾ ਅੱਜ ਸੀਖ ਪਾ ਹੋਇਆ ਕੀਤੋਸੁ ਹੁਤਕਾ ਮਾਰਨਾ,
ਗਿਰਯਾ ਨ ਤੇਰਾ ਬੀਰ ਬਾਕਰਾ ਨੀਲੇ ਦਾ ਅਸਵਾਰਨਾ,
—ਕਲਗੀ ਸੋਹੇ ਸੀਸ ਤੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂਰ ਖਿਲਾਰਨਾ—
ਟਿਕਿਆ ਰਿਹਾ ਸ਼ੇਖ ਦੇ ਉੱਤੇ ਤੇਰਾ ਲਾਲ ਦੁਲਾਰਨਾ,
ਮੁਹ-ਤਾਣੇ ਨੂੰ ਤਾਣ ਲਿਓਸੁ ਕਦੇ ਨ ਜਿਸ ਨੇ ਹਾਰਨਾ,
ਐਪਰ ਖਿੱਚ ਖਾ ਗਿਆ ਕੰਧਾ, ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦੁਖਾਰਨਾ;
ਸਾਈਂ ਰੱਖ ਨੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਦੇ, ਸਾਈਂ ਪੰਜ ਸੁਵਾਰਨਾ।

ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਮਧਮ ਵੇਗ ਹੀ ਵਗ ਪਈ ਪੌਣ ਨੂੰ 'ਰਿਵੀ' ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ।
ਅਕਸ਼ਰੀ ਯਾ ਫੌਰੇ ਵੀ ਬੀਕ ਤਾਰ।

ਏਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ! ਕਰ ਸੁਤ ਦਾ ਸਿਰਵਾਰਨਾ,
ਬੋਲੀ ਬੋਲੁ ਖਲਾ ਹੈ ਮੰਗਤ, ਨਾਲੇ ਪਿਆ ਪੁਕਾਰਨਾ—
'ਏਹ ਸੁਤ ਦਾ ਸਿਰਵਾਰਨਾ ਅੰਮੀਏ ! ਇਹ ਸੁਤ ਦਾ ਸਿਰਵਾਰਨਾ—
'ਭਉਜਲ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨਾ' ਅੰਮੀਏ ! 'ਭਉਜਲ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨਾ'।

ਬਿਰਹੋਂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਿਹਾਗ (ਬੋੜਾ ਤਿਲੰਗ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ)। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।
ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ ਛੋਟਾ। ਤਾਲ—੩। ਲਯ—ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ
ਘਰ—'ਬੱਕੀਆਂ ਨਾ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੂਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਰਾਹ ਤੱਕ ਤੱਕ ਅਖੀਆਂ ਬਕੀਆਂ ਨਾਂ,
'ਦਿਲ-ਸੱਧਰਾਂ' ਸਿਕ ਸਿਕ ਅੱਕੀਆਂ ਨਾਂ।

ਪਈ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਬਨਾਵਨੀਆਂ,
ਗਲ 'ਬਿਰਹੋਂ' ਦੇ ਚਾ ਚਾ ਪਾਵਨੀਆਂ।
ਦੁਖ ਜਰ ਜਰ ਤਰਲੇ ਭਰਦੀ ਹਾਂ,
ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਬੰਨ੍ਹ ਅਰਚਾਂ ਕਰਦੀ ਹਾਂ।
ਤੈਨੂੰ ਵਾਸਤੇ, 'ਬਿਰਹੋਂ' ! ਪਾਵਨੀਆਂ,
ਪਈ ਤੇਥੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਨੀਆਂ।

ਉਡ ਜਾਵੀਂ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰੇ ਦੇ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਰੱਬ ਸੁਆਰੇ ਦੇ।
ਏਹ ਅਰਚਾਂ ਜਾ ਗੁਜਰਾਵਨੀਆਂ :
ਦਿਲ ਪੀੜਾਂ ਜਾਇ ਸੁਨਾਵਨੀਆਂ;
ਕੁਛ ਮਿੰਨਤਾਂ ਤਰਲੇ ਕਰਨੇ ਜਾ,
ਹਥ ਚਰਨ ਤਲੇ ਭੀ ਧਰਨੇ ਚਾ,
ਉਸ ਰਬ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤੜੇ ਨੂੰ,
ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਮੱਤੜੇ ਨੂੰ,
ਕੁਛ ਸਾਡੀ ਦਰਦ ਸੁਨਾਵਨੀਆਂ,
ਵਲ ਸਾਡੇ ਨਜ਼ਰ ਕਰਾਵਨੀਆਂ।
ਲੈ ਆਣਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ,
ਉਸ 'ਅਰਸੀ-ਚਮਕ' ਸਿਤਾਰੇ ਨੂੰ।
ਇਕ ਵੇਰੀ ਦਰਸ ਕਰਾਏ ਤੂੰ।
ਇਕ ਵੇਰੀ ਮੁਖ ਦਿਖਲਾਏ ਤੂੰ।

ਇਹ ਨੈਣ ਤਕੇਂਦੇ ਰਾਹ ਮੇਰੇ,
ਹੁਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜੇਰੇ,
ਕਰ ਸਫਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੱਕ ਵੀਰਾ !
ਕਰ ਝਿਜਕ ਨ ਹੁਣ ਤੂੰ ਜੱਕ ਵੀਰਾ !
ਤੁਧ ਵਾਸਤੇ ਵੀਰਾ ! ਪਾਵਨੀਆਂ,
ਪਈ ਤੇਥੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਨੀਆਂ।

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਰਸ ਦਿਖਾ ਦੇ ਤੂੰ,
ਇਹ ਨੈਣ ਮੇਰੇ ਸਫਲਾ ਦੇ ਤੂੰ।

ਜਯ ਹੋ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

(ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ ਨੰਬਰ ੧੧੩ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਜਯ ਹੋ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ ! ਜਯ ਹੋ ਜਯ ਹੋ ਜਯ ਤੈਨੂੰ !
ਜਯ ਹੋ ਦਾਤਾ ਜਯ ਤੈਨੂੰ ! ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜਯ ਤੈਨੂੰ !

ਤਉਕ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਤੂੰ ਤੋੜੇ 'ਪਰਵਸ-ਬੇੜੀ' ਤੋੜੀ ਤੂੰ,
ਗਈ ਬਹੋੜੀ ਸਦੀਆਂ ਸੰਦੀ, ਮਿਟੀ ਆਨ ਮੁੜ ਮੋੜੀ ਤੂੰ ।੧।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

'ਖੁਲ' ਗੁਆਚੀ ਗਈ ਗੁਆਤੀ, ਲਭ ਕੇ ਫੇਰ ਲਿਆਂਦੀ ਤੂੰ,
ਸ਼ਾਨ ਅਸਾਡੀ ਮਿੱਟੀ ਰੁਲ ਗਈ ਕਰ ਉੱਜਲ ਮੁੜ ਆਂਦੀ ਤੂੰ ।੨।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

ਰੁੱਠੀ ਦੇਵਿ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਭਾਰਤ ਛੱਡ ਸਿਧਾਈ ਨੂੰ
ਆਤਮ-ਬਲ ਕਰ ਕੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਪਰਗਟ ਕਰ ਦਿਖਲਾਈ ਤੂੰ ।੩।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਖਾਲਸੇ ਵਾਲਾ ਰੂਪਵਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੂੰ
ਦੇਗ ਤੇਗ ਦਾ, ਧਨੀ ਨਾਮ ਦਾ 'ਅਟਲ ਸਦਾ' ਵਜ ਦਿੱਤਾ ਤੂੰ ।੪।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

ਅਪਣੇ ਵਾਰ, ਬਿਗਾਨੇ ਕੀਤੇ ਅਪਣੇ, ਗੋਦੀ ਪਾਏ ਤੂੰ
ਅਪਣਿਆਂ 'ਕੋਲੋਂ' ਵੱਧ ਪਿਆਰੇ, ਅਪਣਾਏ ਅਪਣਾਏ ਤੂੰ ।੫।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

ਜਯਤਿ ਜਯਤਿ ਗੁਰ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ! ਲੈ ਸਾਡੇ ਸੁਕਰਾਨੇ ਤੂੰ
ਭੇਟ ਨਿਮਾਣੀ, ਪਿਤਾ ! ਕਬੂਲੋ 'ਬਚਿਆਂ-ਪ੍ਰੇਮ-ਤਰਾਨੇ' ਤੂੰ ।੬।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

ਸੁਕਰ ਸੁਕਰ ਸੁਕਰਾਨਾਂ ਤੇਰਾ, ਸੁਕਰਾਂ ਦਾ ਭੀ ਸਾਈਂ ਤੂੰ !
ਚਰਨ ਸਰਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਸਦਾ ਹੀ ਅਪਣੇ ਰਾਹ ਤੁਰਾਈਂ ਤੂੰ ।੭।
ਜਯ ਹੋ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ..

ਦਿਲ ਸੱਧਰਾਂ ਦਾ ਦੋਨਾਂ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ ਜੋਗ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੪ ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਅਪੜਾਈ' ਪਰ ਹੈ ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

ਇਹ ਗੀਤ 'ਆਰਤੀ' ਦੀ ਸੁਰ ਤੇ ਲਯ ਪਰ ਬੀ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਸੁਰ ਪਟਨੇ ਅਪੜਾਈਂ ਰੰਗਾ !
ਸੁਰ ਪਟਨੇ ਅਪੜਾਈਂ !

'ਦਿਲ-ਸੱਧਰ' ਦਾ ਦੋਨਾਂ ਮੇਰਾ-ਮੇਰਾ ਬੀ ਲੈ ਜਾਈਂ,
'ਦੀਪਕ-ਗੀਤ'^੧ ਜਗੇ ਜਿਸ ਦੋਨੋਂ ਲੈ ਜਾ ਗੰਗਾ ਮਾਈ ! ੧
ਸਰਧਾ ਕਲੀਆਂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਧਰੀਆਂ ਦੀਪਕ ਦੁਲੇ ਲਾਈ,
ਲੈ ਜਾ ਮੇਰਾ ਦੋਨਾਂ ਮਾਈ ! ਪਟਨੇ ਜਾਇ ਪੁਚਾਈਂ । ੨.

ਟਿਮ ਟਿਮ ਕਰਦਾ ਜਗਦਾ ਜਾਵੇ ਜਗਦਾ ਤੋੜ ਲਿਜਾਈਂ
ਉਛਲੇ, ਡੱਲੇ ਤਦੋਂ ਸੰਭਾਲੀਂ, ਤਰਦਾ ਹੀ ਲੈ ਜਾਈਂ । ੩.

ਵੱਡਾ ਹੋਣ ਨ ਦੇਈਂ ਰਸਤੇ, ਪੁਰ ਪਟਨੇ ਅਪੜਾਈਂ ।
ਮੱਧਮ ਕਦਮ ਕਰੀਂ ਚਾ ਓਥੇ ਸਰਧਾ ਵਿਚ ਭਰ ਜਾਈਂ । ੪.

ਅਝਕ ਜ਼ਰਾ ਕੁਛ ਓਥੇ ਜਾਈਂ, ਧਯਾਨ ਉਤਾਹਾਂ ਪਾਈਂ,
ਬੈਠੇ ਹਨ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਆਸਨ ਧਯਾਨ ਜਮਾਈਂ । ੫.

ਲੈ ਦੀਪਕ ਕਰ ਹੱਥ ਉਚੇਰਾ ਫੇਰੀਂ ਫਿਰ ਫਿਰ ਮਾਈ ।
ਲਈਂ ਉਤਾਰ ਆਰਤੀ ਪਯਾਰੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹਾਂ ਗਾਈਂ । ੬.

'ਧਨ ਤੂੰ ਧਨ ਤੂੰ' ਆਖੀਂ 'ਧਨ ਤੂੰ' 'ਧਨ ਧਨ' ਧੁਨੀ ਲਗਾਈਂ,
'ਧਨ ਕਲਗੀਧਰ, ਧਨ ਕਲਗੀਧਰ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਗੁਸਾਈਂ' !
'ਪੁਰਖੋਤਮ ! ਦੇ ਲਓ ਆਰਤੀ, ਦੂਰੋਂ ਲੈ ਮੈਂ ਆਈ,
'ਸਰਧਾ ਕਲੀਆਂ ਹਨ ਚਹਿ ਨਿਕੀਆਂ ਪਰਵਾਨੋਂ ਜਗਰਾਈਂ' !

ਫਿਰ ਕਦ ਆਵੋਗੇ ?

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜਿਲਾ (ਆਸਾ ਰਲਿਆ ਹੋਇਆ) । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—
ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ
—'ਧਾਮ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ, ਚੋਬੀ ਉਦਾਸੀ ਲਈ ਟੁਰਨ
ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ—

ਫਿਰ ਕਦ ਆਵੋਗੇ ਇਸ ਧਾਮ ?

ਹੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਹੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਧਾਮ !
ਮਿਹਰਾਂ ਮੀਂਹ ਵਸਾਵਣ ਚੱਲੇ ਜਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ਘਟ ਸ਼ਾਮ^੧ ।
ਠਾਰੇ ਠਾਰੇ ਜਗਤ ਜਲੰਦਾ ਫਿਰ ਫਿਰ ਘਰ, ਦਰ, ਠਾਮ ।
ਐਪਰ ਅਸਾਂ ਤਪਾਸੀ ਪਿਛੋਂ ਬਿਰਹੋਂ ਸੰਦੀ ਘਾਮ ।
ਚੰਗਾ ! ਚੰਦਾ ! ਨਾਨਕ ਮੇਰੇ ਰਹਿਸਾਂ ਤੇਰੀ ਸਾਮ^੨ ।
ਜਿਹੜਾ ਬਿਰਦ ਵਿਛੋੜਨ ਲੱਗਾ ਸੁਈ ਮੇਲਸੀ, ਰਾਮ ।
ਤਪਸ਼ ਅਸਾਡੀ ਸਹਿ ਨ ਸਕੋਗੇ, ਠਾਰਨ ਸੰਦੇ ਕਾਮ ।
ਮੁੜ ਆਸੋ ਮੁੜ ਆਸੋ ਆਪੇ ਮੁੜ ਆਸੋ ਇਸ ਧਾਮ !

^੧ 'ਜਸ ਕੀਰਤੀ' ਦਾ ਗੀਤ ਰੂਪੀ ਦੀਵਾ ।

^੨ 'ਹਰੀ ਦੁਆਰਾ' ਵੇਲੇ ਲੋਕੀਂ ਦੋਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦੀਵੇ ਬਾਲਕੇ ਨਈਂ ਉਤੇ
ਤਾਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵਾਂਗੂ ਏਥੇ ਈਵਾ 'ਦਿਲ ਸੱਧਰਾਂ' ਰੂਪੀ ਹੈ ।

^੩ 'ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਰਾਜਾ ! ਪਰਵਾਨ ਕਰੋ ।

^੪ 'ਕਾਲੇ ਬੱਦਲ ।

^੫ 'ਸਰਣ ।

ਗੁਰਪੁਰਬ ਵਧਾਵਾ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਨਕਟਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੪ ।

ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵਧਾਈ ਹੋ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਵਧਾਈ ਹੋ, ਵਧਾਈ ਹੋ, ਵਧਾਈ ਹੋ, ਵਧਾਈ ਹੋ,

ਗੁਰੂ ਆਗਮ ਦੀ, ਵੀਰੋ ਅਜ ਵਧ ਵਧ ਕੇ ਵਧਾਈ ਹੋ ।

ਅਰਸ ਤੋਂ ਆ ਗਿਆ ਸੁਹਣਾ, ਉਹ ਸੁਹਣਾ, ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ;
ਕਿ ਫਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸੁਖਾਲੀ ਹੋ, ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਹੋ, ਵਧਾਈ ਹੋ ।
ਓ ਆਇਆ ਤਾਰਨੇ ਤਾਂਈਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਬੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬੀ,
ਵਧਾਈ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਬੀ ਵਧਾਈ ਹੋ ।
ਵਧਾਵਾ ਗਾਓ ਮਿਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਅਰਸੀ ਲਾਲ ਦਾ ਸਾਰੇ,
ਵਧਾਈ ਦੀ ਹੀ ਅੱਜ ਏਥੇ ਲਿਵਾਈ ਹੋ ਦਿਵਾਈ ਹੋ ।
ਜਿਸ ਅੰਮੀ ਲਾਲ ਲਾਡਾਂ ਨਾਲ ਦੁਲਰਾਯਾ ਤੇ ਪਾਲਯਾ ਸੀ
ਮਿਲਨ ਅਰਸੀ ਵਧਾਈਆਂ ਉਸ—'ਹੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਧਾਈ ਹੋ ।'
ਵਸੇ ਵਰਖਾ ਵਧਾਈ ਦੀ, ਵਗੇ ਵਾਯੂ ਵਧਾਈ ਦੀ,
ਵਧਾਈ ਵਾਸਨਾ ਵਿਬਰੇ ਕਿ ਜੋ ਹੋਵੇ ਵਧਾਈ ਹੋ ।
ਚੜੇ ਹੁਣ ਪੀਘ ਆਪੇ ਦੀ, ਚਲੇ ਪਯਾਲਾ ਵਧਾਈ ਦਾ,
ਖਿੜੇ ਖੇੜਾ ਵਧਾਈ ਦਾ, ਅਮੁੱਕ ਜਿਸ ਦੀ ਵਧਾਈ ਹੋ ।

ਚੰਦਾ ਨੀ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਾਂਗਰ ਦਾ ਪੀਲੋ । ਤਾਲ—ਕਹਿਰਵਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੪ ।

ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਵੇਖਿਆ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ । (ਸਾਰੇ ਸੁਧ ਸੁਰ) ।

‡ ‡ ‡

ਦੋਦੇ ਰਾਣੀ—ਰਾਵੀ ਕੰਢੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪਾਕੇ :—

ਸਖੀ ! ਅਜ ਭੋਰ ਭੋਰ

ਰਾਵੀ ਦੀ ਲਹਿੰਦੀ ਓਰ, ਚੰਦਾ ਨੀ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ । ੧ ।

ਨੈਣ ਸਲੋਨੇ, ਗੌਰ ਤਨ, ਉਹ

ਚੰਦਨ ਜਿਉਂ ਮਹਿਕਾਇ,

ਮੱਥਾ ਨੂਰ ਝਮਕਦਾ ਉਸਦਾ

ਚੁੰਬਕ ਖਿੱਚਾਂ ਪਾਇ ।

ਖਿੱਚਾਂ ਮਨ ਲਿਆ ਚੋਰ

ਲੱਗੇ ਨ ਪਾਸੇ ਹੋਰ, ਰਹੇ ਨ ਬਿਨ ਦੇਖਿਆਂ । ੨ ।

ਕਵਿਤਾ ਧਾਰਿਆ ਰੂਪ ਹੈ

ਗੀਤ ਧਾਰਿਆ ਰੰਗ,

ਛਬਿ ਦੇਖਿਆਂ ਹੈ ਹੋ ਸਖੀ !

ਅਨੰਦ ਨ ਮਾਵੇ ਅੰਗ ।

ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਲੋਰ ਲੋਰ

ਫਿਰਾਂ ਮੈਂ ਜਿਉਂ ਚਕੋਰ, ਜੀਆਂ ਨ ਬਿਨ ਪੇਖਿਆਂ । ੩ ।

ਹੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚੰਦ ਹੁਣ

ਤੂੰ ਉਹਲੇ ਕਦੀ ਨ ਥੀਆ !

ਮੇਰੇ ਝਮਕਣ ਨੈਣ ਨਾ,

ਨਿਤ ਦਰਸ਼ਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਆ ।

ਰਹੇ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਖੋਰ

ਮਸਤ ਅਲਮਸਤੀ ਲੋਰ, ਚਿਤ੍ਰ ਜਿਉਂ ਅਵਰੇਖਿਆ । ੪ ।

ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ । ਤਾਰ—ਕਹਿਰਵਾ । ਲਯ—ਦਰਮਿਆਨੀ ।

'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਆਏ' ਪਰ ਹੈ । ਇਸ ਗੀਤ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਲਗਿਆਂ
'ਮੱਧਮ' ਦੇ ਸੁਰ ਨੂੰ 'ਸਾ' ਮੰਨਕੇ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ ਸਾਗਰ ! ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ ।

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਚਰਨ ਰਜ ਲੋਕੇ ਜਾਂ ਗੋਦਾਵਰੀ
ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀ ਤਦ ਸਮੁੰਦਰ ਥਰਥਰ ਥਰ ਕਰ ਉਠਿਆ ਤੇ
ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ :—

'ਰਜ ਕਿਣਕੇ' ਕਈ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੇ ਚਲਦੇ ਪਾਣੀ ਲਯਾਏ,
'ਰਜ-ਸੋਨਾ' ਬੀ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈ ਆਏ;
ਹਨ ਵਡਮੁੱਲੇ ਪਰ ਜਿੰਦ-ਹੀਣੇ, ਕੱਲ ਤੱਕ ਜੋ ਮੈਂ ਪਾਏ;
ਅਜ ਗੁਦਾਵਰੀ ਗੋਦ ਆਪਣੀ ਤੂੰ ਜੋ ਕਿਣਕੇ ਚਾਏ,
ਕਿਥੋਂ ਲੈ ਆਈਂ ਹੈਂ ? ਸਜਨੀ ! ਕਿਸ ਜਿੰਦ ਦੇ ਏ ਜਾਏ ?
ਏ ਝਰਨਾਂਦੇ, ਥਰਕ ਥਰਕਦੇ, ਜਿੰਦੜੀ ਜਾਂਦੇ ਲਾਏ ।

ਗੁਦਾਵਰੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ :—

'ਜਿੰਦ ਸਮੁੰਦ' ਜਿਨੂੰ ਜਗ ਆਖੇ ਜੋ 'ਜਿੰਦ-ਰਤਨ' ਲੁਟਾਏ,
ਉਸ ਆ ਮੈਂ ਵਿਚ ਚਰਨ ਛੁਹਾਏ ਝਰਨ ਝਰਨ ਝਰਨਾਏ,
ਥਰਥਰ ਉਠੀ ਮੈਂ ਜੀਉਂਦੀ ਹੋ ਗਈ ਰਜ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪਾਏ,
ਓ 'ਰਜ-ਕਿਣਕੇ' ਲਯਾਈਆਂ ਸਾਗਰ ! ਵਿਰਵਾ ਨਾਂ ਰਹਿ ਜਾਏ ।
'ਮੁੱਲ ਵਾਲੇ' ਕਿਣਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵਪਵੇ, ਛੁਹ ਜੁ 'ਅਮੁਲ' ਨੂੰ ਧਾਏ,
ਉਹ ਜਿੰਦ ਪਾਵਣ ਵਾਲੇ ਕਿਣਕੇ ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ ।
'ਚਰਨ ਕਮਲ ਰਜ ਕਣ' ਕਲਗੀਧਰ' ਬਲ ਇਨ ਮੁਏ ਜਿਵਾਏ
ਅਜ 'ਜਲ' ! ਤੈਨੂੰ ਤਾਰਨ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਗੋਦੀ ਬਹਿ ਆਏ !
ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ ਸਾਗਰ ! ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ;
ਚਰਨ ਕਮਲ ਰਜ ਜੀਉਂਦੇ ਕਿਣਕੇ, ਅਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਏ ।

¹ਰਜ ਦੇ ਕਿਣਕੇ । ਭਾਵ-ਰਤਨ ਧੂੜ ਦੇ ਕਿਣਕੇ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਬੁੱਤ ਉਪਾਰਨ ।

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੇ ਆ ਚੁੱਕੇ ਗੀਤ 'ਜਗਤ ਜਗਵੇਦੀ' ਪਰ ਮਾਤਾ ਚੋਣੀ (ਸੁਲੱਖਣੀ) ਜੀ ਦੀ ਭੇਟ' ਦੇ ਸੁਰਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਦੱਸਾਂ ਨਹੁੰਵਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਦੀ ਬਰਕਤ ਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਪਰਥਾਇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਇਕ ਸਾਖੀ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਜੋ ਐਉਂ ਹੈ :—

ਕਰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਅਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਦੇਸ ਆਪਣੇ ਆਇਆ,
ਆ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰੇ ਰੰਗ ਲਾਏ ਬੇਬੇ ਦਰਸਨ ਪਾਇਆ ।
ਏਥੋਂ ਫੇਰ ਟੁਰੇ ਵਲ ਪੱਛਮ, ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਆਏ,
ਵੇਰਾਈ ਬੀਬੀ ਘਰ ਆਏ, ਦਰਸਨ ਦੇ ਰੰਗ ਲਾਏ ।
ਪੇਕਿਓਂ ਸਹੁਰਿਓਂ ਰਾਜੀ ਬੀਬੀ ਪਰ ਹਥ ਕਿਰਤ ਕਮਾਵੇ,
ਰੋਟੀ ਅਪਣੀ ਏਸ ਕਿਰਤ ਤੋਂ ਆਪ ਪਕਾਵੇ, ਖਾਵੇ ।
ਪਯਾਰ ਭਰੀ ਹਥ ਜੋੜ ਆਖਦੀ: 'ਦੇਵੇ ਹੁਕਮ ਗੁਸਾਈ' !
ਜਿੱਦਾਂ ਦਾ ਰੁਚਿ ਆਇ, ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਨ ਪਕਾਇ ਲਿਆਈ ।
ਸੁਣਕੇ ਪਯਾਰ-ਵਾਕ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ "ਭਲਾ" ਕਿਹਾ ਮੁਸਕਾਈ:
"ਲਯਾ ਬੀਬੀ ! ਜੋ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ਹੁਣ, ਪਲ ਭਰ ਦੇਰ ਨ ਲਾਈ !"
ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਦੇ ਸਨ ਖੀਦੇ, ਛੱਟੇ, ਛੜੇ, ਬਨਾਏ
'ਜਉ' ਰਖੇ ਵਿਚ ਥਾਲੀ ਦੇ ਸਨ, ਪੀਸਣ ਲਈ ਸੁਕਾਏ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਹੋਸੀ ਚਾਉ ਕਾਹਲ ਵਿਚ ਥਾਲੀ ਪੇਸ਼ ਧਰਾਈ;
ਉਹ ਥਾਲੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਛੜਕੇ ਅਗੇ ਲਈ ਧਰਾਈ ।
ਦੋ ਇਕ 'ਜਉ' ਚਕ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੂੰਹ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਪਾਏ,
ਚਿੱਥੇ, ਖਾਧੇ, ਤਾੜੀ ਮਾਰੀ ਹੱਸ ਕੇ ਬਚਨ ਅਲਾਏ:—
"ਅਸੀਂ ਬਦੇਸ਼ੀ ਰਹੇ, ਬੀਬੀਏ ! ਵਰਿਹਾਂ ਬੱਧੀ ਫਿਰਦੇ,
"ਮਾਨੋਂ ਰਹੇ ਹਾਂ ਵਰਤ ਧਾਰਕੇ ਇਕ ਬੁੱਤ ਲੰਮਾਂ ਕਰਦੇ,
"ਜਉ' ਤੇਰੇ ਏ ਮੋਤੀਓਂ ਮਹਿੰਗੇ ਅਜ ਇਹ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾਕੇ
"ਵਰਤ ਉਪਾਰਯਾ ਅਸਾਂ ਲੰਮੇਰਾ, ਸੁਆਦ ਸੁਹਾਵਾ ਪਾਕੇ ।"
ਬੀਬੀ ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੀ ਸਯਾਣੀ ਸੈਨਤ ਸਮਝ ਅਗੰਮੀ,
ਸਿਰ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਧਰਕੇ ਗੰਮੀ, ਸੁਾਦ ਅਗਮ ਵਿਚ ਗੰਮੀ ।

ਆ ਮਿਲ ਜਾ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਸਿੰਧੀ ਭੈਰਵੀ । ਤਾਲ ਤੇ ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।

ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਮਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਆ ਮਿਲ ਜਾ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ
ਤੜਪ ਰਹੇ, ਠੰਢ ਪਾ, ਦਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ
ਆ ਮਿਲ ਜਾ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਜਾ ।

*ਇਸ ਭਾਗ ਸੁਲੱਖਣੀ ਬੀਬੀ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਵਿਰਾਈ' ਸੀ । ਇਸ ਨੂੰ 'ਭਿਰਾਈ' ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ।

ਵਿੱਚ ਉਡੀਕਾਂ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰੀ,
ਰਾਹ ਤਕੋਂਦਿਆਂ ਬਿਤ ਗਈ ਸਾਰੀ,
ਭਾਲ ਕਰੋਂਦਿਆਂ ਭਾਲ ਨ ਹਾਰੀ,
ਆ ਮਿਲ ਜਾ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ
ਤੜਪ ਰਹੇ, ਠੰਢ ਪਾ, ਦਿਲ ਜਾ ।
ਸੁਖਾਂ ਸੁਖੋਂਦਿਆਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬਿਤਾਏ,
ਸਿਕਾਂ ਸਿਕੋਂਦਿਆਂ ਏਹ ਦਿਨ ਆਏ,
ਨਾ ਦਿਨ ਚੈਨ, ਨ ਰੈਨ ਸੁਹਾਏ,
ਆ ਮਿਲ ਜਾ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ
ਤੜਪ ਰਹੇ, ਠੰਢ ਪਾ, ਦਿਲ ਜਾ ।
ਹੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਹੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ !
'ਸਿਮਰ ਰਿਹਾਂ' ਦੇ ਸੁਹਣੇ ਮਾਲਕ !
ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂ ਚਮਕ ਅਚਾਨਕ,
ਆ ਮਿਲ ਜਾ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ
ਤੜਪ ਰਹੇ, ਠੰਢ ਪਾ, ਦਿਲ ਜਾ, ਤੂੰ
ਆ ਮਿਲ ਜਾ, ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਜਾ ।

ਦਾਗ ਦਿਲੇ ਦੇ ਧੋ ਦੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਆਸਾ ਜੋਗ । ਤਾਰ—ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ ਯਾ ੧੪ ।

ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਗੁਰ ਨਾਨਕ' ਦੇ ਬਾਚ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਵੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ ਵੇ !

ਦਾਗ ਦਿਲੇ ਦੇ ਧੋ ਦੇ, ਰੱਬ ਸੁਆਰਿਆ ਵੇ !

ਦਿਲ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਈਂ !

ਮੂਰਤ ਅਪਨੀ ਆਪ ਬਿਠਾਈ,

ਦਰਸਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ ਸਦਾਈਂ, ਪਯਾਰਿਆ ਵੇ !...

ਵੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ ਵੇ !

ਦਾਗ ਦਿਲੇ ਦੇ ਧੋ ਦੇ ਰੱਬ ਸੁਆਰਿਆ ਵੇ ।

ਇਸ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਨੂੰ ਦਾਗ ਲਗਾਏ,

ਰਜ ਰਜ ਕੇ ਮੈਂ ਧੱਬੇ ਪਾਏ,

ਹਰਿ ਮੂਰਤ ਦੇ ਦਰਸ ਗੁਵਾਏ; ਪਯਾਰਿਆ ਵੇ !...

ਦਾਗਿਆ ਦਿਲ ਦਰ ਤੇ ਲੈ ਆਈਆਂ,

ਧੋ ਦੇ ਧੱਬੇ, ਮਿਸ ਦੇ ਛਾਈਆਂ,

ਮੁੜ ਮੂਰਤ ਦਿਖਲਾ ਦੇ ਸਾਈਂ ! ਪਯਾਰਿਆ ਵੇ !...

ਦਾਗ ਧੋਣ ਦੀ ਕਾਰ ਅਵੱਲੀ

ਆਪੇ ਤੂੰ ਅਪਣੇ ਸਿਰ ਝੱਲੀ,

ਕਰ ਮੈਂ ਤੇ ਇਹ ਦਾਤ ਸੁਵੱਲੀ, ਪਯਾਰਿਆ ਵੇ !

ਵੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਯਾਰਿਆ ਵੇ !

ਮੂਰਤ ਫਿਰ ਦਿਖਲਾ ਦੇ ਰੱਬ ਸੁਆਰਿਆ ਵੇ ।

ਢੋਈ ਦੇਹ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਕਲੰਗੜਾ । ਤਾਲ—ਤ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।

ਲਯ—ਦਰਮਜਾਨੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਢੋਈ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟਕ—ਦਿਹ ਦਰ ਢਠਿਆਂ ਢੋਈ, ਦਾਤਾ !

ਦਿਹ ਦਰ ਢਠਿਆਂ ਢੋਈ !

ਤੂੰ ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਮੇਰੇ ! ਮਿਲੇ ਨ ਕਿਧਰੇ ਢੋਈ !
ਸਹੁਰੇ ਵਾਈ, ਪੇਕੇ ਰੁੱਠੇ, ਤਾਹਨੇ ਦੇ'ਦੀ ਲੋਈ !
ਮੈਂਡੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਚੇਰੀ ਤਾਣੀ, ਪਾਣ ਨ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕੋਈ !
ਤੂੰ ਭੀ ਕੰਡ ਵਲਾ ਨਾ ਜਾਵੀਂ ਭੁੱਲ ਜਿ ਮੈਂਬੋਂ ਹੋਈ !
'ਦਰ ਢੋਠਿਆਂ ਲੜ ਲਾਈ ਰੱਖਣ' ਬਿਰਦ ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਸੋਈ !
ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਲ, ਦਾਤਿਆ ! ਅਪਣਾ ਦਿਹ ਦਰ ਢਠਿਆਂ ਢੋਈ !
ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਦਿਲਦਾਰੀ, ਦਾਤੇ ! ਤੁਧ ਬਿਨ ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ !
ਦਰਦ ਰਵਾਇਆਂ ਦੀ ਤੂੰ ਨਾਹਰ ਦਰ ਢਠਿਆਂ ਦੀ ਢੋਈ !

ਦਿਹ ਦਰ ਢਠਿਆਂ ਢੋਈ, ਦਾਤਾ !

ਦਿਹ ਦਰ ਢਠਿਆਂ ਢੋਈ !

ਤੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਹਮਾਰਾ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਆਸਾ । ਗਤ ਤੇ ਤਾਰ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਚਲੰਤ ।

'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਹਮਾਰਾ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ । (ਸਾਰੇ ਸੁਧ ਸੁਰ)

‡ ‡ ‡

ਤੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਹਮਾਰਾ, ਤੂੰਹੀ, ਤੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਹਮਾਰਾ !
ਤੂੰ ਹੀ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ! ਤੂੰਹੀ, ਤੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਹਮਾਰਾ !
ਤੂੰ ਹੀ ਪਿਤਾ, ਮਾਤ ਰੋਂ ਭਾਈ, ਤੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰਾ !
ਤੂੰ ਹੀ ਸਖਾ, ਸੇਨ ਹੈਂ ਤੂੰ ਹੀ, ਆਸ ਆਸਰਾ ਸਾਰਾ,
ਜਗਤ ਅੰਧੇਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਤੂੰਹੋਂ, ਦਿਸਿਓਂ ਨੈਣ ਸਿਤਾਰਾ !
ਭਵਸਾਗਰ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਿਆਂ, ਦਸਿਓਂ ਈ ਨਾਮ ਸਹਾਰਾ,
ਤੂੰਹੋਂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ! ਦਿੱਤੋਂ ਈ ਨਾਮ ਅਧਾਰਾ !
ਦਿੱਤਾ ਦੇਈ ਰਖੀਂ ਦਾਤਾ ! ਅਪਣਾ ਆਪ ਸਹਾਰਾ,
ਅੰਦਰ ਤੂੰ, ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੂੰਹੋਂ, ਬਾਹਰ ਤੁਧ ਨਜ਼ਾਰਾ !
ਵੱਸਦਾ ਦਿਸ ਬਾਹਰ ਤੇ ਅੰਦਰ, ਸ਼ਰਨ ਸੂਰ ਦਾਤਾਰਾ !
ਲਗਦਾ ਰਹੁ ਪਯਾਰਾ ਅਤਿ ਪਯਾਰਾ, ਪ੍ਰਾਣਾ ਤੋਂ ਬੀ ਪਯਾਰਾ,
ਤੂੰ ਹੀ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ! ਤੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਯਾਰਾ !

ਇਥੇ ਬੈਠ ਗਿਆ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ । ਤਾਲ ਤੇ ਗੀਤ—ਚੰਚਲ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ । ਲਯ—ਧੀਮੀ ।

'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਸਾਈ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਮੱਕੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਰਾਚੀ ਠਹਿਰੇ
ਹਨ । ਓਥੇ ਹੁਣ ਤਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ । ਓਸ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਨਾਮ
ਉਥੇ ਹੁਣ 'ਅਕਾਲ ਬੁੰਗਾ' (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ) ਵਜਦਾ ਹੈ ।
ਬਹੁਤ ਜ਼ਿੰਮੀਂ ਨਾਲ ਸੀ ਜੋ ਪੰਥ ਦੀ ਅਨਗਹਿਲੀ ਕਰਕੇ ਕਬਜ਼ਿਓਂ
ਨਿਕਲ ਗਈ ਹੈ । ਇਕ ਨਾਨਕ ਸਰਨਾਮੇ ਸਰੋਵਰ ਬੀ ਸੀ ਜੋ ਗੁੰਮ
ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ । ਪਰ ਅਜੇ ਬੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੀਂ ਬੀ ਖੁਲ੍ਹੀ
ਨਾਲ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਘਾਲਾਂ ਘਾਲ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ
ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪੰਜ ਟਰਸਟੀਆਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੈ । ਪਿਛਲੀ
ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਏਥੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ ਤੇ ਚੀਫ਼
ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲੋਂ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੀ ਰਕਮ ਅਰਦਾਸ
ਕਰਾਈ ਗਈ, ਜੋ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਨ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਝੇ ।
ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਰਾਚੀ ਤੇ ਸਿੰਧ ਦੇ ਪਤਵੰਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਲੋਂ ਬੀ
ਮਾਇਆ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਰਦਾਸੇ ਹੋਏ । ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਿਖੀ
ਗਈ ਸਠ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕੀਥ ਦੱਸੀਦੀ ਸੀ । ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਗੀਤ ਓਥੇ
ਗੀਤ ਦੇ ਲਿਖਣਹਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਫ਼ਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਦੂਸਰਾ
ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਗੀਤ ਓਥੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਇਕ ਟਿਕਾਣੇ ਬੈਠਿਆਂ
ਸਫ਼ਰਨ ਹੋਇਆ* ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—ਇਥੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਮੇਰਾ ਸਾਈਂ ?

ਦੱਸੋ ਸਹੀਓ ! ਏਥੇ ਹੀ ਸੀ ਮੱਕੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਜਿਥੇ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਓ ਨੂਰ ਅਰਸ਼ ਦਾ,

ਬੈਠ ਗਿਆ ਮੇਰਾ ਸਾਈਂ ?

ਉਤਰ - ਏਥੇ ਹੀ ਹਾਂ, ਏਥੇ ਹੀ ਸੀ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇਰਾ ਸਾਈਂ,

ਪਰ ਤੂੰ ਪਛੜ ਪਛੜ ਕੇ ਆਈ,

ਟੁਰ ਗਿਆ ਤੇਰਾ ਸਾਈਂ ।

ਸੁਕਰਾਨਾ—ਪਛੜ ਪਛੜ ਕੇ ਆਈ ਸਹੀਓ !

ਪਛੜ ਪਛੜ ਸਚ ਆਈ ।

ਸੁਕਰ ਸੁਕਰ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਆਸ਼ਰ,

ਚਰਨ ਧੂੜਿ ਮੁਖ ਲਾਈ ।

ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਜੇਕਰ,

ਵੇਖ ਵੇਖ ਠਰ ਜਾਂਦੀ,

ਸੋਇ ਸੁਣਦੀ ਹੁਣ ਸੁਖ ਮਾਣਾਂ,

ਸੁਣ ਸੁਣ ਜਸ ਠਰ ਜਾਈਂ ।

ਸੁਣਦੀ ਤਦੋਂ ਰਬਾਬ ਵਜਦਾ,

ਟੁਣਕਾਰਾਂ ਦਿਲ ਵਿੰਨ੍ਹਣ,

*ਇਹ ਗੀਤ ਤੇ ਹਾਲ ਸੰਨ ੧੯੪੬ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਦੋਂ
ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣੀ, ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਭ ਕੱਠੇ ਵਸਦੇ ਸਨ ।

‘ਧਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ’ ਯਾਦ ਕਰਾਂ ਹੁਣ
ਆਪ ਸੁਣਾਂ, ਬਲ ਜਾਈ।
ਯਾਦ ਤੇਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਸਾਈਆਂ।
ਬਰਰ ਬਰਰ ਬਰਰਾਈ।
ਬਰਰ ਬਰਰ ਬਰਰਾਈ, ਸਾਈਆਂ।
ਬਰਰ ਬਰਰ ਬਰਰਾਈ।

ਆ ਜਾ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਆਸਾ ਜੋਗ। ਤਾਰ-ਚਈਆ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੭। ਲਯ-ਵਿਚਲੇ
ਮੌਲ ਦੀ। ‘ਆ’ ਦਾ ਘਰ—‘ਆ ਜਾ’ ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਹੇ ਸਾਗਰ ਦੇ ਸਾਈਂ, ਆਜਾ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਮੇਰੇ ਰਾਜਾ।
ਆ ਬੈਠੀ ਹਾਂ ਸਾਗਰ ਦੇ ਵਿਚ, ਹਾਂ ਕੱਲੀ ਹੁਣ ਆ ਜਾ।
ਤੂੰ ਮਿਲਨੇ ਦੀ ਪਯਾਸ ਅਨੋਖੀ, ਸਾਗਰ ਨਹੀਂ ਮਿਟਾਵਾ,
ਸੁੱਤੀ ਬੂੰਦ ਸੁਹਾਵੀ ਦੇ ਕੇ, ਤਰਸ ਰਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜਾ।
ਠੰਡਾ ਨੀਰ ਚੁਫੇਰੇ ਉਛਲੇ, ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਵਗੇਂਦੀ,
ਠੰਢੀਆਂ ਪਾਂਦੀ, ਠੰਡ ਨ ਪੈਂਦੀ, ਬਿਰਥਾ ਇਸਦੀ ਆ ਜਾ।
ਅਸਲੀ ਠੰਢ ਵਸੇ ਤੂੰ ਛੋਹ ਵਿਚ, ਜਿਸਨੂੰ ਤਰਸ ਰਹੀਆਂ ਮੈਂ,
ਆ ਠੰਢਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ ! ਆ ਜਾ, ਗਲ ਲਾ ਜਾ, ਠੰਢ ਪਾ ਜਾ।
ਧੰਨ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ, ਆਜਾ ਆਜਾ, ਆ, ਨਾ ਜਾਵਣ ਵਾਲੇ !
ਆ ਜਾ, ਆ ਜਾ ਦਾਤਾ ਮੇਰੇ ! ਕੌਲੇ ਸਦਾ ਰਹਾ ਜਾ !

ਨਿਜਾਨੰਦ ਆਰਾਮ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਆਸਾ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ-ਤਲਵਾਤਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ-ਪੀਮੀ।
‘ਆ’ ਦਾ ਘਰ—‘ਆਰਾਮ’ ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਚਖੰਡੀ
ਦਰਬਾਰ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਆਪ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਸਨ। ਇਸ ਪਾਵਨ
ਟਿਕਾਣੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਮੇਂ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਜੋ ਪੰਮ ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ,
ਉਹ ਇਸ ਗੀਤ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹਨ:—

ਟੇਕ—ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰੇ ਸੋਇ ਰਹੇ ਆਰਾਮ।

ਬਜਾਲੀ ਬਰਸ ਜੋਧਨੀਂ ਬੀਤੇ ਹੁਣ ਕਰ ਰਹੇ ਅਰਾਮ।
‘ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਟਿਕੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ’ ਕਰਨੇ ਆਈਆਂ ਰਾਮ।
ਫੁਰਨੇ ! ਫੁਰ ਨਾ, ਸੋਰ ਤੇਰਾ ਮਤ ਕਰ ਦੇ ਬੇ ਆਰਾਮ;
ਸਹਜੇ ਸਹਜੇ, ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਕਰ ਲੈ ਮਨ ਪਰਨਾਮ।

ਪੂੜੀ ਚਰਨ ਲਗੀ ਲਗ ਮਸਤਕ
ਕਰ ਗਈ ਮਨ ਨਿਸ਼ਕਾਮ,
ਸਨੋਂ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਹੋ ਗਈ
ਤੱਕ ਕੇ ਵਿਚ ਆਰਾਮ
ਬੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਆਈ,
ਆਈ ਲੈਣ ਆਰਾਮ।
ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਦੇਖਕੇ ਠਰ ਗਈ,
ਮਿਲ ਗਿਆ ਮੈਂ ਆਰਾਮ।

ਟਿਕੇ ਚਹੇ ਵਿਚ ਨਿਜਾਨੰਦ ਹੋ, ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਬਿਸਰਾਮ,
ਪਰ ਸੁਗੰਧਿ ਤੁਧ ਨਿਜਾਨੰਦ ਦੀ ਫੈਲ ਰਹੀ ਅਭਿਰਾਮ।
ਮਸਤੀ ਕਿਤੇ ਸਰੂਰ ਮਿਲ ਰਹੇ ਲਗ ਗਈ ਝੂਮਾ ਝਾਮ।
ਚੰਦਨ ਗੰਧਿ ਟਿਕੀ ਜਿਉਂ ਤਰੁ ਵਿਚ ਫੈਲ ਰਹੀ ਦੁਰਾਮ,
ਮੇਘ ਟਿਕੇ ਅਪਣੇ ਘਰ ਗਗਨੀਂ ਛਾ ਰਹੀ ਸੀਤਲ ਛਾਮ,
ਨਿਜ ਆਨੰਦ ਮਗਨ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਇਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਆਰਾਮ।
ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰੇ ਸੋਇ ਰਹੇ ਆਰਾਮ।

ਜਿਉਂ ਜਾਣੇ ਤਿਉਂ ਨਿਸਤਾਰੋ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਰਾਮਕਲੀ। ਤਾਰ—੩। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮। ਲਯ-ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ।
‘ਆ’ ਦਾ ਘਰ—‘ਸਾਡੀ’ ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਟੇਕ—ਜਿਉ ਜਾਣੇ ਤਿਉਂ ਨਿਸਤਾਰੋ।

ਬਿਨਤੀ ਸਾਡੀ ਸੁਣ ਗੁਰ ਨਾਨਕ !

ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ ਨ ਬੀਚਾਰੋ !

ਕਰਮ ਅਕਰਮ ਨ ਦੇਖੋ ਸਾਡੇ,
ਨਾ ਦੂਖਣ ਦੇਖ ਨਿਹਾਰੋ !

ਵਿਛੜ ਵਿਛੜ ਦੁਖ ਘਣੇ ਸਹਾਰੋ,
ਹੁਣ ਅਪਦਾ ਸਾਰੀ ਟਾਰੋ !

ਭਟਕ ਭਟਕ ਭੁਲ ਭੁਲ ਕੇ ਆਏ,
ਹੋ ਸ਼ਰਣ ਸੂਰ, ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੋ !

ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਦੋਵੇਂ ਰਖ ਲਵੋ
ਦੁਖ ਸਾਗਰ ਪਾਰ ਉਤਾਰੋ !

ਬਾਰ ਬਾਰ ਬਿਨਤੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ !
ਜਿਉਂ ਜਾਣੇ ਤਿਉਂ ਨਿਸਤਾਰੋ !

ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਓ ਦੀਨ ਕੇ ਦਾਤੇ !
ਜਿਉਂ ਜਾਣੇ ਤਿਉਂ ਨਿਸਤਾਰੋ !

ਚਰਨ ਕਮਲ ਬਲਿਹਾਰੀ ਨਾਨਕ,
ਹਾਂ, ਚਰਨਕਮਲ ਬਲਿਹਾਰੋ !

ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਸੰਤ [ਸੁਹਣੀ] । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਢਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ ।

ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਬਸੰਤ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੋਕ—ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ,

ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ, !

ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ, ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ,

ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ ॥੧॥

ਹੁਣ ਨੰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਹੋਇ ਅੰਤ,

ਆ ਰਿਹਾ ਸੁਣੀਵੇ ਹੈ ਬਸੰਤ,

ਸਭ ਜੀਅ ਜੰਤ ਹੈ ਆਸਵੰਤ—

ਹੋ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸੰਤ !

ਤੂੰ ਜੋਰ ਬੁਲਮ ਨੂੰ ਕਰੇਂ ਹੰਤ,

'ਹੁਣ ਵਰਸਨ ਦਿਹੁ,' ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ ।

ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ,—

ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ !

ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ, ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ,

ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ ॥੨॥

ਨਿਤ ਜੁੜਿਆਂ ਤੂੰ ਸੰਗ ਪ੍ਰਭੁ ਅਨੰਤ

ਤੂੰ ਮਾਲਕ ਪਾਲਕ ਜਗਤ ਕੰਤ ।

ਤੂੰ ਰੱਖਣਹਾਰਾ ਅਪਨ ਪੰਥ,

ਕਰ ਭੁੱਲਾਂ ਹੋਏ ਹਾਂ ਦੁਖੰਤ,

ਹੋ ਬਖਸ਼ਣਹਾਰੇ ! ਖਿਮਵੰਤ !

ਲਜ ਪਾਲ ਅਸਾਡੀ ਬਾਂਹ ਫੜੰਤ,

ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ, ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ,

ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ ।

ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ, ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ,

ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ ॥੩॥

ਤੁਧ ਮਿਹਰ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਨੰਤ,

ਕਰ ਸ਼ਕਤਿਵੰਤ ਇਹ ਅਪਨ ਪੰਥ ।

ਕਰ ਧਰਮਵੰਤ ਇਹ ਪੰਥ ਸੰਤ,

ਬਲਵੰਤ ਬਣੇ ਤੇ ਸੁਖਵੰਤ,

ਸੁਖ ਵੰਡੇ ਇਹ ਸਭ ਜਗ ਪ੍ਰਯੰਤ,

ਆ ਕਰ ਦਿਹ ਇਸ ਨੂੰ ਕਲਾਵੰਤ ।

ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ ਹਾਂ ਆਸਵੰਤ,

ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ,

ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ, ਹੁਣ ਆ ਤੁਰੰਤ,

ਹੁਣ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆ ਤੁਰੰਤ ॥੪॥

ਸਿਖੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜੈਜਾਵੰਤੀ । ਤਾਰ—੪ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੨ ।

ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਚੰਗਿਆਈਆਂ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੋਕ—ਲਖ ਚੰਗਿਆਈਆਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ !

ਸਾਥੋਂ ਇਕ ਬੀ ਨਾ ਸਰ ਆਈ ।

ਲੱਗ ਗਏ ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੁਰਿਆਈਆਂ,

ਰੱਬ ਸਾਈਂ ਤੋਂ ਵਿੱਥਾਂ ਪਾਈਆਂ,

'ਨਾਮ-ਵਿਸਾਰਾ' ਹੋ ਗਿਆ, ਸਾਈਆਂ !

ਅਸਾਂ ਬਾਣੀ ਟੋਕ ਗੁਆਈ !

ਗੁਸੇ ਗਏ ਹਾਂ ਹੁਣ ਵਿਚ 'ਵਿਪਦਾ',

ਘੋਰ ਲਿਆ ਚੌਫੇਰਿਓਂ ਅਪਦਾ,

ਸੱਜਣ ਸੈਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ,

ਬਹੁੜ ਬਹੁੜ ਹੁਣ ਆਪ ਗੁਸਾਈਂ !

ਹੋ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਗੁਸਾਈਂ !

ਅਪਣੀ ਉੱਮਤ ਆਪ ਬਚਾਈਂ,

ਔਗੁਣ ਸਾਰੇ ਬਖਸ਼, ਭੁਲਾਈਂ ।

ਲੜ ਲਾਈ ਨੂੰ ਆਪ ਬਚਾਈਂ !

ਇਕ ਵੇਰ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰ ਆਜਾ,

ਧਰ ਰੁਲਦੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਗਲ ਲਾਜਾ,

ਹੋ 'ਸਦ ਚੰਗਿਆਂ' ! ਗਲ ਲਾਜਾ,

ਦਾਤਾ ! ਅਪਣੀ ਤਕ ਚੰਗਿਆਈ ।

ਹਾਂ, ਆਪਣੀ ਤਕ ਚੰਗਿਆਈ,

ਦਾਤਾ ! ਅਪਣੀ ਤਕ ਚੰਗਿਆਈ,

ਸਾਥੋਂ ਕੁਛ ਬੀ ਨਾ ਸਰ ਆਈ,

ਅਪਣੀ ਤਕ ਚੰਗਿਆਈ !

ਦਾਤਾ ! ਅਪਣੀ ਤਕ ਚੰਗਿਆਈ !

ਮੇਰਾ ਸੁਕਰ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸੱਧਰ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਬਰਵਾ । ਤਾਲ—ਢਈਆ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੭ ।

ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਦੋਸ਼ ਨੂੰ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਟੋਕ—ਰਿਵੀਏ ਟੁਰੀਏ ਜਾਂਦੀਏ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ।

ਚਰਨ ਕੰਵਲ ਵਿਚ ਧਰ ਦਈਂ ਮੇਰਾ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਤੂੰ ।

ਸੁਕਰ ਲਓ ਨਿਜ ਦਾਤ ਦਾ ਤੂੰ ਜੁ ਦਿੱਤਾ 'ਨਾਮ' ਤੂੰ
ਮੂੰਹ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਰਸ ਭਰੇ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੇ ਜਾਮਨੁ ॥੨॥

ਮਿਹਰ ਅਮਿਤੀ ਕਰ ਰਹੇ, ਸੁਕਰ ਕਰੇ ਮਨ, ਜਿੰਦ, ਲੰ,
ਫਿਰ ਭੀ ਸੁਕਰ ਨ ਹੋ ਸਕੇ; ਧਨ, ਹੋ ਦਾਤਾ ਧੰਨ ਤੂੰ।੩।
ਦਾਨ ਕਰੇ ਇਕ ਹੋਰ ਮੈਂ, ਨੈਣਾਂ ਤੜਫਨ ਹਾਰ ਨੂੰ
ਸੁਹਣਾ ਝਲਕਾ ਮਾਰ ਇਕ ਦੇਹ ਅਪਣਾ ਦੀਦਾਰ ਤੂੰ।੪।
ਤੋਂ 'ਮੁਖ-ਜੰਦ' ਨੂੰ ਤਰਸਦੇ, 'ਨੈਣ-ਚਕੋਰ' ਜੋਗ ਜੀ !
ਸਦਾ ਲਈ ਮਿਟ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਪਾ ਇਹ ਜੋਗ ਜੀ।੫।
ਦੇਹ ਦਰਸਨ ਦੀ ਦਾਤ ਹੁਣ, ਦਾਤਾ ! ਦੇਵਣ ਹਾਰਿਆ !
ਪਾ ਝੋਲੀ ਦੇ ਖੈਰ ਇਕ ਨੈਣਾਂ ਦਰਸ ਪਿਆਰਿਆਂ !੬।
ਦਰਸ ਸਮਾਏ ਨੈਣ ਮੈਂ ਭਰੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਰੰਗ ਜੀ,
ਜਦ ਤਕ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਮੀਟਦੇ ਦਰਸ ਰਹੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਜੀ।੭।

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਬਿਭਾਸ। ਤਾਰ—੫। ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੫।
ਲਯ—ਬੋਠਵੀਂ। 'ਅ' ਦਾ ਘਰ—ਸਹੀਓਂ ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਸੁਲਤਾਨ ਖੂਬੀਆਂ ਆਇਆ ਸਹੀਓਂ !
ਸ਼ਾਹ ਖੂਬਾਂ ਦਾ ਆਇਆ,
ਦੇਖ 'ਹੁਸਨ ਦੁਨੀਆਂ' ਦਾ ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਰਮਾਇਆ, ਸ਼ਰਣਾਇਆ।
ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਔਲੀਆ ਤੱਕ ਕੇ ਸਭ ਸਜਦੇ ਵਿਚ ਆਇਆ॥੧॥
ਉਹ ਸੁਹਣਾ ਅਜ ਆਇਆ ਸਹੀਓਂ !
ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਜਗ ਆਇਆ,
ਅਰਸੀ ਸੁੰਦਰਾਂ ਜਿਸ ਸੰਦਰ ਨੂੰ ਅਰਸੇਂ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ,
ਚੰਦ ਸੂਰ ਦੁਇ ਜਾਣ ਵਾਰਨੇ ਤਾਰਿਆਂ ਝਰਮੁਟ ਪਾਇਆ॥੨॥
'ਦੁਖ ਹਰਿ' ਦਾਤਾ ਆਯਾ, ਸਹੀਓਂ !
'ਸੁਖ ਕਰਿ' ਕ੍ਰਾਂਤਾ ਆਇਆ,
ਤੋੜੇ ਜਿਨੇ 'ਗੁਲਾਮੀ ਸੰਗਲ', 'ਖੁਨ੍ਹ' ਜਿਨ੍ਹ ਮੌੜ ਲਿਆਂਦੀ,
ਅਲਖ ਮੁਕਾਈ ਜੁਲਮਾਂ ਜੰਦੀ, ਕੁਸਲ ਖੇਮ ਬੰਨ੍ਹ ਆਂਦੀ॥੩॥
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ, ਸਹੀਓਂ !
ਸ਼ਾਹ ਸੁਹਣਿਆਂ ਦਾ ਆਇਆ,
'ਨਾਮ ਦੇਣ' ਤੇ 'ਹਰਿ ਸੰਗ ਜੋੜਨ', 'ਤੋੜਨ ਨੂੰ ਭ੍ਰਮ ਮਾਇਆ',
ਸਾਨੂੰ ਕਰਕੇ ਸੁਹਣਾ ਸਹੀਓਂ, ਅਰਸ ਪੁਚਾਵਣ ਆਇਆ॥੪॥
ਰੂਪ ਲਗਾਵਣ ਆਇਆ, ਸਹੀਓਂ !
'ਛਬਿ-ਛਹ' ਲਾਵਣ ਆਇਆ।
ਨੂਰੇ ਨੂਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਰਸੇ, ਸੁਹਜ ਫਥਨ ਰੰਗ ਲਾਇਆ।
ਝੋਲ ਰਹੀ ਭਰ ਛਬੀ ਓਸ ਦੀ ਜਿਸ ਉਸ ਰੂਪ ਤਕਾਇਆ॥੫॥
ਜਿਸ ਉਸ ਰੂਪ ਤਕਾਇਆ, ਸਹੀਓਂ !
ਉਹ ਸੁਹਣਾ ਹੋ ਆਇਆ।

^੧ਸ਼ਰਣ ਆਇਆ।
^੨ਰਖਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ, ਸਹੀਓਂ !
ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਆਇਆ।

ਦਰਸਨ ਜੋਦੜੀਆਂ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੁਆਰੇ।

ਇਸ ਗੀਤ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਵਜਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ ਤੇ ਝੰਝਟੀ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੪। ਤਾਲ—ਕਹਰਵਾ।
ਲਯ—ਧੀਮੀ। 'ਅ' ਦਾ ਘਰ—'ਖਲੇ' ਪਰ ਹੈ।
ਸਰਗਮ—ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸੁਧ, ਕੇਵਲ 'ਨੀ' ਕੋਮਲ।

‡ ‡ ‡

ਅਸਥਾਈ—ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ਖਲੇ, ਦੁਆਰੇ ਤੇਰੇ ਖਲੇ।
ਦਾਤਾ ਦਰਸਨ ਮਿਲੇ, ਦਰਸਨ ਦਾਤਾ ! ਮਿਲੇ।

ਅੰਤਰਾ—

ਦੁਆਰ ਖਲਿਆਂ ਬਿਤੇ ਦਾਤਾ ! ਦਾਤ ਦਰਸਨ ਮੰਗਦਿਆਂ,
ਹਥ ਬੰਨ੍ਹ ਮਿਨਤਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਤੇ ਨੈਣ ਅੰਬੂ ਭਰਦਿਆਂ।
ਹੁਣ ਘਟਾ ਤੇ ਹੈ ਘਟਾ ਉਮਗੇ, ਪਉਣ ਸੀਤਲ ਹੈ ਚਲੇ,
ਆ ਚਮਕ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗਰੇ ਇਕ ਝਾਤ ਪਾ ਦੇ ਖਿਨ ਪਲੇ।
ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ਖਲੇ, ਦੁਆਰੇ ਤੇਰੇ ਖਲੇ,
ਦਾਤਾ ਦਰਸਨ ਮਿਲੇ, ਦਰਸਨ ਦਾਤਾ ਮਿਲੇ॥੧॥

ਹਾਂ, ਦਿਓ ਦਰਸਨ, ਦਿਓ ਦਰਸਨ ਖੈਰ ਦਰਸਨ ਪਾ ਦਿਓ !
ਉਹ ਰੂਪ ਸੁਹਣੇ ਆਪਣੇ ਦੀ ਝਲਕ ਇਕ ਦਿਖਲਾ ਦਿਓ !
ਏ ਨੈਣ ਮਿਟਣੇ ਅਗਦਿਓ ਓ ਰੂਪ ਦਰਸਨ ਮੈਂ ਮਿਲੇ।
ਹਾਂ 'ਨੈਣ' 'ਦਰਸਨ' ਰਲ ਮਿਲਣ ਤੇ ਦਰਸ ਨੈਣੀ ਮਿਲ ਰਲੇ।
ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ਖਲੇ, ਦੁਆਰੇ ਤੇਰੇ ਖਲੇ,
ਦਾਤਾ ਦਰਸਨ ਮਿਲੇ, ਦਰਸਨ ਦਾਤਾ ਮਿਲੇ॥੨॥

'ਅਰੂਪ-ਦਰਸਨ' ਨਾਮ ਸੰਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਤੁਸਾਂ।
ਉਸ ਪਯਾਰ ਅੰਤਰ ਰਸ ਮਿਸਾਂ, ਉਸ ਸੁੰਦ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਾਂ ਰਸਾਂ।
ਪਰ 'ਰੂਪ-ਦਰਸਨ' ਖਿੱਚ ਸਾਈਆਂ ! ਮੈਂ ਮਨੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹਿਲੇ,
ਕਰ ਮਿਹਰ ਹੁਣ ਉਹ ਆ ਮਿਲੇ, ਉਹ ਰੂਪ ਦਰਸਨ ਮੈਂ ਮਿਲੇ।
ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ ਖਲੇ, ਦੁਆਰੇ ਤੇਰੇ ਖਲੇ,
ਦਾਤਾ ਦਰਸਨ ਮਿਲੇ, ਦਰਸਨ ਦਾਤਾ ਮਿਲੇ॥੩॥

‡ ‡ ‡

ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੌਰ (ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦਾ
ਬਿਰਹਾ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਆਸਾਵਤੀ ਟੋੜੀ। ਤਾਲ—੩। ਗਤ—ਕਵਾਲੀ। ਮਾਤ੍ਰਾ—੮।
ਲਯ—ਧੀਮੀ। 'ਅ' ਦਾ ਘਰ—'ਜਾਂਦੀ ਹੈ' ਪਰ ਹੈ।
ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਹੇਠਲੀਆਂ ਕੁਛ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ
ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਗਯਾਨ—ਅਰੂੜ ਤੇ ਯੋਗ-ਨਿਗ੍ਰਹ ਮਨ

ਵਿਚ ਜੋ ਉਚਾ ਸੁੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨਾਲ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਕੁਝ ਮੂਰਤੀ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ:—

ਓ ਸੂਰਤ ਸੋਹਿਣੀ ਸਾਈਆਂ ! ਦਿਲੋਂ ਨਹਿੰ ਦੂਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਜੋ ਦਿਲ ਮੇਰੇ 'ਚ ਵਸਦੀ ਏ, ਜੋ ਦਿਲ ਮੇਰਾ ਵਸਦੀ ਹੈ।
ਹੈ ਵਸਦੀ ਜਿੰਦ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਹੈ ਹੋਈ ਜਿੰਦ ਦੀ ਜਿੰਦੀ।
ਓ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਵਸਦੀ, ਉਹ ਮੁਹੰਦੀ ਹੈ, ਵਿਲਾਂਦੀ ਹੈ।
ਓ ਚਿਤਵਨ ਨਾਜ਼ ਵਾਲੀ, ਹਾਂ, ਮਿਹਰ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਸਾਈਆਂ !
ਜੁ ਅੰਦਰ ਜਾਨ ਭਰ ਦੇਂਦੀ, ਓ ਯਾਦ ਆ ਆ ਕੰਬਾਂਦੀ ਹੈ।
ਬਚਨ ਦਾ ਨਾਦ ਸੁਹਣੇ ਦਾ ਸਰੂਰਾਂ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਜੋ,
ਅਜੇ ਓ ਗੂੰਜਦਾ ਕੰਨੀਂ, ਮਗਨ ਹੋ ਜਿੰਦ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਸਰੂ ਵਾਂਙੂ ਓ ਸੁਹਣੇ ਦੀ ਚਮਨ ਵਿਚ ਚਿਹਲਕਦਮੀ ਦੀ
ਫਿਰੇ ਤਸਵੀਰ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ, ਬਣਾ ਮੂਰਤ ਬਹਾਂਦੀ ਹੈ।
ਸਮੇਂ ਨੇ ਵਿੱਥ ਪਾ ਦਿੱਤੀ, ਜਮਾਨੇ ਦੂਰ ਲਯਾ ਧਰਿਆ,
ਉਵੇਂ ਪਰ ਚੰਦ-ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਚਮਕ ਚਿਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾਂਦੀ ਹੈ।
ਮੁਹੱਬਤ ਸੁਹਣਿਆਂ ! ਤੇਰੀ, ਜੋ ਭਰਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਅੰਦਰ,
ਵਿਸਰਦੀ ਓ ਨਹੀਂ ਤਿਲ ਭਰ, ਪਈ ਦਿਲ ਨੂੰ ਬਰਾਂਦੀ ਹੈ।
ਬਿਰਹੋਂ ਵਿਚ ਘੋਰਿਆ ਗ਼ਮ ਨੇ ਸਬਰ ਦੀ ਰਾਸ ਮੁਹੰਦਾ ਏ,
ਮੁਹੱਬਤ ਪਰ ਓ ਸੁਹਣੇ ਦੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
'ਅਜਲ' ਤੋਂ ਲੱਗੀਆਂ ਸਹੀਓ ! ਅਮਰ ਉਸ ਨਾਲ ਹਨ ਹੁੱਬਾਂ,
'ਫਲਕ' ਦੀ ਚਾਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਬਬੇਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਂਦੀ ਹੈ।
ਨ ਲਗਦੇ ਨੇਹੁੰ ਹਨ ਆਪੇ, ਨ ਲਗਦੇ ਨਾਲ ਜ਼ੋਰਾਂ ਦੇ
ਧੁਰੋਂ ਲਾਂਦਾ ਏ ਲਾਵਣ-ਹਾਰ, ਉਹਦੀ ਲਾਈ ਪੁਗਾਂਦੀ ਹੈ।
ਏ ਦਿਲ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸੁਹਣੇ ਦੇ ਪਿਆ ਭਤ੍ਰੇਂਦਾ ਉਦਾਲੇ ਹੈ,
ਏ ਘੁੰਮਣ ਹੈ ਗ਼ਜ਼ਾ ਇਸ ਦੀ, ਇਹੋ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿਵਾਂਦੀ ਹੈ।
ਸੁਦਾਈ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਦਿਲ, ਦਵਾ ਪਰ ਹੋਰ ਦੇਣੀ ਨਾ,
ਜੋ ਬੀਮਾਰੀ ਸੋਈ ਦਾਰੂ, ਦਵਾ ਏਹੋ ਸੁਖਾਂਦੀ ਹੈ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਲਟਕਨ ਗਈ ਇਕ ਵਾਰ ਲਗ, ਸਹੀਓ !
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਦਰਦ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ' ਵਿਸਰਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉਠ ਜਾਗ, ਜਾਗ ਬਹਿਜਾ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ-ਭੈਰਵੀ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ-ਨਕਟਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ-੪। ਲਯ-ਧੀਮੀ।
'ਆ' ਦਾ ਘਰ-'ਪਾਲਦਾ ਹੈ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੂਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਮਾਲੀ ਹੀ ਫੁਲ ਲਗਾਂਦਾ ਮਾਲੀ ਹੀ ਪਾਲਦਾ ਹੈ,
ਮਾਲੀ ਹੀ ਕੱਟ ਸ਼ਾਖੋਂ ਕਰ ਵੱਖ ਵਿਖਾਲਦਾ ਹੈ।
ਵਿਚ ਫੁਲਦਾਨ ਚਿਣਦਾ ਫੁਲਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਸਜਾਂਦਾ,
ਆਪੇ ਹੀ ਫੁਲ ਦਾਨੋਂ ਫਿਰ ਦੂਰ ਹੈ ਕਰਾਂਦਾ।

ਗਾਫਲ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨ ਸੋਚੇਂ ਰਹਿਣਾ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ,
ਇਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਸਤੀ ਰਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਬੀਤੀ ਹੈ ਰਾਤ ਸਾਰੀ ਤਾਰੇ ਲਟਕ ਗਏ ਹਨ,
ਹੋਈ ਹੈ ਭੋਰ, ਗਾਫਲ ! ਨੈਣਾਂ ਮਿਟੇ ਪਏ ਹਨ,
ਉਠ ਜਾਗ ਕਰੇ ਤਿਆਰੀ ਘੜਿਆਲ ਵਜ ਰਹੇ ਹਨ,
ਤੇਰੇ ਪਲੰਘ ਦੁਲੀਚੇ ਹਾਲੀ ਬੀ ਸਜ ਰਹੇ ਹਨ !
ਪੈਂਡਾ ਹੈ ਦੂਰ, ਗਾਫਲ ! ਤੋਸ਼ਾ ਬਨਾ, ਹੈ ਵੇਲਾ,
ਸੁਤਿਆਂ ਜਿ ਬੀਤੇ ਇਹ ਵੀ ਹੋਸੀ ਸਫ਼ਰ ਦੁਹੇਲਾ।
ਉਠ ਜਾਗ, ਜਾਗ ਬਹਿਜਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਸਨ ਫੁਹਾਰੇ,
ਕਰ ਕੋਲ ਦਿਲ ਦਾ ਸਿੱਧਾ, ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਪੀ ਪਿਆਰੇ !
ਪੀ ਪੀ ਕੇ ਹੋ ਜਾ ਖੀਵਾ, ਖੀਵਾ ਹੋ ਆਪ ਜਾਣੀ,
ਆਪੇ ਦੀ ਪੀਘ ਚੜ੍ਹਕੇ ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਰੰਗ ਮਾਣੀਂ।

ਰਾਜ ਹੰਸਾ ਤੂੰ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ-ਆਸਾ। ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ-ਨਕਟਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ-੪।

ਲਯ-ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ-'ਹੰਸਾ ਨੂੰ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੂਰ ਖਾਸ—ਸੰਪੂਰਣ ਸੁਧ।

‡ ‡ ‡

ਨ ਜਾਲੀ ਲਾ, ਨ ਪਿੰਜਰਾ ਲੈ, ਹੁਮਾ ਨੂੰ ਫੜ ਨ ਹੰਸਾਂ ਨੂੰ;
ਨ ਸੋਚੀਂ ਕੈਦ ਪਾਣੇ ਦੀ ਤੂੰ ਪੰਛੀ ਉਚ-ਅੰਸਾਂ ਨੂੰ।
ਨ ਰੀਝਣ ਚੋਗਿਆਂ ਤੇ ਓ ਕਿਵੇਂ ਉਤਰਨਗੇ ਜਾਲੀ ਤੇ ?
ਫਸਾ ਸਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਬਿਪਿ ਸੁੱਫ ਵੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ।
ਓ ਵਿਚਰਨ ਜਿਸ ਜਗਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੇ ਕਰਦੇ ਕੋਲ ਫਿਰਦੇ ਹਨ,
ਤੂੰ ਜਾ ਉਸ ਥਾਂ ਦਤਸ ਪਰਸਨ ਮਿਟਾ ਦਿਲ ਮੇਲ ਮੰਸਾਂ ਨੂੰ।
ਅਦਬ ਭੈ ਨਾਲ ਜਾਵੀਂ ਤੂੰ ਸੁਣੀਂ ਸੰਗੀਤ ਓਹਨਾਂ ਦੇ,
ਲਈਂ ਸਿਖ ਵੱਲ ਨਿਖੇੜਨ ਦਾ ਅਸਾਰੋਂ ਸਾਰ-ਅੰਸਾਂ ਨੂੰ।
ਲਈਂ ਫਿਰ ਛੋਹ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਤੇ ਛਾਯਾ ਲਈਂ ਹੁਮਾਂ ਦਾ ਤੂੰ
ਮੁੜੇਂਗਾ ਫੇਰ ਹੋ ਆਪੇ ਹੁਮਾ ਤੂੰ ਰਾਜ ਹੰਸਾ ਤੂੰ !

ਚੜ੍ਹਿਆ ਚੰਦ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਉੱਪਰ ਆਏ ਗੀਤ 'ਰਾਜ ਹੰਸਾ ਤੂੰ' ਦੇ ਸੂਰ
ਤਾਲ ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਉਠੋ ਲੋਕੋ, ਉਠੋ ਸੁਤਿਓ ! ਕਿ ਚੜ੍ਹਿਆ ਚੰਦ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ
ਹੁਸਨ ਦਾ ਲੈ ਲਓ ਜਲਵਾ, ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਓ ਫਰਸ਼ਾਂ ਤੇ। ੧.
ਕਿ ਸੁਤਿਆਂ ਨੂਰ ਦਾ ਜਲਵਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਗਾਫਲ ਨੂੰ
ਖਬਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲੀਤਾ ਨਜ਼ਰ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਕੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ। ੨.
ਅਗੰਮੀ ਮੀਂਹੋਂ ਨੂਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ਫਹਿਬਰ ਲਾ ਰਿਹਾ ਉਤੋਂ,
ਕਟੋਰੇ ਨੈਣ ਕਰ ਉੱਚੇ ਲਗਾ ਦਿਓ ਨੂਰ-ਦਰਸ਼ਾਂ ਤੇ। ੩.

ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ ? ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ? ਕਿਵੇਂ ਹੋਸੀ ? ਨ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ,
ਕਿਸੇ ਦਾਨੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਨ ਖੋਜਾਂ ਖੋਜ ਬਰਸਾਂ ਤੇ । ੪.
ਨਦਾਨਾ ! ਪਿਰਮ ਰਸ ਵੱਲੋਂ ਨਜ਼ਰ ਲਾਈ ਤਰਾਦੇ ਛੱਡ,
ਓ ਖੀਵੇ ਹੋ ਗਏ ਪੀ, ਪੀ, ਕਿ ਤਕੀਏ ਰੱਖ ਤਰਸਾਂ ਤੇ । ੫.

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ !

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿਛੇ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਹੁਣ ਆ ਮਿਲ ਕਲਗੀ
ਵਾਲਿਆ' ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ ਤੇ ਅਤੇ ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ ਵਿਚ ਬੀ ਗਾਇਆ
ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ !
ਕਰ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਵੇ ! ਟੇਕ ।

ਤੋਰ ਨੈਣਾਂ ਨੇ ਵਿੱਸਾਂ ਝਾੜੀਆਂ,
ਹਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸੁੱਕੀਆਂ ਵਾੜੀਆਂ,
ਅਪਨੇ ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਅੰਸ਼ਿਤ ਪਜ਼ਾਲ ਵੇ !
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ !
ਕਰ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਵੇ ! ੧.

ਨੈਣਾਂ ਵਾਲਿਆ ਵੇਖ ਲੈ ਹਾਲ ਵੇ !
ਅਸੀਂ ਹੋਇ ਰਹੇ ਕੰਗਾਲ ਵੇ !
ਪਾਕੇ ਇਕੋ ਮਟੋਕਾ ਜੀਵਾਲ ਵੇ !
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ !
ਕਰ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਵੇ ! ੨.

ਤੋਰੇ ਨੈਣ ਹਨ ਜਿੰਦੀਆਂ ਪਾਵਏ,
ਦੁਖ ਕੋਟ ਖੁਸ਼ਾਲੀਆਂ ਲਾਵਏ,
ਤੋਰੀ ਝਾਤ ਕਰੇ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਵੇ !
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ !
ਕਰ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਵੇ ! ੩.

ਤੁਨ ਪਉ ਅਨੇਕਾਂ ਤੇ ਤੁੱਠਿਓ ਸਉ,
ਵਨ ਪਉ ਜਿਉਂ ਲਖਾਂ ਤੇ ਵੁੱਠਿਓ ਸਉ,
ਕਰ ਦੇ ਨਦਰੀ ਨਦਰ ਨਿਹਾਲ ਵੇ !
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਵੇ !
ਹਾਂ, ਕਰ ਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਵੇ ! ੪.

ਲੰਘ ਆ ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ !

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜਿਲਾ (ਕਸੂਰੀਆ) । ਤਾਰ ਤੇ ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ (ਨਕਟਾ) ।
ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ । ਲਯ—ਧੀਮੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਲੰਘ ਆ'
ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਲੰਘ ਆ, ਲੰਘ ਆ, ਲੰਘ ਆ, ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ! ਲੰਘ ਆ ।
ਸੰਗ ਨਾ, ਸੰਗ ਨਾ, ਸੰਗ ਨਾ, ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ! ਸੰਗ ਨਾ । ੧।
ਰੰਗ ਨਾ, ਰੰਗ ਨਾ, ਆਗਨ ਤੇ ਬਿਨ ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ !
ਲੰਘ ਆ, ਰੰਗ ਲਾ, ਰੰਗ ਲਾ, ਮੇਰੇ ਆਗਨ ਰੰਗ ਲਾ । ੨।
ਮੰਗ ਨਾ, ਮੰਗ ਨਾ, ਮੇਰੀ ਹੋਰ ਨ ਮੰਗ ਹੈ ਪ੍ਰੀਤਮ !
ਲੰਘ ਆ, ਮੇਰੇ ਆਗਨ, ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ਲੰਘ ਆ । ੩।
ਵਿਲਕਣ ਮੇਰੀ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਨਾਦ ਬਰੇਰੇ ਹੀਅਰੇ,
ਰਸਨਾ ਮੇਰੀ ਪੁਕਾਰੇ 'ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ! ਲੰਘ ਆ' । ੪।
'ਲੰਘ ਆ' ਦੀ ਹੀ ਲਲਨਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ,
ਕੋਈ ਨ ਹੋਰ ਮੇਰੇ ਅੰਗਨੇ ਲਾਲਨ ! ਲੰਘ ਆ । ੫।
ਇਕ ਸਿੱਕ ਮਿਲਨ ਤੇਰੇ ਦੀ ਹੀ ਤਰਪੇ ਕਲੇਜੇ,
ਦਰਸਨ ਬਿਨ ਜੁ ਨ ਪੀਰੇ ! ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ! ਲੰਘ ਆ । ੬।
ਦਰੇ ਦੀਵਾਰ ਪਿਆ ਗਾਵੇ ਤੇਰੇ 'ਆਗਮ' ਪ੍ਰੀਤਮ,
ਕੁਈ ਗੈਰ ਨਹੀਂ ਘਰ ਅੰਗਨੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਲੰਘ ਆ । ੭।
ਸੰਗ ਨਾ, ਸੰਗ ਨਾ ਮੇਰੇ ਬਾਲਮ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੰਗ ਨਾ,
ਲੰਘ ਆ, ਲੰਘ ਆ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੁਣ ਤਾਂ ਲੰਘ ਆ । ੮।

ਅਜ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਇਆ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

੧. ਰਾਗ—ਸੁਹਣੀ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਨਾ ਧੀ ਧਿ ਨਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮
ਲਯ—ਚਲੰਤ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਆਇਆ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

੨. ਰਾਗ—ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਬਿਭਾਸ । ਤਾਰ—੫ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੧੫ ।
ਲਯ—ਬੈਠਵੀ । 'ਆ' ਦਾ ਘਰ—'ਚਲੀਏ' ਪਰ ਹੈ ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਚਲੋ ਨੀ ਸਹੀਓ ! ਉਠ ਵੇਖਣ ਚਲੀਏ ਅਜ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਇਆ ।
ਸੁਹਣੇ ਨੇ ਅਜ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਅਰਸੇ ਫੇਰਾ ਪਾਇਆ ।
ਮੱਥੇ ਨੂਰ, ਮਿਹਰ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ, ਹਸਦਾ ਹਸਦਾ ਹਸਦਾ ਆਇਆ ।
ਰੱਬ ਖਜ਼ਾਨਿਓਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਲੈਕੇ ਫੁਲਦਾ ਫੁਲਦਾ ਆਇਆ ।
ਆਹੋ ਨੀ ਅਜ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ 'ਨਾਮ' ਲੁਟਾਵਣ ਆਇਆ ।
ਬੋਲੀਆਂ ਭਰਨ ਅਸਾਡੀਆਂ ਆਇਆ, ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਂਦਾ ਆਇਆ ।
ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋਊ ਉਹ ਸੁਹਣਾ ਜਿਸ ਸਿਰ ਹਥ ਉਸ ਲਾਇਆ ।
ਬਾਹਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਯਾ ਸੁਹਣਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲੰਘ ਆਇਆ ।
ਘਰ ਘਰ, ਦਰ ਦਰ, ਫਿਰ ਫਿਰ ਸੋਹਣੇ ਦਿਲ ਦਿਲ ਭਾਗ ਲਗਾਇਆ ।
ਚੁੱਭੀ ਮਾਰ ਦਿਲੇ ਵਿਚ ਵੇਖੋ ਬੈਠਾ ਕਿਵੇਂ ਸੁਹਾਇਆ ।
ਭਾਗ ਜਗੇ ਅਜ ਸਭ ਦੇ ਸਹੀਓ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਗ ਆਇਆ ।
ਠਰ ਜਾਓ ਹੁਣ ਦਰਸਨ ਕਰਕੇ ਚਰਨੀ ਜਾਉ ਸਮਾਇਆ ।

ਦਰਸਨ ਜੋਦੜੀ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ-ਜਿਲਾ ਸਿੰਧੜਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਤਾਲ-੩। ਗਤ-ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ-੮। ਲਯ-ਧੀਮੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ-'ਕਿਨਾਰੇ' ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਬਾਹਾਂ ਉਲਾਰ ਖਲਤੀ ਸਾਗਰ ਦੇ ਹਾਂ ਕਿਨਾਰੇ,
ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੰਥਾਂ ਡੋਲਾਂ ਹਵਾ ਹੁਲਾਰੇ।
ਪਈ ਹੱਕਲਾਂ ਹਾਂ ਮਾਰਾਂ ਨੈਣਾਂ ਤੋਂ ਛਮਛਮਾ ਹੋ,
ਦਿਲ ਉੱਛਲੇ ਤੇ ਛਲਕੇ ਲਹਿਰੀਂ ਚੜ੍ਹਾ ਉਤਾਰੇ।
'ਦਿਖਹੋਂਦ' ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਹੈ, ਸੂਰਤ ਤਿਰੀ ਨੂੰ ਟੋਲੇ,
ਦਿਸ ਪੈਣ ਜੇ ਕਿਵੇਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਆ ਰਹੇ ਪਿਆਰੇ।
ਸ਼ਾਮਾਂ ਹੋ ਆਣ ਹੋਈ, ਘਨਚਾਲ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ,
ਹੈ ਸਹਿਮ ਛਾ ਰਿਹਾ ਹੁਣ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਦਿਓ ਦਿਦਾਰੇ।
ਹੁਣ 'ਆਸ' ਰੁਸ ਰਹੀ ਹੈ, ਹੈ 'ਯਾਸ' ਉਸ ਮਨਾਵੇ,
ਆਖੇ : ਨ ਛੋੜ ਬੇਕਸ ਜੀਵੇ ਜੁ ਤੁਧ ਸਹਾਰੇ।
ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਨ ਕੋਈ ਇਸ 'ਕੱਲ' ਦਾ ਹੈ ਬੋਲੀ,
ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਕੁੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਮਲਹਮ ਲਗਾ ਜਿਵਾਰੇ।
ਆ ਜਾ ਪ੍ਰੀਤਮਾ! ਹੁਣ ਮਿਹਰਾਂ ਦਾ ਲੋਕੇ ਬੋਹਿਥ,
ਚਰਨੀਂ ਲਗਾ ਲੈ ਆ ਕੇ ਸ਼ਰਨੀ ਸਮਾ ਲੈ ਪਯਾਰੇ।
ਵਾਂਙ ਮਗਰਬੀ ਸਿਤਾਰੇ ਇਸ ਪੈ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਹੁਣ
ਜਦ ਲੋਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਆਸਾ ਦੇ ਰੰਗ ਸਾਰੇ।
ਹੈਂ ਨਾਥ ਤੂੰ ਅਨਾਥਾਂ, ਹੇ ਬੇਕਸਾਂ ਸਹਾਰੇ!
ਦਰਦਾਂ ਰਵਾਇਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨਹਾਰੇ।
ਆ ਜਾ, ਹੁਣ ਆਜਾ ਆ ਜਾ, ਹੁਣ ਦੇਰ ਨਾ ਲਗਾਈਓ,
ਹੁਣ ਦੇਰ ਦਾ ਹੈ ਵੇਲਾ ਕਰਨੇ ਦਾ ਨਾ ਪਿਆਰੇ।

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਤੂੰ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ-ਭੈਰਵੀ। ਤਾਰ-੩। ਗਤ-ਤਲਵਾੜਾ। ਮਾਤ੍ਰਾ-੮।
ਲਯ-ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ। 'ਆ' ਦਾ ਘਰ 'ਅਲਬੇਲਾ' ਤੂੰ ਪਰ ਹੈ।

ਸੁਰ ਖਾਸ ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ।

‡ ‡ ‡

ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਕੂਕੇ ਪੁਕਾਰਾਂ,
ਉੱਮਲ ਉੱਮਲ ਬਾਂਹ ਉਲਾਰਾਂ,
'ਸਾਈਆਂ' 'ਸਾਈਆਂ' ਹਕਲਾਂ ਮਾਰਾਂ,
ਤੂੰ ਸਾਜਨ ਅਲਬੇਲਾ ਤੂੰ!
'ਤਰ ਕੇ ਆਵਾਂ' ਜ਼ੋਰ ਨ ਬਾਹੀਂ,
ਸੂਕੇ ਨਦੀ ਕਾਂਗ ਭਰ ਆਹੀਂ,
'ਤਰ ਕੇ ਆਵਾਂ' ਰਾਹ ਨ ਕਾਈ,
ਸਾਜਨ ਸਖਾ ਸੁਹੇਲਾ ਤੂੰ।

ਤੁਲਹਾ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ,
ਘਸ ਘਸ ਹੋਇਆ ਅੱਧੋਰਾਣਾ,
ਚੱਪੇ ਪਾਸ ਨ, ਕੁਈ ਮੁਹਾਣਾ,
ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਦੁਹੇਲਾ ਉ।
ਬੱਦਲਵਾਈ, ਕਹਿਰ ਹਵਾਈ,
ਉਡਨ ਖਟੋਲੇ ਵਾਲੇ ਭਾਈ,
ਧੂਮ ਮਚਾਈ, ਦਏ ਦੁਹਾਈ:-
"ਏ ਨਾ ਉੱਡਣ ਵੇਲਾ ਉ।"

ਤੂੰ ਸਮਰੱਥ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ,
ਜੋ ਚਾਹੇਂ ਕਰ ਸਕੇਂ ਸੁਖਾਲਾ,
ਫਿਰ ਤੂੰ ਮਿਹਰਾਂ ਤਰਸਾਂ ਵਾਲਾ,
ਕਰ ਫੇਤੀ 'ਮਿਲ-ਵੇਲਾ' ਉ।

ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ!

ਮੇਰੇ ਓ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ!

ਇਹ ਗੀਤ ਰਾਗਨੀ ਭੈਰਵੀ, ਅਤੇ ਰਾਗ ਆਸਾ, ਤਾਲ
ਨਕਟਾ ਵਿਚ ਬੀ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

'ਤੇਰੀ ਏ ਯਾਦ ਦੀ ਬੂਟੀ' ਤੇਰੀ 'ਤੱਕਣੀ' ਉਗਾਈ ਸੀ,
ਤੇਰੀ ਇਕ 'ਨਦਰ' ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ 'ਲਹਿਰ-ਜੀਵਨ' ਛਿੜਾਈ ਸੀ।
ਤੇਰੇ ਇਕ 'ਨਾਜ਼ ਦੇ ਗਮਜ਼ੇ' ਸੁਗੰਧ ਇਸ ਵਿਚ ਬੁਹਾਈ ਸੀ,
ਮੁਸ਼ਕ ਇਕ ਫਿਰ ਮਚੀ ਮਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਸੁਰਤੀ ਹੁ ਆਈ ਸੀ।
ਭੁਲਾਓ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ-ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਸਨ ਚਿਮਨ ਸਾਡੇ,
ਖਿੜੇ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਦੇ ਸਾਈਆਂ!—ਜਿਨ੍ਹੇ ਏ ਮਹਿਕ ਪਾਈ ਸੀ।
ਤੂੰ ਇਕ ਖਿਨ ਨਾ ਭੁਲਾ ਸਾਨੂੰ, ਨ ਭੁੱਲਾਂ ਮੈਂ ਤੁਸਾਂ ਤਾਈਂ,
ਕਿ ਬੂਟੀ ਏ ਮੁਸ਼ਕ ਵਾਲੀ ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਆਪ ਲਾਈ ਸੀ।
ਦਿਓ ਵੀਣਾਂ ਮੇਰੇ ਹਥੀਂ, ਤੇ ਭਰ ਦਯੋ ਤਾਲ ਮੈਂ ਪੰਗੀ,
ਫਿਰਾਂ ਗੋਂਦਾ "ਤੂੰਹੋਂ ਸਾਈਆਂ!" "ਤੂੰਹੋਂ ਬੂਟੀ ਏ ਲਾਈ ਸੀ।"

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਾ ਬੀ

ਇਹ ਗੀਤ ਪਿੱਛੋਂ ਆ ਚੁਕੇ ਗੀਤ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸ' ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ
ਪਰ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ‡ ‡

ਅਪਣਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀ,
ਅਪਣਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੀ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਾ ਬੀ ਵੇ ਬੰਦਿਆ।
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਾ ਬੀ। ੧.
ਅਪਣੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਸਾਰੇ,
ਘੋਲੀ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੇ ਵਾਰੇ,
ਦੁੱਖ ਪਿਆਂ ਕੋਈ ਆਇ ਨ ਦੁਾਰੇ,
ਸਭ ਛਡ ਭਜਦੇ ਬੁੱਢੇ ਵਾਰੇ,

ਦਿੱਸਣ ਵਾਲਾ ਰੂਪ ਆਪਣਾ
ਵੇਖਿਆਂ ਨੰਦ ਜੁ ਪਾਂਦਾ ਸੀ
ਮੋਹ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਝਲਕ ਆਪਣੀ
ਮੁੜ ਕਦ ਆਣ ਦਿਖਾਓਗੇ ?
'ਚਰਨ-ਛੋਹ' ਉਹ ਪਯਾਰੀ ਪਯਾਰੀ
ਝਰਨ ਝਰਨ ਜੋ ਲਾਂਦੀ ਸੀ,
ਭਰ ਦੇਂਦੀ ਸੀ ਜਿੰਦ ਅਨੋਖੀ
ਕਦ ਫਿਰ ਆਨ ਦਿਵਾਓਗੇ ?
ਮਿੱਠੀ 'ਸੱਦ ਮਾਹੀ ਦੀ' ਸੁਣਿਆਂ
ਸਦੀਆਂ ਮੁਕਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ
'ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਖਾਲਸਾ' ਮੁੜ ਕੇ
ਫਿਰ ਕਦ ਆਣ ਸੁਣਾਓਗੇ ?
ਨੀਲੇ ਦੇ ਅਸਵਾਰ ਸੁਹਣਿਆਂ !
ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਹੇ ਮਾਲਕ ਜੀ !
ਵਜਦੇ ਉਸ ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰੇ
ਕਦ ਆਓ ਕਦ ਆਓਗੇ ?
ਦੇਹੀ ਵਾਲੇ ਨੈਣ ਅਸਾਡੇ
ਸੁੰਦਰ ਦੇਹਿ ਤੁਸਾਡੀ ਦੇ
ਮੁੜ ਦਰਸਨ ਨੂੰ ਤਰਸ ਰਹੇ ਹਨ
ਦੱਸੋ ਨਾਂ ਕਦ ਆਓਗੇ ?
ਚੰਦ ਵਾਂਗ ਵਿਚ ਤਾਰਿਆਂ ਬੈਠੇ
ਕੀਰਤ ਕਰਦੇ ਸਾਈਂ ਦੀ
ਬੈਂਕੂਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਸਾਂ ਦੇ
ਕਦ ਦੀਵਾਨ ਆ ਲਾਓਗੇ ?
ਮੰਗ ਅਸਾਡੀ ਬਾਲਾਂ ਵਾਲੀ
ਪਰ ਬਾਲਾਂ ਦੇ ਬਾਪੂ ਜੀ !
ਲਾਡਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਬੱਚਿਆਂ
ਅਰਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪੁਜਾਓਗੇ ?
ਸਦਕੇ ਬਿਰਦ ਆਪਣੇ ਦਾਤਾ !
ਆਓਗੇ ਪਰ ਆਓਗੇ,
ਸਾਡਾ ਇਹੀ ਅਡੋਲ ਭਰੋਸਾ
ਆਓਗੇ ਪਰ ਆਓਗੇ।

“ਦੁਹਾਈ ਹੈ”

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ । ਤਾਲ—੩ । ਗਤ—ਤਲਵਾੜਾ । ਮਾਤ੍ਰਾ—੮ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ । ‘ਆ’ ਦਾ ਘਰ—‘ਦੁਹਾਈ ਮੈਂ’
ਪਰ ਹੈ ।

ਸੂਰ ਖਾਸ—ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ।

‡ ‡ ‡

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਦਿਆਂ ਤੇਰੀ ਦੁਹਾਈ ਮੈਂ,
ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ, ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ !

ਲਗੇ ਹਨ ਚੋਰ ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ, ਨਹੀਂ ਹਨ ਛੱਡਦੇ ਖਹਿੜਾ,
ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ, ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ ।
ਕੋਈ ਸੁਣਦਾ ਦੁਹਾਈ ਨਾਂ, ਕੋਈ ਫਰੀਆਦ ਨਾ ਸੁਣਦਾ,
ਗੁਨਹਗਾਰਾਂ ਦੀ ਤੂੰ ਸੁਣਦਾ ਤੇਰੀ ਹੀ ਇਹ ਖੁਦਾਈ ਹੈ ।
ਲਗਾ ਪਹਿਰੇ ਮੇਰੇ ਦੁਆਲੇ ਤੂੰ ‘ਅਣਦਿਖ-ਫੌਜ’ ਅਪਣੀ ਦੇ
ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਲਓ ਮਾਲਕ ਬਚਾਈ ਮੈਂ ।
ਬਿਨਾਂ ਤੇਰੇ ਇਕੱਲਾ ਹਾਂ, ਇਕੱਲਿਆਂ ਚੋਰ ਆ ਪੈਂਦੇ,
ਤੇਰੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਡਰਨ ਸਾਰੇ ਦੁਹਾਈ ਤਾਂ ਮਚਾਈ ਮੈਂ ।
ਤੇਰੀ ਦੋਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਦੁਹਾਈ ਹੈ, ਦੁਹਾਈ ਹੈ,
ਕਿ ਸਦਕੇ ਬਿਰਦ ਅਪਣੇ ਦੇ ਲਿਹੋ ਮਾਲਕ ਬਚਾਈ ਮੈਂ ।
ਕਰੋ ਰੱਖਯਾ, ਕਰੋ ਰੱਖਯਾ ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ । ਬਚਾਈ ਮੈਂ,
ਕਿਸੇ ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਸਿਰ ਸਦਕੇ ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ ।
ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਹੈ ਮੁੜਮੁੜਕੇ ਦੁਹਾਈ ਇਹ—
ਲਿਹੋ ਮਾਲਕ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ ! ਲਿਹੋ ਦਾਤਾ ! ਬਚਾਈ ਮੈਂ ।

ਕਰ ਦਿਓ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ

ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੂਰ ਤਾਲ

ਇਹ ਗੀਤ ਰਾਗ—ਪਹਾੜੀ ਜੋਗ, ਤਾਲ—ਨਟ ਅਥਵਾ ਰਾਗ
ਜ਼ਿਲਾ (ਕਸੂਰੀਆ), ਤਾਰ—ਨਕਟਾ ਵਿਚ ਨਾਚ ਦੇ ਤਾਲ ਨਾਲ
ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

‡ ‡ ‡

ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਿਆ, ਸੁਹਣਿਆ, ਦੁਲਿਆ !
ਕਰ ਦਿਓ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ !
ਕੁੱਠ ਪਉ ਕੁੱਠ ਪਉ ਮੌਜ ਦੇ ਮਾਲਕਾ !
ਫੇਰਾ ਇਕ ਫੇਰ ਚਾ ਪਾਉ ਖਾਂ ਦਯਾਲ !
ਨੀਲਾ ਕੁਪਾਉਂਦੇ, ਠੁਮਕ ਠੁਮਕਾਉਂਦੇ,
ਚਲਦੇ ਅਠਖੇਲੀਆਂ ਵਾਲੜੀ ਚਾਲ,
ਉਗਮਦੇ ਸੂਰ ਦੇ ਤੇਜ ਜਿਉਂ ਚਮਕਦੇ,
ਬ੍ਰਹਮਦੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਕਲਗੀ ਦੇ ਨਾਲ,
ਤੇਜ ਪਰਤਾਪ ਦੇ ਰੰਗ ਰੰਗੀਲੜੇ
ਨੈਣੇ ਵਰਸਾਉਂਦੇ ਰੱਬੀ ਜਲਾਲ,
ਆ ਜਾਓ ਆ ਜਾਓ ਹੁਣ ਦੇਰ ਨ ਲਾਉਣੀ
ਆ ਜਾਓ ਛੇਤੀ, ਹੇ ਬੇਟੇ ਅਕਾਲ !
ਖਾਲਸਾ ਖੜਾ ਉਡੀਕਾਂ ਪਿਆ ਕਰਦੇ,
ਬੀਤਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸਦੀਆਂ ਤੇ ਸਾਲ ।
ਦੇਰ ਨਾਂ ਲਾਉ, ਹੁਣ ਆ ਜਾਓ ਪਿਆਰੇ
ਕਰ ਦਿਓ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਕਲੀਆਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧਿ ਸਦੱਕੜੇ !

ਅੱਜ ਨਸੀਮ ਜਦੋਂ ਕਲੀਆਂ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ :-
'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਲ ਆਸਣ, ਪੱਕੀ ਏਹ ਅਵਾਈ ।'
ਸੁਣ ਕਲੀਆਂ, ਭਰ ਚਾਉ ਆਖਿਆ:- 'ਸਹੀਓ ਅੱਜ ਨ ਖਿੜਨਾ'
'ਕਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਆਯਾਂ ਕੱਠੀ ਦੇਈਏ ਮੁਸ਼ਕ ਲੁਟਾਈ' ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਨੁਛਾਵਰ-ਕੁਲ

'ਪੋਣ ਲੁਕੇ ਪਾਣੀ' ਨੇ ਸਹੀਓ ! ਜਾਂ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਪਾਈ :
'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਲ ਆਸਣ ਪਯਾਰ ਛਹਿਬਰਾਂ ਲਾਈ'
ਪੋਣ ਕੁੱਛੜੋਂ ਤਿਲਕ ਰਾਤ ਨੂੰ, ਸ਼ਬਨਮ ਰੂਪ ਬਣਾਕੇ
ਵਿਛ ਗਯਾ ਸਾਰਾ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ:- 'ਚਰਨ ਧੂੜ ਮੁਖ ਲਾਈ' ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ-ਫੁੱਲ !

'ਅੱਜ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਸਣ' ਕਹਿੰਦੀ ਮਾਲਣ ਗਈ ਬਗੀਚੇ,
ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਚਾਉ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ :- 'ਆਪਾ ਭੇਟਾ ਦੀਚੇ ।'
ਇਕ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਪਏ ਆਖਣ 'ਤੋੜ ਸਾਰਿਆਂ ਲੈ ਚਲ
'ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਨਜ਼ਰ ਅਸਾਨੂੰ ਕੀਚੇ' ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਬੁਲਬੁਲਾਂ ਦੀ ਅਭਿਲਾਖ !

ਚੜ੍ਹ ਅਸਮਾਨੀਂ ਚੰਦ ਕੂਕਿਆ :- 'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕਲ ਆਸਣ ।'
ਬੁਰਮਟ ਘੱਤ ਬੁਲਬੁਲਾਂ ਧਾਈਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਵਾਕ ਬਿਲਾਸਨ :-
'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਪਯਾਰੇ ਕੀਰਤਨ ਚਲੋਂ ਸੁਣਾਈਏ,
'ਤੂੰ ਪਏ ਤਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਸਣ ।'

ਪਰਦੇਸੀਂ ਗਈ ਕੋਇਲ ਦੀ ਅਰਜ਼ੋਈ !

ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਸਾਰੀ ਸੁਹਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ !
ਤੁਸੀਂ ਔਣਾ, ਸਾਨੂੰ ਸਮੇਂ ਫਿਰੰਦੇ ਤੋਰਿਆ ਹੋਰ ਜਹਾਨ¹ !
ਕੋਇਲ ਕੂਕ ਵਿਲਕ ਇਕ ਮੇਰੀ ਸਦਾ ਲਵਾਂ ਤੁਧ ਨਾਮ !
ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ 'ਲਿਵ ਨ ਟੁੱਟੇ' ਕੋਇਲ ਮੰਗਦੀ ਦਾਨ !

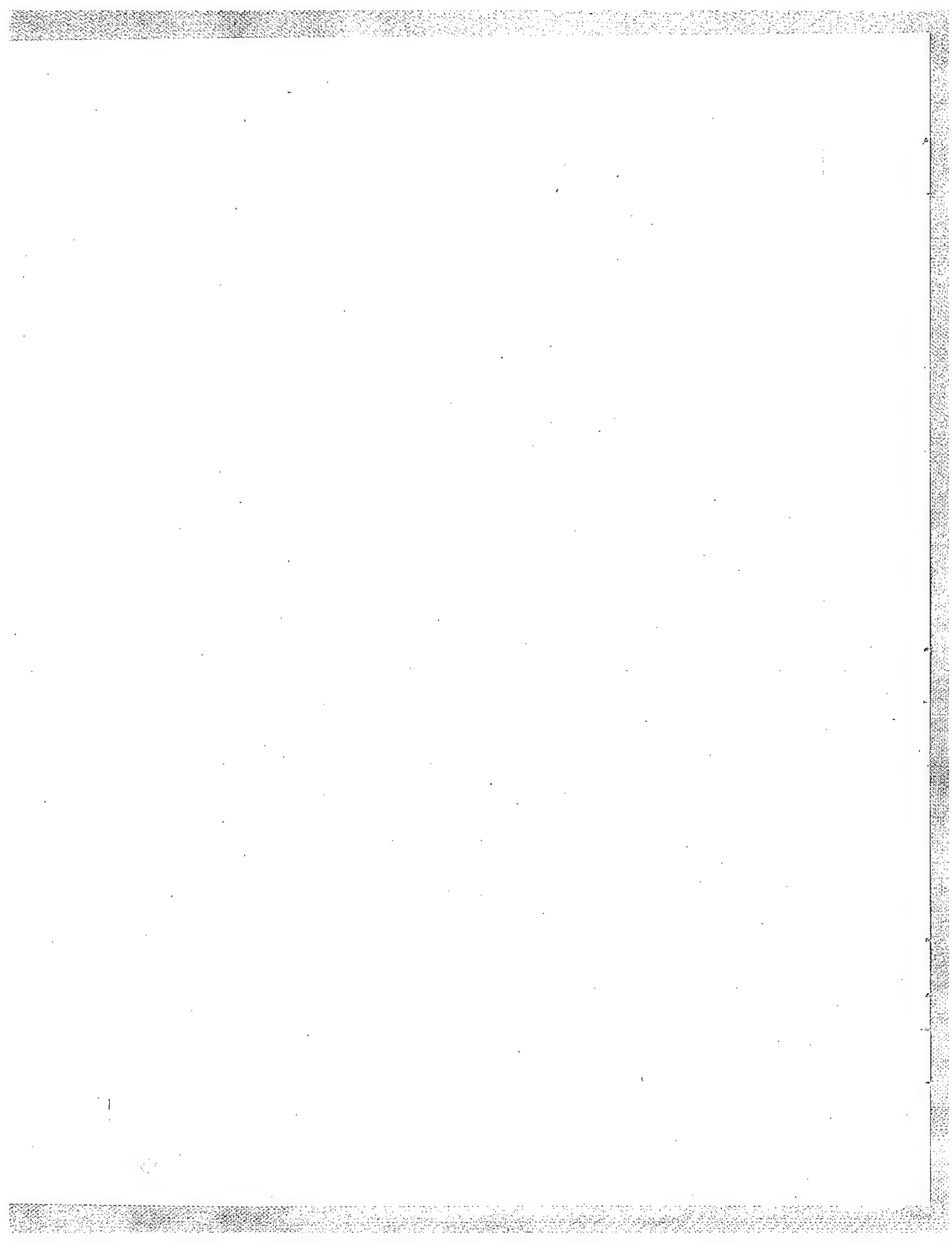
¹ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਗੁਰਪੁਰਬ ਕੱਤਕ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਇਲ ਤਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।

ਪੀਲੀਆਂ ਪਰੀਆਂ !

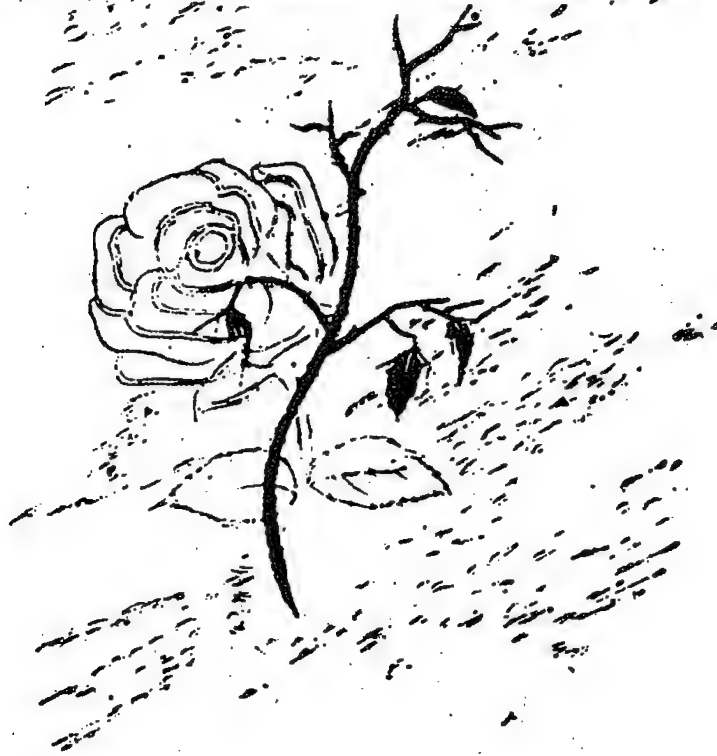
ਬਲ ਸੁੱਕੇ ਸਨ, ਬਨ ਬੀ ਸੁਕ ਗਏ; ਜੂਹਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਰੀਆਂ ।
ਖਿੜ ਖੜੋਤੀਆਂ ਸਰ੍ਹੋਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਮਾਨੋਂ ਪੀਲੀਆਂ ਪਰੀਆਂ—
—ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਦਰਸ-ਤਾਂਘ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ,
ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਨੂੰ ਹਨ ਖੜੀਆਂ ਹਥ ਤੇ ਜਿੰਦਾਂ ਧਰੀਆਂ ।

ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਅੰਕ ਸਮਾਵੇ

ਮੈਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧੋਵੇ ਤੇ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਾਵੇ
ਤੇ ਰੰਗਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪੁਆਵੇ,
ਮੁੱਲ ਪਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਹਾਜ਼ਰ ਹਜ਼ੂਰੀ
ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਰੀ ਪੁਰਾਵੇ ।
ਸ਼ਰਣ ਲਈਂ ਉਸ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ
ਆਪਾ ਚਾ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਵੀਂ,
ਜੋ ਫਰਸ਼ ਤੋਂ ਉੱਠੇ ਤੇ ਅਰਸ਼ ਤੇ ਜਾਵੇਂ
ਤੇ ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਅੰਕ ਸਮਾਵੇਂ ।

ਕੰਡ ਮਹਿਲੀ

ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ

ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸੁਰ ਤਾਲ

ਇਸ ਬਾਰਾਂ ਮਾਹ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਦੇ ਰਾਗ ਤਾਰ ਸੁਰ ਦੋ ਹਨ। —

੧. ਰਾਗ—ਭੈਰਵੀ, ਤਾਰ—ਤਲਵਾਰਾ ।
ਲਯ—ਵਿਚਲੇ ਮੇਲ ਦੀ ।
੨. ਰਾਗ—ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰੀਆ । ਤਾਰ—ਚੰਚਲ ।
ਲਯ—ਬੈਠਵੀ ।

ਚੇਤ

ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਚੇਤਰ ਸੁਹਾਵਾ,
ਮਿਠੀਆਂ ਵਗਣ ਹਵਾਈਂ,
ਬਾਗ਼ੀਂ ਖਿੜੀਆਂ ਬਹਾਰਾਂ,
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਫੁਲ੍ਹ ਫੁਲ੍ਹ ਪਈਆਂ ।
ਕੰਤੇ ਆਣ ਸੁਣਾਈ
ਕੋਈ ਕੂਚ ਤਿਆਰੀ,
ਉਡ ਗਏ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਤੋਤੇ,
ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰਹੀਆਂ ।
ਹਾਏ ! ਚੇਤਰ ਮਹੀਨੇ
ਕੰਤੇ ਕੀਤੀ ਤਿਆਰੀ;
ਲੀੜੇ ਤਰਲੇ ਬਬੇਰੇ
ਪੇਸ਼ ਕੋਈ ਨ ਗਈਆ ।
ਚੜ੍ਹ ਪਯਾ ਘੋੜੇ ਤੇ ਮਾਹੀ
ਬਣਕੇ ਢੱਲ ਸਿਪਾਹੀ,
ਤੁਰ ਗਯਾ ਦੂਰ ਮੁਹੀਮੀ,
ਮੈਂ ਵਿਚ ਡੱਬਾਂ ਦੇ ਪਈਆਂ ।

ਵੈਸਾਖ

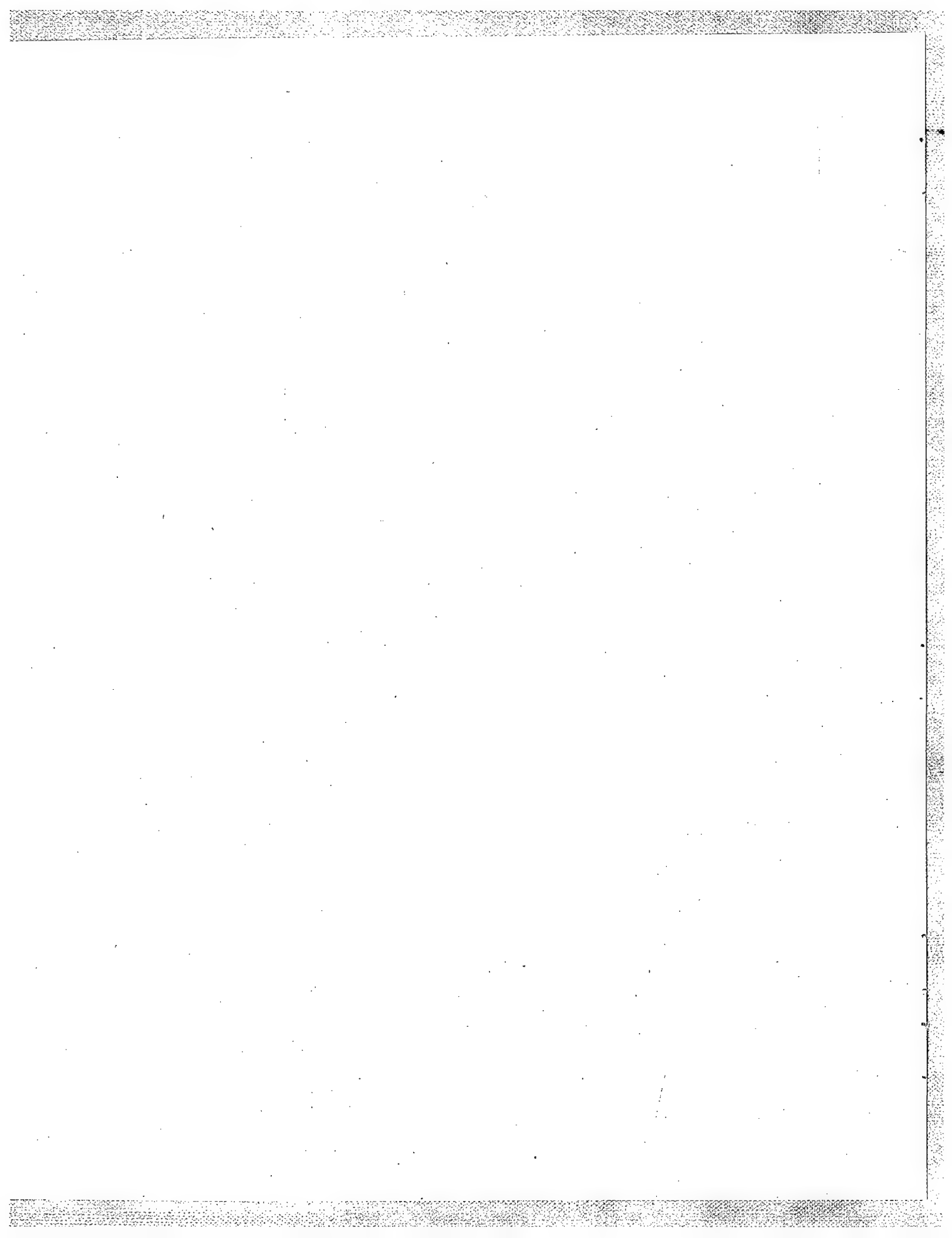
ਰੋਂਦਿਆਂ ਆ ਗਈ ਵਿਸਾਖੀ
ਸਾਨੂੰ ਚਾਉ ਨ ਕੋਈ,
ਘਰ ਘਰ ਸੀਰੇ ਤੇ ਮੰਡੇ,
ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਅੱਗ ਨ ਪਈਆ ।

ਜੇਠ

ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਜੇਠ, ਵੇ ਕੰਤਾ ।
ਤਪੀਆਂ ਭੋਆਂ ਤੇ ਵਾਵਾਂ,
ਅੰਦਰ ਧੁਖਦਾ ਵਿਛੋੜੇ
ਫੇਜ਼ੇ ਲੁਫ ਲੁਫ ਰਹੀਆਂ ।
ਲੋਆਂ ਮੈਨੂੰ ਚਾ ਘੱਲੀ,
ਜੇਠਾ ! ਅਰਬਾਂ ਹਾਂ ਕਰਦੀ,
ਤੱਤੀ ਵਾਉ ਦਾ ਝੱਲਾ
ਲੱਗੇ ਸਾਂਈ ਨ ਦੇਹੀਆਂ ।

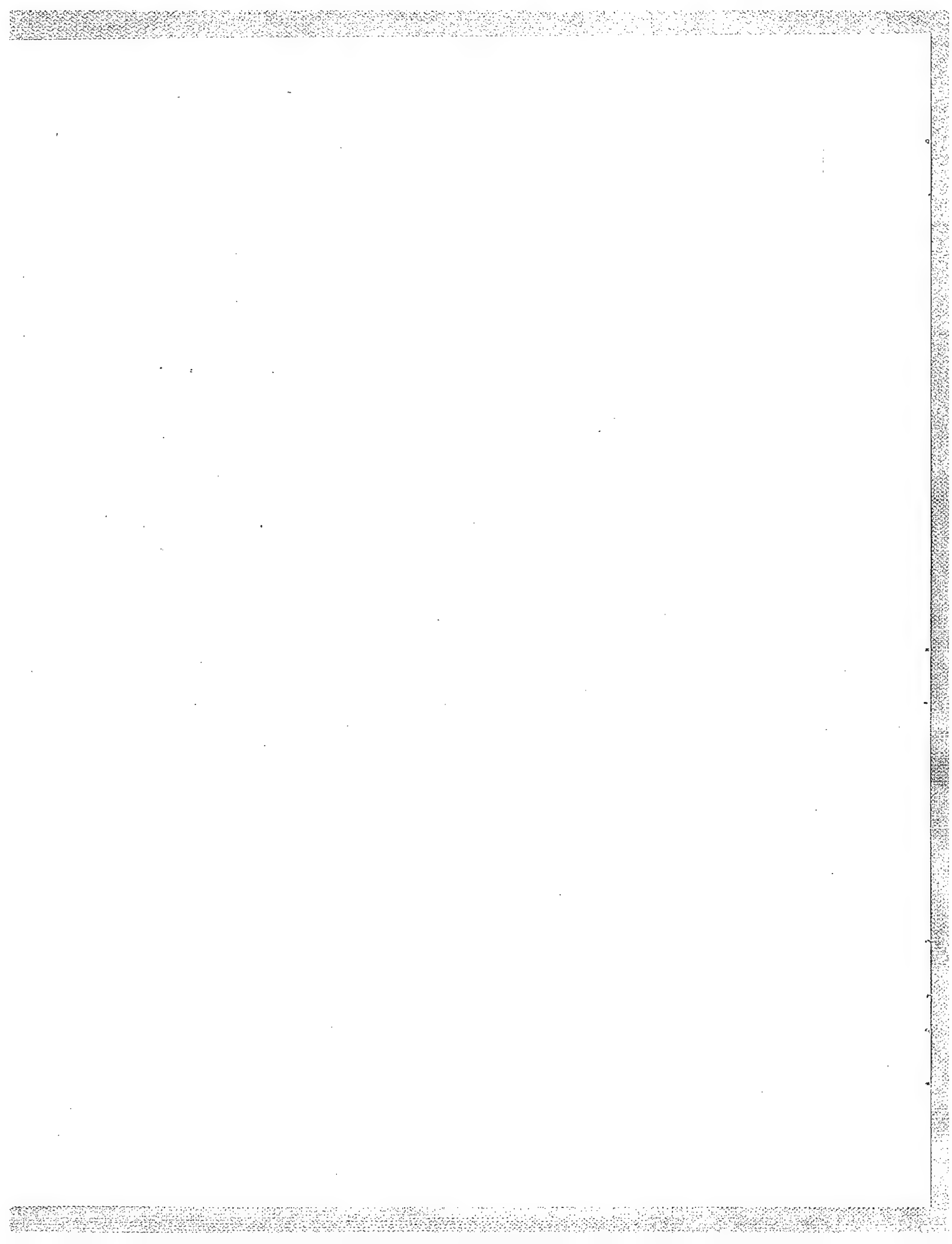
ਹਾੜ

ਚੜ੍ਹਿਆ ਹਾੜਾਂ ਮਹੀਨਾ,
ਬਾਰਾਂ ਭੱਠ ਤਪੋਂਦੇ,
ਲੋਂਦੇ ਕਾਵਾਂ ਤੇ ਚਿੜੀਆਂ,
ਮੈਂ ਵਧ ਸਹਿਕਦੀ ਪਈਆਂ ।
ਹਿਕ ਦੁਖ ਅਪਣਾ ਵਿਛੋੜਾ,
ਦੁਜੇ ਮਾਹੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ,
ਘੁੱਟ ਸਬਰਾਂ ਦੇ ਪੀ ਪੀ
ਵਿਚ ਹਾਵਜਾਂ ਦੇ ਪਈਆਂ ।
ਤੇਰੇ ਵੀਰਾਂ ਤੇ ਛਾਤੇ
ਜਦੋਂ ਜਾਂਦੇ ਨੀ ਧੁੱਪੇ,
ਤੇਨੂੰ ਤੁਰਦਜਾਂ ਨੂੰ ਛਤਰੀ
ਕਾਹਨੂੰ ਲੈ ਮੈਂ ਨ ਦਈਆ !
ਸੂਰਜ ! ਤਪੀਓ ਨ ਓਥ
ਜਿੱਥੇ ਪੀਆ ਗਿਆ ਵੇ !
ਲੂਓ ! ਠੰਢੀਆਂ ਹੋ ਵਗਣਾ
ਜਿੱਥੇ ਜਿੰਦੀ ਮੈਂ ਗਈਆ !
ਛਾਇਆ ਮਿਹਰਾਂ ਦੀ ਪਾਈਂ,
ਮੇਰੇ ਸੁਹਣਿਆ ਰੱਬਾ !
'ਮਾਹੀ-ਦੇਸ਼' ਜੋ ਗਰਮੀ
ਪੈਂਦੀ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਭਈਆਂ ।

ਸੇਵੇ ਸਾਈਆਂ ਜੀਤ

ਪ੍ਰਾਰੰਭ

ਮੇਰੇ ਗੀਤ !
ਮੇਰੇ ਗੀਤ, ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !
ਤੁਸਾਂ ਲਈ ਗਾਏ ਗਏ ਗੀਤ, ਕਿੱਥੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?
ਚੁਪ ਚੁਪਾਏ ਟੁਰ ਗਏ, ਹਾਇ ਕਿਉਂ ?
ਮੇਰੀ ਦਿਲ-ਵੀਣਾਂ ਦਾ ਠਾਠ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਉਂ ?
ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਬ੍ਰਾਟ, ਪਯਾਰੀ ਪਯਾਰੀ ਕੰਬਣੀ
ਤਾਰਾਂ, ਤਰਬਾਂ ਦੀ, ਕਿਉਂ ਖਲੋ ਗਈ ਏ ?
ਹੁਣ ਮੈਂ, ਸਾਂਈਆਂ ਮੇਰੇ ! ਕੀ ਭੋਟਾ ਕਰਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ?
ਹੁਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਘੱਲਾਂ ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕ ਸ਼ਵਣ-ਮੰਡਲ
ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਅਪਣੀ ਬਾਲ-ਚੋਜੀ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਕਰੇ ?

... ..

ਮੇਰੇ ਗੀਤ—
ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀ ਦੇ 'ਗੀਤ-ਸੋਹਿਲੇ'
ਹਾਂ,
ਪਰਤ ਆਓ, ਪਰਤ ਆਓ ਸੁਹਣਿਓ !
ਕੱਸ ਦਿਓ ਆਕੇ ਮੇਰੀ ਦਿਲ-ਵੀਣਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਤਰਬਾਂ !
ਕਰੋ ਫਿਰ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਕੱਸੀਆਂ ਉਤੇ,
ਛੱਡ ਦਿਓ ਸੁਰਾਂ ਦਿਲ-ਖਿੱਚ
ਤੇ ਨਗਮੇ ਦਿਲਚੀਰ,
ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿਓ ਫੇਰ ਬ੍ਰਾਟਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਮਨ,
ਉਨਣ ਤਰੰਗਾਂ ਸਾਗਰੋਂ ਆਈ ਪੈਣ ਵਾਛੂ
ਛਿੜ ਪਏ ਮੇਰਾ ਚੁਪ ਗਲਾ, ਬੋਲਦੀ ਬੁਲਬੁਲ ਵਾਛੂ,
ਹਾਂ ਬਾਲ-ਗਲੇ ਦੀਆਂ ਬਿਬਕਦੀਆਂ ਬਿਬਕਦੀਆਂ
ਤਾਨਾਂ-ਰੀਰੀਆਂ ਪਹੁੰਚ ਪੈਣ
ਤੁਸਾਂ— ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ — ਦੀ
ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ।

ਜੀਉ ਆਇਆਂ ਨੂੰ

ਲੁਕੇ ਰਹੇ ਹੋ ਬਦਲਾਂ ਉਹਲੇ
ਦਿਨ ਕਿੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਸੋਹਣੇ ਸੂਰ !

ਸਿਕਦੀ ਵਿੱਚ ਉਡੀਕਾਂ, ਤਰਸਾਂ,
ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇ ਮੁੜ ਤੇਰਾ ਨੂਰ ।
ਆਪੇ ਅੱਜ ਉਦੇ ਹੋ ਆਏ,
ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ, ਜਮ ਜਮ ਆਉ !
ਦਰਸਨ ਤੇਰੇ ਚਾਉ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ,
ਧਰਤਿ ਅਕਾਸ਼ ਨੂਰ ਭਰਪੂਰ ।

ਵਿਛਿਆ ਰਹੁ

ਵਿਛ ਜਾ ਵਾਛ ਦੁਲੀਚੇ ਦਰ ਤੇ
ਵਿਛਿਆ ਰਹੁ, ਮਨ ! ਵਿਛਿਆ ਰਹੁ ।
ਜ਼ੋਰ ਨ ਕੱਈ, ਹੱਠ ਨ ਰੱਤੀ,
ਆਪਾ ਭੋਟਾ ਧਰਕੇ ਬਹੁ ।
ਧਰਤੀ ਜਿਵੇਂ ਵਿਛੀ ਧਰਿ ਆਸ਼ਾ
ਮਿਹਰਾਂ-ਮੀਂਹ ਉਡੀਕਾਂ ਵਿਚ,
ਮਿਹਰਾਂ-ਮੀਂਹ ਵਸਾਵਣ ਵਾਲਾ
ਤੁਨਸੀ ਆਪੇ ਤੇਰਾ ਸ਼ਹੁ ।

ਸਦਕੇ ਤੇਰੀ ਜਾਦੂਗਰੀ ਦੇ

ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ, ਧੁਰ ਅੰਦਰ, ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਦੇ
ਕਿਸੇ ਉਹਲੇ ਲੁਕੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ !
ਹਾਂ,
ਟੁੰਬਨੇ ਓ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਗੀਤਕ ਟੁੰਬਾਂ ਨਾਲ,
ਜਗਾ ਦੇਨੇ ਓ ਤਰਬਾਂ ਤਾਰਾਂ
ਅੰਦਰਲੇ ਦੀਆਂ,
ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਗੀਤ
—ਤੁਸਾਂ ਜੀ ਦੇ ਬਿਰਹੇ, ਤੁਸਾਂ ਜੀ ਦੇ ਮਿਲਨ ਦੇ ਤਰਾਨੇ—
ਜੋ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਦੂਗਰੀ ਮੇਰੇ ਹੀ ਉਤੇ ।
ਮੇਰੀ ਮੈਂ ਬਿਰ ਬਿਰ ਤੁੱਕਦੀ
ਰਹਿ ਜਾਨੀ ਏ ਕੰਬਦੀ ਤੇ ਬਰਰਾਂਦੀ ।

... ..

ਨੀਂਦ, ਹਾਂ ਖੱਸ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹੋ ਮੇਰੀ ਨੀਂਦ !
ਜਾਗ, ਹਾਂ ਲਰਜਦੀ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਾਗ,
ਜਿਵੇਂ ਲਰਜਦੀ ਏ ਤਿੱਲੇ ਦੀ ਤਾਰ
ਸੁੰਦਰੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਾਲ ਪਲਮਦੀ ।

... ..

ਆਹ ਪ੍ਰੀਤਮ !
ਦਿੱਸਣ ਦੇ ਉਹਲੇ ਲੁਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ !
ਕੋਲ ਕੋਲ ਪਰ ਦੂਰ ਦੂਰ,
ਦੂਰ ਦੂਰ ਪਰ ਕੋਲ ਕੋਲ,
ਸਦਕੇ ਤੇਰੀ ਜਾਦੂਗਰੀ ਦੇ ।

... ..

ਰਸਨਾ ! ਚੁਪ !
ਹਾਂ ਕੰਬਦੀ ਬਰਕਦੀ ਰਸਨਾ ਚੁਪ ।
ਸਖੀਏ !
ਏਥੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾਅ ।

ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ ਬਾਲੀ ਉਮਰੇ

ਬਾਲੀ ਸਾਂ ਮੈਂ ਅਜੇ ਇਕ ਬਾਲੀ ਖੇਲਦੀ,
ਖੇਲਦੀ ਸਾਂ ਗੁਡੀਆਂ ਪਟੋਲੇ ਬਾਲਿ ਮੈਂ ।
ਸਹੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਂਦੀ ਸਾਂ ਮੈਂ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਬਾਲ
ਤੇ ਗਾਂਦੀ ਸਾਂ ਮੈਂ ਗੀਤ ਅਪਣੇ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ।
ਬਾਲੀ ਸੀ ਵਰੇਸ ਮੇਰੀ ਅਜੇ ਅਨਜਾਣ ।

... ..

ਸੁਤੀ ਪਈ ਘੂਕ ਸਾਂ ਮੈਂ ਬਚਪਨੇ ਦੀ ਨੀਂਦ,
ਕੋਲ ਸੀ ਨ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਦਾਈ, ਮਾਈ, ਬਾਪ ।
ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਚਾਂਦਨੀ ਉਹ ਚੰਦ ਅਰਸ ਤੋਂ,
ਤਾਰੇ ਸੁਟ ਰਹੇ ਸਨ ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਲੋਅ—
ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਲੋਅ— ਮੇਰੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਲੋਅ ।
ਆਏ ਤੁਸੀਂ ਹੁਪਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਛੋਪਲੇ
ਚੁੰਮ ਲਿਆ ਮੱਥਾ ਵਿਚ ਚਾਂਦਨੀ ਚਮੱਕ,
ਦਿੱਤੀਓ ਨੇ ਛਾਪ ਪਾਇ ਚੀਚੀ ਉਂਗਲੀ,
ਫੇਰ ਕੰਨਾਂ ਵੱਲ ਝੁਕੇ, ਆਖਿਓ ਨੇ ਕੁਝ ।
ਸੁਤੀ ਪਈ ਮੈਂ ਖਬਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਗਦੀ,
ਚਲੇ ਗਏ ਛੋਪਲੇ ਤੇ ਹੋਰ ਛੋਪਲੇ ।

... ..

ਜਾਗੀ, ਫੇਰ ਜਾਗੀ ਮੈਂ ਸਾਂ ਬਾਲੀ, ਨੀਂਦਰੋਂ,
ਤੱਕਾਂ ਹੋਰ ਹੋਈ, ਮੈਂ ਹਾਂ ਹੋਰ ਹੋ ਗਈ,
ਹਾਂ, ਉਪਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸਾਂ, ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ।
ਸੋਚਾਂ ਪਈ,—‘ਗਈ ਸਾਂ ਗੁਆਚੀ ਮੈਂ ਕਿਤੇ ?
ਕਿ ਆਈ ਹਾਂ ਪਰਤ ਮੈਂ ਗੁਆਚੀ ਕਿਧਰੋਂ ?
ਸਮਝੋ ਨਾ ਪਵੇ ਮੇਰੇ ਬਾਲਿ ਬੁੱਧ ਦੇ ।

ਮੱਥੇ ਝਰਨਾਟ ਮੇਰੇ ਛਿੜੇ ਪਲ ਪਲੇ
—ਸੁਹਣੀ ਝਰਨਾਟ ਉਹ ਸੀ ਕੰਬੇ ਲਾਵਣੀ—
‘ਹੋ ਗਿਆ ਕੀ ਮੱਥੇ ਮੇਰੇ ?’ ਸੁਰਤਿ ਨਾ ਪਵੇ ।
ਚੀਚੀ ਪਈ ਕੰਬੇ ਬਰਕਾਵੇਂ ਦਿਲ ਨੂੰ,
ਛਾਪ ਮੈਨੂੰ ਪੈ ਗਈ ਏ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਹੀ
ਤੱਕਾਂ ਫੇਰ ਥੋੜਾ, ਵਿਚ ਹਰਫ ਚਮਕਦੇ
“ਸਾਂਈਆਂ ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ” ਦੇ ਲਿਖਤ ਉੱਕਰੀ ।
ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਝਰਨ ਝਰਨ, ਸੱਦ ਗੂੰਜਦੀ,
“ਸਾਂਈਆਂ ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ” ਦਾ ਗੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
ਲੱਗ ਗਈ ਲੱਲ ਮੈਂ ਅਜਾਣ ਬਾਲਿ ਨੂੰ
“ਸਾਂਈਆਂ ਮੇਰੇ, ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ ਸਾਂਈਆਂ ਮੇਰੇ ਓ !”

... ..

ਆਏ ਸਾਓ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਸੁਪਨ ਵਿਚ ਆਪ,
ਦੇਕੇ ਚਮਕਾਰਾ ਇਕ ਗਏ ਚਮਕਦੇ,
—“ਮੈਂ ਸਾਂ ਮੈਂ” ਆਖਦੇ ਸੰਗੀਤ ਰੰਗ ਵਿਚ,
ਚਾਲੇ ਪਏ, ਚਲੇ ਗਏ, ਠਹਿਰੇ ਨ ਰਤੀਕੁ ।
ਜਾਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਲੱਲ ਸੀਗੀ ਗਈ ਵਧ ਹੋਰ
“ਸਾਂਈਆਂ ਸਾਂਈਆਂ” ਆਖਦੀ ‘ਆ ਜਾਓ ਮੇਰੇ ਕੋਲ
“ਕੋਲ ਕੋਲ ਪਾਸੋਂ ਪਾਸ, ਉਰੇ, ਨਾਲ ਨਾਲ,
“ਆ ਜਾਓ ਜੀ ਸਾਂਈਆਂ ! ਹਾਂ ਆ ਜਾਓ ਜ਼ਰੂਰ ।
“ਆਪਣੇ ਹੋਠੀਂ ਚੁੰਮਿਆਂ ਆ ਤੱਕੋਂ ਬਰਕਦਾ
ਮੱਥਾ ਮੇਰਾ ਤੱਕੋ, ਨਾਲ ਚੀਚੀ ਕੰਬਦੀ—
“ਹਾਂ ਪਾਈ ਛਾਪ ਆਪ ਦੀ ਸਣੇ ਓ ਕੰਬਦੀ;
“ਮੰਗਦੀ ਏ ਛੋਹ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਦੀ,
“ਲੋਚਦੀ ਦੀਦਾਰ ਤੇਰੇ ਨੂਰੀ ਰੂਪ ਦਾ ।”

ਵਡਮੁੱਲੀ ਦਾਤ

ਕਿਸੇ ਦੱਸਿਆ :

ਆਏ ਨੇ ਤੇਰੇ ਰਾਜਨ ਅੱਜ,
ਗਏ ਨੇ ਮੰਦਰ ।
ਮਗਰੇ ਕੀਤੀ ਮੈਂ ਧਾਈ ।

ਅਜੇ ਪਹੁਤੀ ਸਾਂ ਅੱਡੇ

ਕਿ ਕੰਨੀ ਪੈ ਗਈ ਝੁਨਕਾਰ

ਘੁੰਗਰੂ ਝੁਨਕਾਰ ਰਬ-ਘੌੜਿਆਂ ਦੇ ਗਲੇ ਦੀ ।

ਟਕ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖਲੀ ਮੈਂ ਰਾਹ ਦੇ ਉਤੇ,—

ਦਰਸਨ ਮਿਲਣਗੇ, ਹੋਣਗੇ ਦੀਦਾਰ ।

ਤੱਕਦੇ ਹੋਣਗੇ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀ ਰਬ ਤੋਂ ਬਾਰੂ

ਨਜ਼ਰਾਂ ਸਵੱਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ—ਇਕ ਾਹ ।

... ..

ਰਬ ਆ ਗਿਆ ਸੋਚਣ ਦੇ ਨਾਲ,

ਦਿੱਸ ਪਏ ਸੁਹਣੇ ਦੀਦਾਰ :

“ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ !”

ਹਾਂ ਦਿੱਸ ਪਏ ਦੀਦਾਰ ।

... ..

ਪਰ ਲੈ ਗਏ ਰਬ ਨੂੰ ਉਡੰਦੇ
ਹਵਾ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ
ਪਲੇ ਪਲੀ ਵਿਚਕਾਰ ।

ਹਾਂ, ਪੈ ਗਈਆਂ ਲੀਹਾਂ ਸੜਕ ਦੀ ਧੂੜੀ ਵਿਚਕਾਰ ।
ਸੋ ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਲੀਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ
ਮੈਂ ਪੱਥਾਂ ਦੇ ਭਾਰ
ਹਾਂ, ਪੱਥਾਂ ਦੇ ਭਾਰ
ਬਹਿਕੇ
ਚਾਈ ਧੂੜੀ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ
ਲਾਈ ਮੱਥੇ ਤੇ, ਹਾਂ
ਚੜ੍ਹਾਈ ਮੱਥੇ ਤੇ ਸੁਹਣੀ ਰਵਾਲ ।
ਆਖਾਂ: ਮਨਾਂ ! ਕਰ ਵੀਚਾਰ
ਇਹ ਬੀ ਹਈ ਦਾਤ —
ਭਰ ਭਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਨੈਣ,
ਧੂੜੀ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਚੰਮੜੇ;
ਕਰਦੀ ਰਸਨਾ ਪੁਕਾਰ:
ਏ ਵਡ ਮੁੱਲਵੀ ਦਾਤ ।

ਹਾਂ, ਹਈ ਕਰ ਮਾਤ
ਮਿਲਨੀ ਧੂੜੀ ਦੀ ਦਾਤ
ਨਾਲ ਦਰਸਨ ਦੀ ਝਾਤ,
ਏ ਵਡਮੁੱਲਵੀ ਦਾਤ,
ਏ ਵਡਮੁੱਲਵੀ ਦਾਤ ।

ਵਾਂਸ ਦੀ ਟੋਰੀ

ਜਦੋਂ ਗਾਈ ਹਾਂ ਸਾਂਈਆਂ ! ਤੂੰ ਗੀਤ
ਤਦੋਂ ਵੱਸਨੀ ਆ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ੂਰੀ,
ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਹਜ਼ੂਰੀ
ਤਦੋਂ ਆਈ ਏ ਬੰਦੀ ਨੂੰ ਸੂਝ:—
ਤੁਸੀਂ, ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਓ ਗਾਵਿਆਂ ਗੀਤ,
ਮੈਂ ਸਾਂ ਵਾਂਸ ਦੀ ਟੋਰੀ, ਬੇ ਜਾਨ,
ਭਰੀ ਹੋਈ ਸਾਂ ਛੇਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ।
ਤੁਸੀਂ ਭਰਦੇ ਹੋ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ,
ਮੈਂ ਵਾਂਸ ਦੀ ਟੋਰੀ ਨੂੰ ਆਪ
ਪਲਕੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਆਕੇ ਨਿਹਾਲ ।

ਰਸ, ਰਸੀਆ, ਰਸਾਲ

ਵੀਣਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀਣਾ ਪਈ ਆਖੇ:—
'ਤੇਰੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਚਾੜ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਰੰਗਣ' ।
ਵੀਣਕਾਰ ਨੇ ਪਰੇ ਚਾ ਰੱਖੀ
ਦਿੱਤੀ ਨਾਲ ਗਿਲਾਫ ਲਪੇਟ,
ਤਦੋਂ ਆ ਗਈ ਵੀਣਾਂ ਨੂੰ ਹੋਸ਼:—

ਮੈਂ ਸਾਂ ਲੱਕੜੀ, ਤੰਦੀ ਤੇ ਤਾਰ,
ਜਿੰਦ ਹੀਣੀ ਸੀ ਮੈਂਡੜੀ ਦੇਹਿ ।
ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਂਈਆਂ ਦਾ ਜਾਦੂ ਅਮੋਟ
ਭਰ ਦੇ ਦਾ ਸੀ ਨਾਲ ਸੰਗੀਤ,
ਰਗੋ ਰੇਸ਼ਾ ਮੇਰਾ ਤਾਰ ਭਾਰ,
ਤਦੋਂ ਬੋਲਦੀ ਸਾਂ ਪਯਾਰ ਪਯਾਰ,
ਫੇਰਾ ਸਾਂਈਆਂ ਸੀ ਗਾਂਦਾ ਮੈਂ ਨਾਲ,
ਮੋਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਸੁਣਦਾ ਸੰਗੀਤ,
ਹਾਂ, ਗਾਂਦਾ ਵਜਾਂਦਾ ਸੀ ਆਪ,
ਫੇਰ ਝੁੰਮਦਾ ਸੀ ਆਪੇ ਆਪ,
ਰਸ ਲੈਂਦਾ ਸੀ ਆਪ ਰਸਾਲ ।

... ..

ਵਾਹ ਵਾ ਚੌਜ, ਤੇਰੇ, ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !
ਤੇਰੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤੇਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ,
ਝੁੰਹੋ ਗੀਤ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਸੁਆਦ,
ਰਸ, ਰਸੀਆ ਤੇ ਆਪ ਰਸਾਲ ।

ਮਿਲ ਵੇਲਾ ਉ

ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ,
ਉੱਮਲ ਉੱਮਲ ਬਾਂਹ ਉਲਾਰਾਂ,
'ਸਾਂਈਆਂ' 'ਸਾਂਈਆਂ' ਹਕਲਾਂ ਮਾਰਾਂ,
ਤੂੰ ਸਾਜਨ ਅਲਬੇਲਾ ਤੂੰ ।
'ਤਰਕੇ ਆਵਾਂ' ਜ਼ੋਰ ਨ ਬਾਂਹੀ,
ਸੂਕੇ ਨਦੀ ਕਾਂਗ ਭਰ ਆਹੀ,
'ਤਰਕੇ ਆਵਾਂ' ਰਾਹ ਨ ਕਾਈ,
ਸਾਜਨ ਸਖਾ ਸੁਹੇਲਾ ਤੂੰ ।
ਤੁਲਹਾ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ,
ਘਸ ਘਸ ਹੋਇਆ ਅੱਧੋਰਾਣਾ,
ਚੱਪੇ ਪਾਸ ਨ, ਕਈ ਮੁਹਾਣਾ,
ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਦੁਹੇਲਾ ਉ ।
ਬੱਦਲਵਾਈ ਕਹਿਰ ਹਵਾਈ,
ਉਡਨ ਖਟੋਲੇ ਵਾਲੇ ਭਾਈ,
ਧੂਮ ਮਚਾਈ, ਦਈ ਦੁਹਾਈ:
—'ਏ ਨਾ ਉਡਣ ਵੇਲਾ ਉ' ।
ਬੇ ਵਸੀਆਂ ਹਦ ਟੱਪੀਆਂ ਸਾਂਈਆਂ !
ਤਾਂਘ ਮਿਲਣ ਦੀ ਦੂਣ ਸਵਾਈਆ,
ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ, ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !
ਆ ਆਪੇ ਕਰ ਮੇਲਾ ਤੂੰ !
ਤੂੰ ਸਮਰੱਥ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ,
ਜੇ ਚਾਹੇਂ ਕਰ ਸਕੇਂ ਸੁਖਾਲਾ,
ਫਿਰ ਤੂੰ ਮਿਹਰਾਂ ਤਰਸਾਂ ਵਾਲਾ ।
ਕਰ ਛੇਤੀ 'ਮਿਲ-ਵੇਲਾ, ਉ' ।

ਚਾਹੋ ਹੈ ਅਲਬੇਲਾ ਤੂੰ !
ਪਰ
ਸਾਜਨ ਸਖਾ ਸੁਹੇਲਾ ਤੂੰ !
ਆ ਆਪੇ ਕਰ ਮੇਲਾ ਤੂੰ !
ਕਰ ਛੇਤੀ 'ਮਿਲ-ਵੇਲਾ' ਉਂ !

ਜਾਂਦਾ ਆਪ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰ

ਮੈਂ ਬਕਰੀਆਂ ਚਾਰਦਾ,
ਦੁਪਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਬੱਕੀ,
ਚਿਨਾਰ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਪੱਥਰ ਸ਼ਿਲਾ ਤੇ ਬੈਠੀ ਨੂੰ
ਮੇਰੇ ਰਾਜਨ ! ਤੇਰੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ
ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ:—
'ਰਾਤ, ਹਾਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ

ਆ ਮਹਿਲੀ, ਖੜਕਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ
ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਮਹਲ ਦਾ—
ਪਿਛਵਾੜੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ।
ਖੋਲੇਗਾ ਆਪ ਆ ਰਾਜਾ
ਅਪਨੇ ਕਿਵਾੜ ।

ਹਾਂ, ਹੁਲਦੀਏ ਖੁਲਦੀਏ !
ਭਾ ਗਿਆ ਏ ਰਾਜਾ ਨੂੰ,
ਤੇਰਾ ਲੀਰਾਂ ਲਪੇਟਿਆ ਰੂਪ ।

... ..

ਕੰਬਦੀ ਤੇ ਓਦਰਦੀ
ਕਦੇ ਅਮੰਨਾ ਕਰਦੀ
ਕਦੇ ਹਾਸੀ ਸਮਝਦੀ,
ਮੈਂ ਤੁਰ ਹੀ ਪਈ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ।
ਤੁਰਦੀ ਤੇ ਠਹਿਰਦੀ,
ਕਦੇ ਨੁਮਕਦੀ, ਕਦੇ ਬਿਰਕਦੀ,
ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰ
ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਖੁਲੋ ਕਿਵਾੜ ।

... ..

ਮੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਨੇ ਆਂਦੇ ਮੇਘ
ਆ ਜੁੜੇ ਨੇ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼,
ਛਾ ਗਿਆ ਹਨੇਰਾ ਚੁਫੇਰ,
ਆਈ ਨੁਹਕਰਾਂ ਖਾਦੀ ਮੈਂ ਦੇਰ
ਲੱਪਦੀ ਆਸਾ ਦਾ ਲੜ ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ
ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰ,
ਰਾਜਾ ਜੀ ! ਖੁਲੋ ਕਿਵਾੜ ।

... ..

ਲਹਿ ਪਈਆਂ ਨੀ ਬੂੰਦਾਂ ਹੁਣ, ਹਾਇ,
ਝੁੱਲ ਪਈ ਏ ਨੇਰੇ ਦੀ ਪੋਣ,

ਮੇਰੇ ਰਾਜਾ !

ਗੜ੍ਹਕਦੀ ਏ ਬਿਜਲੀ ਅਕਾਸ਼,
ਨਾਲ ਗੱਜਦੀ ਏ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ।
ਚੁੰਧਿਆਂਦੀ ਏ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਿਸ਼ਕ,
ਪਰ ਦਿਖਾ ਜਾਂਦੀ ਏ ਬੰਦ ਕਿਵਾੜ,
ਖੋਲ੍ਹ ਆਪਣੇ ਬੰਦ ਕਿਵਾੜ ।

... ..

ਕਿਥੇ ਓ ਬੰਦ ਕਿਵਾੜ ?
ਮੈਂ ਤਾਂ ਮਰ ਗਈ ਸਾਂ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰ
ਤੇਰੇ ਦੇਖਕੇ ਬੰਦ ਕਿਵਾੜ,
ਖਾਕੇ ਮੀਹਾਂ ਦੀ ਹਾਇ ਬੁਛਾੜ ।

... ..

ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਹੈ ਆਪਣੀ ਛੰਨ—
ਕੁੱਲੀ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕਾਨਿਆਂ ਦੀ ਛੰਨ,
ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਹਾਰਾਜ—
ਰਾਜਾ ਜੀ ਰਾਜਾ ਮਹਾਰਾਜ ।
ਕਿਵ ਗਏ ਹੋ ਆ ਮੇਰੀ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਛੰਨ ?
ਕਿਵ ਗਈ ਹਾਂ ਆ ਦੇਖ ਬੰਦ ਕਿਵਾੜ ?

... ..

ਲੈਕੇ ਬੁੱਲੀ ਦੇ ਮੈਂ ਵਿਚਕਾਰ
ਕੀਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਉਘਾੜ :—
"ਜੇਹੜੇ ਕਰਦੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ
"ਓਹ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰ
"ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਜਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਦਾਰ ।
"ਪਰ ਕਰਦਾ ਮੈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ,
"ਜਾਂਦਾ ਆਪ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰ,—
"ਦੁਆਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੇਰਾ ਦੁਆਰ ।"

ਹਜ਼ੂਰੀ

ਸਹੀਓ ਨੀ ਸ਼ਹੁ ਆਪ ਨ ਆਯਾ,
ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਨਿਜ ਘੱਲ ਹਜ਼ੂਰੀ
ਕਰ ਲਿਆ ਹਾਜ਼ਰ ਸਾਨੂੰ ਆਪ,
ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ, ਜ਼ੋਰੋ ਜ਼ੋਰੀ
ਕਰ ਲਿਆ ਹਾਜ਼ਰ ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਰੀ —
ਕੋਲੋ ਕੋਲ ਤੇ ਨਾਲੋ ਨਾਲ,
ਦੂਰੀ ਸੱਟੀ ਦੂਰ ਨਿਕਾਲ,
ਸਾਈਆਂ ਜੀ ਦਾ ਤੱਕ ਕਮਾਲ
ਦੂਰੀ ਸੱਟੀ ਦੂਰ ਨਿਕਾਲ ।

ਸਾਂਈਆਂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਆਣ

ਏ ਕੌਣ ਹਨ ਜੋ ਆਖਦੇ ਹਨ:

“ਤੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀ ਸਿਆਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ” ?

ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !

ਸਿਆਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇਨੂੰ !

ਤੇਰੀ ਡੁਲ੍ਹ ਡੁਲ੍ਹ ਪੈ ਰਹੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੋਂ

ਜੋ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੇ ਪਈ ਪੈਂਦੀ ਏ ।

ਸਿਆਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕੰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇਨੂੰ !

ਤੇਰੀ ਸੰਗੀਤਕ ਸ਼ਬਦ ਗੂੰਜ ਤੋਂ

ਜੋ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਸਾਰੇ ।

ਹਾਂ ਉਛਲ ਕੁੱਦ ਨਚਦੀਆਂ

ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਸਿਆਣ ਦੇ ਦੋਂਦੀਆਂ ਹਨ

ਮਗਜ਼ਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇਰੀ, ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ

ਫੇਰ ਤੂੰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ

ਸਿਆਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇਨੂੰ

ਤੇਰੀ ਝਰਨ ਝਰਨ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਛੋਹ ਤੋਂ ।

...

ਤੇਰੀਆਂ ਝਰਨ ਝਰਨ ਪੈ ਰਹੀਆਂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੂੰਦਾਂ,

ਜੋ ਪਪੀਹੇ ਵਰ

ਕੁਕੜਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਆ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ

ਕਿਸੇ ਸੁਆਤੀ ਨਛੱਤਰੇ,

ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇਰੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸੁਆਦ

ਰਵਾਨੀ ਰਸਨਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ

ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਰਸੀਆਂ ਤੋਂ ਰਸ ਉੱਚਿਆਂ ਨੂੰ

ਹਾਂ !

ਲਖਾ ਦੇਨੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪ :

—ਦਾਈ ਫੁੱਲਾਂ ਸਿਹਰੇ ਕਰਦੇ —ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਅਪਣੇ ਮਨ ਮੰਡਲ ਪਿਛਵਾਰ ਖਲੋਤੇ —

ਕਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ, ਪਿੱਛੇ ਹਟਦੇ

ਰਲਦੇ, ਵੱਖ ਹੁੰਦੇ, ਘੁਟ ਘੁਟ ਮਿਲਦੇ,

ਮਿਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ,

ਨਦੀ-ਸਾਗਰ ਦੇ ਸੰਗਮ ਵਾਂਗੂ ।

ਨਿੱਕੀ ਗੋਦ ਵਿਚ

ਅਜ ਨੂਰ ਦੇ ਤੜਕੇ

ਜਦੋਂ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ ‘ਸਵੇਰ’ ਅੰਗੜਾਈਆਂ

ਪਹੁ ਫੁਟਾਲੇ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ:

ਇਕ ਖਿੜੇ ਗੁਲਾਬ ਦੀ ਕੁਲੀ ਗੋਦ ਵਿਚ

ਤੁਸੀਂ ਖੋਡ ਰਹੇ ਸਾਓ ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ

ਕਿੰਨ, ਹਾਂ ਕਿੰਨ ! ਆ ਗਏ ਸਾਓ

ਓਸ ਨਿੱਕੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ?

ਮੇਰੇ ਅੰਡੇ ਵਡੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਾਂਈਆਂ !

ਮਿਲਸੋਂ ਹਾਂ ਮਿਲਸੋਂ ਜ਼ਰੂਰ

“ਮੈਂ ਮਿਲਿਆ ਸਾਂ”

ਮਿਲੇ ਸਾਓ, ਜੀ ਮਿਲੇ ਸਾਓ,

ਹਾਂ, ਮਿਲੇ ਸਾਓ ਜ਼ਰੂਰ,

ਮਿਲਕੇ ਮਿਲਨ-ਤਾਂਘ ਕਰ ਗਏ ਸਾਓ

ਹਾਂ ਕਰ ਗਏ ਸਾਓ ਤ੍ਰਿਖੀ ਦੂਣ ਸਵਾਈ ।

“ਮਿਲਸਾਂ”

ਹਾਂ ਕਹਿ ਗਏ ਸਾਓ ‘ਮਿਲਸਾਂ’

ਕੰਨੀ ਗੂੰਜਦੇ ਹਨ ਵਾਕ

ਦਹ ਗੁਣਾਂ ਹੋਕੇ ਤੇਜ਼ ।

“ਮਿਲਦਾ ਸਾਂ”

ਹਾਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਂਦੇ ਹੋ ਫੇਰੀ,

ਜਾਗਿਆਂ ਦੂਣ ਸਵਾਇਆ ਫਿਰਾਕ

ਹਾਂ ਦੂਣ ਸਵਾਇਆ ਫਿਰਾਕ ।

“ਮਿਲਸੋਂ ?”

ਕਹਿ ਜੁ ਗਏ ਸਾਓ ‘ਮਿਲਸਾਂ’

ਸੋ ਮਿਲਸੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ।

ਪਰ ਏ ਮਹੀਨੇ ਸਾਤੇ ਤੇ ਦਿਨ

ਘੜੀਆਂ ਪਲਾਂ ਹੋ ਲੱਖ ਹਜ਼ਾਰ

—ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਾਂਗ—

ਲੱਖ ਲੱਖ ਗਈਆਂ ਹਨ ਲੱਖ ਹਜ਼ਾਰ ।

ਕੁਲ੍ਹ ਕਿਨਾਰੇ ਇਕ ਬੈਠਾ ਏ ਬਾਲ

ਪਿਆ ਗਿਣਦਾ ਏ ਲੱਖਦੇ ਤਰੰਗ,

ਨਾ ਮੁਕਦੇ, ਨਾ ਮੁਕਦੀ ਏ ਗਿਣਤਿ ।

ਪਲਾਂ ਫਿਰਾਕ ਨਦੀ ਦੀਆਂ ਲੱਖ

ਲੱਖ ਲੱਖ ਜਾਂਦੀਆਂ ਮੁਕਦੀਆਂ ਨਾਹਿ

ਮਿਲਸੋਂ ਮੁੱਕੀਆਂ ਤੇ ਸਾਂਈਆਂ ਆਕੇ

ਕਿ ਮਿਲਸੋਂ ਵਗਦੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ?

... ..

ਵਾਕ ਸੱਤ ਤੁਹਾਡੇ ਇਕਰਾਰ,

ਮਿਹਰਾਂ ਸਤਿ ਤੇ ਸਤਿ ਹਨ ਬੋਲ,

ਪਰ ਮੈਂ ਬਾਲਿ ਬੇਸਬਰੀ ਹਾਂ ਬਾਲਿ,

ਮਿਨ੍ਹ ਫੇਤੀ ਤੇ ਕਾਹਲੀ ਦੀ ਬਾਣ ।

ਨਾ ਕਰ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਉ ! ਹੁਣ ਏਰ,

ਮਿਲਸੋਂ ਹਾਂ ਮਿਲਸੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ।

ਏਸ ਆਸਰੇ ਏਸ ਆਧਾਰ

ਲੰਮੀ ਹੋ ਰਹੀ ਏ ਜਿੰਦ ਦੀ ਡੋਰ

ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਉ !

ਮੈਂਡੀ ਜਿੰਦ ਦੀ ਡੋਰ ।

ਬੋਲਣ ਦਾ ਨਹੀਓਂ ਤਣ ।

ਮੇਰੀ ਯਾਦ, ਹੈ ਮੇਰੀ ਓ ਯਾਦ

ਮੇਟ ਦੋਂਦੀ ਏ ਵਿੱਥ ਮੈਂ ਸਾਂਈਆਂ !

ਪਰ ਜਦ ਪਾਨਾਂ ਦੇ ਆਨ ਗੱਲਕੜੀ,
ਵਿਚ ਜੱਫੀ ਦੇ ਲੋਨਾਂ ਦੇ ਘੁੱਟ,
ਮੂੰਹ ਬੰਦ, ਹੋ ਜਾਨੀਆਂ ਬੁੱਟ,
ਦੱਸਾਂ ਹੁੰਦਾ ਦੇ ਕਉਣ ਹਵਾਲ ?
ਅੜਿਆ ਚੁੱਪ ਵੇ ਸੁਹਣਿਆ ਚੁੱਪ
ਏਥੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਵੇ ਜਾਅ ।
'ਸਮਝਣ' 'ਸੋਚਣ', 'ਤੇ ਬੋਲਣ', ਦੀ ਤਾਬ
ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ।
ਹਾਂ ਵੇ ਅੜਿਆ !
ਜਦੋਂ ਲੋਨਾਂ ਦੇ ਜੱਫੇ 'ਚ ਘੁੱਟ,
ਰਹੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਣ,
ਰਹਿੰਦਾ ਬੋਲਣ ਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਣ ।

ਸਾਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼

ਅਵੇ ਕਿੰਗ ਵਜ਼ਾਇਆ ਜੋਗੀਆ ।
ਪਿਆ ਗਾਨਾਂ ਦੇ ਬਿਰਹੇ ਦੇ ਗੀਤ ।
ਪਿਆ ਫਿਰਨੇ ਤੂੰ ਬਾਉਲਿਆਂ ਵਾਂਗ?
ਕੀ ਪਿੱਛਾ ਤੇਰਾ 'ਮੈਂ-ਪੀਅ' ਦੇ ਦੇਸ਼?
ਜੇ ਪੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਤਦ ਦੱਸ ਸੰਦੇਸ਼,
ਕੋਈ ਪੀਆ ਦੀ ਸੱਦ ਸੁਣਾ,
ਦੱਸ ਕਿਤਨੀ ਦੇ ਦੂਰ
ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ?

ਜੋਗੀ-ਪਿੱਛਾ ਸਾਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼;
ਤੂੰ ਸੁਣ ਮੁਟਿਆਰੇ !
ਪਿੱਛਾ ਸਾਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼;
ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ।
ਟਰਿਆ ਦੇਖਣ ਸਾਂ ਦੁਨੀਆਂ
ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਰਨੇ ਨੂੰ ਸੈਰ,
ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹਾਂ ਰਾਹ ਸੁਦੇਸ਼ !
ਦੂਰ ਪਯਾਰੇ ਦਾ ਦੇਸ਼ ।
ਕੋਈ ਲੱਭਦਾ ਹਾਂ ਰਾਹ ਨਿਸ਼ਾਨ,
ਫਿਰਦਾ ਦੇਸ਼, ਬਦੇਸ਼, ਪਰਦੇਸ਼,
ਫਿਰਦਾ ਸ਼ਹਿਰ, ਗਿਰਾਂ ਤੇ ਗਲੀਆਂ,
ਫਿਰਦਾ ਜੰਗਲ ਬੋਲੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ।
ਕਿਤੋਂ ਲੱਭਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਰਾਹ
ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼,
ਤੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ।

ਨਾਰ-ਤੂੰ ਫਿਰ ਕਿੰਗ ਵਜ਼ਾ,
ਮੈਂ ਤਦ ਗਾਨੀ ਆਂ ਗੀਤ,
ਰਲ ਕੇ ਬਿਰਹੇ ਦੇ ਗੀਤ ।
ਕੱਲ ਪਿਆ ਆਖਦਾ ਸੀ ਇਕ ਸੰਤ:
“ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਸੰਗੀਤ” ।

ਹਾਂ, ਸਾਈਆਂ ਦੇ ਕੰਨ ਸੰਗੀਤ ।
ਆ ਹੁਣ ਗਾਈਏ ਗੀਤ,
ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਦੇ ਗੀਤ;
ਉਸ ਦੇ ਬਿਰਹੇ ਦੇ ਗੀਤ ।

ਸ਼ਾਬਾਸ਼ !

ਨਾ ਸੁਰ, ਨਾ ਤਾਰ, ਨਾ ਲੈਅ,
ਨਾ ਗਮਕ, ਨਾ ਮਿਠੀ ਅਵਾਜ਼,
ਨਾਲ ਸਾਜ਼ ਦੇ ਮਿਲਨੇ ਦੀ ਜਾਚ
ਨਹੀਂ ਆਈ ਦੇ ਸਾਈਆਂ ! ਹੁਣ ਤੀਕ ।
ਫੇਰ ਗਾਵਣੇ ਸੰਦੜਾ ਸ਼ੌਂਕ
ਨਹੀਂ ਮਿਟਦਾ, ਕੀ ਕਰਾਂ ਉਪਾਉ ?
ਫੇਰ ਤੇਨੂੰ ਸੁਨਾਵਣ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ
ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਦੇ ਰੋਜ਼ ਬਰੋਜ਼ ।
ਕਿਉਂ ਸਾਈਆਂ ਜੀ ਮੇਰੇ ! ਆਪ
ਨਹੀਂ ਪਾਂਦੇ ਓ ਝਿੜਕ, ਨਾਂ ਵੱਟ
ਸਗੋਂ ਸੁਣਦੇ ਓ ਲਾਕੇ ਧਿਆਨ,
ਝੁੰਮ ਪੈਂਦੇ ਉ ਅੱਖੀਆਂ ਮੀਟ,
ਕਦੇ 'ਸ਼ਾਬਾਸ਼', ਦੀ ਧੀਮੀ ਆਵਾਜ਼
ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਦੇ ਸ਼ੌਂਕੜੇ ਕੰਨ ।

ਅਦਰਲੇ ਨੈਣ

ਅੱਖ—ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਅੱਖ
ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਸੀ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ
ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ !
ਛਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰ
ਇਸ ਦੇ ਦਿਲਮ ਤੇ ਅਕਲ ਤੇ ।
ਸੱਕੇ ਹੁਣ ਬੀ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਨ ਦੇਖ
ਤਿੱਖੇ ਚਾਨਣੇ ਰਹੀ ਚੁੰਧਿਆਇ—
ਹਾਂ, ਚਾਨਣੇ ਦਿਲਮਾਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ ।
ਕਰ ਦਿਓ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਸੁਵੱਲੀ
ਖੁਹਲ ਦਿਓ ਸੁ ਅੰਦਰਲੇ ਨੈਣ,
ਤੇਨੂੰ ਲੈਣ ਜੋ ਸਿਆਣ
ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਹਨੇਰ, ਚੁੰਧਿਆਨ,
ਤੇਨੂੰ ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ! ਸਾਈਆਂ !
ਹਰ ਜਾ, ਹਰ ਰੰਗੇ, ਹਰ ਸੂ
ਕਰਦਾ ਖੇਲਾਂ ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਅਸੰਗ
ਸੁਹਣਾ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ।

ਤਉਲਾ

ਅਜ ਆ ਗਿਆ ਦੁਆਰੇ —
 ਤੇਰੇ ਹੀ ਹਾਂ ਦੁਆਰੇ
 ਬਣਕੇ, ਕਲੰਦਰ, ਸ਼ਾਹ !
 ਇਕ ਰ ਪਾਂ ਦੇ ਪਾ ਦੇ
 ਇਸ ਦਰ ਖੜੇ ਨੂੰ, ਸ਼ਾਹ !
 ਤੋਲਾ ਬੀ ਪਾਸ ਮੇਰੇ
 ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿ ਸ਼ੇਰ ਪੈਸੀ;
 ਐਪਰ, ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੈ;
 ਹਾ ਹਾ ! ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਇਕੱਲ ।

ਸੁਣੀਓ ਦੇ ਕੰਨ ਦਾਤਾ ! ਕੰਨਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਲੇ !
 ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ 'ਇਕੱਲ' ਨੇ ਘਬਰਾ ਲਿਆ ਹੈ ਮੈਨੂੰ,
 ਭੈਨਾ ਹਾਂ ਦਰ ਤੇ ਆਯਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਲੈ ਸ਼ਾਹ !
 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬਿਗਾਨੇ, ਵਿਚ ਭੀੜ ਕਿ ਭੜੱਕੇ,
 ਵਿਚ ਜੰਗਲਾਂ ਕਿ ਬੋਲੇ, ਨਦੀਆਂ ਸਮੁੰਦ ਕੰਢੇ
 ਇਹ ਛੱਡਦੀ ਨ ਖਹਿੜਾ, ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਕਾਲਜੇ ਨੂੰ ।
 ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਨ ਕੋਈ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਸਕੇ ਹੈ,
 ਦੀਦਾਰ ਦੇ ਕੇ ਅਪਣਾ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਲੈ ਮੈਨੂੰ ।
 ਸਿਰ ਸੱਦਕਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਯਾਰੇ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਦਾ,
 ਪਾ ਸ਼ੇਰ ਦਰ ਖਲੇ ਨੂੰ,
 ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੈ ਸਨਾ ਖਾਂ, ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੈ ਸਨਾ ਖਾਂ ।

ਤੁਰਦੀ ਸਝ ਸਵੇਰ

ਕੁੱਖੀ ਵਗ ਰਹੀ ਏ ਪੌਣ
 ਵਗ ਰਹੀ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ।
 ਕਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੰਗੀਤ
 'ਸਾਂਈਆਂ ਸਾਂਈਆਂ ਦੀ ਸੱਦ ।
 ਸਾਂਈਆਂ ਸਾਂਈਆਂ ਦਾ ਨਾਦ
 ਮਾਨੋ ਅਨਹਦ ਹੈ ਨਾਦ ।
 ਲਗ ਲਗ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੇ ਨਾਲ
 ਗਲੇ ਮਿਲ ਮਿਲ ਕੇ ਫੇਰ ।
 ਠਹਿਰੇ ਕਿਧਰੇ ਰਤੀ ਨ,
 ਤੁਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ਰਾਹ,
 ਤੁਰਦੀ ਸੰਝ ਸਵੇਰ;
 ਹੁਕਦੀ ਇਸਦੀ ਗਤੀ ਨ ।

ਬਹਾਰ

"ਬਾਗੀਂ ਆ ਗਈ ਬਹਾਰ"
 "ਬਾਗੀਂ ਆ ਗਈ ਬਹਾਰ"
 ਸੁਣੀਂ ਬੂਟਿਆਂ ਅਵਾਜ਼
 ਖਿੜ ਪਏ ਦੇਖਣ ਬਹਾਰ
 ਖਿੜ ਪਏ ਦੇਖਣ ਬਹਾਰ ।
 ਓਥੋਂ ਭਰਕੇ ਸੁਗੰਧੀ
 ਤੁਰ ਪਈ ਅੱਗੇ ਬਹਾਰ
 ਓਥੋਂ ਭਰਕੇ ਸੁਗੰਧੀ
 ਤੁਰ ਪਈ ਅੱਗੇ ਬਹਾਰ
 ਆਈ ਸਾਡੇ ਹੈ ਦੁਆਰ,
 ਆਖੇ: "ਖੋਲੋ ਕਿਵਾੜ" ।
 ਫੇਰ ਪਾਈ ਉਸ ਡੰਡ:
 "ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਪਾਲਾ ਨ ਠੰਢ
 ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਓ ਕਿਵਾੜ ।"

ਆਖੇ :
 ਸੁਣੋ ਭੋਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ,
 ਸ਼ਹਤ ਮਖੀਆਂ ਗੂੰਜਾਰ ।
 ਸੁਣੋ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਗੋਣ,
 ਨਾਲੇ ਬੁਲਬੁਲ ਦਾ ਗੀਤ ।
 ਸੁਣੋ ਗਾਵੀਂ ਦੇ ਛੰਤ
 ਹਾਂ, ਵਿਚ ਰਾਗ ਬਸੰਤ,
 ਘਰ ਘਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਉਮਾਹ ।

ਰਿਵੀ ਲਿਆਈ ਸੰਦੇਸ਼
 ਆਈ ਦੇਖ ਪੀਅ ਦੇਸ਼
 ਸੁਣੀ ਕੰਨ ਸੋਹਣੇ ਲਾਅ;

ਕਹਿੰਦੀ :—

ਸਾਂਈਆਂ ਆਵੇਗਾ ਦੁਆਰ
 ਬਣ ਠਣ ਹੋ ਜਾ ਤਿਆਰ ।
 ਹੁਣ ਹੋਜਾ ਤਿਆਰ:
 ਰੱਖੀਂ ਨੈਣਾਂ ਉਘਾੜ
 ਰੱਖੀਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਕਿਵਾੜ
 ਪੀਆ ਆਵੇਗਾ ਦੁਆਰ
 ਪੀਆ ਆਵੇਗਾ ਦੁਆਰ ।

ਛਿਨ

ਸਖੀਏ ਨੀ ! ਸੁਣ ਕੰਣ ਲਗਾਇ :—
 ਮੇਰੇ ਜਾਗਣ ਤੇ ਸੌਣ ਵਿਚਾਲਿ
 ਇਕ ਛਿਨ ਹੈ ਬੜੀ ਅਜੀਬ,
 'ਫ਼ਸ ਬੂੰਦ' ਲੁਕਾ ਹੈ ਰੱਖੀ
 ਓਸ ਛਿਨ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚਾਲ ।

ਜਿਵੇਂ ਵੁਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲ
ਬੁੰਦ ਸ਼ਹਤ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਰੱਖੀ ।
ਉਸ ਫਿਨ ਮੈਂ ਛੁਹਦੀ ਹਾਂ ਦੁਆਰ —
ਸਾਈਆਂ ਜੀਉ ਦੀ ਸ਼ਾਯਦ ਮੁਹਾਠ ।
ਉ ਹੋਸ਼ ਬਿਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਖਿਨ
ਪਕੜ ਸਕੀਏ ਕਿਵੇਂ ਨੀ ਭੈਣ !
ਕਰ ਸਕੀਏ ਅਪਣੇ ਅਧੀਨ

ਜਾਗੀ ਜਾਂ ਏਸ ਨੀਂਦੋਂ

ਬਾਲੀ ਸੀ ਉਮਰ ਮੇਰੀ
ਚੱਲੀ ਸਾਂ ਮੈਂ ਮਦਰੱਸੇ,
ਇਕ ਨੀਂਦ ਛਾ ਗਈ ਸੀ
ਉਸ ਫੜਕੇ ਚਾ ਬਿਠਾਯਾ ।
ਇਸ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਬੀ ਪਰ ਮੈਂ
ਬੇ-ਸੁਰਤ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਾਂ,
ਉਸ ਹਾਲ ਛਾ ਰਿਹਾ ਸੀ
'ਰਸ' ਛਾ ਰਿਹਾ ਅਗੰਮੀ ।
ਬੇ ਸਮਝ ਕੁਝ ਨ ਸਮਝਾਂ,
ਰਸ ਲੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਉਸ
ਰਸ ਜੋ ਸੀ ਪਾਰ ਸਮਝੋਂ,
ਉਹ ਛਾ ਰਿਹਾ ਅਗੰਮੀ ।

... ..

ਜਾਗੀ ਜਾਂ ਏਸ ਨੀਂਦੋਂ
ਜੋ ਨੀਂਦ ਸੀ ਸੁਭਾਗੀ,
ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੀ ਰਸ ਅਗੰਮੀ
ਆਇਆ ਸੀ ਤੋੜ ਪਾਲਾਂ,
ਆਖਾਂ : ਹੈ ਲੱਭਣਾ ਏ
ਕਿੱਥੋਂ ਸੀ ਰਸ ਦੇ ਆਯਾ ?
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਸੁਆਦੀਂ
ਮੈਨੂੰ ਸੀ ਲਯ ਲੁਭਾਯਾ,
ਮੈਨੂੰ ਸੀ ਲੇ ਲੁਭਾਯਾ !

... ..

ਮੇਰਾ ਸੰਦੇਸ਼

ਅਵੇ ਕਾਲੇ ਕਬੂਤਰ !
ਜੀਉ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਵੀਰ !
ਆਇਓ ਮੰਜਲਾਂ ਕੱਟ
ਏ ਵਲਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰ ।
ਲਿਆਇਓ ਕੋਈ ਸੰਦੇਸ਼,
ਜੋ ਬਨਾਵੇ ਮੈਂ ਧੀਰ ?
ਨੀਲੀ ਗਾਨੀ ਦੇ ਗੱਲ,
ਨਾ ਚਿੱਠੀ ਸਦੇਸ਼,

ਅੱਗੇ ਹੋਸਾਂ ਉਦਾਸ,
ਹੋਰ ਹੋਈਆਂ ਦਿਲਗੀਰ ।
ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸਮਝੀ ਹਾਂ ਵੀਰ !
ਲਿਆਇਓ ਨਾ, ਲੈਣ ਆਇਓ ਸੰਦੇਸ਼ ।

... ..

ਮੁੜਿਆ ਜਾਨੈਂ ਤੂੰ ਵੀਰ
ਮੇਰੇ ਪੀਆ ਦੇ ਦੇਸ਼,
ਲੈ ਜਾ ਮੇਰਾ ਮੰਦੇਸ਼ ।
ਚਿੱਠੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਆਂ ਤੇਰੇ ਗਲ:
"ਉਛਲ ਉਛਲ ਕੇ ਨੀਰ
ਨੈਣ ਬਣ ਗਏ ਫੁਹਾਰੇ
ਉਛਲ ਉਛਲ ਕੇ ਨੀਰ ।"

ਸੈਨਤ

ਸਹੁ ਗਲ ਲਗਣੇ ਦਾ ਸੁਖ ਜੋ
ਸਾਗਰ ਦੀ ਪੁਛ ਹਵਾ ਨੂੰ
ਤੇਰੇ ਗਲੇ ਉਹ ਲਗ ਲਗ
ਗਲ ਲੱਗਣੇ ਦਾ ਸੁਖ ਜੋ
ਸਹਜੇ ਸੁਝਾ ਦਏਗੀ । ੧

ਪੁਛ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਲਪਟ ਨੂੰ
ਸਹੁ ਗਲ ਲਗਣੇ ਦਾ ਸੁਖ ਕੀ ?
ਤੇਰੇ ਮਗਜ਼ ਲਿਪਟ ਕੇ
ਗਲ ਲਗਣੇ ਦਾ ਸੁਖ ਜੋ
ਆਪੇ ਸੁੰਘਾ ਦਏਗੀ । ੨

ਗੋਰੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਵੇਖੀਂ
ਸਹੁ ਗਲ ਲਗਣੇ ਦਾ ਸੁਖ ਕੀ?
ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁਸਕਾ ਕੇ
ਨੈਣਾਂ ਤੋਂ ਦੇਇ ਮਟੱਕਾ
ਗਲ ਲੱਗਣੇ ਦਾ ਸੁਖ ਜੋ
ਤੈਨੂੰ ਜਣਾ ਦਏਗੀ । ੩

ਸਾਈਂ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸੁਖ ਜੋ
ਰੰਗ ਰੱਤਤੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛੀਂ ?
ਅਥਰੂ ਕਿਰਨ ਦੇ ਨੈਣੋਂ,
ਮੱਥੇ ਤੇ ਦਮਕ ਆਕੇ
ਸਾਈਂ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸੁਖ ਜੋ
ਸੈਨਤ ਲਖਾ ਦਏਗੀ । ੪

ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਉਘਾੜ

ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ !
ਤੇਰੇ ਗੀਤ ਗਾਵੇਂ
ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਸੰਗੀਤਕ ਹਾਂ ।

ਤੇਰੇ ਛੋਟ ਪੜ੍ਹੇ
 ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਕਵੀ ਹਾਂ ।
 ਲਾਡਾਂ ਪਯਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰੀਆਂ
 ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਸਾਊ ਹਾਂ ।
 ਬਿਤਰੇ ਤੇ ਹਾਵੇ ਉਚਾਰੇ,
 ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਆਸ਼ਕ ਹਾਂ ।
 ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਟੁੱਕਰ ਪੈ ਗਿਆ
 ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਖਬਰੇ ਮਾਸੂਕ ਹੀ ਨ ਹੋਵਾਂ ।
 ਅੱਜ ਹਾਂ ਅੱਜ
 ਸੋਝੀ ਆਈ ਕਿ ਮੈਂ ਅੰਦਰੇ
 'ਮੰਗਾਂ' ਹੀ 'ਮੰਗਾਂ' ਹਨ ਤੇ
 ਤੈਂ ਦਰ ਤੇ ਭੀਖਕ ਹਾਂ ।
 ਹੋਣਾ ਭੀਖਕ ਤੇ ਬਣਨਾ ਪ੍ਰੇਮਾਰਤ;
 ਇਹ ਹੈ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਉਘਾਤ ।
 ਬਹੁਤੀਂ ਸਾਂਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ !

ਮੇਰੀ ਮੁਸ਼ਕਲ

ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਰੋਨੀ ਹਾਂ ਤੇ ਕਹਿਨੀ ਹਾਂ: 'ਜੀਓ ਆਓ' ।
 ਜੇ ਖੋਚਲ ਔਣ ਦੀ ਸੋਚਾਂ ਤਾਂ ਕਹਿਨੀ ਹਾਂ ਕਿ 'ਨਾ ਆਓ' ।
 ਤਦੋਂ ਸੋਚਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਚੱਲਾਂ, ਪੈ ਬਹੁ ਬਿਨ ਅੱਪੜਾਂ ਕੀਕੂੰ ?
 ਮੇਰੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਮੈਂ ਸਾਂਈਆਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰੀਓ ਹੀ ਸੁਲਝਾਓ ।

ਤੂੰਹੋਂ ਬੂਟੀ ਦੇ ਲਾਈ ਸੀ

'ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਦੀ ਬੂਟੀ'
 ਤੇਰੀ 'ਤਕਣੀ' ਉਗਾਈ ਸੀ ।
 ਤੇਰੀ ਇਕ 'ਨਦਰ' ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ
 'ਲਹਿਰ-ਜੀਵਨ' ਛਿੜਾਈ ਸੀ ।
 ਤੇਰੇ ਇਕ 'ਨਾਜ਼ ਦੇ ਗਮਜ਼ੇ'
 ਸੁਗੰਧਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬੁਹਾਈ ਸੀ ।
 ਮੁਸ਼ਕ ਇਕ ਫਿਰ ਮਚੀ ਮਨ ਵਿਚ
 ਮਗਨ ਸੁਰਤੀ ਹੁ ਆਈ ਸੀ ।
 ਭੁਲਾਓ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ
 ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਸਨ ਚਿਮਨ ਸਾਡੇ,
 ਖਿੜੇ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਦੇ, ਸਾਂਈਆਂ !
 ਜਿਨ੍ਹੇ ਦੇ ਮਹਿਕ ਪਾਈ ਸੀ ।
 ਤੂੰ ਇਕ ਖਿਨ ਨਾ ਭੁਲਾ ਸਾਨੂੰ,
 ਨ ਭੁੱਲਾ ਮੈਂ ਤੁਸਾਂ ਤਾਈਂ,
 ਕਿ ਬੂਟੀ ਦੇ ਮੁਸ਼ਕ ਵਾਲੀ
 ਤੁਸਾਂ ਹੀ ਆਪ ਲਾਈ ਸੀ ।
 ਫੜਾ ਵੀਣਾ ਮੇਰੇ ਦੱਬੀ,
 ਤੇ ਭਰਦੇ ਤਾਲ ਮੈਂ ਪੈਰੀਂ,
 ਛਿੜੇ ਦੇ ਗੀਤ—“ਤੂੰ ਸਾਂਈਆਂ” !
 “ਤੂੰਹੋਂ ਬੂਟੀ ਦੇ ਲਾਈ ਸੀ ।”

ਹੰਸ ਫੇਰੀ

ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡੰਦੇ ਹੰਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ—

ਆ ਜਾ ਓ ਤਰਨ ਵਾਲੇ
 ਨੁਮਕੇ ਤੂੰ ਤਰਨ ਵਾਲੇ
 ਅਰਸਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਆਂ ਲੈ
 ਉੱਡਣ ਤੂੰ ਵਾਲਿਆ ਵੇ ! ੧.
 ਉੱਡਣ ਨ ਜਾਚ ਮੈਨੂੰ,
 ਤੁਰਦੀ ਹਾਂ ਡਗ-ਮਗਾਕੇ,
 ਤਰਨਾਂ ਨ ਆਇ ਮੈਨੂੰ
 ਤਾਰਨ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ ! ੨.
 ਕੋਈ ਨ ਜਾਚ ਆਈ,
 ਸਿੱਖਿਆ ਨ ਕੋਇ ਸਿੱਖੀ,
 ਸਭਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ,
 ਸਭ ਗੁਣਨ ਵਾਲਿਆ ਵੇ ! ੩.
 ਦਰਸਨ ਹੀ ਦੇ ਦੇ ਅਪਨਾ
 ਹੇ ਉੱਜਲਾਂ ਦੇ ਉੱਜਲ !
 ਬੈਠੀ ਉਡੀਕਦੀ ਹਾਂ
 ਮਿਹਰਾਂ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ ! ੪.
 ਆਖਣ ਦੇ ਜੋਗੀ ਹੋ ਜਾਂ :
 'ਦਰਸਨ ਮੈਂ ਮਿਲ ਗਏ ਸਨ
 ਤੇਂ ਹੰਸ ਦੇ ਸੁਹਾਵੇ'
 ਫਬਨਾਂ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ ! ੫.
 ਨੈਣਾਂ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ !
 ਨੈਣਾਂ ਤਰਾਸਿਆਂ ਤੇ !
 ਇਕ ਨਰ ਨੀਭ ਪਾ ਦੇ,
 ਉਚ-ਨੀਭ ਵਾਲਿਆ ਵੇ ! ੬.
 ਟੂਕ ਦਮ ਹਿਠਾਹਾਂ ਆ ਜਾ,
 ਛਾਂ ਆਪਣੀ ਆ ਛਾ ਦੇ,
 ਆ ਜਾ ਉਡੰਦੇ ਸੁਹਣੇ !
 ਕਰਮਾਂ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ ! ੭.

ਹੇਠਾਂ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਉਤਰ ਆਏ ਹੰਸ ਨੂੰ :—

ਆਪੇ ਹੀ ਆ ਗਿਆਂ ਏ,
 ਆ ਜਾ ਜ਼ਰਾ ਉਰੇ ਹੁਣ,
 ਤੂੰ ਮਾਨਸਰ ਤੇ ਠਿਮ ਠਿਮ
 ਠਮਕਣ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ ! ੮.
 ਦਿਲ ਸਾਗਰੋਂ ਦੇ ਮੋਤੀ
 ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਲੱਭ ਆਏ
 ਧਰ ਕੇ ਤਲੀ ਹਾਂ ਬੈਠੀ
 ਨਜ਼ਰਾਂ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ ! ੯.
 ਅਣਵਿੱਧ ਏ ਦੋ ਮੋਤੀ
 ਚੁਗ ਲੈ, ਉਰੇ ਉਰੇ ਆ,
 ਉੱਜਲ ਸਦਾ ਤੂੰ ਮੋਤੀ
 ਚੁੱਗਣ ਹੇ ਵਾਲਿਆ ਵੇ ! ੧੦.

ਕਿੱਥੇ ਹੋ ?

ਕਿੱਥੇ ਹੋ ?
ਕੋਲੇ ਹੋ,
ਕੁੰਦੇ ਨਹੀਂ ?
ਕੁੰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਕੰਨੀਂ ਸੱਦ ਸੁਣੋਂਦੀ ਨਹੀਂ । ੧
ਕਿੱਥੇ ਹੋ ?
ਕੋਲੇ ਹੋ,
ਦਿੱਸਦੇ ਨਹੀਂ ?
ਦਿੱਸਦੇ ਹੋ ਪਰ ਸੂਰਤ ਨੇੜਿ ਵਸੋਂਦੀ ਨਹੀਂ । ੨

ਕਿੱਥੇ ਹੋ ?
ਕੋਲੇ ਹੋ,
ਮਿਲਦੇ ਨਹੀਂ ?
ਮਿਲਦੇ ਹੋ ਪਰ ਤਨ ਨੂੰ ਦੇਹ ਲਿਪਟੋਂਦੀ ਨਹੀਂ । ੩
ਕਿੱਥੇ ਹੋ ? ਮੇਰੇ ਸੁਹਣੇ ਸਾਈਆਂ !
ਕੋਲੇ ਹੋ ਮੇਰੇ ਪਯਾਰੇ ਸਾਈਆਂ !
ਹਓ ਕੋਲੇ ਪਰ ਤੜਫ ਮਿਲਨ ਦੀ
ਸਮਝੋਂਦਿਆਂ
ਸਮਝੋਂਦੀ ਨਹੀਂ ।

ਐਸੀਆਂ ਰਾਤਾਂ

ਪੁੰਨਜਾ ਦਾ ਚੰਦ,
ਛਟਕੀ ਹੋਈ ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ,
ਚੂਨੇ ਗਚ ਰੋਂਸ,
ਉਤੇ ਹੋਵਾਂ ਮੈਂ,
ਨੈਣ ਹੋਣ ਬੰਦ,
ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਰਿਵੀ ।
ਦਿਲ-ਕਮਲ ਤੇ ਤੁਸੀਂ,
ਤੁਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ਤੁਸੀਂ,
ਅਚਿੰਤ ਅਚਿੰਤ ਹੋਵਾਂ ਮੈਂ
ਧਯਾਨ ਜੱਫੀ ਵਿਚ : ਤੁਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ।
ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ, ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ !
ਦਿਓ ਨਾ ਐਸੀਆਂ ਰਾਤਾਂ !

ਦੁੱਖ ਅੰਦੋਹ ਗਏ ਸਭ ਭੁੱਲ

ਦੁੱਖ ਤੇ ਦੁੱਖ ਪੈਣ ਸਿਰ ਮੇਰੇ
'ਭੱਖੜ ਔਖ' ਪੈਂਦੇ ਭੁੱਲ,
'ਆਸ' 'ਚਾਉ' ਖੰਭ ਲਾ ਉੱਤਰ
ਮਨ ਮੰਦਰ ਦੇ ਦੀਵੇ ਗੱਲ ।
ਕਿਵੇਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਮੁੜ ਆ ਚਮਕੇ
ਖਿੜ ਜਾਵੇ ਜਿਉਂ ਖਿੜਿਆ ਫੁੱਲ ।

"ਸਾਈਆਂ ਮੇਰੇ, ਸਾਈਆਂ ਮੇਰੇ"
ਕਿਥਨ ਕੁਈ ਇਕ ਚਾਨਣ ਭੁੱਲ
ਘੱਲ ਦੇਂਦੇ ਹੋ, ਆ ਚਸਕਾਵੇ
ਸਮਝ ਦਿਲੇ ਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੁੱਲ,
ਐਉਂ ਜਾਪੇ ਜਿਉਂ ਆ ਗਏ ਆਪੁ
ਦੁੱਖ ਅੰਦੋਹ ਗਏ ਸਭ ਭੁੱਲ,
ਛਿੜ ਪਏ ਰਾਗ, ਤਰਾਨੇ ਅੰਦਰ,
'ਸਾਈਆਂ ਸਾਈਆਂ' ਫੜਕਣ ਭੁੱਲ ।

ਰੁਕ ਜਾਏ ਕਾਲ ਚਾਲ

ਦੁੱਖ ਸਾਰੇ ਦੂਰ ਹੋਣ
ਚਿੰਤਾ ਨ ਫਟੋਂਕੇ ਪਾਸ,
ਸਿੱਧਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਮਨ
ਤੇਰੀ ਪਯਾਰ ਬੈਂਚ ਨਾਲ ।
ਰਾਤ ਹੋਵੇ ਆਪਣੀ
ਤੇ ਦਿਨ ਨ ਪਰਾਏ ਹੋਣ ।
ਸਾਹ ਸੋਖ ਨਾਲ ਚੱਲੇ
ਲੱਤ ਨ ਹਿਲਾਵੇ, ਲਾਲ !
"ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ ! ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ !
ਲਗੀ ਹੋਵੇ ਲੱਲ ਪਯਾਰੀ,
ਬਣਕੇ ਸੰਗੀਤ ਤੁਰੇ
ਮਾਨੋ ਕਿਸੇ ਸੂਰ ਤਾਲ ।
ਜੱਫੀ ਧਯਾਨ ਵਾਲੀ ਵਿਚ
ਤੁਸੀਂ ਹੋਵੋ ਬੈਠੇ, ਲਾਲ !
ਰੁਕ ਜਾਏ ਕਾਲ-ਚਾਲ
ਮਿਲੇ ਦਾਨ ਸ਼ਰਨ ਪਾਲ !

ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ

ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ !
ਜਿਸ ਜਿਸ ਸੈ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਜਮਾਈਏ,
ਜਿਸ ਪਿਆਰ ਮਨ ਲਾਈਏ,
ਤੈਥੋਂ ਬਿਨ ਜੋ ਹੋਰ ਸੁਣੁੱਪਾਂ
ਮੋਹੇ ਜਿਨ੍ਹ ਪਰ ਜਾਈਏ
ਅਫਸੋਸਾਂ ਅਰਮਾਨਾਂ ਉਤੇ
ਅਪਣੀ ਟੋਕ ਟਿਕਾਈਏ ।
ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਹੋਏ ਜੋ ਸੱਭੇ,
ਜਦ ਬਿਨਸਨ, ਦੁੱਖ ਪਾਈਏ ।

ਲੜ ਲੱਗੀ

'ਮੰਗੀ' ਮੇਰੀਆਂ ਅਜੇ ਨ ਮੁਕੀਆਂ
'ਮੈਂ' ਮੈਂ' ਮੇਰੀ ਅਜੇ ਨ ਬੱਕੀ,
'ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ' ਫਿਰਦੀ ਮਗਰੇ,
ਮੰਗੀ ਗਈ ਨਾਲ ਪੈ ਤੇਰੇ—
ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗ ਗਈਆਂ ।
'ਸਾਂਈਆਂ' 'ਸਾਂਈਆਂ' ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ
'ਤੇਰੀ' 'ਤੇਰੀ' ਦਿਆਂ ਦੁਹਾਈਆਂ
'ਆ ਮਿਲ' 'ਆ ਮਿਲ' ਲਿੱਲਾਂ ਦੇਵਾਂ;
ਵਾਰ ਵਾਰ ਏ ਦਿਆਂ ਦੁਹਾਈਆਂ :
ਤੱਕ ਨ ਸਾਂਈਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ।
ਅਮਿਤ ਵਡਾਈਆਂ ਅਪਣੀਆਂ ਖਾਤਰ,
ਚਾਹੋ ਕਿਸੇ ਪਿਆਰੇ ਸਦਕੇ,
ਕਰ ਦੇ ਮਿਹਰ ਮਿਹਰ ਦੋ ਮਾਲਕ !
ਸਾਗਰ ਵਾਡ ਵੇਖ ਵਡਿਆਈਆਂ
ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ, ਤੂੰ ਅਪਣੀਆਂ ਸਾਂਈਆਂ ।

ਅਟਿਕ ਨੈਣ

ਭੜਪ ਭੜਪ ਕੇ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਾਰੀ,
ਵਿੱਚ ਉਡੀਕਾਂ ਸਿਕ ਸਿਕ,
'ਸਾਂਈਆਂ ਸਾਂਈਆਂ' ਕੂਕਾਂ ਦੋਂਦਿਆਂ
ਗਿਣ ਗਿਣ ਪਲ ਪਲ ਇਕ ਇਕ ।
ਭੋਰ ਭਈ ਰੁਸੀਂ ਆ ਗਏ ਸਚ, ਪਰ
ਭਾਗ ਬਦੀ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ,
ਰਹੇ ਅਟਿਕ ਜੋ ਨੈਣ ਰਾਤ ਭਰ
ਟਿਕ ਗਏ ਤਕਦੇ ਟੱਕ ਟੱਕ ।

ਦੂਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇ ਦੂਰੀ ?

ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੀ ਦੂਰ
ਆਖਾਂ ਆ ਜਾਓ ਹਜ਼ੂਰ,
ਜਦੋਂ ਆ ਗਿਆ ਹਜ਼ੂਰ
ਜਦੋਂ ਰਹਿਨੀਆਂ ਦੂਰ ।

ਅਵੇ ਰਮਲੀਆ ਰਮਲ ਦੁੜਾ ।
ਕੋਈ ਦੱਸ ਉਪਾਉ
ਦੂਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ ਦੂਰੀ,
ਕੀੜ ਰਹਾਂ ਮੈਂ ਹਜ਼ੂਰ ?

ਮਸ਼ੋਬਰਾ—(ਮਿਜ਼ਾ ਵਿਚ)

ਅਵੇ ਵੀਰ ਮਸ਼ੋਬਰਾ ! ਦੱਸ —
ਤੂੰ ਚਿਹੋ ਜੋ ਫਲੀਂ ਮੈਂ ਫਲਿਆ ?
ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਹਦੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ,
ਘਾਹ ਜਿਸਦੇ ਸਨ ਸਬਜ਼ਾ-ਜ਼ਾਰ,
ਪੈ ਗਿਆ ਏ ਪੀਲਾ ਉਹ ਘਾਹ
ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਖਰਾ ਉਦਾਸ ।
ਤੇਰੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ ਕੁਮਲਾਇ,
ਸਿਰ ਸਿੱਟ ਕੇ ਖੜੇ ਉਦਾਸ ।
ਜਾਵਣ ਸੁੱਕਦੇ ਤੇ ਪਏ ਕਿਰਨ !
ਬਚਿਓ ਵਿੱਛੜੀ ਮਾਉਂ ਦੇ ਵਾਂਡ
ਫਲਦਾਰ ਹਨ ਫਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀਨ
ਦਿਸਦੇ ਪਏ ਜਿਉਂ ਵਿੱਚ ਵਿਲਾਪ !
ਨਾਲ ਪੱਤੇ ਵੀ ਰੰਗ ਵਟਾਇ
ਡਿਗਦੇ ਹਵਾ ਦੇ ਝੋਕਿਆਂ ਨਾਲ ।

ਮਸ਼ੋਬਰੇ ਦੀ ਸਿਆਲ-ਧੁੱਪ

ਵੱਗ ਰਹੀ ਏ ਮਿਠੜੀ ਪੌਣ
ਆਵੇ ਬਹਾਣਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਗਲੱਕੜੀ ।
ਠੰਢੀ ਠਾਰ ਤੇ ਲਾਵਦੀ ਠੰਢ
ਵਗਦੀ ਚੁਪ ਨਾ ਪਾਵਦੀ ਭੰਡ ।
'ਧੁੱਪ' ਪਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਫੰਗ
ਸੂਰਜ ਲੋਕ ਤੋਂ ਭੱਜਦੀ ਆਇ,
ਪਾਲੇ ਠਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਵਿਚ ਗੋਦ
ਦੋਂਦੀ ਮਾਉਂ ਵਾਡੂ ਪਯਾਰ ਨਿੱਘ ।
ਵਿਹਲ ਵਿਹਲ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ ਖੁੱਲ੍ਹ
ਜੋ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹੀ ਹੈ ਝੁੱਲ੍ਹ ।
ਹੈ ਇਕਾਤ ਇਕਾਤ ਏਕਾਤਿ ।
ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰਭਾਉ
ਭਰਿਆ ਮਹਿਕ ਵਾਡੂ ਵਿਚ ਚਾਉ;
ਸ਼ਾਂਤਿ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੈ ਸੁਹਣਾ ਇਹ ਚਾਉ ।
ਨੈਣ ਮਿਟਣ ਤੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰ
ਰੁਖ ਆਪੋ ਦਾ ਆਪੋ ਵਲ ਜਾਇ,
ਸਾਂਈਆਂ ਮੇਰੇ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼
ਜਾਂਦਾ ਹੋਂ ਵਦਾ ਅਸਾਂ ਪਰਵੇਸ਼ ।

ਹੱਥ ਕਾਰ ਵੱਲ, ਰਸਨਾ ਉਚਾਰ ਵੱਲ

ਇਕ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ :—

ਠੱਟੇ ਠੜੜ ਠੜੜ

ਠੱਟੇ ਠੜੜ ਠੜੜ

.. ..

ਤੂੰਹੀ, ਤੂੰਹੀ, ਤੂੰਹੀ, ਤੂੰਹੀ,
 ਨੱਟ ਨੜੜ ਨੜੜ
 ਨੱਟ ਨੜੜ ਨੜੜ
 ਨੱਟ ਤੂੰਹੀ ਨੜੜ
 ਨੱਟ ਤੂੰਹੀ ਨੜੜ ।

.. ..

ਸੁਣਕੇ ਇਕ ਸਖੀ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕ ਸਖੀ ਆਖਦੀ ਹੈ :—

ਇਹ ਕੀ ਹੈ ਖਰੜ ਖਰੜ ?
 ਨਾਲੇ ਤੂੰਹੀ ਤੇ ਨਾਲੇ ਨੜੜ ਨੜੜ ?

ਸਖੀ ਦਾ ਉਤਰ ਪਹਿਲੀ ਸਖੀ ਪ੍ਰਤੀ :—

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਹੀ
 ਪਏ ਚੰਬੜ ਚੰਬੜ ਰਗੜਦੇ ਹਨ ।

ਪਹਿਲੀ ਸਖੀ—

ਪਰ ਚੱਲ ਸਖੀ ਵਹਿਲੇ ਵਹਿਲੇ
 ਚੱਲ ਤੱਕੀਏ
 ਏ ਅਣਮਿਲਵੀਆਂ ਮਿਲਵੀਆਂ ।

ਦੂਜੀ ਸਖੀ—

ਥਾਂਉਂ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ ਲੱਗੇ ਦੂਰ,
 ਚੱਲ ਪਓ ਜੇ ਚਲਣ ਮਨਜ਼ੂਰ ।

ਦੋਵੇਂ ਤੁਰ ਪਈਆਂ, ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਕੇ ਪਹਿਲੀ ਸਖੀ :—

ਬੀਬੀਓ ਰਾਣੀਓ !
 ਸੁਹਣੀਓ ਸੁਆਣੀਓ !
 ਕੀਹ ਕਰਨੀਆਂ ਓ ? ਤੇ
 ਕੀਹ ਗਾਉਣੀਆਂ ਓ ?

ਭਬੋੜੀ ਨਾਲ ਇਕ ਪੱਥਰ ਤੋੜ ਰਹੀ ਤੋੜਨ ਹਾਰ :

ਪਈਆਂ ਤੋੜਨੀਆਂ ਹਾਂ ਪੱਥਰ ਵੱਟੇ
 ਨਿੱਕੇ ਹੋਣ ਭਬੋੜੀ ਦੀ ਸੱਟੇ ।

ਦੂਜੀ ਸਖੀ (ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ) :—

ਕੀਹ ਕਹਿਨੀਆਂ ਪਈਆਂ ਓ ਮੂੰਹੋਂ
 ਐਓ ਜਾਪੇ ਜਿਉਂ ਕਹਿਨੀਆਂ ਓ "ਤੂੰਹੋਂ" ।

ਦੂਜੀ ਪੱਥਰ ਤੋੜਨੀ :—

ਹਾਂ, ਗਾਨੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹਾਂ "ਤੂੰਹੋਂ" ।
 'ਤੂੰਹੋਂ ਤੂੰਹੋਂ' ਤੇ 'ਤੂੰਹੋਂ' ਹੀ 'ਤੂੰਹੋਂ' ।

ਪਹਿਲੀ ਸਖੀ :—

ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਪਈਆਂ ਓ ਤੂੰਹੋਂ ?

ਇਕ ਪੱਥਰ ਤੋੜਨੀ :—

ਜੇਹੜਾ ਲੁਕਿਆ ਬੈਠਾ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ,
 ਬੈਠਾ ਸੁਣਦੇ ਜੋ ਸਾਡਾ ਏ ਗੀਤ ।
 ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਗਦੀ ਹੋਊ ਸਾਡੀ ਡੰਡ,
 ਸਾਨੂੰ ਪੈਂਦੀ ਏ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਠੰਢ ।
 ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸਾਈਂ ।
 ਕਰਦਾ ਸਾਡੀਆਂ ਰੱਦ ਬਲਾਈਂ ।

ਫੇਰ ਛਿੜ ਪਈ ਅਵਾਜ਼ :—

ਨੱਟ ਨੜੜ ਨੱਟ ਨੜੜ
 ਨੱਟ ਨੜੜ ਨੱਟ ਨੜੜ
 "ਹੈ ਤੂ ਹੈ ਤੂ ਹੋਵਨਹਾਰ"
 "ਹੈ ਤੂ ਹੈ ਤੂ ਹੋਵਨਹਾਰ" ।

ਪਹਿਲੀ ਸਖੀ :—

ਜ਼ਰਾ ਠਹਿਰ ਜਾਓ, ਮੇਰੀ ਭੈਣ !
 ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੀਓ ਹੋਰ ਇਕ ਗੱਲ :
 ਕਾਹਨੂੰ ਕਰਦੀਆਂ ਓ ਦੋ ਕੰਮ ।
 ਥੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ।

ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਪੱਥਰ ਤੋੜਨੀ :—

ਪੱਥਰ ਤੋੜੀਏ, ਮਿਲੇ ਮਜ਼੍ਹਰੀ,
 ਰਾਤ ਖਾਨੀਆਂ ਕੁੱਟਕੇ ਚੂਰੀ,
 ਲਹਿ ਜਾਏ ਇਸ ਦੇਹ ਦੀ ਬਕਾਨ ।
 ਦੂਜੀ ਚੜ੍ਹੇ ਜੁ ਦਿਲ ਨੂੰ ਅਕਾਨ
 ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਇਸ 'ਤੂੰਹੀ' ਦੇ ਜ਼ੋਰ
 ਲਹਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਨ ਚੜ੍ਹੇ ਹੈ ਹੋਰ ।

ਦੂਜੀ ਸਖੀ :—

ਹੋ ਰਹੀ ਦੋ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਾਂਟ ।
 ਕਿਵੇਂ ਲਗ ਗਈ ਹੈ ਨੇ ਚਾਟ ?

ਸਿਆਣੀ ਪੱਥਰ ਤੋੜਨੀ :—

ਕੋਈ ਆਇਆ ਸੀ ਫਿਰਦਾ ਮਲੰਗ,
 ਮਿਹਨਤ ਦੇਖਕੇ ਹੋਇਆ ਉਦਾਸ,
 ਆਖੇ: 'ਸੁਣੋ ਨੀ ਕੁੜੀਓ ਮੈਂ ਗੱਲ,
 'ਦੇਹ ਥੱਕੀ ਤੇ ਸੱਖਣਾ ਦਿਲ ।
 'ਦੇਹ ਭਰੋਗੀਆਂ ਰੋਟੀ ਦੇ ਨਾਲ
 'ਦਿਲ ਸੱਖਣਾ ਭਰੋਗੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ?
 'ਦਸਾਂ ਨਵਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ,
 'ਵਾਹ ਵਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋ ਪਈਆਂ ਕਾਰ ।
 'ਪੇਟ ਭਰੋਗੀ ਸੁਹਣੀ ਏ ਸੱਟ
 'ਭੁੱਖੇ ਰਹਿਣਗੇ ਸੱਖਣੇ ਦਿੱਲ
 'ਲਾਓ ਇਸ ਲਈ ਬੀ ਕੋਈ ਟਿੱਲ ।'

ਫਿਰ ਬਹਿ ਗਿਆ ਅਸਾਂ ਵਿਚਕਾਰ
 ਪੱਥਰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਲਗ ਪਿਆ ਕਾਰ ।
 ਨਾਲ ਗਾਵਦਾ ਸੁਹਣੀ ਓ ਸੱਦ:

"ਹੈ ਤੂ ਹੈ ਤੂ ਹੋਵਨਹਾਰ"
 "ਹੈ ਤੂ ਹੈ ਤੂ ਹੋਵਨਹਾਰ" ।

ਤੂੰਹੋਂ ਤੂੰਹੋਂ ਤੂੰਹੋਂ ਤੂੰਹੋਂ
 ਤੂੰਹੀ ਤੂੰਹੀ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ,
 ਪੱਥਰ ਤੋੜੇ ਤੇ ਗਾਵਦਾ ਨਾਲ
 ਚਿਹਰਾ ਖਿੜਿਆ ਤੇ ਅਖੀਆਂ ਸ਼ੋਖ ।

ਗਏ ਲੰਘ,
 ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬੀ ਉਹਲੇ ਉਹਲੇ ।
 ਪੱਲੇ ਰਹਿ ਗਈ ਏ ਵਿਸਮਤਾ ਵਿਸਮਤਾ
 "ਹੋ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ! ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ" !
 ਵਿਸਮ, ਵਿਸਮ ਵਿਸਮ !

ਨਾਮ ਪਿਆਲਾ

ਨਾਮ ਸੋਹਣੇ ਦਾ ਭਰਿਆ ਪਿਆਲਾ
 ਝਲ੍ਹ ਝਲ੍ਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸਹੀਓ ।
 ਕੋਣ ਪੀਏ ਭਰ ਘੁਟ ਇਕ ਇਸ ਦਾ
 ਸਹੀਓ ਤਕਦੀਆਂ ਰਹੀਓ ।
 ਸੱਧਰ ਪਯਾਲਾ ਜਿਸ ਦਾ ਅਪਣਾ
 ਝਲ੍ਹ ਝਲ੍ਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ,
 ਉਸ ਨੂੰ ਸੀਦੀ ਮਿਲੇ ਘੁੱਟ, ਪਰ
 ਰੋਕੇ ਸੰਭਲ ਕੇ ਕਹੀਓ ।

ਜੁੜਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਰਸ ਭਰੇ ਨੈਣ ।

... ..

ਫੇਰ ਤੁਬਕੀ ਹਾਂ, ਹਾਇ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ?
ਠੋਂਕਾਂ ਲਗ ਗਿਆ ਕੋਈ ਹੈ ਫੇਰ ?
ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਮੁੜ ਨੈਣ,
ਵਧਦੀ ਏ ਨੰਢ, ਵਧਦਾ ਏ ਸੁਆਦ,
ਸਿਰ ਵਿਚ ਸਰੂਰ, ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਤਰੋਤ,
ਪੈਂਦੀ ਸਾਰੇ ਹੈ ਰਸ ਦੀ ਵੁਹਾਰ
ਮਨਾ ! ਕਰ ਲੈ ਹੁਣ ਆਰਤੀ ਤਯਾਰ:
ਏਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹਈ ਪੱਕ ਪੱਕ—
ਰਸ ਦੀ ਪੈਂਦੀ ਪਈ ਜੋ ਵੁਹਾਰ
ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਉ ਦੇ ਆਣੇ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ।

... ..

ਕੱਢ ਲਿਆ ਮੈਂ ਤਦੋਂ ਚਕਮਾਕ
ਝਾੜੀ ਅੱਗ ਲਗਾਕੇ ਮੈਂ ਸੱਟ,
ਕਿ
ਜੋਤਾਂ ਜਗਾਵਾਂ, ਧੁਖਾਵਾਂ ਮੈਂ ਧੂਪ
ਮੁਸ਼ਕ ਕਪੂਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿਆਂ ਅੱਗ ।

... ..

[ਤੁਬਕ]
ਹੈ !
ਹੈ ! ਹੈਂ ਕੀਹ ਵਰਤਿਆ ਸਾਂਈਂ !
ਮੇਰਾ ਗੁੰਦਿਆ ਸਿਹਰਾ ਹੈ ਗੁੰਮ ।
ਕੌਣ ਚੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਉਂ ਹਾਰ ?
ਹੈ !
ਧੂਪ ? ਧੂਖ ਧੂਖ ਕੇ ਹੈ ਹਿਸ ਚੁੱਕੀ,
ਜੋਤਾਂ ਬਲ ਬਲ, ਪੀ ਪੀ ਕੇ ਘਿਉ
ਸੋਂ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ, ਬੁਝ ਗਈਆਂ ।
ਹੈ !

ਚੰਦਨਬੂਰ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕ ਕਾਫੂਰ
ਗਏ ਆਪੇ ਤੇ ਦੁਇ ਹਨ ਖੇਡ ।
ਹਨ ਅਤਰ ਅੰਬੀਰ ਉਡ ਚੁਕੇ ।
ਸਾਰੀ ਆਰਤੀ ਹੀ ਹੋ ਚੁਕੀ !
ਹੋ ਚੁਕੀ ?
ਮੇਰੇ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਹੋ ਹੋ ਮੁਕੀ ?
ਸਚਮੁਚ, ਮੈਂ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀ ਪਿਆਰੇ !
ਮੇਰੀ ਆਰਤੀ ਹੈ ਹੋ ਚੁਕੀ ?
ਕੌਣ ਆਇਆ ਤੇ ਕਰ ਗਿਆ ਕੌਣ ?
ਕੁੰਡਾ ਮਿਮਟੀ ਦਾ ਵੱਜਾ ਹੈ ਪਿਆ,
ਕੌਣ ਸਕਦਾ ਏ ਤੁਸਾਂ ਬਿਨ ਆਇ,
ਨਾ ਹੋਨੋਂ ਨਾ ਉੱਤੋਂ, ਨਾ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚਾਲ ?
ਹਾਏ ਇਕ ਨੈਣ ਝਮੱਕੇ ਮੈਂ ਵਿਚ
ਅੱਖ-ਵਰਕਣੀ ਮੇਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਤੁਸੀਂ ਆਏ ਤੇ ਆਰਤੀ ਆਪ

ਹੋ ਹੋ ਸ਼ਦਕੜੇ ਤੁਸਾਂ ਤੋਂ ਗਈ ।

ਤੁਸੀਂ ਆਏ ਤੇ ਲੰਘ ਬੀ ਗਏ
ਇਕ ਅੱਖ-ਝਮੱਕੇ ਵਿਚਾਰ ।
ਮੱਥੇ ਕਿਵੇਂ ਤਰਸੇਂਦਿਆਂ ਆਏ
ਤੁਸੀਂ ਆਏ ਤੇ ਲੰਘ ਬੀ ਗਏ !
ਵਾਹ ਵਾਹ ਅੱਖ-ਪਲਕਾਰਿਆ ਵਾਹ,
ਅਵੇ ਕਰ ਗਿਓਂ ਖੋਲ ਅਨੂਠੀ ।

... ..

ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ, ਆਰਤੀ ?
ਕਿਸਨੇ ਕੀਤੀ ? ਆਪੇ ਹੋ ਗਈ ? ਕਿਵੇਂ ?
ਸਿਹਰਾ ਗਲੇ ਪੈ ਗਿਆ ! ਕਿਵੇਂ ?
ਕੇਸਰ ਸੁਭਾਗ ਮੱਥੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ! ਕਿਵੇਂ ?
ਅਤਰ ਅੰਬੀਰ ਉੱਡ ਗਏ, ਕਿਵੇਂ ?
ਸੁਗੰਧੀ ਸਦਕੇ ਹੋ ਗਈ, ਕਿਵੇਂ ?

... ..

ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ !
ਮੱਥੇ ਹਥ ਲਾਉਂਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਦੇ
ਚਰਨਾਰਬਿੰਦ ਦੀ ਪੀਲੀ ਪੀਲੀ, ਲਪਟ ਭਰੀ
ਪ੍ਰਾਗ-ਧੂੜੀ ਬੀ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ ।
ਹੈ ! ਤੁੱਕੋ !

ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਨੇ 'ਚਰਨ-ਫੁਹ' ਬੀ
ਪਾ ਲਈ ਹੈ ।
ਕਿਵੇਂ ਮੇਰਾ ਮੱਥਾ ਪਆਰ ਚਰਨਾਂ ਤੇ
ਟਿਕ ਗਿਆ ਸੀ ?
ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਟੋਕਿਆ
ਕਿਸ ਨੇ ਟਿਕਾਇਆ ਸੀ ?
ਆਪੇ ! ਹੈਂ ਆਪੇ ! ਕਿਵੇਂ ?
ਵਾਹ ਦਾਤਾ ! ਇਹ ਰਸ, ਸੁਆਦ, ਨੰਢ, ਉਮਾਰ,
ਪਯਾਰ, ਭਿੰਨੀ ਭਿੰਨੀ ਸੁਗੰਧ, ਇਹ ਅਨੋਖਾ ਰੰਗ
ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਏਥੋਂ ਫੇਰਾ ਪਾ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ ਹੈ ?
ਤੁਸਾਡੇ ਸਪਰਸ਼ ਤੋਂ ਪੌਣ ਨੇ, ਆਕਾਸ਼ ਨੇ
ਮੇਰੇ ਮਨ ਮੰਡਲ ਨੇ ਇਹ ਸੁਆਉ ਲਿਆ ਹੈ ?
ਵਿਸਮੈ ਵਿਸਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹਾਂ ।

ਵਾਹ ਵਾਹ !
ਤੁਸੀਂ ਲੰਘ ਬੀ ਗਏ ।
ਆਏ ਬੀ ਤੇ ਲੰਘ ਬੀ ਗਏ !

... ..

ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ ! ਹੁਣ ਫੇਰ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹਾਂ,
ਗੁੰਜੇ ਨ ਹੋਵਿਓ ਮੇਰੇ ਕੂਲੇ ਕੂਲੇ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਜੀਓ !
ਇਹ ਕੂਕ ਹੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਪੰਖ-ਉਡਾਰੀ ਹੈ ।
ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰਾਂਗੀ,
ਤੁਸੀਂ ਆਏ, ਆਏ, ਸਿਹਰਾ ਵਰਸਾਏ ਆਏ,
ਪਰ ਲੰਘ ਗਏ ਇਕ ਪਲਕਾਰੇ ਵਿਚ
ਕੋਈ ਦੋਂਦੇ ਅਗੰਮ ਦੀ ਫੋਹ ।
ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਗੁੰਮ ਮੇਰੀ
ਮਨਸਾ ਫੋਹ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤੀ.

ਅਹੋ ਹਨ ਭਾਗ ਸਹੀਓ ਨੀ !
ਜੋ ਇਸ਼ਨਾਨਜਾ ਹੈ ਇਸ ਗੰਗੇ,
ਤੇ ਚਖਿਆ ਨੀਰ ਜਿਸ ਇਸ ਦਾ
ਉਹ ਰਸਭੂਮੀ ਦਾ ਭੂਪਮ ਹੈ । ੪.

ਹਾਂ ਵਗਈ ਰਹੁ ਸਦਾ ਗੰਗੇ !
ਸ਼ਨਾਨ ਦਾਨ ਦੇਂਦੀ ਰਹੁ,
ਤੇ ਪਾਵਨ ਸਭ ਨੂੰ ਕਰਦੀ ਰਹੁ,
ਕਿ ਤੂੰ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਮ ਹੈਂ । ੫.

ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਨਾਨ ਨੇ
ਹੈ ਤਨ ਮਨ ਠਾਰਿਆ ਸਾਰਾ,
ਤੇਰੇ ਆਚਮਨ ਜੀਵਾਇਆ
ਸਪਰਸ਼ ਪਾਰਸ ਅਨੂਪਮ ਹੈ । ੬.

ਉਤਰਨਾ ਅਰਸ ਤੋਂ ਤੇਰਾ
ਤੇ ਦਿਲ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਵਹਿਣਾ ਜੋ
ਹੈ ਗੰਗੇ ! ਹੈ ਅਨੂਪਮ ਏਹ
ਅਨੂਪਮ ਹੈ, ਅਨੂਪਮ ਹੈ । ੭.

ਫੇਰਾ ਪਾ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ

ਨਜ਼ਰਾਂ ਬਚਾਕੇ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਪਉੜੀਆਂ,
ਮਲਕੜੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਧੁਰ ਛੱਤੋਂ,
ਤੋਂਕੀ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਲ ਉੱਪਰ ਨੂੰ, ਉੱਪਰ
ਗੱਡ ਦਿਤੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੇ

ਮਾਰੀਆਂ ਵਾਜਾਂ
'ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ !
ਬੱਝ ਗਈਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ,
ਏ ਪਏ ਛੱਪਰ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਭਾਰੇ ।

...
ਕੋਈ ਲੱਗ ਗਿਆ ਗਲ ਮੇਰੇ !
ਮੈਂ ਕੁਝਕੀ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਨੈਣ,
ਆਹ ਇਹ ਤਾਂ ਸੀ ਸੀਤਲ ਪੋਣ
ਜੋ ਠੰਢੀਆਂ ਰਹੀ ਸੀ ਪਾ ।
ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੁਣ ਉੱਚੀ ਕੂਕਾਂ
'ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ !
ਜਗਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਨਾਉਣਾ
ਹੁਣ ਰਹਿ ਗਿਆ ਦੇ ਦੂਰ ਹੋਣ,
ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਨੇੜੇ ਹੋ ਨੇੜੇ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਪੁਚਾਉਣੀ ਦੇ ਕੂਕ
'ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ !

...
ਢੰਦ ਆ ਗਿਆ ਅਸਮਾਨੀਂ
ਪਰ ਚਾਦਨੀ ਉਤਰ ਪਈ ਹੋਣ.

ਮਗਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸਾਂ ਮੈਂ
ਕਿ ਕਿਸੇ ਚੁੰਮ ਲਿਆ ਮੱਥਾ ।
ਕੁਝਕ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਮੇਰੇ ਨੈਣ
ਕੌਣ ਸੀ ਪਿਆ ਚੁੰਮਦਾ ਮੱਥਾ ?
ਤੁਸੀਂ ! ਹੈਂ ਤੁਸੀਂ ? ਨਹੀਂ,
ਇਹ ਤਾਂ ਸੀ ਚਾਦਨੀ
ਜੋ ਚੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ ਮੱਥਾ ।

...
ਮੈਂ ਕਿਹਾ: ਮਨਾ ! ਹੋ ਨ ਗਾਫਲ,
ਕੂਕੀ ਚਲ, ਕੂਕੀ ਚਲ, ਕੂਕੀ,
ਲੈ ਹੁਲਾਰੇ ਪਰ ਕੂਕਾਂ ਨਾ ਭੁੱਲ,
ਸੁਣ ਰਹੇ ਨੀ ਮਨਾ ! ਤੇਰੇ ਸਾਈਆਂ,
ਕੂਲੇ ਦਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪਏ ਨੀ ਸੁਣਦੇ
ਤੋਰੀਆਂ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ।

...
ਮੈਂ ਫੇਰ ਕੁਝਕੀ :
ਕਿਸਨੇ ਕਿਹੋ ? 'ਤੇਰੇ ਸਾਈਆਂ'
'ਆ ਰਹੇ ਨੀ ਤੇਰੇ ਓ ਸਾਈਆਂ';
ਹੈਂ....

ਕਿਸਨੇ ਸੁਣਾਈ ਏ ਸੋਇ ?
ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਪਰ ਸੁਣੀ ਮੈਂ ਆਪ ।
ਹਾਂ, ਉੱਥੇ ਬੀ ਹੋ ਗਈ ਏ ਦੋਰ,
ਹੋਸਣ ਆਉਂਦੇ, ਆਉਂਦੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ।
ਮਨਾਂ ! ਕਰ ਲੈ ਆਰਤੀ ਤਿਆਰ,
ਮਤਾਂ ਆਉਣ ਤੇ ਤੂੰ ਬੇ ਤਿਆਰ ।

...
ਬਾਲ ਕੀਤਾ ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ ਸਪੱਟ
ਦੀਵੇ ਚਉਮੁਖੀਏ ਵਿਚ ਘੱਤਿਆ ਘਿਉ ।
ਵੱਟੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਚਹੁ ਮੁਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ।
ਕੀਤੀ ਧੂਪ ਦੀ ਬੱਤੀ ਫਿਰ ਖਲੀ,
ਚੰਦਨ ਬੂਰ ਪਾ ਧਰਿਆ ਕਾਫੂਰ;
ਫੇਰ ਲੀਤਾ ਚਕਮਾਕ ਸੰਭਾਲਿ,
ਕਿ
ਆਇਆਂ ਦੀ ਬਿੜਕ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ
ਝਾਤ ਲਵਾਂਗੀ ਅੱਗ ਤੁਰੰਤ;
ਲਉਂ ਆਰਤੀ ਝਟ ਜਗਾਇ ।
ਗਲੇ ਪਾਵਾਂਗੀ ਸਿਹਰਾ ਮੈਂ ਉੱਠ,
ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਤੇ ਧਰਾਂਗੀ ਸੀਸ ।
ਆਰਦੀ ਲੈਸੀਆਂ ਫੇਰ ਉਤਾਰ ।

...
ਵਰਸ ਰਹੀ ਏ ਤੁੱਲ-ਵਹਾਰ ।
ਭਿੰਨੀ ਰਹੀ ਏ ਹੋ ਸਭ ਰੈਣ ।
ਝਰਦੀ ਅਖੀਆਂ ਵਿਚ ਪਈ ਏ ਮਿਠੀ—
ਮਿਠੀ ਰਸ ਦੀ ਵਹਾਰ ।

ਰੰਗ ਰੰਤੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਸੁਆਦ
ਸਾਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕਾਂ ਹੈ ਵੇ ਯਾਦ ।

ਇਕ ਸਖੀ :—

ਭਲਾ ਕੁਟਦੀਆਂ ਜਾਓ ਜੇ ਸੰਗ,
ਪਰ 'ਤੂੰਹੀ' ਨੂੰ ਮਾਰੋ ਨ ਵਾਜ,
ਫਿਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਏ ਤੁਸਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ?

ਜਿਆਣੀ ਪੱਥਰ ਤੋੜਨੀ :—

ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਿਆਂ ਥੱਕਦੇ ਅੰਗ,
ਨਾਲ ਅੱਕਦਾ ਅਕਸਰਾਂ ਦਿਲ ।
ਜੇ ਨਾ ਗਾਵੀਏ ਸੁਹਣੇ ਦਾ ਗੀਤ
ਅਗੇ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹਾਲ ।
ਅੰਦਰ ਸੱਖਣਾ ਸੱਖਣਾ ਲੱਗੇ ।
ਐਉਂ ਜਾਪੇ ਜਿਉਂ ਆ ਗਈ ਇਕੱਲ,
'ਤੂੰਹੀ' ਚਲਾ ਗਿਆ ਪਰਦੇਸ
ਅਸਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਹੋਵੇ ਮੇਸ ।

ਦੂਜੀ ਸਖੀ :—

ਤੂੰਹੀ ਡਿੱਠਾ ਨੇ ਨੈਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ
ਜਿਸ ਦੇ ਪੜਾਚ ਦੇ ਗਾਂਦੀਓ ਗੀਤ ?

ਜਿਆਣੀ ਪੱਥਰ ਤੋੜਨੀ :—

ਓ ਮਲੰਗ ਸੀ ਦੱਸਦਾ ਏਹ :—
'ਤੂੰਹੀ' ਸਭ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦਾ ਸਾਂਈ
ਉਹਦਾ ਰੂਪ ਹੈ 'ਤੂੰਹੀ' ਤੇ 'ਤੂੰਹੀ'
ਉਹਦਾ ਗੀਤ ਹੈ 'ਤੂੰਹੀ' ਤੇ 'ਤੂੰਹੀ'

ਅਚਾਨਕ ਕਿਸੇ ਰੰਗ ਭਰਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗਾ ਉਠੀਆਂ :—

ਤੂੰਹੀ, ਤੂੰਹੀ, ਤੂੰਹੀ, ਤੂੰ
"ਹੈ ਤੂੰ ਹੈ ਤੂੰ ਹੋਵਨਹਾਰ ।"
ਠੱਟ ਠੜੜ ਠੜੜ
ਠੱਟ ਠੜੜ ਠੜੜ ।

ਤੇਰੇ ਚੋਜਾਂ ਦੀ ਚਾਲ

ਸੁਹਣੇ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀ ।
ਬਲਿਹਾਰ ।
ਤੇਰੇ ਰੰਗਾਂ ਤੋਂ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰ ।
ਲੁਕੇ ਕਰਦੇ ਓ ਕਉਤਕ ਮੈਂ ਅੰਦਰ
ਕਦੇ ਛੁਪੇ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਉਹਲੇ,
ਕਦੇ ਲੁਕੇ ਲੁਕੇ ਨਿਜ ਚਾਨਣ
—ਤੂੰਏ ਤੂੰਏ ਆਪਣੇ ਚਾਨਣ—
ਕਦੇ ਖੇਲਦੇ ਦਿਲੇ, ਲਾਹ ਘੁੰਡ ।
ਪਰ ਅੱਜ
ਹਾਂ, ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ ਮੇਰੇ, ਅੱਜ
ਕੀ ਕੀਤੋ ਨੇ ਚੋਜ ਅਚਰਜ !
ਹੈ, ਅੱਜ ਸਵੇਲੇ ਸਵੇਲੇ

ਉੱਡ ਗਏ ਅਕਾਸ਼ੀ ਉੱਚੇ ਉੱਚੇ :
ਦੂਰ ਦੂਰ ਕਿ ਦੂਰੋਂ ਬੀ ਦੂਰ,
ਪਰ ਦਿਤੇ ਨੇ ਝਲਕਾ ਝਲਕਾਇ,
ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਓਹ ਰੰਗ ਜਮਾਇ
ਮੋਹ ਲਿਓ ਨੇ ਇਕੋ ਲਿਸ਼ਕਾਰ
ਨੂਰੀ ਰੂਪ ਦੀ ਝਲਕ ਝਲਕਾਇ,

ਵਾਹ ਵਾ ਪੜਾਰਨ ਜੀਓ ਤੇਰੇ ਚੋਜ !
ਵਾਹ ਵਾ ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ ਤੇਰੀ ਮੋਜ !
ਉਰੇ ਉਰੇ ਪੈ ਅਗੰਮੋਂ ਅਗੰਮ,
ਪਰੇ ਪਰੇ ਪੈ ਸੁਗੰਮੋਂ ਸੁਗੰਮ,
ਜਿਵੇਂ ਚਾਹੋ ਚਾ ਕਰੋ ਨਿਹਾਲ,
ਤੇਰੇ ਚੋਜਾਂ ਦੀ ਅਚਰਜ ਹੈ ਚਾਲ ।

ਛਿੱਡੀ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਤੂੰ ਕੌਣ ਨੀ ਮਾਈ ?

ਉੱਤਰ-ਮੈਂ ਦੁੱਧ ਦੀ ਜਾਈ, ਪਰ ਦਹੀਂ ਨਾਂ,
ਮੈਂ ਦੁੱਧ ਦੀ ਜਾਈ, ਪਰ ਮੁਲਾਈ ਨਾਂ,
ਮੈਂ ਦੁੱਧ ਦੀ ਜਾਈ, ਪਰ ਮੱਖਣ ਬੀ ਨਾਂ,
ਮੈਂ ਦੁੱਧ ਦੀ ਜਾਈ, ਪਰ ਲੱਸੀ ਬੀ ਨਾਂ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਫਿਰ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ ਮਾਈ ?

ਉੱਤਰ-ਕੰਨਾਂ ਪਿਛੇ ਹਥ ਧਰਕੇ ਸੁਣੀਂ ਮੇਰੇ ਵੀਰਾ !
ਮੈਂ ਉਂ ਛਿੱਡੀ, ਛਿੱਡੀ, ਛਿੱਡੀ ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਫਿਰ ਮਾਈ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਾ ਨਾ ਹੋਈ ?

ਉੱਤਰ-ਨਾ ਵੇ ਵੀਰਾ ! ਐਉਂ ਨਾ ਆਖ,
ਮੈਨੂੰ ਮਲ ਲੈਂਦੀ ਏ ਸੁਆਣੀ
ਆਪਣੇ ਹਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ,
ਓਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕੂਲੇ,
ਗਲਦੇ ਹਨ ਪੀਆ ਦੇ ਗਲ ਜਾਇ
ਸੁਣ ਵੇ ਵੀਰਾ !
ਮੈਨੂੰ ਮਲਦੀ ਹੈ ਸੁਆਣੀ
ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਆਪ,
ਪੀਆ ਤਕ ਤਕ ਕੇ ਚਿਹਰਾ
ਪਿਆ ਹੁੰਦੇ ਨਿਹਾਲ ।
ਸੁਹਣੇ ਸਾਂਈਆਂ ਨੇ ਦਿਤਾ ਏ ਮਾਣ
ਅਸਾਂ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਜੋਗ,
ਹਾਂ
ਅਸਾਂ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਜੋਗ ।

ਅਹੋ ਹਨ ਭਾਗ ਸਹੀਓ ਨੀ !
ਜੋ ਇਸ਼ਨਾਨਾ ਹੈ ਇਸ ਗੰਗੇ,
ਤੇ ਚਖਿਆ ਨੀਰ ਜਿਸ ਇਸ ਦਾ
ਉਹ ਰਸਭੂਮੀ ਦਾ ਭੂਪਮ ਹੈ । ੪.

ਹਾਂ ਵਗਦੀ ਰਹੁ ਸਦਾ ਗੰਗੇ !
ਸ਼ਨਾਨੇ ਦਾਨ ਦੇਂਦੀ ਰਹੁ,
ਤੇ ਪਾਵਨ ਸਭ ਨੂੰ ਕਰਦੀ ਰਹੁ,
ਕਿ ਤੂੰ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪਮ ਹੈਂ । ੫.

ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਨਾਨੇ ਨੇ
ਹੈ ਤਨ ਮਨ ਠਾਰਿਆ ਸਾਰਾ,
ਤੇਰੇ ਆਚਮਨ ਜੀਵਾਇਆ
ਸਪਰਸ਼ ਪਾਰਸ ਅਨੂਪਮ ਹੈ । ੬.

ਉਤਰਨਾ ਅਰਸ ਤੋਂ ਤੇਰਾ
ਤੇ ਦਿਲ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਵਹਿਣਾ ਜੋ
ਹੈ ਗੰਗੇ ! ਹੈ ਅਨੂਪਮ ਦੇਹ
ਅਨੂਪਮ ਹੈ, ਅਨੂਪਮ ਹੈ । ੭.

ਫੇਰਾ ਪਾ ਜਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾ

ਨਜ਼ਰਾਂ ਬਚਾਕੇ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਪਉੜੀਆਂ,
ਮਲਕੜੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਧੁਰ ਛੱਤੋਂ,
ਭੱਕੀ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਲ ਉੱਪਰ ਨੂੰ, ਉੱਪਰ
ਗੱਤ ਦਿਤੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੇ

ਮਾਰੀਆਂ ਵਾਜਾਂ
'ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ !
ਬੱਝ ਗਈਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ,
ਏ ਪਏ ਛੱਪਰ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਭਾਰੇ ।

... ..
ਕੋਈ ਲੱਗ ਗਿਆ ਗਲ ਮੇਰੇ !
ਮੈਂ ਕੁਝਕੀ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਨੈਣ,
ਆਹ ਇਹ ਤਾਂ ਸੀ ਸੀਤਲ ਪੋਣ
ਜੋ ਠੰਢੀਆਂ ਰਹੀ ਸੀ ਪਾ ।
ਮੈਂ ਕਿਹਾ 'ਹੁਣ ਉੱਚੀ ਕੂਕਾਂ'
'ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ !
ਜਗਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਨਾਉਣਾ
ਹੁਣ ਰਹਿ ਗਿਆ ਏ ਦੂਰ ਹੋਣ,
ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਨੇੜੇ ਹੋ ਨੇੜੇ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਪੁਚਾਉਣੀ ਏ ਕੂਕ
'ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ! ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ !

... ..
ਚੰਦ ਆ ਗਿਆ ਅਸਮਾਨੀਂ
ਪਰ ਚਾਂਦਨੀ ਉਤਰ ਪਈ ਹੋਣ,

ਮਗਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸਾਂ ਮੈਂ
ਕਿ ਕਿਸੇ ਚੁੰਮ ਲਿਆ ਮੱਥਾ ।
ਕੁਝਕ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਮੇਰੇ ਨੈਣ
ਕੌਣ ਸੀ ਪਿਆ ਚੁੰਮਦਾ ਮੱਥਾ ?
ਤੁਸੀਂ ! ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ? ਨਹੀਂ,
ਇਹ ਤਾਂ ਸੀ ਚਾਂਦਨੀ
ਜੋ ਚੁੰਮ ਰਹੀ ਸੀ ਮੱਥਾ ।

... ..
ਮੈਂ ਕਿਹਾ: ਮਨਾ ! ਹੋ ਨ ਭਾਵਲ,
ਕੂਕੀ ਚਲ, ਕੂਕੀ ਚਲ, ਕੂਕੀ,
ਲੈ ਹੁਲਾਰੇ ਪਰ ਕੂਕਾਂ ਨਾ ਭੁੱਲ,
ਸੁਣ ਰਹੇ ਨੀ ਮਨਾ ! ਤੇਰੇ ਸਾਂਈਂ,
ਕੂਲੇ ਦਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪਏ ਨੀ ਸੁਣਦੇ
ਤੇਰੀਆਂ ਕੂਕ ਪੁਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ।

... ..
ਮੈਂ ਫੇਰ ਕੁਝਕੀ :
ਕਿਸਨੇ ਕਿਹੋ ? 'ਤੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ'
'ਆ ਰਹੇ ਨੀ ਤੇਰੇ ਓ ਸਾਂਈਆਂ';
ਹੈਂ

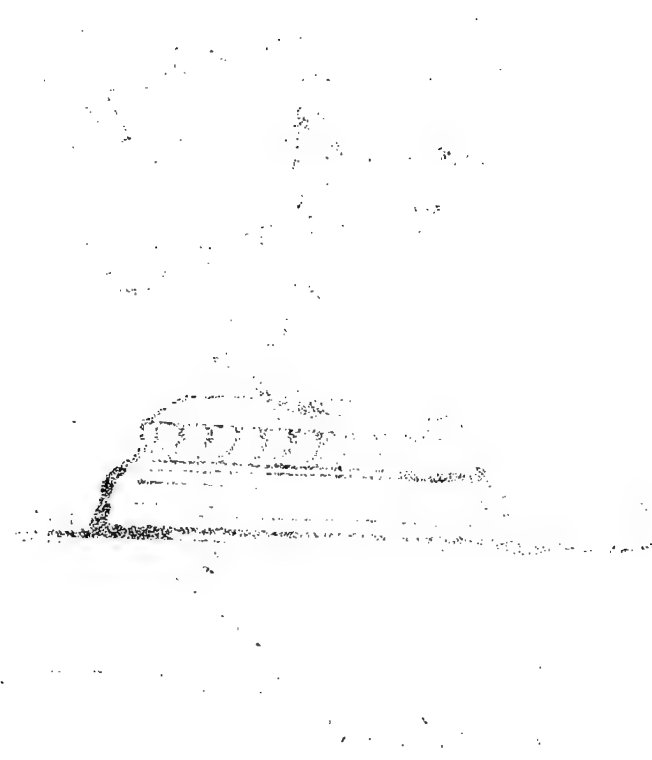
ਕਿਸਨੇ ਸੁਣਾਈ ਏ ਸੋਇ ?
ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਪਰ ਸੁਣੀ ਮੈਂ ਆਪ ।
ਹਾਂ, ਉਂਵ ਥੀ ਹੋ ਗਈ ਏ ਦੇਰ,
ਹੋਸਣ ਆਉਂਦੇ, ਆਉਂਦੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ।
ਮਨਾਂ ! ਕਰ ਲੈ ਆਰਤੀ ਤਿਆਰ,
ਮਤਾਂ ਆਉਣ ਤੇ ਤੂੰ ਬੇ ਤਿਆਰ ।

... ..
ਥਾਲ ਕੀਤਾ ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ ਸਪੱਟ
ਦੀਵੇ ਚਉਮੁਖੀਏ ਵਿਚ ਘੱਤਿਆ ਘਿਉ ।
ਵੱਟੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਚਹੁ ਮੁੰਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ।
ਕੀਤੀ ਧੂਪ ਦੀ ਬੱਤੀ ਫਿਰ ਖਲੀ,
ਚੰਦਨ ਬੂਰ ਪਾ ਧਰਿਆ ਕਾਫੂਰ;
ਫੇਰ ਲੀਤਾ ਚਕਮਾਕ ਸੰਭਾਲਿ,
ਕਿ
ਆਇਆਂ ਦੀ ਬਿੜਕ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ
ਝਾੜ ਲਵਾਂਗੀ ਅੱਗ ਤੁਰੰਤ;
ਲਉਂ ਆਰਤੀ ਝਟ ਜਗਾਇ ।
ਗਲੇ ਪਾਵਾਂਗੀ ਸਿਹਰਾ ਮੈਂ ਉੱਠ,
ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਤੇ ਧਰਾਂਗੀ ਸੀਸ ।
ਆਰਦੀ ਲੋਸੀਆਂ ਫੇਰ ਉਤਾਰ ।

... ..
ਵਰਸ ਰਹੀ ਏ ਕੁੱਲ-ਵਹਾਰ ।
ਭਿੰਨੀ ਰਹੀ ਏ ਹੋ ਸਭ ਰੈਣ ।
ਭਰਦੀ ਅਖੀਆਂ ਵਿਚ ਪਈ ਏ ਮਿਠੀ—
ਮਿਠੀ ਰਸ ਦੀ ਵਹਾਰ ।

ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ

ਉਥਾਨਕਾ

ਮੂਸਨ ਮਸਕਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਰਹੀ ਜੁ ਅੰਬਰੁ ਛਾਇ ॥
ਬੀਧੇ ਬਾਂਧੇ ਕਮਲ ਮਹਿ ਭਵਰ ਰਹੇ ਲਪਟਾਇ ॥
[ਚਉਥਲੇ]

ਇਸ ਦਿੱਸਦੇ ਵੱਸਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਝਰਨਾਟ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਅਣਦਿੱਸਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਖੋਹਾਂ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਖਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਦਿੱਸਦੇ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਕਿਸੇ ਐਸੀ ਅਲੌਕਿਕਤਾ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਕਿ ਇਹ ਅਕਸ ਜਾਪਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਕੋਈ ਐਸੀ ਰਸਾਇਨ, ਕੋਈ ਐਸੀ ਕਾਯਾ ਪਲਟ ਬਿਜਲੀ-ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰੂਪ ਤੋਂ ਅਰੂਪ ਤੇ ਅਰੂਪ ਤੋਂ ਰੂਪ ਨਕਸ਼ੇ ਪਲਟਣੇ ਇਸ ਦੇ ਸੁਭਾਵਕ ਚਮਤਕਾਰੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪਸਾਰੇ ਦੀ ਇਹ ਕੁੰਜੀ ਹੈ ਜੋ ਦਿੱਸਦੇ ਦੇ ਮਗਰ ਬੈਠੀ ਵਜਾਪਕ ਤੇ ਸਤ੍ਯਸਰੂਪ ਹਸਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਦੇਂਦੀ ਤੇ ਉਸ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

‘ਅਣਦਿੱਸਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਵਜਾਪਕ ਸਰੂਪ’ ਦਾ ਝਲਕਾ ਇਸ ਦਿੱਸਦੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਦਾ ਅਕਸ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਉਂ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪਯਾਰ ਦਾ ਮਾਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਉਛਾਲੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਪਣੇ ਕਾਰਣ ਸਤਿਸਰੂਪ ਅਕਾਲ ਵੱਲ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਉਛਾਲਾ ਦਿੱਸਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬੀ ਪਰਸਪਰ ਉਛਾਲੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਉਹ ਕਈ ਰੂਪ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਉਹ ਬੇਗਰਜ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਉੱਚਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਪਯਾਰ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਰੰਗ ਹੈ। ਦਿਲ ਪਯਾਰ ਨਾਲ ਉੱਛਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਮਿਲਨਾ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਮਹਿਰਮ ਤੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ। ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿਸ ਦਿਲ ਨਾਲ ਮਿਲਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਹਿਰਮ, ਮਾਲਕ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਦਿਲ ਮੇਲ ਖਾਣਗੇ, ਜੋ ਉਹ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਮੇਲਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਚਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿ ਨਾਮ ਸੁਣਦਿਆਂ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਦੇ ਧੁਹ ਪੈਂਦੀ ਤੇ ਦਾਮਨਿਕ ਰੇ ਵਜਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਾਰਨ ਹਿਤ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਦੋਹੂੰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਲੰਘ ਗਈ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਸ ਪਯਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਇਕ ਅੱਖ-ਚੁੰਧਯਾਉ ਲਿਖਕਾਰਾ ਇਕ ਰਾਜ ਰਾਣੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਚਮਕਾਰਾ ਮਾਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਜ ਰਾਣੀ ਦਾ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ-ਪ੍ਰਿਯ ਪਤੀ

ਨਾਲ ਜੋ ਪਯਾਰ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਅਗਲੇ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਕੁਛ ਹਾਲ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪ੍ਰਿਯ ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੀ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਹਿਤ ਸੀ; ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਗਯਾਨਵਾਨ ਅਰ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਯਾਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਤ ਹੋਏ ਹਿੰਦੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀਸੇ ਵਾਂਝ ਪਾਰਦਰਸ਼ ਅਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਸੀ, ਵਹਿਣ ਯਾ ਰੋੜ੍ਹ ਵਾਲੀ ਭਾਂਤ ਦਾ ਮੋਹ, ਹੁੱਥ ਕਿ ਪਯਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਟਿਕਾਉ ਤੇ ਸੁਫਤਾ ਭਰਿਆ ਗਰਮਖਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਉਹ ਅਪਣੀ ਪਯਾਰੀ ਨੂੰ ਬੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਤਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਣੀ ਦੇ ਉਸ ਨਾਲ ਉਮਡੇ ਹੋਏ ਪਯਾਰ ਵਿਚ ਥਾਂਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ ਕਿ ਜਿਥੋਂ ਉਹ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਰੰਗਣ ਦਾ ਟਿੱਪਣ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਸ ਦਾ ਆਤਮਾ ‘ਨਾਮ ਦਾਨ’ ਅਰ ‘ਜੀਅ ਦਾਨ’ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਸਦਾ ਉੱਚਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਣੀ ਦਾ ਤਿੱਖੇ ਵੇਗ ਵਾਲਾ ਪਯਾਰ ਦਾਤੇ ਦੇ ਦਾਨ ਨਾਲੋਂ ਦਾਤੇ ਵੱਲ ਵਧੀਕ ਰੁਖ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਅਰ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਦਾਤੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦਾਤੇ ਦੀ ਉੱਚ ਦਾਤ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਕ ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਾਤ ਤੋਂ ਬੇਲੋੜ ਭਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਦਾਤੇ ਦੇ ਦੋਹ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤ੍ਰੇਕ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਹਲ ਹੀ ਕਿੱਥੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜੋ ਦਿੱਸਦਾ ਸੀ ਉਹ ਸੰਪੂਰਨ ਦਿੱਸਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਉੱਕੀ ਹੀ ਬੁੰਨੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਰਾਣੇ ਦੀ ਕੰਨਯਾ, ਸਿੱਖ ਮਾਤਾ ਦੀ ਦਲਾਰੀ, ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪਲੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ-ਪਾਤੀ ਦੀ ਨਾਰ, ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਦੇ ਸਭ ਗਣਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਨਿੱਤਨੇਮ, ਨਾਮ ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹੁੰਦੀ ਸੀ; ਸਦਾਚਾਰ ਤੇ ਧਰਮ ਭਾਵ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਸੀ, ਪਰ ਪਤੀ-ਪਯਾਰ ਦੀ ਕਾਂਗ ਵਿਚ ਉਹ ਪਤੀ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਯਾਰ ਦੇ ਰੋ ਵਿਚ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਣ ਅਪਣਾ ਵਖਰਾ ਸਾਫ ਪਯਾਰ ਦਿਖਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਕਦੇ; ਜਿੱਕੂਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਪਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਰੇ ਦਿੱਸਦੇ ਤਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਦੀ ਬਹੁੱਲਤਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚਾਨਣੇ ਦਾ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦੇ, ਅਰਥਾਤ ਏਹ ਗੁਣ ਉਸ ਵਿਚ ਤਿਲਕਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸੇ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਖੜੇ ਪਯਾਰ ਦੇ ਹਿਲੋਰਿਆਂ ਦੀ ਬੁੱਰਾਟ ਵਿਚ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੇ।

ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ। ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਪਾਰਲੌਕਿਕ ਰਸ ਤੇ ਨਕਸ਼ ਦਾ

ਹਾਲ ਕੁਝਕੁ ਸੁਝਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਵੇਰਵੇ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਡਿੱਠਾ ਕਿ ਆਤਮ ਵਸਤੂ ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਸੱਤਯੋਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਏਹ ਆਪਣਾ ਕੁਛ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ, ਸਗੋਂ ਦਾਤੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ, ਦਾਤੇ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਦਾਤੇ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੋਰ ਵਧ ਗਈ; ਪਤੀ ਹੋਰ ਵਧੀਕ ਕਦਰ ਯੋਗ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋ ਭਾਸਿਆ। ਰਾਣੇ ਦਾ ਇਹ ਯਤਨ ਕਿ ਨਿਰੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅਤੁੱਟ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਥਾਂ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਟਿਕਾਉ ਤੇ ਲੀਨਤਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਰੰਗ ਵਿਚ ਪਲਟ ਗਿਆ। ਆਸਤਕਾ ਭਾਵ ਵਿਚ ਅਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਹੋਰ ਵਧ ਗਈ ਅਰ ਏਹ ਭਾਵ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਹੋਰ ਛੁੰਘੇ ਸਿੱਜਰ ਗਏ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਪਤੀ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਐਨੀ ਵਧੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਨਜ਼ੀਰ ਨਾਸਮਾਨ ਮਨੁੱਖ ਸੁਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਨੀ ਕਠਨ ਹੈ। ਰਾਣੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਅਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਵਰਗਾ ਆਤਮ ਅਵਸਥਾ ਅਰੂੜ, ਭਗਤ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ, ਪਰ ਕਾਦਰ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਨੇ ਪੰਥ ਵਲੋਂ ਸੱਦਾ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਭਿਜਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਆਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲਵੋ, ਜੋ ਰਾਣੇ ਜੀ ਦਾ ਪੰਥਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਨ, ਖਲਕ ਵਿਚ ਖਾਲਕ ਦੇ ਸਦਾ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਰਜ਼ਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਦਾ ਅਰੂੜ ਚਿੱਤ ਪਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਉੱਥੇ ਰਜ਼ਾ ਦੀ ਮੰਜ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਗੁਰੂ, ਪੰਥ ਅਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਫਲ ਕਰ ਲਿਆ ਅਰ ਇਹ ਬੀਰ ਰਸੀ ਵਾਸਨਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਗਈ :—

ਜਬ ਆਯੁ ਕੀ ਔਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੇ
ਅਤਿ ਹੀ ਰਣ ਮੈਂ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੇਂ ॥

ਰਾਣੀ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਕੋਈ ਮਾਮੂਲੀ ਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ; ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਰੂਪ ਦਿਲ ਨੇ—ਜੋ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅੱਗੇ ਮੱਥੇ ਰਖੇ ਇਕ ਚਿਤ ਪਾਰਥਨਾ ਵਿਚ ਬਿਤਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਜੰਗ ਜਿੱਤ ਕੇ ਬਿਜੇ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਾਉਂਦਾ ਵਾਪਸ ਆਵੇ—ਨੇ ਇਸ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਸਟ ਨੂੰ ਮੂਲ ਨਾ ਸਹਾਰਿਆ ਅਰ ਘੜੀਆਂ ਸਾਸਾਂ ਤੱਕ ਨੌਬਤ ਪਹੁੰਚੀ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤਾਂ ਸੱਥਰ ਹੀ ਲੱਥੀ ਪਈ ਰਹੀ, ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਨਾ ਬਿਨਸਿਆ ਤੇ ਉਹ ਵੱਲ ਹੋ ਗਈ।

ਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੇ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਬੀ ਸੱਖਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਸਨ ਰਾਜਰਾਣੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸੀ। ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜੁਆਈ ਸੀ। ਜੁਆਈ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਰਾਣੇ ਨੇ ਰਾਜ ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ; ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਤ੍ਰ ਸੀ ਨਹੀਂ; ਸ਼ੀਕਾ ਸਾਰਾ ਨਿਰਵੇਸ਼ ਸੀ ਤੇ ਏਹ ਜੁਆਈ ਆਪਣੇ ਸੱਚੇ ਸਤਿਸੰਗੀ ਦਾ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਿਲੀ ਸਨੇਹ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਭਾਵ ਛੁੰਘਾ ਸੀ। ਜੁਆਈ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਸੀ, ਸੋ ਧੀ ਦੇਕੇ ਰਾਜ ਬੀ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਰਾਣੇ ਤੇ ਰਾਜੇ ਆਂਡੀ ਗੁਆਂਡੀ ਸੜਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਬਾਬੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਹੋ ਰੁਕਾ ਪਹਾਤੀ ਦੌਰਾ ਤੇ ਹੁਣ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਜੰਗਾਂ ਤੇ ਕਾਮਯਾਬੀਆਂ ਨੇ ਸਹਿਮ ਬਿਠਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਠਨ ਹੈ; ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਰਾਣੇ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜਪੂਤ ਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਬੀ ਅਰ ਜੁਆਈ ਹੋਕੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ

ਪਰ ਬੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਝਗੜਾ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਵਧੀਕ ਹੱਕਦਾਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜੈਸੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਰਾਣਾ ਪਰਵਾਨ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਹੁਣ ਰਾਣੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਨੇ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਬੀ ਸੁੱਈ ਕੀਤੀ; ਸਿਵਾ ਇਸ ਵਿਧਵਾ ਵਿਛੋੜੇ ਮਾਰੀ ਦੇ ਕੋਈ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਬਿਹਰੋਂ-ਕੁੱਠੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦਾ ਜੰਜਾਲ ਬੀ ਗਲੇ ਪਿਆ। ਤਦ ਬੀ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਵਹਿਣਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਪਤੀ ਦੇ ਦਾਹ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਿਭੂਤ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਨਦੀ (ਜਲ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ) ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸੁੰਦਰ ਚਿੱਟੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਸਮਾਧ ਬਣਵਾਈ। ਮਾਤਾ ਆਦਿ ਰੋਕਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਇਕ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਫੇਰ ਆਗਰੇ ਤੋਂ ਚਿਤਰੇ ਅਰ ਪੱਥਰ ਘਾੜੇ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਰਾਣੇ ਦੇ ਕੱਦ ਦਾ ਇਕ ਚਿੱਟਾ ਬੁੱਤ ਬਣਵਾਯਾ ਤੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਬਣਾ ਕੇ ਉੱਥੇ ਖੜਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਤਬ ਅਪਣੇ ਅਟੁੱਟ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਕੇ ਕਰਦੀ ਅਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਨਿਕਲਦੀ। ਰਾਜ ਦਾ ਕੰਮ ਮਾਤਾ ਦੀ ਅਕਲ ਨੂੰ, ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤੇ ਇਸ ਡਰ ਨੂੰ ਕਿ ਸਿਖ ਬਲੀ ਹਨ, ਨਿਭਦਾ ਗਿਆ। ਅਨੇਕ ਉਪਾਵ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਹੋਏ, ਪਰ ਨਿਸ਼ਫਲ ਗਏ, ਅੰਤ ਰਾਣੀ ਸਤਿਸੰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਜੋਗ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੀ। ਤੱਦ ਸੰਪੂਰਨ ਤੇ ਸੁੱਢ ਸਗਯਾਤ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਕੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਬਾਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਜਾਣਨ ਲੱਗੀ ਅਰ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਮ ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਤੇ ਪਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਬੀ ਪੂਰਨ ਹੋਈ। ਇਸ ਦਾ ਪਤੀ-ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਸ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਲੱਛਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਤੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਮਗਰ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਦਰਦਨਾਕ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਅਰ ਰਾਣੀ ਦੇ ਤੀਬਰ ਵਿਰਲਾਪ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਸਿਰਖੰਡੀ ਛੰਦ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੋ ਬੀਸ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਥਮ ਵਿਰਾਮ ਯਾਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਪਰ, ਤਾਲ ਅੰਤਮ ਹੈ। ਅੰਤਮ ਵਿਰਾਮ ਨੌਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਪਰ, ਦੀਰਘਾਂਤ, ਹੈ; ਅੰਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੌਂਸ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀ ਦੀਰਘ ਹੈ ਯਾ ਦੋ ਹੌਂਸ। ਸਿਰਖੰਡੀ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਤੁਕਾਂਤ ਮਿਲਾਉਣ ਦੀ ਆਵੇਸ਼ਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਤਾਤਪਰਜ ਨੂੰ ਸਫੁਟ ਛੇਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਯਾਨ ਨਾ ਕਰਨੇ ਤੇ ਸਾਫ ਅਰਥ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਛੰਤ ਤੁਕਾਂਤ ਨਾ ਮਿਲਵੇਂ ਹੀ ਅਕਸਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬਿਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਐਸੇ ਛੰਦ ਘੱਟ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਵਿਚ ਸਿਰਖੰਡੀ ੨੧ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ। ੨੨, ੨੩ ਤੇ ੩੦ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵੀ ਸਿਰਖੰਡੀ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਬੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਐਸੇ ਛੰਦ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਲਾਤੀਨੀ, ਯੂਨਾਨੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪੁਸਤਕ ਬਲੈਂਕਵਰਸ (ਸਿਰਖੰਡੀ ਛੰਦ) ਲਿਖੇ ਪਏ ਹਨ।

ਕਰਤਾ

੧੬ਵੇਂ ਮਾਥ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਪਉੜੀ ੧੭ ਤੋਂ ੨੧ ਨਾਲ ਆਏ ਸਲੋਕ।

੧. ਸਮਾਧ

ਪੱਧਰ ਇੱਕ ਮਦਾਨ ਪਰਬਤ ਘੇਰਿਆ,
ਛੋਟਾ ਪਰ ਰਮਣੀਕ, ਸੁਥਰਾ, ਸੋਹਿਣਾ,
ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਂਚਲ ਧਾਰ, ਜੋਤੋਂ ਵਿੱਚ ਤੇ
ਲਹਿਲਹਿ ਸਬਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ।
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਬਿੱਛ, ਬੂਟੇ ਬੂਟੀਆਂ
ਉੱਗੇ ਥਾਈਂ ਥਾਉਂ ਲਹਿਰੇ ਲੈ ਰਹੇ ।
ਨਦੀ ਪਹਾੜੀ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਸੀਤ ਦੀ
ਵਗਦੀ ਪੱਧਰ ਏਸ, ਉੱਤੋਂ ਉਤਰਕੇ ।
ਇਸ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਿ ਡਿਗਦੀ ਹੇਠ ਨੂੰ ।
ਨਰਮ ਨਰਮ ਏ ਸ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ । ੧੦

ਸੁੰਦਰ ਇੱਕ ਸਮਾਧ ਕੰਢੇ ਏਸ ਦੇ
ਉਸਰੀ ਖੜੀ ਸੁਢਾਲ ਚੂਨੇ ਗੱਚ ਹੈ ।
ਗੁੰਬਦ ਫਾੜੀ ਦਾਰ, ਲਾਂਭੇ ਕਲਸੀਆਂ,
ਕਲਸ ਸੁਨਹਿਰੀ ਨਾਲ ਖੜਾ ਵਿਚਾਲੜੇ ।
ਚਿੱਟਾ ਮਰਮਰ ਸੰਖ ਅੰਦਰ ਲੱਗਿਆ ।
ਅਬਰੀ ਦਾਰ ਸੰਜਾਫ਼ ਲੱਗੀ ਨਾਲ ਹੈ ।
ਅੰਡਾਕਾਰ ਸਮਾਧ ਗੁੰਬਦ ਹੇਠ ਹੈ
ਕਾਰੀਗਰੀ ਅਜੀਬ ਬਣੀ ਜੁ ਨਾਲ ਹੈ ।
ਉਪਰ ਏਸ ਸਮਾਧ ਫੁੱਲ ਸੁਹਾਵਣੇ
ਪਯਾਰੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਚੁਣ ਚੁਣ ਹਨ ਧਰੇ ੨੦

ਧਰੇ, ਸੁ ਪਏ ਅਡੋਲ ਮਾਨੋਂ ਬੋਲਦੇ :—
'ਟੁੱਟੇ ਦੁਨੀਆਂ ਸੰਗ ਏਥੇ ਆ ਟਿਕੇ ।
'ਨਾਂ ਹੁਣ ਧੁੱ । ਨ ਪੌਣ ਸਾਨੂੰ ਛੋੜਦੀ ।
'ਗਏ ਬਖੋੜੇ ਛੱਡ, ਸੁਖੀਏ ਹੋ ਗਏ,
'ਸਭ ਤੋਂ ਹੋਏ ਅੱਡ ਰਹੇ ਬਿਰਾਜ, ਹਾਂ ।
'ਜੋਭਾ ਕਰੇ ਨ ਕੋਇ, ਨਿੰਦਾ ਕੋ ਨਹੀਂ
'ਦੇਖ ਨ ਸੜਦਾ ਕੋਇ, ਮੁੱਕੀ ਈਰਖਾ ।
'ਹਰਖ ਨ ਸੋਗ, ਵਿਜੋਗ ਝਗੜੇ ਹੈਂ ਨਹੀਂ ।
'ਰੰਗ ਗਏ ਰਸ ਨਾਲ, ਇਕਰਸ ਹੋ ਰਹੇ ।
'ਕੋਹੀ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਏਸ ਉਜਾੜ ਦੀ !' ੩੦

ਉੱਪਰ ਵਾਰ ਸਮਾਧ ਅੱਖਰ ਸੋਹਿਣੇ
ਸੰਗ ਸਿਤਾਰੇ ਨਾਲ ਜੜੇ ਉਕੇਰ ਕੇ ।
ਜਿਸਦੀ ਏਹ ਸਮਾਧ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਤਿੱਥ ਉਕਰੀ ਨਾਲ ਹੈ ।
ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਵਾਕ ਸਿਰ ਤੇ ਅੰਕਿਆ,
ਸੁੰਦਰ ਨਾਲ ਸਲੋਕ ਇਹ ਬੀ ਚਮਕਦੇ :—

'ਮੁਆ ਜੀਵੰਦਾ ਪ੍ਰੇਮੁ ਜੀਵੰਦੇ ਮਰਿ ਜਾਨ੍ਹ ॥
'ਜਿਨ੍ਹਾ ਮੁਹਬਤ ਇਕ ਸਿਉ ਤੇ ਮਾਣਸ ਪਰਧਾਨ ॥'
[ਮਾ: ਡ: ਮ: ੫, ੨੩]

'ਵਿਛੋੜਾ ਸੁਣੇ ਡੁਖੁ ਵਿਣੁ ਡਿਠੇ ਮਰਿਓਇ ॥
'ਬਾਬੁ ਪਿਆਰੇ ਆਪਣੇ ਬਿਰਹੀ ਨਾ ਧੀਰੋਇ ॥'
[ਮਾ: ਡ: ਮ: ੫, ੧੮]

ਤੁਕਾਂ ਅਜਾਇਬ ਏਹ ਚਮਕਣ ਚੰਗੀਆਂ
ਪੜ੍ਹੀਏ ਜੇ ਇਕ ਵਾਰ ਰੋਣ ਨ ਠੱਲ੍ਹੀਏ ।
ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹਾਲ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ।
ਦੂਜੀ ਕਹੇ ਹਵਾਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਓਸਦਾ ੪੦
ਜੋ ਓਸ ਦੇ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਲਬੀ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ।
ਸਮਾਂ ਅਡੋਲ, ਪ੍ਰਭਾਤ ਸਾਂਤੀ ਵਾਲੜੀ ।
ਛਾਇਆ ਨਾਲ ਸੁਹਾਉ ਚੁੱਪ ਇਕਾਂਤ ਦਾ ।
ਪੰਛੀ ਗਾਵਣ ਰਾਗ 'ਲਾਪ ਸੁਹਾਵਣੇ ।
ਰਹੀ ਉਦਾਸੀ ਛਾਇ ਵਿੱਚ ਇਕਾਂਤ ਦੇ ।
ਤੁਰਦੀ ਆਵੇ ਨਾਰਿ ਦੂਰੋਂ ਇੱਕ ਹੈ
—ਗੰਦਲ ਕ੍ਰਾਰੀ ਵਾਛ ਪਤਲੀ ਡੀਲ ਦੀ—
ਜੋਬਨ ਦਾ ਚੜ੍ਹਹਾਉ, ਉਮਰ ਜੁਆਨ ਹੈ ।
ਚਿਹਰਾ ਚੰਦੋਂ ਵੱਧ, ਮੁਹਿਰਾ ਸੋਹਿਣਾ,
ਇੱਕੋ ਸਾਰ ਨੁਹਾਰ ਫਬਨਾਂ ਵਾਲੜੀ । ੫੦

ਪਰ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਭੂਕ ਹੈ ।
ਓਹੁ ਗੁਲਾਬੀ ਭਾਹ ਉਮਰੇ ਏਸ ਜੋ
ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਚਮਕਾਰ ਦੋਂਦੀ ਸੋਹਿਣਾ
ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਵੇ ਮੂਲ ਉਡੀ ਹੈ ਕਿਤੇ,
ਜਾਂ ਚਿੰਤਾ ਹਥ ਆਇ ਖਾਧੀ ਹੈ ਗਈ ।
ਅੱਖਾਂ ਸੁੰਦਰ ਅੱਤ ਪਰ ਗਮ ਘੇਰੀਆਂ,
ਰੋ ਰੋ ਹੋਈਆਂ ਸਾਡ, ਬੱਲੇ ਲੱਥੀਆਂ
ਦੇਖੋਂ ਠੰਢੇ ਸਾਹ ਭਰਦੀ ਆਉਂਦੀ
ਸ਼ੌਂਕ ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ, ਸੁਰ ਤਨ ਹੋਰ ਹੈ,
ਪਹੁੰਚੀ ਪਾਸ ਸਮਾਧ, ਠਹਿਰੀ ਤਬੁਕ ਕੇ, ੬੦

ਵਗਦੇ ਜਲ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਕੰਨੀਂ ਆ ਪਿਆ ।
ਪਰਤ ਨਦੀ ਦੀ ਵੱਲ ਦੁਇ ਹਥ ਜੋੜਦੀ;
ਅੰਝੁ ਭਰ ਕੇ ਨੈਣ ਕਰਦੀ ਬੇਨਤੀ :—
'ਹੋ ਵੀਰਾ ਦਰਿਆਉਂ ਰੋਲਾ ਪਾ ਨਹੀਂ ।
'ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਵੌੜ, ਖੜਕ ਨ ਹੋ ਜਿਵੇਂ ।
'ਤੇਰਾ ਮਤ ਖੜਕਾਰ ਪਹੁੰਚੇ ਅੰਦਰੀਂ,
'ਨੀ ਏਰ ਹੋਇ ਉਚਾਟ ਪਯਾਰੇ ਸੰਦੜੀ,
'ਜੁੱਤਾ ਲੰਮੀ ਤਾਣ, ਪਾਸਾ ਨਾ ਲਏ
'ਬਹੁਤ ਬਕੇਵੇਂ ਝੱਲ, ਲੀਤਾ ਚੈਨ ਸੁ;
'ਗੂੜੀ ਛਾਈ ਨੀਂਦ ਤੂੰ ਉਟਕਾਇ ਨਾ । ੭੦

'ਕਰਨੇ ਦੇਹ ਸੁ ਨੀਂਦ ਨੀਂਦ ਸੁਲੱਖਣੀ ।
'ਰੋਲਾ ਵੀਰ! ਨ ਪਾ, ਸਦਕੇ ਮੈਂ ਗਈ ।
'ਹੁਮਕੇ ਹੁਮਕੇ ਜਾਹੁ ਸਹਜੇ ਤਿਲਕਦਾ ।
ਏ ਕਹਿ ਰਿਦਾ ਕੜੱਕ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਅੱਥੁ ਮਾਰ ਉਛਾਲ ਅੱਖੀਂ ਆ ਚੜ੍ਹੇ;
ਵਹੋ ਬੰਨ੍ਹ ਪਰਵਾਹ ਛਹਬਰ ਲਾਂਵਦੇ
ਸਿਰ ਘੁੰਮਤਾ ਤੇ ਘੋਰ ਖਾਕੇ ਡਿੱਗਿਆ,
ਡਿੱਗੀ ਨਾਲ ਚੁਫਾਲ ਦੇਹੀ ਨਾਰ ਦੀ
ਲੈਂਦੀ ਲੰਮੇ ਸ਼ਾਸ ਮਾਰੀ ਸ਼ੋਕ ਦੀ
ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਈ ਨਿਵਾਲ ਓਥੇ ਸੀ ਰਹੀ । ੮੦

ਸੂਰਤੀ ਨੇ ਪਰਤਾਇ ਵੇਰ ਉਠਾਇਆ ।
ਸੰਭਲ ਕੇ ਹੁਣ ਨਾਰਿ ਝੋਲੀ ਆਪਣੀ
ਪਹੁੰਚੀ ਕੋਲ ਸਮਾਧ, ਝੁਕਦੀ, ਨੀਉਂਦੀ,
ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ ਵਾਂਝ ਸਿਕ ਸਿਕ ਵੇਖਦੀ ।
ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਕਰ ਜੋੜ ਰੋ ਰੋ ਆਖਦੀ :—

‘ਵਾਹ ! ਪਯਾਰੇ ਸਿਰਤਾਜ ਅਪਣੀ ਨਾਰ ਨੂੰ
‘ਚਿੰਤਾ ਖੂਹੇ ਪਾਇ, ਕੀਤੇ ਬਾਉਲੀ ।
‘ਨਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹਥ ਜੋੜ ਹਾਵੇ ਕਰ ਰਹੀ:
‘ਤੇਨੂੰ ਸੁੱਤਾ ਜਾਣ ਚਹੇ ਜਗਾਣ ਨਾ,
‘ਮੁਰਖ ਜਾਣੇ ਨਾਹਿ ਤੂੰ ਹੈਂ ਜਾਗਦਾ । ੯੦

‘ਜਾਗ ਰਿਹਾ ਸਚਖੰਡ ਸੁੱਤਾ ਜਾਪਦਾ ।
‘ਅੱਥੋਂ ਸੁੱਤਾ ਜਾਣ ਕਰੇ ਬਿਅੰਦਬੀ ।
‘ਬਖਸ਼ੀ, ਕੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ! ਭੁੱਲਾਂ ਮੋਰੀਆਂ ।
‘ਹਾ ਹਾ ! ਕੰਤ ਸੁਜਾਨ ਸੁੱਕੇ ਸਾਰਝੇ
‘ਕੱਲ ਚੜਾਏ ਸੀਗ ਜਿਹੜੇ ਫੁਲ ਮੈਂ
‘ਹੱਥ ਨ ਤੁਸੀਂ ਹਿਲਾਇ ਸੁੱਟੇ ਕਰ ਪਰੇ ।
‘ਵਾ ਸਾਈਂ ਕਿਰਪਾਲ, ਸਿਰ ਦੇ ਮਾਲਕਾ !
‘ਸੇਵਾ ਦਾਸੀ ਜੋਗ ਰੱਖੀ ਆਪਣੇ ।
ਬੇਰੇ ਵੇਰ ਸਮੇਟ ਸਿਹਰੇ ਸੇਟ ਕੇ
ਦਿੱਤੇ ਨਵੇਂ ਚੜ੍ਹਾਇ ਕੱਢੇ ਝੋਲੀਓਂ । ੧੦੦

ਬੀਨ ਬੀਨ ਸਹਿਲਾਇ ਇੱਕੁਰ ਲਾਂਵਦੀ
ਜਹੁਰੀ ਜੀਕੁਰ ਹੱਟ ਲਾਲਾਂ ਲਾਉਂਦਾ ।
ਖੁੱਲੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੈ ਫਿਰ ਚਿਤ੍ਰਦੀ
—ਵਾਂਝ ਚਿਤ੍ਰੇਰੇ ਆਪ— ਸਿਲ ਦੇ ਉੱਪਰੇ
ਅੱਖਰ ਬਣਦੇ ਜਾਣ ਸੰਦਰ ਸੋਹਿਣੇ
ਨਾਲੇ ਡਿਗਦੇ ਹੰਝ ਗੜਿਆਂ ਜੋਡੜੇ,
ਉਡਦੀ ਹੋਸ਼ ਹਵਾਉ ਹੋਈ ਜਾਂਵਦੀ;
ਚੱਕਰ ਘੁੰਗੀ ਵਾਂਝ ਉੱਪਰ ਖਾਂਵਦੀ;
ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਕੁਰਬਾਨ ਸਦਕੇ ਹੋ ਰਹੀ ।
ਅੱਖਾਂ ਬੱਧੀ ਟੱਕ ਝਮਕਣ ਭੁੱਲਿਆ; ੧੧੦
ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਪਈ ਬਝੱਕ, ਮੀਟਣ ਵਿਸਰਿਆ;
ਬਦਨ ਅਡੋਲ ਅਹਿੱਲ ਮੁਰਤ ਵਾਂਗਰੇ;
ਪਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਾਰ ਹੱਥ ਸੁਹਾਵਣੇ ।
ਅੱਖਰ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਬਣਾ ਲਏ ।
ਪੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕੁਰਵਾਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਗਿਆ :—

ਜਿਸੁ ਪਿਆਰੇ ਸਿਉ ਨੇਹੁ ਤਿਸ ਆਗੇ ਮਰਿ ਚਲੀਐ ॥
ਪ੍ਰਿਥੁ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰਿ ਤਾਕੈ ਪਾਛੈ ਜੀਵਣਾ ॥

[ਵਾ: ਸਿਰੀ ਰਾ: ਮ: ੨. ੩]

ਲਿਖਕੇ ਸੁੱਧ ਸਲੋਕ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ;
ਚੁੰਮਦੀ ਸਿਲ ਨੂੰ ਫੇਰ ਸਦਕੇ ਹੋਂਵਦੀ ।
ਫੁੱਟਾ ਕੜ ਨੂੰ ਪਾੜ ਸੋਮਾ ਪੁੰਮ ਦਾ ।
ਬਿਹਬਲ ਹੋਇ ਅੱਤਿ ਲੰਘੀ ਹੋਸ਼ ਤੋਂ ।
ਦਿਲ ਟੁੱਟਾ ਤੇ ਆਸ ਟੁੱਟੀ ਨਾਲ ਹੀ ੧੨੦

ਲਟਕ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋਇ ਟੁੱਟੀ ਵੀਣ ਜਯੋਂ :—
‘ਕਦੀ ਨ ਮਿਲਸੀ ਹਾਇ! ਸਾਈਂ ਪਯਾਰਝਾ ?
‘ਹੋਯਾ ਸਦਾ ਵਿਜੋਗ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ ?
‘ਮੈਂ ਕੱਲੀ ! ਪਤਿਹੀਨ ! ਮੈਂ ਪਤਿਹੀਨ ਹਾਂ ?
‘ਸਕਾਂ ਨ ਸੋਚ ਸਹਾਰ ਭਯਾਨਕ ਐਸੜੀ ।
‘ਹਾ ਹਾ ਮੇਰੇ ਲੇਖ ! ਇਹ ਕੀ ਵਰਤਿਆ ?
ਵਰਤਯਾ ਕਹਿਰ ਕਹਾਰ ਹੋਈ ਬੋਟ ਹਾਂ !
ਐਦਾਂ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚ ਸੋਚੀ ਡੁੱਬਦੀ,
ਲਈ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਨੱਪ, ਟੁੱਟੀ ਆਸ ਤੋਂ ।
ਪੁਤਲੀ ਜਿਉਂ ਹੋ ਦੰਦ, ਉੱਕਰ ਹੋ ਗਈ ੧੩੦

ਠੰਢੀ, ਚਿੱਟ ਚਟਾਕ ਸੂਰਤੋਂ ਸੱਖਣੀ,
ਬਰਫ ਸਿਲਾ ਦੇ ਵਾਂਝ, ਲੱਥੀ ਸੱਖਰੇ ।
ਇੱਕੁਰ ਪਿਆਂ ਬਿਹੋਸ਼ ਘੜੀਆਂ ਬੀਤੀਆਂ ।
ਇਕ ਆਈ ਮੁਟਿਆਰ ਇਸਨੂੰ ਟੋਲਦੀ;
ਦੇਖ ਪਈ ਬੇਹੋਸ਼ ਕੰਬੀ ਤੁਹਕ ਕੇ,
ਕਹਿੰਦੀ: ‘ਹਾ ਹਾ ਹਾਇ ਏ ਕੀ ਵਰਤਿਆ ?
‘ਦੇਖਾਂ ਅੱਗੇ ਹੋਇ ਬਿੜਕੇ ਪੈਰੁ ਨਾ ।
‘ਹਾ ਹਾ ! ਕੀ ਹੈ ਹਾਲ ਪਯਾਰੀ ਰਾਜ ਦਾ ?
‘ਸੁੱਤੀ, ਮੁਈ ਕਿ ਹੋਸ਼ ਨੱਸੀ ਏਸ ਤੋਂ ?
‘ਹਾਇ ਪਿਆਰੀ ਰਾਜ ਪੈਰੀਂ ਆਪਣੇ ੧੪੦

‘ਆਪ ਕੁਹਾਤੇ ਮਾਰ ਮਰੀਓਂ ਨਿੱਤ ਹੀ ।
‘ਵਹਿਣ ਦਿਨੇ ਤੇ ਰਾਤ ਤੇਨੂੰ ਪੈ ਰਿਹਾ,
‘ਹਟਦਾ ਕਿਸੇ ਨ ਢੰਗ ਰਹੇ ਹਟਾਉਂਦੇ ।
ਇਉਂ ਕਹਿ ਅੱਗੇ ਹੋਇ ਟੁਹ ਟੁਹ ਵੇਖਦੀ,
ਪਿੰਡਾ ਠੰਢਾ ਨਾਰ ਬਰਫ ਸੁ ਵਾਂਗਰੇ
ਧੀਮੇ ਆਵਨ ਸਾਸ ਜਾਪਣ ਮੁਲ ਨਾ,
ਮੱਧਮ ਚਲਦੀ ਨਾੜ, ਹੋਸ਼ ਨ ਹੈ ਰਤੀ ।
ਦੋੜੀ-ਦੇਖਣ ਸਾਰ— ਪਾਸੇ ਨੀਰ ਦੇ ।
ਲੀਤਾ ਭਿਓਂ ਜਲਨਾਲ ਲਯਾਈ ਤੁਰਤ ਹੀ ।
ਉਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਛੱਟੇ ਮਾਰਦੀ । ੧੫੦

ਫਿਰ ਬੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਪਯਾਰੀ ਦੇਖਦੀ
ਦੰਦਣ ਦੇਖ ਹਰਾਨ ਹੋਈ, ਵੇਖਦੀ
ਕੋਈ ਨਜ਼ਰੀ ਆਇ ਨੌਕਰ ਮਹਲ ਦਾ ।
ਦਿਸਿਆ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ਤਦ ਇਹ ਟੋਲਦੀ
ਖੀਸੇ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ?
ਕੁੰਜੀ ਨਿਕਲੀ ਇੱਕ; ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ
—ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਇ— ਦੰਦਣ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ।
ਨਾਲੇ ਛੱਟੇ ਮਾਰ, ਘੁਟਦੀ ਦਬਾਂਦੀ
ਕਰਦਯਾਂ ਏ ਕੁਝ ਕਾਰ, ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਨੂੰ
ਹੋਸ਼ ਪਰਤ ਗਈ, ਫੇਰ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ । ੧੬੦

ਸਿਥਲ ਹੋ ਗਈ ਦੇਹਿ
ਸਕਦੀ ਉੱਠ ਨ ਬੈਠ,
ਸਖੀ ਸਿਰਾਣੇ ਬੈਠ
ਸਿਰ ਨੂੰ ਰਖਕੇ ਫੇਰ
ਲੈਂਦੀ ਆਪ ਬਲਾਇ
ਕਹਿੰਦੀ: ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ
'ਟੁਕ ਟੁਕ ਟੁਕੜੇ ਹੋਇ
'ਪਯਾਰੀ! ਕਰ ਸੰਤੋਖ;
'ਭਾਵੀ ਸਦਾ ਅਮੋਟ
'ਟਲਦੀ ਨਹੀਂ, ਟਲਾਇ

ਏਸ ਦਰੇੜ ਬੀ,
ਬੋਲ ਨ ਹੋਘਦੀ।
ਗੋਦੀ ਆਪਣੀ
ਹਥ ਸਿਰ ਫੇਰਦੀ।
ਵਾਰੀ ਜਾਂਵਦੀ,
ਸਦਕੇ ਰਾਣੀਏ!
ਜਾਉਂ ਚੁਖੰਨੀਆਂ
ਧੀਰਜ ਧਾਰ ਲੈ।
ਮਿਟਦੀ ਨਾ ਕਦੇ।
ਕਰੋ ਬਥੇਰੜਾ; ੧੭੦

'ਤਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਨਿਹੁੜਾਇ
'ਜੇ ਵਹਿਣਾਂ ਦੀ ਧਾਰ
'ਪਈਏ ਨਾਹੀਂ ਪਾਰ,
'ਵਹਿਣ ਬੜਾ ਦਰਿਯਾ-ਉ
'ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਨ ਅਸੰਖ
'ਕੱਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਢੇਰ,
'ਮਾਰ ਕਰਨ ਹਰਿਆਨ,
'ਜਾਂ ਏ ਲੈਂਦੀਆਂ ਡੋਬ
'ਸੋ ਪਯਾਰੀ ਕਰ ਹੋਸ਼
'ਰਾਜ ਕਾਜ ਸੰਭਾਲ

ਇਸ ਨੂੰ ਝੱਲੀਏ।
ਜਾ ਕੇ ਕੁੱਦੀਏ
ਬਾਹੁ ਨ ਲੱਭਦੀ।
ਘੁੰਮਣ ਘੋਰੀਆਂ
ਬਾਹੁ ਬਿਥਾਹੀਆਂ।
ਛੱਲਾਂ ਡਾਦੀਆਂ,
ਬੋਰਾ ਕਰਦੀਆਂ।
ਥੱਲੇ ਆਪਣੇ।
ਵਹਿਣ ਤਿਆਗ ਦੇ।
ਤਕੜੀ ਹੋਇਕੇ। ੧੮੦

'ਉੜਕ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪ
'ਦੁਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀ ਤਯਾਗ
'ਅਸਾਂ ਭਿਕਰਨਾ ਤਯਾਗ
'ਸਦਾ ਕਿਸੇ ਇਸ ਬਾਉਂ,
ਸੁਣ ਇਹ ਪਯਾਰੇ ਵਾਕ
ਲੰਮੇ ਲੀਤੇ ਸੁਾਸ
ਫਿਰ ਮੂੰਹੋਂ ਏ ਬੋਨ
'ਪ੍ਰਿਯ ਬਿਨ ਜੀਵਨ ਮੌਤ
'ਮੌਤ ਕਰੇ ਇਕ ਵਾਰ;
'ਮੈਂ ਦੁਖੀਆ ਦੁਖਿਆਰ

ਮਰਨਾ, ਰਾਣੀਏ!
ਜਿੱਕੁਰ ਪਯਾਰਿਆਂ
ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਰੋਵੀਏ?'
ਕੰਬੀ ਸੋਹਣੀ;
ਠੰਢੇ ਠਾਰਵੇਂ
ਸਹਿਜੇ ਆਖਦੀ:
ਮੌਤੋਂ ਹੈ ਬੁਰਾ।
ਏ ਨਿਤ ਸੱਲ੍ਹਦਾ।
ਪਾਪਣ ਭਾਰੀਆਂ ੧੯੦

'ਰਹੀ ਜੀਵਦੀ ਜੱਗ,
'ਗਈ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਨਾਲ
'ਜਦੋਂ ਕੰਤ ਕਿਰਪਾਲ
'ਤਦੋਂ ਰਹੀ ਅਨਗੁਲ
'ਲੀਤੀ ਰਤੀ ਨ ਹਾਰ
'ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਖ ਰਸਾਲ
'ਹੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰਤਾਜ,
'ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ
'ਬੁਲਬੁਲ ਵਾਂਗ ਨਿਹਾਲ
'ਦੇਹੀ ਦਾ ਹੀ ਰਾਗ

ਪੀਯ ਸਿਧਾਰਿਆਂ;
ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦੇ।
ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੇ
ਵਿੱਚ ਭੁਲੇਖਿਆਂ;
ਗੁੱਝ ਭੇਤ ਦੀ।
ਪਯਾਰਾ ਕੰਤ ਹੈ;
ਇਉਂ ਮੈਂ ਜਾਣਕੇ
ਉਸ ਦੀ ਪਾਲਿਆ।
ਦੇਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨੇ
ਨਿੱਤ ਅਲਾਪਿਆ। ੨੦੦

'ਛੀੜੀ ਕਦੀ ਨ ਸਾਰ
'ਉਹ ਸੀ ਪੂਰਨ ਸੰਤ
'ਉਹ ਸੀ ਦ੍ਰਿਵ ਸਰੂਪ
'ਉਹ ਸੀ ਪੂਰਨ ਆਪ
'ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸਾਰ

ਅਸਲੀ ਭੇਤ ਦੀ।
ਕੁਰਮੁਖ ਹੋਇਆ।
ਭਗਤੀ ਰੱਤਿਆ।
ਪੂਰਨ ਹੋਇਆ।
ਅੰਦਰ ਬਾਰੂ ਦੀ

'ਮੂਰਤ ਬੀਬੇ ਵਾਂਗ ਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸਦੀ।
'ਮੈਂ ਨਾ ਲਖਿਆ, ਹਾਇ! ਅੰਦਰ ਓਸਦਾ।
'ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ —ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਾਕੁਰੇ—
'ਰਹੀ ਨਿਖੁੱਟੀ ਨਿੱਤ ਭੁੱਲੀ ਮਾਣਦੀ।
'ਹਾ! ਮਾਯਾ ਨੇ ਘੇਰ, ਅਸਲੋਂ ਵਾਂਜ ਕੇ ੨੧੦

'ਰੱਖਿਆ ਸਦਾ ਅਚੇਤ ਆਤਮ-ਭੇਦ ਤੋਂ।
'ਆਤਮ-ਜੀਵਨ ਖੇਡ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਨਾਂ ਕਦੇ।
'ਪਰ ਸੀ ਪਤੀ ਸੁਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਵਾਲੜਾ,
'ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਕਰਦਾ ਅੰਕੁਰਾਂ
'ਭੇਤ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ।
'ਮੈਂ ਨਿਜ ਲਗਨੇ ਲੀਨ ਪਰਤੀ ਅੱਖ ਨਾ,
'ਗਹਿਲੀ ਬੇਪਰਵਾਹ ਸੈਨਤ ਨਾ ਲਖੀ।
'ਤੁਰੀ ਨ ਓਸੇ ਰਾਹ ਜਿਸਤੇ ਕੰਤ ਦੀ
'ਸੀਗੀ ਸਦਾ ਸਲਾਹ ਤੋਰਨ ਸੰਦੜੀ।
'ਫਿਰ ਭੀ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਾਈਂ ਪਯਾਰੜੇ ੨੨੦

'ਅਪਣੇ ਅਸਲ ਸਰੂਪ ਵਾਲਾ ਝਾਕੜਾ
'ਇਕਦਿਨ ਆਪ ਦਿਖਾਲ ਮੰਨੂੰ ਮੋਹਿਆ।
'ਦੁਣਾ ਹੋਯਾ ਪ੍ਰੇਮ, ਠਲਿਆ ਜਾਇ ਨਾ,
'ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਲ ਦੇ ਵਾਂਗ ਕੜ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ;
'ਰਹਿੰਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਗਯਾਤ ਖਿੱਚੀ ਏਸ ਨੇ,
'ਭੈਬਟ ਵਾਂਗ ਹਮੇਸ਼ ਦੁਾਲੇ ਓਸ ਦੇ
'ਲਗੀ ਘੁੰਮੇਟੇ ਖਾਣ, ਖੰਡਾਂ ਆਪ ਤੇ
'ਉਹ ਸੇ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਮੈਂ
'ਖੁਹਲ ਦਿਤੀਆਂ ਆਪ ਕੱਟੇ ਛੋੜ ਸੇ।
'ਦਿੱਸ ਪਿਆ ਤਦ ਸਾਫ ਅਸਲਾ ਕੰਤ ਦਾ, ੨੩੦

'ਉੱਚਾ, ਆਤਮ ਰੂਪ, ਕੁਰਮੁਖ, ਦੇਵਤਾ।
'ਭਿੰਗੀ ਮਸਤੀ ਖਾਇ ਭੁਰੇ ਵਾਂਗ ਮੈਂ।
'ਕਸਤੂਰੇ ਮਿੱਗ ਵਾਂਗ ਮੱਤੀ ਹੋਇ ਕੇ
'ਢੰਡੀ ਧਰਾ ਚੁਫਾਲ, ਭੁੱਲੀ ਉੱਠਣਾ।
'ਸਿੱਕ ਪੀਆ ਦੀ ਹੋਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ;
'ਹਰ ਦਮ ਲੋਟਨ ਹੋਇ ਰਹਿੰਦੀ ਲੋਟਦੀ।
'ਇਕ ਪਲ ਡਿੱਠੇ ਬਾਝ ਬੇਕਲ ਹੋਵਦੀ।
'ਓਸ ਜਿਹਾ ਨਾ ਕੋਇ ਪਹਿਲੇ ਸੀਗ ਬੀ
'ਸਿਰ ਮੇਰੇ ਦਾ ਤਾਜ ਵਾਲੀ ਜਿੰਦ ਦਾ
'ਸਭ ਤੋਂ ਸਦਾ ਵਧੀਕ ਵਸਦਾ ਹੀਅਰੇ। ੨੪੦

'ਪਰ ਹੁਣ ਟੁੱਟ, ਵਧੀਕ ਪਤੀਓਂ ਜਾਪਦਾ:
'ਜਾਪੁ ਹੋਰ ਵਧੀਕ ਆਰਾਧਾਰ ਨਾ।
'ਮੇਰੀ "ਮੈ" ਦੀ ਜਿੰਦ, ਜਿੰਦ ਦੀ ਜਿੰਦ ਓ;
'ਓ ਦਿੱਸੇ ਇਕ ਆਪ, 'ਮੈ' ਨਾ ਸੀ ਰਹੀ;
'ਮੈਂ ਹੋਈ ਸਾਂ ਗੁੰਮ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਖੇ।
'ਹਾਇ ਸ਼ੋਕ! ਹਾ ਸ਼ੋਕ ਅੱਖ ਝਮੱਕਣੀ
'ਏਸ ਮੌਜ ਵਿਚਕਾਰ! ਮੰਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲੀ।
ਆਪ ਗਏ ਪਰਲੋਕ ਪਿੱਛੇ ਮੈਂ ਰਹੀ;
'ਆਪ ਸਦਾ ਇਕ ਰੰਗ ਤੁਰਕੜੇ ਜੀਵਦੇ;
'ਆਪ ਨ ਮੋਏ, ਮੂਲ, ਸਦ ਹੀ ਜੀਵਦੇ; ੨੫੦

ਦੁੱਖੋਂ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਰੱਜ ਨ ਆਵਦੀ ।
 ਫਿਰ ਸਿਹਰੇ ਲੈ ਹੱਥ, ਹੱਥ ਉਚਾਉਂਦੀ
 ਨੀਵੀਂ ਨਿਰਬਲ ਨਾਰ ਹੱਥ ਨ ਆਂਡੇ ।
 ਹੰਝੂ ਕਿਰਦੇ ਫੇਰ, ਰੋ ਰੋ ਆਖਦੀ:—
 'ਸੀਸ ਨਿਵਾਉ ਸੁਜਾਨ! ਸਿਹਰਾ ਪਾ ਲਵਾ :
 'ਉੱਚੀ ਹੈ ਦਸਤਾਰ, ਹੱਥ ਨ ਆਂਡੇ ।
 'ਮਾਲਾ ਲਓ ਪੁਵਾਇ ਪਿਆਰੇ ਕੰਤ ਜੀ !
 'ਮੈਂ ਨਿਰਬਲ ਹਾਂ ਨਾਰ ਉੱਚੇ ਆਪ ਹੋ :
 'ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਕ੍ਰਿਪਾਲ, ਸਿਰ ਨਿਹੜਾਇ ਕੇ
 'ਦਾਸੀ ਲਓ ਨਿਵਾਜ —ਲੜਜੋ ਹੈਲਗੀ, ੧੫੦
 'ਪੂਰਨ ਕਰਿਓ ਆਸ ਸਿਕਦੀ ਨਾਰ ਦੀ ।
 ਇਹ ਕਹਿ ਅਡੀਆਂ ਚੱਕ ਹੱਥ ਉਚਾਉਂਦੀ ।
 ਹੱਥ ਨ ਪਹੁੰਚਣ ਹਾਇ! ਨਿਵੇਂ ਨ ਸੀਸ ਓ,
 ਤਰਸ ਨ ਛਡਦੀ ਸੰਗ, ਹਟਦੀ ਸਿੱਕ ਨਾ,
 ਸਗੋਂ ਵਧੇ ਦੀ ਜਾਇ ਕਰਦਿਆਂ ਐਕੁਰਾਂ ।
 ਫਾਬੀ ਐਕਤ ਅੱਤਿ, ਅਹੁੜੇ ਕੁਝ ਨਾਂ,
 ਧਰਨਾ ਪੈਰ ਰਕੇਬ ਬੜੀ ਬਿਅੱਦਬੀ;
 ਕੀਕਰ ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਆਸ ਅਨੋਖੜੀ ?
 ਕਰੇ ਉਚੇਰੇ ਹੱਥ ਅਡੀਆਂ ਚੱਕ ਕੇ,
 ਤਰਸੇ ਪ੍ਰੇਮਣ ਅੱਤਿ ਸਿਹਰਾ ਪਾਣ ਨੂੰ ! ੧੬੦
 ਆਇਆ ਇੱਕ ਉਬਾਲ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀਸ ਨੂੰ;
 ਯਾਦਾਂ ਸੱਭੇ ਯਾਦ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਆਈਆਂ;
 ਟੱਟਾ ਰਿਦਾ ਕੜੱਕ ਚੱਕਰ ਆ ਗਿਆ;
 ਖਾਇ ਭੁਆਟੀ ਨਾਰ ਡਿੱਗੀ ਧਰਤ ਤੇ
 ਮੂਰਤ ਵਰਗੀ ਹੋਇ ਮੂਰਤ ਸਾਮੁਣੇ,
 ਸੱਥਰ ਪਈ ਚੁਫਾਲ, ਪੱਥਰ ਜਾਪਦੀ,
 ਬੁਤ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਬੁੱਤ ਮਾਨੋਂ ਪੈ ਰਿਹਾ,
 ਪਈ ਰਹੀ ਇਸ ਡੋਲ ਕਿਤਨਾਂ ਕਾਲ ਹੀ
 ਸਖੀ ਰਹੀ ਸੀ ਨਾਲ ਪਿੱਛੇ ਆਵਦੀ,
 ਫਿਰ ਉਸ ਬਾਗ ਵਿਚਾਲ ਉਹਲੇ ਸੀ ਰਹੀ; ੧੭੦
 ਫਿਰ ਮਾਲਣ ਦੀ ਟੋਲ ਕਰਦੀ ਸੀ ਫਿਰੀ ।
 ਉਸਨੂੰ ਕਿਤੇ ਨ ਦੇਖ, ਸਾਰੇ ਟੋਲਦੀ
 ਆਈ ਅੰਦਰ; ਦੇਖ, ਤੁਹਕੀ ਅੱਤਿ ਹੀ;
 ਦੰਦਾਂ ਹੇਠ ਦਬਾਇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਟੁੱਕਦੀ;
 ਫਿਰ ਲੰਮਾ ਲੈ ਸਾਹ 'ਹਾ ਹਾ' ਆਖਦੀ :
 'ਇਹ ਜਾਵੇਗੀ 'ਨਾਹਿ ਕੁੱਠੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ;
 'ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਤਯਾਗ ਹੋਈ ਬਾਉਲੀ;
 'ਠੰਡੇ ਲੈਂਦੀ ਸ਼ਾਸ ਰੋਂਦੀ, ਕੂਕਦੀ ।
 'ਰੋਂਦਯਾ ਭਿੱਜਣ ਹੱਥ ਭਰਦੇ ਬੁੱਕ ਨੇ,
 'ਸੁਕਦੇ ਫੇਰ ਨ ਹੰਝੂ ਪਾਟੇ ਕੜ ਜਿਵੇਂ, ੧੮੦
 'ਕਿਚਰਕੁ ਜੀਵਣ ਹੋਇ? ਐਕੁਰ ਰੋਂਦਿਆਂ
 'ਅੰਤ ਹਾਰ ਕੇ ਜਿੰਦ ਦੇਹੋਂ ਨੱਠਸੀ ।
 ਫਿਰ ਭਰ ਅੱਖਾਂ ਆਪ ਅੱਗੇ ਹੋਇਕੇ ।
 ਦੇਖੇ ਦੇਹ ਬਿਹੋਸ ਪੱਥਰ ਹੀ ਪਈ ।
 ਫਿਰ ਦੌੜੀ ਉਠ ਬਾਰੂ, ਅੱਗੇ ਆਉਂਦੀ

ਮਾਲਣ ਮਿਲੀ ਸੁਜਾਨ, ਉਸਨੂੰ ਡਾਂਟਦੀ:
 'ਕਿਉਂ ਕੱਲਾ ਛਡ ਬਾਗ ਕਿਧਰੇ ਸੈਂ ਗਈ
 'ਕਿਉਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹਿ ਸੀਗ ਰਾਣੀ ਆਇਆਂ ?
 'ਇਤਨਾ ਕਿੱਥੇ ਕਾਲ ਹਈ ਬਿਤਾਇਆ ?
 'ਮਾਲੀ, ਰਾਖਾ ਨਾਹਿ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ਕੁਈ ! ੧੯੦
 'ਕਿੱਥੇ ਗਰਕੇ ਸੀਗ ਸਾਰੇ ਜਾ ਤੁਸੀਂ ?
 'ਸੱਭੇ ਤੀਰੀ ਲੇਖ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ।
 ਮਾਲਣ ਜੋੜੇ ਹੱਥ ਪੱਲਾ ਪਾ ਗਲੇ,
 ਕਹਿੰਦੀ: 'ਸਖੀ ਸੁਜਾਨ ! ਸਾਡਾ ਦੋਸ ਨਾਂ;
 'ਰਾਣੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੁਕਮ ਚੜ੍ਹਾਇਆ:
 : "ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦੇ ਲਾਗ ਸਾਰੇ ਦਾਸ ਜੋ
 ' "ਬਾਗੋਂ ਜਾਵੇ ਬਾਰੂ, ਨੇੜੇ ਨਾ ਰਹੋ ।
 ' "ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਜਦ ਬਾਗ ਆਇਆ ਤਦ ਕਰੋ ।
 ' "ਮੈਨੂੰ ਹੋਵੇ ਲੋੜ 'ਕੱਲ ਇਕਾਂਤ ਦੀ" ।
 'ਏਸ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਸ ਦੁਰਾਡ ਸੇ; ੨੦੦
 'ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮੰਗਾਂ ਮੈਂ ਖਿਮਾਂ ।
 ਏ ਸੁਣ ਉਤ੍ਰ ਨਿਰੁੱਤ ਹੋਈ, ਆਖਦੀ : —
 'ਨੱਠ, ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਜਾਹੁ, ਰਾਣੀ ਮਾਤ ਨੂੰ
 'ਕਹੁ: 'ਰਾਣੀ ਜੀ 'ਰਾਜ' ਪਲਾਂ ਕਿ ਹੈ ਘੜੀ
 ' "ਲੋਕੋ ਨਾਲ ਹਕੀਮ, ਮਹਿਰੇ, ਪਾਲਕੀ
 ' "ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਛੇਤੀ ਅੱਪੜੋ" ।
 ਆਪ ਹੁਕਮ ਇਹ ਦੇਇ ਅੰਦਰ ਆ ਗਈ !
 ਸੁੱਕੇ ਬਸਤਰ ਨਾਲ ਤਲੀਆਂ ਬੱਸਦੀ;
 ਛੱਟੇ ਚਿਹਰੇ ਮਾਰ, ਬਾਹਾਂ ਟੁੱਬਦੀ—
 ਕਿਵੇਂ ਹੋਸ ਆ ਜਾਇ ਪਯਾਰੀ ਰਾਜ ਨੂੰ । ੨੧੦
 ਉੱਧਰ ਮਾਲਣ ਦੌੜ ਮਹਿਲੀਂ ਅੱਪੜੀ,
 ਦਿੱਤੀ ਖਬਰ ਪੁਚਾਇ ਰਾਣੀ ਮਾਤ ਨੂੰ :—
 'ਰਾਜ ਕੋਰ ਅਜ ਜਾਇ ਸੁੱਤੀ ਜੰਗਲੀ
 'ਬੁਤ ਰਾਣੇ ਦੇ ਪਾਸ ਪੱਥਰ ਹੋ ਪਈ,
 'ਕੋਈ ਕੋਈ ਸ਼ਾਸ ਮੱਧਮ ਆਉਂਦਾ;
 'ਸਖੀ ਅੰਤ੍ਰੀ ਪਾਸ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀ :
 'ਵੈਦ-ਜਾਨ ਨੇ ਨਾਲ ਲੋਕੇ ਅੱਪੜੇ ।
 ਸਣ ਇਹ ਮਾਤੀ ਸੋਇ — ਖਬਰ ਡਰਾਉਣੀ,
 ਰਾਣੀ 'ਚੰਦਰ ਕੋਰ' ਰੋਈ ਬੇਵਸੀ;
 ਉਛਲ ਕਲੇਜਾ ਬਹਾਰ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਆਗਿਆ । ੨੨੦
 'ਹਾਇ ਨਿਕਰਮਣਹਾਇ! ਤੱਤੀ ਮਾਉਂ ਮੈਂ !
 'ਕਿਉਂ ਜੰਮੀ ਧੀ ਏਹ ! ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
 'ਬਿਰਹੋਂ ਪੀੜਾ ਨਾਲ ਜੋ ਹੈ ਮਰ ਮਿਟੀ !
 'ਸੁੱਖੇ ਲੱਧੀ, ਹਾਇ ! ਵਹਿਣੀਂ ਜਾ ਪਈ,
 'ਬੱਕੀ ਵਾਹਾਂ ਲਾਇ ਪੇਸ ਨ ਜਾਵਦੀ !
 'ਦੌੜੇ, ਕੁੜੀਓ ! ਦੌੜ ਡੋਲੀ ਲੈ ਲਓ
 'ਲਓ ਵੈਦ ਨੂੰ ਨਾਲ ਛੇਤੀ ਚੱਲੀਏ ।
 ਹੁਕਮ ਹੋਣ ਦੀ ਡੋਰ ਸੀਗੀ ਏਸ ਦੀ,
 ਸਤ ਕਿਛ ਹੋਯਾ ਤਯਾਗ ਅੱਖ ਝਮੱਕਿਆਂ ।
 ਪਲੋਂ ਪਲੀ ਵਿਚ ਆਪ ਡੋਲੀ ਬੈਠ ਕੇ ੨੩੦

ਲੋਕੇ ਬਾਂਦੀਆਂ ਨਾਲ, ਨਾਲੇ ਵੈਦ ਨੂੰ
ਪਹੁੰਚੀ ਜੰਗਲ ਜਾਇ ਵਿੱਚ ਬਗੀਚੜੇ;
ਡਿੱਠੀ ਜਾ ਕੇ ਆਪ ਬਚੜੀ ਆਪਣੀ।
ਪੱਥਰ ਵਾਂਗ ਸਥਾਰ ਸੱਥਰ ਲੱਥੜੀ;
ਬੇਵਸ ਮਾਰੀ ਆਹ; ਕਹਿੰਦੀ: 'ਬੱਚੀਏ !
'ਕੀ ਖੇੜੀ ਆ ਖੇਡ ਖੇਡ ਅਪੁੱਨਵੀ !
'ਤੂੰ ਰਾਣੀ, ਸਿਰਤਾਂਜ, ਮਾਲਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ;
'ਦੁਨੀਆਂ ਤੇਰੇ ਪੈਰ, ਤਰਸੇ ਪ੍ਰਸਣੇ,
'ਸੋਂ ਪੀ ਆਪਣੀ ਵਾਂਗ ਵਹਿਣਾਂ ਹੱਥ ਤੂੰ;
'ਪੱਥਰ ਪੈਰੀਂ ਲੱਗ ਪੱਥਰ ਹੋ ਗਈ। ੨੪੦

'ਪੱਥਰ ਕੋਲੋਂ ਦਾਤ ਲੱਭੀ ਏ ਹਈ:
'ਪੱਥਰ ਹੋਈਓਂ ਆਪ ਪਥਰ ਸੋਂ ਵਈ !
'ਕੋਣ ਕਰੇ ਸੁਰਜੀਤ ਬੱਚੀ ਤੁੱਧ ਨੂੰ !
'ਹਾ ਹਾ ਮੇਰੇ ਭਾਗ ! ਕੁਲ ਦਾ ਦੀਪ ਏ,
'ਛੇਕੜ ਦਾ ਹੈ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਬੁਝਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ !
ਤੇਲ ਉਮਰ ਦਾ ਪਾਇ ਕੋਈ ਰੱਖ ਲੋ !
ਏ ਕਹਿ ਬਿਹਬਲ ਹੋਇ ਗਲ ਨੂੰ ਲਾ ਲਈ
ਧੀ ਦੀ ਠੰਡੀ ਲੱਥ ਪਈ ਜੁ ਮੂਰਛਾ।
ਵੈਦ-ਰਾਜ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਸੋਹਿਣੀ :
ਮਾਤਾ ਪਰੇ ਹਟਾਇ ਅੱਗੇ ਹੋਇਕੇ ੨੫੦

ਦੇਖੀ ਨਾਝ ਵੰਡੋਲ, ਰੋਗ ਪਛਾਣਿਆ,
ਕੀਤਾ ਕੁਝ ਉਪਚਾਰ ਡੱਲੀ ਪਾਇਕੇ
ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਇ ਲੱਗਾ ਸੇਵ ਨੂੰ;
ਮਾਲਸ਼ ਨਾਲ ਦਵਾਇ, ਨਰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ,
ਇਉਂ ਕੁਝ ਜਤਨਾਂ ਨਾਲ ਪਰਤੀ ਹੋਸ਼ ਜਾਂ
ਦਿੱਤਾ ਤਦੋਂ ਖਵਾਲ ਸੋਨਾ ਮਾਰਿਆ।
ਭੋਲੇ ਵੈਦ ! ਅਜਾਣ ! ਸੋਨਾ ਕੀ ਕਰੂ ?
ਆਤਮ ਲੋੜੇ ਉਹ ! ਦੇਵੇਂ ਧਾਤੁ ਤੂੰ !
ਓ ਲੋੜੇ ਹੈ ਜਿੰਦ : ਦੇਹਿ ਨਜਿੰਦ ਤੂੰ !
ਉਲਟੇ ਦਾਰੂ ਵੈਦ ਕਰਨ, ਜਿ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ੨੬੦

ਰੋਗੀ ਓਹਨਾਂ ਪਾਸ ਔਣ ਇਲਾਜ ਨੂੰ।
ਸਮੇਂ ਬੀਤਣੇ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਹੋ ਗਈ
ਪੂਰੀ ਹੀ ਸੁਰਜੀਤ —ਹੋਸ਼ਾਂ ਵਾਲੜੀ।
ਪਈ ਕਲੋਜੇ ਠੰਡ ਲੁੱਦੀ ਮਾਉਂਦੇ।
ਸਖੀ ਜੁ ਸੀਗੀ ਸੰਗ, ਛਾਯਾ ਵਾਕੁਰੇ
ਸਦਾ ਰਹੇ ਇਸ ਨਾਲ ਬੱਧੀ ਪਯਾਰ ਦੀ,
ਦੇਖ ਪਰਤਿਆ ਰੰਗ ਖੁਸ਼ੀ ਨ ਮੋਂ ਵਈ।
ਸਾਰੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚਾਲ ਮੰਗਲ ਹੋਂ ਵਧੇ :
'ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਹੈ ਰਾਜ ਦਾ ਫਿਰ ਹੋਇਆ।
'ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰੋ ਅਪਾਰ ਜਸਪ੍ਰਭੁਗਾਂਵਏ। ੨੭੦

ਮਾਂਦੀ

ਦਿਨ ਦਲਿਆ, ਢਲ ਫੇਰ ਟਿੱਕੀ ਸੂਰ ਦੀ
ਪੱਛਮ ਰੁਖ ਨੂੰ ਜਾਇ ਵੇਰੀ ਓਹਬੀ

ਗਰਕੀ ਉਹਲੇ ਹੋਇ ਧਰਤੀ ਛਾਉਂਦੇ।
ਛਾਂ ਉਹ ਫੇਰ ਚੁਫੇਰ ਪਸਰਨ ਚਾਹੁੰਦੀ,
ਪਰ ਚਾਨਣ ਦੇਸਾਂਝ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਜੇ।
ਤਦੋਂ ਅਟਾਰੀ ਬੈਠ ਰਾਣੀ ਸੋਚਦੀ
ਸੋਚਾਂ ਅਮਿਤ ਅਪਾਰ ਮੁੱਕਣ ਨਾ ਕਦੀ,
ਸੋਚੋਂ ਸੋਚ ਨਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵਦਾ;
ਬਣਦਾ ਜਾਇ ਜੰਜੀਰ ਵਧਦਾ ਮੁਰਕਦਾ।
ਸੋਚੋਂ ਬਣਿਆ ਸ਼ੋਕ ਕਈ ਕੁ ਫੇਰ ਖਾ ੧੦

ਨਿਗਲ ਗਿਆ ਏ ਸ਼ੋਕ ਸੋਚਾਂ ਸਾਰੀਆਂ।
ਦੇਹੀ, ਮਨ ਤੇ ਜਿੰਦ ਸ਼ੋਕ ਵਿਆਪਿਆ।
ਠੰਡੇ ਠੰਡੇ ਸਾਹ ਪਲ ਪਲ ਆਂਵਦੇ,
ਹੰਝੂ ਮੋਤੀ ਵਾਂਗ ਕਿਰਦੇ ਅੱਖੀਓਂ,
ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਜਿਹੀਆਂ ਉੱਪਰੋਂ
ਢਲਕ ਢਲਕ ਢਲ ਜਾਣ ਡਿਗਦੇ ਧਰਾ ਤੇ।
ਮਾਤਾ ਸਕੇ ਨ ਦੇਖ ਧੀ ਦਾ ਹਾਲ ਏ।
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਧੀਏ ਪਯਾਰੀਏ !
'ਛੇਤੀ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲ, ਵਹਿਣ ਤਿਆਗ ਦੇ।
'ਆਏ ਪਰਤ ਨ ਦੇਸ਼ ਮਰ ਕੇ ਜੋ ਗਏ। ੨੦

'ਜੋ ਲੋਚੇ ਇਹ ਬਾਤ ਮਰਦਾ ਆਪ ਹੈ !
'ਭੱਜਗਾ ਬਣਦਾ ਨਾਂਹਿ ਬੁੱਤ ਸਰੀਰ ਦਾ !
'ਅਪਣਾ ਆਪ ਨ ਰੋਕੁ ਐਦਾਂ ਰੋਂਦਿਆਂ।
'ਰਾਜ ਕਾਜ ਸੰਭਾਲ ਕਾਰੇ ਲੱਗ ਪੋ:
'ਦਿਲ ਪਰਚੇਗਾ ਆਖ ਕਾਰੇ ਲੱਗਿਆਂ।
'ਫੱਟੇ ਦਿਲਾਂ-ਇਲਾਜ ਕਾਰੀ ਹੈ 'ਸਮਾਂ'।
'ਸਮਾਂ ਅੰਗੂਰ ਲਿਆਇ ਜਖਮ ਮਿਲਾਂਵਦਾ:
'ਸਮਾਂ ਆਪ ਹੈ ਵੈਦ, ਘਾਵਾਂ ਐਸਿਆਂ
'ਆਪੋ ਦੇਇ ਮਿਲਾਇ ਦਿਨਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ,
'ਪਰਚੀਂ ਕਾਰੇ ਲੱਗ, ਬਹਿਲੋਂ ਰੁੱਤ ਕੇ। ੩੦

'ਭੁੱਲੇਗਾ ਦੁਖ ਆਪ, ਸਦਕੇ ਮੈਂ ਗਈ !'
ਇਹ ਸੁਣ ਮਾਤਾ ਬੈਠ ਰਾਣੀ ਬੋਲਦੀ:—
'ਤੁ ਸੁਣ ਭੁੱਲੀ ਮਾਉਂ ! ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ:
'ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਜੁ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮਾਂ ਮਿਟਾਂਵਦਾ,
'ਸਮਾਂ ਪਾਇ ਭੁਲ ਜਾਇ, ਯਾਦੋਂ ਦੂਰ ਹੋ।
'ਇਕੋ "ਭੁੱਲ" ਇਲਾਜ ਪੱਲੇ 'ਕਾਲ' ਦੇ,
'ਜੋ ਕਾਰੀ ਲਗ ਜਾਇ ਦੇਹੀ-ਪ੍ਰੀਤਿ ਨੂੰ।
'ਸਮਾਂ ਵੈਦ ਨੂੰ ਠੀਕ, ਫੱਟਾਂ ਮੇਲਦਾ—
'ਦੇਹ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਫੱਟ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਜੇ—।
'ਪ੍ਰੇਮ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹੋਰ —ਆਤਮ-ਪ੍ਰੇਮ ਜੋ ੪੦

'ਇਹ ਜੋ ਲਾਵੇ ਤੀਰ ਫੁੰਘਾ ਵਿੰਨ੍ਹਦਾ;
'ਇਸ ਵਿੱਝਣ ਦਾ ਫੱਟ ਸਮਾਂ ਨ ਮੇਲਦਾ।
'ਆਤਮ ਅਮਰ ਸਦੀਵ —ਆਤਮ ਨਾ ਮਰੇ,
'ਪ੍ਰੇਮ ਜੁ ਆਤਮ ਸੰਗ ਉਹ ਬੀ ਜੀਵਦਾ
'ਰਹੇ ਆਤਮਾਂ ਨਾਲ ਮਰਦਾ ਨਾ ਕਦੀ,
'ਸਮਾਂ ਜੁ ਕਰੇ ਇਲਾਜ ਕਾਰੀ ਨਾ ਪਵੇ।
'ਭੁੱਲ ਨ ਸਕਦੀ ਆਇ: ਓਥੇ "ਯਾਦ" ਹੈ
'ਅੱਗੇ ਬਰਛੀ ਖਿੱਚ ਹਰਦਮ ਜਾਗਦੀ।

'“ਭੁੱਲ” ਡੈਣ ਨੂੰ ‘ਯਾਦ’ ਮਾਰ ਮੁਕਾਵਦੀ,
 ‘ਜਾਵੇ ਰਤਾ ਨ ਪੇਸ਼ ਓਥੇ “ਕਾਲ” ਦੀ। ੫੦
 ‘ਯਾਦ’ ਜੁ ਆਤਮ ਵਿੱਚ ਮਿਟਦੀ ਨਾ ਕਦੀ।
 ‘ਪ੍ਰੇਮ ਸਦਾ ਸੁਰਜੀਤ ਆਤਮ-ਪ੍ਰੇਮ ਜੋ,
 ‘ਸਮਾਂ ਨ ਕੋਈ ਚੀਜ਼, ਹੋ ਤਾਂ ਜਿੰਦ ਨਾ।
 ‘ਜੜ੍ਹ ਚੇਤਨ ਆਧੀਨ, ਚੇਤਨ ਹੋ ਬੜਾ।
 ‘ਜੜ੍ਹ ਕਰ ਸਕੇ ਇਲਾਜ ਚੇਤਨ ਚੀਜ਼ ਦਾ।
 ‘ਇਹ ਅਨਹੋਣੀ ਬਾਤ ਕਦੀ ਨ ਹੋ ਸਕੇ।
 ‘ਪ੍ਰੇਮ ਅਹੇ ਇਕ ਤਾਰ, ਜੋ ਦੋ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ
 ‘ਵਿੱਥਾਂ ਟੱਪ ਮਿਲਾਇ ਰਖਦੀ ਹੋ ਸਦਾ।
 ‘ਸਮਝ ਨ ਭੋਲੀ ਮਾਉਂ ! ਬਚਤੀ ਬਾਉਲੀ,
 ‘ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਕਰਕੇ ਮਰ ਰਹੀ। ੬੦
 ‘ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ,
 ‘ਸੂਰਤ ਬੀ ਹੋ ਪਾਸ ਬੁੱਤ ਦਿਖਾਵਦਾ
 ‘ਮਿੱਟੀ ਮੇਰੇ ਮੁੱਢ ਸੂਰਤ ਕੋਲ ਹੈ,
 ‘ਮਿੱਟੀ, ਸੂਰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋਕਰ ਹੋਵਦਾ
 ‘ਕੀ ਸੀ ਮੈਥੋਂ ਦੂਰ ? ਦੋਵੇਂ ਕੋਲ ਸੇ।
 ‘ਦੇਹੀ ਦਾ ਕਰ ਤਜਾਗ ਤੁਰ ਜੋ ਹੋ ਗਿਆ,
 ‘ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੇਹ ਸੀਗੀ ਜੀਵਦੀ।
 ‘ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਮੇਰਾ, ਮਾਉਂ ਜੀ !
 ‘ਉਹ ਮੇਰਾ ਸਿਰਤਾਜ, ਉਸ ਤੋਂ ਵਾਰੀਆਂ,
 ‘ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਵਾਂ ਨਿੱਤ, ਲੋਚਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ੭੦
 ‘ਤਾਪਾਂ ਕਰਦੀ ਹਾਇ ਬਣਗਈ ਤਾਪ ਹਾਂ।
 ਇਹ ਕਹਿ ਬਦਲੇ ਤੋਰ ਬਦਲੀ ਵਾਜ ਬੀ।
 ਕਹਿੰਦੀ ਫਿਰ ਬਿਲਕੁਲਾਇ ‘ਸੱਜਨ ਪ੍ਰਯਾਤਿਆ !
 ਥਿਰਹੋ ਵਾਲੀ ਸਾਂਗ ਸਾਈਆਂ ! ਮਾਰ ਨ
 ‘ਪ੍ਰੇਮ ਨਦੀ ਵਿਚ ਕਾਂਗ ਆਈ ਸੁਕਦੀ।
 ‘ਮੈਂ ਮਨਤਾਰੂ ਹਾਇ ! ਤਰਨ ਨ ਜਾਣਦੀ।
 ‘ਦੱਸੀ ਕੁਈ ਉਪਾਇ ਤਰ ਪਾਂ ਪ੍ਰਯਾਤਿਆ !
 ‘ਹਾ ਹਾ ਮਿਲਿਆ ਨਾਹਿ ਸੱਜਨ ਸੋਹਿਣਾ !
 ‘ਦੂਡੇ ਸ਼ਹਿਰ, ਗਿਰਾਉਂ, ਜੰਗਲ ਬੋਲੜੇ,
 ‘ਨਦੀਆਂ ਅਤੇ ਤਲਾਉ: ਕੁੱਖ ਪਹਾੜ ਦੇ। ੮੦
 ‘ਰਾਤ, ਦਿਨੇ, ਪਰਭਾਤ, ਸੰਝੇ ਟੋਲਿਆ।
 ‘ਸ਼ਿਕਲ ਦੁਪਹਿਰੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਸਾਰੜੇ।
 ‘ਅੱਧੀ ਰਾਤ, ਉਸ਼ੇਰ, ਵੇਲਿ ਕੁਵੇਲੜੇ
 ‘ਦੂਡੇ ਫਿਰੀ ਹਾਂ ਲਾਲ ਦਰ ਗੁਆਚਿਆ।
 ‘ਕੋਣ ਲਭਾਵੇ ? ਹਾਇ ! ਮੈਂ ਮਰ ਲੱਥੀਆਂ।
 ‘ਤੁਸੀਂ ਗੁਆਚੇ ਨਾਹਿ, ਗੁਆਚੀ ਮੈਂ ਗਈ;
 ‘ਗੁਆਚੀ ਹੋਈ ਆਪ ਟੋਲੇ ਲੱਭਿਆਂ !
 ‘ਲੱਭੇ ਨੂੰ ਕੀ ਲੱਭ ਟੋਲੇ ਗੁਆਚਿਆ।
 ‘ਜੇਕਰ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਆਪੇ ਲੱਭ ਲੋ
 ‘ਮੈਂ ਭੁੱਲੀ ਨੂੰ ਆਪ ਚਰਨੀਂ ਲਾ ਲਵੇ, ੯੦
 ‘ਤਦ ਪੂਰੀ ਇਹ ਟੋਲ, ਮੇਰੀ ਟੋਲ ਜੋ।
 ‘ਸੋਵਿਚ ਬਕਤੀ ਨ ਮੂਲ, ਨਿਰਬਲ ਨਾਰ ਮੈਂ।
 ਇਉਂ ਕਹਿ ਹੋਈ ਚੁੱਪ, ਹੰਝੂ ਭਰ ਪਏ,

ਉ ਲੇ ਬਾਹਰ ਵਾਰ, ਛਮ ਛਮ ਡਿੱਗਦੇ
 ਅੱਖਾਂ ਲਈਉਸ ਮੀਟ:-, ਭੁੱਲਣ ਹੋਭ ਨਾ,
 ਮੀਟੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰ ਬਾਰੁ ਡਿਗਦੇ ਆਣਕੇ।
 ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਰੁਮਾਲ ਰਾਣੀ ਰੋਕਦੀ,
 ਸਿੱਜਦੇ ਵਿਚ ਰੁਮਾਲ ਜਾਂਦੇ ਅੱਥਰੂ।
 ਏਸ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਦੇਖ ਮਾਤਾ ਘਾਬਰੀ,
 ਚੁਪਕੇ ਕੋਲੋਂ ਉੱਠ ਗਈਆਂ ਹੋਣ ਨੂੰ, ੧੦੦
 ਭੇਜਣਾ ਦਾਸ ਤੁਰੰਤ, ਲੜਾਇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ
 ਸੁਣਦਾ ਸਾਰ ਸੰਦੇਸ਼ ਮੰਤ੍ਰੀ ਆ ਗਿਆ
 ਬੂਹੇ ਦੇ ਹੀ ਬਾਰੁ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ;
 ਆਗਯਾ ਰਾਣੀ ਪਾਇ ਬੈਠਾ ਓਸ ਥਾਂ।
 ਰਾਣੀ ਅੰਦ੍ਰੇ ਬੈਠ ਕਹੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ:-
 ‘ਤੁਸੀਂ ਅਕਲ ਦਾ ਕੋਟ, ਸਮੇਂ ਸਿਆਣਦੇ;
 ‘ਕਈ ਖਖੇੜ ਬਖੇੜ ਦੇਖੇ ਤੁਸਾਂ ਨੇ।
 ਕਈ ਵਟਾਉ ਸਟਾਉ ਵਰਤੇ ਸਾਹਮਣੇ;
 ‘ਬਹੁਤ ਉਤਾਰ ਚੜ੍ਹਾਉ ਚੁੱਕੇ ਦੇਖ ਹੋ।
 ‘ਸਮਝੋ ਸਾਰੀ ਬਾਤ, ਭੇਤੀ ਰਾਜ ਦੇ, ੧੧੦
 ‘ਅੰਤਹਪੁਰ ਦਾ ਹਾਲ ਬੀ ਹੋ ਜਾਣਦੇ।
 ‘ਅੰਗਪਾਲ ਹੋ ਆਪ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮ ਦੇ।
 ‘ਰਤਨ ਏਸ ਦਰਬਾਰ, ਬੰਮੂ ਹੋ ਰਾਜ ਦੇ
 ‘ਅੱਕੜ ਭਾਰੀ ਇੱਕ ਹੋ ਹੁਣ ਆ ਪਈ,
 ‘ਇਸਤੋਂ ਹੋਈਏ ਪਾਰ ਕੁੱਝ ਉਪਾ ਕਰੋ।
 ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਕਹਿੰਦਾ: ‘ਮਾਤ ਜੀ !
 ‘ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵੇ ਟੋਲੀਆ !
 ‘ਏਸ ਰਾਜ ਦਾ ਦਾਸ ਸਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੈ,
 ‘ਹੱਤੀ ਮੇਰੇ ਲੂਣ ਰਚਿਆ ਆਪਦਾ।
 ‘ਮਨ ਮੇਰਾ ਤਨ ਮਾਸ ਸੱਭੋ ਆਪਦਾ। ੧੨੦
 ‘ਮੈਂ ਹਾਂ ਦਾਸਨ ਦਾਸ ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਦਾ,
 ‘ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਜੋ ਦਾਸ ਸਿਰੋਂ ਬਖਾਇਗਾ।
 ‘ਤਨ,ਮਨ,ਧਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨੇ ਵਾਸਤੇ
 ‘ਹਰਦਮ ਮਾਤਾ! ਤਜਾਰ ਏ ਹੋ ਮੰਤਰੀ।
 ‘ਕੇਵਲ ਆਗਯਾ ਲੋੜ, ਦੇਕੇ ਦੇਖ ਲੋ,
 ‘ਬਖਸ਼ਾਤਨ ਮਨ ਮਾਲ ਸਭ ਕੁਛ ਆਪਦਾ
 ‘ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਦਾ ਉਸ ਘੜੀ।
 ਸੁਣ ਬੋਲੀ ਫਿਰ ਮਾਇ: ‘ਸ਼ਾਬਸ਼ ! ਸ਼ਾਬਸ਼ !
 ‘ਗੁਰੂ ਕਰੋ ਕਲਿਆਨ ਤੇਰੀ ਮੰਤਰੀ !
 ‘ਅਗਲਾ ਪਿਛਲਾ ਹਾਲ ਸਭ ਹੋ ਜਾਣਦੇ; ੧੩੦
 ਗੁੱਝਾ ਕੁਈ ਨ ਭੇਤ ਸਾਡਾ ਆਪ ਤੋਂ।
 ‘ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਧਿਰਾਜ ਵਾਲੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ
 ‘ਰਾਜ ਕਾਜ ਨੂੰ ਤਿਯਾਗ ਗਏ ਪੁਲਕ ਨੂੰ,
 ‘ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦੇ ਆਪ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ।
 ‘ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਉਸ ਨੇ ਸਾਂਭਿਆ।
 ‘ਰਾਜ ਕਾਜ ਦਾ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਸੋਹਿਣਾ।
 ‘ਪਰ ਏ ਕਾਲ ਕੁਚਾਲ ਚਾਲੇ ਆਪਣੀ
 ‘ਚਲਦਾ ਮੁੜੇ ਨ ਮੂਲ ਪੇਸ਼ ਨ ਜਾਂਵਦੀ।

'ਭਾਵੀ ਮਿਟੇ ਨ ਮੋੜ ਇਸਦੀ ਹੋਵਦੀ ।
 'ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਛਿਪਾਇ ਸੂਰਤ ਸੋਹਿਣੀ ੧੪੦
 'ਚਲੇ ਗਏ ਨਿਜ ਧਾਮ; ਏਥੇ ਨਾ ਰਹੇ ।
 'ਐਕੜ ਆਈ ਅੱਤਿ, ਵਾਰਸ ਨਾ ਕੁਈ
 'ਦਿੱਸੇ, ਸਾਡਾ ਰਾਜ ਜਿਹੜਾ ਸਾਂਭਦਾ ।
 'ਓੜਕ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰਿਆਂ
 'ਰਾਜ ਕੌਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਾਰਾ ਸੋਪਿਆ ।
 'ਮਾਲਕ ਹੈਸੀ ਏਹੁ ਪਤਿ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ।
 'ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬੀ ਨੇਮ ਤੁਸਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ
 'ਦੇਣ ਨਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜ, ਜਦੋਂ ਨ ਪਹੁੰਚਦਾ
 'ਨਰ ਵਾਰਸ ਨੂੰ ਹੱਕ ਨੇੜੇ ਸਾਕ ਤੋਂ ।
 'ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਸਾਡਾ ਹੋਣ ਤੇ ੧੫੦
 'ਅੰਡ ਗ੍ਰਾਂਥ ਦੇ ਰਾਜ ਕੁਸਕੇ ਮੂਲ ਨਾਂ,
 'ਡਰਦੇ, ਸਿਖਾਂ ਤੇਜ ਜਾਇ ਨ ਝੱਲਿਆ
 'ਇੱਕੁਰ ਰਾਣੀ "ਰਾਜ ਕੌਰ" ਹੋ ਗਈ
 'ਮਾਲਕ ਰਾਜ ਸਮਾਜ, ਵਾਲੀ ਦੇਸ ਦੀ ।
 'ਰਾਜਕੌਰ ਹੈ ਕੋਟ ਬੁਧਿ, ਬਲ, ਹੋਸ਼ ਦਾ,
 'ਦੁਰਦੇਸ਼ ਸੁਜਾਨ, ਨੀਤਿ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ ।
 ਜੇ ਇਹ ਕਰੇ ਧਿਆਨ ਕਾਰਜ ਆਪਣੇ
 'ਸਾਂਭ ਲਵੇ ਸਭ ਆਪ ਚੰਗੇ ਸੋਹਿਣੇ ।
 'ਪਰ ਵਰਤੀ ਹੈ ਹੋਰ ਭਾਈ ਦੇਸ ਥਾਂ
 'ਢਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਜਾਇ ਰਾਣੀ ਹੈ ਚੜ੍ਹੀ, ੧੬੦
 'ਵਿਕਰਾਈਕੋਭਾਇ ਬਿਰਹੋਂ ਹੱਥ ਹੈ ।
 'ਕੁੜ੍ਹਰਹੀ ਵਹਿਣੀ ਹਾਇ! ਕੰਮ ਸਭ ਛੱਡ ਕੇ ।
 'ਪਹਿਲੇ ਇੱਕ ਸਮਾਧ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ।
 'ਲਾਇ ਪਦਾਰਥ ਢੇਰ ਸਾਜੀ ਸੋਹਿਣੀ ।
 'ਫਿਰ ਇਕਬੁੱਤ ਅਨੂਪ ਉਸਦਾ ਸਾਜਿਆ ।
 'ਮੰਦਰ ਸੁਹਣਾ ਇਕ ਮਾਯਾ ਢੇਰ ਲਾ
 'ਬਾਗ ਸੁਹਾਵੇ ਵਿਚ ਲਾਲ ਉਸਾਰਿਆ,
 'ਉਸਦੇ ਠੀਕ ਵਿਚਾਲ ਬੱਤ ਟਿਕਾਇਆ ।
 'ਮੈਂ ਜਾਤਾ-ਭੀ ਆਪ ਸੀਗੇ ਆਖਦੇ—
 'ਇਸ ਲਾਲਚ ਵਿਚਲੋਂਗ ਪਤਿ ਭੁਲ ਜਾਇਗੀ ੧੭੦
 'ਪਰਚ ਜਾਇ ਦਿਨ-ਪਾਇ, ਰਾਜ ਸੰਭਾਲਸੀ ।
 'ਪਰ ਇਹ ਉਲਟੀ ਖੇਡ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਤੋਂ
 'ਨਿਕਲੀ ਜੋ, ਹੁਣ ਹਾਇ! ਕੁਝ ਨ ਆਹੁੜੇ ।
 'ਘਟਿਆ ਰਤੀ ਨ ਪ੍ਰੇਮ, ਪਰਚੀ ਮੂਲ ਨਾ,
 'ਵਧਿਆ ਹੋਏ ਲੰਘ ਬਿਰਹੋਂ ਰਾਜ ਦਾ ।
 'ਦਿਨ ਨਹਿੰ ਚੜ੍ਹਦਾ, ਸੂਰ ਅਜੇ ਨ ਨਿਕਲੇ,
 ਨਿਕਲ ਮਹਿਲ ਤੋਂ ਬਾਰੂ ਜੰਗਲ ਜਾਵਦੀ,
 'ਨੌਕਰ ਲਏ ਨ ਨਾਲ ਪੀਨਸ, ਪਾਲਕੀ,
 'ਪਰਦਾ ਨਿਜਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦੀ;
 'ਰਾਖੀ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਰੱਖੇ ਨਾ ਰਤੀ । ੧੮੦
 'ਆਮ ਤੀਵੀਆਂ ਵਾਂਙ ਓਧਰ ਜਾਵਦੀ,
 'ਰੋਂਦੀ ਜਾਇ ਸਮਾਧ, ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਵਦੀ ।

'ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਜਾਇਕੇ,
 'ਕੁੰਜ ਵਾਂਙ ਕੁਰਲਾਟ ਰੋ ਰੋ ਪਾਵਦੀ ।
 'ਬੱਲੇ ਓਥੇ ਕੌਣ? ਆਪ ਵਧਾਵਦੀ,
 'ਗੁਸ਼ਾਂ ਖਾਇ ਬੋਹਾਲ ਹੋ ਹੋ ਡਿੱਗਦੀ ।
 'ਘਰ ਨਾ ਪਰਤੇ, ਫੇਰ ਬਾਗੇ ਜਾਵਦੀ ।
 'ਸੂਰਤਿ ਵੰਨੇ ਵੇਖ ਬਿਹਬਲ ਹੋਵਦੀ ।
 'ਕਿਲਕਾਂ ਮਾਰੇ ਰੋਇ, ਰੋ ਰੋ ਰੋਵਦੀ
 'ਇਤਨੀ ਆਪਯੋ ਬਾਰੂ, ਅਗਲੇ ਬਾਰਿਓਂ ੧੯੦
 'ਹੋ ਰੋ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮੁੜਦੀ ਸੋਹਿਣੀ ।
 'ਉਸ ਦਿਨ ਡਿੱਠਾ ਆਪ ਅੱਖੀਂ ਆਪਣੀ,
 'ਭਾਣਾ ਵਰਤਯਾ ਸੀਗ ਜਿਹੜਾ ਜੰਗਲੀਂ !
 'ਮੈਂ ਜੇ ਕਰਾਂ ਸਮੋਧ ਜਾਂ ਸਮਝਾਵਦੀ,
 'ਰੋ ਰੋ ਫਾਵੀ ਹੋਇ, ਮੁੜਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ।
 'ਸਖੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਮੂਲੋਂ ਛੱਡਕੇ
 'ਰਹੇ ਇਕੱਲੀ ਬੈਠ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦੀ ।
 'ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਧਰਾਵਦੀ ।
 'ਰਾਧਾਂ ਕਰਦੀ ਪਯਾਰ ਚਰਨੀਂ ਓਸਦੇ
 'ਚੁੰਬਕ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਲੋਹਾ ਜਿਉਂ ਕਰੇ । ੨੦੦
 'ਉਹ ਲਟਬੋਰੀ ਹੋਇ ਘੁੰਮਰ ਪਾਵਦੀ,
 'ਛਾਯਾ ਵਾਂਗੂ ਨਾਲ ਸਦਾ ਰਹਾਵਦੀ,
 'ਪਰ ਏ ਕੁਝ ਪਰਵਾਹ ਉਸਦੀ ਨਾਂ ਕਰੇ ।
 'ਉਹ ਜੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕਰ ਨਾਂ ਰਹੇ
 'ਮਤ ਜਿੰਦੋਂ ਮੁਕ ਜਾਇ ਇੱਕ ਦਿਨ, ਮੈਂ ਡਰਾਂ ।
 'ਪਤਾਂ ਨ ਲੱਯੋ ਕੀਹ ਸਾਨੂੰ, ਹੋ ਗਿਆ ।
 'ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੁਣੋ ਸੁਜਾਨ! ਮੈਂ ਹੁਣ ਹੁੰਦੀਆਂ
 'ਕਰ ਕਰ ਢੇਰ ਉਪਾਉ ਅਪਨੀ ਸੋਚ ਦੇ,
 'ਪੇਸ਼ ਨ ਗਈਆਂ ਕੋਇ, ਬਣਿਆ ਕੁੱਝ ਨਾਂ ।
 'ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਲਾਜ ਕੋਈ ਸੋਚ ਲੋ । ੨੧੦
 'ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਾਣੋਂ ਰਾਜ ਸੁੰਦਰ ਹੋਇਆ:
 'ਕਦ ਤਕ ਬਕਰੂ ਮਾਉ ਸੁੱਖੁ ਸੁੱਖਣਾ ।
 'ਸੁਣ ਇਹ ਹਾਲ ਹਵਾਲ —ਜੇ ਸੀ ਜਾਣਦਾ
 'ਇਸਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਆਪ— ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੇਸ ਦਾ
 'ਦੇਵੇਂ ਹੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਐਕੁਰ ਆਖਦਾ:
 'ਕਰਨੀ ਖਿਮਾਂ ਸੁਜਾਨ ਵੱਡੀ ਮਾਤ ਜੀ !
 'ਮੂੰਹ ਛੋਟਾ, ਪਰ ਬਾਤ ਵੱਡੀ ਆਖਦਾ:
 'ਜਾਣ ਦਾਸ ਨੂੰ ਪੁੱਤ, ਰਾਣੀ ! ਬਖਸ਼ਣਾ ।
 'ਸੁਰਗਵਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਹੋਵੇ ਨਿੱਤ ਹੀ !
 'ਵੱਸਣ ਵਿੱਚ ਬਿਕੁੰਨ ਵੱਡੇ ਰਾਉ ਜੀ; ੨੨੦
 'ਇੰਦ੍ਰ ਪੁਰੀ ਦੇ ਆਪ ਮਾਣਨ ਰਾਜ ਨੂੰ ।
 'ਆਖਾਂ ਸੱਚੀ ਬਾਤ ਨਿੰਦਾ ਨਾ ਕਰਾਂ:
 'ਸੱਚੇ ਸੱਚ ਗਲਾਉਂ ਰੀਣ ਨ ਝੂਠ ਦਾ ।
 'ਹੋਖਾ ਖਾਧਾ ਢੇਰ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ।
 'ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਸੀ
 'ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੇ;

'ਪਰ ਕੁਲ ਦਾ ਸੀ ਨੀਚ, ਛੋਟੀ ਜਾਤਿ ਦਾ ।
'ਵੱਸਣ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਜੁ ਸੂਰਮੇ
'ਤੁਰਕ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਘੋਲ ਰਖਾਂਵਦੇ ।
'ਓ ਨਿਤ ਕਰ ਕਤਲਾਮ ਸਿੱਖਾਂ ਮਾਰਦੇ । ੨੩੦

'ਅੱਸੀ ਸੱਤਰ ਸੱਠ ਰੁਪਯੇ, ਸ਼ੱਕ ਹੈ,
'ਮਿਲਦਾ ਉਨ੍ਹੇ ਇਨਾਮ ਮਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜੋ ।
'ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਸਿੱਖ ਬਨ ਬਨ ਆ ਫਿਰੇ,
'ਜੂਹਾਂ ਰੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਜਾ ਲੁਕੇ;
'ਬਹੁਤੇ ਪਰਬਤ ਕੱਖ ਛਿੱਪੇ ਆਣਕੇ ।
'ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਸੀ ਸਿੱਖ ਇੱਕ ਉਜੇਹਿਆ,
'ਆ ਲੁਕਿਆ ਇਸ ਰਾਜ ਪਰਬਤ ਤਾੜਕੇ ।
'ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਹਾ ਲੁਕਾਇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
'ਪਰਬਤ ਕੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਗਰੋਂ ਵਿੱਥ ਤੇ ।
'ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਸੋਇ, ਨਿਕਲੀ ਓਸਦੀ ੨੪੦

'ਫੈਲੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਜਸ ਫੈਲਾਉਂਦੀ:—
'“ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹੈ ਸਿੱਧ ਪੁਰਾ ਮਰਦਾ ਹੈ” ।
'ਸਾਡੇ ਸੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਧੇ ਲੋਕ ਸੇ;
'ਮਿਲੇ ਓਸਨੇ ਜਾਇ, ਪੁੱਤਰ ਮੰਗਿਆ ।
'ਪੁੱਤ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਉਂ ਚਾਟ ਸੁਸ਼ੀਲ ਦੀ
'ਦਿੱਤੀ ਓਸ ਲਗਾਇ ਰਾਣੇ ਸਾਡੇ:
'ਰਾਣਾ ਜੀ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ।
'ਖਬਰੇ ਜਾਦੂ ਸੀਗ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ,
'ਰਾਣਾ ਜੀ ਹੋ ਵੱਸ ਓਸਦੇ ਸੀ ਗਏ:
'ਕਹੇ ਸੁ ਕਰਦੇ ਕਾਰ, ਕਰਦੇ ਹੁੱਤ ਨਾ । ੨੫੦

'ਗੱਢੇ ਦੇਣ ਅਪਾਰ: ਉਹ ਸਭ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ
'ਘਲਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸ ਰੱਖੇ ਪਾਸ ਨਾ ।
'ਫੇਰ ਅਨੇਕ ਸਿੱਖ ਏਥੇ ਆਣਕੇ
'ਲੁਕਦੇ ਓਸ ਦੇ ਪਾਸ ਓਟ ਤਕਾਇਕੇ ।
'ਮੈਂ ਪਿਟਦਾ ਸਾਂ ਨਿੱਤ ਰਾਣੇ ਸਾਹਮਣੇ:—
'ਕੱਢੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਰ: ਦੇਸ਼ ਵਿਗਾੜਸੀ ।
'ਜਾਦੂ ਜ਼ੋਰ ਅਪਾਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜ਼ੋਰ ਦਾ
'ਕੰਨਾਂ ਧਰਨ ਨ ਰਾਉ, ਮੈਂ ਕਹਿ ਹਾਰਿਆ ।
'ਫਿਰ ਜਦ ਸ਼੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪੁੱਤੀ ਆਪਣੀ
'ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ੨੬੦

'ਲੱਗੇ ਦੇਣ ਵਿਆਹ; ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਿਟਿਆ:—
“ਕਰੋ-ਨ ਹਾਇ ਹਨੇਰ, ਉਲਟੀ ਗੀਤਿ ਏ ।
“ਅਗਨੀ ਕੁਲ ਰਜਪੂਤ ਉੱਚੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ;
“ਸੂਦਰ ਜਾਤੀ ਸਿੱਖ ਖਬਰੇ ਕੋਟਿ ਏ ।
“ਗਾਲੇ ਜਨਮਨ ਆਪ ਅਪਨੀ ਧੀਅ ਦਾ,
“ਜਾਤ ਵਿਜਾਤ ਸੰਜੋਗ ਕਰਕੇ ਬੁਰਾ ਏ ।
“ਫਿਰ ਓ ਫੁਕਰਾ ਲੋਗ ਰਾਣੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ
“ਰਵਿਸਸ ਵੇਸ ਵਿਚਾਲ ਉੱਜਲ ਸੋਹਿਣੇ !
“ਕੁੱਲੀ ਨੂੰ ਦੇਂਦ ਖੰਦ ਲਾਉ ਨ ਪਾਤਛਾ !
“ਲਾਓ ਕੁਲ ਨਾ ਕਲੰਕ, ਟੱਪੋ ਹੱਦ ਨਾ” । ੨੭੦

'ਰਾਣੇ ਧਰੇ ਨ ਕੰਨ, ਮੈਂ ਕਹਿ ਹਾਰਿਆ ।
'ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਰਾਜ ਵਾਲੇ ਸਾਰਡੇ
'ਸੁਣਕੇ ਇਹ ਸੰਜੋਗ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਏ;
'ਮੰਨੀ ਤਦ ਬੀ ਨਾਹਿ ਰਾਣੇ ਬੇਨਤੀ ।
'ਤੁਸਾਂ ਤਦੋਂ ਬੀ ਨਾਲ ਹਠ ਨੂੰ ਧਾਰਿਆ,
'ਰਾਣੇ ਦੇ ਹੀ ਵਾਛ ਕੁੱਝ ਨ ਮੰਨਿਆਂ ।
'ਤੁਹਾਡੇ ਕੀ ਸੀ ਵੱਸ ਜਾਦੂ ਜ਼ੋਰ ਸੀ ।
'ਜਾਦੂ ਹੇਠਾਂ ਆਇ ਮੰਨੀ ਨਾ ਤੁਸਾਂ
'ਜੋ ਦਾਸੀ ਦੇ ਹੱਥ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ,
'ਦਿੱਤਾ ਕਰ ਸੰਜੋਗ ਮੇਰੇ ਰੋਕਦੇ । ੨੮੦

'ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਪਾ ਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ
'ਕੁੱਲ੍ਹਾ ਅਸਲਾ ਨਾਹਿ ਪਿਛਲਾ ਆਪਣਾ
'ਬੋਲੀ ਦਿੱਤੀ ਬੋਲ ਹੇਠਾਂ ਗਿੱਦੜਾਂ,
'ਸੋਈਓ ਬੋਲੀ ਬੋਲ ਰਲਿਆ ਜਾਇਕੇ;
'ਮਰਿਆ ਓਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿੱਧੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੀ ।
'ਕਦਰ ਨ ਪਾਈ ਮੁਲ ਰਾਜ ਸੁਭਾਗ ਦੀ ।
'ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਰਾਜਪੂਤ, ਰਾਜ ਕਿਸੇ ਦਾ
'ਕੁਲ ਵੰਤਾ ਅਜ ਪੂਤ ਜਾਈ ਸਾਡਾ
'ਕਿਉਂ ਲੜਦਾ ਜਾ ਹੇਠ, ਮਰਦਾ ਨਾ ਕਦੀ,
'ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਦੁੱਖ ਜੋ ਹੁਣ ਆਪਿਆ । ੨੯੦

'ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਗਮਰੁੱਠ ਰਾਜੇ ਸਾਰਡੇ,
'ਪੈਂਦਾ ਨਾ ਹੀ ਵੇਰ ਨਾਲ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ।
'ਮੰਨਿਆਂ ਓਦੋਂ ਨਾਹਿ ਮੇਰਾ ਆਖਿਆ,
'ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਖਾਂ ਵੱਲ ਕੇਹਾ ਖਿੜ ਪਿਆ,
'ਲਾਲੇ ਰਾਣੀ ਜਿੰਦ ਦੇ ਹਨ ਪੈ ਰਹੇ !
'ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਲ ਜਾਦੂ ਜ਼ੋਰ ਹੈ
'ਜਾਦੂਗਰ ਕੁਈ ਆਇ ਜਾਦੂ ਤੋੜਸੀ ।
'ਜਿਉਂ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਲੋਹ ਸਕਦਾ ਵੱਡ ਦੀ
'ਹੀਰਾ ਹੀਰੇ ਵੇਧ ਜਿੱਕਰ ਜਾਣਦਾ;
'ਤਿਉਂ ਜਾਦੂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਜਾਦੂ ਸੱਕਦਾ । ੩੦੦

'ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਮਨ ਲਾਇ ਮੈਂ ਬੀ ਬਹੁਤ ਹੀ
'ਹੋਰ ਨ ਕੁਈ ਉਪਾਉ ਮੈਂਨੂੰ ਸੁੱਝਿਆ ।
'ਰਾਣੀ ਭਵਾਂ ਚੜ੍ਹਾਇ ਬੋਲੀ ਤਿਣਕਕੇ :
'ਆਖੋ ਕੁਈ ਇਲਾਜ ਮੰਤ੍ਰੀ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਬੀਤੀ ਗਈ ਸੁ ਬੀਤ ਬੀਤੀ ਸੋਹਿਣੀ;
'ਨਿੰਦਾ ਸੰਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕੇ ਆਪ ਨਾ
'ਮੈਨੂੰ ਬੀ ਏ ਭਾਰ ਨਾਲ ਚੁਕਾਉ ਨਾ ।
'ਰਿਖੀ ਸਨਾਤਨ ਸੀਗ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ
'ਪੂਰਨ ਸੀ ਉਹ ਸੰਤ ਕਰਨੀ ਵਾਲਡਾ,
'ਦੁਨੀਆਂ ਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੱਖ ਨ ਲੋੜਦਾ । ੩੧੦

'ਡਰਦਾ ਸੀ ਨਾ ਮੁਲ, ਨਾ ਡਰ ਦੇਵਦਾ,
'ਜਾਦੂ ਕਰਨ ਕਰਾਨ ਨਾ ਸੀ ਜਾਣਦਾ ।
'ਪੂਰਨ ਗੁਰਮੁਖ ਓਹ ਪਯਾਰਾ ਰੱਬ ਦਾ—
'ਸਾਨੂੰ ਦੇਕੇ ਹੱਥ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ

'ਲੀਤਾ ਆਪ ਬਚਾਇ ਨਰਕ-ਅਗੋਂ ਤੋਂ ।
 'ਸਾਧੂ, ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਇਸਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਂ
 'ਜੋ ਕੁਛ ਆਖਾਂ ਹੋਰ ਬਣਦਾ ਓਸ ਨੂੰ ।
 'ਨਿੰਦਾ ਉਸ ਦੀ ਕੰਨ ਸੁਣਨੀ ਪਾਪ ਹੈ;
 'ਤੈਨੂੰ ਕਰਨੀ ਮੰਦ: ਸੁਮੀ ਤੁਧ ਦਾ
 'ਬਣਿਆ ਸੀ ਉਹ ਪੁਜ, ਤੇਰਾ ਪੁਜ ਸੀ । ੩੨੦
 'ਸੂਦਰ ਕਹੋ ? ਹਨੇਰ ! ਖੱਤੀ ਅਸਲ ਨੂੰ ?
 'ਰਾਜਰਿਖੀ ਨੂੰ ਸੂਦ੍ਰ ! ਕਿਉਂ ਤੂੰ ਆਖਦਾ ?
 'ਬ੍ਰਹਮ ਰਿਖੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਤਿ ਸੀ ਓਸ ਦੀ:
 'ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਤੇ ਓਹ ਪਯਾਰਾ ਖੇਡਦਾ ।
 'ਫਿਰ ਪੁਤ੍ਰੀ ਦਾ ਕਾਜ ਕੀਤਾ ਆਪ ਸੀ-
 'ਰਾਣੇ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਮੈਂ ਭੀ ਨਾਲ ਸਾਂ ।
 'ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਅਚਾਹ ਸੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ:
 'ਮਨੰਦਾ ਸੀ ਨਹਿੰ ਓਹ ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ।
 'ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਹੋਰ ਲਾਇਕ ਧੀਅ ਦੇ
 'ਦਿਸਦਾ ਸੀ ਵਰ ਕੋਇ ਐਸਾ ਸੋਹਿਣਾ । ੩੩੦
 ਜਾਤ ਵਿਜਾਤੀ ਮੇਲ ਕੀਤਾ ਨ ਅਸਾਂ :
 'ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਉਹ ਪੂਰਾ ਸਿੰਘ ਸੀ;
 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਹੀ ਠੀਕ ਫਕਿਆ ਸੀ ਅਸਾਂ :
 'ਕੁਲ ਅਰ ਜਾਤਿ ਸੁਜਾਤ ਇਕੋ ਹੋ ਗਈ;
 'ਰਿਹਾ ਵਿਜਾਤੀ ਭੇਦ ਮੂਲੋਂ ਸੀ ਨਹੀਂ ।
 'ਫਿਰ ਗੁਣਵਾਨ ਮਹਾਨ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੀ ।
 'ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਰਜਪੂਤ ਕੁਲ ਦੇ ਸੀ ਕੁਈ
 'ਦਸ ਤੂੰਹੋਂ ਯੁਵਰਾਜ ਜੋ ਕਰ ਸੀ ਸਕੇ
 'ਤਲੀਆਂ ਸੰਦੀ ਰੀਸ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ?
 'ਨਹਿੰ ਡਿੱਠਾ ਤੂੰ ਆਪ ਗੁਣ ਬਲ ਓਸਦਾ ੩੪੦
 'ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਦੀ ਵਾਗ ਪਕੜੀ ਓਸਨੇ ?
 'ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਆਪ ਨਿੰਦਾ ਵਯਾਪ ਨਾ ।
 'ਨਾਲ ਮੌਤ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕੁਈ ?
 'ਜਿਤਨੀ ਉਮਰ ਲਿਖਤ ਉਤਨੀ ਭੋਗਣੀ:
 'ਹਾਂ, ਸਾਈਂ ਜਦ ਤੀਕ ਰੱਖੇ ਜਗਤ ਤੇ
 'ਤਦ ਤਕ ਹੋਇ ਨਿਵਾਸ, ਫੇਰ ਨ ਹੋ ਸਕੇ ।
 'ਸਾਈਂ ਜਿਵੇਂ ਰਜਾਇ ਸੁਣ ਹੋ ਮੰਤਰੀ !
 'ਸੀ, ਹੋਈ ਉਸ ਡੋਲ, ਥਾਉਂ ਨ ਰੰਜ ਦੀ ।
 'ਕੁੱਲ ਨ ਕੀਤੀ ਮੂਲ ਸਾਈਂ ਮੋਰਝੇ ।
 'ਕਰੋ ਨ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ, ਮਰਨਾ ਜੁੱਧ ਦਾ ੩੫੦
 'ਕੈਸੀ ਪਾਵਨ ਮੌਤ ਹੋ ਰਜਪੂਤ ਨੂੰ,
 'ਓਸਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧੀਕ ਰਣ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ
 'ਕਰਦੇ ਸਿੱਖ ਪਿਆਰ ਡਰਦੇ ਨਾ ਕਦੀ ।
 'ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਜਾਇ ਲੜਨਾ ਓਸ ਦਾ
 'ਅਸਲ ਬੀਰਤਾ ਸੀਗ: ਨਿੰਦਾ ਕਿਉਂ ਕਰੋ ?
 'ਨਾ ਹੀ ਦੇਵੀਂ ਦੋਸ਼ ਆਪਣੇ ਸੁਮਿ ਨੂੰ ।
 'ਇਹ ਨਹਿੰ ਖਿੜਿਆ ਫੁੱਲ ਸਾਡੀ ਭੁੱਲ ਦਾ:
 'ਇਹ ਭਾਵੀ ਕਰਤਾਰ ਮਿਟਦੀ ਜੋ ਨਹੀਂ;

'ਤਾਂਤੇ ਹੋਇਆ ਠੀਕ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ,
 'ਹੁਣ ਹੈ ਨਾਹੀਂ ਲੋੜ ਫੋਲ ਫਰੋਲ ਦੀ । ੩੬੦
 'ਬੇੜਾ ਘੁੰਮਣ ਘੇਰ ਫਸਿਆ ਕੱਢੀਏ ।
 'ਹੋਲਾ ਹੁਇਆ ਵਜ਼ੀਰ ਸੱਚੀ ਸੁਣਦਿਆਂ,
 'ਜੋ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਢੇਰ ਕੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
 'ਪਰ ਸੀ ਬਹੁਤ ਚਲਾਕ ਗੱਲ ਸੰਭਾਲਦਾ;
 'ਕਹਿੰਦਾ: 'ਰਾਣੀ ਮਾਤ ! ਬਖਸ਼ੋ ਜੀ ਖਿਮਾਂ,
 'ਮੈਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਬਾਤ ਜੋ ਸੀ ਹੋ ਬਿਤੀ ।
 'ਨਿੰਦਾ ਨਾ ਮਨਤੱਵਜ਼ ਹੈਸੀ ਮੈਂਡੜਾ ।
 'ਹੁਣ ਹੈ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਮੈਨੂੰ ਆਉਂਦੀ:
 'ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਦਾ ਮੰਤ ਪੂਰਾ ਜੇ ਮਿਲੇ
 'ਰੇਖ ਵਿਖੇ ਤਾਂ ਮੇਖ ਪੂਰੀ ਵਜਸੀ: ੩੭੦
 'ਰਾਣੀ ਦਾ ਏ ਰੋਗ ਜਾਉ ਕੱਟਿਆ:
 'ਵਹਿਣ ਦਏਗੀ ਛੱਡ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲਸੀ ।
 'ਏ ਹੈ ਤਦਬੀਰ ਹੋਰ ਨ ਔੜਦੀ ।
 'ਮਾਤਾ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਆਪ ਭਾਲੋ ਸੰਤ ਕੋ
 'ਲਾਵੇ ਤੁੱਕਾ ਤੀਰ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਹੋ ।'
 'ਸੁਣ ਕੇ ਸਿਰ ਨਿਹੁੜਾਇ ਤੁਰ ਗਿਆ ਮੰਤਰੀ;
 'ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਇਕ ਸਦਵਾਇਆ,
 'ਜਾਦੂਗਰ ਜੋ ਆਪ ਤਾਈਂ ਆਖਦਾ
 'ਇਸਨੂੰ ਕੁੱਝਕ ਹਾਲ ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੱਸਿਆ ।
 'ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਬਾਹਰ ਵਾਰ ਇੱਕਲਵੰਜੜੇ ੩੮੦
 'ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਥਾਉਂ ਜਾਦੂ ਵਾਸਤੇ ।
 'ਬੈਠਾ ਚਿੱਲਾਂ ਪਾਇ ਓਥੇ ਮਾਂਦਰੀ ।
 'ਅੱਗ ਫੂਕਕੇ ਓਹ ਮੰਤਰ ਮਾਰਦਾ ।
 'ਨਜ਼ਰ ਅਕਾਸ਼ੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਤਾੜੀ ਲਾਂਵਦਾ ।
 '—ਕਦੀ ਮਾਸ, ਸੰਧੂਰ, ਬੋਲ੍ਹਆਂ ਲੈ ਕਦੀ,
 'ਕਰਦਾ ਕਦੀ ਪਖੰਡ ਸਮਝ ਨ ਆਵਦੇ ।
 'ਰਖਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੁਕਾਇ ਸੀਗ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ,
 'ਪਰ ਇਹ ਔਖੀ ਬਾਤ -ਲੁਕਿਆ ਮਾਲਕੋਂ
 'ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਇਹ ਭੇਤ, ਵਾਲੀ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ।
 'ਰਾਧਾਂ ਤਾਈਂ ਸੋਇ ਇਸਦੀ ਅੱਪੜੀ, ੩੯੦
 'ਰਾਣੀ ਜੀ ਨੂੰ ਓਸ ਦੱਸੀ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ।
 'ਸੁਣ ਕੇ ਪੈ ਗਈ ਸੋਚ ਮੱਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ:—
 'ਇਹ ਹੋਈ ਜੋ ਬਾਤ, ਸਭ ਬਿਧਿ ਹੈ ਬੁਰੀ ।
 'ਮੂਰਖ ਮਲਿਨ ਫਕੀਰ ਭੇਤ ਨ ਜਾਣਦਾ:
 'ਹੈ ਜਾਦੂਗਰ ਓਹ ਮਾਇਆ ਵੇੜਿਆ;
 'ਜਾਣੇ ਭੂਤਾਂ ਖੇਡ ਮੰਦੀ ਮੇਲਤੀ ।
 'ਉਹ ਕੀ ਜਾਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਹੈ ਹੋਵਦਾ ?
 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਫ ਪ੍ਰਭੂ-ਦਾਤ ਮਹਿੰਗੀ ਹੀਰਿਓਂ
 'ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ: ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਆਪਿਆ
 'ਸਾਰੇ ਹੈ ਸੰਸਾਰ, -ਸਭ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ੪੦੦
 'ਉਹ ਕੀ ਜਾਣੇ ਸਾਰ ਬਾਜ਼ੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ?
 'ਜੋ ਕੁਝ ਕਰੂ ਅਜਾਣ ਭੰਨਣ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ;
 'ਹੋਇ ਬਿਅਦਬੀ ਢੇਰ ਗੁਰ ਤੇ ਕੰਤ ਦੀ

‘ਬਹੁੜੀ ਕਰੀਓ ਆਇ ਮੇਰੀ ਆਪ ਆ !
‘ਦੇਵੇ ਆਪ ਮਿਲਾਇ ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ੧੩੦

‘ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਅਪਣੀ ਨਾਲ ਬਚੜੀ ਮੇਰੜੀ ।
ਇਸਬਿਧ ਕਰ ਵਿਰਲਾਪ ਮਾਤਾ ਰੋਂਵਦੀ,
ਰੋ ਰੋ ਹੋਈ ਚੁੱਪ, ਚਿੰਤਾ ਡੁੱਘੀਆਂ
ਲੀਤੀ ਸੂਰਤ ਡਬੋਇ ਜੁੜ ਹੈ ਜਯੋਂ ਗਈ ।
ਹੁਣ ਆਈ ਇਕ ਵਾਜ -ਦੂਰੋਂ-ਭਿੱਜਵੀਂ,
ਝੀਣੀ, ਲੰਮੀ, ਸਾਫ, ਪਤਲੀ, ਬੈਠਵੀਂ,
ਮਿੱਠੀ, ਬਹੁਤ ਸੁਰੀਲ, ਬਰਕਣ ਵਾਲੜੀ,
ਵਿੰਨ੍ਹਦੀ ਹਿਰਦਾ ਜਾਇ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਜਯੋਂ :
ਮਾਨੋਂ ਦੁਖੀਆ ਕੋਇ ਬਿਰਹੋਂ ਜਾਲਿਆ
ਬਿਰਹੋਂ ਧਾਰ ਸਰੂਪ ਹੋਵੇ ਗਾ ਰਿਹਾ । ੧੪੦

ਦੂਰੋਂ ਆਵੇ ਵਾਜ ਵਾਂਙ ਉਮੇਦ ਦੇ :
ਰਾਣੀ ਲਾਵੇ ਕੰਨ ਸੁਣਦੀ ਗਹੁ ਕਰੇ :
ਲੀਤਾ ਮਸਤ ਬਨਾਇ ਏਸ ਅਵਾਜ ਨੇ ।
ਮਿਰਗ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਇ ਘੰਡੇ ਵਾਜ ਤੇ-
ਸੱਪ ਮਸਤ ਜਿਤ੍ਰੇ ਬੀਨ ਉੱਤੇ ਹੋਂਵਦਾ,
ਰਾਣੀ ਏਸ ਅਵਾਜ ਮੱਤੀ ਸੀ ਗਈ ।
ਵਾਜ ਪਛਾਣੁ ਸੀਗ -ਕੰਨ ਪਛਾਣਦੇ,
ਸੁਣੀ ਕਈ ਸੀ ਵਾਰ ਅੱਗੇ ਏਸ ਤੋਂ,
ਪਰ ਸੀ ਹੋਰੋ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਵਾਜ ਨੂੰ,
ਮਾਨੋਂ ਦੇਵੀ ਵਾਜ ਹੋਈ ਸੀਗ ਏ । ੧੫੦

ਚਿੱਟਾ ਜਿਵੇਂ ਸੁਪੇਦ ਖੁੰਬੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ
ਬਸਤਰ ਹੋਵੇ ਸਾਫ ਅੱਗੇ ਸੋਹਿਣਾ,
ਤੁਰਾਤਾਜ ਜੇ ਰੰਗ ਉੱਤੇ ਆ ਚੜ੍ਹੇ
ਸੋਭਾ ਹੋਵੇ ਹੋਰ -ਹੋਰੋ ਰੂਪ ਹੋ ।
ਤਿਉਂ ਆਕੇ ਇਸ ਵਾਜ ਮੁਹਿਆ ਮਾਉਂ ਨੂੰ ।
ਸਾਰੀ ਸੂਰਤ-ਸਰੀਰ ਕੱਠੀ ਹੋਇਕੇ
ਆਇ ਵੜੀ ਵਿਚ ਕੰਨ, ਰਹੀ ਨ ਹੋਰਥੇ ।
ਸਉਂ ਗਯੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਕੇਵਲ ਕੰਨ ਹੀ
ਜਾਗਣ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ, ਸੁਣਦ ਵਾਜ ਓ;
ਮਾਨੋਂ ਕੰਨਾਂ ਹੱਥ ਕੁੱਲ ਸਰੀਰ ਨੇ ੧੬੦

ਵਾਗਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਸੌਂਪ ਮਾਲਕ ਏ ਹੁਏ ।
ਆਵੇ ਜਿੱਥੋਂ ਵਾਜ ਕੰਨਾਂ ਓਪਰੇ
ਖਾਧੀ ਖਿੱਚ ਅਪਾਰ, ਤਾਂਘੇ ਤੁਰਨ ਨੂੰ-
ਨੇੜੇ ਹੋ ਹੋਰ ਸੁਣੀਏਂ ਨੇੜਿਓਂ ।
ਮਗਰੋ ਲੱਗ ਸਰੀਰ ਤੁਰਿਆ ਮਾਤ ਦਾ ।
ਪਤਾ ਨ ਕਿਉਂ ਕਿਤ ਓਰ ਲੋਹੇ ਵਾਂਙ ਪੇ
ਖਿੱਚੀ ਮਾਤਾ ਜਾਇ -ਤੁਰਦੀ ਓਪਰੇ,
ਲੋਹਾ ਚੁੰਬਕ ਵੱਲ ਜਿਵੇਂ ਖਿਚੀਂਵਦਾ !
ਸੇਧ ਵਾਜ ਦੀ ਸੀਗ ਆਗੂ ਰਾਹ ਦਾ ।
ਪਹਿਲੇ ਅੰਡਣ ਲੰਘ ਅੰਦਰ ਵਾਲੜਾ ੧੭੦

ਵਿਹੜੇ ਦੂਜੇ ਜਾਇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਪੌੜੀਆਂ:
ਫਿਰ ਕੰਠੇ ਤੇ ਜਾਇ ਲੰਘ ਦਲਾਨ ਨੂੰ

ਕਈ ਵਲੋਵੇਂ ਖਾਇ ਵਿਚ ਰਣਵਾਸ ਦੇ
ਮਹਿਲ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਧਾਈ ਜਾਂਵਦੀ ।
ਜਿਹੜੇ ਬੂਹੇ ਵੇਰ ਚਿਰ ਦੇ ਬੰਦ ਸੇ,
-ਰਾਣੇ ਜੀ ਦੇ ਬਾਦ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਨਾ ਕਿਸੇ-
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਾਰੇ ਸੀਗ -ਕੋਈ ਬੰਦ ਨਾ ।
ਜਿਤ ਵਲ ਮਾਤਾ ਜਾਇ ਖਿੱਚੀ ਰਾਗ ਦੀ
ਰਸਤਾ ਦੇਵੇ ਆਪ ਰਸਤਾ ਜਾਣ ਦਾ ।
ਇੱਕੁਰ, ਪੇਚੋ ਪੇਚ ਚੜ੍ਹਦੀ, ਲੰਘਦੀ ੧੮੦

ਸਿਖਰ ਛੱਤ ਤੇ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੀ ਮਾਉਂ ਸੀ,
ਜਿੱਥੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਕਦੇ ਹੁਨਾਲ ਨੂੰ
ਸਾਈਂ ਕਰ ਕਰ ਯਾਦ ਰਾਤ ਬਿਤਾਂਵਦਾ ।
ਏਸ ਭੇਤ ਦਾ ਸੀਗ ਜਾਣੂੰ ਹੋਰਨਾ,
ਇੱਕੋ ਭੇਤੀ ਦਾਸ ਹੈਸੀ ਜਾਣਦਾ,
ਜਿਸਨੇ ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ
ਦਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅੱਜ ਪਿਛਲਾ ਬੀਤਿਆ ।
ਜਿੱਕੁਰ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਛੱਤ ਤੇ
ਰਾਣਾ ਜੀ ਦੇ ਆਪ ਏਥੇ ਹੁੰਦੀਆਂ, ੧੯੦

ਸਾਰਾ ਸਾਂਭ ਵਲੋਟ ਹੈ ਸੀ ਰੱਖਿਆ :
ਠੀਕ ਓਸ ਹੀ ਡੋਲ ਨੌਕਰ ਓਸਨੇ
ਹੁਕਮ ਰਾਜ ਦਾ ਪਾਇ ਛੰਡ ਸਜਾਇਆ ।
ਰਾਜ ਕੌਰ ਸੀ ਅੱਜ ਪਹੁੰਚੀ ਏਸ ਥਾਂ
ਖਾਣ ਪੀਣ ਪਰਵਾਹ ਸੱਭ ਭੁਲਾਇਕੇ ।
ਜਦ ਮਾਤਾ ਇਸ ਡੋਲ ਖਿੱਚੀ ਪਹੁੰਚੀਆ,
ਦਰਸਨ ਅਜਬ ਅਜਾਬ ਆਯਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ:-
ਸਿਹਜਾ ਲੱਗੀ ਅੱਤਿ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੀ:
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭਰੇ ਸੁਗੰਧ ਦੇ
ਮਾਲਾਂ, ਸਿਹਰੇ, ਹਾਠ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ ਧਰੇ ।
ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਸਾਫ ਪਲਘੇ ਹੈ ਵਿਛੀ । ੨੦੦

ਪਉਂਦੇ ਸੱਜੀ ਓਰ ਜੋੜੇ ਹਨ ਧਰੇ ।
ਸਿਰਹਾਂਦੀ ਦੇ ਦਾਉ ਚੋ ਕੀ ਇੱਕ ਤੇ
ਜਲ ਦਾ ਗੜਵਾ ਨਾਲ ਭਰ ਹੈ ਰੱਖਿਆ ।
ਠੀਕ ਪਲੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਸੇ ਪੈਂਦ ਦੇ
ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋਤ, ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਕ,
ਅੱਖਾਂ ਕੀਤੀ ਬੰਦ ਹੋਇ ਅਡੋਲਵੀਂ,
ਰਾਜ ਕੌਰ ਜਿਉਂ ਦੰਦ ਪੁਤਲੀ ਹੈ ਖੜੀ ।
ਕੋਈ ਕੋਈ ਹੰਝੂ ਕਿਰਦੀ ਅੱਖੀਓਂ:
ਪਰ ਨਾ ਰਤੀ ਹਿਲਾਉ ਅੰਗ ਕਿਸੇ ਉਤੇ:
ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੇ ਵਾਜ ਮੋਹਨ ਵਾਲੜੀ, ੨੧੦

ਜੋ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਯਾਈ ਏਸ ਥਾਂ ।
ਮਾਤਾ ਦੇਖ ਹਿਰਾਨ -ਅਚਰਜ-ਹੋਂਵਦੀ
ਦੇਖੇ ਬੰਨ੍ਹ ਨਜ਼ੀਰ ਪੁਤਲੀ ‘ਰਾਜ’ ਹੈ,
ਅੰਗ ਨ ਹਿੱਲੇ ਕੋਇ, ਫਰਕੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਨਾ ।
ਗਾਵੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਕੌਣ ? ਲੱਗੇ ਨਾ ਪਤਾ :
ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ ਜੀਭ ਕਿਧਰੋਂ ਪੌਣ ਨੂੰ ?
ਪੌਣ ਵਿਖੇ ਜਾਂ ਗੁੰਮ ਕੁਈ ਅਪੱਛਰਾਂ

ਐਸਾ ਸੁੰਦਰ ਰਾਗ ਗਾਈ ਜਾਂਵਦੀ ?
 ਵਾਜ ਨ ਸੀਗੀ ਵਾਜ, —ਲਿਵ ਦੀ ਲੀਨਤਾ
 ਹੋਕੇ ਵਾਜ ਸਰੂਪ ਸੀਗੀ ਫੈਲਦੀ । ੨੨੦
 ਹੁਣ ਮਾਤਾ ਬੀ ਆਪ ਜੁੜਦੀ ਜਾਂਵਦੀ
 ਐਸੀ ਹੁਈ ਇਕਾਗ੍ਰ —ਪਿਛਾ ਯਾਦ ਨਾ
 ਮਾਨੋ ਲੱਗੇ ਖੰਭ ਉਸਦੀ ਸੂਰਤ ਨੂੰ—
 ਭੁੱਲ ਗਈ ਸੀ ਮੈਲ੍ਹ ਸ਼ਹਿਰ, ਪਹਾੜ ਨੂੰ,
 ਸਮਝ ਪਵਸ ਇਕ ਏਹ : ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ
 ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਹਾਂ ਉੱਡ, ਏਥੇ ਆ ਟਿਕੀ
 ਜਿੱਥੇ ਅਰਸ਼ੀ ਰਾਗ ਸੁਹਣਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
 ਹੋਲੀ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਝ, ਕੁੱਲੋਂ ਸੁੱਛਵੀਂ,
 ਨਿਰਮਲ ਵਾਂਝ ਬਲੌਰ ਮਾਤਾ ਹੋ ਗਈ ।
 ਰਾਜ ਕੌਰ ਸੀ ਬੁੱਤ ਸੱਜੇ ਹੋ ਰਹੀ । ੨੩੦
 ਮਾਤਾ ਹੋ ਬੇ-ਵੱਸ ਪੱਥਰ ਫਾਕੂਰੇ
 ਖੱਬੀ ਲਾਭ ਖਲੋਇ ਆਪੇ ਹੀ ਗਈ,
 ਜੁੜ ਗਏ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਲੈ ਵਿਚ ਲੈ ਹੁਈ ।
 ਓਥੇ ਸ਼ਾਂਤਿ-ਪ੍ਰਭਾਵ ਟਿਕਵਾਂ ਸੋਹਿਣਾ
 ਐਸਾ ਛਾਇਆ ਸੀਗ, ਮਾਨੋਂ ਆਪ ਸੀ
 ਰਾਗ ਰਤਨ ਪਰਵਾਰ ਭਿੱਜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
 ਹੋਇ ਵਿਰਾਗ ਅਰੁੜ ਕਰਦਾ ਰਾਗ ਹੈ ।
 ਸਬਦ ਪਵਿੱਤਰ ਏਹ ਸੀਗਾ ਹੋ ਰਿਹਾ,
 ਸੁਣੇ ਜੁ ਹਿਤ ਚਿਤ ਲਾਇ ਭਿੱਜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ—

ਅਤਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਨ ਮੋਹਨਾ ਘਟ ਸੋਹਨਾ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ
 ਰਾਮ ॥ ਸੁੰਦਰ ਸੋਭਾ ਲਾਲ ਗੋਪਾਲ ਦਇਆਲ ਕੀ
 ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ ਰਾਮ ॥ ਗੋਪਾਲ ਦਇਆਲ ਗੋਬਿੰਦ
 ਲਾਲਨ ਮਿਲਹੁ ਕੰਤ ਨਿਮਾਣੀਆ ॥ ਨੈਨ ਤਰਸਨ
 ਦਰਸ ਪਰਸਨ ਨਹ ਨੀਦ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀਆ ॥
 ਗਿਆਨ ਅੰਜਨ ਨਾਮ ਬਿੰਜਨ ਭਏ ਸਗਲ ਸੀਗਾਰਾ ॥
 ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ ਸੰਤ ਜੈਪੈ ਮੋਲਿ ਕੰਤੁ ਹਮਾਰਾ ॥੧॥
 ਲਾਖ ਉਲਾਹਨੇ ਮੋਹਿ ਹਰਿ ਜਬ ਲਗੁ ਨਹ ਮਿਲੈ
 ਰਾਮ ॥ ਮਿਲਨ ਕਉ ਕਰਉ ਉਪਾਵ ਕਿਛੁ ਹਮਾਰਾ ਨਹ
 ਚਲੈ ਰਾਮ ॥ ਚਲ ਚਿਤ ਬਿਤ ਅਨਿਤ ਪ੍ਰਿਅ ਬਿਨੁ
 ਕਵਨ ਬਿਧੀ ਨ ਧੀਜੀਐ ॥ ਖਾਨ ਪਾਨ ਸੀਗਾਰ
 ਬਿਰਥੇ ਹਰਿ ਕੰਤ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਜੀਜੀਐ ॥ ਆਸਾ
 ਪਿਆਸੀ ਰੈਨਿ ਦਿਨੀਅਰੁ ਰਹਿ ਨ ਸਕੀਐ ਇਕੁ
 ਤਿਲੈ ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਾਇਅੰਪੈ ਸੰਤ ਦਾਸੀ ਤਉ
 ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਮੇਰਾ ਪਿਰੁ ਮਿਲੈ ॥ ੨ ॥ ਸੇਜ ਏਕ ਪ੍ਰਿਉ
 ਸੰਗਿ ਦਰਸੁ ਨ ਪਾਈਐ ਰਾਮ ॥ ਅਵਗਨ ਮੋਹਿ
 ਅਨੇਕ ਕਤ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਈਐ ਰਾਮ ॥ ਨਿਰਗੁਨਿ
 ਨਿਮਾਣੀ ਅਨਾਥਿ ਬਿਨਵੈ ਮਿਲਹੁ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ
 ਨਿਧੇ ॥ ਭ੍ਰਮ ਭੀਤਿ ਖੋਈਐ ਸਹਜਿ ਸੋਈਐ ਪ੍ਰਭ
 ਪਲਕ ਪੇਖਤ ਨਵ ਨਿਧੇ ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਾਲੁ ਆਵੈ
 ਮਹਲੁ ਪਾਵੈ ਮਿਲਿ ਸੰਗਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਈਐ ॥
 ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ ਸੰਤ ਸਰਣੀ ਮੋਹਿ ਦਰਸੁ
 ਦਿਖਾਈਐ ॥ ੩ ॥ [ਰਾਗੁ ਬਿਹਾਗੜਾ ਮਹਲਾ ੫

ਮੁੜ ਮੁੜ ਮੁਕਦੀ ਤੁੱਕ ਅੱਧੀ ਅੰਤਲੀ ੨੪੦
 —ਲਾਡ ਪਯਾਰ ਦੇ ਨਾਲ— ਗਾਈ ਜਾ ਰਹੀ:
 ਪਰ ਹਰ ਵੇਰੀ ਇਹ ਹੋਲੀ ਹੋਂਵਦੀ,
 ਹੋਲੀ ਗਈਆ ਹੋਇ —ਛਾਈ ਚੁੱਪ ਹੈ;
 ਗਿਆ ਸਨਾਟਾ ਛਾਇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ।
 ਬੀਤ ਚੁਕੀ ਸੀ ਰਾਤ ਬਹੁਤੀ ਅੱਧ ਤੋਂ
 ਸੁੱਤਾ ਸਭ ਸੰਸਾਰ —ਜਾਗੇ ਨਾ ਕੁਈ
 —ਮਰਦ ਨ ਚਿੜੀ ਜਨੌਰ ਕੋਈ ਬੋਲਦਾ
 ਸੱਭ ਭੁਲਾਕੇ ਹੋਸ਼ ਨਿਸਲੀ ਤਾਣਕੇ,
 ਨੀਂਦਰ ਹੋਏ ਗੁੱਟ ਘੂਕ ਸੁ ਸੌਂ ਰਹੇ ।
 ਮਾਨੋਂ ਕਰਦੀ ਰਾਜ ਨੀਂਦਰ ਜੋਗ ਤੇ । ੨੫੦
 ਕੀ ਰਾਜੇ, ਕੰਗਾਲ, ਬਾਲਕ, ਬਿੱਧ ਕੀ,
 ਪਸ਼ੁ, ਪੰਖੀ, ਮਾਨੁੱਖ ਸਿੱਕਾ ਏਸ ਦਾ
 ਸਿਰ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੱਟ ਹਨ ਪਯੋ ਮੰਨਦੇ:
 ਆਕੀ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਇ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਵਦਾ ।
 ਹਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਲੋਕ ਡੰਕਾ ਏਸਦਾ
 ਮੁਲੋਂ ਮੰਨਣ ਨਾਹਿ ਆਕੀ ਹੋ ਰਹੇ:
 ਸ਼ਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਇੱਕ ਉਹਨਾਂ ਇੱਕ ਹੀ,
 ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਹੱਥ ਹੋਇ ਪੱਕੀ ਹੈ ਫੜੀ:
 ਦੇਖਣ ਹੋਰ ਨ ਵੱਲ ਬੇ ਪਰਵਾਹਿਏ:
 ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਜਾਗ ਰੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ— ੨੬੦
 ਪਯਾਰੇ ਨੂੰ ਕਰ ਯਾਦ ਸਦਾ ਸੰਭਾਲਦੇ—
 ਨੀਂਦੇ ਬੇ ਪਰਵਾਹ ਰਾਤ ਜਗਾਂਵਦੇ ।
 ਤਿੱਕਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
 ਭੁਖੀ ਤਿਹਾਈ ਆਣ ਏਥੇ ਸੀ ਖੜੀ ।
 ਪਿਛਲੀ ਰਾਤੇ ਜਾਗ ਰਾਤਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ
 ਝਾਗ ਚੁਕੀ ਹੁਣ ਤੀਕ ਕੰਤ ਧਿਆਉਂਦੀ:
 ਬੱਧੀ, ਅੱਕੀ ਨਾਂਹ ਲੋਰੋਂ ਨਾਂ ਮੁੜੀ
 ਭੁੱਖੇ, ਨੀਂਦੇ ਹਾਰ ਖਾਧੀ ਸੀ ਨਹੀਂ ।
 ਧਯਾਨ ਪਿਆਰੇ ਵਿੱਚ ਬੱਝੀ ਹੈ ਖੜੀ,
 ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਲਾਗ ਐਕੁਰ ਹੈ ਖੜੀ ? ੨੭੦
 ਪਹਿਰ ਬਿਤਾਏ ਦੋਇ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਦੇ
 ਵਾਹ ਪਯਾਰੀ, ਹੇ ਰਾਜ ! ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
 ਹਿਰਦੇ ਰਿਹਾ ਸਮਾਇ ਤੇਰੇ, ਕੰਤ ਦਾ
 —ਓਸ ਕੰਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਾ ਸੰਤ ਜੋ
 'ਸਤੀ' ਕਹਨ ਹੈ ਜੱਗ ਤੋਂਨੂੰ ਪਯਾਰੀਏ
 ਦੇਹੀ ਦੇ ਵਿਜੋਗ ਜਿਸਨੂੰ ਕੰਤ ਤੋਂ
 ਕੀਤਾ ਵਖਰਾ ਨਾਂਹ —ਸਾਬਤ ਰੱਖਿਆ:
 ਕੇਵਲ ਸਾਬਤ ਨਾਂਹ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਇਆ;
 ਸਭਨਾ ਪਾਸਯੋਂ ਤੋੜ ਲਾਈ ਰੱਖਿਆ
 ਓਸ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਯਾਜੁ ਰੱਬ ਨੂੰ । ੨੮੦
 ਰਾਣੀ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੇਸੁਧ ਸੀ ਖੜੀ ।
 'ਚਾਣਕ ਮਾਤਾ ਜਾਗ ਖੁਲੀ ਆਪ ਹੀ:
 ਤੁਬਕੀ ਇੱਕੋ ਵੇਰ ਕੰਬੀ, ਆਖਦੀ:
 'ਆਹਾ ! ਹਾਹਾ ! ਕੀਹ ਏਥੇ ਹੋ ਰਿਹਾ !

'ਰੱਖੀ' ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਬਚੜੀ ਮੇਰੜੀ !
'ਅੱਧ' 'ਸਮਾਨ' ਹੇਠ ਵੱਠੇ ਨਾ, ਪ੍ਰਭੂ !
ਸੁਣਕੇ ਤਿੱਖੀ ਸੱਦ ਰਾਜ ਤੁਬੱਕ ਕੇ
ਅੱਖਾਂ ਲਈਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਹਿਤ ਅਲਸਾਈਆਂ;
ਡਿੱਠਾ ਨਜ਼ਰ ਉਘਾੜ ਸਾਰੇ ਮਲਕੜੇ:—
ਖਿੜੀ ਚਾਂਦਨੀ ਵਾਂਗ ਪਾਰੇ ਛੰਡ ਦੇ; ੨੯੦

ਏਸ ਚਾਂਦਨੀ ਵਿਚ ਚੰਦਰ ਕੌਰ ਹੈ
ਖੜੀ ਪਲੰਘ ਦੇ ਪਾਸ ਅਚਰਜ ਹੋ ਰਹੀ ।
ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦੇਖ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ
ਲੀਤਾ ਠੰਡਾ ਸਾਹ, ਲੰਮਾ: ਸੋਮ੍ਹਵਾਂ ।
ਬੋਲੀ ਸਹਿਜੇ ਫੇਰ— 'ਪਯਾਰੀ ਮਾਉ' ਜੀ !
'ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਆਪ ਦੁਖੀਏ ਹੋ ਰਹੇ ।
'ਕਿਹੀ ਨਿਭਾਗਣ, ਹਾਇ! ਮੈਂ ਦੁਖ ਦੇਵਣੀ—
'ਜਿਉਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਬਿੱਛ ਆਈ ਜਗਤ ਤੇ:
'ਪਾਵੇ ਦੁੱਖ ਅਪਾਰ ਲਾਗੇ ਮੁੱਝ ਦੇ
'ਜੇ ਕੋਈ ਆ ਜਾਇ ਅਪਨਾ, ਓਪਰਾ । ੩੦੦

'ਬਖਸ਼ੀ', ਅੰਮੀ ਮਾਇ —ਮਾਤਾ, ਬਖਸ਼ ਲੈ !
ਹੋਸ਼ ਗਈ ਸੀ ਆਇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮਾਂਉਂ ਨੂੰ:
ਉੱਠੀ, ਧੀ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਗਲ ਲਾਂਵਦੀ,
ਘੁਟਦੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ, ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਦੀ;
ਪਿੱਠ ਫੇਰਦੀ ਹੱਥ ਲਏ ਬਲਾਈਆਂ:
'ਸਮਤਾ ਮਾਰੀ, ਹਾਇ ! ਧੀਏ ! ਕੀ ਕਰਾਂ ?
'ਰਹੀ ਇੱਕਲੀ ਜੱਗ —ਉਣ ਚੁੱਫੇਰਿਓਂ ।
'ਨਾ ਭਾਈ ਨਾ ਭੈਣ ਦੇਵਰ, ਜੇਠ ਨਾ,
'ਜਣਦਯੋਂ ਕੋਇ ਨਾਹਿ', ਨਾਂ ਹੀ ਸਹੁਰਿਓਂ:
'ਸਭਨੀ' ਬੋਕੀ ਇੱਕ ਤਾਰਾ ਅੱਖ ਤੂੰ ੩੧੦

'ਪੈਕੇ ਵਹਿਣਾਂ ਵਿਚ ਰੁੜੀਓਂ ਆਪ ਤੋਂ ।
'ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ਉਪਾਉ, ਦੱਸੀ ਪਯਾਰੀਏ ?
'ਰਾਜ ਸੰਭਾਲਾਂ ਕਾਜ, ਢੱਕਾਂ ਭੇਤ ਨੂੰ ?
'ਤੇਰਾ ਕਰਾਂ ਇਲਾਜ, ਸੰਭਾਲਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ?
'ਦੱਸ ਇਕਲਾਪੀ ਮਾਉਂ ਕੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕੇ ?
'ਕੋਈ ਦਿਲ ਦਾ ਭੇਤ ਦੱਸੋ ਨਾ ਕਦੀ,
'ਰੋਂਦੀ ਰੋਂਦੀ ਹਾਲ਼ ਹੋਇ' ਬਿਹਾਲ ਤੂੰ,
'ਸਮਝ ਨ ਪੈਂਦੀ ਕੁੱਝ ਕਰ ਤੂੰ ਕੀ ਰਹੀ ।
'ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਲੁਕਾਇ ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ
'ਚਮਕ ਪਵੇਂ ਉਸ ਥਾਉਂ ਜਿੱਥੇ ਆਸ ਨਾ, ੩੨੦

'ਕਰੜੇ ਹੋਰਥੇ ਟੋਲ, ਲੱਭੋ ਹੋਰਥੇ ।
'ਸਹਿਮ ਲਈ ਮੈਂ ਘੁੱਟ ਚਿੰਤਾ ਖਾਰਿਆ ।
'ਕੋਈ ਦੱਸ ਇਲਾਜ ਬੋਟਾ ਆਪ ਤੂੰ !
'ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਪ ਤੇਰੇ ਹੋ ਗਏ:
'ਭਰਿਆ ਮੇਲਾ ਛੱਡ ਏਥੋਂ ਗਏ ਚਲੇ,—
'ਸੱਲ ਨ ਡਿੱਠਾ ਕੋਇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਗਿਸਤ ਦਾ ।
'ਭਾਗੀ ਭਰਿਆ ਸੀਗ ਪੈਰਾ ਆਪ ਦਾ ।
'ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਖਿਸਕਾਇ ਪੱਲਾ ਓ ਗਏ,

'ਖਿਸਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਖ ਹਨ ਸਾਰੜੇ ।
ਵਯਾਕੁਲ ਹੋ ਹੋ ਆਖ ਮਾਤਾ ਐਕੁਰਾਂ ੩੩੦
ਚੁੱਪ ਗਈ ਫਿਰ ਹੋਇ ਧੀ ਨੂੰ ਚੰਬੜੀ ।
ਘੁੱਟੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ, ਰੱਜ ਨ ਆਂਵਦੀ ।
ਬੱਚੀ ਫਿਰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਅੰਬੜੀ !
'ਮੇਰੇ ਕੁੱਝ ਨ ਵੱਸ ਹੁਣ ਤਾਂ ਹੈ ਰਿਹਾ:
'ਰਤੀ ਨ ਦੇਵਾਂ ਦੁੱਖ ਦਿਲ ਹੈ ਲੱਚਦਾ,
'ਪਰ ਦੇ ਬੰਠੀ ਨਿੱਤ- ਪਲ ਪਲ ਭੁੱਲਦੀ ।
'ਮੈਂ ਦੁਖ ਦਾਤੀ, ਹਾਇ, ਹੋਈ ਆਪ ਨੂੰ ।
'ਮੰਨ ਲਈ ਇਕ ਬਾਤ' ਅੰਮੀ ਆਖਿਆ:—
'ਦੱਸ ਦਿਆ ਕਰ-ਅੱਜ ਐਥੇ ਹਾਂ ਚਲੀ,
'ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਧੀਰ ਬੱਝੀ ਏ ਰਹ ੩੪੦
ਤੂੰ ਅਮਕੇ ਹੋਂ ਥਾਉਂ, ਮੁੜ ਆ ਜਾਵਸੇ',
'ਫਿਰ ਮੇਨੂੰ ਦੁਖ-ਤਾਂਘ ਲਗਿਆ ਨਾ ਕਰੁ ।'

ਉਡਾਰੀ

ਮਾਤਾ ਦਾ ਇਹ ਵਾਕ ਸੁਣਕੇ ਆਖਦੀ:—
'ਅੰਮੀ, ਨਹੀਓਂ ਵੱਸ ਮੇਰੇ ਕੁੱਝ ਬੀ ।
'ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਵਿਰਤਾਂਤ ਬੀਤਯਾ ਅੱਜ ਜੋ,
'ਆਪ ਤੁਸੀਂ ਲੋ ਵੇਖ ਮੇਰੀ ਬੇਵਸੀ ।
'ਸੂਰਜ ਅੱਜ ਤ੍ਰਿਪੋਰ੍ਹਿ ਦਲਿਆ, ਮਾਉਂ ਜੀ !
'ਨੀਵਾਂ ਨੀਵਾਂ ਹੋਇ ਪੱਛੋਂ ਡੁੱਬਿਆ;
'ਲੱਥਾ ਦਿਹੁ ਬੀ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਲੱਥਿਆ:
'ਦੇਵੇਂ ਪੱਛੋਂ ਉਟ ਮਾਨੋਂ ਜਾ ਲੁਕੇ ।
'ਚਉਬਾਰੇ ਨਿਜ ਬੈਠ ਮੈਂ ਸਾਂ ਦੇਖਦੀ
'ਸ਼ਹੁਬਾਰੀ ਦੇ ਰਾਹ ਕੋਤਕ ਦੇਸਨੂੰ । ੧੦

'ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦੇਖ ਉਹਲੇ ਹੋਂਵਦਾ,
'ਦਿਨ ਨੂੰ ਛਿਪਦਾ ਨਾਲ: ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ,
'ਖੋਲਰ-ਇਕ ਘਬਰਾਇ ਹਿਰਦੇ ਉੱਠਿਆ,
'ਗ਼ਮ ਦੀ ਆਈ ਸੋਚ ਜਿਨ ਸਮਝਾਇਆ:—
'ਦਿਹੁ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸੀਗ ਸੂਰਜ ਸੋਹਿਣਾ:
'ਜਦ ਸੂਰਜ ਹੈ ਆਪ ਛਿਪਿਆ ਜੱਗ ਤੋਂ
'ਦਿਨ ਬੀ ਛਿਪਿਆ ਨਾਲ ਕਾਰਣ ਆਪਣੇ ।
'ਸੂਰਜ ਜਦੋਂ ਅਧਾਰ ਛਿਪਿਆ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ,
'ਦਿਨ ਜੋ ਸੀਗ ਅਧੇਯ ਛਿਪਿਆ ਨਾਲ ਹੀ !
'ਤਿਉਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਵਾਂਗ ਰਾਣਾ ਆਪ ਸੀ ੨੦

'ਮੈਂ ਤਿਸਦੇ ਸਾਂ ਨਾਲ ਦਿਨ ਦੇ ਵਾਂਗਰੇ ।
'ਹੁਣ ਜਦ ਛਿਪਿਆ ਕੰਤ, ਦਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ
'ਛਿਪਣਾ ਹੈਸੀ ਜੋਗ ਮੈਨੂੰ ਨਾਰ ਨੂੰ ।
'ਓਹ ਸੀਗਾ ਆਧਾਰ ਮੈਂ ਆਧੇਯ ਸੀ:
'ਜਦ ਛਿਪਿਆ ਆਧਾਰ ਨਾਲ ਅਧੇਯ ਮੈਂ
'ਕੜੇ ਨਾ ਛਿਪਿਆ ਹਾਇ ? —ਕੜੇ ਹਾਂ ਜੀਵਦੀ ?

‘ਅਣਹੋਣੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕੀਕੂੰ ਹੋ ਗਈ,
‘ਸੂਰਜ ਆਥਣ ਨਾਲ ਦਿਨ ਨਹਿ ਆਥਿਆ
‘ਗਣੇ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਨਾ ਕੜੋਂ ਗਈ ?
‘ਇਉਂ ਆਈ ਜੋ ਯਾਦ, ਪਿਛਲੇ ਰੰਗ ਦੀ, ੩੦

‘ਬਰਰ ਬਰਰ ਬਰਰਾਇ ਕੰਬਜਾ ਕਾਲਜਾ:
‘ਉੱਛਲਿਆ ਕਰ ਜੋਰ ਜਾਇ ਨ ਸਾਂਭਿਆ
‘ਉਠਿਆ ਇੱਕ ਉਥਾਲ ਚੜ੍ਹ ਗਯਾ ਸੀਸ ਨੂੰ,
ਉਥੋਂ, ਪਾਣੀ ਹੋਇ ਲੱਥਾ ਹੇਠ ਨੂੰ,
‘ਨੇਣੋਂ ਮੋਲ੍ਹੇ ਧਾਰ ਹੋ ਕੇ ਵਸਿਆ।
‘ਰੋ ਰੋ ਹੋਇ ਨਿਵਾਲ ਲੰਮੀ ਪੈ ਗਈ,
‘ਦਿਲ ਸਿਮਟੀਜਾ ਨਾਲ ਛਾਈ ਮੂਰਛਾ।
‘ਪਾਸ ਨ ਹੋਸੀ ਕੋਇ, ਕਿਸੇ ਨ ਦੇਖਿਆ।
ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸੀ ਹੋਸ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ:
‘ਵਿੱਚ ਮੂਰਛਾ ਮਾਉਂ ! ਜੋ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ੪੦

‘ਸੋ ਕੁਝ ਐਦਾਂ ਸੀਗ, ਸੁਣ ਲੈ ਕੰਨ ਦੇ :—
‘ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਛਡ ਦੇਹ ਨਿਕਲੀ ਬਾਰੂ ਹਾਂ,—
‘ਨਿਕਲ ਚਲੀ ਹਾਂ ਉੱਡ ਉੱਪਰ ਵਾਰ ਨੂੰ,
‘ਜਿੱਕੁਰ ਉਡਦੀ ਜਾਇ ਗੁੱਡੀ ਅੰਬਰੀ।
‘ਉੱਡੋਂ ਤੱਕਾਂ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ,
‘ਪੋਲਰ ਤੇ ਰਣਵਾਸ —ਸਾਰੇ ਮਹਲ ਨੂੰ,
‘ਬਨ; ਬੇਲੇ ਤੇ ਬਿਛ, ਨਦੀ, ਸਮਾਧ ਨੂੰ,
‘ਬਾਗ਼ ਬਗ਼ੀਚੇ ਨਾਲ ਨੌਕਰ, ਚਾਕਰਾਂ,
‘ਦਾਸ-ਦਾਸੀਆਂ, ਮਾਉਂ ! ਵਿੱਚੋਂ ਤੁੱਧ ਨੂੰ;
‘ਅਪਣਾ ਦੇਹੀ ਬੁਤ ਪਿਆ ਜੁ ਪੋਲਰੇ; ੫੦

‘ਸਾਰੇ ਦੇਖਾਂ ਸਾਫ਼, ਪੰਡੀ ਵਾਕਰੇ
‘ਜੋ ਉਡਦਾ ਅਸਮਾਨ ਹੇਠਾਂ ਤੱਕਦਾ।
‘ਅਤਿ ਅਚਰਜ ਮੈਂ ਹੋਇ ਦੇਖਾਂ ਆਪ ਨੂੰ :—
‘ਇਹ ਕੀ ਵਰਤਣਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕਿਥੇ ਆ ਗਈ ?
‘ਦੇਹੀ ਪਈ ਬਿਹੋਸ ! ਮੈਂ ਹਾਂ ਜਾਗਦੀ !
‘ਹੋਲੀ ਵੁਲੋਂ ਵਧ, ਹਲਕੀ ਪੋਣ ਤੋਂ,
‘ਚਮਕਾਂ ਹੀਰੇ ਵਾਂਗ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਰਹੀ:
‘ਉਡਦੀ ਜਾਵਾਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ।
‘ਫਿਰ ਦੇਖਾਂ ਚਉਫੇਰ ਛਾਇਆ ਤੇਜ ਹੈ,
‘ਮਿੱਠਾ ਜਿਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਿਜਲੀ ਸੋਹਿਣਾ, ੬੦

‘ਅਖ ਰੁੱਧਿਆਵੇ ਨਾਹਿ, ਸਗੋਂ ਸੁਹਾਵਣਾ।
‘ਫਿਰ ਓਥੇ ਇਕ ਪੋਣ ਹਲਕੀ ਅੱਤ ਦੀ
‘ਸੂਖਮ ਵਾਂਗ ਅਕਾਸ਼; ਪਾਵੇ ਜੱਫੀਆਂ।
‘ਏ ਵਗਦੀ ਇਕ ਵੇਗ ਵਰਗਾ ਵਾਉ ਨਾ:
‘ਬਰਬਰਾਟ ਜਿਉਂ ਖਾਇ ਕੋਈ ਤਾਰ ਹੈ,
‘ਤਿੱਕੁਰ ਸੀ ਬਰਰਾਟ ਇਸ ਦਾ ਵੇਗ ਜੋ।
‘ਇਹ ਲੱਗੇ ਮੈਂ ਨਾਲ, ਅੰਦਰ ਬਾਹਰੇ
‘ਆਵੇ ਜਾਇ ਸੁਖੇਨ, ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਵਦਾ।
‘ਜਦ ਮੈਂ ਉੱਚੀ ਉੱਡ ਬਹੁਤੀ ਜਾ ਚੜ੍ਹੀ,
‘ਦਿੱਸਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਸ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ੭੦

‘ਲਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੇਤ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗ ਪਏ,
‘ਤਾਰੀਆਂ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਲੈ ਰਹੇ ਅੰਬਰੀ।
‘ਕੀਕੁਰ ਕਰਾਂ, ਬਿਆਨ ਰੂਪ ਇਨਾਂਹ ਦਾ,—
‘ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸੁਹਣੱਪ ਏਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ
‘ਸੀਗੀ ਕਾਈ ਮੇਲ ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਵਦੀ।
‘ਏ ਸਨ ਸਭ ਪਰਸੰਨ, ਹਸਮੁਖ ਕੋਲ ਜੌਂ;
‘ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਕੋਲ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਦੇ।
‘ਏਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੀ
‘ਨੱਠੀ ਦੂਰੋਂ ਆਇ ਮੈਂ ਵਲ ਧਾਉਂਦੀ,
‘ਆਕੇ ਲੀਤਯੁਸ ਪਾਇ ਘੁਟ ਗਲਵਕੜੀ ! ੮੦

‘ਕਰਦੀ ਐਦਾਂ ਪਯਾਰ ਭੈਣਾਂ ਕਰਦੀਆਂ।
‘ਭੈਣੋਂ ਬੀ ਉਹ ਵੱਧ, ਅਪਣੇ ਆਪ ਦਾ
‘ਦੁਜਾ ਅੱਧਾ ਭਾਗ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦੀ।
‘ਉਸਦੇ ਮਿਲਿਆਂ ਠੰਢ ਮੈਨੂੰ ਪੈ ਗਈ;
‘ਪਰ ਸ਼ਾਮੀ ਦੀ ਯਾਦ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੀ।
‘ਦਰਦਣ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਟੁੰਬਯਾ ਯਾਦ ਨੇ,
‘ਮੈਥੋਂ ਰਿਹਾ ਨ ਜਾਇ ਬਾਝੋਂ ਪੁੱਛਿਆ।
‘ਆਖਾਂ ਦੋ ਹਥ ਜੋਤ :— “ਸਜਨੀ ਪਯਾਰੀਏ !
‘“ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਤਾਂ ਹੋਗ ਮੇਰੇ ਜੰਤ ਦਾ,
‘“ਵਸਦੇ ਕਿਹੜੇ ਲੋਕ ਕਿੱਥਿਆ ਟਿਕੇ ?” ੯੦

‘ਸੁਣਕੇ, ਬੋਲੀ ਓਹ ਕਹਿੰਦੀ: “ਭੈਣ ਜੀ,
‘“ਓ ਵੱਸਣ ਸਚਖੰਡ —ਵਿੱਚ ਸਰੂਪ ਦੇ,
‘“ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਸਨਿਰਬਾਣ ਪਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ,
‘“ਸਾਰੇ ਜਿਸ ਦਾ ਥਾਉਂ —ਕੇਂਦਰ ਜਗਤ ਜੋ।
‘“ਹੈ ਉਹ ਥਾਉਂ ਅਥਾਉਂ ਪਰ ਸਭ ਥਾਉਂ ਹੈ।
‘“ਭਗਤੀ ਨਿਭੀ ਅਨੰਨ ਤੇਰੇ ਕੰਤ ਦੀ,
‘“ਵਸਕੇ ਵਿਚ ਇਸ ਜੋਗ ਸੁੱਚਾ ਓ ਗਿਆ,
‘“ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ ਦਾਗ ਇੱਕ ਨ ਓਸਨੇ
‘“ਆਤਮ ਅਪਣੇ ਜੋਗ —ਨਿਰਮਲ ਰੱਖਿਆ।
‘“ਫਿਰ ਕਰਦਾ ਉਪਕਾਰ ਛੱਡੀ ਕਾਮਨਾ ੧੦੦

‘“ਹੁਕਮ ਜਾਣ ਕੇ ਓਹ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਣਿਆਂ—
‘“ਬਲੀਦਾਨ ਹੈ ‘ਦੇਹ’ ‘ਮੋਰੀ’, ‘ਮੈਂ ਸਭੀ;
‘“ਇਸਦਾ ਕਰਨਾ ਹੋਮ —ਹਉਮੈਂ ਵਾਰਨੀ;
‘“ਵਾਰਾ ਵੇਰਾ ਇਹ ਕਰਨਾ ਆਪਣਾ
‘“ਖਾਲਕ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਲਿਵ ਨੂੰ ਧਾਰਕੇ,
‘“ਸੱਚਾ ਕਰਕੇ ਪਯਾਰ ਖਲਕਤ ਨਾਲ ਓ,
‘“ਕਮਲ ਵਾਂਗ ਨਿਰਲੋਪ ਰਹਿੰਦਾ ਖਲਕ ਤੋਂ
‘“ਖਾਲਕ ਰੂਪ ਵਿਚਾਲ ਵਾਸਾ ਪਾ ਗਿਆ।
‘“ਉੱਥੇ ਵਸਦਾ ਨਿੱਤ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਹੈ।”
‘ਚੋ ਅਚਰਜ ਹੈਰਾਨ ਫਿਰ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ: ੧੧੦

‘“ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਉਹ ਦੇਸ ? ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਹੈ
‘“ਐਸਾ ਥਾਉਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ? ਕਿਹੜੀ ਲਾਭ ਹੈ ?”
‘ਖਿੜ ਖਿੜ ਹੱਸੀ ਓਹ ਕਹਿੰਦੀ: “ਭੈਣ ਜੀ !
‘“ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸ ਤੂੰ ਤਾਂ ਹੈਂ ਪੜੀ

“ਜਪੁਜੀ ਬਾਣੀ ਆਪ,- ਮੰਤਰ ਰੱਬ ਦਾ ?
 “ਕੀ ਉਸ ਦੇ ਸਭ ਭੇਤ ਸਮਝੇ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ?
 “ਹੋਸੀ ਤੇਨੂੰ ਯਾਦ ਪੌੜੀ ਸੈਂਤਿਵੀਂ,
 “ਲੈ ਮੈਂਦਿਆਂ ਸੁਣਾਇ ਸਮਝੀਂ ਭੇਤ ਨੂੰ :—

ਸਚ ਖੰਡਿ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੇ
 ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ਤਿਥੇ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡ ॥
 ਜੇ ਕੋ ਕਥੈ ਤ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤ ॥ ਤਿਥੇ ਲੋਅ ਲੋਅ
 ਆਕਾਰ ॥ ਜਿਵ ਜਿਵ ਹੁਕਮੁ ਤਿਵੈ ਤਿਵ ਕਾਰ ॥
 ਵੇਖੇ ਵਿਗਸੈ ਕਰਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਕਥਨਾ
 ਕਰਤਾ ਸਾਰੁ ॥ ੩੭ ॥ [ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ]

“ਦੇਖ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਕ ਕੀ ਹਨ ਆਖਦੇ:
 “ਕਰਤਾ ਜਿੱਕੁਰ ਸਾਰ ਕਥਨਾ ਓਸਦਾ, ੧੨੦
 “ਆਖ ਨ ਸਕਦਾ ਕੋਇ, ਸਮਝ ਨ ਆਵਦੀ
 “ਜੇ ਕੋ ਦੇਹ ਸੁਣਾਇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਕੇ;
 “ਦੇਖਣ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਉਸ ਦਾ ਪਯਾਰੀਏ !
 “ਸੁਣਿਆਸਮਝ ਨ ਆਇ ਕਹਿਣਾ ਸੋਖ ਨਾ ।”
 “ਦੋਵੇਂ ਹਥ ਮੈਂ ਜੋੜ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ:
 “ਗੁਰੂ ਦੁਹਾਈ ਘੱਤ ਪਾਵਾਂ ਵਾਸਤਾ,
 “ਦਰਸਨ ਦੇਹ ਕਰਾਇ ਸੁੰਦਰ ਦੇਸ ਦਾ
 “ਜਿਥੇ ਦੇਖਾਂ ਕੰਤ ਸਿਰ ਦਾ ਤਾਜ ਮੈਂ ।”
 ‘ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵਾਕ ਚਿਹਰਾ ਵੱਟਿਆ,
 ‘ਸਰਮ ਖਾਇ ਚੁਪ ਧਾਰ ਤੱਕੀ ਬੇਨ ਨੂੰ, ੧੩੦
 ‘ਫਿਰ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਆਖੇ, “ਭੈਣ ਜੀ !
 “ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਨ ਸੋਖ, ਨਾ ਹੀ ਖੰਡ ਹੈ ।
 “ਪਰ ਆ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤਾਘਾਂ ਵਾਲੀਏ !
 “ਜਿਥੋਂ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚ ਮੇਰੀ ਹੋ ਸਕੂ,
 “ਲੈ ਚਲਦੀ ਹਾਂ ਨਾਲ ਓਥੋਂ ਤੀਕ ਮੈਂ ।”
 “ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੀ ਓ ਹੋਰ ਉੱਡੀ ਉੱਪਰੇ
 ‘ਮੈਨੂੰ ਲੈਕੇ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਆਸਰੇ ।
 ‘ਤਿੱਖੇ ਉੱਡਣ ਬਾਦ ਥਾਂ ਇਕ ਆ ਗਿਆ,
 ‘ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਰਮਣੀਕ, ਸੋਭਾ ਕੀ ਕਹਾਂ !
 ‘ਚਮਕੇ ਵਾਙ ਬਲੌਰ ਧਰਤੀ ਏਸਦੀ, ੧੪੦
 ‘ਬਨ, ਬਿਛ ਅਚਰਜ ਰੰਗ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਦੇ;
 ‘ਫਲ ਤੇ ਫੱਲ ਆਪਾਰ ਪਰ ਸਭ ਸੂਖਮ:
 ‘ਸਿਸ਼ਟੀ ਹੋਰੇ ਰੰਗ, ਰਚਨਾ ਹੋਰ ਸੀ ।
 ‘ਮੂੰਹੋਂ ਸਕਾਨ ਆਖ, ਦੇਖੀ ਸੀ ਨਹੀਂ,
 ਸੁਣੀ ਨ ਐਸੀ ਸੀਗ ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ।
 ‘ਸਾਰੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਿਸੈਨ ਮੰਗਲ ਗਾਂਵਦੇ,
 ‘ਕਿਸੇ ਨ ਮੱਥੇ ਵੱਟ, ਤਿਉੜੀ ਨਾ ਕਿਸੇ,
 ‘ਭਰਵੱਟੇ ਤੇ ਨਾਹਿ ਬੈਠੀ ਚਿੰਤ ਸੀ ।
 ‘ਸਭ ਆਨੰਦ ਅਨੰਦ ਹਸਦੇ ਖੇਡਦੇ,
 ‘ਸਾਨੂੰ ਖਿੜਦੇ ਵੇਖ, ਮਿਲਦੇ, ਪਯਾਰਦੇ ੧੫੦
 ‘ਨਾਲੇ ਕਰਦੇ ਵੇਰ ਆਗਤ ਭਾਗਤਾਂ ।
 ‘ਏਥੇ ਵਰਤਯਾ ਹੋਰ ਕੰਤਕ ਪੌਂਚਿਆ—

—ਸਾਡੀ ਸੂਖਮ ਦੇਹ ਪਲਟੀ ਸੀ ਗਈ—
 ‘ਰੋ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦੀ;
 ‘ਸਮਝ, ਬੁੱਧਿ, ਬਲ, ਜੋਰ ਹੋਇਆ ਵੱਧ ਸੀ ।
 ‘ਸੋਚਣ ਦੀ ਸੀ ਡੋਰ ਜੋ ਕੁਝ ਏਸ ਥਾਂ,
 ‘ਸੋਈਓ ਰਚਿਆ ਜਾਇ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
 ‘ਖੁਸ਼ੀ ਏਸ ਥਾਂ ਓਹ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ਜੋ ।
 ‘ਭਜਨ ਬਹੁਤ ਇਸ ਥਾਉਂ ਪ੍ਰੇਮ ਅਮੁੱਲਵਾਂ ।
 ‘ਜਿਥੋਂ ਪਹਿਲੇ ਉੱਡ ਮੈਂ ਓ ਸਾਂ ਗਏ ੧੬੦
 ‘ਓਸ ਤੋਂ ਏਥੇ ਵੱਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੁਹਾਉ ਸੀ ।
 ‘ਐਸਾ ਸੁਹਣਾ ਦੇਸ ਜਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ
 ‘ਹਿਰਦੇ ਆਸਾ-ਜੋਸ਼— ਮੇਰੇ ਉੱਠਿਆ
 ‘ਏਥੇ ਪਤੀ ਸੁਜਾਨ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਪਊ ।
 ‘ਫੁਰਨਾ ਮੇਰਾ ਦੇਖ ਬੱਲੀ ਭੈਣ ਓ—
 ‘“ਤੇਰਾ ਮੀਤ ਸੁਜਾਨ ਐਥੋਂ ਦੂਰ ਹੈ ।
 ‘“ਏ ਹੈ ਗਯਾਨ ਸੁ ਖੰਡ ਮਨ ਦਾ ਥਾਉਂ ਹੈ:
 “ਸਮਝ ਨ ਹੈ ਇਕਠੋਰ —ਵਯਾਪਯਾ ਸਾਰਤੇ ।”
 ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਵਾਕ ਸਮਝ ਨਾ ਸੀ ਸਕੀ ।
 ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਏ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ:—੧੭੦

ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਕਾ ਆਖਹੁ ਕਰਮੁ ॥
 ਕੇਤੇ ਪੰਵਣ ਪਾਣੀ ਵੈਸੰਤਰ ਕੇਤੇ ਕਾਨ ਮਹੇਸ ॥
 ਕੇਤੇ ਬਰਮੇ ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਅਹਿ ਰੂਪ ਰੰਗ ਕੇ ਵੇਸ ॥
 ਕੇਤੀਆ ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਮੇਰ ਕੇਤੇ ਕੇਤੇ ਧੂ ਉਪਦੇਸ ॥
 ਕੇਤੇ ਇੰਦ ਚੰਦ ਸੂਰ ਕੇਤੇ ਕੇਤੇ ਮੰਡਲ ਦੇਸ ॥
 ਕੇਤੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਮੁਨਿ ਕੇਤੇ ਕੇਤੇ ਰਤਨ ਸਮੁੰਦ ॥
 ਕੇਤੀਆ ਖਾਣੀ ਕੇਤੀਆ ਬਾਣੀ ਕੇਤੇ ਪਾਤ ਨਰਿੰਦ ॥
 ਕੇਤੀਆ ਸੁਰਤੀ ਸੇਵਕ ਕੇਤੇ ਨਾਨਕ ਅੰਤੁ ਨ ਅੰਤੁ ॥ ੩੫ ॥
 ਗਿਆਨ ਖੰਡ ਮਹਿ ਗਿਆਨੁ ਪਰਚੰਡੁ ॥
 ਤਿਥੈ ਨਾਦ ਬਿਨੋਦ ਕੋਡ ਅਨੰਦੁ ॥

[ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ੩੫-੩੬ ।

‘ਏਸ ਉਚਾਰਣ ਨਾਲ —ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿਹਾ
 ‘ਸਾਰਾ ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਦੋਹਾਂਭਾਂਤਿ ਦਾ—
 ‘ਦਿਸ ਪਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬੀ ਹੋ ਗਈ
 ‘ਓਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੀ ਇੱਕ,— ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਦੀ:
 ‘ਕੀਤੁਰ ਕਹਾਂ ਬਨਾਇ ਜਾਚ ਨ ਆਵਦੀ ।
 ‘ਸਾਰੇ ਸਨਗੇ ਆਪ ਜਾਣਨਹਾਰ ਏ,—
 ‘ਗਯਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ ਬਹੁ ਮੁੱਲਵਾਂ ।
 ‘ਟਿਕੇ ਰੂਪ ਮਨ, ਮਾਤੋਂ ! ਸਾਰੇ ਜਾਪਦੇ ।
 ‘ਰਹਿਤ ਕਾਮਨਾ ਓਹ, ਪਾਵਨ ਰੂਪ ਸੇ,
 ‘ਬਲ ਬੁਧਿ ਨਾਲ ਸੁਹਾਉ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਦੇ । ੧੮੦
 ‘ਖੰਡ ਕਾਲ ਦੀ ਏਹ ਮੇਲਣ ਜਾਣਦੇ;
 ‘‘ਵਿੱਥ’ ਕਿ ਆਖੋ ‘ਦੇਸ’ ਜਾਣਨ ਭੇਤ ਏ ।
 ‘ਧਾਰਨ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਰੂਪ ਅਰੂਪਵੇਂ,
 ‘ਮਿਲੇ ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਲ ਜਗਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ।
 ‘ਆਖਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਹੋਰ ਵੱਲ ਨਾ ਆਵਦਾ,

‘ਜੋ ਆਖਾਂ ਮੈਂ ਓਹੁ ਅਸਲੀ ਹਾਲ ਤੋਂ
‘ਹੋਰੋ ਲੋਕੋ ਭਾਵ ਬਣਦਾ ਹੋਰ ਹੈ।
‘ਤਾਂਤੋ ਅਗਲਾ ਹਾਲ ਦਿਆਂ ਸੁਣਾਇ ਮੈਂ।
‘ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ ਫੇਰ ਦੇਖੋ ਉਡੀਆਂ।
‘ਸੂਖਮ ਤਰਲ ਜੁ ਦੇਹ ਮੇਰੀ, ਮਾਉ ! ਸੀ। ੧੯੦

‘ਹੁਣ ਪਲਟੀ ਓ ਹੋਰ ਸੂਖਮ ਹੋ ਗਈ,
‘ਆਨੰਦਮਯ ਬੀ ਵੱਧ, ਵੱਧ ਤੇ ਜੋਸਵੀ।
ਪਹੁੰਚੇ ਸਾਂ ਇਕ ਥਾਉਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸੋਹਿਣੇ।
‘ਪੋਣ ਕਿ ਕਹੋ ਅਕਾਸ਼ ਉਸ ਤੋਂ ਸੂਖਮ
‘ਏਥੇ ਸੀ ਕੁਈ ਚੀਜ਼ ਜਾਣਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ।
‘ਸੰਦਰ ਸੀ ਏ ਥਾਉਂ, ਜਾਣੋਂ ਸੁੰਦਰਤਾਂ
‘ਏਥੇ ਜਨਮ ਸੁ ਧਾਰਿ ਜਾਂਦੀ ਹੋਰਥੇ।
‘ਮੰਗਲ, ਕਹੋ ਅਨੰਦ, ਮੇਜਾਂ ਪ੍ਰਯਾਤੀਆਂ
‘ਖਿੜੀਆਂ ਵਾਂਗ ਗੁਲਾਬ ਆਪੇ ਦੇਸ ਥਾਂ।
‘ਲੋਕੀ ਕਹਿਣ ਬਿਕ੍ਰੰਤ — ਪਰਉਹਚੀਮਕੀ। ੨੦੦

‘ਇਕ ਇਕ ਏਥੇ ਜੀਵ ਰਚੇ ਬਿਕ੍ਰੰਤ ਹੈ।
‘ਪ੍ਰੇਮ ਅਵਸਥਾ ਵੱਧ ਏਥੇ ਬਹੁਤ ਸੀ,
‘ਪ੍ਰਯਾਤੀਆਂ ਸੰਦੇ ਮੇਲ ਦਿੱਸਣ ਦੇਸ ਥਾਂ,
‘ਘਾਤਤ ਬਹੁਤ ਅਨੂਪ ਘੜੀਏ ਦੇਸ ਥਾਂ,
‘ਬਾਣੀ ਸੂਖਮ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਫੁਰਨਿਓਂ
‘ਏਥੇ ਧਾਰੇ ਰੂਪ ਬਹੁਤ ਅਨੂਪਮ।
‘ਘੜੀਆਂ ਜਾਣਿ’ ਸਥਾਉਂ ਉਹ ਉਹ ਘਾਤਤਾਂ
‘ਉਪਕਾਰੀ, ਸੁਖਦਾਇ, ਗਯਾਨ ਸਰੂਪ ਜੋ।
‘ਸੁਰਤ, ਮਤਿ, ਮਨ, ਬੁੱਧਿ, ਸੁਧਿ ਸਭ ਦੇਸ ਥਾਂ
‘ਘੜੀਆਂ, ਅੰਮੀ ! ਜਾਣ, ਆਖ ਨ ਮੈਂ ਸਕਾਂ। ੨੧੦

‘ਏਥੇ ਕਹਿੰਦੀ ਭੈਣ— ਕੈਸਾ ਲੋਕ ਹੈ ?
‘“ਨਾਹੀਂ ਜਾਣੀ ਲੋਕ ਖੁੰਜੇ ਹੈ ਕਿਸੇ
‘“ਗਤੀ ਅਚਰਜ ਅਨੂਪ ਸਰਬ ਵਿਆਪ ਹੈ।”
‘ਸਮਝ ਨ ਆਈ ਮੂਲ ਮੈਨੂੰ ਦੇਸ ਦੀ।
‘ਫਿਰ ਇਕ ਸ਼ਬਦਅਲਪ ਓਥੇ ਹੋ ਪਿਆ।
‘ਉਹ ਸੀ ਅਚਰਜ ਰਾਗ ਮਗਨ ਕਰਾਂਵਦਾ।
‘ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਉਹ, ਮਾਉ ! ਜਪੁਜੀ ਵਾਕ ਸੀ—

ਸਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪੁ ॥
ਤਿਥੇ ਘਾਤਤਿ ਘੜੀਐ ਬਹੁਤ ਅਨੂਪ ॥
ਤਾਕੀਆ ਗਲਾ ਕਥੀਆ ਨਾ ਜਾਹਿ ॥
ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ ਪਿਛੈ ਪਛਤਾਇ ॥
ਤਿਥੇ ਘੜੀਐ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਮਨਿ ਬੁਧਿ ॥
ਤਿਥੇ ਘੜੀਐ ਸੁਰਾ ਸਿਧਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ॥ ੩੬ ॥

[ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ

‘ਜੋ ਕੁਝ ਦਿੱਸਦਾ ਭਾਵ ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਹੋ
‘ਉਥੇ ਦਿੱਸੇ ਸਾਫ ਤਦ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ:—
‘“ਏਥੇ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੋਇਗਾ।” ੨੨੦
‘ਫਰਨਾ ਮੈਨੂੰ ਏਹ ਵਰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ

‘ਬੋਲੀ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਮੈਂ ਵਲ ਤੱਕ ਕੇ:—
‘“ਫਰਨਾ ਤੇਰਾ ਆਪ ਦੇਸੇ ਥਾਉਂ ਤੇ
‘“ਰਚ ਪ੍ਰਯਾਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਤੇਨੂੰ ਦੱਸਸੀ,
‘“ਪਰ ਵਸਦਾ ਨਹਿੰ ਓਹ ਪ੍ਰਯਾਤੀ, ਦੇਸ ਥਾਂ।
‘“ਘਾਤਤ ਬਹੁਤ ਅਨੂਪ ਘੜੀਏ ਦੇਸ ਥਾਂ।
‘“ਤੂੰ ਘੜ ਸਕਸੇਂ ਆਪ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹਿ ਤੂੰ।
‘“ਲੈ ਫਰਨੇ ਨੂੰ ਚੋਕ ਅੱਗੇ ਚੱਲੀਏ।”
‘ਭਾਵੇਂ ਸੁਹਣੇ ਲੋਕ ਵਸਦੇ ਦੇਸ ਥਾਂ
‘ਸੁਹਣਾ ਕਰ ਸਤਿਕਾਰ ਭਰਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ੨੩੦
‘ਦਿੱਤਾ ਸਾਨੂੰ ਤੋਰ ਅਪਨੇ ਦੇਸ ਤੋਂ।
‘ਦੇਵੇਂ ਉਡੀਆ ਫੇਰ ਉਚੀਆਂ ਹੋਰ ਬੀ
‘‘ਸਰਮ ਖੰਡ’ ਵਿਚ ਦੇਹ ਸਾਡੀ ਸੀ ਬਣੀ
‘ਉਹ ਬਦਲੀ ਹੁਣ ਹੋਰ ਹੋਈ ਸੂਖਮ,
‘ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਉਹ ਹੋਇ ਲਗੇ ਵਿਦੇਹ ਸੀ;
‘ਭਾਸੇ ਰੂਪ ਨ ਰੰਗ ਪਰ ਅਤਿ ਤੇਜਸੀ।
‘ਦੇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਰ ਥਾਂ।
‘ਏਥੇ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਦੱਸਾਂ ਖੋਲ੍ਹਕੇ:
‘ਐਸਾ ਏਥੇ ਤੇਜ ਜਿਸਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
‘ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਤੇਜ ਦਿਸਦੇ ਮਾਤਾ ਸੇ। ੨੪੦
‘ਆਤਮ-ਚੋਰ ਅਪਾਰ ਹੋਏ ਲੰਘਿਆ
‘ਏਥੇ ਕਰਦਾ ਵਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਤਾ।
‘ਜੋਧ ਮਹਾਬਲਿ ਸੁਰ ਵਸਦੇ ਦੇਸ ਥਾਂ,
‘ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਰਪੂਰ ਸਾਈਂ ਆਪ ਸੀ।
‘ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤਿ ਤੀਕ ਪਹੁੰਚੀ ਦੇਸ ਥਾਂ,
‘ਰੂਪ ਅਕੱਥ ਅਪਾਰ ਲਸਦਾ ਦਿੱਸਦਾ।
‘ਮੋਤ ਨ ਸਕਦੀ ਪਾਇ ਫੇਰਾ ਦੇਸ ਥਾਂ;
‘ਸੱਚ ਫਿਰੇ ਪਰਸਾਨ ਕਿਹਾ ਨ ਜਾਇ ਜੋ।
‘ਸਰਗੁਣ ਤੋਂ ਹੈ ਪਾਰ ਮਾਨ ਲੋਕ ਦੇ
‘ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਹੈ ਹੇਠ ਪਹਿਲਾ ਪੈਰ ਦੇ; ੨੫੦
‘ਜੋ ਕੁਝ ਸੀ ਇਸ ਥਾਉਂ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਨਾ,
‘ਫਿਰ ਪਰ ਨਹੀਂ ਅਰੂਪ — ਰੂਪ ਅਰੂਪ ਸੀ।
‘ਕਰਮਖੰਡ’ ਇਸ ਨਾਉਂ ਦਸਿਆ ਭੈਣ ਨੇ।
‘ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਫਜ਼ਲ ਅਪਾਰ ਬਰਖਾ ਵਾਕੁਰੇ
‘ਵਸਦਾ ਸੀ ਇਸ ਥਾਉਂ ਨਿੰਝਰ ਧਾਰ ਹੋ।
‘ਭਗਤੀ ਦੇ ਸਿਰਮੋਰ ਰੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋ
‘ਵਸਦੇ ਸਨ ਇਸ ਲੋਕ ਸੁੰਦਰ ਅੱਤ ਦੇ:
‘ਕਰਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯਾਤ ਲੇਖਕੋਂ ਪਾਰ ਹੋ।
‘ਮਿਟੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰ ਲੇਖ ਹੁਏ ਅਲੇਖਵੇਂ
‘ਵਸਦੇ ਸੇ ਇਸ ਥਾਉਂ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੇ। ੨੬੦
‘ਸਾਈਂ ਦਿੱਤੇ ਆਖ ਜਿਹੜੇ “ਆਪਣੇ”,
‘ਜੋ ਸਾਈਂ ਦੇ ਦੁਾਰ ਰੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
‘ਸਾਈਂ-ਸੁਜਸ ਅਪਾਰ ਕਰਦੇ ਸੇ ਰਹੇ।
‘ਸੱਚਾ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਧੋਖੜੇ ਰਹਤਵਾਂ,
‘ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਨਿਰਦੁੰਦ ਪੂਰਨ ਮੋਜ ਦਾ

‘ਏਥੇ ਕਰਦਾ ਵਾਸ: ਮੇਰੀ ਅੰਮੀਏ !
 ਟਿੱਕੀ ਸੂਰਜ ਦੁਲ ਜਿੱਕੁਰ ਤੇਜ ਦਾ
 ‘ਮੰਡਲ ਭਾਸੀ ਵੱਖ ਜੁੜਿਆ ਨਾਲ ਹੀ
 ‘ਦੇਵੇ ਹੀ ਝਲਕਾਰ ਤਿੱਕੁਰ ਲੋਕ ਏ
 ‘ਅਗਲੇ ਖੰਡ ਉਦਾਲ ਡਲੁਕਾ ਮਾਰਦਾ ੨੭੦
 ‘ਰਹਬਰ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ।
 ‘ਆਖਣ ਲੱਗੀ “ਰਾਜ ! ਸੁਣ ਮੈਂ ਜੋ ਕਹਾਂ ।”
 ‘ਜੋ ਉਸ ਆਖਿਆ, ਮਾਉ ! ਜਪੁਜੀ ਪਾਠ ਸੀ :—

ਕਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜੋਰੁ ॥
 ਤਿਥੇ ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ਜੋਰੁ ॥
 ਤਿਥੇ ਜੋਧ ਮਹਾ ਬਲ ਸੂਰ ॥
 ਤਿਨ ਮਹਿ ਰਾਮੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ ॥
 ਤਿਥੇ ਸੀਤੋ ਸੀਤਾ ਮਹਿਮਾ ਮਾਹਿ ॥
 ਤਾ ਕੇ ਰੂਪ ਨ ਕਥਨੇ ਜਾਹਿ ॥
 ਨਾ ਓਹਿ ਮਹਿ ਨ ਠਾਗੇ ਜਾਹਿ ॥
 ਜਿਨਕੈ ਰਾਮੁ ਵਸੇ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥
 ਤਿਥੇ ਭਗਤ ਵਸਹਿ ਕੇ ਲੋਅ ॥
 ਕਰਹਿ ਅਨੰਦੁ ਸਚਾ ਮਨਿ ਸੋਇ ॥

[ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ੩੭]

‘ਇਹ ਕੁਝ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲ ਕਹਿੰਦੀ ਫੇਰ ਓ:
 ‘“ਕਾਲ, ਦੇਸ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਥਾਂ ਹੱਦ ਦੀ
 ‘“ਘੋਰ ਰਹੀ ਇਸ ਬਾਉਂ ਜਾਣੀ ਨਾ ਸਖੀ !
 ‘“ਏ ਹੀ ਸਰਬ ਵਿਆਪ —ਸਾਰੇ ਪੂਰਿਆ,
 ‘“ਇੱਕ ਦੇਸ ਨਾ ਏਹ ਰਾਹੀਂ ਸੁਚੇਤ ਹੂੰ ।”
 ‘ਪਰ ਅੰਮੀ ਮੈਂ ਹਾਇ ਸਮਝੀ ਭੇਤ ਨਾ
 ‘ਕੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਓਹ ਸਜਨੀ ਸੱਚ ਦੀ । ੨੮੦
 ‘ਪਰ ਸੀ ਓਥੇ ਸੁਖ ਹੱਦੋਂ ਲੰਘਿਆ ।
 ‘ਫੁਰਨੇ ਤੋਂ ਬੀ ਘੱਟ ਇਕ ਅਭਾਸ ਹੋ
 ‘ਲੰਘਿਆ ਹਿਰਦੇ ਭਾਵ ਸੁਖਮ ਮੇਰਿਓ,—
 ‘ਮਤ ਹੋਵੇ ਇਹ ਲੋਕ ਜਿੱਥੇ ਸੋਹਿਣਾ
 ‘ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਣ ਭਾਗ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ।
 ‘ਪਰ ਫੁਰਨੇ ਨੇ ਰੂਪ ਹਿਰਦੇ ਮੈਂ ਅਜੇ
 ‘ਧਾਰਤਾ ਸੀ ਨਾ ਠੀਕ ਬੋਲੀ ਉਹ ਸਖੀ :—
 ‘“ਰੋਕ ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਭੈਣ ਨਾਹਿ ਤ ਆਵਸੀ
 ‘“ਏਥੇ ਫੁਰਦੇ ਸਾਰ ਤੇਰਾ ਕੰਤ ਓ
 ‘“ਪਰ ਏ ਕਰਨੀ ਬਾਤ ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਬਣੇ । ੨੯੦
 ‘“ਉਸਦਾ ਸਖੀ ! ਨਿਵਾਸ ਸੱਚੇ ਖੰਡ ਹੀ ।
 ‘“ਮਾਯਾ ਦਾ ਪਰਭਾਵ ਪਿੱਛੇ ਰੋ ਗਿਆ
 ‘“ਮਾਯਾ ਮੁਸ਼ਕ ਨ ਰੇਖ ਏਥੇ ਜਾਣ ਤੇ ।
 ‘“ਜੋਪ੍ਰਾਯਾ ਇਸ ਬਾਉਂ ਅੱਗੇ ਜਾਵਦਾ,
 ‘“ਮੁਝਪਿੱਛੇ ਨਾ ਜਾਇ,— ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਲੋਕ ਏ ।
 ‘“ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਬਾਉਂ ਦੇਖੇ ਜੋ ਤੁਸਾਂ
 ‘“ਓਥੇ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੋਇ ਸੀ ।
 ‘“ਇਹ ਤੇ ਅਗਲਾ ਲੋਕ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਨੇ,

‘“ਜੁੜੇ ਮਿਲੇ ਹਨ ਨਾਲ ਸਖੀਏ ਦੇਖ ਲੈ ।
 ‘“ਥਿਰ ਹੀ ਪਾਰ ਬਰੁਮ ਸੇਵਾ ਹੋ ਗਏ ੩੦੦
 ‘“ਥਿਰ ਉਸ ਪਯਾਰੇ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲੇ,
 ‘“ਕੀ ਵਸਦੇ ਸਚ ਖੰਡ ਕੀ ਥਿਰ ਏਸ ਥਾਂ,
 ‘“ਜਾਣੇ ਸਾਈਂ ਭੇਤ ਆਪਹਿ ਆਪਣੇ ।
 ‘“ਸੋ ਹੁਣ ਪ੍ਰਯਾਗੀ ਤ੍ਰਯਾਗ ਤਕੜੀ ਹੋਇਕੇ
 ‘“ਅਦਬ ਪੁੰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਸੁਆਰ ਕੇ
 ‘“ਦੇਖ ਸਾਮੁਣੀ ਵੱਲ ਸੱਚੇ ਖੰਡ ਨੂੰ ।”

ਦਰਸ਼ਨ

ਰਾਜ ਕੋਰੋ ਇਹ ਆਖ ਪਾਸਾ ਪਰਤਿਆ,
 ਬੈਠੀ ਸੀ ਹੁਣ ਤੀਕ ਕੁੱਛੜ ਮਾਉਂ ਜੋ:
 ਫਿਰ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਇ ਕੁਝ ਮੁਸਕਾਇਕੇ
 ਕਹਿੰਦੀ:—‘ਆਗਯਾ ਦੇਹੁ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਯਾਗੀਏ !
 ‘ਸਾਵਧਾਨ ਹੁਣ ਹੋਇ ਪੱਲਾ ਪਾ ਗਲੇ
 ‘ਮੂੰਹੋਂ ਕਰਾਂ ਉਚਾਰ ਅਗਲਾ ਹਾਲ ਮੈਂ:
 ‘ਲਈਏ ਹੋਰ ਬਣਾਇ ਬੈਠਕ ਅਦਬ ਦੀ ।
 ‘ਡਾਢਾ ਹੀ ਉਹ ਹਾਲ ਤੇਜਾਂ ਵਾਲੜਾ,
 ‘ਅਤਿ ਭੈ ਅਦਬ ਸੁ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ:
 ‘ਸੁਣਨ ਬਣੇ ਭੈ ਨਾਲ ਅਦਬਾਂ ਨਾਲ ਓ ।’ ੧੦
 ‘ਮਾਤਾ ਸੁਣ ਕੇ ਵਾਕ ਮਾਰੀ ਚੌਂਕੜੀ;
 ਗਲ ਪੱਲਾ ਹਥ ਜੋੜ ਹਿਰਦੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ
 ਬੈਠ ਗਈ ਸੀ ਕੋਲ ਅਦਬ ਸਰੂਪ ਹੋ ।
 ਜਿਵੇਂ ਅਦਬ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਰਾਜ ਸੀ !
 ਹੁਣ ਖੁੱਲੇ ਬੁਲ੍ਹ ਸਿੱਧ ਨਿਕਲੇ ਵਾਕ ਏ—
 ‘ਸੁਣ ਹੋ ਪ੍ਰਯਾਗੀ ਮਾਉਂ ! ਚੱਕੀ ਅੱਖ ਮੈਂ,
 ‘ਡਿੱਠਾ ਨੀਝ ਲਗਾਇ ਪਾਸੇ ਸਾਮੁਣੇ—
 ‘ਸੀ ਇਕ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼— ਪੁੰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ—
 ‘ਬੋਹਦ ਅਗਮ ਅਥਾਹ ਪਾਰ ਉਗਰ ਨਾ,
 ‘ਝਲਕ ਡਲੁਕ ਚਮਕਾਰ ਜਾਇ ਨ ਬੋਲਿਆ; ੨੦
 ‘ਲਹਿਰਾਂ ਖਾਵੇ ਐਉਂ ਝੋੜਾ ਬਿਜਲੀਆਂ
 ‘ਪੁੰਜ ਨ ਹੰਘਣ ਮੂਲ— ਹੋਣ ਨਿਕਾਰੀਆਂ;
 ‘ਦਮਕੇ ਦਿੱਸੇ ਸਾਫ ਮੈਨੂੰ ਸਾਮੁਣੇ ।
 ‘ਚਾਨਣ ਇਹ ਨਾ ਸੀਗ ਜਿਹੜਾ ਦਿੱਸਦਾ
 ‘ਸਾਨੂੰ ਏਥੇ ਰੋਜ਼; ਉਹ ਵਨ ਹੋਰ ਦਾ ।
 ‘ਖੋਲ੍ਹ ਕਹਾਂ ਕੀ ਹਾਲ ਜਾਇ ਨ ਦੱਸਿਆ,
 ‘ਜੀਭ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜੋਰ ਅੰਦਰ ਤਾਣ ਨਾਂ ।
 ‘ਸਾਡੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਅਜਬ ਸੁਹਾਉ, ਮਾਂ !
 ‘ਸਮਝ ਅਕਲ ਤੋਂ ਦੂਰ, ਦਿੱਸੇ ਛਾਇਆ:
 ‘ਜਿੱਕੁਰ ਗਿਰਦ ਗੁਲਾਬ ਸੁਖਮ ਗੰਧ ਦਾ ੩੦
 ‘ਛਾਇਆ ਰਹੇ ਸੁਹਾਉ, ਰਸੀਏ ਦੇਖਦੇ ।
 ‘ਹੁਣ ਸੁਖ ਸਜਨੀ ਓਹ ਕਹਿੰਦੀ ਵਾਕ ਏ:—
 ‘“ਇੱਥੇ ਤਾਈਂ ਪੋਂਚੁ ਮੇਰੀ ਹੋ ਸਕੀ
 ‘“ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਇ ਸਕਦੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ,

'ਨਾਹੀ ਸਕਾ ਲਿਜਾਇ ਅੱਗੇ ਕੁਧ ਨੂੰ ।
 'ਐਥੋਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ, ਨੀਝ ਲਗਾਇਕੇ
 'ਦੇਖ ਪਿਆਰਾ ਦੇਸ਼ ਅਪਣੇ ਕੰਧ ਦਾ;
 'ਦੇਖ ਤੇਜ ਦੀ ਵੱਲ, ਇਹ ਉਹ ਥਾਉਂ ਹੈ
 'ਜਿੱਥੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜਾਕੇ ਵੱਸਿਆ ।
 'ਇਹ ਹੈ ਸੱਚਾ ਖੰਡ ਮਾਯਾ ਰਹਿਤਾ ਹੈ; ੪੦
 'ਆਤਮ ਸੁੱਛ ਨਿਰੋਲ 'ਨਾਤਮ ਕੁਝ ਨਾ ।
 'ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਓਹ ਮਾਇਆ ਰਹਿਤ ਜੋ
 'ਮਨਬੁਧਿਚਿਤ ਹੰਕਾਰ ਚਾਰੇ ਅੰਤਰੇ,
 'ਕਾਰਨ, ਲਿੰਗ, ਸਬੂਲ ਤਿੰਨੇ ਦੇਹੀਆਂ,
 'ਲੰਘ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਚੇਤਨ ਹੋਇਆ ।
 'ਜਿਨ੍ਹੇ ਪਛਾਤਾ ਆਪ ਅਪਣਾ ਆਪ ਹੈ;
 'ਆਪ ਪਛਾਣਨ ਨਾਲ ਰੱਬ ਪਛਾਣਿਆਂ,
 'ਫਿਰ ਪਰਮਾਤਮ ਨਾਲ ਪਾਇਆ ਮੇਲ ਹੈ,
 'ਜੁੜੇ ਮਿਲੇ ਇਕ ਹੋਇ ਰਹੇ ਨ ਵੱਖਰੇ,
 'ਉਹ ਪਹੁੰਚਦੇਇਸਥਾਉਂ —ਏਹ ਸਚ ਖੰਡ ਹੈ । ੫੦
 'ਵਾਸਾ ਵਿਚ ਸਰੂਪ ਇਸ ਥਾਂ ਹੋਂਦਦਾ ।
 'ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਜੋ ਨਹੀਂ,
 'ਪਰ ਪਹੁੰਚੇ ਦੇ ਤੁੱਲ ਜੋ ਹਨ ਹੋ ਰਹੇ
 'ਹਾਂ, ਹਨ ਸੱਚੇ ਲੋਕ ਰੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ,
 'ਮਿਲੇ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਛੜਨ ਨਾ ਕਦੇ
 'ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੈ ਪੌਂਚੁ ਐਥੋਂ ਤਾਕਰੇ,
 'ਐਥੋਂ ਕਦਮ ਅਗੇਰ ਧਰਦੇ ਓ ਨਹੀਂ ।
 'ਪਰ ਇਹ ਬੀ ਹੈ ਲੋਕ ਮਿਲਿਆ ਓਸਨੂੰ ।
 'ਓਸੇ ਦਾ ਹੈ ਰੰਗ ਏਥੇ ਪਸਰਿਆ ।"
 'ਇਹ ਸੁਣ ਮੈਨੂੰ, ਮਾਇ ! ਟੁੰਬਯਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ੬੦
 '—ਪ੍ਰੇਮ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ
 'ਖਾਧਾ ਕਰਕੇ ਜੋਰ ਹੋਈ ਬਰਾਟ ਜੌਂ—
 'ਮੈਂ ਹੋ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਪ੍ਰੇਮ ਤੱਕਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ।
 'ਨਿਉਂ ਨਿਉਂ ਕਰਾਂ ਪ੍ਰਣਾਮ ਮੈਂ ਓਸ ਤੇਜ ਨੂੰ;
 'ਝੁਕ ਝੁਕ ਕਰਾਂ ਨਮਾਸ ਅਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ;
 'ਵਾਹ ਆਗੂ ਵਾਹ ਧੰਨ ਤੂੰ ਸਦਾ ਧੰਨ ਹੈ !
 'ਦਿੱਤਾ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਬੇਗਮ ਹੈ ਪੁਰਾ,
 'ਸੁਕਰ ਕਰਾਂ ਲਖ ਵੇਰ ਸੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ,
 'ਡਿੱਠਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੁਮੇਰ ਪ੍ਰਯਾਗੇ ਵਾਲੜਾ ।
 'ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਨਗਰੀ ਏਸ ਤੋਂ ੭੦
 'ਜਿਥੇ ਢੋਲੇ ਜਾਇ ਡੋਰਾ ਘੱਤਿਆ ।
 'ਚੌਖੰਨੀ ਬਲਿਹਾਰ ਤੇਥੋਂ ਸ਼ੇਰੂ ਵੇ !
 'ਦਿੱਤਾ ਜਿਨ ਬਿਸਰਾਮ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤ ਨੂੰ ।
 'ਵਾਰੇ ਵਾਰੇ ਜਾਉਂ ਐਸੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ
 'ਸਾਈਂ ਸਿਰ ਦੇ ਤਾਜ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਟਿਕੇ ।
 'ਹੈਵੇ ਸਗਲ ਪਵਿੱਤ ਜਿੱਥੇ ਕੰਤ ਹੈ ।
 'ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਨਿੱਤ ਐਸੇ ਖੰਡ ਤੋਂ
 'ਜੀ ਸੁਹਣੇ ਨੇ ਜਾਇ ਜਿੱਥੇ ਲਾ ਲਿਆ ।
 'ਹੇ ਤੂੰ ਹੰਸ ਅਵਤਾਰ ਸਰਵਰ ਏਸ ਦੇ !

'ਪਹੁੰਚਯੋਂ ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਹੰਸਾਂ ਵਿਚ ਆ । ੮੦
 'ਕਰਨੈਂ ਮੈਂਜ ਅਨੰਦ ਅਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਤੂੰ ।
 'ਹੋਇਆ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਦੇ,
 'ਨਾਲੇ ਹੋਇ ਅਭੇਦ ਨਾਲ ਪਿਆਰਿਆਂ,
 'ਨਾਲੇ ਹੋਕੇ ਵੱਖ ਮਿਲਿਆ ਸਾਰਿਆਂ
 'ਮਾਣੇਂ ਮੈਂਜ ਅਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਦੀ ।
 'ਵਾਹ ਵਾ ਏਹੋ ਠੀਕ ਤੇਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ;
 'ਪਾ ਉਮੰਗ ਉਪਕਾਰ ਏਥੋਂ ਤੂੰ ਤੁਰਯੋਂ
 'ਮਾਰ ਓਡਾਰੀ ਹੇਠ ਪਹੁੰਚਯੋਂ ਭੂਮਿ ਤੇ
 'ਕਰਨੇ ਹਿਤ ਉਪਕਾਰ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦਾ ।
 'ਜਿੱਥੇ ਵਸਦੇ ਕਾਗ, ਉੱਲ੍ਹ, ਲੂਮੜੀ, ੯੦
 'ਡੱਡੂ, ਪਾੜੇ, ਸ਼ੇਰ, ਸੱਪ, ਅਨੂਹਿਆਂ,
 'ਬਗਲੇ; ਹੰਸ, ਸੁ ਮੋਰ, ਤੋਤੇ, ਕੋਇਲਾਂ,—
 '—ਵੱਸਣ ਕੋਲੋਂ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਗ੍ਰਾਂਥ ਹੀ
 'ਪਰ ਨਹਿ ਕਰਦੇ ਪ੍ਰਯਾਗ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਨੇ
 'ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਖੋਹ ਰੋਜ਼ੀ ਤੋਰਦੇ ।
 'ਗਓਂ ਨੂੰ ਰਖਦੇ ਮੁੱਖ ਧਰਤੀ ਵੱਸਦੇ;
 'ਗਓਂ ਦੇ ਬੱਧੇ ਸੱਭ ਲੀਕਾਂ ਕੱਢਦੇ;
 'ਗਓਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋਇ ਜਾਣਨ ਨਾ ਕਿਸੇ ।
 'ਲੋੜ-ਫਸੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਾਹਾ ਕੱਢਦੇ;
 'ਗਓਂ-ਫਾਥੇ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ, ੧੦੦
 'ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਪਿਆਰ ਗਓਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ,
 'ਸੁਾਰਥ, ਗਰਜ਼ ਤਿਆਗ ਕਰਦੇ ਨਾਂ ਕਦੀ ।
 'ਦੇਣੇ ਸੰਦਾ ਪ੍ਰਯਾਗ ਲੈਣਾ ਤ੍ਰਯਾਗਕੇ
 'ਕਰਦੇ ਕਦੀ ਨ ਏਹ ਸੁਾਰਥ ਕੁੱਠੜੇ ।
 'ਐਸੀ ਨੀਚ; ਅਧੀਨ, ਧਰਮੋਂ ਸੱਖਣੀ
 'ਜਨਮਭੂਮਿ ਹੈ ਹਾਇ ! ਮੇਰੀ ਨੀਚ ਦੀ
 'ਜਿੱਥੇ ਆਕੇ ਆਪ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ।
 'ਤੁਸੀਂ ਹੰਸ-ਅਵਤਾਰ ਹੈਸੇ ਸੱਚ ਦੇ,
 'ਮੈਂ ਕਾਵਾਂ ਦੀ ਬੈਸ ਨੀਵੀਂ ਮੈਂ ਅਸਾਂ,
 'ਮੋਹੀ ਦੇਖ ਸਰੂਪ ਤੇਰਾ ਹੰਸ ਦਾ; ੧੧੦
 'ਅਸਲਾ ਅਪਣਾ ਭੁੱਲ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਿਆ
 'ਕਿਵੇਂ ਪੌਂਚੁ ਮੈਂ ਜਾਉਂ ਤੇਰੀ ਪੌਂਚ ਨੂੰ ।
 'ਕਿਰਲੀ ਸੀਗੀ ਜਾਤ ਜੱਫਾ ਮਾਰਿਆ
 'ਚੰਦਨ ਦੇ ਸ਼ਹਤੀਰ, ਮੂਰਖ ਮੱਤ ਮੈਂ ।
 'ਧੰਨ ਹੰਸ ਅਵਤਾਰ ! ਤੂੰ ਸਦ ਧੰਨ ਹੈ !
 'ਕਰਕੇ ਕਿਰਪਾ ਦੇਰ ਤਜਿ ਕੁਲ ਲਾਜ ਨੂੰ
 'ਕਿਰਤਾਰਥ ਕਰ ਲੀਨ ਨੀਚ ਅਜਾਨ ਮੈਂ ।
 'ਪਰ ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਔਤਿ ਸਮਝੀ ਨਾਂ ਰਤੀ ।
 'ਸਾਂ ਮੈਂ ਕਾਲੀ ਬੰਬ, ਕਾਲੀ ਹੀ ਰਹੀ;
 'ਕੇਵਲ ਰੂਪ ਨਿਹਾਲ ਮੋਹੀ ਮੈਂ ਗਈ; ੧੨੦
 'ਦੂਰ ਨ ਕੀਤੀ ਮੂਲ ਕਾਲਖ ਆਪਣੀ ।
 'ਸਿੱਖੀ ਤੇਥੋਂ ਨਾਹਿ ਜਾਚ ਅਨੋਖੜੀ
 'ਦੁੱਧੋਂ ਪਾਣੀ ਅੱਡ ਕਰਨੇ ਵਾਲੜੀ ।

'ਤੂੰ ਲਾ ਜਤਨ ਅਪਾਰ ਮੈਨੂੰ ਜੋਗ ਦੇ,
 'ਮੈਂ ਜੋਗੋਂ ਹੋ ਦੂਰ ਰਹਾਂ ਅਜੋਗਵੀ।
 'ਮੈਂ ਸਾਕਤ ਸਾਂ ਵੀਠ ਕਾਲੀ ਕੰਬਲੀ:
 'ਸੀ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕ ਦੋਸ਼ ਨ ਸੀ ਤੁਸਾਂ,
 'ਰਹੀ ਪਯਾਰਦੀ ਦੇਹ, ਉੱਡੇ ਹੰਸ ਜੀ।
 'ਗਏ ਘਰਾਂ ਨੂੰ, ਛੱਡ ਕਾਗਾਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ।
 'ਹੰਸ ਹੰਸ ਦਾ ਮੇਲ ਹੰਸੀ ਜਾ ਮਿਲੇ। ੧੩੦
 'ਰੋਂਦੇ ਰਹਿ ਗਏ ਕਾਉਂ ਕਰਮਾਂ ਆਪਣੇ।
 'ਹੰਸ ਕਾਉਂ ਦਾ ਮੇਲ ਕਦ ਤਕ ਨਿੱਭਦਾ:
 'ਮੂਰਖ ਹੁੰਦੇ ਕਾਉਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਾਰ ਨਾ।
 'ਮੋਤੀ ਹੰਸਾਂ ਪਾਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਵਦੇ।
 ' "ਕਾਗਉ ਹੰਸ ਕਰੋਇ" ਗੁਰ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।
 ' "ਜਉ ਸਿੱਖਾਂ ਮੈਂ ਚੂਕ" ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਕਰੇ ?
 'ਸਭ ਅਉਗਣ ਮੈਂ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸੈਂ:
 'ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਹਾਇ ! ਰਹੀ ਅਵੇਸਲੀ;
 'ਕਦਰ ਨ ਪਈ ਮੂਲ ਤੇਰੀ ਹੰਸ ਦੀ।
 'ਪਰ ਤੂੰ ਹੰਸ ਅਵਤਾਰ ਛੱਡੀ ਮੂਲ ਨਾ ੧੪੦
 'ਹੰਸਾਂ ਵਾਲੀ ਬਾਣ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀ।
 'ਮੇਰੇ ਜਿਹੀ ਅਜਾਣ ਨਿਰਗੁਣ ਨੀਚ ਨੂੰ
 'ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੋਂ ਪਿੱਚ ਸੱਦਾ ਏਸ ਬਾਂ;
 'ਕੀਤਾ ਦੂਰ ਅਨੇਰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਚਾਨਣਾ,
 'ਦਿੱਤਾ ਸੱਭ ਦਿਖਾਲ ਲੁਕਿਆ ਭੇਤ ਜੋ।
 'ਇੱਥੇ ਹੀ ਨਾ ਬੱਸ ਅਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ
 'ਦਿੱਤਾ ਰੂਪ ਦਿਖਾਲ ਨੇੜੇ ਸੱਦ ਕੇ।
 'ਮੈਂ ਇਸ ਲਾਇਕ ਨਾਹਿ, ਪਰ ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈਂ !
 'ਸਭ ਵਡਿਆਈ ਤੁੱਧ, ਤੇਰੇ ਬਿਰਦ ਨੂੰ।
 'ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰੀਤਿ ਬਿਰਦਓ ਆਪਣਾ ੧੫੦
 'ਸਦਾ ਨਿਬਾਹੁਣ, ਐਥ ਨਹੀਂ ਚਿਤਾਰਦੇ:
 'ਦੇਵਣ ਪਾਰ ਲੰਘਾਇ ਲੜ ਜਿਸ ਲਾਵਦੇ।
 'ਪਰ ਤੂੰ ਕੀਤਾ ਵੱਧ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧਕੇ।
 'ਸਾਕਤ ਤਾਰੇ ਕੌਣ ? ਕੋ ਮਸਰੱਥ ਨਾਂ,
 'ਸਾਕਤ ਤਰੇ ਕਦੀਕੁ ? ਮੂਲੋਂ ਨਾਂ ਕਦੀ।
 'ਪਾਪੀ ਤਰੇ ਅਨੇਕ, ਖੋਟੇ ਸੈ ਬਚੇ,
 'ਸਾਕਤ ਤਰਜੋ ਨ ਕੋਇ, ਖੋਜੋ ਪੋਥੀਆਂ।
 'ਐਪਰ ਦੇਖੋ ਆਣ ਉੱਚਾ ਸੋਹਿਣਾ,
 ' 'ਨਾਨਕ ਬਿਰਦੇ' ਅਨੂਪ ਅਚਰਜ ਅੱਤ ਦਾ।
 'ਪੌਦਾ ਕੀਤੇ ਹੰਸ ਐਸੇ ਏਸਨੇ ੧੬੦
 'ਸਾਕਤ ਨੂੰ ਲੜ ਲਾਇ ਤੋੜ ਨਿਬਾਹੁੰਦੇ,
 'ਲੈਂਦੇ ਆਪ ਉਬਾਰ ਭਉ ਦੇ ਸਾਗਰੋਂ।
 'ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਿਰਤਾਜ ਤੁਸਦ ਧੰਨ ਹੈਂ !
 'ਕਿੱਥੇ ਮੇਰੀ ਭੂਮਿ ਕਿੱਥੇ ਦੇਸ਼ ਹੈ ?
 'ਕਿੱਥੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਮੈਨੂੰ ਖਿੱਚਿਆ ?
 'ਕਿਸਮੁੰਨ ਧੁਕਰ ਅਲਾਉਂ, ਤੁੱਧ ਸਲਾਹੀਆਂ,
 'ਕਿਸ ਮੁਖ ਸੁਕਰ ਸੁਣਾਉਂ, ਜਸ ਕਿਸ ਮੁੱਖਤੇ
 'ਇੱਥੇ ਬੀ ਪਰ ਪਹੁੰਚ ਅਸਲਾ ਆਪਣਾ

'ਫੁਟਦਾ ਮੈਥੋਂ ਨਾਹਿ, ਦੱਸੋ ਕੀ ਕਰਾਂ ?
 'ਫੁਰਨੇ ਫੁਰਦੇ, ਹਾਇ ! ਸੁਕਰੋਂ ਬਾਹਿਰੇ। ੧੭੦
 'ਕਰੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਵਿੱਚੋ ਸੁਕਰ ਦੇ
 'ਸੁਕਰ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਉਂ, ਆਪਾ ਵਿੱਸਰਾਂ;
 'ਮਸਤ ਸੁਕਰ ਵਿਚਕਾਰ ਕਰਦੀ ਸੁਕਰ ਮੈਂ
 'ਫਿਰਾਂ ਸੁਕਰ ਦੀ ਗੰਧ ਜਗਤ ਖਿਲਾਰਦੀ;
 'ਰਹੇ ਨ ਸੁਕਰੋਂ ਬਾਝ ਸੁਰਤੀ ਹੋਰ ਮੈਂ।
 'ਪੂਰੇ ਜਾ ਇੱਕ ਆਸ ਮੇਰੀ ਜੋ ਰਹੀ:
 'ਦੇਵੋ ਝਲਕ ਦਿਖਾਇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਦੀ।
 'ਮੂੰਹ ਛੋਟੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸਜਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ,
 'ਹੋਂਦ ਸੁਕਰ ਦੀ ਟੱਪ ਲੰਘਦੀ ਪਾਰ ਹੈ।
 'ਪਰ ਕੀ ਕਰਾਂ ? ਸੁਜਾਨ ! ਸਾਕਤ ਭਾਰੀਆਂ, ੧੮੦
 'ਸਾਕਤ ਵਾਲੀ ਬਾਣ ਫੁਟਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ।
 'ਮਿਲਦੀ ਦਾਤੇ ਦਾਤ ਰਜਦੀ ਹਾਂ ਨਹੀ;
 'ਮੰਗਾਂ ਹੋਰੋਂ ਹੋਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਕੁੱਠੀਆਂ।
 'ਤੇ ਹੰਸਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਤੀ ਕਾਰ ਹੈ,
 'ਮੈਂ ਕਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਕਤ ਨਿੱਕਲੀ,
 'ਸਮਝਾਂ, ਜਾਣਾਂ, ਫੇਰ ਮੰਗਾਂ ਮੰਗਦੀ:
 'ਹਠ ਧਰਮੀ ਹੈ ਚੋਰ —ਪੱਕੀ ਢੀਠਤਾ।
 'ਲਟਲਟ ਬਲਦਾ ਹੱਥ ਦੀਵਾ, ਸੱਚ ਹੈ
 'ਫਿਰ ਡਿੱਗਾਂ ਮੈਂ ਖੂਹ; ਅਚਰਜ ਦੇਖਣਾ।
 'ਜੋ ਮਿਲਿਆ, ਨ ਓਸ ਸੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ, ੧੯੦
 'ਅਜੇ ਨ ਮਿਲਿਆ ਜੋਇ ਮੰਗਾਂ ਓਸ ਨੂੰ।
 'ਮੈਂ ਮੰਗਾਂ ਹੁਣ ਹਾਇ ! ਦਰਸ ਪਿਆਰਿਆ !
 'ਦੇਵੋ ਦਰਸ ਦਿਖਾਲ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਜੀ,
 'ਲੋਵੋ ਘੁੰਡ ਉਤਾਰ ਚਾਨਣ ਵਾਲੜਾ,
 'ਤਰਸਾਂ ਦਰਸਨ ਜੋਗ ਦਰਸਨ ਦੇ ਦਿਓ।
 'ਅਪਣਾ ਬਿਰਦ ਪਛਾਣ ਕਿਰਪਾ ਆਪਣੀ,
 'ਅਪਣੀ ਕਰਕੇ ਮੇਰੂ ਪੜਦਾ ਚੱਕ ਕੇ
 '—ਕਰ ਬੁਰਕੇ ਹੈ ਦੂਰ ਨੂਰ ਦਿਖਾ ਦਿਓ।

ਵਿਛੋੜਾ ਸੁਣੇ ਡੁਖੁ ਫਿਣ ਡਿਠੇ ਮਰਿਓਦਿ॥

ਬਾਝੁ ਪਿਆਰੇ ਆਪਣੇ ਬਿਰਹੀ ਨ ਧੀਰੋਦਿ॥

[ਮਾਰੂ ਡਖਣੇ ਮ: ਪ

'ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸੱਤਿ ਸਰੂਪ ਦੀ
 'ਦਿਆਂ ਦੁਹਾਈ ਤੁੱਧ - ਪਾਵਾਂ ਵਾਸਤਾ - ੨੦੦
 'ਤੇਨੂੰ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ
 'ਹੈ ਉਹ ਹੋਵੇ ਵੱਧ —ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨਾ,
 'ਉਸਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕੰਤ ! ਮੁਖ ਦਿਖਾਵਣਾ।
 'ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪਯਾਰ ਤੇਨੂੰ ਹੈ ਕਰੇ,
 'ਖ਼ਾਤਰ ਓਸ ਪਿਆਰ —ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ—
 'ਇਕ ਦਮਦਰਸ ਦਿਖਾਲ ਪਿਛੋਂ ਸੋ ਕਰੀ,
 'ਭਾਣਾ ਜੋ ਕੁਛ ਹੋਇ ਸਾਈਂ ! ਆਪ ਦਾ।
 'ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੇ ਵੇਗ ਕਮਲੀ ਹੋ ਗਈ

‘ਅਦਬ, ਬਿਅਦਬ, ਅਜੋਗ ਜੋ ਮੂੰਹ ਆ ਗਿਆ
‘ਨਿਕਲਤਾ ਅੰਦਰ ਪਾੜ ਮਾਨੋਂ ਮੋਰਿਓ’, ੨੧੦

‘ਇਹ ਦੇਖਾਂ ਹੁਣ ਮਾਇ ! ਵਰਤਤਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ :—
‘ਸੱਚਖੰਡ ਦਾ ਤੇਜ ਲਹਿਰੇ ਮਾਰਦਾ
‘ਦੇਕੋ ਝਲਕ ਅਨੂਪ ਝਲਕਤਾ ਐਕਰਾਂ
‘ਝੱਲਤਾ ਜਾਇ ਨ ਤੇਜ ਡਿੱਠਾ ਜਾਇ ਨਾਂ ।
‘ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਨਿਕਲਦਾ,
‘ਤੇਜੋਂ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਮਡੀ ਆਵਦਾ ।
‘ਅੱਤ ਤੇਜ ਦਾ ਤੇਜ ਝਲਕਾਂ ਮਾਰਕੇ
‘ਚਮਤਕਾਰ ਚਮਕਾਰ ਦੇ ਕੇ ਲਿਸ਼ਕਿਆ
‘ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦਿਖਲਾਇ ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਏ:
‘ਤਖਤ ਇਕ ਤੇਜ ਸਰੂਪ ਉਸਤੇ ਰਾਜਦੇ ੨੨੦
‘ਦਸ ਪਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਆਪ ਸਭਿਗੁਰ ਸੋਹਿਣੇ
‘ਤੇਜੋਂ ਤੇਜ ਵਧੀਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ
‘ਗਜਾਨ ਤੇਜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰੂਪ ਸੀ ।
‘ਦਿੱਸਣ ਇੱਕੋ ਰੂਪ ਪਰ ਦਸ ਭਾਸਦੇ ।
‘ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੱਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
‘ਰਾਜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਆਪ ਸਾਈਂ ਮੋਰੜਾ ।

ਹਾਥਿ ਕਲੰਮ ਅਗੰਮ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖਾਵਤੀ ॥
ਉਰਤਿ ਰਹਿਓ ਸਭ ਸੰਗਿ ਅਨੂਪ ਰੂਪਾਵਤੀ ॥
ਉਸਤਤਿ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ਮੁਖਹੁ ਤੁਹਾਰੀਆ ॥
ਮੋਹੀ ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰੀਆ ॥

[ਫੁਨਹੇ ਮ: ਪ

‘ਮੋਹਿਤ ਹੋਇ, ਮਾਉ ! ਦਰਸਨ ਦੇਖਕੇ
‘ਮੂਰਤ ਵਾਂਗ ਅਚੱਲ, ਮਨ ਹਰਿ ਮੈਂ ਗਿਆ,
‘ਭੁੱਲੀ ਅਪਣਾ ਆਪ, ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲਿਆ,
‘‘ਸੇ’ ‘ਮੋਹੀ’ ਹੋ ਮਾਉ ! ਓਥੇ ਨਾ ਰਹੀ । ੨੩੦
‘ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ?
‘ਇਤਨੀ ਬੀ ਵਿਥ ਦੂਰ ਹੋਈ ਨਾਲ ਹੀ ।
‘ਪਰ ਇਕ ਆਵੇ ਯਾਦ ਵੇਲੇ ਓਸਦੀ:
‘ਇੱਕ ਦਿਸੇਂਦਾ ਆਪ ਪਯਾਰਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਓ;
‘ਦਿੱਸਣ ਵਾਲਾ ਸ੍ਵਾਦ ਭਾਸੇ ਛਾਇਆ
‘ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਪਤਾਲ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੜੇ ।
‘ਇਕ ਪਿਯ, ਇਕ ਦੀਦਾਰ ਇਕ ਅਨੰਦ ਸੀ;
‘ਤਿੰਨੇ ਇਕ ਸਰੂਪ ਬਣਕੇ ਇੱਕ ਹੀ
‘ਝਲਕਣ ਡਲੁਕਣ ਅੱਤ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਾ ।
‘ਤਿੰਨੇ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਇੱਕੋ ਤਿੰਨ ਸੇ; ੨੪੦
‘ਤਿੰਨੇ ਭਏ ਅਭੇਦ ਦਿੱਸਣ ਵੱਖਰੇ ।
‘ਜੇ ਆਖਾਂ ਸੇ ਵੱਖ ਤਾਂ ਭੀ ਠੀਕ ਨਾ;
‘ਜੇ ਆਖਾਂ ਸੇ ਇੱਕ ਤਾਂ ਭੀ ਭੁਲਦੀ ।
‘ਰਿਹਾ ਨ ਕਿਸਹੀ ਡੋਲ, ਮਾਏ ! ਜਾਂਵਦਾ;
‘ਪਤਾ ਨ ਡਿੱਠੇ ਬਾਝ ਸਕਦਾ ਲੱਗ ਹੈ;
‘ਡਿੱਠੇ ਬਾਝ ਸੁਆਦ, ਆਵੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ।’

ਉਤਰਾਈ

ਹੁਣ ਮੱਥੇ ਹਥ ਫੇਰ ‘ਉਵ’ ਮੂੰਹ ਆਖਕੇ,
ਰਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ, ‘ਮਾਉ ! ਸ਼ਕਰ ਅਕਾਲ ਦਾ
‘ਲੂੰ ਲੂੰ ਜੀਭ ਬਣਾਇ ਕਰੀਏ ਜੇ ਕਦੀ,
‘ਲਖ ਲਖ ਗੋੜਾ ਦੇਇ ਇਕੋ ਵਾਰ ਹੀ
‘ਕਰੀਏ ਸਦਾ ਉਚਾਰ -ਸਦ ਹੀ ਜੀਵਦੇ-
‘ਆਖ ਨ ਸਕੀਏ ਇੱਕ ਕਿਣਕਾ ਮਾਤ੍ਰ ਬੀ
‘ਰੋਤਥਲੇ ਅਸਗਾਹ ਕਿਣਕੇ ਇੱਕ ਦਾ
‘ਮੁੱਲ ਜੁ ਹੋਵੇ, ਮਾਉ ! ਉਹ ਮੁਲ ਜਾਣ ਲੈ,
‘ਸ਼ਕਰ ਅਸਾਂ ਦਾ ਮੁਲ ਉਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ।
‘ਭਾਵੇਂ ਬੋੜਾ ਮੁੱਲ ਸਾਡੇ ਧਨਯ ਦਾ ੧੦
‘ਤਾਂ ਬੀ ਕਰਨਾ ਜੋਗ ਸਾਨੂੰ ਹੈ ਬਣੇ ।
‘ਸੁਣ ਹੁਣ ਅਗਲਾ ਹਾਲ, ਅੰਮੀਂ ਮੋਰੀਏ !
‘ਦਰਸਨ ਜਿਸਦਾ ਹਾਲ ਚੁੱਕੀ ਆਖ ਹਾਂ
‘ਮਾਨੋਂ ਸੀ ਚਮਕਾਰ ਤਿੱਖਾ ਬਿਜਲੀਓਂ,
‘ਬਿਜਲੀ ਲਾਵੇ ਡੋਰ ਜਦ ਹੈ ਖੋਉਂਦੀ,
‘ਇਸ ਦਰਸਨ ਦੇ ਢਿੱਲ ਕਰੀ ਨ ਉਤਨੀ,
‘ਡਾਢੀ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਉਹਲੇ ਹੋ ਗਿਆ ।
‘ਜਾਂ ਹੋ ਭਾਸਯਾ ਓਹ ਮੈਨੂੰ ਕਾਹਲਾ :—
‘ਜਾਪਤਾ ਮੈਨੂੰ ਤੇਜ ਅਖ ਪਲਕਾਰੜਾ,
‘ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਕ ਤਿੱਖਾ ਭਾਸਿਆ । ੨੦
‘ਚਾਹੋ ਬਹੁਤਾ ਕਾਲ ਹੋਵੇ ਓ ਰਿਹਾ ।
‘ਜਾਣੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਅਪਣੇ ਭੋਤ ਨੂੰ,
‘ਅਸੀਂ ਨ ਸਕਦੇ ਜਾਣ ਕਰਨੇ ਓਸਦੇ
‘ਸ਼ਕਰ ਬਣੇ ਹੈ ਨਿੱਤ ਅਸਾਂ ਉਚਾਰਨਾ
‘ਉਹਲੇ ਪਰਗਟ ਕੀਹ ਉਸਨੂੰ ਆਖਣਾ ।
‘ਇਹ ਬੀ ਐਵੇਂ ਵਾਕ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖੀਏ,
‘ਦਰਸਨ ਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁੰਮ ਨ ਹੋਵਦਾ ।
‘ਨੈਣਾਂ ਸਾਡੇ ਦੋਸ਼, ਸਕਦੇ ਦੇਖ ਨ
‘ਦਰਸਨ ਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰਗਟ ਜੋ ਸਦਾ ।
‘ਇਹ ਝਲਕਾਰਾ ਦੇਖ, ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਸਮਾ ੩੦
‘ਮਾਨੋਂ ਰਹੀ ਬਿਹੋਸ਼ ਯਾ ਮਦ ਮੱਤੀਆਂ
‘ਯਾ ਬਣ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਰਹੀ ਨ ਵੱਖਰੀ ।
‘ਜਦ ਫਿਰ ਪੂਰੀ ਹੋਸ਼ ਪਰਤੀ, ਦੇਖਦੀ:
‘ਲੂੰ ਲੂੰ ਹੋਇਆ ਜੀਭ, ਸ਼ਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ।
‘ਸ਼ਕਰ ਸ਼ਕਰ ਦੀ ਵਾਜ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਿਓਂ
‘ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਸੀ ਐਉਂ ਮਾਨੋਂ ਗਿਰਦ ਮੈਂ
‘ਹੋਵੇ ਸ਼ਕਰ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਕਰ ਸੰਗੀਤ ਹੈ ।
‘ਕਰਮ ਖੰਡ ਦਾ ਲੋਕ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵਾਲੜਾ
‘ਸਾਰਾ ਸ਼ਕਰ ਸਰੂਪ ਹੋਇਆ ਜਾਪਦਾ ।
‘ਉਸ ਸ਼ਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਡਿੱਠਾ ਪਾਸ ਮੈਂ ੪੦
‘ਸੁਖੀ ਸੁਹਾਵੀ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਹੈ ਖੜੀ;
‘ਦੇਖ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀ

'“ਕਰ ਤੂੰ ਓਹੋ ਕਾਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜੋ
 “ਕਰਦਾ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਭੋਜਲ ਲੰਘਿਆ,
 “ਪਹੁੰਚਾ ਜਾ ਸਚਖੰਡ ਵਤਨ ਜੁ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ।
 “ਮੈਂ ਨਾ ਤੇਰੇ ਦੂਰ, ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਲੈ,
 “ਐਪਰ ਮਿਲਣਾ ਜਾਣ ਮੇਰਾ ਤੁੱਧ ਨੂੰ
 “ਹੋਵੇ ਹੁਕਮ ‘ਨੁਸ਼ਾਹੁ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਨਾ।’
 ‘ਕਹਿੰਦੀ ਐਸੇ ਵਾਕ, ਪਯਾਰੀ ਮਾਉਂ ਜੀ !
 ‘ਓਥੇ ਹੀ ਉਹ ਗੁੰਮ ਐਕੁਰ ਹੋ ਗਈ
 ‘ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਦੀ ਛਿੱਟ ਵਿੱਚ ਤਲਾਉ ਦੇ ੨੨੦
 ‘ਜਿੱਟੀ ਹੋਵੇ ਗੁੰਮ ਸਿਟਦਯਾਂ ਸਾਰ ਹੀ।
 ‘ਗਿਆ ਹਨੇਰਾ ਛਾਇ ਪਤਲੇ ਵੰਨ ਦਾ
 ‘ਚਾਰ ਚੁਵੇਰ, ਮਾਉਂ! ਓਸੇ ਆਨ ਹੀ।
 ‘ਇੱਕ ਹਨੇਰੀ ਥਾਉਂ ਆਈ ਸਾਮੁਣੇ,
 ‘ਵਤਨਾ ਉਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਪੈ ਗਿਆ।
 ‘ਫਿਰ ਜਾਪੇ ਹੈ ਇੱਕ ਆਈ ਕੋਠੜੀ,
 ‘ਇਹ ਸੀ ਅੰਨ੍ਹ ਅਨੇਰ ਵਤਨੀ ਪੈ ਗਈ।
 ‘ਵਤੀ ਧਸੀ ਇਸ ਵਿੱਚ, ਮਾਨੋ ਹੈ ਕਿਸੇ,
 ‘ਮੱਲੇ ਮੱਲੀ ਧੌਰ ਅੰਦਰ ਵਾੜਿਆ।
 ‘ਘੁਟਦਾ ਜਾਵੇ ਦੰਮ, ਘਾਬਰ ਮੈਂ ਗਈ; ੨੩੦
 ‘ਦਿੱਸੇ ਭਾਲੇ ਨਾਂਹ, ਲੱਗੇ ਨਾ ਪਤਾ।
 ‘ਹੋ ਚਲੀਆਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਐਵਾਂ ਭਾਸਿਆ।
 ‘ਅੱਖਾਂ ਖੁਲੀਆਂ ਫੇਰ ਦੇਖਾਂ ਮੈਂ ਤਦੋਂ,—
 ‘ਮਹਲ ਉਹੋ, ਉਹ ਥਾਉਂ ਓਹੋ ਮੈਂ ਦੁਖੀ,
 ‘ਓਹੋ ਠੀਕ ਸਰੀਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰੋਂਵਦੀ
 ‘ਹੋਈ ਸਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਨੀਂਦਰ ਹੋ ਜਿਵੇਂ।
 ‘ਹੁਣ ਜਦ ਆਈ ਜਾਗ ਉੱਠੀ ਮੈਂ ਤਦੋਂ,
 ‘ਦੇਖਾਂ ਵੁੱਲ ਸਰੀਰ ਹੋਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ;
 ‘ਬਲ ਸੀ ਘੁਟਿਆ ਨਾਲ, ਘਾਬਰ ਸੀ ਨਹੀਂ,
 ‘ਹਿਰਦਾ ਠੰਢਾ ਠਾਰ ਖੋਲਰ ਹੈ ਨਹੀਂ, ੨੪੦
 ‘ਪਰ ਹਰਿਆਨੀ ਘੋਰ ਲੀਤਾ ਆ ਤਦੋਂ—
 ‘ਸੀ, ਹੈ, ਹੋਉ ਕੀਹ ? ਸਮਝ ਨ ਆਵਦੀ;
 ਸੁਪਨਾ ਸੀ, ਭਖਲਾਇ ਜਾਂ ਏ ਸੱਚ ਸੀ ?
 ‘ਕਿਉਂ ਹੋਈ ਇਹਕਾਰ ? ਕਿੱਕੁਰ ਹੋ ਗਈ ?
 ‘ਕਿਸਨੇ ਕੀਤਾ ਏਹ ? ਕਿਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ?
 ‘ਸਮਝ ਨ ਆਵੇ, ਸੱਚ ਮੈਂ ਬਉਰਾਨੀਆਂ।
 ‘ਕੁਛ ਚਿਰ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਐਕੁਰਾਂ
 ਤਾਕਤ ਫਿਰ ਪਈ ਫੇਰ ਉੱਠੀ ਮੈਂ ਤਦੋਂ।
 ‘ਤੁਰ ਪਈ ਪਿਛਲੇ ਦਾਇ ਬਾਹਰ ਧੌਲਰੋਂ,
 ‘ਗੋਲ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ ਜਾਇਕੇ, ੨੫੦
 ‘ਮਾਨੋਂ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰ ਸੱਦਯਾ ਯਾਦ ਨੂੰ,
 ‘ਜੋ ਸੀ ਘੁੰਮਰ ਪਾਇ ਅੰਜਰ ਜਾਪਦੀ।
 ‘ਕਰ ਕਰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਯਾਦ ਸਾਰੇ ਹਾਲ ਓ
 ‘ਜੋੜ ਜੋੜ ਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮਾਂ ਸੰਗਲੀ,
 ‘ਅੰਤ ਬਨ ਗਈ ਸਾਫ ਲੜੀ ਖਿਆਲ ਦੀ,

‘ਹੋ ਬੀਤਿਆ ਸਭ ਹਾਲ ਪਰਤਖ ਹੋ ਗਿਆ।
 ‘ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਤੀ ਓਹ —ਦੇਤੇ ਵਿੱਚ ਹਾਂ —
 ‘ਬੈਠਾ ਮੂਰਤ ਧਾਰ, ਜਿਉਂ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ।
 ‘ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਦਾਸ ਆਯਾ ਭਾਕ ਲੈ,
 ‘ਜੋ ਸੀ ਕਰਦਾ ਸੇਵ ਰਾਣੇ ਦੀ ਸਦਾ, ੨੬੦
 ‘ਭੇਤੀ ਹੈਸੀ ਏਹ ਸਾਈਂ ਸੇਵ ਦਾ।
 ‘ਮੈਂ ਇਸ ਪਾਸੋਂ ਆਪ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦੇ
 ‘ਪੁੱਛੇ ਗੁਪਤ ਹਵਾਲ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੜੇ:
 ‘ਦਿੱਤੇ ਓਸ ਸੁਣਾਇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਕੇ।
 ‘ਏਸ ਥਾਉਂ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਕੇ ਓਸ ਤੋਂ
 ‘ਮੈਂ ਆਖਯਾ ਉਸ “ਜਾਉ ਕਰੋ ਤਿਆਗੀਆਂ,
 ‘“ਓਹੋ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਸਾਰਾ ਲਾਵਣਾ,
 ‘“ਜੋ ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਜੋਗ ਲੋਂਦਾ ਸੈਂ ਤਦੋਂ।”
 ‘ਉਸਨੇ ਇਸ ਧੁਰ ਛੱਤ ਸਭ ਕੁਛ ਜੋੜਿਆ,
 ‘ਲੈਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਆਯਾ ਏਸ ਥਾਂ, ੨੭੦
 ‘ਫਿਰ ਮੈਂ ਦਿੱਤਾ ਤੋਰ, ਵਰਜਯਾ ਓਸ ਨੂੰ:
 ‘“ਦੱਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨ ਹਾਲ ਏਥੇ ਔਣ ਦਾ,
 ‘“ਤੂੰ ਟੁਰ ਘਰ ਨੂੰ ਜਾਉ ਆਵੀਂ ਕੱਲ ਨੂੰ।”
 ‘ਜਦ ਸਾਂ ਹੁਈ ਇਕੰਤ ਸੁਕਰਾਂ ਮੈਂ ਭਰੀ
 ‘ਦੇਵੇਂ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋੜ ਗੱਡ ਟੇਕ ਕੇ
 ‘ਧਰਿ ਸੂਰਤ ਦਾ ਧਯਾਨ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦੀ
 ‘ਕੀਤੀ ਬਿਨੇ ਉਚਾਰ ਸੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ:
 ‘ਏਸ ਹਾਲ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਈ ਫੇਰ ਮੈਂ।
 ‘ਮੈਨੂੰ ਰਹੀ ਨ ਹੋਸ਼, ਇਸ ਰੰਗ ਰੱਤਿਆਂ ੨੮੦
 ‘ਸਮਾਂ ਕਿਮਹਲ ਕਿਮਾਉਂ! ਸਾਰੇ ਵਿੱਸਰੇ,
 ‘ਇਕਰੰਗ ਟਿਕ ਪਰਵਾਹ, ਧਾਰਾ ਤੇਲ ਜਯੋਂ
 ‘ਮਨ ਹੋਯਾਲਿਵ ਲੀਨ, ਸਮਾ ਨ ਜਾਪਿਆ
 ‘ਲੰਘਦਾ ਕਿਹੜੇ ਦਾਉ ਹੈ ਉਹ ਜਾਵਦਾ।
 ‘ਫਿਰ ਕੁਛ ਪਰਤੀ ਹੋਸ਼ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੋ ਗਈ
 ‘ਆਪ ਸੰਗੀਤ ਸਰੂਪ— ਗਾਵਣ ਲੱਗੀਆਂ।
 ‘ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨ ਮੂਲ ਮੈਂ ਕੀ ਗਾਂਵਿਆਂ ?
 ‘ਕਿੰਨਾ ਲੰਘਯਾ ਕਾਲ ? ਹੁਣ ਕੀ ਸਮਾਂ ?
 ‘ਦਿੱਤਾ ਤੁਸਾਂ ਜਗਾਇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਗੀਆਂ।
 ‘ਆਪੋ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਲੱਭਾਂ ਹੈ ਤੁਸਾਂ।
 ‘ਮੈਂ ਦੋਸਣ ਹਾਂ ਠੀਕ, ਮਾਤਾ ਤੁੱਧ ਦੀ, ੨੯੦
 ‘ਪਰ ਮੇਰੇ ਨਾ ਵੱਸ, ਦੇਖੋ ਆਪ ਹੀ
 ‘—ਸੋਚ ਸਮਝਕੇ ਹਾਲ— ਮੇਰੀ ਬੇ-ਵਸੀ।
 ‘ਤੂੰ ਅੰਮੀ, ਮੈਂ ਧੀਅ, ਜਾਈ ਤੇਰੀਆਂ,
 ‘ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿੱਥ ਨ ਹੋਂਵਦੀ,
 ‘ਧੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਭੇਤ ਇੱਕੋ ਹੋਂਵਦਾ;
 ‘ਅੰਮੀ ! ਤੂੰ ਮੈਂ ਇੱਕ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਹਾਂ।’

ਮਗਨਤਾ

ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਸਭ ਹਾਲ ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ
ਲੰਮਾ ਲੇ ਕੇ ਸਾਹ ਉੱਪਰ ਤੱਕਿਆ,
ਕੰਨ ਮਾਉਂ ਤੇ ਵੱਲ ਲਾਏ ਸੁਣਨ ਨੂੰ
ਜੋ ਕੁਝ ਆਉਂਦਾ ਸੁਣ ਇਹ ਵਿੱਥਿਆ;
ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਰਾਣੀ ਗੱਡੀਆਂ।
ਛਟਕ ਰਹੀ ਸੀ ਰਾਤ ਨਿਰਮਲ ਭਿੰਨੜੀ,
ਮਟਕ ਮਟਕ ਮਟਕਾਰ ਤਾਰੇ ਡਲੁਕਦੇ।
ਅਟਕ ਗਈ ਇਸ ਮੌਜ ਬਿਰਤੀ ਰਾਜ ਦੀ,
ਸੁਣਨੇ ਵਲ ਨੂੰ ਤਾਪ ਕੋਈ ਨਾ ਰਹੀ।
ਸੋਚੋ: ਤਾਰੇ ਇਹ ਕੀ ਕੁਝ ਹੋਣਗੇ? ੧੦

ਕਿਉਂ ਡਲੁਕਣ, ਬਰਗਣ, ਮਾਰਨ ਅੱਖੀਆਂ?
ਹੋਵੇ ਨਾ ਤਾਂ ਏਹ ਹਨ ਜਗ ਅੱਖੀਆਂ—
—ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਏ ਨੈਣ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਤੋਂ
ਏਥੇ ਕੱਠੇ ਹੋਇ ਹੇਠਾਂ ਦੇਖਦੇ,
ਦੇਖਣ ਨੀਝ ਲਗਾਇ ਤਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਏ—
ਹਾਂ ਹਨ ਵਿੱਚ ਉਡੀਕ ਦੇ ਸਭ ਲੱਗੀਆਂ,
ਹਰਦਮ ਭਰੀ ਨਿਗਾਹ ਰਣ ਤਕੋਂਦਿਆਂ।
ਜਦ ਸਨ ਵਿੱਚ ਜਹਾਨ ਏਹੋ ਜਜ਼ੁਦੀਆਂ
ਤਰਸ-ਦਰਸ ਦੀ ਦੇਰ ਏਨ੍ਹਾਂ ਸੀ ਲਗੀ।
ਮਿਲੇ ਨ ਹਾਂ! ਦੀਦਾਰ ਪਯਾਰਾਂ ਵਾਲੜੇ, ੨੦

ਅੰਤ ਆ ਗਈ ਮੌਤ ਮੀਟਿਆਂ ਓਸਨੇ,
ਦੇਹ-ਅੱਖਾਂ ਹੋ ਬੰਦ ਗਈਆਂ ਓਸ ਥਾਂ,
ਰਲੀਆਂ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿਟੀਆਂ-ਅੱਖੀਆਂ।
ਪਰ ਅੰਦਰਲੇ ਨੈਣ ਅਸਲੀ ਸੱਚ ਦੇ
ਕਰਦੇ ਸਨ ਸੁਰਜੀਤ ਦੇਹ ਜੁ ਅੱਖੀਆਂ,
ਮੌਤ ਨ ਸੱਕੀ ਮਾਰ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ।
ਜੋਤੀ ਰੂਪ ਓਹ ਨੈਣ ਉੱਡੇ ਦੇਹ ਤੋਂ
ਪਹੁੰਚੇ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨ ਤਾਪਾਂ ਦੇ ਭਰੇ,
ਸੁੰਦਰ ਦੇਖ ਸਥਾਨ ਟਿਕ ਗਏ ਏਸ ਥਾਂ
ਜਿੱਥੇ ਸਕੇ ਨ ਘੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਨੇਰੜਾਂ; ੩੦

ਮੌਤ ਨ ਸਕਦੀ ਮਾਰ ਏਥੇ ਨੈਣ ਏ,
ਕਾਲ ਨ ਸਕਦਾ ਮੋਟ ਏਥੇ ਆਣਕੇ,
ਨਜ਼ਰ ਨ ਸਕਦਾ ਲਾਇ ਕੋਈ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ,
ਲਾਗੂ ਦੀ ਨਹਿ ਪੌਂਚ ਏਥੇ ਜਾਪਦੀ।
ਰਾਤੀਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚਮਕਣ ਨੈਣ ਏ,
ਦਿਨੇ ਬੜਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਗੋਦੀ ਲਵੇ ਲੁਕਾਇ ਮਾਨੋਂ ਆਪਣੀ।
ਜਦੋਂ ਜਗਤ ਦਾ ਸੋਰ ਰੋਲਾ ਹੁ ਹਵਾ
ਦੂਰ ਜਾਇ ਸਭ ਹੋਇ —ਦਿਨ ਛਿਪ ਜਾਇ ਜਾਂ

ਪਰਦਾ ਭਿੱਖੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਦੂਰ ਹੋ। ੪੦
ਛਾ ਜਾਏ ਏਕਾਂਤ ਤਦ ਹੀ ਨੈਣ ਏ
ਦਿੱਸ ਪੈਣ ਵਿਚ ਨੀਲ ਡਲੁ ਡਲੁ ਹੋ ਰਹੇ,—
ਸਦਾ ਭਰੇ ਜਲ ਨਾਲ, ਸਦਾ ਉਡੀਕਦੇ,

ਸਦਾ ਤਕੋਂਦੇ ਰਾਹ ਸਜਨਾਂ ਵਾਲੜੇ,
ਹਰਦਮ ਇਹੋ ਨਿਗਾਹ: ਕਿਧਰੋਂ ਦਿੱਸ ਪੈ,
ਹੋ ਜਾਏ ਦੀਦਾਰ ਜਾਨੀ ਦਾ ਕਿਤੇ।
ਕਰਦੇ ਸਦਾ ਉਡੀਕ, ਜਲ ਦੇ ਏ ਭਰੇ,
ਹੰਝੂ ਕਿਰਨ ਸਦੀਵ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ,
ਪੈਣ ਵਲਾਂ ਤੇ ਆਇ ਵੱਲਾਂ, ਪੱਤਿਆਂ;
ਘਾਹ, ਬੂਟੇ ਤੇ ਬਿੱਛ ਪੈਂਦੇ ਸੱਭ ਤੇ, ੫੦
ਪਏ ਮੌਤੀਆਂ ਵਾਝ ਡਲੁਕਾਂ ਮਾਰਦੇ।
ਸਜਾਣੇ ਆਖਣ 'ਤੇਲ' ਇਹ ਤਾਂ 'ਓਸ' ਹੈ,
ਧਰਤੀ ਦਾ ਹੀ ਨੀਰ ਪੈਣ ਸਮਾਇਆ
ਪਾ ਠੰਢਕ ਨੂੰ ਡਿੱਗ ਧਰਤੀ ਹੀ ਪਵੇ।
ਪਰ ਨਾ ਜਾਣਨ ਓਹ ਅੰਝੂ ਪ੍ਰੇਮ ਏ,
ਚੜ੍ਹੇ ਆਸ਼ਕਾਂ ਨੈਣ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਜੋ
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਨ ਏਹ, ਅੰਝੂ ਡਿੱਗਦੇ,
ਪੈਣ ਵਲਾਂ ਦੀ ਗੋਦ, ਝੋਲੀ ਪੱਤਿਆਂ,
ਚਿਰਿਆਂ ਤੇ ਆ ਪੈਣ ਸਜਨਾਂ ਸੁਤਿਆਂ।
ਪਯਾਰ-ਤੂਲ ਹੈ ਏਹ ਇਹ ਨਹਿ ਓਸ ਹੈ: ੬੦

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਜਾਲ ਕਰਦੀ ਜੋਹਣੀ
ਦੇਖੇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਅੱਖਾਂ ਬੰਨ੍ਹਕੇ:
ਮਾੜੀ ਮਾੜੀ ਤਾਪ ਜਾਗੀ ਫੇਰ ਆ।
ਤਾਪ ਜੁ ਮਾਤਾ ਵੱਲ ਲੱਗੀ ਉਡੀਕਦੀ
ਕੀ ਕੁਛ ਕਹਿਦੀ ਮਾਉਂ ਸੁਣਾਂ ਸੁ ਵਾਕ ਮੈਂ।
ਮੌਜ ਬਣ ਰਹੀ ਹੋਰ ਮਾਤਾ ਨਾਲ ਸੀ:
ਜਦ ਤੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹਾਲ ਸੁਣਨੇ ਸੀ ਲਗੀ,
ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਹਰਿਆਨ ਸਹਿਮੀ ਸੀ ਗਈ
ਸੁਣ ਸੁਣ ਅਗਲਾ ਹਾਲ ਜੁੜ ਗਈ ਅੰਦਰੇ,
ਨੇਤਰ ਹੋ ਗਏ ਬੰਦ ਚੁਪ-ਅਡੋਲ ਹੋ। ੭੦

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨੀਂਦ, ਹੁਈ ਬਿਹੋਸ ਜਾਂ,
ਹੈਸੀ ਲਗੀ ਸਮਾਧਿ ਜਾਂ ਸੀ ਲੈ ਹੁਈ,
ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਕਿਧਰੇ ਗੁੰਮ ਸੀ।
ਬੋਲੇ ਕੀਹ? ਤੇ ਕੌਣ? ਕਿਸਨੂੰ? ਕੀ ਕਹੇ?
ਲੈਣ ਲਗੀ ਸੀ ਅੰਤ ਪੁਤ੍ਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
ਬੈਠੀ ਆਪਾ ਰੋੜ੍ਹ ਵਿਚ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ।
ਸੁਣ ਸੁਣ ਪ੍ਰੇਮ-ਪ੍ਰਸੰਗ ਧੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਥੋਂ
ਚੜ੍ਹਿਆ ਰੰਗ ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾਲ ਚਲੁਲੜਾ;
ਆਪ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਰੰਗੀ ਸੀ ਗਈ।

ਮਾਨੋਂ ਬਚੜੀ ਮੂੰਹ ਸੋਮਾਂ ਖੁਲਿਆ, ੮੦
ਕੜ ਪਾਟਾ, ਜਲ ਜੋਰ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ,
ਮਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਅਜਾਣ ਰੁੜ੍ਹ ਪਈ ਬੇ ਵਸੀ,
ਸਕੀ ਨ ਆਪ ਸੰਭਾਲ, ਰੁੜ੍ਹਨੇ ਨਾ ਰੁਕੀ।
ਪ੍ਰੇਮ ਨਦੀ ਅਸਗਾਹ, ਘੁੰਮਣ ਘੋਰੀਆਂ
ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਨ ਅਪਾਰ, ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਣ ਨਾ,
ਪਰ ਇਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਲ "ਘੁੰਮਰਦਾਰ" ਹੈ;
"ਹਰਿਆਨੀ" ਹੈ ਨਾਮ ਉਸਦਾ ਆਖਦੇ।
ਏਸ ਘੁਮਾਟੀ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਜਾ ਪਈ:

ਬੰਮੁ ਨ ਸਕਦੀ ਬ੍ਰਿਤ ਏਥੇ ਆ ਵੜੀ,
ਨਿਕਲੀ ਨ ਸਕਦੀ ਆਪ ਘੁੰਮਰ ਖਾਂਵਦੀ,
ਨਿਕਲਨ ਨਹਿਰਨ ਅੰਤਿ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ, ੯੦

ਪਰ ਇਸਦੇ ਹੀ ਜੋਰ ਚੱਕਰ ਖਾਇਕੇ
ਗੁੰਮ ਗਈ ਫਿਰ ਹੋਇ ਵਿਚ ਵਿਸਮਾਦ ਦੇ ।
ਮਗਨ ਸੂਰਤ ਵਿਸਮਾਦ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ;
ਰਹੀ ਨ ਬਾਕੀ ਹੋਸ਼ ਬੋਲਣ ਵਾਲੜੀ
ਜੋ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਬੋਲ ਉੱਤਰ ਦੇਵਦੀ ।
ਧੀ ਦੀ ਸੂਰਤ ਜੁ ਸੀਗ ਉੱਤਰ ਸੁਣਨ ਦੀ
ਮੁੜ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਵੱਲ ਆਈ ਸੀਗ ਜੋ
ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਫੇਰ ਮੋੜਾ ਖਾ ਰਾਈ,
ਮੁੜ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਨੈਣੀਂ ਜਾ ਪਈ;—
ਨੈਣ ਹੁਏ ਰਸ ਲੀਨ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ ਦੇ । ੧੦੦

ਪਿਆ ਨਜ਼ਰ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਬੱਤੀ ਦਾ ਜਦੋਂ,
ਮਾਨੋਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਤਾਰੇ ਕੰਬਕੇ
ਲੱਗੇ ਰੂਪ ਵਟਾਣ ਡਰਦੇ ਮਾਰਿਆਂ,
ਰਹੇ ਨ ਚਿੱਟ ਚਟਾਕ, ਸੂਰਤ ਧਾਰਕੇ;
ਬਣਦੇ ਜਾਣ ਮਨੁਖ ਗੋਰੇ ਸੋਹਿਣੇ,
ਢੱਪੇ ਵੱਖ ਨ ਰੂਪ ਇੱਕੋ ਹੋ ਗਿਆ
ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸਰੂਪ, ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਤਦੋਂ ।
ਜਿਤ ਵਲ ਦੇਖੇ ਨਾਰ ਤਾਰਾ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਹੈ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਆਪ, ਸਾਰੇ ਆਪ ਹੈ;
ਹੈ ਫਿਰ ਅਨਿਕ ਅਨੇਕ ਇੱਕੋ ਫੇਰ ਹੈ: ੧੧੦

ਇਸ ਕੋਤਕ ਵਿਚਕਾਰ ਰਾਣੀ ਮਗਨ ਹੈ ।
ਪਥਰਾਏ ਸਨ ਨੈਣ ਦਰਸਨ ਲੱਗ ਕੇ,
ਭੁਲੀ ਏਨ੍ਹਾਂ ਜਾਚ ਝਮਕਣ ਵਾਲੜੀ,
ਖੁਲ੍ਹਣ ਮੀਟਣ ਛੁੱਟ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆ ।
ਮਾਨੋਂ ਅੱਖਾਂ ਬੋਹ ਖਾਧਾ ਸੈਂਮੁ ਸੀ:—
ਮੀਟਣ ਸੰਦੀ ਬਾਣ ਜਾਣ ਬਿਅੰਦਬੀ
ਉਹਲੇ ਹੋਇ ਨ ਜਾਇ ਪਯਾਰਾ ਅੱਖੀਓਂ ।
ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਬਾਤ ਸੱਚੀ ਏ ਕਹੀ:—
'ਜਾਂ ਦਿਸ ਆਵੇ ਮੀਤ ਅੱਖ ਨ ਝਮਕੀਏ,—
'ਮਤਾਂ ਝਮਕ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਮਝੇ ਪਯਾਰੂਆ: ੧੨੦

'ਕਸਰਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ੋਕ ਇਹਨੀਂ ਅਖੀਆਂ
'ਵਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਣ ਛੱਡੀ ਹੈ ਨਹੀਂ
'ਮਿਟਣ ਖੁਲ੍ਹਣ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਜੋ ਅਜੇ:
'ਅਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੈ ਹੋਸ਼ ਅਪਣੇ ਆਪ ਦੀ:
'ਹੋਈਆਂ ਨਾਂ ਮਦਹੋਸ਼ ਦਰਸਨ ਵਿੱਚ ਏ,
'ਭੁਲ ਨ ਸਕੀਆਂ ਆਪ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵੇਖ ਕੇ ।
'ਸੱਜਣ ਆਏ ਜੋਗ ਦਰ ਨਾ ਮੀਟੀਏ,
'ਬੂਹੇ ਖੋਲ੍ਹ ਚੁਪੱਟ ਅੰਦਰ ਸੱਦੀਏ:
'ਖੋਲ੍ਹਣ ਮੀਟਣ ਖੇਡ ਵਡੀ ਬਿਅੰਦਬੀ,
'ਕਦੀ ਨ ਕਰੀਏ ਏਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਆਰਿਓਂ !' ੧੩੦

ਰਾਜ ਕੋਰ ਸੀ ਆਪ ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਨਾਲੇ 'ਅੰਦਾਸ' ਸਰੂਪ—ਪ੍ਰੇਮ ਅਦਾਇਬੀ ।

ਲੋਹਾ ਪੈਕੇ ਅੱਗ ਹੁੰਦਾ ਅੱਗ ਹੈ,
ਰਾਣੀ ਪੈਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ;
ਅਦਬ ਚੜ੍ਹੀ ਸੀ ਪਾਣ ਓਸ ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ।
ਜਦ ਦੇਖਯਾ ਉਸ ਕੰਤ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਸਕੀ ਨ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਹੋ
ਰੱਖੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕਿਵਾੜ ਨੈਣਾਂ ਵਾਲੜੇ,
ਪੁਤਲੀ ਰੂਪ ਮਹੱਲ—ਸੀਸ ਮਹੱਲ ਜੋ
ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਆ ਲੰਘਾਇ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਨੂੰ; ੧੪੦
'ਦੇਖਣ-ਸ਼ਰਤੀ' ਰੂਪ ਪਲੰਘ ਸੁਹਾਵਣਾ
ਏਸ ਮਹਿਲ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਛਿਆ ਸੀ ਪਿਆ
ਕਰੀ ਵਿਛਾਈ ਸਾਫ ਉੱਤੇ ਖਿੱਚ ਦੀ,
ਉੱਤੇ ਲਿਆ ਬਿਠਾਲ ਆਏ ਕੰਤ ਨੂੰ ।
ਆਪਾ ਵਾਰ ਧਿਆਨ ਜੁੜਿਆ ਰਾਜ ਦਾ,
ਮਾਨੋਂ ਰਹੀ ਸਮਾਇ ਦਰਸਨ ਵਿੱਚ ਓ
ਹੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਪਿਆਰੇ ਰੋੜੀ:
ਪ੍ਰੇਮੀ, ਪਯਾਰਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਏ ਇੱਕ ਸੇ ।
ਇਸ ਬਿਧ ਵਿੱਚ ਪਰੇਮ ਮਾਨੋਂ ਪੁਤਲੀਆਂ
ਬਣੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਦੋਇ,— ਬਚੜੀ, ਅੰਬੜੀ । ੧੫੦

ਗਾਫਲ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੇਖ ਚੋਰੀ ਮਲਕੜੇ
ਬਾਕੀ ਜੋ ਸੀ ਰਾਤ ਤਿਕਲੀ ਜਾਂਵਦੀ;
ਲੈਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਨਾਲ ਅਪਨਾ ਮਾਨ ਬੀ:
ਚੁੱਪ, ਹਨੇਰਾ, ਸਾਂਤ, ਸੀਤ, ਸੁਹਾਉ ਬੀ,
ਭਿੰਨੀ ਭਿੰਨੀ ਮੌਜ ਭੋਲ ਵਹਾਰ ਦੀ,
ਰਹੀ ਜੁ ਅੰਬਰ ਛਾਇ ਸੁਹਣੀ ਸੁੰਦਤਾ,
ਜੋੜਨਹਾਰ ਇਕਾਂਤ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚਾਂਦਨੀ,
ਸਭ ਕੁਝ ਮੋਢੇ ਚੱਕ ਝਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ;
ਦਬੇ ਪੈਰ ਸਾਹ ਵੱਟ ਲੰਘੀ ਐਕੁਰਾਂ
ਪਤਾ ਨ ਲੱਗਾ ਮੁਲ ਜਾਂਦੀ ਦਾ ਕਿਸੇ । ੧੬੦

ਕਰਦਾ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਬਾਣਾਂ ਮਾਰਦਾ
ਪੂਰਬ ਰੁਖ ਤੋਂ ਸੂਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤੇਜ ਲੈ ।
ਸ਼ੋਰ ਪਿਆ ਚੋਫੇਰ ਰੋਲਾ ਮਚ ਗਿਆ,
ਪਰਵਿਰਤੀ ਨੇ ਘੋਰ ਲਿਆ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ।
ਪਸ਼ੂ, ਪੰਖੀ, ਮਾਨੁਖ ਲੱਗੇ ਸੱਭ ਹੀ
ਆਪੋ ਅਪਣੀ ਰਾਹ— ਬਿਤੀਆਂ ਖਿੰਡੀਆਂ ।
ਸਾਧ ਬਿ ਛੱਡ ਸਮਾਧ ਦੇਹੀ ਕੰਮ ਨੂੰ
ਲੱਗੇ ਕਰਨੇ 'ਸੁੱਖ— ਦੇਹੀ' ਵਾਸਤੇ ।
ਸੂਰਜ ਵੈਰੀ ਠੀਕ ਚਿੱਤ ਇਕਾਗ੍ਰ ਦਾ
ਦੇਵੇ ਬਿਰਤਿ ਖਿੰਡਾਇ ਕਿਰਨਾਂ ਵਾਕੂਰੇ: ੧੭੦
ਜਦੋਂ ਆਣ ਅਸਮਾਨ ਦਰਸਨ ਦੇਵਦਾ ।
ਸੋ ਇਸ ਤਿੱਖੇ ਬਾਣ ਮਾਰੇ ਮੈਲ ਤੇ,
ਚਿੱਤੀ ਬਿੱਤਿ ਹਿਲਾਇ ਰਾਣੀ ਦੀ ਜੁਤੀ ।
ਅੱਖਾਂ ਖਾਇ ਝਮੱਕ ਮਿਟ ਮਿਟ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ,
ਆਈ ਅਪਣੀ ਹੋਸ਼, ਦਰਸਨ ਉੱਡਿਆ ।
ਉੱਧਰ ਲੱਗੇ ਬਾਣ ਤਿੱਖੇ ਨੇਜਿਓਂ
ਸੀਨੇ ਮਾਤਾ ਵਿੱਚ ਗਗਨੀ ਸੂਰ ਦੇ

ਲੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰੋਇ ਮਾਤਾ ਬਿੱਤਿ ਨੂੰ,
ਬਿਚ ਕਢ ਆਂਦਾ ਪਾਰ ਉਸ ਵਿਸਮਾਦ ਤੋਂ।
ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੀਝ ਫੇਰਨ ਸਾਰਝੇ: ੧੮੦

ਤੱਕੇ ਹੋ ਹਰਿਆਨ: ਹੈ ਕੀ ਹੋਇਆ ?
ਹਰਿਆਨੀ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਖੋਲ੍ਹਰ ਘੱਤਿਆ।
ਤਦ ਸੂਰਜ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਹਟੀ ਹਰਾਨਗੀ;
ਲੀਤਾ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲ ਰਾਣੀ ਮਾਉਂ ਨੂੰ:
ਬੋਲੀ ਧੀ ਵੱਲ ਤੱਕ: 'ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਹੈ,
'ਸੂਰਜ ਕਿੱਡਾ, ਦੇਖ, ਉੱਚਾ ਆ ਗਿਆ।
'ਏ ਕੀ ਆਹੀ ਰਾਤ ? ਇੱਕ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਸੀ;
'ਨਕਾ ਨੱਕ ਭਰਪੂਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
'ਠਲੀਓਂ ਜਿਵੇਂ ਜਹਾਜ਼ ਨਿੱਲੇ, ਨੀਰ ਨੂੰ,
'ਤੂੰ ਸੋ ਤਾਰੂ ਪਾਣ ਲਈਆਂ ਤਾਰੀਆਂ ੧੮੦

ਜ਼ੋਰੇ ਲਾਇਓਂ ਈ ਰੱਜ ਦੁਭੀਆਂ ਮਾਰਕੇ,
'ਲੀਤੀ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਡੁੱਬ ਉਚਾਣ ਦੀ।
'ਮੈਂ ਮਨਤਾਰੂ ਹਾਇ ਨਿਲ ਨ ਜਾਣਦੀ,
'ਰਹੀ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠ ਤੇਨੂੰ ਵੇਖਦੀ।
'ਵੇਖ ਵੇਖ ਡਰ ਆਇ ਤਰਦਿਆਂ ਤੁੱਧ ਨੂੰ,
'ਤੂੰ ਤਰਦੀ ਨ ਡਰੋਂਦਿ, ਤਕਦੀ ਮੈਂ ਡਰਾਂ,
'ਹੋ ਹਰਾਨ, ਤੇ ਡੁੱਬ ਬੈਠੀ ਤੀਰ ਤੇ
'ਡੁੱਬੀ ਸੁੱਕੇ ਬਾਉਂ ਹੋਸ਼ ਨ ਮੈਂ ਰਹੀ।
'ਸਿੱਖੜਾ ਲੱਗੀ ਦੇਣ ਸਾਂ ਮੈਂ ਤੁੱਧ ਨੂੰ
'ਕੁੜ੍ਹ ਗਈ ਨਾਲੇ ਆਪ ਅੰਬੜ, ਬੱਚੀਏ ! ੨੦੦

'ਚਲ ਚਲੀਏ ਹੁਣ ਹੋਣ ਵਿਚ ਰਣਵਾਸ ਦੇ।
'ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਹਾਇ ਭੁਖ ਤਿਖ ਝਾਗਦੀ
'ਰਹੀ ਉਨੀਂਦਯਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਲਾਡਲੀ,
'ਚੱਲ ਹੁਣ ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲੀੜੇ ਲੈ ਵਟਾ,
'ਕੁਝ ਮੂੰਹ ਪਾ ਲੈ ਅੰਨ, ਫਿਰ ਕੁਛ ਨੀਂਦ ਲੈ;
'ਹੋਲਾ ਹੋਇ ਸਰੀਰ ਐਦਾਂ ਜਾਵਸੀ।
'ਤਦ ਕੁਛ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਕਰ ਕੰਮ ਲੈ।
ਸੁਣ ਮਾਤਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਉੱਠੀ ਸੋਹਿਲੀ
ਧਰ ਮੋਵੇ-ਮਾਂ ਹੱਥ ਚੁਪਕੇ ਤੁਰ ਪਈ।
ਰਸਤੇ ਮਿਲਿਆ ਦਾਸ ਅੱਗੋਂ ਆਉਂਦਾ ੨੧੦

ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭੋਤ ਜਿਸ ਮਾਲੂਮ ਸੀ;
ਰਾਣੀ ਦੇਖ, ਪ੍ਰਣਾਮ ਕੀਤੀ ਓਸ ਨੇ,
ਰਾਣੀ ਸੈਨਤ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਆਗਿਆ:
ਉਸਨੇ ਮਤਲਬ ਤਾੜ ਉੱਤੇ ਜਾਇਕੇ
ਸਭ ਕੁਝ ਲਿਆ ਸਮੇਟ, ਬਹੁ ਸਿਰ ਸਾਂਭਿਆ,
ਕੁੰਡੇ ਜੰਦੇ ਮਾਰ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਗਿਆ।
ਰਾਣੀ ਉਤਰੀ ਹੇਠ ਮਹਿਲਾਂ ਉੱਪਰੋਂ,
ਕੋਲੀ ਬਾਂਦੀਆਂ ਸੱਭ ਵਿੱਚ ਦਲਾਨ ਦੇ
ਖੜੀਆਂ ਸਨ ਜੁ ਉਦਾਸ, ਦੇਖ ਹਰਾਨੀਆਂ,
ਹੋ ਬਿਹਬਲ ਹਿਤ ਨਾਲ ਪੈਰੀਂ ਡਿੱਗੀਆਂ। ੨੨੦
ਮਾਤਾ ਦੇਇ ਪਿਆਰ ਐਦਾਂ ਆਖਿਆ—

'ਰਾਣੀ ਸੀ ਧੁਰ ਛੱਤ ਬੈਠੀ ਰਾਤ ਨੂੰ,
'ਸਿਮਰਣ ਸਾਈਂ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਦਹੋਸ਼ ਸੀ:
'ਐਸਾ ਸੀਗਾ ਸੁਾਦ ਓਥੇ ਛਾਇਆ;
'ਓਥੇ ਲੱਭੀ ਜਾਇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਮੈਂ
'ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਉਸ ਬਾਉਂ ਰਹੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ
'ਸੁਾਦ ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ, ਹੇਠ ਨ ਆਈਆਂ।
'ਮਬਰਦਾਰ ! ਏ ਸੋਦਿ ਨਿਕਲੇ ਬਾਰੂ ਨਾ,
'ਬੰਦ ਕਲੀ ਦੀ ਗੰਧ ਵਾਕਰ ਸਾਂਭਣੀ
'ਅਪਨੇ ਸੀਨਯਾਂ ਵਿੱਚ ਨੀਕ ਸੰਭਾਲਕੇ ! ੨੩੦
ਦੇਂਦੀ ਆਗਯਾ ਦੇਹ ਮਾਤਾ ਜਾ ਵੜੀ,
ਲੋਕੇ ਧੀ ਨੂੰ ਨਾਲ, ਧੌਲਰ ਆਪਣੇ

ਬਾਗ਼

ਬਾਗ਼ ਅਜਾਇਬ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜ ਦੇ
ਲਾਯਾ ਹੈਸੀ ਆਪ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ।
ਘਾਟੀ ਸੀ ਰਮਣੀਕ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦਾਉ ਤੇ,
ਇਸਦੀ ਢਾਲ ਵਿਚਾਲ ਪੱਧਰ ਬਾਉਂ ਸੀ,
ਜਿੱਥੋਂ ਪਾਣੀ ਰੋਅ ਸੀ ਇਕ ਲੰਘਦੀ।
ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਸਾਫ਼ ਚਸਮੇ ਦੂਰ ਤੋਂ
ਫੁੱਟ ਨਿਕਲਦਾ ਆਇ, ਅੱਗੇ ਜਾਵਦਾ।
ਦੱਖਣ ਦੀ ਧੁਪ ਤੇਜ਼ ਏਥੇ ਲੱਗਦੀ।
ਫਲ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾਰ ਬੂਟੇ ਲਾਇਕੇ
ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਣਕ ਦਾਰ ਕੀਤਾ ਸੋਹਣਾ: ੧੦
ਮਰੂਆ, ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ, ਨਾਲ ਰਵੇਲ ਸੀ,
ਸੋਨ-ਜੁਹੀ ਤੇ ਸੇਤ, ਚੰਬਾ, ਮੋਗਰਾ,
ਕਈ ਗੁਲਾਬ ਅਜੇਬ ਮੁਸਕਾਂ ਮਾਰਵੇਂ:
ਰਤਨ ਜੋਤ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਂਤੋਂ ਭਾਂਤ ਦੇ
ਸੁਹਣੇ ਸੂਰਤ ਦਾਰ ਲਾਏ ਬੂਟੜੇ।
ਨਾਲ ਬਹਾਰੀ ਫੁੱਲ ਹਰ ਹਰ ਰੁੱਤ ਦੇ
ਕਯਾਰੀਆਂ ਗਮਲਯਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਏ ਜਾਵਦੇ,
ਮਹਕਯਾ ਰਹਿੰਦਾ ਖੂਬ ਸੰਦਰ ਬਾਗ਼ ਦੇ
ਸੀ ਛੋਟਾ ਪਰ ਡੋਲ ਚੰਗੀ ਸੀ ਬਣੀ।
ਤਖਤ ਸੀਰੇ ਚਾਰ ਇਸਦੇ ਵੱਖਰੇ ੨੦
ਮਿਲੇ ਨਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਪੌੜੀਆਂ ਵਾਂਗਰੇ।
ਪਾਣੀ ਜੋ ਉਸ ਰੋਅ ਲੰਘਦਾ ਪਾਸ ਤੋਂ
ਲੀਤਾ ਸੀ ਵਿਚ ਬਾਗ਼ ਕੁਲੁ ਬਨਾਇਕੇ;
ਇਹ ਨਾਲੀ ਦੇ ਰਾਹ ਜਾਇ ਫਹਾਰਿਆਂ
ਵਿਚ, ਚੜ੍ਹ ਉੱਚਾ ਹੋਇ ਫਹਬਰ ਲਾਵਦਾ:
ਨਾਲੇ ਜਾਵੇ ਬਾਗ਼ ਆਡਾਂ ਹੋ ਕਈ,
ਫਿਰਦਾ ਸਾਰੇ ਬਾਗ਼ ਸਿੱਜੇ ਬੂਟਿਆਂ।
ਬਰਫੀ ਚਸਮਯੋਂ ਆਇ ਸੁਥਰਾ ਨੀਰੋਂ ਦੇ,
ਚਿੱਟਾ, ਮਿੱਠਾ, ਸਾਫ਼, ਨੰਦਾ, ਚਮਕਦਾ
ਰੋਰ ਵਹਾਰੇ ਏਹ ਪਾਲੇ ਬਾਗ਼ ਨੂੰ। ੩੦

ਇਸ ਪਾਣੀ ਦਾ ਇੱਕ ਕੋਤਕ ਵੇਖਣਾ:
ਉੱਪਰ ਉੱਚੀ ਥਾਉਂ ਚੋਟੀ ਵੱਖਿਆਂ:
ਗਿਆ ਜੀਉਰਦਾ ਵਿੱਚ ਪਰਬਤ ਅੰਦਰ;
ਅੰਦ੍ਰੇ ਅੰਦਰ ਜਾਇ ਲਹਿੰਦਾ ਹੇਠ ਨੂੰ;
ਅਤਿ ਨਿਮ੍ਰਤ ਇਉਂ ਹੋਇ ਨੀਵੀਂ ਥਾਉਂ ਤੋਂ
ਚਸਮਾ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਹੋਕੇ ਫੁੱਟਿਆ।
ਉੱਥੋਂ ਤੁਰਿਆ ਨੀਰ ਨੀਵੀਂ ਢਾਲ ਨੂੰ:-
ਭਰਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਉਮੰਗ ਟੋਲਨ ਪਯਾਰਿਆਂ,
ਸਜਨਾਂ ਦੀ ਨਿਤ ਟੋਲ ਕਰਦਾ ਜਾਂਵਦਾ
ਅੱਪੜਿਆ ਵਿੱਚ ਬਾਗ਼, - ਲੱਭੇ ਪਯਾਰਿਆਂ। ੪੦

ਹੋ ਬਿਹਬਲ ਹਿਤ ਨਾਲ ਆਡੀਂ ਦੋੜਦਾ,
ਦੇਖ ਬੂਟਿਆਂ ਫੇਰ ਕਾਲ੍ਹਾ ਹੋਇਕੇ
ਚੁੰਮਦਾ ਓਨ੍ਹਾਂ ਪੈਰ ਪੈਰੀਂ ਲੱਗ ਕੇ;
ਕਰ ਕਰ ਲਾਡ ਪਿਆਰ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਹੋਵਦਾ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਲੱਗੇ ਵੱਧ ਪੈਰੀਂ ਸੱਜਣਾਂ
ਬਿਓਂਤਿਉਂ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲ ਜਾਂਦਾ ਵਾਰਨੇ,
ਫੇਰ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ
ਚਾਹੇ ਜਾਉਂ ਸਮਾਇ ਵਿਛੜਾਂ ਨਾਂ ਕਦੇ,
ਵਾਰਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਇਹਨਾਂ ਉੱਪਰੋਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਾਤਰੇ ਆਪ ਆਯਾ ਅੰਬਰੋਂ ੫੦

‘ਮੁਲ ਨ ਵਿਕਦਾ ਪ੍ਰੇਮ’ ਸਜਾਣੇ ਆਖਦੇ:
ਦੋਲਤ, ਜਾਨ ਨ ਮਾਲ ਕੀਮਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,—
ਮੁਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਰ ਨ ਮੁਲ ਹੈ।
ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿੰਨ੍ਹ ਹੀਰਾ ਹੀ ਸਕੇ
ਤਿਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਆਪ ਵਿਹਾਝਦਾ।
ਸੋ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਐਸਾ ਸੱਚ ਦਾ
ਦੇਖ ਬੂਟਿਆਂ ਜੋਸ਼ ਉੱਠੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
—ਮੁੱਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬੂਟੇ ਪਾਉਂਦੇ।
ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚਣ ਨੀਰ ਨੂੰ,
ਲੈਂਦੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇ ਸੀਨੇ ਆਪਣੇ, ੫੦

ਰਗ ਰਗ ਰੇਸ਼ੇ ਵਿਚ ਅਪਨੀ ਦੇਹ ਦੇ
ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਚੋਟੀ ਤੀਕ ਨੀਰ ਸਮਾਉਂਦੇ;—
ਫਲ ਫਲ ਡਾਲੀ ਪੱਤ ਲੈਕੇ ਮੀਤ ਨੂੰ
ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਕਰਦੇ, ਇੱਕ ਹੋ:
ਇੱਕੁਰ ਹੋ ਤਦਰੂਪ ਪਯਾਰੇ ਵਰਤਦੇ।
ਵਾਹ ਵਾ ! ਹੋਯਾ ਮੇਲ ਸਜਨਾਂ ਦਾ, ਸੁਣੇ !
ਪਾਣੀ ਵਾਰੀ ਜਿੰਦ ਗੁਆ ਆਪ ਨੂੰ,
ਛਡਿਆ ਮਾਨ ‘ਪਮਾਨ ਧਾਰੀ ਨਿਮ੍ਰਤਾ,
ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਾ ਆਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪਣੇ,
ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇ ਵਾਰੇ ਆਪ ਨੂੰ:— ੬੦

ਮਾਨੋਂ ਮੋਇਆ ਮੌਤ ਮਰਨੋਂ ਪਹਿਲਿਓਂ।
ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਮਰਕੇ ਨੀਰ ਜਦੋਂ ਦਿਖਾਇਆਂ
ਤਦ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਆਪ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਲਿਆ,
ਲਿਆ ਮਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਅਪਨੇ ਵਿੱਚ ਸੀ,—
ਅਪਨੇ ਵਿਚ ਸਰੂਪ ਉਸਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ,

ਹਰ ਐਂਗ ਅਪਨੇ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਧਾਰਿਆ,
ਇਸਤੋਂ ਭਾਰੀ ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਵੱਧ ਏ:
ਇੰਨਾ ਲਿਆ ਨਵਾਜ਼ ਸਰਨੀਂ ਆਇ ਨੂੰ
ਜਿੰਦ ਅਪਨੀ ਦੀ ਜਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਨਾ ਲਿਆ।
ਪਹਿਲੇ ਜੋ ਸੀ ਦਾਸ ਹੁਣ ਓ ਜਿੰਦ ਹੈ: ੮੦

ਰਿਹਾ ਸਰੂਪ ਸਮਾਇ ਰੂਪ ਅਭੇਦ ਹੈ:
ਹੁਣ ਹੋਇਆ, ਹਾਂ ਨੀਰ ਜੀਵਨ ਬੂਟਿਆਂ।
ਇੱਕੁਰ ਪਯਾਰੇ ਦਾਸ ਮਰਕੇ ਜੀਵਦੇ,
ਸਾਈਂ ਲਏ ਬਣਾਇ ਜੀਵਨ ਆਪਣੇ।
ਸਾਈ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਐਕੁਰ ਆਖਦਾ :-

ਮੈਂ ਗੁਨ ਬੰਧ ਸਗਲ ਕੀ ਜੀਵਨ
ਮੇਰੀ ਜੀਵਨ ਮੇਰੇ ਦਾਸ ॥

[ਸਾਰੰਗ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ

ਇਸਦਾ ਸੱਚਾ ਭਾਵ ਜਲ ਤੇ ਬੂਟਿਆਂ
ਕੈਸਾ ਸੁੰਦਰ ਸਾਫ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਖਾਇਆ।
ਸਾਈਂ ਜੀਵਨ ਆਪ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦਾ,
ਪਰ ਜੋ ਸਾਈ-ਦਾਸ ਸ਼ਰਨ ਸਮਾਂਵਦੇ ੯੦

ਸਾਈਂ ਅਪਣੀ ਜਿੰਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਨਾਂਵਦਾ।
ਏਸ ਬਾਗ ਵਿਚਕਾਰ ਤਖਤੇ ਦੂਸਰੇ
ਨਿੱਕਾ ਸੀ ਇੱਕ ਹੋਜ਼ ਸਣੇ ਫੁਹਾਰਿਆਂ
ਲਹਿਲਹਿ ਛਹਿਬਰ ਨਾਲ ਜੋ ਸੀ ਪੈ ਰਿਹਾ।
ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਸੁਡੋਲ ਕੰਡੇ ਏਸ ਦੇ
ਦੋ ਛੱਤੀ ‘ਵਾਦਾਰ ਫਖਦੀ ਸੀ ਖਤੀ !
ਪੰਛੀ ਕਰਦੇ ਕੇਲ ਕੰਢੇ ਹੋਜ਼ ਆ,
—ਬਗਲੇ, ਸਾਰਸ, ਹੰਸ, ਮਘ, ਮੁਰਗਾਬੀਆਂ,
ਕੁਛ ਰੱਖੇ ਸਨ ਪਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਗ ਦੇ:—
ਬੱਤਰ, ਸਾਹ ਸੁਪੇਦ ਕਈ ਕੁ ਭਾਂਤ ਦੀ। ੧੦੦

ਇਕ ਦਿਨ ਆਯਾ ਦੋੜ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਤੋਂ
ਲੋਢਾ ਪਹਿਰ ਸੁਜਾਨ, ਆ ਕੇ ਆਖਦਾ:-
“ਪਲੋ ਪਲੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੂਰਜ ਛੱਪਸੀ।”
ਸੁਣ ਇਹ ਮਾੜੀ ਸੋਅ ਧੁੱਪ ਵਿਆਕੁਲੀ,
ਦੋੜੀ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਮਗਰੇ ਕੰਤ ਦੇ,
ਪਹੁੰਚੀ ਪੱਛਮ ਜਾਇ ਸਹਿਮੀ ਓਦਰੀ,
ਛਿਪੀ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਨੋਂ ਹੋ ਸਤੀ।
ਸੂਰਜ ਜਦੋਂ ਛਿਪ ਜਾਇ ਪੱਛਮ ਜਾ ਦਿਸ਼ਾ,
ਰੇਲਾ ਤੇ ਘਬਰਾਇ ਬੀ ਛਿਪ ਜਾਂਵਦੇ,
ਪੀਂਘ ਹੋਇ ਜਿਉਂ ਲੋਪ ਬੱਦਲ ਉੱਡਿਆਂ। ੧੧੦

ਜਦ ਸੂਰਜ ਤੇ ਧੁੱਪ ਲਹਿੰਦੇ ਜਾ ਛਿਪੇ
‘ਪਹੁ’ ਆ ਨਿਕਲੀ ਫੇਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਹੈ,
ਜਿਸਨੂੰ ਕਈ ਦਨਾਇ ਕਹਿਣ ‘ਦੁਸਾਂਝ’ ਹੈ:
ਇਸਨੂੰ “ਉਸਾ” ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਡਤ ਆਖਦੇ,
ਦੋ ਵੇਲੇ ਦੀਦਾਰ ਹੈ ਦੋ ਦੋਵਦੀ।
ਏ ਸ਼ਰਮੀਲੀ ਨਾਰ, ਚਿਟੀ, ਸੋਹਿਣੀ

ਜਦ ਬੀਤੇ ਹੈ ਰਾਤ ਨਿਕਲੇ ਹੈ ਤਦੋਂ,—
ਨਾਂ ਸੂਰਜ ਨਾਂ ਚੰਦ ਤਾਰੇ ਹੋਣ ਨਾਂ
ਤਦ ਚੁਕਦੀ ਏ ਘੁੰਡ ਦਰਸ ਦਿਖਾਂਵਦੀ ।
ਕੈਸਾ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਰੂਪ ਇਸਦਾ ਸੋਹਣਾ, ੧੨੦
ਮੋਹੇ ਜੋਗੀ, ਸੰਤ, ਮੋਹੇ ਦੇਵਤੇ,
ਪਸ਼ੂ, ਪੰਖੀ, ਮਾਨੁੱਖ ਤਕ ਇਸ ਰੀਝਦੇ ।
ਸੀਤਲ ਇਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਿੱਠਾ ਚਾਨਣਾ,—
ਕਹੇ ਗੁਲਾਬੀ ਕਾਲ ਸਮਾਂ ਸੁਹਾਵਣਾ ।
ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਤਦ ਤਕ ਹੀ ਰਹੇ
ਜਦ ਤਕ ਸੂਰਜ ਆਇ ਚੜ੍ਹੇ ਨ ਪੂਰਬੋਂ,
ਸ਼ਰਮੀਲੀ ਏ ਨਾਰ ਤਾਂ ਲੁਕ ਜਾਂਵਦੀ ।
ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਵਦੀ:
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਓਟ ਲਕ ਦਿਨ ਕਟਦੀ !
ਲੋਢੇ ਪਹਿਰੇ ਬਾਦ ਸੂਰਜ ਜਾਂ ਛਿਪੇ ੧੩੦

ਪੜਦਾ ਸਭ ਵਲੋਟੇ ਤਿੱਖੇ ਤੇਜ ਦਾ,
ਉਸਾ ਚੁਕੇਂਦੀ ਘੁੰਡ —ਰੂਪ ਦਿਖਾਂਵਦੀ ।
ਗਰਮੀ, ਘਾਬਰ, ਧੱਪ ਤਿਲਕਣ ਸੋਰ ਜਾਂ
ਸ਼ਾਂਤ ਮਈ ਇਸ ਪੈਰ ਟਿਕਦੇ ਆਣਕੇ,
ਛਾ ਜਾਂਦੀ ਸਭ ਦੇਸ ਮਲਕਤਿ ਆਇਕੋ:-
ਬਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਹਿਆਉ ਫੁੱਲਾਂ ਉੱਪਰੇ,
ਰੜੇ ਮਦਾਨੀ ਸਾਫ ਡੇਰੇ ਲਾਉ ਦੀਂ,
ਛੰਭਾਂ, ਨਦੀ, ਤਲਾਉ, ਕੂਲਾਂ, ਨਾਲਿਆਂ,
ਧਰਕੇ ਕੂਲੇ ਪੈਰ ਜਾਇ ਬਿਰਾਜ ਹੈ ।
ਜੈਸਾ ਮਿੱਠਾ ਸਾਫ ਚਾਨਣ ਏਸ ਦਾ, ੧੪੦

ਜੈਸਾ ਕਾਈਓਂ ਸਾਫ ਨਿਰਮਲ ਹੋਂਵਦਾ
ਐਸਾ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਦਾ ਨਾ ਚਾਨਣਾ,—
ਪਰਛਾਵੇਂ ਦਾ ਰੂਪ ਮੇਲਾ 'ਘੁਸਮੁਸਾ'
ਇਸ ਚਾਨਣ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ।
ਚੰਦ ਸੂਰ ਦੇ ਨੂਰ ਵਿਚ ਗੁਣ ਏ ਨਹੀਂ ।
ਨੂਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦਿੱਸੇ ਸਾਫ ਹੈ
ਪਰਛਾਵੇਂ ਦਾ ਰੂਪ ਕਾਲਾ ਮੈਲੜਾ ।
ਫਿਰ ਹੈ 'ਉਸਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਰ ਉਪਕਾਰੀਆ,—
ਦੇਵੇਂ ਕੰਮ ਛੁਡਾਇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ,
ਅਪਣੀ ਵੱਲੇ ਖਿੱਤ ਮੋਹੇ ਸਾਰਿਆਂ । ੧੫੦

ਇਸ ਦੀ ਲੈਣ ਬਹਾਰ ਲੋਕੀਂ ਜਾਂਵਦੇ
ਘਰ ਅਰ ਕੰਮਾਂ ਤਯਾਗ ਨਗਰੋਂ ਬਾਹਰੇ;
ਬਾਗ਼, ਬਗੀਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮਦਾਨੀਆਂ,
ਨਹਿਰਾਂ ਕੰਢੇ ਜਾਇ ਸੈਲਾਂ ਮਾਣਦੇ:
ਦੇਖਣ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਕੁਦਰਤ ਜੋ ਰਚੀ
"ਪਹੁ" ਦਾਪਾਇ ਸੁਹਾਉ ਬਣ ਬਣ ਪੈ ਰਹੀ,
ਰਾਤ ਦੁਪਹਿਰੇ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਨਾ ਭਾਂਵਦੀ
ਅੱਖਾਂ ਤਾਂਦੀ ਮੋਹ ਹੁਣ ਹੈ ਲੋਂਵਦੀ ।
ਓਹੋ ਨਦੀ, ਤਲਾਉ, ਬੂਟੇ, ਬਿੰਡ ਓ,
ਓਹੋ ਬਾਗ਼; ਬਹਾਰ ਦਿਨੇ ਤਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ੧੬੦
ਮਨ ਨੂੰ ਸਕੇ ਨ ਮੋਹ, ਹੁਣ ਹਨ ਖਿੱਚਦੇ,

ਸੋਭਾ ਇਸਦੀ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸੋਹਿਣੇ ।
ਸ਼ਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਜੋਗ ਜਗਤ ਪਿਆਰਦਾ ।
'ਪਹੁ' ਸ਼ਰਮੀਲੀ ਨਾਰ ਜਚ ਜਚ ਆਂਵਦੀ,
ਇੱਸੇ ਕਰਕੇ ਪਯਾਰ ਸਾਰੇ ਏਸ ਨੂੰ
ਕਰਦੇ ਹੱਦੋ ਬਾਰੁ ਕਦਰਾਂ ਪਾਂਵਦੇ ।
ਸੰਭ ਸਵੇਰੇ ਦੋਇ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਹੀ
ਉਸਾ ਆਇ ਦੀਦਾਰ ਹੈਵੇ ਦੋਂਵਦੀ,
ਸੋਰ, ਭਜਨ ਦਾ ਲੋਕ ਜਾਣਨ ਹੈ ਸਮਾਂ ।
'ਪਹੁ' ਸ਼ਰਮਾਕਲ ਦੇਖ ਆਈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ੧੭੦

ਕਹਿੰਦੀ ਮਨ ਨੂੰ: 'ਉਠ ਨਿਤ ਦੇ ਸੋਗੀਆ !
'ਦਰਸਨ ਪਯਾਰਾ ਦੇਖ ਦਰਸਨ ਲੈ ਵਿਖੇ
'ਗਿਓ' ਨ ਤਦੋਂ ਸਮਾਇ, ਰਹਗਿਉਂ ਜੀਵਦਾ ।
'ਇਸ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੁਾਦ ਲੈ ਹੁਣ, ਕੁੱਠਿਆ !
'ਝਾਗ ਬਿਰੋਂ ਦੀ ਨੈਂਦਿ ਸੱਲ ਵਿਯੋਗ ਦੇ:
'ਵਿੱਛੜ ਪਯਾਰੇ ਨਾਲ ਰਿਹੋਂ ਜੁ ਜੀਵਦਾ,
'ਤਾਹੀਓਂ ਹੀ ਏ ਦੁੱਖ, ਪੈ ਗਏ ਝੱਲਣੇ ।
'ਰਾਤ ਬਿਤੇ ਪਰਭਾਤ ਆਵੇ ਹੈ ਉਸਾ,
ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ, ਢਲ ਫੇਰ ਲੋਢਾ ਆਂਵਦਾ;
'ਆਵੇ ਉਸਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਆਵੇ ਫੇਰ ਹੈ ੧੮੦
'ਟਿੱਡਾ ਵਾਲਾ ਗੇੜ ਆ ਜਾ ਹੈ ਰਿਹਾ;
'ਕਾਲ-ਗੇੜ ਬਿਨ ਕੰਤ ਵਗਦਾ ਸੱਖਣਾ,
'ਫੋਕਾ ਵਗਦਾ ਕਾਲ ਕੰਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ।
'ਕੀਹ ਹੁਣ ਉਮਰਾ ਤੀਕ ਐਕੁਰ ਸੱਖਣਾ
'ਬੀਤੇ ਗਾ ਇਹ ਕਾਲ ਮੇਰਾ ਰੋਂਦਿਆਂ ?
'ਕੀ ਹੁਣ ਇਕੋ ਮੌਤ ਉਤੋਂ ਆਇ ਕੇ
'ਛੁਟਕਾਰਾਂ ਦੇ, ਖੋਲ੍ਹ ਜੀਵਨ ਪਿੰਜਰਾ,-
'ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਮੌਤ ਇੱਕੋ ਰਹਿ ਗਈ ?
'ਹਾਇ ਨਿਰਾਸਾ ਭੈਣ ! ਮੈਂਥੋਂ ਦੂਕ ਹੋ । ੧੯੦

'ਹਾ ਹਾ, ਰਿਦਾ ਨ ਤੋੜ ਕੌਤਕ ਹਾਰੀਏ !
'ਹੈਂ ! ਨ ਮਿਲਸੀ ਕੰਤ ? ਪਰਲੋਂ ਤੀਕ ਮੈਂ ?
'ਨਾ ਮਿਲਸੀ ? ਹਾ ਹਾਇ, ਹਾ ਹਾ ! ਨਾ ਮਿਲ੍ਹ ?
'ਮਿਲ ਮਿਲ ਆ ਮਿਲ ਕੰਤ ਔਗਣਹਾਰ ਨੂੰ !"
ਹੈਂ ਬਿਹਬਲ, ਘਬਰਾਇ ਖਾਕੇ ਉੱਠਿਆ,
ਮਹਲ ਪਿਛਾੜੀ ਰਾਹ 'ਕਲਮਕੱਲਤੀ,
ਗਈ ਮਲਕਤੋਂ ਟੋਰ ਟੁਰਦੀ ਬਾਗ ਨੂੰ,
'ਦੇਖੋ 'ਪਹੁ' ਪਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਖਿਲਾਰਿਆ,
ਉਪਬਨ ਜੋਬਨ ਵਿੱਚ ਬਨ ਬਨ ਪੈ ਰਿਹਾ,
'ਉਸਾ' ਓਸਨੂੰ ਰੂਪ ਨਵਾਂ ਚੜ੍ਹਾਇਆ । ੨੦੦

ਚਲੇ ਲਡਿਕੜੀ ਪੌਣ ਕਰਿ ਅਟਖੇਲੀਆਂ
ਪੱਤਯਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ, ਸੀਤਲ ਮਿੱਠਤੀ ।
ਦੂਜੇ ਤਖਤੋਂ ਜਾਇ, ਤਖਲ ਜੁ ਸੀ ਪਿਆ
ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਵਿਚਾਲ ਉਸ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ
ਭਰਿਆ ਠੰਡਾ ਸਾਹ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ ।
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਹਾ, ਹਾ, ਹਾਇ! ਫਿਰਦਾ ਸੀ ਕਦੀ
'ਮੇਰਾ ਪਯਾਰਾ ਕੰਤ ਏਸੇ ਥਾਉਂ ਤੇ:

'ਭੈ ਦਾਇਕ ਹੋ ਮੌਤ ਭਾਸੇ ਪਾਪੀਆਂ,
ਬੁਹਜਾਂ ਨੂੰ ਭੈ ਦੇਇ ਬਿੱਲੀ ਜਿੱਕਰਾਂ,
ਕਰਦੀ ਬੁਹਜਾਂ ਘਾਤ ਮੂੰਹ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੈ
'ਓਸੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਨਾਲ ਪਕੜ ਬਿਲੁੰਗੜੇ
'ਕੁੰਛੜ ਵਾਂਗ ਚੱਕ ਫਿਰਦੀ ਦੇਖੀਏ,
'ਅਜਾ ਨ ਲੱਗਣ ਦੇਇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਰਤੀ ।
'ਤਿਵੇਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਜੋਗ ਮੌਤ ਪੁਚਾਂਵਦੀ
'ਇਸ ਲੋਕੋਂ ਹੈ ਪਾਰ ਬਿਨ ਦੁਖ ਦਿੱਤਿਆ, ੨੨੦

'ਡਰਦੇ ਤਾਂਤੇ ਨਾਹਿ ਗੁਰਮੁਖ ਓਸ ਤੋਂ ।
'ਪਾਪੀ ਆਖਣ, ਹਾਇ ! ਮੌਤ ਵਿਛੋੜਸੀ,
'ਧਰਮੀ ਆਖਣ 'ਏਹ ਰੱਬੀ ਹੈ ਰਜਾ,
'ਮੌਤ ਨ ਬੁਰੀ ਬੁਲਾਇ, ਘੱਲੀ ਆਵਦੀ ।
'ਧਰਮੀ ਚੱਖਣ ਮੌਤ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ,
'ਜੀਉਂਦੇ ਮਰ ਕੇ ਫੇਰ ਜੀਵਨ ਪਾਂਵਦੇ
'ਇਹ ਨਿਸਚਾਸੀ, ਮਾਉਂ ! ਮੈਂ ਸਿਰਤਾਜ ਦਾ ।
'ਏਸ ਕਜੇਸੇ ਨਾਲ ਮੇਲੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ,
'ਛਾਣੀ ਸੱਚੋਂ ਝੂਠ, ਤੱਤ ਨਿਤਾਰ ਲੈ ।
'ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਫੁਰਦੀ, ਮਾਉਂ ਜੀ ! ੨੩੦

'ਪਤੀ ਸਦਾ ਇਹ ਵਾਕ ਸੀਗੇ ਆਖਦੇ :—
'"ਸਭ ਦਾ ਰਾਖਾ ਆਪ ਹੈ ਓ ਰੱਬ ਜੀ,
'"ਮਾਣਸ ਸੰਦੀ ਟੇਕ ਝੂਠੀ ਹੋਂਵਦੀ ।"
'ਸੱਚੇ ਦੀ ਓ ਟੇਕ ਸੱਚੀ ਜਾਣਦੇ:
'ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਪਰਪੱਕ ਇਹੁ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ,
'ਕੀਕਰ ਲਿਖ ਓ ਜਾਇ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਹੀ,
'"ਤੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੋ'ਪ ਇੱਕ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ?"
'"ਐਸੇ ਪੋਲੇ ਵਾਕ, ਨਿੰਗਰ ਬੁਧਿ ਦੇ
'ਕੋਟ ਪਤੀ ਜੀ ਆਪ, ਲਿਖਣ ਨ ਜਾਣਦੇ ।
'ਨੀਤੀ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸਾਂ ਮਾਉਂ ਜੀ ! ੨੪੦

'ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਯੁਵੇਖ ਰਾਜ ਕਲੁਰ ਨੂੰ
'ਮੁਢ ਕਦੀਮੋਂ ਲਾਗ ਰੁਰਿਆ ਆਵਦਾ ।
'ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਗਿਆ ਨ ਸੀ ਕਦੇ
'ਜੋਗ ਕਿਸੇ ਹੀ ਵਿਚ ਕੁਮਕ ਵਾਸਤੇ ।
'ਨ ਉਸ ਰਣ ਵਿਚਕਾਰ, ਤੁਰਕਾਂ ਨਾਲ ਵੀ
'ਗਿਆ ਨ ਸੀ ਕੋਲੁਰ, ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਪਤਾ
'ਅਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗ ਮਨਾਵਦਾ
'ਰਿਹਾ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਗਿਆ ਨ ਸੀ ਝਿਕਾਂ !
'ਕਦ, ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਦੱਸ ! ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦੇ
'ਆਯਾ ਵਿੱਚ ਮਦਾਨ ਕੰਮ ਕਲੁਰੀਆ ? ੨੫੦

'ਫਿਰ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਆਪ ਚਿੰਨੀ ਵਿਚ ਹੈ
'ਅਪਣਾ ਦਿਆਂ ਸਰੀਰ ਰਾਇ ਕਲੁਰ ਨੂੰ,
'ਰਾਜ ਭਾਗ ਬੀ ਨਾਲ ਸੋ'ਪ ਆਪਣਾ
'ਏਹ ਹੀ ਹੈ ਭੇਤ ਵਿਚਲਾ ਮਾਉਂ ਜੀ ।
'ਚਿਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਅਫ਼ੋਕ ਪੈ ਜਾਂ ਪਿੰਜਰੇ,
'ਨਾ ਜੋਗ, ਬਿਨ ਖੋਰ ਫੰਧੇ ਮੈਂ ਵਸਾਂ

'ਸਾਇਦ ਰਾਇ ਕਲੁਰ ਵਾਕਫ ਹੈ ਨਹੀਂ,
'ਰਾਜਪੂਤ ਦੀ ਧੀਯ ਉੱਤਮ ਬੰਸ ਮੈਂ
'ਉੱਤ' ਸਿੱਖੀ ਪਾਣ ਤਿੱਖੀ ਹੈ ਚੜ੍ਹੀ;
'ਕਲਗੀਧਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜਿਸਦਾ, ਅੰਮੀਏ ! ੨੬੦

'ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੈਂ ਆਪ ਹੋਈ ਸਿੱਖ ਹਾਂ;
'ਮੈਂ ਪੁਤ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜਿਸ ਦੇ ਸੀਸ ਤੇ
'ਕਲਗੀ ਅਣੀਆਂਦਾਰ ਲਿਸ਼ਕਾ ਮਾਰਦੀ
'ਜਿਸਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਣ ਉਸ ਦੀ ਹੈ ਵਸੇ ।
'ਫਿਰ ਲੜ ਲਾਈ ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਸੀ ਤੁਸਾਂ
'ਜੋ ਸੀ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪ ਸੱਚਾ ਬੀਰ ਸੀ:
'ਚਰਨਾਂ ਸੰਦੀ ਦਾਸਿ ਉਸ ਦੀ ਹੋਇਕੇ
'ਮੈਥੋਂ ਕਰੇ ਉਮੈਦ ਕੋਈ ਆਦਮੀ
'ਧਰਮ ਦਏਗੀ ਹਾਰ ਹੀਲੇ ਦੇ ਕਿਸੇ
'ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣੋਂ ਮੂੜ, ਸਿੱਖੀ ਦੀਨ ਤੋਂ ੨੭੦

'ਹੈ ਓ ਨਿਰਾ ਅਜਾਣ, ਉਹ ਨਹਿ ਜਾਣਦਾ
'ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਕੀ ਚੀਜ਼ ? ਕਰਤਬ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ।
'ਸਰਪ ਕੁੰਜ ਦੇ ਵਾਛ ਸਿੱਖ ਤਿਆਗਦੇ
'ਦੇਹੀ ਨੂੰ, ਇਹ ਜਾਣ, ਹੈ ਫਿਨ ਭੰਗਰੀ,
'ਪਰ ਨਾ ਕਰਨ ਤਿਆਗ ਧਰਮ ਨਿਬਾਹੁੰਦੇ
'ਸੁਆਸ ਅਪਣਾ ਨਾਲ, ਟੁਕੜੇ ਜਾਣ ਹੋ ।
'ਮੈਂ ਬੀ ਧਰਮ ਨ ਹਾਰ ਖੇਡਾਂ ਜਿੰਦ ਤੇ;
'ਟੁਕ ਟੁਕ ਟੁਕੜੇ ਹੋਇ ਧਰਮ ਨ ਹਾਰਸਾਂ ।
'ਮੋਇਆ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਭਾਣੇ ਜੋਗ ਦੇ
'ਮੈਨੂੰ ਮਰਿਆ ਨਾਹ ਹਰਦਮਜੀਂਵਦਾ । ੨੮੦

'ਲੋਕਾਂ ਭਾਣੇ ਠੀਕ ਵਿਧਵਾ ਹੋਈਆਂ
'ਅਪਣੇ ਭਾਣੇ ਆਪ ਅਹਾਂ ਸੁਹਾਗਣੀ:
'ਅਮਰ, ਅਟੱਲ, ਸਦੀਵ ਮੇਰਾ ਹੈ ਪਤੀ
'ਓਸ ਕੰਤ ਨੇ ਆਪ ਅੱਖੀਂ ਮੋਰੀਆਂ
'ਖੋਲ੍ਹ, ਕਪਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਆਪ ਹੈ
'ਮੇਰੇ ਨੈਣਾਂ ਜੋਗ ਪਰਦਾ ਨਾ ਰਿਹਾ
'ਦੇਖਾਂ ਪਾਰ ਦੁਸਾਰ ਰੋਕ ਨ ਹੈ ਰਤੀ ।
'ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਸੇ ਨਾਹ ਮੋਇਆ ਕੰਤ ਹੈ:
'ਜੁਗ ਜੁਗ ਜੀਵੇ ਕੰਤ ਮੈਂਡੇ ਸੀਸ ਤੇ ।
'ਲੋਕੀ ਆਖਣ ਇਕ ਸੁਰਮਾ ਹੋਂਵਦਾ ੨੯੦

'ਜੋ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘੱਤ ਲੈਂਦਾ ਉਸਨੂੰ
'ਦੇਖ ਨ ਸੱਕੇ ਕੋਇ ਪਰ ਉਹ ਦੇਖਦਾ
'ਉਹ ਸੁਰਮਾ ਹੈ ਮੌਤ, ਧਰਮੀ ਪਾਂਵਦੇ ।
'ਲੋਕੀ ਸਕਣ ਨ ਦੇਖ ਓਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮੀਆਂ,
'ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਓਹ ਦੇਖਣ ਸੋਹਣੇ ।
'ਤਿੱਕਰ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਮੋਇਆ ਹੈ ਨਹੀਂ,
'ਸੁਰਮਾ ਅੱਖੀਂ ਪਾਇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸਦਾ
'ਅੰਗ ਸੰਗ ਮੈਂ ਨਾਲ ਦਿਸਦਾ ਨਾ ਕਿਸੇ ।
'ਇਹ ਕਹਿ ਵੱਲ ਅਕਾਸ਼ ਫਿਰ ਉਸ ਵੇਖਿਆ,
'ਚਿਹਰੇ ਅੱਖਾਂ ਰੰਗ ਹੋਰ ਵਟਾਇਆ । ੩੦੦

ਪ੍ਰੇਮਣ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਧਰਮ ਸਰੂਪ ਹੈ,
 ਪਰਮ ਧੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰੰਗੀ ਹੋ ਗਈ,
 ਚਿਹਰਾ ਡਾਢੀ ਭਾਹ ਪ੍ਰਯਾਜੀ ਰੰਗ ਦੀ
 ਨਾਲ ਤੇਜ ਪਰਭਾਵ ਚਮਕ ਸੁ ਉੱਠਿਆ,
 ਜਬਾ ਭਰ ਗਿਆ ਨੈਣ- ਰੰਗ ਹਕੂਮਤੀ,
 ਭਰ ਗਈ ਹੈ ਨਾਲ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ
 ਗੋਲੀ ਰਾਇ ਕਲੁਰ ਸਨਮੁਖ ਸੀ ਖੜੀ
 ਕਰ ਰੁਖ ਉਸਦੀ ਵੱਲ ਉਸਨੂੰ ਆਖਦੀ-
 'ਹੋ ਗੋਲੀ ਬੁਧਿਵਾਨ ! ਕਹੁ ਤੇ ਜਾਇਕੇ-
 'ਰਾਇ ਕਲੁਰੋ ਸੰਗ ਉੱਤਰ ਏਸਦਾ- ੩੧੦

'ਪਤੀ ਨ ਮਰਿਆ ਮੂਲ, ਉਹ ਨਿਤ ਜੀਉਂਦਾ
 'ਸਿਰ ਤੇ ਖੜਾ ਅਟੱਲ ਮੇਰੇ ਹੀ ਸਦਾ,
 'ਵਸਦਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ, ਰਖਦਾ, ਪਾਲਦਾ,
 'ਤਖਤ ਤਾਜ ਸੰਭਾਲ ਸਾਭੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ।
 'ਤੁਹਾਡੀ ਹਾਂ ਮੈਂ ਭੈਣ, ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਹੋ,
 'ਰਖੀਓ ਸਦਾ ਨਿਗਾਹ ਭ੍ਰਾਵਾਂ ਵਾਲੜੀ ।
 'ਮਰ ਗਿਆ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਸਮਝੋ ਨਾ ਕਦੇ
 'ਸਦਾ ਜਾਗਤੀ ਜੋਤ ਉਸਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ।
 'ਉਹਲੇ ਭਾਵੇਂ ਹੋਇ ਮੋਤਯੋਬਿੰਦ ਤੋਂ
 'ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਵਦਾ ! ੩੨੦

'ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਆਪ ਠਾਢਾ ਓ ਸਦਾ
 'ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਆਪ, ਧਰਮ ਨਿਬਾਹੁੰਦਾ
 'ਜਦ ਹੋਜਾ ਸੀ ਵਜਾਹ, ਪ੍ਰਯਾਗੇ ਕੰਤ ਨੇ
 'ਸਨਮੁਖ ਸੀ ਗੁਰੁ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰੀ ਪ੍ਰਤੀਗਿਆ,
 ' 'ਰੱਖਿਆ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਤੇਰੀ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ।'
 'ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੁਲਾਈ ਨਾਹਿੰ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਗਿਆ ।
 'ਜਿਸਨੂੰ ਜਾਣੇਂ ਮੌਤ ਤੁਸੀਂ ਸਿਆਨਤੋਂ
 'ਉਸਨੂੰ ਬੀ ਉਹ ਟੱਪ ਭੁਲਾਯਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
 'ਗੁਰ ਸਨਮੁਖ ਜੋ ਆਪ ਕਰ ਪ੍ਰਤੀਗਿਆ,
 'ਕਰਦਾ ਠੀਕ ਨਿਬਾਹ ਅਪਨੇ ਕੋਲ ਦਾ । ੩੩੦

'ਜੀਉਂਦੀ ਮੈਂ ਭੁਲਾਯਾ ਕੀਕਰ ਨੇਮ ਨੂੰ ?
 'ਨੇਮ ਜੁ ਕੀਤੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਯਾਗੇ ਕੰਤ ਦੇ
 'ਜੇ ਮੈਂ ਨੇਮ ਵਿਸਾਰ ਧਰਮੋਂ ਉੱਖੜਾਂ,
 'ਕਿਤਨਾ ਲਗੇ ਕਲੰਕ ਕੁਲ ਰਜਪੂਤ ਨੂੰ,
 'ਕਹਿਸਨ ਲੋਕ ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਕੁਲ ਨੂੰ ਆਪਦੀ ।
 'ਰਾਜਪੂਤ ਰੋ ਆਪ ਇਉਂ ਸੁਣ, ਵੀਰ ਜੀ !
 'ਜਾਸੋ ਦੋਸੇ ਠੀਕ, ਕੀਕਰ ਜੀਵਸੋ
 'ਤੁਹਾਡੀ ਕੁਲ ਅਕਲੰਕ ਰਖਣ ਹੇਤ ਬੀ
 'ਮੈਨੂੰ ਬਣਦਾ ਇਹ ਪਾਲਾ ਨੇਮ ਨੂੰ ।
 'ਭਲਾ ਹਿ ਕੀਤਾ ਆਪ ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਕੇ ੩੪੦

'ਪ੍ਰੀਖਣਾ ਕੀਤੀ ਠੀਕ ਅਪਨੀ ਭੈਣ ਦੀ,
 'ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਇਹ ਬਾਤ, ਭੈਣ ਇਕੱਲੜੀ
 'ਸ਼ਰਮ ਧਰਮ ਨਿਰਬਾਹ ਪਾਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ
 'ਕਰ ਸੱਕੁ ਕੇ ਨਾਹਿੰ ਭਲਿਆਂ ਵਾਕੁਰੇ ?
 'ਪਰਤਾਵਾ ਹੁਣ ਆਪ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ.

'ਕਰੋ ਤੋਖਲਾ ਨਾਹਿੰ, ਭੈਣ ਅਡੋਲ ਹੈ;
 'ਲੋੜ ਨ ਸੀਗੀ ਮੂਲ ਕਰਨੇ ਦੀ ਤੁਸਾਂ
 'ਖਤਰਾ ਤੇ ਪਰਤਾਉ ਮੇਰਾ-ਭੈਣ ਦਾ ।
 'ਜੇ ਹੁੰਦੀ ਰਾਜਪੂਤ ਪਾਹੋਂ ਸੇਖਣੀ
 'ਤਧ ਕੁਛ ਖਤਰੇ ਥਾਉਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਵਦੀ । ੩੫੦

' 'ਕਰੋ ਰਗੁ ਨ ਸੋਇ 'ਪਾਹੇ ਬਾਹਰਾ'
 ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਵਾਕ ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ ।
 'ਮੈਨੂੰ ਲੱਗੀ ਪਾਹ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਯਾਗ ਦੀ,
 'ਚੜ੍ਹਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੰਗ ਲਾਲ ਚਲੁਲੜਾ ।
 'ਜਿਉਂ ਲੋਹਾ ਫੋਲਾਦ ਖਾਣੇਂ ਕੱਚਕੇ
 'ਕਰ ਮਿੱਟੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਤਾ ਕੇ ਕੁੱਟੀਏ,
 'ਲਈਏ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਨਾਇ ਜੋ ਮਨ ਛਾਉਂਦਾ,
 'ਫਿਰ ਉਸ ਦੇਈਏ ਪਾਣ ਸ਼ੇਰੇ ਵਾਲੜੀ,
 'ਸੰਸਾਰ ਹਰੇ ਨ ਫੇਰ, ਇਹ ਬੁਕ ਜਾਵਸੀ,
 'ਤਿਉਂ ਪਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਣ ਹੁਈ ਅਖੁੱਕ ਹਾਂ । ੩੬੦

'ਨਾਲੇ ਸਿਰ, ਗੁਰ, ਛਾਉਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ;
 'ਸੱਤਯਾ ਦੇਂਦੀ ਨਿੰਦ ਕਰਦੀ ਰੱਖਿਆ:
 'ਫਿਰ ਭੈ ਖਤਰਾ ਕਹਿ ਸੱਚੇ ਵੀਰ ਜੀ ?
 'ਫਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ
 'ਹੈ ਡਾਢੀ ਬਲਵਾਨ ਅਨਖਾਂ ਵਾਲੜੀ;
 'ਧਰਮਵੀਰ ਹਨ ਸੱਭ ਮੇਰ, ਜਾਣਨੇ,
 'ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਓਹ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਜੀ !
 'ਅੰਤੋ ਕਰਾਂ ਉਚਾਰ ਮੈਂ ਇਕ ਬੇਨਤੀ:
 'ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸ੍ਰਾਸ ਕਦ ਰੁਕ ਜਾਣਗੇ ।
 'ਸਿੱਖੀ ਲੇਵੇ ਧਾਰ -ਧਰਮ ਸੁੱਲਖਣਾਂ, ੩੭੦

'ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਸ੍ਰਾਦ ਜਨਮ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ।
 'ਇਹ ਲੋਚੇ ਹੈ ਜੀਅ ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਜੀ:
 'ਭੈਣ ਜੁ ਆਤਮ ਸੁੱਖ ਮਾਣੇ ਸੋਹਿਣੇ,
 'ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਵੀਰ ਵਾਂਜਯਾ ਜਾਇ ਨਾ ।
 'ਸੁਣ ਮੇਰੇ ਸੰਦਸ਼ ਨਿੱਕੀ ਭੈਣ ਦੇ
 'ਰਖਣੀ ਖਿਮਾ ਸਦੀਵ, ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਜੀ !
 'ਫਿਰ ਕੁਛ ਹੋਕੇ ਚੁੱਪ ਰਾਣੀ ਆਖਿਆ:
 'ਇਹ ਮੇਰਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਕੁੜੀਏ ! ਰਾਇ ਨੂੰ
 'ਜਾਕੇ ਦੋਹਿ ਸੁਣਾਇ ਜੀਕੂੰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ !
 'ਅੱਖਰ ਵੱਧ ਕਿ ਘੱਟ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰੀਂ । ੩੮੦

'ਰੱਖ ਸਕੇਂ ਜੇ ਯਾਦ ਨਾ ਤੂੰ ਐਕੁਰਾਂ,
 'ਤਾਂ ਲਿਖ ਲੈ ਸੰਦੇਸ਼ ਜੀਕੂੰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ।
 'ਗੋਲੀ ਸੀ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਪਛੜਾਂ ਵਾਲੜੀ,
 'ਇੱਕ ਵੇਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਨ ਭੁੱਲਦੀ,
 'ਸਿਰ ਨਿਵਾਇ ਹਥ ਜੋੜ ਕਹਿੰਦੀ: ਸ੍ਰਾਮਿਨੀ !
 'ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ ਯਾਦ ਮੈਂ ਕਰ ਹੈ ਲਿਆ,
 'ਦੇਸਾਂ ਠੀਕ ਸੁਣਾਇ ਸਭ ਸੰਦੇਸ਼ਾ ।
 'ਲੋਕੇ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਗੋਲੀ ਤੁਰ ਗਈ
 'ਗੋਲੀ ਛੱਡ ਬੰਦੂਕ ਜਿੰਕੁਰ ਜਾਵਦੀ ੩੯੦

ਜਾਣ ਗਈ: 'ਇਹ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਹੋਸ਼ ਦੇ ।
'ਕਮਲੀ ਹੈ ਨਹੀਂ' ਏਹ ਜਿੱਕਰ ਸੀ ਸੁਣੀ;
'ਪੂਰੀ ਧਰਮੀ ਏਹ' ਪੰਡਿਤ ਜਾਪਦੀ;
'ਸ਼ਰਮ ਸ਼ੀਲ ਵਿਚ ਲੀਨ ਉੱਚ ਆਚਾਰ ਹੈ
'ਸੂਰਬੀਰ ਬੀ ਢੇਰ ਅਣਖਾਂ ਵਾਲੜੀ;
'ਰਾਜਨੀਤਿ ਨੂੰ ਠੀਕ ਵਰਤਣ ਜਾਣਦੀ:
'ਕੋੜਾ ਬੋਲ ਨ ਬੋਲ ਬੋਲ ਵਿਗਾੜਦੀ
'ਫਿਰ ਡਰ ਖਾਂਦੀ ਨਾਂਹਿ, ਡਰ ਹੈ ਦੇਵਦੀ ।
'ਇਹ ਫਸ ਜਾਵੇ ਜਾਲ, ਗੱਲ ਅਸੰਭਵੀਂ ।
'ਹੈ ਦੇਵੀ ਧਰਮੰਗਯ ਪੂਜੇ ਹੈ ਪਤੀ; ੪੦੦

'ਜਾਣੇ ਕਰ ਉਸ ਰਾਮ —ਸੰਤ ਪਛਾਣਦੀ:
'ਵਾਹੁ ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਨਾਰ! ਸੱਚੀ ਤੂੰ ਸਤੀ,
'ਪੈਸੀ ਦੁੱਖ ਮਹਾਨ ਤੇਨੂੰ ਛੋੜਿਆਂ ।
'ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜਾਇ ਸਭ ਸਮਝਾਵਸਾਂ ।'
ਕਰਦੀ ਇਉਂ ਵਿਚਾਰ, ਗੋਲੀ ਸੀ ਗਈ,
ਕਰ ਗੋਲੀ ਜਿਉਂ ਛੂਟ ਅਪਨੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ।
ਪਰ ਜਦ ਮੈਲੋਂ ਬਾਰੂ ਸੀਓ ਨਿੱਕਲੀ
ਉਸਦਾ ਜੋ ਸਨਮਾਨ ਬਣਦਾ ਰਜਾਸਤੋਂ
ਕਰਵਾਯਾ ਸੀ ਠੀਕ ਮੰਤ੍ਰੀ ਰਾਜ ਨੇ ।
ਅਮਾਂ ਮੂਰਤ ਵਾਛ ਬੰਨਾਂ ਦਖਦਾ ੪੧੦

ਧੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਭਰਿਆ ਜੋ ਜਬੋ,
ਫਿਰ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਵਾਕ ਬੋਲੀ ਇੱਕ ਨਾ ।
ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਤਾ ਦੱਸ ਰਾਇ ਕਲੁਰ ਨੂੰ
ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਿਸ ਪਯਾਰ ਨਾਲ ਸੁ ਕੀਤੜਾ ।
ਪਤਿਬ੍ਰਤ 'ਅਪਨਾ ਭਾਵ ਧਰਮ ਸ ਉੱਚੜਾ
ਬਿਨ ਕੀਤੇ ਹੰਕਾਰ ਕੀਕੂੰ ਦੱਸਿਆ ।
ਅਪਨਾ ਬੀਰਤਾ ਨਾਲ ਦੱਸੀ ਓਸਨੂੰ
ਮਾਰੀ ਫੇਰ ਨ ਸੱਟ ਉੱਚੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ
ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਡਰ ਦੇਇ ਸੁਹਣੇ ਅੱਖਰੀਂ
ਨੀਵਾਂ ਉਸ ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਦੱਸਿਆ । ੪੨੦

ਨੀਤੀ ਧਰਮ ਵਿਚਾਰ ਵਧਵੇਂ ਸਹਿਣੇ,
ਧੀ ਤੋਂ ਨਿਭਦੇ ਦੇਖ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ:—
'ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਵਾਛ ਬੱਚੀ ਮੋਰੀਏ !
'ਤੂੰ ਅਕਲਾਂ ਦਾ ਕੋਟ ਨਿਪੁਨ ਸੁ ਨੀਤਿ ਹੈਂ
'ਵਹਿਣ ਤਯਾਗ, ਸੰਭਾਲ ਕਰੋਂ ਜਿ ਰਾਜ ਦੀ
'ਮਾਤ ਕਰੋਂ ਰਜਪੂਤ ਰਾਜੇ ਸਾਰੜੇ ।
ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਉੱਪਰ ਤੱਕਦੀ
ਆਖੇ: 'ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ! ਤੁੱਠੇ ਜੀ ਪੁਰੋਂ
'ਬਚੜੀ ਤਾਈ ਪਾਰ ਵਹਿਣਾਂ 'ਚੋਂ ਕਰੋ:
'ਵਾਗ ਡੋਰ ਸੰਭਾਲ ਰਜਾਸਤਦੀ ਲਵੇ ।' ੪੩੦

ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਚੜ੍ਹਾਈ

ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ ਰਾਤ ਪੱਛੋਂ ਦੇਸ ਨੂੰ
ਚਾਦਰ ਨਾਲ ਸਮੇਟ 'ਨੇਰੇ ਵਾਲੜੀ,

ਛਿਪਦੇ ਤਾਰੇ ਨਾਲ ਰੂਪ ਲੁਕਾਵਦੇ ।
ਪਹੁਫਟ ਆਈ ਨਾਂਹ ਅਜੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ,
ਨਾ ਚਾਨਣ, ਨ ਘੁੱਪ —ਘੁਸਮੁਸ ਛਾ ਰਹੀ,
ਪੰਛੀ ਜਾਗੇ ਨਾਂਹਿ ਸੁੱਤੇ ਆਲ੍ਹਣੀਂ ।
ਚੁੱਪ ਚਾਂਗ ਚੌਫੇਰ ਸਮਾਂ ਇਕਾਂਤ ਦਾ
ਛਾਇਆ ਦੇਇ ਸੁਹਾਉ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵੰਨ ਦਾ,
ਪੱਤ ਨ ਹਿੱਲੇ ਇੱਕ ਕੁਦਰਤ ਮੰਨ ਹੈ ।
ਬੈਠੀ ਧੁਰ ਛਤ ਆਪ ਮਾਰੇ ਚੌਕੜੀ, ੧੦

ਲਾਇ ਸਮਾਧ ਅਡੋਲ ਰਾਣੀਂ ਹੈ ਜੁੜੀ
—ਜੁੜੀ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੈ !
ਧੀਮੇ ਆਵਨ ਸੁਾਸ, ਹਿਰਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ:
ਦਿਲ ਰਾਣੀ ਦਾ ਧਾਪ ਤਬਲੇ ਵਾਕੂਰੇ
ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਦੇਇ, ਮਾਨੋ ਵੱਜਦਾ
ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਸ਼ ਤਾਲ ਪੂਰਾਵਣਾ ।
ਬਿਰਤੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਠੀਕ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਤਾਲ ਦੇ,
ਲੈ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਸੁਾਸ ਧੀਮੀ ਲੈ ਚਲੇ:
ਬਣਿਆ ਮੂਬ ਸੰਗੀਤ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰੀਂ ।
ਰਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਬੱਧਾ ਧਯਾਨ ਦਾ ੨੦

ਚਿੱਤ ਸਿੰਘਾਸਣ ਬੈਠ ਸੁਣਦਾ ਦੇਸਨੂੰ
—ਜਿੰਦ ਉਹਦੀ ਦੀ ਜਾਨ ਬਣਿਆਂ ਸੋਹਣੀ ।
ਕੁਦਰਤ ਮੰਜਣ ਨਾਰ ਬਣ ਬਣ ਬੈਠਦੀ ।
ਰੋਜ਼ ਕਈ ਇਕ ਵਾਰ ਭੇਸ ਵਟਾਉਂਦੀ:
ਕਾਲੀ ਚੌਦਰ ਤਾਣ ਸੌਂਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ,
ਰਾਤ ਬੀੜਣੇ ਨਾਲ ਮੈਲੀ ਓੜਦੀ,
ਚਿੱਟੀ ਪਹਿਨੇ ਖੁੰਬ ਪਹ ਦੇ ਆ ਗਿਆ,
ਪਤੀ ਮਿਲਸ ਜਦ ਆਇ ਪਹਿਨੇ ਪੀਲੜੇ,
ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਵਿਚਕਾਰ ਰਹੇ ਪਿਤਾਂਬਰੀ ।
ਲੋਢਾ ਬੀਤੇ ਫੇਰ ਬੱਗੇ ਪੈਨੁਦੀ, ੩੦

ਸੰਧਯਾ ਮੈਲੀ ਫੇਰ ਚੌਦਰ ਤਾਣਦੀ,
ਰਾਤ ਪਈ ਤੇ ਸਾਹ ਕਾਲੀ ਓੜਦੀ:
ਇੱਕੁਰ ਰੂਪ ਵਟਾਇ ਬਣ ਬਣ ਏ ਪਵੇ ।
ਇਸ ਵੇਲੇ ਹੁਣ ਫੇਰ ਮੈਲੇ ਸੱਟ ਕੇ
ਚਿੱਟੇ ਲੀਤੇ ਓੜ੍ਹ ਕੁਦਰਤ ਕੱਪੜੇ ।
ਪੰਛੀ ਬੀ ਇਸ ਨਾਲ ਜਾਗੇ ਨੀਂਦਰੋਂ,
ਲੱਗੇ ਗਾਵਣ ਰਾਜ —ਸੁਰਾਂ ਅਲਾਪਦੇ ।
ਸੁਣ ਇਹ ਚੌਹ ਚੁਹਾਂਗ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ
ਅੱਖਾਂ ਲਈਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭਿੰਨੀਆਂ;
ਦੇਖੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਚਾਨਣ ਫੈਲਿਆ: ੪੦

ਰਾਧਾਂ ਗੋਲੀ ਪਾਸ ਬੈਠੀ ਉੱਘਦੀ ।
ਕਪੜੇ ਬਦਲੇ ਆਪ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ
ਰਾਧਾਂ ਲਾਗੇ ਆਇ ਤਕਦੀ ਫੇਰ ਹੈ,
ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਟੁੰਬ 'ਜਾਗ' ਰਾਣੀ ਆਖਿਆ,—
'ਦੱਸੀ ਮੈਨੂੰ ਹਾਲ ਪਰੀ ਮਹੱਲ ਦਾ ।'
ਅੱਖਾਂ ਮਲਦੀ ਜਾਗ ਰਾਧਾਂ ਆਖਿਆ:—
'ਜੁਗ ਜੁਗ ਹੋਵੇ ਰਾਜ ! ਜੈ ਹੋ ਜੈ ਸਿਰੀ !

‘ਰਹਿਣ ਬਲਾਈ’ ਦੂਰ, ਪਯਾਰੀ ! ਆਪ ਤੋਂ ।
 ‘ਹੋ ਸੁਮਨਿ ਸਿਰਤਾਜ ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੀਏ ! ੫੦
 ‘ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਮਲੂਮ ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਨਹੀਂ;
 ‘ਪਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਸੱਭ ਜੋ ਹਾਂ ਜਾਣਦੀ ।
 ‘ਐਥੋਂ ਕੁਝਕ ਦੂਰ ਇੱਕ ਪਹਾੜ ਹੈ,
 ‘ਉੱਚਾ ਸਿੱਧਾ, ਤੀਰ, ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆਂ,
 ‘ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ ਧਾਰ ਨੇੜੇ ਓਸ ਦੇ;
 ‘ਉੱਚਾ ਚੋਟੀਦਾਰ ਕੱਲਾ ਹੈ ਖੜਾ
 ‘ਉਸ ਪੁਰ ਕਹਿਣ ਮਹੱਲ, ਹੈ ਇਕ ਸੋਹਿਣਾ,
 ‘ਪਰੀ ਰਹੇ ਉਸ ਵਿੱਚ –ਕੁਈ ਅਪੱਛਰਾਂ;
 ‘ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਨਾਹਿ, ਹੇਠ ਨ ਆਵਦੀ;
 ‘ਉੱਡ ਅਕਾਸ਼ੀ ਜਾਇ, ਸੈਲਾਂ ਮਾਣਦੀ;
 ‘ਫਿਰ ਉੱਥੇ ਆ ਜਾਇ, ਕਰੇ ਅਰਾਮ ਹੈ ।’ ੬੦

‘ਡਰਦਾ ਕੁਈ ਨ ਜਾਇ ਚੋਟੀ ਓਸ ਤੇ;
 ‘ਇੱਕ ਚੜ੍ਹਾਈ ਢੇਰ, ਪੈਂਡਾ ਬੀ ਬੜਾ
 ‘ਭੈ ਉਸ ਦਾ ਹੈ ਨਾਲ ਸਭ ਜੀ ਛਾਇਆ ।’
 ‘ਏ ਅਚਰਜ ਹੈ ਬਾਤ !’ ਰਾਣੀ ਆਖਿਆ,
 ‘ਕੋਇ ਨ ਸਕਿਆ ਜਾਇ ਹੁਣ ਤਕ ਓਸ ਥਾਂ !’
 ‘ਕੋਇ ਨ ਸਕਿਆ ਜਾਇ ਗੋੱਲੀ ਆਖਿਆ,
 ‘ਇੱਕ ਆਪ ਦੇ ਕੰਤ –ਕਹਿੰਦੇ–ਸੀ ਗਏ
 ‘ਲੀਤੀ ਪਰੀ ਨਿਵਾਇ ਪੈਰੀਂ ਆਪਣੇ:
 ‘ਸਕੀ ਨ ਉਹ ਬਲ ਪਾਇ ਪੂਰੇ ਸੰਤ ਤੇ ।’
 ‘ਸੁਣ ਸਾਂਈ’ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅੰਦਰ ਹਿੱਲਿਆ, ੭੦
 ‘ਲੁੱ ਕੰਡੇ ਗਏ ਹੋਇ, ਅੱਖੀਂ ਭਿੱਜੀਆਂ,
 ‘ਲੰਮਾ ਆਯਾ ਸਾਹ ਠੰਢਾ ਠਾਰਵਾਂ !
 ‘ਕਹਿੰਦੀ, ‘ਰਾਧਾਂ ! ਪਯਾਰ ਤੇਨੂੰ ਅੱਤਿ ਹੈ
 ‘ਮੇਰੀ ਦੇਹੀ ਨਾਲ –ਹੱਦੋਂ ਲੰਘਿਆ ।
 ‘ਚਲ ਚਲੀਏ ਇਕ ਵਾਰ ਪਰੀ ਮਹੱਲ ਤੇ,
 ‘ਕਰੀਏ ਦਰਸ ਅਪਾਰ ਪਯਾਰੀ ਓਸ ਦਾ
 ‘ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਿਨ੍ਹ ਪੈਰ ਪਰਸੇ ਕੰਤ ਦੇ ।’
 ‘ਗੋੱਲੀ ਬੋਲੀ, ‘ਆਪ ਸਜਾਣੇ, ਸੁਮਨੀ !
 ‘ਜਾਂ ਜੋਥੇ’ ਦੀ ਖੇਡ ਉੱਪਰ ਜਾਵਣਾਂ:
 ‘ਜਾਇ ਨ ਮੁੜਿਆ ਕੋਇ ਬਾਝੋਂ ਇੱਕ ਦੇ: ੮੦

‘ਆਵਾਂਗੇ ਕਿਸ ਡੋਲ ਮੁੜਕੇ; ਦੱਸਣਾ ?
 ‘ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਨ ਮੁਲ,– ਟਹਿਲਣ ਦਾਸ ਮੈਂ
 ‘ਮੇਰੇ ਜਿਹੀ ਹਜ਼ਾਰ ਦੁਆਰੇ ਆਪ ਦੇ:
 ‘ਪਰ ਹੋ ਨਿੰਬੂ ਇੱਕ ਭੁਸੇ ਪਿੰਡ ਦਾ
 ‘ਲੋਂਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ, ਿਤਾ ਨਿਸ਼ਾਨਤੀ,
 ‘ਚੰਦ ਬੰਸ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਮੋਤੀ ਅੰਤ ਦਾ,–
 ‘ਬਹੁਤ ਅਮੋਲਕ ਜਿੰਦ ਰਾਣੀ ਆਪ ਦੀ ।
 ‘ਮੈਨੂੰ ਆਗਯਾ ਦੇਉ ‘ਕੋਲੀ ਜਾਇਕੇ
 ‘ਲਜਾਵਾਂ ਤੁਰਤ ਸੁਰਾਗ –ਪਤਾ ਉਥਾਉਂਦਾ ।
 ‘ਮੇਰੀ ਜਿ ਓਸੇ ਥਾਉਂ ਤੁਸੀਂ ਨ ਆਵਣਾ, ੯੦
 ‘ਜਯੁਦੀ ਜੋ ਆ ਜਾਉਂ ਜਾਣਾਂ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ।’

‘ਪਤੀ ਗਏ ਜਿਸ ਥਾਉਂ’ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ,
 ‘ਉੱਥੇ ਭੈ ਨਾ ਹੋਇ ਜਾਣੀਂ ਪੱਕ ਤੂੰ ।
 ‘ਜੇ ਵਸਦੀ ਸੀ ਡੈਣ ਓਸ ਪਹਾੜ ਤੇ
 ‘ਡਿੱਠਾ ਜੇ ਉਸ ਨੈਣ ਭਰਕੇ ਕੰਤ ਨੂੰ,
 ‘ਡੈਣ ਨ ਰਹਿ ਗਈ ਓਹ, ਹੋ ਗਈ ਸੰਤਣੀ,
 ‘ਡੰਗ ਗਏ ਝੜ ਦੂਰ ਜਾਣੀਂ ਓਸਦੇ ।
 ‘ਪਾਰਸ ਸੀ ਦੀਦਾਰ ਮੇਰੇ ਕੰਤ ਦਾ
 ‘ਜਿਸ ਕੀਤਾ ਇਕ ਵਾਰ ਸੋਨਾ ਹੋ ਗਿਆ
 ‘ਚਾਹੋ ਲੋਹ ਮਨੂਰ ਮਿਟੀ ਸੀ ਚਰੇ । ੧੦੦

‘ਕੀਕੁਰ ਆਖੇ’ ਓਹ ਰਹਿ ਗਈ, ਰਾਧਕਾਂ !
 ‘ਮਾਨੁਖ ਖਾਣੀ ਨਾਰ ਡਰ ਭੈ ਦੇਵਣੀ
 ‘ਮੰਨ ਲਵਾਂ ਜੇ ਗੋੱਲ ਤੂੰ ਜੋ ਆਖਦੀ
 ‘ਫਿਰ ਬੀ ਜਾਣ ਨ ਦੋਸ ਪਯਾਰੀ, ਓਸ ਥਾਂ;
 ‘ਸਫਲ ਹੋਇਗੀ ਦੇਹ ਖਾਧੀ ਓਸ ਜੋ
 ‘ਪਰਸ ਜਿਨ੍ਹ ਇਕ ਵਾਰ ਚਰਨ ਸੁਜਾਨ ਦੇ,
 ‘ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਠੀਕ ਜਿਨ੍ਹ ਉਸ ਕੰਤ ਦੀ,
 ‘ਉਹ ਲੇਵੇ ਜੇ ਖਾਇ ਦੇਹੀ ਚੰਮ ਦੇ
 ‘ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੋਰ ਹੋਉ ਅੰਤ ਕੀ ?
 ਤੁਰ ਪਈ ਇਕੁਰ ਆਖ ਉੱਤਰ ਉਡੀਕ ਨਾ ੧੧੦

ਨਿਕਲੀ ਮੈਹਲੋਂ ਬਾਰੂ ਪਿਛਲੇ ਰਾਹ ਤੋਂ,
 ਹਿਤ ਦੀ ਬੱਧੀ ਨਾਲ ਗੋੱਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ।
 ਜਾਇ ਦੂਰ ਕੁਝ ਬਾਗ ਤੋੜੇ ਭੁੱਲ ਲੈ
 ਝੋਲੀ ਅਪਣੀ ਪਾਇ ਪਹੁੰਚੀ ਓਸ ਥਾਂ
 ਸੁਰੂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਹੋਈ ਓਸ ਪਹਾੜ ਦੀ,
 ਜਿਸਦੇ ਸਿਖਰੇ ਠੀਕ ਪਰੀ ਮਹੱਲ ਸੀ ।
 ਇੱਥੇ ਡਿਗਦਾ ਇਕ ਝਰਨਾ ਨੀਰ ਦਾ
 ਪਾਰੇ ਚੱਦਰ ਵਾਂਗ ਚੌੜੇ ਕੁੰਡ ਤੇ,
 ਜੋ ਪਾਣੀ ਨੇ ਆਪ ਪੈ ਪੈ ਖੰਨਿਆ ।
 ਸਿਰ-ਤਲਵਾਈਂ ਸੱਟ ਪਾਣੀ ਖਾਇਕੇ ੧੨੦

ਦੇਵੇ ਝੰਗ ਅਪਾਰ ਸਾਬਣ-ਝੰਗ ਜੜੋਂ,
 ਸੋਹੇ ਇਸ ਦੇ ਸੀਸ, ਵਾਂਙੂ ਤਾਜ ਜੋ ।
 ਖੋਲਰ ਪਾਣਿ ਖਾਇ, ਖਿੱਲਰ ਫੋਲਦਾ,
 ਕਰਦਾਂ ਸੋਰ ਉਸ ਥਾਉਂ ਅੱਗੇ ਤਿਲਕਦਾ
 ਕੁੱਝਕੁ ਅੱਗੇ ਜਾਇ ਤੁਰੇ ਅਡੋਲਵਾਂ,
 ਵਾਲ ਆਇ ਤੇ ਰੇੜ ਖਾਂਦਾ ਹੇਠ ਨੂੰ,
 ਪੈਂਦਾ ਖਡ ਵਿਚ ਜਾਇ ਰਿੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ ।
 ਏਸ ਕੁੰਡ ਦੇ ਕੋਲ ਸੀ ਪਗਡੰਡਤੀ,
 ਰਾਣੀ ਧਰਕੇ ਪੈਰ ਐਥੋਂ ਹੋ ਤੁਰੀ,
 ਰਾਧਾਂ ਮਗਰੇ ਜਾਇ –ਸੂਰਜ ਪੁੱਪ ਜੜੋਂ । ੧੩੦

ਕੁਦਰਤ ਭੇਸ ਵਟਾਇ ਪੀਲਾ ਕਰ ਲਿਆ,
 ਲਿਆ ‘ਸਵੇਰੇ’ ਸਾਂਭ ਅਪਣੇ ਮਾਲ ਨੂੰ,
 ਚੁਪ ਕਰੀਤਾ ਲਾਂਭ ਕਿਧਰੇ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ਬਦਲਾਂ ਪੜਦਾ ਪਾੜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਐਥਰੀ
 ਸੂਰਜ ਪੁੱਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਤੇਜਾਂ ਵਾਲੜਾ,

ਕਿਰਨਾਂ ਚਾਰ ਦੁਫੇਰ ਘੱਲੇ ਅੰਬਰੋਂ
ਗਾਣੀ ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਹੈ
ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਜਾਣ ਸਿਰ ਤਲਵਾਈਆਂ ।
ਪਗਡੰਡੀ ਬੀ ਗੁੰਮ ਫਿਰ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ,
ਨਾ ਰਸਤਾ ਨਾ ਲੀਹ, ਖੁਰਾ ਨ ਖੋਜ ਹੈ, ੧੪੦

ਕਰਤੋਂ ਪੱਥਰ ਸੈਲ ਰਸਤੇ ਰੋਕ ਕੇ
ਕਠਨ ਵੈਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਆਕੀ ਹੋ ਰਹੇ
ਚੜਨ ਨ ਦੇਵਣ ਇਹ ਰਸਤਾ ਰੋਕਦੇ
ਧਰਤੀ-ਖਿੰਜ ਸੁਜੋਗ ਖਿੰਚ ਬਕਾਂਵਦੀ:
ਤਿਰਛਾਈ ਸੀ ਅੱਤਿ ਪਰਬਤ ਏਸਦੀ,
ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੀ ਖਿੰਚ ਡਾਵੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ
ਅੱਗੇ ਰੱਖਣ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਪਵੇ,
ਚੜ੍ਹਨ ਚੜ੍ਹਾਈ ਏਹ, ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾਇ ਨਾ ।
ਉੱਤੋਂ ਮਾਰੇ ਬਾਣ ਸੂਰਜ ਜ਼ੋਰ ਦੇ
ਕਿਰਨਾਂ ਸਿਧੀਆਂ-ਤੀਰ: ਪਾ ਪਾ ਵਿੰਨ੍ਹਦਾ ੧੫੦

ਜੋ ਅਕੁਲਾਵਨ ਦੇਰ ਦੁਹਾਂ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ।
ਪੌਣ ਅੱਜ ਸੀ ਬੰਦ, ਇੱਥੇ ਕਾਰਣੇ
ਘਬਰਾਹਟ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਬਹੁਤਾ ਪਾ ਲਿਆ
ਲੱਤਾਂ ਗਈਆਂ ਬੱਕ ਦਮ ਬੀ ਫੁਲਿਆ
ਦਹਿ ਗਈ ਹੁਣ ਹੁਣ ਰੁਕਦੀ ਚੱਲਣੋਂ,
ਹੋਈਆਂ ਦੋਵੇਂ ਚੁਰ ਪੈਂਡਾ ਕਰਦੀਆਂ
ਪਰ ਹਿਰਦਾ ਸੀ ਸ਼ੇਰ ਉਮਲੇ 'ਗਾਂਹ ਨੂੰ ।
ਅੱਕ ਗਈ ਫਿਰ ਅੰਤ ਰਾਧਾਂ, ਬੈਠ ਕੇ
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਰਾਣੀ ! ਸਾਹ ਆ ਕੁਝ ਕੱਢੀਏ ।'
ਰਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਬੈਠ, ਕਹਿੰਦੀ ਪਯਾਰੀਏ ! ੧੬੦

'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨੈਣਾਂ ਵੇਖਿਆ
'ਸਾਈ' ਦਰਸ ਅਪਾਰ ਸੌਖਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
'ਦਰਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਨਾਰ ! ਹਾਰ ਨ ਹੋਸਲਾ ।
'ਜੋ ਕੁਝ ਸ਼੍ਰਮ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਬਕ ਕੇ ਹੁਣ ਕੇ
'ਦਰਸਨ ਹੋਇ ਨਸੀਬ ਸਸਤਾ ਜਾਣੀਏ;
'ਲਈਏ ਹਿੰਮਤ ਬੰਨ੍ਹ, ਸਾਹ ਕੀ ਕੱਢਣਾ:
'ਮਾਰ ਹੰਮੁਲਾ ਉੱਠ, ਰਾਧਾਂ ! ਚਲੀਏ ।
'ਇਹ ਓਹੋ ਹੈ ਰਾਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਇਕੇ
ਕੀਤਾ ਆਪ ਪਵਿੱਤ ਸ਼ਹੁ ਸਿਰਤਾਜ ਨੇ:
'ਢੋਲੇ ਸੰਦੀ ਵਾਜ ਏਥੇ ਗੁੰਜਦੀ, ੧੭੦

'ਮਾਹੀ ਵਾਲਾ ਸੱਦ ਕਰੇ ਗੁੰਜਾਰ ਹੈ,
'ਏਸ ਸੱਦ ਲਿਵਲਾਇ ਤੁਰੀਏ, ਪਯਾਰੀਏ !
'ਬੱਕਣ ਡਰਦਾ ਦੂਰ ਆਪੇ ਹੀ ਰਹੂ ।
ਇਹ ਕਹਿ ਰਾਣੀ ਉੱਠ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਤੁਰੀ,
ਤੁਰ ਪਈ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਬੱਧੀ ਪਯਾਰ ਦੀ ।
ਦੋ ਤਿੰਨ ਘੜੀਆਂ ਹੋਰ ਪੈਂਡਾ ਕੱਟਿਆ
ਉੱਸੇ ਸ਼੍ਰਮ ਦੇ ਨਾਲ, ਉੱਪਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ।
ਹੁਣ ਦਮ ਦਿੱਤੀ ਹਾਰ, ਦੇਹੀ ਮਨਦੀ
ਮਨ ਦਾ ਕਿਹਾ ਨ ਹੋਰ, ਮਨ ਕਹਿ ਹਾਰਿਆ ।
ਝਾਯਾ ਦਿੱਸੀ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ, ੧੮੦

ਇਸਦੇ ਹੇਠਾਂ ਜਾਇ ਪਈਆਂ ਲੰਮੀਆਂ
ਦੇਖ ਅਤਿਥੀ ਆਇ -ਘਰੀਂ ਪਰਾਹੁਣੇ
ਬਿਛ-ਰਿਦੇ ਹੁਲਸਾਉ ਭਾਰਾ ਉਪਜਿਆਂ,-
ਦੇਵੇ ਸੰਘਣੀ ਛਾਉਂ, ਹੋੜੇ ਧੁੱਪ ਨੂੰ,
ਸੂਰਜ ਵਾਲਾ ਤਾਪ ਸਿਰ ਲੈ ਆਪਣੇ
ਪੱਤਾਂ ਅਪਣਾ ਨਾਲ ਕਿਰਨਾ ਰੋਕ ਕੇ
ਡਾਲਾਂ ਫੇਰ ਹਿਲਾਇ ਪੱਖਾ ਬੱਲਦਾ:
ਦੇਵੇ ਨੰਡੀ ਵਾਉ, ਤਪਤ ਬੁਝਾਂਵਦਾ ।
ਨੰਡਕ ਮਾਂਨੋਂ ਆਇ ਮੱਥਾਂ ਚੁੰਮੀ,
ਸਿਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹੇ ਬੁਖਾਰ ਹੇਠ ਉਤਰਦੀ ੧੯੦

ਲਗ ਲਗ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਤਪਤ ਮਿਟਾਂਵਦੀ,
ਰਾਗੀ ਕੁਦਰਤ ਕੇਰ ਪੰਛੀ ਆ ਗਏ
ਛੋੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਲਾਪ ਮਾਨੋਂ ਮਾਰਦੇ
ਨੀਂਦਰ ਤਾਂਈਂ ਵਾਜ, ਦੇਵੇ ਲੋਗੀਆਂ ।
ਹੁਣ ਆਇਆ ਆਰਾਮ, ਅੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ
ਸਰੀ ਦੇਹ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦੇਹ ਨੂੰ
ਢਿਲਿਆਂ ਕਰ ਸਹਲਾਇ, ਮਾਨੋਂ ਭਰ ਰਿਹਾ
ਮੁਠੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਹੁੱਟਣ ਲਾਹੁੰਦਾ ।
ਸਭ ਦੀ ਵੱਡੀ ਨੀਂਦ ਛੋਕਣ ਆ ਗਈ,
ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਾਂ ਚੁੰਮ ਉਤਰ ਹੇਠ ਨੂੰ, ੨੦੦

ਫਿਰ ਅੰਦਰ ਸਿਰ ਜਾਇ ਮਗਜ਼ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਦੀ,
ਓਥੋਂ ਸਹਿਜਾਂ ਨਾਲ ਭੇਜੇ ਖੂਨ ਨੂੰ
ਹੇਠਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ, ਜੋ ਸੀ ਸਿਰ ਵਿਖੇ
ਚੜ੍ਹਿਆਂ ਲੋੜੋਂ ਵੱਧ ਗਰਮੀ ਪਾਇਕੇ,
ਨਾਲੇ 'ਸਨਯੂ-ਖਿੰਚ' ਕੀਤੀ ਵਿੱਲਤੀ,
—ਪੱਠੇ ਕਹਿੰਦੇ ਲੋਕ 'ਸਨਯੂ ਸ਼੍ਰੇਣਿ' ਨੂੰ—
ਚੁਸਤੀ ਜਦ ਗਈ ਖੁੱਸ ਇਹਨਾਂ ਪੱਠਿਆਂ,
ਕੁੰਡੀ ਫੇਰੀ ਓਹ ਜੋ ਇਨ ਪੱਠਿਆਂ
ਗੰਢੇ ਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਹੋਸ਼ ਜੁ ਅੰਦਲੀ ।
ਸੱਤਾ ਸੂਰਤ ਨ ਦੇਇ ਹੁਣ ਪਈ ਹੋਸ਼ ਨੂੰ ੨੧੦

ਹੋਸ਼ ਨ ਸੱਤਾ ਦੇਇ ਹੁਣ ਹੈ ਪੱਠਿਆਂ,
ਸੱਤਾ ਪੂਰੀ ਦੇਇ ਨਾਹਿੰ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ।
ਦੇਹ ਹੋ ਗਈ ਬਿਹੋਸ਼, ਕਰੇ ਅਰਾਮ ਹੈ ।
ਵਾਹ ਨੀਂ ਨੀਂਦ ਕਿਪਾਲ ਦਾਰੂ ਦੁੱਖ ਦਾ,
ਜੀਵਨ ਬੂਟੀ ਵਾਹ ! ਮੁਰਦੇ ਤੂੰ ਦਿਲਾਂ,
ਮੁਮਿਆਈ ਤੂੰ ਠੀਕ ਟੁੱਟੇ ਹਿਰਦਿਆਂ !
ਮਲੂਮ ਸੁਖਾਵੀਂ ਵਾਹ ਫੱਟੀ ਦੇਹ ਦੀ !
ਬੱਕੇ ਟੁੱਟੇ ਜੀਵ ਤੈਨੂੰ ਪਯਾਰੜੇ !
ਹੁੱਟੇ ਹਫ ਗਏ ਲੋਕ ਪਯਾਰੇ ਤੁੱਧ ਨੂੰ
ਤੂੰ ਲਡਿਆਵੇ ਓਹ ਪੈਂਡੇ ਦੁੱਸ਼ਟ ਨੇ ੨੨੦
ਕੋਹੇ ਦੇ ਦੇ ਹਾਂਡ; ਤੜਫਣ ਲੁੱਛਦੇ ।
ਗਈ ਪਾਇ ਖਿਡਾਇ ਵਜਾਕੁਲ ਹੋਣ ਜੋ
ਸੂਰਜ ਬਾਣ ਸਹਾਰ ਲੁਹ ਲੁਹ ਤੱਪਦੇ ।
ਤੂੰ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੀਤ ਬੱਕੇ ਹੋਣ ਜੋ
ਤੂੰ ਓਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦਯਾਲ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਜੋ,

ਦੋਲਤ ਕੋਹੋ ਲੋਕ ਤੂੰਹਿ ਬਚਾਵਦੀ।
 ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਜੋ ਮਾਰ ਖਾ ਖਾ ਹਾਰਦੇ
 ਤੂੰ ਰਖਯਾ ਦੀ ਓਟ ਓਹਨਾਂ ਦੇਵਦੀ।
 ਤੇਰਾ ਸਦਾ ਪਿਆਰ ਬੁਝਿਆਂ ਨਾਲ ਹੈ ?
 ਬਲ, ਰੁਤਬਾ ਤੇ ਮਾਲ ਤੈਨੂੰ ਮੌਨ ਨਾ, ੨੩੦
 ਤੈਨੂੰ ਮੁਹਦੀ ਨਾਹਿ ਫੁੱਲਾਂ ਸੇਜ ਹੈ,
 ਸੁੰਦਰ ਸਾਫ ਮਹੱਲ ਭਰੇ ਸੁਗੰਧ ਦੇ,
 ਪਲੰਘ ਉਣੇ ਪਟ ਨਾਲ ਮਖਮਲ ਦੇ ਵਿਛੇ
 ਅਤਲਸ ਤੇ ਕਮਖਾਬ ਬਣੇ ਗਿਲਾਫ ਜੋ
 ਸਿਰਹਾਣਿਆਂ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਧਰੇ ਸਿਰੁਨੜੇ।
 ਤਕੀਏ ਸਿੰਮਲਦਾਰ, ਰੇਸ਼ਮ ਵਾਲੜੇ
 ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਮੂਲ ਤੈਨੂੰ, ਨੀਂਦਰੇ !
 ਰਾਣੀ ਰੋਂਦੀ ਬੈਠ ਗਿਣਦੀ ਤਾਰੜੇ
 ਰਾਤ ਬਿਤਾਵੇ ਹਾਇ ਤੈਨੂੰ ਤੱਕਦੀ,
 ਤੂੰ ਫਟਕੇਂ ਨਾ ਮੂਲ ਨੇੜੇ ਓਸਦੇ। ੨੪੦
 ਰਾਜਾ ਤਖਤ ਬਿਰਾਜ —ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੀਰਿਆਂ—
 ਪੈ ਫਿਕਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦਾ,
 ਦੋਂਦਾ ਰਾਤ ਬਿਤਾਇ ਤੈਨੂੰ ਤਾਂਘਦਾ:
 ਤੂੰ ਫਟਕੇਂ ਨਾ ਪਾਸ ਮਾਲਕ ਮੌਜ ਦੀ।
 ਬੜੇ ਬੜੇ ਉਮਰਾਉ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਬੀ,
 ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ, ਵਪਾਰ ਕਰਨੇ ਹਾਰ ਨੇ,
 ਸਕਣ ਨ ਜ਼ੋਰੀ ਲੜਾਇ ਤੈਨੂੰ ਨੀਂਦਰੇ !
 ਹਾਜ਼ਕ ਬੜੇ ਹਕੀਮ ਲਭਦੇ ਬੂਟੀਆਂ,
 ਦੇਵਣ ਘੋਟ ਪਿਲਾਇ, ਆਖਣ: ਆਵਸੀ—
 ਖਿੱਚੀ ਆਪੇ ਨੀਂਦ ਦਾਰੂ ਏਸ ਦੀ, ੨੫੦
 ਪਰ ਤੂੰ ਆਵੇਂ ਨਾਂਹ ਸੱਦੀ ਬੱਝਵੀਂ:
 ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਯਾ ਉਂਘ ਚਾਹੇ ਆ ਜਏ।
 ਰੋੜਾਂ ਸੰਦੀ ਸੇਜ ਜਿੱਥੇ ਹੋਵਦੀ,
 ਮਿਹਨਤ ਦੇਹਿ ਬਕਾਇ ਜਿੱਥੇ ਦੇਹ ਨੂੰ,
 ਹੋਵੇ ਚਾਹਿ ਕੰਗਾਲ ਚਾਹਿ ਅਮੀਰ ਹੋ
 ਤੂੰ ਓਥੇ ਆ ਜਾਇ ਬਿਨ ਹੀ ਸੌਂਦਿਆਂ,
 ਹਡਰਖ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਤੇਰਾ ਹੈ ਨਹੀਂ।
 ਵਿੱਚ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਤੂੰ ਇਕ ਦੇਵੀਏ !
 ਹੈਂ ਨਿਰਪੱਖ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਪੱਕੀ ਨੇਮ ਦੀ।
 ਪਾਲਣ ਅਪਣਾ ਨੇਮ ਤੂੰ ਹੁਣ ਆ ਗਈ ੨੬੦
 —ਪ੍ਰੇਮ ਖਿਡਾਰੀ ਦੇਖ ਰੱਖਣ ਮੌਤ ਤੋਂ।
 ਸੂਰਜ ਕੀਤਾ ਵੇਰ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੈ,
 ਚੜ੍ਹਦਾਈ ਨੇ ਧੌਹ ਖੂਬ ਕਮਾਇਆ,
 ਪਥਰਾਂ ਰਸਤੇ ਰੋਕ ਕਹਿਰ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ,
 ਧਰਤੀ-ਖਿੱਚ ਅਪਾਰ ਜ਼ੁਲਮ ਕਮਾਇਆ,
 ਦੇਹੀ ਦਿੱਤਾ ਜ਼ੁਬਾ, ਲੱਤਾਂ ਹਾਰੀਆਂ,
 ਅਪਣੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਕਿਹਾ ਨ ਮੰਨਦੇ,
 ਘਾਬਰ ਗਰਮੀ ਘੋਰ ਮਾਰ ਪਛਾੜਿਆ,
 ਐਸੀ ਔਕੜ ਵਿੱਚ ਪਯਾਰੀ ਨੀਂਦਰੇ,
 ਤੇ ਆ ਲਏ ਸੰਭਾਲ ਪੀੜੇ ਦੁੱਖ ਦੇ। ੨੭੦

ਜਦ ਰਚਿਆ ਸੰਸਾਰ ਸਾਈਂ ਨੇ ਤਦੋਂ
 ਹੱਥ 'ਸਮੇਂ' ਦੇ ਵਾਗ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਗਈ,
 'ਸਮੇਂ' ਦੇਵ' ਤੋਂ ਨੀਂਦ ! ਤਦ ਹੀ ਜੇ ਕਦੀ
 ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਵੰਡ ਵਕਤ ਨ ਲੈਂਦੀਓਂ,
 ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਸੰਸਾਰ ਕਦ ਦਾ ਹੁੰਦ ਕੇ।
 ਤੂੰ ਜੀਵਨ-ਆਧਾਰ ਤਾਂਤੇ ਜੱਗ ਦਾ,
 ਤੇਰਾ ਜੁਗ ਜੁਗ ਰਾਜ ਹੋ ਸੰਸਾਰ ਤੇ।
 ਮਿਲੀ ਵੰਡ ਵਿਚ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਸੁਜਾਨ ਤੋਂ
 ਤੈਨੂੰ ਰਜਾਸਤ ਖਾਸ ਰਾਜ ਕਮਾਣ ਨੂੰ।
 ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਆਵਣ ਜਾਣ ਦੀ ੨੮੦
 ਜਦੋਂ ਚਹੇ ਜਿਸ ਕਾਲ ਤੇ ਆ ਸਕਦੀ,
 ਸੁਖਦਾਈ ਇਕ ਰਾਜ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ
 ਸਦਾ ਸਲਾਮਤ ਹੋਇ ਰਹੇ ਸੁਹੰਵਣਾ।
 ਵਾਹ ਵਾ ! ਪਯਾਰੀ ਪੈਣ ਨੀਂਦਰ ਭੈਣ ਤੂੰ,
 ਪਹਿਲੇ ਕੀਤਾ ਪਯਾਰ ਨਾਲ ਮੁਸਾਫਰਾਂ
 ਦਿੱਤਾ ਬਹੁਤ ਅਰਾਮ ਤਪਤ ਬੁਝਾਇਕੇ,
 ਫੇਰ ਲਿਆਂਦੀ ਨੀਂਦ ਏਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਸੀ।
 ਨੀਂਦਰ ਲਈਆਂ ਪਾਇ ਦੋਵੇਂ ਕ੍ਰਮਿਤਾਂ
 ਅਪਨੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ, —ਜਦੋਂ ਸੁਆਲਿਆ
 ਦੂਰ ਗਿਆ ਦੁਖ ਹੋਇ ਮੁੜ ਪਈ ਤੂੰ ਤਦੋਂ, ੨੯੦
 ਹੋਈ ਪੂਰਬ ਰੁੱਖ ਅੱਦੀ ਪੱਛਮੋਂ,—
 ਨਹਿਰ ਗਈ ਕੁਝ ਕਾਲ ਮਾਨੋਂ ਹੋ ਖੜੀ
 ਫਿਰ ਪੱਛਮ ਰੁਖ ਹੋਇ ਰੁਮਕੇ ਜਾਂਵਦੀ,
 ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਹੈ ਆਇ ਪੱਛੋਂ ਧਾਂਵਦੀ।—
 ਕੀਤਾ ਹੋਰ ਉਪਕਾਰ ਸੁਹਣੀ ਪੌਣ ਨੇ
 ਸੋਨਾਂ ਬਦਲਾਂ ਚਾੜ੍ਹ ਮੋਢੇ ਆਪਣੇ
 ਲੈ ਆਈ ਇਹ ਨਾਲ ਓਸ ਪਹਾੜ ਤੇ।
 ਇਹਨਾਂ ਡਿੱਠਾ ਆਣ ਸੂਰਜ ਕਹਿਰ ਜੋ
 ਵਰਤਾਯਾ ਸੀ ਚੇਰ ਸਿਰੀਂ ਮੁਸਾਫਰਾਂ,—
 ਨਾਰੀਆਂ ਅਥਲਾ ਦੋਇ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮਣਾਂ, ੩੦੦
 ਸੁਹਲ ਮਲੂਕ ਸਰੀਰ, ਮਾਰ ਬਕਾਈਆਂ।
 ਡਿੱਠਾ ਨੀਝ ਲਗਾਇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹਾਦਰਾਂ,
 ਮਾਨੋਂ ਫੁਰ ਰਹੀ ਸੋਚ ਹਿਰਦੇ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ:
 'ਮੁੱਕਾ' ਹੈ ਨਹੀਂ ਰਾਹ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਜੇ,
 'ਜਦ ਏ ਚਲੀਆਂ ਹੋਰ ਅਗਲੀ ਵਾਟ ਤੇ
 'ਸੂਰਜ ਕਰਸੀ ਤੰਗ, ਅੱਗੇ ਬੱਕੀਆਂ;
 'ਬਲ ਹੋ ਜਾਸਣ ਚੂਰ, ਸਿਖਰ ਸੁ ਦੂਰ ਹੈ।
 'ਵੇਲਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦਾ ਸਫਲਾਈਏ।' ਦਾ
 ਪਸਰ ਗਏ ਇਹ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ;
 ਸੂਰਜ ਲਿਆ ਲੁਕਾਇ —ਅੱਗੇ ਤਣ ਗਏ; ੩੧੦
 ਗੱਜੇ ਗੜ੍ਹਕੇ ਫੇਰ ਮਾਨੋਂ ਬੋਲਦੇ:
 'ਆ ਗਏ ਉਡਦੇ ਆਪ ਏਥੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ;
 'ਆਏ ਤਪਤ ਬੁਝਾਣ ਧਰਤੀ ਜੇ ਲਈ
 'ਸੂਰਜ ਕੋਲੋਂ ਖਿੱਚ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਹੈ।

'ਸੂਰਜ ਮਾਰੂ ਬਾਣ ਕਿਰਨਾਂ ਸੰਦੜੇ,
'ਅਸੀਂ ਬਣੇ ਹਾਂ ਵਾਲ ਝਲਸਾਂ ਆਪ ਤੇ,
'ਸਾਨੂੰ ਸਕੇ ਨ ਚੀਰ ਕਿਰਨਾਂ-ਤੀਰ ਹੈ;
'ਦੇਈਏ ਠੰਢ ਅਪਾਰ ਧਰਤੀ ਵਾਲਿਆਂ:
'ਠੰਢੀ ਰਹਿਸੀ ਪੋਣ, ਸਾਡੇ ਛਾਇਆਂ।
'ਛੋਟੇ ਠੰਢੇ ਠਾਰ ਪਾਸ ਅਸਾਡੜੇ 320

'ਕਰ ਦੇਸਣ ਛਿਣਕਾਉ ਹੋਈ ਲੋੜ ਜੇ।
'ਜੋ ਚੁੰਧਿਆਈ ਅੱਖ ਸੂਰਜ ਤੇਜ ਨੇ
'ਠੰਢ ਦਿਆਂਗੇ ਪਾਇ, ਤ੍ਰਾਵਤ ਦੇਵਸਾਂ।
'ਲੋੜ ਪਈ ਤੇ ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ ਛੇੜੜੇ;
'ਸੂਦਰ ਕਰਕੇ ਠਾਚ ਹਿਰਨਾਂ ਵਾਲੜਾ:
'ਨਾਲੇ ਬੀਰ-ਸੰਗੀਤ ਦੱਸਾਂਗੇ ਅਸੀਂ:
'ਲੱਗੂ ਮੋਜ ਬਹਾਰ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ।
'ਖਿੜ ਖਿੜ ਹਸੀਏ ਨਾਲ: ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰੀਏ,
'ਸੂਰਜ ਕੋਲੋਂ ਵੱਧ ਤੇਜ ਦਿਖਾਲੀਏ,
'ਅੱਖ ਫਰੱਕਣ ਵਿੱਚ, ਦੱਸ ਲੁਕਾਵੀਏ। 330

'ਦੋਲਾਂ ਦੀ ਕੜਕੂਟ, ਗਰਜਣ ਭੇਰੀਆਂ
'ਕੰਬ ਜਾਣਗੇ ਲੋਕ ਅਸਾਂ ਡਰਾਇ ਜੇ।
ਬਦਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸੱਦ ਸੁਣਿਆਂ ਬਿੱਛ ਨੇ
ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ ਹੁਣ ਹੋਰ ਮਾਨੋਂ ਸੋਚਦਾ:
'ਅਤਿਬਯਾਂ ਸੰਦੀ ਸੇਵ ਸੁਹਣੀ ਹੋ ਰਈ,
'ਘਰ ਆਏ ਮਿਹਮਾਨ ਰਾਜੀ ਜਾਣਗੇ;
'ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਏਥੇ ਰੱਖਿਆਂ
'ਪੈਂਡਾ ਖੋਟਾ ਹੋਇ,— ਵਾਟ ਦੁਰਾਡੜੀ,
'ਤਾਂਤੇ ਦਿਆਂ ਜਗਾਇ ਹੁਣ ਮੈਂ, ਪੁੰਨ ਹੈ।
ਵਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਜ਼ੋਰ ਵੇਗ ਵਧਾਇਆ, 340

ਬਿੱਛ ਮਚਾਯਾ ਸ਼ੋਰ, ਦੋਵੇਂ ਜਾਗੀਆਂ:
ਦੇਖਣ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਠੰਢਕ ਛਾ ਰਹੀ;
ਬੱਦਲ ਘਟਾ ਅਪਾਰ ਠੱਟ ਬਨ੍ਹਾਇਕੇ
ਸੀਤਲ ਛਾਯਾ ਦੇਣ, ਸੀਤਲ ਪੋਣ ਹੈ।
ਲਖ ਏ ਸਮਾਂ ਸੁਵੱਲ ਫਿਰ ਉਹ ਚੱਲੀਆਂ।
ਹੋਲਾ ਕੁਝ ਸਰੀਰ ਹੁਣ ਸੀ ਹੋ ਗਿਆ,
ਅੱਕਣ ਅਤੇ ਥਕਾਨ ਘਾਬਰ ਸੀ ਘਟੀ;
ਉੱਤਰ ਛਾਈ ਠੰਡ ਛਾਯਾ ਸਘਣੀ:
ਹੋਲਾ ਹੋਗਯਾ ਆਪ ਪੈਂਡਾ ਐਕੁਰਾਂ।
ਹੋਈ ਪੋਣ ਸਹਾਇ, ਪਿੱਛੋਂ ਆਂਵਦੀ 340
ਦੇਵੇ ਧੱਕਾ ਪਿੱਠ; ਧਰਤੀ ਜ਼ੋਰ ਨੂੰ
ਏਕੁਰ ਦਏ ਘਟਾਇ, ਘਟਦਾ ਜਾਂਵਦਾ
ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਦੁੱਖ ਉੱਪਰ ਜਾਂਦਿਆਂ।
ਕੁਛਕ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਦ ਸਿਖਰ ਪਹਾੜ ਤੇ
ਦੋਵੇਂ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਜਾਇ ਜੱਫਰ ਜਾਲਕੇ।
ਇੱਥੇ ਸੀ ਇੱਕ ਸੈਲ ਕਹੇ ਚਟਾਨ ਜਾਂ,
ਸੈਆਂ ਗਜਾਂ ਦੀ ਡੀਲ, ਉੱਚਾ ਲੰਮੜਾ,
ਚੌੜਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਾਰੀ ਡੀਲ ਦਾ;
ਵਖਰਾ ਸੀ ਨਾ ਏਹ ਅੰਦ੍ਰ ਅੰਦਰੀ

ਧਰਤੀ ਅੰਦਰ ਤੀਕ ਸੀ ਇੱਕ ਪੱਥਰ। 350
ਸਿਖਰੇ ਪੱਥਰ ਏਹ ਜੋ ਇਕਸਾਰ ਸੀ,
ਉਸਨੂੰ ਉਕਰ ਉਕਰ ਮੰਦਰ ਸੋਹਿਣਾ
ਸਮੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਢੇਰ ਕਿਸੇ ਬਨਾਇਆ।
ਹੈਸੀ ਇੱਕ ਦਲਾਨ, ਦੋ ਤਿੰਨ ਕੋਠੀਆਂ,
ਅੱਗੇ ਵਿਹੜਾ ਸਾਫ, ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ ਵਡਾ।
ਚੋਫੇਰੇ ਇੱਕ ਕੰਧ ਓਸੇ ਪੱਥਰੋਂ
ਉਕਰ ਬਨਾਈ ਸੀਗ ਯਾ ਰਖ ਪੱਥਰਾਂ
ਬੀੜ ਬੀੜ ਕੇ ਠੀਕ ਵਲਗਣ ਸੀ ਵਲੀ।
ਇਸ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵੱਡਾ ਕੁੰਡ ਸੀ,
ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਸੋਹਿਣਾ। 360

ਛੇ ਸਤ ਪੌੜੀਆਂ ਹੇਠ ਸਨ ਇਸ ਵੇੜਿਓ,
ਵਲਗਣ ਤੋਂ ਜੋ ਬਾਰੂ ਸਨ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ।
ਇਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਹੋਰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੜੇ
ਉਘੜਾ ਦੁਘੜਾ ਥਾਉਂ ਦੂਰਾਂ ਤੀਕ ਸੀ,
ਮਿੱਟੀ ਪੱਥਰ ਰੇਤ ਵਾਲੀ ਥਾਉਂ ਏ।
ਪੱਥਰ ਬਹੁਤ ਕੁਰਾੜ ਜਿੱਥੇ ਦੇਖਿਆ
ਪੱਥਰੇ ਦੇ ਹੱਥ ਖਨ ਖਨ ਪੱਥਰਾਂ
ਮਿੱਟੀ ਕਰ ਭਰਪੂਰ ਥਾਉਂ ਬਣਾਇਆ।
ਇਸ ਵਿਚ ਥਾਉਂ ਥਾਉਂ ਬਿੱਛ ਖਰੋਟ ਦੇ
ਹਾੜੀ ਆਦਿ ਬਟੈਕ, ਖਾਵਣ ਵਾਲੜੇ 370

ਲਾਏ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਸਨ ਪੈ ਝੰਮਦੇ।
ਏਥੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੇਠ ਤੋਂ
ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਹੁਣ ਆਣ ਹੋਈ ਹੈ ਖੁਸ਼ੀ;
ਬੈਠੀ ਇੱਕ ਬਿੱਛ ਹੇਠ ਕੱਢਦੀ ਸਾਹ ਹੈ।
ਪੋਣ ਵਹੇ ਹਿਵਧਾਰ ਠੰਢੀ ਠਾਰਵੀਂ,
ਲੱਗੇ ਪਿਆਰੀ ਫੇਰ,— ਪਾਵੇ ਜੱਫੀਆਂ।
ਉੱਚਾ ਸੀ ਇਹ ਥਾਉਂ ਡਾਢਾ ਔਤਨਾ
ਡਿੱਠਾ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ
ਜਿਸਿਆ ਕੀੜੀ ਵਾਂਗ ਸ਼ਹਰ ਜੁ ਆਪਣਾ।
ਚੋਟੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ, ਢਾਲ ਦੁਣਾਂ, ਵਾਦੀਆਂ, 380

ਘਾਟੀਆਂ, ਖੱਡਾਂ, ਕੂਲੁ ਝਰਨੇ ਵੱਗਦੇ
ਅਜਬ ਦਿਖਾਵਣ ਰੂਪ ਨਿੱਕਾ ਸੋਹਿਣਾ।
'ਯਾਲੀ ਭੇਡਾਂ ਨਾਲ ਹਿਲਦੇ ਭਾਸਦੇ
ਖਸਖਸ ਦਾਣੇ ਵਾਂਗ ਪੱਥੇ ਝੱਲਿਆਂ
ਪਟੜੀ ਦਾਰ ਜੁ ਖੇਤ ਗਿਰ ਦੀ ਵੱਖੀਏ
ਦਿੱਸਣ ਪੌੜੀ ਵਾਂਙ ਪਰ ਅਤਿ ਨਿੱਕੜੇ।
ਦੂਨ ਪਰਬਤੋਂ ਪਾਰ ਕੋਹਾਂ ਤੀਕ ਹੈ
ਦਿਸਦੀ ਪੱਥਰ ਸਾਫ ਸਾਵੀ ਲੈ ਲਹੀ,
ਪਾਣੀ ਸੰਦੇ ਰੋਅ ਇਸ ਵਿਚ ਜਾਂਵਦੇ
ਚਿੱਟੀ ਚਿੱਟੀ ਧਾਰ ਵਾਛੂ ਭਾਸਦੇ। 800

ਕੱਲਰ ਕੋਰੀ ਥਾਉਂ ਉੱਜੜ ਜੇ ਕਿਤੇ,
ਚਿੱਟੀ ਮੈਲੀ ਲਾਲ ਹੋ ਹੋ ਭਾਸਦੀ।
ਕੋਹਾਂ ਤੀਕ ਮਦਾਨ ਨਿੱਕਾ ਹੋਇਕੇ
ਦਿੱਸੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਾਂਙ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ।

ਬੱਦਲ ਦਿੱਸਣ ਛਾਇ ਕਿਤੇ ਪਲੰਮਦੇ,
 ਕਿਧਰੇ ਕੱਠੇ ਹੋਇ ਧੌਲੇ, ਮੈਲੜੇ
 —ਉੱਤਰ ਦੇਖੇ ਰਾਜ- ਫਿਰ ਰਹੇ ਹੋਨ ਨੇ,
 ਮਾਨੋਂ ਉੱਚੀ ਮੇਘ ਕੋਲੋਂ ਹੋ ਗਈ।
 ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਸਭ ਦੇਖ ਹੁਈ ਨਿਹਾਲ ਹੈ;
 ਕੁਦਰਤ ਸੰਦੀ ਮੌਜ ਰਾਣੀ ਦੇਖ ਕੇ ੪੧੦
 ਕਰਕੇ ਰਤਾ ਅਰਾਮ ਗਦ ਗਦ ਹੋਇਕੇ
 ਚਹੇ ਅੰਤਰਾ ਲੈਣ ਪਤੀ ਮਹੱਲ ਦਾ।

ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਪਰਵੇਸ਼

ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਉਠੀ ਰਾਜ ਹੈ,
 ਧਰ ਸੂਰਤ ਦਾ ਧਯਾਨ ਚੱਲੀ ਸੋਹਿਣੀ-
 ਪੱਥਰ ਪੌੜੀਆਂ ਫੇਰ ਆਈਆਂ ਸਾਹਮਣੇ:
 ਵੇਖ ਹੋਇ ਹੈਰਾਨ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ:—
 'ਰਾਧਾਂ ਚਿੱਤ ਨ ਡੋਲ, ਦੇਖੀ ਪ੍ਰਯਾਗੀਏ !
 'ਮਾਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਦੇ
 'ਮਾਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਏਹ ਮਰਦਾਂ ਵਾਸਤੇ
 'ਰਚੀ ਹੋਇਗੀ ਥਾਉਂ ਕਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ।
 'ਕਾਰੀਗਰੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਆਖਦੀ:
 'ਮਾਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਹੋਈ ਏਸ ਥਾਂ ੧੦
 'ਮਾਨਸ ਖਾਣੀ ਨਾਰ ਏਥੇ ਜੋ ਕਦੀ
 'ਵਸਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਮਾਰ ਕਿਵੇਂ ਨ ਖਾ ਲਏ
 'ਉਹ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਨੁੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਕੋਰ ਕੇ
 'ਐਸਾ ਸੁੰਦਰ ਥਾਉਂ ਕੀਤਾ ਤਯਾਰ ਸੀ।
 'ਹੋ ਤਕੜੀ ਤੇ ਤਯਾਰ ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਕੂਰੇ;
 'ਸਿੱਖਾਂ ਜਿਉਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰਕੇ
 'ਕਰੀਏ ਚਲ ਦੀਦਾਰ ਵਾਸੀ ਓਸਦਾ,
 'ਜੋ ਵੱਸੇ ਇਸ ਥਾਉਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹੇ
 'ਸਾਈ' ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਨੈਣੀਂ ਆਪਣੇ।
 ਇਹ ਕਹਿ ਰੱਖੇ ਪੈਰ ਪੌੜੀ ਉੱਪਰੇ। ੨੦
 ਗੋਲੀ ਡਰਦੀ ਜਾਇ, ਸਮਝੋ: 'ਮੌਤ ਹੈ
 'ਸਿਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਆਣ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਅਸਾਂ
 'ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਭੂਤ ਚੜ੍ਹਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
 'ਸੁਝਣ ਦੇਵੇ ਅੰਤ ਕਿਸੇ ਨ ਗੱਲ ਦਾ
 'ਪਰ ਮੈਂ ਗੋਲੀ-ਪ੍ਰਯਾਗ ਮੇਰਾ ਜੋਰ ਕੀ ?
 'ਮਰਸਾਂ ਸ੍ਰਾਮਨਿ ਨਾਲ, ਧਰਮ ਨ ਹਾਰਸਾਂ।'
 ਲੰਘ ਪੌੜੀਆਂ ਦੇਇ ਵਿਹੜੇ ਪੌਂਚੀਆਂ;
 ਤਕ ਪਥਰੀਲਾ ਥਾਉਂ ਫਰਸ਼ ਸੁ ਪੱਧਰਾਂ;
 ਵਿਚ ਇਕ ਲਹ ਲਹ ਕੁੰਡ ਭਰਿਆ ਨੀਰ ਦਾ,
 ਨਿਰਮਲ, ਸੁਹਣਾ ਸਾਫ, ਕਹਿੰਦੀ: 'ਥਾਉਂ ਦੇ ੩੦
 ਮਾਨੋਂ ਹੋਵੇ ਅੱਧ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ।
 'ਜਸ਼ਦਯਾਂ ਉਪਜੇ ਚਾਹ ਮਾਣਨ ਸੁਰਗ ਦੀ

ਵੱਸੇ ਏਥੇ ਆਇ, ਛੱਡ ਬਖੇੜਿਆਂ।
 'ਹੈ ਏ ਠੀਕ ਉਜਾੜ ਨਿਰਜਨ ਥਾਉਂ ਦੇ;
 'ਹੋਇ ਅਤੀਤ ਜਿ ਕੋਇ, ਵੱਸੇ ਏਸ ਥਾਂ।
 'ਦੁਨੀਆਂ ਖੋਟੀ ਵੇਖ ਨੱਸੇ ਜੋ ਕੁਈ
 'ਵੱਸੇ ਏਥੇ ਆਇ —ਏਥੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੈ।
 'ਰੋਲਾ ਕੁਈ ਨ ਸ਼ੋਰ ਇੱਥੇ ਆਵਦਾ:
 'ਗਰਮੀ ਮੂਲੋਂ ਨਾਹਿ, ਪੌਣ ਸੁਹਾਵਣੀ,
 'ਧੰਦਾ ਝਗੜਾ ਦੁਖ ਵਾਪ੍ਰੇ ਮੂਲ ਨਾ। ੪੦
 'ਸ੍ਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਜੋਗ ਕੋਈ ਉਣ ਨਾ:
 'ਪਾਣੀ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ, ਜਿਉਂ ਮਨ ਪੋਤਵਾਂ;
 'ਫਲ ਵਾਲੇ ਹਨ ਬਿੱਛ ਦੇਵਣ ਖਾਣ ਨੂੰ
 'ਭੋਜਨ ਹੋਲਾ ਸਾਫ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ।
 'ਭੋਜ ਪੱਤ੍ਰ ਦੇ ਬਿੱਛ ਦੇਵਨ ਕੱਪੜੇ।
 'ਕੁਟੀਆ ਰਾਖੀ ਜੋਗ ਸੀਂਹ ਤੇ ਸੀਤ ਤੋਂ
 'ਬਣੀ ਖੜੀ ਹੈ ਠੀਕ ਕਾਫੀ ਲੋੜ ਨੂੰ।
 'ਵਾਹ ਵਾਹ ਸੁਹਣਾ ਥਾਉਂ ਅਸਲ ਇਕਾਂਤ ਹੈ।
 'ਛੱਡਾਂ ਰਾਜ ਬਖੇੜ, ਤਖਤ ਤਾਜ ਨੂੰ
 'ਏਥੇ ਆਵਾਂ, ਛੱਡ ਸਭ ਧੰਦਾਲ ਮੈਂ। ੫੦
 'ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ ਤੇ ਮੌਜ, ਕੁਝ ਨ ਹੋਰ ਹੋ;
 'ਪ੍ਰਯਾਗੇ ਸੰਦੀ ਯਾਦ, ਉਸਦਾ ਧਯਾਨ ਹੋ,
 'ਕਰਨੇ ਨੂੰ ਕੁਈ ਕਾਰ ਵੇਂ ਹੋਰ ਨਾ।
 ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਫਿਰ ਰਾਜ ਵੜੀ ਦਲਾਨ ਜਾ।
 ਦੇਖੇ ਅਚਰਜ ਮੌਜ ਅੰਦਰ ਹੈ ਲਗੀ:
 ਵਿੱਛੇ ਹਨ ਇਕ ਦਾਉ ਓਸ ਦਲਾਨ ਦੇ
 ਭੋਜਪਤ੍ਰ ਇਸ ਡੋਲ ਬਿਸਤ੍ਰਾ ਹੋ ਜਿਵੇਂ,
 ਉੱਪਰ ਲਾਇ ਸਮਾਧਿ ਬੈਠੀ ਹੈ ਪਰੀ;
 ਸੁੰਦਰ ਪਤਲੀ ਡੀਲ, ਦੇਹੀ ਇੱਕੁਰੀ,
 ਚਿਹਰਾ ਦਮਕੇ ਲਾਲ ਵਾਛੂ ਲਾਲ ਦੇ, ੬੦
 ਪਰ ਚਿਹਰੇ ਵਿਚ ਝਾਰ ਉਮਰਾ ਵਾਲੜੀ,
 ਢਲਦੀ ਉਮਰ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਹੋਸੀ ਜਾਪਦੀ।
 ਸਿਰ ਤੋਂ ਨੰਗੀ ਸੀਗ, ਧੜ ਤੇ ਲੱਕ ਸੇ
 —ਸੁਹਣੇ, ਪਤਲੇ, ਸਾਫ— ਬਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਕੂਰੇ
 ਭੋਜ ਪੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕੱਜ ਵਲੋਟੇੜੇ।
 ਪਦਮਾਸਨ, ਬਿਨ ਡੋਲ ਲਗੀ ਸਮਾਧ ਸੀ;
 ਸਾਸ ਨ ਜਾਪੇ ਆਇ, ਹਿੱਲ ਨ ਅੱਖੀਆਂ
 ਪੱਥਰ-ਪੁਤਲੀ ਵਾਂਙ ਰੱਖੀ ਜਾਪਦੀ,
 ਤਣਿਆ ਸੀਗ ਸਰੀਰ ਸਿੱਧਾ ਖਿੱਚਿਆ।
 ਟੱਕ ਨੀਝ ਦੀ ਲਾਇ ਰਾਣੀ ਤੱਕਿਆ, ੭੦
 ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਧੰਨ ਹੈ।'
 ਫਿਰ ਤਕ ਪਿਛਲੀ ਵੱਲ ਰਾਣੀ ਦੇਖਦੀ।
 ਇਸ ਨਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਛਲੀ ਲਾਭ ਤੇ
 ਸੀਗੀ ਪੱਥਰ ਕੰਧ, ਉਸ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ
 ਪਟੜਾ ਪੱਥਰ ਇੱਕ ਅਖਰਾਂ ਵਾਲੜਾ।
 ਨੀਝ ਲਗਾ ਕੇ ਦੇਖ ਰਾਣੀ ਸ਼ਾਣਦੀ

ਲਿਖੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਾਫ ਦਸਖਤ ਕੰਤ ਦੇ,
ਸੰਗ ਸਿਤਾਰੇ ਨਾਲ ਉੱਕਰ ਜੋ ਜੜੇ,
ਪੈਣ ਚਾਨਣੇ ਨਾਲ ਲਿਖਕਾਂ ਮਾਰਦੇ,
ਜਿਉਂ ਚਾਨਣ ਲਿਖਕਾਰ ਪਾਕੇ ਅੱਖੀਆਂ ੮੦
ਡਲੁਕ ਡਲੁਕ ਚਮਕਾਰ ਦੇਵਣ ਸੋਣੀਆਂ ।
ਸੰਗ ਸਿਤਾਰੇ ਵੱਲ ਰਾਣੀ ਦੇਖਦੀ
ਉਹ ਬੀ ਮਾਨੋਂ ਦੇਖ ਰਹਿਆ ਓਸਨੂੰ ।
ਡਾਢੇ ਹਿਤ ਚਿਤ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਦੇਖਕੇ
ਪੜ੍ਹਦੀ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਅੱਖਰ ਜੋ ਲਿਖੇ,
ਤਦ ਉਸਨੇ ਇਹ ਵਾਕ ਲੀਤਾ ਵਾਚ ਸੀ:—

੧ ਓ
ਪਉੜੀ

ਬਸਤਾ ਤੂਟੀ ਝੁਪੜੀ ਚੀਰ ਸਭਿ ਛਿੰਨਾਂ ॥
ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਨ ਆਦਰੇ ਉਦਿਆਨ
ਭ੍ਰਮਿੰਨਾ ॥ ਮਿਤ੍ਰ ਨ ਇਨ ਧਨ ਰੂਪ
ਹੀਣ ਕਿਛੁ ਸਾਕੁ ਨ ਸਿੰਨਾ ॥ ਰਾਜਾ
ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ
ਭਿੰਨਾ ॥ ਤਿਸਕੀ ਧੂੜਿ ਮਨੁ ਉਧਰੇ ਪ੍ਰਭੁ
ਹੋਇ ਸੁ ਪ੍ਰਸੰਨਾ ॥

ਦਸਖਤ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ

ਟਹਿਲੀਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤ

ਪੜ੍ਹਿਆ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਕ, ਲਿਖਿਆ ਕੰਤ ਦਾ
ਦਸਖਤ ਲਿਆ ਪਛਾਣ ਪਯਾਰੇ ਹੱਥ ਦਾ,
ਲੱਗ ਗਈ ਹੁਣ ਤਾੜ ਟਿਕ ਕੇ ਬੱਝਵੀਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਯਾਰੀ ਰਾਜ ਦੀ । ੮੦
ਝਮਕਣ ਭੁੱਲੀ ਬਾਣ ਨੈਣਾਂ ਰੱਤਿਆਂ:
ਮਾਨੋਂ ਨਿਕਲੇ ਬਾਣ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਖਰਾਂ
ਅੱਖਾਂ ਥਾਣੀਂ ਲੰਘ ਹਿਰਦੇ ਜਾਵਦੇ;
ਹਿਰਦਾ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦਾ,
ਗਿਆ ਪਰੋਚ ਓ ਨਾਲ ਤਾਂਗਾਂ-ਯਾਦ ਦੇ,
ਅੱਖਾਂ ਸਨ ਵਿਚਕਾਰ ਅੱਖਰਾਂ ਤੇ ਰਿਦੇ,
ਓਹ ਬੀ ਗਈਆਂ ਨਾਲ ਆਪ ਪਰੋਤੀਆਂ ।
ਕਿਤ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਯਾਦ ਕਰਤੇ ਸੰਦੜੀ,
ਓਹੋ ਧਾਰ ਸਰੂਪ ਆਈ ਸਾਮੁਣੇ,
ਮਾਨੋਂ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਗਿਆ, ੧੦੦
ਹਿਰਦੇ ਨੇ ਉਹ ਰੂਪ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਅੰਦਰੇ,
ਸੂਰਤ ਦਾ ਦਿਦਾਰ ਸਚ ਮੁਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
ਹਰ ਹਰ ਅੱਖਰ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾ ਭਾਸਦਾ,
ਹਰ ਇਕ ਘੁੰਤੀ ਵਿੱਚ ਸੂਰਤ ਦਿੱਸਦੀ
ਅਸਲੀ ਵਰਗੀ ਸਾਫ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ।
ਹਿਰਦਾ ਹੋ ਕੁਰਬਾਨ ਪਯਾਰੀ ਮੌਜ ਤੇ
ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਨਿਜ ਰੂਪ ਯਾਦ ਸਮਾ ਗਿਆ;
ਬਾਕੀ ਆਤਮ ਰੂਪ ਅਪਣਾ ਆਪ ਜੋ

ਆਤਮ ਪਯਾਰੇ ਨਾਲ ਗਿਆ ਅਭੇਦ ਹੋ ।
ਥੈਨੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧ ਹੈਸੀ ਉਹ ਪਰੀ, ੧੧੦
ਦੂਜੀ ਲਗੀ ਸਮਾਧ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੀ ।
ਰਾਧਾਂ ਅਚਰਜ ਹੋਇ ਬਿਟ ਬਿਟ ਤੱਕਦੀ,
ਵੇਖ ਵੇਖ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੀ ਜਾਵਦੀ ।
ਹੈਰਾਨੀ ਇਕ ਖਿੱਚ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਕਰੇ,
ਇਸਦਾ ਵਧਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੋਸ਼ ਹਿਲਾਵਦਾ,
ਹਿਲ ਹਿਲ, ਉਡ ਉਡ ਹੋਸ਼ ਦੇਹੋਂ ਨਿੱਕਲੇ,
ਉਡ ਉਡ ਫਿਰ ਡਿਗ ਜਾਇ ਡਿਗ ਡਿਗ ਉੱਡਦੀ,
ਉਡ ਡਿਗ ਡਿਗ ਉਡ ਉੱਡ ਉੱਡੀ ਅੰਤ ਨੂੰ,
ਇਹ ਬੀ ਹੋਇ ਅਡੋਲ ਟਿਕ ਗਈ ਸਾਮੁਣੇ
ਮਾਨੋਂ ਹੋਰ ਸਮਾਧ ਤੀਜੀ ਹੈ ਲਗੀ । ੧੨੦
ਸੋਮਾਂ ਠੰਢਾ ਹੋਇ ਜਿੱਥੇ ਨੀਰ ਦਾ,
ਠੰਢੀ ਹੋਵੇ ਪੌਣ ਠੰਢ ਸੁਹਾਵਣੀ,
ਬਹੀਏ ਨੇੜੇ ਜਾਇ ਜੇਕਰ ਏਸਦੇ
ਤਨ ਮਨ ਠੰਡਾ ਹੋਇ ਛਾਤੀ ਸੀਯਰੀ:
ਤਿੱਕੁਰ ਸੀ ਇਹ ਥਾਉਂ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਰੋਵਰੇ,
ਭਜਨ ਸਦਾ ਇਸ ਥਾਉਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਰਿਹਾ,
ਤਾਂਤੇ ਸਤੋ-ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੁਹਣਾ ਛਾ ਰਿਹਾ ।
ਮਾਨੋਂ ਭਰਜਾ ਸਮੁੰਦ ਸੀ ਨਕ ਨੱਕ ਦੇ
ਸਾਂਤੀ ਜਲ ਦੇ ਨਾਲ ਆਸ਼ਮ ਸੋਹਿਣਾਂ ।
ਥੈਨੀ ਸੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਏਸ ਸਮੁੰਦ ਦੇ ੧੩੦
ਟੁੱਭੀ ਡੂੰਘੀ ਲਾਇ ਪਹਿਲੇ ਚੋਂ ਪਰੀ;
ਦੂਜੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਲੱਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਡੁੱਬੀ, ਰਖਦੀ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦ ਦੇ;
ਤੀਜੀ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਅਚਰਜ ਹੋਵਦੀ
ਡੁੱਬੀ ਵਿਚ ਵਿਸਮਾਦ ਕੰਢੇ ਬੈਠਦੀ ।
ਭਰਜਾ ਹੋ ਹਵਾ ਨਾਲ ਭਾਂਡਾ ਸੱਖਣਾ,
ਪੱਥਰ ਇਸਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਖੂਹੇ ਸੱਟੀਏ,
ਸੋਜ ਭਾਰ ਦੇ ਡੁੱਬ ਹੇਠਾਂ ਜਾਵਸੀ
ਭਾਂਡਾ ਉੱਸੇ ਥਾਉਂ ਟਿਕਿਆ ਹੀ ਰਹੂ,
ਪਰ ਜੋ ਹੈਸੀ ਪੌਣ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੇ ੧੪੦
ਨਿਕਲ ਓਸਤੋਂ ਬਾਰ ਪਾਣੀ ਚੀਰਦੀ
ਘਤਿਓਂ ਬਾਹਰ ਹੋਇ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ;
ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਰ ਉੱਪਰ ਨਿੱਕਲੁ;
ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਾਇਗੀ,
ਜਿੰਨੀ ਹੌਲੀ ਵੱਧ ਉੱਨੀ ਜਾ ਚੜ੍ਹ
ਉੱਚੀ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਨਿਕਲੀ ਪੌਣ ੮੯ ।
ਤਿੱਕੁਰ ਭੋਜਲ ਏਰ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਹੈ,
ਟਿਕ ਰਹੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਇਸਦੀ ਬਾਹ ਤੇ
ਪਰ ਜਿਸ ਦੀ ਹੈ ਜਿੰਦ ਸ਼ਬਦ ਰਸਾਯਣੀ,
ਉਸਦੀ ਜੇਕਰ ਰੂਹ ਹੌਲੀ ਸੂਖਮ ੧੫੦
ਨਿਕਲੇ ਕਦੇ ਜਿ ਬਾਰ ਦੇਹੀ ਭਾਂਡਿਓਂ,
ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ ਉੱਚ ਉੱਪਰ ਜਾਵਦੀ;
ਸੂਖਮ ਹੈ ਜਿਸ ਜੋਗ ਲੋਕ'ਸ ਪੌਂਚੁਦੀ ।

ਜਿੰਨੀ ਹਲਕੀ ਹੋਇ ਉੱਨੀ ਜਾਣ ਲੈ
ਸੂਖਮ ਦੁਸ਼ਾ ਵਿਚਾਲ ਪਹੁੰਚੇ ਜਾਇਕੇ ।
ਗਿਆ ਕਾਲ ਕੁਝ ਬੀਤ ਇਕੁਰ ਬੈਠਿਆਂ ?
ਕੋਣ ਜਗਾਵੇ ਆਨ ਜੁੜਿਆਂ ਨੂੰ, ਕਹੋ ।
ਰੋਲਾ ਨੌੜੇ ਨਾਹਿ ਜੋ ਉਖੜਾਵਦਾ;
ਗਰਮੀ ਦੇਖੇ ਨਾਹਿ ਜੋ ਘਬਰਾਵਦੀ;
ਮੱਛਰ, ਕੀਟ, ਪਤੰਗ ਡੰਗਾਂ ਵਾਲੜੇ ੧੬੦

ਦਿੱਸਣ ਦੇਖੇ ਨਾਹਿ ਟੁੰਬ ਉਠਾਵਣੇ,
ਗਰਜ਼ਾਂ ਵਾਲਾ ਯਾਰ, ਦੁਖੀਆਂ ਸਾਕ ਨਾ;
ਅੱਭੜਵਾਇਆ ਦਾਸ ਇੱਥੇ ਹੈ ਨਹੀਂ;
ਕੋਣ ਜਗਾਵੇ ਆਣ ਇਹਨਾਂ ਬੈਠਿਆਂ ?
ਜੇ ਹੁੰਦੀ ਇਹ ਨੀਂਦ ਕੁਦਰਤ ਆਪ ਹੀ
ਘੜੀ ਦੇ ਘੜੀ ਬਾਦ ਆਪ ਜਗਾਵਦੀ ।
ਸਮਾਂ ਨ ਸਕਦਾ ਛੇੜ ਲੰਘੇ ਮਲਕੜੇ
ਦੇਖੇ ਪੈਰ ਸਾਹ ਵੱਟ ਜਿਉਂ ਹਿਮਟੀਲ ਹੋ ।
ਉਲਟ ਕਰੋਂਦੀ ਪੇਂਟ ਮਾਨੋਂ ਝੁਲਦੀ
ਪੱਖੇ ਠੰਡੇ ਠਾਰ ਵੇਰੀ 'ਜਾਗ' ਦੇ, ੧੭੦

ਕਿਵੇਂ ਨ ਦੇਇ ਜਗਾਇ ਇਹਨਾਂ 'ਜਾਗ' ਹੈ,
ਸੁੱਤੇ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਹਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ।
'ਚਿੰਤਾ' ਹੈ ਇਕ ਹੋਰ ਟਹਿਲਣ 'ਜਾਗ' ਦਾ,
'ਬਗਲੀ' ਸੱਪ ਸਮਾਨ ਰਹਿੰਦੀ ਕੋਲ ਹੀ
'ਦਿਲ' ਦੇ ਬੁਹੇ ਬਾਰੂ ਦਾਉ ਤਕਾਵਦੀ;
ਉਹ ਬੀ ਦੇਖੇ ਨਾਂਹ ਸਕਦੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।
ਵਿਕਰ ਪੈ ਗਿਆ ਫੇਰ ਡਾਇਣ 'ਜਾਗ' ਨੂੰ:
'ਕੋਣ ਕਰਗੁ ਹੁਣ ਕਾਰ -ਜੁੜੇ ਵਿਛੋੜ ਸੀ ?'
'ਸੜ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਪੁਖਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ
-ਪੇਸ਼ ਨ ਜਾਂਦੀ ਮੂਲ- ਛਿੱਖੀ ਹੋ ਗਈ ੧੮੦

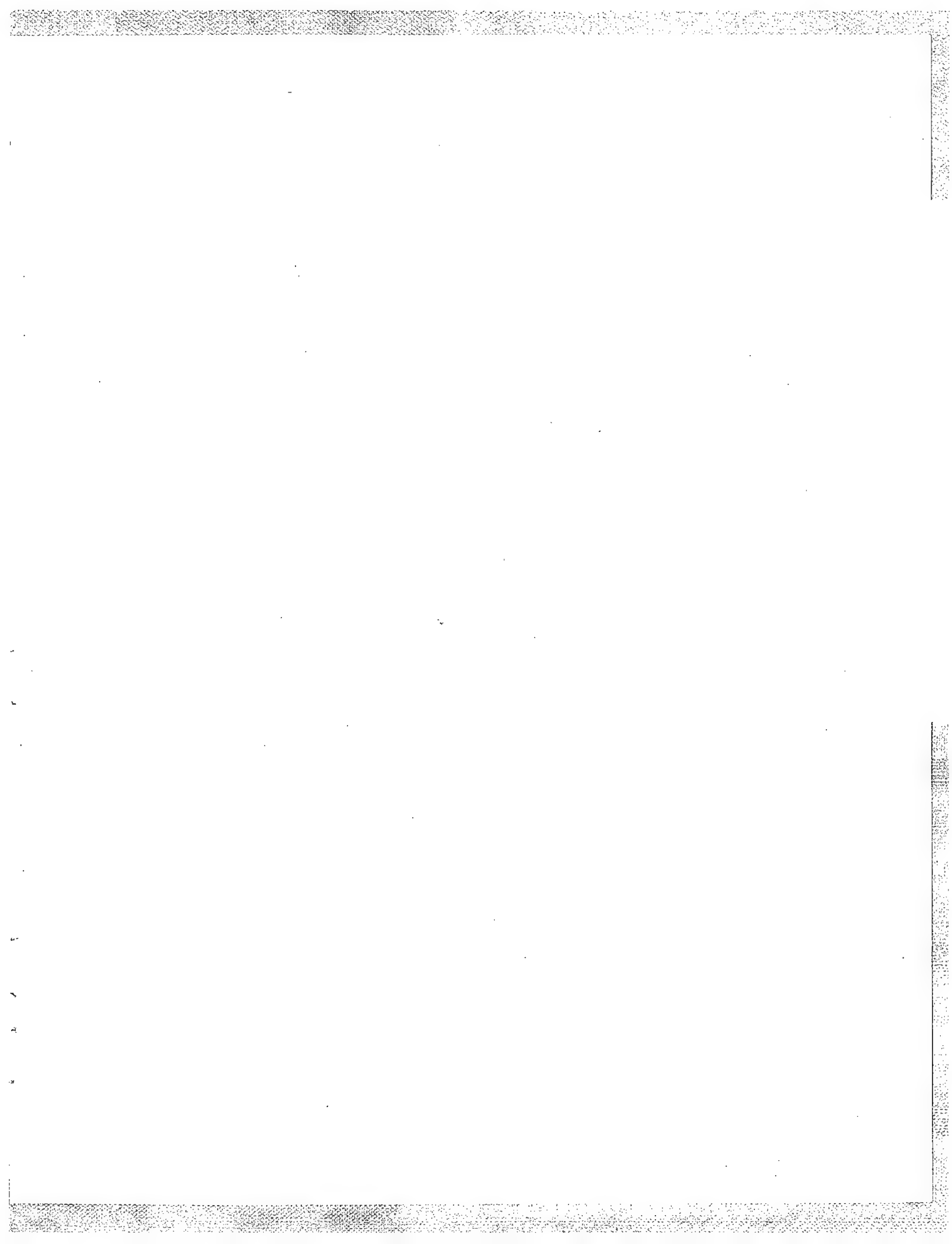
ਇੱਧਰ ਧਯਾਨੀ ਧਯਾਨ ਫੁੱਥੇ ਸੋਹਿਣੇ,
ਭੁੱਲੇ ਅਪਣਾ ਆਪ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਦੇ,
ਪਯਾਰੇ ਪਯਾਰਾ ਨਾਲ ਫਾਥੇ ਐਕੁਰਾਂ,
ਬੂੜ੍ਹੇ ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਣ ਵਗਦੇ ਖੂਹ ਦੇ
ਫਸੇ ਆਪ ਵਿਚਕਾਰ ਅੱਡ ਨ ਹੋਵਦੇ,
ਤਿਵੇਂ ਨ ਹੋਵਣ ਅੱਡ ਸੁਰਤੀ ਬੂੜੀਏ
ਫਸੇ ਧੋਅ ਦੇ ਨਾਲ ਕੱਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ।
ਹੋ ਹਤਿਆਰੀ ਜਾਗ ! ਚਉ ਕਰ ਬੈਠ ਜਾ
ਇਤਨੀ ਤਾਤ ਨ ਠੀਕ, ਮੰਦਾ ਸੋਚ ਨਾ ।
ਤੂੰ ਬੀ ਕਰ ਆਰਾਮ ਨੀਂਦਰ ਮਾਣ ਲੈ; ੧੯੦
ਹੋਈਓਂ ਥੱਕ ਹਿਰਾਨ ਪਲ ਭਰ ਸੋਂ ਰਹੋ;
ਘਾਬਰ ਨੂੰ ਦੇ ਛੱਡ, ਸਿਮਟੀ, ਖਿੰਡੀਏ ।
ਵੇਰ ਨ ਹਾਇ ਵਿਹਾਝ ਨਾਲ ਪਰੇਮੀਆਂ ।
ਦੌਲਤ ਏਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਮਾਲ ਨਾ,
ਅਤਿ ਨਿਰਬਲ, ਨਿਰਮਾਨ ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਵਾਂਜੜੇ,
ਫਾਕੇ ਮਾਰੇ, ਚੂਰ ਕੀਤੇ ਪੈਂਡਿਆਂ,
ਭੁੱਖੇ, ਦੀਨ ਗਰੀਬ ਲਿੱਸੇ ਦੇਖ ਲੈ,
ਲਹੂ ਨ ਏਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਝ ਨ ਮਾਸ ਹੈ,

ਸੱਥਰ ਵਾਸਾ ਏਹ ਬੈਠੇ ਸੱਥਰੇ.
ਜਦ ਜਾਗਣਗੇ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਵੜ ਜਾਇਗੀ, ੨੦੦
ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋ 'ਜਾਗ' ! ਬੈਠੇ ਸੱਥਰੀ ।
ਵੱਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚੋਨ ਤੇਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲੂ ?
ਸੁਵੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਸੁੱਖੋ-ਭੋਗ ਦੇ
ਛੱਡ; ਸੁਹਾਵੇ ਬਾਉਂ ਜਾਈ; 'ਜਾਗ' ਨੀ !
ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਵੀਂ ਧੌਲਰੀ;
ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਰਾਜੇ ਵਾਲੀਆਂ
ਜਾਂ ਰਾਣੀ ਦੇ ਨੰਣ ਵਾਸਾ ਕਰ ਲਈ,
ਰਾਜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰਾਜ 'ਜਾਗ' ! ਜਮਾਇ ਲੈ:
ਵੜ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਣੀ ਮੌਜ ਤੂੰ,
ਅਤਲਸ ਵਾਲੀ ਸੇਜ ਮਖਮਲ ਹੋ ਵਿਛੀ ੨੧੦

ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਗਾਇ ਰਾਜੇ ਰਾਣੀਆਂ ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਿਦੇ ਵਿਚ ਜੋਕ ਚਿੰਤਾ ਵਾਲੜੀ
ਲੱਗੀ, ਲੈਣ ਅਰਾਮ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ;
ਕਰਕੇ ਜਤਨ ਅਪਾਰ ਉਹ ਜਾਂ ਸੋਣਕੇ
ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਤਿਆਰ ਉੱਪਰ ਲੋਟਕੇ
ਤੂੰ ਨੀਂਦਰ ਨੂੰ ਔਣ ਉੱਥੇ ਨਾ ਦਈ,
ਆਪ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੜਕੇ ਬੈਠਕੇ
ਸੋਂਕਣ ਵਾਲਾ ਵੇਰ ਨੀਂਦਰ ਨਾਲ ਤੂੰ
ਉੱਥੇ ਲਈਂ ਕਮਾਇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ;
ਮੌਜਾਂ ਕਰੀਂ ਬਹਾਰ, ਭੋਗੀਂ ਸੁੱਖ ਤੂੰ ੨੨੦

ਜੋ ਹੋਵਣਗੇ ਤਯਾਰ ਸੋਂਕਣ ਵਾਸਤੇ ।
ਕਰ ਦੇਖੇ ਇਕ ਸੋਚ ਸੁੱਤੇ ਦੇ ਨਹੀਂ,
ਨੀਂਦ ਨ ਦੇਖੇ ਆਨ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ,
ਏ ਹਨ ਜੁੜੇ ਅਡੋਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਧਯਾਨ ਦੇ
ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹ, ਲਗੀ ਸਮਾਧ ਤੂੰ ।
ਅੰਪਰ ਧਰਨ ਨ ਕੰਨ ਦੇਖੀ ਸਿੱਖਿਆ,
ਅਪਣਾ ਹੋਵੇ ਲਾਭ ਚਾਹੇ ਹਾਨ ਹੋ,
ਕਰਨੀ ਖੋਟੀ ਕਾਰ ਵਾਦੀ ਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ।
ਚੂਹਾ ਕਾਗਤ ਕੱਟ ਨਾਸ ਕਰਾਵਦਾ,
ਕੰਮ ਨ ਉਸਦੇ ਕੁਝ, ਖੋਟੀ ਬਾਣ ਹੈ: ੨੩੦

ਤਿਵੇਂ ਦੁਸ਼ਟ ਇਸ 'ਜਾਗ' ਛੱਡੀ ਬਾਣ ਨਾ ।
ਇਕ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਬੂਤਰੀ
ਰਸਤਾ ਅਪਣਾ ਭੁਲ ਵਿਰਦੀ ਸੀ ਪਈ,
ਬੰਨ੍ਹੀ ਸੀ ਗਲ ਨਾਲ ਚਿੰਠੀ ਏਸ ਦੇ;
ਵੁੰਡ ਰਹੀ ਸੀ ਬਾਉਂ ਜਿਥੇ ਏਸ ਨੇ
ਚਿੰਠੀ ਦੇਣੀ ਜਾਇ, ਉੱਤਰ ਲੈਵਣਾ;
ਬਕ ਇਕ ਬੂਟੇ ਟਾਟੁ ਇਹ ਸੀ ਸੋਂ ਗਈ ।
ਸੁੱਤੀ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖ ਉੱਪਰ ਬਿਛ ਦੇ
ਥੱਕੀ, ਪੈਂਡੇ ਮਾਰ, ਭੁੱਲੀ ਰਾਹ ਤੋਂ
'ਜਾਗ' ਜਾਇਕੇ ਪਾਸ ਟਾਟੁ ਹਿਲਾਇਆ, ੨੪੦
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਕਰ ਕੁਝ ਹੋਸ਼ ਗੁੰਗੀ ਦੂਤਣੇ !
'ਭੁਲੀਓ' ਰਸਤਾ ਆਪ ਨੇੜੇ ਪੈਂਦਾ ਕੇ,
'ਆ ਪਾਵਾਂ ਮੈਂ ਰਾਹ ਤੇਨੂੰ ਸੁਹਣੀਏ' !

ਜਦ ਆ ਪਵੇ ਵਿਹਾਰ ਪਯਾਰ ਕਰਾਂਵਦੇ;
ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਪ੍ਰੇਮ 'ਸੁਾਰਥ ਮੋਹ' ਨੂੰ;
ਸੁਾਰਥ ਸਿੱਧ ਨਾ ਹੋਇ ਧਾਰਨ ਦੇਖ ਤਾਂ।
ਕਹਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਵਿਰੱਕੁ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜ ਕੀ
ਕਰੀਏ ਅਸੀਂ ਪਰੇਮ ਸਾਈਂ ਛੱਡ ਕੇ
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ;— ਅਸੀਂ ਉਪਖਯਾ ਹਾਂ,
ਸੀਨੇ ਵਸਦੀ ਦੇਖ ਉਪੇਖਯਾ ਆਖਦੇ,।
ਕਹਿੰਦੇ: 'ਹਾਂ ਉਪਰਾਮ ਅਸੀਂ ਉਦਾਸ ਹਾਂ, ੪੩੦

'ਛਡਿਆ ਸਾਰਾ ਮੋਹ ਨਾਲੇ ਵੇਰ ਹੈ।'
ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਤਾਤ ਲੁਕ ਕੇ ਬੈਠਈ,
ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸਾਕ ਉੱਥੇ ਹੈ ਨਹੀਂ।
ਜਿੱਥੇ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਉੱਥੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
ਰਾਗ ਦੇਖ ਦਾ ਵਾਸ ਓਥੇ ਹੈ ਨਹੀਂ।
ਦੋ ਬਣ ਦੇਵਣ ਦੁੱਧ ਨਜਾਣੇ ਬਾਲ ਨੂੰ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਸ ਵਿਚ ਹੋਇ? ਵਿਹੁ ਕਿਸ ਹੋਵਦਾ?
ਦੋਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੋਵੇਂ;
ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਹੈ,
ਦੋਹਾਂ ਵਾਲੀ ਤਾਰ ਵਜਦੀ ਇੱਕ ਥਾਂ, ੪੪੦
ਦੋਹਾਂ ਦਾ 'ਧਿਸ਼ਾਨ —ਆਸ਼ਾ—ਇੱਕ ਹੈ,
ਇੱਕੋ ਸੋਮਿਓਂ ਦੋਇ ਲੈਂਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।
ਇੱਕੁਰ ਇਸ਼ਟ-ਅਧਾਰ ਇੱਕੋ ਹੋਵਦਾ
ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ, ਇੱਕੋ ਆਸਰਾ:
ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਲੈਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
ਸਥਨਾ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
ਆਪੋ ਵਿਚੀਂ ਹੋਣ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਾਰਥੇ;
ਮਾਣਨ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
ਏਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਦੋਵੇਂ ਰੱਤੀਆਂ
ਰਿਤਨੇ ਤਾਈਂ ਮੋਜ ਰਹੀਆਂ ਲੈਂਦੀਆਂ। ੪੫੦
ਫਿਰ ਰਾਣੀ ਇਹ ਵਾਕ ਕਹਿੰਦੀ: ਸੰਤਣੀ!
'ਕੈਸਾ ਸੁੰਦਰ ਬਾਨ, ਕਿਹੀ ਇਕਾਂਤ ਹੈ!
'ਕੀਕੁਰ ਏਥੇ ਆਣ, ਡੇਰੇ ਪਾ ਲਏ?
'ਤੁਸਾਂ, ਕਹੋ, ਕਿਸ ਤੋਰ ਥਾਂ ਏ ਲੱਭਿਆ।'

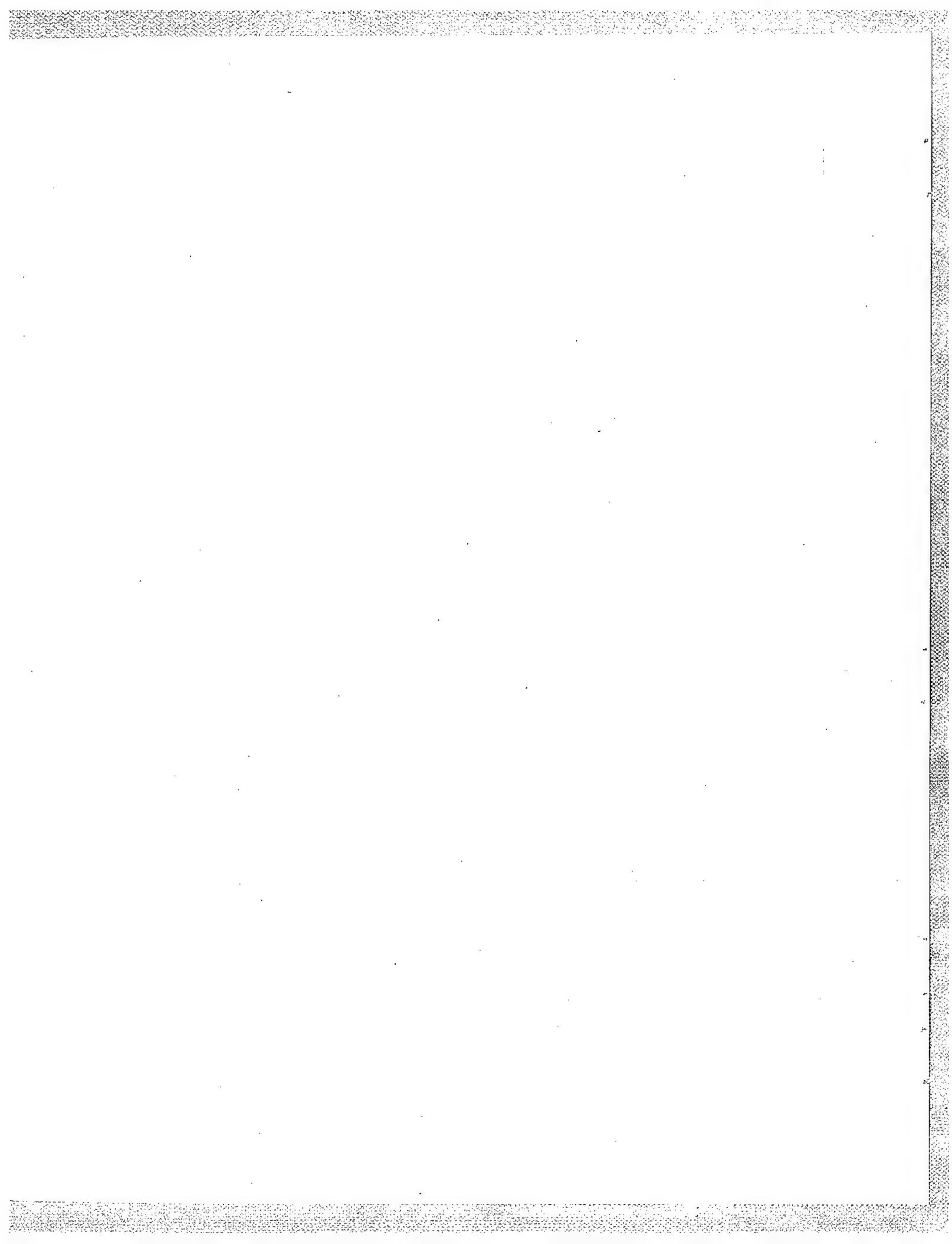
ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਵਿੱਥਿਆ

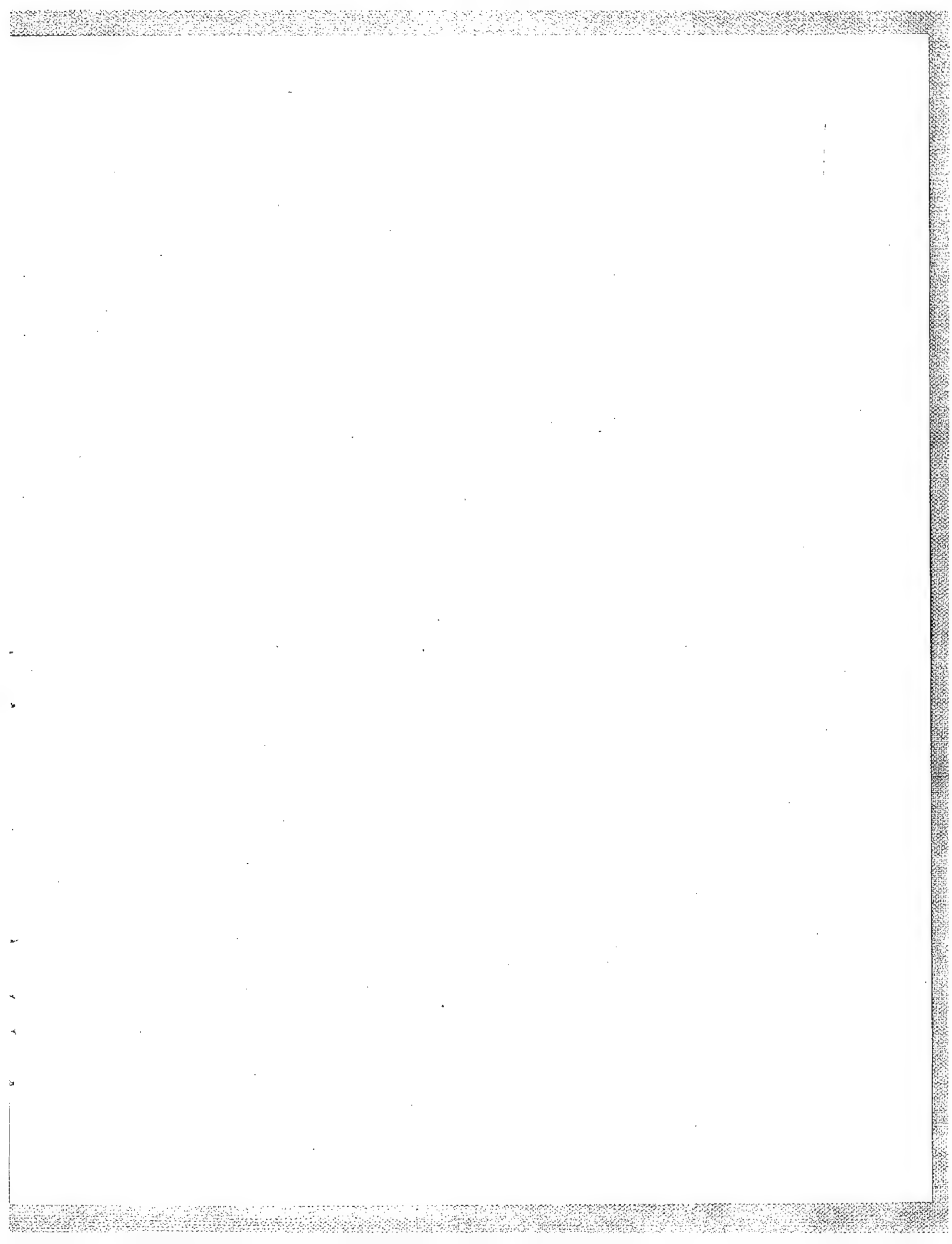
ਸੁਣ ਰਾਣੀ ਦੇ ਬੋਲ ਬੋਲੀ ਸੰਤਣੀ:—
'ਇਹ ਅਤਿ ਬੁੱਢਾ ਥਾਉਂ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਨੜਾ।
'ਬੋਧ ਰਿਖੀ ਜਦ ਸੀਗ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ
'ਦੇਸ ਗਿਆ ਸਭ ਹੋਇ ਚੇਲਾ ਓਸਦਾ,
'ਰਾਜੇ ਰਾਉ ਮਰਾਜ ਸਰੇ ਹੋ ਗਏ
'ਬੋਧੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ, ਫੈਲੇ ਬਾਰੂ ਬੀ।
'ਓਸ ਧਰਮ ਦੇ ਇੱਕ ਅਰਹਤ ਏਸ ਥਾਂ
'ਆਕੇ ਢੂੰਡੀ ਥਾਉਂ ਇਹ ਏਕਾਂਤ ਦੀ;

ਪ੍ਰੇਰਯਾ ਰਾਜਾ ਇੱਕ ਉਸ ਨੇ ਫੇਰ ਸੀ
'ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਤਦ ਬਨਵਾਇਆ। ੧੦
'ਸੀਗਾ ਏਹ ਪਹਾੜ ਨਿੱਗਰ ਪੱਥਰਾ
'ਉੱਕਾ, ਜੋੜਾ ਘੋਰ ਇਸਦਾ ਫੈਲਿਆ
'ਚੋਟੀ ਏਸ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਥਾਉਂ ਏ
'ਨਿੱਗਰ ਅਤੇ ਕੁਰਾੜ ਨਿਰਾ ਚਿਟਾਨ ਹੈ।
'ਲਗੇ ਉਕੇਰੇ ਆਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਕੇਰਕੇ
'ਮੰਦਰ ਲਿਆ ਬਣਾਇ ਦੇਖੋ ਜੋ ਤੁਸੀਂ।
'ਇੱਕੋ ਹੈ ਇਹ ਸੈਲ ਚੂਨਾ ਇੱਟ ਨਾ,
'ਗੰਢ ਨ ਕੋਈ ਮੂਲ ਹੈ ਵਿਚ ਏਸਦੇ।
'ਵਿਹੜਾ ਉਕਰ ਬਨਾਇ ਤਾਲ ਉਕੇਰਿਆ,
'ਉਕਰ ਉਕਰ ਦਾਲਾਨ, ਖਨਖਨ ਕੋਠੀਆਂ, ੨੦
'ਫੇਰ ਪੰਡੀਆਂ ਨਾਲ ਉਕਰ ਬਨਾਈਆਂ,
'ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਕੰਧ ਕਰੀ ਉਕੇਰਵੀਂ।
'ਇਸਦੇ ਬਾਹਰ ਵਾਰ ਢਲਵੀਂ ਲਾਭ ਤੇ
ਜਿੱਥੇ ਉੱਤੇ ਸੈਲ ਮਿੱਟੀ ਹੈ ਪਈ
'ਫਲ ਵਾਲੇ ਫਿਰ ਪੇੜ ਲਾਏ ਓਸ ਥਾਂ।
'ਇਸ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲਹਿ ਲਹਿ ਜੋ ਕਰੇ
'ਦਿਸਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਲ ਖਨ ਖਨ ਕੱਢਿਆ;
'ਬਰਖਾ ਪਾਣੀ ਸਾਫ ਮੰਦਰ ਸਭ ਦਾ
'ਕੱਠਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਇ ਭਰਿਆ ਹੈ ਰਹੇ;
'ਵਰਤਯਾ ਮੁਕਦਾ ਨਾਹਿ, ਵਿਗੜੇ ਹੈ ਨਹੀਂ! ੩੦
'ਉੱਚੀ ਹੈ ਏ ਢੇਰ ਚੋਟੀ ਹੇਠ ਤੋਂ
'ਬਰਖਾ ਦਾ ਵਰਸਾਉ ਏਥੇ ਬੁੱਤ ਹੈ,
'ਸੋਮਾ ਹੈ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨੀਵਾਂ ਨੀਰ ਦਾ,—
'ਜੇ ਜਲ ਜਾਂਦਾ ਸੁੱਕ ਏਥੋਂ ਹੈ ਕਦੀ
'ਉੱਥੇ ਜਾਇ ਲਿਆਇ ਕੰਮ ਸਵਾਰੀਏ।
'ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ ਔਹ ਦੋਖੋ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
'ਬੋਧ ਰਿਖੀ ਦਾ ਬੁੱਤ ਬੈਠਾਂ ਚੋਂਕੜੀ
'ਮਾਰੇ; ਲਾਇ ਸਮਾਧ, ਹਥ ਇਕ ਵੱਖੀਏ,
'ਦੂਜਾ ਮੋਢੇ ਲਾਗ ਦਏ ਅਸੀਸ ਹੈ।
'ਚਿਰਾਂ ਤੀਕ ਇਹ ਥਾਉਂ ਵਰਤਯਾ ਬੋਧੀਆਂ। ੪੦
'ਸਮਾ ਪਾਇ ਇਹ ਮੱਤ ਏਥੋਂ ਉੱਡਿਆ;
'ਜੈਨ ਧਰਮ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਏਥੇ ਹੋ ਗਿਆ,
'ਇਹ ਮੰਦਰ ਬੀ ਫੇਰ ਓਨ੍ਹਾਂ ਸਾਂਭਿਆਂ;
'ਬੋਧ ਰਿਖੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਕੇਰਿਆ
'ਵਰਧਮਾਨ ਦਾ ਬੁੱਤ, ਦੋਖੋ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
'ਆਸਣ ਖੂਬ ਜਮਾਇ ਹਥ ਤੇ ਹੱਥ ਦੇ
'ਬੈਠਾ ਲਾਇ ਸਮਾਧ ਅੱਖਾਂ ਤ੍ਰਾਟਕੇ।
'ਸਮਾ ਪਾਇ ਫਿਰ ਜੈਨ ਮੱਧਮ ਹੋ ਗਿਆ
'ਸ਼ਕਤੀ ਪੂਜਨ ਫੇਰ ਏਥੇ ਫੈਲਿਆ;
'ਸ਼ਕਤੀ ਮੂਰਤਿ ਔਹ ਦੋਖੋ ਹੈ ਖਨੀ। ੫੦
'ਗੋਰਖ ਦਾ ਫਿਰ ਜ਼ੋਰ ਇੱਧਰ ਆ ਪਿਆ

'ਹਿਕਮਤ ਕਰ ਇਹ ਬਾਂ ਲੀਤਾ ਜੋਗੀਆਂ ।
 'ਵਰਧਮਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਖੋ ਨੀਝ ਲਾ
 'ਗੋਰਖ ਵਾਲਾ ਬੁੱਤ ਦਿੱਸੇ ਬੰਨਿਆ,—
 'ਸਿਰ ਟੋਪੀ ਹਥ ਤੁੰਬ ਪਦਮਾਸਨੇ,
 'ਖੈਰ ਅਤੇ ਕੜਾਸ ਧਰਿਆ ਪਾਸ ਹੈ ।
 'ਫਿਰ ਦੇਖੋ ਸੀ ਜੋਰ ਪਾਇਆ ਰਾਜਿਆਂ,
 'ਜੋ ਸੀਗੇ ਰਾਜਪੂਤ ਪੂਜਨ ਦੇਵੀਆਂ,
 'ਡਰ ਏਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਖਾਇ ਜੋਗੀ ਸਾਧੂਆਂ
 'ਦਿੱਤਾ ਬੁੱਤ ਬਨਾਇ ਕਿਸ਼ਨਵਤਾਰ ਦਾ ੬੦
 'ਨਾਲੇ ਦੇਵੀ ਬੁੱਤ ਇਕ ਖਨਵਾਇਆ ।
 'ਮਿਸ਼੍ਰਤ ਹੋ ਗਯਾ ਕੰਮ ਪੂਜਨ ਦੇਵੀਆਂ,
 'ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਨ ਨਾਲ ਵੇਸ਼ਵ ਦੇਵੀਆਂ,
 'ਜੋਗੀ ਪਰ ਇਸ ਥਾਉਂ, ਵਸਦੇ ਹੀ ਰਹੇ ।
 'ਕਠਨਪੋਂ ਚੁ ਇਸ ਥਾਉਂ 'ਏਥੇ ਆਵਣਾ
 'ਜਣੇ ਖਣੇ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀਗਾ ਨਾ, ਸਖੀ ।
 'ਪਰ ਜੋ ਜੋਗੀ ਹੋਇ ਧਾਰੇ ਜੋਗ ਨੂੰ,
 'ਦੁਨੀਆਂ ਕੂੜੀ ਜਾਣ ਚਾਹੇ ਮੈਂ ਕਰਾਂ
 'ਆਸਣ ਸਾਰੇ ਸਿੱਧ, ਕਾਇਆ ਜਿੱਤ ਲਾਂ
 'ਨੇਤੀ, ਧੋਤੀ ਨਾਲ ਨੌਲੀ, ਬਸਤੀਆਂ ੭੦
 'ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ, ਮੁੱਢਾ ਕਾਟਕਾ
 'ਅਮਰ ਹੋਇ ਸੰਸਾਰ ਰਹਾਂ ਸਮਾਧ ਲਾਂ;
 'ਜੋ ਏਥੇ ਆ ਜਾਇ ਕਰਦਾ ਜੋਗ ਸੀ ।
 'ਮੇਰੇ ਜੋ ਸੀ ਬਾਪ ਜੋਗੀ ਹੋ ਗਏ,
 'ਲੀਤੇ ਕੰਨ ਪੜਾਇ ਮੇਢਾਂ ਪਾਈਆਂ
 'ਪੁਤ੍ਰਿਆਂ ਸੱਚ ਵਿਰਾਗ ਹਿਰਦੇ ਆਪ ਦੇ;
 'ਪਰ ਗਿਰਿਆ ਸੀ ਹਾਇ ! ਮਤ ਹੁਣ ਜੋਗੀਆਂ ।
 'ਦੇਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਤੂਤ, —ਘਾਬ੍ਰੇ ਮੈਂ ਪਿਤਾ
 'ਜੋ ਸੀ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਹੋਰ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸੀ:
 '—ਪੀਕੇ ਨਸ਼ੇ ਸਰਾਬ ਆਸਣ ਲਾਵਣੇ ੮੦
 'ਡਰ ਭੈ ਲੋਕਾਂ ਦੇਇ ਪੂਜ ਕਰਾਵਣੀ—
 'ਹੋਏ ਪਿਤਾ ਉਦਾਸ, ਚਾਹੁਣ ਭੱਜਣਾ,—
 'ਛੱਡੀਏ ਜੋਗੀ ਪੰਥ ਜਾਈਏ ਹੋਰਥੇ ।
 'ਗੁਰੂ ਸੀਗ ਬੁਧਿਵਾਨ ਭੰਗਰਨਾਥ ਜੋ
 'ਉਸਨੇ ਦਿੱਤੇ ਭੋਜ ਦੇਥੇ ਤਾਤ ਜੀ ।
 'ਕਈ ਸਾਲ ਤਕ ਲੱਗ ਕੀਤਾ ਆਪ ਨੇ
 'ਕਰੜਾ ਹੱਠ ਜੁ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ:
 'ਨੌਲੀ, ਬਸਤੀ ਠਾਲ ਨੇਤੀ, ਧੋਤੀਆਂ,
 'ਕਰਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਆਸਣ ਸਾਧਣੇ ।
 'ਯਮ, ਨਿਯਮਾਸਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਨੂੰ ੯੦
 'ਪ੍ਰਤਯਾਹਾਰ ਖਕਾਇ ਸੰਯਮ ਸਾਧਦੇ
 'ਇਸ ਬਿਧ ਕਿਤਨਾ ਕਾਲ ਜੱਫਰ ਜਾਲਦੇ
 'ਰਹੇ ਪਿਤਾ ਇਸ ਥਾਉਂ ਭੁਲੇ ਜੋਗ ਨੂੰ ।
 'ਪਿਤਾ ਧਾਰ ਜਦ ਜੋਗ ਨੱਸੇ ਸੀ ਘਰੋਂ
 'ਮੈਂ ਜੰਮੀ ਸਾਂ ਬਾਦ ਅਠ ਦਸ ਹੀ ਦਿਨਾਂ
 'ਮਾਤਾ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੀ ਕੰਤ ਨੂੰ

'ਰੋਵੇ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਭਾਲ ਕਰਾਵਦੀ ।
 'ਤਿੰਨ ਬਰਸ ਦੇ ਬਾਦ ਘਰ ਨੂੰ ਤਜਾਗ ਕੇ
 'ਨਿਕਲ ਤੁਰੀ ਫਿਰ ਆਪ ਦੁੰਡਣ ਕੰਤ ਨੂੰ
 'ਕਦੀ ਕੁ ਅੱਖ ਸਹਾਰ ਵਿਪਦਾ ਭੋਗਦੀ ੧੦੦
 'ਭੰਗੁਨਾਥ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੀ ਜਾਇਕੇ;
 'ਲੀਤਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇ, ਸੇਵ ਕਮਾਇਕੇ ।
 'ਉਥੇ ਧਾਈ ਮਾਰ, ਪਹੁੰਚੀ ਏਸ ਥਾਂ ।
 'ਦੇਖ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪ ਉਸ ਦੀ ਘਾਲ ਨੂੰ
 'ਹੋਏ ਨਰਮ ਨ ਮੂਲ ਕਰੜੇ ਹੀ ਰਹੇ
 'ਮਾਤਾ ਨੇ ਭੀ ਹੱਠ ਛੱਡਕਾ ਮੂਲ ਨਾ,
 'ਮਲਿਆ ਕੁਟੀ-ਦੁਆਰ ਬੈਠੀ ਪੰਤੀਆਂ
 'ਦਿਨ ਤਾਂ ਦਏ ਗੁਜ਼ਾਰ ਛਾਵੇਂ ਬੁਟਿਆਂ
 'ਰਾਤੀ ਸੌਂਦੀ ਹੋਠ ਪੱਥਰ ਆੜ ਦੇ ।
 'ਫਲ ਕੁਝ ਖਾਵੇ ਆਪ, ਮੈਨੂੰ ਦੇਵਦੀ ੧੧੦
 'ਪੀ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਨੀਰ ਏਸੇ ਕੁੰਡ ਤੋਂ
 'ਕਦੀ ਕਦੀ ਫਿਰ ਜਾਇ ਝਿੱਕਾਂ ਮੰਗ ਕੇ
 'ਲਜਾਵੇ ਅੰਨ ਖੁਰਾਕ ਦੋਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ।
 'ਕਹਿਰ ਸਿਆਲਾ, ਰਾਜ ! ਸੀ ਹੁਣ ਆ ਗਿਆ ।
 'ਇਕ ਦਿਨ ਪਾਲਾ ਵੇਰ ਲੱਭਾ ਆਣਕੇ;
 'ਜੋਤ ਜੁ ਚਿੱਟੀ ਔਹ ਦਿੱਸੇ ਸਾਮੁਣੇ
 'ਬਰਫ ਪਈ, ਹਿਵ ਧਾਰ ਵੱਗੀ ਪੈਣ ਆ,
 'ਅਤਿ ਠੰਢੀ ਇਹ ਪੈਣ ਹੜ ਕੜਕਾਵਦੀ,
 'ਦੰਦ ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੜ ਕੜ ਵੱਜਦੇ
 'ਖਾ ਗਈ ਗਰਮੀ ਪੈਣ ਬਾਹਰੋਂ ਦੇਹਦੀ, ੧੨੦
 'ਅੰਦਰ ਵਾਲੀ ਨਿੱਘ ਹਾਰੀ ਦੇਂਦਿਆਂ
 'ਖਲੜੀ ਤਾਈਂ ਨਿੱਘ, ਸਾਰੀ ਅੰਦਰੋਂ
 'ਸਰਦੀ ਅੰਦਰ ਬਾਰੂ ਸਾਰਾ ਠਾਰਿਆ;
 'ਠਰਨ ਕਾਰਣੇ ਜਿੰਦ ਠੰਢੀ ਹੋ ਗਈ ।
 'ਜੀਵਣ ਸੌਂਦੀ ਨਿੱਘ ਜੀਵਣ ਨਾਲ ਹੀ
 'ਹੋਈ ਤਦੋਂ ਉਡੀਤ, ਮੋਈ ਮਾਉਂ ਮੈਂ ।
 'ਮੈਂ ਕੁਰਲਾਵਾਂ ਕੁੰਜ ਵਾਂਙੂ ਕੁਕਦੀ
 'ਜਦ ਤਕ ਮਾਤਾ ਸੀਗ ਜਿੰਦ ਸੁ ਵਾਲੜੀ
 'ਉਸਦੀ ਮੈਨੂੰ ਨਿੱਘ ਦੇਂਦੀ ਆਸਰਾ ।
 'ਹੁਣ ਪਾਲੇ ਦਾ ਜੋਰ ਮੈਂ ਤੇ ਟੁੱਟਿਆ; ੧੩੦
 'ਠੰਢੀ ਮਾਤਾ ਲੇਥ ਉਹ ਤਾਂ ਖਿੱਚਦੀ
 'ਮੇਰੀ ਦੇਹ ਦੀ ਨਿੱਘ ਨਿੱਕੀ ਦੇਹ ਮੈਂ ।
 'ਪਰੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਖਾਇ ਮੈਨੂੰ ਭੋ ਬੜਾ
 'ਜੱਫੀ ਪਾਵਾਂ ਫੇਰ ਪਾਲਾ ਖਾਵਦਾ:
 'ਮੈਂ ਰੋਵਾਂ ਕਰ ਜੋਰ ਪੱਥਰ ਪਾਟਦੇ
 'ਸੁਣ ਮੇਰਾ ਵਿਰਲਾਪ ਨਿਕਲੇ ਬਾਪੂ ਜੀ;
 'ਖਬਰੇ ਕੀ ਦਿਲ ਆਇ ਕਿਸ ਨੇ ਪੁੱਰਿਆ ?
 'ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਦੇਖ— ਮਰ ਗਈ ਮਾਤ ਹੀ,
 'ਮੈਂ ਤੜਫਾਂ ਵਿਚ ਨੀਰ ਮੱਛੀ ਰੋਤ ਜੌਂ,
 'ਪਾਲਾ ਭੰਨੇ ਹੱਡ ਬਰਬਰ ਕੰਬਦੀ । ੧੪੦
 'ਤਰਸ ਗਿਆ ਤਦ ਆਇ ਬਾਪੂ ਦੇ ਰਿਦੇ:

ਡਿੱਠਾ ਸੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਖੜਿਆ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੁਣਦੇ ਕੰਨ ਉਸਤਤਿ ਕੰਤ ਦੀ
ਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ;
ਜੌਂ ਜੌਂ ਟਿਕਦਾ ਜਾਇ ਸੂਰਤ ਤਿਆਗਦੀ ੩੦

ਦੇਹੀ ਵਾਲਾ ਸੰਗ, ਫੜਦੀ ਕੰਤ ਦਾ ।
ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਸੁਭ ਭੱਟ ਕਦਿ ਸੀ ਲੈ ਗਈ
ਉੱਥੇ ਵਿਸਮੇ-ਯਾਦ ਲੈ ਗਈ ਖਿੱਚਕੇ,
ਉਸ ਹੁਣ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਦਰਸਨ ਹੋ ਰਹੇ ।
ਸਮਝੋ, ਉਗਿਆ ਇਕ ਬਿਛ ਵਿਸਮਾਦ ਦਾ,
ਰਾਣੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਓਸਦੀ;
ਖੂਹ ਪਰੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਵਦਾ
'ਸ਼ੋਭਾ' ਰੂਪੀ ਨੀਰ ਜਾਂਦਾ ਧਾਇਕੇ
ਕੰਨਾਂ ਬਾਣੀ ਦੋੜ ਰਾਣੀ ਅੰਦਰੇ:
ਜਾ ਰਾਣੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਿੰਜਦਾ ਪਾਲਦਾ ੪੦

ਉਸ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਓਹ, ਉਹ ਵਧ ਮੋਲਦਾ
ਪਤੀ ਦਰਸ ਦੇ ਦੇਸ ਜਾਕੇ ਪੈਂਦਾ;
'ਕਲੀ ਸਿੱਕ ਦੀ' ਬੰਦ ਲੱਗੀ ਓਸਨੂੰ,
ਖਿਤਦੀ ਓਥੇ ਜਾਇ, ਜਦ ਸਚਖੰਡ ਤੋਂ
ਕਿਰਨਾਂ ਪਾਵੇ ਤੇਜ ਸੂਰਜ ਮੋਹੁ ਦਾ;
ਤਦ ਉਹ ਬਣਕੇ ਫੁਲ ਲਪਟਾ ਮਾਰਦੀ:
ਛਾ ਜਾਏ ਆਨੰਦ ਅੰਦਰ ਬਾਹਿਰੇ ।
ਯਾ ਮਾਨੋ ਇਕ ਕੁੰਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੀਰ ਦਾ
ਮਿਲਿਆ ਮਾਰੂ ਵਿੱਚ ਬਕੇ ਤ੍ਰਿਖਾਲੂਏ,
ਖੀਵੇ, ਖੀਵੇ, ਰੱਜ, ਪੀ ਓ ਖੀਵਦਾ, ੫੦

ਹਟਦਾ ਮੂਲੋਂ ਨਾਹਿ, ਖੀਵਾ ਪੀਵਦਾ ।
ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰਾਣੀ ਪ੍ਰੇਮਕੇ
ਬੈਠੀ ਹੈ, ਮਦਹੋਸ਼ ਰਸ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ।
ਉੱਥਰ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਲਾਈਆਂ ਉਸ ਪਰੀ
ਦੇਖ ਜੁੜੀ ਹੁਈ ਰਾਜ ਸਮਝੀ ਭੇਤ ਨੂੰ:
ਹੈ ਬਿਰਹੋਂ ਦੀ ਚੋਟ ਖਾਧੀ ਏਸਨੇ,
'ਪਤੀ ਪ੍ਰੇਮ' ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੈ ਤੇ ਹੋ ਰਹੀ;
'ਸੁਣ ਮੇਥੇ' ਉਪਕਾਰ ਅਪਨੇ ਕੰਤ ਦੇ
'ਯਾਦ ਕੰਤ' ਵਿਚਕਾਰ ਰੱਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
ਬਿਰਤੀ ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਲਿਵ ਹੈ ਲਾ ਰਹੀ । ੬੦

ਇਹ ਕੁਝ ਕਰਕੇ ਸੋਚ ਇਮਤਯਾ ਏਸ ਦਾ
ਅਪਣਾ ਹਿਰਦਾ ਵੇਰ ਕੜ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ।
ਸੂਰਜ ਉਸਨੂੰ ਸੀਗ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ,
ਰਾਜ ਕੌਰ ਹੁਣ ਚੰਦ ਜਾਪੇ ਸੋਹਿਣਾ ।
ਚੰਦਰਮਾ ਜਿਉਂ ਪਾਇ ਸੂਰਜ ਤੇਜ ਨੂੰ
ਦੇ'ਦਾ ਅਹੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਠੰਡਾ ਮਿੱਠੜਾ,
ਪਯਾਰੇ ਵਾਲੀ ਨਾਰ ਤ੍ਰਿਕੁਰ ਭਾਸਦੀ,
ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰਕਾਸ਼ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ।
ਏਸ ਪਰੀ ਮਨ ਵਿਚ ਮਿਲਵੀਂ ਸੇਧ ਤੇ
ਸੂਰਜ ਨਾਲੇ ਚੰਦ ਚਮਕੇ ਦੋਇ ਆ । ੭੦

ਕੋਤਕ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਵਰਤੇ ਆ ਜਦੋਂ
ਇੱਕ ਸੇਧ ਵਲ ਹੋਣ ਸੂਰਜ ਚੰਦਮਾਂ,
ਦੁਹ ਤੋਂ ਪੈਂਦੀ ਖਿੱਚ ਤਦੋਂ ਸਮੁੰਦ ਨੂੰ,—
ਉਛਲੇ ਹੱਦੇ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹਦਾ ਕੰਢਿਓਂ,
ਕਹਿੰਦੇ ਵੱਡੀ ਜ਼ਾਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਧਾਂਵਦੀ ।
ਤਿਵੇਂ ਪਰੀ ਹੁਣ ਦੇਖ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ ਨੂੰ
ਇੱਕ ਸੇਧ ਵੱਲ ਠੀਕ, ਵਾਂਙ ਸਮੁੰਦ ਦੇ
ਉਛਲੀ ਹੱਦੇ ਲੰਘ— ਬੰਨੇ ਟੱਪਦੀ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪੀ ਖਿੱਚ ਤਿਸਨੇ ਖਿੱਚਕੇ
ਉਹ ਉਮਗਾਇਆ ਚਿੱਤ ਅਤੇ ਉਛਾਲਿਆ, ੮੦

ਚੜ੍ਹਕੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹ ਓ
ਵਗ ਤੁਰਿਆ ਇਕ ਵਾਰ ਵੱਡੀ ਜ਼ਾਰ ਜੌਂ:
ਗੱਲਾਂ ਗਈਆਂ ਭਿੱਜ ਚਿਹਰਾ ਭਿੱਜਿਆ,
ਫਿਰ ਛਾਤੀ ਕੁਝ ਦੇਹ ਭਿੱਜ ਤ੍ਰਿਖੁੰਡੀਆਂ ।
ਉਹ ਪਯਾਰੇ ਦੀ ਯਾਦ ਸੱਚੇ ਸੰਤ ਦੀ,
ਉਹ ਉਸਦੇ ਉਪਕਾਰ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਭਰੇ,
ਧਾਰਣ ਦਿੱਤਾ ਸਰੂਪ ਫਿਰਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
ਡਾਦਾ ਹੈਸੀ ਪ੍ਰੇਮ ਇਸਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ;
ਨਾਲੇ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਹਿਜ ਸੁਹਾਵਣਾ,—
ਅੰਦਰ 'ਦਾਨਾ ਪ੍ਰੇਮ' ਲਹਿਰਾਂ ਮਾਰਦਾ । ੯੦

ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਆਪ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਸੁੰਦਰ ਸਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਭਿੰਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੀਨ ਚਤੁਰ ਮੁਖਿ ਛਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤ ॥
ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿਹਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਭਗਵੰਤ ॥
[ਬਾਵ: ਅ: ੧੬]

ਸਤਿਸੰਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਿਸਨੂੰ ਐਤਨਾ,
ਕਿਤਨਾ ਹੋਗੁ ਵਧੀਕ ਗੁਰ ਦਾ ਓਸ ਨੂੰ,
ਕਿਤਨਾ ਜਾਣੋਂ ਵੱਧ ਸਾਈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ;
ਸਾਈਂ, ਗੁਰ, ਤੇ ਸੰਤ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ
ਕੀਤੇ ਸਨ ਪਰਸਿੰਨ, ਤਦੇ ਅਨੰਦ ਸੀ ।
ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਓ ਨਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੁੰਦ ਸੀ,
ਜਦ ਹੁਣ ਲਹਿਰਾ ਯਾਦ ਦਿੱਤਾ ਆਣਕੇ
ਚੁੱਪ ਜੀਭ ਗਈ ਹੋਇ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ, ੧੦੦

ਰੱਬ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਯੀ ਗੁੰਮ ਓ ।
ਉੱਧਰ ਚੁਕੀ ਪੈਂਦਾ ਸੂਰਤ ਜੁ ਰਾਜ ਦੀ
ਯਾਦ ਨਾਲ ਸਚਖੰਡ, ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੰਤ ਦੀ
ਸ਼ੋਭਾ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ਼ ਸੱਚੇ ਸੱਚ ਦੀ,
ਪਰਤ ਮੁੜੀ ਹੁਣ ਵੇਰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ।
ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਜਦੋਂ ਖੜੇ ਗਿਆ
ਸਿੰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋਇ ਬੂਟੇ ਯਾਦ ਨੂੰ;
ਸਿਫਤ ਨੀਰ ਦੀ ਆਡ ਪਾਣੀ ਦੇਇ ਨਾ;
ਜੜ੍ਹੀ ਨ ਪਹੁੰਚੇ ਨੀਰ ਚੜ੍ਹੇ ਨ ਡਾਲੀਆਂ,
ਸਿਮਟ ਗਿਆ ਓ ਫੁੱਲ ਉਸਦਾ ਖੋੜਿਆ । ੧੧੦

ਵਿਸਮਾਦੋਂ ਤਦ ਹੇਠ
ਆਈ ਅਪਣੇ ਥਾਉਂ,
ਧਾਰਜਾ 'ਸਿੱਕ' ਸਰੂਪ,
ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਦਾ ਭਾਵ
'ਧੰਨ, ਧੰਨ' ਮੂੰਹੋਂ ਆਖ,
ਮੋਤਜਾਂ ਵਰਗੇ ਹੰਝੂ,
ਲਿਸ਼ਕਣ ਚਾਂਦੀ ਵਾਂਗ
ਫਿਰ ਲੈ ਲੰਮਾ ਸਾਹ
'ਧੰਨ ਧੰਨ ਪਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ!
'ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਦਿਖਲਾਇ

'ਜਿਸਨੇ ਤੈਥੋਂ ਰੱਜ
'ਤੂੰ ਸੈਂ ਸ਼ਹੁ ਦਰਿਆਉ
'ਵਹਿੰਦਾ ਵਿਚ ਜਹਾਨ
'ਸਰ, ਛੱਡ ਅਤੇ ਤਲਾਉ,
'ਏ ਹੈ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ
'ਫਰਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ
'ਇਸ ਵਿਚ ਸੀਤਲ ਠੰਢ
ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਦਾ ਸਾਫ
'ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੈ ਰੰਗ,
'ਧੰਨ ਤੂੰ ! ਜਿਸਨੇ ਆਪ

'ਆਂਦਾ ਏਥੇ ਖਿੱਚ,
'ਮਿੱਠਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੀਰ
ਇਹ ਕਹਿ ਡਿੱਠਾ ਫੇਰ
ਢੱਠੀ ਦੁਜੀ ਆਨ
ਮਾਨੋਂ ਉਸਦੇ ਪੈਰ
ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਜਲਧਾਰ
ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਬੁੱਕ
ਦਿੱਤੇ ਨਾਲ ਲਗਾਇ,—
ਤੁਥਕ ਉਸ ਢੇਵੀ ਨਾਰ
ਡਿੱਠਾ ਅਚਰਜ ਹਾਲ,

ਸਿਰ ਚਕ ਛਾਤੀ ਲਾਇ
'ਕੀ ਕੀਤਾ ਅੰਧੇਰ,
'ਕੇਸਾ ਉਲਟਾ ਭਾਰ
'ਤੂੰ ਪਯਾਰੀ ਹੈਂ ਨਾਰ
'ਉਪਕਾਰੀ ਦੀ ਅੱਧ
ਤੇਰਾ ਕਰਨਾ ਮਾਨ
'ਉਸਦੀ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮੈਨੂੰ
'ਤੇਰਾ 'ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਵਾਨ'
'ਫਿਰ ਤੂੰ ਚਲਕੇ ਆਪ
'ਤੁਰ ਤੇਰੇ ਮੈਂ ਵਾਰ

'ਪਰ ਤੂੰ ਧਰਮ ਸਥਾਨ
'ਕਈ ਵਲਿੱਖਾਂ ਚੀਰ
'ਇੱਕ ਕਦਮ ਧਰ ਜਾਣ
'ਅਸ਼ੁਮੇਧ ਦੇ ਤੁੱਲ
'ਲੱਖਾਂ ਅੰਸੇ ਜੱਗ

ਰਾਣੀ ਆ ਗਈ,—
ਸੁਰਤੀ ਰਾਜ ਦੀ
ਫਿਰ ਉਸ ਨਾਰ ਦਾ
ਹਿਰਦੇ ਉਛਲੇ,—
ਨੈਣੋਂ ਕੇਰਦੀ
ਗੱਲਾਂ ਉੱਪਰੇ
ਚਮਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ।
ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਦੀ:
ਦਰਸਨ ਅੱਜ ਤੂੰ
ਅਪਣੇ ਪਾਤ੍ਰ ਦਾ ੧੨੦

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਇਆ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੀਰ ਦਾ
ਭਰਦਾ ਟੋਭਿਆਂ,
ਨਿਵਿਆਂ ਜੋ ਕੁਈ:
ਸੁੱਛ ਸਰੋਵਰੀ
ਤੈਥੋਂ ਸੁੱਝਰਾ,
ਮਿੱਠਤ ਸ੍ਵਾਦ ਦੀ
ਝਲਕਾਂ ਦੇ ਰਹੀ:
ਝਲਕਾਂ ਤੁਧ ਦਾ ।
ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਕੇ

ਪੀਵਾਂ ਰੱਜ ਕੇ
ਤੇਰਾ ਸੰਚਿਆ ।
ਉਸਦੇ ਵੱਲ ਨੂੰ;
ਚਰਨੀਂ ਓਸਦੇ
ਕੁਲਾਂ ਜਾਣੀਆਂ;
ਜਿੱਥੋਂ ਵਹਿ ਰਹੀ;
ਇਸਨੇ ਅੱਡਕੇ
ਪੀਵਾਂ ਰੱਜ ਕੇ ।
ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ,
ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਹੀ

ਬੋਲੀ ਕੰਥਕੇ :—
ਮੇਰੇ ਪੁਜ ਜੀ !
ਮੈਂ ਸਿਰ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ।
ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ;
ਅਰਧ ਸਰੀਰ ਤੂੰ,
ਮੈਨੂੰ ਸੀ ਬਣੇ:
ਤੂੰ ਨਿਵੇ !
ਸਖੀ ! 'ਪ੍ਰਵਾਨ ਤੂੰ',
ਆਈ ਏਸ ਥਾਂ,
ਆਵਾਂ, ਜੋਗ ਏ ।

ਇਹ ਥਾਂ ਜਾਣਕੇ
ਤੁਰਕੇ ਆਈਓਂ
ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
ਫਲ ਹੈ ਓਸਦਾ,
ਕੀਤੇ ਅੱਜ ਤੂੰ

੧੩੦

੧੪੦

੧੫੦

'ਤੁਰਕੇ ਜੋ ਸਤਿਸੰਗ ਆਈ ਆਪ ਹੋਂ ।
'ਮੈਂ ਨ ਗਈ ਇਕ ਵਾਰ ਤੁਰਕੇ ਸੰਗਤੀ,—
'ਤੁਰਕੇ ਨਾ ਇਕ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਏ
'ਗਏ ਕਦੀ ਸਤਿਸੰਗ, ਪਾਪੀ ਏ ਹੁਏ;
'ਧਰਮੀ ਤੇਰਾ ਸੀਸ ਪੈਰ ਨ ਸੁੱਛ ਏ ੧੬੦

'ਦਿੱਤਾ ਕਿਵੇਂ ਨਿਵਾਇ ਪੈਰੀਂ ਮੇਰਿਆਂ !
'ਫਿਰ ਤੂੰ ਸੁਜਨੀ ! ਆਹਿ ਰਾਣੀ ਦੇਸ ਦੀ :—
'ਰਾਜਾ ਰੱਬ ਸਰੂਪ ਲੋਕੀ ਆਖਦੇ ;—
'ਮੈਂ ਪਰਜਾ ਦਾ ਜੀਵ ਨਿਉਣਾਂ ਮੁਝ ਨੂੰ
'ਬਣਦਾ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਬਣੇ ।
'ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਨ ਰੱਜ ਮੈਂ ਗੁਰ, ਸੰਤ ਦੀ,
'ਤੂੰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪਯਾਰ ਸੰਦੀ ਔਹ ਹੈਂ ।
'ਤੂੰ ਵੱਡੀ ਸਭ ਡੋਲ ਆਦਰ ਜੋਗ ਹੈਂ,
'ਸੱਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਜਾਣ ਨੀਵੀਂ ਮੈਂ ਅਹਾਂ,
'ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸੋਚ ਹਿਰਦਾ ਕੰਬਦਾ; ੧੭੦

'ਤੇਥੋਂ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਚੁਕਿਆ ਭਾਰ ਮੈਂ
'ਅਨਇੱਛਤ ਪਰ ਢੇਰ, ਬਖਸ਼ੀ ਰਾਣੀਏਂ !'
ਇਹ ਕਹਿ ਨੀਵੀਂ ਹੋਇ ਰਾਣੀ ਵੱਲ ਨੂੰ
ਹੱਥ ਪਸਾਰੇ ਦੋਇ ਤਦ ਉਸ ਨਾਰ ਨੇ ।
'ਗੁਰ, ਗੁਰ' ਮੁਖ ਆਖ ਰਾਣੀ ਹੈ ਬਚੇ;
ਉਹ ਫੜਦੀ; ਉਹ ਦੁਰ ਹਟਦੀ ਜਾਂਵਦੀ ।
ਇੱਕੁਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਵਾਲਾ ਘੋਲ ਮਾਨੋਂ ਮੋਚਿਆ:
ਇਕ ਦੁਜੀ ਨੂੰ ਦੋਇ ਵੱਡਾ ਜਾਣਕੇ
ਅਪਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿੰਮ੍ਰ ਲਖ ਲਖ ਨਜੁੰਦੀਆਂ ੧੮੦

ਅਚਰਜ ਬਣ ਗਈ ਮੇਜ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ,
ਝਰੜੇ ਦੇਖੋ ਆਣ ਪੈਰ ਪਸਰਿਆ ।
ਪਰ ਨ ਤਮੋ ਗੁਣ ਕਾਰ, ਗੁੱਸਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਨਾ,
ਵੈਰ ਨ ਕਸਤ ਨ ਹੋਰ ਕੁਝ ਬੀ ਮਾੜ ਸੀ;
ਦੋਹੀਂ ਲਾਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਛਾਈ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ।
ਇਸ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਉੱਠੀ ਰਧਕਾਂ,
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਸ੍ਰਾਮਨਿ, ਰਾਜ ! ਸੁਣਿਓ ਬੇਨਤੀ,—
'ਤੂੰ ਰਾਣੀ ਉਹ ਸੰਤਿ ਦੋਵੇਂ ਪੂਜਕ ਹੋ;
'ਚਰਨ ਫੜਨ ਦੀ ਕਾਰ ਮੂਲ ਨ ਆਪਦੀ,
'ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹੱਕ, ਹੱਕ ਪਰਾਇਆ ੧੯੦

'ਬਣਦਾ ਖੁਹਣਾ ਨਾਹਿ ਰਾਣੀ, ਸੰਤ ਨੂੰ
'ਚਰਨ ਫੜਨ ਦੀ ਕਾਰ ਮੇਰੀ ਦਾਸ ਦੀ,
'ਮੈਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਸੋਂਪ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਜੀ !
' 'ਝਗੜਾ ਰਾਣੀ ਸੰਤ' ਦਾਸੀ ਮੋਟੇਸੀ ।'
ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਝਟ ਉੱਠ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ,
ਛੁਹਦੀ ਚਰਨ ਸੁ ਚਾਰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਓ ।
ਦੋਵੇਂ ਲਾਵਣ ਵਾਹ ਹਟੀਏ ਹੋ ਪਰੇ;
ਪਰ ਰਾਧਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਗਈ ਨ ਪੇਸ਼ ਕੋ ।
ਝਗੜਾ ਲਿਆ ਸਮੇਟ ਦਾਸੀ ਮਾਲਕੀ ।
ਵਾਹ, ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਾਹ ! ਝਗੜੇ 'ਠੱਖੜੇ ੨੦੦

ਹੱਠ ਨਿਬੜੇ ਵਾਹ, ਵਾਹ ਨਿਆਉਂ ਹੈ,
 ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਸਭ ਨੇਕ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ:
 ਹਾਂ, 'ਕੀਨਾ' ਤੇ 'ਵੈਰ' ਮੂਲ ਨ ਹੋਂਦੇ,—
 ਤਮੇ ਗੁਣੀ ਦੀ ਕਾਰ ਉੱਥੇ ਹੋਇ ਨਾ।
 ਇੱਕੁਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤਿੰਨੇ ਬੈਠੀਆਂ।
 ਰਾਣੀ ਫਿਰ ਹਥ ਜੋੜ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਸੰਤਣੀ !
 'ਸੁਣ ਪਯਾਰੀ ਹੁਣ ਹਾਲ ਮੈਂ ਸਿਰ ਬੀਤਿਆ,
 'ਫਿਰ ਦੱਸੀ' ਤੂੰ ਆਪ ਕੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ?
 'ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਜਾਚ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ ।'
 ਇਹ ਕਹਿ ਵਿਥੜਾ ਕੁੱਲ ਬੀਤੀ ਦੱਸਦੀ, ੨੧੦
 ਪਤੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਲ ਦੱਸੇ ਖੋਲ੍ਹਕੇ,
 ਉਸਦੇ ਮਗਰੋਂ ਵੇਰ ਜੋ ਕੁਝ ਬੀਤਿਆ।
 ਸੁਣ ਸੁਣ ਰਾਣੀ-ਹਾਲ ਪਰੀ ਹਿਰਾਨ ਹੋ
 ਦੇਖ 'ਪਤਿਬ੍ਰਤ-ਪ੍ਰੇਮ' ਬਿਸਮਯ ਹੋਵਦੀ
 ਮੁਖ ਤੋਂ ਕਹਿੰਦੀ 'ਧੰਨ, ਸਫਲ ਜਨਮ ਹੈ ।'
 ਦਿਲ ਵਿਚ ਕਘੀ ਮਾਰ, ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
 ਕਹਿੰਦੀ 'ਤੈਨੂੰ ਧਿੱਕ ! ਜਾਣੇ ਮੂਲ ਨਾਂ
 'ਕੀ ਹੈ ਕਾਰ ਪਰੇਮ, ਕਿੱਕੁਰ ਪਾਲੀਏ !
 'ਇਹ ਪੱਕੀ ਉਸਤਾਦ ਸ਼ਾਲਾ-ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ,
 'ਪਰਮ-ਖਿਡਾਰੀ ਏਹ ਹੈ 'ਪਿਤ੍ਰ-ਪ੍ਰੇਮ' ਦੀ ੨੨੦
 'ਜਿੱਤੀ ਬਾਜ਼ੀ ਏਨ ਪੱਕੇ ਦਾਉ 'ਲਾ,
 'ਸਿਰ ਅਪਣੇ ਤੇ ਖੇਡ, ਖੇਡੀ ਮਾਲ ਤੇ;
 'ਰੱਖਿਆ ਕੁੱਝ ਨ ਵਾਂਝ ਇਸਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ।
 'ਧੰਨ ਮੇਰੇ ਹਨ ਭਾਗ, ਦਰਸਨ ਏਸਦਾ
 'ਕੀਤਾ ਅੱਜ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨੈਣੀਂ ਆਪਣੇ।
 'ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਮੈਂ ਨਾਮ 'ਧਰਮ ਪਤਿਬ੍ਰਤ';
 'ਅਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਅੱਜ ਬੈਠਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
 'ਸੁਣੀਆਂ ਸੀ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਤਾਂ ਸੰਗ ਦਾ;
 'ਧਾਰ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਆਯਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
 'ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੱਥੀਂ ਵਾਚਿਆ; ੨੩੦
 'ਡਿੱਠਾ ਅੱਖੀਂ ਰੱਜ ਹੈ ਮੈਂ ਆਪਣੀਂ:
 'ਅੰਦਰ ਦੀ ਹੁਈ ਸਿੱਕ ਪੂਰੀ ਅੱਜ ਹੈ।
 'ਪਰ ਨਾ ਅਚਰਜ ਬਾਤ ? ਨਹੀਂ ਅਨੋਖੜੀ,
 'ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਾਰ ਹੁੰਦੀ ਘੱਟ ਕੀ ?
 'ਯੋਗ ਨਾਰ ਹੈ ਏਹ ਸੁਆਮੀ ਯੋਗ ਦੀ;
 'ਸੀ ਜੇਹਾ ਭਰਤਾਰ ਤੇਹੀ ਨਾਰਿ ਹੈ
 'ਜੋੜੀ ਸੱਚੇ ਵਾਲ ਸਾਜੀ ਰੱਬ ਨੇ।
 'ਜੋੜੇ ਭਰਤਾ ਤਯੋਂ ਨਾਰ ਇੱਕੋ ਵੇਨ ਦੇ ।
 ਇੱਕੁਰ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਗਿਣਦੀ ਗੋਣਤੀ
 ਸੁਣਦੀ ਜਾਂਦੀ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਵਿੱਥਿਆ; ੨੪੦
 ਵਿਚ ਵਿਚ ਮੂੰਹੋਂ 'ਵਾਹ' ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਪਰੀ;
 ਭੁਪ ਭੁਪ ਕਿਰਦੇ ਹੰਝੂ ਨੈਣੋਂ ਸੇ ਕਦੀ।
 ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਹਾਲ ਅਪਣਾ ਆਖਦੀ
 ਪਹੁੰਚੀ ਛੇਕੜ ਤੀਕ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦੀ।

ਬਾਗ ਵਿਖੇ ਦਾ ਹਾਲ ਖਤ ਕਹਿਲੂਰ ਦਾ
 ਕਹਿ ਚੁੱਕੀ ਹੁਣ ਰਾਜ ਸਾਰਾ ਬੀਤਿਆ।
 ਅਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਜੋ
 ਲਗੀ ਕਹਿਣ ਫਿਰ ਰਾਜ ਮਾਫੀ ਮੰਗਕੇ,
 ਜੋੜੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਖਿਮਾਂ ਤਕਾਵਦੀ;
 ਇਹ ਬਿਨਤੀ ਮੁਖ ਆਖ ਕਰਦੀ ਜੋਦੜੀ— ੨੫੦
 'ਕਹਿ ਕਹਿ ਅਪਣੇ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ ਦੁੱਖ ਮੈਂ
 'ਤੈਨੂੰ ਪਯਾਰੀ ਅੱਜ ਦੇਖ ਆਇਕੇ;
 'ਤਦੋਂ ਨ ਕਰਦੇ ਸਾਧ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਸੰਗ ਹੈਂ;
 'ਕਾਰਨ ਏਹੋ ਹੋਗੁ: ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਫੋਲਕੇ
 'ਅਪਣੇ ਬੀਤੇ ਦੁੱਖ ਰਿਦਾ ਹਿਲਾਵਦੇ।
 'ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਜੀ ਸਾਫ ਨਿਰਮਲ ਹੋਵਦਾ
 'ਪਾਰੇ ਦੇ ਝਲ੍ਹ ਵਾਂਝ ਸਦਾ ਅਡੋਲਵਾਂ;
 'ਦੁਖੀਏ ਅਪਣੇ ਹਾਲ ਤੱਤੇ ਅੱਗ ਜਯੋਂ
 'ਇੱਟਾਂ ਵਾਂਝੂ ਮਾਰ ਸਾੜ ਹਿਲਾਵਦੇ।
 'ਦਿੱਤਾ ਤਿਉਂ ਹੈ ਖੋਭ ਮੈਂ ਅਜ ਆਪਨੂੰ; ੨੬੦
 'ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਪਰਾਧ —ਬੜੀ ਅਵੱਗਿਆ।
 'ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਪਰਵੇਸ਼ ਹੁਣ ਤਕ, ਪਯਾਰੀਏ !
 'ਬਿਨ ਚੇਤੇ ਭਗਵੰਤ ਕੀਤਾ ਨ ਕਿਸੇ,
 'ਜੋ ਸੀ ਬਣਿਆਂ ਠੀਕ ਮੰਦਰ ਰੱਬ ਦਾ,—
 'ਉੱਥੇ ਅਪਣੇ ਦੁੱਖ ਮੈਂ ਅਜ ਵਾੜਕੇ
 'ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਪਰਾਧ, ਦੁਹੁ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖੀ:
 'ਇਕ ਤੈਨੂੰ ਵਿਖਯੋਪ ਦਿੱਤਾ ਸੰਤ ਨੂੰ;
 'ਦੂਜੇ ਸਾਈਂ ਜੋਗ ਤੇਰੇ ਸੰਗ ਤੋਂ
 'ਦੇਕੋ ਏਹ ਵਿਖਯੋਪ ਮਿਲੇ ਵਿਛੋੜਿਆ।
 'ਬਖਸ਼ਨ ਅਚਰਜ ਨਾਰਿੰ ਤੇਰਾ ਸੰਤਣੀ ! ੨੭੦
 'ਪਰ ਦੁਰਲਭ ਹੈ ਢੇਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਰੱਬ ਦੀ।
 'ਅਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਸਾਈਂ ਬਖਸ਼ਦਾ,
 'ਪਰ ਕੋਈ ਜੇ ਆਇ ਪਾਵੇ ਵਿੱਥ ਹੈ
 '—ਉਸਦੀ ਸੰਤ ਉਲਾਦ, ਬਾਲ ਪਿਆਰੂਏ,
 'ਲੈ ਗੋਦੀ ਵਿਚਕਾਰ ਜਦੋਂ ਖਿਡਾਵਦਾ,
 'ਜੇ ਕੋਈ ਉਸ ਕਾਲ ਛੇੜੇ ਆਣਕੇ
 'ਪਾ ਦੇਵੇ ਵਿਚ ਵਿੱਥ— ਅੱਖਾ ਬਖਸ਼ੀਏ।
 'ਤੂੰ ਤੇ ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਜੁੜੇ
 'ਘੜੀ, ਪਹਿਰ; ਦਿਨ ਰਾਤ, ਵਿਛੜੇ ਨਾ ਕਦੀ;
 'ਮੈਂ ਪਾਪਣ ਨੇ ਆਇ ਦੁੱਖ ਸੁਣਾਇਕੇ ੨੮੦
 'ਪਾ ਦਿਤਾ ਵਿਚ ਭੰਗ ਮੇਲ ਤੁਸਾਡੇ,
 'ਸੂਰਤ ਤੁਹਾਡੀ ਵੱਲ ਆਪਣੀ ਖਿੱਚ ਕੇ।
 'ਪਰ ਕੀ ਕਰਾਂ ਸੁਜਾਨ ! ਤੇਰੀ ਮੇਰੂ ਨੇ,—
 '—ਤੂੰ ਜੋ ਕੀਤੀ ਮੇਰੂ ਮੇਰੇ ਹਾਲ ਤੇ—
 'ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਓਸ ਬਹੁਤ ਦਲੇਰ ਮੈਂ,
 'ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਪਰਾਧ ਕਰਦੀ ਜਾਵਦੀ;
 'ਜਾਣਾਂ ਸਮਝਾਂ ਠੀਕ, ਟਲਦੀ ਫੇਰ ਨਾ।
 'ਮੱਥਾ ਤੇਰਾ ਸਾਫ, ਪਵੇ ਨ ਤੀਉੜੀ;

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਦੇਖਾਂ ਏਹ ਲਾਡ ਲਡਾਉਂ ਮੈਂ,
 'ਲੈਂਦੀ ਜਾਵਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੁੱਖ ਸੁਨਾਣਦੀ ੨੮੦
 'ਮੈਂ ਮਿਤ ਵਾਲੀ, ਜੀਵ, ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਹਾਂ,
 'ਕੀਤੇ ਪਾਪ ਅਨੇਕ ਭਾਵੇਂ ਢੇਰ ਮੈਂ,
 'ਪਰ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤੋਂ ਬਾਰੂ ਨਾ;
 'ਮਿਤ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕਾਰ ਮਿਤ ਵਿਚ ਹੋਂਦਦੀ ।
 'ਸਾਈਂ ਅਮਿਤ, ਅਪਾਰ ਉਸਦੀ ਮੇਰੇ ਬੀ
 'ਹੈ ਮਿੱਤੋਂ ਨਿਤ ਬਾਰੂ ਅੰਤ ਨ ਪਾਵੀਏ,-
 'ਤੂੰ ਸਾਈਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਹੈਂ ਸਦਾ
 'ਅਮਿਤੇ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਪਜਾਰੀ ਹੈਂ ਖੜੀ;
 'ਛੱਟੇ ਦਿਹ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਗਰ ਓਸ ਤੋਂ,
 'ਬੁਝ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਅੱਗ ਪਾਪਾਂ ਸੰਦੜੀ । ੩੦੦
 'ਬਹੁਤੇ ਮੇਰੇ ਪਾਪ, ਗਿਣਤੀਯੋਂ ਬਾਰੂ ਨਾ,
 'ਤੂੰ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਪਾਰ, ਬਖਸ਼ੀਂ ਸਾਰੜੇ ।
 'ਤੂੰ ਕਿਰਪਾਲੂ ਅੰਤਿ ਕਿਰਪਾ ਹੈਂ ਕਰੋਂ,
 'ਇਸ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਪਾਇ ਰੁਕਦੀ ਹਾਂ ਨਹੀਂ ।
 'ਨੀਚ ਪੁਣੇ ਦੇ ਏਹ ਲੱਛਣ ਹੋਂਦਦੇ:
 'ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਲਾਈਏ ਮੂੰਹ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੀਸ ਨੂੰ,
 'ਪਰ ਵਡਿਆਂ ਦਾ 'ਧੀਰ' ਧਰਮ ਸੁ ਹੋਂਦਦਾ,
 'ਲੈਂਦੇ ਸਦਾ ਸਹਾਰ ਛੁੱਟ੍ਹਾ ਲਾਡ ਨੂੰ ।
 'ਸੁਣ ਤੂੰ ਧਰਮ-ਸਰੂਪ ਬਖਸ਼ੀਂ ਔਗਣਾਂ,
 'ਕੱਲ ਰਾਤ ਦਾ ਹਾਲ ਜਿੱਕੁਰ ਬੀਤਿਆ, ੩੧੦
 'ਜੇਕਰ ਦਿਆਂ ਸੁਣਾਇ ਲਗਦੇ ਹੱਥ ਮੈਂ:
 'ਜਿੱਥੇ ਬਖਸ਼ੇ ਓਹ ਬਖਸ਼ੀਂ ਏਹ ਬੀ ।

ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਪਹਿਲੜੀ ਰਾਤ

ਸੁਣ ਕਹਿੰਦੀ ਓ ਨਾਰ: 'ਪਜਾਰੀ ਰਾਣੀਏਂ !
 'ਐਸੇ ਵਾਕ ਨ ਆਖ, ਹਿਰਦਾ ਛੇਦ ਨਾ;
 'ਕਹੁ ਅਪਣਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਦਾ,
 'ਸੁਕਰ, ਸੁਕਰ' ਮੁਖ ਆਖ ਰਾਣੀ ਬੋਲਦੀ :-
 'ਸੂਰਜ ਲਈ ਵਲ੍ਹੇਟ ਚਾਦਰ ਨੂਰ ਦੀ;
 'ਲੁੱਕ ਗਿਆ ਫਿਰ ਆਪ ਧਰਤੀ ਓਲ੍ਹੜੇ ।
 'ਲੁਕਣਮੀਟ ਦੀ ਖੇਡ ਜਾਰੀ ਹੈ ਸਦਾ
 'ਰਾਤ ਦਿਵਸ ਵਿਚਕਾਰ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਤੋਂ:
 'ਦਾਈ ਧਰਤੀ ਠੀਕ ਵਿੱਚ ਖਿਲਾਰੀਆਂ ।
 'ਦੂਰ ਨ ਲੁਕਦੇ ਜਾਇ ਦਾਈਓਂ ਹੋ ਪਰੇ, ੧੦
 'ਉਸਦੇ ਉਹਲੇ ਹੋਇ ਲੁਕਣ ਖਿਲਾਰੀਏ ।
 'ਦਿਨ ਲੁਕਦਾ ਜਦ ਜਾਇ ਦਾਈ ਓਲ੍ਹੜੇ,
 'ਮਗਰੇ ਆਵੇ ਰਾਤ ਲਡਦੀ ਭਾਲਦੀ:
 'ਫਿਰ ਲੁਕਦੀ ਜਦ ਰਾਤ ਦਿਨ ਉਸ ਭਾਲਦਾ
 'ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੋਇ ਸੱਕੇ ਲੱਭ ਨਾ;
 'ਇਸ ਬਿਧਿ ਚਲਦੀ ਖੇਡ ਮੁਕਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ
 'ਇੱਕ ਦੂਦੇ ਦੇ ਹੱਥ ਜਿਸ ਦਿਨ ਆ ਗਏ,

'ਖੇਡ ਜਾਇ ਮਤ ਮੁੱਕ ਦਿਖੇ ਜੁ ਪੱਸਰੀ ।
 'ਜਿੰਦ' 'ਮੌਤ' ਵਿਚ ਖੇਡ ਏਸੇ ਭਾਂਤ ਦੀ;
 'ਚਲ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਭੇਤ ਅਸੀਂ ਨ ਜਾਣਦੇ ! ੨੦
 'ਇੱਕੁਰ ਕਲ੍ਹ ਦੀ ਸੰਝ ਦਿਨ ਜਦ ਲੁਕਿਆ
 'ਪਰਬ ਵੱਲੋਂ ਰਾਤ ਆਈ ਭਾਲਦੀ:
 'ਇਸਦੀ ਸੂਰਤ ਵੇਖ ਹੁਈ ਹਿਰਾਨ ਮੈਂ;
 'ਖਿੜਨੇ ਲੱਗਾ ਚਿੱਤ ਦਿਨ ਦਾ ਘੁਟਿਆ ।
 'ਜਿਉਂ ਚਾਨਣ ਨੂੰ ਪਾਇ ਪੁਤਲੀ ਅੱਖ ਦੀ,
 'ਸੁੰਗੜ ਜਾਂਦੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇ, ਫੇਰ ਓ
 'ਵਿੱਚ ਹਨੇਰੇ ਜਾਇ ਵੇਲੇ ਬੋਝ ਹੈ,
 'ਦੇਖ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਖਿੜ ਪਛਾ ਓਕਰਾਂ
 'ਮੇਰਾ ਰਿਦਾ ਗਰੀਬ ਜੋ ਸੀ ਘੁਟਿਆ
 'ਦਿਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਪਾਇ ਬਹੁਤਾ ਵਿੱਤ ਤੋਂ, - ੩੦
 'ਦਿਨ ਨੂੰ ਬੁਝਿਆ ਦਿੱਲ ਖਿੜਿਆ ਰਾਤ ਨੂੰ
 'ਦਿਨ ਨੂੰ ਸਰਜ, ਨੀਲ ਅੰਬਰ ਦਿੱਸਦਾ
 'ਇਹ ਧਰਤੀ ਅਸਮਾਨ ਧਰਤੀ ਵਾਲੜਾ;
 'ਇਸ ਬਿਨ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਦਿੱਸੇ ਕੁਝ ਨਾ ।
 'ਮਾਨੋਂ ਪੁਤਲੀ ਵਾਂਗ ਰਚਨਾ ਸੁੰਗੜੇ
 'ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਲੁਕ ਜਾਇ, -ਪਰਦਾ ਚਾਨਣਾ:
 'ਪਰ ਜਦ ਹੋਵੇ ਦੂਰ ਤਿੱਖਾ ਚਾਨਣਾ
 'ਖਿੜ ਪਏ ਰਚਨਾ ਸੱਭ ਪੁਤਲੀ-ਅੱਖ ਜੜੋਂ;
 'ਪੁਤਲੀ ਖਿੜਦਿਆਂ ਨਾਲ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਰਿਦਾ:
 'ਰਚਨਾ, ਹਿਰਦਾ, ਨੈਣ, ਤਿੰਨੇ ਵਿਗਸਦੇ, ੪੦
 'ਰੱਖੇ ਸੇ ਜੁ ਸੁੰਗੜੇ ਤਿੱਖੇ ਤੇਜ ਨੇ ।
 'ਕੁਦਰਤ ਅੰਦਰ ਬਾਰੂ ਖਿੜ ਪਯੀ ਸੀ ਜਦੋਂ
 'ਘਾਬਰ ਹੋਈ ਦੂਰ, ਰੋਲਾ ਸੋਂ ਗਿਆ
 'ਭਿੰਨੀ ਭਿੰਨੀ ਤੁੱਲ ਉਤਰੀ ਉਪਰੋਂ;
 'ਮਾਨੋਂ ਨਿੱਝਰ ਧਾਰ ਵਰਖਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
 'ਲੱਗੀ ਅੰਦਰ ਬਾਰੂ ਹੋਵਨ ਸੋਹਣੀ;
 'ਮਲੂਮ ਵਾਂਗ ਇਹ ਠੰਢ ਫੱਟੀ ਪਾਂਵਦੀ ।
 'ਅੱਕ ਗਏ ਬਕ ਟੁੱਟ ਭਟਕੇ ਜੋ ਦਿਨੇ
 'ਲੱਗੇ ਲੈਣ ਅਰਾਮ ਨੁਹੇ ਵਿੱਚ ਓ ।
 'ਆਨ ਹਨੇਰੇ ਓਹ ਕੁਝ ਹੁਣ ਦੱਸਿਆ ੫੦
 'ਰਖਿਆ ਸੀ ਜੁ ਲੁਕਾਇ ਦਿਨ ਦੇ ਚਾਨਣੇ:
 'ਏਸ ਹਨੇਰੇ ਆਨ ਓ ਕੁਝ ਠਾਰਿਆ
 'ਜੋ ਚਾਨਣ ਦੇ ਤੇਜ ਤਪਦਾ ਸੀ ਰਿਹਾ ।
 'ਏਸ ਹਨੇਰੇ ਆਨ ਕਰੇ ਅਡੋਲ ਓ
 'ਦਿਨ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਜੁ ਡੋਲਦੇ:
 'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਾਨਣੇਂ ਨੀਂਦ ਦਿੱਤੀ ਲੈਣ ਨਾ
 'ਨੁਹੇ ਨੇ ਹੁਣ ਆਇ ਬੱਪ ਸੁਆ ਦਏ:
 'ਪਰ ਜਾਗੇ ਹੁਣ ਓਹ ਕੁੱਠੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
 'ਰਹੇ ਜਾਨਣੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੇ ਭਾਸਦੇ ।
 'ਮੈਂ ਆਲਸ ਦੀ ਪੰਡ ਬੀ ਤਦੇ ਜਾਗਕੇ ੬੦
 'ਕੁਦਰਤ ਦੇਖ 'ਨਕੂਲ ਸਮਾਂ ਸੁਹਾਵਣਾ,
 'ਮਿਹਣੇ ਵਾਲੀਆਂ ਦੂਰ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖ ਕੇ,

‘ਚੜੀ ਚੁਬਾਰੇ ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਮੈਲੂ ਦੇ,
‘ਜਿੱਥੇ ਲੀਤਾ ਸੱਦ ਮੈਨੂੰ ਤਾਰਿਆਂ
‘ਡਲੁਕ ਅੱਖ ਦੀ ਨਾਲ ਸੈਨਤ ਮਾਰਕੇ,
‘-ਗੱਲਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਤਾਰੜੇ- ।
‘ਦੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਝਮਕਣ ਅੱਖੀਆਂ
‘ਮਿਹਣਾ ਦੇਣ ਨਾ ਦੇਹ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
‘ਸਗੋਂ ਕਰਦੀਆਂ ਪਯਾਰ ਦੁਖੀਏ ਦੋ ਜਿਵੇਂ
‘ਰਲਕੇ ਕਰਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁੱਖ ਵੰਡਾਵਦੇ । ੭੦

‘ਲੋਕੀ ਸਾਨੂੰ, ਹਾਇ ! ਮਿਹਣੇ ਮਾਰਦੇ,
‘ਕਹਿੰਦੇ ਏ ਚਮਗਿੱਦ ਨਿਕਲਨ ਨਾ ਦਿਨੇ
‘ਜਾਗਣ ਚਮਚੜਿੱਕ ਵਾਛੂ ਰਾਤ ਨੂੰ ।
‘ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਬਾਤ ਅਪਣੇ ਹੋ ਰਹੀ ।
‘ਸੂਰਜ ਲੁਕਦਾ ਰਾਤ ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ:
‘ਪਰ ਲੱਖਾਂ ਤੇ ਕੁੱਝ ਸੂਰਜ ਸੋਹਿਣੇ
‘ਰਾਤ ਪਈ ਚੜ੍ਹ ਪੈਣ ਡਲੁਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ।
‘ਭਾਸਣ ਨਿੱਕੇ ਏਹ ਤਾਰੇ ਸੋਹਿਣੇ:
‘ਵਿੱਥ ਦੁਰੇਡੀ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ
‘ਨਿੱਕੇ ਕੀਤੇ ‘ਵਿੱਥ’ ਨੈਣ ਅਕਾਸ਼ ਏ । ੮੦

‘ਕੁਦਰਤ ਪਾਈ ਵਿੱਥ ਸ਼ੇਤ ਇਸ ਕਾਰਣੇ,
‘ਮਿੱਠਾ ਹੋਵੇ ਤੇਜ਼ ਐਦਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ?
‘-ਕਦੇ ਕਦੇ ਵਿੱਥ ਨਾਲ ਮਿੱਠਤ ਹੋ ਵਧੇ- ।
‘ਰਾਤੀਂ ਛੁਟਦਾ ਸੰਗ ਸੂਰਜ ਫਿੱਕ ਦਾ;
‘ਪਰ ਲੱਖਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਰਾਤੀਂ ਹੋਂ ਵਦਾ:
‘ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਸਾਡਾ ਹੋਂ ਵਦਾ ।
‘ਹੀਰਜਾਂ ਵਾਛੂ ਏਹ ਡਲੁਕਾਂ ਮਾਰਦੇ,
‘ਸੀਤਲ ਦੇਵਣ ਸਾਫ ਮਿੱਠਾ ਚਾਨਣਾ;
‘ਗੁੰਬਜ਼ ਨੀਲਾ ਸਾਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਬਾਇਆ
‘ਥਾਲ ਕਿਹਾ ਗੁਰ ਆਪ ਨੀਲੇ ‘ਕਾਸ਼ ਨੂੰ: ੯੦

‘ਤਾਰਜਾਂ ਜੜਤ ਜੜਾਉ ਵਾਲਾ ਬਾਲ ਹੈ ।
‘ਭਿੰਨੀ ਹੋਵੇ ਰੇਣ ਨਿਰਮਲ ਅੰਬਰਾ:
‘ਸਮਾਂ ਬਣੇ ਅਦਭੁੱਤ ਮਨ ਨੂੰ ਸੋਹਿਣਾ ।
‘ਕੁਦਰਤ’ ਮਾਨੋਂ ਆਪ ਿਕਾਗਰ ਹੋਂ ਵਦੀ
‘ਪਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਏਕਾਂਤ ਠੰਢ ਸੁਹਾਵਣੀ
‘ਪਰਤੇ ਸਾਈਂ ਵੱਲ, ਕਰੇ ਉਪਾਸਨਾ,
‘ਸਦਕੇ ਹੋ ਹੋ ਆਪ ਕਰਦੀ ਆਰਤੀ ।
‘ਮਾਨੋਂ ‘ਕੁਦਰਤ’ ਆਪ ਬਣਕੇ ਆਰਤੀ
ਕਰੇ ਆਰਤੀ ਆਪ ਹੱਥੀਂ ਆਪਣੇ:
‘-ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ ਵੱਖ ਰਹੀ ਨਜਾਪਦੀ -੧੮੦

‘ਡਿੱਠੀ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ
‘ਕੁਦਰਤ ਕਰਦੀ ਐਉਂ ਸੁੰਦਰ ਆਰਤੀ
‘ਹੁਣ ਵੇਖਣ ਦੀਦਾਰ ਇਸਦਾ ਸਾਰੜੇ ।
‘ਭਗਤ ਭਰੇ ਵਿਚ ਭਾਵ ਪੜ੍ਹ ਓ ਆਰਤੀ:-
‘ਵੇਖ ਵੇਖ ਰਚਿ ਰੰਗ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੇ
‘ਕਰਦੇ ਰਲਦੇ ਜਾਣ ਵਿੱਚੇ ਆਰਤੀ,-

‘ਹੋਕੇ ਆਰਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰੇਮ ਦੇ
‘ਗੁੰਮ ਆਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਵਦੇ ।
‘ਏਸ ਮੌਜ ਦੀ ਖਿੱਚ ਵੱਜੀ ਆ ਰਿਦੇ ।
‘ਮੈਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਰਾਤ ਸੁੰਦਰ ਆਰਤੀ ੧੧੦

‘ਧੁਰ ਛਤ ਹੋ ਏਕਾਂਤ ਬੈਠੀ ਜਾਇਕੇ,
‘ਵੇਖਾਂ ਹੁੰਦੀ ਏਹ ਕੁਦਰਤ ਆਰਤੀ;
‘ਤਾਰੇ, ਚੰਦ, ਅਕਾਸ਼, ਪੈਣ, ਬਨਸਪਤੀ
‘ਦਿੱਸਣ ਪੜ੍ਹਦੇ ਓਹ -ਓਹੋ ਆਰਤੀ-
‘ਕੀਤੀ ਜੋ ਸੀ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰ ਸੋਹਿਣੇ ।
‘ਦੇਖਾਂ ਨਿਰੀ ਨਾ ਏਹ, ਕੰਨੀ ਮੈਂ ਸੁਣਾਂ :
‘ਮਾਨੋਂ ਲੱਗੀ ਜੀਭ ਸੱਭ ਗਾਂਵਦੇ
‘-ਕਰਦੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨਿੱਤ ਅਪਣੇ ਨੇਮ ਤੇ-
‘ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੀ ਓਹ ‘ਕੁਦਰਤ ਆਰਤੀ ।’
‘ਯਾਦ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਇ ਮੈਨੂੰ ਓਹ ਸਮਾਂ ੧੨੦

‘ਜਦੋਂ ਪਤੀ ਜੀ ਆਪ ਏਹੋ ਆਰਤੀ
‘ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਨਿੱਤ, ਪੜ੍ਹਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ
‘ਲੀਨ ਜਾਂਵਦੇ ਹੋਇ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਹੀ :
‘ਮਾਨੋਂ ਬਣਦੇ ਆਪ ਹਿੱਸਾ ਇੱਕ ਓ
‘ਇਸ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਆਪ -ਹਿੱਸਾ ਆਰਤੀ !
‘ਡਲੁ ਡਲੁ ਆਯਾ ਨੀਰ ਨੈਣੀਂ ਮੇਰਿਆਂ,
‘ਡਲੁ ਡਲੁ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਡਲੁਕਣ ਤਾਰੜੇ ।
‘ਠੰਢੀ ਉੱਠੀ ਪੈਣ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ,
‘ਬਣਕੇ ਠੰਢਾਂ ਸਾਹ ਨਿਕਲੀ ਸੀਨਿਓਂ ।
‘ਸਿਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਿੱਚ ਵੱਜੀ ਫੇਰ ਆ ੧੩੦

‘ਬਾਕੀ ਦੇਹ ਨਿਵਾਲ ਲੱਗੀ ਹੋਵਣ ।
‘ਕੁਦਰਤ ਠੰਢੀ ਠਾਰ ਉੱਤਾਂ ਦੇ ਰਹੀ
‘ਠੰਢੀ ਨਰਮ ਫੁਹਾਰ ਭਿੰਨੀ ਤੁੱਲ ਦੀ;
‘ਜਿਸ ਦੀ ਠੰਢਕ ਪਾਇ ਜੁਤਦੀ ਜਾਉਂ ਮੈਂ ।
‘ਅਮਰੀ ਆਈ ਨੀ ਦ ਮਾਨੋਂ ਸੋਂ ਗਈ;
‘ਓਸ ਨੀਂਦ ਵਿਚਕਾਰ ਵਰਤਯਾ ਕੋਤਕੋ:
‘ਉਲਟ ਗਿਆ ਸਭ ਸਾਜ ਕੁਦਰਤ ਵਾਲੜਾ ।
‘ਪਕਤ ਜਿਵੇਂ ਸਰਪੋਸ ਪਰਤ ਉਲਟਾਈਏ
‘ਇੱਕੁਰ ਡੱਬਾ ਏਹ ਧਰਤ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ
‘ਉਲਟ ਗਿਆ ਸਿਰ ਮੂਧ ਹੇਠਾਂ ਉੱਪਰੋਂ । ੧੪੦

‘ਜਿੱਥੇ ਸੀ ਅਸਮਾਨ ਧਰਤੀ ਹੋ ਗਈ,
‘ਧਰਤਿ ਵਾਂਙ ਅਸਮਾਨ ਹੋਯਾ ਹੇਠ ਨੂੰ ।
‘ਸਹਿਜ ਆਈ ਹੋਠ ਤਿਲਕ ਬਿ ਆਪ ਮੈਂ
‘ਵਿੱਚ ਓਸ ਅਸਮਾਨ ਜੋ ਹੁਣ ਭੂਮ ਸੀ ।
‘ਸੰਭਲ ਅਪਣਾ ਆਪ ਉੱਠੀ ਫੇਰ ਮੈਂ;
‘ਨੀਲੀ ਦੇਖ ਜ਼ਮੀਨ ਹੁਈ ਹਿਰਾਨ ਸਾਂ,
‘ਸਾਰੇ ਤਾਰੇ ਐਤੋਂ ਓਸ ਪਰ ਸੇ ਧਰੇ
‘ਜਿੱਕੁਰ ਹੀਰੇ ਹੋਣ ਵਿੱਥਾਂ ਤੇ ਪਏ ।
‘ਮੈਂ ਆਖਾਂ: ਅਸਮਾਨ ਕੁਝ ਨ ਚੀਜ਼ ਸੀ;
‘ਨਜ਼ਰ ਹੱਦ ਦੀ ਏਹ ਨੀਲਜੁ ਭਾਸਦਾ; ੧੫੦

‘ਪਰ ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਹੈ ਏਹ ਨਿੰਗਰ ਭਾਸਦਾ;
‘ਬਾਲ ਵਾਂਗ ਏ ਸਾਫ ਪੱਧਾ ਜਾਪਦਾ ।
‘ਅਲੰਕਾਰ ਸੀ ਏਹ ਤਾਂ ਇਕ ਥਾਲ ਦਾ,
‘ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੀ ਵਿਸਮਾਦ ਬੰਨ੍ਹ ਵਿਖਾਇਆ
‘ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਵਿਚ ਉਸ ਆਰਤੀ
‘ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਨਿੱਤ ਹੋਵੇ ਹੋ ਰਹੀ ।
‘ਮੇਲ ਰਿਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਹਿਣੇ
‘ਇਹ ਉਚ ਭਾਵੀ ਆਪ ਨਿਰਗੁਣ ਆਰਤੀ
‘ਕਰਦੇ ਮਨ ਖਿਤ ਲਾਇ ਲਿਵ-ਲਯ ਹੋਂਦੇ ।
‘ਪਰ ਫਿਰ ਆਈ ਸੋਚ ਖਬਰੇ ਦੇਖਦੀ ੧੬੦

‘ਸਪਨਾ ਹੋਵਾਂ ਏਹ, ਹਾਂ ਮੈਂ ਨੀਂਦਰੀਂ ।
‘ਪਰ ਫਿਰ ਦੇਖਾਂ ਕੀਹ: ਫੈਲਣਾ ਨੀਲ ਓ
‘ਓਹੋ ਵਿਖਾਂ ਫੇਰ ਦਿੱਸਣ ਵਜਾਪੀਆਂ;
‘ਤਾਰਯੋਂ ਤਾਰਾ ਦੂਰ ਦਰੇ ਦੂਰ ਹੈ ।
‘ਅਪਣੇ ਤਾਈਂ ਫੇਰ ਡਿੱਠਾ ਆਪ ਮੈਂ,
‘ਇਕ ਤਾਰੇ ਦੇ ਪਾਸ ਮੈਂ ਹੋਵਾਂ ਖੜੀ;
‘ਇਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜਾਇ ਰੀ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ:
‘ਇਕ ਹੈ ਬਤਾ ਚਿਟਾਨ ਗੋਲ ਸੁਹਾਵਣਾ
‘ਚਿੱਟਾ, ਚਮਕੇ ਚੰਦ ਦੇਂਦਾ ਚਾਂਦਨੀ;
‘ਦਿੱਸੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਸ ਵਿਚ ਐਕੁਰਾਂ ੧੭੦

‘ਜਿੱਕੁਰ ਬੁਹਾ ਹੋਇ ਕਿਸੇ ਮਕਾਨ ਦਾ;
‘ਪਰ ਫੁਹਿਆਂ ਨ ਛੋਹ ਨਿੰਗਰ ਜਾਪਦੀ ।
‘ਬੁਹਾ ਖੱਲਾ ਫੇਰ ਇਹ ਸੀ ਅੰਦਰੋਂ,
‘ਫਿਰ ਤਾਂ ਦਿੱਸਿਆ ਐਉਂ ਮੰਦਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ।
‘ਬੁਹਾ ਖੱਲਾ ਦੇਖ ਅੰਦਰ ਮੈਂ ਵੜੀ
‘ਜਿੱਥੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਿੱਖਾ ਬਿੱਜ ਤੋਂ,
‘ਸੀਤਲ, ਚਿੱਟਾ ਸਾਫ, ਵਾਂਙ ਦੁੱਧ ਸੀ;
‘ਫਰਸ਼ ਸੁ ਪਾਰੇ ਵਾਂਙ ਕੰਧਾਂ ਛੱਤ ਸੇ ।
‘ਮਾਨੋਂ ਕਰਕੇ ਕੇਦ ਬਿਜਲੀ ਹੈ ਕਿਸੇ
‘ਘੋਲ ਕਲੀ ਦੇ ਵਾਂਙ ਏਥੇ ਫੇਰਿਆ ੧੮੦

‘ਪੋਚਾ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਸਾਰੇ ਅੰਦਰੇ ।
‘ਡਿੱਠੇ ਫੇਰ ਮਨੁਖ ਏਥੇ ਤੀਵੀਆਂ,
‘ਦੇਹੀਆਂ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਦਿੱਸਣ ਐਕੁਰਾਂ
‘ਮਾਨੋਂ ਸੱਚੇ ਪਾਇ ‘ਚਾਨਣ’ ਢਾਲਿਆ,
‘ਹਥ ਫੇਰੇ ਬਿਨ ਰੋਕ ਦੇਹੀ ਵਿੱਚ ਦੀ
‘ਲੰਘ ਹੋਂਦਾ ਪਾਰ ਬਿਨ ਅਟਕਾਓ ਦੇ ।
‘ਨੂਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਝਾਰ ਝਰਨੇ ਵਾਕਰੇ
‘ਡਿਗਦਾ ਦਿੱਸੇ ਐਉਂ ਚਾਨਣ ਵੱਗਦਾ,
‘ਜਾਂ ਜਿਉਂ ਪਏ ਫੁਹਾਰ ਕਿਸੇ ਫੁਹਾਰਿਓਂ,
‘ਜਾਂ ਹੋਵੇ ਜਿਉਂ ਚੰਦ -ਦੁਲੇ ਚਾਂਦਨੀ ੧੯੦

‘ਖਬਰੇ ਸੀ ਏ ਨੂਰ ਕਿਹੜੀ ਭਾਂਤ ਦਾ
‘ਪਰਛਾਵੇਂ ਨਾ ਮੁੱਲ ਦਿੱਸਣ ਪੈ ਰਹੇ ।
‘ਸੂਰਜ ਤਾਰੇ ਚੰਦ ਏਥੇ ਸਨ ਨਹੀਂ
‘ਫਿਰ ਅਚਰਜ ਸੀ ਏਹ ਸਾਰੇ ਚਾਨਣਾ,-
‘ਐਸਾ ਚਾਨਣ ਏਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ।

‘ਫਿਰ ਦੇਖਾਂ ਮੈਂ ਕੀਹ ਲਗਾ ਦਿਵਾਨ ਹੈ;
‘ਸਿੰਗਤ ਜੁਤੀਂ ਅਪਾਰ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਾ ।
‘ਬਾਲਕ ਬੁੱਢਾ ਕੋਈ ਦਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਨਾ,
‘ਸੱਭੇ ਭਾਸਣ ਜਾਨ ਚਿਹਰੇ ਸੇਉ ਸੇ;
‘ਸੁੰਦਰ ਸੀਤਲ ਸਪੱਤ ਵਸਦੀ ਚੇਰਿਓਂ ੨੦੦

‘ਪਲ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਕੰਨ ਸੁਣਦੇ ਸ ਸੁਰਾਂ,
‘ਐਸਾ ਹੋਵੇ ਰਾਗ ਸੁਣਿਆਂ ਨ ਕਦੇ;
‘ਨਾ ਵਾਜਾ ਨਾ ਸਾਜ, ਤਬਲਾ, ਕੈਸੀਆਂ
‘ਪਰ ਸੁਰ ਆਵੇ ਸਾਫ ਜੀ ਰਸ ਦੇਵਣੀ,
‘ਇਹ ਸੀ ਅਜਬ ਅਲਾਪ ਪਹਿਲੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
‘ਸਾਰੀ ਸਿੰਗਤ ਫੇਰ ਦਿੱਸੀ ਗਾਵਦੀ,
‘ਗਾਉਂ ਰਹੀ ਸੀ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਸੁਹਾਵਣਾ,
‘ਸ਼ਬਦ’ ਪਿਆਰਾ ਓਹ ਇਹ ਸੀ ਭੈਣ ਜੀ :—

ਪਰਤਿਪਾਲ ਪ੍ਰਭ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕਵਨ ਗੁਨ ਗਨੀ ॥
ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਬਹੁਤਰੰਗ ਸਰਬ ਕੋ ਧਨੀ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਅਨਿਕ ਗਿਆਨ ਅਨਿਕ ਧਿਆਨ
ਅਨਿਕ ਜਾਪ ਜਾਪ ਤਾਪ ॥ ਅਨਿਕ ਗੁਨਿਤ ਧੁਨਿਤ
ਲਲਿਤ ਅਨਿਕ ਧਾਰ ਮੁਨਿ ॥ ੧ ॥ ਅਨਿਕ ਨਾਦ
ਅਨਿਕ ਬਾਜ ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਅਨਿਕ ਸ੍ਰਾਵ ਅਨਿਕ
ਦੋਖ ਅਨਿਕ ਰੋਜ ਮਿਟਹਿ ਜਸ ਸੁਨੀ ॥ ਨਾਨਕ
ਸੇਵ ਅਪਾਰ ਦੇਵ ਤਟਹ ਖਟਹ ਬਰਤ ਪੂਜਾ ਗਵਨ
ਭਵਨ ਜਾਤੁ ਕਰਨ ਸਗਲ ਫਲ ਧੁਨੀ ॥ ੨ ॥

‘ਫਿਰ ਮੈਂ ਨੈਣ ਪਸਾਰ ਵਾਹਵਾ ! ਦੇਖਿਆ
‘ਬੇਨੇ ਕੰਤ ਸੁਜਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲੜੇ, ੨੧੦
‘ਮਾਨੋਂ ਦੇਣ ਉਪਦੇਸ਼ ਤਨ ਮਨ ਠਾਰਵਾਂ ।
‘ਦੇਖਦਿਆਂ ਮੈਂ ਨੈਣ ਦਰਸਨ ਜਾ ਖੁਭੇ:
‘ਦਰਸਨ ਸੰਦੀ ਤੇਹ ਲੱਗੀ ਬੋਝ ਸੀ
‘ਮਾਰੂ ਥਲ ਦੇ ਵਾਂਙ, ਪੀਵਣ ਅੱਖੀਆਂ,—
‘ਇੱਕੋ ਸਾਹੀ ਡੀਕ ਲਾਕੇ ਪੀਂਦਿਆਂ ।
‘ਡਿੱਝ ਨ ਮੱਠੀ ਹੋਇ, ਵਧਦੀ ਪੀਂਦਿਆਂ ।
‘ਪ੍ਰਯਾਸੇ ਨੈਣਾਂ ਹੋਰ ਕਰੀਂ ਬਿਅੰਦਬੀ;
‘ਦਿੱਤਾ ਨਿਵਣ ਨ ਸੀਸ, ਮਾਨੋਂ ਆਖਦੇ :—
‘ਜਦੋਂ ਨਿਵੇਂਗਾ ਸੀਸ, —ਉਹਲਾ ਆਪਣਾ—
‘ਦਰਸਨ ਅਸਾਂ ਵਿਚਾਲ ਵਿਥ ਆਜਾਇਗੀ; ੨੨੦
‘ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਨ ਤਾਬ ਝੱਲਣ ਵਿੱਥ ਦੀ ।
‘ਇਕਟਕ ਇਕਚਿਤ ਲਾਇ ਪੁਤਲੀ ਵਾਂਗ ਮੈਂ
‘ਰਹੀ ਦੇਖਦੀ ਕੰਤ ਪੁਤਲੀ ਬਨੁ ਕੇ ।
‘ਚਿਤ ਵਿਚ ਆਵੇ ਚਾਉ ਅੱਗੇ ਜਾਇਕੇ
‘ਦਿਲ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦਿਆਂ ਸੁਣਾਇ ਮੈਂ:
‘ਪਾਤ ਕਲੇਜਾ ਹਾਇ ! ਰੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
‘ਰੋ ਰੋ ਚਰਨਾਂ ਧੋਇ ! ਹਿੰਦਾ ਪੰਘਾਰਕੇ

'ਸਾਰਾ ਦੇਵਾਂ ਭੋਲੁ ਅੱਗੇ ਕੰਤ ਦੇ,
 'ਦਿਲ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋਇ ਜਾਉਂ ਸਮਾਇ ਮੈਂ
 'ਏਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਂਝ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ । ੨੩੦
 'ਪਰ ਏ ਪ੍ਰਯਾਸੇ ਨੈਣ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹੋੜਦੇ,
 'ਕਹਿਣ ਬਿਅਦਬੀ ਏਹ ਵੱਡੀ ਹੋਇਗੀ:
 'ਦਰਸਨ-ਆਗਯਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੋਵਲ ਦੇਵਦਾ;
 'ਕੀਤਾ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਹ ਬੀ ਜਾਇ ਨਾ
 'ਹੱਥੋਂ ਖੁਸ਼ ਸੁ ਦਾਤ ਦਰਸਨ ਵਾਲੜੀ ।
 'ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਏ ਪੰਦ ਸੁਣ ਸੁਣ ਮੈਂ ਰੁਕਾਂ;
 'ਪਰ ਮੈਂ ਬੰਨ੍ਹ ਨਜ਼ੀਰ ਸਾਈਂ ਦੇਖਦੀ ।
 'ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਅੱਖ ਡਾਢਾ ਪੈ ਗਿਆ,—
 'ਅੰਗ ਅੰਗ ਦੀ ਫੁੱਟ ਘਰ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ,
 'ਚਾਹੁਣ ਨੈਣ ਦਿਦਾਰ ਹੋਵੇ ਕੰਤ ਦਾ: ੨੪੦
 'ਮੱਥਾ ਚਾਹੇ ਨੀਉਂ ਪਰਸਾਂ ਪੈਰ ਮੈਂ,
 'ਕੰਨ ਚਾਣ੍ਹ ਸੁਣ ਲੈਣ ਸੁਆਮੀ ਸਿੱਖਿਆ,
 'ਛਾਤੀ ਚਾਹੇ ਰੱਜ ਲਾਵਾਂ ਪੈਰ ਮੈਂ,
 'ਸੀਨੇ ਨਾਲ, ਪਿਆਰ ਘੁਟ ਘੁਟ ਕੇ ਕਰਾਂ,
 'ਹੱਥ ਚਾਹੁਣ ਕੁਝ ਸੇਵ ਕਰ ਏ ਕੰਤ ਦੀ;
 'ਚਰਨ ਪਰਸ ਇਕ ਵਾਰ ਹੋਇ ਸਕਾਰਥੇ;
 'ਪੈਰ ਚਾਣ੍ਹ ਮਾਲੂਮ ਰਸਤਾ ਹੋ ਪਵੇ,
 'ਸਾਈਂ ਸੰਦੇ ਰਾਹ ਤੁਰੀਏ ਨਿੱਤ ਹੀ,
 'ਚਲੀਏ ਉਸਦੇ ਦੇਸ ਤੁਰ ਤੁਰ ਜਾਵੀਏ ।
 'ਇੱਕੁਰ ਹਰ ਇਕ ਅੰਗ ਸੁਾਰਥਲ ਗਿਆ, ੨੫੦
 'ਅਪਣੀ ਅਪਣੀ ਚਾਹ ਚਾਹੇ ਪੂਰਨੀ ।
 'ਪਰ ਏ ਚੰਚਲ ਨੈਣ ਤਿੱਖੇ ਸੱਭ ਤੋਂ
 'ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਜਾਣ ਨਾ ।
 'ਸਭਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਹੋੜ ਲੱਗੇ ਆਪ ਏ
 'ਚੋਗ ਦਰਸ ਦੀ ਖਾਣ, ਦਰਸਨ ਪੀਣ ਨੂੰ,
 'ਪੰਛੀ ਡਾਢੇ ਵਾਂਝ ਆਪਾ ਪਾਲਦੇ ।
 'ਕੀ ਕੁਝ ਆਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਲ ਦੇ ਹਾਲ ਮੈਂ,
 'ਦਰਸਨ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਨੈਣਾਂ ਰਾਹ ਤੋਂ
 'ਦਿਲ ਤੇ ਹੋਈ ਅੱਤਿ ਮਜਤਯਾ ਏ ਗਿਆ,
 'ਗਿਆ ਆਪ ਨੂੰ ਭੁੱਲ, ਮੈਂ ਬੀ ਭੁੱਲੀਆਂ, ੨੬੦
 '—ਮੋਹਿਤ ਹੋਏ ਨੈਣ, ਨੱਗੀ ਮੈਂ ਗਈ ।
 'ਬਿਰਦ ਆਪਣਾ ਕੰਤ ਭੁੱਲੇ ਮੂਲ ਨਾ
 'ਕਰਕੇ ਮਿਹਰ ਆਪਾਰ ਉੱਠੇ ਆਸਣੋਂ,
 'ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਆਇ ਵੜਿਆ ਹੱਥ ਤੋਂ,
 'ਲੱਗੇ ਖਿੱਚ ਉਠਾਣ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੇ;
 'ਮੈਂ ਵਿਚ ਰਹੀ ਨ ਤਾਬ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਰਤ ਹੀ
 'ਡਿੱਗੀ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ, —ਅਦਬ ਪਰੋਰਿਆ
 'ਪਰ ਤਿਸ ਦਇਆ ਸਰੂਪ ਪਰ-ਉਪਕਾਰੀਏ
 'ਬਦੇ ਬਦੀ ਚਕ ਫੇਰ, ਦੇਇ ਦਿਲਾਸਤੇ
 'ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਅਸੀਸ ਆਖੀ ਸੋਹਿਣੀ, ੨੭੦
 'ਸਮਝ ਨ ਆਏ ਵਾਕ, ਮੈਂ ਬਿਸਮਾਦ ਸਾਂ ।
 'ਪਰੀਸ਼੍ਰੇਣ ਇਕ ਵਾਕ; ਚੇਤੇ ਰੂ ਗਿਆ:

'ਹੋਰ ਗਿਆ ਸਭ ਭੁੱਲ ਉਸ ਛਿਨ ਦਾ ਕਿਹਾ ।
 'ਫਿਰ ਕੁਝ ਪਲ ਦੇ ਬਾਦ ਬੋਲੇ ਕੰਤ ਜੀ,
 'ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੇ ਕਿੰਨੇ ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਦੇ
 'ਸਮਝ ਪੈ ਗਏ ਵਾਕ ਚੇਤੇ ਰੂ ਗਏ—
 'ਇਹ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਲੋਕ ਜਿੱਥੇ ਰਸੀਅਤੇ
 'ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਅਪਾਰ ਸਾਈਂ ਰੱਬ ਦਾ,
 'ਕਦੀ ਕਦੀ ਏ ਸੱਦ ਸੱਚੇ ਖੰਡ ਤੋਂ
 'ਖਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਾਰ ਮੈਨੂੰ ਲਯਾਵਦੇ । ੨੮੦
 'ਏ ਸਭ ਦਿੱਵਯ ਸਰੂਪ ਰੁੱਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
 'ਕਰਦੇ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦੀ:
 'ਸਿਖ ਲੈ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਏਥੇ ਸਿੱਖਿਆ ।
 'ਜਿਸਨੂੰ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਬਖਸ਼ੇ ਰੱਬ ਹੀ
 'ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੋਈ ਹੋਵਦਾ ।
 'ਇਉਂ ਕਹਿ ਹੋ ਗਏ ਚੁੱਪ ਬੁੱਤ ਜਯੋਂ ਹੋਵਦਾ
 'ਮੇਰੇ ਨੈਣ ਚਕੋਰ ਦਰਸਨ-ਚੰਦ ਤੇ
 'ਮਸਤੇ ਹੱਥੋਂ ਲੰਘ, ਛੱਪਰ ਵੇ ਪਏ ।
 'ਮਿਟਦੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ
 'ਉਲਟ ਰਿਹਾ ਸਭ ਖੋਲ ਪਹਿਲੀ ਵਾਕਰੇ, ੨੯੦
 'ਧਰਤੀ ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਥਾਂਵੇ ਆ ਗਏ:
 'ਮੈਂ ਫਿਰ ਉੱਤੋਂ ਡਿੱਗ ਹੋਠਾਂ ਆ ਪਈ ।
 'ਡਿੱਗੀ ਚਾਣ ਅਚੱਕ ਸਟ ਏ ਖਾਇਕੇ
 'ਮੇਰੀ ਖੁੱਲੀ ਜਾਗ, ਪਰ ਕੰਨ ਗੂੰਜਦੇ:
 'ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਖਦੇ;
 'ਸਿਖ ਲੈ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਏਥੋਂ ਸਿੱਖਿਆ',
 'ਪਰੀ ਮੈਲ' ਏ ਵਾਕ ਕੰਨੀ ਗੂੰਜਦੇ ।
 'ਰਾਤ ਗਈ ਸੀ ਬੀਤ ਪਿਛਲਾ ਪੈਰੁ ਸੀ,
 'ਮੰਦ ਮੰਦ ਸੀ ਪੌਣ ਪੱਖੇ ਝੋਲਦੀ:
 'ਨਰਮ ਹੁਈ ਸੀ ਦੇਹ ਨਿਰਥਲ ਜਾਪਦੀ । ੩੦੦
 'ਮਾਨੋਂ ਆਤਮ-ਜੀਵ ਜੇਹੇ ਅੱਡ ਹੋ
 'ਰਿਹਾ ਮਾਣਦਾ ਸੈਲ ਹੁਣ ਫਿਰ ਆਇਕੇ
 'ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵੱਗੇ ਵਾਂਝ ਦੇਹੀ ਗੱਡ ਨੂੰ
 'ਚੁਕਣੋਂ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾਇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਵਦਾ ।
 'ਹੱਥ ਹਿਲਾਵਾਂ ਪੈਰ ਹਿੱਲਣ ਨਾ ਰੱਤੀ:
 'ਸੱਤਾ ਆਤਮਾ ਨਾਹਿ ਮਾਨੋਂ ਦੇਵਦਾ ।
 'ਇੱਕੁਰ ਪਈ ਨਿਢਾਲ ਪਰ, ਵਿੱਚ ਸਾਂਤਿ ਦੇ
 'ਬੀਤ ਗਈ ਜੋ ਰਾਤ ਬਾਕੀ ਸੀ ਰਹੀ ।
 'ਟਾਵਾਂ ਟਾਵਾਂ ਕੋਇ ਸੀ ਲਟਕੇਂਦਰਾ
 'ਮੇਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਵਾਂਝ ਤਾਰਾ ਰੂ ਗਿਆ । ੩੧੦
 'ਦੂਰੋਂ ਆਈ ਵਾਜ ਪਯਾਤੀ ਜੰਗਲੋਂ—
 'ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੰਘ ਕੇ
 'ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚਲ ਗਾਵੇ ਸੋਹਿਣਾ ।
 'ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੋਣ, ਕਿਉਂ ਸੀ ਗਾ ਰਿਹਾ !
 'ਪਈ ਉਥਾਉਂ, ਨਿਢਾਲ ਉੱਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
 'ਸੁਣਿਆ ਮੈਂ ਚਿਤਲਾਇ, ਓ ਏ ਵਾਕ ਸੀ :—

ਗੁਨੁ ਅਵਗੁਨੁ ਮੇਰੇ ਕਛੁ ਨ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ਨਹ ਦੇਖਿਓ
ਰੂਪ ਰੰਗ ਸੀਗਾਰੇ ॥ ਚਜ ਅਚਾਰ ਕਿਛੁ ਬਿਧਿ
ਜਾਨੀ ॥ ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਪ੍ਰਿਅ ਸੇਜੇ ਆਨੀ ॥
੧ ॥ ਸੁਨਿਬੇ ਸਖੀ ਕੰਤਿ ਹਮਾਰੇ ਕੀਅਲੇ ਖਸਮਾਨਾ ॥
ਕਰੁ ਮਸਤਕਿ ਧਾਰਿ ਰਖਿਓ ਕਰਿ ਅਪਨਾ
ਕਿਆ ਜਾਨੈ ਇਹੁ ਲੋਕੁ ਅਜਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸੁਹਾਗੁ ਹਮਾਰੇ ਅਬ ਹੁਣਿ ਸੋਹਿਓ ॥ ਕੰਤੁ ਮਿਲਿਓ
ਮੇਰੇ ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਜੋਹਿਓ ॥ ਆਗਨਿ ਮੇਰੇ ਸੋਭਾ ਚੰਦ ॥
ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗਿ ਅਨੰਦ ॥ ੨ ॥ ਬਸਤ੍ਰ
ਹਮਾਰੇ ਰੰਗਿ ਚਲੂਲ ॥ ਸਗਲ ਆਭਰਣ ਸੋਭਾ ਕੰਠਿ
ਫੂਲ ॥ ਪ੍ਰਿਅ ਪੇਖੀ ਦ੍ਰਸਿਟਿ ਪਾਏ ਸਗਲ ਨਿਧਾਨ ॥
ਦੁਸਟ ਦੂਤ ਕੀ ਚੂਕੀ ਕਾਨਿ ॥ ੩ ॥ ਸਦ ਖੁਸ਼ੀਆ
ਸਦਾ ਰੰਗ ਮਾਣੇ ॥ ਨਉਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ
ਤ੍ਰਿਪਤਾਨੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਉ ਪਿਰਹਿ ਸੀਗਾਰੀ ॥
ਬਿਰ ਸੋਹਾਗਨਿ ਸਗਿ ਭਤਾਰੀ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥

੧੫. ਪਰੀ ਮਹਿਲ-ਉੱਚੜ ਪੈੜੇ

ਰਾਜ ਕੌਰ ਕੁਝ ਠੇਰੁ ਫਿਰ ਇਉਂ ਬੋਲਦੀ : —
'ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਏਹ ਜਦ ਹੋ ਮੁੱਕਿਆ,
'ਰਾਤ ਗਈ ਸਭ ਬੀਤ ਤਾਰੇ ਬੀ ਛਿਪੇ,
'ਪੰਛੀ ਚੋਹ-ਚੁਹਾਇ ਕਰਨੇ ਲਗ ਪੇ,
'ਤਦ ਅੱਖਾਂ ਮੈਂ ਖੋਲ੍ਹ ਡਿੱਠੀ-ਰਾਧਕਾਂ
'ਬੈਠੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂਘਦੀ।
'ਜਾਗਦਿਆਂ ਮੈਂ ਸਾਰ ਇਸਨੂੰ ਆਖਿਆ:
'ਚਲ ਰਾਧਾਂ ਉੱਠ ਚੱਲ ਪਰੀ ਮਹੱਲ ਨੂੰ।'
'ਏ ਨਾ ਮੈਨੇ ਮੂਲ ਆਖੇ, 'ਭੋ ਬੜਾ
'ਉੱਥੇ ਜਾਦਯਾਂ ਆਇ, ਜਾਣਾ ਮੌਤ ਹੈ।' ੧੦
'ਇਸਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼, ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਏ
'ਫੈਲ ਰਹੀ ਸੀ ਗੱਲ: ਵਸਦੀ ਹੈ ਪਰੀ,
'ਉਸ ਉਚੇ ਹੈ ਮੈਲੁ ਪਰਬਤ ਚੋਟੀਏ,
'ਜੋ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਮਾਰ ਓਥੇ ਰੱਖਦੀ।'
'ਪਰੀ' ਕਹਿਣ ਡਰ ਖਾਣ! ਹੈ ਅੰਧੇਰ ਏ।
'ਪਰੀ ਨ ਦੇਵੇ ਦੁੱਖ, ਕਵੀ ਨ ਆਖਦੇ,
'ਆਖਣ: ਡੈਣਾਂ, ਭੂਤ, ਹਨ ਦੁਖ ਦੇਵਣੇ।
'ਪਰੀਮਹਲ' ਇਸ ਆਖ ਡਰਦੇ ਲੋਕ ਹੈਂ!
'ਡਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਦੂਰ ਭਰਮ ਭੁਲਾਵੜੇ,
'ਪਰ ਇਸ ਭ੍ਰਮ ਦਾ ਸੁੱਖ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੈ ਰਿਹਾ, -੨੦
'ਬਣੀ ਰਹੀ ਏਕਾਂਤ -ਸਦਾ ਇਕਾਂਤ ਹੈ,
'ਕੋਇ ਨ ਦੇਵੇ ਦੁੱਖ ਏਥੇ ਆਇਕੇ।
'ਇਕ ਮੇਰਾ ਡਰ ਦੂਰ ਰਤਾ ਕੁ ਹੋਇਆ:

ਦਿੱਤਾ ਆਣ ਕਲੇਸ਼ ਮਹੀਓਂ ਅੱਜ ਹੈ।
'ਪਰ ਮੇਰੇ ਨ ਵੱਸ ਆਗਯਾ ਕੰਤ ਦੀ
'ਬਣਕੇ ਆਗੂ ਰਾਹ ਏਥੇ ਲੈ ਅਈ
'—ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੰਤ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਹੈ—
'ਸਣ ਏ ਸਭ ਬਿਰਤਾਂਤ ਬੋਲੀ ਸੰਤਣੀ :—
'ਵਾਹ ਪਯਾਰੀ ਤੂੰ, ਵਾਹ ਤੇਰਾ ਕੰਤ ਹੈ!
'ਵਾਹਵਾ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ, ਵਾਹਵਾ ਭਾਗ ਹੈ', ੩੦
'ਵਾਹਵਾ ਤੇਰਾ ਧਯਾਨ! ਲੱਗਾ ਕੰਤ ਤੇ।
'ਜਿਸਦੇ ਲਾਕੇ ਖੰਭ ਲਏ ਉਡਾਰੀਆਂ।
'ਦੇਖੋ ਜਾਇ ਸਰੂਪ ਸੱਚੇ ਸੰਤ ਦਾ।
'ਧਰਮ ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਧੰਨ, ਤੂੰ ਹੈ ਪਾਲਿਆ।
'ਸਤੀ' ਕਹਿਣ ਹੈ ਜੋਗ ਤੈਨੂੰ ਪਯਾਰੀਏ!
'ਸਤੀ ਮੁਏ ਪਿਰ ਨਾਲ ਮਰਦੀ ਆਪ ਹੈ;
'ਤੂੰ ਅਪਣੇ ਸਤ ਨਾਲ ਰਖਿਆ ਜੀਉਂਦਾ
'—ਸਦਾ ਜੀਵਦਾ—ਕੰਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਧੋਰਨਾਂ
'ਜਾਣ ਲਿਆ ਸੀ ਓਹ ਮਰ ਹੁਣ ਹੈ ਗਿਆ।
'ਲੀਤਾ ਦਰਸ ਨਿਹਾਲ ਤੂੰ ਨਿਜ ਕੰਤ ਦਾ ੪੦
'ਆਤਮ ਦਰਸ ਅਪਾਰ— ਜੋ ਨਾ ਹ ਸਕੇ,
'ਤੂੰ ਡਿਠਾ ਕਈ ਵਾਰ, ਤੂੰ ਹੈ ਸੰਤਣੀ।
'ਸਤੀ ਹੁਈ ਤੂੰ ਠੀਕ ਰੱਖਯਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹੇਂ
'ਜੀਉਂਦਾ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਅਪਨਾ ਕੰਤ ਹੈ:
'ਓਹ ਮਰਦੇ ਜਲ ਅੱਗ ਦੋਵੇਂ ਦੇਪਤੀ,
'ਤੁਸੀਂ ਦੁਏ ਸਦ ਜੀਵ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ।
'ਓਹ ਜਲ ਜਾਂਦੀ ਨਾਲ ਧੋਖੇ ਮੇਲ ਦੇ,
'ਤੂੰ ਧੋਖੇ ਨੂੰ ਮੇਟ ਰਖਿਆ ਜੀਵਦਾ
'ਪਰਦਾ ਮੌਤ ਉਘੋੜ ਡਿੱਠਾ ਸਾਮਣੇ।
'ਕਾਲ' 'ਵਿਥ' ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਆਪ ਤੇ; ੫੦
'ਯਾਦ, ਧਯਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹੀਓਂ ਤੂੰ ਮਿਲੀ।
'ਸੱਚੀ ਕੰਤ-ਸਮਾਲ ਸ਼ੀਲ ਸੰਤੋਖ ਦੀ
'ਪਾਕੇ ਪੀਡੀ ਗੰਢ ਵਿਛੜੀ ਤੂੰ ਨਹੀਂ
'ਸਤੀ' ਕਹਿਣ ਤੁਹਿ ਜੋਗ ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣੇ।
'ਤੇਰਾ ਅਚਰਜ ਪਯਾਰ ਜਗ ਵਿਚ ਪਯਾਰੀਏ!
'ਵਿਛੜਨ ਦਿੱਤਾ ਨਾਹਿ ਵਿਛੜੇ ਪਯਾਰੀਏ।
'—ਸੱਚਾ ਆਸ਼ਿਕ' ਤੁੱਥ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਬਣੇ।
'ਰਾਣੀ ਬੋਲੀ ਫੌਰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਕੇ :—
'ਮੈਂ ਹਾਂ ਅਧਮ ਅਜਾਣ ਬੋਤੁ ਨਿਮਾਣੀਆਂ;
'ਇਹ ਸਭ ਕੰਤ-ਪ੍ਰਤਾਪ, ਉਸ ਦੀ ਹੈ ਦਯਾ। ੬੦
'ਕਲਗਯਾ ਵਾਲਾ ਆਪ ਅੰਦਰ ਓਸਦੇ
'ਬੈਠਾ, ਜਿਤ੍ਹੇ ਤਸਵੀਰ ਸ਼ੀਸੇ ਹੋਵਦੀ;
'ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰੰਗਯਾ ਕੰਤ ਸੀ—
'ਜੋਧਾ, ਸੰਤ, ਸੁਜਾਨ, ਅਕਲਾਂ ਕੋਟ ਓ
'ਪੰਡਤ, ਕਵੀ, ਸੁਦੇਸ ਰੱਖਯਕ ਰਾਜ ਦਾ;
'ਪ੍ਰੇਮ' ਸੀ ਕੁਰਬਾਨ ਹਰਦਮ ਜਾਵਦਾ:
'ਹੋਕੇ ਰਾਣਾ ਆਪ ਸਦਾ ਨਿਵਾਜਦਾ
'ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਸਿੱਖ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਭਾ।

'ਪ੍ਰਯਾਗੀ ਦਯਾ-ਸਰੂਪ ! ਖਾ ਨ ਭੁਲੇਖਣਾ,
 'ਜਿਸਨੇ ਰਖਿਆ ਖਿੱਚ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ 20
 'ਇਹ ਸਭ ਉਸਦੀ ਦਾਤ ਜਿਸ ਲੜ ਲਾ ਲਈ
 'ਮੈਂ' ਭੁਲ ਭੁੱਲਣਹਾਰ 'ਛੋੜੀ ਫੇਰ ਨਾ,
 'ਉਸਦੇ ਗਾਵੇ ਗੀਤ ਕਰੋ ਸਲਾਹੁਤਾਂ
 '“ਬਾਂਹ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ” ਹੈ ਜੁ ਨਿਬਾਹੁਦਾ ।
 'ਰਾਧਾਂ ਬੋਲੀ ਫੇਰ ਦੋ ਹਥ ਜੋੜਕੇ :
 'ਤੇਰੇ ਦਹਨ ਗੁਲਾਬ, ਮੇਰੀ ਸੁਮਣੀ !
 'ਬਖਸ਼ੀ ਮੇਰੀ ਭੁੱਲ ਟੁੱਕਾਂ ਬਾਤ ਜੋ ।
 'ਏਥੇ ਹੈ ਗੁਲਸ਼ਾਰ ਲੱਗੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
 'ਉੱਚਾ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਝਿਕਲੀ ਧਾਰ ਤੋਂ;
 'ਧਰਮ ਕਾਰਣੇ ਏਹ ਉੱਚਾਂ ਫੇਰ ਹੈ: 20
 'ਧਰਤੀ ਲਾਗੇ ਪੈਣ ਭਾਰੀ ਹੋਂਦਦੀ
 'ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਉੱਪਰਜਾਉ ਹੋਲੀ ਹੋਂਦਦੀ —
 'ਮਾੜੀ ਹੋ ਨ ਹਵਾੜ, ਮਾੜੀ ਗੰਧ ਨਾ,
 'ਸੁਬਰੀ, ਮੈਲੇ ਸਾਫ, ਹਲਕੀ, ਸੀਤਲੀ
 'ਹੈਵੇ ਏਥੇ ਪੈਣ ਨਿਰੀ ਅਰੋਗਤਾ ।
 'ਤਿੱਕਰ ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਵਾਲਾ ਬਾਉਂ ਜੋ
 'ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਉੱਚਾ ਢੇਰ ਹੈ,
 'ਝਗੜੇ ਝਾਂਜੜੇ ਸਾਫ, ਸੁਬਰਾ ਰੋਲਿਓਂ,
 'ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਏਹ ਹੋਲਾ ਸੋਹਿਣਾ ।
 'ਆਤਮ-ਕੁਸ਼ਲ, ਅਨੰਦ ਏਥੇ ਵੱਸਦੇ, 20
 'ਹੈ ਇਹ ਥਾਂ ਅਕਸੀਰ, ਰੂਹ-ਅਕਸੀਰ ਹੈ !
 'ਇੱਥੇ ਆਕੇ ਆਪ ਪਿੱਛਾ ਛੁੱਲਿਆ
 'ਭੁੱਲਣ ਹੀ ਹੈ ਜੋਗ, ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਹੈ ।
 'ਪਰ ਮਾਂ ਰੋਂਦੀ ਹੋਗ ਵਣ ਵਣ ਭਾਲਦੀ
 'ਲਿੱਲਾ ਦੇ ਦੀ ਮੈਲ੍ਹ ਸਾਰਾ ਢੁੰਡਦੀ ।
 'ਤਤਬਲ ਮਚਿਆ ਹੋਗ ਨਗਰੀ ਸਾਰਝੀ;
 'ਪਤ ਪਤ ਭਾਜਲਾ ਹੋਗ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ।
 'ਕੁੰ ਗੁੱਡੀ ਦੇ ਵਾਂਭ ਚੜ੍ਹੀਓਂ ਉੱਪਰੇ,
 'ਪਹੁੰਚੀ ਉੱਚਾ ਉੱਡ ਉੱਡਲੇ ਆ ਘਰੀਂ,
 'ਇੱਥੇ ਤੇਰਾ ਜੋਰ ਜਾਇ ਨ ਝੱਲਿਆ । 20
 ਪਿੱਛੇ ਖਿੱਚੇ ਕੋਣ ਤੈਨੂੰ ਸੋਢੀਏ !
 'ਭਾਵਾ ਜਿਗਰਾ ਧਾਰ ਹਿਮਤ ਬੰਨ੍ਹਕੇ
 'ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਐਨੀ ਬਾਤ ਕਹਿੰਦੀ ਮੈਂ ਭਰਾਂ,
 'ਬਿਨਤੀ ਕਰ ਪਰਵਾਨ, ਹੇਠਾਂ ਚੱਲੀਏ ।
 'ਦੇਖ ਪਿਛਾਹ ਤੱਕ ਸੁਰਜ ਵੱਲ ਨੂੰ,
 'ਕੱਟੀ ਗੁੱਡੀ ਵਾਂਭ ਡਿਗਦਾ ਜਾਂਵਦਾ;
 'ਛੋੜੀ ਹੀ ਲੁਕ ਜਾਇ ਰਾਹ ਭੁਲਾਵਸੀ;
 'ਰਾਹੀ ਮਜਲ ਨ ਪਹੁੰਚ ਜੇੜੇ ਹੈ ਗਏ;
 'ਰਹੇ 'ਧਵਾਣੇ ਰਾਹ ਸੋ ਘਬਰਾਣਗੇ ।
 'ਭੈ ਦਾ ਪੁੱਤ ਹਨੇਰ ਫਿਰ ਛਾ ਜਾਇਗਾ 20
 'ਲੱਕੜਬੱਗੇ, ਸ਼ੇਰ, ਚੀਤੇ ਜੰਗਲੀਂ
 'ਫਿਰਸਨ ਫੇਰ ਬਾਘਾੜ ਖਾਜੇ ਭਾਲਦੇ ।

'ਉੱਲ੍ਹ ਬੋਲ੍ਹ ਫੇਰ ਬੋਲੀ ਸੈਂਮੁਵੀ
 'ਜਾਇ ਕਲੋਜਾ ਬੈਠ ਸੁਣਕੇ ਵਾਜ ਓ
 'ਚੁੱਪ ਧਾਰਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਸਿਰ ਤੇ ਘੁੰਮਸੀ !
 'ਰਸਤਾ ਦਿਉ ਨ ਰਾਹ ਠੰਡੇ ਲਾਇਗਾ,—
 'ਅੱਖਾਂ ਭੁਲ ਭੁਲ ਜਾਣ ਬਹੁ ਤੋਂ ਹਾਰੀਆਂ ।
 'ਸਿਰ ਤਲਵਾਯਾ ਏਹ ਪਰਬਤ ਗਾਖੜਾ,
 'ਰਸਤਾ ਨਾ ਪਗਡੰਡਿ; ਸੋਲਾਂ ਪੱਥਰਾਂ
 'ਚਾਰੋ ਪਾਸੇ ਘੇਰ ਕੀਤਾ ਅੱਖੜਾ 20
 'ਉਤਰਾਈ ਦਾ ਰਾਹ ਕਰੜਾ ਬੋੜੁ ਹੀ ।
 'ਸੂਰਜ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁੰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ
 'ਰਾਤ ਆਈ ਨੂੰ ਦੇਖ ਚਲਿਆ ਹੋਣ ਨੂੰ ।
 'ਵਧ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਮੁਥਾਜ ਚਾਨਣ ਦੇ ਸਦਾ,
 'ਹੇਠਾਂ ਜਾਣਾ ਜੋਗ ਸਾਨੂੰ ਵੱਧ ਹੈ ।
 'ਬੱਕਰਿਆਲੇ ਵੇਖ ਅਜਾ ਸਮੇਟ ਕੇ,
 'ਅੱਯਾਲੀ ਨੂੰ ਪੇਖ ਭੇਡਾਂ ਸਾਂਭ ਕੇ,
 'ਗੁੱਜਰ ਦੇ ਵਲ ਤੱਕ ਗਏਆਂ ਮੋਲ ਕੇ,
 'ਮਾਹੀਆਂ ਵੇਨੇ ਝਾਕ ਮਝੀਆਂ ਮੋੜ ਕੇ,
 'ਵਾਗੀ ਹਰ ਪਰਕਾਰ ਵੱਗਾਂ ਜੋੜ ਕੇ, 20
 'ਪੈ ਗਏ ਘਰ ਦੇ ਰਾਹ, ਉਤਰਨ ਹੋਣ ਨੂੰ,
 'ਤੇ ਕਿਤ ਸੋਚੋਂ ਲੱਗ ਜਾਵਣ ਭੁੱਲੀਓਂ ?
 'ਵੱਡੀ ਆਖੀ ਗੱਲ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿੱਕਿਓਂ;
 'ਪਰ ਤੂੰ ਲਾਈ ਮੂੰਹ ਤਾਹੀਓਂ ਬੋਲਦੀ:
 'ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਬੋਲ ਬਖਸ਼ੀ ਰਾਣੀਓਂ !
 ਸੁਣ ਏ ਤ੍ਰਿਖੇ ਬੈਠ ਅਦਬ-ਪਰੇਮ ਦੇ
 ਲੱਦੇ ਡਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਿੱਖੜਾ ਵਾਲੜੇ
 ਲੰਮੇ ਲੰਕੇ ਸਾਹ ਰਾਣੀ ਵੇਖਿਆ
 ਗੋਲੀ ਨੂੰ, ਅਖ ਫੇਰ ਨਾਲ ਨਿਰਾਸ ਦੇ
 ਕਹਿੰਦੀ: 'ਆਖੜਾ ਸੱਚ ਸਿਰੀ ਕਬੀਰ ਨੇ:— 20

ਕਬੀਰ ਸਾਧੁ ਕਉ ਮਿਲਨੇ ਜਾਈਐ ਸਾਥਿ ਨ ਲੀਜੈ
 ਕੋਇ ॥ ਪਾਛੈ ਪਾਉ ਨ ਦੀਜੀਐ ਆਗੈ ਹੋਇ ਸੁ
 ਹੋਇ ॥ ੧੧੬ ॥ [ਸ: ਕਬੀਰ

'ਜੋ ਤੂੰ ਆਖੜਾ ਸੱਚ ਰਾਧਾਂ ਪ੍ਰਯਾਗੀਏ !
 'ਪਰ ਪਹੇ ਨਾ ਰੰਚ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ,
 'ਸਾਈਂ ਸੱਚੇ ਆਪ ਏਥੇ ਭੇਜਿਆ;
 'ਮੈਂ ਆਈ ਸਾਂ ਨਾਹਿ ਅਪਣੇ ਆਪ ਹੀ:
 'ਜਿੱਥੇ ਭੇਜੇ ਓਹ ਸੋ ਬੋਝੁ ਹੈ ।
 'ਸਾਈਂ ਦੇਵੇ ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਬੈਠੁ ਹੈ:
 'ਕਰਕੇ ਓਸ ਦਾ ਤਯਾਗ ਨਿਕਲਾਂ ਬਾਰੁ ਮੈਂ;—
 'ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੱਸ ਕੋਣ ਬਿਅੰਦਬੀ ?
 'ਸਾਈਂ ਹੁਕਮੋਂ ਬਾਰੁ ਜੋ ਹੈ ਹੋਵਣਾ
 'ਉਹੀ ਨਰਕ ਪੈ ਜਾਣ, ਹੁਕਮ ਬਿਛੁੱਟ ਹੈ । ੧੫੦
 ਫੇਰ ਪਰੀ ਵਲ ਤੱਕ ਰਾਣੀ ਬੋਲਦੀ:—
 'ਹੈ ਪ੍ਰਯਾਗੀ ਸਤਰੂਪ ! ਕਈ ਸੁਣਾ ਦਿਓ
 'ਭਾਵੀ ਸੁਹਣੀ ਗੱਲ ਬੀਤੀ ਕੰਤ ਦੀ !

ਸੁਣਕੇ ਅਚਰਜ ਨਾਲ ਬੋਲੀ ਸੰਤਣੀ:—
 'ਰਾਜਕੋਰ ਸੁਣ ਬਾਤ ਪ੍ਰੇਮਣ ਤੂੰ ਬੜੀ,
 'ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਬਾਹੇ' ਸੱਚ ਪੂਰਾ ਸੁਫ਼ ਤੂੰ;
 'ਪਰ ਇਕਾਤ ਵਿਚ ਵਾਸ ਤੇਨੂੰ ਜੋਗ ਨਾ।
 'ਤੂੰ ਰਾਣੀ ਜਗ-ਸੁਆਮਿ ਤੇਰੀ ਧੋਣ ਤੇ
 'ਪਰਜਾ ਵਾਲਾ ਭਾਰ ਸਾਰਾ ਹੈ ਪਿਆ;
 'ਹੁੰਸੇ ਜੰਤੁ ਵਾਝ ਦਿਸ ਤੋਂ ਨੱਸਣਾ, ੧੬੦
 'ਤੇਨੂੰ ਬਣਦਾ ਨਾਹਿ ਰੱਬ ਪਿਆਰੀਏ !
 'ਇਸਦਾ ਕਰ ਨਿਰਬਾਹ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਬਾਹਿ ਜੇ
 'ਤਦ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਜਾਨ ਹੈ ਸੁਖਦਾਇਕੀ,
 'ਜੇ ਛਡ ਬੈਠੇ' ਏਹ ਹੋਕੇ ਬਾਵਲੀ,
 'ਵਾਉ ਵਰੋਲੇ ਵਾਂਝ ਘੁੰਮਣ ਵਾਪਰੇ,
 'ਬਾਵਲ ਪਣਾ ਨ ਪ੍ਰੇਮ' ਏ ਤੂੰ ਜਾਣ ਲੈ।
 'ਨਿਰਮਲ ਸੁਫ਼ ਪਰੇਮ ਖਿੱਚੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ
 'ਪਯਾਰੇ ਵੇਨੇ ਖਿੱਚ ਦੇਵੇ ਉੱਚਤਾ;
 'ਕੇਂਦਰ ਸੁਹਣੇ ਨਾਲ ਖਿੱਚੀ ਰੱਖਦਾ,
 'ਦੇਵੇ ਗੁਚਣ ਨਾਹਿ ਸਗੋਂ ਉਚਾਵਦਾ ੧੭੦
 'ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ, ਰਸ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਰੱਖਦਾ;
 'ਮਲਿਨ ਨ ਬੁੱਧੀ ਹੋਇ, ਇਹ ਬੀ ਜਾਣ ਲੈ।
 'ਫੇਰ ਹੋਰ ਇਕ ਗੱਲ ਤੂੰ ਹੈ ਸਯਾਣਨੀ:—
 'ਛੱਡ ਦਏ' ਜੇ ਰਾਜ ਖੁੰਜੇ ਜਾ ਬਹੇ',
 'ਜੋਗੀ ਜਾਵੇ' ਹੋਇ ਇੰਦ੍ਰ ਮਾਰ ਕੇ
 'ਦਰਗਾਹ ਨਾਹਿ ਕਬੂਲ ਮੁਲੋਂ ਤੂੰ ਪਵੇ';
 'ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਮਾਹਿ ਨਿਰਬਾਣ ਜੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਰਹੇ'
 'ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਰਮ ਰਸ ਪੀਂਵਦੀ,
 'ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਜ ਸੇਵਾ ਜਾਣਕੇ
 'ਅਪਣੇ ਪਯਾਰੇ ਜੋਗ ਕਰਦੀ ਜੇ ਰਹੇ', ੧੮੦
 'ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਬੂਲ ਹੋਸੀ ਪਯਾਰੀਏ !
 'ਸੋਭਾ ਪਾਵੇ' ਢੇਰ ਸੱਚੇ ਪਾਸ ਜਾ'।
 'ਸੋਭਾ ਨਾ ਦਰਕਾਰ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ:
 'ਜੋਗ ਨ ਕਰਨਾ ਸਿੱਧ, ਮੁਕਤੀ ਲੋੜ ਨਾ;
 'ਚਾਹੁੰ ਨ ਜਾ ਬੈਕੁੰਠ, ਸੁਰਗੇ ਪੈਂਚੁ ਜਾ,
 'ਨਰਕੋਂ ਡਰਦੀ ਨਾਹ, ਬਚਣਾ ਨਾ ਚਹਾ',
 'ਚੋਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰਾ;
 'ਮਾਤ ਲੋਕ ਪਾਤਾਲ ਜੇ ਵਿਚ ਵਾਸ ਹੋ,
 'ਅੱਧ ਅਕਾਸ਼ੇ ਮੱਧ ਟੰਗੀ ਜੇ ਰਹਾ',
 'ਉਡਦੀ ਫਿਰਾ ਹਵਾਇ, ਛੁੱਬਾ ਸਾਗਰ, ੧੯੦
 'ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਪਰਵਾਹ ਕਿਸੇ ਹਿ ਗੱਲ ਦੀ।
 'ਸੁਖੋਂ ਸਦਾ ਅਚਾਹ, ਦੁਖੋਂ ਨਾ ਡਰਾ;
 'ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ 'ਵਸਥਾ' ਆਪੀਏ
 'ਉਸ ਤੋਂ ਬੀ ਹਥ ਧੋਇ ਬੇ ਪਰਵਾਹਿ ਹਾਂ।
 'ਦੁਖ ਸੁਖ ਜਿੱਥੇ ਹੋਣ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਰਲੇ
 'ਦੋਵੇਂ ਮੁਲੋਂ ਨਾਹਿ ਕਿਧਰੇ ਹੋਣ ਜੇ
 'ਓਥੇ' ਬੀ ਨਿਰਚਾਹ ਮੈਂ ਬੋਲੋੜੀਆਂ।

'ਕਿਤੇ ਰਵਾਂ, ਕਿਸ ਹਾਲ 'ਵਸਥਾ ਮੈਂ ਕਿਸੇ,
 'ਕੰਤ ਨ ਭੁਲੇ ਸੰਤ ਵਿਸਰੇ ਚੇਤਿਓ',—
 'ਇਹ ਮੇਰਾ ਬੈਕੁੰਠ ਮੁਕਤੀ ਜਾਣਦੀ ੨੦੦
 'ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਹੈ ਏਹ, ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ਹੈ।
 'ਕੰਤ ਸਵਾਰੀ ਮੀਤ ! ਦੱਸ ਉਪਾਉ ਤੂੰ
 'ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਵਿਸਰੇ ਨਾਹਿ ਮਾਲਕ ਅੰਦਰੋਂ;
 'ਬਹਿਕੇ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ
 'ਭਰੂ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਨੇਮ ਏ:—
 'ਤੇਰੀ ਹਰਦਮ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਤੇਰੀਆਂ;
 'ਜਦ ਤਕ ਦੇਹੀ ਸਾਸ ਤਦ ਤਕ ਤੇਰੀਆਂ;
 'ਜਦ ਦੇਹੀ ਨਿਰਸਾਸ ਭੀ ਤਦ ਤੇਰੀਆਂ
 'ਜਿੱਥੇ ਹੋਵੇ ਵਾਸ ਉਥੇ ਤੇਰੀਆਂ;
 'ਮੈਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦਾ ਵਾਸ ਜਦ ਤਕ ਹੀ ਰਹੂ ੨੧੦
 'ਤੇਰੀ ਹੋਸਾਂ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਤੇਰੀਆਂ;
 'ਮੈਂ ਸਮਝੂੰ ਜਦ ਤੀਕ ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਜੇ
 'ਤਦ ਤਕ ਮੈਂ ਸਿਰਤਾਜ ਤੂੰ ਹੋਂ ਹੋਗਾ;
 'ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ ਜਦ ਭੁੱਲ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
 'ਪਾਲੀ' ਤਦ ਤੂੰ ਐਗ, ਅੰਕ ਸਮਾ ਲਵੀ',
 'ਰੱਖੀ' ਅਪਣੇ ਨਾਲ 'ਛੋੜੀ' ਨ ਕਦੇ।
 'ਜੋ ਹੋ ਦਇਆ ਸਰੂਪ ! ਦਿਹ-ਉਪਦੇਸ਼ ਓ
 'ਐਸੀ ਸਿਖ ਮਤਿ ਦੇਹ ਮੇਰਾ ਨਮ ਏ
 'ਨਿਭ ਜਾਵੇ ਸਿਰ ਤੋੜ ਭੰਗ ਨ ਆ ਪਏ।
 'ਸੁਣ ਏ ਡਾਵਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੰਬੀ ਸੰਤਣੀ; ੨੨੦
 'ਦੇਹ ਹਿੱਲੀ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਹਿੱਲਿਆ;
 'ਲੁੰ ਕੰਡੇ ਗਯੇ ਹੋਇ, ਕੰਬੀ, ਰੋ ਪਈ।
 'ਸਾਤ੍ਰਕ ਹੋ ਗਏ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਤੇ।
 'ਗਦ ਗਦ ਕੰਠ, ਹਨੇਰ ਛੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ
 'ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਲਾਵਦਾ।
 'ਸੁਣੀ ਨ ਡਿੱਠੀ ਸੀਗ ਪੜੀ ਨ ਮੁਲ ਸੀ
 'ਐਸੀ ਦਸਾ ਪਰੇਮ ਉਨ੍ਹ ਅੱਗੇ ਕਦੀ।
 'ਰੋ ਬਿਹਬਲ ਹਿਤ ਨਾਲ ਚੱਕਰ ਖਾਇਕੇ।
 'ਪਈ ਮੂਰਛਾ ਖਾਇ ਪੈਰੀਂ ਰਾਜ ਦੇ;
 'ਕਹਿੰਦੀ: 'ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ, ਪ੍ਰੇਮ ਇਸ ਆਪਣੇ ੨੩੦
 'ਮੈਨੂੰ ਲੇਹੁ ਸਮਾਇ, ਦਾਸੀ ਤੇਰੀਆਂ !
 'ਤੇਰੀ ਹੋਵਾਂ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਤੇਰੀਆਂ।
 'ਰਾਜਕੋਰ ਬੀ ਆਪ ਉਹ ਕੁਝ ਆਖਦੀ
 'ਗਈ ਗੁੰਮ ਸੀ ਹੋਇ ਗਦ ਗਦ ਹੋਂਵਦੀ:
 'ਰਗ ਰਗ ਰੇਸੇ ਵਿੱਚ ਭਾਵ-ਪਰੇਮ ਨੇ
 'ਧਾ ਕੀਤਾ ਪਰਵੇਸ਼, ਪ੍ਰੇਮ ਉਛਾਲਿਆ
 'ਪ੍ਰੇਮ ਆਪ ਗਈ ਹੋਇ, ਜਿੱਕਰ ਲੂਣ ਦੇ
 'ਖਾਵੇ ਵਿੱਚ ਜੁ ਰੀੜ ਸਿੱਟੀ ਜਾਵਦੀ
 'ਲੂਣ ਹੁਵੇਦੜੀ ਜਾਇ, ਚੂਨੇ ਵਾਕਰੇ
 'ਜਿਸਦੇ ਪਰਬਤ ਵਿੱਚ ਜੇ ਕੁਝ ਦੱਬੀਏ ੨੪੦
 'ਪੱਥਰ ਹੋ ਹੀ ਜਾਇ ਰੂਨੇ ਬੈਦੜਾ।

ਰਾਧਾ ਦੇਖੇ ਪਾਸ ਹਾਲ ਹਵਾਲ ਦੇ
ਹੋ ਹਰਾਨ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਤੱਕੇ ਬਾਰੂ ਨੂੰ,—
ਬੁਝਦਾ ਦੇਖੇ ਸੂਰ, ਵਲਦੀ ਛਾਉਂ ਨੂੰ;
ਪੈਂਡਾ ਕਰੜਾ ਦੇਖ ਵੇਲਾ ਸੋਚਦੀ;
ਗਾਣੀ ਦੇਖੇ ਪ੍ਰੇਮਿ ਵਿਚ ਮਸਤਾਨਿ ਹੈ,
ਪਰੀ ਹੁਈ ਬੇਹੋਸ਼ ਭਿੰਗੀ ਸਾਮੁਣੇ ।
ਸੋਚੇ ਰਾਧਾ, ਤ੍ਰਾਸ ਜੀ ਵਿਚ ਖਾਂਵਦੀ,
ਫਸ ਗਈ ਘੁੰਮਣਘੋਰ ਏ ਅਣਤਾਰੁਣੀ;
ਨਿਕਲ ਨ ਜਾਣੇ ਵੱਲ ਬਾਹਾਂ ਮਾਰਦੀ । ੨੫੦

ਮਾਤਾ ਦਾ ਡਰ ਖਾਇ ਇਸਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ
ਗੁਸੇ ਹੋਊ ਰੱਜ, ਜਦ ਏ ਜਾਣਸੀ
'ਰਾਧਾ' ਹੋਸੀ ਨਾਲ, ਜਾਂਦੀ ਦੱਸ ਬੀ
'ਭਈ' ਨ ਕੁੱਝ ਹਵਾਲ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ ।'
ਫਿਰ ਡਰ ਖਾਵੇ ਹੋਰ ਦਿਆਂ ਜਗਾਇ ਜੇ
ਏਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਨ ਧਾਰ, ਹੋਊ ਪਾਪ ਏ
ਮੁੜ ਮਾਤਾ ਦਾ ਤ੍ਰਾਸ ਜੀ ਵਿਚ ਉੱਠਦਾ —
ਮਚਿਆ ਹੋਊ ਸੋਰ ਧੌਲਰ ਅੰਦਰੇ,
ਲਿੱਲਾ ਦੇਂਦੀ ਮਾਉਂ ਰੋਂਦੀ ਹੋਇਗੀ;
ਕੱਖ ਪਲਾਹੀਂ ਹੱਥ ਪਾਇ ਵਿਲੱਕਦੀ । ੨੬੦

ਮਾਤਾ ਦਾ ਦੁਖ ਦੁਰ ਕਰਨਾ ਲੋੜੀਏ;—
ਏ ਹੋਵੇਗਾ ਪੁੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ ।
ਇਸ ਬਿਧਿ ਫਾਬੀ ਸੋਚਿ ਸੋਚੋਂ ਨਿੱਕਲੀ
ਦਿੱਤੀ ਟੁੰਬ ਜਗਾਇ ਰਾਣੀ, ਸੰਤਣੀ ।
ਦੇਵੇਂ ਉਨਦਜਾਂ ਸਾਰ ਬਿਹਬਲ ਹੋਇਕੇ
ਗਲਮਿਲ ਮਿਲਗਲ ਫੇਰ ਇੱਕੋ ਹੋਈਆਂ;
ਘੁਟ ਘੁਟ ਡਾਢੇ ਜ਼ੋਰ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਦੇ
ਜਾਹੁਣ ਦੇਹੀ ਵਿੱਥ ਵਿੱਚੋਂ ਜੇ ਹਟੇ,
ਰੂਹਾਂ ਹੋ ਇਕ ਜਾਣ ਦਈ ਨਾ ਰਹੇ,
ਪਰ ਏ ਦੇਹੀ ਆਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲੜੇ ੨੭੦

ਚਖਦੀ ਸੁਾਦ ਆਾਰ ਰੂਹਾਂ ਮੇਲ ਦਾ ।
ਦੇਹੀ ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਜਦ ਮਿਲ ਸੀ ਰਹੀ,
ਆਤਮ ਆਤਮ ਵਿਚ ਘੁਲਮਿਲ ਸੀ ਰਿਹਾ
ਮੇਲ੍ਹ ਸੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਜਨਕ ਅਨੰਦ ਦਾ,
ਜਿਸ ਨੇ ਡੋਬੀਆਂ ਦੋਇ ਅਨੰਦ ਸਰੂਰਵੇਂ ।
ਦੁੱਧ ਚੋਲ ਦਾ ਮੇਲ ਕੈਸਾ ਹੋ ਗਿਆ;
ਖੀਰ ਬਣੀ ਅਦਭੁੱਤ ਪਰ ਓ ਰਾਧਕਾਂ
ਰੇਤ ਪਈ ਹੈ ਪਾਸ ਰੜਕਾਂ ਮਾਰਵੀਂ ।
ਇਹ ਡਰ ਮਾਰੀ ਨਾਰ ਜਾਣੇ ਮੂਲ ਨਾ
ਨਿੱਡਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੇਮ ਅਭੈ ਪਦਾ । ੨੮੦

ਇਸ ਸੁੱਖੋਂ ਬੀ ਏਨ ਫਿਰ ਘਬਰਾਇਕੇ
ਦਿੱਤਾ ਟੁੰਬ ਉਖੇੜ, ਕਹਿੰਦੀ, 'ਰਾਣੀਏ' !
'ਹੁਣ ਤ' ਕਰ ਕੁਝ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਰਾਤ ਹੈ ।'
ਗਲਵਕੜੀ ਹੁਣ ਦੁਰ ਛੇਤੀ ਹੋ ਗਈ,
ਪਰ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਹਵਾਸ ਪੂਰੇ ਕੈਮ ਸੇ ।
ਜਿੱਥੇ ਹੈ ਬਤਰੰਜ ਸੋਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ

ਵਿਛੀ, ਨ ਓਥੇ ਹੋਰ ਚਲਦੀ ਖੇਡ ਹੈ ।
ਖੇਡ ਨਹੀਂ ਏ ਪ੍ਰੇਮ ਹਰ ਕੁਈ ਖੇਡ ਲੈ;
ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ-ਪਰੇਮ, ਸਿੱਕਾ ਹੋਰ ਦਾ
ਉੱਥੇ ਚਲਦਾ ਨਾਹਿ —ਖੋਟਾ ਮੰਨੀਏਂ । ੨੯੦

ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਰਾਜ ਕੁੜੇ ਜੱਗ ਦਾ ।
ਹੁਣ ਦੋਵੇਂ ਕੁਝ ਕਾਲ ਸੱਤਾ ਹੀਨ ਜਯੋਂ;
ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤਿ ਮਸਤੀ ਸੁੱਢ ਦੇ ।
ਜਿੱਕੁਰ ਲੱਖ ਤਰੰਗ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦ ਦੇ
ਉੱਠਣ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਛਿਨ ਛਿਨ ਵੱਟਦੇ,
ਤਿਉਂ ਵਿਚ ਸਾਗਰ ਪ੍ਰੇਮ ਜਦੋਂ ਮਿਲਾਪ ਹੋ
ਉੱਠਣ ਅਨਿਕ ਤਰੰਗ ਕਈ ਇਕਰੰਗ ਦੇ,
ਪਰ ਇਕ ਲਹਿਰ ਅਨੰਦ ਉਹਨਾਂ ਹੇਠਵੇਂ
ਰਹਿੰਦੀ ਬਣਕੇ ਨੀਂਹ ਵਾਕਰ ਹੈ ਸਦਾ ।
ਇਕ ਰਸ ਰਹੇ ਅਨੰਦ, ਵਿਲਮਨ ਆਵਦੀ, ੩੦੦

ਚਹਿ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਤਰੰਗ ਵੇਨੋਂ ਵੇਨ ਦੇ
ਹੁੰਦੇ ਏਸ ਅਨੰਦ, ਰੂਪ ਵਟਾਂਵਦੇ ।
ਹੁਣ ਸੀ ਇੱਕ ਟਿਕਾਉ ਅੰਦਰ ਡੋਬਵਾਂ
ਦੇਵੇਂ ਜਿਸ ਵਿਚਕਾਰ ਸਨ ਮਦ ਮੱਤੀਆਂ ।
ਕੁੱਝਕੁ ਚਸੇ ਉਡੀਕ ਕੰਟਕ ਰਾਧਕਾਂ
ਫੇਰ ਹਿਲਾਵੇ ਛੇਨ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਜਾਗ ਪੋ,
'ਹੋਸ਼ ਕਰੋ ਹੁਣ ਰਾਜ ! ਆਈ ਰਾਤ ਹੈ ।'
ਕੰਡੇ ਨਾਲ ਗੁਲਾਬ ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਵਦੇ,
ਦੁੱਖ, ਵਿਛੋੜੇ, ਦੁੱਹ, ਮਿੱਤ੍ਰ ਵਿਛੋੜਵੇਂ,
ਇੱਕੁਰ ਹੁੰਦੇ ਨਾਲ ਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ । ੩੧੦

ਇਉਂ ਰਾਧਾਂ ਦਾ ਪਯਾਰ ਜਾਪੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ।
ਪੱਥਰ ਛਾਤੀ ਰੱਖ ਮਾਨੋਂ ਰਾਜ ਸੀ
ਲੰਮਾ ਲੈਕੇ ਸੁਾਸ ਬੋਲਣ ਚਾਹੁੰਦੀ;
ਪਰ ਮੱਧਮ ਹੈ ਵਾਜ ਨੀਵੀਂ ਔਤਿ ਹੀ;
ਮਾਨੋਂ ਸੰਘ ਨ ਦੋਇ ਨਿਕਲਣ ਵਾਜ ਨੂੰ ।
ਸਹਿਜੇ 'ਰੱਛਾ' ਆਖ ਸਿਰ ਹਥ ਫੇਰਕੇ
ਫਿਰ ਮੱਥੇ ਹਥ ਫੇਰ ਅੱਖਾਂ ਪੁੰਝੀਆਂ;
ਕਹਿੰਦੀ, ਪ੍ਰੇਮਣ-ਕੰਤ ! ਕੰਤ ਸਵਾਰੀਏ !
'ਮਿਲ ਵਿਛੜਨ ਦੀ ਖੇਡ ਹਰਦਮ ਹੋ ਰਹੀ:
'ਕਰੋ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁਣ ਆਪ ਹੇਠਾਂ ਚੱਲੀਏ ।' ੩੨੦

੧੭. ਪਹੀ ਮਹਿਲ-ਗੁੱਝੇ ਭੇਤ

'ਚਲੋ ਚਲੀ ਦਾ ਸਾਜ' ਕਹਿੰਦੀ ਸੰਤਣੀ,
'ਰਚਿਆ ਸਾਈ' ਆਪ ਓੜਕ ਚੱਲਣਾ ।
'ਦਿਲ ਨਾ ਚਾਹੇ ਜਾਣ ਦੇਵਾਂ ਆਪ ਨੂੰ;
'ਪਰ ਸੋਚਾਂ ਜਦ ਹਾਲ ਰਾਣੀ-ਮਾਤ ਦਾ,
'ਦਿਲ ਧਿਰਕਾਰੇ ਹਾਇ ਅਪਣੇ ਵਾਸਤੇ
'ਦੇਵੇ' ਦੁੱਖ ਮਹਾਨ ਮਾਤਾ ਬਿੱਧ ਨੂੰ ?
'ਸੋ ਪਯਾਰੀ ! ਹੁਣ ਜਾਹ ਅਪਣੇ ਮੇਲ੍ਹ ਨੂੰ;

‘ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਹੁਣ ਜਾਹ ਪ੍ਰੇਮ ਵਤਾਰੀਏ !
‘ਪਰ ਕੁਝ ਆਹਿ ਅਮਾਨ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ
‘ਰੱਖੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ, ਉਹ ਲੈ ਜਾਉ ਤੂੰ । ੧੦

‘ਬੈਠਾ ਕਰਦੇ ਆਪ ਦੇਖੇ ਆ ਕਦੇ,
‘ਕਰਦੇ ਸਨ ਸਤਿਸੰਗ ਸਾਨੂੰ ਤਾਰਦੇ,
‘ਕਦੀਕੁ ਵੇਰੀ ਆਪ ‘ਖੰਡ ਸਮਾਧ ਲਾ
‘ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਲੀਨ ਰੱਖੀ ਮਸਤੀਆਂ;
‘ਕਦੀਕੁ ਵੇਰੀ ਉੱਤ੍ਰ ਲਿਖਦੇ ਬੈਠਕੇ,
‘ਧਰਮ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਸੁਲ ਕਰਦੇ ਹੱਲ ਸੇ;
‘ਕਦੀਕੁ ਸੰਤਾਂ-ਪੱਤ੍ਰ ਦੇਖੇ ਆਵਦੇ,
‘ਪੁਛਦੇ ਗੁੜ੍ਹੇ ਭੇਤ ਧਰਮ ਗਿਆਨ ਦੇ,
‘ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਲਿਖਦੇ ਏਸ ਥਾਂ
‘ਬੈਠ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੁਥ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੇ । ੨੦

‘ਔਣ ਜਾਣ ਇਸ ਥਾਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਸਖੀ !
‘ਜਾਣੇ ਹੋਰ ਨ ਕੋਇ ਬਿਨ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ।
‘ਸੋ ਪਯਾਰੀ ! ਪ੍ਰਿਯ ਕੰਤ ਕਦੀਕੁ ਜੋ ਲਿਖੇ
‘ਪਏ ਉਤਾਰੇ ਪਾਸ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੇ,
‘ਓ ਲੈ ਜਾ ਤੂੰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਚਿਤਾਰਕੇ,
‘ਦਸਖਤ ਤੇਰੇ ਕੰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਦੇ ।
‘ਸਾਈਂ ਵਾਲੇ ਭੇਤ ਜੀਵਨ-ਗੁੰਝਲਾਂ;
‘ਗੋਰਖ ਧੰਦੇ ਵੇਰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ
‘ਖੋਲ੍ਹ ਧਰੇ ਹਨ ਸਾਫ, ਜੀਕੂੰ ਜੰਦਰੇ
‘ਕੁੰਜੀ ਦੇਵੇ ਖੋਲ੍ਹ ਸਹਿਜੇ ਸੋਖਿਆਂ ।’ ੩੦

ਇਹ ਕਹਿ ਅੰਦਰ ਜਾਇ ਲਯਾਈ ਸੰਤਣੀ
ਬਸਤਾ ਇਕ, ਰੁਮਾਲ ਲਾਲ ਵਲ੍ਹਟਿਆ ।
ਪਿਖ ਪਯਾਰੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਰਾਣੀ ਉੱਠਕੇ
ਗਲ ਪੁੱਲਾ ਹਥ ਜੋੜ ਅੱਖਾਂ ਨੀਵੀਆਂ
ਕਰਕੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਗੋਡੇ ਟੇਕਕੇ
ਕੀਤੀ ਦੇਤ ਪ੍ਰਣਾਮ - ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ ।
‘ਸੁਕਰ ਸੁਕਰ’, ਮੂੰਹ ਆਖ ਕਹਿੰਦੀ, ‘ਧੰਨ ਤੂੰ,
ਦਿੱਤਾ ਅੱਜ ਮਿਲਾਇ, ਪਯਾਰੀ ਸੰਤਣੀ,
‘ਮੈਨੂੰ ਹਿਰਦਾ-ਕੰਤ, ਮੇਰੇ ਸੰਤ ਦਾ,
‘ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਣ ਕੰਤ ਸੀਯੇ ਸੰਤ ਜੀ । ੪੦

‘ਮਨ ਅਪਨਾ ਉਹ ਸੋਂਪ ਏਨ੍ਹਾਂ ਕਾਗਤਾਂ
‘ਰੱਖ ਗਏ ਇਸ ਲੋਕ; ਧੰਨ ਸੁਜਾਨ ਜੀ !
‘ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਅਜ ਵੇਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਪਤੀ ।
‘ਪਾਤੀ ਪਤੀ ਸਮਾਨ ਬਿਰਹੋਂ ਹੋਵਦੀ ।’
ਸੁਕਰ ਸੁਕਰ ਦਿਲ ਧਾਰ ‘ਸੁਕਰ’ ਉਚਾਰਕੇ,
ਬਸਤਾ ਅਦਬ ਸੁ ਨਾਲ ਲੈ ਸਿਰ ਰੱਖਿਆ ।
ਕੀਤਾ ਸੁਕਰ ਉਚਾਰ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਹੀ
ਉਸ ਪਯਾਰੀ ਦਾ ਵੇਰ, ਬਖਸ਼ਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹੇ,
ਸਾਈਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਬੜਾ ਅਮੁੱਲਵਾਂ ।
ਹੁਣ ਬੀ ਰਾਧਾ ਟੁੰਬ ਫਿਰ ਹੈ ਆਖਦੀ: ੫੦
‘ਚਲੋ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਰ ਬਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ।’

ਪਰ ਹੁਣ ਫੜਕੇ ਬਾਂਹ ਬੋਲੀ ਸੰਤਣੀ:—
‘ਬਾਕੀ ਹੈ ਇਕ ਹੋਰ ਭੇਤ ਜੁ ਜਾਪਦਾ
‘ਮੇਰੇ ਰਿਦੇ ਅਮਾਨ ਵਾਂਙੂ ਰੱਖਿਆ,—
‘ਉਹ ਰਾਣੀ ਜੀ ਆਪ ਸੁਣਨਾ ਧਯਾਨ ਦੇ,
‘ਫਿਰ ਹੇਠਾਂ ਦੀ ਵੱਲ ਜੰਮ ਜੰਮ ਜਾਵਣਾ ।’
ਫੜ ਰਾਣੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਈ,
ਵਿੱਚ ਇਕਾਂਤ ਬਿਠਾਇ ਕਹਿੰਦੀ, ‘ਪਯਾਰੀਏ !
‘ਤੂੰ ਕੱਲੀ ਹੈਂ, ਹੀਣ ਸੰਗਤ ਮੇਲ ਤੋਂ;
‘ਜਗ ਜੀਵਨ ਅਤਿ ਔਖ ਬਿਨ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ: ੬੦
‘ਸਤਿਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਾਇ ਸਫਲੇ ਜੀਵਨਾ ।’
ਲੰਮਾ ਲੰਕੇ ਸਾਹ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ:—
‘ਹੈ ਸਤਿਸੰਗੀ ਇੱਕ ਹਰਦਮ ਮੈਂਡੜਾ,
‘ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਯਾਦ ਰਲਕੇ ਬੈਠੀਏ,
‘ਕਰੀਏ ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋਰ ਨ ਭਾਲੀਏ;
‘ਹਾਂ ਪਯਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਿਯ ਕੋਈ ਪਯਾਰੁਆ
‘ਭਿੱਜਾ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਮਿਲੇ
‘ਉਸਦਾ ਕਰਨਾ ਸੰਗ ਪਯਾਰਾਂ ਜਾਪਦਾ:
‘ਸੋ ਇਕ ਮਿਲੀਓ ਅੱਜ ਤੂੰ ਹੈਂ ਪਯਾਰੀਏ !
‘ਤੇਰੀ ਹਾਂ ਮੈਂ ਦਾਸ, ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਮੈਂ ੭੦

‘ਆਯਾ ਕਰਸਾਂ ਆਪ ਚਲ ਸਤਿਸੰਗ ਨੂੰ ।
‘ਹੁਣ ਜਦ ਆਉਂ ਫੇਰ ਆਉਂ ‘ਕੱਲੜੀ;
ਨਾਲ ਨ ਹੋਊ ਕੋਇ ਟੁੰਬਣ ਵਾਲੜਾ ।’
ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਤਦ ਵਾਕ ਆਖੇ ਸੰਤਣੀ:—
‘ਮੈਂ ਰਹਿਣਾ ਏਕਾਂਤ, ਉਮਰ ਬਿਤਾਵਣੀ
‘ਇਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਵੱਸ,— ਆਗਯਾ ਸੀ ਦਿਹੋ,
‘ਕੀਨੀ ਵਡਿਆਂ ਆਪ ਮੈਨੂੰ, ਪਯਾਰੀਏ !
‘ਤੇਰਾ ਆਵਣ ਜਾਣ ਹੋਇਆ ਬੋਤ੍ਰ ਜੇ,
ਤੇਰੇ ਕਾਰਣ ਹੋਰ ਸੱਗਣ ਬੀ ਕਈ
‘ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ ਆਣ, ਰਹੂ ਇਕਾਂਤ ਨਾ: ੮੦

‘ਆਗਯਾ ਹੋਊ ਭੰਗ ਪਯਾਰੇ ਤਾਤ ਦੀ ।
‘ਦੁਰਗਮ ਪਰਬਤ, ਔਖ ਚੜ੍ਹਨਾ ਏਸਦਾ,
‘ਤੂੰ ਕੌਮਲ ਸੁਕੁਮਾਰ ਲਾਡੀਂ ਹੈਂ ਪਲੀਂ,
‘ਇਤਨਾ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ਨਿਤ ਦਾ ਆਵਣਾ
‘ਝਲਿਆ ਜਾਊ ਨਾਰਿ, ਅੱਖੀ ਹੋਇਗੀ ।
‘ਤੀਜੇ ਤੂੰ ਹੈਂ ਨਾਰ ਸੱਚੇ ਸੰਤ ਦੀ
ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਦਾ ਰੂਪ ਧਰਮ ਸਿੰਗਾਰੀਏ !
‘ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤੁਰ ਆਇ, ਚੜ੍ਹਦਾ ਭਾਰ ਹੈ
‘ਇਉਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਵਰ —ਮੈਂ ਨਾ ਆ ਸਕਾ—
‘ਹਿਯਾ ਨ ਪੈਂਦਾ ਏਹ ਕਰਾਂ ਬਿਅੰਦਬੀ । ੯੦
‘ਭਾਵੇਂ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੇਖੇ ਆਵਦੇ,
‘ਚੜ੍ਹਦਾ ਮੈਂ ਸਿਰ ਭਾਰ ਹੋਇ ਬਿਅੰਦਬੀ;
‘ਪਰ ਸਕਦੀ ਨਾ ਟਾਲ ਮਰਜ਼ੀ ਸੰਤ ਦੀ ।
ਸੁਣ ਹੁਣ ਗੁੱਝਾ ਭੇਤ ਲੁਕਵੀਂ ਗੱਲ ਦਾ
‘ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਸੀ ਆਪ ਰਾਣੇ ਦੱਸਿਆ,

‘ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਅਮਾਨ ਵਾਂਙੂ ਜੋ ਪਿਆ;
‘ਅਪਣੀ ਲਓ ਸੰਭਾਲ ‘ਮਾਨਤ ਰਾਜ ਜੀ !

ਤੇਰੇ ਕੀਆ ਤੁਝਹਿ ਕਿਆ ਅਰਪਉ ॥

[ਧਨਾ: ਰਵਿ:

‘ਇਹ ਸੱਚੇ ਹਨ ਵਾਕ ਸਦਾ ਅਟੱਲਵੇਂ,
ਇਸ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਵਾਂ ਆਪ ਦੀ
‘ਆਪ ਜੋਗ ਹਾਂ ਚੀਜ਼ ਵਾਂਙੂ ਮਾਲੀਆਂ :—੧੦੦

‘ਕਾਲੇ ਬਨ ਦੇ ਮੁੱਢ ਦੱਖਣ ਲਾਭ ਨੂੰ,
‘ਉਸ ਪਰਬਤ ਦੇ ਪਾਸ ਜਿੱਥੇ ਜੰਗਲੀ
‘ਗੁਲਾਬਾਸ਼ਿ ਦੇ ਪੇੜ ਆਪੇ ਉੱਗਦੇ,
‘ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਇ ਪੱਥਰ ਵੱਡੇ
‘ਉੱਚੇ ਬੜੇ ਚਿਟਾਨ ਵਾਂਙੂ ਜੋ ਖੜੇ,
‘ਡਿੱਗੇ ਪਾਣੀ ਧਾਰ ਏਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ,
‘ਸਿਰ ਟਕਰਾਵੇ ਨੀਰ ਨਾਲ ਸੁ ਪੱਥਰਾਂ;
‘ਮਾਨੋ ਉਤਰੇ ਹੇਠ ਲਹਿੰਦਾ ਪੌੜੀਆਂ;
‘ਦੋ ਪੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇ ਖਾਂਦਾ ਪੋਚ ਹੈ,
‘ਫਿਰ ਡਿਗਦਾ ਵਿਚ ਸੈਲ ਟੱਕਰ ਖਾਂਦਾ, ੧੧੦

‘ਐਉਂ ਪਟਕਦਾ, ਪੋਚ ਖਾਂਦਾ, ਡਿੱਗਦਾ,
‘ਸੱਟਾਂ ਖਾਂਦਾ ਢੇਰ ਬਣਦਾ ਝੱਗ ਹੈ,
‘ਡਿਗਦਾ ਹੇਠਾਂ ਜਾਇ ਧਾਇਆ ਖੱਡ ਨੂੰ;
‘ਕਾਲੇ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਧਾਇਆ ਖੱਡ ਨੂੰ;
‘ਜਿਤਨੇ ਸੈਲ ਚਿਟਾਨ ਖੜੇ ਡਰਾਵਣੇ ।
‘ਇੱਕ ਚਿੱਟਾ ਦੁਧ ਵਾਂਙੂ ਖੜਾ ਚਿਟਾਨ ਹੈ
‘ਰਤਨ ਜੋਤ ਹੈ ਢੇਰ ਉਗਦੀ ਦੁਲਾੜੇ ।
‘ਇੱਥੇ ਜਾਵੇਂ ਜੇਇ ਖੱਬੀ ਲਾਭ ਨੂੰ
‘ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਕੁਛ ਦੂਰ ਰੱਖੀ ਹੈ ਸਿਲਾ:
‘ਏਸ ਸਿਲਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਰਕਾ ਜੋ ਦਿਓ ੧੨੦

‘ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਏਗਾ ਰਾਹ ਨਿੱਕਾ, ਰਾਜ ਜੀ !
‘ਅੰਦਰ ਜਾਵੀਂ ਲੰਘ ‘ਨੇਰਾ ਆਵਸੀ ।
‘ਲੇ ਦੀਵਾ ਇਕ ਨਾਲ, ਬਾਲੀ ਓਸ ਥਾਂ ।
‘ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਜਾਇ ਦਸ ਵੀ ਪੈਰ ਤੇ
‘ਇੱਕ ਆਵੇਗਾ ਫੇਰ ਬੂਹਾ ਵੱਜਿਆ
‘ਖਟ ਖਟਕਾਂਵੀਂ ਏਹ, ਅੰਦਰੋਂ ਆਇਗੀ
‘ਗੁੱਜ ਭਰੀ ਇਕ ਵਾਜ ਵਾਂਙੂ ਗੁਟਾਰ ਦੇ ।
‘ਅਕੁਲ ਨਿਰੰਜਨ’ ਫੇਰ, ਤੂੰ ਮੁਖ ਆਖਣਾ,
‘ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਏ ਵਾਕ ਜਦ ਤੂੰ ਆਖਸੇਂ
‘ਬੂਹਾ ਜਾਸੀ ਖੁਲ੍ਹ, ਲੰਘੀ ਅੰਦਰੇ । ੧੩੦

‘‘ਸੈਭ’ ‘ਸੈਭ’, ਵਾਕ ਫੇਰ ਉਚਾਰਦੀ
‘ਫੁਰੀ’ ਜਈਂ ਤੂੰ ਆਪ ਅੱਗੇ ਵੇਖਸੇਂ
‘ਇੱਕ ਆਵੇਗਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਲਿਜਾਇਗਾ;
‘ਜਾ ਪਹੁੰਚੇਂ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰੀਏ !
‘ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਦਿਵਾਨ ਲਗਦਾ ਰੋਜ਼ ਹੈ;
‘ਇਸਦੀ ਰੱਖੀ ਨੀਂਹ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ:
‘ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਤਦ ਤੋਂ ਏਸ ਥਾਂ

‘ਜਦ ਤੋਂ ਏਸ ਪਹਾੜ ਸਿੱਖੀ ਆ ਗਈ ।
‘ਤਾਰੇ ਕਈ ਸੁਜਾਨ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ
‘ਰਸੀਏ ਹਰਿ ਦੇ ਰੰਗ ਸੁਹਣੇ ਰੰਗਕੇ । ੧੪੦

‘ਸੋ ਸਭ ਏਥੇ ਆਨ ਜੁੜਦੇ ਸੋਹਿਣੇ,
‘ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਤਿਸੰਗ, ਜਿੱਕੁਰ ਦੱਸਿਆ
‘ਰਾਣੇ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਉਹਨਾਂ ਜੋਗ ਸੀ ।
‘ਏ ਸਭ ਹਨਗੇ ਸੰਤ ਸੱਚੇ ਸਿੰਘ ਏ,
‘ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਹਨਗੇ ਇਹ ਕਰਦੇ ਕਾਰ ਹੈਂ !
‘ਕੁਝ ਏਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਕੁਝ ਝਿਕ ਤੋਂ ਅਏ !
‘ਰਾਤ ਅਰਧ ਜਦ ਬੀਤ ਪਯਾਰੀ, ਜਾਂਵਦੀ
‘ਤਿਨ-ਪਹਿਰੇ ਤਕ ਸੱਭ ਪੌਂਚੁਣ ਏਸ ਥਾਂ ।
‘ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤਕ ਫੇਰ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋਂਵਦਾ ।
‘ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਚੁਪ ਚਾਪ ਉੱਥੋਂ ਜਾਂਵਦੇ, ੧੫੦

‘ਅਪਣੇ ਕੰਮੀਂ ਲੱਗ ਦਿਵਸ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ।
‘ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚਾਲ ਸਾਰੇ ਆਂਵਦੇ
‘ਪੂਰੇ ਭਾਡੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੱਬ ਦੇ
‘ਏ ਹੈ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ,
‘ਜਿਸਨੇ ਏ ਸਤਿਸੰਗ ਰਚਿਆ ਸੋਹਿਣਾ,
‘ਪੂਰਾ ਸੀ ਉਹ ਆਪ ਕੀਤੇ ਪੂਰੇ
‘ਕਈ ਅਪੂਰੇ ਲੋਕ ਗੁਰ ਪਥ ਪਾਇਕੇ ।
‘ਪੂਰਨ ਗੁਰੁ ਗਰੰਥ ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਡੇ,
‘ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇ ਤਾਰੇ ਸੱਭ ਸੇ ।
‘ਜਦ ਜਾਵੇਂ ਤੂੰ ਆਪ ਓਥੇ ਪਯਾਰੀਏ ! ੧੬੦

‘ਰਾਜੀ ਹੋਵਣ ਸਭ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ।
‘ਇੱਥੋਂ ਸਭ ਭੰਡਾਰ ਫਿਰ ਮਿਲ ਜਾਇਗਾ ।
‘ਤੂੰ ਕਹਿਆ ਸੀ ਆਪ ਤੈਨੂੰ ਸੀ ਕਿਸੇ
‘—ਜਦ ਤੂੰ ਗਈਓਂ ਲੋਕ ਦਰਸਨ ਰੱਬ ਦੇ—
‘ਭਾਕਾ ਕੰਤ ਦਿਖਾਲ ਦਿੱਤਾ ਸੋਹਿਣਾ,
‘ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਏ ਵਾਕ ਤੈਨੂੰ ਆਖਿਆ—
‘‘ਕਰ ਓਹੋ ਹੀ ਕਾਰ ਕਰਦਾਜਾਂ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹੇ
‘‘ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਜਾਇਕੇ
‘‘ਸੱਚ ਖੰਡ ਵਿਚਕਾਰ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਪਹੁੰਚਸੇਂ
‘‘ਉਸ ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਪਾਸ, ਕਦੇ ਨ ਵਿੱਛੁੜੇਂ ।’ ੧੭੦

‘ਉਹ ਰਸਤਾ ਸੁਣ ਰਾਜ ! ਉਥੋਂ ਪਾਇੰਗੀ ।
‘ਏਥੋਂ ਸਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ ਆਖਦਾ :—

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—

“ਮਿਲਤ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਾਨ ਨਾਥੁ ਕਵਨ ਭਗਤਿ ਤੇ ?”

ਉੱਤਰ—

“ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਪਾਈ ਪਰਮ ਗਤੇ”

[ਮਲਾ: ਰਵਿ:

‘ਜਿਸ ਸੈ ਦੀ ਤੂੰ ਲੋੜ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣਦੀ,
‘ਸੋ ਪਾਵੇਂਗੀ ਠੀਕ ਓਥੋਂ ਜਾਇਕੇ

ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੇ
ਕਰਮਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਭਇਓ ਪਰਾਪਤਿ
ਜਿਸੁ ਪੁਰਖ ਲਿਖੇ ਕਾ ਲਹਨਾ ॥ [ਸੋਰ: ਮ: ਪ

‘ਜਦ ਪਹੁੰਚੇ’ ਸਤਿਸੰਗ, ਆਗਯਾ ਪਾਇਕੇ
‘ਜੈਸੀ ਉਥੇ’ ਹੋਇ, ਤੈਸਾ ਤੂੰ ਕਰੀ
ਇਹ ਕਹਿ ਹੋਈ ਚੁੱਪ ਤਦ ਓ ਸੰਤਣੀ :—
‘ਸੁਰਖੁ ਹੋਈਆਂ ਅੱਤਿ —ਸੁਕਰ ਅਕਾਲ ਦਾ—
‘ਦੇਕੋ’ ਅੱਜ ਅਮਾਨ ਸੱਚੇ ਸੰਤ ਦੀ
‘ਭਾਰ ਗਿਆ ਹੈ ਲੱਥ ਜੋ ਸੀ ਮੈਂ ਸਿਰੇ ੧੮੦

‘ਉੱਧਰ ਮਨ ਚਿਤ ਲਾਇ ਸੁਣਕੇ ਰਾਜ ਬੀ
ਹੋਈ ਪਰਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸੁਕਰੇ ਭਿੱਜਕੇ।
ਸੁਣ ਕਹਿੰਦੀ ਮੁਖ, ‘ਵਾਹ! ਵਾਹ ਵਾ ਪਯਾਰੀਏ !
‘ਵਾਹ ਪਯਾਰੇ ਦੀ ਠੀਕ ਪ੍ਰੇਮਣ ਤੂੰ ਅਹੋਂ,
‘ਕੀਤਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਹੱਦੋਂ ਵੱਧਕੇ
‘ਦਿੱਤਾ ਰਾਹੁ ਦਿਖਾਲ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ।
‘ਮਨ ਅਰਪਾਂ ਸਿਰ ਦੇਉਂ ਸਰਬਸ ਦੇ ਦਿਆਂ;
‘ਕੁੱਝ ਨ ਰੱਖਾਂ ਵਾਥ ਤੈਥੋਂ ਪਯਾਰੀਏ !
‘ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਧਮ ਅਯੋਗ ਜੋਗੀ ਨ ਕਿਸੇ।
‘‘ਲੈਣਾ’ ਸਿੱਖੀ ਇੱਕ ‘ਸੁਾਰਥ’ ਪੀਰਤੋਂ ੧੮੦
‘ਹੋਰ ਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕੋਇ ਅੱਖਰ ਮੂਲ ਮੈਂ,
‘ਗੁਰੂ ਕਹਿਣ ਪਰ ਆਪ ਸੁੰਦਰ ਵਾਕ ਏ :—

ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿ ਆਖੈ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਆ
ਦੀਜੈ ॥ ਸੀਸੁ ਵਚੇ ਕਰਿ ਬੈਸਣੁ ਦੀਜੈ ਵਿਣੁ ਸਿਰ
ਸੇਵ ਕਰੀਜੈ ॥ [ਵਡ: ਮ: ੧

‘ਸੁਕਰ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਮੈਂ
‘ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿਣੀ ਸਿੱਖ, ‘ਸੁਕਰ’ ਉਚਾਰਦੀ:
‘ਹੋਰ ਨਿਕਾਰੀ ਜੋਗ ਕਿਸੇ ਨ ਗੱਲ ਦੇ ।’
ਇਹ ਕਹਿ ਬੇਵਸ ਹੋਇ ਪੈਰੀ ਪੈ ਗਈ:
ਝੱਲ ਨ ਸਕੀ ਸਰੀਰ ਅਪਣੇ ਪੈਰ ਤੇ।
ਪਰ ਉਸ ਪਰੀ ਸੰਭਾਲ ਸਿਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ
ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾਇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਆਖਿਆ—

ਜਿਸਕੀ ਬਸਤੁ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਰਾਖੈ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ
ਪਰਾਈ ਅਮਾਣ ਕਿਉ ਰਖੀਐ ਦਿਤੀ ਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥
[ਵਾ: ਸਾ: ਮ: ੩

ਹੁਣ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਕਹੀਏ ਹੋਰ ਕੀ, ੨੦੦
ਸਮਝ ਲਵੇ ਚਿਤ ਲਾਇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰਕੇ,
ਸੋਚਯਾਂ ਬਣਦਾ ਠੀਕ ਕਹਿਣਾ ਨ ਬਣੇ।
ਦੇ ਵੱਲੀ ਹੈ ਸੁੱਖ ਮੌਜਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ,—
ਇਕ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ ਪਾਕੋ ਹੋ ਰਹੀ
ਪੁਤਲੀ ਸੁਕਰ-ਪਰੇਮ —ਧੰਨੀ ਆਪ ਹੋ;
ਦੂਜੀ ਦੇਇ ਅਮਾਨ ਸੁਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ।
ਦੋਵੇਂ ਸੁਕਰ ਗੁਜਾਰ ਪਰ ਰੰਗ ਵੱਖਰੇ,
ਰੰਗ ਜਮਨ ਦਾ ਜਾਣੁ ਸੰਗਮ ਹੋ ਰਿਹਾ।
ਕੋਈ ਜਾਣੇ ਦੇਇ ਵੱਲ ਗੁਲਾਬ ਦੇ
ਇਕ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਤੇ ਪਾਇ ਦੋ ਵਨ ਆਪਣੇ ੨੧੦

ਰਲਿ ਮਿਲ ਇੱਕੋ ਹੋਇ ਇਕ ਰੰਗ ਦੇ ਰਹੇ।
ਪਰ ਅਪਣੇ ਹੀ ਆਣ ਕੰਟਕ ਵੱਜਦੇ।
ਰਾਧਾਂ ਦੇਂਦੀ ਵਾਜ ਕਹਿੰਦੀ ਕੂਕਦੀ:
‘ਸੂਰਜ ਚੁਕਿਆ ਡੁਬ ਥੱਲੇ ਲੱਥਿਆ;
‘ਰਾਣੀ ਬਾਹਰ ਆਉ ਆਈ ਰਾਤ ਹੈ।’
ਲੰਮੇ ਲੈਦੀਆਂ ਸਾਹ ਦੋਵੇਂ ਉੱਠੀਆਂ
ਘੁਟਘੁਟ ਮਿਲਦੀਆਂ ਘੁਟ ਜੱਫੀ ਪਾਂਦੀਆਂ,
ਦੋਵੇਂ ਆਈਆਂ ਬਾਰੂ ਹਬ ਵਿਚ ਹੱਥ ਲੈ;
ਵਿਦਾ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਣ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਓ।
ਕੁਛ ਫਲ ਫੇਰ ਖੁਆਲ ਨੀਰ ਪਿਲਾਇਕੇ
ਕਰਕੇ ਤਾਜ਼ਿਆਂ ਦੇਹ, ਗਲੇ ਲਗਾਇਕੇ ੨੨੦

ਬਾਹਰ ਆਸ਼੍ਰਮ ਆਇ ਲਹਿਕੇ ਪੌੜੀਆਂ
ਕੀਤੀਆਂ ਪਰੀ ਵਿਦਾਇ ਰਾਣੀ, ਰਾਧਕਾਂ।
ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੀਤ ਤਿੰਨੇ ਐਕੁਰਾਂ
ਵਿਛੜ ਗਏ ਉਸ ਆਨ ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਂਵਦਾ
ਸੂਰਜ ਪਿਆ ਵਿਦਾਅ ਪੱਛੋਂ ਲਾਂਭ ਨੂੰ:
ਨਿਉਂ ਨਿਉਂ ਕਰੇ ਸਲਾਮ ਆ ਰਹੀ ਸੰਝ ਨੂੰ,
ਮੁੜ ਮੁੜ ਪਾਵੇ ਝਾਤ ਬਦਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ,
ਭਰ ਭਰ ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ‘ਪਹੁ’ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ,
‘ਪਹੁ’ ਤੱਕੇ ਹੈ ਆਪ ਪੱਛੋਂ ਓਸ ਨੂੰ;
ਇੱਕੁਰ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਝਾਕੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ੨੩੦

ਸੂਰਜ ਉਹਲੇ ਹੋਇ ਛਿਪ ਹੈ ਜਾਂਵਦਾ:
ਤਿੱਕੁਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਉਹਲੇ ਹੋ ਗਈ।
ਕੁਟੀ ਵਿਖੇ ਮੁੜ ਆਇ ਬੈਠੀ ਸੰਤਣੀ,
ਭੁੱਲ ਗਈ ਸੀ ਯਾਦ ਦਿਲੋਂ ਕਬੂਤਰੀ;
ਹੁਣ ਫਿਰ ਚੁਗਦੀ ਵੇਖ ਚੇਤਾ ਆ ਗਿਆ।
ਕਹਿੰਦੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚ: ‘ਪੰਛੀ ਬੀ ਕਿਹੋ
‘ਹਨ ਕੇ ਚਤੁਰ, ਸੁਜਾਨ, ਚੇਤਯਾਂ ਵਾਲੜੇ।
‘ਜਦ ਅਸਿ ਜੋਗੀ ਸੋਇ ਤਦ ਤਾਂ ਨਾਥ ਜੀ
‘ਭੋਜਯਾ ਕਰਦੇ ਇਹ ਪੰਛੀ ਦੇਸ ਥਾਂ
‘ਇਸਦੇ ਗਲ ਵਿਕ ਬੰਨ੍ਹ ਨਿਜ ਸੰਦੇਸੜੇ। ੨੪੦

‘ਪਰ ਜਦ ਦੇ ਸਿੰਘ ਹੋਇ ਛਡਿਆ ਸੀ ਅਸਾਂ
‘ਜੋਗੀ ਸੰਦਾ ਵੇਸ ਤਦ ਤੋਂ ਫੇਰ ਨਾ
‘ਭੋਜਯਾ ਕੁਈ ਸੰਦੇਸ ਸਾਂਨੂੰ ਨਾਥ ਨੇ
‘ਪੰਛੀ ਸੀ ਅਜ ਏਹ ਚਲਿਆ ਹੋਰਥੇ,
‘ਪਰ ਭੁੱਲਾ ਉਹ ਰਾਹ, ਪਿਛਲੀ ਯਾਦ ਨੇ
‘ਲੈ ਆਂਦਾ ਇਸ ਬਾਉਂ, ਤਾਂਤੇ ਤੋਰੀਏ
‘ਅਪਣੇ ਜਾਵੇ ਦੇਸ ਕਰਨੇ ਕਾਰ ਨੂੰ।’
ਇਹ ਕਹਿ ਓਹੋ ਪੱਤ੍ਰ ਗਲ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ
ਦਿੱਤਾ ਤੁਰਤ ਉਡਾਇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ।
ਫਿਰ ਹੁਣ ਅੰਦਰ ਆਇ ਕੰਧਾਂ ਵੇਖਦੀ ੨੪੦

ਪੜ੍ਹਦੀ ਮਨ ਚਿਤ ਲਾਇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਹਾਵਣੇ
ਉਕਰੇ ਮਰਮਰ ਮੰਗ ਜਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਸੇ,
ਜੜਵਾਏ ਵਿਚ ਕੰਧ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੜੇ

ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਜਨ੍ਹੇਦਿਆਂ ਆਪਣੇ,
ਰਹਿਣ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਏਹ ਏਸੇ ਗੱਲ ਦੀ
ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅੰਤ ਮੰਦਰ ਏਸ ਨੂੰ
ਦਿੱਤਾ ਆਣ ਬਣਾਇ ਮੰਦਰ ਰੱਬ ਦਾ।
ਫਿਰ ਸੋਚੇ ਮਨ ਨਾਲ ਦਿਨ ਦੀ ਵਿੱਥਿਆ,
ਸੋਚਾਂ ਸੋਚੇ ਢੇਰ, ਸੋਚੇ ਘਾਬਰੇ;
ਛੋਕੜ ਕਹੇ 'ਰਜਾਇ ਸੀ ਏ ਰੱਬ ਦੀ; ੨੬੦

'ਹੁਕਮੇ ਅੰਦਰ ਖੱਲ ਸੱਭ ਵਰਤਿਆ।'
ਇਸ ਸੋਝੀ ਨੇ ਆਣ ਸੋਚਾਂ ਕੱਢੀਆਂ;
ਦਿੱਤਾ ਹਿਦਾ ਬਨਾਇ ਤਖਤਾ ਸਾਫ ਸੀ,
ਬਰਫ ਜਿਵੇਂ, ਜਾਂ ਹੋਇ ਕੈਰਾ ਕਾਗੜੇ।
ਜਿੱਕਰ ਵਗਦੀ ਵਾਉ ਡਾਢੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ,
ਦੋਦੀ ਆਣ ਹਿਲਾਇ ਸਾਗਰ-ਚੁੱਪ ਨੂੰ, —
ਲਹਿਰਾਂ ਪੈਣ ਹਜ਼ਾਰ ਉੱਚੀ ਭਾਰੀਆਂ;
ਉਥਲ ਪਥੱਲ ਜਹਾਜ਼ ਬੱਪੜ ਲਾਦੀਆਂ;
ਬੋਰ ਉਠੇ ਅਤਿ ਜ਼ੋਰ, ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਹੈ।
ਬੱਗ ਬਣੇ ਸਿਰ ਆਇ, ਜੰਤੂ ਜੀਵ ਜੋ ੨੭੦

ਵਸਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘਾਬਰ ਜਾਵਦੇ।
ਪਰ ਜਦ ਪੈਣ ਖੜੋਇ ਮੁਲਾਂ ਜਾਵਦੀ,
ਸਾਗਰ ਦਾ ਰਿੜਕੀਣ ਉਥਲ ਪਥੱਲਣਾ,
ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਜੁ ਪਹਾੜ ਉੱਚੇ ਉੱਠਣੇ
ਮਿਟ ਜਾਵਣ ਖਿਨ ਵਿੱਚ, ਤਲ ਤਦ ਸਾਫ ਹੋ,
ਲਹਿਰ ਨ ਹੋਵੇ ਸੋਰ, ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਵਦਾ
ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਸਮੁੰਦ ਖੜਾ ਅਡੋਲਵਾਂ।
ਇੱਕੁਰ ਉਸਦੀ ਥਿੱਤਿ ਹੁਦੀ ਅਡੋਲਵੀਂ,
ਪਹਿਲੇ ਵਾਂਙੂ ਢੇਰ ਟਿਕਿਆ ਚਿੱਤ ਸੀ
ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਓ ਆਪ ਇਸਥਿਤ ਹੋਇਕੇ ੨੮੦

ਸਾਈਂ ਚਰਨ ਸੰਭਾਲ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈ ਰਹੀ।
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੀ ਸੁੱਖ ਸੀ ਓ ਮਾਣਦੀ
ਜਿਸਨੂੰ ਕਹੇ ਇਕਾਤ ਇਹ ਸੀ ਮਾਣਦੀ।
ਜਿਸਨੂੰ ਕਹੇ ਤਿਆਗ ਦਿਨ ਸੀ ਧਾਰਿਆ।
ਜਿਸਨੂੰ ਕਹੇ ਅਤੀਤ ਅਸਲ ਅਤੀਤ ਏ,
ਇਹ ਵਸਦੀ ਬਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਜਨ ਥਾਉਂ ਤੇ,
ਇਸਨੇ ਛਡਿਆ ਮੋਹ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦਾ;
ਇਕ ਸਾਈਂ ਇਕ ਆਪ ਹੋਰ ਨ ਜਾਵਦੀ;
ਅਸਲੀ ਬਾਨ ਪਰੋਸਤ ਅਸਲ ਸਨਜਾਸ ਸੀ
ਇਸਨੇ ਧਾਰਜਾ ਠੀਕ, ਵਸੇ ਇਕੱਲੜੀ। ੨੯੦

ਇਸਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਤਜਾਗ ਬਣਦਾ ਸੋਭਦਾ;
ਕਹੁ ਵਿਰੱਕੁ ਇਸ ਜੋਗ ਮੁਨਿਵਰ ਏਸ ਨੂੰ,
ਪੂਰਨ ਸਦਾ ਵਿਰਾਗ 'ਪਰ-ਵੇਰਾਗ' ਹੈ
ਇਸ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ।
ਬਹੀ ਨਿਰਾਸਾ ਹੋਇ ਛੱਡੇ ਅਸਰੇ,
ਮਾਨਸ ਸੰਦੀ ਟੇਕ ਖੁੱਖੀ ਏਸ ਨਾ,
ਆਸਰਿਆ ਤੋਂ ਏਹ ਰਹੇ ਨਿਰਾਸਰੀ,
ਰੱਖਿਯਾ ਰੱਬ ਅਧਾਰ ਇੱਕੋ ਅਸਰਾ,

ਉੱਚੇ ਫਿਰ ਸਤਿਸੰਗ ਓ ਅਣਡਿਠਵੇਂ
ਰਹੀ ਜੁੜੀ ਤੇ ਮੋਜ ਸੱਚੀ ਮਾਣਦੀ। ੩੦੦

ਪਰ ਇਹ ਅਤਿਦਾ ਤਜਾਗ ਡਾਢਾ ਗਾਖੜਾ
ਪਹਿਲੇ ਬਣੇ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ ਉਨ ਧਾਰਿਆ।
ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਏਕਾਤ ਦੱਸੀ ਐਕੁਰਾਂ:—
ਵਸਦਜਾਂ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਸਾਈਂ ਠਾਲ ਹੋ
—ਜੁੜੇ ਰਿਹਾਂ ਹਰ ਆਨ— ਹੈ ਜੋ ਜੀਵਨਾ
ਅੰਦਰਲੀ ਏਕਾਤ, ਬੀ ਏਕਾਤ ਏ।

'ਸੋ ਇਕਾਤੀ ਜਿਸੁ ਰਿਦਾ ਬਾਇ' ॥ [ਬਸੰਤ ਮ: ੫

੧੮. ਮਾਤਾ ਵਿਰਲਾਪ

ਕਰਦਜਾਂ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਪੂਰਬ ਲਾਭ ਤੋਂ
ਦਿਨ ਦੇ ਰਾਜੇ ਆਇ ਤਹਤ ਜਮਾ ਲਿਆ,
ਤਖਤ ਸੁਨਹਿਰੀ ਬੈਠ ਕਿਰਨਾ ਮਾਰਦਾ
ਜਿੱਕਰ ਹੁੰਦੇ ਤੀਰ, ਮਾਰ ਉਡਾਵਦਾ
ਪੁੰਦ ਹਵਾੜ ਕੂਹੜ ਧਰਤੀ ਛਾਈਆਂ।
ਅੰਧਰਾਂ ਹੁਣ ਛੱਡ ਰੜੇ ਮੈਦਾਨ ਨੂੰ
ਨੱਸ ਗਿਆ ਡਰ ਖਾਇ ਇਸਦੇ ਤੇਜ ਤੋਂ
ਗੁਫਾਂ, ਕੋਠੀਆਂ, ਤੰਗ, ਪਰਬਤ ਕੰਦਰਾਂ,
ਲੁਕਿਆ ਇਹਨੀਂ ਥਾਉਂ ਸੁੰਗੜ ਸੈਂਮਿਆਂ।
ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਰਾਜ ਸੂਰਜ ਦੇਵ ਦਾ ੧੦

ਫਲ ਗਿਆ ਸਭ ਦੇਸ, ਡੰਕਾ ਵੱਜਿਆ।
ਬਲ ਵਾਂਙੂ ਅਸਮਾਨ ਮਾਨੋਂ ਹੋ ਰੜਾ।
ਜਿਸ ਪਰ ਵਹੇ ਸਮੁੰਦ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ।
ਉਲਟਾ ਸੁੰਦਰ ਖੇਲ: ਹੇਠਾਂ ਜਲ ਵਹੇ,
ਉੱਤੇ ਬਲ ਸਰਪੋਸ ਵਾਂਙੂ ਰੱਖਿਆ।
ਤਿੱਖਾ ਚਾਨਣ ਸਾਫ ਡਲੁਕਾਂ ਮਾਰਦਾ
ਭਰਿਆ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ,
ਇਸਦਾ ਮੱਲ੍ਹੇ-ਧਾਰ ਇਕ ਰਸ ਬੱਝਵਾਂ
ਲੱਥਾ ਹੇਠਾਂ ਮੀਂਹ ਸਾਰੀ ਭੂਮਿ ਤੇ।
ਕੋਠੇ, ਕੰਧਾਂ ਹੇਠ, ਵਿੱਚੀਂ ਵੇੜਿਆ, ੨੦

ਬਹਿਰਾਂ, ਸੜਕਾਂ, ਬਾਗ, ਨਦੀਆਂ, ਜੰਗਲੀਂ
ਨਕਾ ਨੱਕ ਭਰਪੂਰ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ।
ਉੱਚੇ ਪਰਬਤ ਬੈਠ ਇਸ ਵਿਚ ਨੁਵਦੇ;
ਬੈਠੇ ਸਾਵੇ ਬਿੱਛ ਟੁਭੀਆਂ ਮਾਰਕੇ,
ਚਾਨਣ ਮੱਲ੍ਹੇ ਧਾਰ ਪੈ ਪੈ ਉੱਪਰੋਂ
ਤਿਲੁਕ ਧਰਾ ਨੂੰ ਜਾਇ ਉਸ ਪੁਰ ਵੈਲਦਾ।
ਪਾਣੀ-ਹੜ ਜਦ ਆਇ ਸਭ ਕੁਝ ਠਾਰਦਾ,
ਪਰ ਇਸ ਚਾਨਣ ਕਾਗ ਜੋਗ ਤਪਾਇਆ,—
ਧਰਤੀ ਤਪ ਫਾਈ ਤਾਪ ਜਿੱਕਰ ਹੋਵਦਾ;
ਬਿੱਛ ਤਪੇ ਤੇ ਦੇਸ, ਪੈਣ ਤਪਾਤੀਆਂ। ੩੦

ਏਸ ਤਪਤ ਤੋਂ ਫੇਰ ਘਾਬਰ ਫੈਲਰੀ,
ਨੰਦੀ ਥਾਈ ਜਾਇ ਲੋਕੀਂ ਬੈਠਦੀ;
ਐਪਰ ਬਿਰਹੋਂ ਤੀਰ ਖਾਧੇ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਏਸ ਤਪਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤਮ ਭਾਲਦੇ;
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਓ ਢਾਲ ਭੱਜੀ ਅੰਦਰੋਂ
ਜੋ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੋਕ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਦੀ;
ਗਰਮੀ ਦੇ ਬੀ ਤੀਰ ਪੈ ਗਏ ਝੱਲਣੇ।
ਰਾਜਕੋਰ ਦੀ ਮਾਉਂ ਰਾਣੀ ਬ੍ਰਿਧ ਬੀ
ਲਗੀ ਸਹਿਣ ਦੇ ਤੀਰ ਬਿਰਹੋਂ ਵਾਲੜੇ।
ਤੜਕ ਸਵੇਰੇ ਜਾਗ ਕਰ ਲਯਾਮਾਉਂ ਨੇ ੪੦

ਨਿੱਤਨੇਮ ਦਾ ਪਾਠ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਦੇ।
ਨੇ ਦਸ ਘੜੀਆਂ ਤੀਕ ਬੈਠ ਉਡੀਕਦੀ
'ਰਾਜਕੋਰ ਹੁਣ ਆਇ, ਹੁਣ ਹੋ ਆਵਦੀ।
ਰੋਟੀ ਹੋਗਈ ਤਯਾਰ, ਲੰਗਰ ਵਾਲਿਆਂ
ਦਿੱਤਾ ਆ ਸੰਦੇਸ਼ 'ਲੰਗਰ ਤੇਜਾਰ ਹੈ'।
ਹੁਣ ਅਕੁਲਾਈ ਮਾਉਂ ਧੀ ਨੂੰ ਤਾਂਘਦੀ:
ਅਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬਚੜੀ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਜੋ ਸੀ ਖਾਸ ਦੀਵਾਨ ਉਹ ਬੀ ਸੱਖਣਾ,
ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਬਾਉਂ ਖਾਲੀ ਹੈ ਪਿਆ;
ਧੁਰ ਕੋਠੇ, ਸਿਰ ਛੱਤ ਕਿਧਰੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ੫੦

ਫੋਲਯਾ ਮਹਲ ਤਿ ਬਾਗ਼, ਪਤ ਪਤ ਭਾਲਿਆ;
ਲੱਭੀ ਕਿਧਰੇ ਨਾਂਹ, ਹੁੱਟੀ ਭਾਲਦੀ।
ਫਿਰ ਦੋੜੇ ਅਸਵਾਰ ਵੱਲ ਸਮਾਧ ਦੇ,
ਕਿਰਨ ਜਿਵੇਂ ਪਰਤਾਇ ਚਿੱਟੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ
ਪਰਤ ਆਏ ਸਿਰ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈ ਨਹੀਂ।
'ਬੁਤ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਪਾਸ' ਭੱਜੇ ਫੇਰ ਦੇਂ;
ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਵਜ਼, ਮੇਖ ਮੁੜਦੀ ਜਿੱਕਰਾਂ
ਮੁੜ ਆਏ, ਕਹਿ 'ਨਾਂਹ ਰਾਣੀ ਉਸ ਬਾਂ'।
ਬਾਗ਼ ਬੜੇ ਫਿਰ ਜਾਇ ਪਤ ਪਤ ਚੁੰਡਿਆ,
ਦਿੱਤਾ ਸਾਫ਼ ਜਵਾਬ ਸਾਰੇ ਬਾਗ਼ ਨੇ, ੬੦

ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹਥ ਲਾਇ ਬੂਟੇ ਆਖਦੇ—
ਸਾਇੰ ਸਾਇੰ ਸੈਂ ਸਾਇੰ ਦਿੱਸੀ ਨਾਂ ਅਸਾਂ
'ਅੰਮੀ ਦੀ ਦਿਲ ਨੂਰ ਮਾਲਕ ਆਪਣੀ'।
ਖਾਲੀ ਜਦ ਇਹ ਭਾਲ ਸਾਰੀ ਹੋ ਗਈ,
ਸਿਰ ਆਸਾ ਦਾ ਨਾਲ ਚਿੱਥਯਾ ਸੀ ਗਿਆ:
ਅਈ ਨਿਰਾਸਾ ਧਾਇ ਹੁਣ ਸੀ ਪੁੱਜਕੇ
ਗਿਆ ਵਲ੍ਹੰਧਰ ਏਸ ਮਾਤਾ ਦਾ ਰਿਦਾ।
ਛੱਲੇ ਸਾਵੇ ਗੋਲ ਘੋਰੇ ਖਾਵਦੇ
ਅੱਖਾਂ ਅੱਕੇ ਆਇ 'ਭੋਂਦੇ ਦੋੜਦੇ।
ਹਿਲਿਆ ਸਾਰਾ ਮੈਲ੍ਹ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗਿਓ; ੭੦

ਦੁਨੀਆਂ ਹਿੱਲੀ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਕੁਚਲਵੀਂ।
ਰਾਣੀ ਦੇਖੇ ਐਉਂ ਮਾਨੋਂ ਜੱਗ ਦੇ
—ਯਖਜੋਂ ਗਰਮੀਨਾਲ— ਦਲਨੇ ਲੱਗਿਆ।
ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਤੋਰ ਹੋਇਆ ਹੋਰਵੇਂ,
ਜਦ ਬਦਲਯਾ ਅਖ-ਤੋਰ ਬਦਲਯਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਬੀ।

ਮਿੱਤ ਨਾ ਦਿੱਸੇ ਕੋਇ, ਸੱਭੇ ਓਪਰੇ।
ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋਸੀ ਆਸ ਦੇ:
'ਬਚੜੀ ਅੱਖਾਂ-ਨੂਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ'
ਸੋ ਹੁਣ ਲਭਦੀ ਨਾਹਿ ਹਿਰਦਾ ਡਿੱਗਿਆ
ਧੜ ਧੜ ਕਰਦਾ ਮੈਲ੍ਹ ਕੋਈ ਹੋ ਜਿਵੇਂ ੮੦

ਬੰਮੂ ਟੁਟੇ ਤੇ ਡਿਗ ਟੁਕੜੇ ਹੋਂਵਦਾ।
ਹਾਇ ਨਿਰਾਸਾ ਡੈਣ! ਦਾਰਸ ਖਾਣੀਏਂ।
ਆਸਾ ਦੀ ਗੁਲਚਾਰ ਲੂਹੇਂ ਤੂੰ ਸਦਾ
ਦੁਨੀਆਂ ਬੂਠੀ ਭਾਸ ਬੁਰੀ ਲਗਾ ਦਏਂ;
ਹਿਰਦੇ ਦੇਵੇਂ ਘੋਲ ਮਹੁਰਾ ਐਕੁਰਾਂ
ਸਭ ਕੁਝ ਲੱਗੇ ਵਿੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋ ਚਹੇ।
ਜਦੋਂ ਨਿਰਾਸਾ ਆਇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਨੱਪਦੀ
ਪਹਿਲੇ ਜੀਵ ਉਦਾਸ ਹੁੰਦਾ ਜੱਗ ਤੋਂ,
ਅਪਣੇ ਆਪੋਂ ਫੇਰ ਧੋਵੇ ਹੱਥ ਹੈ।
ਲੱਗਸੁ ਕੋੜਾ ਚੁੰਰ ਅਪਣਾ ਆਪ ਜਾਂ ੯੦

ਇਸਤੋਂ ਖਾਵੇ ਲਾਜ, ਚਾਹੇ ਮੋਟਣਾ
ਇਸਦਾ ਹੀ ਖੁਰ ਖੋਜ, ਆਖੇ: ਹਾਇ ਮੈਂ
'ਕਿਉਂ ਹੋਯਾ ਸੂਰਜੀਤ ਸੂਰਤਾਂ ਵਾਲੜਾ ?
'ਹਨ ਸੁਖਿਏ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ, ਪੱਥਰ ਨੀਰ ਦੇ
'ਸੂਰਤ ਨ ਏਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਖੀ ਨ ਹੋਂਵਦੇ।
'ਹੋ ਰੱਬਾ ! ਕਰ ਮੇਰ੍ਹ ਵੱਟਾਂ ਦਿੱਟ ਹੀ
ਮੈਨੂੰ ਦੇਹਿ ਬਣਾਇ, ਛੁੱਟਾਂ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ।'
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਪਣਾ ਆਪ, ਵਿਚ ਵਿਸ ਘੋਲਦੀ
ਆਇ ਨਿਰਾਸਾ ਡੈਣ - ਭਾਵੀ ਏ ਬੁਰੀ।
ਕਹੁ ਕਹੁ ਮਾਰੇ ਓਹ ਜੀਵ ਅਮੋਤ ਨੂੰ ੧੦੦

ਉਹ ਮਾਰੇ, ਇਹ ਨਾਂਹਿ ਮਰਦਾ; ਲੁੱਛਦਾ
ਜਜੁਣ, ਮਰਣ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋ ਅਧਮੋਇਆ,
ਹਰਦਮ ਟੁਟ ਟੁਟ ਭੱਜ, ਤੜਫੇ ਐਕੁਰਾਂ
ਟੁੱਟਾ ਕੰਨਖਜੂਰ ਜੀਕੂੰ ਹੋਂਵਦਾ;
ਐਕੁਰ ਬੁਰਾ ਹਵਾਲ ਪਹਿਲੋਂ ਹੋ ਕਰੇ,
ਲਏ ਨਿਰਾਸਾ ਘੁੱਟ ਮਗਰੋਂ ਹੋ ਗਲਾ:
ਜਿਸਨੇ ਮਾਤਾ ਅੱਜ ਲੀਤੀ ਘੋਰ ਹੈ।
ਹੋਵੇ ਜਦੋਂ ਅਰੋਗ ਸ਼ੇਰ ਭਗਵਣਾ
ਕੀ ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਜੇਕੁ ਰਹਿੰਦੇ ਵਿੱਥ ਤੇ,
ਪਰ ਜਦ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਇ ਓਹੋ ਸ਼ੇਰ ਹੈ ੧੧੦

ਡਿੱਗੇ ਹੋ ਬੇਵੱਸ, ਨਿੱਕੀ ਕੀੜੀਆਂ
ਆ ਆ ਮਾਰਨ ਡੰਗ, ਟੁਕ ਟੁਕ ਖਾਂਦੀਆਂ;
ਤਿਵੇਂ ਗਿਆ ਸੀ ਟੁੱਟ ਹਿਰਦਾ ਮਾਉਂ ਦਾ
ਵਾਂਗ ਸ਼ੇਰਨੀ ਸੀਗ ਜੋ ਬਲ ਵਾਲੜਾ।
ਘਾਇਲ ਹਿਰਦਾ ਏਹ 'ਸੰਸੇ' ਵੇਖਿਆ,
ਕੀੜੀ ਵਾਂਙ ਦੋੜ ਆਇਆ ਖਾਣ ਨੂੰ।
ਵੜ ਮਾਤਾ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਛੱਟੜਾ ਜੋ ਸਿਗਾ,
ਵਦਿਆ ਜਾਕੇ ਚੁੱਕ ਚੀਸਾਂ ਪਾਵਣਾਂ।
ਸੋਚ ਲੱਥੜੀ ਮਾਉਂ ਰੜਫ ਉੱਠੀਆਂ

ਜਿੱਥੇ ਕੀੜੀ-ਡੰਗ ਫੱਟੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ੧੨੦

ਦੇਵੇ ਹੈ ਤੜਫਾਇ ਕਰੇ ਵਿਆਕੁਲਾ ।
ਸੰਸੇ ਨੇ ਹੁਣ ਚੱਕ ਹਿਰਦੇ ਮਾਉਂ ਨੂੰ
ਆਣ ਮਾਰਿਆ ਏਹ 'ਮਤਾ' ਕਲ੍ਹਰ ਦਾ
'ਰਾਜਾ' ਕਰਕੇ ਧੁੰਹ ਰਾਤੀ ਸੁੱਤਿਆਂ
'ਪੁਤ੍ਰੀ' ਮੇਰੀ ਚੁੱਕ ਦੇਸੀ ਲੈ ਗਿਆ ।
ਪੇਚਤਾਬ ਹੁਣ ਖਾਇ ਅੰਦ੍ਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ
ਉੱਠੀ ਜੋਹ ਵਿਚਕਾਰ ਭਗਕਾਂ ਮਾਰਦੀ
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵੱਜੇ ਡੰਗ ਸੰਸੇ ਏਸ ਦਾ
ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਰਾਣੀ ਸੀਸ ਚੜ੍ਹਦਾ ਰੋਹ ਸੀ:
ਸੋਨਾਪਤੀ ਬੁਲਾਇ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਬੱਬਰੀ ੧੩੦

'ਫੋਜਾਂ' ਕਰੋ ਤਿਆਰ ਜਾਉ ਕਲ੍ਹਰ ਨੂੰ
'ਲੜਾਵੇ' ਬਚੜੀ ਖੋਹ, ਉਸ ਦੇ 'ਪੰਜਿਓ' ।
ਹੁਕਮ ਪਾਇ ਸਿਰ ਨਜਾਇ ਬਖਸ਼ੀ ਜਾਂਵਦਾ:
ਤੋਰੇ ਕੁਝ ਅਸਵਾਰ ਰਸਤਾਜਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ,
ਪੂਰਬ ਪੱਛਮ ਓਰ ਭਾਲ ਕਰਾਂਵਦਾ
ਕੁਝ ਭੇਜੇ ਬਨ ਵਿੱਚ ਚਿੱਟੀ ਧਾਰ ਨੂੰ,
ਕੁਝ ਕਾਲੇ ਬਨ ਵੱਲ ਕੁੱਝ ਹਿਠਾੜ ਨੂੰ;
ਬਨ ਪਰਬਤ ਸਭ ਥਾਉਂ ਹੁੰਦੀ ਢੁੰਡ ਹੈ ।
ਸਿਖਰੇ ਬੈਠੀ ਓਹ ਪਰੀ ਮਹੱਲ ਤੋ:
ਏ ਢੁੰਡਣ ਸਭ ਹੇਠ ਹੋਏ ਬਾਉਲੇ । ੧੪੦

ਬਖਸ਼ੀ ਨੇ ਜਾਸੁਸ ਸਜਾਣੇ ਚੋਣਵੇਂ
ਚੁਪਕੇ ਦਿੱਤੇ ਟੋਰ ਵੱਲ ਕਲ੍ਹਰ ਦੀ ।
ਓਧਾਰ ਜਾਕੇ ਆਪ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਇਹੋ
ਦਿੱਤਾ ਹਕਮ ਸੁਣਾਇ: 'ਕਰੋ ਤਿਆਰੀਆਂ
'ਅੱਖ ਫੋਰ ਦੀ ਦੇਰ ਜ਼ਿੰਨੀ ਦੇਰ ਨਾ
'ਲੱਗਣ ਦੇਵੇ ਮੁਲ, ਹੋਵੇ ਤਯਾਰ ਜਾ ।'
ਕਰੀ ਹਰਾਵਲ ਤਯਾਰ ਛੇਤੀ ਸੱਭ ਤੋਂ;
ਸਰਹੱਲੀ ਜੋ ਫੋਜ ਓਸਨੇ ਆਗਿਆ
ਤਯਾਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਨਾਲ ਬਖਸ਼ੀ ਭੇਜਦਾ ।
ਤਯਾਰ ਕਰਾਕੇ ਸੱਭ ਹਕਮ ਨੁਸਾਰ ਓ ੧੫੦

ਕੁਝ ਚਿਰ ਦੇ ਸੀ ਬਾਦ ਬਖਸ਼ੀ ਆ ਗਿਆ,
ਬਹਿੰਦਾ, 'ਮਾਤਾ ! ਸ਼ੰਕ ਦਿਲੋਂ ਮਿਟਾਇ ਦੇ:
'ਰਾਇ ਕਲ੍ਹਰਾ ਨਾਂਹ ਰਾਣੀ ਲੈ ਗਿਆ;
'ਰਾਜਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦਿੱਲੀ ਹੈ ਗਿਆ;
'ਦਿਨ ਕੁਝ ਬੀਤੇ ਹੋਨ ਤਰ ਉਸਨੂੰ ਗਿਆ ।
'ਆਯਾ ਉਧਰੋ, ਇਕ ਹੈ ਇਤਬਾਰੀਆ;
'ਪਕੀ ਹੈ ਇਹ ਘੋਇ ਜੋ ਮੈਂ ਆਖਦਾ:
'ਰੋਕ ਲਈ ਮੈਂ ਫੋਜ ਮਾਤਾ, ਓਧਰੋਂ ।
'ਭੇਜੇ ਸਨ ਜਾਸੁਸ ਆਏ ਰਸਤਿਓਂ
'ਪੱਕੀ ਲੈਕੇ ਸਾਰ ਓਹ ਬੀ ਮਾਉਂ ਜੀ ! ੧੬੦

'ਫੋਜ ਖੜੀ ਤਈਆਰ ਧਾਵੇ ਵਾਸਤੇ
'ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਜੋ ਆਪ ਬੋਲਾਂ ਕੂਚ ਸੋ;

'ਪਰ ਇਹ ਹੈ ਨਹਿ ਠੀਕ, ਨੀਤੀ ਸੋਚ ਲੋ,
'ਰਾਣੀ ਓਥੇ ਨਾਂਹ, ਹੁਕਮ ਦਸਾਵਣਾ ।
'ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ, ਮਾਤ । ਰਾਣੀ ਹੋਇਗੀ
'ਬੈਠੀ ਕਿਧਰੇ ਲੁੱਕ ਅੱਗੇ ਵਾਂਗਰੇ ।'
ਸੁਣ, ਲੈ ਲੰਮਾ ਸਾਹ; ਕਹਿੰਦੀ, 'ਬੱਚੀਏ !
'ਘੱਤੇ' ਵਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬੁੱਢੀ ਮਾਉਂ ਨੂੰ
'ਜਾ ਲੁਕੀਓ' ਕਿਸ ਠਾਉਂ ਦਸ ਜਾ ਆਣਕੇ ।
'ਬਖਸ਼ੀ ! ਭੇਜੋ ਫੋਜ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲੀ', ੧੭੦

'ਢੁੰਡ ਕਰੋ ਉਸ ਕਾਲ, ਲੱਭੋ ਕੰਦਰੀ' ।
'ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ' ਕਰ ਓਹ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ
ਟੁਰ ਗਯਾ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਭਾਲ ਕਰਾਂਵਦਾ ।
ਦਿਨ ਚਲਿਆ ਹੈ ਬੀਤ ਇੱਕਰ ਦੂਹੇ,
ਲੱਭੀ ਕਿਧਰੇ ਨਾਂਹ ਲੱਭਣ ਜੰਗਲੀ ।
ਮਚਣਾ ਜਦੋਂ ਤੁਫਾਨ ਹੋਵੇ, ਓਸ ਤੋਂ
ਪਹਿਲੇ ਤਪਸ ਮਹਾਨ ਗਰਮੀ ਹੋਵਦੀ,
ਫੇਰ ਨਿਰਾਸਾ ਵਾਂਙ ਵਾਉ ਅਡੋਲ ਹੋ;
ਹੋ ਜਾਵੇ ਚੁਪ ਚਾਪ ਹਿੱਲੇ ਪੱਤ ਨਾ ।
ਪੰਛੀ ਤਰਸਨ ਸਾਹ ਖੁੱਲਾ ਆਵਹੇ; ੧੮੦

ਘਰੁਕਣ ਜੀਭਾਂ ਕੱਢ, ਹਿੱਲੇ ਪੋਣ ਨਾ ।
ਫਿਰ ਕੁਝ ਬੱਦਲ ਵਾਂਙ ਘੱਟੇ ਖੋਹ ਦਾ
ਤੁਰਦੇ ਪਰਬਤ ਵਾਂਙ ਦਿੱਸੇ ਆਵਦਾ,-
ਬੱਖੜ ਪੈਂਦਾ ਝੁੱਲ ਖੋਹ ਉਡਾਂਵਦਾ ।
ਵਗੇ ਹਨੇਰੀ ਜੋਰ ਘੋਪਾ ਛਾਂਵਦਾ
ਮਚ ਜਦੋਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਅਨੇਰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੜੇ;
ਮੂੰਹ ਅੱਖੀ ਘਰ ਬਾਰ ਗਰਦਾ ਹੈ ਭਰੇ ।
ਬੁੱਲੇ ਵਗਦੇ ਜੋਰ ਬੁਟੇ ਪੱਟਦੇ;
ਬੋਹਲ ਜਾਂਦੇ ਉੱਡ, ਡਿੱਗਣ ਆਦਮੀ:
ਬਲ ਦੇ ਟਿੱਬੇ ਰੇਤ ਬਾਉਂ ਵਟਾਉਂਦੇ: ੧੯੦

ਕੁੱਝਕ ਜਹਿਕੇ ਜੋਰ ਬੱਖੜ ਦਾ ਘਟੇ
ਫਰ ਕਿਣਮਿਣ ਕੁਝ ਹੋਇ ਬਰਖਾ ਆਵਦੀ;
ਇੱਕਰ ਰਾਣੀ ਮਾਤ ਹਿਰਦੇ ਆਪਣੇ
ਤਪਤ ਸਹਾਰੀ ਅੱਤਿ ਧੀਅ ਉਡੀਕਦੀ;
ਫੇਰ ਨਿਰਾਸਾ ਆਇ ਕੀਤੀ ਸੱਖਣੀ,
ਫਿਰ ਢੁੰਡਣ ਦਾ ਵੇਗ -ਭਾਲਣ ਵਾਲੜਾ-
ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਰਕੇ ਜੋਰ ਜਿਵੇਂ ਹਨੇਰੀਆਂ ।
ਘਾਬਰ ਘਾਬਰ ਫੇਰ ਕਰਦੀ ਹੀਲੜੇ;
ਪੇਸ਼ ਨ ਗਈਉਸ ਮੁੱਲ ਲੱਭਾ ਧੌਂਸ ਨਾ
ਡਾਲੀ ਡਾਲੀ ਪੜ ਹਾਰੀ ਢੁੰਡ ਕੇ, ੨੦੦

ਰਹੀ ਹਰੱਲੀ ਪਾਇ ਬੱਖੜ ਵਾਂਗਰੇ,
ਮੁਸ਼ਕ ਨ ਕਿਧਰੋਂ ਹੱਥ, ਆਈ ਧੀਅ ਦੀ:
ਕਿੰਨੇ ਮਰਦ ਜੁਆਨ ਫਿਰਦੇ ਭਾਲਦੇ,
ਜੰਗਲ, ਸ਼ਹਿਰ, ਉਜਾੜ ਖੱਤੀ, ਪਰਬਤੀ,
ਲੋਵਾ ਹੋਯਾ ਪੈਰੁ ਢੁੰਡਾਂ ਢੁੰਡਦੇ ।
ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਅੰਨ ਚੱਖੜਾ ਨਾ ਕਿਸੇ;

ਭੁੱਖੇ ਡਾਬੂ ਲੈਣ ਨੌਕਰ ਗੋਲੀਆਂ;
ਮਚਿਆ ਸੀ ਤੜਥੱਲ ਸੁੱਤੇ ਕੁੱਝ ਨਾ,
ਹਿਰਦੇ ਜਿਉਂ ਭੁੱਚਾਲ ਕੰਬਣ ਸੱਭ ਦੇ
ਝੱਖੜ ਡਾਢੇ ਵਾਂਝ ਬੋਰੀ ਹੋਇਕੇ ੨੧੦

ਨਿਕਲੀ ਮਾਤਾ ਬਾਰੂ ਮਹਿਲੋਂ ਘਾਬਰੀ,
ਦਸ ਵੀ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਮਗਰੇ ਚੱਲੀਆਂ ।
ਜਿਉਂ ਭਾਲਣ ਨੂੰ ਆਪ ਨਿਕਲੇ ਸ਼ੇਰਨੀ
ਘੁਰਿਓਂ ਜਾਇਸ਼ ਗ੍ਰਾਹ ਬੱਚਾ ਜੇ ਕਦੇ ।
ਦਿਲ ਵਿਚ ਰੁਹ ਤੇ ਰੰਜ ਭਰਿਆ ਮਾਓਂ ਦੇ,
ਨਾਲੇ ਹੈ ਉਂਮੋਦ ਲੱਭ ਲਿਆਂਦਾ ਦੀ,
ਨਾਲੇ ਕੁੱਝ ਨਿਰਾਸ ਲੱਭੂ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਵਿੱਛੋੜੇ ਦਾ ਸੱਲ ਵਜਦਾ ਨਾਲ ਹੈ,
ਵਹਿਮ ਉਠੇ ਹੈ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਚਿੱਤ ਦੇ, —
ਹੈ ਕੁਝ ਗੁੱਝਾ ਭੇਤ ਧੀ ਨਾ ਮਿਲਨ ਦਾ ੨੨੦

ਆਪੇ ਹੁਈ ਨ ਗੁੰਮ ਅੱਗੇ ਵਾਕਰੇ
ਐਨੇ ਚਿਰ ਦੇ ਤੀਕ ਲੁਕੀ ਨ ਸੀ ਕਦੀ ।
ਜਦ ਸੋਚੇ ਕੇ ਆਪ ਕਿਧਰੇ ਹੈ ਲੁਕੀ,
ਤਦ ਤਾਂ ਉਂਠੇ ਮੋਹ, ਬਿਰਹੋਂ ਸੱਲਦਾ ।
ਜਦ ਸੋਚੇ ਕੁਈ ਦੋਹ ਕਰਕੇ ਲੈ ਗਿਆ,
ਰੋਹ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਸਿਰ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਦਾ,
ਫੁੱਡੇ ਬਾਘੇ ਵਾਂਝ ਤੁਖੀ ਹੋਇਕੇ
ਬੋਰੀ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਫਿਰਦੀ ਭਾਲਦੀ:
ਘਾਟੀ, ਖੱਡ, ਉਜਾੜ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਚੋਟੀਆ,
ਲਹਿੰਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੋਰ ਫੇਰੇ ਖਾਂਵਦੀ, ੨੩੦

ਰਹੀ ਢੁੰਡਦੀ ਮਾਉਂ ਧਰਤੀ ਕੱਛਦੀ ।
ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖਦਾ
ਅਪਣਾ ਦੇਇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ,
ਥਕ ਹੁਣ ਹੋਇ ਨਿਰਾਸ ਉਹ ਬੀ ਚੱਲਿਆ ।
ਗੋਲੀਆਂ ਨੌਕਰ ਦਾਸ ਹਾਰੇ ਸੱਭ ਸੇ,
ਮਮਤਾ ਮਾਰੀ ਮਾਉਂ ਥੱਕੀ ਮੂਲ ਨਾ ।
ਕਰ ਹੋਂਦ ਅਣਹੋਂਦ ਨੇਮ ਏ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
ਜਿੱਥੇ ਕੁੱਝ ਨ ਹੋਇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਚਾਂਵਦਾ ।
ਆਸ ਆਸਰਾ ਓਟ ਜਿੱਥੇ ਹੋਇ ਨਾ,
ਉਂਝੇ ਹੋਇ ਜਿ ਪ੍ਰੇਮ ਫੇਰ ਬਨ੍ਹਾਂਵਦਾ ੨੪੦

ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਸਾ ਆਸ ਪੱਕੀ ਸੋਹਿਣੀ ।
ਹੋਣਹਾਰ ਕਰਿ ਆਪ 'ਬਸ ਹੁਣ ਹੋਰ ਨਾ'
ਓਥੇ ਕਹਿੰਦਾ ਪ੍ਰੇਮ 'ਲੱਗੇ ਹੀ ਰਹੇ'
'ਲਗਨ ਨ ਕਰੋ ਤਿਆਗ, ਪਿਛਾ ਨਾ ਛੱਡੋ ।'
ਜਿੱਥੇ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੀਂਦਰ, ਕੁੱਖ ਤੇ
ਹੁੱਟਣ, ਹੋਣ ਨਿਰਾਸ, ਭੈ ਤੇ ਮੌਤ ਬੀ
ਪੋਹ ਨ ਸਕਦੇ ਮੂਲ ਬਿਧੇ ਨੀਰ ਜੜ੍ਹੇ ।
ਮਮਤਾ ਮਾਰੀ ਮਾਉਂ —ਟੁੱਟੀ ਆਸ ਤੋਂ,
ਨੱਪੀ ਵਹਿਮਾਂ ਨਾਲ, ਖਿੱਚੀ ਧੂਹ ਦੀ
ਵਾਉ ਵਰੋਲੇ ਵਾਂਝ ਫਿਰਦੀ ਢੁੰਡਦੀ— ੨੫੦

ਹਾਰੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਮੂਲ, ਛੱਡਦੀ ਭਾਲ ਨਾ ।
ਗੜਗੜ ਕਰਦਾ ਇੱਕ ਡਿੱਗੀ ਉਂਪਰੋਂ
—ਖਰੁਵੇ ਪਥਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਟਕਰਾਉਂਦਾ
ਚਿੱਟਾ ਚਾਂਦੀ ਵਾਂਗ ਸਾਰਾ ਝੰਗ ਹੀ—
ਨਾਲਾ ਨਿੱਕਾ ਤੇਜ਼ ਪਾਣੀ ਸੀਤ ਦਾ ।
ਜਿੱਕੁਰ ਕੋਈ ਹੋਇ ਘਾਬਰ ਮਾਰਿਆ
ਸਿਰਪੱਟ ਨੱਠਾ ਜਾਇ ਅਟਕ ਜਿ ਆ ਪਵੇ
ਰੁਕਦਾ, ਨਠਦਾ ਫੇਰ ਚਹਿ ਅਕੁਲਾਉਂਦਾ,
ਫਿਰ ਕਾਹਲਾ ਹੋ ਢੇਰ ਨੱਠੇ ਜ਼ੋਰ ਦਾ,
ਤਿੱਕੁਰ ਨਾਲਾ ਦੇਹ ਕਾਹਲਾ ਆਉਂਦਾ ੨੬੦

—ਰੁਕ ਰੁਕ ਪੱਥਾਂ ਨਾਲ ਤਿਰਛੇ ਜੋ ਖੜੇ
ਬਹੁਤ ਬਿਸੁਰੇ ਬਿਡੋਲ ਰੋਕੀ ਰਾਹ ਨੂੰ—
ਅਟਕੇ, ਨਿਕਲੇ, ਡਿੱਗ ਅੱਗੇ ਧਾਂਵਦਾ,
ਫਿਰ ਡਿੱਗੇ ਖਾ ਸੱਟ ਝੰਗ ਬਣਾਉਂਦਾ;
ਝੱਗੋਂ ਝੰਗ ਸਰੂਪ ਧੌਲਾ ਹੋਇਆ
ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਲੈ ਝੰਗ ਵਗਦਾ ਓਸ ਥਾਂ ।
ਇੱਥੇ ਅੰਮੀਂ ਪੌਂਚੁ ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਦੀ
ਡਾਢੀ ਨੀਝ ਲਗਾਇ ਪੱਥਰ ਹੋ ਜਿਵੇਂ,
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਹੈ ਵੇ ਨਾਲਿਆ !
'ਪੋਸ਼ ਨ ਜਾਂਦੀ ਮੂਲ ਤੇਰੀ ਬੀ ਕੁਈ । ੨੭੦

—ਵੱਸ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਹਿ ਕੁਦਰਤ ਖੇਡ ਹੈ— !
'ਸਿਰ ਟਕਰਾਵੇ' ਹੋਇ ਮਾਰੇ ਢਾਹੀਆਂ !
'ਨਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਏਹੋ ਕਾਰ ਤੇਰੀ ਹੋ ਰਹੀ !
'ਸੋ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗ ਸੋ'
'ਸਿਰ ਟਕਰਾਵਾਂ ਹੋਇ ਲਿੱਲਾਂ ਦੇਵਦੀ ।
'ਮੇਰੀ ਵੰਨੇ ਵੇਖ ਧੁਰ ਤੋਂ ਉੱਕਿਆ !
'ਹਿਰ ਗਏ ਮੇਰੇ ਲੇਖ ਲੇਖਾ ਮੁੱਕਿਆ,
'ਸੋਖ ਸਬੀਲੀ ਕਾਲ ਹੈ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ;
'ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਹੁਣ ਸ਼ੇਤ ਆ ਹੈ ਵੁੱਕਿਆ ।
'ਤੇਰਾ ਹੰਝੂ-ਨੀਰ ਕਦੇ ਨ ਰੁਕਿਆ ੨੮੦

'ਮੇਰੇ ਨੈਣੇ' ਹੰਝ ਕਦੇ ਨ ਸੁੱਕਿਆ ।
'ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਹਾਇ ਦੇਰ ਜਾਗੀ ਹੋ ਪਿਆ,
'ਤੇਰੇ ਵਾਝੂ ਕੀਹ ਟੁਰਿਆ ਹੀ ਰਹੂ ?
'ਤੇਰੀ ਏਹ ਅਵਾਜ਼ ਦੁਖੀਆ ਸੋਮੂਵੀ
'ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਵੱਜੇ ਐਕੁਰਾਂ
'ਜਿੱਕੁਣ ਵੱਜਣ ਸਾਜ਼ ਦੇ ਸੁਰ ਹੋ ਰਹੇ ।
'ਇੱਕੁਰ ਕੱਢਣ ਵਾਜ਼ —ਸੁਣਕੇ ਵਾਜ਼ ਨੂੰ
'ਤੇਰੀ ਰੋਣੀ ਅਤ— ਤਰਬਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ।
'ਹੁਣ ਪਾਵਾਂ ਮੈਂ ਵੇਣ ਏਥੇ ਬੈਠਕੇ
'ਲੰਮੀ ਭੀਣੀ ਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਰਲਾਇਕੇ: ੨੯੦

'ਦੇ ਦੁਖੀਏ ਇਕ ਹੋਇ ਰੋਵਣ ਸੋਹਿਣੇ ।'
ਇਹ ਕਹਿੰਦੜਾਂ ਘਾਬਰਾਇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਿਰੇ,
ਦਿਲ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਖੂਨ ਸਿਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਹੀ ।
ਸਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਫਿਰ ਖਾਇ ਧੱਕਾ ਅੰਦਰੋਂ

ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਗਿਣਾ ਹੋਇ ਇਕ ਰੁਕ ਅੰਦਰੋ,
 ਦੂਜਾ ਪਾਣੀ ਹੋਇ ਖਾਰੇ ਵੰਨ ਦਾ
 ਵਗ ਕੁਰਿਆ ਬੰਨ੍ਹ ਧਾਰ ਦੋਹੀਂ ਅੱਖੀਓਂ
 ਰੋ ਰੋ ਕਰਿਦੀ 'ਹਾਇ' ! ਧਰਾ ਕੁਰਾੜਿ ਹੈ,
 'ਪੀਡਾ ਪਰਬਤ ਅਤਿ, ਹੋਲੀ ਪੋਣ ਹੈ,
 'ਹੈ ਉੱਚਾ ਅਸਮਾਨ, ਕਿੱਥੇ ਜਾਉ ਮੈਂ ? 300

'ਕਿੱਥੇ ਜਾਉਂ ਸੁਮਾਏ, ਹੋਵਾਂ ਦੂਰ ਮੈਂ,
 'ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੰਦਿਓਂ ਪਾਰ, ਉਹਲੇ ਹੋ ਰਹਾਂ ?
 'ਜਾਂ ਮਿਟ ਜਾਵਾਂ ਮੂਲੁ ਹੋਵਾਂ ਮੂਲੁ ਨਾ,
 'ਅਨਹੋਈ ਹੋ ਨਿੱਤ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਫੁਟਾਂ
 'ਹੋਇਆ ਘੋਰਨ ਜੋਇ ਦੁੱਖ ਡਰਾਵਣੇ ।
 ' 'ਹੋਣਾ' ਲੱਭਣ ਲੋਕ, ਮੰਗਣ 'ਹੋਵਣਾ',
 'ਪਰ 'ਹੋਣੇ' ਦੇ ਡੰਗ ਤਿੱਖੇ ਸੱਪ ਤੋਂ ।
 'ਜੇ 'ਅਣਹੋਈ' ਹੋਇ ਛੁੱਟਾਂ 'ਹੋਣ' ਤੋਂ,
 'ਖਬਰੇ ਇਸਦੇ ਡੰਗ ਲੱਗਣ ਫਰ ਨਾ ।
 'ਕਿਸ ਬਿਧ ਹੈ ਫੁਟਕਾਰ ਮੇਰਾ 'ਹੋਂਦ' ਤੋਂ ? 310

'ਰਸਤਾ ਕੋਈ ਨਾਹਿ, ਫਸੀ ਕੁਥਾਉਂ ਹਾਂ
 'ਮੈਂ ਹੋਈਆਂ ਅਣਚਾਹ ਇਸ ਜੁਣ 'ਹੋਣ' ਤੋਂ ।
 ' 'ਹੋਣ' ਦਾਤਿਆ ! ਸਾਂਭ ਅਪਣੀ ਦਾਤ ਦੇ ।
 'ਜਦ ਤੁੱਠੇ ਸੇ ਆਪ ਆਖਯਾ ਮੰਗ ਲੈ !
 'ਮੈਂ ਮੰਗਿਆ 'ਇਹ ਹੋਣ' ਦਿੱਤਾ ਤੁੱਠ ਤੋਂ ।
 'ਪਰ ਖਾਦੀ ਮੈਂ ਭੁੱਲ ਦੇ ਨਾ ਮੰਗਿਆ,—
 'ਦੁੱਖੋਂ ਖਾਲੀ 'ਹੋਂਦ' ਬਖਸ਼ੀ ਦਾਤਿਆ !
 'ਬੇਸ਼ਰਤੀ ਇਹ ਮੰਗ ਮੰਗੀ ਆਪ ਤੋਂ,
 'ਮਿਲ ਗਈ ਮੈਨੂੰ ਏਹ ਦੁੱਖ ਵਲੋਟੜੀ ।
 'ਹੁਣ ਪਛੁਤਾਵਾਂ ਹਾਇ ! ਆਪਣੀ ਮੰਗ ਤੇ । 320

'ਹੋ ਦਾਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ! ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਕਰੋ:
 'ਏਸ ਦਾਤ ਨੂੰ ਮੌਜ ਮੇਥੋਂ ਲੈ ਲਵੋ ।
 'ਮੈਨੂੰ ਕਰੁ 'ਅਣਹੋਂਦ' ਮੈਂ ਭਰ ਪਾ ਲਿਆ;
 'ਜਾਂ ਦੇਵੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਰ ਮੈਂ ਸੋਹਿਣਾ,
 'ਬਿਨ ਕੰਡੇ ਦੇ ਫੁੱਲ ਏਸੇ ਹੋਂਦ ਦਾ
 'ਮੈਨੂੰ ਹੋਇ ਨਸੀਬ — ਖਾਲੀ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ।

'ਜਾਂ ਕਰ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੁ ਤੂੰ !
 'ਬਚੜੀ ਤਾਈ' ਨਿੱਤ 'ਹੋਣ' ਨਸੀਬ ਹੋ ।
 'ਜਿੱਕੁਰ ਵਗਦਾ ਨੀਰ ਵਿਚ ਦਰਿਆਉ ਦੇ
 'ਉਹ ਹੋਵੇ ਚਰਿਯਾਉ ਏਸੇ 'ਹੋਣਾ' ਦਾ; 330

'ਮੈਂ ਉਸਤੋਂ ਹੋ ਦੂਰ ਵਾਂਙੁ ਨੀਰ ਦੇ
 'ਪਾਇ ਵਿਛੋੜਾ ਨੰਡ ਯਖਜਿਉਂ ਹਾਂ ਜਮੀ;
 'ਸਦਾ ਮੇਲ ਦੀ ਨਿੱਘ ਧੁਰ ਤੋਂ ਭੇਜਕੇ
 'ਮੈਨੂੰ ਦੇਹਿ ਪੰਘਾਰ, ਪੰਘਾਰੇ 'ਹੋਂਦ' ਦੇ
 'ਵਹਿਕੇ ਵੁਲ ਮਿਲ ਜਾਇ ਓਸੇ ਨਾਲ ਹੀ;
 'ਮੇਰੀ ਮੁੱਕੇ 'ਹੋਣ', ਮੈਂ ਫਿਰ ਨਾ ਹੁਵਾਂ;
 'ਪਰ ਧੀ ਦੀ ਉਹ ਹੋਂਦ ਜੀਉਂਦੀ ਹੀ ਚਲੇ
 'ਜਾਗੀ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਨਦੀਆਂ ਵਾਂਙੁ ਹੋ ।

'ਹਾਂ, ਹੋਵੇ ਸੁਖਰੂਪ ਹੋਂਦ ਅਨੰਦ ਮੇਂ ।

ਕੁਲੁ ਵੰਨੇ ਵੇਰ ਤੱਥ ਕੇ :—

'ਹੈ ਦੁਖਿਆਰੀ ਕੁਲੁ ! ਪਤਾ ਬਤਾਇ ਤੂੰ, 340

'ਡਿੱਠੀ ਕਿਧਰੇ ਹੋਇ ਮੇਰੀ ਲਾਡਲੀ ?
 'ਧੋਤੇ ਹੋਵਸ ਪੈਰ ਤੋਂ ਵਿਚ ਆਇਕੇ,
 'ਦਿੱਤਾ ਹੋਵਸ ਡੋਬ ਅਪਣਾ ਹੱਥ ਹੀ
 ਤੇਰੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ — ਤੂੰ ਜੋ ਚਮਕਦਾ ।
 'ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਤੈਨੂੰ ਹੈ ਕਿਵੇਂ
 'ਹੋਈ ਚਮਕ ਨਸੀਬ ? ਇਹ ਨਾ ਹੋਰਥੇ ।
 'ਫਿਰ ਇਕ ਭਰਕੇ ਬੁੱਕ ਰਾਣੀ ਸੁੰਘਦੀ,
 ਬਚੜੀ ਵਾਲੀ ਗੰਧ ਆਇ ਨ, ਆਖਦੀ:—
 'ਏਧਰ ਆਈ ਨਾਹਿ ਜਿੰਦੜੀ ਮੇਰੜੀ ।
 ਸਖੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਸਾਰੀਆਂ, 340

'ਬਉਰੀ ਹੋ ਗਈ ਮਾਉਂ, ਹਿੱਲੀ ਹੋਸ਼ ਹੈ ।
 ਉੱਚੇ ਪਰਬਤ ਵੱਲ ਬਿਟ ਬਿਟ ਵੇਖਦੀ
 ਅੰਮਾਂ ਹੋਇ ਹਿਰਾਨ ਹੱਸੀ, ਰੋ ਪਈ,
 ਫਿਰ ਪਰਬਤ ਵਲ ਦੇਖ, ਕਹਿੰਦੀ, 'ਦੱਸ ਤੂੰ
 ਡਿੱਠੀ ਜੇ ਤੂੰ ਹੋਇ ਕਿਧਰੇ ਸੋਹਿਣੀ ?
 ਪਰ ਉਹ ਜੜ੍ਹ ਚਿਤ ਹੀਨ ਸਮਝੇ ਕੁੱਝ ਨਾ ।
 ਬਿਜਲੀ, ਹੋਰ ਤੁਫਾਨ, ਮੀਂਹ ਹਨੇਰੀਆਂ,
 ਸਾਰੇ ਬਿਰਹੋਂ ਵਿੱਚ ਵਿਛੜੇ ਸੱਜਣੋਂ
 ਲਭਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨਿੱਤ ਬਾਉਂ ਕੁਥਾਉਂ ਤੇ,
 ਹੱਥ ਨ ਪਯਾਰੇ ਆਣ, ਪਰ ਏ ਭਾਲਦੇ । 350

ਪਯਾਰੇ ਲੱਭਣ ਨਾਹਿ, ਹਾਰੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ।
 ਲੱਭਣ ਦੀ ਧੁਨਿ ਏਹ ਨਿਤ ਦੀ ਧਾਰਕੇ
 ਕਰਦੇ ਮਾਰੇ ਮਾਰ ਫਿਰਦੇ ਭਾਲਦੇ ।
 ਉੱਚ, ਨਿਵਾਣ, ਸਮੁੰਦ, ਬਹਿਰੀ, ਪੱਧਰੀ ।
 ਸਭ ਥਾਂ ਕਰਦੇ ਭਾਲ ਪੁੱਛਾ ਪੁੱਛਦੇ ।
 ਤਿੱਕੁਰ ਕਈ ਇਕ ਵਾਰ ਆ ਕੇ ਏਸ ਥਾਂ
 ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਬਤਾਂ ਪਾਸ ਮਾਨੋ ਪੁੱਛਦੇ:
 ਕਹਿੰਦੇ 'ਦੇਵੇ ਦੱਸ ਸਜਨਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ।'
 ਇਹ ਪਰਬਤ ਜੜ੍ਹ ਮੋਨ ਬੋਲੇ ਮੂਲ ਨਾ:
 ਓਹ ਗੁੱਸਾ ਦਿਲ ਖਾਇ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰਦੇ: 360

ਜਿਗਰਾ ਇਸਦਾ ਪਾੜ ਖੱਡਾਂ ਕੀਤੀਆਂ,
 ਚਮੜੀ ਸਦਾ ਉਧੇਤ ਭੋਜਣ ਸਾਗਰੇ
 ਸਬੜੀ ਦੇਣ ਉਡਾਇ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪੁੱਟਦੇ,
 ਬਰਫ ਨਾਲ ਹੈ ਠਾਰ ਇਸਨੂੰ ਗਾਇਆ,
 ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਦੇ ਠਾਰ ਇਸਨੂੰ ਦਾਲਿਆ,
 ਪਰ ਏ ਜੜ੍ਹ ਜੀ ਹੀਨ ਬੋਲਯਾ ਮੂਲ ਨਾ ।
 ਢੱਠਾ ਬਿਜਲੀ ਸੱਟ, ਬਰਫਾਂ ਖਾਰਿਆ,
 ਪਰ ਜੋ ਧਾਰੀ ਚੁੱਪ ਮੋਨੀਆਂ ਵਾਲੜੀ:

ਛੱਡੀ ਉਹ ਨਾ ਮੂਲ, ਦੁਖ ਸਹਾਰਦਾ ।
 ਐਸੇ ਕਠਨ ਕਠਰ ਚੁੱਪੁ ਭਗਤ ਤੋਂ 3੮੦
 ਭੋਲੀ ਰਾਣੀ ! ਹਾਇ ਪੁਛਦੀ ਤੂੰ ਪਤੇ,
 ਤੇਨੂੰ ਦੱਸੇ ਕੀ ਜੁ ਕਦੇ ਨ ਬੋਲਿਆ ;
 ਬਕ ਬਕ ਪਰਬਤ ਨਾਲ ਹਾਰੀ ਅੰਤ ਨੂੰ:
 ਕਹਿੰਦੀ, 'ਦੱਸੋ ਕੌਣ ਬਚਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ?
 ਪੱਛੋਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਫੁਬਦਾ ਵੇਖਦੀ
 ਅਪਣੇ ਆਸਾਂ ਵਾਂਗ ਸੂਰਜ ਦੇਵਤਾ :
 ਕਹਿੰਦੀ, 'ਸੂਰਜ ਰਾਜ ਅਰਸ਼ੀਂ ਤੂੰ ਫਿਰੋ',
 'ਸਾਰੇ ਜਗ ਨੂੰ ਦੇਖ ਤੂੰ ਹੋ ਜਾਣਦਾ,
 'ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਇੱਕ ਵੱਸੀ ਗੱਲ ਤੂੰ,
 'ਬਚਤੀ ਦੇਖੀ ਹੋਇ ਮੈਂਡੀ ਜੇ ਕਿਤੇ ? ੩੯੦
 'ਤੈਥੋਂ ਉਸਦਾ ਲੁੱਕ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸੱਕਦਾ,
 'ਦੇਖੀ ਹੈ ਤੂੰ ਪੱਕ, ਬਾਲਾ ਦੱਸ ਦੇ ।'
 ਸੂਰਜ ਉੱਤਰ ਕੀਹ ਇਸਨੂੰ ਦੇਵਦਾ,
 ਅੱਖਾਂ ਮਾਰੇ, ਮਾਰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਮਾਰਦਾ,
 ਜਿੱਕੁਰ ਅੱਖਾਂ ਮਾਰ ਮਚਲਾ ਬਾਲਕਾ
 ਜਿੱਘੀ ਕਰੇ ਮਖੌਲ ਅਪਣੀ ਮਾਉਂ ਨੂੰ,
 ਇੱਕੁਰ ਕਰਦਾ ਏਹ ਹੇਠਾਂ ਜਾਂਵਦਾ;
 ਰਾਣੀ ਸਮਝੇ ਨਾਹਿ ਏਸ ਮਖੌਲ ਨੂੰ,
 ਛੇਕੜ ਨੀਵਾਂ ਹੋਇ ਹਟਿਆ ਝਮਕਣੋਂ ।
 ਮਾਨੋਂ ਇਸ ਦੇ ਮੋਹੁ ਹਿਰਦੇ ਪੈ ਗਈ, ੪੦੦
 ਹੁਣ ਦੇਵੇਗਾ ਦੱਸ ਪਤਾ ਬਤਾਵਸੀ;
 ਪਰ ਹੋਈ ਹੈ ਸਾਫ ਕੁੱਝ ਨ ਦੱਸਣੀਂ
 ਕੋਰੇ ਕਾਗਤ ਵਾਂਗ ਟਿੱਕੀ ਏਸ ਦੀ;
 ਹੁੰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਦਿਮਾਗ ਕੇਰਾ ਬੁੱਧੀਓਂ
 ਚੁੱਕੇ ਦੋਲੇ ਸ਼ਾਹ ਸੰਦਾ, ਸੱਖਣਾ,—
 ਅਕਲ ਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਮਾਗ ਸਾਰੀ ਹੈ ਵੜੀ,
 ਜਿੱਥੇ ਤਰਕ ਵਿਤੋਕ ਪਾਵੇ ਪੈਰ ਨਾ,
 ਅਨ ਲਿਤਤਾਏ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਮਦਾਨ ਦੇ
 ਦੱਸ ਨ ਸਕਦੇ ਸਾਫ ਖੋਜਾਂ ਤੇ ਖੁਰੇ,
 ਤਿੱਕੁਰ ਕੋਰਾ ਸੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਗਿਆ, ੪੧੦
 ਲਹਿੰਦਾ ਪੱਛੋਂ ਜਾਇ, ਪਤਾ ਨ ਦੋਵਦਾ ।
 ਯਾ ਸਮਝੋ ਕੇ ਅੰਤ ਆਯਾ ਵੇਖਕੇ
 'ਅੰਤ ਮਤੇ' ਦਾ ਵਾਕ ਸ਼ੈਤ ਵਿਚਾਰਦਾ,
 ਦਿਲ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਸਾਫ ਸੂਰਜ ਰਾਜ ਨੇ
 ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਵਿਰੱਕ ਮੋਹ ਤਿਆਗਕੇ,
 ਰਾਗ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਸਾਫ ਫੁਰਨੇ ਜਿੱਤ ਕੇ
 ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਚੱਲ ਸੂਰਜ ਸੀ ਗਿਆ ।
 ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ
 ਦਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼, ਦੱਸਦਾ ਗੱਲ ਏ :
 ਹੁੰਦਾ ਸੀਗਾ ਸੂਰ ਕਦੀ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ । ੪੨੦
 ਟਿੱਕੀ ਕੋਈ ਦੱਸ ਵੇਲੇ ਅੰਤ ਦੇ
 ਦੱਸਿਆ ਪਤਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਸਨੇ ਨਾ ਕੁਈ
 ਮਾਤਾ ਕਰ ਵਿਰਲਾਪ ਹਾਰੀ ਪੁੱਛਦੀ ।

ਦੱਸ ਹੋ ਭੋਲੀ ਮਾਇ ! ਸੱਭੇ ਜਾ ਰਹੇ
 ਅਪਣੇ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਅਪਣੀ ਚਾਲ ਤੇ,
 ਕਿਹੜਾ ਕਰੇ ਸਹਾਇ ਤੇਰੀ, ਭੋਲੀਏ !
 ਸੂਰਜ ਫੁਬਦਾ ਵੇਖ ਰੋਈ ਫੇਰ ਓ,
 ਫਮ ਫਮ ਵਸਦਾ ਮੀਂਹ ਮਾਨੋਂ ਫੁੱਟ ਪੈ
 ਨੀਰ-ਫੁਹਾਰੇ ਦੋਇ ਬਿਰਹੋਂ ਬਾਗ਼ ਦੇ ।
 ਪਾਣੀ ਭਰੀਆਂ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖਦੀ ੪੩੦
 ਇਕ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਹੋਇ ਨਜ਼ਰੀ ਆਵਦੇ :
 ਦੋ ਪਰਬਤ ਦੋ ਕੁਲ੍ਹ ਦੋ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ
 ਇਕ ਤੋਂ ਦੋ ਦੋ ਹੋਇ ਦੂਹਰੇ ਭਾਸਦੇ:
 ਛੱਲੇ ਸਾਵੇ ਰੰਗ ਉਡਦੇ ਦਿੱਲਦੇ ।
 ਹਾ, ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਨੀਰ ! ਪਾਈ ਭੁਲੇਖੜਾ
 ਕੀ ਕੀਤਾ ਤੂੰ ਹਾਲ ਸਾਫ ਨਜ਼ੀਰ ਦਾ ?
 ਫਿਰ ਬਿਹਬਲ ਅਤਿ ਹੋਇ ਰਾਣੀ ਗਾਂਵਦੀ,
 ਚਾਹੇ ਮੇਰੀ ਵਾਜ ਉਡਕੇ ਪਹੁੰਚ ਪੈ
 ਕੰਨੀਂ ਬਚਤੀ ਜਾਇ, ਕਿਧਰੇ ਹੋਇ ਜੇ
 ਸੁਣਦੀ ਮੇਰੀ ਵਾਜ, ਪਰਬਤ ਜੰਗਲੀ । ੪੪੦
 ਵਿਖਮ ਪਦ—

ਦੱਸ ਟਿਕਾਣਾ ਧੀਏ ਜਾਇ ।
 ਹਾਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਭਾਲ ਕਰੇਂਦੀ,
 ਗਿਰ ਟੋਲੇ ਸਭ ਸ਼ਹਿਰ ਗਿਰਾਇ ।
 ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਡਾਲੀਆਂ ਪੱਤੇ
 ਪਤਾ ਨ ਕੋਈ ਦਏ ਬਤਾਇ ।
 ਬਨ ਨ ਪਿਆ ਬਨ ਕੋਲੋਂ ਉੱਤਰ,
 ਹੋਣ ਨ ਕੋਈ ਰਿਵੀ ਲਿਆਇ ।
 ਸੁੰਧਕ ਸੰਧਕ ਦੀ ਨਾ ਮਿਲਦੀ,
 ਮਲਦੀ ਤਲੀਆਂ ਹੈ ਬਨਰਾਇ
 ਸਾਂ ਸਾਂ ਕਰਦੀ ਸੋਈ ਨ ਦੇਂਦੀ,
 ਸੋਇ ਰਹੀ, ਕਿਨ੍ਹ ਲਈ ਉਡਾਇ ?
 ਪੁਤਲੀ ਕਿਸੇ ਨ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠੀ,
 ਕਿਸੇ ਗਵਾਈ ਨਜ਼ਰ ਲਗਾਇ,
 ਬਟੂਏ ਨਜ਼ਰ ਵਿਖੇ ਸਾਂ ਰਖਦੀ,
 ਕਿਵ ਗਾਇਬ? ਹਾ, ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਇ ।
 ਜਾਵੇ ਕੋਇ ਨ ਆਵੇ ਓਥੋਂ
 ਆਵਾ ਗਵਨ ਭਈ ਸਭ ਬਾਇ ।
 ਬਹੁ ਬਿਨ ਭਾਲ ਭੁਲੇਵੇ ਘੱਤੇ,
 ਨਜ਼ਰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਬਿਨ ਅਕੁਲਾਇ ।
 ਚਿੰਤਾ ਹਾਰ ਗਲੇ ਦਾ ਹੋਈ,
 ਮਨ ਦੀ ਮਣੀ ਮੁੜਕਦੀ ਜਾਇ ।
 ਟਿਕਾਂ ਨ ਬਾਝ ਟਿਕਾਣਾ ਲੱਭੇ,
 ਰੱਖੀਂ ਟੇਕ ਆਪ ਹੁਣ ਆਇ ।
 ਆ ਕਿਧਰੋਂ ਕਹੁ, 'ਅੰਮੀ ਆਈਆਂ'
 ਗੋਦੀ ਬੈਠ ਗਲੱਕੜੀ ਪਾਇ ।

ਪਰ ਪਹੁੰਚੇ ਨਾ ਵਾਜ ਪਰਬਤ ਉੱਪਰੇ ?

ਹੱਕੇ ਖਾਕੇ ਵਾਜ ਪਰਬਤ ਨਾਲ ਹੈ
 ਦੁਹਰੀ ਹੋ ਪਰਤਾਇ ਬਰ ਬਰ ਗੁੰਜਦੀ
 ਮੁੜਕੇ ਆਈ ਫੇਰ ਕੰਨੀ ਆਪਣੇ
 ਧੀ ਤਕ ਸਕੇ ਨ ਪੌਂਚ ਧੱਕੇ ਖਾਂਵਦੀ;
 ਮੁੜ ਮੁੜ ਦੁਹਰੀ ਹੋਇ ਆਇ ਪਰੱਤ ਕੇ ।
 ਸੂਰਜ ਭੁੱਬੇ ਬਾਦ ਵਿਰ 'ਪਹੁ' ਆ ਗਈ:
 ਤਖਤ ਚਿੱਟੜੇ ਬੈਠ ਪੜਾੜੀ ਭਾਹ ਦੇ,
 ਬੱਗਾ ਪਹਿਨ ਲਿਬਾਸ, ਚਿੱਟਾ ਤਾਜ ਪਾ
 ਟੰਗੇ ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲ ਉਸ ਵਿਚ ਸੋਹਦੇ, ੪੫੦
 ਚਿੱਟੇ ਲਗੇ ਕਹਾਰ ਤਖਤ ਉਠਾਵਣੇ,
 ਬੈਠੀ ਉੱਪਰ ਆਪ 'ਪਹੁ' ਹੈ ਸੋਹਣੀ
 ਗਈ ਮਲਕੜੇ ਆਇ, ਮਿੱਠਤ ਵਾਲੜੀ ।
 ਪਹੁ ਆਈ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਾਣੀ ਰੋ ਪਈ
 ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਲੰਮੇ ਸ਼ਾਸ ਲੇ:
 ਕਹਿੰਦੀ, 'ਉਸ਼ਾ ਪ੍ਰਕਾਸ ! ਸੰਧੀ ਕਾਲ ਤੂੰ
 'ਰਾਤ ਦਿਨੋਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿਹੜੀ ਵਿੱਥ ਹੈ,
 'ਦੋ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਆਇ ਭਰਦੀ ਬਾਉਂ ਓ,
 'ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਮਿਲਾਪ ਤੂੰ ਨਿਤ ਮੇਲਦੀ;
 'ਦਿਨ ਨੂੰ ਮੇਲੇ ਰਾਤ, ਰਾਤ ਦਿਨੋਂ ਤਈਂ । ੪੬੦
 'ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਵਿਚਾਲ ਕੇਡੀ ਵਿੱਥ ਹੈ
 'ਪਰ ਤੂੰ ਸਮਝੇ ਤੁੱਛ ਓਸ ਸੁ ਵਿੱਥ ਨੂੰ,
 'ਆਪ ਹੋਇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੁਹਾਂ ਮਿਲਾਵਦੀ ।
 'ਹੋ ਉਪਕਾਰ ਸਰੂਪ ਸੀਤਲ ਸੁੱਢੀਏ
 'ਮੈਨੂੰ ਦੇਹਿ ਮਿਲਾਇ ਬਚਤੀ ਮੇਰੜੀ ।
 'ਭਾਵੇਂ ਕਿਧਰੇ ਹੋਇ ਕਿੱਡੀ ਵਿੱਥ ਤੇ,
 ਤੈਨੂੰ ਔਖ ਨ ਮੁਲ ਮੇਲ ਕਰਾਵਣਾ:
 ਕਰਮ ਤਹੇ ਦਾ ਮੇਲ, ਮੇਲਣ ਹਾਰੀਏ !
 ਪਹੁ ਸੁਣਕੇ ਇਹ ਬੈਠ ਮਾਨੋਂ ਬੋਲਦੀ,
 —ਲਗੀ ਨ ਕੋਈ ਜੀਭ, ਇਸਦੀ ਚੁੱਪ ਹੀ ੪੭੦
 ਦੇਵੇ ਇਹ ਵਖਯਾਨ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤੜੀ,
 ਜੌਂ ਕੁਦਰਤ ਹੈ ਗੰਗਾ ਪਰ ਹੈ ਬੋਲਦੀ—
 ਕਹਿੰਦੀ: 'ਜਾਮਨ ਨੀਕ ਮੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੀ,
 'ਵਿਥ ਮੇਲਾਂ ਮੈਂ ਨੀਕ ਮੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੀ,
 'ਪਰ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਬਾਉਂ ਆਪ ਵਿਚਾਲ ਹੋ ।
 'ਪਾੜਾ ਸੜਦੀ ਮੇਲ ਸਕਾਂ ਲਿਆਇ ਨਾ,
 'ਇਕ ਬਾਂ ਸਕਾਂ ਲਿਆਇ ਵਿੱਚ ਵਿਛੁੰਨਿਆਂ,
 'ਏ ਸੰਜੋਗਾਂ ਵੱਸ ਵਿਛੜੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ।
 'ਪਾਵਣ ਵਿੱਥ ਵਿੱਥੋਗ, ਉਹੋ ਮਿਲਾਵਦੇ,
 'ਭਾਰੂ ਉੱਪੁ ਵਿਜੋਗ ਉਹੋ ਵਿਛੋੜਦੇ ।
 'ਪਰ ਵਿਛੜਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੁਲੋਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ੪੮੦
 'ਪੈਣ ਨ ਦੋਦੀ ਵਿੱਥ ਜਾਮਨ ਹੋਇਕੇ
 ਏ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਿਰਾਸ ਮੇਲੀ ਰੱਖਦੀ ।
 ਭਾਢਾ ਠੰਢਾ ਸਾਹ ਹੋਈ ਹੋਰ ਸੀ,
 ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਝਟ ਬਾਰੂ ਮਾਤਾ ਖਿੱਚਿਆ,
 ਰੁਕੇ ਨ ਅੰਦਰੇ;

ਅੰਦਰੋਂ ਬਲੇ ਤੰਦੂਰ ਬਿਰਹੋਂ ਅੱਗ ਦਾ,
 ਸਕੇ ਨ ਸੇਕ ਸਹਾਰ ਤੜਫੇ, ਨਿੱਕਲੇ:
 ਖਿਚ ਖਿਚ ਮਾਤਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਕੇ ਖਿੱਚਦੀ
 ਠੰਢੀ ਜਾਕੇ ਪੈਣ ਅੰਦਰ ਠਾਰਦੇ,
 ਪਰ ਉਸ ਲੱਗੇ ਸੇਕ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਿਆਂ, ੪੯੦
 ਸੜਨੋਂ ਡਰਦੀ ਓਹ ਕਾਹਲੀ ਨਿੱਕਲੇ:
 ਇੱਕੁਰ ਕਾਹਲੇ ਸ਼ਾਸ ਮਾਂ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ।
 ਹੁਣ ਗੁੱਸਾ ਘਟ ਹੋਇ —ਮਨ ਨੂੰ ਚਿੰਤ ਦੇ
 ਹੱਥੀਂ ਸੋਂਪ ਸੁ ਆਪ —ਕਿਧਰੇ ਉੱਡਿਆ,
 ਨਾਲੇ ਉਡਿਆ ਜ਼ੋਰ ਮਾਤਾ ਅੰਦਰੋਂ ।
 ਬਹੁਤ ਨਿਸੱਤੀ ਹੋਇ ਨਿਰਬਲ ਅੱਤਿ ਹੋ
 ਉਠੀ ਛੱਡ ਉਥਾਉਂ, ਤੁਪ ਤੁਕੋਰਦੀ
 ਤਪਦੇ ਤਪਦੇ ਹੰਝੁ ਤੱਤਾ ਮੀਂਹ ਜੌਂ
 ਸੜਦਾ ਡਿੱਗੇ ਆਪ, ਧਰਤੀ ਸਾੜਦਾ ।
 ਕਰਦਾ ਮਾਂ ਵਿਰਲਾਪ ਪੱਥਰ ਪਾਟਦੇ, ੫੦੦
 ਜੀਵ ਜੰਤੁ ਹਨ ਬਾਰੂ ਰੁੱਡੋਂ ਆਇਕੇ
 ਚਿੰਤਾ ਕੁੱਠੀ ਮਾਤ ਵਲ ਸਭ ਵੇਖਦੇ,
 ਫਿਰ ਗਿੱਚੀ ਨੂੰ ਸਿੱਟ ਪੂਛ ਹਿਲਾਇਕੇ
 ਪਿਛਲੇ ਪੈਰਾਂ ਭਾਰ ਐਕੁਰ ਬੈਠਦੇ
 ਮਾਨੋਂ ਦਰਦ ਵੰਡਾਣ ਵਿਛੜੀ ਮਾਉਂ ਦਾ
 ਲਿੱਲਾਂ ਲੈਂਦੀ ਕੂਕ ਢਾਹਾਂ ਮਾਰਦੀ
 ਕੁਰਲਾਵੇ ਵਿਰਲਾਪ ਮਾਤਾ ਹੈ ਕਰੇ,
 ਕੁੱਝ ਜਿਵੇਂ ਕੁਰਲਾਇ ਵਿਛੜੀ ਬੱਚਿਓਂ,
 ਨਾਲੇ ਰੋਂਦੀਆਂ ਜਾਣ ਸੱਭੇ ਗੋਲੀਆਂ
 ਹੋਣਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਸੱਟ, ਹੰਝੁ ਵਰਸਦੇ । ੫੧੦
 ਉੱਪਰ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਖਲਬਲ ਪੈ ਰਹੀ ।
 ਸਭ ਫੋਜੀ, ਸਭ ਦਾਸ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ,
 ਸਭ ਵਾਸੀ ਜੋ ਸ਼ੇਰੂ, ਹੱਟੀ ਵਾਲੜੇ,
 ਕਿਰਤੀ ਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਰ ਕੰਮ ਵਾਲੜੇ,
 ਪੰਧੇ ਸਾਰੇ ਛੱਡ, ਘਰਾਂ ਤਿਆਗ ਕੇ
 ਲਭਦੇ ਫਿਰਦੇ ਜਾਇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ।
 ਬਨ, ਬੁਹੀਆਂ ਤੇ ਬੇਟ, ਬੇਲੇ, ਬਾਉਲੀ
 ਪੱਧਰ, ਪੰਥ, ਪਹਾੜ, ਪਰੇ ਪਰੇਡੜੇ,
 ਖੱਡਾਂ, ਘਾਟੀ, ਢਾਲ, ਦਰੇ ਤਿ ਵਾਦੀਆਂ,
 ਗੁਫਾ ਕੰਦਰਾ, ਖੱਖ, ਲੁਕੀਆਂ ਬਾਂਵਦੀ ੫੨੦
 ਕਖ ਕਖ, ਪਤ ਪਤ ਢੂੰਡ ਸਾਰੇ ਹੋ ਗਈ ।
 ਰਾਣੀ ਲੱਭੀ ਨਾਂਹ ਬਹੁ ਨਾ ਲੱਗਿਆ,
 ਦਿਨ ਰੋਂ ਲਗੀ ਭਾਲ ਹੁਣ ਤਕ ਹੋ ਰਹੀ:
 ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਕੁੱਝ ਸੁੰਧਕ ਨਾ ਪਈ,
 ਕਿਸੇ ਨ ਕੋਈ ਖੱਜ ਮੁਸ਼ਕ ਨ ਪਾਇਕੇ
 ਦਸਿਆ ਆਕੇ ਹਾਲ, ਜੀ ਨ ਧਰਾਇਆ ।
 ਰਾਣੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵੇਣੂ ਢੂੰਘੇ ਪੈ ਗਈ,
 ਪਰਜਾ ਤੇ ਸਭ ਦਾਸ ਕਰਦੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ:
 ਰਲ ਗਯਾ ਬੇਈਮਾਨ ਹੋਕੇ ਮੰਤਰੀ

ਨਾਲ ਰਾਇ ਕਹਲੂਰ, ਵੱਢੀ ਖਾਇਕੋ, ੫੩੦
ਰਾਣੀ ਦਈ ਉਠਾਇ ਸੁੱਤੀ ਰਾਤ ਨੂੰ,
ਬਖਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬੀ ਓਨ੍ਹੇ ਟਪਲਾ ਮਾਰਿਆ।
ਇੱਕੁਰ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰ ਸੰਝਾਂ ਦੇ ਮਾਂ
ਕੱਠੇ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ
ਬਾਹਰ ਵਿੱਚ ਮਦਾਨ, ਆਖਣ; 'ਧਿੱਤ੍ਰ ਹੈ
'ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਜੋਗ, ਰਾਣੀ ਜੇ ਗਈ
'ਫਤੀ ਕਲਰੇ ਦੇਸ ਬੰਦੀ ਪੈ ਗਈ;
'ਕੱਟ ਮਰਾਗੇ' ਆਪ ਜੀਵਾਗੇ ਨਹੀਂ,
'ਏ ਲਗਵਾਇ ਕਲੰਕ ਅਪਣੇ ਰਾਜ ਨੂੰ।
'ਐਸੀ ਧਰਮ-ਵਤਾਰ ਪਰਜਾ ਪਯਾਰਤੀ ੫੪੦

'ਦੇਵੀ ਜਿਦਾ ਸਰੂਪ, ਪਰ-ਉਪਕਾਰਣੀ,—
'ਉਹ ਜਾਵੇ ਵਿਚ ਕੰਦ ਸਾਡੇ ਹੁੰਦਿਆਂ !
'ਜਾਂ ਲਯਾਵਾਂਗੇ ਕੱਢ ਉਸਨੂੰ ਕੰਦ ਤੋਂ,
'ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਮਚਾਇ ਜਾਂ।'
ਇਹ ਸੀ ਅਚਰਜ ਬਾਤ ਚੱਠੇ ਲੋਕ ਬੀ,
ਬੀਰਾਂ ਵਾਡੂ ਬੋਲ ਬੋਲਣ ਜੋਸ਼ ਦੇ।
'ਦੇਸ਼-ਭਗਤ' ਦੀ ਗੰਧਿ ਕਿਧਰੇ ਸੀ ਨਹੀਂ,
ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਭੱਠ ਪੋਣ ਦਿੱਤੀ ਖੂਬ ਸੀ;
ਸੁਾਰਥ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਹਿੰਦੀ ਰੱਖਦੇ,
'ਦੇਸ਼-ਪਯਾਰ' ਕੇ 'ਕੌਮ ਪਯਾਰ ਨਮੂਲਸੀ, ੫੫੦

ਤਾਹਜੋਂ ਤਾਂ ਸੀ ਦੇਸ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਿਆ।
ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੱਖੀ ਪਾਇਕੇ,
ਕਰ ਕਰਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਪਰਜਾ ਆਪਣੀ,
ਕਰ ਕਰ ਚੰਗੇ ਕੌਮ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਦੇ
ਦਿੱਤਾ ਸੀਗ ਜਗਾਇ ਦੀਵਾ ਪਯਾਰ ਦਾ;
ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਦਾ ਪਯਾਰ ਪੂਜਾ ਸਿਖਾਇਆ।
ਵਿਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜ ਸਮਝਾਂ ਵਾਲੜੇ
ਇਸ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਕਾਰ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਦੀ
ਕਰ ਕਰ, ਪਰਜਾ ਸੱਭ ਅਪਣੇ ਉੱਪਰੇ
ਲਈ ਬਣਾ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰਨੀ। ੫੬੦

ਭਾਵੇਂ ਸੀ ਇਹ ਰਾਜ ਛੋਟਾ ਬੋਤ੍ਰ ਹੀ
ਅਰ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਪਰਬਤ ਲਾਂਭ ਤੇ,
ਪਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਉ ਵੱਡੇ ਰਾਜ ਜੋ
ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰਬੰਧ ਅਪਣੇ ਰਾਜ ਦਾ।
ਪਰਜਾ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਉ ਨਿਰਾ ਨ ਜਾਣਦੀ,
'ਪਿਤਾਪਿਤਾ'ਕਹਿ'ਤਾਤ' ਸੱਭ ਪਿਆਰਦੇ।
ਜੇ ਕੁਝ ਕਾਲ ਪ੍ਰਯੋਤ ਰਹਿੰਦਾ ਜੀਵਦਾ
ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰ ਬਣਾਇਕੇ,
ਧਰਮੀ ਕਰਕੇ, ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਪੰਥ ਦੀ
ਵਿੱਚ ਲਗਾਣੀ ਸੀਗ, ਬਣ ਫੋਲਾਉਣਾ। ੫੭੦

ਪਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਸਾਥ ਇਸ ਨੂੰ ਔਧ ਨੇ :
ਆਪ ਗਿਆ ਸਚਖੰਡ, ਪਰ ਨਿਜ ਧਾਮ ਨੂੰ
ਪਰਜਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਉੱਕਰ ਸੀ ਗਿਆ।
ਬੱਧੀ ਦੇਸ ਪਰੇਮ ਸਾਰੀ ਦੇ ਪੂਜਾ

ਲੜਨ ਮਰਨ ਨੂੰ ਤਯਾਰ ਹੁਣ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ,
ਦੰਦ ਕਰੀਜਨ ਵੇਰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਉੱਪਰੇ।
ਕੁਰਲਾਵੇ ਜਜੋਂ ਕੁੰਜ ਉੱਪਰ ਮਾਉਂ-ਸੀ
ਫਿਰਦੀ ਬਨ ਬਨ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਬਾਵਰੀ।
ਫਿਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਅੰਤ ਆਈ ਓਸ ਥਾਂ
ਜਿਥੇ ਨਾਲਾ ਹੋਰ ਉੱਤੋਂ ਡਿੱਗਦਾ ੫੮੦

ਕੁੰਡ ਜਿਹੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਂਦਾ ਆਇਕੇ,
ਤਿਲੁਕ ਡਿਗੇਂਦਾ ਹੇਠ ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆਂ।
ਇੱਥੇ ਬੈਠੀ ਆਣ, ਬਹਿ ਵਿਰਲਾਪਦੀ।
ਗੋਲੀਆਂ ਫੜਕੇ ਫੇਰ ਛੋਟੇ ਮਾਰਕੇ
ਇਸ ਦਾ ਧੌਵਣ ਮੂੰਹ ਠੰਢਕ ਪੈ ਜਦੇ;
ਪਰ ਅੰਦਰਲੀ ਅੱਗ ਕਹਿੰਦੀ ਨੀਰ ਨੂੰ :
'ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਮਤ ਤੂੰ ਠਾਰਦਾ
'ਮੈਨੂੰ, ਤਪੋਂ ਨ ਆਪ, ਤਪ ਉਤ ਜਾਇ ਨਾਂ।'
ਨੀਲੀ ਪਹਿਨ ਪੁਸ਼ਾਕ ਕੁਦਰਤ ਨਿੱਖਰੀ
ਜੜੀ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚੁੰਨੀ ਓਢ ਕੇ। ੫੯੦

ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਦੇ ਬਾਦ ਤਾਰੇ ਸੱਭ ਹੀ
ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ, ਗੁਆਚ ਜਿਹੜੇ ਸੇ ਗਏ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਟੋਲਦੀ ਰਾਤ ਮਗਰੇ ਸੀ ਗਈ—
ਲੱਭ ਪਏ ਹਣ, ਦੇਖ ਖਿਤ ਪਯੀ ਰਾਤ ਹੈ,
ਮੰਦ ਭਾਜ, ਪਰ ਮਾਉਂ ਦਿੱਸੇ ਰੋਵਦੀ।
ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਗਏ ਬੀਤ ਲੱਭੀ ਨਾ ਅਜੇ
ਤਾਰਾਂ ਅੱਖੀਂ ਦੇਸ, ਦਿਲ ਦਾ ਚਾਨਣਾ:
ਵਿਛੜੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹਨ ਹੁਣ ਆ ਮਿਲੇ:
ਵੱਡੇ ਮਿਲ ਗਈ ਗਾਂ, ਪੰਛੀ ਮਾਪਿਆ ੬੦੦

ਭਰਤਾ ਮਿਲਿਆ ਨਾਰ, ਮਾਤਾ ਪੁੱਤ ਨੂੰ,
ਭੈਣਾਂ ਮਿਲ ਗਏ ਵੀਰ, ਪਯਾਰੇ ਪਯਾਰਿਆਂ,
ਇੱਕ ਮਿਲੀ ਨਹਿ ਧੀਅ ਵਿਛੜੀ ਮਾਉਂ ਨੂੰ।

੧੯. ਮਾਤਾ ਵਿਰਲਾਪ-ਮਿਲਾਪ

ਚਾਦੀ ਟੁਕੜਾ ਸਾਫ ਚਿੱਟਾ ਚਾਂਦੀਓਂ
ਸੀਤਲ ਮਿੱਠੇ ਤੇਜ ਵਾਲਾ ਨੂਰ ਹੈ,
ਮਾਨੋਂ ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਰੇ ਤਾਲ ਤੋਂ
ਨਿਖਰ, ਡਲੁਕ, ਝਲਕਾਰ ਸੋਢੇ ਮਾਰਦਾ
ਚੜ੍ਹਿਆ ਪੂਰਾ ਚੰਦ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ।
ਇਸਦਾ ਪਯਾਰਾ ਰੂਪ, ਠੰਢਾ ਤੇਜ ਹੈ,
ਮਿੱਠਾ ਵਾਂਙ ਉਧਾਰ ਜੇੜਾ ਨਾ ਪਵੇ
ਦੇਣਾ ਮੁੜਕੇ ਫੇਰ, ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਸਦਾ।
ਠੰਡਾ ਹੈ ਇਹ ਚੰਦ ਖਾਲੀ ਨਿੱਘ ਤੋਂ,
ਜਲ ਤੇ ਪੋਣ ਹਵਾੜ ਆਖਣ, ਨ ਉਥੇ ੧੦
ਹਨ ਜੋਗੀ ਦੇ ਵਾਂਙ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਹੈ।
ਚਾਨਣ ਅਪਣਾ ਨਾਹਿ ਜੋ ਏ ਦੇਵਦਾ,
ਸੂਰਜ ਦਾ ਲਿਸਕਾਰ ਪਰਤੇ ਪੈ ਇਤੋਂ।

ਤਾਹੀਏਂ ਸੀਤਲ ਸਾਫ ਇਸਦਾ ਤੇਜ ਹੈ;
ਦਿੱਤੀ ਏਸ ਵਿਛਾਇ ਚਾਦਰ ਚਾਂਦਨੀ,
—ਭੇਜੇ ਮੋਲੇਧਾਰ ਉੱਤੋਂ ਨੂਰ ਦੇ,
ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਭਰ ਗਯਾ ਚਾਨਣਾ—
ਚਿੱਟੀ ਹੇਠ ਵਿਛਾਇ ਨੀਲੀ ਉੱਪ ਲੈ
ਲੱਗਾ ਖੇਡਣ ਵਿੱਚ ਪੁਤ ਦੇ ਰਾਤ ਦਾ ।
ਲੀਲਾ ਵਿੱਚ ਲੰਗੂਰ ਕਪੜੇ ਪੈਨੂ ਕੇ ੨੦

ਜ਼ਰੀ ਜੜਤ ਦੇ ਨਾਲ ਜਦ ਹਨ ਨੱਚਦੇ,
ਤਿੱਲੇ ਵਿਚੋਂ ਖੁੱਸ ਤਾਰਾਂ ਵੈਂਦੀਆਂ
ਤਿਉਂ ਚੰਦੋਂ ਚਮਕਾਰ ਦੇ ਦੇ ਵੈਂਦੀਆਂ
ਰਿਸ਼ਦਾਂ, ਠੰਡੀਆਂ ਠਾਰ ਮਾਤਾ ਅੱਖੀਆਂ ।
ਪਾਵਨ ਮਿੱਠੀ ਠੰਢ ਮਲੁਮ ਸੁਠੰਢੜੀ,
ਕਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ ਠੰਢ ਮਾਤਾ ਠੰਝ ਕੇ
ਦੇਖੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਕਿੱਥੋਂ ਆਂਵਦਾ
ਏ ਦਿਲ-ਠਾਰ ਸੁਹਾਉ, —ਦਾਰੂ ਠਾਰਵਾਂ ।
ਨੈਣ ਉਚਾਏ ਵੇਰ ਤੱਕੇ ਚੰਦ ਨੂੰ ।
ਮਾਂ ਅਪਣੀ ਦੀ ਗੋਦ ਜਿੱਕੂਰ ਲਾਡਲੇ ੩੦

ਬਹੁਤੇ ਹੋਵਣ ਬਾਲ ਇਕ ਦਮ ਆਂਵਦੇ
ਵੜ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਧਾਇ ਰੋਲਾ ਪਾਂਵਦੇ,
ਇੱਕੁਰ ਕਿਰਨਾਂ ਵੇਰ ਰਲਕੇ ਆਈਆਂ,
ਖਿਲਬਿਲਿ ਦਿਤੀ ਪਾਇ ਨੈਣਾਂ ਵਿੱਚ ਆ;
ਘਬਰਾਈਆਂ, ਮਗਨਾਰ, ਕੁੱਝਕ ਭਾਰੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ ਗਈਆਂ ਹੋਇ ਅੱਬੂ ਨੁਤੀਆਂ ।

ਪੁਤਲੀ ਦੇ ਫਿਰ ਰਾਹ ਕਿਰਨਾਂ ਹੇਠ ਨੂੰ
ਲਹਿ ਲਹਿ ਹੇਠਾਂ ਹੋਇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪੋਂਚੀਆਂ,
ਸੜੇ ਜਸ਼ਮ ਜਿਉਂ ਤੇਲ ਜਾਕੇ ਲੱਗੀਆਂ;
ਠੰਢ ਪਈ ਕੁਝ ਹੋਸ਼ ਅੰਦਰ ਸੰਭਲੀ । ੪੦

ਆਖੇ, 'ਦਾਰੂ ਕੀਹ ਬਾਕੀ ਹੈ ਰਿਹਾ ?
'ਹੋ ਚੰਦਾ ! ਤੂੰ ਦੂਰ ਤੜਕੇ ਹੋਇਓ !
'ਹੁਣ ਮੁੜ ਆਇਓ ਵੇਰ ਇੱਕ ਇਕੱਲੜਾ ।
'ਬਚਤੀ ਤੇ ਤੂੰ, ਰਾਤ ਦੇ ਸੇ ਵੱਸਦੇ
'ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਦੋਹੀਂ ਅੱਖੀਆਂ ।
'ਵਿਛੜੇ ਸਾਓ ਦੇਇ ਭਯਾਨਾ ਮੁੱਝ ਤੋਂ,
'ਤੇ ਮੁੜ ਆਇਓ ਆਪ ਇੱਕ ਇਕੱਲੜਾ;
'ਕਿੱਥੇ ਛੱਡੀ ਭੈਣ ? ਦੱਸੀ ਚਿੱਟਿਆ !
'ਕੀਕਰ ਸਕਿਓ ਆਇ ਮੇਰੇ ਸਾਮੁਣੇ
'ਛੱਡ ਭੈਣ ਪਰਦੇਸ ਕਿਧਰੇ ਵਿੱਥ ਤੇ ? ੫੦

'ਹੁਣ ਖੇਡੋਂ ਤੂੰ ਚਾਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ,
'ਦੋਹੀਂ ਅੱਖੀਂ ਆਪ ਇੱਥੇ ਤੂੰ ਵੜ !
'ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੋਇ ਕੀਕਰ ਇੱਕ ਨੂੰ
'ਦੇਖ ਕਰਨ ਸੰਤੋਖ ? ਦੁਜੀ ਲੜਾਇ ਦੇ ।
'ਜਾਂ ਇਕ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਚੰਦਾ ! ਕੱਢ ਲੈ ।
'ਭੈ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇਨੂੰ ਇੱਕ ਨੂੰ,
'ਦੇਖ ਨ ਆਵੇ ਚੈਨ ਸੁੱਖ ਨ ਹੋਵਦਾ;

'ਬੇ ਅਣਖਾ ਤੂੰ ਵੀਰ ਅਪਣੀ ਭੈਣ ਦਾ ।'
ਗੁੱਸਾ ਕਰੇ ਨ ਚੰਦ ਭੋਲੇ ਬਾਲ ਜੜੋਂ;
ਕਿਰਨਾਂ ਚਿਹਰੇ ਭੇਜ ਪਯਾਰ ਕਰਾਂਵਦਾ । ੬੦
ਰਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਵੇਰ 'ਖਿੜੀਐਂ ਸੋਣਿਆਂ !
'ਖਿੜੇ ਮੁੱਖੜੇ ਵਾਂਙ ਰਿਦਾ ਖਿੜਾਇ ਦੇ;
'ਬਚੜੀ ਮੇਰੀ ਮੇਲ, ਕਿਤੋਂ ਲਿਆਇ ਦੇ ।
'ਪਏ ਚਾਂਦਨੀ ਠੀਕ ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁੱਧ ਦੀ;
'ਸੀਤਲ ਤੇਜ ਸੁਹਾਉ ਦੇਂਦੀ ਠੀਕ ਹੈ;
'ਪਰ ਹੁਣ ਰਹਿੰਦੀ ਬਾਰੂ ਚਿਹਰੇ ਉੱਪਰੇ ।
'ਉਹ ਜੋ ਦੁਜਾ ਚੰਦ ਅਪਣੀ ਚਾਂਦਨੀ
'ਠੰਢਕ ਨਾਲ ਸੁਹਾਉ ਅੰਦਰ ਭੇਜਦਾ,
'ਹਿਰਦੇ ਉਸ ਦੀ ਠੰਢ ਜਦ ਹੈ ਹੋਂਵਦੀ,
'ਤਦ ਤੂੰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਠਾਰ- ਤੂੰ ਭੀ ਠਾਰਦਾ, ੭੦

'ਹੁਣ ਉਸ ਠਾਰਨ ਜੋਗ ਚੰਦਾ ਤੂੰ ਨਹੀਂ,
ਹੇਠਾਂ ਦੇਖੇ ਵੇਰ ਖੰਨੇ ਹੋ ਜ਼ਿਮੀਂ ।
ਮੁੜ ਮੁੜ ਖਿੱਚੇ ਚੰਦ ਰਾਣੀ ਨੀਝ ਨੂੰ,
ਚੰਦ ਦਏ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਚਿੱਟੀ ਝਾਲ ਦੇ;
ਲਹਿ ਲਹਿ ਕਰਦਾ ਨੂਰ ਹੇਠਾਂ ਭੇਜ ਕੇ
ਖਿੱਚੇ ਉਪਰ ਨੀਝ ਮਾਤਾ ਵਾਲੜੀ ।
ਮਾਤਾ ਸਕੇ ਨ ਦੇਖ ਦਾਰਸ ਇਕੱਲੜਾ,
ਜਦ ਦੇਖੇ ਤਦ 'ਹਾਇ' ਮੁੱਹੋਂ ਆਖਕੇ
ਰਹਿੰਦੀ. 'ਦੇਖੋ ਲੋਕ ਤੇਨੂੰ ਸੋਣਿਆਂ !
'ਮੇਰਾ ਸੋਣਾ ਚੰਦ ਕਿਧਰੇ ਲੱਪ ਹੈ; ੮੦

'ਉਸ ਦੀ ਲੱਗੀ ਉਡੀਕ ਕਿਧਰੋਂ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇ ।'
ਵੇਰ ਭਟਕਦੀ ਨੀਝ ਮਾਤਾ ਦੀ ਉਠੀ
ਹੇਠਾਂ, ਉੱਪਰ, ਹੇਠ, ਉੱਪਰ ਹੋਂਵਦੀ
ਚੰਦੋਂ ਬੀ ਟੁਕ ਹੋਰ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਗਈ,
ਕਹਿੰਦੀ ਜਿਸ ਪਰਕਾਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਏਸ ਨੂੰ
'ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੱਬ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹੈ ।
'ਮੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਯਾ ਇੱਕ ਜੋ,
'ਕਿਉਂ ਨਾ ਦੇਖਾਂ ਉਹ ਕਾਰਨ ਜੋ ਅਹੋ
'ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਇਕ, ਆਪ ਸਦਾ ਸੁਤੰਤਰਾ:
'ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਉੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚ ਹੈ ।' ੯੦

ਉੱਚੀ ਟੋਲੇ ਬਾਉਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ
ਭਲਾ ਪਵੇ ਜੇ ਦਿੱਸ ਸੱਚਾ ਚੰਦ ਓ ।
ਇੱਕੁਰ ਮੱਧ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੁਲਾੜ ਦੇ
ਸੁੰਨ ਸੱਖਣੀ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਦੇਖਦੀ,
ਢੁੰਡੇ ਚੰਦ ਦਾ ਚੰਦ ਨੀਝ ਲਗਾਇਕੇ ।
ਨਜ਼ਰ ਗਈ ਇਉਂ ਬੱਝ ਉਸਦੀ ਉੱਪਰੇ
ਮਨ ਬੀ ਮਗਰੇ ਲੱਗ ਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ,
ਮੱਧਮ ਪੈ ਗਏ ਸੁਾਸ ਮਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ
ਜਿਵੇਂ ਬੈਠਵਾਂ ਤਾਲ, ਧੀਮੀ ਲੈ ਜਿਵੇਂ ।
ਮੱਧਮ ਅੰਤ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ ਦੂਰ ਤੋਂ, ੧੦੦
ਕੰਨਾਂ ਇਸਦੀ ਟੇਕ ਲੀਤੀ ਅੰਦਰੋਂ,

ਦਿਲ ਦੇ ਮਗਰੇ ਲੱਗ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜਾ ਮਿਲੇ ।
 ਪਤਲੀ ਸੌਨੇ ਤਾਰ ਵਾਛੂ ਵਾਜ਼ ਏ,
 ਲਚਕ ਲਹਿਰ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਦੇਂਦੀ ਆ ਰਹੀ;
 ਦਿਲ ਨੂੰ ਬੀ ਕੁਛ ਟੋਕ ਇਸ ਦੀ ਆ ਗਈ ।
 ਸਮਝ ਨ ਆਵੇ ਸਾਫ਼ ਕੀ ਸੀ ਵਾਜ਼ ਏ
 ਪਰ ਦੇਵੇ ਤਾਸੀਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਠਾਰਵੀ
 ਇਸਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵੱਲ ਮਾਤਾ ਨਾ ਪਈ,
 ਪਰ ਇਸਦੀ ਤਾਸੀਰ ਪਰਬਲ ਪੈ ਗਈ
 ਮਗਨ ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਇ ਉੱਤਰ ਵੇਖਦੀ, ੧੧੦

ਭਲਾ ਪਵੇ ਜੇ ਦਿੱਸ ਚੰਦ ਦਾ ਚੰਦ ਓ
 ਨਜ਼ਰ ਗਈ ਹੁਣ ਚੀਰ ਮੱਧ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ
 ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ ਭੁੱਖ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ
 ਵਿੰਨ ਲਿਆ ਕਟ ਚੀਰ ਲਗੀ ਨਜ਼ੀਰ ਨੇ ।
 ਤਕਦਯਾਂ ਇਸਦੇ ਪਾਰ ਬੱਤੀ ਨੀਝ ਹੈ,
 ਪਾਣੀ ਵਾਂਝੂ ਸੂਫ਼ ਪਹਿਲੇ ਚੰਦ ਦਾ
 ਚਿੱਟਾ ਚਾਨਣ ਸੀਗ ਰਾਣੀ ਦੇਖਿਆ,
 ਪਰ ਚਿੱਟਾ ਦੁਧ ਵਾਛ ਚਾਨਣ ਹੋਰ ਸੀ
 ਦਿਸਿਆ ਮਾਤਾ ਜੋਗ ਗਗਨੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ।
 ਏਸ ਫਰਕ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਾਣੀ ਲੱਭਦੀ ੧੨੦

ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਉਹ ਚੰਦ ਜਿਸ ਇਹ ਚਾਂਦਨੀ
 ਰੱਖੀ ਅਹੇ ਪਸਾਰ ਗਗਨਾਂ ਓਲੜੇ ?
 ਪਰ ਨਾ ਦਿੱਸੇ ਚੰਦ ਜਿਸਦੀ ਚਾਨਣੀ
 ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਸੀ ਸਾਫ਼ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮਾਤ ਨੂੰ ।
 ਪਰ ਹੁਣ ਕੌਤਕ ਹੋਰ ਰਾਣੀ ਵੇਖਦੀ:
 ਵਾਂਝ ਦੁਧ ਦੀ ਧਾਰ ਸੁਖਮ ਬੋੜੁ ਹੀ
 ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੀ ਧਾਰ ਏਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ,
 ਫਿਰ ਹੋਕੇ ਦੋ ਫਾੜ ਆਈ ਹੇਠ ਨੂੰ
 ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਲੰਘੀ ਆਣਕੇ;
 ਏਥੋਂ ਉਤਰੀ ਹੇਠ ਪਹੁੰਚੀ ਜਾ ਰਿਦੇ; ੧੩੦

ਸਾਰੀ ਦਿਨ ਦੀ ਮੇਲ ਜਾਇ ਬਿਠਾਂਵਦੀ,
 ਜਿੱਕੁਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਉ ਫਟਕੜੀ
 ਗਹਿਰ ਜਾਇ ਸਭ ਬੈਠ ਨਿਤਰੇ ਨੀਰ ਹੈ,
 ਨਿਤਰੜਾ ਹਿਰਦਾ ਸਾਫ਼ ਤੀਕੂੰ ਮਾਉਂਦਾ ।
 ਹੁਣ ਸੁਥਰੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਉਪਜੀ ਬੇਨਤੀ ।
 ਮੇਲਾ ਹੋਸੀ ਚਿੱਤ ਤੜਫਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ
 ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਘਬਰਾਇ ਅਤਿ ਅਕੁਲਾਇਆ,
 ਮੈਲ ਹੁਈ ਜਦ ਦੂਰ ਤਦ ਹੀ ਬੇਨਤੀ
 ਠੰਢੀ ਸੱਚੀ ਸਾਫ਼ ਉਪਜੀ ਆ ਦਿਲੋਂ ।
 ਦਿੱਸੇ ਭਾਵੇਂ ਨਹਿੰ ਚੰਦ ਦਾ ਚੰਦ ਓ ੧੪੦

ਸੋਧ ਉਸਦੀ ਬੰਨ੍ਹ ਗਗਨੋਂ ਪਾਰ ਦੀ,
 ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਿਆਇ ਨੂਰੀ ਨੂਰ ਨੂੰ
 ਰਾਣੀ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰ ਕਰਦੀ ਅੰਦਰੇ—

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫

ਕੁਮ ਦਾਤੇ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਨਾਇਕ ਖਸਮ

ਹਮਾਰੇ ॥ ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਤੁਮਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਹੁ
 ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੁਮਰੇ ਧਾਰੇ ॥੧॥ ਜਿਵਹਾ ਏਕ ਕਵਨ
 ਕੁਨ ਕਹੀਐ ॥ ਬੇ ਸੁਮਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਤੇਰੇ ਅੰਤੁ
 ਨ ਕਿਨਹੀ ਲਹੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੋਟੀ ਪਰਾਧ
 ਹਮਾਰੇ ਖੰਡਹੁ ਅਨਿਕ ਬਿਧੀ ਸਮਝਾਵਹੁ ॥ ਹਮ
 ਅਗਿਆਨ ਅਲਪ ਮਤਿ ਬੋਰੀ ਤੁਮ ਆਪਨ ਬਿਰਦੁ
 ਰਖਾਵਹੁ ॥ ੨ ॥ ਤੁਮਹੀ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ਆਸਾ
 ਤੁਮਹੀ ਸਜਨ ਸੁਹੇਲੇ ॥ ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰ
 ਦਇਆਲਾ ਨਾਨਕ ਘਰ ਕੇ ਗੋਲੇ ! ੩ ॥

ਏਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਕਾਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਡੋਬਕੇ
 ਕੀਤੇ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰ ਬਿਨੈ ਸਰੂਪ ਹੋ ।
 ਹੁਣ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪੁਰ ਇਸ ਅੰਦਰੀਂ
 ਧਰਮ ਝਲਕਿਆ ਆਣ, ਦੇਵੇ ਆਸਰਾ
 ਸੁਰਤ ਮਗਨ ਗਈ ਹੋਇ ਮਾਤਾ ਦੀ ਤਦੋਂ ।
 ਕਾਲ ਗਿਆ ਕੁਝ ਬੀਤ ਇੱਕਰ ਬੈਠਿਆਂ ।
 ਦੇਖੇ ਮਾਂ ਅਸਮਾਨ ਉੱਤੋਂ ਹੇਠ ਨੂੰ ੧੫੦

ਚਾਨਣ-ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਹੇਠ ਪਲੰਮਦੀ
 ਬਚੜੀ ਉਡਦੀ ਆਇ ਦਮਕੇ ਦਾਮਿਨੀ;
 ਹੇਠਾਂ ਹੇਠਾਂ ਆਇ ਆਈ ਕੋਲ ਹੀ ।
 ਮਾਤਾ ਕਹਿੰਦੀ 'ਬਾਰੂ ਅਟਕ ਨ ਬੱਚੀਏ !'
 'ਅੱਖਾਂ ਸੰਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠ ਤੂੰ ।'
 ਜਾਪੜਾ ਐਦਾਂ ਸਾਫ਼ ਮਾਤਾ ਹੈ ਤਦੋਂ
 ਬੱਚੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ ਆਣਕੇ ।
 ਘੁੱਟ ਗਲੱਕੜੀ ਪਾਇ ਲੈਂਦੀ ਮਾਉਂਦੀ ਹੈ ।
 ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਪਾਈ ਠੰਢ ਹੈ ।
 ਵਾਹਵਾ ਤੂੰ ਅਰਦਾਸ ! ਵਾਹਵਾ ਬੇਨਤੀ ; ੧੬੦

ਅਚਰਜ ਸੱਤਯਾ ਅੱਤਿ, ਅਚਰਜ ਅੱਤਿ ਤੂੰ
 ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਅਕਾਲ, ਚਰਨੀਂ ਓਸਦੇ
 ਤੇਰੀ ਹੋਵੇ ਪੌਚੁ ਅਚਰਜ ਤੂੰ ਸਖੀ ।
 ਰਬ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਦਿਲ ਮਾਨੁੱਖ ਦਾ,
 ਵਿੱਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਈ ਅਮੋਣਵੀਂ,
 ਏਡਾ ਪਾੜਾ ਕੋਣ ? ਮੇਲੇ, ਵਿੱਚ ਹੋ ।
 ਫਿਰ ਇਕ ਪੜਦਾ ਹੋਹ ਚਿਤ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
 ਤਾਣ ਲਿਆ ਮਾਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੈ ।
 ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਜੋ ਮੰਦ ਲਜ ਉਪਜਾਂਵਦੇ:
 ਸ਼ਰਮ ਏਸ ਨੇ ਆਣ ਪੜਦਾ ਤਾਣਿਆ, ੧੭੦

ਇਹ ਪਰਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵੇ ਐਕੁਰਾਂ:—
 'ਕੰਮ ਕਰੇ' ਓ ਰੋਜ਼ ਜੋ ਨਹਿੰ ਭਾਂਵਦੇ
 'ਸਾਈ' ਤਾਈ ਮੂਲ; ਫਿਰ ਤੂੰ ਹੈਂ ਕਰੇ
 'ਬਿਨਤੀ ਬਣਕੇ ਢੀਠ ਅੱਗੇ ਓਸ ਦੇ ।
 ਮੂੰਹ ਦਿਖਲਾਵਣ ਜੋਗ ਤੂੰ ਨਹਿੰ ਰਬ ਨੂੰ ।
 'ਇਸ ਪਰਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਲੁਕਿਆ ਉਸ ਤੋਂ
 'ਅਪਨੀ ਕਾਰੇ ਲੱਗ ਚਿੰਤਾ ਫੜ ਦੇ ।'
 ਐਸੇ ਕਈ ਵਿਚਾਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮੋੜਕੇ
 ਯਾ ਐਵੇਂ ਬਿਨ ਸੋਚ ਕਰਦਯਾਂ ਪਾਪਦੇ ੧੮੦

ਕਰ ਦੇ'ਦੇ ਗਮਰੁੱਠ ਕਰਤਾ ਵੱਲ ਤੋਂ ।
ਜਦ ਹਿਰਦਾ ਗਮਰੁੱਠ ਵਧੇ ਕਠੋਰਤਾ
ਫੇਰ ਕੰਮ ਦੇ ਹੋਰ ਬੁਰੇ ਕਰਾਂਵਦੀ,
ਭਲੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਵਾਜ ਰਖਦੀ ਹੈ ਪਰੇ ।
ਭਲੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਪਰੇ ਹਟਾਂਦਿਆਂ
ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਬਾਣ ਜਾਂਦੀ ਪੱਕ ਹੈ ।
ਤਦ ਇਕ ਮੰਦ ਸੁਭਾਵ ਜਾਂਦਾ ਬੱਝ ਹੈ,
ਜਿਸਦਾ ਇਹ ਪਰਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਛਾਉਂਦਾ:
ਸਾਈਂ ਦੇਖੇ ਨਾਹਿ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ
ਜੋ ਮੈਂ ਚਾਹਵਾਂ ਆਪ ਸੋ ਕਰ ਲਵਾਂ ਮੈਂ । ੧੯੦

ਪਰ ਨਾ ਸਮਝੇ ਮੁੜ ਦੇਖਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ,
ਮੈਂ-ਦੇਖਣ ਨਾ ਨਾਲ ਕਿੱਕਰ ਹੋ ਸਕੇ
ਸਾਈਂ-ਦੇਖਣ ਦਰ, -ਓ ਨਿਤ ਜਾਗਦਾ ।
ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ
ਸ਼ੇਰ ਨ ਹੋਵੇ ਦੂਰ ਉਹ ਤਾਂ ਹੈ ਖੜਾ ।
ਮਨ ਤੇ ਪੜਦਾ ਪਾਇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ
ਸਾਈਂ-ਦੇਖਣ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਮਨ ਅਪਣੇ ਅੰਧੇਰ ਛਾਈ ਜਾਂਵਦਾ,
ਨਿਤ ਨਿਤ ਕਰਦਾ ਕਾਰ ਖੋਟੀ ਬੇ ਵਸੇ,
ਜੋ ਚੰਗੀ ਨਹਿ ਫੇਰ ਚੰਗੀ ਭਾਸਦੀ ੨੦੦

ਇਕੁਰ ਮਾੜਿਆਂ-ਨਾਲ- ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆ
ਪਰਦਾ ਹੈ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਡੇ ਰੱਬ ਦੇ ।
ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਈ ।-ਕ ਭਾਂਤ ਦੇ
ਪਰਦੇ ਹਨ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਡੇ ਓਸਦੇ ।
ਸਭ ਵਿੱਥਾਂ ਤੇ ਸੱਭ ਪਰਦੇ ਜੋ ਪਏ
ਸਭ ਦਾ ਹੈ 'ਅਰਦਾਸ' ਦਾਰੂ ਸੋਹਿਣਾ ।
ਬਿਨਤੀ ਦਾ ਜੋ ਵਾਸ ਹਿਰਦੇ ਹੋ ਪਵੇ,
ਸਾਡੇ ਰਿਦਿਓ ਉੱਠ ਚਰਨੀ ਪ੍ਰੇਚੁਕੇ
ਵਿੱਥ ਪਈ ਵਿਚਕਾਰ ਮੇਲੇ ਬੇਨਤੀ ।
ਜਦੋਂ ਰਿਦੇ ਨੂੰ ਪੜ ਨਿਕਲੀ ਬੇਨਤੀ ੨੧੦

ਪਰਦੇ ਫਟ ਗਏ ਆਪ ਜੋ ਵਿਚ ਸੇ ਪਏ ।
ਯਾ ਜੋ ਕਿਰਪਾ ਹੋਇ ਸਾਈਂ ਵੱਲ ਤੋਂ
ਬਿਨਤੀ ਦੇਵੇ ਭੇਜ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਓ,
ਉਹ ਆ ਪਰਦੇ ਪਾੜ ਵਿੱਥਾਂ ਮੇਲਦੀ:
ਦਿਲ ਤੋਂ ਚਰਨਾਂ ਤੀਕ ਤਦ ਬਣ ਜਾਂਵਦਾ
ਮਾਨੋਂ ਪੁਲ ਰਮਣੀਕ ਆਤਮ ਭਾਵ ਦਾ,
ਜਿਸਦੇ ਰਸਤੇ ਜੀਵ ਲੰਘੇ ਵਿੱਥ ਨੂੰ:
ਜੋ ਸਾਈਂ ਤੇ ਓਸ ਗੱਭੇ ਹੈ ਪਈ;
ਅਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਪੈਰ ਪਰਸੇ ਜਾਇਕੇ ।
ਸਾਈਂ-ਸ਼ਰਨ ਸਮੁੰਦ ਭਰਿਆ ਮੋਤੀਆਂ ੨੨੦

ਰਣਨ, ਜਵਾਹਰਾਂ ਨਾਲ ਪੰਨੇ, ਹੀਰਿਆਂ,
ਜਦ ਇਸ ਪਾਸ ਸਮੁੰਦ ਜਾਕੇ ਪੰਚੀਏ
ਜੋ ਚਾਹਯੇ ਭਰ ਝੋਲ ਉਸ ਦੇ ਲੜਾਵੀਏ ।
ਬਿਨੇ ਲਿਜਾਵੇ ਦਾਰ ਸਾਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ,
ਉਹ ਠੰਡਾ ਹੈ ਦਾਰ ਪੰਦੀ ਠੰਢ ਹੈ

ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰ ਮੰਡਲ ਸੀਤਲੇ ।
ਬਿਨਤੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਹੋਂਦਦੀ,—
ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਇਕ ਉੱਠ ਕੰਠ ਤਕ ਜਾਂਵਦੀ,
ਇਕ ਮਨ ਤੋਂ ਮਨ ਤੀਕ ਰਖਦੀ ਪ੍ਰੇਚ ਹੈ
ਇਕ ਨਿਕਲੇ ਮਨ ਚੀਰ ਉਡਦੀ ਜਾਂਵਦੀ; ੨੩੦

ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰੇਚ ਹੈ ।
ਲੋੜਾਂ ਸੰਦੀ ਵੰਡ ਮੁਜਬ ਬੇਨਤੀ
ਹੋਵੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਫਿਰ ਏ ਜਾਣਨਾ
ਜਗਤ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਵਾਸਤੇ,
ਇਕ ਹੁੰਦੀ ਅਰਦਾਸ ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਾਸਤੇ,
ਵਾਧੇ ਅਪਣੇ ਜੋਗ ਹੁੰਦੀ ਹੋਰ ਹੈ ।
ਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਲਾਭ ਆਤਮ ਵਾਸਤੇ ।
ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪਯਾਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੰਗੀਏ,
ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੀ ਦਾਤ ਉਸ ਤੋਂ ਜਾਚੀਏ
ਵਧੀਆ ਇਹ ਅਰਦਾਸ, ਕਰੀਏ ਐਕੁਰਾਂ:— ੨੪੦

‘ਹੇ ਸਾਈਂ ਕਿਰਪਾਲ ਮੇਰੇ ਪਯਾਰਿਆ ।
‘ਰੱਖੀ’ ਚਰਨ ਮਝਾਰ ਵਿਛੁੜਨ ਨਾਂ ਦਈਂ ।
‘ਮੈਂ’ ਤੇਰੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਰਦਾ ਨ ਰਹੇ ।’
ਏਸ ਬਿਨਯ ਬਿਨ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਸਪੂਤ ਹੈ,
ਰਹਿੰਦਾ ਉਹ ਗਮਰੁੱਠ ਅਪਣੇ ਤਾਤ ਤੋਂ ।
ਲੀਤੀ ਜਿਸਨੇ ਧਾਰ ਹਿਰਦੇ ਬੇਨਤੀ
ਵਾਡ ਸਪੁੱਤਰ ਨਿੱਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਖੁਸ਼ੀ:
ਪਿਤਾ ਆਸਰੇ ਹੋਇ ਰਹੇ ਅਡੋਲ ਹੈ ।
ਬਿਨਯ-ਹੀਨ ਹੈ ਏਹ ਗੱਲ ਬਣਾਂਵਦਾ:—
‘ਸਾਈਂ’ ਬੜਾ ਕਠੋਰ ਕਿਉਂਦੇ ਦੇਵਦਾ, ੨੫੦

‘ਕਿਉਂ’ ਕੀਤਾ ਉਤਪੱਤ ਸਾਨੂੰ ਓਸਨੇ;
‘ਸਾਨੂੰ’ ਨਾ ਸੀ ਲੋੜ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ।’
ਬਿਨਯਵਾਨ ਇਹ ਬਾਤ ਕਹਿਣੇ ਸੰਗਦਾ,
ਉਹ, ਜਾਣੇ ਹੈ ਚਿੱਤ,— ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੈ,
ਹਰ ਦਮ ਕਰਦਾ ਮੇਰੁ ਪਾਪੀ ਪੁੰਨੀਆਂ ।
ਅਸੀਂ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਪ ਕਮਾਂਵਦੇ,
ਉਹ ਕਵਦਾ ਹੈ ਬਾਰੁ ਅਸਾਂ ਭੁਲੇਖਿਓ:
ਬਖਸ਼ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਆਪ ਚਰਨੀਂ ਲਾਂਵਦਾ ।
ਹਰ ਹਰ ਰਲ ਵਿਚਕਾਰ ਓ ਹਨ ਦੇਖਦੇ
ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਜੁ ਰੱਬ ਤੇ ਜੋ ਹੈ ਕਰੇ । ੨੬੦

ਦੋਸੀ ਜਾਨਣ ਆਪ ਨਿਰਬਲ ਆਪ ਨੂੰ;
ਰੱਬ ਨਿਦੋਸਾ ਆਖ ਉਸਨੂੰ ਸੋਂਵਦੇ;
ਕਾਰਣ ਹੋਵੇ ਏਹ ਏ ਹਨ ਦੇਖਦੇ:
ਸਾਈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਭਾਉ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ।
ਪੜਦਾ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਇਹ ਨਾ ਰੱਖਦੇ ?
ਪੁਲ ਬਿਨਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਹਨਗੇ ਪੈਂਦੇ.
ਪਹੁੰਚ ਪਰਸਦੇ ਏਹ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਨੂੰ ।
ਸੋ ਇਕ ਖਿਚ ਅਪਾਰ ਸਾਈਂ ਵੱਲ ਨੂੰ
ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਲਗੀ ।
ਜਿੱਕਰ ਲੱਗੀ ਤਾਪ ਰਹਿੰਦੀ ਬਾਲ ਨੂੰ, ੨੭੦

ਮਾਤਾ ਵਾਲੇ ਪਯਾਰ ਨੂੰ ਨਿਤ ਤਾਪਦੀ;
ਤਾਂ ਜੋ ਲੱਗੀ ਤਾਪ ਰਹਿੰਦੀ ਗਾਇ ਨੂੰ
ਜੋ ਵੱਡੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਬਾਹਰ ਜਾਂਵਦੀ:
ਲੱਗੀ ਹਿਰਦੇ ਖਿੱਚ ਹਿਰਦਾ ਨੱਥਦੀ,
ਦੂਦੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨ ਦੇਵਦੀ।
'ਪਾਪੋ' 'ਵਿੱਥੋ' ਐਉਂ ਬਚ ਏ ਜਾਂਵਦੇ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਬਚਦੇ ਵਧ, ਵਧਦੀ ਖਿੱਚ ਹੈ:
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਧਦੀ ਖਿੱਚ ਵਧੇ ਬਚਾਉ ਹੈ।
ਇੱਕੁਰ ਮਾਯਾ-ਜਾਲ ਸਾਰਾ ਪਾਟਦਾ;
ਹੋਕੇ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਜਾ ਏ ਪੋਂਚੁਦੇ ੨੮੦

ਸਾਈਂ ਸ਼ਰਨ ਮਝਾਰ ਵਿਛੜਨ ਫੇਰ ਨਾ
ਮਨ ਦੇ ਅਧਿਕ ਤਰੰਗ ਹਰਦਮ ਉੱਠਦੇ
ਜਦੋਂ ਲੀਨ ਅਰਦਾਸਿ ਹੋਵੇ, ਹੋਵਦੇ
ਮਨ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਦੂਰ, ਇੱਕੋ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਫੁਰਦੀ ਬੇਨਤੀ,
ਨਦੀ ਤਰੰਦਤੀ ਐਉਂ ਫੁਰਨਾਂ ਵਾਲਤੀ
ਤਰਨੀ ਆਵੇ ਜਾਚ, ਧੰਨ ਅਰਦਾਸ ਤੂੰ।
ਪਰ ਬਿਨ ਬਿਨਯ ਜੁ ਜੀਵ ਵਾਂਜੇ ਮੇਲ ਤੋਂ
ਓਪ੍ਰਾ ਜਾਣਨ ਉਹ ਸਾਈਂ ਆਪਣਾ:
ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਅਪਣਤ ਹੈ ੨੯੦

ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜ ਐਉਂ ਜਾਂਦੀ ਟੁੱਟ ਹੈ;
ਮੂਲੋਂ ਓਪ੍ਰਾ ਹੋਇ ਸਾਈਂ ਭਾਸਦਾ।
ਓਪ੍ਰੇ ਕੋਲੋਂ ਨਿੱਤ ਆਵੇ ਸੰਗ ਹੈ,
ਸੰਗ ਨ ਰਹਿੰਦੀ ਸੰਗ ਵਧਦੀ ਜਾਂਵਦੀ,
ਵਧਕੇ ਡਰ ਬਣ ਜਾਇ ਪਾਪਾਂ ਕਾਰਣੇ;
ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿੱਥ ਵਧਦੀ ਨਿੱਤ ਹੈ,
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਧਦੀ ਵਿੱਥ ਵਧਦਾ ਖੰਟ ਹੈ,
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਵਧਦੇ ਖੰਟ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਭੈ ਵਧੇ।
ਭੈ ਵਧਿਆਂ ਮਾਨੁੱਖ ਘਟਦਾ ਜਾਂਵਦਾ।
ਟਪਲਾ ਲਗਦਾ ਹੋਰ ਏਥੇ ਆਣਕੇ ੩੦੦

ਡਰ ਜੋ ਐਕੁਰ ਛਾਇ, ਹੁੰਦਾ ਆਪਣਾ:
ਪਰ ਜਾਪੇ ਹੈ ਐਉਂ— 'ਇਹ ਡਰ ਰੱਬ ਦੇ।'
ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਜੁ ਮੰਦ ਡਰ ਉਪਜਾਂਵਦੇ,
'ਨਰਭਉ' ਜਿਸਦਾ ਰੂਪ ਜਾਣ ਡਰਾਵਣਾ
ਆਪੇ ਡਰਦੇ ਜਾਣ, ਸਮਝਣ ਭੇਤ ਨਾ!
ਨਿਰਭਉ ਦਾ ਜੋ ਧਯਾਨ ਧਰ ਆਰਾਧੀਏ
ਕਰੀਏ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਵਸੀ,
ਨਿਰਭਉ ਜਾਈਏ ਹੋਇ ਨਿਰਭਉ ਧਯਾਂਵਦੇ।
ਇਹ ਸਮਝਣ ਨਾ ਭੇਤ, ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਭੇਤ ਜੋ।
ਡਰ ਫਿਰ ਕਰਦਾ ਕਾਰ ਮਾੜੀ ਹੋਰ ਹੈ: ੩੧੦

ਓਪ੍ਰਾ ਸੀ ਜੋ ਰੱਬ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ,
ਵੇਰੀ ਉਹਨਾਂ ਜੋਗ ਹੁਣ ਉਹ ਭਾਸਦਾ,
ਜਾਣਨ ਮੋਇਆਂ ਰੱਬ ਨਰਕੇ ਪਾਵਸੀ,
ਜਾ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫੇਰੇਗਾ ਅਸਾਂ,
ਜਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਗੋੜ ਕੋਈ ਪਾਵਸੀ।

ਇੱਕੁਰ ਛੱਡ ਅਰਦਾਸ ਡਿਗਦੇ ਜਾਂਵਦੇ।
ਨਿਰਵੇਰੇ ਸੰਗ ਏਹ ਵੇਰ ਰਚਾਇਦੇ,
ਪਰ ਉਹ ਵੇਰੋਂ ਸੁਫ ਮੂਰਤ ਮੇਰੁ ਦੀ,
ਔਗਣ ਔਬ ਚਿਤਾਰ ਨਾ ਚਿਤ ਰੱਖਦਾ:
ਉਹ ਤਾਂ ਵੇਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰੇ ਮਿਰ੍ਹਮਤਾਂ। ੩੨੦

ਜੋ ਵੇਰੀ ਇਕ ਆਨ ਸ਼ਰਮ ਹਟਾਇਕੇ
ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਲੱਗ 'ਚਾਰਨ ਬੇਨਤੀ
ਦੇਖਣਗੇ ਕੀ ਜਾਇ ਪੁਲ ਦੇ ਲੰਘਕੇ,—
ਬੈਠਾ ਸਦਾ-ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮਸਤਕ ਖੇੜਕੇ,
ਮਾਤਾ ਵਾਙ ਪਸਾਰ ਬਾਹਾਂ ਪਯਾਰੀਆਂ
ਭੁਲੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਕਰਨ ਪਿਆਰ ਨੂੰ।
ਫਿਰ ਆਵੇਗੀ ਸੂਝ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੀ,
ਡਰ ਤੇ ਸਗਲੇ ਵੇਰ ਫਿਰ ਦਿਸ ਪੈਣਗੇ,—
ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਆਪ ਡੋਰੇ ਜਾਲ ਜੌਂ
ਵਾਹਵਾ ਬਿਨੈ ਕ੍ਰਿਪਾਲ! ਰਹਿੰਦੀ ਨਿੱਤ ਤੂੰ ੩੩੦

ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਲ, ਮੱਲ੍ਹਮ ਠਾਰਵੀਂ!
ਛੱਟੇ ਜੋੜੇ ਚਿੱਤ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੂੰ,
ਟੁੱਟੇ ਮੇਲੇ ਐਉਂ ਜਿਉਂ ਮੁਮਿਆਈਆਂ।
ਤੂੰ ਵੱਸੋਂ ਜਿਸ ਬਾਉਂ ਓਥੇ ਵੱਸਦਾ
ਰੱਬ-ਮਿਹਰ ਦਾ ਮੀਂਹ ਬਨਸਪਤ ਮੌਲਦੀ—
—ਦੇਵੀ ਗੁਣ ਸਮੁਦਾਇ ਲਹਿਰਨ ਓਸ ਥਾਂ।
ਤੇਰੇ ਬਿਨ ਅਰਦਾਸ! ਬੰਜਰ ਹੋ ਰਿਦਾ,
ਰਹਿੰਦੀ ਓਥੇ ਔੜ ਲੱਗੀ ਹੈ ਸਦਾ।
ਔਗਣ ਕੱਠੇ ਹੋਇ —ਆਸੁਰਿ ਸੰਪਤ—
ਗਰਮੀ ਘੱਟੇ ਵਾਙ ਓਥੇ ਨੱਚਦੇ। ੩੪੦

ਜਦ ਸਭ ਪਾਸਯੋਂ ਜੀਵ ਹੋਇ ਨਿਰਾਸ ਹੈ,
ਬਿਨਤੀ ਹੈ ਇਕ ਓਟ ਓਦੋਂ ਓਸਦੀ,
ਡੋਲੇ ਦਿਲ ਦੀ ਠੌਰ ਜਿੱਥੇ ਲੱਗਦੀ।
ਐਉਂ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸ ਸੁਰਤੀ ਜੋੜਕੇ
ਜਿੱਥੇ ਪੈਂਦੀ ਠੰਢ ਆਤਮ ਸਾਂਤਿ ਹੈ,
ਓਥੇ ਰਾਣੀ-ਮਾਤ ਪੁਜਕੇ ਹੋ ਸੁਖੀ
ਧਯਾਨ-ਧੀਅ ਵਿਚ ਲੀਨ ਭੁੱਲੀ ਆਪ ਨੂੰ।
ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ, ਗੋਲੀ ਰਾਧਕਾਂ
ਝਾਗ ਝਾਗ ਕੇ ਰਾਹ ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡਿਆਂ
ਉਤਰ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਆਣ ਨੇੜੇ ਕੁੰਡ ਦੇ ੩੫੦

ਜਿੱਥੇ ਹੋ ਲਿਵਲੀਨ ਅਮੀਂ ਸੀ ਟਿਕੀ।
ਗੋਲੀਆਂ ਲਿਆ ਪਛਾਣ ਔਂਦੀ, ਰਾਜ ਨੂੰ
ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਦੋੜ, ਪੈਰੀਂ ਢੱਠੀਆਂ,
ਆਖਣ: 'ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਮਾਲਕ ਦੇਸ ਦੀ!
'ਪੂਜਾ ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਲ ਵਯਾਕੁਲ ਹੋ ਰਹੀ।
'ਅਹਿਲਕਾਰ ਤੇ ਦਾਸ ਤੜਫਣ ਹੋ ਦੁਖੀ,
ਮਾਤਾ ਦਾ ਹੈ ਹਾਲ ਕਹਿਣੋਂ ਬਾਹਿਰਾ
'ਐਨੀ ਵਯਾਕੁਲ ਅੱਜ ਮਾਤਾ ਹੈ ਹੁਈ
ਡਿੱਠੀ ਸੁਣੀ ਨ ਹਾਇ ਅੱਗੇ ਸੀ ਕਦੇ,
'ਦੁੰਡ ਦੁੰਡ ਕੇ ਆਪ ਸਾਰੇ, ਬੱਕ ਕੇ ੩੬੦

‘ਏਸ ਕੁੰਡ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਹਾਰੀ ਹੈ ਪਈ ।
 ‘ਦੇਖੋ ਬੈਠੀ ਔਹ ਪੱਥਰ ਹੋ ਰਹੀ
 ‘ਕੁੰਡ ਕਿਨਾਰੇ ਗੁੰਮ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਹੈ,
 ‘ਮਨ ਦੀਆਂ ਲੋਰਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬੀ ਜਾਪਦੀ,
 ‘ਸੂਰਤ ਨ ਰਤੀ ਸਗੋਰ ਕੀ ਹੈ ਹੋ ਰਿਹਾ ।’
 ਸੁਣਕੇ ਬਿਨਤੀ ਏਹ ਭਰੀ ਪਿਆਰ ਦੀ,
 ਡਰ ਤੇ ਹਾਵੇ ਨਾਲ ਲੱਦੀ ਜੋ ਕਰੀ
 ਗੋਲੀਆਂ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਸਹਿਜੇ ਸੈਂਮੂ ਕੇ,
 ਬੱਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਕਾਇ ਰਾਣੀ ਦੇਖਦੀ
 ਤੁਰਦੀ ਅੱਗੇ ਜਾਇ ਮਾਤਾ ਵੱਲ ਨੂੰ । ੩੭੦

ਪਰ ਰਾਧਾਂ ਤਤਕਾਲ ਬੋਲੀ, ‘ਭੋਲੀਓ !
 ‘ਅਜਾਂ ਕਰੀ ਓ ਕਾਰ ਬਣੇਂ ਜੁ ਸੂਰਿਆਂ
 ‘ਜੋ ਅੱਖੀ ਸੀ ਅੱਤਿ, ਅਰਨੀ ਖੇਡ ਨਾ,
 ‘ਰਾਣੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ
 ‘ਜਾਂ ਬੀਤੀ ਸੀ ਆਪ ਪਰੀ ਮਹੱਲ ਤੇ,
 ‘ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਰਾਜ ਨੇ;
 ‘ਭਾਲ ਲਿਆਂਦੇ ਲੱਭ ਵਡੇ ਅਮੋਲਵੇ’ ।
 ਰਾਣੀ ਸੁਣਿਆ ਨਾਹਿ ਰਾਧਾਂ ਆਖਣਾ,
 ਉਹ ਕਾਹਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਈ ।
 ਰਾਧਾਂ ਦੇ ਏ ਵਾਕ ਸੁਣ ਲੈ ਗੋਲੀਆਂ, ੩੮੦

ਦੋ ਇਕ ਕਰਕੇ ਧਾਇ ਨਗਰੀਂ ਪੈਂ ਚੁੱਕੀਆ,
 ਫੈਲਾ ਦਿੱਤੀ ਬਾਤ ਸਾਰੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ।
 ਪਰ ਖੰਡਾਂ ਦੀ ਡਾਬ ਬਣਕੇ ਓ ਉਡੀ
 ਹੁੰਮ ਗਈ ਇਹ ਬਾਤ ਸਾਰੇ ਪੱਸਰੀ:
 ‘ਸਾਡੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਧਰਮ’ ਵਤਾਰਣੀ,
 ‘ਪਰੀ ਲਈ ਹੈ ਜਿੱਤ ਸਿਖਰੇ ਜਾਇਕੇ,
 ‘ਉਸ ਦੇ ਜਾਦੂ ਸੱਭ ਦਿੱਤੇ ਭੰਨ ਹੈ’,
 ‘ਲੱਖ ਅਮੋਲਕ ਲਾਲ ਲਜਾਈ ਓਸਤੋਂ’ ।
 ਉੱਪਰ ਹੋਇ ਅਡੋਲ ਬੈਠੀ ਮਾਉਂ ਹੈ
 ਧੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਸੂਰਤੀ ਖੰਡਕੇ । ੩੯੦

ਸਚੀ ਮੁਚੀ ਦੀ ਧੀਅ ਬੈਠੀ ਪਾਸ ਹੈ
 ਚਿਹਰੇ ਮਾਤਾ ਵੱਲ ਵੇਖਿ ਉਡੀਕਦੀ,
 ਕਦ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਹੈ ਜਾਗ, ਕਦ ਮੈਂ ਜਾ ਵੜਾਂ
 ਮਾਤਾ ਪੁਤਲੀ-ਅੱਖ ਪਾਵਾਂ ਠੰਢ ਮੈਂ ।
 ਟੁੰਬੇ ਨਾ ਏ ਸੋਚ: ਸੁੱਖੋਂ ਕੱਢ ਕੇ
 ਦੇਵਾਂ ਮਤ ਮੈਂ ਦੁੱਖ ਲਿਵ ਤੋਂ ਤੋੜਕੇ ।
 ਮਾਤਾ ਧਯਾਨ ਵਿਚਾਲ ਧੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ,
 ਧੀ ਬੈਠੀ ਹੈ ਪਾਸ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ।
 ਕੁੱਝ ਕਾਲ ਦੇ ਬਾਦ ਬਕਿਆ ਧਯਾਨ ਜਾਂ
 ਸੋਚ ਕਰੇ ਜੀ ਵਿੱਚ, ਕਿੱਥੇ ਮੈਂ ਅਹਾਂ ? ੪੦੦

ਕਿੱਥੋਂ ਆਈ ਧੀਅ, ਸੁਪਨ ਕਿ ਜਾਗ ਹੈ ?
 ਇਹ ਜਦ ਆਈ ਸੋਚ ਉੱਡੀ ਰੋਸ਼ਨੀ
 ਜੋ ਪਾਰੋਂ ਅਸਮਾਨ ਹੇਠਾਂ ਆਉਂਦੀ
 ਦਿਸਦੀ ਸੀ, ਵਿਚਕਾਰ, ਜਿਸਦੇ ਰਾਜ ਸੀ

ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਸਦੀ ਸਾਫ ਸਚਮੁਚ ਜਾਪਦੀ ।
 ਜਾਂ ਇਹ ਉੱਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅੱਗੋਂ ਸੀ ਗਿਆ,
 ਸੂਰਤ ਉੱਡੀ ਨਾਲ ਓਸੇ ਧਯਾਨ ਦੇ:
 ਨੀਲਾ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਬਾਲ ਮਿਟਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ।
 ਰਹੀ ਜੱਫੜੇ ਮਾਰ ਵਿਛੜੀ ਅੰਬੜੀ
 ਬਚੜੀ ਕਿਵੇਂ ਨ ਜਾਇ, ਬਚੜੀਨਾ ਰਹੀ । ੪੧੦

ਮਾਤਾ ਲਾਵੇ ਜ਼ੋਰ ਤਿੱਖੀ ਨੀਝ ਦਾ,—
 ਦਿੱਸੇ ਸੁਹਣਾ ਨੂਰ ਮੁੜਕੇ ਓ ਕਿਵੇਂ,
 ਜਿਉਂ ਜਿਵੇਂ ਲਾਵੇ ਜ਼ੋਰ ‘ਨੇਰਾ ਛਾਉਂਦਾ’,
 ਹੁਇ ਨ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ, ਦਿੱਸੇ ਨੂਰ ਨਾ,
 ਮਾਤਾ ਅੱਖੀਂ ਪੱਟ, ਪਟ ਪਟ ਵੇਖਦੀ
 ਸਚਮੁਚ ਗਈਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖੀਆਂ ।
 ਦੇਖੇ ਵਿੱਚ ਆਕਾਸ਼, ਓਹੋ ਚੰਦ ਹੈ,
 ਓ ਤਾਰੇ ਆਕਾਸ਼, ਕੁੱਝ ਨ ਹੋਰ ਹੈ ।
 ਕਹਿੰਦੀ: ‘ਚੰਦਾ ! ਚੰਦ ਖੂਬ ਚੜ੍ਹਾਇਆ;
 ‘ਚੰਦ ਈਦ ਦੇ ਵਾਂਭ ਧੀ ਦਿਖਲਾਇਕੇ, ੪੨੦

‘ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਭ ਲੁਕਾਇ ਲਈਆਂ ਸੋਨਿਆਂ !’
 ਇਹ ਸੁਣ ਬਿਰਹੋਂ-ਵਾਕ ਰਾਣੀ ਉੱਠ ਕੇ
 ਮਾਤਾ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ; ਪਾ ਗਲੇ
 ਗਲਵਕੜੀ ਤੇ ਪਯਾਰ- ਨਜ਼ਰੇ ਦੇਖਦੀ:
 ਕਹਿੰਦੀ, ਅੰਮੀ ! ਚੰਦ ਤੇਰੀ ਗੋਦ ਦਾ,
 ‘ਕਰ ਅਸਮਾਨੀ ਸੈਲ ਗੋਦੀ ਆ ਗਿਆ ।
 ‘ਗੋਦੀ ਬੈਠੀਆਂ ਆਇ ਬੈਠੀ ਵੇਖ ਲੈ ।
 ‘ਕੀ ਆਖੇਂ ਤੂੰ ਮਾਉਂ ! ਚਿੱਟੇ ਚੰਦ ਨੂੰ
 ‘ਘਟਦਾ ਵਧਦਾ ਆਪ ਇਕ ਰਸ ਜੋ ਨਹੀਂ;
 ‘ਦੁਖ ਦਾ ਗ੍ਰਸਿਆ ਚੰਦ ਕੀ ਦੁਖ ਕੱਟਸੀ ? ੪੩੦

‘ਸੱਚਾ ਸਾਈਂ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨੂੰ
 ‘ਸੂਰਜ ਦੇ ਬੀ ਸੂਰ ਤਾਈਂ ਦੇਵਦਾ
 ‘ਚਾਨਣ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ:
 ‘ਤਿਸਦੇ ਚਾਨਣ ਹੋਇ ਸਭ ਨੂੰ ਚਾਨਣਾ
 ‘ਉਸ ਸਾਈਂ ਨੂੰ ਆਪ ਅੰਮੀ ! ਓਸਨੂੰ ।’
 ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਘਬਰਾਇ ਮਾਂ ਬਉਰਾਨੜੀ,
 ‘ਸੁਪਨਾ’ ਹੈ ਕੇ ‘ਸੱਚ’ ‘ਨੀਂਦ’ ਕਿ ‘ਜਾਗ’ ਹੈ ?
 ਬਚੜੀ ਵੱਲੋਂ ਤੱਕ ਚਹੇ ਪਾਛਨਣਾ
 ਲਾਇ ਨੀਝ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਕਾਹਲੀ ਹੋਇਕੇ:
 ਪਰ ਕਿਰਨਾਂ ਨੇ ਆਣ ਕੌਰਕ ਖੋਡਿਆ, ੪੪੦

ਮਾਂ ਤੇ ਧੀ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
 ਛੱਟੇ ਬਣ ਬਣ ਗੋਲ ਨੱਚਣ ਲੱਗੀਆਂ;
 ਨਜ਼ਰ ਗਈ ਸੀ ਬੱਕ ਪਹਿਲੇ ਬੋਤ੍ਰ ਹੀ
 ਹੁਣ ਉਹ ਦੇਖੇ ਧੀਅ ਦਿੱਸਣ ਤੋੜੜੇ
 ਸਾਵੇ ਸਾਵੇ ਗੋਲ ਉਡਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
 ਜਿੱਕੂਰ ਬਹੁਤੀ ਭੁੱਖ ਮਰਦੀ ਬੱਲਿਆਂ
 ਇੱਕੂਰ ਭੁੱਖੀ ਨੀਝ ਦੇਖ ਨ ਸਕਦੀ,

ਪਰ ਕੰਨਾਂ ਨੇ ਵਾਜ ਲਈ ਪਛਾਣ ਸੀ:
 ਦੇਹ ਨੇ ਧੀ ਦੀ ਛੋਹ ਲਈ ਸਿਆਣ ਸੀ।
 ਵੇਹੋ ਹੋ ਰਈ ਬੱਸ, ਦੇਖਣ ਲੋੜ ਨਾ। ੪੫੦
 ਘੁੱਟ ਗਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਤਾਂ ਲਾਉਂਦੀ,
 ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ ਚੰਬੜ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਵੱਖ ਨਾ।
 ਇੱਕੁਰ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਸਮਾਂ ਬਿਤੀਤਿਆ।
 ਏਸ ਮੇਲ ਵਿੱਚ ਸੁਆਏ ਐਨਾ ਆਇਆ,
 ਸਮਾਂ ਜੁ ਹਰਦਮ ਤੋਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ,
 ਖੜਾ ਨ ਮੂਲੋਂ ਹੋਇ ਨਹਿਰੇ ਨਾ ਕਦੀ,
 ਘੜੀਕੁ ਮਾਨੋਂ ਬੰਸੁ ਉੱਥੇ ਠੰਢਿਆ;
 ਰੋਕੇ ਘੋੜੇ ਏਨੇ ਅਪਣੇ ਰੱਬ ਦੇ,
 ਇਕ ਟਕ ਨੀਭ ਲਗਾਇ ਦੇਖੋ ਮੇਲ ਨੂੰ।
 ਇਸਨੂੰ ਦਰਸਨ-ਸੁਆ ਵੀਕੁਛ ਆ ਗਿਆ ੪੬੦

ਏ ਦੋਵੇਂ ਬਹੋਸ਼ ਪਯਾਰ-ਗਲੱਕੜੀ
 ਤੱਕਣ ਮੂਲੋਂ ਨਾਹਿ- ਦੇਖੋ ਕੌਣ ਹੈ ?
 ਫਿਰ ਕੁਛ ਸੁਰਤ ਸਮੂਲ ਏਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂਕਿਆ,
 ਤਕਦਰਾਂ ਏਹਨਾਂ ਦੇਖ ਮਾਨੋਂ ਲਾਖ ਖਾ
 ਸਮਾ ਉੱਠਿਆ ਦੋੜ, ਸਿਰਪਟ ਨੱਸਿਆ।
 ਸਮਾ ਕਹੇ ਕੁਛ ਕਾਲ ਮੈਂ ਸਾਂ ਅਟਕਿਆ
 ਲੋਕੀਂ ਕਹਿਣ ਕਿ ਠੀਕ ਬੀਤੀ ਸੀ ਘੜੀ,
 ਇਹਨਾਂ ਭਾਣੇ ਇੱਕ ਚਸਾ ਨ ਲੰਘਿਆ
 ਇੱਕੁਰ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਮਿਲ ਜਾਣਿਆਂ
 ਰਾਣੀ-ਮਾਂ ਨੇ ਠੀਕ ਬਚੜੀ ਆ ਗਈ : ੪੭੦

ਠੰਢ ਪਈ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਪੀ ਪੀ ਮੇਲ ਨੂੰ।
 ਮੂੰਹ ਭਰਿਆ ਜੇ ਹੋਇ ਬੋਲ ਨ ਸਕੀਏ,
 ਇੱਕੁਰ ਪੀਂਦੀਆਂ ਪਯਾਰ ਬੋਲ ਨ ਸਕੀਆਂ।
 ਹੁਣ ਜਦ ਗਈਆਂ ਰੱਜ ਤਦ ਹੀ ਚੱਕਿਆ
 ਛਾਤੀ ਨਾਲੋਂ ਸੀਸ, ਪਰ ਮਾਂ-ਟੋਕ ਲੈ
 ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਹੁਈ ਅਡੋਲਵੀਂ,
 ਮਾਂ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੇ
 ਕੱਲ੍ਹਾਂ ਠੰਡੀ ਦੇਇ ਨਜ਼ਰ ਜਮਾ ਲਈ,
 ਲੰਮਾ ਲੰਕੇ ਸਾਹ, ਕਹਿੰਦੀ: 'ਬੱਚੀਏ !
 'ਕੀ ਕੁਝ ਹੋਇਆ, ਬੋਲ ਵਰਤਿਆਂ ਅੱਜਕੀ ?' ੪੮੦

ਹਸ ਕਹਿੰਦੀ ਧੀ 'ਮਾਉ' ! ਚਲੀਏ ਮੈਲੂ ਨੂੰ;
 'ਉੱਥੇ ਬੈਠ ਇਕਾਂਤ ਦੱਸੂੰ ਵਿੱਖਿਆ।
 'ਠੰਢ ਉਤਰ ਪਈ, ਰਾਤ ਜਾਂਦੀ ਬੀਤਦੀ,
 'ਤੂੰ ਬੱਕੀ ਹੈਂ ਦੇਰ ਮੈਨੂੰ ਵੁਡਦੀ;
 'ਪਰ ਤੂੰ ਡਰ ਕਰ ਦੂਰ ਰਾਜੀ ਮੈਂ ਰਹੀ,
 'ਬਿਪਤਾ ਔਕੜ ਨਾਹਿ ਕੋਈ ਸੀ ਮਈ।
 'ਇਹ ਬੀ ਸੀ ਇੱਕ ਖੋਲ ਸਾਈਂ ਵੱਲ ਤੋਂ,
 'ਗੁਚਿਆ ਸੀ ਉਨ ਆਪ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ।
 'ਜਿਸ ਦਾ ਸੁੱਖ ਮਹਾਨ ਮੈਨੂੰ ਹੋਹਿਗਾ,
 'ਆਪ ਜੋਗ ਬੀ ਹੋਗ ਨਾਲੇਮਾਉਂ ਜੀ ! ੪੯੦
 'ਮੇਰੇ ਕਾਰਣ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਆਪ ਨੂੰ

'ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤਾ ਅੱਜ, ਮਾਤਾ ਮੋਰੀਏ !
 'ਪਰ ਮੇਰੇ ਨਾ ਵੱਸ ਹੋਵੇ ਕੁੱਝ ਬੀ।
 'ਇਕ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਿੱਤ ਔਕੁਰ ਜਾਪਦਾ,-
 'ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਹਾਂ ਨਾਹਿ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇਹ ਦੇ।
 'ਉੱਤੋਂ ਸਾਈਂ-ਤਯਾਗ ਘਾਇਲ ਕੀਤੀਆਂ,-
 'ਸੁਰਤ ਵਿਲੱਖਣ ਰੰਗ ਮੇਰੀ ਹੋ ਰਹੀ:
 'ਨੋਕੀ ਪੁੰਨ ਕਿ ਪਾਪ ਸਭ ਨੂੰ ਭੁੱਲਕੇ
 'ਸਭ ਤੋਂ ਬੇ ਪਰਵਾਹ, ਕੇਵਲ 'ਯਾਦ' ਦੀ
 'ਫੜ ਡੋਰੀ ਹਿਤ ਨਾਲ ਲਟਕੀ ਏ ਰਹੀ। ੫੦੦
 'ਜਿੱਧਰ ਜਾਵੇ ਡੋਰ ਖਿੱਚੀ ਉੱਪਰੋਂ,
 'ਖਿੱਚੀ ਨਾਲੇ ਜਾਉਂ ਪੁਤਲੀ ਵਾਗ ਮੈਂ।
 'ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਸੀਗ ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੀ
 'ਨਿੱਕੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਆਪ ਨ ਬੋਲਦੀ;
 'ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲੇ ਬਾਜ ਓਹੋ ਬੋਲਦੀ;
 'ਉਸਦੇ ਆਸ਼ਿਤ ਹੋਇ ਉਸਦੀ ਹੋ ਰਹੀ,
 'ਸਾਈਂ ਮਨਸ਼ਾਂ ਜਾਣ ਮਨਸ਼ਾ ਆਪਣੀ
 'ਮਾਤਾ ! ਪੁਤਲੀ ਵਾਂਗ ਸਾਈਂ ਸਾਮੁਣੇ
 'ਕਰਾਂ ਉਹੋ ਹੀ ਕਾਰ ਜੋ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ।
 'ਮੈਨੂੰ ਅਪਣਾ ਆਪ ਓਪ੍ਰਾ ਭਾਸਦਾ, ੫੧੦

'ਸਾਈਂ ਵਾਲਾ ਆਪ ਦਿੱਸੇ ਆਪਣਾ।
 'ਉਪ੍ਰੇ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋਈ ਮੈਂ ਰਹਾਂ:
 'ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਾਂ ਨ ਰੱਜਦੀ।
 'ਬੱਧੀ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਵਾਂ ਉਦਾਲੜੇ,
 'ਜਿੱਕੁਰ ਵੁੱਲਾਂ ਦੁਲ ਭੋਣ ਭੰਬੀਰੀਆਂ,-
 'ਤਿਲਮਿਲ ਕਰ ਕਰ ਉੱਡ, ਉਡ ਉਡ ਭੋਂਦੀਆਂ,
 'ਦੂਰ ਨ ਸੱਕਣ ਜਾਇ, ਡਰਨ ਵਿਛੋੜਿਓ;
 'ਸਕਣ ਨ ਉੱਪਰ ਬੈਠ ਅਦਬ ਸਵਾਰੀਆਂ,
 'ਅਪਣਾ ਆਪ ਨ ਯਾਦ, ਯਾਦ ਇਕ ਵੁੱਲ ਦੀ,
 'ਹਰਦਮ ਬਿਹਬਲ ਹੋਇ ਦਮਦਮ ਭੋਂਦੀਆਂ, ੫੨੦

'ਭੋਂਦੀਆਂ ਲੈਣ ਨ ਸਾਹ ਪੇਮ ਪ੍ਰਵੇਧੀਆਂ।
 'ਇਸ ਬਿਧ ਮਾਤਾ ਹੋਇ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਮੈਂ
 '—ਖੰਭ ਯਾਦ ਦੇ ਨਾਲ ਗਿਰਦੇ ਓਸਦੇ—
 'ਭੋਂਦੀ ਲਵਾਂ ਨਾ ਸਾਹ, ਭੁੱਲੀ ਆਪ ਤੋਂ।
 'ਨਹਿਰਨ ਭੋਣ ਨ ਵੱਸ ਲੱਗੀ ਟੇਵ ਹੈ।
 'ਮੈਂ ਚਾਹਾਂ ਜੇ ਮਾਉਂ ! ਮੰਡਲ ਏਸ ਤੋਂ
 'ਹੋਸ਼ ਕਰਾਂ ਆ ਬਾਰੂ, ਆ ਨਾ ਸੱਕਦੀ !
 'ਭੰਵਰ ਪਏ ਦੇ ਵਾਂਗ ਚੱਕਰ ਖਾ ਰਹੀ,
 'ਮੁੜਨ ਵਧਨ ਨਾ ਵੱਸ ਅਪਣੇ ਹੀ ਰਿਹਾ।
 'ਭੋਲੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਹੋਈ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ੫੩੦

ਏਸ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਆਪ ਅਜੇ ਨ ਜਾਣਦੀ
 ਕੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀ ਪਰਣਾਮ ਹੈ।
 ਨਾ ਜਾਣਨ ਦੀ ਏਹ ਦਸ਼ਾ ਸੁਹਾਵਣੀ;
 ਅਜਬ ਅਵਿਦਯਾ ਏਹ, ਹੋਕੇ ਚਾਨਣੇ
 ਜਾਣੇ ਮੂਲੋਂ ਨਾਂਹ ਏ ਹੈ ਚਾਨਣਾ।

ਚਾਨਣ ਹੋਈ ਆਪ ਕੁਕੇ ਚਾਨਣਾ;
ਚਾਨਣ ਲਭਦੀ ਜਾਇ ਵਧਦੀ ਚਾਨਣੇ;
ਅਸੇ ਨ ਜਾਣੇ ਆਇ ਚਾਨਣ ਹੈ ਗਿਆ।
ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੀ ਜਾਇ ਕਾਰਣ ਓਸਦੇ
ਜੋ ਚਾਨਣ ਦਾ ਆਪ ਚਾਨਣ ਪੂਰਨ ੫੪੦

ਸੁਭ 'ਨਾ ਜਾਨਣ' ਏਹ, 'ਜਾਣ' ਨ ਜਾਣੀਏ।
ਧ੍ਰਿਕ ਉਸ 'ਜਾਨਣ' ਜੋਗ ਜਾਣਕਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
ਫਿਰ ਜਾਣੇ ਕਿ ਠੀਕ ਮੈਂ ਹੈ ਜਾਣਿਆ।
ਉਹ 'ਜਾਣਨ' ਕਿਸ ਕੰਮ ਜਾਣੇ ਹੀ ਬਿਨਾਂ
ਜੋ ਜਾਣੇ ਕਿ ਜਾਣ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ਲਿਆ।
ਇੱਕੁਰ ਪ੍ਰੇਮ 'ਸਰੂਪ' ਪ੍ਰੇਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਮਿਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਸੀ।
ਕਰ ਗੱਲਾਂ ਮਾਂ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਉੱਠੀਆ।
ਚਲੀਆਂ ਵੱਲ ਮਹੱਲ ਪਰ ਹੁਣ ਓਹਰੋਂ
ਹੋਰ ਅਏ ਕੁਛ ਦਾਸ ਨਾਲ ਸਵਾਰਥੀ ੫੫੦

ਗਈ ਪਾਲਕੀ ਪੈਂਦੁ ਘੱਲੀ ਮੈਲ੍ਹ ਤੋਂ।
ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਬੈਠ ਮਹਿਲੀਂ ਪੈਂਦੀਆਂ।
ਰਾਣੀ ਅਪਣ ਖਾਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਗਈ,
ਅੰਮ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਦਲਾਨ ਬੈਠੀ ਜਾਇਕੇ,
ਰਾਧਾਂ ਪਾਸ ਬਹਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਝਾੜਦੀ।
ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਸਭ ਹਾਲ ਪੁੱਛੇ ਹੋਣ ਦਾ।
ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੇ ਆਪ, ਦੋਸ ਨ ਜਾਣ ਦਾ।
ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਹਥ ਜੋੜ ਅਪਣੀ ਬੇ ਬਸੀ
ਦੱਸੀ ਮਾਤਾ ਜੋਗ ਜਿੱਕੁਰ ਓ ਗਈ।
ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੇ ਆਪ ਬੱਧੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ੫੬੦

ਫੇਰ ਓਸਨੇ ਹਾਲ ਜੋ ਕੁਛ ਦੇਖਿਆ
ਸਾਰਾ ਅੰਮ੍ਹੀ ਜੋਗ ਖੋਲ੍ਹ ਸੁਣਾਇਆ:
ਸਾਰ ਗੁੱਝੇ ਜੋ ਭੇਤ ਗੱਲਾਂ ਨਿੱਕੀਆਂ
ਸਮਝ ਸਕੀ ਸਿ ਨ ਆਪ ਸੱਕੀ ਦੱਸ ਨਾ ?
ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਨ ਦਾਨ ਕਰ ਸਿਰ ਵਾਰਨੇ
ਦਿੱਤਾ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਮ ਨੇਕਰ ਚਾਕਰਾਂ।
ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਖੇ ਭੰਡਾਰ ਭਾਰਾ ਹੋਇਆ।
ਘਰ ਘਰ ਮੰਗਲ ਸਾਜ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।
ਅੱਧੀ ਹੋਈ ਰਾਤ ਵਿਹਲੀ ਹੋਇਕੇ
ਵਖਰੀ ਧੀ ਦੇ ਪਾਸ ਬਹਿ ਕੇ ਪੁੱਛਦੀ: ੫੭੦

'ਸਾਰਾ ਦੱਸ ਹਵਾਲ ਮੈਨੂੰ ਬੱਚੀਏ !'
ਧੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦੱਸ ਸੁਣਾਇਆ।
'ਗੁਫਾ' ਜੁ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ,
ਕੀਤਾ ਸੀ ਇਕਰਾਰ, ਦੱਸੀ ਸੋ ਨਹੀਂ।
ਇਸ ਬਿਧਿ ਘੜੀਕੁ ਬਾਦ ਦੋਵੇਂ ਓਸ ਥਾਂ
ਸੈਂ ਗਈਆਂ ਗਲ ਲੱਗ ਬੱਕ ਕੇ ਹੁੰਟੀਆਂ।
ਰਾਤ ਜੋ ਜਾਗੇ ਰਾਤ, ਜਿੰਨੀ ਸੀ ਅਜੇ,
ੜਰ ਗਈ ਪੱਛੋਂ ਰਾਹ ਜਾਂਦੀ ਅੰਤ ਨੂੰ
ਸੋਭੇ ਗਈ ਜਗਾਇ ਸੁਆਏ ਆਪਣੇ,-
ਮਤਾ ਵਿਵਸ ਫਿਰ ਆਇ ਸੁੱਤੇ ਵੇਖਕੇ ੫੮੦

ਆਲਸ ਦੇਵੇ ਰੋਜ਼ ਹੱਡੀਂ ਸੁੱਤਿਆ,
ਜੋ ਕਰਕੇ ਪਰਵੇਸ਼ ਹੱਡੀਂ ਬੂ ਰਹੇ,
ਵਿੱਚ ਦਲਿੱਦਰ ਰੱਖ, ਦੋਕੇ ਆਕੜਾਂ,
ਦੇਇ ਉਥਾਸੀਆਂ ਨਾਲ, ਅੰਗ ਭਨਾਂਵਦਾ।

੨੦. ਦਰਬਾਰ

ਕੁਆਰੀ ਕੰਨਯਾਂ ਵਾਂਝ ਭੋਲੀ ਭਾਲੜੀ,
ਬਿਨਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਨਾਉ, ਸਿੱਧੀ, ਸਾਦੜੀ,
ਪਰ ਸੁਥਰੀ ਤੇ ਸਾਫ, ਮੈਲ ਅਫ਼ੋਹਿੜੀ,
ਠੰਢਾ ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਜਿਸ ਪਰਭਾਉ ਹੈ,
ਪਹੁੰਚੀ ਆਣ 'ਸਵੇਰ', ਫਬਦੀ ਐਕੁਰਾਂ
ਮੋਤੀ ਜਿਉਂ ਅਨਵਿੱਧ ਸੁੱਚੇ ਹੋਂਦਦੇ।
ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਦੂਤਿ ਠੰਢਕ ਜਾਂਵਦੀ,
ਵਾਰਾ ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਪਰ ਨਾ ਦਿੱਸਦਾ,
ਕਰਦੀ ਜੋ ਤਿਨਕਾਉ ਸਹਜੇ ਜਾ ਰਹੀ।
ਤੁਪਕੇ ਇਸਦੇ ਸਾਫ ਛਿਣਕੇ ਜੋ ਪਏ ੧੦
ਵੁੱਲਾਂ ਪੱਤਯਾਂ ਘਾਹ ਉੱਤੇ ਦਿੱਸਦੇ,
ਲੋਕੀਂ ਆਖਣ ਕੁੱਲ ਹੋਵੇ ਦੇ ਪਈ,
ਨਾਲੇ ਨਾਲੇ ਜਾਇ 'ਨੁੰਰਾ' ਰਾਤ ਦਾ
ਉਸਦੇ ਮਗਰੇ ਆਇ ਚਹੀ ਸਵੇਰ ਹੈ।
ਇੱਕੋ ਜੇਹਾ ਸਾਫ ਜਿਸਦਾ ਚਾਨਣਾ,
ਕਰਦੀ ਲਾਡ ਪਿਆਰ ਪਤਿਆਂ, ਭਾਲੀਆਂ,
ਹਰ ਬੂਟੇ, ਫੁਲ ਨਾਲ ਆਈ ਸੁਰ ਏ;
ਫਲ ਬਿਛ ਫਲੀਆਂ ਘਾਹ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਾਰਦੀ
ਪਸਰ ਗਈ ਚੋਫੇਰ, ਪਾਣੀ ਤੇਲ ਜੌਂ।
ਪੰਛੀ ਕਰਦੇ ਕੇਲ ਚੋਹ ਚੁਹੱਕਦੇ, ੨੦

ਭਰਦੇ ਵਿੱਚ ਉਮਾਹ ਆਈ ਦੇਖਕੇ।
'ਨੁੰਰਾ' ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਹਿ, ਤਿੱਖਾ ਤੇਜ ਨਾ,
ਮੱਧਮ ਮੰਦ ਸੁਹਾਉ, ਤਪਸ ਨ ਵੱਟ ਹੈ,
ਠੰਢੀ ਪਯਾਰੀ ਪੋਣ ਰੁਸਕੇ ਦੇ ਵਦੀ।
ਹਸਮੁਖ ਖਿੜਿਆ ਦੇਖ ਮੱਥਾ ਸੁਰ ਦਾ
ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਪਰਭਾਉ ਹੈ ਇਸ ਵੇਲੜੇ
ਪੈਂਦਾ ਕਿਹਾ ਅਡੋਲ ਚੁੱਪ ਸੰਗੀਤਵਾਂ।
ਬੈਠੀ ਚੁੱਪ ਅਡੋਲ ਨੈਣ ਦੁ ਮੀਟਕੇ
—ਚਿੜੀ ਚੁਹੱਕੀ ਵਾਜ ਸੁਣਕੇ-ਰਾਜ ਨੇ
ਮੀਟੇ ਨੈਣਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਤੱਕ ਚੁਫੇਰੜੇ ੩੦
ਲੰਮਾ ਲੋਕੇ ਸਾਹ ਐਦਾਂ ਆਖਿਆ:—

ਉਠੀ ਝਾਲੁ ਕੰਤੜੇ ਹਉ ਪਸੀ ਤਉ ਦੀਦਾਰੂ॥

ਕਾਜਲੁ ਹਾਰੁ ਤਮੋਲ ਰਸੁ ਬਿਨੁ ਪਸੇ ਹਭਿ ਰਸ ਫਾਰੂ॥

[ਮਾਰੂ ਡ: ਮ: ਪ]

'ਤੋਂ ਝਾੜੋ' ਹੇ ਲਾਲ ! ਜੱਗ ਇਕੱਲੀਆਂ।
ਮੈਥੋਂ ਚੰਗੇ ਵੁੱਲ ਜਦ ਅੱਖ ਖੋਲ੍ਹਦੇ,

‘ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਖਿੜਦੇ ਜਾਂਦੇ ।
 ‘ਮੈਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਾਗ ਕਿਸਨੂੰ ਦੇਖਕੇ
 ‘ਖਿੜਾਂ ? ਦੱਸ ਮੈਂ ਲਾਲ ! ਮੈਂ ਇਕਲਾਪੀਆਂ ।
 ‘ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਭੇਜ ਦੂਤ ਨਜ਼ੀਰ ਦੇ
 ‘ਟੋਲਾਂ ਤੋਂ ਲਾਲ ! ਦਿੱਸੇ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ।
 ‘ਰਾਜ ਭਾਗ ਪਰਤਾਪ ਮਿਲਿਆ ਸੱਭ ਹੈ,
 ‘ਤੇਰੇ ਬਾਝੋਂ ਏਹ ਬੇ-ਰਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ੪੦

‘ਜਿੱਕਰ ਬਿਨਾਂ ਸੁਗੰਧ ‘ਸੱਬੋ’ ਹੋ ਜਏ ।
 ‘ਸੁਹਣੇ ਚੰਗੇ ਏਹ ਸੱਭੇ ਹੋਨਗੇ,
 ‘ਪਰ ਤੂੰ ਵਾਛ ਸੁਗੰਧ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਡਿਓ !
 ਪਾਸੋਂ ਕਹਿੰਦੀ ਪੌਣ ‘ਰਾਣੀ ਭੋਲੀਏ !
 ‘ਉੱਡ ਜਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਕਿੱਥੇ ਓ ਗਿਆ ?
 ‘ਬਣਕੇ ਅਤਰ ਗੁਲਾਬ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ,
 ‘ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜ ਬੈਠਾ ਦੇਵਦਾ
 ‘ਮਿੱਠੀ ਪਯਾਰੀ ਗੰਧ ਮਸਤੀ ਵਾਲੜੀ !
 ਇਹ ਸੁਣ ਚੁੱਪ-ਅਵਾਜ਼ ਮੱਧਮ ਪੌਣ ਦੀ
 ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੇ ਫੇਰ ਅੰਦਰ ਵੇਖਦੀ,- ੫੦

ਬਿਰਹੋਂ ਵਾਲੇ ਖਜ਼ਾਲ ਦਿਲ ਦੇ ਹੋਰਵੇ
 ਐਧਰ ਉਧਰ ਦੌੜ ਕਿਧਰੇ ਜਾ ਲੁਕੇ,
 ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਗੂ ਸਾਫ ਨਿਰਮਲ ਚਿੱਤ ਤੇ
 ਬੈਠਾ ਸੀ ਸਿਰਤਾਜ ਸਾਈਂ ਸੋਹਿਣਾ ।
 ਟਿਕ ਗਈ ਇਸ ਦੀਦਾਰ ਵਿਸਮਯ ਹੋਵਦੀ ।
 ਇਹ ਰੁੱਖੀ ਇਸ ਰੰਗ ਦਿਨ ਨਾ ਓਧਰੋਂ
 ਬਚਪਨ ਗਿਆ ਬਿਤੀਤ — ਰਹੀ ਸਵੇਰ ਨਾ ।
 ਕਈ ਜੀਵ ਕਈ ਸਾਲ ਉਮਰਾਂ ਚਾਰ ਭੋਗਦੇ
 ਦਿਨ ਦੀ ਉਮਰਾਂ ਚਾਰ ਪਹਿਰੀਂ ਮੁੱਕਦੀ;
 ਫਿਰ ਜੰਮੇ ਫਿਰ ਮੋਤ, ਇੱਕਰ ਨਿੱਤ ਹੀ ੬੦

ਤੁਰੀ ਜਾਇ ਰੜਖੇੜ, ਮੁਕਦੀ ਨਾ ਕਦੇ ।
 ਚਹੂੰ ਪਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਉਮਰਾਂ ਤਿੰਨ ਏ
 ਬਚਪਨ, ਜੋਬਨ, ਬਿੱਧ ਭੋਗ ਬਿਤਾਂਵਦਾ ।
 ਸੁਰੇ ਹੋਵੇ ਬਾਲ ਭੋਲਾ ਖੇਡਦਾ,
 ਸੂਰ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਨ ਹਰਿ ਕੰਮ ਸਾਧਦਾ,
 ਦਲਦਾ ਲੋਢੇ ਪੈਰੁ ਭੁੱਢਾ ਹੋਵਦਾ;
 ਰਾਤੀ ਮਾਨੋਂ ਮੋਤ ਇਸਨੂੰ ਘੋਰਦੀ,
 ਕਬਰ ਹਨੇਰਾ ਹੋਇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਅੱਡ ਕੇ
 ਇਸ ਨੂੰ ਲਏ ਉਤਾਰ ਹੇਠਾਂ ਆਪਣੇ ।
 ਏਸ ਮੋਤ ਦੀ ਛਾਉ ਹੇਠਾਂ ਨੱਪਿਆਂ । ੭੦

ਚਾਰ ਕ ਬੀਤਣ ਪੈਰੁ ਇਸਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ ।
 ਰਾਤ ਮਰੇ ਰਬ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹੇ ਜਿਵਾਲਦਾ ।
 ਇੱਕਰ ਜੀਉ ਮਰ ਜੀਉ ਚਲਦਾ ਦੌਰ ਹੈ ।
 ਅਜ ਜਦ ਦਿਨ ਦਾ ਕਾਲ ਬਚਪਨ ਵਾਲੜਾ
 ਲੰਘ ਗਿਆ ਸੀ, ਫੇਰ ਸੂਰਜ ਆ ਗਿਆ;
 ਇਸ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਤੀਰ ਰਾਧਾਂ ਖਾਇਕੇ
 ਤੁਹਕ ਉਠੀ ਕਹਿ: ‘ਹਾਇ ਦੋਵੇਂ ਆ ਗਏ

‘ਦਿਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਹੀ ।
 ‘ਅੱਜ ਨ ਹੁਈ ਸਵੇਰ ਕੇ ਹਡ ਰੱਖ ਮੈਂ
 ‘ਸੋਂ ਸੋਂ ਪਾਸੇ ਮਾਰ ਦਈਲੰਘਾਇ ਹੈ ? ੮੦

ਭੰਨ ਆਕੜਾਂ ਨਾਲ ਲਏ ਉਬਾਸੀਆਂ,
 ਹੱਥੀਂ ਚੁਟਕੀਆਂ ਮਾਰ ‘ਹਰਿ ਹਰਿ’ ਆਖਦੀ
 ਆਲਸ ਨਾਲ ਫਸਾਦ ਰਾਧਾਂ ਚੁੱਕਿਆ ।
 ਆਲਸ ਨੇ ਹਡ ਭੰਨ ਕੀਤੇ ਚੂਰ ਸੇ,
 ਕਰਕੇ ਇਉਂ ਬਲਹੀਨ ਬੈਠਾ ਆਪ ਸੀ
 ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਮੱਲ ਵਾਛੁ ਮੱਲ ਦੇ ।
 ‘ਹਰਿ ਹਰਿ’ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖ ਰਾਧਾਂ ਕੱਢਦੀ
 ਇਸਨੂੰ ਆਕੜ ਭੰਨ, ਮਾਰ ਉਬਾਸੀਆਂ,
 ਅੱਖਾਂ ਦਬ ਦਬ ਮੀਟ ਫਿਰ ਫਿਰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ;
 ਉਹ ਨਿਕਲੇ ਨਾ ਐਉਂ ਪਾਰਾ ਜਿੱਕਰੇ ੯੦

ਬੈਠਾ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲਣ ਭੁੱਲਦਾ ।
 ਕੁਝ ਚਿਰ ਘੁਲਕੇ ਘੋਲ ਦੱਠੀ ਰਾਧਕਾਂ:
 ਲੰਮੀ ਪੈਰ ਪਸਾਰ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ
 ਪਿਠ ਲਗੇ ਮਲ ਵਾਛ ਲੇਟੀ ਫੇਰ ਹੈ ।
 ਨੀਂਦਰ ਆਵੇਂ ਨਾਹਿ, ਉੱਠ ਨ ਬੈਠਦੀ;
 ਪਲਸੇਟੇ ਹੀ ਮਾਰ ਭੰਨੇ ਆਕੜਾਂ ।
 ਸੂਰਜ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ ਉੱਚਾ ਹੋਰ ਹੈ
 ਗੋਡੇ ਗੋਡੇ ਦੇਹੁ ਚੜ੍ਹਦਾ ਆਉਂਦਾ ।
 ਰਾਧਾਂ ਲੇਟੀ ਵੇਖ ਸੂਰਜ ਆਖਦਾ:
 ‘ਦੇਖ ਲਈ ਮੈਂ ਆਣ ਸੁੱਤੀ ਤੂੰ ਪਈ, ੧੦੦

‘ਆਲਸ ਤੇਰੇ ਹੱਡ ਵੜਿਆ ਹੀ ਰਹੂ,
 ‘ਅੱਜ ਰਹੇਂਗੀ ਨਾਰ ! ਭੰਨਦੀ ਆਕੜਾਂ,
 ‘ਦਿਨੇ ਸੋਣ ਦੀ ਲਾਜ ਆਉਂ ਵੱਖਰੀ;
 ‘ਅਜੇ ਬਚਣ ਦਾ ਦਾਉ ਹੈ, ਤੂੰ ਉੱਠ ਪੈ ।
 ਇਸ ਮਿਹਣੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤਿੱਖੀ ਧੁੱਪ ਨੇ
 ਦਿੱਤੀ ਅੰਤ ਉਠਾਲ ਵਿੱਲੀ ਰਾਧਕਾਂ;
 ਗਈ ਸ਼ਨਾਨ-ਸਥਾਨ, ਜਾਕੇ ਦੇਖਦੀ:
 ਟਹਿਲਣ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਕੀਤਾ ਤਯਾਰ ਹੈ ।
 ਰਾਧਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਏਹ ਦਿੱਤੀ ਆਗਿਆ:
 ‘ਛੱਕਾ ਦੇਵੇ ਛੱਡ ਬਾਹੂੰ ਕੂਲਦਾ ।’ ੧੧੦

ਲੱਗ ਪਿਆ ਜਲ ਔਣ ਅੰਦਰ ਕੁੰਡ ਦੇ,
 ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਭਰਪੂਰ; ਦੂਜੇ ਰਾਹ ਤੋਂ
 ਵਾਧੂ ਧਾਰਾ ਨੀਰ ਬਾਹਰ ਜਾਂਵਦੀ ।
 ਮਾਨੋਂ ਆਵੇ ਨੀਰ ਲਭਦਾ ਰਾਜ ਨੂੰ:
 ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ਬਣਾਇ ਸਫਲੇ ਆਵਣਾ,
 ਪਰ ਰਾਣੀ ਨਾ ਦੇਖ ਮਨੋਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋ;
 ਦੂਜੇ ਰਸਤਯੋਂ ਬਾਰ ਜਾਂਦਾ ਰੋਵਦਾ ।
 ਖੁਰੇ ਆਪਣੇ ਜਾਇ ਨੁਤੀ ਰਾਧਕਾਂ,—
 ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਆਪ ਪਹਿਲੇ ਰਾਜ ਤੋਂ
 ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਤਯਾਰ ਝੱਲਾਂ ਲਾਜ ਨਾ । ੧੨੦

ਸੋ ਹੋਕੇ ਹੁਣ ਤਜਾਰ ਪਹੁੰਚੀ ਰਾਧਕਾਂ
ਜਿਥੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਰਾਜੇ ਸੋਹਿਣੀ।
ਮੱਲਕੜੇ ਜਾਂ ਪਾਸ ਬੈਠੀ ਰਾਧਕਾਂ,
ਅਤਿ ਸੁਰ ਮਿੱਠੀ ਨਾਲ ਗਾਇ ਅਸੀਸ ਦੇ:—
'ਜੇ ਜੇ ਜੁਗ ਜੁਗ ਰਾਜ ਜਾਗੀਂ ਰਾਣੀਏਂ !
'ਬਣਿਆਂ ਰਹੇ ਸਮਾਜ ਜਾਗੀਂ ਰਾਣੀਏਂ !
'ਸਿਰ ਤੇ ਸੋਹੇ ਤਾਜ ਜਾਗੀਂ ਰਾਣੀਏਂ !
'ਕਲਗੀ ਰਹੇ ਬਿਰਾਜ ਜਾਗੀਂ ਰਾਣੀਏਂ !
'ਅਟਲ ਰਹੇ ਸਭ ਰਾਜ ਸਤਿਗੁਰ ਪੱਖੀਏਂ !
'ਸਵਰਣ ਸਾਰੇ ਕਾਜ ਜਾਗ ਸੁਲੱਖੀਏਂ ! ੧੩੦

'ਰਹੇ ਰਹਮ ਰਬ ਛਾਜ ਰਾਮ ਸੁ ਰੱਖੀਏ !
'ਜਾਗ ਸੁ ਲਾਜ ਜਹਾਜ ਤਕ ਜਗ ਅਖੀਏਂ !'
ਸੁਣ ਇਹ 'ਲੋਰੀ-ਜਾਗ' ਜਾਗੀ ਸੋਹਿਣੀ।
ਜਾਗੀ ਕੀ, ਗਈ ਟੁੱਟ ਅਪਣੇ ਧਯਾਨ ਤੋਂ:
ਜੁੜੀ ਜੰਦਰੇ ਨਾਲ ਕੁੰਜੀ ਵਾਕੁਰਾਂ
ਖੂਬ ਵਲੋਵੇਂ ਮਾਰ ਸੀ ਜੋ ਅੰਦਰੋਂ
ਅਪਣੇ ਸੁਆਮੀ ਨਾਲ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਦੇ,
ਦਿੱਤਾ ਰਾਧਾਂ ਤੋੜ ਆ ਅਨਭੋਲੜੇ।
ਲੰਮਾ ਲੈਕੇ ਸਾਹ ਕਹਿੰਦੀ: ਗੋਲੀਏ।
'ਲੱਗੀ ਆਣ ਪਰੇਮ ਵਿੰਨ੍ਹੀ ਚਿੱਤ ਨੂੰ, ੧੪੦

'ਕਿਵੇਂ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਇ ਤੇਨੂੰ ਪੀੜ ਦੀ।'
ਮਾਨੋ ਸੀ ਇਹ ਗਾਲ੍ਹ ਪ੍ਰੇਮਣ ਨਾਰ ਦੀ।
ਇੰਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਵਾਕ, ਮੂੰਹੋਂ ਹੱਸਦੀ,
ਹੋਂਦੀ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪੜੀ ਨੁਵਣੇਂ,
ਬੈਠੀ ਕੰਢੇ ਜਾਇ ਸੁਹਣੇ ਹੋਜ਼ ਦੇ।
ਪਾਣੀ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੇਵ ਦਾ,
ਹੋਇ ਉਤਾਵਲ ਏਸ ਰਾਣੀ ਰੂਪ ਨੂੰ
ਲੀਤਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇ ਚਾਨਣ ਆਸਰੇ।
ਹੁਣ ਹੋ ਗਈਆਂ ਦੋਇ ਏਥੇ ਰਾਣੀਆਂ,—
ਇੱਕ ਕਿਨਾਰੇ ਹੋਜ਼ ਬੈਠੀ ਸੋਹਿਣੀ, ੧੫੦

ਦੂਜੀ ਹੈ ਵਿਚ ਹੋਜ਼ ਕਰਦੀ ਕਾਰ ਓ
ਜੋ ਕਰਦੀ ਹੈ ਭਾਰ ਕੰਢੇ ਬੈਠੜੀ।
ਰਾਣੀ ਦੀ ਬੀ ਨੀਝ ਇਸ ਤੇ ਪੈ ਗਈ,
ਕਹਿੰਦੀ ਜੀ ਨੂੰ, 'ਸੋਚ, ਭੋਜਲ ਜੱਗ ਹੈ,
'ਤੂੰ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਾਂਝ ਡੁੱਬੀ ਵਿੱਚ ਹੈਂ;
'ਸਾਈ' ਬੈਠਾ ਤੀਰ ਇਸਤੋਂ ਵੱਖਰਾ।'
ਦਾਤਣ ਆਦਿਕ ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੜੀ
ਰਾਣੀ ਕਪੜੇ ਪੇਨੁ ਮਲਮਲ ਸਾਫ ਦੇ
ਵੜੀ ਹੋਜ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਸਨਾਨ ਨੂੰ:
ਵੜ ਗਈ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਮਲਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ। ੧੬੦

ਦੇਹ ਤੋਂ ਸੁਖਮ ਮੈਲ ਭਰੀ ਸੁਗੰਧ ਦੀ
ਲਹਿ, ਜਲ ਕਰੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ, ਓ ਖੂਬ ਹੋਂਵਦਾ
ਲੈ ਲੈ ਦਾਤ ਅਮੋਲ ਨਿਕਲੇ ਬਾਰੂ ਨੂੰ।
ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਕੁਲੁ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੋਂਵਦੀ
ਦੇ ਸੈ ਸਦਾ ਨਸੀਬ ਪਾਵਨ ਹੋਜ਼ ਦੀ,

ਜੱਥੇ ਕੁੱਠੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੀ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਿਤ ਸੇਵ —ਸਫਲੀ ਸੇਵ ਹੈ।
ਨੁਇ ਹੋਇ ਸਵਧਾਨ ਰਾਣੀ ਹੋਇਕੇ
ਯਾਤ੍ਰਾ ਬੁੱਤ ਸਮਾਧ ਕਰਦੀ, ਫੇਰ ਓ
ਆਈ ਅਪਣੇ ਦੁਾਰ ਅੱਗੋਂ ਮਾਓਂ ਨੇ ੧੭੦

ਲਾ ਬਚੜੀ ਗਲ ਨਾਲ ਕਹਿਆ, 'ਰਾਣੀਏਂ !'
'ਅੱਜ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਹੈ ਵੇ ਲੱਗਣਾ;
'ਕਲਗੀ ਜਿਗਾ ਲਗਾਇ ਮੁਕਟ ਸਜਾਇਕੇ,
'ਚੱਲ ਬਹੀਂ ਦਰਬਾਰ ਕਾਜ ਨਿਬਾਹੁਣੇ।
ਪਾ ਗਲਵਕੜੀ ਰਾਜ ਅੰਮੀ ਪੋਣ ਨੂੰ
ਧਰ ਛਾਤੀ ਤੇ ਸੀਸ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ,
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਅੰਮੀ ਸੱਚ ! ਕਲਗੀ ਪੈਨੁ ਲਾਂ ?
'ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਕਲਗੀ ਵਾਲੜਾ
'ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਹੈ ਆਪ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਹਿੰਦੀ,
'ਮੈਂ ਮੱਥੇ ਲਾ ਲੇਉਂ ? ਹੁਉ ਬਿਆਦਬੀ। ੧੮੦

'ਆਖੇ ਹੋ ਨੰਦ ਲਾਲ —ਸਗ ਗੁਰਦੁਆਰ ਸੈ—
'ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਤੋਂ ਦੇਰ ਨੀਵੀਂ ਮੈਂ ਅਹਾਂ,
'ਨੀਵੀਂ ਹੋਕੇ ਫੇਰ ਕਲਗੀ ਪੈਨੁ ਲਾਂ !
'ਏ ਗਲ ਹਾਸੀ ਜੋਗ, ਕਰਨੀ ਨਾ ਬਣੇ।
'ਸਾਈ' ਸਿਰ ਦੇ ਤਾਜ ਮੇਰੇ ਕੰਤ ਜੀ
'ਕਲਗੀ ਪਹਿਨਣ ਨਾਂਹ, ਸਨ ਓ ਆਖਦੇ:—
'—ਏ ਹੋ ਖਾਸ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਦੜਾ
'ਧਾਰਨ ਅਸਾਂ ਨ ਜੋਗ ਅਸੀਂ ਜੁ ਦਾਸ ਹਾਂ—।
'ਸਾਈ' ਭਰਦਾ ਐਉਂ ਅਦਬ ਸਵਾਰਿਆ,
'ਮੈਨੂੰ ਭਰਨਾ ਦੇਰ ਮਾਤਾ ! ਚਾਹੀਏ'। ੧੯੦

ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਦੇ ਨੈਣ ਭਰ ਭਰ ਡੁੱਲ ਪੇ,
ਤੁਪ ਤੁਪ ਕਰਦੇ ਡਿੱਗ ਛਾਤੀ ਮਾਉਂ ਤੇ
ਧਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹੇਠ ਤਿਲਕੇ ਜਾਂਵਦੇ।
ਮੱਥਾ ਚੁੰਮੇ ਮਾਉਂ ਹੰਝ ਪੁੰਝਦੀ,
'ਠਾਲੀ ! ਨਾ ਤੂੰ ਰੋਇ' ਕਹਿੰਦੀ, ਪਯਾਰ ਦੇ।
'ਪਰ ਜਿਗਹਾ ਲੈ ਲਾਇ, ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਜ਼ ਨਾਂ !'
ਉੱਤ੍ਰ ਦੇਸ ਦੀ ਪੋਣ ਵਾਂਝ ਸੁਸ ਲੈ
ਕਹਿੰਦੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ:— 'ਸੁਆਮੀ ਲਾਉਂਦੇ
'ਜਿਗ੍ਹਾਂ ਸੀਸ ਤੇ ਆਪ, ਵਕਦੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ,
'ਅਹੁ ਤਕ ਅੰਮੀ ਆਪ ਬੈਠੇ ਸੋਹਿੰਦੇ — ੨੦੦

'ਓਹਨਾਂ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਧਾਰਨੀ
'ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋਗ ਮੈਂ ਜੋ ਦਾਸ ਹਾਂ।'
ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਗਲ ਲਾਇ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਪਯਾਰੀਏਂ !
'ਮਾਲਾ ਲੜੀਆਂ ਦਾਰ ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਲੜੀ
'ਉਹ ਲੈ ਸੀਸ ਸਜਾਇ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋਸ਼
'ਪਹਿਨੀ' ਨਾਲ ਪੁਸ਼ਾਕ ਤੂੰ ਦਰਬਾਰ ਦੀ
'ਹੋ ਜਾ ਤੁਰਤ ਤਿਆਰ ਵੇਲਾ ਦੁਰ ਨਾਂ !'
ਧੀ ਹੈ ਮਸਤ ਧਿਆਨ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਦੇ
ਅੰਮੀ ਲਗੀ ਸਜਾਣ ਪੁਤਲੀ ਧੀਅ ਦੀ,
ਰਾਧਾਂ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਲਗੀ ਪਿਨ੍ਹਾਵਣੇ ੨੧੦

ਜਗੀਦੇਸ਼ ਕਮਖਾਬ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ।
 ਇਕੁਰ ਕਰਨ ਤਿਆਰ ਜਿੱਤਰ ਮੂਰਤੀ
 ਮੂਰਤ-ਪੂਜ ਸਜਾਇ ਫਥਨਾ ਲਾਂਵਦਾ ।
 ਫਿਰ ਅੰਦਰ ਦੇ ਰਾਹ ਮਾਤਾ ਲੈ ਗਈ
 ਵਿੱਚ ਖਾਸ-ਦੀਵਾਨ, ਜਿੱਥੇ ਲੱਗਿਆ
 ਸੀ ਅਜ ਦਾ ਦਰਬਾਰ, ਸਜਿਆ ਸੋਹਿਣਾ ।
 ਤਖਤ ਸੁਹਾਵਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸੀ ਲਗਾ,
 ਜਿਸ ਤੋਂ ਬੜੀ ਦੂਰ ਸਭ ਅਮੀਰ ਸੇ
 ਆਪੋ ਅਪਣੀ ਥਾਉਂ ਬੈਠੇ ਲਾ ਸਭਾ ।
 ਰਾਣੀ ਦੀ ਸੁਣ ਸੋਈ ਪਹਿਲੇ ਔਣ ਤੋਂ ੨੨੦

ਹੱਥ ਜੋੜ ਸਿਰ ਨਯਾਇ ਸੱਤ ਖੜੇ ਗਏ ।
 ਜਦ ਜਾਣੀ ਕਿ ਰਾਜ ਆਈ, ਸਾਰਿਆਂ
 ਜੇਤਸਿਰੀ ਮਹਾਰਾਜ! ਰਾਜ ਘਣੇ ਰਹੇ,
 'ਮੁਜਰੋ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸ਼ੁਰੀ,
 'ਜੁਗ ਜੁਗ ਹੋਵੇ ਰਾਜ, ਹੋ ਚਿਰਜੀਵਣੇ,
 'ਮੁਬਰੋ ਹੋ ਮਹਾਰਾਜ ! ਆਦਿਕ ਆਖਿਆ ।
 ਚਾਂਦੀ ਮੜਿਆ ਸਾਫ ਤਖਤ ਸੁਹਾਵਣਾ
 ਜਿਸ ਪੁਰ ਕੁਰਸੀ ਇੱਕ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸਜੀ,
 ਜੜੀ ਨਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉੱਤੇ ਸੀ ਧਰੀ ।
 ਇਸ ਪੁਰ ਰੇਸ਼ਮ ਸਾਫ ਵਧੀਆਂ ਭਾਂਤ ਦਾ ੨੩੦

ਨਰਮ ਗੁਦੇਲਾ ਇੱਕ ਹੈਸੀ ਰੱਖਿਆ;
 ਹੇਠ ਬੈਠਣੇ ਥਾਉਂ, ਪਿੱਛੇ ਢੋਇ ਦੀ,
 ਬਾਹੀ ਨਾਲ ਸਜਾਇ ਲਾਇਆ ਹੋਰ ਸੀ ।
 ਇਸ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਡੋਲ ਐਸੀ ਸੀ ਬਣੀ
 ਸਿੰਘਾਸਨ ਜਿਸ ਲੋਕ ਓਦੋਂ ਆਖਦੇ ।
 ਇਸ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਣਾ ਬਿੱਧ ਜੀ
 ਦਰਬਾਰਾਂ ਦੇ ਰੋਜ ਹੁੰਦੇ ਬੈਠਦੇ ।
 ਸਿੰਘਾਸਨ ਦੇ ਪਾਸ ਚੌਕੀ ਹੋਰ ਸੀ,
 ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਕੁੱਝ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਬਣੀ:
 ਇਸ ਪਰ ਲੋੜ ਸਮਾਨ ਜਾਂਦਾ ਰੱਖਿਆ । ੨੪੦

ਮੰਤ੍ਰੀ ਤਖਤੋਂ ਹੇਠ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਖੜਾ
 ਕਰਦਾ ਅਰਜ ਗੁਬਾਰ ਜੇਸਾ ਹੋ ਸਮਾ ।
 ਰਾਜਿਆਂ ਵੇਲੇ ਵਿੱਚ ਪਰਦਾ ਸੀ ਨਹੀਂ,
 ਰਾਣੀ ਕਾਰਣ ਮਾਉਂ ਪਰਦਾ ਤਾਣਿਆ ।
 ਮਾਤਾ ਚਹੇ ਨ ਧੀਅ ਪਰਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
 ਬੈਠੇ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ, ਲਗੇ ਟਪਾਰ ਨਾ ।
 ਨਾਲੇ ਸੀ ਦੇ ਸੋਚ ਪਰਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
 ਇਸ ਪਰਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣਿਆ ਰੂ ਸਕੂ ।
 ਅਜ ਹੈਸੀ ਇਕ ਖਾਸ, ਦਿਨ ਦਰਬਾਰ ਦਾ,
 ਜਦੋਂ ਮੀਰ ਉਮਰਾਉ, ਉਹ ਦੇਦਾਰ ਸੇ ੨੫੦

ਨਜ਼ਰਾਂ ਭੇਟਾਂ ਆਪ ਆਕੇ ਦੇਵਦੇ ।
 ਰੋਜ ਜੁ ਹੁੰਦੀ ਕਾਰ ਸੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ
 ਉਹ ਪੜਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕਰਦੀ ਮਾਉਂ ਸੀ,—
 ਧੀ ਦੀ ਲਾਕੇ ਫਾਪ ਕਾਰਜ ਤੋਰਦੀ
 ਉਹ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੀ ਪ੍ਰੇਮ, ਸੀ ਘਟ ਆਵਦੀ;

ਰਹਿੰਦੀ ਵਹਿਣਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਬੀ ਆਪਣੇ ।
 ਪਰਦੇ ਕਾਰਣ ਏਹ ਪਰਦਾ ਸੀ ਨਿਭੇ;
 ਕਿਸੇ ਨ ਹੋ ਮਾਲੂਮ ਕਾਰਜ ਕੌਣ ਹੈ
 ਪਰਦੇ ਉਹਲੇ ਬੈਠ ਕਰਦਾ ਰਾਜ ਦਾ ।
 ਮੰਤ੍ਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਭੇਤ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਸੇ ੨੬੦

ਯਾ ਰਾਧਾਂ ਜਿਹੇ ਦਾਸ ਨਿਜ ਰਣਵਾਂਸ ਦੇ ।
 ਅਜ ਆਈ ਹੈ ਆਪ ਰਾਣੀ ਸੁੰਦਰੀ,
 ਚੀਨੀ ਪੁਤਲੀ ਵਾਂਙ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ।
 ਸਜੀ ਬਾਦਲੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੀ ਲਿਬਾਸ ਦੇ;
 ਵੰਨ ਵੰਨ ਸੂਰੰਗ ਪੋਸ਼ਿਸ਼ ਰਾਜਸੀ ।
 ਕਹਿਣੇ ਰਤਨ ਅਮੋਲ ਵਾਲੇ ਪੈਨੂੰ ਕੇ
 ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਵੇ ਚੰਦ ਘੋਰਜਾ ਪੀਂਘ ਨੇ
 ਘਿਰੀ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਆਸ਼ੇ ਮਾਉਂਦੇ
 ਰਾਣੀ ਪਹੁੰਚੀ ਆਇ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਣੇ ।
 ਸੁਣਿਆਂ ਮੁਜਰਾ ਆਣ ਸਭ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ੨੭੦

ਫਿਰ ਡਿੱਠਾ ਹਿਤ ਨਾਲ ਪਤੀ ਸਿੰਘਾਸਨੇ,
 ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨੀਰ ਭਰ ਭਰ ਆਇਆ;
 ਦਿੱਤਾ ਆਣ ਕੰਬਾਇ ਪਿਛਲੀ ਯਾਦ ਨੇ
 ਜਦ ਰਾਣਾ ਸੀ ਆਪ ਸਜਦੇ ਏਸ ਥਾ,
 ਉਹ ਨਕਸ਼ਾ ਸੁਧ ਸਾਫ ਬਣਿਆ ਸਾਮ੍ਹਣੇ:—
 ਦਿੱਸੇ ਸਾਈਂ ਆਪ ਬੈਠਾ ਜਾਹਿਰਾ;
 ਮਾਨੋਂ ਤੇਜਸਤਾਪ ਵਾਲਾ ਸੂਰ ਹੈ,
 ਹੋਕੇ ਠੰਡਾ ਠੀਕ ਪਰ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੈ
 ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਹੀ ਕੈਮ, ਹੰਡਲਾ ਮਾਰਕੇ
 ਉਸਤੇ ਬੈਠਾ ਆਪ —ਰਾਣਾ ਸੋਹਿਣਾ । ੨੮੦

ਉਸ ਚਾਨਣ ਵਿਚਕਾਰ ਅਪਣੇ ਰੂਪ ਦਾ
 ਦੇਂਦਾ ਸਾਫ ਦਿਦਾਰ ਰਾਣਾ ਬੈਠਿਆ
 ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਫੜਾ ਭਾਸ ਸਚ ਮੁੱਚ ਵਾਕੂਰੇ
 ਹੋ ਬੇਵਸ ਹਿਤ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ
 ਮਾਨੋਂ ਪਰਸੇ ਪੈਰ ਸਾਈਂ-ਆਪਣੇ ।
 ਮਾਤਾ ਫੇਰ ਸੰਭਾਲ ਸਿਰ ਨੂੰ ਪੜਾਰਕੇ
 ਹੋਲੀ ਕਹਿ: 'ਕਰ ਹੋਸ਼ ਸਮਾਂ ਸੰਭਾਲ ਲੈ ।'
 ਪੁੱਛੇ ਰਾਣੀ ਨੇਣ ਨਾਲ ਰੁਮਾਲ ਦੇ ।
 ਫਿਰ ਹਥ ਅਪਣਾ ਦੇਇ ਪੜਾਰਾਂ ਵਾਲੜਾ
 ਲੈ ਪਹੁੰਚੀ ਧੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਸਿੰਘਾਸਣੇ । ੨੯੦

ਸਿੰਘਾਸਨ ਨੂੰ ਫੇਰ ਨਿਉਂ ਨਿਹੁੜਾਇਕੇ
 ਰਾਣੀ ਹੋਇ ਸੁਚੇਤ ਪਾਸ ਖੜੇ ਗਈ,
 ਜੀ ਵਿਚ ਆਖੇ, 'ਬੈਠ ਤਖਤ ਸੁ ਕੰਤ ਦੇ
 'ਕਰਾਂ ਬਿਆਦਬੀ ? ਹਾਇ ਹਾਏ ਕੀ ਕਰਾਂ ?'
 ਫੇਰ ਸੰਭਾਲਜੂਸ ਆਪ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
 ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ, ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਰੰਗ ਆ
 ਖੜੀ ਖੜੀ ਨੇ ਸੋਨ ਕੀਤੀ ਦਾਸਿ ਨੂੰ,
 ਉਸ ਨੇ ਕਰੀ ਵਜ਼ੀਰ ਸੋਨਤ ਸੀ ਉਹੋ,
 ਫਿਰ ਹਰ ਇੱਕ ਅਮੀਰ ਆਵੇ ਉੱਠਕੇ
 ਹਥ ਵਿਚ ਮੋਰੂ ਇਕ ਰੱਖ ਪੜਦੇ ਵਿੱਚ ਥੀ ੩੦੦

ਅੰਦਰ ਕਰਦਾ ਹੱਥ,— 'ਨਜ਼ਰ' ਉਂ ਆਪਣੀ
 ਕਰਦਾ ਅੱਗੇ ਪਸ਼ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੇ,
 ਉਹ ਦੇਂਦੀ ਹੱਥ ਲਾਇ, ਅਪਣੇ ਮੋੜਦਾ
 ਪਿੱਛੇ ਤਾਈਂ ਹੱਥ; ਦੂਜਾ ਆਵਦਾ।
 ਇੱਕੁਰ ਨਜ਼ਰਾ ਪੇਸ਼ ਜਦ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ,
 ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਨਾਮ ਸਭਨਾਂ ਜੋਗ ਸੇ,
 ਬਿਲਅਤ ਤੇ ਸਿਰੁਪਾਉ ਨਕਦੀ ਆਦਿ ਬੀ;
 ਅਹਿਲਕਾਰ ਸਨਮਾਨ ਇੱਕੁਰ ਪਾ ਗਏ।
 ਮੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਏਹ ਹੀ ਦਰਬਾਰ-ਸੀ,—
 ਨਜ਼ਰਾਂ ਕਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਦੇਣ ਇਨਾਮ ਦਾ। ੩੧੦
 ਇਹ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਬਨਾਇਆ,
 ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਅਮੀਰ ਅਰ ਪਤਵੰਤੜੇ
 ਆਕੇ ਹੁੰਦੇ ਪੇਸ਼ ਮਿਲਦੇ ਰਾਉ ਨੂੰ।
 ਵਰ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਜੋ ਕਾਰ ਦਰਦੇ ਦਾਸ ਸੇ
 ਹਿਤ ਤੇ ਨੱਕੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਮਾਨ ਦੇ,
 ਉਹਨਾਂ ਮਿਲੇ ਇਨਾਮ ਉਲਟ ਇਮਾਨ ਦਾ।
 ਸੋ ਸਭ ਪੂਰੀ ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਰਾਜ ਨੇ;
 ਪਰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਪਰੇਮ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੀ ਰਿਹਾ
 ਸਿੰਘਾਸਨ ਪਰ ਧਯਾਨ ਬੱਝਾ ਕੰਤ ਦਾ।
 ਉੱਧਰ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਰਸਮ ਰਸੂਮ ਦੀ ੩੨੦
 ਪੂਰੀ ਰਹਿ ਸਾਵਧਾਨ ਕੀਤੀ ਐਕੁਰਾਂ
 ਸਕਿਆ ਕੁਈ ਪਛਾਣ ਨਾ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ;
 ਰਾਣੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਕੀਕੁਰਾਂ
 ਇੱਕ ਵੇਲੇ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਸੁਧਾਰਕੇ।
 ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਪਰਦੇ ਅੰਦਰੇ,
 ਕਰਦੀ ਫਿਰ ਪਰਣਾਮ ਸਾਈਂ ਆਪਣੇ
 ਬੈਠਾ ਕੁਰਸੀ ਮੱਲ ਜੋ ਸੀ ਧਯਾਨਿਆ;
 ਸਿਰ ਚੌਕੇ ਨਾ ਆਪ, ਧਰ ਤੋਂ ਮਾਉਂ ਨੇ
 ਨਾਲ ਜੋਰ ਦੇ ਚੌਕ ਫੇਰ ਉਠਾਲਿਆ,
 ਫਿਰ ਗਲ ਲਾਕੇ ਆਪ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਈ। ੩੩੦
 ਦਿੱਤੇ ਬਸਤ੍ਰ ਵਧਾਇ ਫੂਖਨ ਐਕੁਰਾਂ,
 ਸਾਂਗੀ ਧਾਰਜਾ ਸਾਂਗ ਜਿਵੇਂ ਉਤਾਰੀਏ।
 ਫਿਰ ਮਾਤਾ ਨੇ ਪਾਸ ਬੈਠੇ, ਬਿਠਾਇਕੇ,
 ਖਾਦਾ ਭੋਜਨ ਆਪ, ਓਸ ਖੁਲਾਇਆ,
 ਗਾਹੀਆਂ ਭੰਨ ਭੰਨ ਦੇਇ ਧੀ ਨੂੰ ਐਕੁਰਾਂ
 ਮਾਨੋਂ ਨਿੱਕਾਂ ਬਾਲ ਬੱਚੀ ਹੋ ਅਜੇ।
 ਫਿਰ ਬੜੇ ਚਿਰ ਬਾਦ ਪਲਘ ਲਿਟਾਇਕੇ
 ਦਿੱਤੀ ਬਚੀ ਸੁਆਲ ਬੱਕੀ ਜਾਣਕੇ,
 ਅਪਣੇ ਅੰਦਰ ਜਾਇ ਸੁੱਤੀ ਆਪ ਬੀ।
 ਲੋਟੀ ਨਿੱਸਲ ਹੋਇ ਰਾਧਾਂ ਬੀ ਸਖੀ। ੩੪੦

੨੧. ਪਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ

ਕੁਝ ਚਿਰ ਨਿੱਸਦ ਹੋਇ ਪਲਘੇ ਲੋਟਕੇ,

ਮਾਤਾ ਸੁੱਤੀ ਜਾਣ ਉੱਠੀ ਜਾਗਦੀ
 ਰਾਜਕੋਰ, ਜਿਸ ਨੀਂਦ ਦਿਨੇ ਨ ਆਵਦੀ,
 ਰਾਧਾਂ ਲਈ ਜਗਾਇ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਪਿਆਰੀਏ !
 'ਉੱਠ ਨਿਜ ਲੰਗਰ ਜਾਹ, ਐਸੀ ਕਾਰ ਤੋਂ
 'ਕਰ, ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਇ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰੋਂ',
 'ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਨੇ ਕੋਇ, ਪਰ ਏ ਬੀ ਪਤਾ
 'ਲੱਗੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਹਿ, ਮੈਂ ਹੀ ਆਖਿਆ।'
 ਗੱਲੀ ਸੁਣ ਇਹ ਵਾਕ ਲੰਗਰ ਨੂੰ ਗਈ
 ਰਾਣੀ ਦੂਜੇ ਰਾਹ ਅੰਦਰ ਨਾਲ ਦੇ ੧੦
 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਪਰਕਾਸ਼ ਜਿੱਥੇ ਹੋਂਵਦਾ
 ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ ਆਪ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤ ਹੀ।
 ਇਹ ਸੀ ਭਜਨ-ਸਥਾਨ ਲੁਕਵਾਂ ਰਾਜ ਦਾ:
 ਬਿਨ ਰਾਣੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਈ ਨ ਆਵਦਾ।
 ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਵਿਚ ਜਾਇ ਰਾਣੀ ਆਪਣੀ
 ਹੱਥੀ ਫਰਸ਼ ਸੁ ਸਾਫ ਕੀਤਾ ਆਪ ਹੀ,
 ਫੇਰ ਵਿਛਾਈ ਕੱਢ ਨਵੀਂ ਵਿਛਾਇਕੇ,
 ਸੁਬਰਾ ਹੋਰ ਬਨਾਇ ਸੁਬਰਾ ਥਾਉਂ ਓ;
 ਗੁਲਦਸਤੇ ਤੇ ਫੁੱਲ ਬੀੜ, ਲਗਾਂਵਦੀ।
 ਚੌਂਕੀ ਧੌਤੀ ਆਪ ਫਿਰ ਪਰਸਾਦ ਦੀ। ੨੦
 ਫਿਰ ਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਨਾਲ ਲਿਜਾਇਕੇ
 ਕੀਤਾ ਮੁੜ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਦਲੇ ਕੱਪੜੇ।
 ਫਿਰ ਅੰਦਰ ਦੇ ਰਾਹ ਲੰਗਰ ਜਾ ਵੜੀ,
 ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਕਰਦੀ ਜਾਪ ਜਪੁ ਨੀਸਾਣ ਦਾ।
 ਹੱਥੀਂ ਅਪਣੀ ਫੇਰ ਆਪ ਤਿਹਾਵਲਾ
 ਕੀਤਾ ਤਜਾਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪਾਠ ਕਰੇਂਦਿਆਂ।
 ਰਾਧਾਂ ਹੋਈ ਬੁੱਤ ਅਚਰਜ ਹੋਂਵਦੀ
 ਦੇਖੇ ਸਾਰੀ ਕਾਰ, ਡਰਦੀ ਬੋਲਣੇਂ।
 ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਕੜਾਹ ਤਜਾਰ ਪ੍ਰਸਿਦ ਸੀ,
 ਇਸਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਬਾਲ ਆਪੇ ਚੱਕ ਕੇ ੩੦
 ਅੰਦ੍ਰ ਅੰਦ੍ਰ ਰਾਹ ਗੁਰ ਦੇ ਮੰਦਰੇ
 ਪਹੁੰਚੀ ਰਾਣੀ ਜਾਇ, ਚੌਂਕੀ ਉਪਰੇ
 ਦਿੱਤਾ ਰੱਖ ਅਡੋਲ ਬਾਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ।
 ਲੰਗਰ ਸਾਂਭ ਬੁਹਾਰ ਮਗਰੋਂ ਰਾਧਿਕਾਂ
 ਬੂਹੇ ਬੋਲ੍ਹ, ਬੁਲਾਇ ਸੋਂਪਯਾ ਟੈਲ੍ਹਣਾਂ।
 ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਅੰਦ੍ਰ ਮਾਰਕੇ
 ਮੰਦਰ-ਬੂਹਾ ਆਪ ਹੁਈ ਨਚਿੰਤ ਹੈ।
 ਤਖਤ ਉਪਰ ਕਾਲੀਨ ਫੇਰ ਵਿਛਾਇਆ।
 ਫੇਰ ਪੰਘੂੜੇ ਪਾਸ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਲੜੇ
 ਅਦਬ ਨਾਲ ਹੱਥ ਜੋੜ ਆਪ ਖੜੇ ਗਈ, ੪੦
 ਗਲ ਪੱਲਾ ਅੱਖ ਬੰਦ ਨਿਮ੍ਰਤ ਹੋਇਕੇ
 ਅਰਦਾਸਾ ਲੈ ਸੋਧ ਬਿਨਯ ਉਚਾਰਦੀ:
 'ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੂੰ ਸੁੱਧ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰੇ,
 'ਘਟ ਘਟ ਵਯਾਪਕ ਪੂਰ 'ਨੰਤ ਨਿਰੰਜਨ,
 'ਨਿਰ ਵਿਕਾਰ, ਨਿਰਮੈਲ, ਰਹਿਤ ਦਵੰਦ ਤੋਂ,

'ਮੈਂ' ਪਾਪਣ ਮਤਿ ਹੀਨ ਮਾਯਾ ਮੱਤੀਆਂ,
 'ਮੂਲੋਂ' ਮੈਲੀ, ਮੰਦ, ਮਨ ਦੀ ਉੱਚੀਆਂ,
 'ਮਤਿ ਦੀ ਨੀਵੀਂ' ਨੀਚ, ਕਰਮੋਂ, ਮੂੜ੍ਹ ਹਾਂ,
 'ਮੈਂ' ਇਸ ਜੋਗੀ ਨਾਹਿ ਮੈਲੇ ਹੱਥ ਏ
 'ਤੇਰੇ' ਚਰਨੀਂ ਲਾਇ ਕਰਾਂ ਬਿਅੰਦਬੀ, -੫੦
 'ਤੇਰੇ' ਗਯਾਨ ਭੰਡਾਰ ਤੇਰੀ ਜਤਿ ਦਾ
 'ਅਮਿਤ' ਖਜ਼ਾਨਾ ਏਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ,
 'ਸੱਚੇ' ਗੁਰ ਦਾ ਰੂਪ ਵਿਦਤ ਸਰੂਪ ਹੈ,
 'ਮੈਂ' ਮਤਿ ਹੀਨੀ ਨਾਰ ਕਰਮੋਂ ਹੀਣੀਆਂ
 'ਦਰਸਨ' ਲੋਚਾਂ ਜੀਅ, ਪਰਸੰਨ ਚਾਹੁੰਦੀ,
 'ਸੇਵਾ' ਦੀ ਹੈ ਸਿੱਕ ਸਿਕਦੇ ਜੀਅ ਨੂੰ
 'ਲੱਗੀ' ਹਦੋਂ ਵਧ, ਦਰਸਨ ਦੇ ਦਿਓ ।
 'ਮੈਂ' ਇਸ ਜੋਗੀ ਨਾਹਿ ਤੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
 'ਇੱਕੁਰ' ਆਕੇ ਬੋਲ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਕੇ
 'ਨੀਵੇਂ' ਦਿਲ ਦੇ ਖਜ਼ਾਲ ਨਿੱਕੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ੬੦
 'ਸ਼ਰਨ' ਆਪਦੀ ਵਿੱਚ ਕਰਾਂ ਉਚਾਰ ਮੈਂ:
 'ਪਰ' ਧਰਕੇ ਮੈਂ ਟੇਕ ਤੇਰੀ ਮੇਰ੍ਹ ਦੀ
 'ਮੰਗਾਂ' ਦੋ ਹਥ ਜੋੜ ਗੁਰ ਦਾ ਦਰਸਨ,-
 'ਦਿਹੁ' ਮੈਨੂੰ ਦੀਦਾਰ ਤਾਰਨਹਾਰ ਜੋ ।
 'ਹਾਂ' ਮੈਂ ਅਧਮ, ਅਜਾਨ, ਬੋਟੀ, ਮਾੜੀਆਂ;
 'ਲੁੱ' ਲੁੱ ਔਗਣ ਨਾਲ ਹਾਂ ਭਰਪੂਰ ਮੈਂ
 'ਪਰ' ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾਲ ! ਤੇਰੀ ਤੇਰੀਆਂ,
 'ਖਰੀ' ਕਿ ਬੋਟੀ ਸਾਫ, ਸਾਈਂ ! ਤੇਰੀਆਂ
 'ਮੈਲੀ, ਮਾੜੀ, ਮੂੜ੍ਹ, ਮਾਲਕ ! ਤੇਰੀਆਂ
 'ਭੁੱਲ' ਭਰੀ, ਭਗਵਾਨ ! ਭੀ ਹਾਂ ਤੇਰੀਆਂ; ੭੦
 'ਗੁਣਾਂ' ਗੁਆਚੀ ਗੰਦ, ਗੋਲੀ ਤੇਰੀਆਂ,
 'ਤੇਰੇ' ਜੋਗ ਨ ਮੂਲ ਤੇਰੀ ਤੇਰੀਆਂ;
 'ਬੁਰੀ' ਭਲੀ ਮਤਿਹੀਨ ਤੇਰੀ ਤੇਰੀਆਂ ।
 'ਜਿੱਕੁਰ' ਕਰਕੇ ਮੇਰ੍ਹ ਐਬ ਨ ਤੱਕ ਕੇ
 'ਭੋਜੇ' ਸੀ ਤੋਂ ਆਧ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰੂ
 'ਅਸਾਂ' ਭੁਬਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ;
 'ਓਦੋਂ' ਜਿੱਕੁਰ ਆਪ ਸਾਨੂੰ ਕੱਜਕੇ
 'ਪਾਪਾਂ' ਤੋਂ ਕਰ ਦੂਰ, ਦਾਜਾ ਆਪਣੀ
 'ਕਿਰਪਾ' ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਆਪੇ ਸੀ ਕਰੀ,
 'ਇੱਕੁਰ' ਨਾਹਿ ਚਿਤਾਰ ਔਗਣ ਮੈਂ ਭੜੇ ੮੦
 'ਦਿਹੁ' ਗੁਰ ਦਾ ਦੀਦਾਰ -ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ;
 'ਮੈਨੂੰ' ਹੋਹਿ ਦਿਦਾਰ ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪ ਦਾ ।
 'ਅੱਫਲ' ਜਾਂਦੀ, ਹਾਇ ! ਸਿੱਖਿਆ ਲੋਚਦੀ
 'ਤੜਫਾਂ' ਮੱਛੀ ਵਾਂਗ ਜਲ ਦੇ ਵਾਸ ਨੂੰ;
 'ਹੇ' ਜਯੋਤੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਰਸਨ ਦੇਹ ਤੂੰ !
 'ਅਪਣੀ' ਕਰ ਦੇ ਮੇਰ੍ਹ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪ ਦੇ,
 'ਆਗਯਾ' ਦੇ ਕਿਰਪਾਲ ਟਹਿਲਾ ਮੈਂ ਕਰਾਂ,
 'ਸੱਚਾ' ਹੋਇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੇ ਗੁਰ ਆਪਦਾ ।
 'ਮੈਲੀ' ਜਿੱਕੁਰ ਪੋਣ ਜਦ ਹੋ ਜਾਵਦੀ,
 'ਬਿਜਲੀ' ਬੱਦਲ ਅਖੰਦ ਮੈਲੀ ਪੋਣ ਨੂੰ ੯੦

'ਔਗਣ' ਚਿੱਤ ਨ ਧਾਰ ਕਰਦੀ ਓਸ ਨੂੰ
 'ਜਿੱਕੁਰ' ਸੀਤਲ ਸੁੱਫ, ਹਲਕੀ, ਸੋਹਿਣੀ;
 'ਉੱਕਰ' ਆਵੇ ਆਪ ਫੁਹ ਲਾ ਆਪਣੀ
 'ਕਰੀਓ' ਸੀਤਲ, ਸਾਫ, ਪਾਵਨ ਮੈਂ ਕਰੋ ।
 ਇੱਕੁਰ ਬਿਨਯ ਉਚਾਰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਕੇ
 ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਲਯਾ ਚੁੱਕ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ;
 ਭਰ ਅੱਖਾਂ ਜਲ ਨਾਲ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁੱਕਿਆ,
 ਕੀਤਾ ਫੇਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ।
 ਫਿਰ ਕਰ ਬਿਨਯ ਉਚਾਰ ਤਾਬਜਾ ਬੈਠਕੇ
 ਇਕ ਘੰਟੇ ਤਕ ਲੱਗ ਪਾਠ ਉਚਾਰਿਆ; ੧੦੦
 ਫਿਰ ਪਾਕੇ ਰੂਮਾਲ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠਕੇ
 ਕੀਤਾ ਪਾਠ ਅਨੰਦ 'ਰਦਾਸਾ' ਸੋਧਿਆ ।
 ਕਰ ਮਰਿਯਾਦਾ ਸੱਭ ਸਿੱਖੀ ਵਾਲੜੀ
 ਸਾਈਂ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼,- ਬਸਤਾ ਕਾਗ਼ਤਾਂ
 ਲਯਾ ਧਰਿਆ ਗੁਰ ਪਾਸ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ।
 ਫਿਰ ਆਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਗੁਰੂ ਧਿਆਇਆ;
 ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿਤ ਹੋਇ ਬਿਨਯ ਉਚਾਰਦੀ;
 ਮੰਗਦੀ ਏਹੋ ਦਾਨ: 'ਬਖਸ਼ੋ' ਆਗਿਆ;
 'ਪਤੀ' ਖਜ਼ਾਨਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਖਾਂ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਂ,
 'ਕਿਰਤਾਰਥ' ਹੋ ਜਾਉਂ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਏਸਨੂੰ । ੧੧੦
 ਇਕੁਰ ਆਗਯਾ ਪਾਇ ਗੁਰੂ ਮਨਾਇਕੇ
 ਬਸਤਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਨਾਰ ਕੁੱਠੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ।
 ਜਦ ਦੇਖੇ ਭਰ ਨੈਣ ਅੱਖਰ ਕੰਤ ਦੇ,
 ਜਲ ਭਰ ਆਏ ਨੈਣ ਹਿਲਯਾ ਕਾਲਜਾ ।
 ਹਰ ਹਰ ਅੱਖਰ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਕੰਤ ਦੀ ।
 ਸੁਹਣੀ ਸੂਰਤ ਆਪ ਬੈਠੀ ਭਾਸਦੀ ।
 ਫਿਰ ਫੜਿਆ ਇਕ ਪੜ੍ਹ, ਪੜ੍ਹਦੀ ਓਸ ਨੂੰ,
 ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਏ :—

੧. ਪਤ੍ਰ-ਸ਼ੋਕ

[ਉਤਾਰਾ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਮਾਈ ਕਰਮ ਕੌਰ ਵੰਨੇ, ਠੱਟੀਆਂ
 ਵਾਲੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਜੁਧ ਵਿਚ
 ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਕੈਦ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਮਾਰ
 ਘੱਤਿਆ ਆਹਾ]

ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੀ ਆਪ ਮਾਤਾ ਪਯਾਰੀਏ !
 ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਪਹੁੰਚੀ ਆਸਾਂ; ੧੨੦
 ਤੂੰ ਰਹੀਓਂ ਜਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਕੱਲੜੀ ।
 ਰੋਣ ਆਇ ਚਿਤ ਸੋਚ ਤੇਰੇ ਹਾਲ ਨੂੰ;
 ਪਰ ਰੋਵਣ ਦੀ ਨਾਹਿ ਮਾਤਾ ! ਥਾਉਂ ਏ ।
 ਤੇਰੇ ਪਤੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਜੁਝਦੇ,
 ਦੋ ਪੁਤ੍ਰ ਸਫਲੇ ਜੰਗ ਸਨਮੁਖ ਜੁਝਕੇ;
 ਧੀ ਬੀ ਜੁੱਧ ਮਦਾਨ ਹੁਈ ਸ਼ਹੀਦ ਸੀ;
 ਹੁਣ ਫੇਕੜ ਦਾ ਲਾਲ, ਦੀਪਤ ਵੰਸ਼ ਦਾ,
 ਉੱਜਲ ਕਰਦਾ ਵੰਸ਼, ਸੁਹਣਾ ਜੂਝਿਆ ।
 ਇੱਕੁਰ ਜੇ ਪਰਵਾਰ ਸਾਰਾ ਨਾ ਫੁਰੇ

ਸਭ ਕੁਈ ਦੁਖੀਆ ਹੋਇ, ਠੱਲ੍ਹੇ ਚਿੱਤ ਨਾ, ੧੩੦
ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸੁਰੇ ਰੱਬ ਦੇ,
ਰਾਜੀ ਰਹਿਣ, ਰਜਾਇ ਮਰਜੀ ਮੇਲਦੇ;
ਝਾਗਣ ਦੁਖ ਦੀ ਨੈਂਇ ਬਹੁਲਜਾਂ ਮਾਰਕੇ,
ਹੁੰਦੇ ਨਹੀਂ ਉਦਾਸ ਲੋਕਾਂ ਵਾਕੁਰੇ ।
ਫਸਿਆ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੋ ਹੈ ਦੁਖੀ,
ਨਿਕਲਣ ਸੰਦਾ ਰਾਹ ਦੁੱਖੀ ਵੇੜਿਆ;
ਹਾਂ, ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਰਾਹ ਜਾਇ ਜੁ ਦੀਨ ਨੂੰ
ਔਖਾ ਹੈ ਵੇ ਓਹ ਭਰਿਆ ਕੰਡਿਆਂ !
ਪੰਧਾਉ ਇਸ ਰੋਇ ਕਸ਼ਟ ਨ ਮੰਨੀਏ,
ਦੇਵੇ ਏਹ ਪੁਚਾਇ ਜਦ ਪੁਰ ਅੰਤ ਤੇ ੧੪੦

ਤਦ ਇਸ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣੀਏ;
ਕਰੀਏ ਸੁਕਰ ਮਹਾਨ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦਾ ।
ਤੈਂ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਪਯਾਰੀ ਸੰਤਣੀ !
ਕੀਤੀ ਮਿਹਰ ਅਪਾਰ ਲਿਆ ਕਬੂਲ ਹੈ
ਤੇਰਾ ਸਭ ਪਰਵਾਰ ਦੁਆਰੇ ਆਪਣੇ ।
ਤੂੰ ਧਨ ! ਧਰਮੀ ਕੰਤ ਤੇਰਾ ਧੰਨ ਸੀ,
ਸਾਰੀ ਨਾਲ ਔਲਾਦ ਤੇਰੀ ਧੰਨ ਹੈ,
—ਦੇਸ਼, ਪੰਥ ਦੇ ਕੰਮ ਜੋੜੀ ਆ ਗਈ;
ਤੇਰਾ ਸਭ ਪਰਵਾਰ ਸਫਲਤਾ ਅੰਮੀਏ !
ਤੂੰ ਨ ਇਕੱਲੀ ਜੱਗ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਹੀ ੧੫੦
ਤੇਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ 'ਮਾਉ' ਵਡ ਪਰਵਾਰੀਏ !
ਗੁਰੂ ਰਹੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਤੇਰੇ ਨਿੱਤ ਹੀ,
ਨਿਸਚਾ ਰਹੇ ਅਡੋਲ- ਭੁੱਖਾ ਬੱਝਵਾਂ;
ਦੁਖ ਨੂੰ ਦਾਰੂ ਜਾਣ, ਧਯਾਵੇਂ ਰੱਬ ਨੂੰ;
ਇੱਕੁਰ ,ਰਹੇਂ ਅਰੋਗ ਧਯਾਵੇਂ ਰੱਬ ਨੂੰ;
ਮਿੱਠੇ ਜਗ ਦੇ ਭੋਗ ਨਿਰਮਲ ਆਤਮਾ ।
ਕੋੜੇ ਦੀਨ-ਵਿਹਾਰ ਕੋੜੇ ਅੰਤ ਨੂੰ;
ਜਿਸ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਅੰਤ ਮਿੱਠਾ ਹੈ ਉਹੋ
ਕੋੜਾ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਮਿੱਠਾ ਓ ਨਹੀਂ
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਐਉਂ ਆਪ ਉਚਾਰਦੇ— ੧੬੦

ਵੇਖੁ ਜਿ ਮਿਠਾ ਕਟਿਆ ਕਟਿ ਕੁਟਿ ਬਧਾ ਪਾਇ ॥
ਖੁੰਢਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿ ਕੇ ਦੇਨਿ ਸ ਮਲ ਸਜਾਇ ॥
ਰਸੁ ਕਸੁ ਟਟਰਿ ਪਾਈਐ ਤਪੇ ਤੇ ਵਿਲਲਾਇ ॥
ਭੀ ਸੋ ਫੋਗੁ ਸਮਾਲੀਐ ਦਿਚੈ ਅਗਿ ਜਲਾਇ ॥

[ਵਾਰ ਮਾਝ ਮ: ੧]

ਵਡ ਪਰਵਾਰੀ ਮਾਉ ! ਦਾਰੂ ਪੀ ਲਵੀਂ
ਕੋੜਾ ਕੱਟੇ ਰੋਗ ਲੁਕੀ ਨ ਬਾਤ ਏ ।
ਮਿੱਠਾ ਖਾਕੇ ਚਿੱਤ ਪਸਰੇ ਏਸ ਥਾਂ
ਕੋੜਾ ਖਾਕੇ ਸੁਗ ਆਵੇ ਜੱਗ ਤੋਂ
ਕੋੜਾ ਮਾਨੋ ਧੱਕ ਏਥੋਂ ਕੱਢਦਾ,—
ਕੋੜੇ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਤਾਤੇ ਮੰਨੀਏ ।
ਮਿੱਠਾ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਬਹਾਲਦਾ,
ਨਦੀ ਨੀਰ ਦੇ ਵਾਂਗ ਤੇਹ ਵਧਾਉਂਦਾ ।

ਮਾਰੂ ਮੀਹਿ ਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿਆ ਅਗੀ ਲਹੇ ਨ ਭੁਖ ॥
ਰਾਜਾ ਰਾਜਿ ਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿਆ ਸਾਇਰ ਭਰੇ ਕਿ ਸੁਕ ॥
ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਕੋਤੀ ਪੁਛਾ ਪੁਛ ॥

[ਵਾਰ ਮਾਝ ਮ: ੧]

ਕੋੜੇ ਹੁੱਜਾਂ ਮਾਰ ਤੇਨੂੰ ਧੌਕਿਆ
ਅਗੀਂ ਸਾਈਂ ਆਪ —ਤੁਸਤੋਂ ਉੱਪਰੇ— ੧੭੦
ਖਿੱਚਿਆ ਅਪਣੀ ਵੱਲ ਵਡ ਅਪਨਾ ਲਿਆ ।
ਪੰਥ ਕਰੇ ਅਰਦਾਸ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ
ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਿਬਾਹ ਤੇਰਾ ਹੋਵਸੀ ।
ਜਿੱਕੁਰ ਰਹੀ ਅਡੋਲ ਨਿਸਚੇ ਅੱਜ ਤੂੰ
ਇੱਕੁਰ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸਾਈਂ ਰੱਖਸੀ ।
ਤੇਰੇ ਹਾਂ ਸਭ ਦਾਸ, ਕੋਈ ਸੇਵ ਜੇ
ਮੇਰੇ ਜੋਗੀ ਹੋਇ ਸੇਵਕ ਜਾਣਕੇ
ਦੱਸੀਂ ਮਾਤਾ ਆਪ, ਤੇਰੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੈਂ,
ਗੁਰੂ, ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ, ਸੇਵਕ ਦਾਸ ਹਾਂ ।
ਤਰਲਾ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਲੱਗਾ ਹੈ ਇਹੋ, ੧੮੦
ਅਪਣੇ ਖੋੜੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ।
ਪੁੱਤ ਗਏ ਪਰਲੋਕ ਤੇਰੇ ਜੇ ਚਲੇ
ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਸ ਬੈਠੇ ਪਾਸ ਤੇ ।
ਫਤੇ ਵਹਿਗੁਰੂ ਬੋਲ ਫਤੇ ਗਜਾਵਦਾ
ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਦਾਸ ਪੰਥ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਾ,
ਬੈਠਾ ਪਰਬਤ ਧਾਰ ਦੇਸੋਂ ਦੂਰ ਹੈ ।
ਪੜ੍ਹਕੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦਿਲ ਨੂੰ ਆਖਦੀ:
'ਧਨ ਤੂੰ ਪਤੀ ਸੁਜਾਨ ਪਯਾਰਾਂ ਵਾਲੜਾ,
'ਭਰਿਆ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਹੋਇਕੇ,
'ਧਨ ਏ ਪੰਥ ਸੁਜਾਨ ਭਰਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ੧੯੦
'ਇਕ ਤੁਲ ਰਾਜਾ ਰੰਕੁ ਵਰਤਨ ਵਿੱਥ ਨਾ ।
'ਕੁਰਬਾਨੀ ਹੈ ਅੰਤਿ ਧਰਮੀ ਪਯਾਰ ਹੈ;
'ਦੁਖ ਦੀ ਨਾ ਪਰਵਾਹ ਸੁਖ ਦੀ ਚਾਹਿ ਨਾ;
'ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਿਬਾਹ ਧੁਨ ਇਕ ਹੈ ਲਗੀ ।
ਫਿਰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਚਕ ਕੇ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ,
ਜਿਸਦਾ ਹੋਸੀ ਭਾਵ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦਾ:—

੨: ਪੜ੍ਹ-ਹਮਦਰਦੀ

[ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹੀਦ ਦੀ ਭੈਣ ਵੱਲ
ਚਿੱਠੀ, ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਪਰ]

ਸੰਤ ਵੀਰ ਦੀ ਭੈਣ ! ਵੀਰ ਪਿਆਰੀਏ !
ਵੀਰ ਵਿਛੋੜੇ-ਤੀਰ ਨਾਲ ਵਿਨ੍ਹੀਵੀਏ !
ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਸਕਾਰੀਏ !
ਵੀਰ-ਪਯਾਰ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਿਸਵੀਰਦਾ । ੨੦੦
ਰਗਿਆ ਰਬ-ਰੋਗ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਵੀਰ ਸੀ
ਜਿਸਨੇ ਸਭ ਪਰਵਾਰ ਉਸ ਰੰਗ ਰੰਗਿਆ ।
ਧੰਨ ਪਿਤਾ ਧਨ ਮਾਉ ਜਿਨ੍ਹ ਤੋਂ ਲਾਲ ਦੋ

ਦੋਵੇਂ ਭੈਣ ਭਿਰਾਉ ਉਪਜੇ ਸੇ ਤੁਸੀਂ ।
ਪਯਾਰਾ ਤੇਰਾ ਵੀਰ ਘਾਲਾਂ ਘਾਲਕੇ
ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਅਮਰਾ ਪੁਰੀ ।
ਕੰਨੀ ਪਈ ਅਵਾਜ਼ ਸਾਡੇ ਹੀ ਹੁਣੇ,
ਥਿਧਾ ਤੇਰੀ ਮਾਤ ਸੱਚੀ ਸਿੰਘਣੀ
ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਿਬਾਹ ਸਚਖੰਡ ਜਾ ਬਸੀ ।
ਫਖਰ ਪੰਥ ਦਾ ਓਹ ਕੁਲਦਾ ਦੀਪ ਓ, ੨੧੦

ਦਸਵੇਂ ਗੁਰ ਦੀ ਓਹ ਹੀਸੀ ਪੁੱਤਰੀ ।
ਜਿਸਨੇ ਕਤ ਕਤ ਸੂਤ ਘਰ ਦਾ ਤੋਰਿਆ
ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਖਰਚ, ਪਰ ਨਾ ਹੋੜਿਆ
—ਸਗਮਾ ਉੱਦਮ ਦਇ- ਅਪਣੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ,
'ਬਚੜਾ ! ਕਾਰ ਕਮਾਇ ਖੱਟੀ ਖੱਟ ਕੇ
'ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ' ਜ ਖੁਲਾਇ, ਮੈਂ ਪਰਸੰਨ ਹਾਂ ।
ਕੀਤਾ ਸਫਲ ਜਨਮ ਅਪਣਾ ਓਸ ਨੇ ।
ਤੈਂ ਬੀ ਪਯਾਰੀ ਭੈਣ ! ਹੱਥ ਵਟਾਇਆ
ਅਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਲ, ਇੱਕੁਰ ਵੀਰ ਨੇ
ਪੰਥ-ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਓਹ ਘਾਲੀ ਘਾਲਣਾ ੨੨੦

ਜਿਸ ਜੇਹੀ ਕੇ ਘਾਲ ਘਾਲੀ ਨਾ ਕਿਸੇ ।
ਰਹਿਣਾ ਨਾਮ ਅਰੁੜ, ਬਾਣੀ ਰੱਤਿਆਂ,
ਡਾਢੇ ਜੱਫਰ ਜਾਲ ਸੇਵ ਨਿਬਾਹੁਣੀ !
ਵਿਰ ਪੈਣਾ ਵਿਚ ਕੈਦ ਧਰਮ ਨ ਹਾਰਨਾਂ !
ਕੇਸਾਂ ਸ੍ਰਾਸਾਂ ਨਾਲ ਜੈਸੇ ਸੀ ਕਿਹਾ
ਦਿੱਤਾ ਧਰਮ ਨਿਬਾਹ, ਵਾਹਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ !
ਵਾਹ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਵਾਹ ਸਿਦਕਾਂ ਵਾਲਿਆਂ !
ਦਿੱਤੀ ਅਪਣੀ ਜਿੰਦ ਧਰਮ ਨ ਹਾਰਿਆ !
ਉਸਤੋਂ ਵਧਕੇ ਮਾਉਂ ਨਾਲੇ ਭੈਣ ਤੂੰ
ਹੋਇਆ ਲਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਖੇਡੜਾ ਜਿੰਦ ਤੇ, ੨੩੦

ਤੁਸਾਂ ਨ ਮਾਰੀ ਢਾਹ, ਡੋਲੇ ਨਾ ਤਦੋਂ
ਕਤਲ-ਹਨੇਰੀ ਅੱਤਿ ਝੁਲਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ।
ਗੁਰ ਦੀ ਆਗਯਾ ਜਾਣ ਐਦਾਂ ਸਜਾਣਿਆ,—
ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਨੇ ਲਾਲ ਪਰਵਾਨਿਆ,—
ਗੁਰ ਜਗਵੇਦੀ ਸੰਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬਲੀ !
ਕਿਸੇ ਨਿਕਾਰੇ ਰੋਗ ਦੇਹੀ ਅੰਤ ਨੂੰ
ਖਾਣਾ ਹੀਸੀ ਆਇ, ਲੈਣਾ ਮਾਰ ਸੀ;—
ਉਹ ਦੇਹੀ ਗੁਰ ਕਾਰ ਸਫਲੀ ਲੱਗ ਕੇ;
ਕਰ ਗਈ ਇੱਕ ਨਜ਼ੀਰ ਕਾਇਮ ਆਪਣੀ ।
ਦਿਓ ਵੰਡੋਰਾ ਜੱਗ ਹੋਕਾ ਦੇ ਦਿਓ: ੨੪੦

ਸਿੰਘਣੀ ਜਣੇ ਜਿ ਪੁਤ ਐਸਾ ਪੁਤ ਹੋ
'ਜੈਸਾ' ਤੇਰੀ ਮਾਉਂ ਜਾਣਿਆ-ਪੁਤ ਸੀ ।
ਧੰਨ ਧੰਨ ਐਸੀ ਮਾਉਂ ਪਯਾਰਨ ਵਾਲੜੀ
ਤੇਨੂੰ ਕਲਿਆ ਛੱਡ ਗਈ ਪੁਲੋਕ ਹੈ,
ਗਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੁਆਰ ਸੱਚੇ ਖੰਡ ਓ ।
ਮੈਂ ਕੀ ਲਿਖਾਂ ਬਨਾਇ ਸਿੱਖਿਆ ਆਪ ਨੂੰ
ਪਰ ਦਿਲ ਪਯਾਰ ਉਬਾਲ ਰੁਕਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ।
ਭਾਣਾ ਮੰਨੀ ਭੈਣ ਸੱਚੇ ਸਾਹ ਦਾ;

ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਬਣਨਾ ਸਿੰਘਣੀ ।
ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਕੁਝ ਭੇਤ ਗੁਰਦਾ ਜਾਣਨਾ ੨੫੦
ਲੀਤੀ ਸੱਦ ਦੁ ਮਾਉਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਤੋਂ ।
ਤੂੰ ਹੁਣ ਜਿੱਕੁਰ ਸੇਵ ਅਪਣੇ ਪੰਥ ਦੀ
ਕਰਦੀ ਹੈ ਨਿਤ ਨਿੱਤ ਕਰਦੀ ਹੀ ਰਹੀ ।
ਦੁਨੀਆਂਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਸਾਡੜਾ
ਦੁਨੀਆਂ ਦਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਭੈਣੇ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਰਾਰ, ਨੇਕੀ ਜੀਵਣਾ,
ਬਦਲਾ ਮੁਲਾਂ ਨਾਂਹ ਲਭਣਾ ਏਸ ਥਾਂ;
ਸਾਂਈ ਤੇ ਧਰ ਟੇਕ ਟਿਕਣਾ ਓਸਤੇ,
ਉਸਦਾ ਲੈਣਾ ਪਯਾਰ, ਸਾਡੀ ਕਾਰ ਹੈ ।
ਇਹ ਤਾਂ ਪੀੜ ਹੈ ਇੱਕ ਜਿੱਥੇ ਰੱਬ ਨੇ ੨੬੦

ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਭੇਜ ਬਾਪੀ ਕੰਡ ਦੇ
ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਨ ਮੂਲ ਡਰਨਾ ਦੁੱਖ ਤੋਂ,
ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਨ ਮੂਲ ਸੱਖੀ ਡੁੱਬਣਾ,
ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਨ ਮੂਲ ਬਦਲੇ ਲੋੜੀਏ,
ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਨ ਮੂਲ ਪਲਟਾ ਚਾਹੀਏ
ਨੇਕੀ ਕਰਕੇ ਆਪ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਤੋਂ ।
ਗੁਰ ਦੀ ਕਰਨੀ ਕਾਰ ਘੋਲ ਘੁਲਾਵਣੇ,
ਪਿੱਠ ਨ ਲੱਗੇ ਮੂਲ, ਪਿੜ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ
ਜਦ ਸਦ ਭੇਜੇ ਆਪ ਮੁੜ ਘਰ ਜਾਵਣਾ ।
ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰ ਆਪ ਕਿੱਕੁਰਭਾਖਦੇ:—੨੭੦

ਹਉ ਗੋਸਾਈ ਦਾ ਪਹਿਲਵਾਨੜਾ ॥ ਮੈਂ ਗਰ ਮਿਲਿ
ਉਚ ਦੁਮਾਲੜਾ ॥ ਸਭ ਹੋਈ ਛਿੰਤ ਇਕਠੀਆ
ਦਯੁ ਬੈਠਾ ਵੇਖੇ ਆਪਿ ਜੀਉ ॥ ੧੭ ॥ ਵਾਤ ਵਜਨਿ
ਟਮਕ ਭੇਰੀਆ ॥ ਮਲ ਲਥੇ ਲੰਦੇ ਫੇਰੀਆ ॥
ਨਿਹਤੇ ਪੰਜਿ ਜੁਆਨ ਮੈ ਗੁਰ ਬਾਪੀ ਦਿਤੀ ਕੰਡਿ
ਜੀਉ ॥ ੧੮ ॥ ਸਭ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਆਇਆ ॥ ਘਰਿ
ਜਾਸਨਿ ਵਾਟ ਵਟਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਹਾ ਲੈ
ਗਏ ਮਨਮੁਖ ਚਲੇ ਮੂਲੁ ਗਵਾਇ ਜੀਉ ॥ ੧੯ ॥

[ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮ: ੫]

ਵੀਰਾਂ ਪਿਯਾਰੀ ਭੈਣ ! ਭੈਣਾਂ ਪਯਾਰੀਏ !
ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਸਦ ਹੀ ਜਾਣਨੇ;
ਕੀ ਕਰਨੀ ਪਰਵਾਹ ਸੁਖ ਇਸ ਲੋਕ ਦੇ,
ਹਰਦਮ ਉੱਚ ਨਿਗਾਹ ਗੁਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ,
'ਗੁਰ ਗੁਰ' ਕਰ ਕਰ 'ਵਾਹ' ਕਰਦੇ ਨੇਕੀਆਂ
ਜਗਤ ਨਦੀ ਅਸਗਾਹ ਤਰਨੀ ਹੈ ਅਸਾਂ;
ਇੱਕੋ ਰਖਣੀ ਚਾਹ ਸਾਂਈ ਪਯਾਰ ਦੀ
ਜਿਸਦੀ ਆਗਿਯਾ ਪਾਇ ਆਏ ਏਸ ਥਾਂ ।
ਇਸ ਜਗ ਦੇ ਜੋ ਸੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਸੁੱਖ ਨਾਂ;
ਸਾਡੇ ਘਰਾ ਦੇ ਸੁੱਖ ਉਹਨਾਂ ਸਾਮੁਣੇ ੨੮੦
ਏ ਹਨ ਸਾਰੇ ਤੁੱਛ, ਫਸਣਾ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ।
ਇੱਕੁਰ ਬੇ ਪਰਵਾਹ ਦੁਨੀਆਂ ਸੁੱਖ ਤੋਂ,
ਅੰਦਰ ਰਖ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਉੱਚੀ ਟੇਕ ਲੈ

ਰਖਕੇ ਸਦਾ ਨਿਗਾਹ ਸਾਈਂ ਆਪਣੇ,
ਪਿੜ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਸਾਂ;
ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਸੁ ਰੰਗ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਸਦਾ ।
'ਕੋਲ ਖੋੜਿਆਂ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਰੱਬ ਜੀ'
ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਿਗਾਹ ਰੱਖਣ ਰੱਬ ਜੀ'
ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਤਲਵਾਰ, ਐਦਾਂ ਮੰਗਣਾਂ ।
ਬਖਸ਼ੇ ਗੁਰ ਤਾਂ ਜਿੱਤ ਸਿਦਕੀ ਢਾਲ ਜੇ
ਪਿੰਨ ਨ ਅਸਾਂ ਲਵਾਇ ਖੇਡ ਨ ਹਾਰਨੀ,
ਨਿਤ ਨਿਤ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਬਿਨਤੀ ਆਖੀਏ:
'ਸਿੱਖੀ ਦੇਵੀ' ਦਾਨ ਸਿਦਕ ਦਿਵਾਵਣਾ ।
ਮੇਰੀ ਪਯਾਰੀ ਭੈਣ ਸਿਦਕਾਂ ਵਾਲੀਏ !
ਆ ਕਰੀਏ ਅਰਦਾਸ ਮੁਹਰੇ ਰੱਬ ਦੇ:
'ਅਪਨੀ ਰਿਰਪਾ ਧਾਰ ਬਦੀਓ' ਰੱਖ ਲੈ,
'ਅਪਨੀ ਸੇਵਾ ਆਪ ਆਪ ਕਰਾਵਣੀ,
'ਮਨ ਨੀਵਾਂ, ਮਤਿ ਦੇਇ ਉੱਚੀ ਆਪਣੀ,
'ਆਪੇ ਬਣੀ' ਸੰਜੋਅ ਸਾਡੀ, ਪਯਾਰਿਆ !
'ਹਰਦਮ ਵਾਸਾ ਆਪ ਸਾਡੇ, ਨਾਲ ਹੀ 300

'ਰੱਖੀ' ਗੁਰ ਕਿਰਪਾਲ ! ਛੱਡੀ' ਨਾ ਅਸਾਂ,
'ਏਥੇ ਓਥੇ ਆਪ ਵਿਸਰੀ' ਨਾ ਅਸਾਂ,
'ਸਾਨੂੰ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਦੁਖ ਸੁਖ ਇੱਕ ਹੋ ।
ਗੁਰ ਬਖਸ਼ੇ ਇਹ ਦਾਤ ਤੈਨੂੰ, ਵੀਰ ਜਿਥੋਂ
ਅਪਣੀ ਮਾਤਾ ਵਾਂਗ ਤੂੰ ਬੀ ਭੈਣ ਜੀ !
ਜਿਣ ਬਾਜੀ ਘਰ ਜਾਇ, ਖੇਡੋ' ਰੱਬ ਦੀ
ਜਾ ਗੋਦੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੇਵ ਕਮਾਇਕੇ
ਪੰਥ ਧਰਮ ਦੀ, ਨਾਲ ਰਸੀਆ ਨਾਮ ਹੋ ।
ਅਤਿ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਕਾਲ ਹੋ ਹੁਣ ਲੰਘਿਆ
ਧੰਭ ਉੱਪਰਲੇ ਦਾਉ ਚੜ੍ਹ ਹੁਣ ਹੈ ਪਿਆ । 310

ਬਹਿ ਰਹੀ ਸਾਡੀ ਧਾਕ ਹੈ ਹੁਣ ਭੈਣ ਜੀ !
ਸੁਕਰ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕਾਲ ਡਿੱਠਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ,
ਦੇਖ ਗਈ ਹੈ ਮਾਉਂ ਤੁੱਧ ਸੁਲੱਖਣੀ;
ਘਾਲ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਕੇਰ ਪੈ ਰਹੀ ਥਾਉਂ ਹੈ ।
ਇਹ ਛੋਟਾ ਹੈ ਵੀਰ ਤੁਹਾਡਾ ਟੈਲੀਆ,
ਜੇ ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਟੈਲੂ ਇਸ ਦੇ ਗੋਚਰੀ,
ਪਯਾਰੀ ਪਯਾਰੀ ਭੈਣ ! ਸਦਕੇ ਵੀਰ ਦੇ
ਲਿਖ ਭੇਜੀ' ਤੂੰ ਆਪ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਕਰੀ ।
ਮੇਰੀ ਫਤੋਂ ਗਜਾਇ ਦੇਵੀ' ਪੰਥ ਨੂੰ;
ਸਭ ਮਾਈਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਜੋ ਵਿੱਚ ਜਾ ਦਲਾਂ 320

ਨਾਲ ਭਰਾਵਾਂ ਆਪ ਸੇਵ ਕਮਾਂਦੀਆਂ ।
ਲੇਖਕ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਆਪ ਦਾ ।
ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਦੁਜਾ ਪੱਤ੍ਰ ਦਿਲ ਨ ਆਪਣੇ
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਵਾ ਵਾ ਕੈਣ ਵਾ ਵਾ ਵੀਰ ਦੀ !
'ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੈਣ ! ਵੀਰ-ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ !
'ਏਸ ਸੱਚੇ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਚੁੰਘਿਆ
'ਇਕ ਛਾਤੀ ਤੋਂ ਦੁੱਧ ਇੱਕੇ ਗੋਦ ਹੀ
'ਪਲੀਓ', ਖੇਡਾਂ ਖੇਡ ਵਿਹੜੇ ਇੱਕ ਹੀ ।

'ਤੇਰਾ ਜੇ ਦੀਦਾਰ ਹੋਵੇ ਮੁੱਝ ਨੂੰ
'ਖਬਰੇ ਮੈ' ਨਿਭ ਜਾਉਂ ਸਿਦਕ ਸਲਾਮਤੇ । 330
'ਹੇ ਸੰਤੋ ! ਹੇ ਸਿੰਘ ਸਿਦਕਾਂ ਵਾਲਿਓ !
'ਸਿੰਘਣੀਓ' ਹੇ ਸ਼ੇਰਿ ਸ਼ੇਰਾਂ ਜਾਈਓ !
ਮੈਂ ਇਕ ਨੀਚ ਅਜਾਣ ਤੁਹਾਡੇ ਆ ਰਲੀ
'ਕਿਣਕਾ-ਸਿਦਕ ਸੁ ਦਾਨ ਅਪਣੇ ਹਿੱਸਿਓ'
'ਸਿੱਖੀ ਬੀ ਕੁਛ ਨਾਲ ਬਖਸ਼ੋ ਮੁੱਝ ਨੂੰ
'ਬੇੜੀ ਦੇ ਸੰਗ ਲੱਗ ਪੱਥਰ ਮੈਂ ਤਰਾਂ ।'

3. ਪਤ੍ਰ-ਮੋਤ

ਠੰਢਾ ਲੈਕੇ ਸਾਹ ਵਿਰ ਇਕ ਪੱਤ੍ਰ ਲੈ
ਖੋਲ੍ਹਾ ਜਦ ਤਾਂ ਓਹ ਐਦਾਂ ਬੋਲਿਆ,
ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਵਿਚ ਭਾਵ ਭਰਿਆ ਏਹ ਸੀ:—
ਡਰ ਨਾ ਮੌਤੋਂ ਮੂਲ ਬੁਰੀ ਨ ਚੀਜ਼ ਏ । 330

ਸੋਚ ਅਵਸਥਾ ਆਪ ਪਹਿਲੀ ਆਪਣੀ,
ਜਦ ਮਾਤਾ ਦੇ ਕੁੱਖ ਪੁੱਠਾ ਸੀ ਪਿਆ
ਓਦੋਂ ਡਰਦਾ ਹੋਗੁ ਜੰਮਣ ਕੋਲੋਂ,
ਪਰ ਤੂੰ ਹੈਸੇਂ ਮੂੜ੍ਹ ਜਾਣੇ ਭੇਤ ਨਾ ।
ਜੰਮਣ ਵਾਲਾ ਦੁੱਖ ਜਦੋਂ ਸਹਾਰ ਕੇ
ਆ ਜੰਮਯੋਂ ਜਗ ਵਿਚ ਮਰਿਓ' ਕੁੱਖ ਤੋਂ
ਬਰਕਤ ਜੋ ਜਗ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਪਾਇਕੇ
ਪਲ ਹੋਇਓ' ਮਾਨੁੱਖ ਅਕਲਾਂ ਵਾਲੜਾ,
ਆਖੋ : 'ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦਾ ।
ਕੁੱਖੋਂ ਆਈ ਮੌਤ ਜੰਮਯੋਂ ਜੱਗ ਤੇ; 340

ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਫਿਰ ਆਇ ਏਥੇ ਮਾਰਸੀ
ਦਸਾ ਹੋਇਗੀ ਹੋਰ ਜਮਸੇਂ ਹੋਰਥੇ ।
ਇਸ ਨੂੰ 'ਮੌਤ' ਨ ਆਖ 'ਜੰਮਣ' ਆਖ ਤੂੰ ।
ਏਸ ਜਗਤ ਦਾ ਕੁੱਖ ਹੱਦਾਂ ਵਾਲੜਾ
ਮੌਤ ਛੁਡਾਵੇ ਆਇ, ਦਸਾ ਪਲੱਟ ਸੀ;
ਜਨਮ ਹੋਇਗਾ ਏਹ ਜਾਣੇ ਮੌਤ ਜੋ:
ਦਸਾ ਹੋਇਗੀ ਹੋਰ ਪਰ ਤੂੰ ਹੋਵਸੇਂ ।
ਰੱਖੀ ਆਉ ਬੁੱਧਿ ਉੱਜਲ ਜੇ ਗਿਓ' ।
'ਮੌਤ ਨ ਬੁਰੀ ਬਲਾਇ ਜਨਮ ਜੀਵਨ ਹੈ'
ਇਹ ਜਦ ਆਵੇ ਸੂਝ, ਕਿਧਰੇ ਖਾਇਕੇ 350

ਮਹੁਰਾ, ਮਾਰ ਨ ਜਿਦ ਸੁਖ ਨੂੰ ਲੋਚਦਾ:
ਆਤਮ ਕੀਤਯਾਂ ਘਾਤ ਸੁਖ ਨਾ ਹੋਵਦਾ ।
ਪਕ ਕੇ ਟੁੱਟੇ ਫੱਲ ਜੋ ਨਿਜ ਬਿੱਛ ਤੋਂ,
ਉਹ ਪਾਵੇ ਹੈ ਮੁੱਲ ਮਿੱਠਾ ਹੋਇ ਓ ।
ਇੱਕੁਰ ਰੱਬ ਰਜਾਇ ਤੋੜੇ ਆਣਕੇ
ਜਦੋਂ, ਤਦੋਂ ਹੀ ਜਾਣ ਮੌਤ ਸੁਹਾਵਣੀ ।
ਜਦ ਜੀਵੇਂ ਜਗ ਵਿੱਚ ਰੂਹ ਨੂੰ ਆਪਣੀ
ਸਦਾ ਰੱਖ ਤੂੰ ਸਾਫ, ਮੈਲੀ ਨਾ ਕਰੀ,
ਮੈਲੀ ਕਰਦਯਾਂ ਭਾਰ ਵਧਦਾ ਮੇਲ ਦਾ,
ਮੈਲ ਨ ਦੇਵੇ ਫੇਰ ਉੱਠਣ ਏਸ ਨੂੰ, 360

ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਆ ਘੇਰ ਦੇਹੋਂ ਕੱਢਸੀ
ਤਦ ਉਸ ਲੱਕੜ ਵਾਂਗ —ਜਿਸਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ
ਸਿੱਕਾ ਸਿਟੀਏ ਨੀਰ ਡੁਬਦੀ ਹੋਣ ਨੂੰ,
—ਡੁਬਦੀ ਤੇਰੀ ਜਿੰਦ ਲੱਦੀ ਮੈਲ ਦੀ।
ਮੈਲੋਂ ਰੱਖੋਂ ਸਾਫ ਹੋਲੀ ਤਾਂ ਰਹੇ;
ਜਦ ਛੁੱਟੇਗੀ ਦੇਹ ਹੋਲੀ ਹੋਣ ਦੇ
ਕਾਰਨ, ਉੱਚੀ ਉੱਠ ਉੱਚੀ ਜਾਇਗੀ।
ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਦੇ ਜਾਣ, ਜਾਣ ਨ ਮੌਤ ਦੇ।
ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਹੋਇ ਹਿਰਾਨ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਵਾਹ ਜੀ !
'ਵਾਹ ਸ਼੍ਰਾਮ ਜੀ ਵਾਹ ! ਕੈਸੇ ਆਪ ਹੋ ੩੮੦
'ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਰ ਅਤੇ ਉਰਾਰ ਦੇ।'
ਫਿਰ ਮੁਹੌਂ ਕਹਿ 'ਧੰਨ' ਹੋਰ ਇਕ ਚਾ ਲਿਆ
ਬਸਤੋ ਵਿੱਚੋਂ ਪੱਤ੍ਰ, ਪੜ੍ਹਦੀ ਓਸਨੂੰ,
ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਸੀ ਭਾਵ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦਾ:—

੪. ਪੱਤ੍ਰ-ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਰਾਹ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ —
ਦੱਸ ਮੀਤ ਇਕ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਕੇ,
ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਵਾਂਗ ਰਸਤਾ ਸਾਰੜਾ
ਹੋਵੇ ਦੁਰਗਮ, ਦੂਰ ? ਕੇ ਕੁਝ ਸੌਖ ਹੈ ?
ਉੱਤਰ—
ਉਤਰਾਈ ਨਾ ਆਇ, ਪੱਧਰ ਨਾਂ ਕਿਤੇ,
ਚੜ੍ਹਾਈ ਧੁਰ ਤੀਕ ਅੱਖਾ ਰਾਹ ਹੈ।
ਪ੍ਰਸ਼ਨ—
ਸਾਹ ਕੱਢਣ ਦੀ ਠਾਹੁ ਕੋਈ ਆਂਵਦੀ ? ੩੯੦
ਸਮਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦੱਸ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ?
ਉੱਤਰ—
ਤੜਕਯੋਂ ਸੰਝਾਂ ਤੀਕ ਸਾਰਾ ਦੇਹੁ ਹੀ
ਪੈਂਡਾ ਕਰਨਾ ਜਾਣ, ਠਹਿਰਨ ਨਾ ਕਿਤੇ;
ਅੱਡਾ, ਸ਼ਹਿਰ ਸਰਾਂਦਿ ਕੋਇ ਨ ਆਂਵਦੀ;
ਵੇਲਾ ਕਰਨ ਅਰਾਮ ਹੱਥ ਨ ਲੱਗਦਾ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ —
ਹੁੱਸ ਜਾਇ ਜੇ ਕੋਇ, ਦਮ ਟੁਟ ਜਾਇ ਜੇ
ਆਹੇ ਕੁਈ ਉਪਾਉ ਬਚਣੇ ਦਾ ਕਹੋ
ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਹੈ ਹੋਣ ਜਾਇ ਰਸਾਤਲੇ ?
ਉੱਤਰ —
ਠਾਹਰ ਕੋਇ ਨਾਹਿ, ਠਹਿਰਣ ਹੈ ਨਹੀਂ,
ਚੱਲਣ ਰੁਕੇ ਨ ਮੂਲ ਭਾਵੇਂ ਹੁੱਟ ਜਾ, ੪੦੦
ਹੁੱਸਣ-ਦਾਰੂ ਇਕ ਇਕੋ ਜਾਣੀਏ:
ਨਜ਼ਰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਛੱਡ ਭਟਕ ਨਾਂ ਕਿਤੇ,
ਟਿਕੀ ਰਹੇ ਟਕ ਬੰਨ੍ਹ ਵਾਂਝੁ ਸ਼ੇਰ ਦੇ।
ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਹਿਲ ਜਾਇ ਤੁਰਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੋ
ਹੁੱਸਣ ਹੋਵੇ ਦੂਰ, ਬੋਝੇ ਹੋਸਲਾ।
ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੁ ਨਿੱਤ ਦਮ ਨ ਟੁੱਟਸੀ।

ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਫੇਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਸੀ,
ਪੂਰੀ ਸਮਝ ਨ ਆਇ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਵਾਹ ਜੀ !
'ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਤ ਰੱਖੇ ਆਪ ਨੇ,
'ਸਮਝੋ ਕੁਈ ਸੁਜਾਨ ਸਮਝਾਂ ਵਾਲੜਾ' ੪੧੦
ਇਹ ਕਹਿ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਖ ਚਕਦੀ ਹੋਰ ਨੂੰ;
ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਖੋਲ੍ਹ ਓ ਇਉਂ ਆਖਦੀ:—

੫. ਪਤ-ਉਚੇਰੇ ਲੋਕ

ਰਹੇ ਜਿ ਖਲਕਤ ਵਿੱਚ, ਖਲਕਤ ਜੇਡੜਾ,
ਧੋਣ ਉਚੇਰੀ ਕੱਢ ਉੱਚਾ ਨ ਟੁਰੇ,
ਅਪਣਾ ਆਪ ਜਿਤਾਇ ਜਣਾਵੇਂ ਨਾ ਰਤੀ,
ਬੇ ਮਾਲੁਮਾਂ ਕਾਲ ਸੋਖਾ ਬੀਤਸੀ,
ਖਲਕਤ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਤੇਰਾ ਹੋਵਸੀ,
ਜਿੱਕੁਰ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਧਾਰਣ ਬੀਤਦੀ
ਤਿੱਕੁਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਤੇਰੀ ਲੰਘਸੀ।
ਪਰ ਜੇ ਉੱਚੀ ਧੋਣ ਖਲਕੋਂ ਕੱਢਸੇ, ੪੨੦
ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਮੇਲਸੇ,
ਉਂਗਲ ਤੇਰੀ ਵੱਲ ਸਭ ਦੀ ਹੋਵਸੀ,
ਬਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਫੇਰ ਫੁੰਡਿਆ ਜਾਵਸੇ;
ਲੋੜ ਬਿਲੜੇ ਲੋਕ ਫੁੰਡਣ ਆਣਕੇ;
ਚਾਂਦਮਾਰਿ ਦੇ ਚੰਦ ਵਾਂਝੂ ਵਿਨ੍ਹੀਏ;
ਇੱਕੁਰ ਸੱਟਾਂ ਖਾਇ ਦੁਖ ਦਿਲ ਹੋਵਦਾ !
ਬਚਣੇ ਦੀ ਇਕ ਡੋਲ ਸਿੱਖੋਂ ਜੇ ਕਦੀ
ਤਦ ਬੀਤੇਗਾ ਕਾਲ ਰੋਵਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।
ਦੇਖ ਪਰਬਤਾਂ ਵੱਲ ਉੱਚੇ ਜੋ ਖੜੇ
ਸਿੱਖਯਾ ਦੇਵਣ ਦੇਹ ਬਹੁਤ ਅਮੁੱਲਵੀਂ; ੪੩੦
ਜਜ਼ੁਦੇ ਮੋਢੇ ਦੇਹ ਮਾਨੋ ਆਖਦੇ:
'ਜਜ਼ੁਦੇ ਮਰਕੇ ਮੀਤ ਜੀਵਨ ਕਟੀਏ;
'ਦੇਈਏ ਆਪ ਲੁਟਾਇ ਪਹਿਲੋਂ ਲੋਟੀਓ'।
ਪਰਬਤ ਉੱਚੇ ਦੇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ ਰਚੇ
ਖੜੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ, ਪਰ ਦੇ ਦੇਖਣਾ:
ਬਰਖਾ, ਬਰਫਾਂ, ਧੁੰਦ, ਗੜਿਆਂ ਨਾਲ ਹੈ
ਏਥੇ ਪੈਂਦਾ ਆਣ ਪਾਣੀ ਢੇਰ ਹੈ;
ਸਿਰ ਤੇ ਲਏ ਕਬੂਲ ਪਰਬਤ ਨੀਰ ਨੂੰ
ਪਰ ਝਟ ਦੇਵੇ ਤੋਰ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ,
ਖੁਸ਼ਕ ਮਦਾਨਾਂ ਵੱਲ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹਦਾ ੪੪੦

ਤਾਂ ਜੋ ਪਰਉਪਕਾਰ ਜਾਕੇ ਦੇ ਕਰੇ:
ਪਰਬਤ ਦਾ ਦੇ ਦਾਨ ਦੇਸ ਵਸਾਉਂਦਾ।
ਜੇ ਪਾਣੀ ਰਹਿ ਜਾਇ ਪਰਬਤ ਜਜ਼ੁਰਿਆ
ਉਹ ਬੀ ਸੋਮੇ ਪਾੜ ਪਰਬਤ ਕੱਢਦਾ;
ਜੀਵ ਜੰਤ ਮਾਨੁੱਖ ਸਭ ਦੀ ਤੇਹ ਨੂੰ
ਦੇਵੇ ਜਾਇ ਬੁਝਾਇ ਮਿੱਠਾ ਨੀਰ ਦੇ;
ਬਣ ਨਦੀਆਂ ਦਾ ਨੀਰ ਖੇਤੀ ਪਾਲਦਾ !
ਜੋ ਬਾਕੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪਰਬਤ ਮੋਉਂਦਾ,
ਉਸਤੋਂ ਪਰਬਤ ਰਾਜ ਰੁੱਖ ਉਗਾਂਵਦਾ,—

ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਰੁਖ ਦਯਾਰਾਂ ਚੀਲ੍ਹ ਦੇ, ੪੫੦

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਨੁੱਖ ਮਹਿਲ ਉਸਾਰਦੇ ।
ਫਿਰ ਐਸੇ ਕਈ ਹੋਰ ਰੁੱਖ ਉਗਾਵਦਾ,
ਕਾਠ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਕਾਜ ਸੁਆਰਦਾ ।
ਵਾਹੀਓਂ ਬਿਨਾਂ ਉਗਾਇ ਦੇਂਦਾ ਫੁੱਲ ਹੈ
ਦੇਣ ਸੁਗੰਧੀ, ਰੰਗ, ਮੋਹਣ ਜੱਗ ਨੂੰ ।
ਬੂਟੀਆਂ ਅੰਤੋਂ ਪਾਰ ਦਾਰੂ ਵਾਲੀਆਂ
ਐਸੀਆਂ ਧਰੇ ਉਗਾਇ ਰੋਗਾਂ ਵਾਸਤੇ,
ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਾਂਙ ਖਾਧੇ ਪੌਦੀਆਂ ।
ਵੈਦ ਹਕੀਮਾਂ ਜੋਗ ਪਰਬਤ ਬੂਟੀਆਂ
ਮੂੜੀ ਜਾਣੇ ਰਾਸ, ਦੋਲਤ, ਮਾਲ ਹੈ; ੪੬੦

ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੂਟੀਆਂ ਬਾਝ ਇੱਕੁਰ-ਵੈਦ ਹੈ
ਜਿੱਕੁਰ ਰਾਸੋਂ ਬਾਝ ਹੋਵੇ ਬਾਣੀਆਂ ।
ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਏਹ ਮਾਲੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ
ਆਪੇ ਦੇਇ ਉਗਾਇ ਮਿਹਨਤ ਲੋੜ ਨਾ ।
ਨਿਉਂਜੋ ਤੇ ਅਖਰੋਟ, ਬੰਕ ਸੁਹਾਵਣੇ,
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੇ ਹੋਰ ਫਲ ਹਨ ਮਿਲਦੇ ।
ਥੋੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਏਥੇ ਹੋਂਦੇ
ਨਸ਼ਪਾਤੀ, ਬਾਦਾਮ, ਸਿਉ, ਖੁਰਮਾਨੀਆਂ ।
ਇਹ ਸਾਰੇ ਭੰਡਾਰ ਪਰਬਤ ਦੇਂਦਾ
ਮੁੱਲ ਨ ਮੰਗਦਾ ਕੱਝ ਵੱਟਾ ਕੁੱਝ ਸੀ, ੪੭੦

ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹਿਸਾਨ, ਰਖਦਾ ਯਾਦ ਨਾ ।
ਫਿਰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ
ਖਾਰ ਖਾਰ ਕੇ ਨਿੱਤ ਅਰਪਨ ਹੋ ਕਰੇ ।
ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਹੋ ਆਪ ਘਾਸ ਰਗੜੀਜ ਕੇ
ਵੱਟੇ, ਬਜਰੀ, ਰੇਤ ਹੋ ਹੋ ਟੁੱਟਦਾ;
ਰੇਤੋਂ ਭਲ ਹੋ ਜਾਇ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਵਿਖੇ,
ਪੱਧਰ ਬਾਈਂ ਜ ਇ ਵਿਛੋ ਜੁ ਪੈਲੀਆਂ,
ਦੇਵੇ ਡਾਢਾ ਜ਼ੋਰ, ਧਰਤੀ ਸੋਰਦੀ,
ਖੰਤੀ ਪਾ ਏ ਜ਼ੋਰ, ਹੁੰਦੀ ਢੇਰ ਹੈ ।
ਪੱਥਰ ਨਦੀਆਂ ਰੋੜ੍ਹ ਨਾਲ ਰੁੜ੍ਹੀਂ ਵੇਦੇ, ੪੮੦

ਜਾਇ ਮਾਨਾਂ ਕੋਲ ਕੰਮੀ ਆਵਦੇ ।
ਕਲੀਆਂ ਵੱਟੇ ਸਾੜ ਕਲੀ ਬਨਾਵਦਾ;
ਰਾਜ ਲਗਾਵੇ ਏਹ ਰਚੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ।
ਏਥੇ ਹੀ ਨਾ ਜਾਣ ਪਰਬਤ ਠੇਰਦਾ
ਅੰਦਰ ਅਪਣਾ ਪਾਤ ਅਰਪਨ ਹੋ ਕਰੇ ।
ਖਾਣਾਂ ਅਕਸਰ ਹੋਣ ਪਰਬਤ ਦੇ ਵਿਖੇ
ਸੋਨਾਂ, ਚਾਂਦੀ, ਲੋਹ, ਤਾਂਬਾ ਤੇ ਕਲੀ,
ਸਿੱਕਾ, ਜਿਸਤ ਅਨੇਕ ਧਾਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ
ਪਰਬਤ ਕੁੱਖੋਂ ਬਾਰੂ ਅਕਸਰ ਆਂਦੀਆਂ ।
ਛੁਪੀਆਂ ਏ ਹਨ ਵਿੱਚ ਹੇਠਾਂ ਅੰਦਰੇ ੪੯੦

ਜਦ ਪਰਬਤ ਤੋਂ ਜਾਇ ਧਾਤਾਂ ਮੰਗੀਏ,
ਖਾੜ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਰਬਤ ਦੇਂਦਾ,
ਮੱਥੇ ਪਾਇ ਨ ਵੱਟ, ਕਰੇ ਹਿਸਾਨ ਨਾ ।

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੇ ਹੋਰ ਪੱਥਰ ਸੋਹਿਣੇ
ਮਰ ਮਰ ਸੰਗ, ਮੂਸਾਇ, ਮੁੱਲਾਂ ਵਾਲੜੇ
ਆਪੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਨ ਪਰਬਤ ਦੇਂਦਾ,
ਪੱਥਰ-ਘਾੜਾ ਜਾਇ ਮੰਗੇ ਹੋ ਜਦੋਂ ।
ਇਸਤੋਂ ਵਧਕੇ ਹੋਰ ਅਪਣੇ ਆਪ ਦੀ
ਮਣੀ ਮੁਕਟ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਮੁੱਲੋਂ ਬਾਹਿਰੀ

ਹੀਰੇ, ਰਤਨ ਅਪਾਰ ਲਾਲਤੇ ਲਸਨੀਏ ੫੦੦
ਲੱਭਣਹਾਰੇ ਜੋਗ ਪਰਬਤ ਦੇਂਦਾ ।
ਨੀਲਮ ਤੇ ਪੁਖਰਾਜ, ਪੰਨੇ, ਚੂਨੀਆਂ,
ਸਭ ਪਰਬਤ ਦੀ ਦਾਤ ਦੁਨੀਆਂ ਜੋਗ ਹੈ ।
ਦਾਤਾ ਬਣਿਆ ਐਉਂ ਪਰਬਤ ਰਾਜ ਹੈ,
ਦੇਂਦਾ ਦੇਂਦਾ ਜਾਇ, ਮੰਗੇ ਨਾਂ ਕਦੀ ।
ਉੱਚ ਹੋਣ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖੀ ਏਸ ਨੇ,
ਅਪਣੇ ਲਈ ਇ ਮੌਤ ਮਰਦਾ ਸੋਹਿਣੀ
ਪਰਉਪਕਾਰਾਂ ਜੋਗ ਸਦ ਹੀ ਜੀ ਵਦਾ;
ਬਲੀਦਾਨ ਹੈ ਰੂਪ ਇਸਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ

ਫਬਿਆ ਉੱਚਾ ਹੋਣ ਇਸਦਾ ਸੋਹਿਣਾ । ੫੧੦
ਤੂੰ ਹੋ ਨਿਕੁ ਸੁਜਾਨ ! ਜਿਸਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ
ਕੀਤਾ ਉੱਚਾ ਆਪ ਖਲਕਤ ਆਪ ਤੋਂ
ਦਾਤਾ ਪਦ ਤੇ ਖੇਡ ਦੇਵਣਹਾਰ ਹੋ ।
ਜਾਚਕ ਭਾਵ ਨ ਨਾਰ ਬਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ।
ਦੇਵਣਹਾਰ ਦਾਤਾਰ, ਲੈਣੋਂ ਸੰਗਣਾਂ;
ਦੇਂਦਾ ਕਦੇ ਨ ਰੋਸ ਗੁੱਸਾ ਖਾਵਣਾ;
ਦੇਕੇ ਕਦੀ ਹਿਸਾਨ ਕਰਨਾ ਨਾ ਰਤੀ,
ਦੇਕੇ ਮੁੱਲੋਂ ਯਾਦ ਕਦੀ ਨ ਰੱਖਣਾ ।
'ਮੈਂ' ਦਾਤਾ' ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਫੁਰਾਵਣਾ;
ਹੋ ਸੂਰਤਾ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ, ਦਾਤ ਕਰਾਵਣੀ । ੫੨੦

ਸਫਲ ਉਜਾਈ ਐਉਂ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਰੋਗ ਹੈ,
ਕਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਪੈਦਾ ਏ ਕਰੇ ।
ਅਫਲ ਝੰਟਲੇ ਵਾਂਙ ਉੱਚਾ ਹੋਵਸੋਂ,
ਸਿਮਲ ਵਾਂਙ ਬਿਰੋਸ ਉੱਚਾ ਹੋਵਸੋਂ,
ਓੱਚਾ ਗੁੱਡੀ ਵਾਂਙ ਐਵੇ ਉੱਡ ਕੇ
ਟੁੱਟ ਰਸਾਤਲ ਵਿੱਚ ਰੁਲਜੋਂ ਬੇ ਪਤਾ ।
ਚੀਲ੍ਹ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਚੜ੍ਹੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ,
ਡਿੱਗੇ ਮੁਰਦਾ ਵੇਖ, ਧਿੱਗ ਉਚਾਣ ਨੂੰ ।
ਉੱਚਾ ਪਰਬਤ ਵਾਂਙ ਸੋਜਣ ! ਹੋਵਣਾ
ਉੱਚਾ ਬੱਦਲ ਵਾਂਙ ਹੋਣਾ ਲੋੜੀਏ, ੫੩੦

ਉੱਚਾ ਵਾਂਙ ਚੰਦ ਹੋਣਾ ਸੋਹਿਣਾ;
ਉੱਚਾ ਸੂਰਜ ਵਾਂਙ ਹੋਣਾ ਹੈ ਫਥੇ ।
ਉੱਚਾ ਧੂ ਦੇ ਵਾਂਙ ਬਣਦਾ ਵਾਹੁ ਵਾ !
ਅਟਲ ਖੜੋਤਾ, ਦੇਖ, ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ,
ਤਾਰਿਆਂ ਸਭਾ ਵਿਚਾਲ ਬਣਿਆਂ ਕੇ ਦ੍ਰੁ ਜੋ ।
ਸਾਰੇ ਘੁੰਮ ਘੁੰਮ ਜਾਣ ਦੁਲੇ ਏਸ ਦੇ;
ਅਟਲ ਏਸ ਦਾ ਸਾਜ ਹੈ ਉਪਕਾਰੀਆ ।

‘ਸੱਚ-ਉਚਾਈ’ ਪਾਇ ਉੱਚਾ ਹੋਵਣਾ;
ਰਹਿ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਨਿਲੋਪ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣੀਆਂ।
ਦਾਤਾ ਪਦ ਦੀ ਪੈਂਚ ਕਰੀ ਪਰਾਪਤ ੫੪੦
ਫਿਰ ਦੁਖ ਕੱਟਣਹਾਰ ਜਗ ਦਾ ਤੂੰ ਬਣੇ;
ਜੇਸੇ ਸਤਿਗੁਰ ਆਪ ਹੀ ਫੁਰਮਾਇਆ :—

ਉਇ ਦਾਤੇ ਦੁਖ ਕਾਟਨ ਹਾਰ।
ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਤਰੈ ਸੰਸਾਰ ॥

[ਸੁਖਮਨੀ

ਐਉ ਉਚਾਈ ਧਾਰ ਜੇ ਤੋਂ ਧਾਰਣੀ,
ਨਾਹਿ ਤੇ ਨੀਵਾਂ ਹੋਇ ਜੀਵਨ ਕੱਟ ਲੈ,
ਜਿੱਕੁਰ ਖੂਣੀਆਂ ਕੱਟ ਤੁਰੀਆਂ ਜੱਗ ਤੋਂ;
ਮਰ ਮਿਟ ਗਏ ਓ ਵਾਡ ਘਾਸ ਕਿ ਫੂਸ ਦੇ।
ਇਹ ਰਖ, ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਲੈਕੇ ਆਖਦੀ:—
‘ਕੌਣ ਕਰੇ ਆ ਮੁੱਲ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ,
‘ਦਾਤਾ ਪਦ ਦੀ ਉੱਚ ਅੰਦਰ ਆ ਵਸੇ
‘ਤਾਂ ਦੁਖ ਕੱਟਣ ਹਾਰ ਹੋਵੇ ਜੱਗ ਦਾ। ੫੫੦
‘ਜਿਸਦੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਜਾਚਕ ਅੰਸ ਹੈ
‘ਉਹ ਦੁਖ ਕੱਟਣਹਾਰ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸੱਕਦਾ।’
ਫਿਰ ਵਾਹਵਾ ਮੂੰਹ ਆਖ ਫੜਦੀ ਹੋਰ ਹੈ
ਕਾਗਤ ਸੁੰਗਰ ਇੱਕ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਏ;—

੬. ਪਤ੍ਰ-ਪਰਮਾਰਥਕ ਗੁਣ

ਜੇ ਗੁਣ ਲੱਭਾ ਕੋਇ ਰੱਖ ਸੰਭਾਲਕੇ;
ਇਸ ਦੀ ਲੈ ਖੁਸ਼ਬੋਇ, ਇਸ ਤੋਂ ਲੈ ਖੁਸ਼ੀ।
‘ਰਸ’ ਤੇ ‘ਰਸੀਆ’ ਹੋਇ ‘ਗੁਣ’ ਤੇ ‘ਤੂੰ’ ਦੁਏ,
ਤੀਜੀ ਹੋਰ ਨ ਚੀਜ ਨਾਲ ਰਲਾਈਓ
ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੌਜ ਬਹਾਰ ਅੰਦਰ ਵਾਪਰ;—
ਗੁਣ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਮੱਤਾ ਤੂੰ ਰਹੇ ੫੬੦
ਗੁਣ ਦਾ ਜਿੱਧਾ ਸੁਾਦ ਤੇਨੂੰ ਆਵਸੀ।
ਗੁਣ ਹੈ ਤੇਰਾ ਮਿੱਤ ਸੱਚਾ ਮਿੱਤ ਹੈ,
ਹਿਰਦੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਸ ਤੇਰੇ ਹੋ ਰਿਹਾ :
ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਬਾਹ ਅਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤੂੰ
ਜਿਵੇਂ ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਨਾਰ ਭਰਤਾ ਸੁੱਖ ਨੂੰ
ਮਾਣੇ ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਤੱਕਿ ਨ ਹੋਰਥੇ।
ਤਿਉਂ ਗੁਣ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਕਰ ਸੁਖ ਪਾਵਸੇ,
ਗੁਣ ਦਾ ਅਪਣਾ ਸੁਾਦ ਜੇ ਤੂੰ ਮਾਣਸੇ
ਇਹ ਤਦ ਖੰਡਾਂ ਵਾਡ ਤੇਨੂੰ ਚੱਕ ਕੇ
ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਇ ਪੁਚਾਵਸੀ। ੫੭੦

ਗੁਣ ਦੀ ਜੋ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ,
ਜਿਹੜੀ ਮੌਜ ਅਪਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਵਦੀ,
ਮਾਣੇ ਨਾ ਤੂੰ ਓਹ, ਗੁਣ ਨੂੰ ਵੇਚਦੇ,
ਵਿਕ ਕੇ ਕਦਰ ਜੁ ਹੋਇ, ਰਸ ਉਸਦੇ ਰਸੇ
ਤਾਂ ਆਪੇ ਦਾ ਸੁਾਦ ਤੂੰ ਨ ਮਾਣਸੇ,
ਓਪ੍ਰਾ ਆਉ ਸੁਾਦ ਦਿੱਤਾ ਦਾਤਿਆਂ।

ਕਦਰ ਕਰਨ ਜੋ ਲੋਕ ਸੋਭਾ ਦੇਣ ਜੋ
ਓਪ੍ਰਾ ਇਸ ਦਾ ਸੁਾਦ ਬਾਹਰੋਂ ਆਵਦਾ,
ਇਹ ਨਹੀਂ ਗੁਣ ਦਾ ਸੁਾਦ ਇਹ ਤਾਂ ਸੋਭ ਦਾ।
ਸੋਭਾ ਬਦਲੇ ਵੇਚ ਗੁਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ੫੮੦

ਦੱਸ ਕਰੋਗਾ ਕੀਹ ਓਪ੍ਰਾ ਸੁਾਦ ਏ,
ਦੋ ਪੈਸੇ ਦਾ ਅੰਨ ਖਾਧਯਾ ਰੱਜੀਏ;
ਸੋਭਾ ਨਾਲ ਨ ਰੱਜ ਮੁਲੋਂ ਆਵਦਾ।
ਫਿਰ ਇਕ ਬਿਪਤਾ ਹਰ ਸੋਭਾ ਲਜਾਵਦੀ
ਬਿਨ ਕਾਰਣ ਆ ਲੋਕ ਨਿੰਦਯਾ ਵਯਾਪਦੇ,—
ਸੜਨ ਈਰਖਾ ਵਿੱਚ, ਸਾੜਨ ਨਿੰਦ ਕੇ।
ਜਦ ਤਕ ਸੋਭਾ ਨਾਹਿ ਸੜਦਾ ਕੋ ਨਹੀਂ;
ਸੋਭਾ ਮੀਂਹ ਦੇ ਨਾਲ ਡੱਡੂ ਵਾਕਰੇ
ਨਿੰਦਕ ਨਿੱਕਲ ਆਣ ਅਪਣੇ ਆਪ ਹੀ।
ਹਰਦਮ ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਗਦੀ ਫੇਰ ਹੈ, ੫੯੦

ਕਿਵੇਂ ਬਣੀ ਰਹਿ ਜਾਇ ਸੋਭਾ ਜੋ ਬਣੀ,
ਪਰ ਇਹ ਰਹੇ ਬਿਦਾਗ ਅੱਖੀ ਗੱਲ ਹੈ;
ਅਣਹੋਈ ਲਾ ਉਜ ਨਿੰਦਕ ਨਿੰਦਦੇ।
ਫਿਰ ਜੋ ਕਰਦੇ ਜੱਸ, ਉਪਰੋਂ ਆਖਦੇ,
ਦਿਲੋਂ ਨ ਭਿਜਦਾ ਕੋਇ ਦੁਖ ਨਾ ਵੰਡਦਾ;
ਹਰੀ ਹਰੀ ਦੇ ਯਾਰ ਸੁਕਿਆਂ ਦੌੜਦੇ,
ਜੋ ਸੋਭਾ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਯਾਰ ਆ।
‘ਫੋਕੀ ਸੋਭਾ’ ਪਾਇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਜੇ ਪਟਾ
ਜਾਈਏ ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰਬਾਰ ਮਾਨ ਨ ਪਾਵੀਏ।
ਖੱਟਾ ਪੈਸਾ ਏਹ ਸਚਖੰਡ ਵਿੱਚ ਹੈ, ੬੦੦

ਚਲਦਾ ਮੁਲੋਂ ਨਾਂਹ, ਬਾਹਿਰ ਸਿੱਟੀਏ।
ਸੋਭਾ ਦਾ ਬੀ ਤਯਾਗ ਕਰਨਾ ਸੋਖ ਨਾ,
ਪਰ ‘ਸਚ-ਸੋਭਾ’ ਹੋਰ ਜੋ ਸੁਖਦਾਇਨੀ;
ਸੱਚ ਧਾਰਿਆਂ ਏਹ ਜੋ ਆਪੇ ਆਵਦੀ
ਏਥੇ ਓਥੇ ਏਹ ਕਰਿ ਮੁਖ ਉੱਜਲਾ।
ਤਾਂਤੇ ਪੱਕ ਪਛਾਣ ਗੁਣ ਨੂੰ ਵੇਚਣਾ
ਸੋਭਾ ਸੰਦੇ ਭਾਇ ਘਾਟੇਵੇਦ ਹੈ।
ਨਾਪਾ ਰੱਖੇ ਜੇਇ ਅੰਦਰ ਸਾਂਭ ਕੇ
ਦੇਵੇ ਨਿੱਤ ਸੁਗੰਧਿ ਤੇਨੂੰ ਮਿੱਤਰਾ;—
ਵੇਚੇ ਕੋਭਾ ਭਾਇ, ਕੋਭਾ ਕੰਮ ਕੀ? ੬੧੦

ਜੋ ਗੁਣ ਵੇਚੇ ਫੇਰ ਬਦਲੇ ਮਾਲ ਦੇ,
ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੇ ਲੱਗ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਤੂੰ,—
ਧਨੀਆਂ ਦੁਾਰੇ ਜਾਇ ਇੱਝਾ ਹੋਵਸੇ,
ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਨਹੀਂ,
ਪੈਸਾ ਤੇਨੂੰ ਓਹ ਕਦੀ ਨ ਦੇਣਗੇ।
ਜੇ ਤੂੰ ਨੀਵਾਂ ਹੋਇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਲਾਹਿਸੇ
ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਐਪਰ ਅੰਦਲਾ
ਨਸਾ ਜੁ ਹੈ ਭਰਪੂਰ ਉਹ ਗੁਮ ਜਾਵਸੀ।
ਕਹਿ ‘ਅਮੁੱਲ ਗੁਣ’ ਆਪ ਸੱਚੇ ਸਤਿਗੁਰ;
ਤੋਂ ਵੇਚੇ ਹੈ ਮੁੱਲ। ਕੱਚ ਵਾਹਾਰ ਏ। ੬੨੦

ਗੁਣ ਦੀ ਲਹਿਰ-ਮਹੱਕ ਉੱਡੇ ਵੇਚਿਆਂ;
ਬੋਧਾ ਹੋਵੇ ਜੀਅ, ਘਟਦਾ ਚੈਨ ਹੈ।
ਖੁੱਲ੍ਹ ਆਪਣੀ ਦੂਰ ਮਨ ਦੀ ਹੋਂਦਦੀ,
ਘਰ ਦੇ ਢੰਗੇ ਵਾਂਙ ਜੋਇਆ ਹੀ ਰਹੇ
ਪੈਡਾਂ ਦੇ ਵੇ ਹਾਇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਲੀਆਂ,—
ਮਰ ਮੁਕਦਾ ਹੈ ਜੀਵ ਐਕੁਰ ਕੀਤਿਆਂ।
ਗੁਣ ਦੀ ਅਸਲੀ ਮੌਜ ਗੁਣ ਤੋਂ ਮਾਣੀਏ,
ਨਿਕਲੇ ਬਾਰੂ ਨ ਸੋਇ, ਇਹ ਨਾ ਵੇਚੀਏ।
ਜਿੱਕੁਰ ਅਤਰ ਜੁ ਬੰਦ ਸੀਸੇ ਰੱਖੀਏ,
ਰਹੇ ਸਲਾਮਤ ਗੁੰਧ ਵਿਗੜੇਏ ਨਹੀਂ। ੬੩੦

ਪਰ ਚਾਨਣ ਵਿਚ ਲਜਾਇ ਨੰਗਾ ਰੱਖਿਆਂ
ਤੇਲ ਬਰੋੜਾ ਅੰਡ, ਚਿਟਕ ਹੁ ਜਾਵਦਾ
ਦੀਪਕ ਦਿਓ ਜਗਾਇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦ੍ਰ ਜੇ
ਬੁੱਧੇ ਦੇਵੇ ਮਾਰ ਚਾਨਣ ਬੰਤੂ ਹੋ;
ਜੇ ਬੁੱਧੇ ਦਿਓ ਖੋਲ੍ਹ, ਚਾਨਣ ਫੈਲਦਾ।
ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਾ ਘੱਟ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੜੇ।
ਇੱਕੁਰ ਗੁਣ ਦੀ ਮੌਜ ਗੁਣ ਦੀ ਆਪਣੀ
ਸਿੱਧੀ ਇਸਤੋਂ ਮਾਣ, ਦਿਸਨੂੰ ਵੇਚਕੇ
ਧਨ ਸੋਭਾ ਲੈ ਮੁੱਲ, ਸੋਦਾ ਨਾ ਕਰੀ।
ਗੁਣ ਨੂੰ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਕੱਢ ਸਿਟਕੇ ਹੋਰਥੇ ੬੪੦

ਉਥੋਂ ਲੈ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਇਦ੍ਰੀ ਪਰੱਤਵਾਂ,
ਅਸਲੀ ਸੁਾਦ ਨ ਓਹ, ਗੁਣ ਦਾ ਆਪਣਾ,
ਲਗਦਾ ਮਿੱਠਾ ਵੇਰ ਪਰ ਓ ਓਪਰਾ।
—ਉਸ ਵਿਚ ਮਾਯਾ ਮੇਲ ਰਲਦਾ ਹੈ ਰਲਾ—।
ਤਾਂਤੇ ਗੁਣ ਨੂੰ ਪਾਇ ਗੁਣ ਦੀ ਮੌਜ ਲੈ।
ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੱਭ ਸੋਭਾ ਮਾਲ ਜਾਂ
ਗੁਣ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਾਇ, ਗੁਣ ਨੂੰ ਓਪਰਾ
ਕਰਕੇ ਲੱਭ ਨ ਮੌਜ ਮੈਲੀ ਹੋਹਿਗੀ
ਰਹੂ ਸੁ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਮੇਲ ਤੋਂ।
ਗੁਣ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਫੇਰ ਬੱਝਾ ਤੂੰ ਰਹੇ, ੬੫੦

ਹਥ ਵਿਚ ਹੁੰਦਜਾਂ ਦੀਪ ਪੈਣ ਭੁਲਾਵੜੇ,
ਬੁੱਧ ਸਾਫ ਵਿੱਤ੍ਰੇਕ ਕਰਨਾ ਸੱਕਸੀ;
ਇਹ ਸੁਖ ਗੁਣ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸੋਭਾ ਵਾਲੜਾ
ਜਾਂ ਮਾਯਾ ਦੀ ਹੋਰ ਲੱਗੀ ਲਾਗ ਦਾ।
ਇੱਕ ਲਾਭ ਫਿਰ ਹੋਰ ਤੈਨੂੰ ਹੋਹਿਗਾ
ਜੇ ਤੂੰ ਗੁਣ ਦੀ ਮੌਜ ਗੁਣ ਤੋਂ ਮਾਣਸੇਂ,
ਗੁਣ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਵੇਂ ਪਛਾਣ ਤੂੰ;
ਮਾਯਾ ਦੇ ਰਸ ਵੇਖ ਲਵੇਂ ਸਿਆਣ ਤੂੰ
ਫਰਕ ਦੁਹਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਸਮਝੇ ਆਵਸੀ।
ਫਰਕ ਸਮਝ ਕੇ ਫੇਰ ਰਸ ਮਾਯਾ ਵਿਖੇ ੬੬੦

ਬਿਰਤੀ ਖਚਿਤ ਨ ਹੋਇ ਸੱਕੇਗੀ ਕਦੀ।
ਇੱਕੁਰ ਗੁਣ ਦੀ ਮੌਜ ਜਾਂ ਪਕ ਜਾਵਸੀ
ਮਾਯਾ ਦਾ ਰਸ ਫੇਰ ਫਿੱਕਾ ਹੋਵਸੀ।
ਤਦ ਜੇਕਰ ਉਪਕਾਰ ਗੁਣ ਦੀ ਸਾਂਝ ਨੂੰ
ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਧਰੇ ਤੂੰ ਕਰੇਂ,

ਸੋਭਾ, ਸੂਰਤ, ਮਾਲ, ਮੋਹ ਨ ਸੱਕਸੀ
ਤੈਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਮੀਤ ! ਰਹੇ ਅਡੋਲ ਤੂੰ।
ਗੁਣ ਦੀ ਕਰਕੇ ਸਾਂਝ ਗੁਣ ਦੀ ਮੌਜ ਨੂੰ
ਲੁਟਦਾ ਰਹਿਸੇਂ ਐਉਂ ਜਿੱਕੁਰ ਦੀਪ ਤੋਂ
ਦੀਵਾ ਹੋਰ ਜਗਾਇ ਘਟਦਾ ਕੁੱਝ ਨਾ। ੬੭੦
ਗੁਣ ਦੇ ਰਸੀਏ ਆਪ ਪੱਕੇ ਹੋਵਦੇ,
ਬਿੰਧੇ ਘਟ ਦੇ ਵਾਂਙ ਮਾਯਾ ਨੀਰ ਤੋਂ
ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਨਿਰਲੇਪ ਭਿੱਜ ਨ ਜਾਵਦੇ;
ਪਰ ਕਰਦੇ ਉਪਕਾਰ ਰਹਿ ਨਿਰਲੇਪਵੇਂ।
ਰਸ ਜੋ ਗੁਣ ਵਿਚਕਾਰ ਉਸਨੂੰ ਮਾਣੀਏ;
ਰਸ ਜੋ ਕਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਣ ਦੀ ਹੋਂਦਦਾ,
ਪਾਈਏ ਨਹੀਂ ਸੁਆਦ ਇਸ ਦਾ ਜੇ ਕਦੇ
ਤਦ ਸਿੱਧਾ ਰਸ ਸੁਾਦ ਰਸ ਤੋਂ ਮਾਣੀਏਂ।
ਇਸ ਕਾਗਤ ਨੂੰ ਰੱਖ ਸਾਹ ਇੱਕ ਖਿੱਚਕੇ
ਕਹਿੰਦੀ 'ਸੁਖ ਦੇ ਭੇਤ ਅਸਲੀ ਸੁੱਖ ਦੇ ੬੮੦
'ਕੀਕੂੰ ਦੱਸੇ ਖੋਲ੍ਹ ਹਨਗੇ ਕੰਤ ਨੇ।'
ਇਹ ਕਹਿ ਵਾਰੇ ਹੋਰ ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਏ—

੭. ਪੜ੍ਹ-ਬਾਣੀ ਨਾਮ ਤਿਆਗ

ਦੱਸ ਦਿਲਾ ! ਇਹ ਬਾਤ ਸੁਣਿਆ ਅੱਜ ਕੀ
ਉਸ ਸਾਧੂ ਤੋਂ ਜਾਇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ?
'ਕਾਨੂੰ ਸਿਮਰਾਂ ਨਾਮ ? ਬਾਣੀ ਕੜੇ ਪੜ੍ਹਾਂ ?
'ਸਿਫਤ, ਸਲਾਹਾਂ, ਗੀਤ ਗਾਵਾਂ ਕਾਸਨੂੰ ?
'ਹੁਣ ਮੈਂ ਹੋਇਆ ਆਪ ਸਿਧ, ਸੁਧ, ਪੂਰਨ।
'ਡਰ ਹੋਏ ਤੇ ਦੂਰ ਸੋਟਾ ਸਿੱਟੀਏ,
'ਇੱਕੁਰ ਸਾਰੀ ਘਾਲ ਹੁਣ.ਸਟ ਦੇਵੀਏ'।
ਸੁਣ ਦੇ ਬਚਨ ਅਸਾਰ ਆਲਸ ਵਾਲੜੇ ੬੯੦
ਵਾਚ ਗਿਆਨੀ-ਵਾਕ ਜੇ ਹੈ ਆਖਦਾ;
ਦਸ ਮਨ ਮੇਰੇ ਸਾਫ ਤੋਂ ਕੀ ਸੋਚਿਆ ?
ਕੀ ਤੂੰ ਆਕੀ ਹੋਇ ਰੱਬੋਂ ਆਪਣੇ
ਧਾਰ ਰਿਦੇ ਦੇ, 'ਮੋਨ- ਕੋਰੜ' ਹੋਵਣਾ ?
ਕੇ ਕਰਕੇ ਵਿੱਤ੍ਰੇਕ ਗਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣਾ,
ਸਮਝ ਆਪਣੀ ਸਾਫ ਇਉਂ ਹੈ ਰਖਣੀ ?

ਮਨ ਦਾ ਉੱਤਰ—

'ਜਾਨਣ' ਹੋਵੇ ਗਯਾਨ, ਕੇਵਲ ਜਾਣਨਾ,
'ਭਗਤੀ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ' ਹੋਵੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ:
ਸਫਲ ਗਯਾਨ ਹੈ ਇਹ ਅਸਲਿ ਪੁਚਾਂਵਦਾ।
ਇਕ ਹੈ ਚੁੰਚ ਗਿਆਨ, ਬਹਿਸਾਂ ਵਾਸਤੇ ੭੦੦

ਜਿਸਨੂੰ ਸਿਖਦੇ ਲੋਕ ਕਰਨੀ ਹੀਨ ਜੋ।
ਇਹਨਾਂ ਨਹੀਂ ਵਿਵੇਕ ਅਸਲੀ ਪਾਇਆ,
ਨਾ ਹਿਰਦੇ ਵੇਰਾਗ ਆਇਆ ਹੈ ਕਦ:
ਨਾ ਸਾਈਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਡਿੱਠੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ।
ਜਦ ਆਈ ਹੈ ਸੁਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀ
ਰੋਟੀ ਛੱਡੀ ਨਾਹਿ ਮੂਲੋਂ ਖਾਵਣੀ,
ਕਪੜੇ ਛੱਡਣ ਨਾਹਿ ਪਾਣੀ ਪੀਵਣਾ,

ਰਸ ਕਸ ਭੋਗਣ ਭੋਗ, ਸੌਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ।
ਇਹ ਸਭ ਭੋਗ ਸਰੀਰ ਛੁੱਟੇ ਮੂਲ ਨਾ;
ਮਨ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੜੇ ੭੧੦

ਕਿਸ ਬਿਧ ਛੱਡਣ ਜੋਗ ਬਣਨ 'ਅਭਯਾਸ' ਹੈ ।
ਜਦ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਗਾਲ ਕੋਈ ਕੱਢਦਾ
ਹਿਰਦਾ ਹੋਇ ਮਲੂਮ ਗੁੱਸਾ ਆਵਦਾ ।
ਜੋ ਹਿਰਦਾ ਖਾ ਸੱਟ ਮੈਲਾ ਹੋਵਦਾ
ਸਾਫ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਉਸ ਨੂੰ ਢੇਰ ਹੈ ।
ਜਿੱਥੇ ਲਗਦਾ ਰੋਗ ਦੱਸ ਸੋਚਕੇ
ਦਾਰੂ ਦੀ ਨਾ ਲੋੜ ਉੱਥੇ ਹੋਵਦੀ ?
ਮੈਲ-ਰੋਗ ਨੂੰ ਦੂਰ ਬਾਣੀ ਹੈ ਕਰੇ,
ਨਾਮ ਕਰੋਂਦਾ ਸਾਫ ਦਿਲ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ,
ਨਾਮ ਤੇ ਬਾਣੀ ਲੋੜ ਕਿੱਕੂ ਹੈ ਨਹੀਂ ? ੭੨੦

ਜਦ ਰੋਵਣ ਦੀ ਵਾਜ ਪਿੱਟਣ ਸੱਦ ਨੂੰ
ਸੁਣਕੇ ਹੋਣ ਨਰਾਜ ਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਜੋ
ਤਦ ਸਿਧ ਹੋਵੇ ਏਹ ਸਮਤਾ ਨਾ ਅਜੇ
ਆਈ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਤਾਂਤੇ ਲੋੜ ਹੈ,
ਕਰਨ ਅਜੇ ਅਭਯਾਸ ਸਮਤਾ ਪਾਣ ਨੂੰ ।
ਸੁਣ ਜਗਿਆਸੂ ਸਿੱਖ ! ਸੁਣ ਅਭਯਾਸੀਏ !
ਜਦ ਤਕ ਹੋਵੇ ਏਹ ਵਿਚ ਸੋਸਾਰ ਦੇ,
ਜਦ ਤਕ ਕ੍ਰਿਯਾ ਸਬੂਲ ਚੱਲੇ ਦੇਹ ਦੀ,
ਜਦ ਤਕ ਆਤਮ ਵਾਸ ਦੇਹੀ ਪਿੰਜਰੇ,
ਜਦ ਤਕ ਖਾਣਾ ਐਨ, ਚਲਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹੈਂ, ੭੩੦

ਜਦ ਤਕ ਵਰਨੇ ਹੋਣ ਫੇਰਾ ਪਾਵਦੇ,
ਜਦ ਤਕ ਸੁਖ ਤੇ ਦੁੱਖ ਹੋਇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੈ
ਤਦ ਤਕ ਇਸਦੀ ਲੋੜ ਮਿਟਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ।
ਭਲਿਓਂ ਬੁਰਿਓਂ ਜੋਇ ਧੋਤੇ ਹੱਥ ਹੈਂ,
ਖਾਣੇ ਪੀਣੇ ਤਯਾਗ ਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ,
ਗਾਲੀ ਧੱਪਾ ਖਾਇ ਆਦਰ ਪਾਇਕੇ
ਇਕ ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਚਿੱਤ, ਸੋਨੇ ਲੋਹ ਨੂੰ
ਇਕ ਤੁਲ ਜਾਣੇ ਬਿੱਤ ਅੰਮ੍ਰਤ ਵੇਹੁ ਨੂੰ
ਇਕ ਤੁਲ ਜਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਨੇ ਨਾ ਜਥੇ
ਤਦ ਬੀ ਮਿਟ ਨ ਨਾਮ ਅੰਦਰ ਵੱਸਿਆ 1੭੪੦

ਲੋਕੀਂ ਆਖਣ ਐਉਂ ਹਉਮੈ ਟੁੱਟਿਆ
ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਮੂਲੋਂ ਲੋੜ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ;
ਗੁਰੂ ਕਹਿਣ ਪਰ ਵਾਕ ਇਸਤੋਂ ਹੋਰਵੇਂ,
ਕਰੇ ਨ ਕੁਈ ਵਿਚਾਰ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਕ ਦੀ :-

ਹਉਮੈ ਨਾਵੇ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧ ਹੈ

ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥ [ਵਡ: ਮ: ੩

ਜਿੱਥੇ ਹਉਮੈ ਹੋਇ ਉੱਥੇ ਨਾਮ ਦਾ
ਵਸਣਾ ਐਥਾ ਆਹਿ, ਮਿਹਨਤ ਲੋੜੀਏ ।
ਜਦ ਝਗੜਾ ਮਨ ਨਾਲ ਸੱਥਾਂ ਪਾਇਕੇ
ਮਨ ਹੀ ਮੰਝ ਸਮਾਇ ਹਉਮੈਂ ਨਾ ਰਹੀ,

ਤਦ ਹੋਵੇ ਹੈ ਵਾਸ ਵਸੇ ਜ ਅੰਦਰੇ
ਹਉਮੈ ਮਿਟਿਆਂ ਨਾਮ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦਾ । ੭੫੦

ਉਹ ਸੰਪੂਰਨ ਨਾਮ ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਹੈ,
'ਨਾਮੀ' ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ।
ਬੱਧਾ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਕਰੜਾ ਕੱਸਿਆ
ਚੁੰਚ ਗਿਆਨੀ ਵਾਕ ਜੋ ਕੁਈ ਆਖਦਾ :
'ਬਾਣੀ ਨਾਮ ਤਿਆਗੁ, ਜਾਣੇ ਆਪ ਨੂੰ
'ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ' ਕੂੜ ਕਮਾਵਦਾ,
ਗੁਰੂ ਵਾਕ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਉਹ ਹੈ ਆਖਦਾ ।
ਹਉਮੈ ਹੋਯਾ ਦੂਰ ਹੀ ਤਾਂ ਵੱਸਦਾ
ਅੰਦਰ ਸੱਚਾ ਨਾਮ, ਨਾਮ ਅਛੱਲ ਜੋ ।
ਤਦੋਂ ਓਸਦਾ ਤਯਾਗ ਕੀਕੂੰ ਹੋ ਸਕੇ ? ੭੬੦

ਹਉਮੈ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਸਾਧਨ ਰੂਪ ਹੈ,
ਹਉਮੈ ਹੋਇਆਂ ਦੂਰ ਸਿੱਧੀ ਰੂਪ ਹੋ
ਸਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਵਾਸ ਹਿਰਦੇ ਪਾਵਦਾ,
ਨਾਮੀ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਕਰਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ।

੭. ਪੜ੍ਹ ਏਕਾਂਤ

ਏਕਾਂਤ ਕਹੋ ਏਕਾਂਤ, ਕੀ ਏਕਾਂਤ ਹੈ ?
ਦੋ ਭਾਂਤੀ ਏਕਾਂਤ ਗੁਰਮੁਖ ਆਖਦੇ ।
ਰਹਿਣਾ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੜੇ,
ਪਰਬਤ ਧਾਰਾ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚ ਉਜਾੜ ਦੇ
ਜਿੱਥੇ ਦੂਜਾ ਕੋਲ ਹੋਇ ਨ ਆਦਮੀ;
ਖਾਵਣ ਪੀਵਣ ਸੌਣ ਪਹਿਨਣ ਵਾਸਤੇ ੭੭੦

ਮਾਨੁਖ ਉੱਪਰ ਹੋਇ ਆਸ਼ਾ ਮੂਲ ਨਾ;
ਪਵੇ ਨ ਆ ਇਹ ਲੋੜ: ਕੋਈ ਆ ਮਿਲੇ,
ਪਰਚਾਈਏ ਦਿਲ ਚੱਲ ਮਿਲਕੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ।
ਆਪੇ ਹੋਵੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਅਪਣੇ ਆਪ ਦਾ :
ਆਪੇ ਹੋਵੇ ਦਾਸ ਅਪਣੇ ਆਪ ਦਾ:
ਪਰ ਵਿਚ ਇਸ ਏਕਾਂਤ ਦੁਰਘੱਟ ਵੱਸਣਾ ।
ਜੇ ਕੁਈ ਹਨ ਨੂੰ ਧਾਰ ਰਹੇ ਇਕੱਲੜਾ
-ਲਿਵ ਤੇ ਰਸ ਤੋਂ ਹੀਨ- ਵਹਿਸਤ ਛਾਉਂਦੀ ।
ਜੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੁਇ ਰੱਬ ਉਸ ਪੁਰ ਆਸ ਹੋ
ਉਸ ਵਿਚ ਹੋ ਲਿਵਲੀਨ, ਖਿੜਿਆ ਕੋਲ ਹੋ ੭੮੦

ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋ ਅਣਦਿਸਣਾ;
ਉਹ ਵਸ ਇਸ ਏਕਾਂਤ ਹੋਵੇ ਸੱਕਦਾ ।
ਉਸਦੀ ਕੁਦਰਤ ਸੇਵ ਕਰਦੀ ਆਪ ਹੈ
ਗੁੰਗੇ ਬੂਟੇ ਬਿੱਛ ਛਾਇਆ ਦੋਵਦੇ,
ਠੰਢਕ ਦੇਵਨ ਨਾਲ ਕਰਨ ਹਿਸਾਨ ਨਾ;
ਨਾਲੇ ਭੋਜਨ ਦੇਣ ਫਲ ਫੁਲ ਆਪਣੇ;
ਮਿਹਣਾ ਮਾਰ ਹਿਸਾਨ ਕਦੀ ਨ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ।
ਕੂਲਾਂ ਚਸਮੇ ਨੀਰ ਖੁੱਲਾ ਦੋਵਦੇ
ਮੱਥੇ ਪਾਣ ਨ ਵੱਟ ਠੰਢਾ ਵਾਲੜੇ ।
ਚਿੜੀਆਂ ਗਾਵਣ ਗਾਫ ਗੀਤ ਸੁਣਾਂਦੀਆਂ; ੭੯੦

ਚਿੰਘੀ, ਟਿਚਕਰ, ਛੇਤ ਕਰਨ ਮਖੌਲ ਨਾ ।
 ਨੱਚੋ, ਟੱਪੋ; ਗਾਉਂ, ਹੱਸੋ ਰੋ ਪਵੇ,
 ਮਿਹਣਾ ਕੁਈ ਨ ਦੋਇ ਉੱਥੇ ਆਇਕੇ ।
 ਨੰਗੇ ਫਿਰੋ ਉਘਾੜ ਗੁੱਦੀ ਨੰਗੜੇ
 ਮੈਲੀ ਅੱਖ ਨ ਵੇਖ ਤੀਉੜੀ ਪਾਵਦੇ ।
 ਅਪਣੇ ਰਹੋ ਸੁਭਾਵ, ਚਿੱਤ ਅੰਤਲਵੇ,
 ਜਿਸਨੂੰ ਸਕੇ ਨਾ ਮੋਹ ਉੱਥੇ ਕੋਇ ਬੀ ।
 ਪਯਾਰ ਕਰੇ ਨਾ ਕੋਇ ਦਰਦ ਵਡਾਵਦਾ,
 ਉਪ੍ਰੇ ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਣ ਬੂਟੇ ਥਿਛ ਹੈ,
 ਤਿਉ ਓਪਰਿਆ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਓਪਰਾ ੮੦੦

ਦਿਨ ਜਾਦੇ ਹਨ ਬੀਤ, ਖਿੜਿਆ ਅੰਦਰੋਂ
 ਪਰ ਰਸੀਆ ਹੋ, ਫੇਰ ਰਹੇ ਇਕਾਂਤ ਹੈ,
 ਅਤਿ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰ, ਦੁਰਗਮ ਖੇਡ ਹੈ ।
 ਜੇ ਹਨ ਕਰਕੇ ਐਉਂ ਰਹੇ ਇਕਾਂਤ ਕੋ
 ਤਪੀਆ ਹੋਵੇ ਓਹ, ਰਸੀਆ ਨਾ ਹੁਏ ।
 ਹਾਂ ਜੇ ਹੋਵੇ ਕੋਲ ਵਸਦਾ ਪਿੰਡ ਕੋ
 ਉੱਥੇ ਆਵੇ ਅੰਨ, ਪੀਵਣ, ਪੈਨ੍ਹਣਾ,
 ਛੋਤਰ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਲੰਗਰ ਚੱਲਦੇ,
 ਹੋ ਜਾਵਣ ਸੁਖ ਨਾਲ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆ,
 ਦਿਲ ਪਰਚਾਵੇ ਆਇ ਕੋਈ ਬਾਲਕਾ, ੮੧੦

ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਏਕਾਂਤ ਉਤਲੀ ਭਾਂਤ ਦੀ ।
 ਇਹ ਹੋਣਾ ਹੈ ਲਭ ਜਗ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ,
 ਸਹਿਲੀ ਜਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਦਾ ਇਹ ਰਾਹ ਹੈ ।
 ਛੱਡ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ 'ਕਾਂਤ ਸਹੇੜਨੀ,
 ਸੱਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਫੇਰ ਬਿਠਾਵਣਾ,
 ਆਸ਼ਾ ਰਖਣਾ ਫੇਰ ਉਹਨਾਂ ਉੱਪਰੇ
 ਬਾਵਣ ਪੀਵਣ ਆਸ ਪੂਰਨ ਆ ਉਹੋ ।
 ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਇਕਾਂਤ ਜੋ
 ਉੱਪਰਲੀ ਏਕਾਂਤ ਤੋਂ ਹੈ ਵੱਖਰਾ ।
 ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਵੇ ਹੋਰ ਡੋਲ ਇਕਾਂਤ ਦੀ : ੮੨੦

ਜਿਕੁਰ ਕੰਨਜਾਂ ਕੋਇ ਧਰਮ 'ਨੁਸਾਰ ਹੋ
 ਕਰਦੀ ਧਰਮ ਬਿਵਾਹ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਯਾਦ ਦੇ,—
 ਧਰਮ ਪਤਿੱਥੁਤ ਪਾਲ, ਜਾਣੇ ਕੰਤ ਨੂੰ
 ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ,
 ਜਤ ਸਤ ਲਏ ਨਿਬਾਹ, ਧਰਮੀ ਆਖੀਏ ।
 ਤਿੱਕੁਰ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਰਹਿ ਕੇ ਜੇ ਕੁਈ
 ਕਰਦਾ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਹਾਰ ਦੀ;
 ਕਰਦਾ ਕੁਈ ਨ ਕੰਮ ਖੋਟਾ ਹੈ ਬੁਰਾ;
 ਧਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ, ਕਰੇ ਜੁ ਕੰਮ ਓ ।
 ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਉਪਕਾਰ ਸਹਿਜਿ ਨਿਬਾਹੁੰਦਾ; ੮੩੦

ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭੈਣਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ,
 ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਬਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਹੀ ।
 ਪਰ ਹਿਰਦਾ ਇਕ ਠਾਉਂ ਹੋਵੇ ਰੱਖਦਾ;
 ਜੁੜਿਆ ਰਹਿ ਜੇ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਓ:
 ਸੁਖ ਸਾਈਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦਾ ਜੋ ਹੋਵਦਾ

ਉਸ ਵਿਚ ਚਿੱਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਡੁੱਬਾ ਰੱਖਦਾ;
 ਵਿਸੇ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਉੱਠ ਉੱਚਾ ਅੰਦਰੋਂ;
 ਰੱਬ ਯਾਦ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਜੋ ਰਹੇ
 ਲਿਵ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਵਾਸ ਓ ਏਕਾਂਤੀਆ ।
 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਆਪ ਇੱਕੁਰ ਭਾਖਦੇ :- ੮੪੦

ਸੋ ਇਕਾਂਤੀ ਜਿਸੁ ਰਿਦਾ ਬਾਇ ॥ [ਬਸੰਤ ਮ: ੫]

ਲੋਕੀ ਸੌਂਦੇ ਰਾਤ ਇਹ ਬੀ ਸੌਂਵਦਾ ।
 ਸੁਤਿਆ ਦੇਣ ਬਿਤਾਇ ਲੋਕੀ ਰਾਤ ਨੂੰ,
 ਪਰ ਏਕਾਂਤੀ ਜਾਗ ਰਾਤੀਂ ਬੈਠਦਾ;
 ਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਆਪ, ਸਾਈਂ ਇੱਕ ਹੋ,
 ਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਯਾਦ ਸਾਈਂ ਵਾਲੜੀ,
 ਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਰਾਤ ਮਾਉਂ ਇਕਾਂਤ ਦੀ,—
 ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਬੈਠ ਹਰਿ-ਲਿਵ ਲਾਵਦਾ ।
 ਘਰ ਵਿਚ ਐਉਂ ਏਕਾਂਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਓਸਨੂੰ ।
 ਦਿਨ ਜਦ ਨੇੜੇ ਆਇ ਸੌਂਦਾ ਫੇਰ ਏ,
 ਲੋਕੀ ਮੁਹਰੇ ਜਾਗ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ੮੫੦

ਸੱਤਾ ਲੰਮੀ ਤਾਣ ਦਿਨ ਹੈ ਆ ਗਿਆ ।
 ਇੱਕੁਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਨ ਜਾਣਦਾ
 ਇਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਹਾਲ ਕਾਰ ਜੁ ਰਾਤ ਦੀ ।
 ਲੁਕਿਆ ਲਾਲੀ ਵਾਂਝ ਵਿੱਚ ਕੁਬੁਝ ਦੇ;
 ਢਕਿਆ ਸਬਜ਼ੀ ਨਾਲ, ਰੱਤਾ ਅੰਦਰੋਂ ।
 ਏਕਾਂਤੀ ਹੈ ਏਹ ਦੂਜੀ ਭਾਂਤ ਦਾ ।
 ਲੱਭੋ ਜੋ ਜਗ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਭਾਂਤ ਦੇ,
 ਲੱਭੋ ਕੋਈ ਨਾਹਿ 'ਕਾਂਤੀ ਐਸੜਾ :
 ਬੀਜ ਨਾਸ਼ ਨਾ ਹੋਇ, ਦੁਰਲਭ ਐਪਰਾ ।
 ਦੂਜੀ ਭਾਂਤ ਇਕਾਂਤ ਸੱਖੀ ਓਸ ਤੋਂ, ੮੬੦

ਲਭਦੀ ਇਹ ਬੀ ਘੱਟ, ਨਿਜ ਨੂੰ ਰੱਖਦੇ
 ਏਕਾਂਤੀ ਵਿਚ ਲੁੱਕ, ਜਿਵੇਂ ਪਤਿਥੁਤਾ
 ਬਿਨ ਸਾਈਂ, ਤਨ-ਆਪ ਰਖੇ ਲੁੱਕਇਕੇ ।
 ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਕਾਂਤੀਆਂ ਚਿੱਤ ਇਹੋ ਵਿਚਾਰ ਹੈ :—
 ਜਿੱਕੁਰ ਆਵੇ-ਅੱਗ ਵੱਥੀ ਜੇ ਰਹੇ
 ਆਵਾ ਜਾਂਦਾ ਪੱਕ ਕੱਚਾ ਨਾ ਰਹੇ;
 ਲੰਬ ਜਿ ਨਿਕਲੇ ਬਾਰੂ ਆਵੇ ਵਿੱਚ ਥੋਂ
 ਆਵਾ ਪਿੱਲਾ ਹੋਇ ਐਤਰ ਜਾਵਦਾ ।
 ਜਿੱਕੁਰ ਕੋਈ ਬੀਜ ਧਰਤੀ ਬੀਜਿਆ
 ਕਜਿਆ ਉਗਦਾ ਠੀਕ, ਨੰਗਾ ਨਾ ਉਗੇ, ੮੭੦

ਉਗੇ ਤਾਂ ਪੰਛੀ ਖਾਣ, ਐਵੇਂ ਜਾਵਦਾ ।
 ਤਿੱਕੁਰ ਜਾਣਨ ਓਹ ਧਰਤੀ ਦੇਹ ਨੂੰ;—
 ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਬੀਜ ਵੱਕੀ; ਸਿੱਜਦੇ
 ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ, ਏ ਕੁਝ ਸੋਚਦੇ:
 ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਸਤਾ ਦੇਇਗੀ
 ਜਾ ਸੁਾਵੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਲੱਗੂ ਐਕੁਰਾਂ
 ਜਿਵੇਂ ਪਨੀਰੀ ਪੁੱਟ ਹੋਈ ਤਯਾਰ ਜੋ
 ਜਾ ਲਾਈਏ ਹੈ ਖੇਤ ਪਹਿਲੀਓਂ ਲਾਭੜੇ,

ਉੱਥੇ ਹੋਵੇ ਬਿੱਛ ਫਲਦਾ ਮੋਲਦਾ ।
 ਇੱਕੁਰ ਡਰਨ, ਹੰਕਾਰ ਕਰਨ ਨ ਲੁਕਦੇ ੮੮੦
 ਇਉਂ ਏਕਾਂਤੀ ਏਹ ਹੁੰਦੇ ਹੋਨਗੇ
 ਪਰ ਲਭਦੇ ਹਨ ਘੱਟ ਲੁਕਣੇ ਕਾਰਣੇ ।
 ਪਰਮਾਰਥ ਸੰਬੰਧ ਜੇਕਰ ਛੱਡਕੇ
 ਸੰਸਾਰਕ ਬਿਵਹਾਰ ਮੁਸਬ ਸੋਚੀਏ,
 ਤਦ ਹੋਵੇ ਇਕ ਹੋਰ ਰੂਪ ਇਕਾਂਤ ਦਾ:
 ਸੰਸਾਰੀ ਜੋ ਲੋਕ ਜਦ ਹੋ ਲਾਭ ਤੇ
 ਬੈਠਣ ਕੁਝਕ ਕਾਲ ਕਹਿਣ ਇਕਾਂਤ ਹੈ ।
 ਇੱਕੁਰ ਕੁਝਕੁ ਇਕੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕਾਂਤ ਹੈ ।
 ਅਭਿਆਸੀ ਕੇ ਸਾਧ ਯਾ ਕੁਈ ਸੰਤ ਹੋ
 ਰਹਿੰਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਲਾ ਕਰਾਂਵਦਾ, ੮੯੦

ਉਪਕਾਰੀ ਉਪਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੋਹਿਣੇ,
 ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿ ਪੈਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਏਕਾਂਤ ਦੀ,
 ਕਦੇ ਕਦੇ ਓ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਭੀੜ ਤੋਂ,
 ਦਿਲ-ਖਿਡਾਉ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਵਾਸਤੇ,
 ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਮੈਲਾਂ ਪਾਂਵਦੀ ।
 ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਮੁੱਲ ਇਸ ਏਕਾਂਤ ਦਾ:
 ਰਿਦਾ ਰਹੇ ਇਕ ਠਾਉਂ ਸਦਾ ਇਕਾਂਤੀਆ ।
 ਇਸ ਇਕਾਂਤ ਦਾ ਸੁਾਦ ਐਦਾਂ ਸੋਹਿੰਦਾ,
 ਹੋ ਜਾਵਣ ਨਿਰਸੁਾਦ ਦੂਜੇ ਸੁਾਦ ਜੋ ।
 ਅੰਦਰ ਇਕ ਉਚਾਣ ਆਕੇ ਵਾਪਰੇ ।
 ਓ ਰੱਖੇ ਏਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ੯੦੦

ਦਸ ਕੇ 'ਸੋ' ਏਕਾਂਤ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਏ
 ਜੋ ਆਵੇ ਹੈ ਸੁਾਦ ਨਹੀਂ ਇਕਾਂਤ ਦਾ ।
 ਅਪਨ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਆਪ ਕਰਕੇ ਪਾਵਣਾ
 ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੁਾਦ, ਨਹੀਂ ਇਕਾਂਤ ਤੋਂ ।
 ਇਸਨੂੰ ਧਰਕੇ ਫੇਰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੋਰ ਹੈ
 ਅੰਦਾਂ ਦਾ ਸੀ ਭਾਵ ਉਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ :—

੯. ਪੜ੍ਹ-ਰਸ ਸਰੀਰਕ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—

ਪਰਮਾਰਥ ਨੂੰ ਪਾਇ ਧਰਮ ਸਭਾਲੀਏ;
 ਕਰ ਕਰ ਤਰਲੇ ਫੇਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸੂਝ ਹੈ;
 ਡਿਗ ਡਿਗ ਪਈਏ ਫੇਰ ਸੰਭਲ ਨ ਸੱਕੀਏ;
 ਕੀਹ ਕਾਰਣ ਇਸ ਵਿੱਚ? ਦੱਸੋ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ । ੯੧੦

ਉੱਤਰ—

ਇਹ ਔਖੀ ਹੈ ਬਾਤ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ;
 ਸਮਝ ਨ ਸੱਕਾਂ ਆਪ ਉੱਤਰ ਕੀ ਦਿਆਂ ?
 ਪਰ ਜੋ ਸੁਣੇ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਵਡਿਆ ਪਾਸ ਤੋਂ ;
 ਉਹ ਕਹਿ ਕਰਾਂ ਬਿਆਨ ਸਕਾਂ ਲੁਕਾਇ ਨਾ ।
 ਇਸ ਮਾਨੁਖ-ਤਨ ਵਿੱਚ ਰਸ ਇਕ ਖਿੱਚ ਹੈ,
 ਸਭ ਕੋਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੱਧਾ ਹੈ ਪਿਆ ।
 ਹਰ ਕੋਈ ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਅੰਉਂ ਹੈ :—

ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਸ ਆਇ ਰਸ-ਮੱਤਾ ਰਹੀ ।
 ਰਸ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਤੇਜ਼, ਮਿੱਠੇ ਅੰਤ ਹੀ ।
 ਸੱਭ ਲੁਭਾਏ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਿਆਨੰਦ ਹੈ; ੯੨੦

ਤਿੱਖਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਦ ਛੁਟਣਾ ਔਖ ਹੈ ।
 ਪਰ ਇਸ ਰਸ ਦਾ ਅੰਤ ਚੰਗਾ ਹੈ ਨਹੀਂ,
 ਬਹੁਤ ਭੋਗਿਆ ਭੋਗ ਰੋਗ ਵਿਆਪਦੇ,
 ਮਨ ਹੋ ਜਾਇ ਮਲੀਨ ਨਾਲੇ ਨਿੱਬਲਾ :—

ਭੋਗੀ ਕਉ ਦੁਖੁ ਰੋਗ ਵਿਆਪੇ ॥ (ਬਸੰਤ ਮ: ੧)

ਵਾਡ ਕਸੰਭੇ ਰੰਗ ਤਿੱਖਾ ਭੋਗ ਦਾ,
 ਟੋਟ ਵਾਪਰੇ ਦੇਹ, ਹਿੰਦਾ ਉਟਾਰਾ,
 ਮਨ ਵਿਚ ਵਧੇ ਖਿੰਡਾਉ, ਆਲਸ ਨਾਲ ਹੈ ।
 ਧੋਖਾ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਲਗਦਾ ਇੱਕ ਹੈ:
 ਅਸੀਂ ਜਾਣੀਏ ਦੇਹ ਰਸ ਹੈ ਅਵਦਾ ੯੩੦

ਦੂਏ ਤੋਂ, ਪਰ ਠੀਕ ਗਲ ਹੈ ਅੰਕੁਰਾਂ
 ਇਹ ਜੋ ਅਪਣਾ ਆਪ ਰਸ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ।
 ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿਧਾਂਤ ਬੀਨਾ ਸੁੱਝਦਾ
 ਜੋ ਭਰਥਰਿ ਨੇ ਅੰਉਂ ਹੈਵੇ ਦੱਸਿਆ :—
 ਅਸੀਂ ਨ ਭੋਗੀਏ ਭੋਗ, ਉਲਟੇ ਭੋਗਦੇ
 ਭੋਗੇ ਜਾਈਏ ਆਪ ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ :
 ਤਾਂਹੀਓਂ ਸਯਾਣੇ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ ਛੱਡਦੇ,
 ਪਰ ਛੱਡਣ ਹੋ ਔਖ, ਸੌਖੀ ਖੇਡ ਨਾ ।
 ਤਾਂਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪੋਲ ਸਯਾਣੇ ਖੋਲ੍ਹਦੇ,
 ਦੋਦੇ ਅੰਤ ਦਿਖਾਇ ਵਿਸ਼ਿਆਨੰਦ ਦਾ; ੯੪੦

ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਰ ਅਨੰਦ ਇਸਨੂੰ ਦੱਸਦੇ,
 ਪਾ ਵਿਚ ਓਸ ਅਨੰਦ ਇਸ ਤੋਂ ਕੱਢਦੇ,—
 ਉਹ ਹੈ ਰਸ ਸਤਿਸੰਗਿ ਭਜਨਾਨੰਦ ਹੈ ।
 ਭਜਨਾਨੰਦ ਵਿਚ ਆਇ 'ਰਸ' ਨਿਜ ਆਪਣਾ
 ਵਿਸ਼ਯ ਰਸੋਂ ਉਪਰਾਮ ਇਹ ਰਸ ਹੈ ਕਰੇ
 ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇ ਲੈਂਦਾ ਏ ਜਦੋਂ ।

ਸਤਸੰਗਤ ਦੇ ਪੱਜ ਕਈ ਇਕ ਸੁਾਦੜੇ
 ਸਤਗਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਆਂਵਦੇ,
 ਲੈਂਦੇ ਏਹ ਫਸਾਇ ਫਿਰ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ।
 ਸਤੋਗਣੀ ਦੇ ਕਾਣ ਮਾੜੇ ਹੋਣ ਨਾ, ੯੫੦

ਮਾੜੇ ਕਹਿ ਨ ਸਕੋਇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਈ,
 ਪਰ ਤਦ ਬੀ ਏ ਪਾਣ ਪੜਦਾ ਜੀਵ ਤੇ,
 ਇਸ ਵਿਚ ਬੀ ਜੋ ਨਾਂਹਿ ਫਸਦਾ ਜੀਵ ਹੈ,
 ਸੁੱਧ ਰਾਮਰਸ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਜੋ ਰਹੇ;
 ਧਰਮ ਪਟੜੀਓਂ ਓਹ ਡਿਗਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
 ਸਹਜੇ ਸਹਜੇ ਜਾਇ ਮਜਲੇ ਪੁੱਰਦਾ ।
 ਉਸ ਨਾ ਉਪਜੇ ਰਾਗ ਰਸ ਕਸ ਵਾਲੜਾ,
 ਕੋਈ ਪਕੜ ਨ ਘੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ।
 ਰਾਗ ਸਦਾ ਹੀ ਹੋਇ ਬਾਧਕ, ਪੰਥ ਦਾ,
 ਰਾਗ ਲਿਆ ਜਦ ਜਿੱਤ ਬਾਧਕ ਨਾ ਰਿਹਾ । ੯੬੦
 ਭੈ ਮਰਥੇ ਦਾ ਫੇਰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ,

ਜੀਵਣ ਸੰਦੀ ਚਾਹ ਪਕੜ ਨ ਸੱਕਦੀ,
 ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ਬਿਕੁੰਨ- ਇੱਛਾ ਨਾ ਰਹੇ;
 ਬਲਕੇ ਤਦੋਂ ਫਿਰ ਆਇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਜੋ
 ਅਪਣੇ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਅਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ :
 ਖੀਵਾ ਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਫੇਰੇ ਏ ।
 ਇਸ ਸੋਝੀ ਨੂੰ ਪਾਇ ਅਨੁਭਵ ਖੁੱਲ੍ਹਦਾ,
 ਲਟ ਲਟ ਘਟ ਵਿਚ ਦੀਪ ਬਲੇ ਗਿਆਨ ਦਾ:
 ਸਾਈਂ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਇਸਦੇ ਚਾਨਣੇ
 ਰੋਸ਼ਨ ਰਹੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨੁਹਕਰ ਨਾ ਲਗੇ ੯੭੦

ਸੱਚੇ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਰਹੀਏ ਮੱਤੜੇ ।
 ਤਾਂਤੇ ਪੜਾਰੇ ਜਿੱਤ ਰਸ ਕਸ ਦੇਹ ਦੇ,
 ਇੱਕੋ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਅਕਾਲ ਦਾ,
 ਸਿਲਾ ਅਲੂਣੀ ਚੱਟ ਅਨ-ਰਸ ਤਯਾਗਕੇ,
 ਸਾਈਂ ਦਾ ਰਸ ਪਾਇ ਰਸੀਆ ਹੋ ਰਹੀਂ ।
 ਦੇਹਿ ਰਸ ਪਾ ਜੇ ਜ਼ੋਰ ਤੈਨੂੰ ਘੋਰਿਆ,
 ਲੀਤਾ ਵਿੱਚ ਫਸਾਇ ਮਿੱਠੇ ਮੱਖ ਜਯੋਂ,
 ਰਾਗ ਦੇਖ ਫਿਰ ਘੋਰ ਨਿਕਲਨ ਨਾ ਦਿਉ ।
 ਏ ਪੜ੍ਹ ਰਖਦੀ ਫੇਰ ਨੰਦਾ ਸ੍ਰਾਸ ਲੈ
 ਪੜ੍ਹਦੀ ਸੀ ਇਕ ਹੋਰ ਨਿੱਕਾ ਪੱਤਰਾ :-੯੮੦

ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੀਗਾ ਲੇਖ ਨਿੱਕਾ ਜੋਹਿਆ
 ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਭਾਵ ਉਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ-

੧੦. ਪੜ੍ਹ-ਸਾਰ ਤੇ ਦੀਦਾਰ

ਉਸਦੀ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰ ਓਦੋਂ ਆਵਸੀ,
 ਅਪਣੀ ਜਦ ਤੂੰ ਸਾਰ ਭੁੱਲ ਵਾਵਸੇਂ ।
 ਉਸ ਦਿਨ ਹੋਇ ਦਿਦਾਰ ਤੈਨੂੰ ਮੀਤ ਦਾ,
 ਲੈਸੇਂ ਜਿਸ ਦਿਨ ਫੇਰ ਮੂੰਹ ਤੂੰ ਆਪ ਤੋਂ ।
 ਹਾਂ, ਆਪੋ ਦਾ ਕੇਂਦ੍ਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਲੱਭ ਲੈਂ
 ਟਿਕ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੂੰ ਜਾਇ ਕੇਂਦਰ ਏਸ ਤੇ,
 ਇਸਤੇ ਪੈਰ ਜਮਾਇ ਘੱਮ ਜੇ ਤੂੰ ਸਕੇਂ
 ਘੁਮਸੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸੱਭਘੁਮਾਇਆ । ੯੯੦

ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਰਖਦੀ, ਹੋਰ ਇਕ ਸੀ ਚਾਉਂਦੀ
 ਪੜ੍ਹਦੀ ਮਨ ਰਿਤ ਲਾਇ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਏ :-

੧੧. ਪੜ੍ਹ ਸੰਸਾਰ ਕਿਵੇਂ ਬਨ ਗਿਆ ?

‘ਅਸਤੀ, ਭਾਂਤੀ, ਪ੍ਰੇਮ’ ਓਸ ਸੁ ਰੱਖ ਦੇ
 ‘ਸੁਖ-ਲਫਣ’ ਹਨ ਠੀਕ ਸਜਾਣੇ ਆਖਦੇ ।
 ਪ੍ਰੇਮ ਅਰਥ ਹੈ:-ਪ੍ਰੇਮ, ਪ੍ਰੇਮ ਅਨੰਦ ਹੈ ।
 ਤਾਂਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰੇਮ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਹੈ;
 ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਖੇ ਇਹ ਨੇਮ ਹੋਵੇ ਹੈ ਸਦਾ :-
 ‘ਕੋਈ ਕਰੇ ਪਰੇਮ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ,
 ‘ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਆਪ ਹੈ’;
 ‘ਪੜਾਰੇ’ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇਇ ਚਹਿਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ । ੧੦੦੦

ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਅਪਣੇ ਰੂਪ ਦਾ

ਰਚੀ ਜਾਇ ਤਦ ਆਪ ਰਚਨਾਂ ਸੋਹਿਣੀ,
 ਕਰਦਾ ਆਪ ਪਿਆਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਓ,
 ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਕਰਦੀ ਫੇਰ ਹੈ ।
 ‘ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ’ ‘ਪੜਾਰਯਾਂ’ ਬਾਝ ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਵੇਂ ਰਹੇ ?
 ਇਸ ਕਾਰਣ ਏ ਜੋਗ ਰਚਿਆ ਜਾਵਦਾ ।
 ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਰਗੁਣ ਨਿਰਚਾਹ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋੜ ਨਾ,
 ਪਰ ‘ਪ੍ਰਿਯ’ ਰੂਪ ਜੁ ਓਸ ਉਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਏ :-
 ਜੀਵ ਜਗਤ ਸੰਸਾਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਰਚੇ:
 ਰਚਕੇ ਉਹ ਨਿਰਲੋਪ, ਪਰਰੰਗ ਮਾਣਦਾ; ੧੦

ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵਦਾ ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਹੈ ਵਾਕ ਬੀ ਵਰਮਾਇਆ :-

ਜੜ੍ਹ ਤੜ੍ਹ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੋਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਗਾਹ ।

[ਜਾਪ ਪਾ: ੧੮

੧੨. ਪੜ੍ਹ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਜਗ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰੇਮ, ਪ੍ਰੇਮ ਆਧਾਰ ਹੈ:
 ਪ੍ਰੇਮ ਜਗਤ ਦੀ ਓਟ, ਆਸ਼ਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ:
 ਪ੍ਰੇਮ ਸ਼ਕਤਿ ਹੀ ਨਿੱਤ ਇਸ ਨੂੰ ਤੋਰਦੀ ।
 ਪੂਰਨ ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਸਰੂਪ’ ਆਪ ਅਕਾਲ ਹੈ,-
 ਅਸਤੀ ਭਾਂਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ,
 ਉਸਦਾ ਪਏ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਸਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ।
 ਸੁਖਮ ਤੇ ਅਸਥੁਲ ਜੇਸੇ ਬਾਓਂ ਤੇ
 ਪੈਂਦਾ ਏਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਂਦਾ ਰੰਗ ਓ । ੧੦੨੦

ਰੰਗ ਰੰਗ ਦਾ ਰੰਗ ਚਮਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ।
 ਸੁਖਮ ਅਤੇ ਸਥੁਲ ਸੁਖਮ ਅੰਤਿ ਹੋ
 ਹੋਵੇ ਬਹੁਤ ਸਥੁਲ ਕਈਕੁ ਭਾਂਤਿ ਦਾ
 ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਜਗਤ ਅਧਾਰ ਹੋ ।

੧

ਪਹਿਲਾ ‘ਪ੍ਰਭੂ ਸਰੂਪ’ ਹੀਵੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
 ਸਾਰਾ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਜਿਸਨੇ ਸਾਜਿਆ,
 ਪਾਲ, ਸੰਭਾਲੇ ਨਿੱਤ ਫਿਰ ਹੋ ਲੈ ਕਰੇ ।
 ਸਿਸਟੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੂਰਾ ਓ ਕਰੇ,
 ਫਿਰ ਹੀ ਸਦਾ ਨਿਲੋਪ, ਖੇਡ ਅਨੋਖੜੀ:
 ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਪੂਰਨ ਨੰਦ ਹੈ । ੧੦੩੦

੨

ਪ੍ਰੇਮ ਜੁ ‘ਪ੍ਰਭੂ ਸਰੂਪ’, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ
 ਪੜਾਰੇ ਰਚੇ ਅਨੂਪ, ਉੱਚੇ, ਸੋਹਿਣੇ;
 ਓਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪੜਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ,
 ਪ੍ਰਭੂ ਫਿਰ ਓਨ੍ਹਾਂ ਜੋਗ ਕਰਦਾ ਪੜਾਰ ਹੈ ।
 ਹਉਮੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨ ਦਾਗ਼ ਦੇਂਦੀ ਆਪਣਾ
 ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਓਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ,
 ਰਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਲਾਇ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਦੇ;
 ਵਿੱਥ ਨ ਰੱਖੇ ਕੋਇ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ:
 ਇਹ ‘ਅੱਧਯਾਤਮ ਪ੍ਰੇਮ’ ‘ਪ੍ਰੇਮ ਰੁਹਾਨਵੀ’ ।
 ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਵਿਚ ਵਾਸ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਨ । ੧੦੪੦

ਪੰਗੀਬਰ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਬੀ ਲਿਸ਼ਕਦਾ,
ਕਰਦਾ ਕਾਰਜ ਤਿੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ :-
ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲੋਂ ਰੱਖਦਾ,
ਦੂਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੰਦ ਰੱਖੇ ਅੰਦਰੋਂ,
ਤੀਜੇ ਸਿਸ਼ਟੀ-ਪਯਾਰ ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰੋਂ
ਪਾ ਕੇ ਅਤਿ ਉਪਕਾਰ ਸਦਾ ਕਰਾਂਵਦਾ,-
ਰਖਦਾ ਫਿਰ ਨਿਰਲੇਪ ਮਾਯਾ ਮੇਲ ਤੋਂ ।
ਬਣਕੇ 'ਦਯਾ-ਸਰੂਪ' ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੈਠਦਾ,
ਇਥੋਂ ਨਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਏ ਹੋ ਦੋਂ-ਵਦਾ
ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲਿਆਂ ਜੋਗ ਤਾਰੇ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ । ੧੦੫੦

੩

ਏਸ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਪਾਇ ਜੋ ਉਚ ਹੋ ਗਏ
—ਪਾਰ ਗਿਰਾਮੀ ਲੋਕ— ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀ
ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਇੱਥੇ ਭਾਂਤਿ ਦਾ ।
ਇਸਨੂੰ 'ਗੁਰਮੁਖ-ਪ੍ਰੇਮ' ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਬਣੇ :
ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਜੋਗ ਗੁਰਮੁਖ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ।
ਜਗਿਆਸੂ ਦਿਲ ਧਾਰ ਸ਼ਰਧਾ ਆਪਣੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜੋ ਆਣ ਏ ਹਨ ਦੋਂ-ਵਦੇ
ਆਤਮ ਬਲ ਤੇ ਹੋਰ ਆਤਮ ਸਿੱਖਿਆ ।
ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਂਵਦੇ ।
ਇਸਤੋਂ ਸੂਖਮ ਪ੍ਰੇਮ 'ਧਿਆਤਮ ਪ੍ਰੇਮ' ਹੈ, ੬੦
ਉਸਤੋਂ ਸੂਖਮ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭੂ ਸਰੂਪ ਹੈ,
ਉੱਪਰ ਜਿਸਦਾ ਹਾਲ ਹੋਵੇ ਲਿੱਖਿਆ ।

੪

ਫਿਰ ਜਗਿਆਸੂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਜੋ ਬਸੇ
ਉਹ ਬੀ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰੇਮ 'ਸ਼ਰਧਾ' ਨਾਮ ਹੈ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਇਹ 'ਸ਼ਰਧਾ ਰੂਪ' ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂਆਂ
ਲੈਂਦਾ ਜਦੋਂ ਨਿਵਾਸ, ਭਗਤਿ ਕਰਾਂਵਦਾ ।
ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋਨ ਓ,
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸੰਗ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਫੇਰ ਓ,
ਕਰਦੇ ਹਨ ਓ ਪ੍ਰੇਮ ਫਿਰ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ।
ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਸ ਏਹ ਕਰਾਂਵਦਾ ; ੧੦੭੦

ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਇਹੋ ਕਰਾਂਵਦਾ,
ਦੋਂ-ਦਾ ਇਹੋ ਮਿਲਾਪ ਗੁਰ-ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ,
ਜਿਸਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰਮ ਟੁਟਾਂਵਦੇ :
ਧਾਰ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਰੂਪ ਲੈਂਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ।
ਮੇਲੇ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ 'ਨਾਮ-ਪਰੇਮ' ਏ ।
'ਸ਼ਰਧਾ' ਰੂਪੀ ਪ੍ਰੇਮ 'ਗੁਰਮੁਖ-ਪ੍ਰੇਮ' ਤੋਂ
ਹੁੰਦਾ ਕੁੱਝ ਸਬੂਲ, ਪਰ ਹੋ ਜਾਂਵਦਾ
ਸੂਖਮ ਵਧਦਾ ਨਿੱਤ, ਪ੍ਰਭੂ ਤਕ ਪੈਂਦਾ ।

੫

ਇਕ ਸੁਣ ਹੋਰ ਪਰੇਮ 'ਆਤਮ-ਪ੍ਰੇਮ' ਹੈ,
ਅਪਣੇ ਆਪੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਏ । ੧੦੮੦
ਖੁਦਗਰਬੀ ਨਹੀਂ ਰੂਪ ਏਸ ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ।
ਆਤਮ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਅਪਣੀ ਚਾਹੁਣੀ,

ਉਚ ਆਚਰਨ, ਵੀਚਾਰ ਅਪਣੇ ਰੱਖਣੇ,
ਆਪਾ ਨਿਰਮਲ ਸਾਫ ਮੇਲੋਂ ਰੱਖਣਾ,
ਪ੍ਰਭੂ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਰੰਗਣਾ,
ਇਹ ਹੈ ਇਸਦਾ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣਾ ।

੬

'ਦਾਨ-ਪ੍ਰੇਮ' ਇਕ ਹੋਰ ਰੂਪ ਪਰੇਮ ਦਾ,
ਇਸਦਾ ਹੋਇ ਨਿਵਾਸ ਦਾਤਾ ਜਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ।
ਨਾਮ ਦਾਨ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇਣਾ ਦਾਨ ਜੋ
'ਗੁਰਮੁਖ ਦਾਤੇ' ਜਾਣ— ਦਾ ਏ ਕੰਮ ਹੈ । ੧੦੯੦ ।

ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਦਾਨ ਵਿੱਦਯਾ ਦੇਵਣੀ,
ਸੁਭ ਮਤ ਦੇਣੀ ਦਾਨ, ਮਾਯਾ ਦਾਨ ਜੋ
ਮ ਯਾ-ਦਾਨੀ ਲੋਕ ਦਾਤਾ ਦੇਵਦੇ ।
ਦਾਤਾ ਹੋ ਜਿਸ ਜੋਗ ਉੱਥੇ ਭਾਂਤਿ ਦਾ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਓ ਦਾਨ ਦਾਨੀ ਹੋਇਕੇ ।
ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੁੰਦਾ ਦਾਨ ਹੈ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਖਮ ਏਹ ਜਾਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
ਆਤਮ ਸਾਧਨ ਵਿੱਚ ਕਰੇ ਸਹਾਯਤਾ ।

੭

'ਦਾਨ-ਪ੍ਰੇਮ' ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਇਕ ਹੋਰਵੇ
'ਪਰ-ਸੁਾਰਥ' ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸਨੂੰ ਆਖੀਏ । ੧੧੦੦

ਬਿਰਤੀ ਪਰ-ਉਪਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਧਾਰਨੀ
ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਰੂਪ ਏ ਹੈ ਜਾਣਨਾ ।
ਸਿਸ਼ਟੀ ਪਰ-ਉਪਕਾਰ ਨਾਲ ਜੁ ਮੇਵਣੀ
—ਦੇਸ਼ ਕੰਮ ਦੀ ਹੱਦ ਦਿਲੋਂ ਵਿਸਾਰ ਕੇ —
ਦੂਜਾ ਇਸਦਾ ਰੂਪ ਏ ਹੈ ਜਾਣਨਾ ।
ਦੇਸ਼, ਕੰਮ, ਕੁਲ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਿਰਾਦਰੀ
ਕਰਨਾ ਪਰ-ਉਪਕਾਰ ਤੀਜਾ ਰੂਪ ਹੈ ।
'ਜਾਣ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਹਰ ਮਾਨੁੱਖ ਨੂੰ
'ਅਪਣੇ ਜਾਣ ਭਿਰਾਉ ਸੁਖ ਜੋ ਦੇਵਣਾ'
ਆਸਤਕ ਮਨ ਦਾ ਭਾਵ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਂਦਦਾ, ੧੦

ਰੁਖ ਪ੍ਰਭੂ ਸੱਚੇ ਵੱਲ ਝੁਕਿਆ ਹੈ ਰਹੇ ,
ਪਰ ਮਲਕਤ ਸੰਗ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭੂ ਭੁਲਾਇਕੇ
ਕਰਨੇ ਦੀ ਜੋ ਕਾਰ ਉਸ ਵਿਚ ਅੰਤ ਨੂੰ
ਮਨ ਥਕ ਮੌੜਾ ਖਾਇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਤੋਂ ।

੮

ਮੋਹ-ਮਮਤਾ ਇਕ ਰੂਪ ਇਸ ਦਾ ਹੋਰ ਹੈ ।
ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਦਾ
ਰਖਦਾ ਸਦਾ ਨਿਵਾਸ, ਕਾਰਜ ਤੋਰਦਾ
ਮਾਵਾਂ ਪਾਲਨ ਬਾਲ ਇਸਦੀ ਬੱਧੀਆਂ,
ਭੇਟ ਲਭਾਵੇ ਵੀਰ ਮੋਹੀ ਏਸ ਦੀ ।
ਮਿੱਤ੍ਰ ਮਿੱਤ੍ਰ ਦਾ ਪਯਾਰ, ਸਖੀ ਸਹੇਲੀਆਂ, ੧੧੨੦
ਨਾਰ ਫਰਾਰ ਪਿਆਰ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਏ ।
ਆਸ਼ਕ ਤੇ ਮਾਸ਼ਕ ਵਾਲਾ ਪਯਾਰ ਏ ।

੯

ਇਸਤੋਂ ਉਤਰੇ ਹੇਠ 'ਸੁਰਬ-ਮੋਹ' ਦੀ
ਫਿਰ ਆਵੇਗੀ ਥਾਉਂ ਬਹੁਤ ਸਥੂਲਵੀਂ ।
ਕਰਨਾ ਮੋਹ ਪਿਆਰ ਸੁਰਬ ਰੱਖਕੇ
ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੋਹ ਹਉਮੈ ਨਾਲ ਹੀ,
ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨ ਮੋਹ ਹੁੰਦਾ ਏਹ ਹੈ ।
ਮਤਲਬ ਕਰਨੇ ਸਿੱਧ ਦਾ ਏ ਹੀਲੜਾ,
ਪੁੱਠਾ ਪਾਸਾ ਏਹ ਮਾਨੋ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਹੋ ਵਿਪਰੀਤ ਸਰੂਪ ਭੁੱਲਣੇ ਆਪ ਤੋਂ । ੧੧੩੦
ਫਿਰ ਕਰ ਬਹੀਏ ਕੰਮ ਉਲਟੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ
ਦੂਏ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਇ ਸੁਰਬ ਸਾਧੀਏ ।

੧੦

ਇਸ ਮੋਹ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਬਦਲੇ ਡੋਲ ਹੈ,
ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਆਧੀਨ ਜੋ ਕਰ ਸੱਟਦਾ ।
ਬਦਲ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਬਣਿਆ ਮੋਹ ਸੀ,
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਵਲ ਪਯਾਰ ਵਧਦਾ ਸੀ ਗਿਆ ।
ਵਧਦਾ ਮੋਹ ਇਸ ਡੋਲ ਕਈ ਇਕ ਵਾਰ ਹੈ,
ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਡੋਬੀ ਰੱਖਦਾ ।
'ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ-ਪਿਆਰ' ਨਸ਼ੇ ਸਰਾਬ ਜਯੋਂ
'ਅਪਣੇ ਆਪਿਓ' ਭੁੱਲ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਂਵਦਾ ।

੧੧

ਪਸ਼ੂ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਇਹ ਯਾਦਵਾਂ, ੪੦
ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸ ਜੋ ।
ਅਪਣੀ ਅਪਣੀ ਭਾਂਤਿ ਅਪਣੀ ਜਾਤ ਦੇ
ਪਸ਼ੂ ਪੰਖੀ ਸਭ ਜੇਤ ਕਰਦੇ ਮੋਹ ਏ ।
ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਹਨ ਮੋਹ ਪਰ ਨਹਿੰ ਜਾਣਦੇ:
ਹਨ ਬੱਧੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸੱਭੇ ਜੀਵ ਓ ।
ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੋਹ ਨੁੱਲ੍ਹਾ ਬੋਰੂ ਹੀ ।
ਫਿਰ ਜੋ ਜਾਯਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਓ,
ਸਮਾ ਪਾਇ ਭੁਲ ਜਾਇ ਰਹੇ ਨ ਯਾਦ ਹੈ ।
ਅੰਸ਼ ਬੁੱਧ ਦੀ ਬੋਰੂ ਇਸ ਵਿਚ ਘੱਟ ਹੈ । ੫੦
ਇੱਕੁਰ ਜਾਣੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਜੋ
ਬੁਨ-ਮਨਾਂ ਤੇ ਪਾਇ ਮੋਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ।

੧੨

'ਬ੍ਰਿਤਿ ਬਨਸਪਤਿ ਪ੍ਰੇਮ !' ਹੋਵੇ ਬਾਹੁਵਾਂ ।
ਇਕ ਦੂਏ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬੁਟੇ ਬਿੱਛ ਜੋ
ਖੜੇ ਪਲ ਰਹੇ ਹੇਠ ਝੁੰਮ ਝੁਮਾਂਵਦੇ,
ਪਰ ਇਕ ਦੂਏ ਨਾਲ ਹਿਤ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੈ
ਅਸਰ ਜੁ ਬੇ-ਮਾਲੂਮ ਹੈ ਉਹ ਰੱਖਦੀ ।
ਕਿਸੇ ਬਾਗ਼ ਤੋਂ ਚੱਕ ਬੂਟੇ ਹੋਰਥੇ
ਛੇ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕੋਇ ਤਦੋਂ ਸਹਾਰਦੇ
ਵਿੱਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਕੁੱਝਕ ਕਾਲਏ, ੧੧੬੦
ਬਾੜੇ ਵੇਲੇ ਓਹ ਕੁਝ ਕੁਮਲ ਵਦੇ ।
ਉਪਰ ਵਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਨੂੰ

ਖਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਹੈ ਸਦਾ ।
ਚਾਨਣ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਪਯਾਰ ਏ,
ਪਾਣੀ ਤਾਈਂ ਖਿੱਚ ਹਨ ਏ ਲੋਵਦੇ ।
ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਖਿੱਚ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ
ਵਿੱਚ ਬਨਸਪਤਿ ਵਯਾਪ ਰਹਿਆ ਦਿੱਸਦਾ ।
ਬਹੁਤ ਬੁਲ ਹੈ ਏਹ ਏਥੇ ਹੋ ਗਿਆ ।

੧੩

ਫਿਰ 'ਜੜ੍ਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਪ੍ਰੇਮ' ਹੋਵੇ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ।
ਇੱਕ ਦੂਏ ਵਲ ਖਿੱਚ ਤਤ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ੧੧੭੦
ਕਈ ਇਕ ਹਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨਗੇ ਰੱਖਦੇ ।
ਆਕਰਖਣ ਹੈ ਰੂਪ ਇਸ ਦਾ ਏਸ ਥਾਂ ।
ਸਾਰਾ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਆਸ਼੍ਰੇ ਖਿੱਚ ਦੇ
ਖਿੱਚਯਾ ਰਹੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਏਸੇ ਖਿੱਚ ਦਾ ।
ਜੜ੍ਹਤਾ ਹੈ ਪਰਧਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ।
ਚੁੰਬਕ ਪੱਥਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕ ਖਿੱਚ ਹੈ,
ਤੱਤਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਇਕ ਡੋਲ ਹੈ
ਖਿੱਚ ਰਹੀ ਹੈ ਵਯਾਪ ਸਾਰੇ ਦਖ ਲੋ ।
ਅਣੂ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਵਿੱਚ ਵਯਾਪੀ ਖਿੱਚ ਹੈ । ੧੧੮੦

ਸ਼ਕਤੀ ਕਈ ਇਕ ਧਾਰ 'ਨੱਖੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ
—ਬਿਜਲੀ ਮਿਕਨਾਤੀਸ— ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ।
ਆਰਯ ਭੱਟ ਸੁਜਾਨ ਕਾਂਸ਼ੀ ਨਾਥ ਨੇ
ਕਿਹਾ 'ਨਿਰਾਸ਼੍ਰੇ ਏਹ ਧਰਤੀ ਹੈ ਤੁਰੇ' ।
ਜਦੋਂ ਸਬੁਲੀ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਆਸਰਾ,
ਇੱਕੋ ਖਿੱਚ ਸੁ ਆਪ ਆਸ਼੍ਰਾ ਹੈ ਬਣੀ ।
ਸੂਰਜ ਤਾਰੇ ਚੰਦ ਖਿੱਚੇ ਘੁੰਮਦੇ ।
ਤਾਂਤੇ ਸਗਲ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਏਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ
ਸੂਖਮ ਤੇ ਅਸਬੂਲ ਕਈਕੁ ਰੂਪ ਲੇ
ਬੱਧਾ ਹੈ ਮਿਰਯਾਦ ਅੰਦਰ ਸੋਹਿਣਾ । ੧੧੯੦

ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਕਰ ਸੋਚ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਏ
ਤੁਰੇ ਆਸਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਨਿਕ ਸਰੂਪ ਲੇ ।
ਪੁੱਛ ਜੋ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ' ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ
ਕਾਰਨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਪ ਬਣਿਆ ਸੋਹਿਣਾ ।
ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
ਆਸ੍ਰਿਤ ਤੁਰਦੀ ਜਾਇ ਬੱਧੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ।
ਜੜ੍ਹ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ,
ਕਾਰਣ ਹੀ ਏ ਫੇਰ ਹੈ ਬਨਰਾਇ ਦਾ,
ਜੀਵ ਜੰਤੁ ਸਭ ਹੋਰ ਆਸ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ;
ਮਾਨੁਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਏਹੋ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ੧੨੦੦

ਲੋਕੋ ਕਈ ਸਰੂਪ ਦਿੱਸੇ ਵਯਾਪਿਆ ।
ਸਾਰੀ ਹੀ ਮਰਿਯਾਦ ਤੋਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ।
ਸੰਤ ਭਗਤ ਅਵਤਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਹਿਣੇ
ਇੱਸੇ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਨਜ਼ਰੀ ਆਵਦੇ ।
ਹੇਠਾਂ ਸਿਖਰੇ ਤੀਕ ਕੰਤਕ-ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
ਖੇਡ ਅਨੂਠੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰਹਿਆ ਖੇਡ ਹੈ ।

ਤਾਂਹੀਓ ਹੋਵੇ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ:

ਜਤ ਤਤ੍ ਦਿਸਾਵਿਸਾ ਹੋਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ ॥
ਪੁਨਾ-ਜਤ੍ ਤਤ੍ ਬਿਰਾਜਹੀ ਅਵਧੂਤ ਰੂਪ ਰਿਸਾਲ ॥

ਫਿਰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਕਈ ਹੋਰ ਪੱਤਰ ਕੰਤ ਦੇ,
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਗੁੰਝਲ ਢੇਰ ਜਾਪੇ ਹੈ ਪਈ,
'ਸਮਝ ਨ ਮੇਰੀ ਸਾਫ ਪਕੜਨ ਸੱਕਦੀ ॥ ੧੨੧੦

'ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਭ ਭਾਵ ਡੂੰਘੇ ਜਾਪਦੇ ।
'ਹੈਸੀ ਐਸਾ ਕੰਤ ਮੇਰਾ ਬੁੱਧਿ ਦਾ
'ਪੂਰਾ ਕੋਟ, ਜਿ ਆਪ ਹੈਸੀ ਲਿੱਖਦਾ
'ਭਾਵੇ ਡੂੰਘੇ ਭੇਤ,- ਗੁੱਝੇ ਮਾਮਲੇ,
'ਜਿਹੜੇ ਆਗੂ ਰਾਹ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦੇ,
'ਪਰ ਮੈਂ ਅਜੇ ਅਜਾਣ ਸਮਝ ਨ ਸੱਕਦੀ ।
'ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਉਂ ਦੀਪਕ ਜੋ ਬਲੇ,
'ਉਸ ਚਾਨਣ ਨੂੰ ਪਾਇ ਫਿਰ ਜੇ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਾ
'ਖਬਰੇ ਤਾਂ ਆ ਜਾਇ ਸੋਝੀ ਅੰਦੁਲੀ ।'
ਇੱਕੁਰ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਜੋੜੇ ਸੱਭ ਓ, ॥ ੧੨੨੦

ਬਸਤਾ ਉਵੇਂ ਵਲ੍ਹੇਟ ਬਹੁ ਸਿਰ ਸਾਂਝਿਆ ।
'ਸਤਿਸੰਗ ਹੋਵਣ ਬਾਦ ਬਾਕੀ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਾਂ'
ਇਕੁਰ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਰਾਣੀ ਸੀ ਕਰੇ ।
ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਮੀਟ ਹੱਥ ਦੁ ਜੋੜ ਕੇ
ਭਰ ਸੁਕਰਾਨੇ ਨਾਲ ਸੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ
ਡਿੱਗੀ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰਦੀ:-

ਹਰਿ ਧਾਰਹੁ ਹਰਿ ਧਾਰਹੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ
ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੇ ਰਾਮ ॥ ਹਮ ਪਾਪੀ ਹਮ ਪਾਪੀ
ਨਿਰਗੁਣ ਦੀਨ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਰਾਮ ॥ ਹਮ ਪਾਪੀ
ਨਿਰਗੁਣ ਦੀਨ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਹਰਿ ਦੋਆਲ ਸਰਣਾਇਆ ॥
ਤੂ ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ ਸਰਬ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਹਮ ਪਾਥਰ ਤਰੇ
ਤਰਾਇਆ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭੋਟਿ ਰਾਮ ਰਸੁ ਪਾਇਆ
ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਉਧਾਰੇ ॥ ਹਰਿ ਧਾਰਹੁ ਹਰਿ
ਧਾਰਹੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੇ ਰਾਮ ॥
[ਵਡਹੰਸ ਮ: ੪]

ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਕਛੁਅ ਨ ਜਾਨਹੁ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੇਰੇ
ਮੁਰਖ ਮੁਗਧੁ ਇਆਨਾ ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ
ਦੀਜੇ ਮਤਿ ਉਤਮ ਕਰਿ ਲੀਜੇ ਮੁਗਧੁ ਸਿਆਨਾ ॥
[ਜੋਤਸਰੀ ਮ: ੪]

ਬਿਨੈ ਉਚਾਰਨ ਬਾਦ ਤਾਬਯਾ ਬੈਠਕੇ
ਪ੍ਰੰਮ ਨਾਲ ਕੁਰ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਰਾਜ ਨੇ
ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਿ ਲੈਕੇ ਆਗਿਆ
ਕੀਤਾ ਟਹਿਲਾ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ॥ ੧੨੩੦

ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਹਥ ਜੋੜ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਕੇ
ਕਰਦੀ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰ ਨਿਮ੍ਰਤ ਵਾਲੜੀ:-
'ਧੰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਧੰਨ ਮੈਂ ਅਤਿ ਨੀਚ ਦੀ
'ਬਿਨਤੀ ਸੁਣਕੇ ਆਪ ਆਕੇ ਬਾਹੁੜੇ ।

'ਮੇਰੇ ਵਰਣੀ ਨੀਚ ਭੁੱਲਣ ਵਾਲੜੀ,
'ਮੁਰਖ, ਅਧਮ, ਅਜਾਣ ਅਦਬੋਂ ਘੁੱਬੜੀ,
'ਬਰਧਾ ਹੀਣੀ, ਮੁੜ੍ਹ, ਸਿਦਕੋਂ ਸੱਖਣੀ,
'ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਨਿਆਣ, ਚੰਚਲ ਬਾਲੜੀ,
'ਜਪ ਤਪ ਦਯਾ ਵਿਹੂਣ, ਰਹਿਤ-ਜੁ ਸੰਜਮੋ,
'ਪੁੰਨ ਧਰਮ ਨਾ ਲੇਸ, ਖਾਲੀਨੇਕੀਓ', ॥ ੧੨੪੦

'ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੋਇ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ;
'ਮੈਂ ਐਸੀ ਤੇ ਆਪ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋ
'ਬਖਸ਼ਣਾ ਕੁਰ ਦੀਦਾਰ ਤੱਕੇ ਪਾਪ ਨਾ ।
'ਅਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ
'ਮੁਰਖ ਤੇ ਮੈਂ ਨੀਚ ਬਖਸ਼ ਬਣਾ ਲਈ
'ਪਾਤਰ ਦਰਸਨ ਜੋਗ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰੰਥ ਦੇ ।
'ਮੇਰੇ ਕਰਮ ਕੁਚੀਲ, ਲਾਇਕ ਏਸ ਦੇ
'ਬਲਦੇ ਭਾਬੜ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਸੱਟੀਏ;

'ਪਰ ਰਹਿਮਤ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੇ ਆਪ ਨੇ
'ਓਸ ਅੱਗ ਵਿਚਕਾਰ ਮੇਰੀ ਬਾਉਂ ਤੇ ॥ ੧੨੫੦

'ਮੇਰੇ ਦਿੱਤੇ ਸਾੜ ਕਰਮ 'ਨ ਬੰਟੜੇ ।
'ਪਾਵਨਤਾ ਦਾ ਭੋਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਪ ਨੇ
'ਕੀਤੀ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਯਾਤਿਆ ।

'ਦਿੱਤਾ ਫੇਰ ਦਿਖਾਇ ਦਰਸਨ ਸੋਹਿਣਾ,
'ਕਰ ਦਰਸਨ ਗੁਰ ਨਾਲ —ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ—
'ਕੀਤੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਪਾਈ ਸਿੱਖਿਆ ।
'ਧੰਨ ਜੀ ਧੰਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਜੀ,
'ਕਰਨਾ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਬਿਰਦ ਇ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ।
'ਕਰੁ ਆਗਯਾ ਕਿਰਪਾਲ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਦਾ
'ਹਿਤ ਚਿਤ ਨਾਲ ਪਰੇਮ 'ਸੁਰਾਮੋ'ਕਰਾਂ ॥ ੧੨੬੦

'ਬਖਸ਼ ਆਗਿਆ ਏਹ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਦੇ
'ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਪੁਨੀਤ ਬਖਸ਼ੀ ਆਪਦੀ ।
'ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਹੋ ਜਾਣ ਹੱਥ—ਕਮਾਵਦੇ
'ਸੇਵਾ-ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਤੇਰੇ ਜੋਗ ਦੇ ।
'ਮੈਂ ਇਸ ਜੋਗੀ ਨਾਂਹ ਮੂਲੋਂ ਸੀ ਕਦੇ,
'ਇਹ ਏਰੀ ਸਭ ਮੇਰੁ ਤੇਰੀ ਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ।
'ਖਤੇ ਕਮਾਵਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਨ ਚੁੱਕਦੇ,
'ਬਖਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਆਪ ਅਭੁੱਲ ਹੋ ।
'ਸੁਕਰ ਸੁਕਰ ਲਖ ਵਾਰ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਾਰ ਹੀ
'ਤੇਰਾ ਸੁਕਰ ਉਚਾਰ ਕਰਦੀ ਮੈਂ ਰਹਾਂ ॥ ੧੨੭੦

'ਲੁੰ ਲੁੰ ਸੁਕਰ ਤ੍ਰਿਬੁੱਤ ਤੇਰੇ ਹੀ ਰਹੇ:
'ਬਖਸ਼ੀ' ਸੁਕਰ ਹਮੇਸ਼ ਸੁਕਰ ਪਿਆਰਿਆ ।'
ਇਹ ਕਰ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰ ਮੁਖ ਤੋਂ ਗਾਂਵਦੀ
ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਇਹ ਵਾਕ ਨਾਲ ਰਹਾਇ ਦੇ:-

ਅਸੀਂ ਖਤੇ ਬਹੁਤੁ ਕਮਾਵਦੇ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥
ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿਕੇ ਬਖਸਿ ਲੇਹੁ ਹਉ ਪਾਪੀ
ਵਡ ਗੁਨਗਾਰੁ ॥ [ਸਾ: ਵਾ: ਵ: ਮ: ੩-੨੯]

ਫਿਰ ਕਰਕੇ ਸਭ ਸੇਧ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ,

ਪੰਚਾਏ ਹਿਤ ਨਾਲ ਸੁਹਣੀ ਪਾਲਕੀ ।
ਕੁਣਕਾ ਛਕ ਕੇ ਆਪ ਛਾਂਦਾ ਆਪਣਾ,
ਬੂਹੇ ਦਿੱਤੇ ਖੋਲ੍ਹ, ਸੱਦੀ ਰਾਧਕਾਂ,
ਦਿੱਤੀ ਆਗਿਆ ਏਹ ਇਸ ਪਰਸਾਦ ਨੂੰ
ਵੰਡੋ ਸਾਰੇ ਮੈਲ੍ਹ, ਕੁੱਝਨ ਦੱਸਣਾ । ੧੨੮੦
ਇੱਕੁਰ ਹੁਏ ਬਿਤੀਤ ਕੁਛ ਦਿਨ ਰਾਜ ਦੇ
ਰੰਗ ਰਤਨੀ ਖਿਚ ਵਿੱਚ ਆਹਰੇ ਆਪਣੇ ।

੨੨, ਟੋਟ

ਬਦਲ ਲਏ ਦਿਨ ਤੌਰ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ,
ਸੂਰਜ ਪੱਛੇ ਜਾਇ ਹੋਠ ਪਲੰਸਦਾ
ਛਿਪਿਆ, ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਤਿੱਤਰ ਖੰਡਵੇਂ
ਖਿਲਰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕੇਸ ਬੱਦਲ ਸੇ ਗਏ,
ਵਿਚ ਵਿਚ ਕਾਲੀ ਲੀਕ ਵਾਂਙੁ ਹੋਰ ਸੇ
ਤੀਉੜੀ ਮੱਥੇ ਵਾਂਙ ਪਏ ਅਕਾਸ ਤੇ ।
ਰਾਣੀ ਦੇਖ ਅਕਾਸ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਹੈ
ਤੌਰ ਬਤੌਰੀ ਹੋਇ ਮੱਥਾ ਵੱਟਦੀ,
ਬੁੱਲ੍ਹ ਟੁਕ, ਪਲਕਾਂ ਖਿੱਚ ਆਕੜ ਭੰਨਦੀ,
ਮਾਨੋਂ ਲੱਗੀ ਟੋਟੇ ਅਮਲਾਂ ਵਾਲੜੀ, ੧੦

ਟੋਟੀ ਸੀ ਹੁਣ ਆਇ ਮਸਤੀ ਚਿੱਤ ਦੀ ।
ਆਂਦਾ ਗਜਾਨੀ ਅੱਜ ਸੀ ਇਕ ਮਾਉਂ ਨੇ,
ਖੱਟਾ ਟੀਟ ਗਜਾਨ ਓਸ ਸੁਣਾਇਆ ।
ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਇ ਉਦ ਸ ਰਾਣੀ ਆ ਗਈ
ਪਿਛਲੇ ਰਸਤੇ ਬਾਰੂ ਇੱਕ ਇਕੱਲੜੀ,
ਗਈ ਬਾਗ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਧਾਰ, ਉਦਾਸ ਹੋ,
ਕੱਲੀ ਬਹਿ ਗਈ ਜਾਇ, ਵਾਪ੍ਰੀ ਟੋਟ ਹੈ ।
ਲੰਮੇ ਲੈ ਹੁਣ ਸਾਹ, ਰਾਣੀ ਕੱਢਦੀ
ਹਾਵੇ ਨਾਲ ਹਵਾਤ ਦਿਲ ਦੇ ਆਪਣੇ:—
'ਆ! ਵਾ! ਹਾ! ਹਾ! ਹਾਇ! ਮੌਹ ਅਮੋਤੀਏ ! ੨੦

'ਤੇਨੂੰ ਲਿਆ ਵਿਆਹ 'ਸਮੇਂ' ਸੁਚੇਤ ਨੇ,
'ਉਹ ਸੀ ਬਲੀ ਮਹਾਨ ਸਭ ਦੇ ਉੱਪਰੇ,
'ਤੂੰ ਬੀ ਰਲਕੇ ਨਾਲ ਡਾਢੀ ਹੋ ਗਈ ।
'ਸਮੇਂ' ਮੌਤ ਦਾ ਜੋੜ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ਕਿਹਾ,—
'ਜੁੜਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਨਾਮ ਬਣਿਆ 'ਕਾਲ' ਹੈ:
'ਵਹੁਟੀ ਗਭਰੂ ਦੇਇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਹੋ ।
'ਕਾਲ ਕਹੋ ਤਾਂ 'ਮੌਤ' ਸਮਝੀ ਜਾਇ ਹੈ,
'ਕਾਲ ਕਹੋ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਮਝਯੋ ਹੈ 'ਸਮਾਂ' ।
'ਇਸ ਧੋਖੇ ਨੇ ਹਾਇ ! ਮਾਰਯਾ ਜੱਗ ਨੂੰ !
'ਸਮਾਂ ਅਹੇ ਚਿਰ ਜੀਵ, ਇਹੋ ਸੁਭਾਉ ਹੈ ੩੦

'ਹਰ ਇਕ ਵਸਤੂ ਜੋਗ 'ਮੁੱਦਤ' ਦੇਵਦਾ ।
'ਪਰ ਇਹ ਔੜੀ ਮੌਤ ਜ਼ਮੀ ਨਾ ਕਦੇ
'ਜੀਵੇ ਮੁਲਾਂ ਨਾਂਹ ਜਿੰਦੋਂ ਸਖਣੀ,—

—'ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੇ ਮੌਤ ਕੇਵਲ ਜੀਵਦੀ—
'ਆਪ ਮੌਤ ਹੈ ਮੌਤ, ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਪਵੇ
'ਜੀਵਨ ਕਰਦੀ ਨਾਸ਼ ਦੇਂਦੀ ਹੋਣ ਨਾ,
'ਕਰਦੀ ਸਦਾ ਵਿਨਾਹ ਉਲਟਾ ਕੰਤ ਤੋਂ ।
'ਪਤੀ ਨਾਰਿ ਦੇ ਵਿੱਚ ਧਰਤ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ
'ਫਰਕ ਪਿਆ ਹੈ ਏਹ, ਵਜਾਹੇ ਕਾਸਨੂੰ !
'ਅਤਿ ਕੁਟਲਾ ਏ ਨਾਰ ਪਤੀ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ 80

'ਲੀਤਾ ਇਸ ਨਹੀਂ ਮੂਲ ਸੈਲ ਅਭਿੱਜਵੀਂ;
'ਉਲਟਾ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਲਾਕੇ ਆਪ ਨੂੰ
'ਕਰਦੀ ਪੁੱਠੇ ਕੰਮ ਪਤੀ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ ।
'ਮਾਨੋਂ ਸੀ ਦਰਿਆਉ ਵਗਦਾ ਕਾਲ ਏ
'ਉਸ ਵਿਚ ਮਹੁਰਾ ਮੌਤ ਆਕੇ ਹੈ ਰਲੀ,
'ਮਹੁਰਾ ਤੇ ਦਰਿਆਉ ਰਲਕੇ ਹੈਂ ਮਿਲੇ ।
'ਜੋ ਕੁਝ ਦੇਇ ਬਨਾਇ ਰਚੇ ਉਗਾ ਧਰੇ
'ਸਮਾਂ ਸੁਚੇਤ ਪ੍ਰਥੀਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਏ
'ਦਾਉ ਪਾਇਕੇ ਮਾਰ ਪਾਰ ਬੁਲਾਵਦੀ ।
'ਸਾਜਣ ਸੰਦੀ ਕਾਰ ਸਮਾਂ ਕਮਾਵਦਾ; ੫੦

'ਜੀਵਣ ਮੌਲਣ ਜੋਗ ਮੁੱਦਤ ਦੇਵਦਾ
'ਵਾਵਣ ਵਾਲੇ ਆਰੂ ਲੱਗੀ ਮੌਤ ਹੈ ।
'ਇਸਦਾ ਅਪਣਾ ਰੂਪ ਕੋਝਾ ਬੋਰੂ ਹੈ,
'ਸੁੰਦਰ ਵੇਖੋ ਚੀਜ਼ ਸਕਦੀ ਝੱਲ ਨਾ;—
'ਮੈਥੋਂ ਸੁਹਣਾ ਕੋਇ ਰਚੇ ਨ ਜੀਵਦਾ,
'ਮਤਾਂ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿ ਖੋਰੇ ਮੁੱਝ ਤੋਂ ।
'ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਤ ਲੱਗੀ ਏਸਨੂੰ
'ਹੈ ਸੁਹਣਯਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਹਨਾਂ ਮੋਟਦੀ ।
'ਕੋਝੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਸਮਾਂ ਬਣਾਵਦਾ,
'ਤਦੋਂ ਮੌਤ ਏ ਸੋਚ: ਮੇਰੇ ਜੋਹਿਆ ੬੦

'ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ ਹੋਇ', ਉਸ ਨੂੰ ਮੋਟਦੀ ।
'ਘੜਨ, ਭੰਨਣ ਦੀ ਖੇਡ ਐਦਾਂ ਹੋ ਰਹੀ ।
'ਅਤਿ ਤਿੱਖੀ ਹੈ ਚਾਲ ਸਮੇਂ ਸੁ ਏਸ ਦੀ,
'ਓਡਦਾ ਵਾਂਙੁ ਪੋਣ ਹੈ ਏ ਧਾਵਦਾ;
'ਇਸ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚਕਾਰ ਮਨੋਂ ਏਸ ਨੂੰ
'ਦਿਸਦਾ ਕਈ ਇਕਵਾਰ ਹੈ ਨਾ ਕੁੱਝ ਬੀ ।
'ਮੌਤ ਜਾਣਦੀ ਭੇਤ ਹੈ ਇਸ ਗਲ ਦਾ,
'ਵਾਗਾਂ ਦੀ ਏ ਮੌਤ ਹੈਵੇ ਫੇਰਦੀ
'ਅਪਣੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਵੱਲ— ਘੜਿਆ ਭੰਨਦੀ:
'ਜੀਵਨ ਕਰਦਿਆਂ ਅੰਤ ਮੇਰੂ ਨ ਆ ਦਿਲੇ । ੭੦

'ਫਿਰ ਮਾਰੀ ਇਹ ਨਾਰਿ ਮਰਦੀ ਮੌਤ ਹੈ,
'ਦੁਨੀਆਂ ਮਾਰੇ ਏਹ ਆਪ ਅਮੋਤ ਹੈ ।
'ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ ਮੌਤ ਸਾਜੀ ਹੈ ਗਈ
'ਜਿਹੜੀ ਇਸਦਾ ਆਇ ਨੱਧੇ ਗਾਣੜਾ ।
'ਪਤੀ ਨਾਮ ਦਾ ਵੇਖ ਖੇਡੇ ਮੌਤ ਏ,
'ਕਾਲ ਰਖਾਕੇ ਨਾਮ ਲੱਗੇ ਮਾਰਦੀ ।
'ਅਜ ਤਕ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸੀ ਜੰਮਿਆਂ
'ਕਸਰ ਸੁਣੱਪਣ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਸੀ ਰਹੀ ।

'ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਨੇ ਆਇ ਦੇਹੀ ਮੋਹਿਣੀ
 'ਐਸੀ ਰਚੀ ਬਨਾਇ ਫਬਨਾਂ ਵਾਲੜੀ ੮੦
 'ਪਹਿਲੇ ਹੁਈ ਨ ਸੀਗ ਐਸੀ ਬੀ ਕਦੇ।
 'ਇਸ ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਲਾਲ ਮੇਰੇ ਪਾ ਲਿਆ
 'ਭੇਰਾ ਅਪਣਾ ਆਣ, ਬਨ ਬਨ ਏ ਪਵੇ।
 'ਤੱਕ ਇਸ ਮੋਤ ਕਰਾਲ ਭੁੱਲੀ ਡੰਗ ਨੂੰ—
 'ਭੁੱਲੀ ਅਪਣੀ ਬਾਣ ਤਾਤਾਂ ਵਾਲੜੀ,
 'ਦੇਖ ਦਰਸ ਹੈਰਾਨ ਹਕਿਬਕਿ ਰੂ ਗਈ,
 'ਅੱਪ੍ਰਮਣ ਏ ਆਪ ਪਰ ਦਿਲ ਏਸ ਦੇ
 'ਪ੍ਰੇਮ ਉਪਜਿਆ ਆਣ ਨਾਲ ਉਸ ਲਾਲ ਦੇ,
 'ਐਸਾ ਵਧਿਆ ਏਹ, ਮੋਹੀ ਹੀ ਰਹੇ।
 'ਕਈ ਵੇਰ ਇਨ ਸੋਚ ਸੋਚੀ ਏਹ: 'ਮੈਂ ੯੦
 ' 'ਇੱਕ ਵੇਰ ਗਲ ਲਾਇ ਮਿਲਾਂ ਸੁਜਾਨ ਨੂੰ',
 'ਪਰ ਇਹ ਮੋਤ ਅਮੋਤ ਪਕ ਸੀ ਜਾਣਦੀ,
 'ਜਦ ਮੈਂ ਗਲ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਲਾਲ ਏ,
 ' 'ਬਰਫ ਗਲੇ ਜਿਉਂ ਸੇਕ ਤਿਉਂ ਗਲ ਜਾਵਸੀ;
 ' 'ਐਸਾ ਬੁਰਾ ਸਰੀਰ ਹੈ ਮੈਂ ਪਾਇਆ
 ' 'ਜਿਸਨੂੰ ਲੱਗੇ ਏਹ ਰਹਿੰਦਾ ਓ ਨਹੀਂ।'
 'ਅਪਣਾ ਜਾਣ ਸਭਾਵ ਮਾਰਨ ਵਾਲੜਾ
 'ਹਿਯਾ ਨ ਕਰਦੀ ਏਹ ਜੱਫੀ ਪਾਣ ਦਾ।
 'ਕੁੱਛ ਦੁਰੇਡੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਰਹਿ ਵੇਖਦੀ;
 'ਹੁੰਦੀ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ ਪਿਖ ਪਿਖ ਲਾਲ ਨੂੰ; ੧੦੦
 'ਡਰਦੀ ਨੇੜ ਨ ਆਇ ਮਤਾਂ ਸੁਜਾਨ ਏ
 'ਗੁੰਮ ਨ ਜਾਵੇ ਹੋਇ ਮੇਰੇ ਛੋਹਿਆਂ।
 'ਮਾਨੋਂ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਭੇੜੀ ਮੋਤ ਦੇ
 'ਭੰਨ ਦਿਤੇ ਸਨ ਡੰਗ ਦੁੱਖਾਂ ਵਾਲੜੇ।
 'ਮੋਹੀ ਹੋਈ ਮੋਤ ਰਤਾ ਨ ਸੋਚਦੀ,—
 'ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹਰਦਮ ਏ ਰਹੇ
 'ਬ੍ਰਿਤੀ 'ਯਾਦ' ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਤੀ ਰਖਦਾ,
 'ਮੇਰਾ ਇਸਦਾ ਜੋੜ ਬਣਸੀ ਕੀਕੁਰਾਂ?
 'ਮੈਂ ਭੇੜੀ ਤੇ ਨੀਚ; ਦੁਸ਼ਟ ਡਰਾਉਣੀ,
 'ਬਾਲ ਪਤੀ ਦੀ ਨਾਰ, ਨੀਵੀਂ ਓਸ ਤੋਂ; ੧੧੦
 'ਇਹ ਹੈ ਸਮਿਓਂ ਪਾਰ —ਅਮਰ ਸੁਹਾਵਣਾ,
 'ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਿਰਤਾਜ— ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ,
 'ਕਾਲ ਰਹਿਤ ਅਨਕਾਲ ਜਿਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ
 'ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਵਾਸ ਹੈ,
 'ਇਸਦਾ ਮੇਰਾ ਮੇਲ ਕੀਕੁਰ ਹੋ ਸਕੂ ?
 'ਜੇ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਛੋਹ ਲ ਵਾਂ ਅਪਣੀ
 'ਇਹ ਉਡ ਅਪਣੇ ਲੋਕ ਪਹਿਲੇ ਪੈਂਦਾ ਜਾ।
 'ਏਸ ਮੋਤ ਦੇ ਖੰਭ ਸੜ ਬਲ ਜਾਂਵਦੇ
 'ਉਸ ਰਸਤੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮਜਲੋਂ ਹੀ ਉਰੇ।
 'ਖੋਟੀ ਇਸਦੀ ਨੀੜ ਜਦ ਮੈਂ ਦੇਖਦੀ, ੧੨੦
 'ਭਾਵੇਂ ਭਰੀ ਪਿਆਰ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਸੀ,
 'ਕਾਬਾ ਹਿਰਦਾ ਖਾਇ ਜਾਂਦੀ ਤੇਕੁ ਮੈਂ;
 'ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਹੈ ਪਯਾਰ ਮਾੜਾ ਵੇਰ ਤੋਂ।

'ਹਾ ! ਇਸ ਦੁਸ਼ਟਾ ਅੰਤ ਜਿਗਰਾ ਹਾਰਿਆ,—
 'ਪਤੀ ਗਲੇ ਨੂੰ ਲੱਗ ਪਯਾਸ ਬੁਝਾਣ ਨੂੰ
 'ਵਧੀ ਓਸ ਦੀ ਵੱਲ ਭਯਾਨਕ ਤੇਕੁਵੀਂ;
 'ਉਹ ਸੇ ਸੁੱਛ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪਾਵਨ ਪੂਰਤੋ,
 'ਇਸ ਚੁੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਛੂਹਣਾ ਆਪਣਾ
 'ਜਾਣਨ ਮਾੜਾ ਅੱਤਿ; ਇਸਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ
 'ਸਦਾ ਰਹਾਵਣ ਦੂਰ ਨਿਕਟ ਨ ਆਵਦੇ ੧੩੦
 ' 'ਕਾਲ ਰਹਿਤ' ਦੇ ਦਾਸ ਮਿਲੇ ਅਕਾਲ ਨੂੰ,
 'ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਮੋਤ ਦੇ;
 'ਮੋਤ ਨ ਸੱਕੇ ਵਯਾਪ ਉਹਨਾਂ ਪਯਾਰਿਆਂ।
 'ਜਦ ਇਹ ਆਸਾਂ ਧਾਰ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵਧੀ
 'ਪਰਛਾਵੇਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਕੇ ਓ ਹਟੇ।
 'ਵਧਦੀ ਅੱਗੇ ਜਾਇ ਮਾੜੀ ਮੋਤ ਏ,
 'ਉਹ ਹਟਦੇ ਹੀ ਜਾਣ ਵਧਦੀ ਏ ਗਈ।
 'ਇੱਕੁਰ ਉੱਡੇ ਏਹ, ਅਪਣੇ ਦੇਸ ਨੂੰ,
 'ਮਗਰੇ ਉੱਡੀ ਏਹ, ਪਰ ਨਾ ਜਾ ਸਕੀ
 'ਸਾਈਂ ਵਾਲੇ ਦੇਸ, ਜਿੱਥੇ ਕਾਲ ਬੀ ੧੪੦
 'ਸਕਦਾ ਕਦੀ ਨ ਪੈਂਦਾ ਰਹੇ ਉਰੇਡੜਾ।
 'ਪਹੁੰਚੇ ਓਹ ਉਸ ਦੇਸ, ਦੇਸ ਆਦੇਸ ਜੋ।
 'ਹੇ ਤੋਂ ਦੁਸ਼ਟਾ ਮੋਤ। ਪਾਪ ਕਮਾਇਆ,
 'ਸਕੀਓਂ ਨਾ ਉਸ ਪਾਇ ਗਈਓਂ ਦੇਖਣੋਂ
 'ਸੁਹਣੀ ਸੂਰਤ ਓਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਯਾਰਦੀ:
 'ਵੇਰ ਕਮਾਇਓਂ ਹਾਇ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੀ।
 'ਤੇਰੇ ਮਾਰੇ ਮਾਂਹ ਮੈਂ ਸਨ ਮੂਲ ਨਾ
 'ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਤੇਰਾ ਮੋਤ ! ਮੈਂ।
 'ਮੇਰਾ ਕਿਉਂ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਭੇੜੀਏ !
 'ਲਾਲ ਗਿਆ ਹੈ ਦੂਰ ਮੈਥੋਂ ਉੱਡਕੇ, ੧੫੦
 'ਸੂਰਜ ਦਾ ਭੀ ਨੂਰ ਘਟਿਆ ਜਾਪਦਾ,
 'ਤਾਰੇ ਚੰਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੱਧਮ ਪੈ ਗਏ।
 'ਕਿੱਥੇ ਦੂਡਾਂ ਲਾਲ ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭ ਲਾਂ ?
 'ਮੈਂ ਬੱਧੀ ਵਿਚ ਕਾਲ, ਕਾਲੋਂ ਪਾਰ ਓ,
 'ਕੀਕੁਰ ਉਸਦੇ ਦੇਸ ਜਾ ਕੇ ਅੱਪੜਾਂ ?
 'ਕਿੱਕੁਰ ਆਖਾਂ ਆਉ ਫਿਰ ਇਸ ਥਾਉਂ ਤੇ
 'ਜਿੱਥੇ ਰਹਿਣ ਚੰਡਾਲ ਵਰਗੇ ਮੋਤ ਦੇ,
 'ਪਿਆ ਵਿਛੋੜਾ ਅੱਤਿ ਮਿਟਦਾ ਜੋ ਨਹੀਂ।
 'ਵਿੱਥ ਪਈ ਅਸਗਾਂਹ ਟੱਪੀ ਜਾਇ ਨਾ;
 'ਦਿੱਸੇ ਕਈ ਨਾ ਰਾਹ, ਕੀਕੁਰ ਮੈਂ ਤੁਰਾਂ, ੧੬੦
 'ਕੀਕੁਰ ਤੋੜਾਂ ਜਾਲ ਖੋਟੇ ਕਾਲ ਦਾ,
 'ਜਿਸ ਵਿਚ ਫਾਬੀ ਹਾਇ ! ਛੁਟਣ ਨ ਜਾਣਦੀ ?
 'ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਸਤਿਸੰਗ ਪੁੱਛਾਂ ਜਾਇਕੇ,
 'ਦੱਸਣ ਕੁਈ ਇਲਾਜ, ਮਾਰਾਂ ਮੋਤ ਨੂੰ,
 'ਦੇਵਾਂ ਅਲਖ ਚੁਕਾਇ ਮੈਂ ਇਸ ਮੋਤ ਦੀ;
 'ਸਕੇ ਵਿਛੋੜਾ ਪਾਇ ਨਾ ਵਿਚ ਪਯਾਰਿਆਂ
 'ਮੋਤ ਨ ਸਕਦੀ ਤਾਣ ਪਰਦਾ ਹੈ ਕਦੇ
 'ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਿੱਚ, ਸਨਮੁਖ ਰੇਣੁ ਓ।
 'ਏਸ 'ਸਮੇਂ' ਮਤਹੀਨ ਵਹੁਟੀ ਆਪਣੀ

‘ਅਪਣੇ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਾਇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ੧੭੦

‘ਵਿੱਚ ਭੁਲੇਖੇ ਘੱਤ ਟਪਲਾ ਖਾ ਲਿਆ,
‘ਮੈਨੂੰ ਬੀ ਦੁਖ ਅੱਤਿ ਦਿੱਤਾ ਏਸ ਨੇ।
‘ਦਿਓ ਦੁਹਾਈ ਏਹ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਤੇ:
‘ਕੁਲਟਾ ਨਾਰਿ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਆਦਮੀ
‘ਹੋਇ ਨ ਪਿਛੋ ਲੱਗ, ਪਾਪ ਕਮਾਇ ਨਾ।
‘ਹਾਇ ਗਿਓ ਵੇ ਲਾਲ ! ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ ਤੂੰ ?
‘ਕਿਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਾਂ ਹਾਲ ਤੇਰਾ ਸੋਣਿਆ !
‘ਚੱਲਾਂ ਕਿਹੜੀ ਚਾਲ ਲੱਭੋਂ ਕਿੱਕੁਰਾਂ ?
‘ਬਿਲਲਾਵਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬਹੁੜੀਂ ਬੋਲੀਆ !
‘ਛੇ ਬੋਲੀ ਆ ਸਾਰ ਉਮਰ ਬਿਲਾਰਹੀ ੧੮੦

‘ਉਸ ਗਜਾਨੀ ਨੇ ਗਜਾਨ ਕੇਡਾ ਘੋਟਿਆ,
‘ਧੀਰਜ ਦੇਵਣ ਕਾਣ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰੀਆਂ,
‘ਪੰਡਤ ਬੜਾ ਪ੍ਰਬੀਨ ਪੜ੍ਹਿਆ ਪੋਥੀਆਂ
‘ਪੰਡ ਇਲਮ ਦੀ ਚੱਕ ਹੈ ਬਉਰਾਨਿਆਂ
‘ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਬਨ ਵਿੱਚ ਹੈ ਭੁੱਲੀ ਪੈ ਰਿਹਾ।
‘ਤਰਕ ਵਿਤਰਕਾਂ ਤੀਰ ਆਮੋ ਸਾਮੁਣੇ,
‘ਆਪ ਚਲਾਵੇ ਓਹ ਦਿਲ ਤੇ ਆਪਣੇ,
‘ਉਸ ਨੇ ਲੀਤਾ ਭੰਨ ਦਿਲ ਇਉਂ ਆਪਣਾ;
‘ਭੱਜੇ ਘਟ ਦੇ ਵਾਂਭ ਘਟ ਵਿਚ ਓਸਦੇ
‘ਟਿਕੇ ਨ ਨੀਰ ਪਰੇਮ ਚੋ ਚੋ ਜਾਂਵਦਾ। ੧੯੦

‘ਉਹ ਕੀ ਜਾਣੇ ਪ੍ਰੇਮ -ਹਿਤ-ਕੀ ਹੋਵਦਾ;
‘ਪਾਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹਿਤ ਦਾ ਨੀਰ ਜੋ
‘ਘੜੇ ਤਰੇੜੇ ਵਾਂਭ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ
‘ਉਹ ਕੀ ਜਾਣੇ ਪੀੜ ਘੜੇ ਸਬੂਤ ਦੀ
‘ਕਿਣਕੇ ਕਿਣਕੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦੇ ਨੀਰ ਹੈ
‘ਖਿਚਿਆ ਖਿੱਚ ਅਪਾਰ ਸਾਰੇ ਰੋਂ ਰਿਹਾ।
‘ਦਰਦ ਬਿਦਰਦਾਂ ਜੋਗ ਕਦੇ ਨਾ ਪੋਹਿੰਦਾ।

‘ਅਖਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਬੁੱਧਿ ਪਾਈ ਪੰਡਿਤਾਂ;
‘ਅੱਖਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰ ਨਾ ਜਾਣਦੇ।
‘ਮਤਲਬ ਦੇ ਫਿਰ ਯਾਰ ਨਿਰੇ ਪੜ੍ਹਾਕੂਏ, ੨੦੦

‘ਸ਼ਾਰਥ ਰਖਦੇ ਮੁੱਖ ਕੋਰੜ ਮੋਠ ਏ।
‘ਮੈਨੂੰ ਆਖੋ ‘ਬੂਠ ਦੁਨੀਆਂ ਬੂਠ ਹੈ,
‘‘ਰਚੀ ਬਣੀ ਨੂੰ ਨਾਹਿ, ਮੂਲੋਂ ਮਿੱਥਿਆ,
‘‘ਤਿੰਨੋਂ ਕਾਲ ਅਸੱਤਿ ਹੋਇ ਹੋਇ ਨਾ।’
‘ਧਨ ਦੌਲਤ ਤੇ ਮਾਲ ਕਿਉਂ ਫਿਰ ਜੋੜਦਾ ?
‘ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਹੈ ਵਿਚ ਏਸਦੇ,
‘ਸੁਣਿਆ ਧੀਰਜ ਧਾਰ ਸਭ ਵਿਰਤੰਤ ਮੈਂ।
‘ਪਰ ਜਦ ਆਖੇ ਏਹ: ‘ਬੂਠੇ ਕੰਤ ਜੀ,
‘‘ਬੂਠਾ ਹੈਸੀ ਵਾਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਦਾ:
‘‘ਬੂਠਾ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਭ ਕੁਝ ਮਿੱਥਿਆ’ ੨੧੦

‘ਭੜਕ ਉੱਠੀ, ਹਾ ! ਅੱਗ ਮੇਰੇ ਕਾਲਜੇ !
‘‘ਮਿਥਿਆ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ! ਕਲਪ ਕਦ ?’
‘ਇਹ ਅਨਹੋਣੀ ਬਾਤ ਮੰਨਾਂ ਨਾ ਕਦੇ।

‘ਮੈਂ ਬੂਠੀ, ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਊ ਮਿੱਥਿਆ,
‘ਪਰ ਸੁਆਮੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਉਸਦੀ ਸੱਚ ਸੇ
‘ਉਹ ਹੈ ਸੱਤਿ ਸਰੂਪ ਕਦੇ ਅਸੱਤਿ ਨਾ।
‘ਗਜਾਨੀ ! ਤੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਕਰੀਂ
‘ਹਿਰਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਰੇਮ ਹੈ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦਾ।
‘ਖਾਰੀ ਹੋਇ ਜ਼ਮੀਨ ਰੇਤੇ ਵਾਲੜੀ,
‘ਬਾਰਾਂ ਮਾਸੀ ਔੜ ਜਿੱਥੇ ਲੱਗਦੀ, ੨੨੦

‘ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਬੀਜ ਜਾਂਹਾਂ, ਦੇ ਫਲ।
‘ਜਿੱਥੇ ਵਸਦਾ ਮੀਂਹ ਸਦਾ ਪਰੇਸ ਦਾ;
‘ਛੰਮ ਛੰਮ ਵਗਦੀ ਧਾਰ ਨੇਣੋਂ ਨੀਰ ਦੀ;
‘ਨੰਦੀ ਵਹੇ ਹਵਾਇ ਲੰਮੇ ਸ਼ਾਸ ਦੀ
‘ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਹਲ ਵਾਹ ਸੁਆ ਫੋਰਿਆ,
‘ਜਿੱਥੇ ਬੀਜਿਆ ਬੀਜ ਪਯਾਰੀ ‘ਯਾਦ’ ਦਾ,
‘ਮੋਲ ਰਿਹਾ ਰੰਗ ਲਾਇ, ਲਿਵ ਵਿਚ ਹੈ ਫਲੇ,
‘ਓਥੇ ਤੇਰਾ ਗਜਾਨ ਜਾਂਸਾ ਰੂਪ ਜੋ
‘ਬੀਜਯਾ ਫੁਟ ਸੜ ਜਾਇ ਮੋਲੇ ਨਾ ਕਦੇ।
‘ਬੂਠਾ ਹੈ ਜੇ ਜੋਗ ਹੋ ਪਯਾ ਬੂਠੜਾ; ੨੩੦

‘ਤੂੰ ਬੀ ਸੱਚਾ ਨਾਹਿ ਵਿਚ ਇਸ ਜੱਗ ਦੇ।
‘ਤੇਰਾ ਬੀ ਜੋ ਗਜਾਨ ਬੂਠਾ ਹੋਵਸੀ।
‘ਸਭ ਦੀ ਕਹਿਣੀ ਬੂਠ ਜੇ ਤੂੰ ਦੱਸਦਾ
‘ਤੇਰੀ ਕਹਿਣੀ ਬੂਠ ਆਪੇ ਹੋ ਗਈ।
‘ਪਰ ਸੁਣ; ਮਿੱਥਯਾਵਾਦ ਕਥਨੇ ਵਾਲੜੇ !
‘ਮੇਰਾ ਪਯਾਰਾ ਕੰਤ ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਨਹੀਂ,
‘ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਓ ਸੱਚ, ਸੱਚ ਸਮਾਇਆ।
‘ਰੱਬ ਸੱਚ ਹੈ ਸੱਚ ਤਿੰਨੋਂ ਕਾਲ ਹੀ,
‘ਉਹ ਹੈ ਬੰਦਾ-ਰੱਬ ਉਹ ਬੀ ਸੱਚ ਹੈ।
‘ਨਿਹਚਲ ਤੇ ਅਬਿਨਾਸ ਵਾਛੂ ਰਬ ਦੇ। ੨੪੦

‘ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚਾ ਆਪ ਐਦਾਂ ਆਖਦਾ:

ਨਿਹਚਲੁ ਸਚੁ ਖੁਦਾਇ ਏਕੁ ਖੁਦਾਇ ਬੰਦਾ
ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ [ਮਾਰੂ ਡਖਣੇ ਮ: ੫

‘ਬਿਰ ਹੈ ਮੇਰਾ ਕੰਤ ਸੇਵਕ ਰੱਬ ਦਾ
ਬਿਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੋ ਸੇਵਕੁ ਬਿਰੁ-ਹੋਸੀ ॥
[ਮਾਰੂ ਡਖਣੇ ਮ: ੫

‘ਨਿਹਚਲ ਮੈਂ ਸਿਰਤਾਜ ਸੇਵਕ ਸੱਚ ਦਾ,
‘ਅਬਿਨਾਸੀ ਮੈਂ ਲਾਲ, ਵਸਦਾ ਨਾਲ ਮੈਂ,
‘ਭੋੜਿਆ ! ਸੁਰਮਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇਨੂੰ ਜੇ ਮਿਲੇ
‘ਅਖੀਂ ਲਵੇਂ ਜਿ ਪਾਇ ਮੋਤੀਆ ਮੌਤ ਦਾ
‘ਤੇਰਾ ਹੋਵੇ ਦੂਰ, ਤੂੰ ਬੀ ਦੇਖ ਲੈਂ
‘ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਪਣਾ ਸੱਚ ਸਦ ਸਦ ਜੀਵਦਾ
‘ਸੜ ਜਾਵਣ ਏ ਕੰਨ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾ-
‘‘ਸੁਆਮੀ ਮਿਥਯਾ ਆਹਿ’, ਮੈਂ ਉਸ ਜੀਭ ਨੂੰ ੨੫੦

‘ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਯਾ ਵਾਕ ਕੀ ਆਖਾਂ ਕਿ ਓ
ਮਿੱਥਿਆ ਵਦ ਵਦ ਵਾਕ ਮਿੱਥਯਾ ਹੋ ਰਹੀ।

'ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੇ ਬਿੱਛ ਕਰਕੇ ਮੰਨੀਏ,
 'ਟਹਿਣੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਣੀਏ,
 'ਟਹਿਣੀ ਪਤਯਾਂ ਵਾਂਙ ਲੱਗਾ ਕੰਤ ਹੈ,
 'ਲੱਗਾ ਸੱਚੇ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਹੋ ਰਿਹਾ।
 'ਸਮਝਣ ਖਾਤਰ ਐਉਂ ਜੇਕਰ ਮੰਨੀਏ
 'ਉਸ ਸੱਚੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਕੂੰ ਬੰਧ ਹੈ ?
 'ਜੇ ਹੋਵੇ ਇਹ ਬੰਧ ਮੈਂ ਬੰਧ ਚਾਹੁੰਦੀ।
 'ਬੰਧ ਪਿਉਂਦ ਦੇ ਵਾਂਙ ਚਰਨੀ ਕੰਤ ਦੇ ੨੬੦
 'ਲੱਗੀ ਹੀ ਲਗ ਜਾਉਂ ਵਿਛੜਾ ਨਾ ਕਦੀ।
 'ਗਯਾਨ ਹੁੰਦੇ ਜੇ ਚੀਝ ਜੋੜਨ ਵਾਲੜੀ
 'ਤਦ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਇ ਵਾਛੂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ;
 'ਪਰ ਗਯਾਨੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਐਕੁਰ ਵਰਤਿਆ
 'ਜਿੱਕੁਰ ਕੋਈ ਦਾਤ ਲਾਵੀ ਲਾਉਂਦਾ।
 'ਲੱਗੀ ਸੁਆਮੀ ਨਾਲ ਤ੍ਰਾਵਤ ਓਸਦੀ
 'ਆਪੇ ਮੈਂ ਵਿਚ ਆਇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਲਦੀ।
 'ਦਾਤੀ ਲੱਗੇ ਗਯਾਨ; ਵੱਢੇ ਮੁੱਝ ਨੂੰ
 'ਚਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੰਤ; ਸੁੱਕੀ ਕਾਠ ਮੈਂ
 'ਹੋਕੇ ਬਾਲਣ ਵਾਂਙ ਭਾਂਬੜ ਜਾ ਪਵਾਂ। ੨੭੦
 'ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਮਨਚੁਰ ਐਸਾ ਗਯਾਨ ਹੈ।
 'ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਖੇਡ ਗਯਾਨੀ ਆਖਦਾ
 'ਮੁਕਸੀ ਮੂਲੋਂ ਨਾਹਿ ਜਦ ਤਕ ਗਯਾਨ ਨਾ
 'ਪਰ ਨਾ ਹੈ ਸੁਰਜੀਤ ਤੇਰਾ ਗਯਾਨ ਵੇ,
 'ਇਹ ਤਾਂ ਜਿੰਦੜੀ ਖਿੱਚ ਸਿਲਾ ਬਨਾਵਦਾ।
 'ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਦਰਕਾਰ ਪੱਥਰ ਹੋਵਣਾ।
 'ਜੇ ਕੁਝ ਹੋਇ ਸੁ ਹੋਇ, ਮੇਰੇ ਵਸ ਨਾ,
 'ਵਿਸਰੋ ਮੈਨੂੰ ਨਾਹਿ ਓ ਰੱਬ ਲੱਗਿਆ,
 'ਪ੍ਰੇਮ ਰਹੇ ਸੁਰਜੀਤ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੇ,
 'ਲਿੱਲਾਂ ਦੇਂਦੀ ਜੀਭ ਜੀਵੇ ਮੈਂ ਡੋੜੀ; ੨੮੦
 'ਲੱਗੀ ਰਹੇ ਚਿਤ ਆਣ ਧੁਨੀ ਅਟੋਟਵੀਂ,
 'ਬਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਰੁੜ ਰਹੇ ਪਿਆਰੂਆ।
 'ਰੱਬਾ ! ਤੋੜੀ ਨਾਂਹ ਤੇਰਾ ਵਾਸਤਾ !
 'ਯਾਦ' ਸੁਭਾਗੀ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖੀਓ !
 'ਦਿਆਂ ਦੁਹਾਈ ਹਾਇ ਪਾਵਾਂ ਬਹੁੜੀ !
 'ਵਿਛੜੇ-ਜਨ ਦਾ ਮੂਲ ਦਰਸਨ ਹੋਇ ਨਾ,
 'ਪਾਣ ਵਿਛੜੇ ਆਣ ਮਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ
 'ਭਾਵੇਂ ਗਯਾਨੀ ਹੋਣ ਪੰਡਤ ਮੌਲਵੀ,
 'ਦਰਸਨ ਦੇਣ ਨ ਆਇ ਭੁੱਲੇ ਤੁੱਧ ਤੋਂ।
 'ਦੋਸੀ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣ ਸਭ ਸਮਝਾਂਵਦੇ ੨੯੦
 'ਕਹਿੰਦੇ ਛੱਡ ਪਰੇਮ ਵਹਿਣ ਤਿਆਗ ਦੇ।
 'ਸਮਝਣ ਮੂਲੋਂ ਨਾਹਿ ਮੈਂ ਬੇ-ਵੱਸ ਹਾਂ।
 'ਮੈਂ ਹਾਂ ਲੱਗੇ ਵਾਂਙ ਕਰੜੀ ਬੋਝ ਹੀ;
 'ਤਾਕਤ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ,
 'ਮਾਪਯਾਂ ਰਲ ਸੰਜੋਗ ਕੀਤਾ ਮਰੜਾ
 'ਚੁੰਬਕ ਜੀਉਂਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਨਿਤ ਖਿੱਚਦਾ

'ਮੈਨੂੰ ਅਪਣੇ ਵੱਲ,- ਖਿੱਚੀ ਮੈਂ ਰਹਾ।
 'ਮੇਰੇ ਕੀ ਹੈ ਵੱਸ ? ਤਾਕਤ ਖਿੱਚਦੀ
 'ਜੋ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਨਾਹਿ ਚੁੰਬਕ ਵਿੱਚ ਹੈ !
 'ਮੈਂ ਖਿਚ ਸਕਦੀ ਨਾਹਿ ਸਾਈਂ ਕੰਤ ਨੂੰ; ੩੦੦
 'ਸਾਈਂ ਖਿੱਚੇ ਆਪ ਚੁੰਬਕ ਵਾਕਰੇ।
 'ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਇਹ ਮੇਰੂ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦੀ;
 'ਲੋਕੀਂ ਜਾਣਨ ਕੈਰੂ ਇਸ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੈ।
 'ਲੋਕੀਂ ਜਾਣਨ ਦੇਹ ਛਡਦੀ ਯਾਦ ਨਾ;
 'ਮੈਨੂੰ ਫੜਿਆ ਯਾਦ, ਜਿੱਕੁਰ ਚਾਨਣੇ
 'ਮਣੀਆਂ ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਹੈਨ ਪੁਰੋਤੀਆਂ।
 'ਲੋਕੀਂ ਸਮਝਣ ਪ੍ਰੇਮ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਲਗਾ,
 'ਏ ਹੈ ਕੋਈ ਰੰਗ ਭੰਨਯਾ ਲੋੜੀਏ।
 'ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਹ ਹੋਕੇ ਹੈ ਲਗਾ,—
 'ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰਾ ਦੇਸ ਮਰਨ ਨ ਦਿੱਤੜਾ ੩੧੦
 'ਮੈਨੂੰ ਵਿੱਚ ਵਿਜੋਗ ਮਰਨੋਂ ਠੱਲਿਆ।
 'ਮੈਂ ਜੀਵਾਂ, ਸਿਰਤਾਜ ਮੈਂ ਡਾ ਜੀਵਦਾ,
 'ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਸੀਰ ਦੇਖੋ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ।
 'ਸਮਝ ਅਪੁੱਨੀ ਨਾਲ ਲੋਕੀਂ ਵੇਖਦੇ।
 'ਸਮਝ ਅਪੁੱਨੀ ਦੇਹ ਕੀਕੂੰ ਦੂਰ ਹੋ ?
 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰੇ ਉਪਾਉ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ,
 'ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦੇ ਤੋੜ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਬੀ;
 'ਉਹ ਬੀ ਜਾਣੇ ਰੰਗ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ।
 'ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਓਹ ਜਿਸ ਦੇ ਲੱਗਿਆਂ
 'ਵੇਵੇ ਰੰਗਾ ਘਾਣ -ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਦੇ ੩੨੦
 'ਗਯਾਨੀ ਮਗਰੋਂ ਵੇਰ ਜੋਗੀ ਇੱਕ ਨੂੰ
 'ਮਾਤਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲੋਕੇ ਆ ਗਈ;
 'ਕਹਿੰਦੀ: ਕਰੋ ਉਪਾਉ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਦਾ।
 'ਮੈਨਾਵੰਤੀ ਵਾਂਙ ਮੇਰੀ ਮਾਉਂ ਬੀ
 'ਭੋਲੀ ਹੋਵੇ ਵੇਰ ਸਮਝੇ ਮੂਲ ਨਾ:
 'ਇਸ ਦਾ ਤਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਪੱਟੂ ਮੂਲ ਤੋਂ,
 'ਸਣ ਦੇਹੀ ਸਣ ਜਿੰਦ ਅਲਖ ਮੁਕਾ ਦਿਉ।
 'ਛੱਡ ਰਾਜ ਤੇ ਭਾਗ ਕੰਨ ਪੜਾਇਕੇ
 'ਗੋਪੀ ਚੰਦੇ ਵਾਂਙ ਫਿਰਸੀ ਬੋਟੜੀ
 'ਘਰ ਘਰ ਮੰਗਦੀ ਅੰਨ -ਅਲਖ ਜਗਾਵਦੀ ੩੩੦
 'ਜੇ ਜੋਗੀ ਹੈ ਠੀਕ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਤੇ
 'ਧੀ ਦੇਵੇਗਾ ਪੱਟ ਮਾਂ ਦੇ ਵੇਝਿਓਂ।
 'ਜੇ ਹੈ ਬੁਠਾ ਦੇਹ, ਘਰ ਦੇ ਭਤ ਦੀ
 'ਖਿਲਰੇਗੀ ਫਿਰ ਬਾਰ ਸਾਰੀ ਸਾਰ ਦੇ।
 'ਪਰ ਮੈਂ ਜਾਈਆਂ ਓਸ ਕੀ ਕੁਝ ਆਖਦੀ,
 'ਸੁਣੇ ਜਰੇ ਮੈਂ 'ਵਾਕ ਤੋੜਨ ਵਾਲੜੇ'
 'ਮੈਨੂੰ ਨਾਲੋਂ ਕੰਤ,— ਭੁੱਲ ਫਸਾਵਣੇ।
 'ਜੋਗ ਜਾਣੀਏ ਜੋਗ ਕਰੇ ਸੰਜੋਗ ਜੋ।
 'ਓ ਹੈ ਖਰਾ ਅਜੋਗ ਕਰੇ ਵਿਜੋਗ ਜੋ।

'ਅੰਤ੍ਰਿਆਤਮੇ ਜੋੜ ਜੁੜਿਆ ਜੇ ਕਿਤੇ ੩੪੦
 'ਉਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਜਾਚ ਜੋ ਹੈ ਜਾਣਦਾ,
 'ਜੋਗੀ ਕਹਿਣਾ ਓਸ ਭਾਰੀ ਪਾਪ ਹੈ।
 'ਜੁੜੇ-ਵਿਛੋੜਨ ਕੰਮ ਹੈ ਨਾ ਜੋਗ ਦਾ।
 'ਕਹਿੰਦੇ: 'ਤੇਨੂੰ ਮੋਹ ਲਗਾ ਕੰਤ ਦਾ
 'ਮੋਹ ਹੈ ਵਾਹੀ ਅੰਤਿ ਬਿਰਤੀ ਹੈ ਇਹੋ।
 'ਬਿਰਤੀ ਕਰੋ ਨਿਰੋਧ ਅੰਦ੍ਰੇ ਸਾਰੀਆਂ,
 'ਫੇਰ ਲਓ ਸੰਭਾਲ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਨੂੰ।
 'ਇਸਵਿਚ ਮਨੁਆ ਲਾਇ ਮੰਜਾ ਮਾਣ ਲੋ।
 'ਪਤੀ ਨਾਲ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਰਤੀ ਮੋਹ ਦੀ;
 'ਕਠਨ ਥਿਤੀ ਹੈ ਏਹ ਇਨ੍ਹੇ ਨਿਰੋਧਲੇ।' ੩੪੦
 'ਕੇਸਾ ਅਚਰਜ ਯੋਗ ਮੈਨੂੰ ਢੋਲਿਆ।
 'ਥਿਤੀਆਂ ਸੱਭ ਨਿਰੋਧ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ
 'ਕਿੱਕਰ ਲਵਾਂ ਸੰਭਾਲ ਮਾਣਾਂ ਰਾਜ ਮੈਂ।
 'ਰਾਜ ਕਾਜ ਸੰਭਾਲ ਮਾਣਨ ਮੌਜ ਜੋ
 'ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਸਭ ਕੰਮ, ਕਿਵੇਂ ਨਿਰੋਧ ਏ ?
 'ਕੀ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਭਾਵ ਸਾਧਾਂ ਯੋਗ ਓ
 'ਹੱਠ ਯੋਗ ਜਿਸ ਨਾਮ ਲੋਕੀਂ ਆਖਦੇ।
 'ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਸਨ ਭਾਵ ਦੋਵੇਂ, ਇਕ ਜਾਂ;
 'ਉਸਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀਗ ਜੋਗ ਨ ਦੱਸਣਾ,
 'ਗੁੰਝਲ ਗੱਲਾਂ ਪਾਇ ਮੈਂ ਘਬਰਾਇਕੇ ੩੪੦
 'ਰਾਜ ਕਾਜ ਵਿਚ ਜੋੜ ਤੋੜੇ ਅੰਦਰੋਂ
 'ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸੰਜੋਗ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਅਹੇ
 'ਅੰਦ੍ਰੇ ਆਤਮੇ ਠੀਕ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭਿਆ।
 'ਮਾਤਾ ਪਾਸੋਂ ਫੇਰ ਲਏ ਇਨਾਮ ਓ;
 'ਜੁਗਤ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇ ਜੋਗੀ ਰਾਜ ਦੀ।
 'ਅਪਣੀ ਜੁੜੀ ਨ ਥਿਤ ਜੋਗੀ ਦੀ ਕਦੇ;
 'ਕੀਤਾ ਕਦੀ ਨਿਰੋਧ ਨਾ ਹੀ ਸਮਝਿਆ
 'ਅੰਗ ਯੋਗ ਦੇ ਹੋਰ, ਧਯਾਨ ਨ ਜਾਣਦਾ,
 'ਗੱਲਾਂ ਸਿਖਕੇ ਕੁੱਝ ਜਾਲ ਫਿਲਾਣ ਨੂੰ
 'ਹੱਠੀ ਪਾਈ ਇੱਕ ਮਾਨੋਂ ਜੋਗ ਦੀ। ੩੫੦
 'ਜੁੜਿਆ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਜੋਗੀ ਨਾ ਕਦੇ;
 'ਤਾਂਤੇ ਜੋਗੀ ਨਾਹ ਕਹੀਏ, ਜੋਕ ਹੈ।
 'ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਮਾਯਾ ਰੂਸਦੀ।
 'ਐਸੇ ਐਸੇ ਲੋਕ ਅੰਮੀ ਲਜਾਇਕੇ
 'ਮੈਨੂੰ ਨਿੰਦ ਸੁਣਾਇ ਮੇਰੇ ਕੰਤ ਦੀ
 'ਹੇ ਕੰਤਾ! ਕਰ ਮੇਰੇ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਹਾਰੀਆਂ;
 'ਝੱਲ ਨ ਸਕਦੀ ਮੂਲ ਆਖੇ ਜੋਗ ਜੋ
 'ਤੇਨੂੰ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ! ਸਾਈਂ ਸੋਢਿਆ !
 'ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਤਿਆਗ, ਕੁਈ ਇਕਾਂਤ ਜਾਂ
 'ਦੁਨੀਆ ਉੱਤੇ ਸੱਦ, ਜਾਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਰਕੇ ੩੫੦
 'ਬੁੱਧੀ ਮਾਤਾ ਫੇਰ ਕਰੇ ਨਾ ਕਾਰ ਏ।
 'ਦੂਰ ਕਰੀਂ ਮੈਂ ਟੋਟ ਅੱਜ ਜੁ ਵਾਪਰੀ
 'ਟੋਟ-ਅਮਲ ਦੇ ਵਾਝ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ
 'ਮਨ ਦੇਹ ਕੀਤੇ ਚੂਰ ਜਿਸ ਘਬਰਾਇਆ !'

੨੩. ਕੰ ਰਤਨ

ਇੱਕੁਰ ਵਹਿਣੀ ਚੇਰ ਰੁੜ੍ਹਦੀ ਸੰਭਲੇ,
 'ਚਿਤਾ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸ ਲਵੇ ਤਾਰੀਆਂ;
 ਗੋਤੇ ਖਾਕੇ ਫੇਰ ਉੱਤੇ ਆਵਦੀ,
 ਝਗੜੇ ਕਰ ਮਨ ਨਾਲ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦੀ।
 ਫਿਰ ਉਠੀ, ਚੋਫੇਰ ਗੋੜੇ ਲਾਵਦੀ,
 ਕਿਧਰੇ ਜਾਂਦੀ ਬੈਠ ਕਿਤੇ ਪੜੋਵਦੀ।
 ਮੱਥੇ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ 'ਉਫ ਉਫ' ਆਖਦੀ :
 ਫਿਰਦਾਜ਼ ਏਸੇ ਹਾਲ ਬੀਤਯਾ ਦੇਹੁ ਸੀ,
 ਆ ਗਯਾ ਸੰਝਾਂ ਕਾਲ —ਸ਼ਾਮਾਂ ਵਾਲੜਾ—
 ਸੰਧਿਕਾਲ ਏ ਕਾਲ ਮੇਲਣ ਵਾਲੜਾ, ੧੦
 ਦੋ ਪੁੜ ਮਿਲਦੇ ਆਣ ਲੋਕੀ ਆਖਦੇ।
 ਰਾਣੀ ਵੀ ਇਕ ਥਾਉਂ ਕੰਢੇ ਕੂਲ ਦੇ
 ਆ ਬੈਠੀ ਵਿਚ ਨੀਰ ਪੈਰ ਝੁਕੋਇਕੇ।
 ਇਸ ਵੇਲੇ ਗਈ ਆਇ ਰਾਧਾਂ ਦੇੜਦੀ
 ਕਹਿੰਦੀ, 'ਸੁਾਣੀ ਅੱਜ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ
 'ਸੋਢੇ ਤਿੰਨ ਜੁਆਨ ਆਏ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ।
 'ਜਾਪਣ ਮੈਨੂੰ ਸਿੰਘ ਪਰ ਨ ਪਛਾਣ ਮੈਂ
 'ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਇਹ ਬਾਤ ਹਨ ਓ ਜੋਧੜੇ,
 'ਕਿਰਤੀ ਕੇ ਸਰਦਾਰ, ਗਯਾਨੀ ਸੰਤ ਜਾਂ ?
 'ਅੱਖੀ ਇਹ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਸਿੱਖ ਦੀ; ੨੦
 'ਇੱਕੋ ਜੇਹੀ ਡੋਲ ਸਭ ਦੀ ਹੋਵਦੀ।'
 'ਸੁਣ ਸੰਦੇਸਾ ਰਾਜ ਹੋਲੀ ਬੋਲਦੀ :—
 'ਪੁੱਛਿਆ ਈ ਤੂੰ ਨਾਮ, ਤੇ ਕੀ ਕੰਮ ਨੇ ?'
 'ਨਾਮ ਕਹਿਣ 'ਸਿੰਗੀਤ' ਗੋਲੀ ਆਖਦੀ,
 'ਆਖਣ 'ਦਰਸ਼ਨ' ਕਾਮ ਗੁਰਮੁਖ ਸੱਜਣਾਂ;
 ' 'ਕਰਨਾ ਤੜਕੇ ਕੂਚ' ਇਹ ਬੀ ਆਖਦੇ
 ' 'ਇੱਕ ਰਾਤ ਬਿਸਰਾਮ ਇਸ ਥਾਂ ਰੱਖਣਾ।'
 'ਦੋੜੀ ਦੋੜੀ ਜਾਹ, ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ,
 'ਛੋਤੀ ਸੱਦ ਲਿਆਹ ਸਾਈਂ ਰੱਖੀਏ !'
 ਗੋਲੀ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਸਹਿਜੇ ਜਾਂਵਦੀ ੩੦
 ਬਿੱਲ ਵੇਦ ਦਾ ਛੱਡ ਗੋਲੀ ਜੌਂ ਰਿੜ੍ਹੇ।
 ਇੱਧਰ ਬਦਲਯਾ ਰੰਗ ਰਾਣੀ ਚਿੱਤ ਦਾ,
 ਸ਼ਬਰ ਮਲੂਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਏ ਸੀ ਗਈ;
 ਤਪਦੇ ਹਿਰਦੇ ਲੱਗ ਠੰਢਕ ਪਾ ਗਈ।
 ਟੁੱਟਣ ਖੁੱਸਣ ਦੂਰ ਹੋਈ, ਆ ਗਈ
 ਸੁਰਤ ਰਾਜ ਦੀ ਠੋਰ ਟੇਕ ਸੰਭਾਲਦੀ;
 ਸਤੋਗੁਣੀ ਪਰਭਾਵ ਛਾਯਾ ਚਿੱਤ ਤੇ।
 ਪਹਿਲੇ ਆਯਾ ਸ਼ੋਕ ਅਪਣੀ ਟੋਟ ਦਾ,
 ਕਿਉਂ ਖਾਧੀ ਦਿਲ ਘਾਟ ਆਈ ਟੋਟ ਕੌਂ ?
 ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਜੋਗ ਕਦੇ ਨ ਟੋਟਣਾ, ੪੦
 ਰਹਿਣਾ ਸਦ ਸਵਧਾਨ, ਕਾਂਪ ਨ ਖਾਵਣੀ।
 ਆਯਾ 'ਸੁਕਰ' ਸੁਜਾਨ ਮਗਰੇ ਧਾਵਦਾ,-
 ਆਯਾ ਕਹੀਏ ਕੀਹ, ਛੁੱਟਣਾ ਅੰਦਰੋਂ
 ਕੋਲ ਵੱਲ ਦੇ ਵਾਝ ਰਿਦੇ ਸਰੋਵਰੋਂ।

ਅੰਦ੍ਰਿ ਪਿਤਾ ਕੋਲ ਸੁਕਰ ਸਗੁਪੀਆ
ਪਰ ਇਸ ਸੁਹਜ ਸੁਗੰਧ ਅੰਦਰ ਖੋਲੀ।
ਰੱਬ ਵਡਾ ਦਾਤਾਰ —ਸਿਰ ਦਾਤਾਰਿਆ;
ਮੰਗਤ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਸਭ ਹਨ ਮੰਗਦੇ,
ਸਭ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਓਹ ਹੋਵੇ ਦੇ ਰਿਹਾ,
ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁਝ ਦੇ ਨਾ ਸੱਕਦਾ।

੫੦

ਓ ਹੈ ਸਦਾ ਬਿਲੋੜ ਸਦਾ ਸੰਪੂਰਨ।
ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਦੀ ਦਾਤ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਣ ਹੈ
ਦੇ ਸੱਕੇ ਕੁਈ ਦਾਤ, ਖੋਡ ਅਸੰਭਵੀ।
ਪਰ ਏ ਸੁਕਰ 'ਅਮੋਲ' ਹੀ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ
ਜੋ ਭੇਟਾ ਦੇ ਵਾਂਝ ਸਕਦੇ ਦੇ ਅਸੀਂ
ਉਸ ਸਾਈਂ ਦੇ ਜੋਗ, ਓਹੀ ਲੋਵਦਾ।
ਦਾਤਾ ਲੈ ਇਹ ਭੇਟ ਹੈ ਖੁਸ਼ ਹੋਵਦਾ।
ਵਾਹ ਵਾਹ ਸੁਕਰ ਅਮੋਲ! ਤੇਰੀ ਪੌਂਚੂ ਹੈ;
ਮੰਗਤਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਠ ਪਹੁੰਚੇ ਦਾਤਿਆਂ।
ਨੀਵੇਂ ਥਾਓਂ ਜੰਮ ਪੁੱਜੇ ਉੱਚ ਥਾਂ।

੬੦

ਚਿੱਕੜ ਵਾਂਝ ਚਿੱਤ ਮਲਿਨ ਮਨੁੱਖ ਦਾ,
ਕੰਵਲ ਸੁਕਰ ਦਾ ਓਸ ਥਾਓਂ ਉੱਗਦਾ,
ਪਹੁੰਚੇ ਸੱਚੇ ਪਾਸ; ਉਹ ਇਸ ਵੇਖਦਾ,
ਲੋਕੇ ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਰ ਉਂਤੁੰਦਾ
ਮੀਂਹ ਮਿਹਰ ਦਾ ਢੇਰ ਉਸ ਚਿੱਤ ਉੱਪਰੇ
ਤੁੱਠ ਵਸਾਵੇ ਰੱਬ, ਓ ਵਧ ਮੋਲਦਾ।
ਚਿੱਕੜ ਨੂੰ ਹਥ ਲਾਣ ਕੁਈ ਨ ਚਾਹੁੰਦਾ;
ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਲੈਣ ਪਰ ਸਭ ਚੋੜਦੇ।
ਤਿਉਂ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਕੀਚ ਕਿਸੇ ਨ ਭਾਂਵਦਾ,
ਪਰ ਸੁੱਕਰਾਂ ਦਾ ਫੁੱਲ ਸਭ ਨੂੰ ਮੋਹਿੰਦਾ।

੭੦

ਰਾਜਾ, ਸੰਤ, ਫਕੀਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪਯਾਰਦੇ,
ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਈਂ ਆਪ ਪਯਾਰ ਕਰਾਂਵਦਾ;
ਦੇਖੇ ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਪਣੀ ਮੇਰੂ ਦਾ
ਦੇਰ ਵਸਾਵੇ ਮੀਂਹ ਹਿਰਦੇ ਓਸ ਤੇ,
ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੌਲੇ ਏਹ ਸੁਹਣਾ ਫੁੱਲ ਹੈ।
ਇਸ ਕਿਰਪਾ-ਜਲ ਨਾਲ ਮੋਲਾ ਚਿੱਤ ਓ
ਸੁੱਭਰ ਭਰੇ ਤਲਾਉ ਬਣੇ ਸਰੋਵਰ।
ਫੇਰ ਸਰੋਵਰ ਏਹ ਸੋਮੇ ਬੋਤੂ ਹੀ
ਅਪਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾੜ ਬਾਹਰ ਤੋਰਦਾ,
ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਜੀਵ ਲਾਭ ਉਠਾਂਵਦੇ।

੮੦

ਹੁਣ ਇਕ ਬਣਦਾ ਖੋਲ ਬਹੁਤ ਅਨੂਠਾ;
ਫੁੱਲ ਤਰਾਵਤ ਪਾਇ ਟਹਿਕੇ ਬੋਤੂ ਹੀ,
ਵਧਦੀ ਹੈ ਮਹਿਕਾਰ ਭਿੰਨੀ ਸੋਹਿਣੀ।
ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਵਧ ਮਹਿਕਾਰ ਸਾਈਂ ਹੋਵਦਾ
ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਵਧ ਪਰਸੰਨ, ਜਿਉਂ ਪਰਸੰਨ ਓ
ਤਜੋਂ ਵਸਦਾ ਵਧ ਮੀਂਹ ਉਸ ਦੀ ਮੇਰੂ ਦਾ।
ਇੱਕੁਰ ਹਿੰਦੇ ਮਨੁੱਖ ਰੱਬ ਵਿਚਾਲੜੇ
ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਇਕ ਦੋਰ ਮਿਹਰ ਸੁਗੰਧ ਦਾ।
ਪੁੱਤਰ ਐਸਾ ਹੋਇ ਕੁੱਲ ਤਰਾਉਆ,
ਨੀਚ ਮਾਪਿਓਂ ਜੰਮ ਉੱਚੀਂ ਜਾ ਰਲੇ,

੯੦

ਉੱਚੀਂ ਦੀ ਫਿਰ ਉੱਚ ਭੇਜੇ ਮਾਪਿਆਂ :
ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਹਾਲ ਆਪ ਨਿਹਾਲ ਹੋ।
ਸੁਹਣਾ ਸੁਕਰ ਸੁ ਏਹ ਰਾਣੀ ਦੇ ਦਿਲੋਂ
ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਦੇ ਵਾਂਝ ਉੱਚਾ ਉੱਠਿਆ;
ਬੱਖੜ ਹਿਰਦੇ ਰਾਜ ਸੀ ਅਜ ਬੁੱਲੀਆ,
ਘੱਟਾ ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਅਮਿੱਤ ਆਂਦਾ ਚਾੜ੍ਹਕੇ।
ਰਾਧਾਂ ਮਾਨੋਂ ਆਇ ਸੋਇ ਸੁਣਾਇਕੇ
ਦਿੱਤਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਇ ਠੰਢੇ ਨੀਰ ਦਾ।
ਚਿੱਕੜ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਘੁਲਿਆ ਬੋਤੂ ਹੀ,—
ਉੱਚੇ ਉਪਜਾ ਕੋਲ ਸੁਕਰ ਸੁਪਨ ਦਾ।

੧੦੦

ਸੁਕਰ ਭਾਵ ਵਿਚ ਆਇ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ—
'ਤੇਰਾ ਸੁਕਰ ਹਜ਼ਾਰ ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ !
'ਵਿੱਤੇ ਗੰਧੂਬ ਭੇਜ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਤੋਂ;
'ਆਇ ਸੁਣਾਵਨ ਰਾਗ ਸਤਿਗਰ ਵਾਲੜੇ।
'ਸੀਤਲਤਾ ਕਰ ਦਾਨ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ;
'ਭਰ ਦੇਵਣਗੇ ਪਯਾਰ ਤੇਰਾ ਪਯਾਰਿਆ !
'ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਿਰਪਾਲ ਧੰਨਜ ਸੁਜਾਨ ਤੂੰ !
'ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਧੰਨ ਬਿਰਦ ਸੁਪਨ ਹੈ !
'ਮੈਂ ਜੇਹੀ ਮਤਿਹੀਨ ਉੱਪਰ ਸਵਿਆ !
'ਤੁਸ ਹੋਇਓਂ ਕਿਰਪਾਲ ਕੀਰਤਨ ਘੁਲਿਆ'

੧੧੦

ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਕਰ ਉਚਾਰ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ,
ਭਰ ਆਇਆ ਫਿਰ ਨੀਰ ਮੀਟੀ ਅੱਖੀਆਂ।
ਸੁਕਰ ਜੀਭ ਤੋਂ ਲੰਘ ਲੁੱ ਲੁੱ ਦੇ ਵਿਖੇ
ਭਰ ਗਯਾ ਬਰਰ ਬਰਾਇ ਕਾਂਬਾ ਦੋਵਦਾ,
ਲੁੱ ਲੁੱ ਬਣਿਆ ਜੀਭ ਸੁਕਰ ਉਚਾਰਦਾ,
ਰਾਣੀ ਸੁਕਰ ਸੁ ਨਾਲ ਮੱਤੀ ਹੈ ਗਈ।
ਜਿੱਕੁਰ ਵਗਦੇ ਖੁਹ ਮਾਹਲ ਜਾਂਵਦੀ,
ਟਿੱਡਾਂ ਦਾ ਲੈ ਗੋੜ ਛਿਨ ਛਿਨ ਜੋ ਟੁਰੇ;
ਤਿਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਾਲੂ ਤਿਲਕੀ ਜਾਂਵਦੀ;
ਸੰਝ ਗਈ, ਹੁਣ ਰਾਤ ਆਸਿਰ ਕੱਢਿਆ,

੧੨੦

ਖਿੜ ਆਇਆ ਆਕਾਸ਼ ਵਾਂਝ ਫੁੱਲਿਆਂ;
ਤਾਰੇ ਚਮਕਣ ਸਾਫ ਐਦਾਂ ਜਾਪਦੇ,
ਮਾਨੋਂ ਚਾਨਣ ਤੀਰ ਤਿੱਖੇ ਮਾਰਕੇ
'ਨੂਰੇ ਦੀ ਹੈ ਦੇਹ ਥਾਂ ਥਾਂ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ
ਲਏ ਦਿਵਾਖੇ ਸਾਜ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਨੇ
ਦਿੱਤੇ ਠੀਕ ਟਿਕਾਇ ਦੀਵੇ ਆਪਣੇ,
ਜੋ ਰੋ ਤਾਰੇ ਸਾਫ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦੇ।
ਦਿੰਨੇ ਨੂੰ ਪਰਤਾਇ ਪਹੁੰਚੀ ਰਾਧਕਾਂ,
ਲੈ ਆਈ ਸੀ ਸਿੰਘ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਓ :—
ਟੁੰਬ ਪਯਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਆ ਗਏ

੧੩੦

'ਸਿੰਘ, ਪਿਆਰੀ ਰਾਜ ! ਜੁਗ ਜੁਗ ਜੀਵੀਏ !'
ਦੇਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਲ ਰਾਣੀ ਤੌਕਿਆ,
ਭਰ ਜੀ ਸੁਕਰਾਂ ਨਾਲ ਫਤੇ ਗਜਾਂਵਦੀ,
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਧੰਨਜ ਸੁ ਭਾਗ ਅਜ ਹੁਣ ਹੋ ਗਏ
'ਚਰਨ ਪਾਇਕੇ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਤਾਰਿਆ।
'ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਪ ਹਿਰਦੇ ਆਪ ਦੇ

‘ਰਖਦਾ ਸਦਾ ਨਿਵਾਸ, ਮੇਰੇ ਪੂਜਯ ਹੋ ।’
 ਸਿੰਘਾਂ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋੜ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਕੇ
 ਕਿਹਾ, ‘ਸਿਰੀ ਜੀ, ਆਪ ਉੱਚੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ’,
 ‘ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਾਸ, ਬੇਟੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ’ । ੧੪੦
 ‘ਸੇਵਾ ਸਾਨੂੰ ਸੌਂਪ ਗੁਰੂ ਨਿਵਾਜਿਆ,
 ‘ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਗੋਦ ਬਿਠਾਇਆ:
 ‘ਵਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਗਜ਼ਾਵਦੇ ।’
 ਇੱਕੁਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਆਦਰ ਪਾਇਕੇ
 ਕੁੱਝਕ ਕਹਿਕੇ ਹਾਲ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਦਾ
 ਖੋਲ੍ਹੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਸਾਜ਼, ਕੰਨ ਮਰੋੜ ਕੇ
 ਸੂਰ ਕੀਤੇ, ਤਦ ਠਾਠ ਸੋਨ੍ਹਾ ਵੱਜਿਆ
 ਫੇਰ ਛੋੜਿਆ ਰਾਗ ਮੰਗਲ ਗਾਇਕੇ;
 ਭਿੰਨੀ ਮਸਤ ਸੁ ਲੈਅ, ਵਿਚ ਸੂਰ ਤਾਲ ਦੇ
 ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਰਬੀਨ ਰਸੀਏ ਗਾਂਵਦੇ :- ੧੫੦

ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੈ ਹਭ ਵਵਾਈ
 ਛੋੜਿਆ ਹਭੁ ਕਿਝੁ ਤਿਆਗੀ ॥ ਹਭੇ ਸਾਕ ਕ੍ਰੁੜਾਵੇ
 ਡਿਠੇ ਤਉ ਪਲੈ ਤੇਡੈ ਲਾਗੀ ॥ [ਰਾਮ ਵਾ: ਮ: ਪ]

ਤੁਕ ਤੁਕ ਨੂੰ ਪਰਤਾਇ ਉਲਟ ਸੁ ਫੇਰਕੇ
 ਗਾ ਗਾ ਸੁਆਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾ ਕਾਲ ਹੀ
 ਦਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਲੱਗੇ ਓ ਰਹੇ ।
 ਗਾਂਵਿਆਂ ਇਹ ਗੁਰਵਾਕ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੇ
 ਗਿਆ ਸੀਨਿਓ ਲੰਘ ਵਾਛੂ ਤੀਰ ਦੇ,
 ਚੀਰ ਕਲੇਜਾ ਪਾਰ, ਪਰਤ ਸੁ ਆਇਆ
 ‘ਮੋਘ ਬਾਣ ਦੇ ਵਾਂਙ -ਘਾਓ ਪਾਂਵਦਾ;
 ਇੱਕੁਰ ਵਜ ਵਜ ਫੇਰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਵੱਜਦਾ
 ਉੱਧਰ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਤੁਕ ਨੂੰ ਗਾਂਵਦੇ
 ਉਲਟ ਪਲਟ ਕੇ ਫੇਰ ਫਿਰ ਫਿਰ ਗਾਂਵਦੇ; ੧੬੦
 ਫਸੇ ਫੇਰ ਵਿਚਕਾਰ ਕੀਰਤਨ ਆਪਣੇ,-
 ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਤਕ ਠੀਕ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਤੁਕਾਂ
 ਮਸਤ ਹੋਇ ਸੂਰ ਵਿੱਚ ਗਾਈ ਜਾਂਵਦੇ;
 ਹੋਸ ਮਸਤ ਗਈ ਹੋਇ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਗ ਦੇ ।
 ਸੱਚੇ ਰਾਗੀ ਏਹ ਸੂਰਤ ਨ ਸੀ ਫਸੀ
 ਪੈਸਿਆਂ ਵਾਲੇ ਧਯਾਨ, ਜਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ।
 ਖੁਲ੍ਹੇ ਰਬੂਤਰ ਵਾਂਙ ਸੂਰਤ ਉਡਾਰੀਆਂ
 ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਰ ਚੜ੍ਹੀ ਉਤਾਂਹ ਨੂੰ:
 ਸਾਂਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਸੀ ਫਸੀ ।
 ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕੰਤ, ਦਿੱਸੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ, ੧੭੦
 ਉਸਦੇ ਲੱਗ ਧਿਆਨ ਨਿਜ ਨੂੰ ਜਾਂਣਕੇ
 ਨਾਰੀ ਉਸਦੀ ਠੀਕ, ਮੱਤੋ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
 ਗਾਵਣ ਏਹੋ ਵਾਕ ਮੁੜ ਮੁੜ ਗਾਵਦੇ ।
 ਐਥੋਂ ‘ਤਾਈਂ’ ਅੰਤ ਸੂਰਤ ਪਰੋਤੀਆ
 ਹੱਥੋਂ ਛੁਟਕੇ ਸਾਜ਼ ਰਿੜ੍ਹਕੇ ਜਾ ਪਏ
 ਲਗੀ ਸਮਾਧ ਅਡੋਲ ਸੱਚੇ ਰਾਗੀਆਂ ।
 ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਹਿਰਦਾ ਵਿੱਝਿਆ

ਮਨ ਮੰਦਰ ਦੇ ਪੁੱਟ ਪਾਟੇ ਆ ਜਦੋਂ,
 ਰਾਣੀ ਰਸਤਾ ਦੇਖ ਖੁੱਲ੍ਹਾ-ਬੰਦ ਨਾਂ-
 ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ ਝੱਟ ਮਾਨੋਂ ਦੇਹ ਤੋਂ ੧੮੦

ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਬਾਰੂ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਰਥੇ ।
 ਦੁਨੀਆਂ ਦੇਖੇ ਰੰਗ ਹੋਰੋਂ ਹੋਇਆ;
 ਧਰਤੀ ਬੂਟੇ ਘਾਹ ਪੱਥਰ ਨੀਰ ਤੋਂ,
 ਨਿਕਲੇ ਨਿਰਮਲ ਤੇਜ ਨਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਂ;
 ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਏਹ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ
 ਛਾਇਆ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਵਾਛੂ ਚਾਦਨੀ ।
 ਲਹਿਰਾਂ ਖਾਵੇ ਏਹ ਸੁੰਦਰ ਚਾਨਣਾ,
 ਜਿਵੇਂ ਅਟੇਰਨ ਹੋਇ, ਤ੍ਰਿਵਲ ਕਮਾਨ ਜਾਂ ।
 ਦੇਖੇ ਲੋਕੀ ਸੱਭ ਛੱਤਾਂ ਉੱਪਰੇ
 ਸੁੱਤੇ ਕਰਨ ਅਰਾਮ; ਪਸੁ ਸਭ ਪੰਛੀਆਂ ੧੯੦

ਸੁੱਤੇ ਜਾਪਣ ਬਿੱਛ -ਸਿਸਟੀ ਸਾਰਤੀ,
 ਮਾਨੋਂ ਵਿਹਲ ਅਜੀਬ ਸਾਰੇ ਹੋ ਰਹੀ ।
 ਏਸ ਵਿਹਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੜੇ
 ‘ਚਰਜ਼ ਡੋਲ ਦੇ ਲੋਕ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੇ
 ਫਿਰਦੇ ਹੀਸਾਂ ਵਾਂਙ ਧਰਤਿ, ਪਹਾੜ ਤੇ,
 ਬਨ ਬਿੱਛਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਦੀਆਂ ਉੱਪਰੇ,
 ਉੱਡਣ ਵਿੱਚ ਹਵਾਉ ਮਾਨੋਂ ਜਾਣਦੇ
 ਡੁੱਘ ਉਚਾਈ ਇੱਕ ਧਰਤੀ ਪੈਣ ਨੂੰ,
 ਜਲ ਅਗਨੀ ਹੀ ਇੱਕ, ਫਰਕ ਨ ਭਾਸਨੇ ।
 ਧਰਾ ਨ ਪੈਣ ਅਧਾਰ ਫਿਰਨੇ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ । ੨੦੦

ਓਹ ਚਾਨਣ ਅਦਭੁੱਤ ਐਕੁਰ ਜਾਪਦਾ
 ਜਿੱਕੜ ਆਸ਼ਾ ਹੋਇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿ ਚਾਲ ਦਾ ।
 ਮਸਤ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚਕਾਰ ਹਸਮੁਖ ਮੁੱਖੜੇ
 ਖਿੜੇ ਮੱਥਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਗਾਂਵਦੇ
 ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਸੋਭ ਅਪਾਰ ਸਿਫਤ ਵਡਾਈਆਂ
 ਗਾਵਣ ਰਾਗੀ ਵਾਕ ਜੋ ਸਨ ਦਿੱਸਦੇ
 ਏ ਗਾਂਦੇ ਸਨ ਨਾਲ ਪਰ ਅਣਦਿੱਸਦੇ ।
 ਕਈ ਤੇਜੋਸ਼ੀ ਲੋਕ ਰਾਣੀ ਵੇਖਦੀ
 ਭਲਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਜੋ
 ਸਹਿਜੇ ਜਾਇ ਖੜੋਨ ਸਿਰ ਦੇ ਪਾਸੜੇ ੨੧੦

ਕੰਨ ਸੰਦੇਸੇ ਪਾਣ, ਹਥ ਸਿਰ ਫੇਰਦੇ ।
 ਰਾਣੀ ਦੇਖੇ ਫੇਰ ਦੇਹੀ ਓਸ ਤੋਂ
 ਓਹੋ ਜੇਹਾ ਜੀਵ ਪਰ ਅਤਿ ਸੁਖਮੰ
 ਹਲਕਾ, ਸੁਥਰਾ, ਸਾਫ਼ ਬਾਹਰ ਨਿੱਕਲੇ
 ਰਲ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਣੇ ਰੰਗ ਓ,
 ਬਿਨਤੀ ਕਰੇ ਉਚਾਰ ਸੂਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ,
 ਫਿਰ ਸਾਈਂ ਗੁਣ ਗਾਇ ਗੀਤ ਅਲਾਪਦਾ,
 ਇੱਕੁਰ ਕੁਈ ਕੁਈ ਜੀਵ ਦੋਹੋਂ ਨਿਕਲੇ
 ਫਿਰਨ ਸੁਤੰਤਰ ਓਹ ਮੌਜਾ ਮਾਣਦੇ ।
 ਦੇਹਾਂ ਪਈਆਂ ਠੀਕ ਉੱਕਰ ਲੰਮੀਆਂ ੨੨੦
 ਧੀਮੇ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸੁਸ ਨੀਂਦਰ ਸੁੱਤੀਆਂ,

ਪਰ ਇਕ ਤਿੱਲੇ-ਤਾਰ ਵਾਂਗੂ ਤਾਰ ਸੀ
 ਦੇਹ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਲ ਨੂਰੀ ਵੰਨ ਦੀ
 ਟੁੱਟਣ ਦੇਇ ਸਬੰਧ ਦੇਹ ਤੋਂ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ।
 ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੁਆਸ ਧੀਮਾਂ ਐਤਨਾ
 ਮਾਨੋਂ ਨਹੀਂ ਸੁਆਸ ਜੀਕੂੰ ਆ ਰਿਹਾ;
 ਪਰ ਸਨ ਜੀਉਂਦੇ ਓਹ, ਅੰਦਰ ਸੁਆਸ ਸੀ ।
 ਅਚਰਜ ਕੌਤਕ ਦੇਖ ਅਚਰਜ ਹੋ ਵਦੀ
 ਕਈਕੁ ਬਾਈਂ ਆਪ ਪਹੁੰਚ ਰਾਜ ਸੀ
 ਜਿੱਥੇ ਦੇਹੀ ਲਾਗ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਓ । ੨੩੦

ਉਸ ਦੇਹੀ ਤੋਂ ਆਇ ਗੰਧੀ ਸੋਹਿਣੀ ।
 ਜਿਸ ਦੇਹੋਂ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਨਾਹੀਂ ਆਵਦੀ,
 ਉਸਨੂੰ ਛੇਤਨ ਨਾਹਿ ਰਹਿਣ ਦੁਰਾਤ ਓ ।
 ਐਸਾ ਕੁਈ ਸਰੀਰ, ਜਿਸਤੋਂ ਆਵਦੀ
 ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਬਦਬੋਇ ਲਗੇ ਅਝੱਲਵੀਂ,
 ਉਸਤੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਦੂਰ ਪੁਤਲੇ ਨੂਰ ਓ
 ਬੂਟੀ ਗੰਗੀਦਾਰ ਨੇੜੇ ਓਸਦੇ
 ਦੂਰੋਂ ਦੋਂਦੇ ਸਿੱਟ, ਫਿਰ ਨਾ ਆਵਦੀ
 ਦੁਰਗੰਧੀ: ਪਰ ਓਹ ਤਦ ਬੀ ਦੂਰ ਹੀ
 ਰਹਿੰਦੇ ਆਪ ਬਚਾਇ ਚੋਖੀ ਵਿੱਥ ਤੇ । ੨੪੦

ਤਕ ਦੇ ਕੌਤਕ ਆਪ ਰਾਣੀ ਸੋਚਦੀ:—
 'ਕੀ ਰਚਿਆ ਹੈ ਖੇਲ ਸਾਈਂ ਸੋਹਿਣੇ ?
 'ਏਹ ਸਭ ਗਾਵਨ ਰਾਗ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੇ,
 'ਪਰ ਸੁਣਦੇ ਨਾ ਕੰਨ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਰਿਦਾ ।'
 ਐਸੀ ਸੋਭਾ ਛਾਇ ਰਹੀ ਚੁਫੇਰੜੇ,
 ਮਾਨੋਂ ਲੱਗੀ ਜੀਭ ਸਾਰੀ ਪੌਣ ਨੂੰ ।
 ਇਸ ਵਿਚ ਮੌਜ ਅਪਾਰ ਰਾਣੀ ਹੋ ਖੁਸ਼ੀ;
 ਹੁਣ ਲੱਗੀ ਚੋਫੇਰ ਢੁੱਡਣ ਪਯਾਰਤਾ;
 ਕਿਧਰੇ ਦਿੱਸੇ ਕੰਤ ਫਿਰਦਾ ਸੋਹਿਣਾ ।
 ਸੁਹਣੇ ਦਿੱਸਣ ਸੱਭ ਪਯਾਰੇ ਰੱਬ ਦੇ, ੨੪੦

ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਂਵਦੇ;
 ਮਾਨੋਂ ਹੋਵੇ ਰਾਗ ਨਿਜ ਨੂੰ ਗਾ ਰਿਹਾ:
 ਪਰ ਨਾ ਦਿੱਸੇ ਕੰਤ ਕਿਧਰੇ ਸੋਹਿਣਾ ।
 ਰਾਣੀ ਲੱਗੀ ਢੁੱਡ; ਉੱਧਰ ਰਾਗੀਆਂ
 ਲੀਤੀ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਸਵਧਾਨ ਹੋ
 ਲੀਤੇ ਸਾਜ ਸੰਭਾਲ ਫਿਰ ਸੁਰ ਛੇੜਦੇ:
 ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚਾਲ ਸੋਦਰ ਗਾਂਵਦੇ ।
 ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਗਾਵਣ ਓਹ ਸੋਦਰ ਦੀ ਤੁਕਾਂ;
 —ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੱਸੀ ਐਕਰਾਂ
 ਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗੀਤ ਹੋਵੇ ਗਾ ਰਹੀ— ੨੬੦

ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਓਹੋ ਚੀਜ਼ ਦਿੱਸੇ ਗਾਂਵਦੀ
 ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਸੋਭ ਅਪਾਰ ਰਾਣੀ ਸਾਮੁਣੇ
 ਰਾਗ ਪਰੀ ਪਰਵਾਰ ਦਿੱਸੇ ਗਾਂਵਦਾ,
 ਧਰਤਿ, ਬਸੰਤਰ, ਪੌਣ, ਸਭ ਵਿਚ ਨਾਦ ਸੇ
 ਈਸੁਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਪੌਣ, ਇੰਦ, ਦਿੰਦਾਸਣਾਂ,

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧ ਸਮਾਧੀਆਂ
 ਸਾਧ, ਜਤੀ ਤੇ ਸੰਤ ਬੀਰ, ਸੰਤੋਖੀਏ,
 ਪੰਡਤ, ਰਿਖੀ, ਗਿਆਨ, ਸੁਰਗੀ ਲੋਕ ਸੇ,
 ਮਾਤਲੋਕ, ਪਾਤਾਲ ਰਤਨ ਸੁ ਤੀਰਥ
 ਜੋਧੇ ਬਲੀ ਮਹਾਨ, ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ, ੨੭੦

ਖੰਡ ਮੰਡਲ, ਬ੍ਰਹਮੰਡ, ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਹੀ
 ਗਿਣਤੀਓਂ ਜੋ ਸੇ ਬਾਰੁ ਸੱਭੇ ਗਾਂਵਦੇ ।
 ਰਾਗੀ ਗਾਵਣ ਰਾਗ ਇੱਧਰ ਸੋਹਿਣੇ
 ਉਧਰ ਤੱਕੇ ਰਾਜ ਓ ਬੀ ਗਾ ਰਹੇ ।
 ਇੱਕੁਰ ਮੌਜਾਂ ਦੇਖ ਹਰ ਗੁਣ ਗਾਂਵਦੀ
 ਕਰਦੀ ਕੰਤ ਤਲਾਸ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਸੀ ।
 ਹੁਣ ਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਭੋਗ ਸੀ ਰਹੁਰਾਸ ਦਾ
 ਪਾਯਾ ਹਿਤ ਚਿਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰੋਤਿਆਂ ।
 ਰਾਧਾਂ ਗੋਲੀ ਪਾਸ ਬੈਠੀ ਸੀ ਰਹੀ,
 ਰਾਗ ਰਸਿਕ ਸੀ ਓਹ ਰਾਧਾਂ ਬੀ ਸਖੀ; ੨੮੦

ਉਸਤੇ ਬੀ ਤਾਸੀਰ ਐਸੀ ਹੋ ਗਈ
 ਮੂਰਤ ਪੱਥਰ ਵਾਛ ਹੁਈ ਅਡੋਲ ਓ
 ਮਸਤ ਰਾਗ ਦੇ ਰੰਗ; ਪਰ ਜਦ ਭੋਗ ਦਾ
 ਵੇਲਾ ਆਇਆ ਐਉਂ ਹਥ ਬੰਨ ਬੋਲਦੀ:
 'ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਇਕ ਹੋਰ ਗਾਂਵੇਂ ਸੱਚਿਓ,
 'ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਘੋਲੀ ਜਾਉਂ ਮੈਂ ।
 ਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਸੁਣ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਬੇਨਤੀ
 ਸ਼ਬਦ ਛੇੜਿਆ ਹੋਰ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਿਣਾ—

ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਚਰਨ ਸਰਨ ਦਇਆਲ ਨਾਕੁਰ ਆਨ ਨਾਹੀ
 ਜਾਇ ॥ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਬਿਰੁਦੁ ਸੁਆਮੀ ਉਧਰਤੇ
 ਹਰਿ ਧਿਆਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੇਸਾਰ ਗਾਰ
 ਬਿਕਾਰ ਸਾਗਰ ਪਤਿਤ ਮੋਹ ਮਾਨ ਅੰਧ ॥ ਬਿਕਲ
 ਮਾਇਆ ਸੰਗਿ ਧੰਧ ॥ ਕਰੁ ਗਹੇ ਪ੍ਰਭ ਆਪਿ
 ਕਾਵਹੁ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ ॥ ੧ ॥ ਅਨਾਥ
 ਨਾਥ ਸਨਾਥ ਸੰਤਨ ਕੋਟਿ ਪਾਪ ਬਿਨਾਸ ॥ ਮਨਿ
 ਦਰਸਨੈ ਕੀ ਪਿਆਸ ॥ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਨ ਗੁਨ ਤਾਸ ॥
 ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਇਆਲ ਗੁ ਨਾਲ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰਸਨਾ
 ਗੁਨ ਗਾਇ ॥੨॥੨॥੪੧॥

ਇਧਰ ਰਾਗੀਆਂ ਏਹ ਸ਼ਬਦ ਅਲਾਪਿਆ,
 ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਲੀਨ ਆਤਮ ਰੰਗ ਹੈ, ੨੯੦

ਦੇਖੋ ਕੀ ? ਸਭ ਦੇਵ ਯਾ ਸਭ ਤੇਜਸੀ
 ਯਾ ਕੁਝ ਆਖੋ ਹੋਰ ਲੋਕ ਅਦਿੱਸਦੇ
 ਸਭ ਕੱਠੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਹੋਇ ਖਲੋ ਗਏ,
 ਗਲ ਪੱਲੇ ਹਥ ਜੋੜ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ
 ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਹੇਠ ਬਿਨੈ ਸਰੂਪ ਹੋ;
 ਸਭ ਨੇ ਮਿਲ ਗੁਰਵਾਕ ਏਹੋ ਉੱਪਲਾ
 ਮਨ ਨੀਵੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮੋਂ ਗਾਂਵਿਆ ।
 ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭੋਗ ਜਦ ਸੀ ਪੈ ਗਿਆ

ਪਯਾਰ ਭਰੀ ਭੰਡੋਤ ਕੀਤੀ ਸਾਰਿਆਂ,
ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉੱਠ ਸੁਕਰ ਉਚਾਰਦੇ। ੩੦੦

ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਕੀ ਰਾਜ ਵਰਤੇ ਕੌਤਕ,-
ਓਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੋਕ ਜਾਂਦੇ ਲੱਪਦੇ,-
ਇਸਦੇ ਦਿਸਦੇ ਓਹ ਹੋ ਅਣਦਿੱਸਦੇ,
ਬਦਲੀ ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਸ਼ ਘੁਲਮਿਲ ਜਾਂਵਦੀ।
ਫਿਰ ਇਕ ਆਈ ਵਾਜ ਸੁੰਦਰ ਗੁੰਜਦੀ
ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਵੇ ਰਾਗ ਆਪੇ ਬੋਲਦਾ :-

ਮੇਰੇ ਮਾਧਉ ਜੀ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੇ ਸੁ ਤਰਿਆ ॥

[ਗੁ: ਮ: ੫]

ਫਿਰ ਹੋਇਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੂਰ ਛੇਤੀ ਖਜੂਣ ਤੋਂ।
ਬਿਜਲੀ ਲਿਸਕੇ ਬਾਦ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਜਿੱਕੁਰ ਆਇ ਹਨੇਰ ਬਹੁਤਾ ਪੈਲਿਓਂ,
ਤਿੱਕੁਰ ਇਸਦੇ ਬਾਦ ਰਾਣੀ ਅੱਖੀਆਂ ੩੧੦

ਅੱਗੇ ਛੱਲੇ ਆਣ ਬੱਝ ਹਨੇਰ ਦੇ;
ਘਾਬਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਨੈਣ 'ਨੇਰਾ ਦੇਖਦੀ,
ਇਕੁਰ ਲਾ ਲਾ ਚੋਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਨੈਣ ਸੇ।
ਦੇਖੇ ਰਾਣੀ ਸਾਫ ਹੁਣ ਹੈ ਰਾਗੀਆਂ
ਪਾਇਆ ਕੀਰਤਨ ਭੋਗ ਵਾਚ ਸਲੋਕ ਨੂੰ—
ਪੌੜੀ ਲਾਈ ਅੰਤ ਨਾਲ ਮਿਯਾਦ ਦੇ।
ਰਾਣੀ ਰਿਦਾ ਅਨੰਦ ਸੁਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ;
ਸੁਕਰ ਰਾਗੀਆਂ ਜੋਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ;
ਪਰ ਨਾ ਸੱਕੀ ਬੋਲ ਰਸ ਵਿਚ ਮੱਤੜੀ,
ਸੁਕਰ ਭਰੀ ਅਖ ਨਾਲ ਓਧਰ ਤੱਕ ਕੇ ੩੨੦

ਮਾਨੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸੁਕਰ ਉਚਾਰਦੀ।
ਉਹ ਸੇ ਸਯਾਣੇ ਦੇਰ ਸਮਝੇ ਭਾਵ ਨੂੰ,
ਲਖ ਗਏ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਖੀਵੇ ਹੋ ਜਾਏ।
ਇਹ ਰਾਗੀ ਗੰਭੀਰ ਪੰਥ ਰਚੇਨ ਸੇ,
ਜਾਣਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਕਰਦਾ ਪਯਾਰ ਸੀ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਅੰਦਰੋਂ;
ਆਤਮ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਲੋਕ ਸੇ,
ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਜੇਹ ਜਦ ਗੁਰ-ਬਾਣੀਆਂ
ਨਾਲ ਭਾਵ ਦੇ ਆਪ ਜੜ ਸੇ ਜਾਂਵਦੇ।
ਸੂਰਤ ਸ਼ਬਦ ਸੂਰ ਨਾਲ ਨਾਲੇ ਭਾਵ ਦੇ ੩੩੦

ਲਯ ਹੁੰਦੀ ਲਯ ਨਾਲ ਗਾਵਣ ਵੇਲੇ।
ਉਹ ਫਿਰ ਰਾਗ ਅਨੂਪ ਸੂਰਤ ਸਰੋਤਿਆਂ
ਦੀ ਪ੍ਰੈ ਲੈਂਦਾ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਸੀ,
ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਦਾ ਸੱਭ ਨੂੰ।
ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ
ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਤਾ ਆਪ ਲੁਕਿਆ ਸੇ ਰਹੇ;
ਕੁਝ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਓਹ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਪਾਠ ਦੇ,
ਕੁਝ ਕਰ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਪਰਗਟ ਹੋਵਦਾ;
ਕੁਝ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ;
ਸਾਰਾ ਕਰਨੀ ਨਾਲ ਸਮਝੇ ਆਵਦਾ। ੩੪੦

ਪਰ ਰਾਗੀ ਇਸ ਡੋਲ ਵਾਲੇ ਆਮ ਨਾ
ਕਰ ਸੱਕਣ ਜੋ ਕਾਰ ਆਤਮ ਵੰਨ ਦੀ।
ਏਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ ਇਸ ਕਾਰਨੇ
ਪੰਥ ਵਿਖੇ, ਸਭ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਪਯਾਰ ਸੇ।
ਸ਼ਬਦ-ਰਸੀਅਤਾ ਸੰਤ ਰਾਣਾ ਆਪੇ ਸੀ
ਕਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਿ ਕਰਦਾ ਹੋਵਦਾ
ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬੀ ਸਯਾਣ ਪਹਿਲੋਂ ਤੋਂ ਸਿਗੀ,-
'ਏ ਰਾਗੀ ਹਨ ਸੰਤ ਰਸੀਏ ਨਾਮ ਦੇ';
ਤਦੇ ਸੁਣਦਿਆਂ ਨਾਮ ਪਦ 'ਸੰਗੀਤ' ਦਾ
ਰਾਣੀ ਲੀਤਾ ਸਯਾਣ ਛੇਤੀ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ। ੩੫੦

ਪਰ ਅਜ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਲੀਤਾ ਜਾਣ ਹੈ,
ਏ ਹੋਵਨ ਅਵਤਾਰ ਕੋਈ ਰਾਗ ਦੇ।
ਰਾਧਾਂ ਰਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਿੱਥ ਨ ਹੈ ਰਤੀ।
ਸੁਆਮੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸੁਆਮੀ ਨਾਲ ਹੀ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਕ ਭੇਤ —ਪਰਦੇ ਭੈਣਨਾ।
ਹੁਣ ਰਾਤ੍ਰੀ-ਆਰਾਮ ਓਹਨਾ ਵਾਸਤੇ
ਰਾਧਾਂ ਤਾਈਂ ਸੌਂਪ ਸਾਰੀ ਹੋ ਗਈ।
ਰਾਣੀ ਹਿੱਸਾ ਆਪ ਲੀਤਾ ਸੇਵ ਦਾ;
ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ-ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੋਹਿਣਾ।

ਸ਼ਬਦਯੋ ਸ਼ਬਦ ਸੁ ਨਾਲ ਸੋਭਾ ਪਾ ਰਹੇ। ੩੬੦
ਪਹਿਰ ਰਹੀ ਜਦ ਰਾਤ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ
ਇਕ ਅਤਿ ਲੁਕਵੇਂ ਥਾਉਂ ਰਾਧਾਂ ਸਾਜਿਆ।
ਸਾਰਾ ਸਾਜ ਸਮਾਨ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣ ਦਾ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗੀਆਂ ਓਸ ਗੁਪਤੇ ਥਾਉਂ ਤੇ
ਆ ਲਾਈ ਫਿਰ ਵਾਰ ਆਸਾ ਰਾਗ ਦੀ।
ਇਕ ਮਾਤਾ ਇਕ ਆਪ ਤੀਜੀ ਰਾਧਕਾਂ
ਚੌਥਾ ਕੁਈ ਨ ਹੋਰ ਓਥੇ ਸੋਇਆ।
ਵਾਰ ਓਸ ਹੀ ਡੋਲ ਹੁਈ ਉਚਾਰ ਸੀ
ਜਿਵੇਂ ਕੱਲ ਦੀ ਸੰਝ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ।
ਇਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੇ ਬਾਦ ਆਦਰ ਨਾਲ ਓ ੩੭੦

ਰਾਗੀ ਹੋਇ ਵਿਦਾਅ ਓਥੋਂ ਗਏ ਚਲੇ,
ਸ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਦਾਉ ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ।
ਪਰ ਰਾਣੀ ਓਸ ਰੋਜ ਨਿਜ ਦੇ ਦਾਸ ਨੂੰ
ਜਿਸ ਪਰ ਸੀ ਇਤਬਾਰ ਪੱਕਾ ਨਿੱਤ ਤੋਂ
ਦੇਕੇ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਰਣਾ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ।
ਪੰਥ ਵਿਖੇ ਸੀ ਲੋੜ ਮਾਯਾ ਦੀ ਪਈ
ਜਿਸਦੀ ਲੱਭੀ ਮੂੰਹ ਪਾਸੋਂ ਰਾਗੀਆਂ
ਰਾਣੀ ਨੂੰ, ਕਰ ਪੁੱਛ ਹਾਲਤ ਪੰਥ ਦੀ।
ਇਸ ਕਰਕੇ ਓਸ ਰਾਜ ਮੱਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ,
ਮਾਯਾ ਭੇਟਾ ਆਪ ਘੱਲੀ ਪੰਥ ਨੂੰ। ੩੮੦

ਸਫਲ ਰਾਗਨੀ ਰਾਗ ਰਾਗੀ ਨਾਲ ਬੀ
ਜੋ ਜਦ ਕਰਨ ਉਚਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਵਾਕ ਦਾ
ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਲਿਵਲੀਨ ਹਨ ਹੋ ਜਾਂਵਦੇ।
ਰਸੀਏ ਹੋਕੇ ਆਪ ਰਸ ਵਿੱਚ ਮੱਤੜੇ

ਰਸ-ਆਤਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਨ ਸਰੋਤਿਆਂ ।
ਪੇਵਦ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਆਪ ਸੁ ਹੋਇਕੇ
ਜੁੜਨ ਨ ਮਾਯਾ ਨਾਲ, ਜੋੜਨ ਚੋਰਨਾਂ
ਨਾਲ ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਏਹ ਜੋੜਣ ਵਾਲੜੇ ।

੨੪. ਤਿਲਮਿਲੇ ਚੱਕਰ

ਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਜਿਉਂ ਫੁੱਲਾਂ ਪਿੜੇ,
ਧਰਤੀ ਖਿੜ ਰਹੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ ਜਥੁੰ ਤਾਰਿਆਂ;
ਵਿਥ ਦੁਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਈ ਅਮੋਣਵੀਂ ।
ਵਿੱਥ ਦਾ ਇਹ ਮੈਦਾਨ ਖੁਲ੍ਹਾ ਅਗੋਣਵਾਂ
ਚਾਨਣ-ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਦਿੱਸਦਾ,
ਜੋ ਮੱਧਮ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਿੱਖੜਾ ।
ਇਸ ਚਾਨਣ ਨੂੰ ਆਇ ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਦਨੀ
ਦਿੱਤਾ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇ ਅਪਣਾ ਸੋਹਿਣਾ,
ਧਰਤੀ ਅਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚਲੇ ਪੋਲ ਦੇ
ਕਲਾਬਾਜ਼ੀਆਂ ਲਾਇ ਖੇਡੇ ਚਾਦਨੀ : ੧੦

ਵਾਂਡ ਮਦਾਰੀ ਹੇਠ ਰੱਖੇ ਪੈਰ ਹੈ
ਫੁੱਲਾਂ ਉੱਪਰ ਏਹ ਸਹਿਜੇ ਛੱਪਣੇ,—
ਉਪਰ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਅੱਖ ਲੜਾਉਂਦੀ
ਭਾਂ ਦਾ ਖਾਕੀ ਰੰਗ ਕੱਜੇ ਚਾਦਨੀ
ਮਾਨੋ ਚਾਦਰ ਸਾਫ਼ ਸੁੱਤ ਵਿਛਾਵਦੀ;
ਜਿਵੇਂ ਚੰਦੋਆ ਤਾਣ ਰੁਲੇ ਸੋਤ ਦਾ ।
ਮਿੱਟੀ ਫੁਹੇ ਨ ਮੂਲ ਉਸਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ,
ਨੀਲ ਨ ਲਾਵੇ ਦਾਗ ਇਸਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ,
ਨੀਲ ਖਾਕ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾਗੋਂ ਰੇਤੁ ਹੋ ੨੦

ਖੇਡ ਰਹੀ ਹੈ ਏਹ ਸੁੰਦਰ ਚਾਦਨੀ ।
ਪਰ ਹੈ ਤਿੱਖੀ ਖੇਡ ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਵਦੀ;
ਜਿਉਂ ਜਾਲੀ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਲਾਟੂ ਛੱਡਿਆ
ਜਾਪੇ ਚੁੱਪ ਅਡੋਲ, ਤਿਉਂ ਹੈ ਚਾਦਨੀ
ਜਾਪੇ ਖੜੀ ਅਡੋਲ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤੜੀ ।
ਏਸ ਚਾਦਨੀ ਵਿੱਚ ਨਿਖਰੀ ਰਾਤ ਓ
ਚੁਪ ਦੇ ਰਥ ਤੇ ਬੈਠ ਤੁਰੇ ਮਲੱਕੜੇ,
ਜਿਉਂ ਅਤਿ ਡੁੰਘੇ ਥਾਉਂ ਪਾਣੀ ਰੋ ਵਹੇ
ਜੋ ਵਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਜਾਇ ਜਾਪੇ ਪੈ ਖੜਾ ।
ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਹੈ ਨੈਂ ਜਿੱਕੁਰ ਜਾਵਦੀ; ੩੦

ਜਾਂ ਉਮਰਾ ਦੀ ਧਾਰ ਵਹਿੰਦੀ ਚੁੱਪ ਹੈ ।
ਜਿਉਂ ਖਾਦੀ ਹੈ ਗੇੜ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ
ਤਾਰਾ ਮੰਡਲ ਆਪ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤੜਾ;
ਜਿਉਂ ਧਰਤੀ ਦੀ ਚਾਲ, ਸੂਰਜ ਵੇਗ ਹੈ,
ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਵਨ ਮੂਲ ਪਰ ਹਨ ਧਾਰ ਰਹੇ
ਤਿੱਕੁਰ ਜਾਦੀ ਰਾਤ ਹੈ ਨਹਿੰ ਭਾਸਦੀ ।
ਪਿਛਲਾ ਬੀਤਾ ਕਾਲ ਐਕੁਰ ਜਾਪਦਾ
ਜਿੱਕੁਰ ਸੁਪਨਾ ਕੋਇ ਜਾਪੇ ਜਾਗਿਆਂ ।
ਆਵਨ ਵਾਲਾ ਕਾਲ ਭਾਸੇ ਐਕੁਰਾ

ਪੋਥੀ ਜਿੱਕੁਰ ਬੰਦ ਕੋਈ ਹੋਵਦੀ । ੪੦

ਵਰਤਮਾਨ ਦਾ ਕਾਲ -ਹੁਣ ਦਾ ਜੋ ਸਮਾਂ-
ਏਹੋ ਦਿੱਸੇ ਸਾਫ਼ ਖਿੜਿਆ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
ਇਕਪਲ, ਇਸਤੋਂ ਘੱਟ, ਅੱਖੀਂ ਫੋਰ ਜਾਂ,
ਇਸਨੂੰ ਸਕੀਏ ਆਖ 'ਹੁਣ' ਦਾ ਹੈ ਸਮਾਂ,
ਇਸ ਪੁਰ ਸਾਡਾ ਜੋਰ ਸਾਡਾ ਵੱਸ ਹੈ;
ਭਾਵੇਂ ਲਾਈਏ ਏਹ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਤੇ
ਭਾਵੇਂ ਮੰਦੇ ਲਾਇ ਮੰਦ ਸੁਹੇੜੀਏ ।
ਅੱਖ ਭਮੱਕਣ ਵਿੱਚ ਇਸਨੇ ਲੰਘਣਾ,
ਜਾਂ ਇਸਤੋਂ ਬੀ ਤੇਜ਼ ਹੈ ਇਸ ਜਾਵਣਾ ।
ਪਰ ਨਾ ਹੋ ਪਰਤੀਤ ਇਸਦਾ ਲੰਘਣਾ, ੫੦

ਕਦਰ ਨ ਸਕੀਏ ਪਾਇ ਇਸ 'ਹੁਣ' ਦੀ ਅਸੀਂ ।
ਹਾਂ ਜਦ ਆਉ ਮੌਤ ਓਦੋਂ ਹੋਵਸੀ
ਇਸਦੀ ਕਦਰ ਮਲੂਮ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੜੀ,
ਜਿਸਨੂੰ 'ਫਿਨ' ਭਰ ਜਾਣ ਨਿੱਤ ਗਵਾਈਏ ।
ਇਸ ਫਿਨ ਫਿਨ ਨੇ ਲੰਘ ਲੰਮਾ ਬੋਤੁ ਹੀ
ਲਿਆ ਬਣਾ ਜੇਜੀਰ —ਅੰਵੇਂ ਜੋ ਗਿਆ—
ਫਿਨ ਫਿਨ ਬਣਬਣ ਸਾਲ ਉਮਰ ਬਿਲਾ ਗਈ,
ਸਮਤ ਨ ਆਈ ਹਾਇ, ਜਦ ਸੀ ਜਾ ਰਹੀ,
ਚੁਪਕੇ ਬੇਮਾਲੂਮ ਉਮਰਾ ਸਾਡੜੀ,
ਮੌਤ ਜਾਗ ਜਦ ਆਇ ਪੈਂਦੀ ਸੂਤ ਤਾਂ । ੬੦

ਤਿੱਕੁਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਇਕ ਦਿਨ ਸੁੱਤੜੀ,
ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਕੋਤਕ ਵੇਖਦੀ,
ਜਾਣੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਸਮਝੇ ਮੂਲ ਨਾ,—
ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਜਾਇ ਫਿਨ ਫਿਨ ਹੋਇਕੇ,
ਸੁਪਨੇ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨਾ ਜਾਣਿਆ
ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਜਾਇ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤੜੇ ।
ਪਰ ਜਦ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਜਾਗ ਕੀ ਹੈ ਦੇਖਦੀ
ਸੁਪਨੇ ਵਾਲਾ ਕਾਲ ਬਿਥਾ ਬਿਲਾ ਗਿਆ,
ਸੁਪਨੇ ਸੁਪਨੇ ਵਾਂਙ ਸੁਪਨਾ ਹੋ ਗਏ ।
ਸਚੀ ਮੁਚੀ ਹੀ ਜਾਗ ਦੇਖੇ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ੭੦

ਬੀਤ ਗਿਆ ਹੈ ਕਾਲ ਸੁਪਨੇ ਗੁੱਝਿਆਂ ।
ਫਿਰ ਦੇਖੇ ਚੌਫੇਰ ਭਰਿਆ ਨੂਰ ਹੈ;
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਸੋ ਕੇ ਹਾਇ ! ਸਮਾਂ ਵਢਾ ਲਿਆ,
'ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਜੋ ਜਾਗ ਮੇਰੀ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ,
'ਸੁਪਨਾ ਸੁਪਨਾ ਜਾਣ ਸਮਾਂ ਸੰਭਾਲਦੀ,
'ਹੁਣ ਹੁੰਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲ,— ਸਫਲਤਾ ਮੈਂ ਸਮਾ,
'ਜਾਂ ਆ ਜਾਦੀ ਜਾਗ ਮੈਂ ਉਠ ਬੈਠਦੀ
'ਜਾਗ ਰੋਵਦੀ ਦੁੱਖ, ਸੁਖ ਮੈਂ ਪਾਵਦੀ;
'ਸੋ ਕੇ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦ, ਦੁੱਖ ਵਧਾ ਲਏ ।
'ਹੁਣ ਆਈ ਹੈ ਜਾਗ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ? ੮੦
'ਮਾਣਾ ਬਹਿਕੇ ਸੁੱਖ ? ਰੋਵਾਂ ਦੁੱਖੜੇ ?
'ਸੁਖ ਵੁਖ ਦੋ ਫਲਵਾਨ ਘੁਲਣੇ ਵਾਲੜੇ,
'ਦਿਲ ਮੇਰੇ ਦੀ ਭੋਇ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਬਣਾ ਲਈ

‘ਖੇਡਣ ਸੰਦੀ ਥਾਉਂ’, ‘ਖਾੜਾ ਘੋਲ ਦਾ।
‘ਕਹੀਆਂ ਮਾਰ ਦੇ ਭੋਇ ਕੀਤੀ ਪੋਲੜੀ,
‘ਉਪਰ ਪਾਵਣ ਛਿੱਤ, ਘੋਲ ਘੁਮਾਂਵਦੇ,
‘ਕਰਦੇ ਭਾਵੇ ਜੋਰ; ਡੰਡ ਕਵਾਂਵਦੇ।
‘ਦਲਦੀ ਹੇਠਾਂ ਜਾਇ ਹਿਰਦਾ-ਭੂਮਿ ਮੈਂ।
‘ਕੀ ਕੁਝ ਕਰਾਂ ਉਪਾਉ ਮੋਟਾਂ ਘੋਲ ਨੂੰ,
‘ਰੜੇ ਮਦਾਨਾਂ ਵਾਂਗ ਹਿਰਦਾ ਸਾਫ ਹੋ,

੯੦

‘ਰਹੇ ਅਡੋਲ ਅਛੇੜ, ਪਾਰੇ ਛੰਭ ਜਯੋਂ ?
‘ਛੱਡ ਕੁਵੇਲੇ ਹਾਇ। ਲਾਲ ਸਿਧਾਰ ਗੇ
‘ਕੁੱਝ ਨ ਭਾਵੇ ਹੋਰ ਬਾਝ ਪਿਆਰਜੇ।
‘ਸਮਝਾਂ ਗਯਾਨ ਧਿਆਨ, ਸਮਝਾਂ ਜੋਗ ਨੂੰ
‘ਭਗਤੀ ਸੰਦਾ ਰਾਹ ਸਮਝਾਂ ਮੋਖ ਨੂੰ।
‘ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਉ ਕੋਈ ਸੁਖ ਹੈ।
‘ਇਹ ਬੀ ਜਾਣਾ ਗੱਲ ਹੈਵੇ ਕੀਮਤੀ,
‘ਬੋਝੀ ਬਹੁਤੀ ਸੁਝ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ,
‘ਸਾਰੀ ਨਾ ਪਰ ਕੁੱਝ-ਹੈਵਾਂ ਰੱਖਦੀ,
‘ਪਰ ਮਿਟਦੀ ਨਾ ਹਾਇ ਲਲਨਾ ਕੰਤਦੀ।

੧੦੦

‘ਡਿੱਠੀ ਸੂਰਤ ਸਾਫ ਆਤਮ ਰੂਪ ਦੀ,
‘ਦਰਸਨ ਪਾਏ ਠੀਕ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦੇ,
ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹ ਉਪਕਾਰ ਦੇਹ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ;
‘ਦੇਹੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਇ ਸਾਥ ਨ ਛੱਡਿਆ,
‘ਰਿਹਾ ਜੀਉ ਦਾ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਓ ਸਦਾ,
‘ਪਰ ਫੁਟਦੀ ਹੈ ਨਾਹਿ ਮੈਥੋਂ ਲਾਲਸਾ,-
‘ਦੇਹੀ ਦੇ ਵਿਚ ਵੇਰ ਦਰਸਨ ਪਾ ਲਵਾਂ।
‘ਦੇਹੀ ਝਲਕਾ ਵੇਖ ਦੇਹੀ ਲਾਲਸਾ
‘ਮਾਰ ਫੁਕਾਰਾ ਫੇਰ ਉੱਠ ਖੜੋਤੀਆ।
‘ਦੇਹੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆਇ ਪਹਿਲੇ ਵਾਂਗਰੇ।

੧੧੦

ਇੱਕ ਵੇਰ ਮਿਲ ਜਾਇ ਜੇ ਤੂੰ ਪਯਾਰਿਆ !
‘ਚਰਨ ਲੈਣ ਦੇ ਚੁੰਮ, ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਓ
‘ਹੋਇ ਲੈਣ ਦੇ ਰੱਜ ਮੈਨੂੰ ਸੋਢਿਆਂ !
‘ਕੀ ਦੀਆਂ ਲੈ ਦੇ ਚਾਰ ਦੇ ਲੈ ਦੇਇਕੇ,
‘ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਸਿੱਕ ਮਿਲਨੇ ਵਾਲੜੀ
‘ਅਪਣਾ ਦਰਸਨ ਦੇਇ ਚਰਨੀਂ ਲਾਇਦੇ,
‘ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਆਪ ਉੱਤਰ ਦੇਇਕੇ,
‘ਹਿਰਦੇ ਲੱਗੀ ਭਾਨ -ਡੰਝ ਅਬੁੱਝਵੀਂ-
‘ਪ੍ਰੀਤਮ ! ਦਈਂ ਬੁਝਾਇ ਕਰੀ ਨਿਹਾਲ ਮੈਂ।
‘ਜਾਵਾਂ ਫੇਰ ਸਮਾਇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ;

੧੨੦

‘ਤੂੰ ਕਰ ਮੈਂ ਸਸਕਾਰ ਹੱਥੀਂ ਪਯਾਰਿਆ !
‘ਜਿਥੁਰ ਡੋਲੇ ਚਾੜ੍ਹ ਲੈ ਗਯੋਂ ਪੇਕਿਓਂ,
‘ਉਸ ਆਦਰ ਦੇ ਨਾਲ ਚਾੜ੍ਹ ਬਿਬਾਨ ਤੇ
‘ਸਹੁਰਯੋਂ ਮੈਨੂੰ ਤੋਰ ਤੂੰ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ।
‘ਮੇਰਾ ਸੀ ਦੇ ਹੱਕ ਅੱਗੋਂ ਜਾਵਣਾ,
‘ਤੁਰ ਫਜੇ ਪਹਿਲੇ ਆਪ ਜਿਨ੍ਹ ਸੀ ਜੀਵਣਾ।
‘ਹੋਣਾ ਫੁੱਸੇ ਨਾਹਿ ਸਣ ਇਹ ਲਾਲਸਾ।

‘ਮੈਂ ਮਿੱਟੀ ਅੰਧ ਨੀਚ ਨਿਰਮਲ ਰੂਹ ਤੂੰ;
‘ਜੀਵਣ ਮਰਨਾ ਇੱਕ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ;
‘ਆਤਮ ਤੁੱਧ ਸੁਭਾਵ ਮੇਰਾ ਹੈ ਨਹੀਂ,

੧੩੦

‘ਮੇਰਾ ਮਿੱਟੀ ਵਾਂਗ ਨੀਚ ਸੁਭਾਉ ਹੈ,
‘ਸੂਰਨ ਪਿੰਜਰੇ ਵਾਸ ਤਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦਿਓ,
‘ਕੋਕਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਇਸਦਾ ਨਾ ਹਟੇ।
‘ਸੱਤ ਅਕਾਸ਼ੀ ਜਾਇ ਪੰਡੀ ਉੱਡਦਾ,
‘ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਇਸਦਾ ਨਾ ਘਟੇ।
‘ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮੈਂ ਦੇਹ, ‘ਦੇਹੀ-ਪਯਾਰ’ ਮੈਂ
‘ਟੁਟਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਦੇਹ-ਦਰਸਨ ਮੰਗਦੀ,-
‘ਮੰਗਾਂ: ਦਿਹ ਦੀਦਾਹ, ਮਰਨਾ ਮੋਹਿਰੇ
‘ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਕੰਤ, ਪਿੱਛੇ ਜੀਵਣਾ
‘ਲੱਗੇ ਸੁਹਣਾ ਨਾਹਿ ਜਿਸਨੂੰ ਮੇਟ ਲੈ।

੧੪੦

‘ਜਿੱਕੁਰ ਰਹਿ ਗਈ ਹਾਇ ਹੁਣ ਹਾਂ ਜੀਵਦੀ
‘ਤੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਦੇ ਜਿੰਦ ਮਰਦੀ ਮੌਤ ਮੈਂ;
‘ਮੈਂ ਮਰਦੀ ਜੇ ਐਉਂ ਮਰਕੇ ਜੀਵਦੀ,
‘ਹੁਣ ਜਜ਼ੁਦੀ ਕਿਸ ਕੰਮ ਮਰਦੀ ਨਿੱਤ ਹਾਂ,-
‘ਮਰਦੀ ਭਰਦੀ ਦੁੱਖ; ਦੁੱਖ ਹਨ ਜੀਵਦੇ,
‘ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀ ਖਾਇ ਦੁੱਖ ਹਨ ਜੀਵਦੇ,
‘ਬਣ ਗਈ ਹਾਇ ਅਹਾਰ ਵਧਦੇ ਮੌਲਦੇ:
‘ਦੁੱਖ ਨ ਗੁਸਦੇ ਮੂਲ ਜਿੰਦੜੀ ਦੁੱਖ ਦਾ।
‘ਤੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰਦੀ ਜੇ ਕਦੇ
‘ਮੇਰਾ ਹੈਸੀ ਹੱਕ -ਮਰਦੀ ਮੈਂ ਸੁਖੀ।
ਪਹਿਲੇ ਜਾਣ ਦਾ

੧੫੦

‘ਜੀਵੀ ਮੈਂ ਬੇਹੱਕ ਜਿਉਣ ਹਰਾਮ ਹੈ।
‘ਧ੍ਰਿਗ ਇਸ ਜੀਵਨ ਜੋਗ, ਹੱਕ ਜੁ ਮਾਰਕੇ
‘ਰਿਹਾ ਜੀਵਦਾ ਜੱਗ ਆਪਣੇ ਕੰਤ ਦਾ।
‘ਜੀਵਨ ਸੰਦਾ ਹੱਕ ਹੈਸੀ ਆਪਦਾ
‘ਅਤਿ ਮਾੜੀ ਮੈਂ ਨਾਹਿ, ਨਾਹੀ ਹਾਂ ਨਹੀਂ
‘ਮਾਰ ਪਤੀ ਦਾ ਹੱਕ ਰਹੀ ਜੁ ਜੀਵਦੀ।
‘ਧਰਤੀ ! ਦੇਹ ਨ ਥਾਉਂ ਮੈਨੂੰ ਰੋਵੁ ਨੂੰ,
‘ਹੋ ਜਾਸੋਂ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮੈਨੂੰ ਛੋਹ ਕੇ,
‘ਪੌਣ ! ਪਰੇ ਹਟ ਜਾਹੁ ਮੇਰੇ ਸੁਾਸ ਦੇ
‘ਤੇਨੂੰ ਕਰਨ ਮਲੀਨ,- ਭਾਰੀ ਵੇਹੁਲੀ !

੧੬੦

‘ਚੰਦਾ ! ਚੱਦਰ ਸਾਂਭ ਚਾਨਣ ਵਾਲੜੀ
‘ਗਈ ਜਿ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗ ਹੋ ਮਤ ਜਾਇ ਦੇ
‘ਤੇਰੇ ਪਿੰਡੇ ਵਾਂਗ ਛਾਈਆਂ ਵਾਲੜੀ,
‘ਨੀਲੇ ਤੂੰ ਆਕਾਸ਼ ! ਤਾਰੇ ਲੈ ਲੁਕੇ
‘ਮਤ ਮੈਂ ਵੇਨੇ ਵੇਖ ਝਮਕਣ ਅੱਖ ਨਾ।
‘ਸਭ ਪੁਰੀਆਂ ਸਭ ਲੋਕ ! ਲਾਭੇ ਹੋ ਰਹੇ,
‘ਧਰਮ ਰਾਜ ! ਰਹੁ ਦੂਰ ਛੋਹੀਂ ਮੂਲ ਨਾ,
‘ਕਰਮ ਪੱਤਰੀ ਖੋਲ੍ਹ ਲੇਖਾ ਨਾ ਕਰੀਂ,
‘ਮਤ ਜਲ ਜਾਵਣਿ ਹੱਥ ਫੜਦਯਾਂ ਦੇਸਨੂੰ,
‘ਜਮ ਨਾ ਨੇੜੇ ਆਉ ਜਾਇ ਨ ਪੀੜਿਆ।
‘ਨਰਕ ! ਨ ਅਪਣੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਲਈਂ,

੧੭੦

‘ਤੂੰ ਦੁਖੀਆ ਮਤ ਹੋਇ ਮੇਰੇ ਸੰਗ ਤੋ’
 ‘ਪਤੀ ਪੀਆ ਦਾ ਹੱਕ ਮੈਂ ਹੀ ਮਾਰਿਆ।
 ‘ਸਾਰੇ ਪਾਪੀ ਜੱਗ ਨਰਕਾ! ਸਾਂਝੇ,
 ‘ਤੂੰ ਨਾ ਭਰਿਆ ਮੂਲ ਕੰਬਯਾ ਨਾ ਕਦੇ,
 ‘ਪਰ ਡਰ ਮੈਥੋਂ ਧਾਰ ਬੂਹੇ ਮਾਰ ਲੈ,
 ‘ਕੀਤਾ ਮੈਂ ਅੰਨਯਾਯ, ਕੀਤਾ ਨ ਕਿਸੇ
 ‘ਜਦ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਜੱਗ ਜੁੱਤ ਕਿਸੇ ਵਿਖੇ।
 ‘‘ਅਪਰਾਧਜਾ-ਸਰਦਾਰ’ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣੀਏ।
 ‘ਮੈਨੂੰ ਲੱਗੇ ਡੰਨ ਵੱਡਾ ਸੱਭ ਤੋਂ, ੧੮੦

‘ਹੋਇ ਡੰਨ ਮਰਾਬ ਮੈਨੂੰ ਜੇ ਲਗਾ,
 ‘ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਸਜਾਇ ਇੱਕੋ ਰੂ ਗਈ:
 ‘‘ਹੋਣੇ’ ਮੈਂ ‘ਅਨਹੋਇ’ ਮੂਲੋਂ ਨਾ ਰਹਾਂ।
 ‘ਦੇਸ ਨਿਕਾਲਾ ਦੰਡ ਜੀਕੂੰ ਹੋਵਦਾ
 ‘ਤੀਕਰ ਦਿਓ ਨਿਕਾਲ ਮੈਨੂੰ ‘ਹੋਣ’ ਤੋਂ
 ‘ਹੋਣ ਦੇਸ ਤੋਂ ਬਾਰ ਦਿਓ ਨਿਕਾਲਤਾ।
 ‘ਹੋਂਦ ਕਰੇ ਅਣਹੋਂਦ, ਹੋਂਦੀ ਨਾ ਰਹਾਂ,
 ‘ਫੱਕਾ ਰਹੇ ਨ ਮੂਲ ਬਾਕੀ ਮੁਸ਼ਕ ਨਾ,
 ‘ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਮਿਟ ਜਾਇ ਮੇਰੀ ‘ਹੋਂਦ’ ਦਾ।
 ‘ਮੇਰਾ ‘ਹੋਣਾ’ ਦੁੱਖ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਨੂੰ, ੧੯੦

‘ਸੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਇ, ਦੁਖੀਆਂ ਦੇਵਦਾ
 ‘ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਦੁੱਖ, ਦੁੱਖ ਵਧਾਉਂਦਾ:
 ‘ਤਾਂਤੇ ਕੰਟਕ ਜੱਗ ਮੈਂ ਮੰਦਭਾਗਣੀ,
 ‘ਕੱਢ ਦਿਓ ਦੇ ਹੋਂਦ ਮੇਰੀ ਮਾਰ ਕੇ।
 ‘ਇੱਕੁਰ ਰੋਈ ਆਖ, ਰੋ ਰੋ ਆਖਦੀ,
 ਆਖ ਆਖ ਫਿਰ ਰੋਇ, ਰੋ ਰੋ ਹੋਂਦਦੀ
 ਗਈ ਨਿਸੱਤੀ ਅੱਤਿ, ਰੁੜ੍ਹਦੀ ਅੰਦਰੇ।
 ਪੈ ਗਯਾ ਡਾਢਾ ਡੋਬ ਮਾਨੋਂ ਹੋ ਗਈ
 ਹੋਵਣ ਕੋਲੋਂ ਪਾਰ, ਹੋ ਅਨਹੋ ਗਈ।
 ਤਾਕਤ ਹਿਰ ਗਈ ਸੱਭ ਡੋਬਾ ਖਾ ਗਈ, ੨੦੦

ਸੱਥਰ ਵਾਂਙ ਦੁਪੱਟ ਸੱਥਰ ਉੱਪਰੇ
 ਸੱਥਰ ਲੱਥੀ ਨਾਰ ਹਾਵੇ ਖਾਵਦੀ।
 ਹਾ ਕੁਦਰਤ ਬੇ-ਮੋਰੁ ਅੰਮ ਮਤੇਈਏ!
 ਤਰਸ ਨ ਆਵੇ ਮੂਲ ਤੈਨੂੰ ਡਾਚੀਏ।
 ਕੀ ਕੁਝ ਘਟਸੀ ਜੋਇ ਫਿਰ ਇਕ ਵਾਰ ਤੂੰ
 ਤੱਤ ਉਹੋ ਹੀ ਮੇਲ ਦੇਹਿ ਬਣਾਇਓ
 —ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੇਹ— ਜੈਸੀ ਸੀ ਕਦੇ।
 ਤੱਤ ਲਏ ਸੇਨ ਸਾਂਭ ਦੇਹ ਦੇ ਓਸਦੀ
 ਓਹੋ ਹੀ ਫਿਰ ਮੱਝ ਜੋੜ ਬਣਾਇ ਤੂੰ:
 ਦੁੱਖ ਭਰੀ ਦਾ ਦੁੱਖ ਜਾਵੇ ਦੂਰ ਹੋ। ੨੧੦

ਰੋਈ ਕਿਤਨਾ ਹਾਇ! ਤਰਲੇ ਕੱਦਦੀ,
 ਹਾਵੇ ਲੈ ਲੈ ਦੇਰ ਹੁਈ ਬਿਹੋਸ ਹੈ।
 ਸੱਚਾ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੱਚੀ ਸਿੱਕ ਹੈ,
 ਬੱਤੀ ਨਾਹੀਂ ਘਾਟ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਪਈ
 ਇਸ ਪਰ ਕਰਦੇ ਮੇਰੇ- ਲੀਤਾ ਮੋੜ ਦੇ।

ਸੁਣਦਾ ਕੋਣ ਪੁਕਾਰ ਹੋਵੇ ਏਸ ਥਾਂ,
 ਤਾਰੇ, ਚੰਦ, ਅਕਾਸ਼, ਧਰਤੀ, ਪੋਣ, ਤੇ
 ਪਾਣੀ ਅਰ ਸਭ ਹੋਰ ਅਪਣੀ ਕਾਰ ਤੇ
 ਲੱਗੇ ਤੁਰਦੇ ਜਾਣ ਬੇ ਪਰਵਾਹਿਯੇ,
 ਕਿਸਨੂੰ ਹੈ ਪਰਵਾਹ ਤੇਰੀ ਰਾਣੀਏ! ੨੨੦

ਕਹਿੰਦੇ ਲੋਕ, ਫਕੀਰ ਰਹਿਣ ਪਹਾੜ ਤੇ
 ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਦੀ ਸਾਰ ਓਹਨ ਜਾਣਦੇ,
 ਉਹ ਵੀ ਕੋਈ ਆਇ ਲੈਂਦਾ ਸਾਰ ਨਾ।
 ਕੁਹ ਕੁਹ ਅਪਣਾ ਆਪ ਘਾਇਲ ਹੋਈਏ,
 ਮਨ ਦੀ ਮਿਲੀ ਮੁਰਾਦ ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਕਿਤੋਂ,
 ਦਰਦ ਨ ਵੰਡੇ ਬੋਇ ਦਰਦੀ ਹੋਇਕੇ;
 ਦੇਖ ਬਿਦਰਦੀ ਜੱਗ ਦਰਦਾ ਵਾਲਤੀ,
 ਹੋਣੋਂ ਹੀ ਹਥ ਹੋਇ ਪਈ ਬਿਹੋਸ ਹੈ।
 ਹੋਣੋਂ ਨਾ ਹਥ ਹੋਇ ਜਾਗ ਮੁਲੱਖੀਏ।
 ਜਿੱਕੁਰ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇ ਉੱਕਰ ਓਸ ਨੂੰ ੨੩੦

—ਅਪਣੀ ਇੱਛਾ ਛੱਡ— ਕਰ ਪਰਵਾਨ ਤੂੰ।
 ਤੂੰ ਚਾਹੇਂ ਜਿਉਂ ਹੋਇ, ਹੋਇ ਨ ਉੱਕਰਾਂ,
 ਤਾਂਤੇ ਜਿੱਕੁਰ ਹੋਇ ਉਸ ਪਰ ਹੋ ਖੜੀ,
 ਉਸ ਪਰ ਕਰ ਸੰਤੋਖ ਉਠ ਇਸ ਹਾਲ ਤੋਂ,
 ਤੇਰੇ ਚਾਹਯਾਂ ਕੁੱਝ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸੋਕਦਾ,
 ਜੋ ਕੁਝ ਗੋਬੋਂ ਹੋਇ, ਉਹ ਤੂੰ ਮੰਨ ਲੈ।
 ਪੜਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਨਾਰ! ਭਾਰਾ ਛਾਇਆ,
 ਪਾੜ ਨ ਸਕਿਆ ਜੀਵ ਇਸਨੂੰ ਹੋ ਕਦੇ,
 ਗੋਬ ਪੜਦਿਓ ਪਾਰ ਕਿਹੜਾ ਅੱਪੜੇ ?
 ਜੋ ਕੁਝ ਗੋਬੋਂ ਹੋਇ ਓਹੋ ਹੋਵਦਾ, ੨੪੦

ਉਸਤੇ ਉਲਟਾ ਕੁੱਝ ਹੈ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ?
 ਆਪੋ ਅਪਣੀ ਬੁੱਧ ਜਿਤਨੀ ਹੈ ਕਿਸੇ
 ਤਰਕਾਂ ਕਈ ਦਲੀਲ ਦੇ ਦੇ ਆਖਦੇ,
 ਲਖ ਨਾ ਸਕਦਾ ਕੋਇ ਅਸਲੀ ਭੇਤ ਨੂੰ।
 ਤਾਂਤੇ ਸਿਖ ਤੂੰ ਜਾਚ: ਮਰਜ਼ੀ ਆਪਣੀ
 ਵਿੱਚ ਰਜਾ ਦੇ ਆਪ ਮੇਲਣ ਵਾਲਤੀ।
 ‘ਅਣਹੋਣਾ’ ਨਾ ਵੱਸ ‘ਹੋਣਾ’ ਵੱਸ ਨਾ,
 ਸਾਡੇ ਵੱਸ ਨ ਦੇਹ ਜਿਸਦੇ ਵੱਸ ਹੈ
 ਉਸਦੇ ਹੋਜਾ ਵੱਸ, ਮੰਨ ਰਜਾਇ ਲੈ।
 ਰਾਣੀ ਹਿੱਲੇ ਨਾਹ ਸੁੱਤੀ ਰਾਤ ਜੜੋਂ; ੨੫੦

ਸੁੱਤੀ-ਰਾਤ ਅਡੋਲ ਤੁਰਦੀ ਜਾਵਦੀ,
 ਜਾਗੀ ਰਾਣੀ ਨਾਹਿ ਪਈ ਬਿਹੋਸ ਹੈ।
 ਕਰੇ ਜਾਗ ਕੇ ਕੀਹ? ਵਿਲਕੇ ਰੋ ਪਵੇ ?
 ਸੁੱਤੀ ਰੋਣੋਂ ਛੁੱਟ, ਸੁੱਤੀ ਹੈ ਸੁਖੀ।
 ਸੁੱਖ ਨ ਸੁੱਤੀ ਮੂਲ, ਦੁੱਖ ਭਰ ਸੋ ਰਹੀ,
 ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਹੈ ਗੋਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਾਸ ਹੈ:

ਕਬੀਰ ਸੁਤਾ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਜਾਗੁ ਰੋਇ ਭੈ ਦੁਖ ॥
 ਜਾਕਾ ਬਾਸਾ ਗੋਰ ਮਹਿ ਸੋ ਕਿਉ ਸੰਦੇ ਸੁਖ ॥੧੨੭॥
 [ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ

ਸੁੱਤੀ, ਤਾਂ ਵਿਚ ਗੋਰ, ਜਾਗਤਾਂ ਰੋਂਵਦੀ,
ਰੋਂਵਣ ਦੀ ਹੁਣ ਤਾਬ ਮੂਲੋਂ ਨਾ ਰਹੀ;
ਜਾਗਤਾਂ ਰੋਂਵੇ ਦੁੱਖ; ਸੁੱਤਤਾਂ ਸੁੱਖ ਨਾ,
ਹਿਚਲ ਪਿਚਲ ਵਿਚ ਏਸ ਹੈ 'ਅਨਹੋ' ਰਹੀ। ੨੬੦

'ਅਨਹੋਈ' ਕੀ ਹੋਇ ਹੁਈ ਬਿਰੋਸ ਹੈ,
ਅਨਹੋਈ ਗਲ ਮੰਗ, ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਰਹੀ।
ਕਹਿ ਕਾਰਣ ਸੀ ਅੱਜ ਐਸਾ ਹੋ ਗਿਆ
ਜਿਸਨੇ ਮਾਰ ਪਛਾੜ ਮੁੜਕੇ ਆ ਕਰੀ ?
ਏਸ ਰਾਤ ਤੋਂ ਅੱਜ ਪਹਿਲੇ ਸੰਝ ਨੂੰ
'ਸ਼ਾਮ-ਉਸ਼ਾ' ਚੌਫੇਰ ਹੋਸੀ ਛਾ ਰਹੀ
ਕੌਤਕ ਵਰਤਤਾ ਇੱਕ ਆਣ ਅਚਾਣਕਾ,
ਜਿਸਨੇ ਖਿਲਬਿਲ ਏਹ ਪਾਈ ਰਾਜ ਨੂੰ।
ਚਿਤਕਾਰ ਇਕ ਦੇਸ ਸੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ
ਮੂਰਤ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਚਿੱਤ੍ਰਲਿਆਇਆ। ੨੭੦

ਅਜੇ ਜੀਉਂਦੇ ਸੀਗ ਵੱਡੇ ਰਾਉ ਜੀ
ਮਾਕਾ ਜਦੋਂ ਉਤਾਰ ਸੀ ਓ ਲੈ ਗਿਆ
ਅੱਜ ਅਚਾਨਕ ਏਹ ਕਿਧਰੋਂ ਆ ਗਿਆ
ਮੂਰਤ ਕਰ ਤਈਆਰ ਨਾਲ ਲਿਆਇਆ।
ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਸੀ, ਏਹ ਮੂਰਤ ਅੰਕਤੀ
ਜਿਸ ਦਿਨ ਦੁਲਾ ਹੋਇ ਸੀਗਾ ਢੁੱਕਿਆ
ਸੋਨਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਘੋੜੀ ਬੈਠਕੇ।
ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਓ ਝਾਲ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ
ਸੀ ਐਸੀ ਦਿਲ ਖਿੱਚ ਵੱਡੇ ਰਾਉ ਨੇ
ਮੂਰਤ ਚਾਹੀ ਆਪ ਜਾਇਉਤਾਰੀਆ। ੨੮੦

ਹੋਸੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਉਸ ਦਿਨ ਏਸ ਥਾਂ
ਉਸਨੇ ਓਸੇ ਆਨ ਮਾਕਾ ਖਿੱਚਿਆ।
ਕਿਸੇ ਬੇਵਸੇ ਕੰਮ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਓ
ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ ਦੇਸ ਹੋਇ ਉਤਾਵਲਾ
ਕਰਕੇ ਇਹ ਇਕਰਾਰ 'ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਮੈਂ
'ਆਉ, ਕਰਕੇ ਤਜਾਰ ਮੂਰਤ ਲਜਾਵਸਾਂ'।
ਬੀਤ ਗਏ ਓ ਰਾਉ, ਬੀਤੇ ਓ ਸਮੇਂ,
ਬੀਤ ਗਿਆ ਓ ਆਪ ਮੂਰਤ ਸੀ ਜਿਦੀ;
ਪਰ ਲੀਤਾ ਸੀ ਅੰਕ ਸਮਾਂ ਨਕਾਸ਼ ਨੇ,
ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਲੀਤੀ ਬੰਨ੍ਹ ਸੀ, ੨੯੦

ਜੋੜ ਜੋੜ ਕੇ ਧਯਾਨ, ਕਰ ਕਰ ਯਾਦ ਓ
ਸੂਰਤ, ਉਸਨੇ ਖਿਚ ਲੀਤੀ ਮੂਰਤੀ,
ਲੈਕੇ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਤੁਰਿਆ ਦੇਸ ਤੋਂ।
ਪਰ ਇੱਧਰ ਉਹ ਗੱਲ ਯਾਦੋਂ ਲੈ ਗਈ,
ਆਈ ਗਤੀ ਜਿਉਂ ਬਾਤ ਸੀ ਓ ਹੋ ਰਹੀ।
ਅੱਜ ਇਹ ਕਿਧਰੋਂ ਫੇਰ ਏਥੇ ਆ ਗਿਆ,
ਮੂਰਤ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਪੁੱਚਿਆ।
ਚਿਰਕਾ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਬਹੁਤਾ ਆਇਆ;
ਪਰ ਰਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹੇ
ਉਸਦੀ ਆਸ-ਇਨਾਸ ਟੁੱਟੀ ਸੀ ਨਹੀਂ। ੩੦੦

ਰਾਣੀ ਸੀ ਤਦ ਬਾਗ ਬੈਠੀ ਆਪਣੇ
ਹੋਕੇ ਵਿਚ ਏਕਾਂਤ ਰੰਗੀ ਰੰਗਣੇ।
ਕੋਈ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕੱਢ ਪੁਰਾਨੜੀ,
ਓਸ ਵਸਾਲੇ ਨਾਲ ਰਾਧਾਂ ਪਾਸ ਓ
ਪਹੁੰਚਾ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਗੁਣ ਰਸ ਵਾਲੜਾ।
ਕਰਕੇ ਮੂਰਤ ਪੇਸ਼ ਮਾਫੀ ਮੰਗਦਾ,
ਉਜਰ ਮਾਜਰੇ ਵੇਰ ਦੇਰੀ ਲਾਣ ਦੇ
ਕਰਦਾ ਕਈ ਇਕ ਓਹ, ਓਨ੍ਹੇ ਰਿਝਾਂਵਦਾ।
ਕਿਸੇ ਅਦਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮੂਰਤ ਕੱਢ ਕੇ
ਰੱਖੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਰਾਧਾਂ ਸਮਾਉਣੇ। ੩੧੦

ਪਹਿਲੇ ਝਲਕੇ ਨਾਲ ਰਹੀ ਬਝੱਕ ਓ,
ਤਕਦੇ ਉਸਦੇ ਨੈਣ ਤਕਦੇ ਹੋ ਗਏ,
ਸੁਣਦੇ ਕੰਨ ਉਚਾਰ ਉਸ ਨੱਕਾਸ਼ ਦਾ
ਸੁਣਦੇ ਹੋ ਗਏ ਵਾਕ ਉਸਤਤਿ ਵਾਲੜੇ।
ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਨਾ ਲੋੜ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦੀ
ਐਸੀ ਸੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣੀ ਕਮਾਲ ਦੀ।
ਰਾਧਾਂ ਤਕਦੇ ਸਾਰ ਸਦਕੇ ਹੋ ਗਈ,
ਏਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਓਹ ਉਦੇ ਕਸੂਰ ਨੂੰ
ਕਰ ਗਈ ਦਿਲ ਤੋਂ ਮਾਫ ਗੋਝੀ ਔਤਨੀ।
ਸੋਚ ਫੁਰੀ ਦਿਲ ਆਇ: ਜਾਇ ਅਚਾਨਕ ੩੨੦

ਜੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਏਹ ਦਿਆਂ ਦਿਖਾਲ ਮੈਂ,
ਹੋਊ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ; ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਪਸੀ
ਆ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਕੰਤ ਸਚਮੁਚ ਜੀਵਦਾ।
ਕਰ ਇਹ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਚਿੱਤਰ ਕਾਰ ਨੂੰ
ਦੇਇ ਦਿਲਾਸਾ ਵੇਰ ਚੱਲੀ ਰਾਧਕਾਂ,-
ਪਹੁੰਚੀ ਵਿਚ ਏਕਾਂਤ ਰਾਣੀ ਪਾਸ ਜਾ,
ਕਹਿੰਦੀ, 'ਹੋ ਸਵਧਾਨ ਦਰਸਨ ਵਾਸਤੇ,
'ਦਰਸਨ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਦਰਸਨ ਹੁਬਹੂ
'ਲੈ ਆਈਆਂ ਮੈਂ ਨਾਲ, ਮੇਰੀ ਰਾਣੀਏ !'
ਰੱਖ ਜਰਾ ਕੁ ਵਿੱਥ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਰੋ ੩੩੦

ਕੋਣ ਸੁਵੱਲੀ ਦੇਇ ਪੈਂਦੀ ਧੁੱਪ ਨੂੰ
ਖਿਚਿਆ ਓਸ ਗ਼ਿਲਾਫ ਮੂਰਤ ਉੱਪਰੋਂ
ਮੂਰਤ ਜਿਸਦੇ ਵਿੱਚ ਹੋਸੀ ਓ ਫੁਪੀ।
ਜਿਉਂ ਹੀ ਲਿਹਾ ਗ਼ਿਲਾਫ, ਤੇ ਪਤੀ ਰੋਸ਼ਨੀ
ਚਮਕ ਉਠੀ ਇਕ ਵਾਰ ਸੂਰਤ ਸੋਹਣੀ,
ਝਲਕਾ ਉਸ ਦੀਦਾਰ ਦਾ ਐਂ ਵੱਜਿਆ
ਮਾਨੋਂ ਜੜ੍ਹਦਾ ਆਪ ਰਾਣਾ ਆ ਗਿਆ।
ਐਸੀ ਬਣੀ ਨੁਹਾਰ ਮੂਰਤ ਉੱਪਰੋਂ
ਦੇਖਦਿਆਂ ਝਲਕਾਰ ਐਸਾ ਦੇ ਗਈ
ਮੂਰਤਿ ਨਹਿ, ਹੈ ਆਪ ਚੀਰੇ ਵਾਲੜਾ। ੩੪੦
ਪਰ ਦਰਸਨ-ਤਾਸੀਰ ਹੋਈ ਨਾ ਉਹੋਂ
ਜੋ ਰਾਧਾਂ ਨੇ ਮਜ਼ਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਦਿਲੇ।
ਉਸਤੋਂ ਉਲਟੇ ਭਾਵ ਸੁੱਤੇ ਜਾਗ ਪੈ।

ਦੇਹੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੇਹੀ ਪਯਾਰ ਨੂੰ
ਟੁੰਬ ਜਗਾਯਾ ਅੰਉਂ ਫਨਿਯਰ ਜਾਗਿਆ ।
'ਯਾਦ' ਕਤਾਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਬੀਤੇ ਰੰਗ ਓ
ਮੋਹ ਪਯਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਕਸ਼ੇ ਵਾਹਕੇ
ਲੈ ਆਈ, ਗਯਾ ਹਿੱਲ ਅੰਦਰ ਸਾਰੜਾ
ਧਰਤ ਭੁਚਾਲੀ ਵਾਂਙ ਅੰਦਰ ਕੰਬਿਆ ।
ਅਪਣੇ ਅੰਦ੍ਰ ਉੱਠ ਹਸਰਤ ਵਿੱਸ ਨੇ ੩੫੦

ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਸਤੰਭ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ:
ਹਿੱਲੀ ਬੋਲੀ ਨਾਹਿ ਪੱਥਰ ਹੋ ਗਈ:
—ਮਾਨੋ ਮੂਰਤ ਵੇਖ ਮੂਰਤ ਹੋ ਗਈ—।
ਨਾ ਮੂਰਤ ਦੇ ਨੈਣ ਅੱਖ ਝਮੱਕਦੇ,
ਨਾ ਝਮੱਕਦੇ ਨੈਣ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੇ ।
ਪਤੀ ਪੂਜਨ ਦੀ ਦੇਖ ਮੂਰਤ ਹੁੰਦੀ
ਸੀਸ ਨਿਵਾਯਾ ਨਾਹ, ਹੰਝੂ ਨਾ ਕਿਰੇ;
ਸੈਨਤ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ, ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਾ
ਕੀਤੀ, ਰਾਧਾਂ ਵੱਲ ਪਰਤ ਨ ਦੇਖਿਆ ।
ਰਾਧਾਂ ਹੋਇ ਹਰਾਨ ਸੀ ਡਰ ਖਾ ਗਈ; ੩੬੦

ਮੂਰਤ ਤੁਰਤ ਉਠਾਇ ਉਹਲੇ ਲੈ ਗਈ ।
ਫਿਰ ਬੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਬੋਲੀ ਨਾ ਹਿਲੀ ।
ਮੂਰਤ ਦਿੱਤੀ ਸਾਂਭ ਜਾਕੇ ਓਸ ਨੇ;
ਪਰਤ ਸੁ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਓਥੇ ਆ ਗਈ ।
ਆ ਡਿੱਠੀ ਉਸ ਰਾਜ ਬੈਠੀ ਹੈ ਉਵੇਂ
ਜਿਵੇਂ ਗਈ ਸੀ ਛੱਡ —ਪੱਥਰ ਹੋ ਰਹੀ ।
ਜਿਸਦੇ ਨੈਣ ਹਮੇਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਛੇਬੁਰੀ,
ਅੱਡੇ ਪੱਥਰ ਵਾਂਙ ਸੁੱਕੇ ਦਿੱਸਦੇ;
ਜਿਸ ਮੂੰਹੋਂ ਸੀ ਵਾਉ ਸੁਆਸਾਂ ਵੇਗ ਦੀ
ਵਗਦੀ ਵਾਂਙ ਸਮੀਰ ਮੱਧਮ ਹੈ ਇਵੇਂ ੩੭੦

ਹੁੱਸੜ ਭਾਦੋਂ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂ ਗੁਾ ਹੋਂਦਦੀ ।
ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸੋਚ ਅਟਕੀ ਰਾਧਕਾਂ,
ਲਗੀ ਫੇਰ ਬੁਲਾਣ, ਓ ਨਾ ਬੋਲਦੀ ।
ਘੁੱਟਣ ਲੱਗੀ ਪੈਰ ਰਾਧਾਂ ਫੇਰ ਸੀ,
ਹਿਲੀ ਬੋਲੀ ਨਾਹ ਮੂਰਤ ਹੋ ਜਿਵੇਂ ।
ਹੁਣ ਰਾਧਾ ਘੁਬਰਾਇ ਚੱਲੀ ਮੈਲੂ ਨੂੰ,
ਪਰ ਇਕ ਆਈ ਸੋਚ ਅੰਮਾ ਆਖਸੀ :—
'ਤੇਰਾ ਹੀ ਹੈ ਦੋਸ਼ ਜਿਸਨੇ ਮੂਰਤੀ
'ਦੋਸਣ ਵਿਚ ਹੈ ਕਾਲੂ ਕੀਤੀ ਅੱਤਿ ਦੀ:
'ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਸ ਲੀਤਾ ਕੜੋਂ ਨਸੀ' । ੩੮੦

ਤਦ ਰਾਧਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਬਹੁਤਾ ਲਾਇਆ ।
ਜਦੋਂ ਗਈ ਨਾ ਪੋਸ ਕੋਈ ਓਸਦੀ
ਫੁੱਟ ਪਈ ਓ ਰੋਇ, ਪਰ ਓ ਰਾਜ ਹੈ
ਬੈਠੀ ਮੂਰਤ ਵਾਂਙ ਪੂਜਕ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
ਫਿਰ ਰਾਧ ਨੇ ਫੁੱਲ ਗੋਧੀ ਵਾਲੜੇ
ਦਿੱਤੇ ਆਣ ਸੁੰਘਾਇ, ਹਿੱਲੀ ਰਾਜ ਨਾ ।
ਅੰਤ ਗਈ ਸਿਰ ਤਾਲ ਨੀਰ ਲਿਆਇਕੇ

ਛੱਟੇ ਅੱਖੀਂ ਮਾਰ, ਰੋਂਦੀ ਰਾਧਕਾਂ,
ਰਾਣੀ ਨੈਣੋਂ ਨੀਰ ਨਿਕਲੇ ਬੁੱਦ ਨਾ,
ਰਾਧਾਂ-ਨੈਣ ਹਜ਼ਾਰ ਅੰਬੂ ਕੋਰਦੇ । ੩੯੦
ਜੇੜੇ ਜਲ ਦੇ ਬੂੰਦ ਅੱਖੀਂ ਵੱਜਦੇ
ਢਿਲਕ ਢਿਲਕ ਕੇ ਫੇਰ ਓਹੋ ਡਿੱਗਦੇ ।
ਫਿਰ ਕਰ ਹਿੱਸਤ ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਘੁੱਟਦੀ,
ਦੋਂਦੀ ਲੰਮੀ ਪਾਇ ਓਸੇ ਥਾਉਂ ਤੇ,
ਪੱਟਾਂ ਤੇ ਪਾ ਜ਼ੋਰ ਘੁੱਟਦੀ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ।
ਏ ਉਸਦੀ ਕੁਝ ਕਾਰ ਕਾਰ ਹੋ ਪਈ;
ਕੁਝਕੁ ਪਲਾਂ ਦੇ ਬਾਦ ਬੱਝੀ ਨੀਝ ਓ
ਟੁੱਟੀ, ਝਮਕੇ ਨੈਣ,— ਝਮਕੇ ਛੋਪਲੇ ।
ਬੁੱਲ੍ਹ ਫੜਕੇ ਫੇਰ, ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਲੈ
ਲੰਮਾ ਡੁੰਘਾ ਸੁਆਸ ਆਯਾ ਖਿੱਚਕੇ; ੪੦੦

ਪਰ ਟੁੱਟੀ ਨਹੀਂ ਮੋਰੁ ਰਾਣੀ ਚੁੱਪ ਦੀ ।
ਰਾਧਾਂ ਹੁਣ ਹਿਤ ਨਾਲ ਘੁੱਟਦੀ ਚੱਬਦੀ;
ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਉਂਗਲ ਦੇਇ ਦੰਦਾ ਖੋਲ੍ਹਦੀ;
ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ ਵਾਕ ਲੋਰਯਾਂ ਵਾਕੂਰੇ
ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਗਾਂਵਦੀ ।
ਫਿਰ ਕੁਛ ਸੁੱਚਾ ਨੀਰ ਆਪ ਲਿਆਇਕੇ,
ਦਿੱਤਾ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਿਆ ।
ਇਉਂ ਪਰਤੀ ਜਦ ਹੋਸ਼ ਦੇਖੀ ਓਸਨੇ;
ਖੀਸੜੋਂ ਡੱਬੀ ਕੱਦ ਚੋਲ੍ਹਾ ਓਸਨੂੰ
ਚੁਟਕੀ ਲੋਕੇ ਇੱਕ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੀ, ੪੧੦
ਉਤੋਂ ਪਾਣੀ ਘੁੱਟ ਹੋਰ 'ਕ ਪਾਇਆ ।

'ਕਸਤੂਰੀ' ਇਸ ਵਿੱਚ 'ਕੇਸਰ' ਨਾਲ ਸੀ,
ਨਾਲੇ 'ਅੰਬਰ' ਮੇਲ, ਬਣੀ ਦਵਾਉ ਸੀ ।
ਦੇਹੀ ਦਾ ਬਲ ਫੇਰ ਪਰਤਯਾ ਤੋਂ ਕਿਆ;
ਤਦ ਰਾਧਾਂ ਹੱਥ ਦੇਇ ਰਾਣੀ ਬਾਂਹ ਲੈ
ਸਹਿਜੇ ਖਿੱਚ ਉਠਾਲ ਉਨੂੰ ਬਹਾਲਿਆ,
ਫਿਰ ਕੁਛ ਦੇਕੇ ਪਯਾਰ ਹਥ ਪਿਠ ਫੇਰਕੇ
ਲੈ ਉੱਠੀ ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਜੇ ਚਾਲ ਪਾ,
ਨਾਲ ਤੁਰੀਂਦੀ ਜਾਇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਹੈ ।
ਪਿਛਲੇ ਰਸਤੇ ਜਾਇ ਮਹਿਲਾਂ ਅੰਦਰੇ, ੪੨੦

ਰਾਣੀ ਦੇ ਰਣਵਾਸ ਅੰਦਰ ਜਾਇਕੇ,
ਦਿੱਤੀ ਓਨ੍ਹ ਲਿਟਾਇ ਜਾਇ ਪਲੰਘ ਤੇ ।
ਗੋਲੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੱਦੀ ਪਾਸ ਨਾ,
ਹੁਕਮ ਭੇਜਿਆ ਏਹ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਸੀ,
ਏਸੇ ਥਾਉਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਚਿਰਕਾ ਘੋਲਣਾ ।
ਇਹ ਬੀ ਦਿੱਤਾ ਆਖ: ਅੰਮੀ ਆਇ ਜੇ
ਪੁੱਛੇ, ਦਸਣਾ ਏਹ: ਸੁੱਤੀ ਰਾਜ ਹੈ ।
ਆਪ ਪਵਾਂਦੀ ਬੈਠ ਗੋਲੀ ਰਾਧਕਾਂ
ਤਲੀਆਂ ਝਸਦੀ ਜਾਇ ਬਿੰਧਾ ਲਾਇਕੇ,
ਜਿਸਦੀ ਇਹ ਤਾਸੀਰ ਓਵੇਂ ਹੋ ਗਈ ੪੩੦
ਸੋਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਰਾਜ ਨੀ ਦਰ ਵਿੱਚ ਸੀ,

ਘੜੀ ਅੱਧ ਵਿਚਕਾਰ ਸੀ ਓ ਸੋ ਗਈ ।
ਮਾਤਾ ਸੁਣਕੇ ਏਹ, ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ
ਛਕਣਾ ਹੈ ਪਰਸਾਦ ਅੱਜ ਚਿਰਾਕੜਾ
ਖਬਰ ਲੈਣ ਨੂੰ ਆਪ ਓਥੇ ਆ ਗਈ ।
ਪਰ ਦੇਖੋ ਓ ਘੁਕ ਸੁੱਤੀ ਹੈ ਪਈ,
ਰਾਧਾ ਕਰਦੀ ਸੇਵ ਬੈਠੀ ਪਾਸ ਹੈ ।
ਸਹਿਜੇ ਲਾਭ ਲਿਜਾਇ ਰਾਧਾ ਮਾਤ ਨੂੰ
ਦਸਿਆ ਘਾਬਰ ਹਾਲ, ਧਾਰਨ ਚੁੱਪ ਦਾ;
ਤਲੀਆਂ ਝੱਸ ਸੁਆਲ ਦੇਵਣ ਹਾਲੁ ਬੀ । ੪੪੦

ਸੁਣਕੇ ਮਾਤਾ ਆਹ ਲੈਂਦੀ, ਐਪਰਾਂ
ਸੁੱਤੀ ਵਿੱਚ ਅਰਾਮ ਧੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ
ਚਲੀ ਗਈ ਤਦ ਓਹ ਨਿਜ ਰਣਵਾਸ ਨੂੰ ।
ਪਹਿਰ ਕੁ ਬੀਤਣਾ ਹੋਗ ਨੀਂਦਰ ਆਣਕੇ
ਰਾਧਾ ਲੀਤੀ ਘੁੱਟ ਭੁੱਜੇ ਬੈਠੜੀ;
ਹੀਯਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਓਵੇਂ ਸੋ ਗਈ ।
ਦੋ ਪਹਿਰਾਂ ਲਗ ਏਹ ਸੁੱਤੀ ਹੀ ਰਹੀ ।
ਪਰ ਰਾਣੀ ਦੀ ਨੀਂਦ ਕਾਣੀ ਹੋ ਗਈ,
ਉੱਸਲਵੱਟੇ ਮਾਰ ਜਾਗੋ ਮੀਟਦੀ
ਅਜਬ ਘਾਬਰੇ ਹਾਲ ਲੰਮੀ ਸੀ ਪਈ । ੪੪੦

ਉੱਪਰ ਕਹਿਆ ਹਾਲ ਉਸ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਾ
ਜੋ ਉਸ ਹੋਇਆ ਜਾਗ ਸੀ ਇਸ ਵੇਲੇ
ਏਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈਸੀ ਬੀਤਿਆ ।
ਰਾਧਾ ਰਤੀ ਨ ਹੋਸ ਕੀ ਵਰਤੰਦੜਾ
ਹੈਵੇ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਉਸਦੇ ਸੁੱਤਿਆਂ ।
ਇੱਕੁਰ ਸਨ ਦੋ ਪੈਰ ਲੁਛਦਜਾਂ ਬੀਤਗੇ
ਘਾਬਰ ਘਾਬਰ ਢੇਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ।
ਕਦੀ ਘੁਕ ਸੋ ਜਾਇ, ਉਠਦੀ ਸੀ ਕਦੀ,
ਕਰਦੀ ਵਾਕ ਉਚਾਰ ਭਰੇ ਜੁ ਹੋਰਵੇ,
ਫਿਰ ਸੋ ਜਾਂਦੀ ਫੇਰ ਜਾਗੇ ਰੋਂਦੀ । ੪੪੦

ਦੋ ਜੱਗਾਂ ਦੀ ਰਾਤ ਲੰਮੀ ਵਾਕਰੇ
ਦੋ ਪਹਿਰਾਂ ਦੀ ਏਹ ਕੱਟੀ ਰਾਜ ਨੇ:
ਕੁਸ ਕੁਸ ਦੇਹੀ ਵਿੱਚ ਲੁਛ ਲੁਛ ਆਤਮੇ,
ਤੜਫ ਤੜਫ ਮੁਨ ਨਾਲ ਸੋ ਸੋ ਜਾਗਕੇ,
ਜਾਗ ਜਾਗ ਫਿਰ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਦਬੀਜਕੇ,
ਸੁਪਨੇ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਕ ਤਕ ਸੁੱਤਿਆਂ
ਜਾਗ ਰੋਇ, ਦੁਖ ਸੋਇ, ਕਾਣੀ ਨੀਂਦਰੇ ।
ਮੂਰਤ ਸੀ ਦੇ ਕੀਹ ਜਾਦੂ ਇੱਕ ਸੀ,
ਵਿੱਪਰਲਬਧਾ ਵਾਛ ਜਿਸ ਬਉਰਾਇ ਕੇ
ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਸਤੰਭ ਰਾਣੀ ਚਿੱਤ੍ਰ ਜਯੋਂ, ੪੫੦

ਚਿਤ੍ਰ-ਦਰਸ ਨੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਮਾਨੇ ਚਿੱਤ੍ਰਿਆ ।
ਰਾਧਾ ਕੀਤੇ ਓੜ੍ਹ ਤੜ੍ਹ ਜੁ ਹੋ ਸਕੇ,
ਦਿੱਤੀ ਨੀਂਦ ਸੁਆਇ ਸੁੱਤੀ ਆਪ ਬੀ ।
ਇਸਦੀ ਪਯਾਰੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਜਦ ਸੋ ਗਈ
ਛੰਘੀ ਇਸਨੂੰ ਨੀਂਦ ਲੀਤਾ ਘੁੱਟ ਸੀ;

ਉਸਦਾ ਪਯਾਰਾ ਦੂਰ ਉਸਨੂੰ ਨਾ ਸਕੀ
ਘੁਕ ਨੀਂਦ ਬੀ ਘੁੱਟ -ਸੁੱਖ ਨ ਦੇ ਸਕੀ ।
ਹਸਰਤ ਤੇ ਉੱਦੇਗ ਯਾਦਾਂ ਪਿਛਲੀਆਂ
-ਜੇ ਮੂਰਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸੀਗੇ ਆ ਗਏ-
ਸੋਮੇ ਨੇਣਾਂ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ੪੮੦

ਦੋ ਪਹਿਰਾਂ ਦਾ ਘੁੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਚਾਇਆਂ
ਜਿਸਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਉੱਪਰ ਆ ਗਿਆ ।
ਅੰਤ ਸਤੋ ਪਰਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰ ਭੋਜਿਆ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ 'ਜਾਗ' ਜੋ ਸੀ ਆਉਂਦੀ,
ਸਖੀ ਪਿਆਰੀ ਓਹ ਬੱਧੀ ਨੇਮ ਦੀ
'ਆਈ, ਆਨ ਉਠਾਲ ਦਿੱਤਾ ਰਾਜ ਨੂੰ ।
ਮਾਰ ਹੰਭਲਾ, ਛੱਡ ਮੰਜਾ, ਉੱਠਕੇ
ਆਪੇ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਰਾਜ ਨੇ;
ਰਾਧਾ ਸੁੱਤੀ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਦੁੱਖ ਨਾ ।
ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੀ ਸੰਗ ਮੁਢ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ, ੪੯੦

ਕਰਦੇ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਰਤਾ ਖਾ ਗਈ
ਸੂਰਤ ਜੁ ਫਾਬੀ ਸੀਗ ਘਾਬਰ ਦੇ ਵਿਖੇ ।
ਗਈ ਬੁਰਜ ਵਿਚ ਰਾਜ ਹੁਣ ਕੁਛ ਰੋ ਪਈ ।
ਪਰ ਏ ਆਏ ਹੰਝ ਪਯਾਰਾ ਵਾਲੜੇ,
ਠੰਢ ਖਾਵਣੇ ਹਾਰ, ਕਰਨ ਜੁ ਹੋਲਿਆਂ;
ਤਦ ਫਿਰ ਬਨੈ ਸੁਜਾਨ ਆਪੇ ਆ ਗਈ:
ਰਾਣੀ ਰੁੱਤੀ ਕਾਰ ਅਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ।
ਰਾਧਾ ਸੁੱਤੀ ਠੀਕ ਉੱਥੇ ਸੀ ਰਹੀ,
ਪਰ ਹੁਣ ਉਸਦੀ ਵੱਲ ਆਈ ਜਾਗ ਹੈ
ਟੰਬ ਉਠਾਲੀ ਓਸ ਸੁੱਤੀ ਰਾਧਕਾਂ; ੫੦੦

ਸੁੱਤੀ ਸੀ ਜੋ ਨਾਲ ਲਗੀ ਪਲੰਘ ਦੇ ।
ਜਾਗ ਉਠੀ, ਉਠ ਦੇਖ 'ਰਾਣੀ ਹੈ ਨਹੀਂ'
ਉਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚਕਾਰ ਘਾਬਰ ਓ ਗਈ ।
ਐਧਰ ਓਧਰ ਭਾਲ ਕਰਦੀ ਰਾਧਕਾਂ,
ਬਹੁ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਓਹ ਪਯਾਰੀ ਰਾਜ ਦਾ
ਚੁਪਕੇ ਚੁਪਕੇ ਓਸ ਵੇਲੇ ਰਾਧਕਾਂ
ਮਹਿਲ ਕਰੋਂਦੀ ਭਾਲ, ਹਿਰਦੇ ਡੋਲਦੀ
ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਦੇ ਤੀਕ ਹਾਰੀ ਭਾਲਦੀ ।
ਫਿਰ ਪੈਂਦੀ ਇਕ ਵਾਜ ਕੰਨੀ ਸੋਹਿਣੀ
ਭੀਣੀ ਪਰ ਮਿਠਵੋਗ, ਪਯਾਰੀ ਕੰਬਵੀ ੫੧੦

ਬੁਰਜ ਪਾਸਿਓਂ ਆਇ, ਜਿੱਕੂੰ ਕੰਬਦੀ
ਬਿਜਲੀ ਦਿੱਸੇ ਲੀਕ ਗਗਨੇ ਦੇਵਦੀ ।
ਰਾਧਾ ਓਸੇ ਦਾਉ ਕੀ ਜਾ ਦੇਖਦੀ,
ਬੁਹੇ ਹੋਵਨ ਬੰਦ- ਬੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ-
ਗੱਡੇ ਟੇਕੀ ਰਾਜ ਹਥ ਦੇ ਜੋੜਕੇ
ਗਲ ਪੱਲਾ ਲੈ, ਨੇਣ ਭਰਕੇ ਨੀਰ ਦੇ
ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਦੀ ਵੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਖੜੀ;
ਚਿਹਰਾ ਬਿਨੈ ਸਰੂਪ ਹੈਵੇ ਹੋਇਆ,

ਭੋਰਉਂ ਰਾਗ ਮਝਾਰ ਸੂਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ
ਹਾਵੇ ਦਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਗਾਰਹੀ :- ੫੨੦

ਰਾਗ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੂ ੩

ਤੂੰ ਠਾਕੁਰੇ ਬੈਰਾਗਰੇ ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ ਚੇਰੀ ਰਾਮ ॥ ਤੂੰ
ਸਾਗਰੇ ਰਤਨਾਗਰੇ ਹਉ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ ਰਾਮ ॥
ਸਾਰ ਨਾ ਜਾਣਾ ਤੂੰ ਵਡ ਦਾਣਾ ਕਰਿ ਮਿਹਰਮਤ
ਸਾਈ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੇ ਸਾ ਮਤਿ ਦੀਜੇ ਆਨ ਪਹਰ
ਤੁਧੁ ਧਿਆਈ ॥ ਗਰਬੁ ਨਾ ਕੀਜੇ ਰੇਣ ਹੋਵੀਜੇ ਤਾਂ
ਗਤਿ ਜੀਅਰੇ ਤੇਰੀ ॥ ਸਭ ਉਪਰਿ ਨਾਨਕ ਕਾ ਠਾਕੁਰ
ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ ਚੇਰੀ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਤੁਮੁ ਗਉਹਰ
ਅਤਿ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ਤੁਮ ਪਿਰ ਹਮ ਬਹੁਰੀਆ
ਰਾਮ ॥ ਤੁਮ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਡ ਉਚੇ ਹਉ ਇਤਨੀਕ
ਲਹੁਰੀਆ ਰਾਮ ॥ ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਏਕੇ ਤੂੰ ਹੈ
ਆਪੇ ਆਪਿ ਸੁਜਾਨਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਿਸਟਿ ਨਿਮਖ
ਪ੍ਰਭ ਜੀਵਾ ਸਰਬ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਨਾ ॥ ਚਰਣਹ ਸਰਨੀ
ਦਾਸਹ ਦਾਸੀ ਮਨਿ ਮਉਲੈ ਤਨੁ ਹਰੀਆ ॥ ਨਾਨਕ
ਠਾਕੁਰ ਸਰਬ ਸਮਾਣਾ ਆਪਨ ਭਾਵਨ ਕਰੀਆ ॥੨॥

ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੇ ਤੀਕ ਏਸੇ ਡੋਲ ਹ
ਰਾਣੀ ਬਿਨਤੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੀ ਰਹੀ ।
ਰਾਧਾਂ ਬੈਠੀ ਦੁਾਰ ਸੁਣਦੀ ਸੀ ਰਹੀ
ਉਸਦੀ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਚੀਰਵੀ ।
ਭੀਤੀ ਨਜ਼ਰ ਲਗਾਇ ਰਾਧਾਂ ਵੇਖਦੀ ।
ਰਾਣੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਡੁੱਬ ਕੇ
ਕਰਦੀ ਬਿਨੈ ਉਚਾਰ ਨਿਜ ਨੂੰ ਕੋਸਦੀ,
ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਾਉਂ ਦਿਲ ਨੂੰ ਲਾਉਂਦੀ ।
ਮਾਨੋਂ ਸਰ ਵੇਰਾਗ ਦੇ ਵਿਚ ਆਇਕੇ
ਹੁਣ ਆਤਮ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਰਾਜ ਹੈ ੫੩੦

ਜੋ ਛਾਯਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈਸੀ ਚਿੱਤ ਤੇ,
ਤੜਫਾਯਾ ਜਿਨ ਰਾਤ ਸਾਰੀ ਏਸ ਨੂੰ,
ਹੈ ਇਸ ਧੋਬੀ-ਘਾਟ ਧੋਤਾ ਓ ਗਿਆ ।
ਜੋ ਕੁਝ ਰਾਣੀ-ਖਜ਼ਾਲ ਉੱਪਰ ਹੈਂ ਕਹੇ
ਰਾਧਾਂ ਸੁੱਤੀ ਬਾਦ ਵਰਤੋ ਆਨ ਸੇ,
ਇਸ ਬਿਨਤੀ ਵੇਰਾਗ ਨਾਲ ਸੁ ਧੋਪਕੇ
ਦਸਾ ਘਾਬਰੀ ਓਹ ਪਲਟੀ ਹੈ ਗਈ ।
ਸੂਰਜ ਛੱਡੀ ਲਾਸ ਆਸਾਂ ਫੈਲੀਆਂ;
ਰਾਧਾਂ ਦੇਖੇ ਰਾਜ ਵਲ ਹੁਣ ਨੀਝ ਲਾ—
ਤਕ ਤਕ ਵੱਲ ਅਕਾਸ਼ ਰਾਣੀ ਕੰਬਦੀ ੫੪੦

ਮਾਨੋਂ ਹੈ ਕੁਛ ਦੇਖ ਰਹੀ ਉ ਓਸ ਥਾਂ
ਫਿਰ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਾਜ ਆਈ ਅੰਕੁਰਾਂ :—
'ਆਏ ਹੋ ਜੀ ਆਪ ! ਪ੍ਰਯਾਗੇ ਕੰਤ ਜੀ !
'ਦਰਸਨ ਦੇਵਣ ਜੋਗ ਅਪਣੀ ਨਾਰ ਨੂੰ;
'ਐਗੁਣ ਦਿਲੋਂ ਵਿਸਾਰ ਬਿਰਦ ਸਮਾਲਿਆ ।
'ਕੀ ਕੁਝ ਵਾਕ ਉਚਾਰ ਕਰਦੇ ਆਪ ਹੋ ?
'ਕੰਨ ! ਸੁਣੋ ਜੀ ਲਾਇ ਪਿਯ ਦੇ ਵਾਕ ਨੂੰ ।

'ਸਮਝ ਨ ਸੱਕੀ, ਹਾਇ, ਪ੍ਰਯਾਗੇ ਕੰਤ ਜੀ !
'ਫਿਰ ਬੋਲੇ ਹੋ ਆਪ ? ਫਰਕਣ ਬੁੱਲ੍ਹ ਜੋ,
'ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕੁਝ ਲਾਲ ? ਸਮਝ ਨ ਆਂਵਦੀ : ੫੫੦

'ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਹੈ ਦੋਸ਼, ਬੋਲਣ ਵਿੱਚ ਨਾ ।
'ਐਹ ਫਿਰ ਬੋਲੇ ਆਪ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਹੋ,
'ਹੋਜਾ ਖੜਾ ਸੁਆਸ, ਹਿਰਦੇ ਬੰਮੁ ਤੂੰ !
'ਸਾਰੀ ਸੱਤਾ-ਧਯਾਨ ਕੱਠੀ ਹੋਇ ਤੂੰ,
'ਸਾਰੀ ਸੱਤਾ ਘੱਲ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਦਿਓ
'ਸੁਰਤ ਕੰਨ ਵਿਚ ਜਾਇ ਅਨੁਭਵ ਓ ਕਰੀ
'ਜੋ ਸੁਰਤਾਂ ਦੇ ਤਾਜ ਹਨਗੇ ਆਖਦੇ ।
'ਹੈ ! ਵਾ ! ਕੀ ! ਹੈਂ ਜੀਅ ਕਹਿਆ ਆਪ ਨੇ :—
'ਠੀਕ, ਸੁਕਰ, ਧੰਨ ਧੰਨ ! ਸਮਝੋ ਪੈ ਗਿਆ,
'ਪੈ ਨ ਗਿਆ ਹੈ ਆਪ, ਪਾਯਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ੫੬੦

'ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੀਜੇ ਹਰਿ ਗੋਸਟ'
[ਕੇਦਾਰ ਮ: ੪

'ਵਾਹਵਾ ਕੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ! ਕਹੁਣਾ ਹੋ ਨਿਧੀ !
'ਤੀਜੀ ਚੋਬੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਮਤਿਹੀਨ ਨੂੰ
'ਸਤਿਸੰਗਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਯਾ ਆਪ ਤੋਂ ।
'ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਦੇ ਆਪ ਪ੍ਰਯਾਗੇ ਦੇਖ ਲੋ:
'ਮੈਂ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤਿ ਨ ਮੂਲ, ਮੈਂ ਬਲਹੀਨ ਹਾਂ;
'ਸੁਣਦੀ ਹਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਕਾਂ ਕਮਾਇ ਨਾ ।
'ਜੋ ਪ੍ਰਯਾਗੇ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਦੇਵਣ ਵਾਲੜੇ !
'ਪੂਰੀ ਲਓ ਕਰਾਇ ਅਪਣੀ ਆਗਿਆ ।
'ਮੈਂ ਦਾਸੀ ਤੋਂ, ਭੇਜ ਨਿਜ ਬਲ ਆਪਣਾ ।
'ਆਪ ਲਿਚੱਲੋ ਆਪ ਪ੍ਰਯਾਗੇ ਕੰਤ ਜੀ ! ੫੭੦

'ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਲੜ ਪਕੜਾਇਕੇ !
'ਜਿਕੁਰ ਪੇਕੜੋਂ ਆਪ, ਘਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ
'ਲੈ ਗਏ ਸਾਓ ਆਪ, ਉੱਕਰ ਕੰਤ ਜੀ !
'ਲੈ ਚੱਲੋ ਸਤਿਸੰਗ ਆਯੂ ਹੋਇਕੇ,
'ਲੈ ਚੱਲੋ ਪੀਯ ਨਾਲ, ਪੀਆ ! ਲੈ ਚੱਲੋ ।
'ਜਿੱਥੇ ਹਰਦਮ ਵਾਸ ਹੋਵੇ ਆਪਦਾ,
'ਓਥੇ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖੋ ਜੀ ਸਦਾ ।
ਇਹ ਕਹਿ ਹੋਈ ਚੁੱਪ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਦੀ,
ਫਿਰ ਭੱਕੇ ਹਿਤ ਨਾਲ ਵੱਲ ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ।
ਸੁਰ ਅਤਿ ਲਚਕਾਂ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਨਾਲ ਓ ੫੮੦

ਸੁਰਤ ਰਲੀ 'ਲਯ' ਨਾਲ ਵੇਧੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ—
ਪਤਲੀ ਹਲਕੀ ਵਾਜ ਵਿਚ ਓ ਗਾਂਵਦੀ:
ਕੋਈ ਕੋਈ ਹੰਝੁ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਕਰੇ
ਗੱਲਾਂ ਉੱਤੇ ਆਣ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਵੇ;
ਸ਼ੁਕਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਵਿਚ ਇਸ ਹੰਝ ਦੇ,
ਭਲੁਕ ਝਲਕ ਲਿਖਕਾਰ ਦੇਵੇ ਸੋਹਿਣਾ;
ਇਹ ਸੀ ਸੁੰਦਰ ਵਾਕ ਰਾਣੀ ਗਾਂਵਿਆ
ਜਿਸਦੇ ਭਾਵ ਸੁ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਆਪ ਸੀ—

ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਸਗਲ ਬਿਧੀ ਜੁਰਿ ਆਹਰੁ ਕਰਿਆ ਤਜਿਓ ਸਗਲ
ਅੰਦੇਸਾ ॥ ਕਾਰਜੁ ਸਗਲ ਅਰੰਭਿਓ ਘਰ ਕਾ ਠਾਕੁਰ
ਕਾ ਭਾਰੋਸਾ ॥ ੧ ॥ ਸੁਨੀਐ ਬਾਜੇ ਬਾਜ ਸੁਹਾਵੀ ॥
ਭੋਰੁ ਭਇਆ ਮੈ ਪ੍ਰਿਅ ਮੁਖ ਪੇਖੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਗਲ
ਸੁਹਲਾਵੀ ॥ ੨ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਨੁਆ ਲਾਇ ਸਵਾਰੇ
ਬਾਨਾਂ ਪ੍ਰਫੁਓ ਸੰਤਾ ਜਾਏ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਮੈ ਪਾਹੁਨ
ਮਿਲਿਓ ਭਗਤਿ ਕਰਉ ਨਿਵਿ ਪਾਏ ॥ ੩ ॥ ਜਬ
ਪ੍ਰਿਅ ਆਇ ਬਸੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਸਨਿ ਤਬ ਹਮ ਮੰਗਲੁ
ਗਾਇਆ ॥ ਮੀਤ ਸਾਜਨ ਮੇਰੇ ਭਏ ਸੁਹੇਲੇ ਪ੍ਰਭੁ
ਪੁਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਭਏ
ਅਨੰਦਾ ਗੁਰਿ ਕਾਰਜ ਹਮਰੇ ਪੂਰੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ
ਵਰੁਮਿਲਿਆ ਸੁਖਦਾਤਾ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਈ ਦੂਰੇ॥੪॥੩॥

ਕਾਂਬਾ ਚਾਂਦੀ ਤਾਰ ਵਿਚ ਜਿਉਂ ਆਵਦਾ
ਤਿਵੇਂ ਬਰਕਵੀਂ ਵਾਜ ਵਿਚ ਏ ਗਾਵਿਆ ੫੯੦
ਰਾਣੀ ਨੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਵਾਕ ਅਗੰਮ ਦਾ ।
ਹੋ ਗਈ ਹਲਕੀ ਫੁੱਲ, ਜਾਪੇ ਓਸਨੂੰ
ਅਪਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪ ਆਇ ਸੁਗੰਧਿ ਹੈ ।
ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਹੋਰਾਨ ਆਖੇ : ਕਿੱਧਰੋਂ
ਏ ਹੈ ਵੇ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਮੈਨੂੰ ਆ ਰਹੀ,
ਪਰ ਦੇਖੋ ਕੇ ਏਹ ਹੋਵੇ ਆਵਦੀ,
ਵਹਿਮ ਨਹੀਂ ਏ ਮੂਲ ਸਚ ਮੁਚ ਆ ਰਹੀ
ਭਿੰਨੀ ਹੈ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਆਪੇ ਆਪ ਤੋਂ ।
ਤਕੀਏ ਤੇ ਸਿਰ ਟੇਕ ਇਸ ਰੰਗ ਮੱਤਰੀ
ਨੈਣ ਮੀਟ, ਆਰਾਮ ਵਿਚ ਓ ਹੋ ਗਈ । ੬੦੦

੨੫. ਸਤਿਸੰਗ-ਦਰ

ਬੀਤ ਗਏ ਦੋ ਪੈਰੁ ਭੁੱਖੇ ਸੂਰ ਨੂੰ;
ਵਿੱਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਦਾਰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਅਜੇ;
ਗ੍ਰੋਹ ਬੀ ਨਜ਼ਰੀ ਕੋਇ ਨਾ ਹੀ ਆਇਆ;
ਨਾ ਹੀ ਤਾਰਿਆ ਆਨ ਦਾਸਨ ਹੈ ਦਿਤਾ ।
ਵਿੱਸੇ ਇੱਕ ਹਨੇਰ ਸਭ ਤੇ ਛਾਇਆ;
ਦੇਖਣ ਹੋਰ ਨ ਦੇਇ ਮੂਲੋਂ ਕੁੱਝ ਬੀ,
ਵੇਖੋ ਕਰਕੇ ਬੰਦ ਭਾਵੇਂ ਖੋਲ੍ਹਕੇ
ਨੈਣ, ਨ ਵੇਖਣ ਕੁਝ, ਗੁੜ੍ਹ ਹਨੇਰ ਸੀ ।
ਆਇ ਰਹੇ ਸਨ ਮੇਘ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਤੋਂ
ਕਾਲੇ ਤੇ ਘਣਘੋਰ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ ਦੇ; ੧੦
ਕਾਲਾ ਤਣਿਆ ਆਣ ਮਨੋਂ ਚੰਦੋਇਆ :
ਚਾਨਣ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹ ਬੰਦ ਬੂਹੇ ਸੇ ਕਰੇ ।
ਘਟਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਸ਼ਾਮ ਆਵਣ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ।
ਨਿਗਰ ਕਰਦੀਆਂ ਜਾਣ ਘੋਪਾ ਬੱਦਲਾਂ !
ਵੇਲ੍ਹਾ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰ ਪੁੰਧੁਤਾਰ ਜੜੋਂ,
ਹੱਥ ਪਸਾਰ੍ਹਾ ਹੱਥ ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਵਦਾ ।
ਪਟ ਪਟ ਅਪਣਾ ਆਪ ਦੇਖਣ ਅੱਖੀਆਂ,

ਵਿੱਸੇ ਕੁਛ ਬੀ ਨਾਹਿ; ਇੱਕ ਹਨੇਰੜਾ
ਹੋਣਾ ਉੱਪੁ ਚੁਫੇਰ ਐਸਾ ਫੈਲਿਆ
ਸਭ ਕੁਝ ਅਪਣੇ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹੇ ਲੁਕਾਇਆ । ੨੦
ਪੋਣ ਫਰਾਟੇ ਮਾਰ ਵਗਦੀ ਜ਼ੋਰ ਦੀ,
ਇਕ ਦਮ ਹੋਈ ਚੁੱਪ ਮਾਨੋਂ ਹੈ ਡਰੀ
ਦੇਖ ਹਨੇਰਾ, ਸੈਂਮੁ ਖਾਕੇ ਤੱਠਰੀ ।
ਬੱਦਲ ਉਤਰੇ ਹੋਣ, ਨੀਵੇਂ ਹੋਰ ਹੋ,
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਨੀਵੇਂ ਹੋਣ ਘੋਪਾ ਹੈ ਵਧੇ ।
ਭਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਇ ਸਾਰੀ ਪੋਣ ਬੀ,
ਖਿਚ ਖਿਚ ਆਵੇ ਸ਼ਾਸ ਐਸੀ ਬੰਦ ਸੀ ।
ਕਿਣ ਮਿਣ ਲੱਗੀ ਹੋਣ ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੱਦਲੋਂ,
ਫਿਰ ਤ੍ਰਿਖੀ ਪਜੀ ਹੋਇ ਬਰਖਾ ਰੂਪ ਲੈ;
ਕਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਪਏ ਹੋਇ ਤੜ ਤੜ ਵੱਜਦੇ, ੩੦

ਮੀਂਹ ਹੁਣ ਮੋਲ੍ਹੇਧਾਰ ਹੋ ਹੋ ਵੱਸਿਆ,
ਐਡਾ ਛੋਤੀ, ਆਇ ਮਾਨੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਖਾ
ਅਪਣਾ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਸਕਿਆ ਹੈ ਨਹੀਂ ।
ਕੜ ਪਾਟੇ ਜਿਉਂ ਨੀਰ ਹੋਣੋਂ ਆਵਦਾ:
ਤਿਉਂ ਮਾਨੋਂ ਗਯਾ ਪਾਟ ਕੜ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ।
ਧੜ ਧੜ ਪੈਂਦੀ ਧਾਰ ਵਾਂਭ ਪੁਨਾਲਿਆਂ,
ਧਰਤੀ ਗੁੰਜੇ ਐਉਂ ਜੰਦਰ ਕੁਟੀਏ;
'ਸਾਇੰ ਸਾਇੰ ਹੈ' ਗੁਆਇ ਬੂਟ ਬੋਲਦੇ;
ਬਝਵਾਂ ਵੱਸੇ ਮੀਂਹ ਕਟਕੀ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ।
ਘੁਰਨ ਘਟਾਂ ਬੀ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਅੱਦੀਆਂ; ੪੦

ਜਿੱਕਰ ਸੈਨਾ ਆਇ ਬਲੀ ਨਰੇਸ਼ ਦੀ ।
ਪਸ਼ੂ, ਪੰਥੀ, ਮਾਨੁੱਖ ਸੁੰਮੇ ਡੋਲ੍ਹਕੇ
ਘੁਲ੍ਹਾ ਆਲਣਜਾਂ ਵਿੱਚ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ
ਬੈਠੇ ਸਹਿਮ ਦਬੀਜ, ਭੁੱਲੇ ਹਿੱਲਣਾ,
ਬੈਠੇ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ਪਾਸੇ ਹੈ ਕਿਸੇ ।
ਮੀਂਹ ਨੇ ਇੱਕ ਧਮੂਲ ਆਪ ਮਚਾਇਆ;
ਆਪੇ ਰੋਵੇ, ਹੱਸ, ਭੜਖੂ ਪਾਉਂਦਾ;
ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਤੜਬੱਲ ਇਸਦਾ ਆ ਗਿਆ,
ਮਾਨੋਂ ਪਾਈ ਛਿੱਤ ਇਸ ਬਲਵਾਨ ਨੇ,-
ਪਿਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੱਲ ਆਵੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ; ੫੦

ਆਇਆ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ਏਸ ਇਕੱਲੜੇ
ਰੋਲਾ ਸੌਰ ਮਚਾਇ ਪਿਤ ਸਿਰ ਚੌਂਕਿਆ ।
ਬਿਜਲੀ ਮਾਨੋਂ ਨਾਲ ਦੌਲ ਵਜਾਵਦੀ:
ਲੱਥਾ ਮੀਂਹ ਜੁਆਨ ਲੈਂਦਾ ਵੇਰੀਆਂ ।
ਬਿਜਲੀ ਗੱਜੀ ਫੇਰ ਲਿਸ਼ਕੀ ਲੰਘਦੀ,
ਕਾਲੇ ਬਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਕਰਕੇ ਜਾ ਪਈ
ਚੀਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਇ ਵੱਜੀ ਜ਼ੋਰ ਦੀ,
ਸਾੜੇ ਕਈ ਇਸ ਬਿੱਛ, ਲੂਹੇ ਸੇ ਕਈ ।
ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਵਾਜ ਆਈ ਤ੍ਰੈਕੁਵੀਂ—
'ਰਾਣੀ, ਮੁੜ ਘਰ ਚੱਲ ਪੇਸ਼ ਨ ਚੱਲਦੀ; ੬੦
'ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਅਜ ਜੁੱਧ ਮਚਿਆ ਦੇਸ ਤੇ,
'ਘੋਲ ਪਿਆ ਘਮਸਾਨ ਡਾਵੇ ਕੈਰੁ ਦਾ;

'ਦੋਟੇ ਖੇਰੁ ਏਹ ਬੜਾ ਮਚਾ ਰਹੇ;
 'ਏਥੇ ਸਾਡੀ ਵਾਹ ਨਹੀਓ ਜਾਵਣੀ :
 'ਚਿਤੀਆਂ ਭਾਣੇ ਮੰਤ ਹਾਸਾ ਗੁਰ ਦਾ ।
 'ਜਿਥੇ ਹੋਵੇ ਘੋਲ ਲੱਗਾ ਹਾਥੀਆਂ
 'ਪਿਸ ਮਰ ਚੁਧੇ ਜਾਣ ਆਵਣ ਵਿੱਚ ਜੇ ।
 'ਬਿਜਲੀ, ਪਾਣੀ, ਪੋਣ ਧਰਤਿ, ਅਕਾਸ਼ ਨੇ
 'ਬਦਿਆ ਡਾਢਾ ਘੋਲ ਜੁੱਟੇ ਕੇਰੁ ਦੇ; ੨੦
 'ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੇ ਦੇਖ ਲੜਦਜਾਂ ਐਕੁਰਾਂ
 'ਸਾਡੀ ਦੇਹ ਦੇ ਤੱਤ ਉੱਭਰ ਜੇ ਪਏ,
 'ਘੋਲ ਪਉ ਘਰਿ ਮੱਚ, ਠੱਲ੍ਹ ਕੋਣ ਏ,
 'ਬਿਨ ਠੱਲੇ ਉਹ ਘੋਲ ਦੇਹ ਮਰ ਜਾਵਸ ।
 'ਚਲ ਚਲੀਏ ਘਰ ਵੱਲ ਪਿਛ੍ਹਾਂ ਪਰੱਤੀਏ,
 'ਅੱਗੇ ਪੱਟ੍ਹਾਂ ਪੈਰ ਦਿੱਸੇ ਖੈਰ ਨਾ :
 'ਆਸਾ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ਜਿੱਥੇ ਠਹੁੰਦੇ ।
 'ਰੁੱਖਾਂ ਹੇਠ ਨ ਜਾਹੁ ਸੁੰਦਰ ਰਾਣੀਏ !
 'ਬਿਜਲੀ ਪੈਣੀ ਪੁੱਜ ਰੁੱਖਾਂ ਉੱਪਰੇ;
 'ਰੜੇ ਖੜੋਤਜਾਂ ਮੀਂਹ ਭੰਨੇ ਟੱਟਰੀ;
 'ਅੱਗੇ ਤੁਰਿਆਂ ਰੋਅ ਮੀਂਹ ਦੇ ਨੀਰ ਦਾ ੨੦
 'ਆਵੇ ਕਰਦਾ ਰੋਕ ਤੁਰਨ ਨ ਦੇਵਦਾ ।
 'ਫਿਰ ਜਾਣਾ ਜਿਸ ਥਾਉਂ ਡਿੱਠੀ ਨਾ ਕਦੇ,
 'ਲੁਕੀ, ਲੁਕਾਈ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਲੁਕਿਆਂ,—
 'ਉੱਤਾਂ ਏਸ ਹਨੇਰ ਹੋਰ ਲੁਕਾ ਲਈ ।
 'ਲੁਕੀ ਹੁਈ ਉਹ ਥਾਉਂ ਲੱਭੂ ਕਿੱਕੁਰਾਂ ?
 'ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੁਕ ਸਾਂ ਇਸ ਖਾਤਰੇ
 'ਨਿਕਲੇ ਮਹਿਲੋਂ ਬਾਹੁ— ਨਿਕਲੇ ਭੇਤ ਨਾ,
 'ਪਰ ਲੁਕਿਆ ਉਹ ਥਾਉਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ,
 'ਸਗੋਂ ਜਾਣ ਪਰਲੋਕ ਆਯਾ ਸਾਮੁਣੇ ।
 'ਜੇ ਤੁਰ ਗਏ ਪੁਲੋਕ, ਦੇਹਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ੨੦
 'ਦੇਖ ਸਵੇਰੇ ਲੋਕ ਲੁਕ ਲੁਕ ਬੈਠਕੇ
 'ਤੁਤ ਭੀਤੀਆਂ ਜੋੜ ਕਰਸਨ ਨਿੰਦਿਆ ।
 'ਬਿਨਤੀ ਮੇਰੀ ਮੰਨ, ਚਲ ਮੁੜ ਚਲੀਏ ।
 'ਪਯਾਰੀ ਰਾਧਾਂ ਹਾਇ !' ਰਾਣੀ ਆਖਿਆ :—
 'ਤੂੰ ਆਖੇਂ ਸੋ ਠੀਕ, ਸਖੀਏ ! ਠੀਕ ਹੈ,
 'ਪਰ ਆੜੀਏ ! ਨਾ ਵੱਸ ਮੇਰੇ ਕੁੱਝ ਬੀ ।
 'ਜੋ ਤੂੰ ਆਖੇਂ ਸੱਚ, ਸਚੋਂ ਵੱਧ ਹੈ,—
 'ਦਿੱਸੇ ਸੈਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਆਈ ਮੌਤ ਹੈ,
 'ਘੋਰ ਘਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹੁ ਲਜਾਈ ਏਸ ਥਾਂ;
 'ਪਰ ਸਖੀਏ ਕੁਝ ਸੋਚ, ਰਾਹ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ; ੧੦੦
 'ਵਰਤੇ ਜੋ ਹੈ ਖੇਲ ਓਸ ਰਚਾਇਆ,
 'ਪ੍ਰੇਮ ਰਸਤਿਓਂ ਪੈਰ ਮੁੜਵਾਂ ਰੱਖਣਾ,
 'ਪ੍ਰੇਮ ਆਪਣੇ ਲੀਕ, ਹੋਵੇ ਲਾਵਣੀ ।
 'ਜਾਣੀ ਪੱਕੋਂ ਪੱਕ ਇਸ ਵਿਚ ਸੱਚ ਨਾ
 'ਹੈ ਕਾਇਰਤਾ ਏਹ ਲੱਛਣ ਕੱਚ ਦਾ ।
 'ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੁੜਸਾਂ ਨਾਹਿ ਪਿੱਛੇ ਸੋਢੀਏ !
 'ਸਿਰ ਸਿਰ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਇ ਖੇਡੀ ਖੇਡ ਮੈਂ,

'ਜਾਂ ਜਿੱਤੀ ਮੈਂ ਖੇਡ, ਬਿਰ ਜਾਂ ਹਾਰਿਆ;
 'ਜਿੱਤਜਾਂ ਰਹੇ ਪਰੇਮ, ਹਾਰਜਾਂ ਵਾਲ ਬੀ
 'ਵਿੰਗਾ ਹੋਵੇ ਨਾਹ, ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਕਾਂਖਾਖਾ । ੧੧੦
 'ਸਿਰ ਬਿਨਸੇ ਇਕ ਰੋਜ਼ ਰਹਿਸੀ ਨਾ ਸਦਾ;
 'ਬਿਨਸ ਗਿਆ ਜੋ ਅੱਜ ਘਾਟਾ ਕੀ ਸਖੀ ?
 'ਬਿਨਸਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਰੱਖਣ ਮਾਤਰੇ,
 'ਅਥਿਨਾਸੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੀਕੁਰ ਮੈਂ ਦਿਆਂ,
 'ਸਿਰ ਧੜ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਇ ਖੇਡੀ ਖੇਡ ਜੋ
 'ਜੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਜਾਉਂ ਹਾਰੁ ਖੇਡ ਓ
 'ਜੋ ਫਿਰ ਅੱਖੀਂ ਹੋਗੁ ਮੁੜਕੇ ਜਿੱਤਣੀ ।
 'ਤੂੰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਜਾਹੁ, ਜਾਹੁ ਅਰਾਮ ਲੋ;
 'ਮੈਂ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਭਾਗ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰ ਕੇ,
 'ਭਾਗ ਕਸ਼ਟ ਦੀ ਨੀਂਦ ਜੱਫਰ ਜਾਲਕੇ ੧੨੦
 'ਜਾ ਪਹੁੰਚੁ ਸਤਿਸੰਗ, ਜਾਂ ਇਸ ਜੱਗ ਤੋਂ
 'ਪਿਯਾ ਦੇਸ ਨੂੰ ਜਾਉਂ, ਸੁੱਖ ਦੁਪਾਸੜੇ ।
 'ਪਤੀ ਰਹੇ ਸਚਖੰਡ ਜਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ,
 'ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਤ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਵਦੇ:
 'ਸੋ ਦੋਹਾਂ 'ਚੋਂ ਅੱਜ ਇਕ ਥਾਂ ਪੋਚੁਸਾਂ ।
 'ਗੁਰੁ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਵਾਕ ਸੁਣ ਤੂੰ ਲਿੱਖਿਆ :—

ਫਰੀਦਾ-ਗਲੀਏ ਚਿਕੜ ਦੁਰਿ ਘਰੁ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੇ
 ਨੇਹੁ ॥ ਚਲਾ ਤ ਭਿਜੇ ਕੰਬਲੀ ਰਹਾਂ ਤ ਤੁਟੈ ਨੇਹੁ ॥
 ੨੪ ॥ ਭਿਜਉ ਸਿਜਉ ਕੰਬਲੀ ਅਲਹ ਵਰਸਉ
 ਮੇਹੁ ॥ ਜਾਇ ਮਿਲਾ ਤਿਨ੍ਹਾ ਸਜਣਾ ਤੁਟਉ ਨਾਹੀ
 ਨੇਹੁ ॥ ੨੫ ॥ [ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ

'ਪ੍ਰੇਮ-ਰਾਹ ਦੀ ਲੀਹ ਪੈਲਿਆਂ ਨੇ ਸਖੀ !
 'ਵਾਹ ਛੱਡੀ ਹੈ ਐਉਂ; ਤੁਰਨਾ ਏਸਤੇ
 'ਮੇਰਾ ਹੋਵੇ ਕੰਮ— -ਕੰਡ ਨ ਦੇਵਣੀ ।
 'ਧਰਤੀ ਵੱਲੋਂ ਤੱਕ ਮੀਂਹ ਦੇ ਕੇਰੁ ਨੂੰ ੧੩੦
 'ਕਿੱਕੁਰ ਧਰ ਜੀਰਾਂਦ ਸਹਿੰਦ ਹੈ ਪਈ,
 'ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੀ ਏਸ ਨਾ ।
 'ਰੁੱਖਾਂ ਵੰਨੇ ਵੇਖ ਕੀਕੁਰ ਸੁੰ ਰਹੇ,
 'ਮੀਂਹ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਦੁੱਖ ਜਿਗਰਾ ਧਾਰ ਕੇ ।
 'ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧ ਲੋੜ ਸਖੀ ! ਜਿਰਾਂਦ ਦੀ ।
 'ਮੀਂਹ ਦੀ ਸੱਟ ਸਹਾਰ ਦੋਂਦੀ ਡਿੱਗਦੀ,
 'ਡਿਗਡਿਗ, ਉਠ ਉਠ ਫੇਰ ਤਿਲੁਕ, ਸੰਭਾਲਦੀ,
 'ਸਹਿਜੇ ਵਧਦੀ ਜਾਉਂ ਰਸਤੇ ਆਪਣੇ;
 'ਜਾ ਪਹੁੰਚੁ ਮੈਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ।
 'ਲੁਕੀ ਹੁਈ ਹੈ ਥਾਉਂ ਸਚ ਤੂੰ ਆਖਿਆ; ੧੪੦
 'ਸਾਥੋਂ ਉਹਲੇ ਠੀਕ ਓਹ ਸੁਖ ਧਾਮ ਹੈ;
 'ਪਰ ਸਾਈਂ ਤੋਂ ਨਾਹਿ ਸਹੀਏ ! ਓਲ੍ਹੜੇ,—
 'ਉਸਦੀ ਇਕ ਰਸ ਦਿੱਸੁ ਹਰਦਮ ਦੇਖਦੀ ।
 'ਬਿਰਦ 'ਦਿਖਾਵਣ ਰਾਹ' ਹੀ ਇਕ ਓਸਦਾ,
 'ਲੇ ਜਾਵੇਗਾ ਆਪ, ਆਪ ਦਿਖਾਵਸੀ
 'ਅਪਣੀ ਪਯਾਰੀ ਥਾਉਂ ਆਗੂ ਹੋਇਕੇ ।

'ਏਹੋ ਬਿਜਲੀ ਵੇਰ ਕਰ ਹੈ ਜੋ ਰਹੀ,
'ਜੇ ਸਾਈ' ਹੀ ਵੱਲ ਵੇਰਨ ਹੀ ਇਹੋ
'ਦਸਿਗੀ' ਚਾ ਰਾਹ ਦੇ ਲਿਖਕਾਰੜੇ ।
'ਜੇ ਸਾਈ' ਦੀ ਮੌਜ ਹੋਵੇ ਹੋਰਵੇ' ੧੫੦

'—ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਸੱਦਣਾ—
'ਇਕ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਟ ਓਥੇ ਸੱਟਸੀ ।
'ਜੋ ਸਖੀਏ ! ਹਠ ਧਾਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਿੱਕਲੀ;
'ਮੁੱਲੇ' ਮੁੜਸਾਂ ਨਾਹਿ ਨਿਕਲੇ ਜਿੰਦ ਖੀ ।
'ਤੂੰ' ਮੁੜ ਡੇਰੇ ਜਾਹੁ; ਕੱਲੀ ਜੇ ਡੇਰੇ,
'ਚਲ ਮੈਂ ਆਵਾਂ ਛੱਡ, ਮੈਂ ਮੁੜ ਆਵਾਂ ।'
ਸੁਣ ਇਹ ਬੈਠ ਅਡੋਲ ਧੀਰਜ ਵਾਲੜੇ,
ਪੱਕੇ ਜਿਵੇਂ ਪਹਾੜ ਟਲਣ ਨ ਵਾਲੜੇ,
ਨਿਸਚੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪੱਕੇ ਜੋ ਗਡੇ,
ਗੋਲੀ ਲੱਜਾ ਖਾਇ ਪਾਣੀ ਹੋ ਗਈ: ੧੬੦

ਕਹਿੰਦੀ, 'ਮੈਂ' ਕੁਰਬਾਨ ਸਦਕੇ ਸਾਰੀਆਂ,
'ਮੰਡੀ ਤੂੰ ਜੇ ਮੌਤ, ਜੀਵਨ ਕੀ ਕਰਾਂ ।
'ਜੀਵਨ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨਾ
'ਚਿੰਦ ਦੇਹ ਦੇ ਵਾਛ ਪ੍ਰੇਤਾ ਹੈ ਗਿਆ ।
'ਤੇਰੇ ਬਾਝੋ' ? ਹਾਇ ! ਜੀਵਨ ਧਿੱਗ ਮੈਂ !
'ਮਰਨਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਜਾਣਕੇ
'ਛੱਡਾਂਗੀ ਨਾ ਸਾਥ ਤੋੜ ਨਿਭਾਵਾਂ ।
'ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਬ ਤੇ ਦਸ ਹੈ ਗੁਰੂ;
'ਫਿਰ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ ਕੰਤ ਜਿਸਦੀ ਨਾਰਿ ਤੂੰ;
'ਫਿਰ ਹੈ ਸੁਥਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਆਤਮਵੱਸਿਆ, ੧੭੦

'ਵਿੰਦਯਾ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਨਿਸਚੇ ਵਾਲੜੀ ।
'ਮੈਨੂੰ ਕੁਈ ਨ ਜਾਚ, ਕੁਈ ਨ ਮੈਂਡਕਾ,
'ਤੇਰੇ ਬਾਝੋ' ਹੋਰ ਮੇਰਾ ਕੌਣ ਹੈ ?
'ਤੋਂ' ਬਿਨ ਮੇਰਾ ਜੋਗਿ ਜੀਵਨ ਹੈ ਨਹੀਂ,
'ਮਰਨਾ' ਹੋਵੇ ਜੋਗ ਤੋਂ ਬਿਨ ਜੀਵਣਾ,
'ਮਰਨਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਪਾਵਣਾ;
'ਤਾਤੇ ਸਖੀਏ ! ਨਾਲ ਤੇਰ ਜਾਣ ਨੂੰ
'ਹਾਜ਼ਰ, ਚੱਲ ਸ਼ਿਤਾਬ ਝਾਗਯੇ ਕੈਰੂ ਨੂੰ ।'
ਕੁੱਝਕੁ ਦੇਇ ਅਸੀਸ ਰਾਣੀ ਓਸਨੂੰ
ਨਿੱਲੀ ਅੱਗੇ ਹੋਰ, ਤੁਰਦੀ ਜੋਰ ਲਾ । ੧੮੦

ਮੀਂਹ ਆਖੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਕਸਰਾਂ ਕੱਢਾਂ,
ਰਾਣੀ ਆਖੇ ਅੱਜ ਮਜ਼ਲੇ ਪੌਂਚੁਣਾ ।
ਪਾਣੀ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਕਈ ਇਕ ਥਾਉਂ ਤੇ
ਆਵੇ ਕਰਕੇ ਜੋਰ, ਕੱਢੇ ਪੈਰ ਓ
ਤੁਰਿਆ ਜਾਵੇ ਨਾਹਿ, ਤੁਰਦੀ ਜਾਵਦੀ;
ਦਿੱਸੇ ਕੁਈ ਨਾ ਰਾਹ, ਕਦਮ ਨ ਹਾਰਦੀ ।
ਤੁਰਦੀ ਜਾਂਦੀ, ਚਾਹਿ ਤਿਲੁਕੇ ਡਿਗਦੀ,
ਉੱਠੇ, ਸੰਭਲੇ ਫੇਰ, ਉਠਕੇ ਠੇਰੇ ਕੇ
—ਬਿਜਲੀ ਜਦ ਚਮਕਾਰ ਦੋਵੇ ਆਪਣਾ—
ਰਸਤੇ ਵਾਲੀ ਸੁੰਹ ਲਾਕੇ ਫੇਰ ਓ ੧੯੦
ਟੁਰ ਪੈਂਦੀ ਦਿਲ ਬੰਨ੍ਹ ਹੀਯ ਨ ਹਾਰਦੀ ।

ਬਦਿਆ ਭਾਵਾ ਘੋਲ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਹੈ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਰੱਖੇ ਲਾਜ ਜਿੱਕੁਰ ਆਖਿਆ
ਹੋਵੇ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਸੋਨਾ ਵਾਕ ਏ—

ਹਉ ਗੋਸਾਈ ਦਾ ਪਹਿਲਵਾਨੜਾ ॥ ਮੈ ਗੁਰ ਮਿਲਿ
ਉਚ ਦੁਮਾਲੜਾ ॥ ਸਭ ਹੋਈ ਛਿੱਤ ਇਕਠੀਆ ਦਯੂ
ਬੈਠਾ ਵੇਖੇ ਆਪਿ ਜੀਉ ॥ ੧੭ ॥ ਵਾਤ ਵਜਨਿ
ਟੰਮਕ ਭੇਰੀਆ ॥ ਮਲ ਲਥੇ ਲੰਦੇ ਫੇਰੀਆ ॥ ਨਿਹਤੇ
ਪੰਜਿ ਜੁਆਨ ਮੈ ਗੁਰ ਥਾਪੀ ਦਿਤੀ ਕੰਡਿ ਜੀਉ ॥
੧੮ ॥ ਸਭ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਆਇਆ ॥ ਘਰਿ ਜਾਸਨਿ
ਵਾਟ ਵਟਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਹਾ ਲੈ ਗਏ
ਮਨਮੁਖ ਚਲੇ ਮੂਲੁ ਗਵਾਇ ਜੀਉ ॥ ੧੯ ॥

[ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮ: ੫]

ਇਉਂ ਕਰਦੀ ਘਮਸਾਨ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਓ
ਲੜਦੀ, ਮਰਦੀ, ਮਾਰ ਖਾਂਦੀ ਸੀ ਗਈ,
ਤੁਰੇ ਹੋਂਸਲਾ ਬੰਨ੍ਹ ਹਠ ਨਾ ਹਾਰਦੀ ।
ਰਾਹ ਪਹਾੜੀ ਤੰਗ ਖੱਡਾਂ ਘੇਰਿਆ;
ਮਰ ਮਰ ਸੱਟਾਂ ਖਾਇ ਇਸਨੇ ਕੱਟਿਆ,
ਹਿੰਮਤ ਹਾਰੀ ਨਾਹਿ, ਦਿੱਤੀ ਪਿੱਠ ਨਾ; ੨੦੦

ਲੁਹ ਰੱਖੇ ਸੀਂਹ ਵਾਂਙ ਵਧਦੀ ਏ ਗਈ ।
ਅੰਤ ਹਾਰ ਗਈ ਦੇਹ ਕਿਹਾ ਨ ਮੰਨਛੀ,
ਗਰਮੀ ਖਾ ਗਈ ਮੀਂਹ ਪਿੰਡੇ ਵਾਲੜੀ,
ਪਿੰਡਾ ਠਰਦਾ ਜਾਇ, ਭਿਜਦਾ ਸੁੰਗੜੇ;
ਨਿੱਘ ਅੰਦਰੋਂ ਆਇ ਦੇਕੇ ਜੋਰ ਜੇ
—ਗਰਮੀ ਰਹੀ ਪੁਚਾਇ ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਨੂੰ —
ਅੰਤ ਗਈ ਉਹ ਹਾਰ ਡਾਵਾਂ ਦੇਵਦੀ ।
ਲਗਨ ਨ ਹਾਰੀ ਰਾਜ ਹੰਭਲੇ ਮਾਰਦੀ
ਦੇਹ ਨੂੰ ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਙ ਜਾਇ ਧਰੀਕਦੀ ।
ਇੱਕੁਰ ਬੋੜਾ ਹੋਰ ਪੈਂਡਾ ਕੱਟਕੇ, ੨੧੦

ਹਾਰ ਗਈ ਓ ਦੇਹ, ਡਿੱਗੀ ਸੈਲ ਤੇ ।
ਪਿੰਡਾ ਠੰਢਾ ਠਾਰ ਧੀਮੀ ਨਾੜ ਸੀ,
ਮੱਧਮ ਆਵਣ ਸੁਸ ਮੱਥਾ ਸੀ ਤਪੇ
ਉਫ ਉਫ ਨਿਕਲੇ ਸਾਹ ਤੰਗ ਤੰਗ ਹੋਇਕੇ ।
ਰਾਧਾਂ ਸੂਰਤ ਨ ਕੁੱਝ, ਖਾ ਗਈ ਮੂਰਛਾ
ਰਾਣੀ ਪਈ ਨਿਵਾਲ ਸੂਰਤ ਸੁ ਜਾਗਦੀ
ਜਾਣੇ ਆ ਗਈ ਮੌਤ, ਡਰਦੀ ਮੂਲ ਨਾ,
ਅਜੇ ਨ ਭੁੱਲੀ ਬਾਣ ਪਰ ਪ੍ਰਿਯ ਯਾਦ ਦੀ :
ਲੰਮੀ ਪਈ ਚੁਫਾਲ ਬਿਟ ਬਿਟ ਵੇਖਦੀ,
ਸਹਿਜੇ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਹਾਇ ! ਮਿਲੀ' ਪਿਆਰਿਆ ! ੨੨੦

'ਰੱਬ ਵਾਸਤੇ ਆਣ ਚਰਨੀ' ਲਾ ਲਈ',
'ਰੋ ਰੋ ਬੀਤੀ ਆਯੁ ਤੇਨੂੰ ਤਾਂਘਦੀ,
'ਹੁਣ ਮਰ ਚਲੀਆਂ ਹਾਇ ਨਿੱਤ ਉਡੀਕਦੀ ।
'ਸਾਈਆਂ ! ਝਾਤੀ ਪਾਇ ਵੇਲੇ ਅੰਤ ਦੇ,
'ਹੁਣ ਤਾਂ ਦਰਸ ਦਿਖਾਇ ਨੈਣ ਤਰਾਸਿਆਂ,
'ਸਿਕ ਸਿਕ ਲੱਥੇ ਖੁਹ ਹੁਣ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ;

‘ਇਕ ਵਾਰ ਪਿਯ ਆਇ ਦਰਸਨ ਦੇਵਣਾ ।
‘ਮੈਂ ਮੰਦੀ ਦੇ ਭਾਗ ਦੇਖੋ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ ।
‘ਮਿਲਿਆ ਨਾਹਿ ਸੁਹਾਗ ਮੈਂ ਮਰ ਚੱਲੀਆਂ।
‘ਰਹੀ ਤਰਸਦੀ ਨਿੱਤ ਸਿਕਦੀ ਸੱਧਰੀ’, ੨੩੦

‘ਚੱਲੀ ਵਿੱਚ ਉਡੀਕ, ਦਰਸ ਪਿਆਸੜੀ;
‘ਖੁਲ੍ਹੇ ਰਹਿਣਗੇ ਨੈਣ ਚਹਿ ਮਰ ਜਾਵਸਾਂ ।
‘ਮੈਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਨ ਦਾਹ, ਨਾਂ ਹੀ ਦੱਬੀਓ;
‘ਸਾਈਂ’ ਸੰਦੇ ਰਾਹ ਪੱਥਰ ਇੱਕ ਤੇ
‘ਮੈਨੂੰ ਦਿਓ ਬਿਠਾਇ ਆਸ਼ਾ ਦੇਇਕੋ;
‘ਖੁਲ੍ਹੇ ਰੱਖੀਓ ਨੈਣ ਉੱਪਰ ਰਾਹ ਦੇ;
‘ਖੁਲ੍ਹੀ ਰੱਖੀਓ ਬਾਂਹ ਰਸਤੇ ਵੱਲ ਨੂੰ :
‘ਪਰਗਟ ਹੋਵੇ ਏਹ ਤਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਏ
‘ਬਹੀ ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਰ,— ਰਾਹ ਤਕਾਉਂਦੀ ।
‘ਹਾ ! ਹੁਣ ਘਟਿਆ ਚੋਰ ਮਿਟਦੇ ਨੈਣ ਨੇ । ੨੪੦
‘ਨੈਣ’ ! ਮਿਟਣਾ ਨਾਹ ਰੱਬ ਦੁਹਾਈਆਂ,
‘ਮਤਾਂ ਕਿਤੇ ਆ ਜਾਇ ਸਾਈਂ’ ਮੋਰੜਾ ।
‘ਆਇਆ ਕਿਹਾ ਹਨੇਰ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ?
‘ਦੂਰ ਰਹੀ ਵੇ ਵੀਰ ! ਸਦਕੇ ਮੈਂ ਗਈ;
‘ਮੈਂ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਡੀਕ ਸਾਈਂ’ ਆਪਣੇ,
‘ਮਤਾਂ ਕਿਤੇ ਆ ਜਾਇ ਵੇਲੇ ਅੰਤ ਦੇ;
‘ਦੇਵੇ ਆ ਦੀਦਾਰ, ਆਸ ਪੁਜਾ ਦਏ;
‘ਜੇ ਬੈਠੇ ਤੂੰ ਮੱਲ ਅੱਖਾਂ ਮੋਰੀਆਂ
‘ਦੇਖੋ ਉਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ? ਦੱਸ ਹਨੇਰਿਆਂ !
‘ਨਿਸ਼ਫਲ ਜਾਉ ਘਾਲ ਉਮਰਾ ਦੀ ਮਿਰੀ, ੨੫੦

‘ਦੂਰ ਰਹੀਂ ਤੂੰ ਵੀਰ ! ਅੱਖੀਂ ਮੋਰੀਓਂ ।
‘ਹਾਇ ਨ ਹਟਦਾ ਏਹ ਵਧਦਾ ਜਾਵਦਾ,
‘ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ ਰੂਪ ਲੋਕੇ ਆ ਗਿਆ
‘ਕੌਣ ਏ ? ਕੀ ਏ ਕਾਉਂ ਆਇਆ ਖਾਣ ਨੂੰ
‘ਅੱਖਾਂ ਸੰਦਾ ਮਾਸ, ਮੁਰਦਾ ਜਾਣਕੇ ?
‘ਜੇ ਤੂੰ ਸੱਚਮੁਚ ਕਾਉਂ ਸੁਣ ਲੈ ਬੇਨਤੀ :

ਕਾਗਾ ਕਰੰਗ ਢਵੇਲਿਆ ਸਗਲਾ ਖਾਇਆ ਮਾਸੁ ॥
ਏ ਦੁਇ ਨੈਨਾ ਮਤਿ ਫੁਹਉ ਪਿਰ ਦੇਖਨ ਕੀ ਆਸ ॥
੯੧ ॥ ਕਾਗਾ ਚੁੰਡਿ ਨ ਪਿੰਜਰਾ ਬਸੈ ਤ ਉਡਰਿ ਜਾਹਿ ॥
ਜਿਤੁ ਪਿੰਜਰੈ ਮੇਰਾ ਸਹੁ ਵਸੈ ਮਾਸੁ ਨ ਤਿਦੁ ਖਾਹਿ ॥੯੨॥

‘ਫੇਰ ਹੋ ਗਏ ਚੁੱਪ, ਬੋਲੇ ਫੇਰ ਓਹ :—

ਫਰੀਦਾ ਤਨੁ ਸੁਕਾ ਪਿੰਜਰੁ ਥੀਆ ਤਲੀਆਂ ਖੁੰਡਹਿ
ਕਾਗ ॥ ਅਜੇ ਸੁ ਰਬੁ ਨ ਬਾਹੁੜਿਓ ਦੇਖੁ ਬੰਦੇ ਕੇ
ਭਾਗ ॥੯੦॥’ (ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ

ਏਹ ਦੁਹਾਈ ਪਾਇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆਖਦੀ :—
‘ਦੇਖ ਬੰਦੇ ਦੇ ਭਾਗ ਅਜੇ ਨ ਬਹੁੜਿਓ’
‘ਅਜੇ ਬਹੁੜਿਓ ਨਾਹਿ’ ਕਹਿੰਦੀ, ਹੋ ਗਈ
ਠੰਢੀ ਨਾਲੇ ਚੁੱਪ,— ਮੁਰਛਾ ਖਾ ਗਈ । ੨੬੦

ਮੀਂਹ ਗਿਆ ਹੁਣ ਬੰਮੁ, ਮਾਨੋਂ ਦੂਤ ਏ
ਇਸ ਦੀ ਲੈਣੇ ਜਿੰਦ ਹੀ ਸੀ ਆਇਆ,—

ਘਟਾ ਘਟ ਗਿਆ ਜੋਰ, ਫਟ ਫਟ ਉਡੀਆਂ;
ਨੀਲ ਪਿਆ ਹੁਣ ਦਿੱਸ ਬਹੁਤੀ ਬਾਉਂ ਤੋਂ ।
ਫਿਰ ਵਾ ਕਰਕੇ ਜੋਰ ਬੱਦਲ ਲੈ ਗਈ,
ਨੀਲਾ ਸਾਫ਼ ਅਕਾਸ਼ ਤਾਰਜਾਂ ਲੱਦਿਆ
ਸਜਿਆ ਚੰਦ ਸੁ ਨਾਲ ਨਿੱਕਲ ਆਇਆ ।
ਪਾਣੀ ਲੱਥਾ ਹੇਠ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆ,
ਵਹਿੰਦਾ ਖੱਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਉਂਦਾ
ਪੱਥਰ ਰਗੜਨ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਧਾਰ ਦੇ, ੨੭੦

ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਅਵਾਜ਼ ਸਾਂ ਸਾਂ ਆਵਦੀ,
ਮੱਧਮ ਹੁੰਦੀ ਜਾਇ ਪੈਰੋਂ ਪੈਰ ਦੇ ।
ਕੁਦਰਤ ਹੁਈ ਅਡੋਲ ਫਿਰ ਇਕ ਵਾਰ ਸੀ
ਮਾਨੋਂ ਤੱਤਾਂ ਜੰਗ ਅੱਤਿ ਮਚਾਇਆ
ਹੋਸੀ ਏਸੇ ਕਾਣ ਰਾਣੀ ਮਾਰੀਏ ।
ਉਹ ਪੂਰਨ ਗਜਾ ਹੋਇ ਪਿੜ ਸਭ ਹਿੱਲਿਆ;
ਹੋਇਆ ਸਾਫ਼ ਮਦਾਨ ਵਰਤੀ ਚੁੱਪ ਹੈ ।
ਬੋੜੇ ਚਿਰ ਦੇ ਬਾਦ ਸੂਰ ਇਕ ਆਵਦੀ,
ਦੂਰੋਂ ਜਾਪੈ ਅੰਊਂ ਜੀਕਰ ਦੇਵਤਾ
ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਪਾਠ ਹੈਵੇ ਆਵਦਾ । ੨੮੦

ਆਯਾ ਜਦ ਉਸ ਬਾਉਂ ਨੇੜੇ ਸੈਲ ਦੇ
ਤੁਬੂਕ ਆਖਦਾ—‘ਸੱਚ ! ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਜੀ !
‘ਕੀ ਏ ਮੁਰਦਾ ਦੇਹ ਮੈਂ ਹਾਂ ਵੇਖਦਾ ?
‘ਏ ਕਿੱਥੋਂ ਗਈ ਆਇ, ਮੋਈ ਕਿੱਕਰਾ ?
‘ਰੁੜੀ ਕਿਤੋਂ ਜਲ ਨਾਲ ਅਟਕੀ ਏਸ ਥਾਂ ?
‘ਕੇ ਏਥੇ ਆ ਡਿੱਗ ਮੋਈ ਹਾਰਕੇ ?
ਮੁਈ ਕਿ ਹੋ ਕੁਝ ਜਿੰਦ ਰੁਮਕਾ ਮਾਰਦੀ ।’
ਇਹ ਕਹਿ ਅੱਗੇ ਹੋਇ ਵੀਣੀ ਲੈ ਲਈ
ਅਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ, ਨਾੜੀ ਵੇਖਦਾ ।
ਦੇਖੋ ਚਲਦੀ ਨਾੜ, ਆਖੇ: ‘ਨਾਰ ਏ ੨੯੦

‘ਭਾਵੇਂ ਹੈ ਬਲ ਹੀਨ ਪਰ ਹੈ ਜੀਉਂਦੀ ।’
ਇਹ ਤਕ ਕਹਿੰਦਾ, ‘ਪੰਨ ਸੱਚਾ ਰੱਬ ਹੈ,
‘ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਇਕ ਕਾਜ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੇ
‘ਆਪ ਲਿਆਇਆ ਪੁੱਰ ਦਾਤਾ ਸੇਵ ਦਾ;
‘ਸਫਲ ਹੋਇਗੀ ਰਾਤ ਸੇਵ ਕਮਾਇਆ ।’
ਫਿਰ ਉੱਠੀ ਉਸ ਅੱਖ, ਪਈ ਪਰੇਡੜੇ
ਦੇਖੇ ਹੋਰਿਕ ਨਾਰ ਪਈ ਚੁਫਾਲ ਹੈ;
ਡਿੱਠੀ ਇਸਦੀ ਨਾੜ ਨੇੜੇ ਜਾਇਕੇ,
ਵੈਸੀ ਹੀ ਸੀ ਚਾਲ ਇਸਦੀ ਨਾੜ ਦੀ ।
ਇਹ ਤਕ ਮਾਰੀ ਛਾਲ ਕਦਮ ਦੁਲੰਘਕੇ । ੩੦੦
ਪੱਥਰ ਚੁਕਕੇ ਇੱਕ ਅੰਦਰ ਲੰਘਿਆ,
ਕੁਝਕੁ ਪਲਾਂ ਦੇ ਬਾਦ ਦੇ ਹੋ ਆਇਆ ।
ਦੋਹਾਂ ਸਹਿਜੇ ਨਾਲ ਦਿਹ ਇਕ ਚਾਇਕੇ
ਅੰਦਰ ਦਈ ਪੁਚਾਇ, ਫਿਰ ਮੁੜ ਆਇਕੇ
ਦੂਜੀ ਲਈ ਸੰਗਲ ਸਹਿਜੇ ਛੋਪਲੇ,
ਉਹ ਬੀ ਲੈ ਗਈ ਚਾਇ, ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜੇ ।
ਅੰਦਰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਬਾਉਂ ਸੀ,

ਲਟ ਲਟ ਬਲਦੀ ਅੰਗ ਨਿੰਘ ਸੁਹਾਵਣੀ;
ਫਰਸ਼ ਗਰਮ ਸੀ ਸਾਫ ਜਿਸ ਥਾਂ ਵਿੱਛਿਆ
ਦੋਵੇਂ ਓਸ ਸੁ ਥਾਉਂ ਜਾਇ ਲਿਟਾਈਆਂ । ੩੧੦
ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਰ ਪੰਜ ਸਤ ਆ ਗਏ ।
ਅੰਦ੍ਰ ਗੁਫਾ ਹੀ ਓਸ ਓਹ ਬੀ ਜਾ ਵੜੇ ।

੨੬. ਸਤਿਸੰਗ ਅੰਦਰ

ਦਨੀ ਸੁਹਾਵਾ ਬਾਗ 'ਦਰਦ' 'ਪਿਆਰ' ਦਾ
ਬੇਦਰਦੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੀੜ ਪਸਾਰਦੇ,
ਦਰਦੀ ਕਰੇ ਪਿਆਰ ਦਰਦ ਵੰਡਾਂਵਦਾ
ਦਰਦਮੰਦ ਦੀ ਪੀੜ ਦੱਸੇ ਵੰਡਣੀ;
ਦਰਦੀ ਦਏ ਬਨਾਇ ਦਰਦ ਹਟਾਣ ਨੂੰ,
ਦਰਦਮੰਦ ਜਗ ਵਿੱਚ ਹਨ ਸੁਖ ਦੇ ਰਹੇ ।
ਬੇਦਰਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲਾਵੇ ਛੱਟ ਹੈ
ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ ਘਾਉ ਮਲਹਮ ਮੋਲਣੀ,
ਬੇਦਰਦੀ ਦੀ ਅੰਗ ਦਿਲ ਨੂੰ ਫੁਕਦੀ,
ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਤੇਲ ਠੰਢਕ ਪਾਂਵਦਾ । ੧੦
ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਵਾਸ ਹਿਰਦੇ ਹੋਂਵਦਾ,
ਬੇਦਰਦੀ ਬੀ ਠੀਕ ਹਿਰਦੇ ਵੱਸਦੀ,
ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਭੇਦ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ।
ਬੇਦਰਦੀ ਦੀ ਚਾਹ ਏਹੋ ਹੋਂਵਦੀ :
'ਮੈਨੂੰ ਪੀੜ ਨ ਹੋਇ; ਹੋਵੇ ਹੋਰਨਾਂ,
'ਮੇਰਾ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇ ਜੌਂ ਕਿਵੇਂ,
'ਅਗਲਾ ਪਾਵੇ ਦੁੱਖ ਭਾਵੇ ਨਾ ਰਹੇ:
'ਮੈਨੂੰ ਭਾਸੇ ਨਾਹਿ ਪੀੜਾ ਹੋਰ ਦੀ ।'
ਪਰ ਹਮਦਰਦੀ ਧੀਅ ਜਾਈ 'ਹੁੱਬ' ਨੇ
ਕਰਦੀ ਉਲਟੀ ਕਾਰ; ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਸਿਰੇ ੨੦
ਝੱਲ ਪਰਾਈ ਪੀੜ, ਦਰਦ ਵੰਡਾਂਵਦੀ,
ਦੁਖੀਏ ਦਾ ਦੁਖ ਵੰਡ ਦੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਂਵਦੀ ।
ਇਸਦਾ ਸੌਖਾ ਚਿੱਤ, ਅੱਖੇ ਵੇਖਕੇ
ਨਿਜ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ, ਪੰਘਰੇ;
ਅਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈ ਪੀੜ ਦੂਜੇ ਦੀ ਹਰੇ ।
ਇੱਕੁਰ ਪੀੜ ਸਹਾਰ ਪੀੜਾਂ ਨੂੰ ਹਰ,
ਪੀੜਤ ਨੂੰ ਨਿਰਪੀੜ ਕਰ; ਸੁਖ ਜਾਣਦੀ ।
ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਕੰਨ 'ਹਾਇ' ਅਵਾਜ਼ ਜਾਂ
ਪੈਂਦੀ, ਮਾਰੇ ਸੱਟ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗਰੇ,
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਕਰ ਉਪਕਾਰ ਸੁਾਰਥ ਛੱਡਕੇ ੩੦
'ਕਰ ਹੱਲਾ, ਹੋ ਸ਼ੇਰ, ਹਰਿ ਦੁਖ ਪੀੜ ਨੂੰ
'ਜੇ ਸਿਰ ਪਈ ਏ ਆਣ ਕਿਸੇ ਭਿਰਾਉ ਦੇ ।'
ਇੱਕੁਰ ਜਗ ਵਿਚਕਾਰ ਓ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ
—ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਘਟਾਵਣਾ—
ਬਿਨ 'ਹਮਦਰਦੀ' ਹੋਇ ਜੋ ਨਹੀਂ ਸੱਕਦਾ ।
ਜੋ ਸੁਖ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਏਸ ਨੇ
ਰਾਜਾ ਸਕੇ ਨ ਦੇਇ, ਦੋਲਤ ਮਾਲ ਨਾ,
ਇੱਜਤ, ਤਾਕਤ, ਤੇਜ, ਹੁਕਮ, ਸਲਾਮੀਆਂ ।

'ਦਇਆ'. ਜਣੇ ਇਕ ਪੂਤ 'ਧਰਮ' ਸੁ ਆਖੀਏ,
'ਹਮਦਰਦੀ' ਹੈ ਧੀਅ 'ਧਰਮ' ਜੰਮਦੀ, ੪੦
'ਹੁੱਬ' ਏਸਦੀ ਮਾਉਂ ਹੋਵੇ ਸੋਚਣੀ,
'ਉੱਦਮ' ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਇਸ ਦਾ ਹੋਂਵਦਾ,
ਇਸ ਨੇ ਜਾਇਆ ਪੂਤ 'ਪਰਉਪਕਾਰ' ਦਾ ।
ਏ ਸਭ ਹਟਦੇ ਦੂਰ 'ਸੁਾਰਥ' ਦੇਂਤ ਤੋਂ,
'ਪਰਸੁਾਰਥ' ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆ ।
ਬਦਲਾ ਚਾਣੂ ਨ ਏਹ, ਮੁੱਲ ਨ ਮੰਗਦੇ;
ਸਾਬਜ਼ ਨਾ ਪੁਚਕਾਰ ਵਾਹਵਾ ਚਾਹੁੰਦੇ;
ਕਦਰ ਨ ਮੰਗਣ ਏਹ ਉੱਚੇ ਅੰਦਰੋਂ ।
'ਬੇਦਰਦੀ' ਨ ਦੂਤ ਪਿੱਛੇ ਬੀ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਲਾ ਦਿੱਤੇ ਦੋ ਚਾਰ ਜੋ ਦੁਖ ਦੇਂਵਦੇ:— ੫੦
'ਨਾਸ਼ੁਕਰੀ' ਤੇ 'ਤਾਤ' 'ਨਿੰਦਾ', 'ਦਾਬੜੇ' ।
ਪਰ ਏਹ ਸਾਰੇ ਜੁੱਟ ਡਰ ਨਹਿ ਮੰਨਦੇ,
ਕਦੀ ਨ ਛੱਡਣ ਕਾਰ, ਕਰਦੇ-ਜੋ ਸਰੇ ।
ਉਸਤਤਿ ਤੋਂ ਨਿਰਵਾਸ ਨਿੰਦਾ ਭੇ ਨਹੀਂ;
ਨਹੀਂ ਕਾਮਨਾਂ ਲੋੜ ਹਨ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਏ ।
ਵਿਧਵਾ ਦੇ ਘਰ ਜਾਇ ਏ ਦੁਖ ਵੰਡਦੇ,
ਧੀਰਜ ਦੇਣ ਬਨ੍ਹਾਇ ਕਰਦੇ ਪਾਲਣਾ ।
ਰੋਗੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾਇ ਦਾਰੂ ਦੇਂਵਦੇ,
ਕਰਦੇ ਮਿਦਮਤ ਟੇਲੂ, ਸੇਵ ਕਮਾਂਵਦੇ;
ਉਸ ਦੀ ਕੌੜ ਸਹਾਰ ਰੋਗਾਂ ਵਾਲੜੀ ੬੦
ਕਰਦੇ ਮਿੱਠੀ ਕਾਰ ਉਦ੍ਰੇ ਬਚੋਣ ਦੀ ।
ਰੋਣ ਮਹਿੰਟਰ ਬਾਲ ਬਾਝੋਂ ਮਾਪਿਆਂ,
ਏ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਾਲ ਗੋਦੀ ਪਾਇਕੇ ,
ਮਾਪਯਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੋਰ ਮਾਪੇ ਬਾਪਦੇ ।
ਭੁੱਖਯਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਰੱਜ, ਨੰਗਯਾਂ ਕੱਪੜੇ;
ਮੁਰਖ ਨੂੰ ਏ ਦਾਨ ਵਿਦਯਾ ਦੇਂਵਦੇ ।
ਵੈਰਾਗੀ ਦੁਖ ਪਾਣ ਰਸਤੇ ਰੱਬ ਜੋ
ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖ ਦੇਣ ਕੰਢ ਅਗਾਯਾਨ ਤੋਂ,
ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਦੇਂਵਦੇ ।
ਵਿਛੜਯਾਂ ਮੋਲਣ ਏਹ, ਪਾਟਯਾਂ ਜੋੜਦੇ, ੭੦
ਲੜਯਾਂ ਦੇਣ ਫੁਡਾਇ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਾਂਵਦੇ ।
ਭੁਲਿਆਂ ਪਾਵਣ ਰਾਹ, ਭਟਕਯਾਂ ਸਾਂਭਦੇ,
ਬਕਿਆਂ ਦੇਣ ਅਰਾਮ, ਅਕਿਆਂ ਆਸਰਾ ।
ਬੇਦਰਦੀ ਉੱਖਾੜ ਜੋ ਕੁਝ ਪੱਟਦੀ,
ਏ ਫਿਰ ਦੇਣ ਲਗਾਇ ਬਾਗ਼ ਸੁਹਾਵਣੇ ।
ਕੁਦਰਤ ਸਾਜ ਨੇਮ ਜੋ ਹਨ ਭੰਨਦੇ,
ਭੰਨ ਕੇ ਦੁਖੀਏ ਹੋਣ, ਬਹੁੜਨ ਏ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਕਰ ਤਦਬੀਰ, ਇਲਾਜ ਦਾਰੂ ਦੇਂਵਦੇ ।
ਕਰਮ ਫੇੜਿਆ ਜੋਇ ਪੈਦਾ ਭੋਗਣਾ,
ਤਦ ਬੀ ਸਾਰੇ ਏਹ ਉੱਚੇ ਪੌਂਚੁ ਕੇ, ੮੦
ਬਣ ਸੱਕੇ ਕੁਝ ਜੋਇ ਹੀਨ ਬਣਾਂਵਦੇ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੇ ਜੋ ਕਾਰ ਸੁਫਾਂ ਵਾਲੜੀ,

ਦੇਵੇ ਜੇ ਕੁਝ ਤਾਉ ਲਾ ਘਸਵੱਟੀਆਂ,
ਤੋਲੇ, ਪਰਖੇ, ਜਾਚਿ ਪਾਇ ਕੁਠਾਲੀਆਂ,
ਦੇਵੇ ਅੱਗ ਤਪਾਇ, ਲੁਛਣ ਲੱਗਦੀ,
ਉੱਥੇ ਬੀ ਦੇ ਬੀਰ ਜਾਂਦੇ ਪੈਂ ਚੁਕੇ,
ਕਰਦੇ ਅਪਣੀ ਕਾਰ, ਮੁੜਨ ਨ ਸੋਚਿਆ।
ਜਈ 'ਧਰਮ' ਤੇ 'ਹੁੱਬ' 'ਹਮਦਰਦੀ ਸਖੀ'
ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਦ੍ਰਾ 'ਉਪਕਾਰ' ਚਾਰੇ ਆ ਗਏ
—ਰਾਣੀ ਪੀੜ ਉਡਾਣ ਸੁੱਖਾਂ ਦੇਣ ਨੂੰ—

੯੦

ਓਸ ਗੁਫਾ ਵਿਚਕਾਰ ਦਰਦ ਵੰਡਾ ਰਹੇ।
ਮੂੰਹ ਗੁਫਾ ਦਾ ਦੱਕ ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ,
ਏ ਚਕ ਅੰਦਰ ਜਾਉ ਵਲ ਕੁਛ ਲੰਘ ਕੇ
ਆਵੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਥਾਉਂ ਵਿਗੜਾ ਸੋਹਿਣਾ
ਚਾਰ ਚੁਫਰ ਚਿਟਾਨ ਉੱਚੇ ਸੇ ਖੜੇ।
ਪਰ ਪੱਧਰ ਏ ਥਾਉਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲੜੇ,
ਸੋ ਗਜ਼ ਕੁੱਝ ਵਧੀਕ ਚੌੜਾ ਥਾਉਂ ਏ
ਦੋ ਸੋ ਗਜ਼ੋਂ ਵਧੀਕ ਲੰਮਾ ਹੋਇਗਾ।
ਤਿਰਫੇ ਉੱਚ ਚਿਟਾਨ ਵਾਂਙ ਪਹਾੜ ਦੇ
ਦੁਲੇ ਖੜੇ ਦਿਸੰਨ ਇਸਨੂੰ ਘੇਰਕੇ

੧੦੦

ਕੂਦਰਤ ਨੇ ਇਕ ਕੋਟ ਸੀ ਰਚ ਰੱਖਿਆ।
ਥਾਉਂ ਦਿਸੇ ਨਾਂਹ ਪਤਾ ਨ ਲਗਦਾ।
ਨੀਲਾ ਸਾਫ ਅਕਾਸ਼ ਪਰ ਸੀ ਦਿੱਸਦਾ
ਏਸ ਪੱਧਰੇ ਥਾਉਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਉੱਪਰੇ।
ਇਸ ਪੱਧਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੀ
ਧਰਮਸਾਲ ਸੀ ਇੱਕ ਸਾਜੀ ਰਾਤ ਨੂੰ।
ਵੱਡਾ ਇੱਕ ਦਲਾਨ ਸੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ
ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦਾ ਕੱਠ ਰੋਜ਼ ਦਿਵਾਨ ਦਾ।
ਪੰਜ ਸਤ ਕੋਠੇ ਹੋਰ ਲਾਂਭੇ ਚਾਂਡ ਸੇ,
ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਿਲਦੀ ਠੇਰ ਸੀ

੧੧੦

ਲੋੜਵੰਦਿਆਂ ਜੋਗ, ਸਭ ਸਤਿਸੰਗੀਏ
ਜਾਣਨ ਜਿਨਹਾਂ ਜੋਗ ਰੱਖਣਾ ਏਸ ਥਾਂ।
ਏਸ ਥਾਉਂ ਦੇ ਰਾਹ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦਾ
ਇੱਕੋ ਹੀਸੀ ਢੰਗ, ਸੋ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ
ਥਾਉਂ, ਕਿਸਿਨੂੰ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਸੀ।
ਏਹੋ ਹੀਸੀ ਥਾਉਂ ਜਿਸਦਾ ਕੇ ਪਤਾ
ਪਰੀ 'ਰਾਜ' ਨੂੰ ਆਪ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਦੋਂ।
ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਪਦੇਸ਼: ਉੱਥੇ ਜਾਇਕੇ
ਕਰ ਸੱਚਾ ਸਤਿਸੰਗ, ਰਸਤਾ ਲੱਭ ਲੈ,
ਜਿਸਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਤੈਨੂੰ 'ਸੱਚ' ਹੈ।

੧੨੦

ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਦਸਿਆ ਸੀ ਉੱਕਰ ਰਾਜ ਜੀ
ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਸੱਕੀ ਆਪ ਜੀਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ
—ਜੀਉਂਦੀ ਸਕੀ ਨ ਪੈਂ ਚੁ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ—
ਪਰ ਦੂਰੇ ਤੇ ਪੈਂ ਚੁ ਢੱਠੀ ਸੋਹਿਣੀ।
ਪ੍ਰਿਥਮ ਵਾਪਰੀ ਮੋਤ ਉਸਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ,
'ਜੀਵਦਿਆਂ ਮੋਈ' ਜਾਣ ਲੈ ਉਸ ਮੁਰਛਾ

ਮੋਤ-ਦੁਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਦਮ ਟਿਕਾ ਲਏ
ਬੁਹਾ ਤਦ ਸਤਿਸੰਗ ਲੰਘੀ ਸੋਹਿਣਾ।
ਮਾਨੋ ਲਿਆ ਕਬੂਲ ਮਰਨਾ ਏਸ ਨੇ,
ਫਿਰ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ ਪਾਸ ਸੱਚੇ ਸੰਗ ਦੇ। ੧੩੦

ਤਲੀ ਧਰ ਲਿਆ ਸੀਸ ਗਲੀ ਪਰੇਮ ਤਾਂ
ਕਦਮ ਪਏ ਸਨ ਆਨ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੇ।
ਸਿਰ ਦੇਣੋਂ ਛੱਡ ਕਾਣ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਡਕੇ
ਮਾਰਗ ਏਸ ਪਰੇਮ ਰੱਖੇ ਪੈਰ ਸੇ।
ਮਰਨੇ ਦਾ ਸੀ ਚਾਉ ਹਰਿ ਕੇ ਦੁਹ ਤੇ,
ਮਰਕੇ ਪਹੁੰਚੀ ਦੁਹ ਉਸ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ।
ਯਾ ਉਸ ਦਰ ਤੇ ਪੈਂ ਚੁ ਮੋਈ ਰਾਜ ਸੀ,
ਮੋਈ ਹਰਿਕੇ ਦੁਹ, ਹਰ ਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ,
ਪੁਛਿਆ ਹੀ ਨਾ ਜਾਣ, ਸਿਰ ਤੇ ਚੱਕਿਆ;
ਚੱਕ ਲੈ ਗਏ ਠੀਕ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ। ੧੪੦

ਠੇ ਜਾ ਲਿਆ ਮਿਲਾਇ ਮੁਏ ਜਿਵਾਲਿਆ।
ਹੁਣ ਰਾਣੀ ਦਾ ਹਾਲ ਔਕੁਰ ਹੋਇਆ,
ਦੇ ਮਾਈਆਂ ਨੇ ਆਣ ਲਾਹੇ ਕੱਪੜੇ
ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਬੁੱਭ ਜੋ ਸੀ ਹੋ ਰਹੇ
ਪਿੰਡਾ ਸਾਫ ਬਣਾਇ ਸਾਫੀਂ ਪੁੰਝਿਆ;
ਬਸਤਰ ਜਰਮ ਨਵੀਨ ਹੋਰ ਪੁਵਾ ਦਏ;
ਮੰਜੇ ਦਿਆ ਲਿਟਾਇ ਲੋਫ ਉਦਾਇਕੇ
ਮਾਲਸ਼ ਕਰੀ ਮੁਲੈਮ ਗਰਮ ਦੁਵਾਉ ਦੀ,
ਲਗੇ ਪੁਚਾਵਣ ਨਿੱਘ ਬਾਹਰੋਂ ਓਪਰੀ;
ਸਾਫੇ ਦੇ ਕੇ ਸੇਕ ਕੇਸ ਸੁਕਾਉ ਦੇ। ੧੫੦

ਕੋਈ ਗਰਮ ਦੁਆਇ ਬੂਟੀ ਮੋਰ ਦੀ
ਮੱਥੇ ਦਈ ਲਗਾਇ, ਕੁਝ ਦਿਲ ਉੱਪਰੇ,
ਮਾਲਸ਼ ਬਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਦਵਾਇ ਦੀ।
ਤਲੀਆਂ ਦਾਰੂ ਲਾਇ ਝਸ ਨਿਘ ਦੇ ਵੱਢੇ
ਇਕ ਦੋ ਬੂੰਦਾਂ ਹੋਰ ਦਾਰੂ ਵਾਲੀਆਂ
ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਪਾਇ ਦੇਂਦਣ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ।
ਕਰਦੇ ਦੇਖੋ ਸੇਵ ਹਨ ਸਤਿਸੰਗੀਏ
ਸੇਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ
ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਸੀਗ, ਵਾਜਬ ਸੀ ਇਹੋ।
ਪਰ ਦੇਖੋ ਇਕ ਹੋਰ ਬਿਰਦ ਇਨਾਂਹਦਾ ੧੬੦

ਰਾਣੀ ਤੋਂ ਜਦ ਆਪ ਆਪਾ ਵੁੱਟਿਆ
ਲੀਤਾ ਆਨ ਸੰਗਲ ਬਿਰਦਾਂ ਵਾਲਿਆਂ,
ਉਲਟੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸੇਵ ਸਾਰੇ ਏਸਦੀ।
ਜਾਣ ਗਏ ਸੇ ਸੱਭ, ਲਿਆ ਪਛਾਣ ਸੀ,
ਹੈ ਦੇ ਪਾਵਨ ਨਾਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ,
ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰੇਰੀ ਕੰਤ ਦੀ।
ਵਾਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੱਤ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ
ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਸੀ ਆਖਿਆ
ਜਦੋਂ ਜੀਉਂਦਾ ਸੀਗ ਵਿਚ ਇਸ ਜੱਗ ਦੇ :-
'ਹੋਵੇਗਾ ਇਕ ਰੋਜ ਮੈਂ ਨਾ ਹੋਵਾਂ' ੧੭੦

‘ਆਵੇਗੀ ਮੈਂ ਨਾਰਿ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ,
‘ਉਸਨੂੰ ਦੇਵੀ ਸ਼ਾਂਤਿ ਰਸਤੇ ਪਾਵਣਾ।’
ਸੰਤ ਬਚਨ ਅਟਲਾਧ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।
ਕਿਉਂ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਇ ਸੱਚੀ ਜੀਭ ਤੋਂ
ਜੋ ਕੁਝ ਨਿਕਲੇ ਵਾਕ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ।
ਜੋ ਹੈ ਅੰਸੀ ਜੀਭ ਜਾਣੇ ਬੂਠ ਨਾ
—ਬੂਠ ਪਛਾਣੁ ਨਾਰਿ ਜਿਹੜੀ ਜੀਭ ਦਾ—
ਸੱਚੇ ਹੀ ਸਚ ਨਿੱਤ ਜਿਹੜੀ ਭਾਖਦੀ
ਬੂਤ, ਹਾਲ, ਭਾਵਿੱਖ, ਜੋ ਕੁਝ ਓ ਕਹੇ
ਕਿਉਂ ਬੂਠਾ ਹੋ ਜਾਇ? ਹੋ ਨ ਅਸੰਗਤੀ। ੧੮੦

ਜੋ ਬੂਠਾ ਹੋ ਜਾਇ, ਬੂਠੀ ਜੀਭ ਹੋ,
ਜੀਭ ਨ ਜਾਣੁ ਸੀਗ ਬੂਠਾਂ ਦੀ ਕਦੇ;
‘ਬੂਠ-ਅਨਜਾਣੁ ਜੀਭ’ ਤੋਂ ਫਿਰ ਨਿੱਕਲੇ
ਬੂਠ, ਨ ਸਕਦੀ ਹੋਇ, ਗਲ ਅਨਹੋਵਣੀ।
ਨਿਕਲ ਸਕੇ ਨਾ ਬੂਠ ਸੱਚੀ ਜੀਭ ਤੋਂ।
ਸੱਚ ਜਾਣੇ ਜੋ ਸੱਚ ਜੀਭ ਸੁਭਾਉ ਹੈ,
ਸਚ ਦੀ ਸੱਤਾ ਸੱਤਿ ਵਸਦੀ ਜੀਭ ਤੋਂ,
ਸੱਤਾ ਤਿਸਦੇ ਵਾਕ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਵਦੀ,
ਜੋ ਆਖੇ ਹੋ ਸੱਚ ਹੈ ਹੋ ਜਾਂਵਦਾ।
ਵਰਤਮਾਨ ਤੇ ਬੂਤ ਭਵਿੱਖਤ ਕਾਲ ਦੀ ੧੮੦

ਵੰਡ, ਨ ਪਰਦਾ ਪਾਇ ਸੱਚੇ ਹੋ ਦਿਖਾ।
ਵੰਡ ਕਾਲ ਦੀ ਏਹ ਮਾਯਕ ਖੇਡ ਹੈ,
ਜਿਥੇ ਸੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਸਦਾ ਸੱਚ ਹੈ
ਕੋਈ ਮਾਯਕ ਖੇਡ ਪਰਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ।
ਕਈ ਇਕ ਸਜਾਣੇ ਲੋਕ ਹਨ ਇਉਂ ਆਖਦੇ
ਅਨਚੀਜਾ ਜੋ ਕਾਲ ਹੈ ਕੁਛ ਚੀਜ਼ ਨਾ,
ਅਨਚੀਜਾ ਜੋ ਕਾਲ ਤੇ ਸੱਤਿ ਨੂੰ
—ਜੋ ਸਚ ਮੁਚ ਹੈ ਸੱਤਿ ਸੱਤਾ—
ਕੀਕੁਰ ਅੰਥਾ ਬੂਠ ਕਰ ਹੈ ਸੱਚਦਾ?
ਜੋ ਹੈ ਸਚ ਇਕ ਕਾਲ ਸੱਚ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਹੈ। ੨੦੦

ਵਰਤਮਾਨ ਦਾ ਬੋਲ ਸੱਚ ਹੁ ਬੋਲਦਾ;
—ਵਰਤਮਾਨ ਹੀ ਬੂਤ ਬਣ ਹੈ ਜਾਂਵਦਾ—
ਉਸਦਾ ਬੋਲਤਾ ਸੱਚ ਵਰਤਮਾਨ ਦਾ
ਬੂਤਕਾਲ ਦਾ ਸੱਤਿ ਆਪੇ ਹੈ ਬਣੇ।
ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲੇ ਓਹ ਭ੍ਰਿੱਖਤ ਕਾਲ ਦਾ
ਬੋਲੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਸੱਚ ਸੁਭਾਵ ਤੋਂ,
ਜਦੋਂ ਭਵਿੱਖਤ ਕਾਲ ਵਤਮਾਂ ਹੋਵਸੀ
ਸੱਚ ਜਾਇਗਾ ਹੋਇ, ਬੂਠ ਨ ਹੋਵਸੀ।
ਸਤਿ ਦਾ ਬੀਜਤਾ ਬੀਜ ਸੱਚੀ ਜੀਭ ਨੇ
ਕੀਕੁਰ ਲੱਗੂ ਫੱਲ ਉਸਨੂੰ ਬੂਠ ਦਾ। ੨੧੦

ਸਚ ਬੀਜ, ਤਦ ਖੇਤ ਉਗਦਾ ਸੱਚ ਹੈ;
ਸਚ ਵੱਢੇ, ਖਲਵਾੜ ਲਗਦਾ ਸੱਚ ਦਾ।
ਸੱਚੇ ਦਾ ਜੋ ਸੱਚ ਹੁਣ ਹੈ ਬੋਲਦਾ,
ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਸੱਚ ਕੋਠਾ ਹੋਵਦਾ,
ਜਿਹ ਖਲਵਾਤੇ ਜਾਣ ਬੋਲ ਲੱਗਦਾ।

ਜੋ ਬੋਲੇ ਹੈ ਸੱਚ ਭਵਿੱਖਤ ਕਾਲ ਦਾ
ਓਹ ਬੀਜੇ ਹੈ ਸੱਚ ਵੱਢੂ ਸੱਚ ਹੀ।
ਸੰਗਤ ਕਰ ਕਰ ਯਾਦ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ
ਪਹਿਲੋਂ ਉਚਰਤਾ ਵਾਕ ਸੱਚਾ ਹੋਵਦਾ,
ਅਦਬ ਨਾਲ ਕੁਰਬਾਨ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਵਦੀ; ੨੨੦
ਆਖਣ ਮੂੰਹੋਂ: ‘ਪੰਨ ਤੋਂ ਸੋ ਪਯਾਰਿਆ:
‘ਸੱਚਾ, ਪਯਾਰਾ, ਸੱਚ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਤੂੰ।’
ਤਨ ਮਨ ਤੋਂ ਲਾ ਜ਼ੋਰ ਸੰਗਤ ਸੋਵਦੀ
ਕਿਵੇਂ ਹੋਸ਼ ਆ ਜਾਇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ;
ਨਾਲ ਕਰਨ ਅਰਦਾਸ: ‘ਸੱਚੇ ਸਾਈਆਂ!
‘ਕਰ ਦੇਵੇ ਸੁਰਜੀਤ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ
‘ਦਾਸ ਤੁਸਾਂ ਦੀ ਏਹ ਪ੍ਰੇਮਣ ਸੱਚ ਦੀ।’
ਪਰਮੇਸਰ ਪਰਸਿੰਨ ਹੋਯਾ ਉੱਪਰੋਂ
ਨਿੱਘ ਫਿਰੀ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ
ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੀਕ ਸਾਰੇ ਫੈਲਰੀ, ੨੩੦
ਸੁਾਸ ਪਏ ਚਲ ਸਾਫ ਬਿੜਕਨ ਨਾ ਰਹੀ,
ਨਬਜ਼ ਤਾਰ ਬੀ ਸਾਫ ਸੀ ਹੁਣ ਹੋ ਰਹੀ।
ਪਰ ਕਾਹਲੀ ਸੀ ਏਹ ਹੋ ਹੋ ਵੱਜਦੀ।
‘ਜਾਨ ਬਚ ਗਈ’ ਖਜਾਲ ਸਭ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।

੨੨. ਸਤਿਸੰਗ-ਭ੍ਰਾਂਤਿ ਦਰਸ਼ਨ

ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਸ ਰਾਣੀ ਪਾ ਲਿਆ,
ਪਰ ਦੇਹ ਪਈ ਬਿਹੋਸ਼ ਉਸ ਦੀ ਹੈ ਅਜੇ,
ਹੋਇ ਰਹੀ ਹੈ ਸੇਵ ਸੂਰਤ ਲਿਆਣ ਦੀ।
ਦੇਹ ਮੂਰਛਾ ਖਾਇ ਜਿਸ ਫਿਨ ਸੀ ਗਈ,
ਉਸਦਾ ਉਸ ਫਿਨ ਧਯਾਨ ਵੰਨੇ ਕੰਤ ਦੇ
ਇਕਮਨ ਇਕ ਚਿਤ ਭਾਇ ਲੱਗਾ ਸੀ ਰਿਹਾ।
ਓਸ ਲਗਨ ਵਿਚ ਲੱਗ ਸੂਰਤੀ ਤਾਂਘਦੀ,—
ਦਿੱਸੇ ਕਿਧਰੇ ਕੰਤ ਤਾਰਾ ਅਖ ਦਾ।
ਕੀ ਦੇਖੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਈ ਰਾਜ ਹੈ:—
ਬਰਫਾਨੀ ਸੈਦਾਨ ਵਿਛਿਆ ਸਮੁੱਟੇ ੧੦
ਪੱਧਰ ਚਟੀਅਲ ਸਾਫ ਚਿੱਟ ਚਿਟਾਕ ਹੈ
ਮਾਨੋਂ ਫਰਸ਼ ਸੁਫੇਦ ਕਿਨ੍ਹੇ ਵਿਛਾਇਆ।
ਧਰਤੀ ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਇ ਬਰਫੋਂ ਸੱਖਣੀ,—
ਘਾਹ ਨ ਬੂਟੇ ਬਿੱਛ, ਰੁੱਖ ਨ ਝਾੜੀਆਂ,
ਪਿੰਡ ਨ ਨਗਰ ਗਿਰਾਉਂ, ਨੱਟਾ, ਸ਼ੇਰੂ ਨਾ,
ਛੱਪਰ ਨਾਂ ਖਪਰੋਲ, ਕੱਲੀ, ਛੱਲਾ,
ਬਿਨਾਂ ਬਰਫ ਸੈਦਾਨ ਕੁੱਝ ਨ ਹੋਰ ਹੈ।
ਤੱਕੇ ਨਜ਼ਰ ਉਘਾੜ ਫਿਰ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ,
ਨਾਂ ਸੂਰਜ ਨਾਂ ਚੰਦ, ਤਾਰੇ ਹੀ ਨਿਰੇ
ਡਲਕਣ ਝਲਕਣ ਸਾਫ ਅੱਖਾਂ ਮਾਰਦੇ। ੨੦
ਸੀ ਇਕ ਗੱਲ ਕਮਾਨ ਚਾਨਣ ਵਾਲੜੀ
ਫਾਈ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਵਾਝੂ ਪੀਂਘ ਦੇ,
ਬਿਜਲੀ ਵਾਝੂ ਤੇਜ਼ ਪਰ ਚੁਪਚਾਪਵਾਂ
ਚਾਨਣ ਸਾਰੇ ਹੇਠ ਇਸਦਾ ਫੈਲਿਆ।

ਇਸ ਥਾਂ ਨਿਜ ਨੂੰ ਦੇਖ ਇੱਕ ਇਕੱਲੜੀ
 ਰਾਣੀ ਹੋਇ ਹਰਾਨ ਆਖੇ: 'ਰੱਬ ਜੀ !
 'ਆਈ ਕਿਹੜੇ ਥਾਉਂ ਵਿਚ ਸੁਨਸਾਨ ਦੇ ?'
 ਰਾਣੀ ਕਰੇ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਸੁੰਨ ਹਾਂ ।
 ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਅਤਿ ਠੰਢ ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ ਬੀ,
 ਸਹਿ ਸੱਕੀ ਨਾਂ ਦੇਹ ਪਲੀ ਮਲੂਕ ਜੋ,
 ਹੱਥ ਪੈਰ ਹੋ ਸੁੰਨ ਠੰਢੇ ਹੋ ਗਏ,
 ਨੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਸੁੰਨ ਠਰਿਆ ਠੰਢ ਦਾ ।
 ਇਸ ਠੰਢਕ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਰਫਾਂ ਵਾਕੂਰੇ
 ਰਲੀ ਬਰਫ ਦੇ ਨਾਲ -ਠੰਢੀ ਹੋ ਗਈ ।
 ਸੁਪਨੇ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਰਾਣੀ ਦੇਖਦੀ;
 ਕਦੀ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਇ, ਦੇਖੇ ਹੀ ਕਦੀ
 ਕੋਈ ਸੁਪਨਾ ਸੀਤ ਠੰਢਾਂ ਵਾਲੜਾ;
 ਹਫਲਾ ਤਫਲੀ ਦੇਰ ਅੰਦਰ ਪੈ ਰਹੀ ।
 ਫਿਰ ਦੇਖੇ, ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਹੈ,
 ਨਿੱਘਾ ਨਿੱਘਾ ਸੇਕ ਦੂਰੋਂ ਆਂਵਦਾ,
 ਫਿਰ ਸੀ ਲੱਗੇ, ਸੇਕ ਫਿਰ ਸੀ ਆਂਵਦਾ:
 ਸੁਪਨੇ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਬੀ ਦੇਖਦੀ ।
 ਪਰ ਉਵੇਂ ਪਈ ਬਿਹੋਸ਼ ਦਾਗੀ ਹੋ ਰਹੀ ।
 ਵੇਦ ਚੰਗੇਰਾ ਸੀ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ
 ਉਸਨੇ ਤਕ ਕੇ ਹਾਲ ਸੁਹਣਾ ਰਾਜ ਦਾ
 -ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਨਾਲ ਹੀਵੇ ਸੌਂ ਰਹੀ—
 ਸਾਰੇ ਲੋਕੇ ਨਾਲ ਦੁਇ ਦਲਾਨ ਓ
 ਜਾ ਟਿਕਿਆ ਕੁਛ ਕਾਲ ਲਈ ਓ ਸੋਹਿਣਾ ।
 ਬਹੁਤ ਚਿਰਾਕੀ ਫੇਰ ਜਦ ਸਭ ਸੇ ਗਏ
 'ਚਾਣਕ ਖੋਲ੍ਹੀ ਅੱਖ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ,
 ਮੀਟੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਅੱਖ, ਖੋਲ੍ਹੇ ਮੀਟਦੀ,
 ਵਿਸਮ ਵਿਸਮ ਕੁਛ ਹੋਇ ਸਮਝ ਨ ਸੱਕਦੀ,—
 ਸੁਪਨਾ ਹੈ ਕੇ ਜਾਗ ਯਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ ।
 ਪਿਛਲੀ ਸਾਰੀ ਯਾਦ ਮੁੜੀ ਨ ਸੀ ਅਜੇ,
 ਹੁਣ ਦੀ ਸਮਝ ਨ ਆਇ ਕੀ ਏ ਹੈ ਦਸ਼ਾ ।
 ਤਾਤੇ ਬਿਟ ਬਿਟ ਵੇਖ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲੈ,
 ਸਮਝੇ ਕੁਛ ਬੀ ਨਾਹਿ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ।
 ਲੰਮਾ ਕੋਈ ਸੁਪਾਸ ਵਿਚ ਵਿਚ ਆਂਵਦਾ
 ਠੰਢਾ, ਪਰ ਇਹ ਸੀਗ ਸੁੱਖ ਸਹੁਲਤਾ ।
 ਬੋਲਣ ਚਾਹੇ ਫੇਰ ਬੋਲ ਨ ਸੱਕਦੀ,
 ਹੁਕਮ ਨ ਮੰਨੇ ਜੀਤ ਮਨ ਬਉਰਾਨ ਦਾ ।
 ਉੱਠਣ ਚਾਹੇ ਫੇਰ ਦੇਹ ਨ ਹਿੱਲਦੀ
 ਇੱਕੁਰ ਪਈ ਨਿਵਾਲ ਸੱਤਾ ਹੀਨ ਹੋ ।
 ਦੇਖੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ, ਸਮਝਣ ਚਾਹੁੰਦੀ,
 ਸਮਝੇ, ਸਮਝ ਨ ਕੁੱਝ ਉਸ ਦੀ ਆ ਪਵੇ ।
 ਇਸ ਬਿਧ ਪਿਆਂ ਅਰਾਮ ਵਿੱਚੀਂ ਰਾਜ ਨੂੰ
 ਬੀਤ ਗਿਆ ਕੁਛ ਕਾਲ ਜੁ ਤੁਰਯਾ ਜਾਂਵਦਾ
 ਕਰਦਾ ਜਾਇ ਇਲਾਜ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦਾ ।

੩੦

੪੦

੫੦

੬੦

ਸਨੇ ਸਨੇ ਇਸ ਕਾਲ ਕਲਾਂ ਜੁ ਹੋਸ਼ ਦੀ
 ਅੰਦ੍ਰੇ ਦਿਤੀਆਂ ਜੋੜ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਕੂਰੇ ।
 ਆਤਮ ਨੇ ਹੁਣ ਟੁੰਬ ਛੋੜੀ ਚੇਤਨਾ
 ਇਸ ਨੇ ਬੁੱਧੀ ਜੋਗ ਫਿਰ ਸੀ ਸੋਰਿਆ
 ਇਸਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਲਾ ਲਿਆ ।
 ਮਨ ਨੇ ਵਾਂਗ ਸੰਭਾਲ ਸਾਰੀ ਹੋਸ਼ ਦੀ
 ਵਰਨਯਾਂ ਸੰਦੀ ਚਾਲ ਟੋਰੀ ਸੋਹਿਣੀ;
 ਵਰਨਿਆਂ ਲੀਤਾ ਲੱਭ ਚੇਤਾ ਉੱਘਦਾ :
 ਰਾਣੀ ਹੁਣ ਸਵਧਾਨ ਹੁਈ ਸੁਚੇਤ ਹੈ ।
 ਪਿਛਲਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
 ਆਇਆ ਧਾਰ ਸਰੂਪ ਜਿੱਕੁਰ ਸੀ ਮਰੀ
 ਕਰਦੀ ਸੂਰਤ ਯਾਦ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ;
 ਪਰ ਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬਾਤ ਹੁਣ ਕੀ ਹੈ ਬਣੀ :
 ਕੀ ਹੈ ਦੇ ਪਰਲੋਕ ਮਰਕੇ ਆ ਗਈ,
 ਜਿੱਥੇ ਕੁੱਲ ਜਹਾਨ ਮਰਕੇ ਆਂਵਦਾ ?
 ਜਾਂ ਮਾਤਾ ਘਰ ਲਯਾਇ ਫੇਰ ਜਿਵਾਲਿਆ ?
 ਮਾਤਾ ਦਿਸਦੀ ਨਾਂਹ ਗੋਲੀ ਬਾਂਦੀਆਂ,
 ਨਾ ਉਹ ਮਹਲ, ਮਕਾਨ; ਨਾ ਰਣਵਾਸ ਓ ।
 ਤਾਤੇ ਜਾਣੇ ਦੇਹ ਅਪਣਾ ਥਾਂ ਨਹੀਂ:
 ਮੈਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਫੇਰ ਜੀਵੀ ਹਾਂ ਨਹੀਂ ।
 ਏ ਸੋਚੇ, ਪਰਸੰਨ ਹੋ ਹੋ ਜਾਂਵਦੀ,
 ਸੁਕਰ ਕਰੇ ਮੈਂ ਤਯਾਗ ਧਰਤੀ ਆ ਗਈ;
 ਵਿੱਛੋੜੇ ਦਾ ਦੇਸ ਹੋਯਾ ਦੂਰ ਹੈ;
 ਹੁਣ ਸਾਈਂ ਦੇ ਸ਼ਿਰ ਪਹੁੰਚੀ ਆਣਕੇ ।
 ਜਾਂ ਸੋਚੇ ਦੇ ਬਾਤ ਭਾਲੇ ਕੰਤ ਨੂੰ;
 ਉਹ ਬੀ ਦਿਸਦਾ ਨਾਹਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾ
 ਦਿਸਦਾ ਪਾਸ ਦੁਆਸ ਸਾਈਂ ਜੀਵ ਕੋ,
 ਜੋ ਦੱਸੇ ਕੁਛ ਭੇਤ ਇਸ ਪਰਲੋਕ ਦਾ ?
 ਲੱਛਣ ਦੇਣ ਨ ਰਾਹ ਕਿਹੜਾ ਬਾਉਂ ਹੈ ?
 ਲੋਕ ਨ ਦਿੱਸੇ ਮੂਲ, ਨਾ ਪਰਲੋਕ ਹੀ;
 ਕਿੱਥੇ ਰਹੀ ਬਿਰਾਜ ਤੀਜੀ ਬਾਉਂ ਤੇ ?
 ਸੋਸੇ ਲੀਤਾ ਘੇਰ ਰਾਣੀ ਬੁੱਧਿ ਨੂੰ ।
 ਸੋਸਾਂ ਵੇਰੀ ਅੱਤਿ ਮਨ ਦਾ ਜਾਣੀਏ ।
 ਟਿਕਣ ਨ ਹਿਰਦਾ ਦੇਇ ਦੇ ਮਾਨੁੱਖ ਦਾ,
 ਮਨ ਨੂੰ ਦੇਇ ਹਿਲਾਇ, ਮਤਿ ਨੂੰ ਡਾਂਟਦਾ
 ਜਦ ਉਹ ਨਿਸਚੇ ਤੀਰ ਲਾਗੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ।
 ਤਾਹੁ ਹੋਵੇ ਕੋਇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦ ਦੇ,
 ਤਰਕੇ ਕੰਢੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਆਣ ਜੋ
 ਡਾਂਟ ਹਰਾਵੇ ਦੂਤ ਅੱਗੋਂ ਜੋ ਕੁਈ,
 ਮੁੜ ਜਾਵੇ ਡਰ ਪਰਤੇ ਫੇਰ ਓ,
 ਬਾਹੁਲੀਆਂ ਫਿਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤੀਰ ਆ,
 ਫਿਰ ਦੇਵੇ ਉਹ ਡਾਂਟ, ਫਿਰਮੁੜਜਾਇਓ,
 ਫਿਰ ਪਰਤੇ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਆਵੇ ਤੀਰ ਨੂੰ,
 ਅੱਕੋਂ ਵੱਜੇ ਫੇਰ ਸੋਟਾ ਦੂਤ ਦਾ ।

੭੦

੮੦

੯੦

੧੦੦

੧੧੦

ਫੇਰ ਮੁੜੇ ਪਿਛਵਾਰ ਸਾਗਰ ਵੱਲ ਨੂੰ,
ਕੁੱਝ ਦੂਰ ਫਿਰ ਜਾਇ ਪਾਇ ਨ ਆਸਰਾ
ਹਫ ਟੁਟ ਮੁੜਕੇ ਫੇਰ ਆਵੇ ਤੀਰ ਨੂੰ,
ਅੱਗੋਂ ਹੋਇ ਸਲੂਕ ਅੱਗੋਂ ਜੋਹਿਆ,
ਤਾਂ ਤਾਰੂ ਹਫ ਹਾਰ ਲਹਿਰੀਂ ਗੁੰਮਦਾ ।
ਇੱਕੁਰ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਸੰਸਾਰ ਹੈ ਕਰੇ,
ਜਦੋਂ ਬੁੱਧਿ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਆਕੇ ਪੌਂਚੁਦੀ
ਨਿਸਚੇ ਦੇ ਹੈ ਤੀਰ ਵਾਹਵਾਂ ਲਾਵਦੀ: ੧੨੦
ਜਿੱਥੇ ਸਚ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੁਰੂ ।
ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਹੈ ਰੂਪ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦਾ,
ਸੰਸਾਰ ਲਹਿਰ ਤਰੰਗ ਤਰਨਾ ਅੰਧ ਹੈ,
ਜੋ ਲਾ ਮਨ ਦਾ ਟਿੱਲ, ਬੁੱਧੀ ਚੋਰ ਲਾ,
ਆਸ ਰੱਬ ਤੇ ਰੱਖ, ਕਰਕੇ ਬੇਨਤੀ
ਇਸਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਨਿੱਲੁ ਓਤਰ ਨਿੱਕਲੇ ।
ਸਭ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਸੰਸੇ ਪੀੜਦੇ;
ਦਿਲ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੁੱਖ ਸੰਸੇ ਖਾਵਦੇ
ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੁੱਖ ਲੈਣ ਨ ਦੇਵਦੇ ।
ਨਿਸਚੇ ਬਾਝ ਨ ਸੁੱਖ ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ਦਾ; ੧੩੦
ਸੰਸਾਰ ਕਰਨ ਨ ਦੇਇ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਕਦੇ ।
ਜੋ ਸੰਸੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਵਰਤੇ ਬੁੱਧਿ ਨੂੰ,
ਕਰਕੇ ਤਰਕ ਵਿਤੋਕ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢਦਾ,
ਪਹਿਰਾ ਦੇਂਦਾ ਫੇਰ ਨਿਸਚਿਤ ਬਾਤ ਤੇ
ਸੋ ਸੁਖ ਪਾਵੇ ਜੱਗ, ਸੁੱਖ ਪੁਲੋਕ ਬੀ ।
ਘੋਰ ਰੱਖਿਆ ਹਾਇ 'ਸੰਸੇ' ਰਾਜ ਨੂੰ,
ਵਯਾਕੁਲ ਹੋਈ ਅੱਤਿ ਸਮਝ ਨ ਆਵਦੀ,
ਫੋਕ ਕਿ ਵਿਚ ਪਰਲੋਕ ਮੈਂ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਹਾਂ ?
ਕਿਤਨਾ ਬੀਤਯਾ ਕਾਲ ਇਵੇਂ ਹਿਰਾਨਿਆਂ ।
ਹੁਣ ਬੁਧਿ ਨੇ ਲਾ ਜ਼ੋਰ ਹੰਝਲਾ ਮਾਰਕੇ ੧੪੦
ਰਾਧਾਂ ਕੀਤੀ ਯਾਦ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਸੀ
ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤੀਕ, ਸੋਚੋ: 'ਰਾਧਕਾਂ
'ਚਹੀਏ ਮੇਰੇ ਨਾਲ; ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੀ ।'
ਖੁਲੀ ਜੀਭ ਹੁਣ ਹੋਲ ਧੀਮਾ ਬੋਲਦੀ,
'ਰਾਧਾਂ, ਰਾਧਾਂ, ਹਾਇ, ਰਾਧਾਂ ਬੋਲ ਤੂੰ ।'
ਫਿਰ ਚੁਪ ਹੋ ਚੋਫੇਰ ਤਕ ਕੇ ਬੋਲਦੀ:
'ਰਾਧਾਂ, ਪਯਾਰੀ ਹਾਇ ਕਿੱਥੇ ਤੂੰ ਗਈ ?'
ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਫੇਰ ਸਿਰਹਾਣੇ ਫਿਰ ਤੱਕ ਸਿਰ ਕੁਛ ਫੇਰਕੇ
ਆਖੇ—'ਰਾਧਾਂ ਹਾਇ ਤੱਕ ਪੁਆਂਦਤੀ,
'ਕਿਉਂ ਹੋਈਏ ਹੁਣ ਲੋਪ, ਨਿਭ ਕੇ ਅੰਤ ਲੋ ੧੫੦
'ਅੰਤ ਤੀਕ ਨਿਭ ਨਾਲ ਕਿੱਥੇ ਤੂੰ ਸਖੀ ?
'ਛੁਟ ਸਕਦਾ ਨਹੀਂ ਸਾਥ, ਅੰਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ
'ਔਖਾ ਹੋਸੀ ਅੰਤ ਇਹ ਤਾਂ ਨੇਮ ਹੈ ।
'ਫੇਰ ਕਿਵੇਂ ਵਿੱਜੋਗ ਸੋ ਤੂੰ ਝੱਲਿਆ,
'ਨਿਭੇ ਅੰਤ ਜੋ ਤੀਕ ਤੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ?
'ਵਿਛੜ ਹੋ ਗਈ ਦੂਰ ਫੇਰ ਨ ਵਿੱਛੜੇ,
ਕਿਵੇਂ ਪਿਆਰੀਏ ?'

ਇਸ ਵੇਲੇ ਏਕਾਂਤ ਹੋਸੀ ਹੋ ਰਹੀ,
ਪਾਸ ਨ ਹੋਸੀ ਕੋਇ ਜੋ ਸੁਣ ਬੋਲਦਾ ।
ਜਦ ਬੋਲਯਾ ਨਾ ਕੋਇ ਰਾਣੀ ਹੋ ਪਈ । ੧੬੦
ਛਾਇਆ ਆਣ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁਣ ਏਕੱਲ ਦਾ ।
ਰੋ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਹੈ ਹਾਇ ! ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
'ਡੇਰਾ ਇਹ ਥਾਂ ਠੀਕ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਪਈ,
'ਸਿਰੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਥਾਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ—
'ਸਿਰ ਦੇ ਜਿੱਥੇ ਆਣ ਮੈਂ ਹਾਂ ਪੌਂਚੁਦੀ ?
'ਕੀ ਏ ਓਹੋ ਥਾਉਂ ? ਕੁਟੀਆ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ?
'ਆਈ ਰਾਧਾਂ ਨਾਹਿ ਮਰੀ ਤਾਂ ਨਾਲ ਸੀ ।
'ਉਸ ਬੀ ਸਿਰ ਦੀ ਭੇਟ ਚਾੜ੍ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ।
' 'ਨਜਾਉ' ਨ ਕਰੇ ਪਰੇਮ ਕੀ ਏ ਸੱਚ ਹੈ ?
'ਹੋ ਸਕਦਾ ਨਹੀਂ ਸੱਚ, ਪ੍ਰੇਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੈ ।' ੧੭੦
ਇਹ ਕਹਿ ਤੱਕ ਚੁਫੇਰ ਤੱਕ ਇਕੱਲ ਨੂੰ
ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਏ ਥਾਉਂ ਹੈ ਕੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ?
'ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਾਵਣ ਜੋਗ ਏਥੇ ਕੰਤ ਨਾ,
'ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਏਥੇ ਕੰਤ ਨਾ,
'ਪਹੁੰਚਣ ਸੰਦਾ ਲਾਭ ਕੁੱਜ ਨ ਦੇਸ ਥਾਂ ।
'ਜੇ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਕੰਤ ਸਫਲਾ ਥਾਉਂ ਸੀ,
'ਸਫਲਾ ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਡੇਰੇ ਵਾਲਯਾ ।'
ਇਉਂ ਕਰ ਮਨ ਵੀਚਾਰ, ਫਿਰ ਚੁਪ ਹੋਇਕੇ
ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਫੁਰਦੀ ਫੇਰ ਆ:—
'ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਲੋਕ ਫੇਕੜ ਥਾਉਂ ਹੈ ੧੮੦
'ਜਿੱਥੇ ਮਿਲਸੀ ਕੰਤ ਪਹੁੰਚਯਾ ਆਇਕੇ;
'ਇੱਥੇ ਬੀ ਓਹ ਨਾਹਿ ਮਿਲਿਆ ਮੁੱਝ ਨੂੰ,
'ਡੇਰਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੇਮ ਥਾਂ ਕੁਈ ਹੋਰ ਹੈ ।
'ਤਾਤੇ ਕੁੱਝ ਕੁ ਦੂਰ ਡੇਰੇ ਦੇਸ ਤੋਂ
'ਉਸਦਾ ਹੋਉ ਥਾਉਂ, ਨੀਵੀਂ ਦੇ ਜਗ੍ਹਾ ।
'ਮੇਰਾ ਕੀ ਹੈ ਕੰਮ ਠਹਿਰਾਂ ਦੇਸ ਥਾਂ ?
'ਸਿਰ ਦੇ ਆਈ ਟੋਲ ਕਰਦੀ ਦੇਸ ਥਾਂ,
'ਸੁੱਢੀ ਨਿਕਲੀ ਏਹ ਖਾਲੀ ਕੰਤ ਤੋਂ;
'ਕੰਤ ਬਾਝ ਏ ਥਾਉਂ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਨਾ ।
'ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ ਇਲਾਜ, ਕੀਕੁਰਜਾਂਮਿਲਾਂ ? ੧੯੦
'ਸਭ ਤੋਂ ਬੜਾ ਇਲਾਜ ਪੋਹਯਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ।
'ਵੱਡੇ ਦਾਨੇ ਸੱਭ ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾ
'ਦਸਦੇ ਇਹੋ ਇਲਾਜ ਬਿਰਹੇਂ ਅਹੇ ।
'ਰੋਗ ਨ ਸਕਿਆ ਮੇਟ ਮੇਰਾ ਕੀ ਕੀ ।
'ਹੁਣ ਛੱਡਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ? ਮੁੱਕੇ ਖੰਡ ਏ ?
'ਛੱਡ ਦਿਆਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ? ਹੈ, ਮੈਂ ਕੌਣ ਦਾ ?
'ਆਪਜੋਂ ਵਖਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ,
'ਮੈਂ ਹਾਂ ਉਹ, ਕਿ ਓਹ ਮੈਂ ਹਾਂ ਹੋ ਰਹੇ ।
'ਦੋ ਹਨਗੇ ਇਕ ਰੂਪ ਨਿਖੜ ਨ ਸੱਕਦੇ,
'ਤਾਤੇ ਨਹੀਂ ਇਲਾਜ ਸੰਭਾਵ ਏ, ਦਿਲਾ ! ੨੦੦
'ਹੁਣ ਪਰ ਹੋਰ ਉਪਾਉ ਕਿਹੜਾ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ?

‘ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇ,
‘ਮੈਂ ਨਾ ਜਾਣਾ ਕੋਇ ਜਾਣੇ ਕੋਇ ਨਾ।
‘ਪੁੱਛਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਜਾਇ? ਗੁੰਗੇ ਸਾਰਣੇ,
‘ਜੇ ਮੇਰੇ ਹੁਣ ਪਾਸ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ
‘ਕੰਧ ਨ. ਬੋਲੇ, ਛੱਤ, ਫਰਸ਼ ਨ ਬੋਲਦਾ।
‘ਕੋਣ ਦਸਾਵੇ ਰਾਹ ਸੁਆਮੀ ਦੇਸ ਦਾ?
‘ਹਾਇ! ਨਿਭਾਗਣ ਅੱਤਿ ਮੈਂ ਹਾਂ ਹੋ ਰਹੀ;
‘ਜਨ੍ਹੰਦਜਾਂ ਮਿਲਿਆ ਨਾਹਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪਣਾ,
‘ਮਰਕੇ ਬੀ ਹੁਣ ਨਾਹਿ ਮਿਲਿਆ ਆਣਕੇ।’ ੨੧੦

‘ਫੇਰ ਰਹੀ ਕੁਛ ਮੈਨ, ਫਿਰ ਪਰ ਆਖਦੀ:
‘ਲੋਕੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਮੰਤ ਹੈ ਦੁਖ ਮੋਟਦੀ;
‘ਮੈਂ ਮਰ ਡਿੱਠਾ ਆਪ! ਏ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈ,
‘ਜਿਹੀ ਜਯੋਦਿਆਂ ਸੀਗ ਮਰਕੇ ਹਾਂ ਤਿਹੀ।
‘ਮਰਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਿਹੋਸ ਮੈਂ ਸਾਂ ਹੋ ਗਈ,
‘ਹੁਣ ਫਿਰ ਪਾਪਣ ਹੋਸ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਈ?
‘ਜੇ ਮਿਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੰਤ ਹੈਸੀ ਮੁੱਝ ਨੂੰ,
‘ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸੀ ਲੋੜ ਮੂਲੋਂ ਹੋਸ ਦੀ;
‘ਬਿਨ ਸਾਈਂ ਦੇ ਹੋਸ! ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਨਾ।
‘ਕੀ ਸੁਆਂ ਹੁਣ ਕੰਮ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮੈਂ?
‘ਤੂੰਹੋਂ ਹੀ ਦਸ ਹੋਸ! ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਕਰਾਂ! ੨੨੦

‘ਜੇ ਤੇਰੇ ਹੀ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਆਵਦਾ
‘ਤਾਂ ਸੁਖ ਦਾਤੀ ਹੋਇ ਦੇਂਦੀ ਸੁੱਖ ਤੂੰ,
‘ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਪਾਇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭ ਸੇਵਦੀ:
‘ਹੁੰਦੀ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਸਾਈਂ ਉੱਪਰੋ;
‘ਸਫਲ ਪਰਤਣਾ ਠੀਕ ਤੇਰਾ ਹੋਵਦਾ।
‘ਹੁਣ ਚੁਭ ਜਿਉਂ ਨਟਸਾਲ ਰੜਕੇ ਹੋਸ ਤੂੰ!
‘ਹੋਸਯਾਰੀ ਜੋ ਹੋਸ! ਤੂੰ ਨਾ ਆਵਦੀ,
‘ਕਰਦੀ ਮੈਂ ਨ ਮਲੁਮ ਪੀੜ ਵਿਯੋਗ ਦੀ,
‘ਮੂਲ ਨ ਹੁੰਦਾ ਖੇਦ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ। ੨੩੦

‘ਪਤੀ ਮਿਲਯਾ ਕੇ ਨਾਹਿ ਮੈਂ ਨਾ ਜਾਣਦੀ,
‘ਦੁੱਖ ਨ ਪਾਂਦੀ ਮੂਲ ਰਹਿ ਅਨਜਾਣ ਮੈਂ।
‘ਤੂੰ ਜੋ ਸੁੰਦਰ ਠੀਕ ਸੁਆਮੀ ਸੇਵ ਦਾ,
‘ਪਰ ਸੁੰਦਰ ਕਿਸ ਕੰਮ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ?
‘ਤੂੰ ਹੈ ਵਾਛੂ ਕੁੱਖ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾਇਣੀ:
‘ਜੇ ਰੋਟੀ ਹੈ ਪਾਸ ਭੁਖ ਰਸ ਦੇਵਦੀ,
‘ਜੇ ਰੋਟੀ ਨਾ ਹੋਇ ਤਦ ਭੁਖ ਡੈਣ ਹੈ;
‘ਡੈਣੋਂ ਬੀ ਕੁਝ ਵੱਧ ਖਾਂਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ।
‘ਤਿਉਂ ਤੂੰ ਪਯਾਰੇ ਬਾਝ ਬਿਰਹੋਂ ਪੀੜ ਨੂੰ
‘ਰੜਕਾਵੇਂ ਤੇ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਖਾ ਰਹੀ। ੨੪੦

‘ਜਾਹ ਹੁਣ ਕਰ ਆਰਾਮ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰਥੇ,
‘ਮੈਂ ਭਰ ਪਾਈ ਢੇਰ ਮੈਥੋਂ, ਜਾਹੁ ਤੂੰ।
‘ਜਿਨਾਂ ਚਿਰ ਤੂੰ ਦੂਰ ਮੈਥੋਂ ਸੈਂ ਰਹੀਂ,
‘ਸੁਖੀ ਬੀਤਿਆ ਕਾਲ, ਰਤਾ ਨ ਭਾਸਿਆ
‘ਸੁਖ ਦੁਖ ਕਿਸਿ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਬੀਤਦਾ:

‘ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਨਾਹਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਪਤਾ।
‘ਦੁਹੁ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੁਣ ਮੈਂ ਮੰਗਦੀ:
‘ਜਾਂ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਕੰਤ ਮੇਰੇ ਸਾਮੁਣੇ,
‘ਫਿਰ ਦੁਖ ਹੋਵੇ ਸੁੱਖ ਕੁਝ ਖਰਵਾਹ ਨਾ,
‘ਜਾਂ ਹੋਵੇ ਨਾ ਹੋਸ, ਮੈਨੂੰ ਹੋਇ ਨਾ ੨੫੦

‘ਦੁਖ ਸੁਖ ਕੁੱਝ ਮਲੁਮ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੰਘਦਾ।
‘ਫਿਰ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੀਟ ਰੋਕੇ ਹੋਸ ਨੂੰ
‘ਫਰਨਾ ਰੋਕੇ ਨਾਲ ਦਮ ਕੁਛ ਰੋਕਦੀ,
‘ਪਰ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਗੁੰਮ ਹੋਸ ਸੁ ਓਸਦੀ,
‘ਘਾਬਰ ਵਧਦੀ ਜਾਇ ਵਿਚ ਉਸ ਹੋਸ ਦੇ।
‘ਚੱਲ ਪਿਆ ਫਿਰ ਦੋਰ ਪਹਿਲੇ ਵੇਲ੍ਹ ਦਾ -
‘ਹੋਸ ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਦੁਖ ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ;
‘ਸੁੱਖ ਹੋਵਦੇ ਘੱਟ ਬਹੁਤੇ ਦੁੱਖੜੇ।
‘ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ ਰੋਣਾ ਹੋਵਦਾ,
‘ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ ਖੇਦ ਵਿਆਪਦੇ, ੨੬੦

‘ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ ਜੁਲਮ ਬਖੀਲੀਆਂ,
‘ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ ਕੈਰੁ ਵਿਆਪਦੇ।
‘ਕੀ ਸੈ ਹੈ ਏ ਹੋਸ? ਚਾਕੂ ਪੀੜ ਦਾ।
‘ਬਿਨਾਂ ਹੋਸ ਦੇ ਪੀੜ ਡੰਗੇ ਸੱਖਣੀ।
‘ਦੇਖੋ ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਹੋਸੇ ਸੱਖਣੀ;
‘ਦੁਖ ਸੁਖ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਝੱਲਦੀ।
‘ਮੈਂ ਪੀੜਾ ਤੋਂ ਅੱਕ ਹਾ ਹੁਣ ਥੱਕ ਕੇ,
‘ਪੀੜ ਕਰਾਣੀ ਹੋਸ! ਤੈਥੋਂ ਮੰਗਦੀ:
‘ਮੇਰਾ ਛੱਡ ਦੇ ਸੰਗ, ਜਾ ਹੁਣ ਹੋਰਥੇ।
‘ਬਯਾਕਲ ਹੁੰਦੀ ਐਉਂ, ਰੋਈ, ਹੋ ਗਈ ੨੭੦

‘ਰੋਣੇ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ; ਸੋਮਾ ਪਾਟਿਆ,
‘ਵਿੱਚੇ ਇਸ ਪਰਵਾਹ, ਸੰਸੇ ਵੈ ਤੁਰੇ,
‘ਜਿੱਕੁਰ ਤੀਲੇ ਘਾਹ ਨੀਰ ਰੁੜ੍ਹਾਵਦਾ।
‘ਹੋਸ ਰਹੀ ਨਾ ਮੂਲ ਸੰਸਯਾ ਵਾਲਤੀ,
‘ਉੱਵ ਬੇਹੋਸੀ ਨਾਹਿ, ਰੋਵਣ-ਹੋਸ ਹੈ।
‘ਪਰ ਰੋਵਣ ਨੇ ਹੋਸ ਬਾਕੀ ਸਾਰਤੀ
‘ਚਾੜ੍ਹ ਆਪਣਾ ਗੱਚ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਲਈ।
‘ਰੋਂਦਿਆਂ ਰੋਂਦਿਆਂ ਕੁੱਝ ਹੌਲੀ ਹੋਂਦਿਆਂ
‘ਅੰਤਰ ਮੁਖ ਨੂੰ ਰੁੱਖ ਸੁਰਤੀ ਵਾਲਤਾ
‘ਸਹਜੇ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ, ਮਿਟਦੇ ਨੈਣ ਸੇ। ੨੮੦

‘ਦਿਲ ਨੂੰ ਸੰਸਯਾਂ ਬੋੜੁ ਸੀਗ ਬਕਾਇਆ,
‘ਥੱਕੇ ਦਿਲ ਨੇ ਦੇਹ ਜੋ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ
‘ਹੋਰ ਬਕਾਈ ਆਣ, ਸਿਰ ਸੀ ਥੱਕਿਆ।
‘ਥੱਕੇ ਸਿਰ ਨੇ ਹੇਠ ਖੁਨ ਉਤਾਰਿਆ
‘ਦਿੱਲ ਸਨਾਯੂ ਖਾਇ ਸਾਰੇ ਸੇ ਗਏ,
‘ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਨੈਣੀਂ ਆ ਗਈ।
‘ਮੱਧਮ ਹੋਏ ਸੁਾਸ ਧੀਮੀ ਨਾੜ ਬੀ;
‘ਸੁੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇਸ ਸੁਰਤੀ ਜਾ ਟਿਕੀ।
‘ਸੰਸੇ, ਸੋਚ, ਖਿਆਲ ਚਿੰਤਾ ਹਾਵਿਆਂ

ਡੇਰਾ ਸਭ ਨੇ ਕੂਚ ਕੀਤਾ ਅੰਦਰੋਂ । ੨੯੦
ਗਾੜੀ ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦ ਸੁਖਪ੍ਰੀ ਹੋ ਗਈ—
ਸੁਪਨੇ ਬੀ ਹੋ ਪਾਰ ਟਿਕ ਗਈ ਰਾਜ ਹੈ ।

੨੮. ਸਤਿਸੰਗ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਮਿੱਠੀ ਭਾਵੀ ਨੀਂਦ ਸ਼ਹਤੋਂ ਮਿੱਠੜੀ,
ਹਰ ਮਿੱਠੇ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰਦੀ ਨੀਂਦ ਹੈ;
ਨੀਂਦ ਕਰੇ ਜਦ ਜੋਰ ਮਿੱਠਾ ਭਾਇ ਨਾ
ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੌਂਕਰ ਖੰਡ ਸ਼ਹਤ ਕਿ ਦੁੱਧ ਹੋ ।
ਨੀਂਦਰਿਆ ਜੋ ਜੀਵ ਕੁੱਝ ਨ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਰਸ ਕਸ ਸੱਭ ਦਾ;
ਚਾਹੇ ਮਾਣਾਂ ਨੀਂਦ ਗੁੱਟੁ ਹੋਇਕੇ ।
ਜਦੋਂ ਆ ਰਹੀ ਨੀਂਦ ਜਾਣੇ ਆਦਮੀ
ਹੋ ਜਾਣਾ ਬੇਹੋਸ਼ ਮੈਂ ਹੈ ਹੀ ਹੁਣੇ,
ਫਿਰ ਆਖੇ: 'ਹੈ ਨੀਂਦ ਮਿੱਠੀ ਆ ਰਹੀ । ੧੦
'ਆਉ ਸੁਭਾਗੀ ਨੀਂਦ ਛੇਤੀ ਆਉ ਤੂੰ !
'ਅਪਣੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਲਈ ਸੰਭਾਲ ਮੈਂ ।'
ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਨ ਹੋਸ਼ ਹੋਵੇ ਜੀਵ ਨੂੰ,
ਫਿਰ ਜਾਗੇ ਕਹਿ: 'ਬੋੜ੍ਹ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਸੀ,
'ਸੱਤਾ ਸਾਂ ਮੈਂ ਘੂਕ ਕੁਈ ਨ ਸਾਰ ਸੀ,
'ਆਇਆ ਕਰ ਤੂੰ ਐਉਂ ਨੀਂਦ ਸੁਭਾਗੀਏ !'
ਪੰਦਰਾਂ ਵਾਲੇ ਧਯਾਨ ਅੰਦਰ ਵਾੜਕੇ
ਸ਼ਾਮ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਸੋਚ ਦਿਲ ਨੂੰ ਲਾਇਕੇ
ਅੰਦਰ ਲੀਤਾ ਲੱਦ ਹੈ ਇਸ ਆਦਮੀ,
ਨੀਂਦ ਆਇਕੇ ਬੋਝ ਸੱਭ ਉਤਾਰਦੀ । ੨੦
ਜੀਵ ਚੋਹ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਗਣ ਦੇ ਸਮੇਂ
ਫਸਿਆ ਕੈਦੀ ਵਾਡ ਕਰੇ ਮੁਸ਼ੱਕਤਾਂ ।
ਛੁੱਟੀ ਮਾਨੋਂ ਨੀਂਦ ਹੈ ਏ ਜੀਵ ਨੂੰ,
ਦੇਹੀ ਕਾਰੋਂ ਕੁੱਝ ਲਾਮੁ ਹੋਇਕੇ
ਲਏ ਸਤੰਤਰ ਮੌਜ —ਪੰਨ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ !
ਕਈ ਵੇਰ ਵਿੱਚ ਨੀਂਦ ਓ ਕੁੱਛ ਦਿੱਸਦਾ
ਹੋਣਹਾਰ ਹੈ ਜੋਇ ਹੋਵਣ ਵਾਲੜੀ ।
ਹੋ ਬੀਤੀ ਕਈ ਵੇਰ ਤੱਕੀ ਨਾ ਅਸਾਂ
ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਭਲਕਾਰ ਓ ਦੇ ਜਾਵਦੀ ।
ਦੇਹ ਮੁਰੰਮਤ ਹੋਇ ਹੈ ਵਿੱਚ ਨੀਂਦ ਦੇ ੩੦
ਹੋਇ ਕਿਸਲਤਾ ਦੂਰ, ਲਹਿਣ ਬਕਾਵਟਾਂ,
ਤਾਕਤ ਵਧ ਹੋ ਜਾਇ, 'ਬਲ' ਬਲ ਪਾ ਲਵੇ ।
ਜਾਗ ਵਿੱਚ ਬਲ ਬੁੱਧਿ ਖਰਚ ਕਰਾਵੀਏ
ਆਮਦ ਹੋ ਵਿੱਚ ਨੀਂਦ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਕਿਤੋਂ ।
ਦੇਹ ਵਸਦਾ ਜੋ ਭੋਰ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾ
ਮਾਨੋਂ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰ ਜਾਦਾ ਹੈ ਕਿਤੇ,
ਜੀਵਨ-ਮੌਤੀ ਓਹ ਭਰ ਬੁਕ ਲਜਾਵਦਾ,
ਖਰਚ ਕਰੇ ਓਹ ਜਾਗ ਜੋ ਸਉਂ ਲਜਾਵਦਾ ।
ਸੋਮਾ ਹੈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੂਰਤਾਂ ਵਾਲੜਾ

ਵਿੱਚ ਨੀਂਦ ਉਸ ਨਾਲ ਜੋੜ ਜੁੜਾਵਦਾ; ੪੦
ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਲੈ ਛੋਹ, ਸੱਤਯਾ ਦਾਨ ਲੈ
ਤਰੇ ਤਾਜ ਬਲਵਾਨ ਹੋਕੇ ਜਾਗਦਾ ।
ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਮਾਨੋਂ ਸੁੱਤਿਆਂ
ਢਿੱਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਇ, ਖੁਲ੍ਹਾ ਇਕ ਆਵਦੀ,—
ਸੈ ਵਰਿਹਾਂ ਦਾ ਕਾਲ ਛਿਨ ਵਿਚ ਲੰਘਦਾ
ਸੈ ਕੋਹਾਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਪਲ ਵਿਚ ਮੁੱਕਦੀ,—
ਮੁਦਤਾਂ ਵਿਛੜਯਾ ਮੀਤ, ਦੇਸੋਂ ਦੂਰ ਜੋ,
ਨੀਂਦ ਵਯਾਪਿਆਂ ਅੱਖ— ਫਰਕੇ ਆ ਮਿਲੇ ।
ਰਚਨਾ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਕਰਤਾ ਹੋਇਕੇ
ਜੀਵ ਕਰੇ ਬਿਨ ਦੇਰ ਬਿਨ ਸਾਮਾਨ ਦੇ, ੫੦
ਕੋਤਕ ਰਚੇ ਅਜੀਬ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ
ਅਨਪੁਰਾਈ ਆਸ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ
ਅਪਣੀ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਆਪੇ ਪੂਰੀਏ ।
ਵਾਹ ਨੀਂਦਰ ਸੁਲਤਾਨ ! ਵਾਹਵਾ ਪਯਾਰੀਏ !
ਕੈਦੋਂ ਦਏ ਛੁੜਾਇ ਮਿੱਟੀ ਦੇਹ ਤੋਂ,
ਦੇਵੇਂ ਖੰਭ ਲਗਾਇ ਛੁੱਟੀ ਜੀਵ ਨੂੰ,
ਕਰੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮੌਜ ਗਗਨ ਖਿਆਲ ਦੇ ।
ਭਾਵੀ ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦ ਸੁਪਨੇ ਲੰਘਕੇ
ਕਦੀ ਕਦੀ ਜੇ ਆਇ ਅਸਲੀ ਨੀਂਦ ਏ,
ਇਹੋ ਸਮਾਧੀ ਦੂਰ ਨੀਂਦਰ ਸੋਹਿਣੀ । ੬੦
ਹੋ ਪਯਾਰੀ ਤੂੰ ਨੀਂਦ ! ਸੂਰਗਾਂ ਦੇਵੀਏ !
ਬੁੰਦਾਂ ਸ਼ਹਿਤ ਚੁਆਉ ਰਾਣੀ ਦੇ ਰਿਦੇ,
ਪਈ ਬਿਹੋਸੀ ਵਿੱਚ ਮਾਣੇ ਸੁਦ ਓ,
ਜਾਣੇ ਨਾ, ਪਰ ਜਾਗ ਭਾਸੇ ਐਤਰਾਂ
ਕੇਡੀ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸਾਂ ਮੈਂ ਗਈ ।
ਹਾਂ ਸੋ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦਰੇ,
ਗੁਪਤ ਦੇਵਤੇ ਆਣ ਸਿਹਜਾ ਦੁਲੜੇ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਰਸ਼ੋਂ ਲਜਾਣ ਚੋਵਣ ਤੋਂ ਰਿਦੇ,
ਪਹਿਰਾ ਦੇਵਣ ਆਣ ਸੂਰਗ ਫਰੋਸ਼ਤੇ,
ਮੋਰਛਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਰੱਖਿਆ । ੭੦
ਹਾਂ ਸੋ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦਰੇ,
ਡੂੰਘੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਇ ਸਾਈਂ ਦੇਸ਼ ਤੂੰ ।
ਰੱਖ ਵਲ੍ਹੀਜਾਂ ਸੀਸ ਫੁਹ ਲੈ 'ਨੰਤ ਦੀ,
ਉਸ ਫੁਹ ਵਿਚ ਮਦਹੋਸ਼ ਸੁੱਤੀ ਤੂੰ ਰਹੀਂ ।
ਸੁੱਤੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦਰੇ,
ਪਈ ਪਲੰਘ ਤੇ ਚਿੱਤ ਲੰਮੀ ਬੁੱਤ ਜਯੋਂ,
ਸਿਰ ਤੇ ਬਸਤਰ ਇੱਕ ਚਿੱਟਾ ਹੈ ਪਿਆ,
ਕਾਲੀ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੜੀ
ਕੁੜਤੀ ਹੈ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਛਾਤੀ ਹੱਥ ਦੇ,
ਪਈ ਰਜਾਈ ਲਾਲ ਅੱਧੀ ਦੇਹ ਤੇ । ੮੦
ਮਾਨੋਂ ਬੱਦਲ ਤਿੰਨ ਘੋਰੇ ਚੰਦ ਨੂੰ
ਉੱਪਰ ਹੇਠਾਂ ਹੈਨ ਤਿੰਨੋਂ ਰੰਗ ਦੇ
ਚਿੱਟੇ ਕਾਲੇ ਲਾਲ ਰੂਪ ਚੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ।

ਪਰ ਉਹ ਚੰਦ ਨਜਿੰਦ
ਨਾਲੇ ਠੰਢਾ ਠਾਰ,
ਇੱਥੇ ਚਲਦਾ ਸੁਸ
ਨਿੱਘਾ, ਪਯਾਰਾ, ਪ੍ਰੇਮ
ਏ ਹੀ ਚੰਦ ਸਜਿੰਦ
ਆਏ ਉਹ ਹੁਣ ਵੇਦ
ਹੈਸਨ ਸੱਚੇ ਦਾਸ
ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਤੇ ਸਿੰਘ
ਸਹਿਜੇ ਵੀਣੀ ਜੋਲ
ਕਹਿਣ ਲਗੇ: 'ਹੈ ਪਾਰ
'ਦਾਰੂ ਕੱਛਾਂ ਵਿੱਚ
'ਅਰ ਜੋ ਨਾਸਾਂ ਰਾਹ
'ਅਸਰ ਆਪਣਾ ਠੀਕ
'ਹੈ ਅਜੋਗ ਹੁਣ ਦੇਹ,
'ਨੀਂਦ ਜੁ ਗਹਿਰੀ ਆਇ
'-ਉਸ ਦਾਰੂ ਦੇ ਜ਼ਰ
'ਕਰਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰੋਗ

੯੦

'ਅਜੇ ਨੀਂਦ ਦਾ ਜ਼ੋਰ
'ਪੈਕੇ ਕੁਛ ਪਰਸੋਉ
'ਭਿੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਏਹ
'ਇਸੇ ਨੀਂਦ ਦੇ ਵਿੱਚ
'ਲੈ ਜਾਓ ਜੇ ਚੱਕ
'ਉੱਥੇ ਆਉ ਜਾਗ
'ਦੇਖੋਗੀ ਜਦ ਰੋਗ
'ਆਤਮ-ਅਮਰ ਪ੍ਰਭਾਵ
'ਜਾਣੇ ਨਵੀਂ ਨਰੋਇ
ਵੈਦਰਾਜ ਇਹ ਆਖ

ਦੋ ਮਾਈਆਂ ਦੇ ਜੋਗ
ਸੋਂਪੀ ਸੀ ਗਈ ਸੱਭ,
ਹੁਣ ਇਹ ਹੁਕਮ ਨਵੀਨ
'ਬਸਤਰ ਬਦਲੇ ਜਾਣ
'ਪਹੁੰਚ ਜਾਏ ਦੀਵਾਨ
'ਹੈ ਜਾਏ ਏ ਸੇਵ,
ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ
ਸੁੱਧ ਸੁਖੋਪਤ ਵਿੱਚ
ਖ਼ਬਰੇ ਆਤਮ-ਮੇਲ
ਏਸ ਨੀਂਦ ਵਿਚਕਾਰ

ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲੂਮ
ਗੁੜ੍ਹ-ਨੀਂਦ ਹੁਣ ਕੁੱਝ
ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਨੀਂਦ
ਯਾ ਸਮਝ ਉਹ ਐਉਂ:
ਦਰ ਜੋ ਹੈਸੀ ਬੰਦ
ਆਇਆ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ
ਦਬੇ-ਪੈਰ ਆ ਪਾਸ

ਸਾਹੋਂ ਸੱਖਣਾ
ਨਿੱਘ ਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
ਨਰਮ ਸੁਗੰਧਿਆ,
ਭਰਿਆ ਸਿੱਕ ਦਾ:
ਨਿੱਘਾਂ ਵਾਲੜਾ ।
ਜੋ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੱਬ ਦੇ,
ਦੋ ਤ੍ਰੈ ਨਾਲ ਸੇ
ਨਾਭ ਟਟੋਲ ਕੇ,
ਖਤਰਜੋਂ ਹੋ ਗਈ ।
ਮਲਿਆ ਜੋ ਤੁਸੀਂ,
ਸੁੰਘਿਆਂ ਸੀ ਗਿਆ,
ਕਰ ਹਨ ਓ ਗਏ ।
ਪਰ ਬਲਹੀਨ ਹੈ ।
ਇਸ ਨੂੰ ਘੁਟਿਆ
ਰਿਹਾ ਸੁੰਘੀਂਦ ਜੋ-
ਹੈਵੇ ਜਾਵਦੀ ।

੧੦੦

ਰਹਿਸੀ ਹੋਰ ਬੀ ।
ਕੁਝਤਾ ਅੰਦਲਾ
ਹੁਣੇ ਵਟਾ ਦਿਓ ।
ਬਦਲੇ ਕੱਪੜੇ
ਵਿੱਚ ਦਿਵਾਨ ਦੇ,
ਜਦ ਹੈ ਰਾਜ ਨੂੰ,
ਆਤਮ ਫੈਲਿਆ,
ਬਲ ਲੈ ਆਇਗਾ,
ਸਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ।
ਗਏ ਦਿਵਾਨ ਨੂੰ ।

੧੧੦

ਸੇਵਾ ਰਾਜ ਦੀ
ਕੀਤੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ।
ਬਾਕੀ ਰੂ ਗਿਆ :-
ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਪਿਆਂ,
ਸੁੱਤੀ ਹੀ ਪਈ
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜਾਗ ਨਾ ।
ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦਰੇ
ਸੁੱਤੀ ਸੀ ਪਈ ।
ਹੁੰ ਤੇ ਰੱਬ ਦਾ
ਹੈਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ,
ਹੋਇਆ ਕੁੱਝ ਨਾ ।
ਹੋਈ ਪੱਤਲੀ,
ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਜਾਪਿਆ :
ਮੈਂ ਹਾਂ ਜਾਗਦੀ,
ਆਪੇ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ,
ਸੂਰਜ ਵਾਕੂਰੇ
ਪਹੁੰਚਾ ਛੋਪਲੇ,

੧੨੦

ਮੰਜੇ ਤੇ ਗਜਾ ਬੈਠ
ਸੱਜੀ ਵੱਖੀ ਕੋਲ
ਇਕ ਟਕ ਬੰਨ੍ਹੇ ਵੇਰ
ਨਜ਼ਰ ਭਰੀ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ
ਸੁਕਰ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ
ਰਾਧਾਂ ਸਹਜੇ ਦੇਖ,
ਸਹਜੇ ਕਰ ਪਰਣਾਮ,
ਸਹਜੇ ਟੁੰਬਿਆ, ਬੋਲ
ਸਹਜੇ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਜਾਗ
'ਯਤਨ ਕਰੋਂਦੀ ਹਾਰ
'ਸਹਜੇ ਤੇਰਾ ਕੰਤ
'ਸਹਜ ਸੁਭਾਵੀ ਮੇਲ
ਸਹਜੇ ਆਈ ਜਾਗ

ਆਕੇ ਛੋਪਲੇ
ਪ੍ਰਾਦੀ ਲਾਭ ਨੂੰ ।
ਦੇਖੇ ਨਾਰ ਨੂੰ
-ਗੁੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
ਕੋਮਲ, ਮਿੱਠੜੀ ।
ਸਹਜੇ ਆਇਕੇ,
ਸਹਜੇ ਛੋਹ ਕੇ
ਸਹਜੇ ਬੋਲਦੀ
ਸਹਜ ਪਿਆਰੀਏ !
ਗਈਓਂ, ਆ ਗਿਆ
ਸਹਜ-ਸਮਾਧੀਆ,
ਰਾਣੀ ! ਹੋ ਗਿਆ ।'
ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ
ਖੁਲ੍ਹਣ ਨਾ, ਕਰ ਜੋਰ
ਨਿਰਬਲ ਹੈ ਅਤਿ ਰਾਜ
ਜਿਹੜਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਅੱਖ
ਅੱਖਾਂ ਛੋਪਰ ਹਾਇ
ਕਿਤਨੇ ਚਿਰ ਦੇ ਬਾਦ
ਅਲਸਾਏ ਹਿਤ ਨਾਲ
ਭਏ ਅਧਖੁਲ੍ਹੇ-ਨੈਣ,
ਰਹਦੀ ਦਰਸਨ ਸਾਫ
ਨਿਰਬਲ ਹੈ ਇਤਨੀਕੁ
ਹੱਥ ਨ ਸਕਦੀ ਚੱਕ
ਬੁੱਲ੍ਹ ਨ ਸਕਦੀ ਖੋਲ੍ਹ
ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਦਾ ਜੋਰ
ਅੱਖ-ਛੋਪਰਾਂ ਭਾਰ,
ਤਾਂਤੇ ਦਰਸਨ-ਮੇਲ
ਸੀ ਇਹ ਮੇਲ ਅਬੋਲ
ਬੋਲ ਅਧਖੁਲ੍ਹੇ ਨੈਣ
ਦਿਲ ਦਾ ਹਾਲ ਹਵਾਲ
ਅਪਣੀ ਪੁਤਲੀ ਵਿੱਚ
ਸੂਰਤ ਰਹੇ ਦਿਖਾਇ
ਜਿਉਂ ਇਸ ਪੁਤਲੀ ਵਿੱਚ

ਸੂਰਤ ਰਹੀ ਸਮਾਇ
ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਾਚ
ਲੀਤਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ
ਉਸਦਾ ਸੱਭ ਸਰੀਰ
ਭਰਿਆ ਸੀ ਭਰਪੂਰ,
ਛਟਣ ਫੁਹਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੁਹਾਰਜੋਂ ਨੀਰ
ਕਰਵਾਵੇ ਇਸਨਾਨ
ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਸੀ ਅੱਤਿ,
ਦੁਹੁੰ ਭਾਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠ
ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਸੱਭ
ਪਰ ਨਾ ਹਿੱਲਦੀ ।

੧੩੦

੧੪੦

੧੫੦

੧੬੦

੧੭੦

ਹੁਣ ਰਾਣੇ ਹਿਤ ਨਾਲ ਪਯਾਰੀ ਰਾਜ ਦਾ
ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਹੱਥ ਕੋਮਲ ਪਯਾਰਿਆ ।
ਉੱਛਲਿਆ ਕਰ ਜੋਰ ਹਿਰਦਾ ਨਾਰ ਦਾ,
ਜੀਭ ਰਸਤਿਓਂ ਡੁੱਲ੍ਹ ਲੱਗਾ ਪੈਣ ਸੀ
ਬਲ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹਾਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀਸ ਨੂੰ,
ਢਲ ਕੇ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਹੋ ਗਿਆ,
ਨੈਣੋਂ ਝੁਰਿਆ ਬਾਰੂ ਹੰਝੂ ਹੋਇਕੇ,—
ਮੋਤੀ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰ ਰਿੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂਵਦੇ ।
ਰਾਣਾ ਜੀ ਏ ਦੇਖ ਸਕੇ ਸਹਾਰ ਨਾ; ੧੮੦

ਪੈਣ ਨ ਦਿੱਤੀ ਬੁੰਦ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰੇ;
ਲੀਤੀ ਹੱਥ ਸੰਭਾਲ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ :
ਨੈਣ ਭਰੇ ਜਲ ਨਾਲ ਫਿਰ ਓ ਪੁੰਝਦਾ ।
ਫੇਰ ਪਵਿੱਤਰ ਹੱਥ ਮੱਥੇ ਫੇਰਿਆ ।
ਅਦਬ ਸੁਆਰੀ ਨਾਰ ਨਿਰਬਲ ਹੈ ਪਈ,
ਚਾਹੇ ਉੱਠਾਂ ਡਿਗ ਪਰਸਾਂ ਪਾਦ ਮੈਂ;
ਆਸੰਭ ਨਹੀਂ ਸਰੀਰ, ਦੇਂਦਾ ਹਾਰ ਹੈ;
ਲੰਮਾ ਧੀਮਾ ਸੁਾਸ ਆਇਆ ਖਿੱਚਕੇ ।
ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੇਰ ਸਿਰ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ,
ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਵਾਕ ਐਦਾਂ ਆਖਿਆ: ੧੯੦

'ਜਾਗ ਪਿਆਰੀ ! ਜਾਗ, ਨੀਂਦਰ ਤਯਾਗ ਦੇ,
'ਜਾਗਣ ਰੂਪੀ ਨੀਂਦ ਪਯਾਰੀ ਤਯਾਗ ਦੇ,
'ਨੀਂਦਰ ਤੋਂ ਬੀ ਲੰਘ ਜਾਗੀਂ ਸੋਢੀਏਂ !
'ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਾਣੇ 'ਜਾਗ' ਨੀਂਦੋਂ ਵੱਧ ਓ,
'ਨੀਂਦ' ਕਹੇਂ ਜਿਸ ਜਾਗ ਇਸ ਨੂੰ ਲੰਘ ਆ,
'ਇਸਦੀ ਹੱਥੋਂ ਪਾਰ ਸੱਚੀ 'ਜਾਗ' ਹੈ,
'ਹਣ ਇਸ 'ਜਾਗੇ' 'ਜਾਗ' ਪੂਰਨ ਜਾਗ ਜੋ,
'ਜਿਸਦੀ ਲਾਗੂ 'ਨੀਂਦ' ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ ।
ਇਹ ਕਹਿ ਸੀਸੀ ਇੱਕ ਕੱਢੀ ਖੀਸਿਓਂ;
ਨਿੱਕੇ ਭਬਕੇ ਵਿੱਚ ਸੀਸੀ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ੨੦੦

ਚੋ ਘੁਟ ਦਾਰੂ ਪਾਇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ
—ਜਿੱਕੁਰ ਚਮਕੇ ਨੀਰ ਹਿਮ ਦ ਸੋਮਿਆਂ—
ਕਹਿੰਦਾ, 'ਪਯਾਰੀ ਨਾਰ ! ਪੀ ਲੈ ਏਸ ਨੂੰ ।'
'ਸੱਤ ਬਚਨ' ਦਿਲ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਆਖਿਆ,
ਪਰ ਨਿਰਬਲ ਉਸ ਜੀਭ ਹਿੱਲੀ ਨਾਲ ਨਾ ।
ਰਾਧਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਇ ਦਿੱਤਾ ਆਸਰਾ,
ਹੋ ਸਿਰਹਾਣੇ ਦਾਉ ਸਹਿਜ ਛੋਪਲ
ਸਿਰ ਏ ਹੋਠਾਂ ਹੱਥ ਖੰਬਾ ਦੇਇਕੇ
ਸੱਜਾ ਮੋਢੇ ਹੇਠ ਦੇਇ ਉਠਾਇਆ ।
ਸਹਜ ਪਯਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਤਾ ਉਚਾਇਕੇ ੨੧੦

ਪਿੱਛੇ ਹੋਕੇ ਹਿੱਕ ਦਾ ਦੇ ਆਸਰਾ
ਛਾਤੀ ਅਪਣੀ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਦੀ;
ਇਉਂ ਸੁਖ ਦੇਕੇ ਫੇਰ ਸਿਰ ਹਥ ਫੇਰਦੀ ।
ਹੁਣ ਰਾਣੇ ਨੇ ਉੱਠ ਦਾਰੂ-ਖੋਲ੍ਹਿਆ
ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਲਾਇ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਬੁੱਲ੍ਹ ਨਾ ।

ਦੰਦਣ ਜਾਣੀ ਏਨ ਹੈ ਪਈ ਰਾਜ ਨੂੰ,
ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਸੁਖ ਨਾਲ ਪੱਟੀਂ ਆਪਣੇ
ਰਾਣੀ ਦਾ ਸਿਰ ਰੱਖ ਲੀਤਾ ਏਸਨੇ ।
ਜਦ ਚਮਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਸੇ
ਦੰਦਣ ਸੀ ਨਹਿੰ ਓਹ ਐਵੇਂ ਘੁੱਟ ਸੀ । ੨੨੦

ਖੋਲ੍ਹੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਗੁਲਾਬ ਚਮਚੇ ਨਾਲ ਜਾਂ
ਦਿੱਤਾ ਮੁਖੜੇ ਪਾਇ, ਪਵੇ ਤਰੇਲ ਜਯੋਂ
ਖੁਲ੍ਹੇ ਗੁਲਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਤ ਬਸੰਤ ਨੂੰ ।
ਜਾਂ ਇਹ ਦਾਰੂ ਹੇਠ ਸੰਘੋਂ ਲੱਥਿਆ
ਅੱਖਾਂ ਲਈਆਂ ਮੀਟ ਰਾਣੀ ਸੋਂ ਗਈ ।
ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਜੋ 'ਜਾਗ' ਜਾਣੀ ਰਾਜ ਨੇ
ਉਹ ਹੁਣ ਹੋਈ ਨੀਂਦ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ।
ਸੁੱਤੀ ਪਯਾਰੀ ਨੀਂਦ ਮਿੱਠੀ ਸੁਾਦਲੀ
ਫਿਰ ਪਰ ਆਈ ਜਾਗ- ਜਾਗ ਸੁਲੱਖਣੀ ।
ਪਰ ਓ ਹੈ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਜਾਗੀ ਨ ਅਜੇ, ੨੩੦

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਹੈ ਐਉਂ ਉਸਨੂੰ ਭਾਸਦਾ :—
ਨਿਰਬਲ ਨਾ ਉਤਨੀ ਕਿ ਦਾਰੂ ਪੀਣ ਤੋਂ
ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਤਨੀ ਸੀਗ; ਹੁਣ ਤਾਂ ਨੀਉਂ ਕੇ
ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋੜ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵੱਲ ਨੂੰ
ਡਿੱਗੀ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਭਰੀ ਪਿਆਰ ਦੀ,
ਉਸਨੇ ਡਿਗਦੀ ਬੱਚ ਗੋਦੀ ਲੈ ਲਿਆ
ਸਿਰ ਪਯਾਰੀ ਦਾ, ਪਯਾਰ ਕਰ ਪਿਯਰਾਇਆ ।
ਫਿਰ ਮੱਥੇ ਹਥ ਫੇਰ ਫਿਰਵੀਂ ਡੋਲ ਦਾ,
ਕਹਿੰਦਾ, 'ਪਯਾਰੀ ਜਾਗ ਬਲ ਫਿਰ ਹੈ ਪਿਆ,
'ਕਹੁ ਦਿਲ ਦੀ, ਲੈ ਵੇਇ ਦੇ ਲੈ ਚਿੱਤ ਦੀ; ੨੪੦

'ਵਰਤ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਨੀਰ ਕ੍ਰਿਪਤੀ ਨਾਲ ਤੂੰ,—
'ਦੁਖ ਪਾਏ ਤੋਂ ਦੇਰ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ;
'ਹੁਣ ਸੁਖ ਪਯਾਰੀ ਮਾਣ ਸੁਖੀਆ ਹੋਇਕੇ ।
'ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਪਰਵਾਹ ਨੇਆਂ ਵਾਗਰੇ
'ਦਿਲ ਦੇ ਸੋਮੇ ਪਾੜ ਰਹੀ ਵਹਾਵਦੀ,
'ਹੁਣ ਹੱਸ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਙ ਝੁੰਮ ਵਿਗੋਸਕੇ ।
'ਲੋਕੀਂ ਕਰਦੇ ਪਯਾਰ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂਦਿਆਂ;
'ਮੁਇਆਂ ਜੀਵਦਾ ਜਾਣ ਤੂੰ ਹੈ ਪੁੰਮਿਆ,
'ਮੁਇਆ, ਜਾਣਦੇ ਲੋਕ, ਹੈ ਹੋ ਬੀਤਿਆ
'ਤੂੰ ਜੀਵੇਦਾ ਜਾਣ ਮੈਨੂੰ ਪਯਾਰਿਆ । ੨੫੦

'ਰਾਜ ਸਾਜ ਦੇ ਟੋਲ ਸਾਰੇ ਛੱਡਕੇ,
'ਸਖੀ ਟੋਲੀਆਂ, ਮਾਉਂ ਤੋਂ ਵਿਭ ਪਾਇਕੇ
'ਮੇਰੀ ਕੀਤੀ ਟੋਲ ਟੁਲਿ ਟੁਲਿ ਪਯਾਰੀਏ
'ਬਨ, ਪਰਬਤ, ਘਰ, ਟੋਲ ਸਾਰੇ ਟੋਲਕੇ
'ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੇ ਟੋਲ ਮਰੀਓਂ, ਟੋਲਦੀ;
'ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਟੋਲ ਹੋਈ, ਟੋਲਣੇ !
'ਟੋਲੰਦੜੀ ਤੋਂ ਜੋਗ ਲੱਭਾ ਸਾਂ ਨਹੀਂ;
'ਹੁਣ ਟੋਲੰਦੜਾ ਆਪ ਤੈਨੂੰ ਆ ਗਿਆਂ ।
ਜਦੋਂ ਮੌਤ ਨੇ ਆਣ ਤੈਨੂੰ ਟੋਲਿਆ

‘ਤੂੰ ਤਦ ਮੇਰੀ ਟੋਲ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਸੈਂ ੨੬੦
 ‘ਮੈਂ’ ਬਿਨ ਟੋਲੇ ਨਾਰ ਪਹੁੰਚਾ ਆਣ ਹਾਂ।
 ‘ਪੁਰੀ ਹੋਈਆ ਟੋਲ ਟੋਲਣਹਾਰੀਏ !
 ‘ਸੁੰਡੀ ਡੱਡੇ ਵਿੱਚ ਟੋਲੇ ਬਾਗ ਨੂੰ;
 ‘ਸਕੇ ਨ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇਖ ਮਧੁ ਮਕਰੰਦ ਨੂੰ।
 ‘ਪਹਿਲੇ ਡੱਡਾ ਭੋਜ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਮਰੇ;
 ‘ਨਿਕਲਣ ਸੁੰਦਰ ਪੰਖ ਬਣੇ ਭੰਬੀਰਤੀ;
 ‘ਫਿਰ ਟੋਲੇ ਜੋ ਬਾਗ ਟੋਲ ਸੁਹਾਂਵਦੀ।
 ‘ਹਾਂ, ਪਯਾਰੀ ਜੀਅ ਜਾਨ! ਜਨਮ ਪਲੱਟਿਆ,
 ‘ਹੁਣ ਹੰਝੁ ਨਾ ਕੇਰ ਸਮਾਂ ਬਿਲਾ ਗਿਆ
 ‘ਜਿੱਥੇ ਕਾਰ ਸੰਜੋਗ ਵਯੋਗਾਂ ਦੀ ਤੁਰੇ। ੨੭੦

‘ਸੰਜੋਗ ਵਿਯੋਗੋਂ ਪਾਰ ਦੀ ਦੇ ਹੈ ਦਸ਼ਾ,
 ‘ਜਿੱਥੇ ਸਦਾ ‘ਸੰਜੋਗ’ ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣੇ !
 ‘ਘਾਲ ਗਈ ਪੈ ਬਾਇ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਆ ਮਿਲੀ।
 ‘‘ਤੂੰ’ ‘ਮੈਂ’ ‘ਮੈਂ’ ‘ਤੂੰ’ ਹੋਇ ‘ਮੈਂ’ ‘ਤੂੰ’ ਹੈ ਨਹੀਂ,
 ‘‘ਤੂੰ’ ਨਾਹੀ ‘ਮੈਂ’ ਨਾਹਿ, ‘ਤੂੰ’ ‘ਮੈਂ’ ਹੋ ਰਹੇ;
 ‘ਮੈਂ’ ਤੂੰ, ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੇਮ ‘ਚ ਇੱਕ ਹਾਂ,
 ‘‘ਤੂੰ’ ਆਨੰਦ ਅਨੰਦ ‘ਮੈਂ’ ਆਨੰਦ ਹਾਂ;
 ‘ਹੈ ਆਨੰਦ ਅਨੰਦ ‘ਮੈਂ’ ‘ਤੂੰ’ ਹੈ ਨਹੀਂ।
 ‘ਹੈ ਆਨੰਦੀ ਸੁੰਦ ਵਾਹ ਅਨੰਦ ਹੈ।
 ‘ਵਾਹ ਆਨੰਦ ਸਮੁੰਦ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੈਰੁਦੇ ੨੮੦

‘ਜੁਦਾ ਨੀਰ ਦੇ ਰੋਅ -ਨੀਰ ਅਨੰਦ ਦੇ-
 ‘ਨੀਰ ਨੀਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਨੀਰੋਂ ਵੱਖ ਨਾ;
 ‘ਜਦਾ ਚਲਣ ਪਰ ਰੋਅ ਫਿਰ ਵਿਚ ਨੀਰ ਦੇ।
 ‘ਇੱਕੋ ਇੱਕੋ ਹੋਇ, ਆਖ ਨ ਸੱਕੀਏ,
 ‘ਸਮਝ ਨ ਸਕਦੀ ਜਾਣ ਇਹ ਕੀ ਮੌਜ ਹੈ ?
 ‘ਮੈਂ’ ‘ਤੂੰ’ ਮੋਇਆਂ ਮੌਜ ਆਪੇ ਆ ਬਣੇ।
 ‘ਵਾਹ ਪਯਾਰੀ ਤੂੰ ! ਆਣ ਪਹੁੰਚੀ ਏਸ ਬਾਂ
 ‘ਕਰ ਹੁਣ ਮੌਜ ਅਨੰਦ ‘ਤੂੰ’ ‘ਮੈਂ’ ਰੂ ਗਏ
 ‘ਸਾਥੀ ਪਿੱਛੇ ਦੁਰ -ਵਾਟ ਦੁਰਾਡਤੀ।
 ‘ਵਾਹ ਸੁਆਮੀ ਵਾਹ ਮੀਤ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲੀਆ !’ ੨੯੦

ਠੰਢਾ ਲੈਕੇ ਸੁਸ ਰਾਣੀ ਆਖਿਆ।
 ਪਰ ਸਾਈਂ ਨੇ ਚੱਕ ਸਿਰ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
 ਨਾਲ ਗਲੇ ਦੇ ਲਾਇ ਆਖਿਆ: ‘ਪਯਾਰੀਏ !
 ‘ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਕਰ ਯਾਦ ਭੋਂ ਸਭ ਇੱਕ ਸੀ;
 ‘ਜੱਟਾਂ ਵੱਟਾਂ ਪਾਇ ਖੇਤ ਬਨਾਇਕੇ
 ‘ਝਗੜੇ ਮੂਲ-ਉਪਾਧ ਕੀਤੇ ਸੇ ਖੜੇ।
 ‘ਹੜ੍ਹ ਆਵੇ ਕਰ ਜੋਰ ਵੱਟਾਂ ਮੋਟਦਾ;
 ‘ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਇਕ ਰੂਪ ਨਜ਼ਰੀ ਆਵਦੀ।
 ‘ਤਿਉਂ ਦੇ ਵੱਟਾਂ ਦੋਇ ‘ਮੈਂ’ ‘ਤੂੰ’ ਵਾਲੀਆ
 ‘ਹੈਵਨ ਮੂਲ ਉਪਾਧ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾਤੀਆ; ੩੦੦

‘ਪ੍ਰੇਮ ਨੀਰ ਦੀ ਕਾਗ ਜਦ ਧਾ ਆਵਦੀ,
 ‘ਵੱਟਾਂ ਰੜ੍ਹ ਲਿਜਾਇ, ਮਿਟੇ ਉਪਾਧਿ ਹੈ;
 ‘ਹੋਯੇ ਸੁੱਧ ਸਰੂਪ ਸੁੱਖ ਸਮਾਵੀਏ,-

‘ਸੁਖ ਦੇ ਅਮਿਤ ਸਮੁੰਦ ਸੁਖੀਏ ਹੋਵੀਏ।
 ‘ਇਸ ਸੁਖ ਦਾ ਹੈ ਰੂਪ ਇਉਂ ਸਮਝੀਂ-ਵਦਾ,
 ‘ਜਿੱਕੁਰ ਜਲ ਦੇ ਰੋਅ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਹੀ
 ‘ਹੋ ਸਾਗਰ ਦਾ ਰੂਪ ਪਰ ਫਿਰ ਵੱਖਰੇ,
 ‘ਚਲਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਨਾ ਵੱਖਰੇ,
 ‘ਵਿੱਚੇ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਹੋਏ ਚੱਲਦੇ।
 ‘ਹੁਣ ਤੂੰ ਪਯਾਰੀ, ਮਾਣ ਉਸੇ ਮੌਜ ਨੂੰ ੩੧੦

‘ਜਿਸਦਾ ਆਦਿ ਨ ਅੰਤ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਲੋ,
 ‘ਆਨੰਦੋਂ ਆਨੰਦ ਆਖ ਨ ਸੱਕੀਏ।
 ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਹਥ ਜੋੜ ਰਾਣੀ ਬੋਲਦੀ :—
 ‘ਵਾਹ ਪਯਾਰੇ ਜੀਅਜਾਨ ‘ਮੈਂ’ ਦੀ ‘ਮੈਂ’ ਤੁਸੀਂ
 ‘‘ਮੈਂ’ ਨਾਂ ਹੈਸਾਂ ਮੂਲ, ਇੱਕ ਗਿਲਾਫ ਸੀ
 ‘‘ਮੈਂ’ ਦਾ, ਜੋ ‘ਤੂੰ’ ਸੀਗ -ਮੈਂ ਨਿਰਜੀਵ ਸਾਂ।
 ‘‘ਮੈਂ’ ਤੇਰੀ ਜਦ ਦੁਰ ਮੈਥੋਂ ਹੋ ਗਈ,
 ‘‘ਉਸ’ ‘ਮੈਂ’ ਨੂੰ ਫਿਰ ਮੈਂ ‘ਮੈਂ’ ਟੋਲਦੀ।
 ‘ਤੇਨੂੰ ਜਗ ਕਹਿ ਤੂੰਹ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ‘ਤੂੰ’-
 ‘ਲੱਭ ਪਈ ਹੈ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ‘ਮੈਂ’ ਉਹੋ, ੩੨੦

‘ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ‘ਤੂੰ’ ਨਾਂਹਿ ‘ਤੂੰ’ ਹੈ ‘ਮੈਂ’ ਮਿਰੀ
 ‘ਹੁਣ ‘ਮੈਂ’ ਨਾਹੀਂ ਮੂਲ, ਮੇਰੀ ‘ਮੈਂ’ ਨਹੀਂ,
 ‘ਤੂੰ’ ਮੇਰੀ ‘ਮੈਂ’ ਆਹਿ, ਕਹੁ ਤੂੰ ‘ਮੈਂ’ ਅਹਾਂ।
 ‘ਸਾਈਂ ! ‘ਮੈਂ’ ਨਹੀਂ ਮੂਲ ‘ਤੂੰ’ ਹੋ ‘ਤੂੰ’ ਅਹੇ।
 ‘ਕਰੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਿਰਪਾਲ ਵਿਛੜਾਂ ਫੇਰ ਨਾ;
 ‘ਏਸ ਮੇਲ ਤੋਂ ਮੇਲ ਹੋ ਨ ਅਮੇਲਵਾਂ।
 ‘‘ਤੂੰ’ ਜਯੋਤੀ ਸਮ ਜਾਗ ਦੀਵੇ ‘ਮੈਂ’ ਵਿਖੇ:
 ‘‘ਮੈਂ’ ਦੀਵਾ ਤੇ ਜੋਤਿ ਰਹੀਏ ਜਾਗਦੇ।
 ‘‘ਮੈਂ’ ਦੀਵੇ ਜਿਉਂ ਅੱਗ ਭੁੱਲਾਂ ‘ਮੈਂ’ ਤਈਂ,
 ‘‘ਤੂੰ’ ਜਯੋਤੀ ਭਰਪੂਰ ਮੈਂ ਵਿਚ ਜੀਵੀਓ, ੩੩੦

‘ਤੇਨੂੰ ‘ਤੂੰ’ ਤੇ ‘ਮੈਂ’ ਇਹ ਇੱਕੋ ਹੋ ਰਹੇ;
 ‘ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਮੇਲ ਦੀਵੇ ਜਯੋਤ ਜਯੋ
 ‘ਐਸਾ ਸੁੰਦਰ ਹੋਇ ਸ਼ਰਨ ਸਮਾਇ ਜਾਂ
 ‘ਹਾ ਨ ਵਿਛੜਾ ਹਾਇ ! ਹੁਣ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ।
 ਇਹ ਕਹਿ ਰਾਣੀ ਜੋਗ ਐਕੁਰ ਜਾਪਿਆ:
 ਸੁਰਤ ਨ ਰਹੀ ਸਰੀਰ ਮਨ ਬੁਧਿ ਵਾਲਤੀ;
 ਸਭ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਲੰਘ ਸੁੱਧ ਜੁ ਚੇਤਨਾ
 ਦੂਈ ਦੁੰਦੋਂ ਪਾਰ ਉੱਚਾ ਜੋ ਅਹੇ
 ਤਿਸ ਵਿਚ ਗਏ ਸਮਾਇ ਦੁਇ ਰਸ-ਰੂਪਵੇਂ,
 ਸੰਗਮ ਮਾਨੋਂ ਹੋਇ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਗਿਆ; ੩੪੦

‘ਮੈਂ’ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਜਾ ਪਏ।
 ‘ਹੋਇ ਸਮੁੰਦ ਸਰੂਪ ਮਿਲਕੇ ਉਸਨੂੰ :
 ਪਰ ਨਹਿ ਹੋਇ ਸਮੁੰਦ ਹਨ ਵਿਚ ਉਸਦੇ
 ਲੀਨ ਹੋਇ ਕੇ ਮੌਜ ਮਾਣਨ ਉਸਦੀ;
 ਮਾਣਨ ਜਾਣਨ ਸੁੰਦ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ।
 ‘ਬਿਰੁ’ ‘ਅਪੂਰਨ ਮੇਲ’, ਇਹ ਦੋ ਏਸ ਬਾਂ
 ਰਖਦੇ ਨਹੀਂ ਨਿਵਾਸ, ਐਸੀ ਖੇਡ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਬੀ ਹੈ ਨਾਹਿ, ਪੂਰਨ ਮੇਲ ਹੈ ।
 'ਮੋਰ' 'ਤੇਰ' ਦੀ ਵਿੱਥ 'ਉਹ' ਬੀ ਗੁੰਮ ਹੈ;
 ਇੱਕੋ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਲਹਿਰੇ ਦੇ ਰਿਹਾ, ੩੫੦
 ਅੰਤੋਂ ਬੇ ਅਸਗਾਹ ਵਾਰ ਨ ਪਾਰਤਾ ।
 ਇਸ ਪਰ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਕਹਿਆ ਵਾਕ ਏ :—

ਕਬੀਰ ਪਾਲਿ ਸਮੁਹਾ ਸਰਵਰੁ ਭਰਾ ਪੀ ਨ ਸਕੈ ਕੋਈ
 ਨੀਰੁ ॥ ਭਾਗ ਬਡੇ ਤੇ ਪਾਇਓ ਤੂ ਭਰਿ ਭਰਿ ਪੀਉ
 ਕਬੀਰ ॥ ੧੭੦ ॥ [ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ

ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਸੀ ਰਾਜ ? ਇਸਤੋਂ ਸੀ ਪਰੇ,
 ਸੁਖਪ੍ਰੀ ਵਿਚ ਸੀ ਓਹ ? ਇਸਤੋਂ ਬੀ ਪਰੇ,
 ਕੀ ਤੁਰੀਆ ਵਿਚ ਸੀਗ ? ਕਿਹਾ ਨ ਜਾਵਦਾ ।
 'ਪ੍ਰੇਮ' ਕਰੇ ਕਰ ਜੋਰ ਪਾਲਾਂ ਭੰਨ ਕੇ
 ਕਿਸੇ ਅਸਲ ਦੇ ਦੇਸ -ਨੀਂਦ ਵਿਆਪਿਆਂ—
 ਰਾਜ ਤਈਂ ਕਰ ਲੀਨ ਹੋਸੀ ਲੈ ਗਿਆ ।
 ਜਿਸਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਰੂਪ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ
 ਇਸਦਾ ਧਰਨਾ ਨਾਮ ਅੱਖੀ ਗੱਲ ਹੈ । ੩੬੦

ਮਾਨੋ ਜਾਣੀ ਰਾਜ ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰੇ
 ਜਿੱਥੇ ਮਾਣੇ ਰੰਗ ਕਾਲ ਨ ਓਸ ਥਾਂ,
 ਪਰ ਦੇਹੀ ਜਿਸ ਥਾਉਂ ਲੰਮੀ ਹੈ ਪਈ
 ਓਥੇ ਹੋਵੇ ਕਾਲ ਤੁਰਦਾ ਜਾ ਰਹਾ,
 ਜਿਸਦੇ ਤੁਰਨੇ ਨਾਲ ਦੇਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ।
 ਪਲਾਂ ਬੀਤਿਆਂ, ਬੀਤ ਘੜੀਆ ਹੋਈਆਂ;
 ਘੜੀਆਂ ਬੀਤ ਵਲੋਟ ਬੀਤਿਆ ਪੈਰੁ ਸੀ ।
 ਪਹਿਰੇਂ ਬੀ ਵਧ ਕਾਲ ਅੱਗੇ ਹੋ ਪਿਆ,
 ਰਾਣੀ ਪਈ ਬਿਹੋਸ ਪਰ ਵਿਚ ਮੌਜ ਦੇ ।
 ਕਾਲ ਬੀਤਦਾ ਬੀਤ, ਪੈਂਦਾ ਓਸ ਥਾਂ ੩੭੦

ਜਿੱਥੇ ਸੀ ਸੰਜੋਗ ਹੁਣ ਸਭ ਮੁੱਕਣਾ ।
 ਬੀਤ ਗਿਆ ਸੰਜੋਗ ਵਾਲਾ ਕਾਲ ਓ
 ਆਇ ਗਿਆ ਵਿਜੋਗ, ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਓ ।
 ਸਚਮੁਚ ਜਾਗੀ ਨੀਕ, ਜਾਗੀ ਸੋਹਿਣੀ,
 ਸਚ ਮੁਚ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਅੱਖ ਜਾਗਤ ਵਿੱਚ ਹੈ,
 ਪਰ ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਵਾਕ ਕੰਨਾਂ ਨੇ ਸੁਣੇ,
 -ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਏਹ ਗਾਵਣਾ ਜਾਇ ਸੀ—
 ਪਿੱਛੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਅੱਖ ਕੌਤਕ ਦੇਖਦੀ :—

ਓਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੰਡੀਐ ਸੁਖੀਆ ਹਰਿ ਕਰਣੇ ॥ ਜਮ
 ਕੈ ਪੰਥਿ ਨ ਪਾਈਅਹਿ ਫਿਰਿ ਨਾਹੀ ਮਰਣੇ ॥
 ਜਿਸਨੋ ਆਇਆ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ ਤਿਸੈ ਹੀ ਜਰਣੇ ॥ ਬਾਣੀ
 ਉਚਰਹਿ ਸਾਧ ਜਨ ਅਮਿਉ ਚਲਹਿ ਝਰਣੇ ॥ ਪੰਥਿ
 ਦਰਸਨੁ ਨਾਨਕੁ ਜੀਵਿਆ ਮਨ ਅੰਦਰਿ ਧਰਣੇ ॥੯॥

[ਗਉੜੀ ਵਾਰ ਮ: ੫

ਦੇਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਰਾਗ 'ਲਾਪ ਅਨੋਖਤਾ,
 ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਸੁਆਦੀਕ ਕੋਈ ਗਾ ਰਿਹਾ, ੩੮੦
 -ਗਾਉਂ ਰਿਹਾ, ਹਾਂ, ਕੋਇ ਮਹਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ—।

ਭਾਵੇਂ ਆਈ ਜਾਗ ਪਰ ਹੈ ਸੋਹਿਣੀ
 ਲੈਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸ ਅੱਗੋਂ ਹੈ ਮਿਲੀ ।
 ਅੱਖਾਂ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਦੇਖਣ, ਕੀ ਅਹੇ ?
 ਕਿੱਥੇ ਸਾਂ ? ਕੀ ਹੋਇ ? ਆਹ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
 ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਤ ਜੋ ਹੈ ਆਵਦਾ,
 ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਨ ਥਾਉਂ, ਲਹੇ ਨ ਅੱਖੀਓਂ ।
 ਅੰਦਰ ਰਿਹਾ ਸਮਾਇ ਪਹਿਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਤ ਓ,
 ਭਰਿਆ ਲੂੰ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਥਾਉਂ ਨ ਹੋਰ ਦੀ ।
 ਘਾਬਰ ਦੇਖੇ ਫੇਰ ਸਮਝੇ ਨਾ ਰਤੀ । ੩੯੦

ਘਟ ਵਿਚ ਸੀ ਕੁਝ ਹੋਰ, ਕੈ ਘਟ ਏ ਪਵੇ ?
 ਡੋਰ ਡੋਰ ਹੋ ਚੇਰ ਰਾਣੇ ਮੋਹਿਤੀ
 ਰਾਣਾ ਦੇਖੇ ਨਾਹਿ ਅੱਖਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆਂ ।
 ਸੋਚੇ ਸੁਪਨਾ ਠੀਕ ਮੈਂ ਸਾਂ ਦੇਖਦੀ ।
 ਪਰ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸੀ ਗੰਢ ਮਿੱਠੀ ਪੈ ਰਹੀ,
 ਜੋ ਦੱਸੇ ਕਿ ਡੂੰਘ ਨੀਂਦੋਂ ਉੱਠੀਆਂ ।
 ਫੇਰ ਮਾਟ ਕੇ ਅੱਖ, ਦੇਖੇ, ਯਾਦ ਨੇ
 ਓਹੋ ਸਾਜ਼ ਸਮਾਨ ਓਵੇਂ ਰੱਖਿਆ:
 ਸਾਈਂ ਦਾ ਉਹ ਰੂਪ ਦਿੱਸੇ ਹੁਬਹੂ ।
 ਅਤੀ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਆਖਦੀ ੪੦੦

ਸਾਈਂ ! ਮਿਤ੍ਰ ! ਸੁਜਾਨ ! ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲੀਆ !
 'ਮਹਰਮ ਮਨ ਦੇ ! ਮੀਤ ! ਮਾਲਕ ਮੈਂਡੜੇ !
 'ਕੀਹ ਚੱਲੇ ਹੋ ਫੇਰ ਛੱਡ ਇਕੱਲਤੀ ?
 'ਫੇਰ ਵਿਛੋੜਾ ਵਿੱਥ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ?
 'ਪਰਦਾ ਲਈ ਵਿਜੋਗ ਫਿਰ ਹਨ ਆ ਗਏ ?
 'ਹੋ ਚੱਲੇ ਹੋ ਦੂਰ -ਮੈਥੋਂ ਦੂਰ ਜੀ ?
 'ਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਕੰਤ ! ਜਾਓ ਛੱਡ ਨਾ,
 'ਛੱਡ ਨ ਛੱਡਣ ਜੋਗ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਲਣਾ ।
 'ਸੁਪਨਾ ਸੀ ਜੇ ਏਹ, ਚੰਗਾ ਜਾਗ ਤੋਂ,
 'ਰੱਖ ਸੁਪਨ ਹੀ ਵਿੱਚ ਜਾਗੋਂ ਦੂਰ ਤੇ । ੪੧੦

'ਸਾਈਂ ! ਵਿਛੋੜ ਨ ਮੂਲ ਮੈਂ ਚਉਖੰਨੀਆਂ,
 'ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਰਖ ਨਾਲ ਨਾਲੇ ਰੱਖ ਲੈ,
 'ਰਖ ਸਾਈਂ ਰਖ ਨਾਲ ਨਾਲੇ ਆਪਣੇ;
 'ਨਾਲੋਂ ਕੱਪ ਨ ਰੱਖ, ਕੱਪ ਜਿ ਰੱਖਣਾ:
 ਸਾਈਂ ਦੂਰ ਨ ਹੋਹੁ ਕੋਲੇ ਵੱਸ ਤੂੰ ।
 ਇੱਕੁਰ ਮਿੰਨਤਾਂ ਦੇਰ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਹੀ,
 ਮੱਧਮ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ ਸੁਫਨਾ ਦੇਖਿਆ;
 ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘੁਟ ਘੁਟ ਵਾਰਵਾਂ ਲਾਵਦੀ
 ਨਕਸ਼ਾ ਰਹੇ ਸਬੂਤ ਦਿਸਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ।
 ਸੋਚੇ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਸੀ,— ੪੨੦

ਕੀ ਲੈਣਾ ਅਖ ਖੋਲ੍ਹ ਮੀਟਜਾਂ ਅੱਖ ਜੋ
 ਨਕਸ਼ਾ ਰਹਿ ਉਸ ਡੋਲ, ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਰਿਹਾ ।
 ਭੋਲੀ ਰਾਣੀ ! ਨਾਹਿ, ਤੂੰ ਹੁਣ ਓਸ ਥਾਂ
 ਜਿੱਥੇ ਸਮਾਂ ਨ ਜੋਰ ਕਰ ਕੁੱਝ ਸੱਕਦਾ ।
 ਹੁਣ ਨਾਂ ਹਠ ਨੂੰ ਧਾਰ ਪੰਝ ਨ ਜਾਵਸੀ;

ਮੱਖਮ ਪੈਰੋ ਪੈਰ ਹੰਦੇ ਜਾਣਗੇ ।
ਨਕਸ਼ੇ ਜੋ ਸੁਰਜੀਤ ਹੁਣ ਤੂੰ ਦੇਖਦੀ ।
ਹੁਣ ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਕ ਅੰਕੁਰ ਵਾਚ ਲੈ :—

ਸਪਨੇ ਆਇਆ ਭੀ ਗਇਆ ਮੈਂ ਜਲ੍ਹ ਭਰਿਆ ਹੋਇ ॥
ਆਇ ਨ ਸਕਾ ਤੁਝ ਕਨਿ ਪਿਆਰੇ ਭੇਜਿ ਨ
ਸਕਾ ਕੋਇ ॥ ਆਉ ਸਭਾਗੀ ਨੀਦੜੀਏ ਮਤੁ ਸਹੁ
ਦੇਖਾ ਸੋਇ ॥ [ਵਡ: ਮ: ੧-੩

ਵਾਚ ਕਰੀ ਸੰਤੋਖ, ਪੀਰਜ ਧਾਰ ਲੈ ।
ਪਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ! ਸੰਤੋਖ ! ਖੋਲ ਅਸੰਤਵੀ । ੪੩੦

ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਕਰ ਜੋਰ ਅੱਖਾਂ ਘੁੱਟਦੀ,
ਨੀਂਦਰ ਸੱਦੇ ਫੇਰ, ਪਰ ਨ ਆਵਦੀ ।
ਡਲੁ ਡਲੁ ਕਰਦੇ ਨੈਣ; ਡੁਲ੍ਹਦਾ ਸੀ ਰਿਦਾ,
ਕਿਰੀ ਹੋਝ ਅੱਖ ਖੋਲ੍ਹ ਰਾਣੀ ਦੇਖਦੀ,
ਦੇਖੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਨੈਣ ਭਰਦਿਆਂ,—
ਚਿੱਟਾ ਸਾਫ ਦਲਾਨ ਜਗਮਗ ਹੈ ਕਰੇ;
ਚਿੱਟੇ ਫਰਸ਼ ਸੁ ਨਾਲ ਚਿੱਟੀ ਚਾਨਣੀ
ਘਿਉ ਦੇ ਦੀਵੜਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਸੋਹਿਣੀ ।
ਕਦੀ ਕੁ ਮਰਦ ਸੁਜਾਨ ਚਿੱਟੇ ਕਪੜੇ
ਪਹਿਨੇ ਬੈਠੇ ਹੈਨ ਆਮੋ ਸਾਮੁਣੇ । ੪੪੦

ਰਾਗੀ, ਚਿੱਟੇ ਸਾਜ, ਬਸਤਰ ਬੱਗੜੇ
ਪਹਿਨੇ, ਉੱਜਲ ਰਾਗ ਕੀਰਤਿ ਵਾਲੜਾ
ਗਾਉਂ ਰਹੇ ਸੰਗ ਪ੍ਰੇਮ ਆਸਾ ਦੇ ਵਿਖੇ ।
ਆਪਣੇ ਦੇਖੇ ਰਾਜ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ।
ਪਏ ਉਦਾਲੇ ਹੈਨ ਹੋਸਾਂ ਵਾਕੂਰੇ,
ਗੁਦਮੇ ਚਿੱਟੇ ਹੈਨ ਹੋਠਾਂ ਉੱਪਰੇ;
ਲੇਫ ਨਿਹਾਲੀ ਖੱਟ ਗਾਇਬ ਹੋ ਰਹੇ ।
ਠੀਕ ਸਾਮੁਣੀ ਵੱਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ,
ਹੋਇ ਰਿਹਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੀ ।
ਦੇਖੇ ਗੁਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸੀਸ ਉਚਾਇਕੇ, ੪੫੦

ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋੜ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ;
ਫਿਰ ਕੁਛ ਲਾਕੇ ਜੋਰ ਸਹਜੇ ਨਾਲ ਹੀ
ਤਕੀਏ ਦੀ ਲੈ ਟੋਕ ਰਾਣੀ-ਬੈ ਗਈ;
ਪਰ ਕੁਛ ਚੜ੍ਹ ਗਯਾ ਸਾਹ ਇਤਨੇ ਨਾਲ ਬੀ !
ਦੇਖੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰ ਰਾਣੀ ਧਯਾਨ ਲਾ,
ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਦਰਬਾਰ ਵਾਹਵਾ ਲੱਗਿਆ;
ਪਰ ਸੂਰਤ ਸਿਰਤਾਜ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ
ਵਿੱਚ ਨ ਨਜ਼ਰੀ ਆਇ,— ਪੈਂਦੀ ਘਾਟ ਹੈ ।
ਕਦੀ ਸੁਣੇ ਹੈ ਵਾਰ ਆਸਾ ਰਾਗ ਦੀ;
ਕਦੀ ਰਿਦਾ ਭਰ ਆਇ, ਭਰਦੇ ਨੈਣ ਸੇ; ੪੬੦

ਨੀਝ ਲਗਾਇ ਕਦੀਕੁ ਸਾਹੇ ਵੇਖਦੀ,
ਕਦੀ ਮੀਟਦੀ ਨੈਣ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਦੀ,—
ਯਾਦ ਕਰੇ ਉਹ ਹਾਲ ਜੋ ਸੀ ਖੀਤਿਆ;
ਉਹ ਉੱਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਿਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ

ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਜੋ ਆਪ ਦਿੱਤਾ ਕੰਤ ਨੇ
ਯਾਦ ਕਰੇ ਕਰ, ਸੋਚ ਵਿਸਮੈ ਹੋਵਦੀ—
'ਏ ਕੀ ਸੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀ ਸੀ ਸਿੱਖਿਆ !'
ਫਿਰ ਵਿਚ ਅਦਬ ਸਮਾਇ ਕੁਝ ਸ਼ਰਮਾਇਕੇ
ਬਤ ਮਾਨੇ ਹੋ ਜਾਇ ਸੁਗੜੇ ਅੰਦਰੋਂ,
ਕੰਨੀਂ ਪਏ ਬਲੇਲ ਹੀਰਤ ਵਾਲੜੀ, ੪੭੦
ਅਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਚੁਫੇਰ ਸਹਿਮੀ ਦੇਖਦੀ;
ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਰਾ ਭਰ ਨੀਰ ਨੈਣੀਂ ਆਵਦਾ ।
ਨੈਣ ਡੁਬੇ ਵਿਚ ਨੀਰ ਤ੍ਰਿਖਾ ਨ ਖੁੱਝਦੀ !
ਖਾਰਾ ਹੈ ਏ ਨੀਰ ਤਾਹੀਓਂ ਨਾ ਬੁਝੇ
ਤੇਹ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਢੇਰ ਪੀ ਪੀ ਨੀਰ ਦੇ ।
ਇੱਕੁਰ ਦਿਲ ਹੈਰਾਨ ਰਾਣੀ ਹੋ ਰਹੀ ।
ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਦਿਲ ਸੱਕ ਮਤ ਪਰਲੋਕ ਦੇ,
ਮਰਕੇ ਖਹੜੀ ਆਣ ਹਾ ਇਸ ਥਾਉਂ ਮੈਂ;
ਪਰ ਸੂਰਤ ਨਾ ਦੇਖ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ
ਜਾਣ ਗਈ: ਦਰਬਾਰ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ, ੪੮੦

ਮੈਂ ਪਹੁੰਚੀ ਹਾਂ ਆਣ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਹੀ
ਜਿੱਥੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਸਕੀ ਨਾ ਪਹੁੰਚੁ ਸਾਂ ।
ਹੁਣ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ;
ਫਿਰ ਹੋਈ ਅਰਦਾਸ ਦਿਲ ਪੰਘਰਾਵੀਂ;
ਫਿਰ ਹੁਣ ਲਈ ਅਵਾਜ਼ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ,
ਫਿਰ ਇਕ ਬਿਰਧ ਸੁਜਾਨ ਬੈਠੇ ਤਾਬਿਆ;
ਕੀਤੀ ਕਥਾ ਅਨੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ।
ਫਿਰ ਹੁਣ ਚਲੇ ਸੰਬਾਦ ਪ੍ਰੇਮਾਂ ਵਾਲੜੇ ।
ਸਿਖ ਇਕ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋੜ ਕਰਦਾ ਬੇਨਤੀ,
ਸੋਯੇ ਦਿਲ ਦੇ ਹਾਲ ਕਰੇ ਬਿਆਨ ਹੈ, ੪੯੦

ਉਸ ਪੁਰ ਕਰਨ ਵਿਚਾਰ ਦਹੀਂ ਵਿਰੋਲਦੇ;
ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਜ ਦੇ ਨਾਲ ਮੱਖਣ ਕੱਢਦੇ ।
ਕਹਿਦਾ ਕੋਈ ਹਾਲ ਕੱਲ ਜੋ ਖੀਤਿਆ,
ਫੇਰ ਕੁਫੇਰ ਸੁਣਾਇ ਭੁਲ ਚੁਕ ਦੱਸਦਾ;
ਮੰਗੇ ਖਿਮਾ ਸਹਾਇ ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ ।
ਉਸਨੂੰ ਰਸਤੇ ਪਾਇ ਤੁਲ੍ਹਾ ਬਨੁਵਦੇ ।
ਕਹਿਦਾ ਦਿਲ ਦਾ ਹਾਲ ਯਾ ਵੀਚਾਰ ਦਾ;
ਕਰਦਾ ਕੋਈ ਬਾਤ ਸਮਝੋਂ ਉੱਚੜੀ
ਦੱਖੀ ਖੜ੍ਹੀ ਜੁ ਬਾਤ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਚਦੇ ।
ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਪਰਮਾਂ ਵਾਲੜੀ ੫੦੦

ਕਿਚਰਕ ਤਾਈਂ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਰਹੀ ।
ਉਹ ਫਿਰ ਬਿਰਧ ਸੁਜਾਨ ਰਾਣੀ ਪਾਸ ਆ
ਮਿਹਰ ਭਰੀ ਅਖ ਨਾਲ ਉਸ ਵਲ ਤੱਕ ਕੇ
ਕਹਿਦਾ: 'ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਤੂੰ ਹੁਣ ਵੱਲ ਹੈਂ ।
'ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਲਖ ਵਾਰ ਸਾਈਂ ਰੱਬ ਦਾ
'ਜਿਨ ਜੀਵਨ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਤੁਸਾਂ ।
'ਸੂਰਤ ਗਏ ਓ ਹੋਇ, ਪਰ ਜੋ ਜੀ ਕਰੇ
'ਪੁਛ ਦਸ ਲੋ ਗਲ ਬਾਤ ਜੋ ਚਿਤ ਆਵਦੀ,

‘ਇਹ ਸੰਗਤ ਦੁਰਬਾਰ ਹੋਵੇ ਲੱਗਿਆ ।
 ‘ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਰਾਉ ਨੇ ੫੧੦
 ‘ਸਾਜਣਾ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਸੀ ।’
 ਸਮਝ ਗਈ ਹੁਣ ਸਾਫ਼ ਰਾਣੀ ਸੋਹਿਣੀ
 ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਦਰਬਾਰ ਹਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ।
 ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਸੁਣ ਵਾਕ ਹਿੰਮਤ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ
 ਅਦਬ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਐਵਾਂ ਆਖਦੀ—
 ‘ਮੈਂ ਵਾਰੀ, ਹੋ ਤਾਤ ! ਤੈਂ ਮੁਖ ਧੰਨ ਤੋਂ,
 ‘ਜਿਨ੍ਹ ਕੀਤੀ ਮੈਂ ਪਾਰ ਸੰਸੇ ਵਯਾਪੜੀ ।
 ‘ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਦਿਵਾਨ ! ਏ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ !’
 ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਹਥ ਜੋੜ ਕਹਿੰਦੀ ਫੇਰ ਏ :—
 ‘ਧੰਨ ਸੁ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿੱਥੇ ਕੰਤ ਨੇ ੫੨੦

‘ਲਾਇਆ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਹਰਿਆ ਬਿੱਛ ਏ ।
 (ਜਲ ਭਰ ਆਏ ਨੈਣ ਕੰਠ ਭਰਾ ਗਿਆ—)
 ‘ਵਾਹੁ ਸਾਈਂ ਬਾਉ’, ਵਾਹੁ ਹੋ ਤੁਸੀਂ !’
 (ਇਹ ਕਹਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਸਿਰ ਫਿਰ ਚੱਕਦੀ)
 ‘ਭਈ ਸੁਭਾਗਣੇ ਅੱਜ ਭਾਗਾਂ ਕੁੱਠੜੀ,
 ‘ਗਈ ਜੀਉਂਦੀ ਪੌਂਚੁ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
 ‘ਭਾਗਾਂ ਨੇ ਕਰ ਧੁੰਹ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ
 ‘ਜਦ ਸਤਿਸੰਗ ਦੁਆਰ ਲਾਗੇ ਮੈਂ ਆਈ ।
 ‘ਹੋੜੇ ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਨੇ
 ‘ਘੋਈ ਲਈ ਜਿਵਾਲ, ਧੰਨ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ ! ੫੩੦

‘ਜੀਵਨ ਜਿੱਤੁਰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ
 ‘ਤਿੱਕੁਰ ਦੇਵੇ ਦਾਨ ਹੋਰਿਕ ਪਿਯਾਰਿਓ !
 ‘ਏਵੇ ਕੰਤ ਮਿਲਾਇ ਗੁਰੂ ਸਦੱਕੜੇ,
 ‘ਏਵੇ ਕੰਤ ਮਿਲਾਇ ਸਦਕੇ ਆਪਣੇ,
 ‘ਏਵੇ ਕੰਤ ਮਿਲਾਇ ਕਿਸੇ ਸਦੱਕੜੇ ।
 ‘ਇਹ ਸੰਗਤ ਦੀਵਾਨ ਖਾਲੀ ਨਾ ਗਿਆ
 ‘ਜੋ ਪਹੁੰਚਾ ਜਦ ਆਣ ਦੁਆਰੇ ਏਸ ਦੇ ।
 ‘ਹਾਂ ਨੀਵੀਂ, ਨਹਿ ਜੋਗ ਤਪ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹਾਂ
 ‘ਲਾਜ ਬਿਰਦ ਦੀ ਪਾਲ ਆਸ ਪੁਜਾ ਦਿਓ ।
 ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵਾਕ ਮਿੱਠਤ ਵਾਲੜੇ ੫੪੦

ਬਿਰਧ ਪੁਰਖ ਤਦ ਆਪ ਐਕੁਰ ਆਖਦਾ :—
 ‘ਹੇ ਜਗਦੰਬਾ, ਦੇਸ਼ ਮਾਲਕ ਏਸ ਦੀ !
 ‘ਹੇ ਰਾਣੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਤੂੰ !
 ‘ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਆਰੀ ਆਪ, ਹੋ ਵਡਭਾਗਣੇ !
 ‘ਪਤੀ ਚਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਖੂਬ, ਕਮਾਇਆ,
 ‘ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨ ਪਾਰ, ਹੁੰਦੇ ਲੰਘਿਆ:
 ‘ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਿਆ ਬਨਾਇ ਕੁੰਦਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ।
 ‘ਸਤਿਸੰਗਤ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ਸਮਰੱਥ ਏ,
 ‘ਦੱਸੁ ਖੋਲ੍ਹ ਸੁ ਭੇਤ ਪਯਾਰੇ ਦੇਸ ਦਾ:
 ‘ਪਰ ਇਹ ਕਾਰ ਨ ਖੋਡ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕੇ । ੫੫੦
 ‘ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ,
 ‘ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਭ ਸ਼ੰਕ ਮਿਟਦੀ ਜਾਇਗੀ ।

‘ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ, ਰਾਜ ! ਬੀਤਣਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ
 ‘ਘਰੇ ਨਿਕਲਿਆ, ਅੱਜ ਤਾਂ ਹੁਣ ਜਾਓ ਜੀ !
 ‘ਮਾਤਾ ਵਯਾਕੁਲ ਹੋਇ ਦੁਖੀਆ ਹੋ ਰਹੀ;
 ‘ਹੁਣ ਜਾਓ ਘਰ ਆਪ, ਪਾਓ ਠੰਢਕਾਂ ।
 ‘ਦਾਰੂ ਦੀ ਜੇ ਲੋੜ, ਜਾਪੋ ਤਾਂ ਲਵੋ;
 ‘ਕੁਛ ਦਿਨ ਕਰੋ ਅਰਾਮ ਜਦ ਬਲ ਆ ਭਰੇ,
 ‘ਫਿਰ ਦਰਸਨ ਦਿਹੁ ਰੋਜ਼ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ।
 ‘ਫਿਰ ਆਵੇਗੀ ਸੂਝ ਅਪਣੇ ਆਪਦੀ, ੫੬੦

‘ਤਦ ਸਮਝੋਗੇ ਕੰਤ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਗਿਆ,
 ‘ਕਿੱਥੇ ਰਿਹਾ ਸਮਾਇ ਗੁਰੂ ਜੋ ਕੰਤ ਦਾ;
 ‘ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਰੱਬ ਕਿੱਥੇ ਵੱਸਦਾ;
 ‘ਕਿਹੜੀ ਵਿੱਥ ਵਿਚਾਲ ਆਕੇ ਹੈ ਪਈ;
 ਕਿੱਥੇ ਡਰਾਵਣੀ ।
 ਜਲ ਭਰ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਬੋਲਦੀ :—
 ‘ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਜੇਡ ਤੁਹਿ ਸਤਿਕਾਰੀਏ !
 ‘ਤੇਰੀ ਰਸਨਾਂ ਧੰਨ ਫੁੱਲਾਂ ਕੇਰਣੀ ।
 ‘ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੁਗਧ ਅਜਾਣ ਭਟਕਾਂ ਭੁੱਲਦੀ ।
 ‘ਮੇਰੀ ਉਸਤਤਿ ਜੋਗ ਕਰਨੀ ਮੂਲ ਨਾਂ । ੫੭੦

‘ਮੈਂ ਨੀਚਾਂ ਤੋਂ ਨੀਚ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ,
 ‘ਰਾਣੀ ਜਾਣੇ ਨਾਹਿ, ਨਾਂ ਮਾਂ ਦੇਸ ਦੀ,
 ‘ਭਿੱਖਾਰਨ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਟੁੱਕਰ ਮੰਗਣੀ ।
 ‘ਇਹ ਜਾਣੋ, ਕਿਰਪਾਲ ਹੋਕੇ ਕੁੱਠੀਓ ।
 ‘ਦਿੱਤੀ ਆਗੋਂਯਾ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਹੈ
 ‘ਸਿਰ ਧਰ ਮੱਠਣ ਜੋਗ, ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੰਨਦੀ ।
 ‘ਪਰੀ ਮਹਿਲ ਤੇ ਜਾਇ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਰ ਤੋਂ
 ‘ਪਤੀ ਸੰਦੇਸਾ ਏਹ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭਿਆ:
 ‘ਪਹੁੰਚਾਂ ਮੈਂ ਸਤਿਸੰਗ, ਆਖਣ ਸੋ ਕਰਾਂ ।
 ‘ਸੋ ਹਾਜ਼ਰ ਹਰ ਡੋਲ ਹੁਕਮ ਕਮਾਣ ਨੂੰ ੫੮੦

‘ਏਵੇ ਪਤੀ ਮਿਲਾਇ ਕੰਤ ਸੰਵਾਰਿਓ !’
 ਇਹ ਕਹਿ ਰਾਣੀ ਨੀਝ ਫਿਰ ਗਈ ਸਾਰੜੇ,
 ਟੋਲੇ ਰਾਧਾਂ ਜੋਗ ਦਿੱਸੇ ਓ ਕਿਤੇ
 ਨਿਭੀ ਅੰਤ ਜੋ ਤੀਕ ਹੋਸੀ ਪਯਾਰਤੀ,
 ਬੂਹੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਹੋਇਕੇ
 ਬੈਠੀ ਦਿਸੀ ਓਹ ਸਾਖ ਨਿਬਾਹੁਣੀ ।
 ਜਦ ਉਹ ਲਈ ਪਛਾਣ ਰਾਣੀ ਨੀਝ ਨੇ
 ਅਜਬ ਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਤੱਕਿਆ ।
 ਬਿਰਧ ਪੁਰਖ ਨੇ ਨੀਝ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੀ
 ਤਾੜ ਲਈ ਤੇ ਜਾਣ ਲੀਤਾ ਭਾਵ ਨੂੰ; ੫੯੦

ਕਹਿੰਦਾ: ‘ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ;
 ‘ਤਰ ਗਈ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਆਪਦੇ;
 ‘ਨਾਲ ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਏਸ ਕਮਾਇਆ,
 ‘ਨਿਭ ਗਈ ਓੜਕ ਤੀਕ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ ।
 ‘ਹੇ ਰਾਣੀ ! ਤੈਂ ਨਾਲ ਐਥੋਂ ਤੀਕਰਾਂ
 ‘ਨਿਭੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਅੰਤ ਏ ਹੋ ਹੋਇਆ,

'ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆ ਮਿਲੇ,
 'ਮੈਂ ਨਾ ਜਾਣਾ ਕੋਇ ਜਾਣੇ ਕੋਇ ਨਾ।
 'ਪੁੱਛਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਜਾਇ? ਗੁੰਗੇ ਸਾਰਣੇ,
 'ਜੇ ਮੇਰੇ ਹੁਣ ਪਾਸ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਤੇ
 'ਕੰਧ ਨ. ਬੋਲੇ, ਛੱਤ, ਫਰਸ਼ ਨ ਬੋਲਦਾ।
 'ਕੌਣ ਦਸਾਵੇ ਰਾਹ ਸੁਆਮੀ ਦੇਸ ਦਾ?
 'ਹਾਇ! ਨਿਭਾਗਣ ਅੱਤਿ ਮੈਂ ਹਾਂ ਹੋ ਰਹੀ;
 'ਜਸਦੇ ਜਾਂ ਮਿਲਿਆ ਨਾਹਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪਣਾ,
 'ਮਰਕੇ ਬੀ ਹੁਣ ਨਾਹਿ ਮਿਲਿਆ ਆਣਕੇ।' ੨੧੦
 'ਫੇਰ ਰਹੀ ਕੁਛ ਮੈਨ, ਫਿਰ ਪਰ ਆਖਦੀ:
 'ਲੋਕੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਮੰਤ ਹੈ ਦੁਖ ਮੋਟਦੀ;
 'ਮੈਂ ਮਰ ਡਿੱਠਾ ਆਪ! ਏ ਸਭ ਬੂਠ ਹੈ,
 'ਜਿਹੀ ਜਜ਼ਦਿਆਂ ਸੀਗ ਮਰਕੇ ਹਾਂ ਤਿਹੀ।
 'ਮਰਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਿਹੋਸ ਮੈਂ ਸਾਂ ਹੋ ਗਈ,
 'ਹੁਣ ਫਿਰ ਪਾਪਣ ਹੋਸ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਈ?
 'ਜੇ ਮਿਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੰਤ ਹੈਸੀ ਮੁੱਝ ਨੂੰ,
 'ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸੀ ਲੋੜ ਮੂਲੋਂ ਹੋਸ ਦੀ;
 'ਬਿਨ ਸਾਈਂ ਦੇ ਹੋਸ! ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਨਾ।
 'ਕੀ ਸੁਆਰਾਂ ਹੁਣ ਕੰਮ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਮੈਂ?
 'ਤੂੰਹੋਂ ਹੀ ਦਸ ਹੋਸ! ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਕਰਾਂ! ੨੨੦
 'ਜੇ ਤੇਰੇ ਹੀ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਆਵਦਾ
 'ਤਾਂ ਸੁਖ ਦਾਤੀ ਹੋਇ ਦੋਦੀ ਸੁੱਖ ਤੂੰ,
 'ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਪਾਇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭ ਸੇਵਦੀ:
 'ਹੁੰਦੀ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਸਾਈਂ ਉੱਪਰੋ;
 'ਸਫਲ ਪਰਤਣਾ ਠੀਕ ਤੇਰਾ ਹੋਵਦਾ।
 'ਹੁਣ ਚੁਭ ਜਿਉਂ ਨਟਸਾਲ ਰੜਕੇ ਹੋਸ ਤੂੰ!
 'ਹੋਸਜਾਰੀ ਜੋ ਹੋਸ! ਤੂੰ ਨਾ ਆਵਦੀ,
 'ਕਰਦੀ ਮੈਂ ਨ ਮਲੁਮ ਪੀੜ ਵਿਯੋਗ ਦੀ,
 'ਮੂਲ ਨ ਹੁੰਦਾ ਖੇਦ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ। ੨੩੦
 'ਪੁੱਤੀ ਮਿਲਣਾ ਕੇ ਨਾਹਿ ਮੈਂ ਨਾ ਜਾਣਦੀ,
 'ਦੁੱਖ ਨ ਪਾਂਦੀ ਮੂਲ ਰਹਿ ਅਨਜਾਣ ਮੈਂ।
 'ਤੂੰ ਜੋ ਸੁੰਦਰ ਠੀਕ ਸੁਆਮੀ ਸੇਵ ਦਾ,
 'ਪਰ ਸੁੰਦਰ ਕਿਸ ਕੰਮ ਵਸਤੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ?
 'ਤੂੰ ਹੈਂ ਵਾਛੂ ਕੁੱਖ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾਇਣੀ:
 'ਜੇ ਰੋਟੀ ਹੈ ਪਾਸ ਭੁਖ ਰਸ ਦੇਵਦੀ,
 'ਜੇ ਰੋਟੀ ਨਾ ਹੋਇ ਤਦ ਭੁਖ ਡੋਣ ਹੈ;
 'ਡੋਣੋਂ ਬੀ ਕੁਝ ਵੱਧ ਖਾਂਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ।
 'ਤਿਉਂ ਤੂੰ ਪਯਾਰੇ ਬਾਝ ਬਿਰਹੋਂ ਪੀੜ ਨੂੰ
 'ਰੜਕਾਵੇ ਤੇ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਖਾ ਰਹੀ। ੨੪੦
 'ਜਾਹ ਹੁਣ ਕਰ ਆਰਾਮ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰਥੇ,
 'ਮੈਂ ਭਰ ਪਾਈ ਦੇਰ ਮੈਥੋਂ, ਜਾਹੁ ਤੂੰ।
 'ਜਿਨਾਂ ਚਿਰ ਤੂੰ ਦੁਰ ਮੈਥੋਂ ਸੈਂ ਰਹੀਂ,
 'ਸੁਖੀ ਬੀਤਿਆ ਕਾਲ, ਰਤਾ ਨ ਭਾਸਿਆ
 'ਸੁਖ ਦੁਖ ਕਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਬੀਤਦਾ:

'ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਨਾਹਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਪਤਾ।
 'ਦੁਹੁ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਹੁਣ ਮੈਂ ਮੰਗਦੀ:
 'ਜਾਂ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਕੰਤ ਮੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
 'ਫਿਰ ਦੁਖ ਹੋਵੇ ਸੁੱਖ ਕੁਝ ਖਰਵਾਹ ਨਾ,
 'ਜਾਂ ਹੋਵੇ ਨਾ ਹੋਸ, ਮੈਨੂੰ ਹੋਇ ਨਾ ੨੫੦
 'ਦੁਖ ਸੁਖ ਕੁੱਝ ਮਲੁਮ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੰਘਦਾ।
 'ਫਿਰ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੀਟ ਰੋਕੇ ਹੋਸ ਨੂੰ
 'ਫਰਨਾ ਰੋਕੇ ਨਾਲ ਦਮ ਕੁਛ ਰੋਕਦੀ,
 'ਪਰ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਗੁੰਮ ਹੋਸ ਸੁ ਓਸਦੀ,
 'ਘਾਬਰ ਵਧਦੀ ਜਾਇ ਵਿਚ ਉਸ ਹੋਸ ਦੇ।
 'ਚੱਲ ਪਿਆ ਫਿਰ ਦੋਰ ਪਹਿਲੇ ਵੇਲੇ ਦਾ -
 'ਹੋਸ ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਦੁਖ ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ;
 'ਸੁੱਖ ਹੋਵਦੇ ਘੱਟ ਬਹੁਤੇ ਦੁੱਖੜੇ।
 'ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ ਰੋਣਾ ਹੋਵਦਾ,
 'ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ ਖੇਦ ਵਿਆਪਦੇ, ੨੬੦
 'ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ ਜੁਲਮ ਬਖੀਲੀਆਂ,
 'ਜਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਸ ਕੈਰੂ ਵਿਆਪਦੇ।
 'ਕੀ ਸ਼ੈ ਹੈ ਏ ਹੋਸ? ਚਾਕੂ ਪੀੜ ਦਾ।
 'ਬਿਨਾਂ ਹੋਸ ਦੇ ਪੀੜ ਡੰਗੇ ਸੱਖਣੀ।
 'ਦੇਖੋ ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਹੋਸੇ ਸੱਖਣੀ;
 'ਦੁਖ ਸੁਖ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਕਰਕੇ ਝੱਲਦੀ।
 'ਮੈਂ ਪੀੜਾ ਤੋਂ ਅੱਕ ਹਾ ਹੁਣ ਥੱਕ ਕੇ,
 'ਪੀੜ ਕਰਾਣੀ ਹੋਸ! ਤੇਥੋਂ ਮੰਗਦੀ:
 'ਮੇਰਾ ਛਡ ਦੇ ਸੰਗ, ਜਾ ਹੁਣ ਹੋਰਥੇ।
 'ਬਜਾਕਲ ਹੁੰਦੀ ਐਉਂ, ਰੋਈ, ਹੋ ਗਈ ੨੭੦
 'ਰੋਣੇ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ; ਸੋਮਾ ਪਾਟਿਆ,
 'ਵਿੱਚੋਂ ਇਸ ਪਰਵਾਹ, ਸਿਸੇ ਵੈ ਤੁਰੇ,
 'ਜਿੱਕੁਰ ਤੀਲੇ ਘਾਹ ਨੀਰ ਕੁੜਾਵਦਾ।
 'ਹੋਸ ਰਹੀ ਨਾ ਮੂਲ ਸੰਸਯਾ ਵਾਲੜੀ,
 'ਉੱਥੇ ਬੇਹੋਸੀ ਨਾਹਿ, ਰੋਵਣ-ਹੋਸ ਹੈ।
 'ਪਰ ਰੋਵਣ ਨੇ ਹੋਸ ਬਾਕੀ ਸਾਰੜੀ
 'ਚਾੜ੍ਹ ਆਪਣਾ ਗੱਚ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਲਈ।
 'ਰੋਂਦਿਆਂ ਰੋਂਦਿਆਂ ਕੁੱਝ ਹੌਲੀ ਹੋਂਦਿਆਂ
 'ਅੰਤਰ ਮੁਖ ਨੂੰ ਰੁੱਖ ਸੁਰਤੀ ਵਾਲੜਾ
 'ਸਹਜੇ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ, ਮਿਟਦੇ ਨੈਣ ਸੇ। ੨੮੦
 'ਦਿਲ ਨੂੰ ਸੰਸਯਾਂ ਬੋੜ੍ਹ ਸੀਗ ਬਕਾਇਆ,
 'ਥੱਕੇ ਦਿਲ ਨੇ ਦੇਹ ਜੋ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ
 'ਹੋਰ ਬਕਾਈ ਆਣ, ਸਿਰ ਸੀ ਥੱਕਿਆ।
 'ਥੱਕੇ ਸਿਰ ਨੇ ਹੇਠ ਖੁਨ ਉਤਾਰਿਆ
 'ਵਿੱਲ ਸਨਾਯੂ ਖਾਇ ਸਾਰੇ ਸੇ ਗਏ,
 'ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਨੈਣੀਂ ਆ ਗਈ।
 'ਮੱਧਮ ਹੋਏ ਸੁਾਸ ਧੀਮੀ ਨਾੜ ਬੀ;
 'ਸੁੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਸੁਰਤੀ ਜਾ ਟਿਕੀ।
 'ਸੰਸੇ, ਸੋਚ, ਖਿਆਲ ਚਿੰਤਾ ਹਾਵਿਆ

ਡੇਰਾ ਸਭ ਨੇ ਕੂਚ ਕੀਤਾ ਅੰਦਰੋਂ । ੨੯੦
ਗਾੜੀ ਝੁੰਘੀ ਨੀਂਦ ਸੁਖਪ੍ਰੀ ਹੋ ਗਈ—
ਸੁਪਨੇਂ ਬੀ ਹੋ ਪਾਰ ਟਿਕ ਗਈ ਰਾਜ ਹੈ ।

੨੯. ਸਤਿਸੰਗ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਮਿੱਠੀ ਭਾਵੀ ਨੀਂਦ ਸ਼ਹਤੋਂ ਮਿੱਠੜੀ,
ਹਰ ਮਿੱਠੇ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰਦੀ ਨੀਂਦ ਹੈ;
ਨੀਂਦ ਕਰੇ ਜਦ ਜੋਰ ਮਿੱਠਾ ਭਾਇ ਨਾ
ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੌਂਕਰ ਖੰਡ ਸ਼ਹਤ ਕਿ ਦੁੱਧ ਹੋ ।
ਨੀਂਦਰਿਆ ਜੋ ਜੀਵ ਕੁੱਝ ਨ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਰਸ ਕਸ ਸੱਭ ਦਾ;
ਚਾਹੇ ਮਾਣਾਂ ਨੀਂਦ ਗੁੱਟ ਹੋਇਕੇ ।
ਜਦੋਂ ਆ ਰਹੀ ਨੀਂਦ ਜਾਣੇ ਆਦਮੀ
ਹੋ ਜਾਣਾ ਬੇਹੋਸ਼ ਮੈਂ ਹੈ ਹੀ ਹੁਣੇ,
ਫਿਰ ਆਖੇ: 'ਹੈ ਨੀਂਦ ਮਿੱਠੀ ਆ ਰਹੀ । ੧੦
'ਆਉ ਸੁਭਾਗੀ ਨੀਂਦ ਛੇਤੀ ਆਉ ਤੂੰ !
'ਅਪਣੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਲਈ ਸੰਭਾਲ ਮੈਂ ।'
ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਨ ਹੋਸ਼ ਹੋਵੇ ਜੀਵ ਨੂੰ,
ਫਿਰ ਜਾਗੇ ਕਹਿ: 'ਬੇਤੁ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਸੀ,
'ਸੱਤਾ ਸਾਂ ਮੈਂ ਘੂਕ ਕੁਈ ਨ ਸਾਰ ਸੀ,
'ਆਇਆ ਕਰ ਤੂੰ ਅੰਉਂ ਨੀਂਦ ਸੁਭਾਗੀਏ !'
ਬੰਦਿਆਂ ਵਾਲੇ ਧਯਾਨ ਅੰਦਰ ਵਾੜਕੇ
ਸ਼ਮ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਸੋਚ ਦਿਲ ਨੂੰ ਲਾਇਕੇ
ਅੰਦਰ ਲੀਤਾ ਲੱਦ ਹੈ ਇਸ ਆਦਮੀ,
ਨੀਂਦ ਆਇਕੇ ਬੋਝ ਸੱਭ ਉਤਾਰਦੀ । ੨੦
ਜੀਵ ਚੋਹ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਗਣ ਦੇ ਸਮੇਂ
ਫਸਿਆ ਕੈਦੀ ਵਾਛ ਕਰੇ ਮੁਸ਼ੱਕਤਾਂ ।
ਛੁੱਟੀ ਮਾਨੋਂ ਨੀਂਦ ਹੋ ਏ ਜੀਵ ਨੂੰ,
ਦੇਹੀ ਕਾਰੋਂ ਕੁੱਝ ਲਾਮ੍ਹੇ ਹੋਇਕੇ
ਲਏ ਸਤੰਤਰ ਮੇਜ਼ —ਹੋਨ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ !
ਕਈ ਵੇਰ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਓ ਕੁੱਛ ਵਿੱਸਦਾ
ਹੋਣਹਾਰ ਹੈ ਜੋਇ ਹੋਵਣ ਵਾਲੜੀ ।
ਹੋ ਬੀਤੀ ਕਈ ਵੇਰ ਤੱਕੀ ਨਾ ਅਸਾਂ
ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਝਲਕਾਰ ਓ ਦੇ ਜਾਂਵਦੀ ।
ਦੇਹ ਮੁਰੰਮਤ ਹੋਇ ਹੈ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਦੇ ੩੦
ਹੋਇ ਕਿਸਲਤਾ ਦੂਰ, ਲਹਿਣ ਬਕਾਵਟਾਂ,
ਤਾਕਤ ਵਧ ਹੋ ਜਾਇ, 'ਬਲ' ਬਲ ਪਾ ਲਵੇ ।
ਜਾਗ ਵਿੱਚ ਬਲ ਬੁੱਧਿ ਖਰਚ ਕਰਾਵੀਏ
ਆਮਦ ਹੋ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਕਿਤੋਂ ।
ਦੇਹ ਵਸਦਾ ਜੋ ਭੋਰ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾ
ਮਾਨੋਂ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਤੇ,
ਜੀਵਨ-ਮੋਤੀ ਉਹ ਭਰ ਬੁਕ ਲਜਾਵਦਾ,
ਖਰਚ ਕਰੇ ਉਹ ਜਾਗ ਜੋ ਸਉਂ ਲਜਾਵਦਾ ।
ਸੋਮਾ ਹੈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੂਰਤਾਂ ਵਾਲੜਾ

ਵਿੱਚ ਨੀਂਦ ਉਸ ਨਾਲ ਜੋੜ ਜੁੜਾਵਦਾ; ੪੦
ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਲੈ ਛੋਹ, ਸੱਤਯਾ ਦਾਨ ਲੈ
ਤਰੇ ਤਾਜ ਬਲਵਾਨ ਹੋਕੇ ਜਾਗਦਾ ।
ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਮਾਨੋਂ ਸੁੱਤਿਆਂ
ਢਿੱਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਇ, ਖੁਲ੍ਹਾ ਇਕ ਆਂਵਦੀ,—
ਸੈ ਵਰਿਹਾਂ ਦਾ ਕਾਲ ਛਿਨ ਵਿਚ ਲੰਘਦਾ
ਸੈ ਕੋਹਾਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਪਲ ਵਿਚ ਮੁੱਕਦੀ,—
ਮੁਦਤਾਂ ਵਿਛੜਯਾ ਮੀਤ, ਦੈਸੋਂ ਦੂਰ ਜੋ,
ਨੀਂਦ ਵਯਾਪਿਆਂ ਅੱਖ— ਫਰਕੇ ਆ ਮਿਲੇ ।
ਰਚਨਾ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਕਰਤਾ ਹੋਇਕੇ
ਜੀਵ ਕਰੇ ਬਿਨ ਦੇਰ ਬਿਨ ਸਾਮਾਨ ਦੇ, ੫੦
ਕੋਤਕ ਰਚੇ ਅਜੀਬ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ
ਅਨਪੁਰਾਣੀ ਆਸ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ
ਅਪਣੀ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਆਪੇ ਪੂਰੀਏ ।
ਵਾਹ ਨੀਂਦਰ ਸੁਲਤਾਨ ! ਵਾਹਵਾ ਪਯਾਰੀਏ !
ਕੈਦੋਂ ਦਏ ਛੁੜਾਇ ਮਿੱਟੀ ਦੇਹ ਤੋਂ,
ਦੇਵੇਂ ਖੰਭ ਲਗਾਇ ਛੁੱਟੀ ਜੀਵ ਨੂੰ,
ਕਰੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮੇਜ਼ ਗਗਨ ਖਿਆਲ ਦੇ ।
ਭਾਵੀ ਝੁੰਘੀ ਨੀਂਦ ਸੁਪਨੇਂ ਲੰਘਕੇ
ਕਦੀ ਕਦੀ ਜੇ ਆਇ ਅਸਲੀ ਨੀਂਦ ਦੇ,
ਇਹੋ ਸਮਾਧੀ ਦੂਰ ਨੀਂਦਰ ਸੋਹਿਣੀ । ੬੦
ਹੋ ਪਯਾਰੀ ਤੂੰ ਨੀਂਦ ! ਸੂਰਗਾਂ ਦੇਵੀਏ !
ਬੂੰਦਾਂ ਸ਼ਹਿਤ ਚੁਆਉ ਰਾਣੀ ਦੇ ਰਿਦੇ,
ਪਈ ਬਿਹੋਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਮਾਣੇ ਸੁਾਦ ਓ,
ਜਾਣੇ ਨਾ, ਪਰ ਜਾਗ ਭਾਸੇ ਐਤਰਾਂ
ਕੇਡੀ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਸਾਂ ਮੈਂ ਗਈ ।
ਹਾਂ ਸੋਂ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦਰੇ,
ਗੁਪਤ ਦੇਵਤੇ ਆਣ ਸਿਹਜਾ ਦਾਲੜੇ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਰਸ਼ੋਂ ਲਜਾਣ ਚੰਦਣ ਤੇ ਰਿਦੇ,
ਪਹਿਰਾ ਦੇਵਣ ਆਣ ਸੁਰਗ ਫਰੇਸ਼ਤੇ,
ਮੋਰਛਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਰੱਖਿਆ । ੭੦
ਹਾਂ ਸੋਂ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਝੁੰਘੀ ਨੀਂਦਰੇ,
ਝੁੰਘੀ ਝੁੰਘੀ ਜਾਇ ਸਾਈਂ ਦੇਸ਼ ਤੂੰ ।
ਰੱਖ ਵਲ੍ਹੀਜਾਂ ਸੀਸ ਛੁਹ ਲੈ 'ਨੰਤ ਦੀ,
ਉਸ ਛੁਹ ਵਿਚ ਮਦਹੋਸ਼ ਸੁੱਤੀ ਤੂੰ ਰਹੀਂ ।
ਸੁੱਤੀ, ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਝੁੰਘੀ ਨੀਂਦਰੇ,
ਪਈ ਪਲੰਘ ਤੇ ਚਿੱਤ ਲੰਮੀ ਬੁੱਤ ਜਯੋਂ,
ਸਿਰ ਤੇ ਬਸਤਰ ਇੱਕ ਚਿੱਟਾ ਹੈ ਪਿਆ,
ਕਾਲੀ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੜੀ
ਕੁਤਤੀ ਹੈ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਛਾਤੀ ਹੱਥ ਦੇ,
ਪਈ ਰਜਾਈ ਲਾਲ ਅੱਧੀ ਦੇਹ ਤੇ । ੮੦
ਮਾਨੋਂ ਬੱਦਲ ਤਿੰਨ ਘੋਰੇ ਚੰਦ ਨੂੰ
ਉੱਪਰ ਹੇਠਾਂ ਹੈਨ ਤਿੰਨੋਂ ਰੰਗ ਦੇ
ਚਿੱਟੇ ਕਾਲੇ ਲਾਲ ਰੂਪ ਚੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ।

ਪਰ ਉਹ ਚੰਦ ਨਜਿੰਦ ਸਾਹੋਂ ਸੱਖਣਾ
ਨਾਲੇ ਠੰਢਾ ਠਾਰ, ਨਿੱਘ ਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
ਇੱਥੇ ਚਲਦਾ ਸੁੱਸ ਨਰਮ ਸੁਗੰਧਿਆ,
ਨਿੱਘਾ, ਪਯਾਰਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਭਰਿਆ ਸਿੱਕ ਦਾ:
ਏ ਹੈ ਚੰਦ ਸਜਿੰਦ ਨਿੱਘਾਂ ਵਾਲੜਾ ।
ਆਏ ਉਹ ਹੁਣ ਵੇਦ ਜੋ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
ਹੈਸਨ ਸੱਚੇ ਦਾਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੱਬ ਦੇ, ੯੦
ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਤੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤ੍ਰੈ ਨਾਲ ਸੇ
ਸਹਿਜੇ ਵੀਣੀ ਜੋਲ ਨਾੜ ਟਟੋਲ ਕੇ,
ਕਹਿਣ ਲਗੇ: 'ਹੈ ਪਾਰ ਮਤਰਯੋਂ ਹੋ ਜਾਈ ।
'ਦਾਰੂ ਕੱਛਾਂ ਵਿੱਚ ਮਲਿਆ ਜੋ ਤੁਸਾ,
'ਅਰ ਜੋ ਨਾਸਾਂ ਰਾਹ ਸੁੰਘਿਆ ਸੀ ਗਿਆ,
'ਅਸਰ ਆਪਣਾ ਠੀਕ ਕਰ ਹਨ ਓ ਗਏ ।
'ਹੈ ਅਰੰਗ ਹੁਣ ਦੇਹ, ਪਰ ਬਲਹੀਨ ਹੈ ।
'ਨੀਂਦ ਜੁ ਗਹਿਰੀ ਆਇ ਇਸ ਨੂੰ ਘੁਟਿਆ
'-ਉਸ ਦਾਰੂ ਦੇ ਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਸੁੰਘੀਂਦ ਜੋ-
'ਕਰਦੀ ਇਨ੍ਹੇ ਅਰੰਗ ਹੈਵੇ ਜਾਂਵਦੀ । ੧੦੦

'ਅਜੇ ਨੀਂਦ ਦਾ ਜ਼ਰ ਰਹਿਸੀ ਹੋਰ ਬੀ ।
'ਪੈਕੇ ਕੁਛ ਪਰਸਉ ਕੁੜਤਾ ਅੰਦਲਾ
'ਭਿੱਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਏਹ ਹੁਣੇ ਵਟਾ ਦਿਓ ।
'ਇਸੇ ਨੀਂਦ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲੇ ਕੱਪੜੇ
'ਲੈ ਜਾਓ ਜੇ ਚੱਕ ਵਿੱਚ ਦਿਵਾਨ ਦੇ,
'ਉੱਥੇ ਆਉ ਜਾਗ ਜਦ ਹੈ ਰਾਜ ਨੂੰ,
'ਦੇਖੋਗੀ ਜਦ ਰੋਗ ਆਤਮ ਫੈਲਿਆ,
'ਆਤਮ-ਅਮਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਲ ਲੈ ਆਇਗਾ,
'ਜਾਣੋ ਨਵੀਂ ਨਰੋਇ ਸਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ।
ਵੇਦਰਾਜ ਇਹ ਆਖ ਗਏ ਦਿਵਾਨ ਨੂੰ । ੧੧੦

ਦੋ ਮਾਈਆਂ ਦੇ ਜੋਗ ਸੇਵਾ ਰਾਜ ਦੀ
ਸੋਂਪੀ ਸੀ ਗਈ ਸੱਭ, ਕੀਤੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ।
ਹੁਣ ਇਹ ਹੁਕਮ ਨਵੀਨ ਬਾਕੀ ਰੂ ਗਿਆ :—
'ਬਸਤਰ ਬਦਲੇ ਜਾਣ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਪਿਆ,
'ਪਹੁੰਚ ਜਾਏ ਦੀਵਾਨ ਸੁੱਤੀ ਹੀ ਪਈ
'ਹੋ ਜਾਏ ਏ ਸੇਵ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜਾਗ ਨਾ ।
ਉੱਧਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਮਿੱਠੀ ਨੀਂਦਰੇ
ਸੁੱਧ ਸੁਖੱਪਤ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੀ ਸੀ ਪਈ ।
ਖ਼ਬਰੇ ਆਤਮ-ਮੇਲ ਹੁੰ ਤੇ ਰੱਬ ਦਾ
ਏਸ ਨੀਂਦ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ, ੧੨੦

ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਕੁੱਝ ਨਾ ।
ਗੁੜ੍ਹ-ਨੀਂਦ ਹੁਣ ਕੁੱਝ ਹੋਈ ਪੱਤਲੀ,
ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਇਉਂ ਜਾਪਿਆ :
ਯਾ ਸਮਝ ਉਹ ਐਉਂ : ਮੈਂ ਹਾਂ ਜਾਗਦੀ,
ਦਰ ਜੋ ਹੋਸੀ ਬੰਦ ਆਪੇ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ,
ਆਇਆ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੂਰਜ ਵਾਕੁਰੇ
ਦਬੋ-ਪੈਰ ਆ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਛੱਪਲੇ,

ਮੰਜੇ ਤੇ ਗਯਾ ਬੈਠ ਆਕੇ ਛੱਪਲੇ
ਸੱਜੀ ਵੱਖੀ ਕੋਲ ਪ੍ਰਾਦੀ ਲਾਭ ਨੂੰ ।
ਇਕ ਟਕ ਬੰਨ੍ਹੇ ਵੇਰ ਦੇਖੇ ਨਾਰ ਨੂੰ ੧੨੦
ਨਜ਼ਰ ਭਰੀ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ -ਗੁੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
ਸ਼ੁਕਰ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕੋਮਲ, ਮਿੱਠੜੀ ।
ਰਾਧਾਂ ਸਹਜੇ ਦੇਖ, ਸਹਜੇ ਆਇਕੇ,
ਸਹਜੇ ਕਰ ਪਰਣਾਮ, ਸਹਜੇ ਛੋਹ ਕੇ
ਸਹਜੇ ਟੁੰਬਿਆ, ਬੋਲ ਸਹਜੇ ਬੋਲਦੀ
ਸਹਜੇ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਜਾਗ ਸਹਜ ਪਿਆਰੀਏ !
'ਯਤਨ ਕਰੋਂਦੀ ਹਾਰ ਗਈਓਂ, ਆ ਗਿਆ
'ਸਹਜੇ ਤੇਰਾ ਕੰਤ ਸਹਜ-ਸਮਾਧੀਆ,
'ਸਹਜ ਸੁਭਾਵੀ ਮੇਲ ਰਾਣੀ ! ਹੋ ਗਿਆ ।'
ਸਹਜੇ ਆਈ ਜਾਗ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ ੧੪੦

ਖੁਲ੍ਹਣ ਨਾ, ਕਰ ਜ਼ਰ ਰਾਣੀ ਖੋਲ੍ਹਦੀ,
ਨਿਰਬਲ ਹੈ ਅਤਿ ਰਾਜ ਜ਼ਰ ਨ ਔਤਨਾ
ਜਿਹੜਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਅੱਖ ਦੇਖੇ ਕੰਤ ਨੂੰ:
ਅੱਖਾਂ ਛੱਪਰ ਹਾਇ ਮਣ ਮਣ ਹੋ ਰਹੇ ।
ਕਿਤਨੇ ਚਿਰ ਦੇ ਬਾਦ ਛੱਪਰ ਉਭਰੇ,
ਅਲਸਾਏ ਹਿਤ ਨਾਲ ਮਸਤੀ ਮੱਤੜੇ,—
ਭਏ ਅਧਖੁਲ੍ਹੇ-ਨੈਣ, ਪੁਤਲੀ ਹੋਣ ਹੋ
ਰਹਦੀ ਦਰਸਨ ਸਾਫ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਦਾ ।
ਨਿਰਬਲ ਹੈ ਇਤਨੀਕੁ ਹਿੱਲਨ ਸੱਕਦੀ;
ਹੱਥ ਨ ਸਕਦੀ ਚੱਕ ਜੋਤਨ ਵਾਸਤੇ; ੧੫੦
ਬੁੱਲ੍ਹ ਨ ਸਕਦੀ ਖੋਲ੍ਹ ਹੱਸਣ ਵਾਸਤੇ
ਸਾਰੀ ਦੇਹ ਦਾ ਜ਼ਰ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮਸਾਂ
ਅੱਖ-ਛੱਪਰਾਂ ਭਾਰ, ਡਿਗਣ ਚਾਇ ਜੋ;
ਤਾਂਤੇ ਦਰਸਨ-ਮੇਲ ਕੇਵਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
ਸੀ ਇਹ ਮੇਲ ਅਬੋਲ ਭਾਵਾਂ ਲੱਦਿਆ ।
ਬੋਲ ਅਧਖੁਲ੍ਹੇ ਨੈਣ ਸਾਰਾ ਕਹਿ ਰਹੇ
ਦਿਲ ਦਾ ਹਾਲ ਹਵਾਲ ਵਿੱਥੜਾ ਦੇਹ ਦੀ ।
ਅਪਣੀ ਪੁਤਲੀ ਵਿੱਚ 'ਮਾਈ ਮਾਤ ਦੀ
ਸੂਰਤ ਰਹੇ ਦਿਖਾਇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ,—
ਜਿਉਂ ਇਸ ਪੁਤਲੀ ਵਿੱਚ ਹਿਰਦੇ ਮੈਂਡੜੇ ੧੬੦

ਸੂਰਤ ਰਹੀ ਸਮਾਇ ਤੇਰੀ ਪਯਾਰਿਆ !
ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਾਚ ਨੈਣ 'ਧਮੀਟਿਓ'
ਲੀਤਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਪਯਾਰੀ ਨਾਰ ਦਾ ।
ਉਸਦਾ ਸੱਭ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਦੇ
ਭਰਿਆ ਸੀ ਭਰਪੂਰ, ਲੁੱ ਲੁੱ ਵਿੱਚ ਤੋਂ
ਛਟਣ ਵੁਹਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮ -ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੁਹਾਰਯੋਂ ਨੀਰ ਚਲਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਕਰਵਾਵੇ ਇਸਨਾਨ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ।
ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਸੀ ਅੱਤਿ, ਅੱਤਿ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ,
ਦੁਹੁ ਭਾਰਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਦਬੀ ਰਾਜ ਹੈ, ੧੭੦
ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਸੱਭ ਪਰ ਨਾ ਹਿੱਲਦੀ ।

'ਇਹ ਸੰਗਤ ਦੁਰਬਾਰ ਹੋਵੇ ਲੱਗਿਆ ।
 'ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਰਾਉ ਨੇ ੫੧੦
 'ਸਾਜਨਾ ਏ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਸੀ ।
 ਸਮਝ ਗਈ ਹੁਣ ਸਾਫ ਰਾਣੀ ਸੋਹਿਣੀ
 ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਦਰਬਾਰ ਹਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ।
 ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਸੁਣ ਵਾਕ ਹਿੰਮਤ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ
 ਅਦਬ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਐਦਾਂ ਆਖਦੀ—
 'ਮੈਂ ਵਾਰੀ, ਹੇ ਤਾਤ ! ਤੈਂ ਮੁਖ ਪੰਨ ਤੋਂ,
 'ਜਿਨ੍ਹ ਕੀਤੀ ਮੈਂ ਪਾਰ ਸੰਸੇ ਵਯਾਪੜੀ ।
 'ਇਹ ਸਤਿਸੰਗ ਦਿਵਾਨ ! ਏ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ !
 ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਹਥ ਜੋੜ ਕਹਿੰਦੀ ਫੇਰ ਏ :—
 'ਧੰਨ ਸੁ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿੱਥੇ ਕੰਤ ਨੇ ੫੨੦
 'ਲਾਇਆ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਹਰਿਆ ਬਿੱਛ ਏ ।
 (ਜਲ ਭਰ ਆਏ ਨੈਣ ਕੰਠ ਭਰਾ ਗਿਆ—)
 'ਵਾਹੁ ਸਾਈਂ ਥਾਉਂ, ਵਾਹੁ ਹੋ ਤੁਸੀਂ !
 (ਇਹ ਕਹਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਸਿਰ ਫਿਰ ਚੱਕਦੀ)
 'ਭਈ ਸੁਭਾਗਣੇ ਅੱਜ ਭਾਗਾਂ ਕੁੰਨੜੀ,
 'ਗਈ ਜੀਉਂਦੀ ਪੈਂਦੁ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
 'ਭਾਗਾਂ ਨੇ ਕਰ ਧੋਹ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ
 'ਜਦ ਸਤਿਸੰਗ ਦੁਆਰ ਲਾਗੇ ਮੈਂ ਆਈ ।
 'ਹੋੜੇ ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਨੇ
 'ਖੋਈ ਲਈ ਜਿਵਾਲ, ਧੰਨ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ ! ੫੩੦
 'ਜੀਵਨ ਜਿੱਤਰ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ
 'ਤਿੱਕੁਰ ਦੇਵੇ ਦਾਨ ਹੋਰਿਕ ਪਿਯਾਰਿਓ !
 'ਦੇਵੇ ਕੰਤ ਮਿਲਾਇ ਗੁਰੂ ਸਦੱਕੜੇ,
 'ਦੇਵੇ ਕੰਤ ਮਿਲਾਇ ਸਦਕੇ ਆਪਣੇ,
 'ਦੇਵੇ ਕੰਤ ਮਿਲਾਇ ਕਿਸੇ ਸਦੱਕੜੇ ।
 'ਇਹ ਸੰਗਤ ਦੀਵਾਨ ਖਾਲੀ ਨਾ ਗਿਆ
 'ਜੋ ਪਹੁੰਚਾ ਜਦ ਆਣ ਦੁਰੇ ਏਸ ਦੇ ।
 'ਹਾਂ ਨੀਵੀਂ, ਨਹਿ ਜੋਗ ਤਪ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹਾਂ
 'ਲਾਜ ਬਿਰਦ ਦੀ ਪਾਲ ਆਸ ਪੁਜਾ ਦਿਓ ।
 ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਵਾਕ ਮਿੱਠਤ ਵਾਲੜੇ ੫੪੦
 ਬਿਰਧ ਪੁਰਖ ਤਦ ਆਪ ਐਕੁਰ ਆਖਦਾ :—
 'ਹੇ ਜਗਦੰਬਾ, ਦੇਸ ਮਾਲਕ ਏਸ ਦੀ !
 'ਹੇ ਰਾਣੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਤੂੰ !
 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਆਰੀ ਆਪ, ਹੇ ਵਡਭਾਗਣੇ !
 'ਪਤੀ ਚਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਖੂਬ, ਕਮਾਇਆ,
 'ਉਸਦਾ ਅੰਤ ਨ ਪਾਰ, ਹੱਦੋਂ ਲੰਘਿਆ:
 'ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਿਆ ਬਨਾਇ ਕੁੰਦਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ।
 'ਸਤਿਸੰਗਤ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ਸਮਰੱਥ ਏ,
 'ਦੇਸੁ ਖੋਲ੍ਹ ਸੁ ਭੇਤ ਪਯਾਰੇ ਦੇਸ ਦਾ:
 'ਪਰ ਇਹ ਕਾਰ ਨ ਖੇਡ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕੇ । ੫੫੦
 'ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ,
 'ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਭ ਸ਼ੰਕ ਮਿਟਦੀ ਜਾਇਗੀ ।

'ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ, ਰਾਜ ! ਬੀਤਤਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ
 'ਘਰੇਂ ਨਿਕਲਿਆਂ, ਅੱਜ ਤਾਂ ਹੁਣ ਜਾਓ ਜੀ ।
 'ਮਾਤਾ ਵਯਾਕੁਲ ਹੋਇ ਦੁਖੀਆ ਹੋ ਰਹੀ;
 'ਹੁਣ ਜਾਓ ਘਰ ਆਪ, ਪਾਓ ਠੰਢਕਾਂ ।
 'ਦਾਰੂ ਦੀ ਜੇ ਲੋੜ, ਜਾਪੇ ਤਾਂ ਲਵੋ;
 'ਕੁਛ ਦਿਨ ਕਰੋ ਅਰਾਮ ਜਦ ਬਲ ਆ ਭਰੇ,
 'ਫਿਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਹੁ ਰੋਜ਼ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ।
 'ਫਿਰ ਆਵੇਗੀ ਸੂਝ ਅਪਣੇ ਆਪਦੀ, ੫੬੦
 'ਤਦ ਸਮਝੋਗੇ ਕੰਤ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਗਿਆ,
 'ਕਿੱਥੇ ਰਿਹਾ ਸਮਾਇ ਗੁਰੂ ਜੋ ਕੰਤ ਦਾ;
 'ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਰੱਬ ਕਿੱਥੇ ਵੱਸਦਾ;
 'ਕਿਹੜੀ ਵਿੱਥ ਵਿਚਾਲ ਆਕੇ ਹੈ ਪਈ;
 ਕਿੱਦੁਰ ਹੋਵੇ ਦੂਰ ਵਿੱਥ ਡਰਾਵਣੀ ।
 ਜਲ ਭਰ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਬੋਲਦੀ :—
 'ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਜੇਡ ਤੁਹਿ ਸਤਿਕਾਰੀਓ !
 'ਤੇਰੀ ਰਸਨਾਂ ਧੰਨ ਫੁੱਲਾਂ ਕੇਰਣੀ ।
 'ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੁਗਧ ਅਜਾਣ ਭਟਕਾਂ ਭੁੱਲਦੀ ।
 'ਮੇਰੀ ਉਸਤਤਿ ਜੋਗ ਕਰਨੀ ਮੂਲ ਨਾਂ । ੫੭੦
 'ਮੈਂ ਨੀਚਾਂ ਤੋਂ ਨੀਚ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ,
 'ਰਾਣੀ ਜਾਣੋ ਨਾਹਿ, ਨਾਂ ਮਾਂ ਦੇਸ ਦੀ,
 'ਭਿੱਖਾਰਨ ਇਸ ਦੁਾਰ ਟੁੱਕਰ ਮੰਗਣੀ ।
 'ਇਹ ਜਾਣੋ, ਕਿਰਪਾਲ ਹੋਕੇ ਕੁੱਠੀਓ ।
 'ਦਿੱਤੀ ਆਗੋਂਜਾ ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਹੈ
 'ਸਿਰ ਧਰ ਮੰਨਣ ਜੋਗ, ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੰਨਦੀ ।
 'ਪਰੀ ਮਹਿਲ ਤੇ ਜਾਇ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਰ ਤੋਂ
 'ਪਤੀ ਸੰਦੇਸਾ ਏਹ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭਿਆ:
 'ਪਹੁੰਚਾਂ ਮੈਂ ਸਤਿਸੰਗ ਆਖਣ ਸੋ ਕਰਾਂ ।
 'ਸੋ ਹਾਜ਼ਰ ਹਰ ਡੋਲ ਹੁਕਮ ਕਮਾਣ ਨੂੰ ੫੮੦
 'ਦੇਵੇ ਪਤੀ ਮਿਲਾਇ ਕੰਤ ਸੰਵਾਰਿਓ !
 ਇਹ ਕਹਿ ਰਾਣੀ ਨੀਝ ਫਿਰ ਗਈ ਸਾਰੜੇ,
 ਟੋਲੇ ਰਾਧਾਂ ਜੋਗ ਦਿੱਸੇ ਓ ਕਿਤੇ
 ਨਿਭੀ ਅੰਤ ਜੋ ਤੀਕ ਹੋਸੀ ਪਯਾਰੜੀ,
 ਬੂਹੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਿਮ੍ਰਤ ਹੋਇਕੇ
 ਬੈਠੀ ਦਿਸੀ ਓਹ ਸਾਥ ਨਿਬਾਹੁਣੀ ।
 ਜਦ ਉਹ ਲਈ ਪਛਾਣ ਰਾਣੀ ਨੀਝ ਨੇ
 ਅਜਬ ਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਤੱਕਿਆ ।
 ਬਿਰਧ ਪੁਰਖ ਨੇ ਨੀਝ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੀ
 ਤਾੜ ਲਈ ਤੇ ਜਾਣ ਲੀਤਾ ਭਾਵ ਨੂੰ; ੫੯੦
 ਕਹਿੰਦਾ: 'ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ;
 'ਤਰ ਗਈ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਆਪਦੇ;
 'ਨਾਲ ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਏਸ ਕਮਾਇਆ,
 'ਨਿਭ ਗਈ ਓੜਕ ਤੀਕ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਹੈ ।
 'ਹੇ ਰਾਣੀ ! ਤੈਂ ਨਾਲ ਐਥੋਂ ਤੀਕਰਾਂ
 ਨਿਭੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਅੰਤ ਏ ਹੋਇਆ,

‘ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਾਸ ਇਸਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
 ‘ਇਹ ਪਾਵੇਗੀ ਦਾਨ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦਾ;
 ‘ਇਹ ਹੋਵੇਗੀ ਸਿੱਧ ਰਸਤੇ ਸੱਚ ਦੇ
 ‘ਪਾਵੇਗੀ ਦੀਦਾਰ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦਾ । ੬੦੦

‘ਹੁਣ ਇਸਦੀ ਜੋ ਸੱਚ ਤੁਸਾਂ ਨ ਗੋਚਰੀ,
 ‘ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੀ ਆਣ ਜੋ,
 ‘ਸਤਿਸੰਗਤ ਹੀ ਤਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਲੇਵਾਸੀ ।
 ਸੁਣਕੇ ਆਸਾ ਵਾਕ, ਦਾਸ ਨਿਵਾਜਣੇ
 ਰਾਣੀ ਦੀ ਦਿਲ-ਆਸ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ:
 ਸੁਕਰ ਕਰੇ ਲਖਵਾਰ ਸੀ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ;
 ਕਹੇ: ‘ਧੰਨ ਹੋ ਆਪ ਧੰਨ ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੋ !
 ‘ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਿਦੇ ਦੀ ਬਾਤ ਪੂਰੀ ਆਪ ਹੈ ।
 ‘ਪੂਰੇ ਦੂਜੀ ਆਸ ਆਸਾਂ ਦਾ ਸਿਰਾ,—
 ‘ਕੰਤ ਮਿਲਨ ਦੀ ਆਸ ਆਪ ਪੁਜਾਇਓ ।’ ੬੧੦

ਇਸ ਬਿਧ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਇਕੇ,
 ਛੇਕੜ ਦੀ ਹੋ ਕਾਰ ਸੁਧ ਅਰਦਾਸਿਆਂ,
 ਵੰਡਿਆ ਜਾਇ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ
 ਜੋੜ ਮੇਲ ਸਤਿਸੰਗ; ਸਾਰੇ ਗਾਏ ਚਲੇ
 ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਬਾਉਂ, ਵਾਛੂ ਤਾਰਿਆਂ
 ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਛਿਪ ਜਾਂਵਦੇ ।
 ਪਰ ਅਜ ਸਾਰੇ ਏਹ ਚਿਰਕੇ ਸੇ ਗਏ,
 ਸੇਵਾ-ਰਾਣੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਸੀ ਸਮਾ,
 ਜੋੜਮੇਲ ਦਾ ਭੋਗ ਚਿਰਕਾ ਸੀ ਪਿਆ ।
 ਦਮਕ ਸੁਨਹਿਰੀ ਨਾਲ ਪੂਰਬ ਲੁਮਿਓ ੬੨੦

ਟਿੱਕੀ ਲਾਲੇ ਲਾਲ ਡਲੁਕਾਂ ਮਾਰਦੀ
 ਅਜਬ ਅਦਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਦੀ ਚੜ੍ਹੀ;
 ਚੜ੍ਹਦੀ ਚੜ੍ਹੀ ਉਤਾਰ ਉੱਚੀ ਹੋ ਗਈ:
 ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਆਇ ਕੁਛ ਵਧੇ ਆ ਗਿਆ ।
 ਇਕ ਡੋਲੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਪਾਇ ਸਹਾਇਤਾ
 ਉਤਰੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਘਾਟੀ ਔਖੀਆਂ,
 ਪੋਂਚੀ ਮਹਿਲੀਂ ਜਾਇ, ਅੰਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ;
 ਪਾਈ ਹਿਰਦੇ ਠੰਢ ਤੜਫਨਹਾਰ ਦੇ ।
 ਪਰ ਦੱਸਿਆ ਨਾ ਭੇਤ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਏ
 ਰਾਣੀ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਕਿੱਥੇ ਸੀ ਗਈ । ੬੩੦

੨੬. ਸਤਿਸੰਗ-ਅਰਦਾਸ

ਨਿਖਰੇ ਬਨ ਤੇ ਬਾਗ ਸਾਵੇ ਝੁੰਮਦੇ;
 ਧੋਤੇ ਹੋਏ ਸਾਫ ਵਖਰਾ ਨਾਲ ਓ;
 ਗਰਦਾ ਬੱਦਲ ਧੁੰਦ ਕਿਤੇ ਬਿਲਾ ਗਏ;
 ਮਾਨੋਂ ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੁਦਰਤ ਹੈ ਖੜੀ
 ਖੜੀ ਨਾਲ ਹੈ ਪੌਣ, ‘ਡੋਲ ਪ੍ਰਭਾਉ ਹੈ ।
 ਨਿਖਰੀ ਨਾਲੇ ਰਾਤ ਭਿੰਨੀ ਸੋਹਿਣੀ,
 ਅੰਬਰ ਨਿੰਬਲ ਹੋਇ ਡਲੁਕਾਂ ਮਾਰਦਾ,

ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੁੰਦਰ ਨੀਲ ਰੰਗ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ
 ਡਲੁਕੇ ਤਾਰਜਾਂ ਨਾਲ ਫਬਨਾ ਦੇਂਦਾ ।
 ਚਮਕਣ ਤਾਰੇ ਸਾਫ ਨੂਰ ਵਸਾਂਵਦੇ, ੧੦

ਮਾਨੋਂ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਲੱਗੀ ਹੈ ਸਭਾ,
 ਸਕਾਪਤੀ ਪੂ ਰਾਜ ਆਸਣ ਆਪਣੇ
 ਟਿਕਿਆ ਸਭਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫਬਦਾ ਸੋਹਿਣਾ ।
 ਕੇਵਲ ਚਮਕ ਨ ਚੀਜ਼ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਦੀ,
 ਇਕ ਰਸ, ਅਟਲ, ਸਦੈਵ ਗੁਣ ਦੇ ਕਾਰਣੇ
 ਧ ਬਣਿਆ ਸਿਰਤਾਜ ਸਭਾ-ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ।
 ਨਿੱਕੇ ਰਿਸ਼ੀ ਸੁ ਛੇਅ ਨਿਕਟੀ ਏਸ ਦੇ
 ਮੰਤ੍ਰੀ ਹੋ ਅੰਤ੍ਰਿਗ ਕਰਨ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ ।
 ਬਾਹਯ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੱਤ ਰਿਖੀ ਜੁ ਸੱਤ ਹੈ
 ਗਿਰਦੇ ਫਿਰ ਪਰਣਾਮ ਕਰਦੇ ਜਾਪਦੇ । ੨੦

ਬਾਰਾਂ ਰਾਸ਼ੀ ਫੇਰ ਤਾਰਜਾਂ ਝੁੰਡ ਜੋ
 ਬਣਕੇ ਸਭਾ-ਸਿੰਗਾਰ ਸੁਹਣੇ ਸੋਭਦੇ;
 ਨਾਲ ਨਛੱਤਰ ਹੋਰ ਸਜਦੇ ਸੋਹਿਣੇ;
 ‘ਗੰਗ-ਅਕਾਸ਼ੀ’ ਝੁੰਡ ਤਾਰਜਾਂ ਵਾਲੜੇ
 ਆਪੋ ਅਪਣੇ ਬਾਉਂ ਸੋਭਾ ਦੇ ਰਹੇ ।
 ਨਿੰਬਲ ਹੋਣ ਸਬੱਬ ਸਾਰੇ ਦਿੱਸਦੇ
 ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਸਾਫ ਤਾਰੇ ਗਿੱਟੀਆਂ ।
 ਮੰਡਲ ਸਾਰਾ ਏਹ ਜਾਪੇ ਐਕੁਰਾਂ
 ਪੂ ਦੇ ਗਿਰਦੇ ਗੋੜ ਚੁਪਕੇ ਲਾ ਰਿਹਾ,
 ਮਾਨੋਂ ਗਗਨੀ ਨਾਚ ਸਹਿਜੇ ਹੋ ਰਿਹਾ । ੩੦

ਫਬੀ ਅਨੋਖੀ ਰਾਤ, ਹੈ ਵਿਚ ਪੌਣ ਦੇ
 ਛਾਇਆ ਸੀਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲੜਾ,
 ਮੱਧਮ ਪਵੇ ਤਰੇਲ ਭਿਜਦੀ ਰਾਤ ਹੈ ।
 ਹੁਣ ਰੁਮਕੀ ਕੁਝ ਪੌਣ ਮੱਧਮ ਵੇਗ ਦੀ
 ਠੰਢੀ, ਹਲਕੀ, ਸਾਫ; ਭਰਦੀ ਕੋਰੀਆਂ,
 ਘੁਟ ਘੁਟ ਮਿਲਦੀ ਅੰਗ, ਲਗਦੀ ਹੈ ਗਲੇ;
 ਤਨ ਮਨ ਸੀਤਲ ਹੋਇ ਮਿਲਿਆ ਏਸਦੇ ।
 ਮੱਧਮ ਨਾਮ ਸੁਗੰਧਿ ਕਿਧਰੋਂ ਆਂਵਦੀ ।
 ਮਰੂਏ ਦਾ ਇਕ ਬਾਗ ਰਾਣੀ ਲਾਇਆ,
 ਖਿੜਿਆ ਸੀ ਕਰ ਜੋਰ ਸਾਰਾ ਅੱਜ ਓ, ੪੦

ਮਿਲ ਮਿਲ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਮਹਿਕੀ ਹੋਇਕੇ
 ਤੁਰਦੀ ਅੱਗੇ ਜਾਇ ਮਹਿਕੀ ਪੌਣ ਸੀ;
 ਖਾਲੀ ਵੜਦੀ ਬਾਗ ਮਹਿਕ ਨਿੱਕਲੇ ।
 ਜਿਉਂ ਖਾਲੀ ਕੋ ਜਾਇ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
 ਨਿਕਲੇ ਪਾ ਖੁਸ਼ਬੋਇ ਸੱਚੇ ਸੰਗ ਦੀ;
 ਜਿੱਥੇ ਹੀ ਫਿਰ ਜਾਇ ਲਪਟਾਂ ਦੇ ਵਦਾ ।
 ਮੱਧਮ ਮੱਧਮ ਠੰਢ ਬਰਖਾ ਰੁੱਤ ਦੀ
 ਪੋਂਦੀ ਵਧਦੀ ਜਾਇ, ਪਰ ਜੀ ਭਾਉਂਦੀ ।
 ਸਿਖਰ ਮਹਿਲ ਦੀ ਛੱਤ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣੀ
 ਬੈਠੀ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਗੋਦੀ ਮਾਉਂਦੀ, ੫੦
 ਨਾਲ ਲਾਡ ਦੇ ਲੇਟ ਕੁਝ ਉਲਰਾਇ ਕੇ

ਪਾ ਗਲ ਦੁਲੇ ਹੱਥ ਟੇਵੀ ਹੋ ਰਹੀ ।
ਮਾਤਾ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੱਫੀ ਪਾਇਕੇ
ਰੱਖੀ ਹੈ ਘੁਟ ਨਾਲ ਬਚੜੀ ਆਪਣੀ;
ਡਾਢੇ ਕੁਲੇ ਪਯਾਰ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੈ ।
ਲੰਮੇ ਦੋਵੇਂ ਪੈਰ ਮਸਨਦ ਤੇ ਟਿਕੇ
ਰਾਧਾ ਨੇ ਚਕ ਗੋਦ ਅਪਣੀ ਸੋ ਧਰੇ,
ਘੁਟਦੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੋਮਲ ਕੋਮਲੀ ।
ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਘੁਟਦੀ ਪੈਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਵਦੀ
ਸੁਦ ਵਿੱਚ ਸੀ ਲੀਨ ਪਯਾਰਾਂ ਵਾਲੜੇ । ੬੦

ਮਾਤਾ ਧੀ ਦੇ ਪਯਾਰ ਹੋਈ ਲੀਨ ਹੈ,
ਵਾਤਸੱਲ ਰਸ ਲੀਨ ਹੋਵੇ ਹੋ ਰਹੀ,
ਮਿਲਿਆ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਿਖਰੀ ਰਾਤ ਦਾ ।
ਰਾਧਾ 'ਸੁਮਨਿ-ਪਯਾਰ' ਭਿੱਜੀ ਹੈ ਪਈ;
ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੀਦਾਰ ਦਾ ਪਰਭਾਉ ਜੋ
ਰਿਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਛਾਇ ਕਰੇ ਅਡੋਲਵਾਂ ।
ਰਾਧਾ ਦਾ ਹੁਣ ਪਯਾਰ ਇਕੱਠੇ ਭਿੱਜਿਆਂ
ਉਸ ਰਸ ਵਿਚ ਹੈ ਲੀਨ ਕਰਦਾ ਓਸਨੂੰ
ਜੋ ਸੁਆਮੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਸੂਰਨ ਕੀਤਿਆਂ
ਆ ਜਾਵੇ ਕਰ ਜੋਰ, ਰਾਧਾ ਹੈ ਮਨੋ ੭੦

ਹੁਈ ਦਾਸ-ਰਸ ਲੀਨ ਭਗਤੀ ਵੰਨ ਦੇ ।
ਪਰ ਰਾਣੀ ਦੀ ਮੌਜ ਆਖੀ ਜਾਇ ਨਾ;
ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਆਲੰਬ ਹੋਵੇ ਹੋ ਰਹੀ,
ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਰਸ ਦੇਇ ਦੋਹਾਂ ਭਾਂਤਿ ਦਾ
ਆਪ ਤੀਸਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਲੀਨ ਹੈ ।
ਰਕੇ ਪਏ ਹਨ ਖਜਾਲ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੇ,
ਖੋਲਰ ਰਿਦੇ ਨ ਕੋਇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਵਾਸਨਾ,
ਫੁਰੇਨਾ ਫੁਰੇ ਨ ਕੋਇ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਦਾ,
ਬਾਰੂ ਧਾਵਨੇਂ ਦੇਹ ਆਪੇ ਹੋ ਗਿਆ ।
ਸ਼ਾਂਤਿ ਸ਼ਾਂਤਿ ਪਰਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਛਾ ਰਿਹਾ, ੮੦

ਮਾਨੋਂ ਵਸਿਤ੍ਰਿਤ ਹੋਇ ਹੋਇਆ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੈ:
ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਰੁਖ ਇੱਕ ਉੱਪਰ ਦਾ ਲਿਆ,
'ਪਤੀ-ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ' ਲੀਨ ਹੋਵੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
'ਪਿਰਮ ਰਸ' ਦਾ ਰੰਗ ਭਗਤੀ ਵੰਨ ਦਾ
ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਿਚ ਹੈ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਰ ਲੈ ਰਿਹਾ ।
ਉੱਥੇ ਬੀ ਨਹਿੰ ਰੰਗ ਫੁਰੇਨੇ ਵਾਲੜਾ;
ਭਾਵ ਪਤੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਭਾਵ ਸਰੂਪ ਹੋ
ਸੁੱਧ ਅੰਦੁਲਾ ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਆਪਣਾ
ਰਸ ਆਸ਼ਾਦਨ ਵਿੱਚ ਰਸ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
ਕਹੇ ਮੌਜ ਨੂੰ ਕੋਣ ਦੇਖੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ੯੦

ਬਿਨ ਹੋਏ ਦੇ ਆਪ ਮੌਜ ਸਰੂਪੀਆ ?
ਦੇਖ ਨ ਸਕਦਾ ਕੋਇ, ਦੇਖੇ ਜੇ ਕੁਈ,
ਗੁੰਗੇ ਦੇ ਗੁੜ ਵਾਛ ਦੱਸ ਨਾ ਸੱਕਦਾ,
ਦੇਖ ਨ ਸੱਕੇ ਜੇਅ ਸੱਕੁ ਆਖ ਕੀ ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਖ ਫਲ ਪਿਰਮ ਰਸ ਕਿਉਂ ਆਖ ਵਖਾਣੇ ।।

[ਭਾ: ਲੁ: ਵਾਰ ੧੩—੪]

ਤਾਂਤੇ ਜਾਣਨ ਬੱਸ,— ਮੌਜ ਅਨੰਦ ਨੂੰ
—ਹੋ ਅਨੰਦ ਦਾ ਰੂਪ ਉਸ ਵਿਚ ਡੁੱਬਕੇ—
ਮਾਣ ਰਹੀ ਹੈ ਰਾਜ ਰਸੀਆ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ।
ਕੁਛ ਬੀਤੀ ਇਉਂ ਰਾਤ —ਰਾਤ ਸੁਲੱਪਣੀ
ਰਾਣੀ ਪਯਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਲੀਨ ਨੂੰ ।
ਮਾਤਾ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਧੀ ਨੂੰ ਲੀਤਿਆਂ ੧੦੦

ਹੁਯਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਲੀਨ ਧੀ ਦੇ ਆਪਣੇ;
ਰਾਧਾ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਚਰਨੀਂ ਲਗਿਆਂ
ਹੋਇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਲੀਨ ਸੁਮਨਿ ਆਪਣੇ;
ਰਸ-ਸੰਗਮ ਜਿਸ ਮੇਲ ਵਿਚ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
ਉੱਤਰ ਵੱਲੋਂ ਫੇਰ ਉਠ ਉਠ ਕੇ ਘਟਾਂ
ਕਾਲੀਆਂ ਤੇ ਘਨਘੋਰ ਚੜ੍ਹ ਚੜ੍ਹ ਆਈਆਂ ।
ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਲਿਜਕਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚ ਖੇਉਂਦਾ,—
ਘਟਾ ਗੋਦ ਵਿਚਕਾਰ ਚੰਦਲ ਬਾਲਕੀ
ਚਪਲ ਖੇਡਦੀ ਖੇਡ ਮਾਨੋਂ ਬਿੱਜਲੀ ।
ਦਾਸੀ ਨਾਲ ਹਵਾਉ ਰੁਮਕੇ ਮੱਧਮੰ । ੧੧੦

ਇੱਕੋ ਹੋ ਰਹੀ ਖੇਡ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ।
ਚਮਕ ਦਮਕ ਦੀ ਖੇਡ ਵਧਦੀ ਜਾਂਵਦੀ,
ਹੁਣ ਗਰਜਣ ਦੀ ਵਾਜ ਕੰਨੀਂ ਆਵਦੀ,
ਘਟਾਂ ਦੁੱਕੀਆਂ ਆਣ ਨੇੜੇ ਬੋੜ੍ਹ ਹੀ,
ਆਇ ਛਾਇ ਚੋਫੇਰ ਘਨਛਤ ਹੋ ਗਿਆ,
ਪਤਲੀ ਲਗੀ ਫੁਹਾਰ ਪੈਣੇ ਉੱਪਰੋਂ,
ਛਿੜਕਣ ਲਗਾ ਗੁਲਾਬ ਮਾਨੋਂ ਅੰਬਰਾ
ਰਸ-ਸੰਗਮ ਪੂਰ ਮੇਰੁ ਲਗਾ ਵਸਾਣ ਹੈ ।
ਕੁਝ ਚਿਰ ਤਈਂ ਫੁਹਾਰ ਵਸਦੀ ਏ ਰਹੀ
ਖਿੜੇ ਗੁਲਾਬੀਂ ਕੁੱਲ ਵਾਂਝੂੰ ਬੈਠਦੀ । ੧੨੦

ਮਿੱਠੀ ਦੇਹ ਫੁਹਾਰ ਸੱਕੀ ਟੁੰਬ ਨਾਂ
ਮਾਤਾ, ਰਾਧਾ, ਰਾਜ, ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ।
ਆਤਮ-ਰਸ ਸੀ ਲੀਨ ਰਾਣੀ ਹੋ ਰਹੀ,
ਦੇਹੀ ਉਸ ਦੀ ਨਾਲ ਸੀ ਸਿਥਲਾ ਰਹੀ
ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਬੀ ਲੀਨ ਸੀ ਰਸ ਦੇ ਵਿਖੇ ।
ਬਦਲਣ ਨਾਹਿੰ ਸੁਭਾਵ ਨੀਵੇਂ ਹੋਣ ਜੋ,
ਜਤਨ ਕੀਤਿਆਂ ਓਹ ਚਹਿ ਕੁਛ ਕਾਲ ਲੈ
ਬੱਲੇ ਲੱਗਣ, ਫੇਰ ਉੱਥੇ ਆਵਦੇ,
ਛੁਟਦੀ ਨਾਂਹੀ ਬਾਣ ਅਸਲੇ ਵਾਲੜੀ ।
ਕਿਤਨੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਦੇਹ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਦੀ ੧੩੦

ਕਰਦੀ ਸੀ ਸਤਿਸੰਗ ਆਤਮ-ਰੰਗ ਦਾ,
ਪਰ ਆਪੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਛਡਦੀ ਸੀ ਨਹੀਂ ।
ਜਦ ਜਦ ਆਤਮ-ਸੁੱਖ ਰਾਣੀ ਮਾਣਿਆ
ਤਦ ਤਦ ਦੇਹੀ ਨਾਲ —ਛੱਡ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ—
ਸਿਥਲ ਜਾਂਵਦੀ ਹੋਇ, ਮਾਨੋਂ ਮਾਣਦੀ
ਸੁਖ ਵਿਦੇਹ ਦੇ ਓਹ,— ਆਤਮ ਸੁੱਖ ਜੋ;
ਪਰ ਇਹ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਹੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਨੂੰ
ਛਡਦੀ ਨਾ ਸੀ ਮੂਲ ਅਪਣੀ ਬਾਣ ਨੂੰ ।
ਸੀ ਰਾਣੀ ਸੁਖ ਲੀਨ ਆਤਮ ਆਪਣੇ,

ਦੇਹੀ ਬੀ ਰਸ ਲੀਨ ਨਾਲੇ ਹੋ ਰਹੀ; ੧੪੦
ਅਪਣਾ ਤਜਾਗ ਸੁਭਾਵ ਦੇਹੀ ਸੀ ਰਹੀ
ਕੁਝ ਚਿਰ ਤਾਈਂ ਨੀਕ ਉਸ ਰਸ ਲੀਨ ਹੋ ।
ਪਰ ਹੁਣ ਮੀਂਹ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਵਧਿਆ ਆਣਕੇ
ਤੱਤਾਂ ਜਾਈ ਦੇਹ ਰੁਖ ਹੈ ਮੋੜਦੀ ।
ਮਾਨੋਂ ਤੱਤਾਂ ਖੇਡ ਤੱਕਣ ਵਾਸਤੇ
ਆਤਮ ਸੁਖ ਤੋਂ ਉੱਠ, ਰੁਖ ਨੂੰ ਮੋੜਕੇ,
ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਜਾਰ, ਰਸ-ਰੂਹ ਛੋੜਦੀ;
ਰਹੀ ਨ ਮੂਲ ਅਡੋਲ, ਹਿੱਲੀ, ਹਿੱਲਿਆਂ
ਮਨ ਇਸ ਦੇ ਸੀ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਹਿੱਲਿਆ
ਅੰਦਰ ਦਾ ਸ ਮਾਨ ਦੇਹੀ ਵਾਕਰੇ । ੧੫੦

ਦੇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ: 'ਮੀਂਹ ਉੱਤੋਂ ਵੱਸਦਾ
'ਅਪਣੀ ਰਖਯਾ ਆਪ ਕਰਨੀ ਲੋੜੀਏ ।'
ਪਰ ਰਾਣੀ ਦਾ ਜੀਵ ਕੋਲੋਂ ਅੰਦਰੋਂ:
'ਇਸ ਦੇਹੀ ਦੇ ਸੰਗ ਸਦਾ ਵਿਛੋੜਿਆ,
'ਮਿਲਨ ਨ ਦਿੱਤਾ ਹਾਇ ! ਮਿਲੇ, ਵਿਛੋੜਿਆ ।
'ਮੈਂ ਸਿਖਲਾਇਆ ਢੇਰ, ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ।
'ਮਾਯਾਵੀ ਜੁ ਸੁਭਾਉ ਬਦਲਯਾ ਏਸ ਨਾ
'ਅਪਣਾ ਅਸਲਾ ਮੂਲ, ਹਾ ! ਨਾ ਭੁੱਲਿਆ
'ਨਿਜ ਪਿਆਰ ਦੀ ਥਾਣ ਛੱਡੀ ਏਸ ਨਾ ।
'ਛੱਡਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਗ ਸਦਾ-ਕੁਸੰਗ ਨੂੰ, ੧੬੦
'ਜੋ ਕਰਦੀ ਨਿਤ ਭੰਗ ਸਾਈਂ ਰੰਗ ਨੂੰ,
'ਲੈਂਦੀ ਨਹੀਂ ਸੁਵੰਨ ਆਤਮ ਵੰਨ ਦਾ;
'ਜੋਗੀ ਪੁਰਖ ਸੁ ਸੰਗ ਦੀ ਨਾ ਛੱਡਦੀ
'ਨਾ ਪਾਲੇ ਹੈ ਅੰਗ ਵੇਲੇ ਲੋੜ ਦੇ ।
'ਤਨ ਦਾ ਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਅਪਣਾ ਪਯਾਰ ਜੋ
'ਇਹ ਛੁਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹਾਇ ਛਡ ਛਡ ਹਾਰੀਆਂ,
'ਐਸੇ ਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਦਾ
'ਕਦ ਤਕ ਨਿਭਸੀ ਸਾਥ ? ਓੜਕ ਟੁੱਟਸੀ,
'ਹੋਉ ਭੋਰ ਉਦਾਸ ਲਉ ਉਡਾਰੀਆਂ ।
'ਹੋ ਸਾਈਂ ਸਿਰਤਾਜ ! ਭਾਗੀ ਹੋ ਭਰੇ ! ੧੭੦

'ਕਦੋਂ ਦਿਹਾੜੇ ਆਣ ਜਦ ਬਿਹੁ ਦੂਰ ਹੋ
'ਮਿਲੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮੌਜ ਤੇਰੇ ਮੇਲ ਦੀ
'ਮਾਣਾਂ ਹੋਇ ਅਟੰਕ, ਮਿਲੀ ਨ ਵਿੱਛੜਾਂ ।
ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕੀ ਫੇਰ ਕੜਕਾ ਮਾਰਕੇ,
ਪਰ ਰਾਣੀ ਉਸ ਜੋਗ ਆਪੇ ਹੱਸ ਕੇ:—
'ਹੋ ਬਿਜਲੀ ਸਮਰੱਥ ਚਮਕੋ ਚੰਚਲੇ !
'ਹੋ ਵਿਥ ਵੇਰਨ ਨਾਰ, ਸ਼ੱਤ੍ਰੁ ਕਾਲ ਦੀ !
'ਦੇਖੀਂ ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਚਮਕਾਂ ਮਾਰਕੇ
'ਫੇਰਾ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਦਾ
'ਦਈਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਇ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਨੂੰ:— ੧੮੦
'ਮੇਰੇ ਵਾਂਙ ਬਿਤਾਬ ਲੁਫ ਲੁਫ ਹੋ ਕਰੇ,
'ਕਰਦੀ ਨਹੀਂ ਅਰਾਮ ਤੜਫਨ ਘੋਰਿਆ,
'ਸਿੱਕ ਮਿਲਣ ਦੀ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ।

'ਦੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਉਂ ਵਧਦੀ ਜਾਂਵਦੀ ।
'ਕੀਤੇ ਕਈ ਇਲਾਜ ਹਨ ਉਨ ਏਸ ਦੇ
'ਹਰ ਦਾਰੂ ਨੇ ਸਿੱਕ ਸਗੋਂ ਵਧਾ ਧਰੀ ।
'ਬਿਨ ਮਿਲਬੇ ਸੰਤੋਖ ਨਾਹੀਂ ਆਂਵਦਾ;
'ਜੀਵੇ ਦਰਸਨ ਵੇਖ ਕਿਰਪਾ ਜੋ ਕਰੇ ।
'ਭੁੱਖੇ ਤਈਂ ਵਿਚਾਰ ਰੱਜ ਨ ਦੋਂਵਦੀ;
'ਸਿੱਖਯਾ ਨਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਂਵਦੇ; ੧੯੦
'ਲਾਲਚ, ਦਾਬਾ, ਡੰਨ ਭੁੱਖ ਨ ਮਾਰਦੇ;
'ਦਾਰੂ ਕਰੇ ਇਲਾਜ ਲਹਿੰਦੀ ਭੁੱਖ ਨਾ;
'ਸੈਜਮ ਕਰੇ ਉਪਾਉ ਬਿਰਥਾ ਜਾਂਵਦੇ:
'ਜਦ ਤਕ ਰੋਟੀ ਖਾਇ ਲੈਂਦੇ ਹੈ ਨਹੀਂ
'ਤਦ ਤਕ ਭੁੱਖ ਨ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ।
'ਦਰਸਨ ਦੀ ਹੈ ਭੁੱਖ ਹਿਰਦਾ ਸੱਲਦੀ;
'ਕੀਤੇ ਕਈ ਉਪਾਉ ਬਿਰਥੇ ਓ ਗਏ ।
'ਹੋ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ! ਲਿਸ਼ਕੀਂ ਫੇਰ ਤੂੰ !
'ਸ਼ਬਦ ਕਰੀਂ ਘਨਘੋਰ ਆਖੀਂ ਐਕੁਰਾਂ—
'ਮੈਂ ਮੰਦੀ ਮਤਿ ਹੀਨ ਔਗੁਣ ਹਾਰੀਆਂ; ੨੦੦
'ਪਰ ਹੋ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਔਗੁਣ ਨਾ ਗਣੋਂ ।
'ਜਿੱਕੁਰ ਟੁਕੜੀ ਚੰਦ ਚਮਕੋਂ ਸੱਖਣੀ,
'ਭਰੀ ਹਨੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਲੇ ਰੰਗ ਹੈ,
'ਪਰ ਸੂਰਜ ਕਿਰਪਾਲ ਕਿਰਪਾ ਜਾ ਕਰੇ;
'ਤੇਜ ਆਪਣਾ ਭੇਜ ਰੂਪ ਚੜ੍ਹਾਵਦਾ
'ਟੁਕੜੀ ਚੰਦ ਚਮੱਕ ਤਦ ਹੈ ਉੱਠਦੀ,
'ਡਲੁਕੇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਪੁੰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਯੋਂ ।
'ਸੂਰਜ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਔਗੁਣ ਓਸਦਾ
'ਚਾਨਣ ਅਪਣਾ ਦੇਇ ਆਪੇ ਕੱਜਦਾ ।
'ਤਿਉਂ ਹੋ ਸੂਰਜ ਆਪ ਅਪਣਾ ਤਜ ਦੇ ੨੧੦
'ਮੈਨੂੰ ਨੂਰੋਂ ਨੂਰ ਨੂਰੋਂ ਆਪਣੇ
'ਕਰਕੇ, ਕਦੀ ਨਾ ਦੂਰ ਮੈਥੋਂ ਹੋਵਣਾ ।
'ਹੋ ਚਪਲਾ ! ਚਮਕਾਰ ਤੇਰਾ ਸੋਹਿਣਾ ।
'ਲੁਕਣ ਮੀਟ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡੋਂ ਚੰਚਲੇ !
'ਕਹੀਂ ਕੰਤ ਨੂੰ ਜਾਇ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ:—
'ਲੇ ਹੁਣ ਜਾਕੇ ਸਾਰ ਅਪਣੀ ਨਾਰ ਦੀ;
'ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਪੂਰੀ ਆਪਦੀ;
'ਓਥੇ ਮਿਲੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਫੇਰਾ ਪਾਵਣਾ;
'ਕਰੀਓ ਆਣ ਨਿਹਾਲ ਦਰਸਨ ਦੇਇਕੇ,
'ਬਿਰਦ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਾਇ ਸੰਭਾਲਣਾ ੨੨੦
'ਉਸ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵੱਲ ਕਦੇ ਨ ਤੱਕਣਾ ।
'ਹਾਂ ਬਿਜਲੀ ! ਤੈਂ ਵੇਗ ਭਾਵਾ ਤੇਜ ਹੈ ।
'ਲੈ ਚਲ ਸਖੀਏ ! ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ,
'ਚੱਕ ਕੰਧਾੜੇ ਭੈਣ ! ਉੱਪਰ ਲੈ ਤੁਰੀ;
'ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਅਪੜਾਇਏ
'ਪਰਸ ਸੁ ਉਸਦੇ ਪਾਦ ਲਵੀਂ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾ:
'ਭਟਕਣ ਤੇਰੀ ਦੂਰ ਬੀ ਹੋ ਜਾਇਗੀ ।

'ਖੜੀ ਤਕਾਵਾਂ ਰਾਹ ਸਾਈਂ ! ਤੇਰੜਾ;
 'ਬਿਜਲੀ ਮੋਢੇ ਬੈਠ ਆਜਾ ਸਾਈਆਂ !
 'ਆਕੇ ਝਾਤੀ ਪਾਉ ਤਰਸਣ ਹਾਰ ਤੇ, ੨੩੦
 'ਆਮਿਲ ਆਮਿਲ ਕੰਤ ! ਮਿਲ ਪੈ ਆਣਕੇ ।
 'ਆਉ, ਅਚਾਨਕ ਆਉ ਚਰਨੀਂ ਲਾ ਲਓ ।
 'ਮਾਹੀ ! ਲਓ ਬਚਾਇ ਮਛਲੀ ਤੜਫਦੀ ।
 'ਮੈਂ ਛੱਡਾਂ ! ਛੱਡ ਏਸ ਦਿਆਂ ਪਰੇਮ ਨੂੰ ?
 'ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਨ ਮੂਲ ਛੱਡਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ।
 'ਮੈਂ ਦੂਡੜਾ ਹੈ ਵੇਰ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ
 'ਹੋਕੇ ਨਜ਼ਾਰੀ ਆਪ ਪਕੜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ:
 'ਕਿਧਰੇ ਮਿਲਿਆ ਨਾਹਿ ਵਖਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਏ ।
 'ਮੈਂ ਹਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਖਰੀ ਹਾਂ ਨਹੀਂ;
 'ਜਾਂ ਓ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਵੱਖ ਓਹੋ ਮੈਂ ਅਹਾਂ: ੨੪੦
 'ਮੈਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਦੋਇ, ਇੱਕੋ ਆਖੀਏ ।
 'ਕਿਸਦੀ ਕਰਕੇ ਟੋਲ ਕੱਢਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ?
 'ਜੇ ਕੱਢਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਰਹਿੰਦੀ 'ਮੈਂ' ਨਹੀਂ:
 'ਜੇ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਦਯਾ ਕੱਢ ਨਸਦਾ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਹੈ ।
 'ਜਾਵੇ ਨਿਕਲ ਪਰੇਮ ਬਾਕੀ ਮੈਂ ਰਹੇ,
 'ਐਸਾ ਸਕੇ ਨ ਹੋਇ ਕਰ ਕਰ ਹਾਰੀਆਂ;
 'ਮੈਂ ਜਾਣਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇੱਕੋ ਚੀਜ਼ ਦੇ:
 'ਮੈਂ' ਆਖੋ ਚਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਇੱਕੋ ਭਾਵ ਹੈ ।
 'ਮਾਤਾ ਕਰੇ ਵਿਲਾਪ ਰਾਧਾਂ ਰੋ ਰਹੀ;
 'ਬੱਦਲ ਹੁਦਨ ਕਰੇਨ ਕੁਦਰਤ ਰੋ ਰਹੀ: ੨੫੦
 'ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦਰਦ ਵੰਡਾਂਵਦੇ:
 'ਦਰਦ ਵੰਡਾਂਵੀਂ ਆਪ ਦਰਦਾਂ ਵਾਲਿਆ !
 'ਤੇ ਇੱਕੋ ਦੇ ਬਾਝ ਐਡੇ ਮਾਮਲੇ
 'ਪਏ ਪਿਆਰੇ ! ਆਨ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਆ ਮਿਲੋ ।
 'ਔਹ ਕੜਕੀ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਬਿਜਲੀ ਉੱਪਰੋਂ,
 'ਛਾਤੀ ਪੜਕੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਪੀੜ ਦੇ ।
 'ਬਿਜਲੀ ਵਾਛੂ ਪਾਟ ਛਾਤੀ ਮੋਰੀਏ !
 'ਖਾਇ ਕੜਾਕਾ ਜ਼ੋਰ ਸੁੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
 'ਮੈਂ ਯਿਥ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਿਆ ਜੁ ਪਾੜ ਹੈ
 'ਤੇਜੀ ਬਿਜਲੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਯੋਪਾੜਓ, ੨੬੦
 'ਅਪਣੇ ਪਯਾਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਨ ਵਿੱਛੁੜਾਂ ।
 'ਹੇ ਅੰਮੀ, ਹੇ ਮਾਇ ਮੇਰੀ ਪਯਾਰੀਏ !
 'ਮੈਨੂੰ ਲਈਂ ਲੁਕਾਇ ਡਰ ਮੈਂ ਖਾਵਦਾ;
 'ਮੈਂ ਕੀਤੇ ਹਨ ਵਾਕ ਭਰੇ ਬਿਅੱਦਬੀ ।
 'ਸਾਈਂ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਦਾ;
 'ਦਿਲ ਨਾ ਜਾਣੇ ਜੋਇ ਸਾਈਂ ਜਾਣਦਾ ।
 'ਮੈਂ ਉੱਚੀ ਹੈ ਬੋਲ ਐਕੁਰ ਦੱਸਿਆ
 'ਮਾਨੋਂ ਹੈ ਅਨਜਾਣ ਭਿੰਜੂ ਕੋਣੂ ਤੇ
 'ਸਿਦਕ ਵਿਹੂਣੀ ਹਾਇ ! ਸ਼ਰਧਾਂ ਹੋ ਨਹੀਂ;
 'ਹੁੰਦਾ ਰਿਦੇ ਯਕੀਨ ਕਾਰਨੂੰ ਬੋਲਦੀ । ੨੭੦
 'ਭੰਬਟ ਕੀਟ ਅਜਾਨ ਮੈਂਕੋ ਹੈ ਭਲਾਂ;

ਹੋਵੇ ਲਾਟ ਸਹੀਦ ਕੁਸਕੇ ਮੂਲ ਨਾ:
 'ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਉੱਚ ਉਚਾਰ ਕਰਕੇ ਬੋਲੀਆਂ ।
 'ਅੰਮੀ ! ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸ ਤੂੰ
 'ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਬਖਸ਼ਾਇ ਕੁੱਲੀ ਹਾਂ ਪੁਰੋਂ
 'ਲੈ ਦੇ ਸਿਦਕ ਸੁਗਾਤ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਿਓਂ ।
 'ਮੈਂ ਹਾਂ ਮੂੜ ਮਹਾਨ, ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ
 'ਹੋਵੇਗੀ ਪਰਵਾਨ ? ਮੈਂ ਨਾਂ ਜਾਣਦੀ;
 'ਤੇਰੀ ਸੁਣ ਅਰਦਾਸ ਬਖਸ਼ੇਗਾ ਗੁਰੂ:
 'ਕਰ ਛੇਤੀ ਅਰਦਾਸ ਅੰਮੀ ਮੇਰ ਏ ! ੨੮੦
 'ਮੈਂ ਮਰ ਚੱਲੀ ਮਾਓ ! ਮੈਂ ਮਰ ਚੱਲੀਆਂ;
 'ਮੈਂ ਮਟਿਹਾਰੀ, ਹਾਇ ! ਬਾਛੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
 'ਪੈ ਜਾਵੇ ਮਤ ਮਾਤ, ਬਹੁਤੀਂ ਅੰਮੀਏ !
 'ਮੁਹਰੇ ਸਿਦਕ ਯਕੀਨ ਮਰਦੇ ਜਾਂਵਦੇ,
 'ਕਿਸਤ ਲਗਾਈ ਖਾਣ ਸ਼ਾਹ ਹੁਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
 'ਉਠ ਛੇਤੀ ਗਲ ਪਾਇ ਪੱਲਾ ਹੋ ਖੜੀ ।
 'ਪਾ ਪਾਸਾ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਦਿਹ ਪੱਕੀਆਂ
 'ਮੈਂ ਜੋ ਨਰਦਾਂ ਆਪ ਕੀਤਯਾਂ ਕੱਚੀਆਂ ।
 'ਪਾ ਪੈਂ ਬਾਰਾਂ ਮਾਇ ! ਕਾਣੇ ਪੈਣ ਨਾ,
 ਸਿਦਕ ਮਹਿੰਡੇ ਕਾਣ ਪਈਆ, ਕੱਢ ਦੇ । ੨੯੦
 ਹੋਰ ਨ ਕੋਈ ਰਾਹ ਬਿਨ ਅਰਦਾਸ ਦੇ:
 'ਕਰ ਅੰਮੀ ਅਰਦਾਸ ਬਚੜੀ ਵਾਸਤੇ ।'
 ਧੀ ਦਾ ਬਿਹਬਲ ਹਾਲ ਅੰਮਾ ਦੇਖਕੇ
 ਹੋਇ ਰਹੀ ਹੈਰਾਨ- ਹੋਇਆ ਏਸ ਕੀ !
 ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਸੁਖ ਨਾਲ ਲੋਟੀ ਗੋਦ ਸੀ,
 ਮੀਂਹ ਦੀ ਕਣੀਆਂ ਨਾਲ ਉਠ ਘਬਰਾਇਕੇ
 ਵਹਿਣ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਫੇਰ ਹੋਵੇ ਜਾ ਪਈ,
 ਬਾਲਾਂ ਵਾਂਙ ਰਿਹਾੜ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਈ ।
 ਸਾਗਰ ਹੈ ਕੁਈ ਪ੍ਰੇਮ ਅੰਦਰ ਏਸਦੇ,
 ਨੱਪ ਰੱਖਿਆ ਹਾਇ ਕਿਨ੍ਹੇ ਲੁਕੋਇਕੇ, ੩੦੦
 ਜਿੰਨਾ ਇਸਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰੀਏ ਫੁੱਟਦਾ ।
 ਅੰਮਾ ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਸੀ ਹੀ ਅਜੇ
 ਰਾਣੀ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰ ਆਪ ਖੜੇ ਗਈ,
 ਗਲ ਪੱਲਾ ਹਥ ਜੋੜ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਕੇ ।
 ਰਾਧਾਂ ਨਾਲੇ ਮਾਉਂ ਏ ਕੁਝ ਦੇਖਕੇ
 ਖੜੀਆਂ ਦੇ ਹਥ ਜੋੜ ਦੋਵੇਂ ਹੋਈਆਂ ।
 ਧੀ ਨੂੰ ਪਈ ਰਿਹਾੜ ਏਹੋ ਆਖਦੀ :—
 'ਅੰਮੀ ! ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵਾਸਤੇ ।'
 ਅੰਮੀ ਰੁੜ੍ਹਦੀ ਆਪ ਮਮਤਾ ਵਿੱਚ ਆ
 ਸੋਚ ਰਹੀ, ਅਰਦਾਸ ਕੀਕਰ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ? ੩੧੦
 ਧੰਮ ਕਰੇ ਚੋਫਾਲ ਪੈਰੀਂ ਮਾਉਂ ਦੇ
 ਡਿੱਗੀ ਧਾਹੀ ਮਾਰ ਕੁੱਠੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ :—
 'ਪਿਤਾ ਵਾਸਤੇ ਮਾਉਂ ! ਕਰ ਤੂੰ ਬੇਨਤੀ
 'ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਬਖਸ਼ਾਇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਿਓਂ ।
 'ਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਮਾਉਂ ! ਕਰਦੇ ਬੇਨਤੀ,—
 'ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਬਖਸ਼ਾਇ ਪਾਪਾਂ ਮੈਂ ਭਰੀ ।

‘ਧੀ ਤੇ ਹੋ ਕਿਰਪਾਲ,
‘ਸਦਾ ਸਹਾਰੇ ਦੁੱਖ
‘ਤੇਰੀ ਜਦ ਤੋਂ ਕੁੱਖ
‘ਦਿੱਤੇ ਦੁੱਖ ਤੇ ਦੁੱਖ

‘ਪਹਿਲਾਂ ਬਖਸ਼ੀ ਆਪ
‘ਫਿਰ ਢਿਗ ਗੁਰ ਅਰਦਾਸ
ਮਾਂ ਹਾਰੀ ਏ ਹਾਲ
ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾਇ
ਆਪ ਵਿਰਾਗ ਸਰੂਪ
ਗਲ ਪੱਲਾ, ਹਥ ਜੋੜ,
ਕਰਨ ਲਗੀ ਅਰਦਾਸ
ਵਾਹ ! ਵਾ ਤੂੰ ਅਰਦਾਸ
ਸਰਗੁਣ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ
—ਕਲਾ ਧਾਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ

ਦੇਹਧਾਰੀ ਦਾ ਨਾਲ
ਕਰਵਾਵੇ ਅਰਦਾਸ !
ਜੀਵ ਕਰੇ ਅਰਦਾਸ
ਬ੍ਰਹਮ ਸਰਨ ਵਿਚਕਾਰ
ਹਿਰਦੇ ਉਪਜੇ ਅੱਗ
ਪਾਪਾਂ ਮਤ੍ਰਿਆਂ ਭਾਰ
ਕਾਈ ਦਿਲ ਦੀ ਮੈਲ
ਜਿਉਂ ਅਗਨੀ ਦਾ ਸੇਕ
ਜੀਵ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਅੰਸ
ਪਰ ਪ੍ਰਭ ਇਸ ਵਿਚਕਾਰ

ਦੂਰ ਕਰੇ, ਦਰਬਾਰ
ਮਾਯਾ ਪਰਦਾ ਦੂਰ
ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ
ਦੁਈ ਆਖਣ ਲੋਕ
ਮਿਟਦੀ ਕਿਸੇ ਉਪਾਵ
ਪਰ ਸਮਰਥ ਅਰਦਾਸ
ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ
ਪਹਿਲੇ ਜਦ ਅਰਦਾਸ
ਦਸਾਂ ਗੁਰਾਂ ਪਰਭਾਵ,
ਫਿਰ ਕਰੀਏ ਜਦ ਯਾਦ

ਹਿਰਦਾ ਸਨਮੁਖ ਹੋਇ
ਫਿਰ ਜਦ ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ
ਕਰ ਏ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜ
ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਵੇ ਭੁੱਲ
ਰੱਬ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ
ਜਦ ਕਰਦੇ ਅਰਦਾਸ
‘ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਦੇਹਿ’
ਮਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਰਜ਼ਾਇ
ਹੁਣ ਦੁਈ ਦੀ ਅੰਸ
ਅਪਣਾ ਆਪ ਸੁ ਸਾਫ
ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ

ਅੰਮੀ ! ਬਾਹੁੜੀਂ ।
ਮੇਰੇ ਅੰਮੀਏ !
ਲੀਤਾ ਵਾਸ ਸੀ,
ਦਿੱਤੇ ਸੁੱਖ ਨਾ ।

ਭੁੱਲਾਂ ਮੋਰੀਆਂ,
ਕਰ ਬਖਸ਼ਾਇ ਲੈ ।
ਧੀ ਦਾ ਵੇਖਕੇ,
ਧੀ ਨੂੰ ਪਯਾਰਦੀ,
ਹੋਕੇ ਹੈ ਖੜੀ,
ਮਨ ਬੀ ਜੋੜਕੇ
ਅੰਮੀਂ ਸੋਹਿਣੀ ।
ਮੇਲਣਹਾਰੀਏ !
ਹੈ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੋ
ਮੁਹ ਜੋ ਰਿਹਾ—

ਉਸਦੇ ਮੇਲ ਤੂੰ
ਤੂੰ ਤਾਂ ਧੰਨ ਹੈਂ ।
ਜਦ ਜੀ ਜੋੜਕੇ
ਓ ਜੁੜ ਜਾਵਦਾ ।
ਜਦ ਅਰਦਾਸ ਦੀ
ਸੜ ਬਲ ਜਾਵਦੇ ।
ਕੱਟੇ ਬੇਨਤੀ,
ਖੰਡ ਨਿਖਾਰਦਾ ।
ਸਜਾਣੇ ਆਖਦੇ
ਵਿੱਥ ਅਮੋਣਵੀਂ

ਤੂੰਹੋਂ ਪੁਚਾਵਦੀ ।
ਦਿਲ ਤੋਂ ਤੂੰ ਕਰੇਂ
ਕਰਦੀ ਜਾ ਖੜਾ ।
ਹੈ ਦੁਖ ਦੇਵਦੀ;
ਨਾ ਏ ਡੈਣ ਹੈ,
ਇਸਨੂੰ ਮੋਟਦੀ :
ਜਾਕੇ ਮਲਦੀ ।
ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ,
ਛਾ ਹੈ ਜਾਵਦਾ ।
ਪਯਾਰੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ

ਓਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ।
ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ
ਰਿਦਾ ਪੰਘਾਰਕੇ,
ਬਾਝੇ ਰੱਬ ਦੇ;
ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵੀਏ ।
ਮੰਗਯੋ ਹੈ ਰਜ਼ਾ
ਇਹ ਕੁਝ ਆਖੀਏ,—
ਹੈ ਘੁਲ ਜਾਵਦੀ ।
ਮੂਲਾਂ ਨਾ ਰਹੇ;
ਸੁਬਰਾ ਹੋਇਆ;
ਸਰਨ ਸਮਾਂਵਦਾ,

ਮਾਨੋਂ ਰੇਤਯੋਂ ਮੱਛ
ਇਉਂ ਗੁਣ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ
ਸਿਦਕ ਮਿਲੇ ਕਿਸ ਡੋਲ
ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਨ ਰੰਗ
ਕਿੱਕਰ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋਇ
ਪਾਪਾਂ ਸੰਦੇ ਹੋੜ
ਬਿਨ ਅਰਦਾਸ ਨਿਕਾਲ
ਹਿਰਦੇ ਜਦੋਂ ਨਿਵਾਸ
ਕਾਰਜ ਸੱਭੇ ਰਾਸ

ਪ੍ਰਭ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ
ਕਰਕੇ ਪਰ ਅਰਦਾਸ
ਲੋੜ ਆਪਣੀ ਘੱਲ
ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਰੱਬ
ਕਰ ਬੰਦੇ ਅਰਦਾਸ
ਜਿਵੇਂ ਨਿਆਣਾ ਬਾਲ
ਹੱਸੇ ਜਾਂ ਬੁਲ੍ਹ ਟੇਰ
ਮਮਤਾ ਵਾਲੀ ਮਾਉਂ
ਤਿਉਂ ਹੈ ਏ ਅਰਦਾਸ
ਸਾਈਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ

ਪ੍ਰੇਮ ਆਪਣੇ ਨਾਲ
ਅਸਾਂ ਬਾਲਕਾਂ ਨਾਲ
ਸੁਣੇ ਕਿ ਮੰਨੇ ਨਾਂ ਕਿ
ਇਹ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਤਾਰ,
ਜਾਣੀ ਹੈ ਓ ਜਾਣ
ਪਰ ਕਰਨੀ ਅਰਦਾਸ
ਅੰਮੀ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ
ਪਰ ਏ ਬਾਲ ਸੁਭਾਵ
ਤਦੋਂ ਰੋਣ ਦੀ ਕਾਰ
ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਅਰਦਾਸ

ਕਰਦਾ ਮਾਤਾ ਪਾਸ —
ਤਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭ ਦੇ ਪਾਸ
ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਰਦਾਸ
ਏ ਹੈ ਅਸਾਂ ਸੁਭਾਵ
ਇਸਨੂੰ ਸਗੋਂ ਵਧਾਇ
ਅਰਜਾਂ ਸਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰ
ਪ੍ਰਭ ਅਪਣੇ ਤੋਂ ਮੰਗ
ਗੁਣਾਂ ਪੁੰਜ ਕਰਤਾਰ
ਘਟ ਘਟ ਰਿਹਾ ਬਿਆਪ
ਅਸੀਂ ਓਸ ਦੀ ਅੰਸ

ਸਾਡੇ ਵਿਖੇ ਵਿਆਪ
ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਪਰਤੀਤ
ਕੋਈ ਵਿੱਥ ਮਹਾਨ
‘ਭੁੱਲ’ ਕਰਿਣ ਉਸ ਨਾਮ
ਯਾਦ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਮੂਲ
‘ਘਟ ਘਟ ਰਿਹਾ ਵਿਆਪ,

ਫੜ ਜਲ ਘੱਤੀਏ ।
ਬਿਨੋ ਪੁਚਾਵਦੀ ।
ਬਿਨ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ?
ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ ਦਾ
ਬਿਨ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ?
ਹਿਰਦੇ ਆਵਦੇ;
ਕਿੱਕਰ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ?
ਹੋ ਅਰਦਾਸ ਦਾ
ਆਸ ਪੁਰਾਈਏ ।

ਪਾ ਨਾ ਸੱਕੀਏ,
ਚਰਨੀਂ ਓਸਦੇ
ਹੈਵਾਂ ਸੱਕਦੇ ।
ਸੁਣਦਾ ਜੋ ਕਹੇ ।
ਮਿਲ ਲੈ ਐਕੁਰਾਂ,
ਮਾਂ ਵਲ ਵੇਖਦਾ,
ਹੱਥ ਹਿਲਾਵਦਾ,
ਛਾਤੀ ਲਾਵਦੀ;
ਬੱਚੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ।
ਕਰੀਏ ਜੇ ਜ਼ਰਾ

ਤੁੱਠੇ ਮਾਉਂ ਜੜੋਂ,
ਕਰਦਾ ਪਯਾਰ ਓ ।
ਲੋਵੇ ਮੰਨ ਓ,
ਸਾਡਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾ;
ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ:
ਅਸਾਂ ਸੁਭਾਉ ਹੈ ।
ਅਪਣੇ ਬਾਲ ਤੇ,
ਜਦ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਦੇਂਦਾ ਛੇੜ ਹੈ,
ਅਪਣੇ ਵਿੱਤ ਦੀ

ਦੁੱਖ ਸੁਣਾਵਦਾ ।
ਬਾਲਕ ਹਾਂ ਅਸੀਂ
ਵਿਤ ਦੀ ਆਪਣੇ ।
ਛੱਡਯੋ ਨਾ ਕਦੀ,
ਚਰਨੀਂ ਲੱਗੀਏ,
ਸਦਾ ਸਹਾਇਤਾ
ਜਨਮ ਸਵਾਰੀਏ ।
ਗੁਣ ਦੀ ਖਾਣ ਹੈ
ਕਿਧਰੇ ਉਣ ਨਾ;
ਉਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਹਾਂ,

ਬੀ ਓ ਹੈ ਰਿਹਾ ।
ਨਾਹੀਂ ਹੋਵਦਾ,
ਗੱਭੇ ਹੈ ਪਈ ।
ਮਾੜੀ ਵਿੱਥ ਦਾ ।
ਸਭ ਨੂੰ ਭੇਤ ਏ,—
ਮੈਂ ਘਟ ਬੀ ਅਹੈ ।

ਹੁਣ ਜੇ ਕਰਿ ਅਰਦਾਸ ਉਨ੍ਹੇ ਧਿਆਈਏ
ਵਿੱਥ ਜੁ ਭੁੱਲ ਸਰੂਪ ਤਦੋਂ ਮਿਟ ਜਾਇਗੀ ।
ਅਕਲ ਨਾਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਲੈਂਦੇ ਜਾਣ ਹਾਂ,
ਵਿੱਥ ਨ ਹੁੰਦੀ ਦੂਰ ਤਦ ਬੀ ਹੈ ਖੜੀ । ੪੧੦

ਯਾਦ ਜਿ ਅਨੁਭਵ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਹੋ ਪਵੇ,
ਭੁੱਲੇ ਦਿਨ ਨਾ ਰਾਤ ਤਾਂ ਵਿਥ ਟੁੱਟਦੀ ।
ਇਸਦਾ ਮੁਢ ਅਰਦਾਸ —ਕਰਨੀ ਬੇਨਤੀ,
ਸ਼ਸਤਰ ਦੇ ਹੈ ਠੀਕ ਜੋ ਹੈ ਭੰਨਦਾ,
ਏਸ ਭੁੱਲ ਦੀ ਕੰਧ, ਖਨ ਖਨ ਤੋੜਦਾ ।
ਅਪਣੇ ਅੰਗੁਣ ਸੱਭ ਭੁੱਲ ਵਿਹਾਝਕੇ
ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਸੁ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਵਦੇ ।
'ਸਾਈ' ਗੁਣ' ਅਰਦਾਸ ਕਰਿ ਜੋ ਆਖੀਏ,
ਕਰਦੇ ਜਾਣ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਓ,
ਪਕਦੀ ਜਾਂਦੀ ਯਾਦ ਹੈ ਸੁਖਦਾਇਨੀ । ੪੨੦

ਪਿਤਾ ਪੂਤ ਦਾ ਮੇਲ ਮਾਨੋਂ ਹੋਂਵਦਾ
ਕਰੀਏ ਜਦ ਅਰਦਾਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੇ ।
ਰਾਤ ਜਦੋਂ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਮੀਟੋਂ ਅੱਖ ਤੂੰ
ਕਰ ਪਹਿਲੋਂ ਅਰਦਾਸ ਬੰਦੇ ! ਧਿਆਨ ਲਾ,
ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਮਾਫ਼ ਸਭ ਹੋ ਜਾਣ ਜੋ,
ਨੀਂਦ ਤਿਰੀ ਵਿਚ ਰਾਤ ਬਰਕਤ ਆ ਪਵੇ,
ਰਬ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹੋ ।
ਨੈਨ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇਂ ਸੁਰ ਨੂੰ
ਕਰ ਬੰਦੇ ਅਰਦਾਸ ਸੁਕਰ ਸੁ ਰਾਤ ਦਾ,
ਦਿਨ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਕਤ ਮੰਗ ਤੂੰ, ੪੩੦

ਭਰਮ ਰਹੇ ਅਗੁਵਾਨ ਹਰ ਕੰਮ ਦੇ ਵਿਖੇ,
ਸਾਈਂ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਲਿਰਮਲ ਭੈ ਉਦਾ,
ਉਸ ਦਾ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਰਹਿਮਤ ਉਸਦੀ
ਸਭ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋ ।
ਦਿਲ ਜੁੜਵੀਂ ਅਰਦਾਸ ਰਾਣੀ ਮਾਉਂ ਹੈ
ਕਰਦੀ ਹੁਣ ਪਈ ਆਪ ਹੀ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ।
ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਮ ਉਚਾਰ ਹੈ ਅਰਦਾਸ ਦਾ
ਕਰਦੀ ਮਾਤਾ ਏਹ ਹੈ ਹੁਣ ਬੇਨਤੀ:—
'ਮੈਂ' ਮੂਰਖ ਮਤਹੀਨ ਬਚੜੀ ਵਾਸਤੇ
'ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਅਰਦਾਸ ਸੱਚੇ ਸਾਈਆਂ ! ੪੪੦

'ਧੀ ਚੰਗੀ, ਮੈਂ' ਨਾਹਿੰ, ਬਖਸ਼ੋ ਆਪ ਜੀ,
'ਧੀ ਦੀ ਮੰਨ ਰਜਾਇ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ ।
'ਪਾਵੇ ਮੈਨੂੰ ਖੈਰ ਦਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ,—
'ਧੀ ਹੋਵੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ।
'ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਅਪਾਰ ਇਸਨੂੰ ਵਾੜ ਲੈ
'ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵਾਲੇ ਦੁਾਰ, ਲੇਖਾ ਨਾ ਗਣੋਂ ।
'ਇਸ ਦੇ ਫੇਰ ਤੁਫੇਲ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮੁੱਤ ਨੂੰ,
'ਮਨ ਦੀ ਦੁਹਾਂ ਮੁਰਾਦ ਪ੍ਰਯਾਗੇ ! ਪੂਰਨੀ ।
ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ।
ਫਿਰ ਧੀ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਲਾਕੇ ਮਾਂ ਤੁਰੀ । ੪੫੦

ਜਾਇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿੱਚ, ਸਿੰਨੇ ਕੱਪੜੇ
—ਜੋਸ਼ੀਂਹ ਕਿਣਮਿਣ ਨਾਲ ਭਿਜਦੇ ਸੇ ਗਏ—
ਦਿੱਤੇ ਸੱਭ ਉਤਾਰ, ਸੁੱਕੇ ਪਾਇਕੇ
ਦਿੱਤਾ ਪਲੰਘ ਸੁਆਲ ਰਾਧਾਂ ਛੱਡਕੇ
ਧੀ ਦੀ ਕਰਨੇ ਸੇਵ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ,
ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੀ ਆਪ, ਸੁੱਤੀ ਜਾਇਕੇ ।
ਬੀਤ ਗਈ ਓ ਰਾਤ— —ਰਾਤ ਸੁਲੱਖਣੀ—
ਜਿਸ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਸੁਖ ਸੁੱਤੀਆਂ ।

੩੦ ਸਤਿਸੰਗ-ਜੁਗਤ

ਹੁਣ ਫਿਰ ਆਈ ਰਾਤ ਹੈ ਇਕ ਸੋਹਿਣੀ,
ਬੱਦਲ ਵਿਚ ਅਕਾਸ਼ ਜੋ ਸੇ ਛਾ ਰਹੇ
ਉੱਡ ਹੋ ਗਏ ਦੂਰ, ਚੜ੍ਹਿਆ ਚੰਦ ਹੈ,
ਘੜਿਆਲੀ ਘੜਿਆਲ ਪਹਿਰ ਵਜਾਇਆ,
ਤੁਬਕ ਉਠੀ ਹੈ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਸੋਹਿਣੀ ।
ਰਾਧਾਂ ਲਈ ਜਗਾਇ ਕਹਿੰਦੀ: 'ਪ੍ਰਯਾਗੇ !
'ਗਿਆ ਤ੍ਰਿਪਹਿਰਾ ਵੱਜ, ਚਲ ਹੁਣ ਚੱਲੀਏ
'ਸਾਈ' ਦੇ ਦਰਬਾਰ, ਸਾਈ' ਟੋਲੀਏ ।
'ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਦੀ ਖੈਰ ਚਲਕੇ ਮੰਗੀਏ,
'ਭਿੱਛਾ ਜੇ ਮਿਲ ਜਾਇ ਓਸ ਦੁਆਰਿਓਂ । ੧੦

'ਜਦ ਤਕ 'ਦਰਸ਼ਨ-ਖੈਰ' ਸਖੀਏ ! ਨਾ ਮਿਲੇ
'ਮੰਗਣ ਕੂਕਣ ਲੱਲ ਲੱਗੀ ਹੀ ਰਹੇ ।
'ਹੋਈਏ ਨਾਹਿੰ ਨਿਰਾਸ ਮਾਲਕ ਦੁਾਰ ਤੋਂ;
'ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਜੀ ਨਾਲ ਰਹੀਏ ਕੂਕਦੇ:—
'ਕਦੇ ਤੋਂ ਸੁਣੇ ਪੁਕਾਰ, ਨਿੱਤ ਕੂਕੇਂਦਿਆਂ ।
'ਦੇਖ ਕਿ ਬੱਦਲ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਰੱਬ ਨੇ,
'ਕੀਤਾ ਸੁੱਖ ਸਮਾਨ- ਚਾੜ੍ਹਤਾ ਚੰਦ ਹੈ ।
'ਤਲੀ ਪਿਆਰੇ ਵਾਂਗ ਟਿੱਕੀ ਏਸ ਦੀ
'ਚਿੱਟੀ ਦੇ ਚਮਕਾਰ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦੀ,
'ਚੱਲੀਏ ਚੱਲ ਸ਼ਿਤਾਬ ਸਮਾਂ ਸੁਵੱਲਤਾ । ੨੦

'ਜਾ ਰਾਧਾਂ ! ਜਲ ਲਗਾਹ ਦੇਹੀ ਪੋਵੀਏ,
'ਮਨ ਪੋਵਣ ਦੀ ਜਾਚ ਅਸਾਂ ਨ ਆਵਦੀ,
'ਤਨ ਨੂੰ ਹੀ ਪੋ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਚੱਲੀਏ
'ਸੱਚੇ ਪੋਥੀ ਘਾਟ, ਮਨ ਜਹਿੰ ਪੋਪਦਾ ।'
'ਫਿਰ ਕੀਤਾ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਬਦਲੇ ਕੱਪੜੇ,
ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਟਕਦੀ
ਮੱਥਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸਾਈਂ ਰੱਬ ਨੂੰ,
ਤੁਰ ਪੜੀ ਪੁਤਲੀ-ਲੂਣ ਵੱਲ ਸਮੁੰਦ ਦੇ ੩੦

ਬਾਹ ਸਿੰਧ ਦੀ ਲੇਣ, ਕਾਰ ਅਨੋਖਤੀ !
ਬਾਹ ਲੈਸੀ ਕਿ ਜਾਇ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦ ਦੇ
ਉਸਦਾ ਹੋਕੇ ਰੂਪ ਰੂਪ ਸਮਾਵਸੀ ?
ਚਲੇ ਦੇਖੀਏ ਕਿੰਦ ਵਰਤੇ ਕਾਚ ਹੈ ।
ਚੋਰ-ਗਾਹ ਸੀ ਇੱਕ ਮਹਿਲ ਪਿਛਾਵੜੇ

ਉਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਲੰਘ ਦੋਵੇਂ ਚੱਲੀਆਂ ।
 ਉੱਤਰ ਕਰੇ ਸਹਾਇ ਚੰਦੋਂ ਚਾਨਣਾ,
 ਧਰਤੀ ਦੇਂਦੀ ਰਾਹ ਪੈਰਾਂ ਜਾਣੂਆਂ ।
 ਪਲੋਂ ਪਲੀ ਵਿਚਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲੱਭਿਆ,
 ਜਿਸਦੀ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਿੰਦ ਸੀ ।
 ਹੁਣ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਦੁਆਰ ਸੋਖਾ ਲੱਭਿਆ,
 ਹਾਂ ਹੁਣ ਭੀੜਾ ਦੁਆਰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ: 80
 ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਗਈ ਰਾਜ ਸੋਖੀ ਦੁਆਰ ਦੇ ।
 ਜਿਉਂ ਪੂ ਗਗਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੱਧਮ ਤੇਜ਼ ਹੋ
 ਆਮ ਤਾਰਿਆਂ ਵਾਛ ਨਿੱਕਾ ਜਾਪਦਾ,
 ਪਰ ਟਲਦਾ ਨਾ ਮੂਲ ਅਪਣੀ ਬਾਉਂ ਤੋਂ,
 ਤਿਉਂ ਟਲਦੀ ਨਾ ਰਾਜ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ।
 ਟਾਲ ਰਿਹਾ ਇਸ ਜੋਗ ਸਭ ਸੰਸਾਰਤਾ
 ਟਿਕ ਜਾਵੇ ਵਿਚ ਰਾਜ, —ਛੱਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ,
 ਪਰ ਇਹ ਅਟਲ ਪਰੇਮ ਵਾਲੀ ਸੋਹਿਣੀ
 ਟਲੀ ਨ, ਰਸਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਇਸਨੇ ਛੱਡਿਆ,
 ਅਟਲ ਰਿਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ, 40
 —ਮਰਨੋਂ ਬੀ ਨਾ ਸੰਗ— ਆਖਰ ਪੈਂਦਾ ਗਈ ।
 ਹੈ ਵੱਡੀ, ਪਰ ਆਪ ਨੂੰ ਕਰ ਨਿੱਕਿਆਂ,
 ਵਡਿਆਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਹੈ ਓ ਗਈ,
 ਨਿੱਕੀ ਹੋ, ਪਰ ਪ੍ਰੇਮ ਰਿਦੇ ਅਟੱਲ ਹੈ ।
 'ਸੇਵਾ' ਹੈਸੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
 ਜੋ ਦੇਖੀ ਉਸ ਜਾਇ, ਕੀਤੂੰ ਹੋਂ ਵਦੀ ।
 ਸੇਵਾ ਪਹਿਲਾ ਪੈਰ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ,
 ਇਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਮੁੱਢ ਆਤਮ ਦੇਸ ਦਾ ।
 ਸੇਵਾ ਹੈ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇਕੀ ਰਾਹੁ ਦਾ,
 ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਹੈ ਰੰਗ ਲਗਦਾ ਏਸ ਤੋਂ 60
 ਟਹਿਲੋਂ ਮਿਲੇ ਮਹੱਲ ਮੇਵਾ ਸੇਵ ਤੋਂ ।
 ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ 'ਪਿਆਰ' ਜੇਕਰ ਆ ਰਲੇ
 ਜਿੰਦ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਇ ਸੇਵਾ ਹੀ ਉਹੋ ।
 ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਸੇਵ ਕਮਾਵਣੀ,
 ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਦਹ ਚੰਦ ਹੋਵੇ ਲਾਵਦੀ ।
 ਦਾਤੇ ਪਾਸੋਂ ਓਹ ਕੁਛ ਹੈ ਪਾਈਏ
 ਪਯਾਰ-ਭਰੀ ਜੋ ਸੇਵ ਬਿਨ ਨਾ ਲੱਭਦਾ ।
 ਰਾਧਾ ਸੀ ਇਕ ਦਾਸਿ ਟਹਿਲਣ ਮੈਲੂਦੀ,
 ਕੀ ਜਾਣੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕੀ ਕੁਛ ਹੋਂ ਵਦਾ
 ਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਘਾਲ ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ । 20
 ਪਰ ਇਸ ਅਪਣੀ ਟੇਲੂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ
 ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਪਯਾਰ, ਪਾਯਾ ਪਯਾਰ ਸੀ
 ਅਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ, —ਆਪਾ ਵਾਰਿਆ ।
 ਸਫਲ ਕਰਾਈ ਸੇਵ ਓਸ ਪਿਆਰ ਨੇ;
 ਜਿਸਦੇ ਬਦਲੇ ਆਣ ਪਹੁੰਚੀ ਏਸ ਥਾਂ ?
 ਇਸ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸੇਵ ਪਯਾਰਾਂ ਵਾਲੜੀ,
 ਹਿਰਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਲ, ਆਪਾ ਵਾਰਕੇ

ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦ ਕੀਤੀ ਘਾਲ, ਹਾਂ ।
 ਇਸ ਘਾਲੀ ਹੈ ਘਾਲ ਘਾਲਣਿ ਅੱਖ ਜੋ ।
 ਖਾਲੀ ਸਕੇ ਨ ਜਾਇ ਐਸੀ ਘਾਲ ਹੈ ੮੦
 ਬਿਨਾ ਟਿਕਾਣੇ ਠੀਕ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਇ ਦੇ ।
 ਰਾਧਾਂ ਓਸ ਦੁਆਰਾ ਸੇਵ ਕਮਾਵਦੀ
 ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ ਨਾਲ ਸੁਮਣਿ ਆਪਣੀ,
 ਬੈਠੀ ਹੈ ਹੁਣ ਨਾਲ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ।
 ਸਤਿਸੰਗਣ ਗਈ ਹੋਇ ਸੇਵ ਕਮਾਇਆ ।
 ਦੋਵੇਂ ਰਲ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਹਨ ਔਂਦੀਆਂ,
 ਕਰਦੀਆਂ ਓਹੋ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਜੋ ਮਿਲੇ ।
 ਅੱਜ ਵਰਤਿਆ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ:—
 ਗੁਰਮੁਖ ਜੋ ਸਿਰਮੌਰ ਸਨ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
 ਲੱਗੇ ਕਰਨ ਉਚਾਰ ਮੌਤੀ ਵਾਕ ਹੈ— ੯੦
 'ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੀ ਨਾਰ ! ਸੁਆਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ,
 'ਜੋ ਕਰਨੇ ਦੀ ਲੋੜ ਤੂੰ ਹੁਣ ਹੈਂ ਕਰੋ,—
 'ਕੀਤਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਕ ਨਿਭਿਆ ਸੋਹਿਣਾ !
 'ਭੁਭਕੇ ਕਈ ਇਕ ਵਾਰ ਉੱਚੇ ਰੰਗ ਦੇ
 'ਲੈ ਚੁੱਕੀ ਹੈਂ ਰਾਜ ! ਰੱਬ ਸੁਆਰੀਏ !
 'ਇਕ ਸੰਸੇ ਦੀ ਕਾਣ ਜਦੋਂ ਚੁਕਾ ਦਈ;
 'ਪੂਰਨ ਜਾਸੇ ਹੋਇ ਪੁੰਨਾਂ ਚੰਦ ਜਯੋਂ ।
 ਸੁਣਕੇ ਅਦਬ ਸੁ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ:—
 'ਹੋ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿਰਤਾਜ ! ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ,
 'ਸੇ' ਕਸਰਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਇਕਕੀ ਆਖਦੇ । ੧੮੦
 'ਗਲ ਪੱਲਾ ਭੈ ਨਾਲ ਕਰਸਾਂ ਮੈਂ ਬਿਨੇ:
 'ਬਖਸ਼ੋ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗਣੋਂ ਨ ਢੀਠਤਾ ।
 'ਪੂਰਨ ਜਾਵਾਂ ਹੋਇ, ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ;
 'ਰਹਾਂ ਅਪੂਰਨ ਨਿੱਤ ਘਟਦਾ ਕੁੱਝ ਨਾ ।
 'ਮੇਰੀ ਹੈ ਇਕ ਸਿੱਕ ਆਪ ਪੁਜਾ ਦਿਓ,—
 'ਸਾਥੀ ਦਿਓ ਮਿਲਾਇ, ਹੋਰ ਨ ਚਾਹੁੰਦੀ ।
 ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਦਾ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਪੰਘਰਤਾ,
 ਦੁਵ ਕੇ, ਜਲ ਭਰ ਨੈਣ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ
 ਕਹਿੰਦੀ: 'ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਜੀ !
 'ਕਲਗੀਧਰ ਦਾ ਤੁੱਧ ਪਾਵਾਂ ਵਾਸਤਾ, ੧੧੦
 'ਇਕ ਤਿਲ ਦਰਸ ਦਿਖਾਉ ਮੈਨੂੰ ਕੰਤ ਦਾ,
 'ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਚਰਨੋਂ ਵਾਰਕੇ
 'ਦੇਣਾ ਹੋਮ ਕਰਾਇ— ਦਰਸ ਦਿਖਾਇਕੇ ।
 ਇਹ ਦਿਲ ਹਿਲਵੇਂ ਵਾਕ ਅਣੀਆਂ ਵਾਲੜੇ,
 ਗਏ ਕਲੇਜਾ ਚੀਰ ਸਭ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ,
 ਹੋਇ ਵਿਰਾਗ ਸਰੂਪ ਭਰ ਕੇ ਨੇਤਰਾਂ
 ਕੰਬੇ ਬਰਰ ਬਰਾਇ ਲੁੰ ਕੰਡਿਆ ਗਏ ।
 ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਗਯਾ ਛਾਇ, ਸਾਰੇ ਦੋਂ ਗਏ,
 ਸੋਚਣ: ਇਹ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ! ਅਵਧੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ !
 'ਇਸਦਾ ਧੰਨ ਸਰੀਰ ਮਨ ਬੀ ਧੰਨ ਹੈ ।' ੧੨੦
 ਰਾਣੀ ਫਿਰੂ ਬਿਲਲਾਇ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ:—

'ਬਖਸ਼ੋ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਰਸਨ ਕੰਤ ਦਾ;
'ਬਖਸ਼ੋ ਮੇਰੇ ਪਾਪ, ਸ਼ਾਤਰ ਓਸ ਦੀ।
'ਮੇਲ ਪੈਣ ਦੀ ਦੂਰ ਬਿਜਲੀ ਜੜੋਂ ਕਰੇ,
'ਫਟਕੜਿ ਕੱਢੇ ਮੇਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜਿਵੇਂ
'ਤਿਉਂ ਅੰਦਰ ਦੀ ਮੇਲ ਮੇਰੀ ਕੱਢੀਓ,
'ਲਟਕ ਰਹੀ ਮੈਂ ਵਿੱਚ ਦਿਸਦੀ ਜੋ ਨਹੀਂ।
'ਜਿਉਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮੇਲ ਬੱਦਲ ਧੋਂਵਦੇ
'ਕਰੋ ਦੂਰ ਓ ਮੇਲ ਪਰਦਾ ਜੋ ਬਣੀ
'ਮੈਂ ਤੇ ਕੰਤ ਵਿਚਾਲਿ, ਦੇਖਣ ਦੇਇ ਨਾ। ੧੩੦

'ਸਭ ਧੋ ਮੇਰੀ ਮੇਲ ਦਰਸ ਦਿਖਾ ਦਿਓ:
'ਦੇਵੋ ਦਰਸ ਦਿਖਾਇ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦਾ।
'ਕੰਤ ਮੈਂਡਰੇ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ;
'ਉਸਦਾ ਅਦਬ ਲਿਹਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ।
'ਉਸ ਪਯਾਰੇ ਦੀ ਨਾਰਿ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਕੇ
'ਖੜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰ ਭਿੱਖਯਾ ਮੰਗਦੀ;
'ਪਾਵੋ ਦਰਸਨ ਖੇਰ ਤਰਸਾਂ ਵਾਲਿਓ।
'ਪਤੀ ਵਿੱਛੜੀ ਨਾਰ ਕੁੰਜ ਕੁਲਾਉਂਦੀ,
'ਇਕ ਨਾਰੀ, ਇਕ ਦੀਨ, ਇਕ ਪਤਿ ਵਿੱਛੜੀ,
'ਉੱਤਰ ਕੁੱਠੀ ਪ੍ਰੇਮ, ਤਰਲੇ ਲੋ ਰਹੀ, ੧੪੦
'ਘੱਤ ਵਾਸਤੇ ਰੇਇ, ਬਿਨੈ ਅਲਵਦੀ,
'ਤੁੱਠੇ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ, ਕੰਤ ਮਿਲਾ ਦਿਓ।

ਮੂੰਧ ਇਆਣੀ ਭੋਲੀ ਨਿਗੁਣੀਆ ਜੀਉ ਪਿਰੁ
ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ॥ [ਰਉੜੀ ਮ: ੩-੩

ਵਿਉਂ ਕਹਿ ਖਾਧਾ ਡੋਬ, ਗ਼ਸ ਖਾ ਡਿੱਗੀਆ।
ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਾਰੇ ਦੇਖ ਜੀ ਵਿਚ ਆਖਦੇ:
'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੂੰ ਪੰਨ ਜਿਨ ਦੇ ਹੈ ਰਚੀ।'
ਇਕ ਦੂਏ ਨੂੰ ਦੇਖ ਐਕੁਰ ਆਖਦੇ:
'ਹੈ ਕਿਛ ਵਾਰਾ ਪਾਰ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ।
'ਇਸਨੂੰ ਕੀ ਉਪਦੇਸ਼, ਕਿਹੜੀ ਸਿੱਖਿਆ
'ਲੱਗੇ ਕਾਰੀ ਹੋਇ? ਗੁਰੂ! ਬਤਾਇਦੇ।'
ਇੱਕੁਰ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚ, ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਦੇ। ੧੫੦

ਲੁੰ ਕੰਡੇ, ਜਲ ਨੈਣ ਹਿਰਦਾ ਕੰਬਦਾ;
ਸਾਰੇ ਸਾਤੁਕ ਭਾਵ ਹੋਏ ਦੇਖਕੇ,
ਭਰੇ ਅਦਬ ਭੈ ਨਾਲ, ਰਿਦੇ ਅਡੋਲ ਹੋ।
ਰਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾਈ ਸੱਟ ਹੈ
ਮੂਰਖ ਤਾਈਂ ਨਾਹਿ, ਸਗੋਂ ਸਿਆਣਿਆਂ
ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸੰਦੇ ਹੀਰਿਆਂ;
ਜੋ ਸਾਈਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹੱਤਭੇ।
ਕੁਝ ਪਲਕਾਂ ਦੇ ਬਾਦ ਉੱਠੀ ਰਾਜ ਸੀ।
ਵਿਰ ਕਹਿੰਦੀ ਤੁਰਲਾਇ: 'ਕਰ ਦੱਸੋ ਮੁੱਝ ਨੂੰ
'ਸਾਈਂ' ਨਾਲ ਪਿਓ ਦ, ਮਾਲੀ ਜੜੋਂ ਕਰੇ। ੧੬੦
'ਕਰ ਦੇਵੋ ਸੂਰਜੀਤ ਯਿਯ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈ,
'ਸਦਾ-ਜੀਉਂਦੇ ਨਾਲ ਲਾਇ ਜਿਵਾ ਦਿਓ।

ਸੰਭਲਿਆ ਕਰ ਧਯਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਹਿਣਾ।
ਗੁਰਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਯਾਨ ਕਰਕੇ ਧੀਰਿਆ।
ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਣ ਧੀਰਜ ਰੂਪ ਹੈ
ਕਹਿੰਦਾ: 'ਰਾਣੀ ਰਾਜ! ਡੋਲੋ ਨਾ ਰਤੀ,
'ਅਕੁਲਾਵਣ ਦਾ ਕਾਲ ਚੁੱਕਾ ਬੀਤ ਹੈ।
'ਹੁਣ ਪੁੱਜਾ ਹੈ ਆਣ ਤਯਾਰੀ ਦਾ ਸਮਾਂ;
'ਸੋ ਹੁਣ ਤਯਾਰੀ ਮੇਲ ਕਰੋ ਬਨਾਇਕੇ।
'ਸਤਿਸੰਗਤ ਹੈ ਥਾਉਂ ਮੇਲਣ ਵਾਲੜਾ ੧੭੦

'ਬਿਰਹਾ ਹੋਇਆ ਦੂਰ ਮੇਲਾ ਆ ਗਿਆ।
'ਕਰੇ ਸਮਾਨ ਤਿਆਰ ਜੋਗ ਮਿਲਾਪ ਦੇ।
ਸੂਕਰ, ਅਦਬ ਤੇ ਆਸ ਸਿਕ ਸੁ ਨਿੰਮਤਾ,
ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਪਰਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਛਾ ਗਿਆ।
ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰਾਣੀ ਰੱਤ ਕੇ
ਦੇਵੇਂ ਹਥ ਸੁ ਜੋੜ ਕਰਦੀ ਬੇਨਤੀ:—
'ਘੋਲੀ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਸਦਕੇ ਸਾਰੀਆਂ;
'ਚੁਖ ਚੁਖ ਟੁਕ ਟੁਕ ਹੋਇ ਵਾਰਾਂ ਆਪ ਨੂੰ,
'ਇਸ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਅੱਜ ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਸੁਣਾਇਆ
'ਮਿਲਣੇ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦਾ। ੧੮੦

'ਅਬਲਾ ਅਤੇ ਅਜਾਣ ਅੱਲ੍ਹੜ ਭਾਰੀਆਂ:
'ਤਯਾਰੀ ਜਾਣਾ ਨਾਹਿ ਕੀਕਰ ਮੈਂ ਕਰਾਂ?
'ਜਾਣਾ ਘਾਲ ਨ ਪ੍ਰੇਮ, ਨਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ;
'ਤਰਸਾਂ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਸਾਈਂ ਮੇਲ ਨੂੰ
'ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਜੋ ਖਿੱਚ ਵੱਸੋ, ਬਾਹਿਰੀ
'—ਜੋ ਮੇਰੇ ਨਹਿ ਵੱਸ— ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਰਿਹਾ।
'ਦੱਸੋ ਮੈਨੂੰ ਰਾਹ ਤਯਾਰੀ ਹੈ ਕਿਵੇਂ
'ਪਿਯ ਪਯਾਰੇ ਦੇ ਜੋਗ ਮੇਲਣ ਵਾਲੜੀ,
'ਕਰਵਾਵੋ ਬੀ ਆਪ, ਅੱਲ ਵਿਲੱਲੀਆਂ।'
ਹੁਣ ਆਈ ਹੈ, 'ਆਸ' ਸਣੇ ਸਹੇਲੀਆਂ ੧੯੦

ਰਾਣੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ ਆਣਕੇ;
ਪਰ ਦਿਲ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਇ ਉੱਛਲਿਆ ਨਹੀਂ;
ਦੂਣ ਸਵਾਈ ਸਿੱਕ ਸਾਈਂ ਮੇਲ ਦੀ
ਸਗੋਂ ਗਈ ਹੁਣ ਹੋਇ, ਵਦ ਗਯੀ ਲਾਲਸਾ;
ਪਰ ਢਾਰਸ ਦਿਲ ਜੋਗ ਆਈ ਨਾਲ ਹੀ;
'ਆਸ' ਨੇ ਇਹ ਆਇ ਦਿੱਤੀ ਡਾਢ ਹੈ।
ਕਿਸਮਤ ਨੇ ਇਨਸਾਨ ਅਰਜ਼ਾ ਉੱਪਰੋਂ
ਪਲਮਾਇਆ ਜਦ ਹੇਠ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰੇ
'ਆਸ' ਡੋਰ ਸੀ ਨਾਲ ਤਦ ਪਲਮਾਇਆ,
ਸਿਰਾ ਡੋਰ ਦਾ ਏਸ ਧਰਤੀ ਪੁੱਜਕੇ ੨੦੦

ਭਡਿਆ ਨਾ ਇਨਸਾਨ ਨੇ ਸੀ ਹੱਥ ਤੋਂ
ਨੱਪ ਲਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਰੱਖਿਆ।
ਤਦ ਤੋਂ ਹੋਵ ਨਾਲ ਇਹ ਇਨਸਾਨ ਦੇ;
ਬਨ ਗਈ ਦਿਲਦਾ 'ਆਸ' ਇਸਦੇ ਆਸਰਾ।
ਇਹ ਰਖਦੀ ਹੈ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਲ ਇਨਸਾਨ ਦਾ,
ਏਸ ਬਿਨਾ ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਖਿੰਤ ਪੁੰਤ ਜਾਵਦਾ।

ਚਾਹੇ ਹੋਵੇ ਰਾਨ,
ਜਦ ਟੁਟ ਜਾਵੇ ਆਸ
ਜਦ ਇਹ ਹੋਵੇ ਨਾਲ
ਅਪਣੇ ਆਪੇ ਵਿੱਚ

ਕਰਾਮਾਤ ਇਸ 'ਆਸ' ਤਾਈਂ ਜਾਣੀਏ ।
ਕੋੜੇ ਦਾਰੂ ਵਿੱਚ ਪਾਵੇ 'ਆਸ' ਹੈ
ਸ਼ਹਤ ਬੂੰਦ, ਉਸ ਸ਼ਾਦ ਕਰਦੀ ਮਿੱਠੜਾ ।
ਛੁਰੀ ਵੇਦ ਦੀ ਵਿੱਚ ਜਦ ਬਹਿ ਜਾਏ ਏ
ਛੁਰੀ ਹੇਠ ਨਿਜ ਜੋਗ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰੱਖੀਏ ।
ਬਲ ਹਾਰੇ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਸੂਰਾ ਜੇ ਕੁਈ
ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਲ ਪਾਇ ਫੇਰ ਜਿਵਾਂਵਦਾ ।
ਵਿੱਚ ਗ਼ਰੀਬੀ ਏਹ, ਵਿੱਚ ਮੁਥਾਜੀਆਂ,
ਆਸ਼ਾ ਦਿਲ ਨੂੰ ਦੇਇ ਜਿੰਦੀਆਂ ਪਾਂਵਦੀ;
ਮੁਸਕਾਹਟ ਦੇ ਲਾਇ ਰੋਂਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ । ੨੨੦

ਆਇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਜਿੰਦ ਜਦ ਹੈ ਨੱਪਦੀ,
ਜੀਵਣ ਕੋੜਾ ਲਾਇ ਹੋਵੇ ਜੋਂਵਦੀ,
ਭਦੋਂ ਆਸ ਆ ਫੇਰ ਹੈਵੇ ਫੂਕਦੀ
ਨਵੇਂ ਜਿਉਣ ਦੀ ਰੂਹ, ਦਿਲ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ।
'ਆਸ' ਆਸਰਾ-ਜਿੰਦ, ਢਾਰਸ ਹੈ ਰਿਦਾ,
ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਹੋਂ ਦੀਪ ਚਾਨਣ ਦੇਂਵਦੀ ।
ਤਨ ਵਿਚ ਭਰਦੀ ਤਾਣ, ਸ਼ਕਤੀ ਪਾਉਂਦੀ
ਵਿੱਚ ਅਸ਼ਕਤਾਂ ਜਾਇ ਫੜੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਜੋ ।
ਆਸਾ ਹੋਵੇ ਡੋਰ ਪੁੰਮ ਪਤੰਗ ਨੂੰ ।
ਮਲਹਮ ਹੈ ਸੁਖ ਰੂਪ ਦਿਲ ਫਟੜੀਜਿਆਂ ੨੨੦

ਕਰ ਦੇਵੇ ਸੁਰਜੀਤ ਤਿੱਗੇ ਢੋਲਿਆਂ ।
ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ਵਿਚਾਲ ਸੜਕ ਦੇ ਜਾਣ ਲੋ ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਜੋਗ ਸਕਣ ਸਹਾਰ ਨਾ
ਸੱਲ ਵਿਛੋੜਾ ਜੋਇ ਬਿਰਹੋਂ ਚੋਟ ਨੂੰ,
'ਆਸਾ' ਕਰੇ ਸਹਾਇ ਦੇਂਦੀ ਡਾਢ ਹੈ ।
ਏਸੇ 'ਆਸਾ' ਆਇ ਪ੍ਰੇਮਣ ਨਾਰ ਦੇ
ਦਿਲ ਨੂੰ ਢਾਰਸ ਬੰਨ੍ਹ ਉਸਨੂੰ ਸੋਰਿਆ,
ਲਾਇਆ ਸ਼ੋਕ ਵਧੀਕ ਕੰਤ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ।
ਅਦਬ ਆਸ ਭੈ ਨਾਲ ਸਿਕਦੀ ਸੋਹਿਣੀ
ਕਹਿੰਦੀ: 'ਪਯਾਰੇ ਸੰਤ' ! ਕੰਤ ਮਿਲਾ ਦਿਓ । ੨੪੦

ਹੁਣ ਬੋਲੇ ਗੰਭੀਰ ਬੋਲੀ ਸੰਤ ਜੀ :—
'ਸੁਣ ਹੋ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਕਰਦਯਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
'ਤੇਰਾ ਹੈ ਅਧਿਕਾਰ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ,—
'ਅਧਿਕਾਰੀ ਗਈ ਹੋਇ ਕੁੰ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ।
'ਕਰ ਬੋਲੀ ਹੁਣ ਸਾਂਭ ਲੈ, ਲੈ ਕੁੰਜੀਆਂ,
'ਨਾਲੇ ਸੱਭ ਭੰਡਾਰ ਲਾਲਾਂ ਹੀਰਿਆਂ,
'ਰਿਹਾ ਅਮਾਨਤ ਜੋਇ ਤੈਂ ਸਿਰਤਾਜ ਦਾ,
'ਹੁਣ ਹੋ ਗਈ ਏ' ਜੋਗ ਉਸਦੇ ਲੈਣ ਨੂੰ ।
'ਸਾਰਾ ਏ ਸਤਿਸੰਗ ਏ ਗੱਲ ਮੰਨਦਾ, ੨੫੦
'ਆਗਯਾ ਕਰਦੇ ਏਹ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾਸ ਨੂੰ

'ਦਿਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੌਂਪ ਪਰਗਟ ਕੁੰਜੀਆਂ,
'ਲੁਕੀਆਂ ਜੋ ਨਹਿੰ ਮੂਲ ਕਿਤੇ ਲੁਕਾਈਆਂ—
'ਕਾਰਣ 'ਅੱਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਖ ਨ ਸੱਕੀਏ
'ਗੁੰਮ ਚਾਨਣੇ ਵਿੱਚ —ਨਹੀਂ ਹਨੇਰ ਦੇ,
'ਜਿਉਂ ਸੂਰਜ ਪਰਕਾਸ਼ ਡਾਢੇ ਕਾਰਣੇ
'ਭਿੰਨਾ ਜਾਵੇ ਨਾਂਹ, ਤਿਉਂ ਦੇ ਭੇਦ ਹੈ ।'
ਸੁਣ ਰਾਣੀ ਸਿਰ ਨਜਾਇ ਭਰਕੇ ਅੱਖੀਆਂ
ਦੇਵੇਂ ਹੱਥ ਸੁ ਜੋੜ ਕੋਇਲ ਬੋਲਦੀ :
'ਇਹ ਸਭ ਕੇਵਲ ਦਾਤ ਕਿਰਪਾ ਆਪਦੀ ੨੬੦

'ਮੈਂ ਨਾ ਮੂਲੋਂ ਜੋਗ, ਬਿਰਦ ਤੁਸਾਡੜਾ
'ਸ਼ਰਨ ਪਿਆਂ ਨੂੰ ਚੱਕ ਸਦਾ ਨਿਵਾਜਦਾ ।
'ਸਾਈਂ ਵੀ ਜੋ ਦਾਤ ਵਾਹ ਵਾਹ ਦਾਤ ਹੈ !
'ਧੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹੁਣ ਭਾਗ ਮਿਲਸੀ ਮੁੱਝ ਨੂੰ ।
'ਗਲੀਆਂ ਰੁਲਦਾ ਕੱਖ ਹੋਵੇ ਜੋ ਕੁਈ,
'ਸਾਈਂ ਛੋਹਿਆ ਪੈਰ ਹੋਇ ਜਿ ਓਸ ਨੇ
'ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਂ ਲਾਲ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਲ :
'ਸਮਝਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਲਾਲ ਅਮੋਲ ਹੈ ।
'ਪਰ ਉਸਦੇ ਹੀ ਲਾਲ, ਮਿਲਣ ਜਿ ਆਣ ਮੈਂ
'ਧੰਨ ਭਦੇ ਧੰਨ ਭਾਗ, ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੋਂ ਗਈ । ੨੭੦

'ਪਰ ਬਖਸ਼ੋ ਕਿਰਪਾਲ, ਮੇਰੀ ਵੀਠਤਾ,
'ਜਯੋਂ ਜਯੋਂ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕਰਾਂ ਬਿਅੰਦਬੀ
'ਬਖਸ਼ ਲਓ ਮਹਾਰਾਜ ! ਗਾਣੇ ਵਾਸਤੇ ।
'ਅਤੀ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਵਾਂਝੁ ਬਾਲ ਦੇ
'ਤਰਲੇ ਕਰਦੇ ਹਾਇ ਡਰ ਡਰ ਆਖਦੀ,
'ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਦਿਆਲ ਸੁਣਨਾ ਹੋਇਕੋ;
' 'ਗੁਰਮੁਖ' ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਵੱਡੇ ਹੋਂ ਤੁਸੀਂ ।
'ਸਾਈਂ ਮਾਲਕ ਆਪ ਹੀਰਯਾਂ ਵਾਲੜਾ,
'ਕੁਫਲ ਕੁੰਜੀਆਂ ਕੋਟ, ਮਾਲਕ ਰਾਜ ਦਾ
'ਦਰਸ ਦੇਉਗੁ ਨਾਲ ? ਲੁਕਿਆ ਜਾਂ ਰਹੁ ? ੨੮੦

'ਰੱਖ ਬਜ਼ਾਨੇ ਪਾਸ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ
'ਆਪ ਮਿਲੇ ਮੈਂ ਆਇ ਮਾਲਕ ਕੁੰਜੀਆਂ
'ਤਦ ਮੈਂ ਆਖਾਂ ਲੱਖ ਮੈਂ ਹਨ ਪਾ ਲਏ ।
'ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਈਂ ਸੇਵ ਕਰਦੀ ਸੋਭਾਂ,
'ਸਾਈਂ ਕਰੇ ਸੰਭਾਲ ਕੁਫਲਾਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ।
'ਮਾਲਕ ਅਪਣਾ ਮਾਲ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਲੈ !
'ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਬਾਰ ਅੱਖੀ ਨਾ ਮਿਲੇ ।
'ਮਿਲਣ ਪਤੀ ਦੇ ਪਾਦ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ,
'ਲੱਖਾਂ ਲਾਲ ਕਰੋੜ ਅਰਬਾਂ ਸੰਖ ਹੀ,
'ਸੰਖਾਂ ਤੋਂ ਬੀ ਪਾਰ, ਜਾਣਾਂ, ਮੈਂ ਮਿਲੇ ੨੯੦

'ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਭੰਡਾਰ ਸਾਰੇ ਜੋਗ ਦੇ ।
'ਦਾਤ ਜੁ ਸਾਈਂ ਦੇਇ ਕਿੱਥੇ ਰੱਖੀਏ,
'ਸਿਰ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਥਾਉਂ ਉਸਨੂੰ ਦੇਵੀਏ ।
'ਪਰ ਜੇ ਦਾਤੇ ਪਾਸ ਅਪਣੀ ਦਾਤ ਹੋ,
'ਦਾਤਾ ਦਾਤ ਸਮੇਤ ਮਿਲੇ ਭਿਖਾਰੀਆਂ,

'ਤਦੋਂ' ਭਿਖਾਰੀ ਸੋਭ ਪੂਰੀ ਪਾਵਦੇ।
 'ਹੇ ਤੂੰ, ਹੇਸ ਸਮਾਨ, ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਤੂੰ !
 'ਭਾਗੀ' ਭਰਿਆ ਮੂੰਹ ਜਿਸਤੋਂ ਆਖਿਆ
 'ਸਾਈ' ਸੰਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲਸੀ ਤੁੱਧ ਨੂੰ
 'ਭਾਗ' ਸੁਲੱਖੇ ਓਸ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖ ਦੇ : ੩੮੦

'ਨਾਲ' ਕੰਤ-ਦੀਦਾਰ ਤੈਨੂੰ ਹੋਇਗਾ;
 'ਚਰਨਾਂ' ਸੰਦੀ ਸੇਵ ਦਰਸਨ ਨਾਲ ਹੀ
 'ਮਿਲਸੀ' ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਮੁੜਸੀ ਫੇਰ ਨਾ'।
 ਏ ਸਿਕ ਢਾਲੇ ਵਾਕ ਭੰਘੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
 -ਜਿਸ ਡੁੰਘਾਈ ਤੀਕ ਪੌਂਚੁਣ ਔਖ ਹੈ
 ਮਰ-ਜੀਉੜੇ ਮਰ ਜਾਣ ਜਿੱਥੇ ਪੌਂਚੁਦੇ-
 ਸੁਣਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਚ ਡੁੰਘੀ ਸੋਚਦਾ।
 ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ, 'ਹੇ ਰਾਜ ! ਕਹਿਦੇ ਸੱਚ ਹੋ।

ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਚੋਰੀ ਕੀ ਨਿਆਈ ਸੋਭ ਨਹੀ ਬਿਨੁ
 ਭਰਤਾਰੇ ॥ [ਮਲਾਰ ਮ: ੫

'ਦਾਤਾਂ' ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਜੇ ਕੁਈ
 'ਦਾਤੇ' ਤਈਂ ਵਿਸਾਰ ਦਾਂਦਾ-ਸੱਚ ਹੈ- ੩੯੦

'ਉਹ' ਨਾਹੀ' ਪਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪੁਰਾਂ;
 'ਤਾਂਤੇ' ਸੋਭਾ ਯੋਗ ਤਾਂ ਹੀ ਦਾਤ ਹੈ,
 'ਜੇ' ਦਾਤਾ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸ ਹੈ:
 'ਦਾਤੇ' ਕਾਰਣ ਦਾਤ ਲੱਗੇ ਪਯਾਰੀ।
 'ਬਿਨ' ਦਾਤੇ ਦੇ ਪਯਾਰ ਲਗੇ ਜਿ ਦਾਤ ਨੂੰ,
 'ਦਸ਼ਾ' ਭਿਆਨਕ ਏਹ ਹੋਵੇ ਰਾਜ ਜੀ !
 'ਤੇ' ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਵਾਸ ਦਰਜੇ ਅੱਤਿ ਦਾ
 'ਪੂਰਨ' ਦੀ ਤੂੰ ਨਾਰ ਭਾਗ ਸੁਲੱਖਣੀ।
 'ਹੁਣ' ਸੁਣ ਵਾਰ, ਸੁਜਾਣ ! ਜੇ ਮੈਂ ਆਖਦਾ :
 'ਦਾਤ' ਜੁ ਤੇਰੇ ਜੋਗ ਏਥੇ ਹੀ ਧਰੀ, ੩੯੦

'ਉਹ' ਹੈ ਓਹੋ ਰਾਹ ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ
 'ਜਾਸੇ' ਸਾਈ' ਦੇਸ ਮਿਲੇ ਸੁ ਕੰਤ ਨੂੰ।
 'ਤੂੰ' ਇਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਗ ਫੁਨਿਹਾ ਸੋਹਿਣਾ।

ਖੋਜਉ ਤਾਕੇ ਚਰਣ ਕਹਹ ਕਤ ਪਾਈਐ ॥ ਹਰਿ ਹਾਂ
 ਸੋਈ ਜਤੰਨੁ ਬਤਾਇ ਸਖੀ ਪ੍ਰਿਉ ਪਾਈਐ ॥ ੧੩ ॥
 [ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫

'ਓਸਦਾ' ਖੋਜੋਂ ਖੋਜ, ਕਿੱਕਰ ਪਾ ਲਵੇ ?
 'ਜੋ' ਹੈ ਇਦਾ ਉਪਾਉ ਓਹੋ ਦਾਤ ਹੈ।

ਹਰਿਹਾਂ ਸੋਈ ਜਤੰਨੁ ਬਤਾਇ ਸਖੀ ਪ੍ਰਿਤੁ ਪਾਈਐ ॥

'ਜੋ' ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਵੇ ਪੁੱਛਿਆ,
 'ਓਹੋ' ਜਤਨ ਅਨੂਪ ਤੇਰੇ ਜੋਗੀ
 'ਦਾਤ' ਅਸਾਡੇ ਪਾਸ 'ਮਾਨਤ' ਹੈ ਪਈ,
 'ਰੱਖੀ' ਤੇਰੇ ਕੰਤ ਭਾਗ ਸੁਲੱਖੀਏ !
 'ਏਸ' ਜਤਨ ਦੇ ਨਾਲ 'ਜਾਸੇ' ਪੌਂਚੁ ਤੂੰ ੩੯੦

'ਭਾਗ' ਸੁਲੱਖੇ ਦੇਸ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਤੇ
 'ਮਿਲਸੀ' ਪਯਾਰਾ ਆਪ, ਨਿਸਚੇ ਜਾਣਨਾ।
 'ਭਰਨਾ' ਸੋਚ ਨ ਏਹ— ਮੈਂ ਕਰ ਹਾਰੀਆਂ
 'ਹੀਲੇ' ਜਤਨ ਅਨੇਕ ਪੁੱਗੇ ਨਾ ਕੁਈ।
 'ਕੀਤੇ' ਜਤਨ ਅਨੇਕ ਹੁਣ ਤਕ ਨੇ ਤੁਸੀਂ,
 'ਘਾਲੀ' ਘਾਲ ਅਨੂਪ ਕਿਸੇ ਨ ਘਾਲੀਆ,
 'ਜੱਫਰ' ਜਾਲੇ ਓਹ ਜਾਲਣ ਔਖ ਜੋ,
 'ਪਰ' ਓ ਸਨ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜੁਗਤੋਂ ਵੱਖਰੇ,
 'ਓਸ' ਜੁਗਤ ਤੋਂ ਵੱਖ ਤੇਰੇ ਕੰਤ ਜੋ
 'ਕੀਤੀ' ਹੋਸੀ ਤਯਾਰ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ। ੩੯੦

'ਪ੍ਰੇਮ' ਜੁ ਕੀਤਾ ਆਪ ਅਜ ਤਕ ਲੱਗ ਕੇ
 'ਨਾ' ਜਾਣੇ ਕਿ ਓਹ ਅਫਲਾ ਹੈ ਗਿਆ,
 'ਉਹ' ਬੀ ਜਤਨ ਸੁਹੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗਿਆ,
 'ਸੁਰਤੀ' ਉਸਦੇ ਵੇਗ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਗਈ।
 'ਫਲ' ਉਸਦਾ ਹੈ ਏਹ ਪਹੁੰਚੇ ਆਣ ਹੋ
 'ਇਸ' ਸਤਿਸੰਗ ਦੁਆਰ ਜਿੱਥੋਂ ਪਾਈਏ
 'ਓਸ' ਸਤਕ ਦਾ ਰਾਹ ਸਿੱਧੀ ਜਾਇ ਜੋ
 'ਸਾਈ' ਸੰਦੇ ਦੇਸ,— ਧੁਰਾਂ ਪੁਚਾਵਦੀ।
 'ਤੁਸੀਂ' ਕਈ ਇਕ ਵਾਰ ਉਭੀ ਹੋਇਕੇ
 'ਪਾਇਆ' ਸੀ ਦੀਦਾਰ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਦਾ, ੩੯੦

'ਪਰ' ਦਰਸਨ ਨੇ ਬੰਚ ਲੀਤਾ ਸੀ ਰਿਦਾ,
 'ਗਿਆ' ਨ ਗਹਿਆ ਅੰਚ -ਫੜਿਆ ਨਾ ਗਿਆ।
 'ਹੁਣ' ਜੋ ਜਤਨ-ਉਪਾਉ— ਜਾਉ ਦੱਸਿਆ,
 'ਉਹ' ਦੱਸੋਗਾ ਰਾਹ, ਚਰਨਾਂ-ਖੋਜ ਦਾ,—
 'ਜਤਨ' ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਣੀਏ !
 ਹਰਖ, ਸੁਕਰ, ਭਰ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ:—
 'ਵਾਹ' ਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ, ਜਾਣੁ ਕੰਤ ਦੇ !
 'ਭੇਤੀ' ਸਾਈ'-ਦੇਸ, ਮਹਿਰਮ ਰਾਹ ਦੇ,
 'ਕਲਜਾਂ' ਨੇ ਉਸ ਰਾਹ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰਾਵਦੇ।
 'ਮੈਂ' ਸਦਕੇ ਬਲਿਹਾਰ ਤੁਧ ਮੁਖ ਧੰਨ ਤੋਂ ! ੩੯੦

'ਮੁਖਤਾ' ਕਵਲ ਸਰੂਪ ਖੋਲ੍ਹੋ ਆਪਣਾ;
 'ਦੱਸੋ' ਮੈਨੂੰ ਰਾਹ ਪਿਯ ਦੇ ਦੇਸ ਦਾ
 'ਜਿਸਤੋਂ' ਲੰਘਕੇ ਕੰਤ- ਦਰਸਨ ਮੈਂ ਮਿਲੇ।
 'ਵੇਵੇ' ਸਤਕ ਬਤਾਇ ਸਿੱਧੀ ਜਾਵਦੀ
 'ਜੋ' ਸਾਈ' ਦੇ ਦੇਸ, ਤੋੜ ਪੁਚਾਵਦੀ।
 'ਅੱਖੀ' ਪਰਨੇ ਰਾਹ ਟੁਰਸਾਂ ਕੰਤ ਦੇ।
 'ਧੰਨ' ਹੋਗੁ ਓਹ ਰਾਹ ਜਿਸਦਾ ਹੈ ਲਗਾ
 'ਸਿਰਾ' ਕੰਤ ਦੇ ਦੇਸ, ਹੋਇਆ ਰਾਹ ਓ

ਸੁਪਨੇ ਉਭੀ ਭਈ ਗਹਿਓ ਕੀ ਨ ਅੰਗਲਾ ॥ ਮੈਂ ਦਰ ਪੁਰਖ
 ਬਿਰਾਜਿਤ ਪੇਖਿ ਮਨੁ ਬੰਦਲਾ ॥ [ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫

ਖੋਜਉ ਤਾਕੇ ਚਰਣ ਕਹਹ ਕਤ ਪਾਈਐ ॥ ਹਰਿਹਾਂ ਸੋਈ
 ਜਤੰਨੁ ਬਤਾਇ ਸਖੀ ਪ੍ਰਿਉ ਪਾਈਐ ॥ ੧੩ ॥

[ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫

‘ਓਹੋ ਹੀ ਹੈ ਦੇਸ,— ਲਗਾ ਓਸਨੂੰ;
‘ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਪਕਾਰ ਧੁਰਾ ਪੁਰਾਵਦਾ। 3੭੦

‘ਪਰ ਮੈਂ ਅਧਮ ਅਜਾਣ, ਰਾਹ ਅਗੰਮ ਹੈ !
‘ਤੁਰਣ ਆਗਿਆ ਓਹ ਕੀ ਮੈਂ ਦੇਵਸੀ ?
‘ਕਰਸੀ ਨਾ ਉਹ ਸੂਰ ਮੈਂ ਤੋਂ, ਮੈਂ ਬੁਝੀ ।
‘—ਹਾਂ ਭੁੱਲੀ; ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਕਰਨੀ ਮੁੱਝ ਤੋਂ—
‘ਕੀ ਸਾਈਂ ਦਾ ਰਾਹ ਸਾਈਂ ਵਾਂਗ ਹੀ
‘ਹੋਊ ਬਹੁਤ ਗਭੀਰ ਬਖਸ਼ਾਂ ਵਾਲੜਾ ?
‘ਜਿਉਂ ਸਾਈਂ ਕਿਰਪਾਲ ਹੋਸਣ ਸੱਭ ਤੋਂ,
‘ਤਿਉਂ ਹੋਊ ਕਿਰਪਾਲ ਰਸਤਾ ਮੁੱਝ ਤੋਂ ?
‘ਦੇਵੇ ਪਿਤਾ ! ਬਤਾਇ ਮੈਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਕੇ,
‘ਮੈਂ ਭਟਕੀ ਹਾਂ ਵੇਰ ਪਯਾਰਾ ਭਾਲਦੀ । 3੮੦

ਭੁਲੀ ਭੁਲੀ ਮੈਂ ਫਿਤੀ ਪਾਧਰੁ ਕਹੈ ਨ ਕੋਈ ॥
ਪੁਛਹੁ ਜਾਇ ਸਿਆਣਿਆ ਦੁਖੁ ਕਾਟੈ ਮੇਰਾ ਕੋਇ ॥
[ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: ੧-੩

‘ਭੁੱਲੀ ਫਿਰਦੀ ਵੇਰ ਚਿਰ ਦੀ ਹਾਂ ਰੁਹੀ;
‘ਦਸਿਆ ਨਾਹੀਂ ਰਾਹ ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਕਿਸੇ ।
‘ਅੱਜ ਜਿਆਣੇ ਆਪ ! ਮੇਲੇ ਕੰਤ ਨੇ;
‘ਦੁਖ ਕਾਟੇ ਹੁਣ ਆਪ ਮੇਰਾ ਸੰਤ ਜੀ !
‘ਜਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਇ ਵਤਨ ਪੁਰਾ ਦਿਓ
‘ਜੋ ਹੈ ਵਤਨ ਅਨੂਪ ਮੇਰੇ ਕੰਤ ਦਾ ।
‘ਤੀਵੀਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦੇਸ ਵਤਨ ਸੁ ਦੇਸ ਹੈ
‘ਜਿਸਨੂੰ ਆਖੇ ਕੰਤ ਮੇਰਾ ਦੇਸ ਹੈ ।
‘ਉਸਤੋਂ ਬਾਝ ਜਹਾਨ, ਅਪਣਾ ਦੇਸ ਬੀ,
ਕੀ ਪੇਕਾ ਅਸਥਾਨ, ਸਭ ਪਰਦੇਸ ਹੈ । 3੯੦

‘ਜਿਉਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਾਲ ਧੁੱਪ ਰਹਾਂਵਦੀ,
‘ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਮਾ ਨਾਲ ਵਸਦੀ ਚਾਂਦਨੀ,
‘ਜਿਵੇਂ ਵੇਗ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਪੈਂਣ ਹੈ,
‘ਤਿਵੇਂ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤੀਵੀ ਵਾਸ ਹੈ ।
‘ਜਿਉਂ ਪਰਬਤ ਦੀ ਉੱਚ ਨੜੀ ਤਿਆਗਦੀ,
‘ਡਿੱਗੇ ਹੇਠਾਂ ਆਇ ਲੋੜ ਨ ਉੱਚ ਦੀ,
‘ਫਿਰ ਸੁੰਦਰ ਮੈਦਾਨ ਘਾਟੀਂ ਵਾਦੀਆਂ
‘ਅਟਕੇ ਮੂਲੋਂ ਨਾਹਿ, ਕਿਤੇ ਨ ਭਿੱਜਦੀ,
‘ਕਰਦੀ ਧਾਈ ਜਾਇ ਕੰਤ ਸੁਦੇਸ ਨੂੰ:
‘ਜਿੱਥੇ ਉਸਦਾ ਕੰਤ —ਸਾਗਰ ਵੱਸਦਾ ੪੦੦

‘ਉਥੇ ਜਾਇ ਅਰਾਮ ਕਰਦੀ ਸੋਹਿਣੀ ।
‘ਤਿਉਂ ਸਾਈਂ ਦਾ ਸੰਗ ਸਾਈਂ ਦੇਸ ਹੈ
‘ਤੀਵੀਂ ਨੂੰ ਸੁਤ ਬਾਉਂ ਵਤਨੋਂ ਆਪਣਾ ।
‘ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ ਉਪਕਾਰ ਵਿਛੜੀ ਨਾਰ ਨੂੰ.
‘ਭੁੱਲੀ ਭਟਕਾਂ ਹਾਰ ਹੁਈ ਲਚਾਰ ਨੂੰ,
‘ਢੱਠੀ ਤੁਸਾਂ ਦੁਆਰ ਮੰਗਣਹਾਰ ਨੂੰ
‘ਦੇਵੇ ਰਸਤੇ ਪਾਇ ਕੰਤ ਸੁ ਦੇਸ ਦੇ ।
‘ਲੈ ਚੱਲੋ ਫਿਰ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ,
‘ਅੰਚਲ ਦਿਓ ਗਹਾਇ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦਾ,

‘ਤੜ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤਾਣ ਨਾਲ ਦਿਵਾਵਣਾ ।’ ੪੧੦

ਗੁਰਮੁਖ ਸੁਣਕੇ ਬਾਤ ਸਹਿਜੇ ਆਖਦਾ:
‘ਸੁਣ ਹੋ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਇਸ ਗੁਰਵਾਕ ਨੂੰ:—

ਡਡਾ ਡੇਰਾ ਇਹੁ ਨਹੀ ਜਹ ਡੇਰਾ ਤਹ ਜਾਨੁ ॥
ਉਆ ਡੇਰਾ ਕਾ ਸੰਜਮ ਗੁਰਕੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਨੁ ॥
[ਬਾ: ਅ: ਮ: ੫-੨੯

‘ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂਉਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਹੀਂ
‘ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂਉਂ —ਡੇਰਾ-ਹੋਰ ਹੈ,
‘ਜਿੱਥੇ ਜਾਕੇ ਕੰਤ ਤੇਰਾ ਵੱਸਿਆ
‘ਉਸ ਡੇਰੇ ਦਾ, ਰਾਜ ! ਸੰਜਮ ਦੇਸ ਥਾਂ
‘ਜੇ ਕਰ ਲਈਏ ਠੀਕ ਤਾਂ ਧੁਰ ਪੈਂਚੁਏ,
‘ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਔਝੜ ਰਾਹ ਭਟਕਣ ਆਂਵਦੀ ।
‘ਧਰਮ ਅਸਾਡਾ ਏਹ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ ਦੁਆ
‘ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਉਪਾਉ ਕਰੀਏ ਓਸਦਾ । ੪੨੦

‘ਤੇਰੇ ਕੰਤ ਸੁਜਾਨ ਏਥੇ ਹੁੰਦਿਆਂ
‘ਸੰਜਮ ਅਤੇ ਉਪਾਉ ਓਸ ਸੁ ਦੇਸ ਦਾ
‘ਕੀਤਾ ਮਨ ਚਿਤ ਲਾਇ, ਹੋਇਆ ਪੂਰਨ ।
‘ਜਦ ਦੁਨੀਆਂ ਗਤੀ ਛੁੱਟ ਪਹੁੰਚਾ ਓਸ ਥਾਂ
‘ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਾਵਣ-ਜਾਚ ਉਹ ਸੀ ਜਾਣਦਾ:
‘ਜਿਸਨੂੰ ‘ਡੇਰਾ’ ਆਖ ਸਤਿਗੁਰ ਦੱਸਿਆ ।
‘ਤੂੰ ਵੱਸੋਂ ਇਸ ਥਾਂਉਂ, ਉਹ ਹੈ ਓਸ ਥਾਂ ।
‘ਸੰਜਮ ਹੁਣ ਜੇ ਓਹ ਧਾਰੋਂ ਦੇਸ ਥਾਂ
‘ਤਾਂ ਉਸ ਡੇਰੇ ਪੈਂਚੁ ਮਿਲੇਂ ਸੁਜਾਨ ਨੂੰ ।
‘ਤੂੰ ਪੁਛਿਆ ਹੁਣ ਸੁਾਲ ਉਹ ਕੀ ਹੋਵਦਾ ? ੪੩੦

‘ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਏਹ ਹੋਵੇ ਰਾਜ ਜੀ !
‘ਉਸ ਕੀਤੀ ਜੋ ਕਾਰ ਤੂੰ ਸਿਰ ਚੱਕ ਲੈ,
‘ਉਸ ਜੈਸੀ ਹੋ ਜਾਇ ਪਹੁੰਚੋਂ ਓਸ ਥਾਂ,
‘ਨਾਹਿ ਤ ਮਿਲਨਾ ਕੁਝ —ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੀਰ ਹੈ ।’
ਰਾਣੀ ਲਾਇ ਧਿਆਨ ਧੀਮੇ ਸੁਾਸ ਹੋ
ਸੁਣਿਆ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਦਾ,
‘ਸੁਕਰ ਕਰਾਂ ਇਹ ਵਾਕ ਸੱਕੀ ਆਖ ਨਾ,
ਪਰ ਉਹ ਸੁਕਰ ਸਰੂਪ ਸੀਗੀ ਹੋ ਰਹੀ । ੪੪੦

ਸੁਰਤ ਸੁਕਰ ਦਾ ਰੂਪ ਪਰ ਵਿਚ ਤਾਂਘ ਦੇ
ਸੀ ਲੱਗੀ ਸਭ ਭਾਵ ਸਮਝਣ ਵੱਲ ਨੂੰ ।
ਸੁਕਰ ਭਰੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਹੁਣ ਉਹ ਆਖਦੀ:—
‘ਸੰਜਮ ਦਿਓ ਬਤਾਇ ਸੰਤਾਨ ਨਾਲ ਦੇ
‘ਏਰਵਾਵੇ ਉਹ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਜੋਗ ਜੋ,
‘ਮੈਨੂੰ ਪਾਰ ਪੁਚਾਇ ਦੇਵੇ ਦਾਤਿਓ !
‘ਸਾਈਂ ਜੀ ਦੇ ਦੇਸ ਜਾਵਾਂ ਪੈਂਚੁ ਮੈਂ ।
‘ਗੁਣ ਠਾ ਚੱਜ ਅਚਾਰ ਸਿਰਿਓ ਘੁੰਬੀਆਂ;
‘ਸਰਨ ਪਈ ਹਾਂ ਆਣ ਮੈਂ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ।
‘ਬਿਰਦ ਆਪਣਾ ਜਾਣ ਤੁੱਠੇ ਚੰਗਿਓ !
‘ਮੈਨੂੰ ਆਸੁ ਏਹ ਹੋਰ ਨ ਓਟ ਹੈ ।

‘ਰਸਤਾ’ ਦੱਸੋ ਆਪ ਆਪੋ ਤੋਰ ਲੋ, ੪੫੦

‘ਆਪ ਨਿਬਾਹਵੇਂ ਕਾਰ, ਆਪ ਪੁਚਾ ਦਿਓ
‘ਸਾਈ’ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਹੋ ਉਪਕਾਰੀਓ !’
ਸੁਣ ਬੋਲੇ ਓ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਪਯਾਰਕੇ
ਮੁਖੀਏ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਜੋ ਸਨ ਸੋਹਿਏ,
ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਨੇ ਕਾਜ ਸੋ ਪਯਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵਣ ਸੱਚ ਦਾ :—
‘ਸਿੱਧਮ ਜਾਂ ਉਪਚਾਰ, ਸਾਧਨ ਜਾਂ ਕਹਾਂ,
‘ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਾਂ ਸੁ ਹੋਰ ਬਣਦਾ ਹੋਰ ਹੈ।
ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਲੱਭੀਏ
‘ਸਿੱਧਮ ਕੇ ਉਪਚਾਰ, ਕਹੁ ਕੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ? ੪੬੦

‘ਪ੍ਰੇਮ ਆਪ ਹੈ ਆਪ ਸੰਜਮ ਆਪਣਾ :
‘ਅਸਯ ਬੂਟੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਆਪੋ ਉੱਗਦਾ।
‘ਮੈਂ ਰਸਤਾ ਹੁਣ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਹੈ ਦੱਸਣਾ,
‘ਪਰ ਘਾਬਰ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਹੋਵੇ ਪ੍ਰੇਮ ਓ
‘ਨਿਰਮਲ ਵਾਛ ਬਲੋਰ, ਠੰਢੇ ਵੰਨ ਦਾ
‘ਜੋ ਕੁਛ ਬੋਲੁ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੈਂ ਹੈ ਦੱਸਣਾ।
‘ਸੁਣ ਹੋ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਕੁਦਰਤ ਦੱਸਦੀ:
‘ਸਹਿਚਾਰੀ ਸਹਿਚਾਰ ਆਪ ‘ਚ ਰੱਖਦੇ।
‘ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਨ ਸ਼ੇਰ ਵੱਸੇ ਹੋ ਕਦੇ;
‘ਪਾਣੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਰਲਦੀ ਨਾ ਕਦੇ। ੪੭੦
‘ਪਾਰੇ ਸੰਦੀ ਧਾਰ -ਕੱਠੀ ਨਾ ਵਗੇ।
‘ਇੱਸੇ ਪਰ ਗੁਰਵਾਕ ਐਕੁਰ ਦੱਸਦਾ :—

ਤੁਰਦੇ ਕਉ ਤੁਰਦਾ ਮਿਲੈ ਉਡਤੇ ਕਉ ਉਡਤਾ ॥
ਜੀਵਤੇ ਕਉ ਜੀਵਤਾ ਮਿਲੈ ਮੂਏ ਕਉ ਮੁਆ ॥

]ਵਾ: ਸੂਹੀ ਮ: ੨-੮

‘ਜੀਉ’ ਦੇ ਤੋਂ ਸਿਰਤਾਜ ਮੋਏ, ਰਾਣੀਏ’,
‘ਫਿਰ ਜੀਵੇ ਓਹ ਜਿੰਦ ਕਦੇ ਜੁ ਨਾ ਮਰੇ,
‘ਮਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ? ਪਹਿਲੇ ਜੋ ਮਰੇ।’
‘ਮਰ ਫਿਰ ਜੀਵੇ ਓਹ, ਮਿਲਸੀ ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ
‘‘ਜੀਉ-ਮਰਨ’ ਦੀ ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੁਸ’;
‘ਹੁਣ ‘ਮਰ ਜਾਵੇ’ ਆਪ ਤਦ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋ
‘ਮਿਲਨੇ ਦਾ ਪਤਿ ਜੋਗ ਮਿਲਨੇਹਾਰ ਜੀ !’
ਪੁਤਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁ ਨਾਰ ਧਯਾਨ ਸਰੂਪ ਹੋ ੪੮੦

ਸੁਣਦੀ ਸੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਡੂੰਘਾ ਧਯਾਨ ਲਾ,
ਹੁਣ ਹੋਈ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਸਮੇਂ ਹੋਵਦੀ।
ਨਿੱਕੇ ਮੀਂਹ ਦੀ ਧਾਰ ਵਿਸਮੇਂ ਧਰ ਸਿੰਜਰੇ,
ਤਿਉਂ ਨਿੱਕੇ ਏ ਵਾਕ ਅੰਦਰ ਸਿੰਜਰੇ।
ਰਹਿਕੇ ਚੁੱਪ ਚੁਪਾਤ ਕਿਤਨਾ ਕਾਲ ਓ
ਬੋਲੀ ਸੁਰਤ ਸੰਮੂਲ ਸਿਰ ਨਿਹੁਤਾਇਕੇ :
‘ਮਾਰੋ, ਲਓ, ਜਿਵਾਲ ਚਾਹੋ ਮਾਰਕੇ,
‘ਜਿਉਂ ਚਾਹੋ ਤਜੋ-ਆਪ ਸਮਰਥ ਹੋ-ਕਰੋ।’
ਗੁਰਮੁਖ ਬੋਲੇ ਫੇਰ :— ‘ਸਮਰਥ ਹੋ ਗੁਰੁ

‘ਆਗਯਾ ਜਿਸ ਦੀ ਨਾਲ ਮੈਂ ਹਾਂ ਬੋਲਦਾ। ੪੯੦

‘ਪੂਰੇ ਸੀਗੇ ਸਿੱਖ ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ;
‘ਫਿਰ ਗੁਰਮੁਖ-ਪਦ ਪਾਇ ਸਚਖੰਡ ਜਾ ਵਸੇ।
‘ਹੈਸਨ ਜਦ ਵਿਚ ਦੇਹ ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ
‘ਵਸਦੇ ਸਨ ਸਚਖੰਡ ਜਗ੍ਹਾਏ ਜਾਗਦੇ;
‘ਦਿੱਤੀ ਜਦ ਛਡ ਦੇਹ ਤਾਂ ਬੀ ਜਾ ਵਸੇ
‘ਵਿੱਚ ਓਸ ਸਚਖੰਡ, ਹਨ ਹੁਣ ਓਸ ਥਾਂ।
‘ਸੱਚਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਚ ਹੈ, ਰਾਜ ਜੀ।
‘ਤਿਵੇਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਪਿੰਡ ਸਚਖੰਡ ਵੱਸਦਾ।
‘ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ ਉਪਚਾਰ ਹੁਣ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀ
‘ਜਗ੍ਹਾਏ ਤਾਡਾ ਵਾਸ ਵਿਚ ਸਚਖੰਡ ਹੋ, ੫੦੦

‘ਇਉਂ ਕਰਦਯਾਂ ਹੋ ਰਾਜ ! ਖੁਦ ਹੋ ਜਾਵਸੋ
‘ਇਕ ਦੇਸੀ ਪ੍ਰਿਯ ਨਾਲ; ਜਦ ਦੇਹ ਛੱਡਸੋ
‘ਤਦ ਬੀ ਰਹੋ ਸੁਦੇਸ਼ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਦੇ।
‘ਸੱਚਖੰਡ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ;
‘ਹੋਵੇ ਉਸ ਦਾ ਵਾਸ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੇ,
‘ਸਾਡਾ ਉਸ ਵਿਚ ਵਾਸ ਬੀ ਹੈ, ਰਾਜ ਜੀ !
‘ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਛੂ ਦੇਸ਼ ਨਾਹੀ ਜਾਣਨਾ;
‘ਵਿੱਥ ਨ ਹੈ ਪਰਮਾਣ, ਮਿਣਤੀ, ਕਾਲ ਨਾ;
‘ਰੂਪ ਨ ਇਸਦਾ ਰੰਗ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਚੀਜ਼ ਨਾ।
‘ਫਿਰ ਅਚਰਜ ਹੈ ਏਹ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਹੀ ੫੧੦

‘ਸਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ, ਵਿਥ ਤੇ ਕਾਲ ਬੀ
‘ਉੱਸੇ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਸਾਰੇ ਰੱਖਦੇ;
‘ਸਭ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਓਸ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰੇ;
‘ਸਭ ਦੇ ਫਿਰ ਵਿਚਕਾਰ ਵਸਦਾ ਆਪ ਓ।
‘ਦਸ਼ਾ ਕਹੋ ਜੇ ਏਹ -ਹਾਲਤ ਹੈ ਕੁਈ-
‘ਤਦ ਬੀ ਬਣਦਾ ਨਾਹਿ ਏ ਕੁਝ ਆਖਣਾ।
‘ਦਸ਼ਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪਾਰ, ਅਹੇ ਯਥਾਰਥੇ।
‘ਰੁਹਾਨੀ ਹੈ ਖੰਡ, ‘ਨਾਤਮ ਦੇਸ਼ ਦਾ
‘ਕੋਈ ਬੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਪੂਰਾ ਨਾ ਘਟੇ।
‘ਤਦੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੋਵੇ ਆਖਿਆ ੫੨੦

‘ਸੱਚ ਖੰਡ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖਣੇ ਦੇ ਸਮੇਂ
‘ਕੇ ਇਸਦਾ ਸਭ ਹਾਲ ਕਹਿਣਾ ਅੱਖ ਹੈ :—

ਸਚ ਖੰਡ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਨਦਰਿ
ਨਿਹਾਲ ॥ ਤਿਥੈ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡ ॥ ਜੇ ਕੋ ਕਥੈ
ਤ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤ ॥ ਤਿਥੈ ਲੋਅ ਲੋਅ ਆਕਾਰ ॥ ਜਿਵ
ਜਿਵ ਹੁਕਮੁ ਤਿਵੈ ਤਿਵ ਕਾਰ ॥ ਵੇਖੈ ਵਿਗਸੈ ਕਰਿ
ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਕਥਨਾ ਕਰਤਾ ਸਾਰੁ ॥ [ਜਪੁਜੀ

‘ਕਥਨਾ ਲੋਹੇ ਵਾਛ ਕਰਤਾ ਆਖਦੇ।
‘ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਏਹ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।
‘ਜਦ ਘਟਸੀ ਇਹ ਆਣ ਅਨੁਭਵ ਆਪਦੇ
‘ਤਦੋਂ ਓਸ ਵਿਚ ਵਾਸ ਹੋਉ ਆਪ ਦਾ,
‘ਉਸਦਾ ਨਾਲ ਨਿਵਾਸ ਅੰਦਰ ਆਪ ਦੇ

'ਹੋ ਜਾਸੀ, ਹੋ ਰਾਜ ! ਆਪੇ ਆਪ ਹੀ ।
 'ਏਸੇ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ
 'ਸੀ ਜੀਂਦਜਾਂ ਗਯਾ ਹੋਇ, ਹੁਣ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ । ੫੩੦
 'ਤੂੰ ਬੀ ਪਾਉ ਨਿਵਾਸ ਇਸ ਵਿਚ ਰਾਣੀਏ',
 'ਇਕ ਦੇਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨਾਲ ਸੁ ਕੰਤ ਦੇ ।
 'ਫੇਰ ਮੇਲ ਉਹ ਮੇਲ ਪੂਰਨ ਮੇਲ ਜੋ
 'ਹੋਇ ਪਰਾਪਤ ਆਣ, ਵਿਛੋੜੇ ਨਾ ਕਦੇ ।
 'ਦੋਹੀਆਂ ਦਾ ਜੋ ਮੇਲ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਹੈ
 'ਇਸਦਾ ਹੋਵੇ ਰੂਪ ਰਾਣੀ ਹੋਰਵਾਂ,
 'ਏਸ ਦਸਾ ਵਿਚ ਆਪ 'ਮੇਲ-ਵਿਛੋੜੇ' ਦਾ
 'ਜੋ ਕੁਝ ਸਮਝੋ ਰੂਪ ਸੋ ਇਕ ਭ੍ਰਾਂਤਿ ਹੈ ।
 'ਰੂਹਾਨੀ ਹੀ ਮੇਲ ਅਸਲੀ ਮੇਲ ਹੈ ।
 'ਜੋ ਕੁਝ ਜਾਣੋ ਆਪ ਹੁਣ ਹੋ ਰਾਜ ਜੀ ! ੫੪੦
 'ਸਾਪੇਖਕ ਹੈ ਰੰਗ ਵਿਚ ਓ ਰੰਗਿਆ ।
 'ਨਿਰਪੇਖਕ ਉਸ ਰੂਪ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾਣੀਏ
 'ਜਦ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਖਲ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਆਣ ਕੇ ।
 'ਸਮਝ ਨ ਸਕਦੀ ਪੌਂਚੁ 'ਅਨੁਭਵ-ਦੇਸ਼' ਹੈ,
 'ਆਪਾ ਅਨੁਭਵ ਦੇਸ਼ ਜਾ ਹੈ ਪੌਂਚੁਦਾ
 'ਤਾਂਤੇ ਅਨੁਭਵ-ਰਾਹ ਰਾਣੀ ਖੋਜੀਏ ।
 'ਸਮਝ' ਸੋਖ ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਕਦੀ ਜਾਣ ਹੈ,
 'ਪਰ ਫਿਰ ਰਹਿੰਦੀ ਵਿੱਥ ਤਦ ਬੀ ਹੈ ਬਣੀ;
 'ਅਸਲ ਵਾਪਰੇ ਬਾਝ, ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾ
 'ਵਿੱਥ ਨ ਮਿਟਦੀ, ਮੇਲ ਅਸਲ ਨ ਹੋਵਦਾ: ੫੫੦
 'ਤਦੋਂ ਮਿਟੇ ਹੈ ਵਿੱਥ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਜਦੋਂ ।
 'ਇਸਦਾ ਹੈ ਇਹ ਚਾਹ, ਸੁਣ ਲਓ ਰਾਜ ਜੀ !
 'ਪਹਿਲੇ ਨਿਸਚੇ ਏਹ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਸਾਂ :
 'ਅਸੀਂ ਅੰਸ ਹਾਂ ਠੀਕ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦੀ ।

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸੁ ॥ ਜਸ ਕਾਗਦ
 ਪਰ ਮਿਟੇ ਨ ਮੰਸੁ ॥ [ਗੋਂਡ ਕਬੀਰ ਜੀ-੫]

'ਜੋ ਜੋ ਦਿੱਸ ਜੀਵ ਉਸਦੀ ਅੰਸ ਹੈ ।
 'ਆਤਮ ਹੈ ਇਹ ਅੰਸ ਜੜ੍ਹ ਨ ਅਨਾਤਮਾ;
 'ਫਿਰ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਰੱਬ ਰਿਹਾ ਵਿਆਪ ਹੈ ।
 'ਵਯਾਪਕਤਾ ਦਾ ਸੂਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦੇ
 'ਹੈਨ ਪਰੋਚੇ ਸੱਭ ਮਾਲਾ ਫੁੱਲ ਜੌਂ,
 'ਮਿਲੇ ਪਰਸਪਰ ਨਿੱਤ, ਕਦੀ ਨ ਵੱਖਰੇ; ੫੬੦
 'ਫਿਰ ਦੇਖੋ ਕੇ ਏਹ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਬੀ
 'ਓਸੇ ਸੂਤ ਪਰੋਚ ਮਿਲੇ ਸੁ ਹੈਨਗੇ ।
 'ਏਸ ਮੇਲ ਦਾ ਰੂਪ ਪਰ ਨਾ ਦਿੱਸਦਾ ।
 'ਪਰਦਾ ਹੈ ਵਿਚਕਾਰ ਤਣਿਆ ਭੁੱਲ ਦਾ,
 'ਵਿੱਥ ਪਈ ਜਾਂ ਜਾਣ, ਪਾਈ ਭੁੱਲ ਨੇ ।
 'ਭੁੱਲ ਦਾ ਦਾਰੂ 'ਯਾਦ' ਜਾਣੋਂ ਰਾਜ ਜੀ !
 'ਯਾਦ' ਜੁ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਦਾਰੂ ਹੈ ਉਹੋਂ ।
 'ਯਾਦ' ਜਦੋਂ ਪਕਜਾਇ ਮੌਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ

'ਭੁੱਲ ਦਾ ਪਰਦਾ ਦੂਰ ਤਦ ਹੋ ਜਾਇਸੀ ।
 'ਭੁੱਲ ਹਟੀ ਤਾਂ ਵਿੱਥ ਨਾਲ ਬਿਲਾਇਸੀ ੫੭੦
 'ਵਿੱਥ ਹਟੀ ਤਾਂ ਆਪ ਮੌਲਾ ਆ ਗਿਆ;
 'ਕਿਰਪਾ ਉਸ ਦੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਮੇਲ ਏ ।
 'ਇਉਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਹੋ ਰਾਜ ਅਨੁਭਵ ਖੁੱਲ੍ਹਦਾ,
 'ਅਨੁਭਵ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਆਣ ਆਇ ਯਥਾਰਥ
 'ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੂਝ ਮਿਲਿਆ ਆਵਦੀ ।
 'ਸੋ ਪਹਿਲੀ ਹੈ ਜਾਚ ਏਹੋ ਸਿੱਖਣੀ
 'ਸਾਈਂ' ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਦੇ ਜੀਵੀਏ ।
 'ਹਰ ਦਮ ਆਵੇ ਯਾਦ ਭੁੱਲੇ ਨਾ ਕਦੀ
 'ਸਾਈਂ' ਗੁਣਾਂ ਸਮੇਤ ਸਿਫਤਾਂ ਵਾਲੜਾ,
 'ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਯਾਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਓ, ੫੮੦
 'ਅਸਾਂ ਪਯਾਰ ਹੈ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਓਸ ਨੂੰ ।
 'ਉਹ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਰਖਣਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ।
 'ਨਾਲ ਰਹੇ ਇਹ ਯਾਦ, 'ਵਯਾਪਕ ਹੈ ਸਦਾ—
 'ਸਾਰੇ ਅੰਦਰ ਬਾਰੂ ਓ ਭਰਪੂਰ ਹੈ
 'ਵਿੱਥ ਨ ਰੱਤੀ ਮੂਲ ਓਸ ਅਸਾਂ ਵਿਖੇ;
 'ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਰਹਿ ਹੈਨਗੇ ।
 'ਚਸਾ, ਵਿਸਾ, ਪਲ, ਨਾਂਹ, ਅੱਖੀ ਫੇਰ ਨਾ,
 'ਭੁੱਲੇ ਸਾਈਂ' ਨਾਹਿ, ਗੁਰੂ ਸੁਆਰੀਏ !
 'ਫੇਰ ਮੇਲ ਹੀ ਮੇਲ ਜਾਣੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ।
 'ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਰਿਆਰਾਜ ਜੀ,— ੫੯੦
 'ਮਿਟਦੀ ਹੈ ਨਾ ਵਿੱਥ, ਪਰਦਾ ਨਾ ਹਟੇ ।
 'ਏਸ ਵਿੱਥ ਨੂੰ ਗੱਲ ਏ ਹੈ ਮੋਟਦੀ:—
 'ਰਬ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ — ਕੀਰਤਿ ਓਸਦੀ —
 'ਅੰਦਰ ਲਓ ਵਸਾਇ, ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਕਰੋ:

ਜਿਸਨੋਂ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ॥
 ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥ [ਜਪੁਜੀ]

'ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦਾ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਰੱਖਕੇ
 'ਹਰਦਮ ਕਰੋ ਸੰਭਾਲ ਫਿਰ ਉਸ ਰੱਬ ਦੀ,
 'ਹਿਰਦੇ ਲਓ ਵਸਾਇ, ਭੁੱਲੇ ਨਾ ਕਦੀ,
 'ਤਦ ਮਿਟਦੀ ਹੈ ਵਿੱਥ ਪਾਈ ਭੁੱਲ ਦੀ:—

ਦਮਿਦਮਿ ਸਦਾ ਸਮੁਲਦਾ ਦੇਮੁ ਨ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ॥
 ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਭਉ ਗਇਆ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ
 ਪਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਮਰਤਬਾ ਤਿਸਨੋਂ ਦਇ
 ਜਿਸਨੋਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਰਜਾਇ ॥ [ਵਾ: ਬਿਹਾ: ਮ:੩-੧੯]

'ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਵ ਹੈ ਲੱਗਦੀ,
 'ਲਿਵ ਲਗ ਲਗ ਕੇ ਰਾਜ ਨਾਮੀ ਰੱਬ ਜੋ ੬੦੦

'ਆਪੇ ਲੈਂਦਾ ਮੇਲ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਕੇ:—
 'ਆਤਮ ਪਦ ਹੈ ਏਹ ਸਤਿਗੁਰ ਦੱਸਿਆ ।'

ਸਹਜੇ ਸੁਖਿ ਸੁਤੀ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇ ॥ ਆਪੇ ਪ੍ਰਭਿ
 ਮੇਲਿ ਲਈ ਗਲਿ ਲਾਇ ॥ [ਵਾ: ਸਾਰੰਗ ਮ ੩-੨੫]

੩੧. ਸਤਿਸੰਗ-ਸਾਧਨ

ਸੁਣ ਸਹਿਮੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮਣ ਨਾਰ ਓ,—
 ਸਿਲਾ ਅਲੁਣੀ 'ਜੋਗ' ਆਈ ਚੱਟਣੀ
 ਪਰ ਸਮਝੀ ਸੀ ਸਾਫ ਸਾਰੇ ਭੋਤ ਨੂੰ।
 ਸਹਿਮ ਗਈ ਭੇ ਨਾਲ ਨਾ ਸੀ ਨਾਰ ਓ
 ਫੁਹ ਵਿਸਮਾਦੀ ਰੰਗ ਦੀ ਫੁਹ ਸੀ ਗਈ:
 ਦੇਵੇਂ ਹਥ ਫਿਰ ਜੋੜ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਭਾਵ ਹੋ
 ਕਹਿੰਦੀ, 'ਹੇ, ਸਤਿਸੰਗ ਸੰਦੇ ਚਾਨਣਾ !
 'ਲੈ ਚੱਲੋ ਕਿਸ ਲਾਭ ਦਾਸੀ ਜੋਗ ਹੋ ?
 'ਸਮਝ ਨ ਸਕਦੀ ਜਾਇ ਜਿਸ ਬਨ ਹੈ ਵਿਖੇ,
 'ਲੈ ਚੱਲੋ, ਤਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਤਾਣ ਦੇ।

੧੦

'ਲੈ ਚੱਲੋ ਫੜ ਬਾਂਹ ਸੁਆਮੀ-ਦੇਸ਼ ਨੂੰ।
 'ਚਰਨੀ' ਦਿਓ ਪੁਚਾਇ ਮੈਨੂੰ ਕੰਤ ਦੇ।'
 ਸੁਣ ਸਧਰਾਏ ਵਾਕ ਗੁਰਮੁਖ ਬੋਲਿਆ :—
 'ਹੇ ਪ੍ਰਿਯ-ਪ੍ਰਯਾਗੀ ਰਾਜ ! ਜੁਗਤ ਜੁ ਹੈ ਕਹੀ,
 'ਸਾਧਨ ਨਾਲ ਸੁ ਓਹ ਸਿੱਧੀ ਪਾਵਦੀ।
 'ਸਾਧਨ ਕਰਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਯਾਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
 ਸੱਚਖੰਡ ਦਾ ਰੰਗ ਆਕੇ ਵਾਪਰੇ,
 'ਜੋ ਕੀਤੇ ਸੇ ਆਪ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ;
 'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ਆਪ ਬੀ ਹੋ ਜਾਉਗੇ
 'ਇਕ ਦੇਸੀ ਪ੍ਰਿਯ ਨਾਲ, ਮਿਲੇ ਨ ਵਿਛੁੜੇ।

੨੦

'ਸਾਧਨ ਕਹਿੰਦਯਾਂ ਲਾਜ ਮੈਨੂੰ ਆਵਦੀ,—
 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਰੂਹ ਪੂਰਨ ਆਤਮਾ
 'ਅਸੀਂ ਬੀ ਹਾਂਗੇ ਰੂਹ, ਦੇਹੀ ਹਾਂ ਨਹੀਂ।
 'ਰੂਹ ਰੂਹ ਦਾ ਮੇਲ ਕੀਕੂੰ ਹੋ ਸਕੇ ?
 'ਇਕੋ ਹੈ ਉਪਚਾਰ ਦੁਹ ਦੇ ਮੇਲ ਦਾ
 'ਪ੍ਰੇਮ ਜਿਦਾ ਹੈ ਨਾਮ— ਰੂਹਾਂ ਮੇਲਦਾ।
 'ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀ ਉਗੰਮਦਾ।
 'ਯਾਦ ਅਹੇ ਇਕ ਰੂਪ ਦੇਸ ਪਰੇਮ ਦਾ,
 'ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਯਾਦ ਬਣਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ।
 'ਗੁਣਚਿੰਤਨ' ਤੇ 'ਨਾਮ ਚਿੰਤਨ', ਰਾਣੀਏ !

੩੦

'ਏ ਹਨ ਸੱਭੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਪਰੇਮ ਦੇ,
 'ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਰਾਜ ! ਸਾਧਨ ਮੈਂ ਕਿਹਾ,
 'ਸਮਝਾਵਣ ਦੇ ਕਾਣ ਸਾਧਨ' ਆਖੀਏ,
 'ਜੁਗਤ' ਸਾਧਨ ਏਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਬਣੇ
 'ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਮੇਲ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।'
 'ਬਉਰਾਨੀ ਹਾਂ ਨਾਥ !' ਅਖਯਾ ਭਾਜ ਨੇ,
 'ਅਸਚਰਜੋ ਅਚਰਜ ਛਾਈ ਜਾਵਦਾ
 'ਹਾ ! ਮੈਂ ਨਾਹੀਂ ਜੋਗ, ਮੂਲੋਂ ਜੋਗ ਨਾ,
 'ਪਰ ਦਰਸਨ ਦੀ ਸਿੱਕ ਡਾਦਾ ਹੈ ਲਗੀ।
 'ਸੰਜਮ ਨਾ ਉਪਚਾਰ ਕਰਨੇ ਜਾਣਦੀ,

੪੦

'ਜੁਗਤ ਨ ਸਾਧਨ ਹਾਇ ਮੈਂ ਕਰ ਹਾਂ ਸਕਾਂ,
 'ਤੁਸੀਂ ਕਹੋ ਬਿਨ ਕਾਰ ਮਿਲੇ ਨ ਕੰਤ ਹੈ।
 'ਤਾਂ ਤੇ ਪਿਤਾ ਸੁਜਾਨ ! ਬਾਲੀ ਜਾਣਕੇ
 'ਕਰਵਾਓ ਸਭ ਆਪ, ਆਪ ਪੁਚਾ ਦਿਓ
 '—ਆਪਣੇ ਤਾਨ ਦੀਬਾਣ ਅਪਣੇ ਜੋਰ ਤੇ—
 'ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਪਾਸ, ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋ:
 'ਦੇਵੇਂ ਦਰਸ ਦਿਖਾਇ ਮਿਹਰਾਂ ਵਾਲਿਓ !'
 ਗਈ ਡੋਬ ਇਕ ਖਾਇ ਕਹਿੰਦੀ ਵਾਕ ਦੇ;
 ਪਰ ਲੈ ਲਿਆ ਸੰਭਾਲ ਝਟ ਸਤਿਸੰਗ ਨੇ।
 ਦੇਕੇ ਕੁੱਝ ਆਰਾਮ ਸਿਰ ਸਹਿਲਾਇਕੇ

੫੦

ਮੁੜ ਕੀਤਾ ਸੂਰਜੀਤ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਨੂੰ।
 ਫਿਰ ਕੀਤੇ ਕਈ ਵਾਕ, ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਨੇ
 ਸਿਦਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਾਤ ਦਿੱਤੀ ਰੱਜਵੀਂ,
 ਕੀਤੇ ਸੰਸੇ ਦੂਰ ਸੱਭ ਭਰਾਂਤੀਆਂ।
 ਫਿਰ ਸੰਖੇਪਾਂ ਨਾਲ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਨੇ
 ਸਾਧਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਐਕੁਰਾਂ :—
 ੧. 'ਸੇਵਾ ਹੋਵੇ ਮੂਲ ਸਿੱਖੀ ਰਾਹ ਦਾ,
 'ਨੀਂਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਬੱਝਦੀ :
 'ਸੋ 'ਪ੍ਰਿਯ ਗੁਰਮੁਖ' ਨਾਲ ਤੁਸਾਂ ਕਮਾ ਲਈ :
 'ਸੰਗਤ ਸੰਦੀ ਸੇਵਾ ਤੁਸਾਂ ਕਮਾ ਰਹੇ।

੬੦

'ਸੇਵਾ ਹੀ ਹੈ ਮੁੱਢ ਸਿੱਖੀ ਨੇਮ ਦਾ;
 'ਸੇਵਾ ਹੀ ਹੈ ਅੰਤ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
 'ਪਰ ਸੇਵਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸਿੱਖੀ ਆਖਦੀ।
 'ਪਹਿਲਾ ਸਾਧਨ, ਏਹ ਸੇਵਾ ਕਮਾਈਏ :—

ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆ ਸੇਵਾ ਕਮਾਈਐ ॥

ਤਾ ਦਰਗਹ ਬੈਸਣੁ ਪਾਈਐ ॥ [ਸਿਰੀ : ਮ: ੧-੩੩]

੨. 'ਦੂਜੀ ਸੇਵਾ ਏਹ ਜਾਣੇ ਰਾਜ ਜੀ !
 'ਜਿੱਥੇ ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਬਾਪੇ ਹੈ ਕਿਸੇ
 'ਧਰਮ ਜੁ ਹੋਵਣ ਠੀਕ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ
 'ਸਾਰੇ ਪਾਲ ਬਣਾਇ, ਫੇਰ ਅਟੱਕ ਹੋ।
 'ਹਰਖ ਸੋਗ ਦਾ ਵੇਗ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰੇ,
 'ਪਰਬਤ ਵਾਂਗ ਅਡੋਲ ਸਦਾ ਰਹਾਇਕੇ

੭੦

'ਕਰੇ ਫਰਸ਼ ਦੀ ਕਾਰ ਸੱਚੇ ਸੱਚ ਦੀ।
 'ਦਿੱਤਾ ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਰਾਜ ਤੁਸਾਂ ਤਈ;
 'ਫਰਸ਼ ਰਾਜ ਦਾ, ਰਾਜ ! ਚਾਹੇ ਪਾਲਣਾ।
 'ਸੇਵਾ ਜਾਣੇ 'ਰਾਜ' ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਦਈ;
 'ਧਰਮ ਰਾਜ ਦਾ ਠੀਕ ਪਾਲੋ ਐਕੁਰਾਂ।
 'ਜਿਉਂ ਕੰਡਾ ਹੈ ਤੋਲ ਪੂਰਾ ਤੋਲਦਾ।
 'ਪਰਜਾ ਜਾਣ ਉਲਾਦ ਸੱਚ ਰੱਬ ਦੀ;
 'ਰਾਜਾ' 'ਦਾਯਾ' ਠੀਕ ਸਾਈਂ ਸਾਜਿਆ।
 'ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਿਆਉਂ ਪਰਜਾ ਪਾਲਣੀ;
 'ਇਹ ਸਾਈਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਰਾਣੀ ! ਜਾਣ ਲੋ।

੮੦

ਸਿਲ ਅਲੁਣੀ ਰਾਣੀ ਤੁਲਿ ਨ ਲਖ ਅਮਿਉ ਰਸ ਚਿਖੀ ॥

[ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ੨੮-੧]

'ਮਮਤਾ ਕਦੀ ਨਾ ਧਾਰ ਲੇਣੀ ਐਕੁਰਾਂ :
 'ਏਹ ਤਾਂ ਹੈਨ ਗੁਲਾਮ ਮੇਰੇ ਸੱਭ ਹੀ

‘ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਜੋਗ ਸਾਜੇ ਏ ਗਏ ।
‘ਰਾਜਾ ਜਾਣੇ ਏਹ: ਪਰਜਾ ਪਾਲਣੀ
‘ਧਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਸੇਵ ਸੇਖੀ ਰੱਖ ਨੇ;
‘ਮੈਂ ਰਾਖਾ, ਸਰੰਜਾਮ ਕਰ ਤੁਲ ਤੁਲਸਾਂ ।
‘ਫਿਰ ਜੋ ਦੋਲਤ ਆਇ: ਹਾਲਾ ਦੇਸ ਦਾ,
‘ਨਾ ਜਾਣੇ ਏ ਮਾਲ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ;
‘ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਅਮਾਨ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਹੈ,
‘ਪਰਜਾ ਦੇ ਸੁਖ ਜੋਗ ਰਾਜੇ ਲਾਵਣੀ ।

੮੦

‘ਰਾਜਾ ਪੇਟ ਸਮਾਨ ਜਾਣੇ, ਰਾਜ ਜੀ !
‘ਭੋਜਨ ਇਸਦੇ ਜੋਗ ਜਿੰਨਾ ਹੈ ਮਿਲੇ
‘ਉਸਨੂੰ ਕਰਕੇ ਠੀਕ ਵੰਡੇ ਦੇਹ ਨੂੰ,
‘ਸਾਰੇ ਦੇਹ ਦੇ ਅੰਗ ਉਸਤੋਂ ਪਾਲਦਾ ।
‘ਤਿਉਂ ਰਾਜਾ ਧਨ ਪਾਇ ਪਰਜਾ ਦਿੱਤਾ
‘ਪਰਜਾ ਸੁਖ ਨੂੰ ਦੇਣ ਉਤੋਂ ਲਾ ਦਏ ।
‘ਅਪਣਾ ਬੀ ਨਿਰਬਾਹ ਜਿਤਨਾ ਜੋਗ ਹੈ
‘ਉਸਤੋਂ ਕਰੇ, ਨ ਦੋਸ਼, ਸਿੱਖੀ ਗੀਤਿ ਏ:
‘ਪਰ ਐਸਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇ ਵਰਤੇ ਮਾਲ ਏ
‘ਉਹ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਘੁੱਸ ਪਾਪ ਕਮਾਂਵਦਾ । ੧੦੦

‘ਰੁੱਤ ਹੁਨਾਲੇ ਰਾਜ ! ਸੂਰਜ ਤੱਪਦਾ;
‘ਖਿੱਚੇ ਪੇਂਟ ਉਤਾਹ ਗਰਮੀ ਦੇਇਕੇ,
‘ਕਿਉਂ ਖਿੱਚੇ ਉਹ ਪੇਂਟ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੜ ਨਾ ?
‘ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਪਕਾਰ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦਾ;
‘ਵੇਗ ਕਰੇ ਉਤਪੰਨ ਵਾਜੂ ਮੰਡਲੇ;
‘ਚਲੇ ਪੇਂਟ ਕਰ ਜ਼ੋਰ ਬਣੇ ਹਨ੍ਹੇਰੀਆਂ,
‘ਘੱਟੇ ਬੱਦਲ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਧਾਂਵਦੀ;
‘ਠੰਦਕ ਅਤੇ ਤਰੇਤ ਦੇਵੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ।
‘ਤਿਉਂ ਰਾਜਾ ਜੋ ਲਾਇ ਲੈ ਦਾ ਮਾਮਲੇ
‘ਵਰਤੇ ਉਹ ਸੁਖ ਦੇਣ - ਪਰਜਾਨੂੰ-ਲਈ ੧੧੦

‘ਸੜਕਾਂ, ਬਾਗ਼, ਸਰਾਇ, ਬੋਲੀ ਕੱਸੀਆਂ
‘ਖੂਹੇ ਅਤੇ ਤਲਾਉ, ਟੋਭੇ, ਨਾਲੀਆਂ,
‘ਕੋੜੀਆਂ ਸੰਦੇ ਬਾਉ, ਰਾਜਾ ਸਾਜਦਾ;
‘ਵਿਧਵਾ ਅਤੇ ਮੁਥਾਜ ਰੋਗਜਾਂ ਵਾਸਤੇ
‘ਕਰੇ ਰਾਉ ਪਰਬੰਧ ਦੁਖੀ ਨ ਹੋਣ ਓ,
‘ਰਾਖੀ ਪਰਜਾ ਜੋਗ, ਪਹਿਰੇ, ਚੋਕੀਆਂ,
‘ਘੋੜੇ, ਪੈਦਲ, ਫੌਜ ਧਰੇ ਸਵਾਰ ਕੇ ।
‘ਹਾਕਮ ਬਾਪੇ ਓਹ ਹੋਣ ਪ੍ਰਭੀਨ ਜੋ
‘ਨਜ਼ਾਇ ਕਰਨ ਦੇ ਜੋਗ ਗੁਰਮੁਖ ਲੱਭ ਕੇ ।
‘ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਭੰਡਾਰ, ਹੁਨਰਾਂ-ਵਾੜੀਆਂ, ੧੨੦

‘ਸਾਜੇ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਸੁੱਖਾਂ ਵਾਲੜੇ ।
‘ਬਾਪੇ ਉਹਦੇਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਣ ਜੋ,
‘ਮਾਯਾ-ਛਾਯ ਵਲ੍ਹੇਟ ਜੋ ਨ ਖਾਂਵਦੇ,
‘ਸਦਾਚਾਰ ਵਿਚ ਸਾਫ ਹੋਵਣ ਆਪ ਜੋ ।
‘ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਬ ਦੇ ਨਾਲ ਤੱਸਬ ਨਾ ਕਰੇ ।
‘ਰੱਖਣਾ ਕਰੇ ਵਪਾਰ ਅਰ ਵਣਜਾਰਿਆ

‘ਵਸਦੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਙੁ ਹੋ ਉਪਕਾਰੀਆਂ ।
‘ਨੀਂਦਰ ਅਤੇ ਅਰਾਮ ਦੇਹੀ ਵਾਸਤੇ,
‘ਭਜਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਲ ਅਪਣਾ ਕੱਢਕੇ
‘ਕਰੇ ਰਾਜ-ਪਰਬੰਧ ਆਪੂੰ ਵਿੱਚ ਹੋ । ੧੩੦

‘ਪਰਜਾ ਰੱਖਣਾ ਕਾਣ ਦੰਡੇ ਦੋਖੀਆਂ ।
‘ਕਦਰ ਗੁਣੀ ਦੀ ਪਾਇ ਪਾਲੇ ਓਸ ਨੂੰ,
‘ਹੁਨਰਮੰਦ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇਕੇ ਰੱਖ ਲੈ ।
‘ਪਰਜਾ ਉਨਤ ਦੇਖ ਹੋਵੇ ਓ ਸੁਖੀ ।
‘ਹੱਕ ਗਵਾਏ ਮੂਲ ਕਿਸੇ ਨ ਜੀਵ ਦਾ;
‘ਵੱਢੀ ਹਿਕੇ ਲਿਹਾਜ ਅਤੇ ਸਿਪਾਰਸ਼ਾਂ
‘ਮੰਨੇ ਨਾ, ਅੰਨਯਾਇ ਅੰਕੁਰ ਹੋਵਦਾ ।
‘ਨਜ਼ਾਇ ਧਰਮ ਹੈ ਮੂਲ ਰਾਜੇ ਦਾ ਸੁਣੋ :-

ਰਾਜੇ ਚੁਲੀ ਨਿਆਵ ਕੀ ਪਤਿਆ ਸਚੁ ਧਿਆਨੁ ॥

[ਵਾ: ਸਾ. ਮ: ੭

ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਾਰ ਕਮਾਇ; ਮਨ ਜੋ ਰਾਜ ਦਾ
‘ਲੜਾਵੇ ਨਾ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਉੱਚਾ ਅੰਦਰੋਂ ੧੪੦

‘ਰਸ ਆਤਮ ਵਿਚ ਟੇਕ, ਧਾਰੇ ਆਪਣੀ ।
‘ਨਾ ਇਉਂ ਕਰੇ ਤਾਂ ਓਹ ਫਰਜ਼ੋਂ ਘੁੱਸਿਆ,
‘ਫਰਜ਼ੋਂ ਘੁੱਥਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਨ ਭਾਂਵਦਾ ।
‘ਹੁਣ ਤੂੰ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਰਾਣੇ ਪਯਾਰੀਏ !
‘ਕਰ ਸੂਰਤ ਸਿੱਖ ਯਾਦ, ਪਰ ਉਸ ਨਾਲ ਬੀ
‘‘ਕਾਰਜ’ ਉਸਦੇ ਯਾਦ ਜੋ ਸੀ ਓ ਰਹੇ ।
‘ਉਹ ਕਰਦਾ ਸੀ ਰਾਜ ਧਰਮ ਨਿਆਉਂ ਦਾ ।
‘ਰੋਚਕ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਦੋਹ ਨਾ,
‘ਨਾ ਹੀ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਦਗਾ ਕਮਾਂਵਦਾ ।
‘ਰਾਜ ਕਾਜ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਾਫਲ ਹੋਇਨਾ; ੧੫੦

‘ਭੁੱਲੇ ਮਾਲਕ ਨਾਹਿ ਕੰਮੀ ਵੇੜਿਆ ।
‘ਓ ਰਖਦਾ ਹਰ ਆਨ ਚੋਤੇ ਰੱਬ ਨੂੰ;
‘ਯਾਦ ਪ੍ਰਭ ਦੀ ਚਿੱਤ ਪ੍ਰੀਤੀ ਰੱਖਦਾ,
‘ਲੱਗੀ ਲਿਵ ਪ੍ਰਭ ਨਾਲ ਟੁਟਦੀ ਨਾ ਕਦੀ ।
‘ਤਜੋਂ ਕਰ ਉਸਦੀ ਗੀਸ, ਹਿਰਦੇ ਰੱਬ ਨੂੰ
‘ਐਸਾ ਲਈ ਪਰੋਇ ਭੁੱਲੀ ਨਾ ਕਦੇ ।
‘‘ਨੇਕੀ ਪੁੰਜ’ ਜੁ ਰੱਬ ਉਸ ਦਿਲ ਵੱਸਦਾ,
‘ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨੇਕ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
‘ਉਸਤੋਂ ਨੇਕ ਵਹਾਰ ਵਸਦੀ ਸੀ ਸਦਾ :
‘ਸੁੱਤੇ ਸਿੱਧ ਸੀ ਉਹ ਕਰਦਾ ਨੇਕੀਆਂ । ੧੬੦

‘ਕਰ ਤੂੰ ਨੇਕੀ ਕਾਰ ਉਸਦੇ ਵਾਕਰੇ
‘ਸੁੱਤੇ ਸਿੱਧ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ, ਖਿੜੇ ਗੁਲਾਬ ਜੜੇ ।
‘ਭੈਨੂੰ ਭੇਤੀ ਦਾਸ ਦਸਿਆ ਭੇਤ ਸੀ
‘ਜਦੋਂ ਪਲੰਘ ਦੀ ਰਾਤ ਰੋਈ ਸੋਂ ਬੜਾ,
‘ਕੀਕਰ ਹੀਸੀ ਰਾਤ ਕੰਤ ਬਿਤਾਂਵਦਾ ।
‘ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਯਾਦ ਲੁੱ ਲੁੱ ਅੰਦਰੇ
‘ਵਸਦੀ ਸੀ ਹਰ ਆਨ ਉਸ ਦੇ ਸੋਹਿਣੀ ।

'ਇਹ ਬੀ ਹੈ ਮਾਲੂਮ ਤੁਧ ਨੂੰ ਹੋ ਚੁਕਾ
 'ਕੇ ਉਹ ਪਰਉਪਕਾਰ ਸੇਵ ਕਮਾਂਵਦਾ ।
 'ਫਿਰ ਉਹ ਸੇਵਾ ਪੰਥ ਸਰਦੀ ਸੋ ਕਰੇ, ੧੭੦
 'ਭਲਾ ਦੇਸ ਦਾ ਓਹ ਕਰਦਾ ਸੀ ਸਦਾ ।
 'ਜਿੰਨੀ ਲਗਦੀ ਵਾਹ ਭਲਾ ਕਮਾਂਵਦਾ ।
 'ਜੁੜ੍ਹਾ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ
 ' 'ਸਹਜ ਮੇਲ' ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਵਿਚ ਓ ਜੀਵਦਾ ।
 'ਸਹਜ ਸੁਭਾਵੀ ਕਾਰ ਨੇਕੀ ਦੀ ਕਰੇ;
 'ਫਰਜ ਰਾਜ ਦੇ ਓਹ ਸੱਭ ਨਿਬਾਹੁੰਦਾ ।
 'ਅੰਤ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵ ਉਸਨ ਕਰਦਿਆਂ
 'ਦਿੱਤੀ ਦੇਹੀ ਵਾਹ, ਜੁਲਮ ਹਟਾਣ ਨੂੰ ।
 'ਦੇਖ ਵਡਾਈ, ਰਾਜ ! ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਦੀ
 'ਰਣ ਤੱਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲੜਦਾ ਓਸਦੀ ੧੮੦
 'ਰਹੀ ਸਮਾਧੀ ਠੀਕ ਲੱਗੀ ਸੋਹਿਣੀ ।
 'ਘੋੜੇ ਚੜ੍ਹਿਆਂ ਜੰਗ ਖੂਬ ਮਚਾਂਵਦੇ
 'ਹਿੱਲੀ ਸੂਰਤਿ ਨ ਮੂਲ, ਖਾਧੀ ਕਾਪ ਨਾ ।
 'ਉਨਮਨ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਗਿਆ ਪੁਲੋਕ ਨੂੰ ।
 'ਸੁਣ ਰਾਣੀ ਬੁਧਿਵਾਨ, ਪੰਜਾਰੀ ਕੰਤ ਦੀ !
 'ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਦੇ ਕਾਰ ਕੈਸੀ ਸੋਹਿਣੀ :—
 'ਘਰ ਮਿਤ ਕਰਕੇ ਤਜਾਗ ਬਨੀ ਨ ਜਾਵਣਾ,
 'ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਇ ਦੁੱਖ ਨ ਪਾਵਣਾ;
 'ਨਾਹੀ ਦੇਹ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈਕੇ ਭੁੱਲਣਾ !
 'ਵਿੱਚੇ ਵਸ, ਨਿਰਲੇਪ ਫੇਰ ਰਹਾਵਣਾ । ੧੯੦
 'ਜਤਿਆਂ ਰਹਿ ਰਬ ਨਾਲ ਆਸ਼ੇ ਨਾਮ ਦੇ
 ' 'ਜੋਗ ਪਯਾਰ ਦਾ' ਏਹ ਅਸਾਂ ਕਮਾਂਵਦਾ ।
 'ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਵੱਸ ਫਰਜ ਨਿਬਾਹੁਣੇ,
 'ਇਹ ਰਾਣੇ ਦੇ ਵਾਛ ਕੰਮ ਕਮਾਂਵਦੇ ।
 ੪ ਅੰਜਨ ਦੇ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਹਿਣਾ ਨਿਰੰਜਨਾ ।
 'ਨਾਲ ਰਜਾ ਸੂਰ ਹੋਇ ਖੇੜੇ ਵੱਸਣਾ ।
 'ਆਤਮ ਵਿੱਚ ਵਿਗਾਸ —ਨਾਮੋਂ ਰੱਤਿਆਂ—
 'ਜੋ ਆਵੇ ਹੈ, ਰਾਜ ! 'ਖੇੜਾ' ਸੈਂ ਕਹਾਂ
 'ਰਜੇ ਗੁਣੀ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਖੇੜਾ ਨਾ ਕਹਾਂ ।
 ੫. ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਹੇਠਾਂ ਤੱਪ ਰੋਕੀ ਵਾਸਨਾ ੨੦੦
 'ਧਰਮ ਧਰਮ ਧੀ ਜਾਣ ਫਰਜ ਨਿਬਾਹੁਣਾ,
 'ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦਿਲ ਤੋਂ ਰੱਖਣਾ ।
 'ਛੇ 'ਸੂਰਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮੇਲ ਐਦਾਂ ਰੱਖਣਾ !
 'ਰਹੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸ ਧੁਰ ਧੁਰ ਅੰਦਰੇ,
 'ਲਿਵ ਵਾਲਾ ਇਕ ਰੋਅ ਚਲ ਪਯੋ ਸੋਹਿਣਾ ।
 'ਰਹਿਣਾ ਸ਼ਰਨ ਸਮਾਇ ਸਾਈਂ ਰੱਬ ਦੀ
 'ਸਦ-ਲੱਗਾ ਹਰਿ ਨਾਲ, ਜੀਵਨ ਜੀਵਣਾ ।
 'ਸਾਰੀ ਦਾ ਹੈ ਸਾਰ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਜੀ !
 'ਮੁੜਕੇ ਕਰਾਂ ਉਚਾਰ ਸੁਣਨਾ ਧਯਾਨ ਦੇ
 'ਕੁੰਜੀ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦ ਅੰਕੁਰ ਪਾਈਏ :— ੨੧੦
 'ਦੇਹੀ ਕਰੇ ਜੁ ਕਾਰ ਨੇਕੀ ਕਾਰ ਹੋ;

'ਮੁੰਹ ਬੋਲੇ ਜੋ ਬਾਤ ਨੇਕੀ ਦਾਤ ਹੋ;
 'ਮਨ ਚਾਹੇ ਜੋ ਚਾਹ ਨੇਕੀ ਹੋ ਸੁਧੀ;
 'ਬੁੱਧੀ ਕਰੇ ਵਿਚਾਰ ਨੇਕੀ ਨੇਕ ਹੋ;
 'ਫੁਰਨਾ ਫੁਰੇ ਜੋ ਚਿੱਤ ਹੋਵੇ ਨੇਕ ਓ;
 'ਅੰਤ 'ਆਤਮਾ' ਵਿਚ —ਆਤਮ ਤਖਤ ਤੇ—
 'ਨੇਕੀ ਜਿਦ੍ਹਾ ਸਰੂਪ ਸੱਚਾ ਰੱਬ ਜੋ.
 'ਐਸਾ ਰਹੇ ਬਿਰਾਜ, ਉੱਠੇ ਨਾ ਕਦੀ,
 'ਜਿਉਂ ਟਿੱਕੀ ਤੋਂ ਸੂਰ ਉਠਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ।
 'ਐਸੇ ਜਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਚਖੰਡ ਵੱਸਦਾ; ੨੨੦
 'ਉਹ ਜਦ ਛੱਡੇ ਦੇਹ ਸਚਖੰਡ ਜਾਂਵਦਾ ।
 'ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਸੁਜਾਨ ਓਥੇ ਹੈ ਗਿਆ ।
 'ਹੁਣ ਜੇ ਹੋਵੇ ਚਾਹ ਓਥੇ ਜਾਣ ਦੀ
 'ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਮਨ ਚਿਤ ਲਾਇਕੇ
 'ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈ ਰਾਜ, ਤੂੰ ਬੀ ਪੰਚੂਸੇ ।
 ਸੁਣਕੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਦਾ,
 —ਰਬ ਵਿਚ ਲਿਵ ਦਾ ਰੂਪ 'ਮਰਕੇ ਜਗੁਣ ਦਾ'—
 ਰਾਣੀ ਵਿਚ ਵਿਸਮਾਦ ਅਚਰਜ ਹੋ ਗਈ ।
 ਆਪਾ ਫੇਰ ਸੰਭਾਲ ਸਮਝੇ ਸੱਚਦੀ,
 ਜੀਵਨ ਸੀ ਸਭ ਯਾਦ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਦਾ, ੨੩੦
 ਭਾਵੇਂ ਤਦੋਂ ਨ ਸੁਭ ਪੂਰੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਕੇ ਕੀਕੂੰ ਸੀ ਕੰਤ ਆਤਮ ਜੀਵ ਨੰ
 ਕਰਦਾ ਲੁੱਕ ਨਿਬਾਹ, ਦਸਦਾ ਨਾ ਕਿਸੇ ।
 ਰਾਣੀ ਬੀ ਕਈ ਵਾਰ ਕੰਤਕ ਕੰਤ ਦਾ
 ਦੇਖ-ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਭੇਤ ਸਮਝ ਨ ਸੀ ਸਕੇ—
 ਹੋਇਆ ਕਰੇ ਹਰਾਨ, ਪਰ ਨ ਪੁਚੋਲਦੀ ।
 ਹੁਣ ਸਮਝੀ ਸਭ ਭੇਤ ਵੇਲੇ ਆ ਸਮੇਂ ।
 ਏਸ ਸਮਝ ਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਕੰਤ ਦਾ
 ਜਦ ਮੇਲੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੈ ਦੇਖਦੀ :—
 ਏ ਹੈ ਸੂਰਤ ਠੀਕ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ । ੨੪੦
 ਪੁਤੀ ਦਿਲੇ ਇਹ ਬਾਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਦੀ :
 ਪਤੀ ਪੂਰਨੇ ਵਾਹ ਗਿਆ ਜੁ ਜੰਗ ਤੇ
 ਬਿਨਾ ਤੁਰੇ ਉਸ ਰਾਹ ਮਿਲਸੀ ਕੀਕੁਰਾਂ
 ਵਾਸਾ ਦੇਸ਼ ਮਝਾਰ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ;
 ਤਾਤੋਂ ਸੱਚੀ ਬਾਤ ਗੁਰਮੁਖ ਆਖਦਾ ।
 ਪਰ ਹੁਣ ਸਹਿਮਯਾ ਫੇਰ ਰਿਦਾਂ ਹਿਰਾਨ ਹੋ,—
 ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸਦੇ ਧਯਾਨ ਹਾਂ
 ਮੱਤੀ ਰਹਾਂ ਹਮੇਸ਼ —ਸੱਕਾਂ ਛੱਡ ਨਾ,
 ਕੌਣ ਕਰੂ ਇਹ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਜੋ ਕਹੀ
 ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਹੈ ਆਪ ਸਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ? ੨੫੦
 ਜੇ ਕੀਤੀ ਇਹ ਕਾਰ ਨਿਭਸਾਂ ਕੀਕੁਰਾਂ ।
 ਜੇ ਕੀਤੀ ਨਾ ਏਹ ਮਿਲਸੀ ਕੰਤ ਨਾ
 ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਕਦੀ ਭਿ, —ਰਸਤਾ ਹੋਰ ਨਾ ।
 ਜੇ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਕੰਤ ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਦੇ
 ਹੋਈ ਫਿਰ ਕਿਸ ਕੰਮ, ਧ੍ਰਿਗ ਮੈਂ ਹੋਣ ਨੂੰ ।

ਕੀਕੁਣ ਛੱਡਾਂ ਹਾਇ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰਿਆ !
ਤੈਨੂੰ ਰੱਖਕੇ ਨਾਲ ਕੀਕੁਰ ਮੈਂ ਕਰਾਂ,
ਅੱਖੀਂ ਕਰਨੀ ਏਹ ਜੋ ਸੁਣ ਮੈਂ ਲਈ।
ਫਿਰ ਅੱਖੀਂ ਜਲ ਆਇ ਸੂਰਤ ਕੰਤ ਦੀ
ਯਾਦ ਕਰੀ ਤਦ ਯਾਦ ਨੇ ਤਤਕਾਲ ਹੀ ੨੬੦

ਓਹੋ ਬੰਨ੍ਹ ਸਰੂਪ ਆਂਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ,
ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਜੱਫਾ ਮਾਰ ਮਾਨੋਂ ਕੰਤ ਨੂੰ
ਚੋਬੜ ਕੇ ਪੜੀ ਰੋਇ, ਕਰਦੀ ਬੇਨਤੀ :
'ਮੈਂ' ਮਨਤਾਰੂ ਹਾਇ ! ਹੇ ਸਿਰਤਾਜ ਜੀ !
'ਸ਼ਹੁ' ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਆ। ਕਿੱਕੁਰ ਨਿੱਲੁਸਾਂ ?
'ਅਜ' ਜਾਪੀ ਹੈ ਵਿੱਥ ਕਿਤਨੀ ਹੈ ਪਈ
'ਮੈਂ' ਤੇਰੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਸਿਤ ਦੇ ਵਾਲੀਆ !
'ਖੇਵ' ਨ ਜਾਣਾ ਨਾਉ, ਤੁਲਹਾ ਤਾਰਨਾ;
'ਬੇੜੇ' ਠੇਲੁਣ ਜਾਚ ਹਾਇ ਨ ਆਂਵਦੀ;
'ਕੀਕੁਰ' ਤਾਰ ਜਹਾਜ ਸਕਸਾਂ ਸੋਨਿਆ ! ੨੭੦

'ਕੀਕੁਰ' ਤੇਰੇ ਦੇਸ ਆਕੇ ਅੱਪੜਾਂ ?
'ਹਾਂ' ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਜਹਾਜ, ਬਿਨਾਂ ਮਲਾਹ ਦੇ,
'ਚੱਪੇ', ਬਿਨ, ਬਿਨ ਤਾਣ ਅਪਣੇ ਡੋਲਿਆਂ,
'ਕਿਵੇਂ' ਸਕਾਂਗੀ ਪੈਂਚੁ ? ਪਰ ਕਿਨਾਰੜੇ।
'ਮੇਰੇ' ਜੁੱਸੇ ਜੋਰ ਜੇ ਹੋ ਮੱਛ ਦਾ
'ਮੱਛੀ' ਵਾਝੂ ਨਿੱਲੁ ਸਾਗਰ ਲੰਘ ਕੇ
'ਲਗਾਂ' ਕਿਨਾਰੇ ਆਇ ਵਤਨ ਤੁਸਾਡੜੇ;
'ਹਾਂ', ਪਰ ਮੇਰੀ ਦੇਹ ਮੱਛੀ ਵਾਝ ਨਾ।
'ਕਰੀਓ' ਆਪ ਉਪਾਉ ਕੋਈ ਸੋਹਿਣਾ,
'ਬਿਰਦ' ਆਪਣਾ ਜਾਣ ਆਪ ਬਣਾ ਦਿਓ ੨੮੦

'ਮਿਲਨੇ' ਸੰਦੀ ਡੋਲ ਕੰਤ ਸੁਜਾਨ ਜੀ !
'ਤਰਸਾਂ' ਮਿਲਣੇ ਜੋਗ ਔਗੁਣਹਾਰੀਆਂ।
'ਹਾਂ' ਖੰਡਾਂ ਤੋਂ ਗੀਣ, ਪਈ ਦੁਰਾਡੜੀ
'ਵਤਨ' ਆਪਦਜੋਂ ਦੂਰ, ਤਾਣੋਂ ਸੱਖਣੀ।
'ਬੋਟ' ਨਿਤਾਣੇ ਵਾਝ ਕੀਕੂੰ ਉੱਡ ਪਾਂ।
'ਮਿਲਨ' ਵਿਕੰਦੇ ਖੰਭ, ਮਨ ਦੇ ਲੈ ਲਵਾਂ;
'ਟੋਲ' ਲਵਾਂ ਓ ਦੇਸ ਜਿੱਥੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ,
'ਪਹੁੰਚਾਂ' ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਰ ਉਡਾਰੀਆਂ।
'ਤਾਂਤੇ' ਕਰੋ ਉਪਾਉ ਆਪੇ ਕੰਤ ਜੀ !
'ਪੂਰਨ' ਹੋ ਜੀ ਆਪ, ਹਾਂ, ਬੇ-ਲੋੜ ਹੋ। ੨੯੦

'ਪਰ' ਹੈ ਵੱਡਿਆਂ ਬਾਣ ਆਪੇ ਤੁੱਠਣਾ,
'ਨੀਚਾਂ' ਸ਼ਰਨ ਲਗਾਇ ਬਖਸ਼ ਮਿਲਾਵਣਾ।
'ਇਉਂ' ਜੋ ਲਵੇ ਮਿਲਾਇ ਤਾਂ ਮਿਲ ਮੈਂ ਸਕਾਂ।
'ਤਰਸਣ' ਸੰਦੀ ਬਾਣ ਮੇਰੀ ਨਾ ਮਿਟੇ,
'ਬਖਸ਼ਣ' ਸੰਦੀ ਬਾਣ ਤੁਸਾਂ ਨ ਛੱਡਣੀ।
ਇਹ ਕਹਿ ਹੋਇ ਨਿਚਾਲ ਪਈ ਚੁਫਾਲ ਹੋ
ਅੱਗੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ।
ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਦੇ ਪਯਾਰ ਸਿਰ ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ
ਉੱਠ ਬਹਾਇਆ ਫੇਰ, ਕੁਝ ਸਸਤਾਇਕੇ
ਧੀਰਜ ਦਿੱਤਾ ਢੇਰ ਆਸ ਬਨ੍ਹਾਵਦਾ : ੩੦੦

'ਰਾਣੀ' ਜੀ ! ਹੁਣ ਚਿੰਤ ਮੂਲੋਂ ਨਾ ਕਰੋ;
'ਜੋ' ਗੁਣ ਮੈਂ ਹੁਣ ਆਪ ਤੁਸਾਂ ਸੁਣਾ ਦਏ,
'ਤੁਸੀਂ' ਗਏ ਘਬਰਾਇ ਅੱਖੇ ਜਾਣ ਕੇ।
'ਏਹ' ਹਨ ਸੋਖੇ ਠੀਕ ਅੱਗੇ ਆਪ ਦੇ।
'ਬੋੜਾ' ਦੇਕੇ ਧੜਾਨ ਸਮਝੋ ਹੋਰ ਜੋ
'ਅੱਖ' ਹੁਏਗਾ ਦੂਰ, ਸੁਖ ਉਪਜਾਵਸੀ।
'ਜਿਨ੍ਹਾਂ' ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਦੂਰ ਹੈ
'ਅੱਖ' ਜੋ ਹੁਣ ਪਰਤੀਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ
'ਓ' ਗੁਣ ਹੈਨ ਸੁ ਪਾਸ ਤੁਾਡੇ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਵਿੱਕੋਲਿੱਕੁ' ਹੋਇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ, ੩੧੦

'ਕਰੋ' ਨ ਆਪ ਪਛਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਖੇੜਕੇ।
'ਹੈਵੇ' ਜੁਗਤਿ ਸੁ ਲੋੜ ਲੋੜ ਪਛਾਣ ਦੀ,
'ਸੋਸੇ' ਦਾ ਕਰ ਤਯਾਗ, ਨਿਹਚਲ ਗੱਠ ਕੇ
'ਲੱਗ' ਪੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਕੀ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਸੰਗਤ' ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਰੁ ਸਹਾਯਤਾ,
'ਦਿਨਾਂ' ਦਿਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋ ਜੀ ਜਾਵਸੋ
'ਪੁਭੁ' ਦੇ ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਸਿੱਖੀ ਪੂਰਿਆਂ।
'ਦੇਖੋ' ਕਰਜੇ ਵਿਚਾਰ ਇਕ ਇਕ ਬਾਤ ਦਾ;
'ਦੇਖੋ' ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨੇ ਹੈਨਗੇ
'ਅੱਗੇ' ਪ੍ਰਾਪਤ, ਹੋਰ ਕਿਹੜੇ ਚਾਹਿਯੇ। ੩੨੦

੧. 'ਸਿਖ' ਨ ਬੋਲਣ ਝੂਠ ਤੁਸੀਂ ਨ ਬੋਲਦੇ।
੨. 'ਹਿਰਦਾ' ਕਿਸੇ ਦੁਖਾਇ ਮਾਣਕ ਤੋੜਨਾ
'ਸਿੱਖ' ਨ ਕਰਦੇ ਮੂਲ, ਕਰਦੇ ਨਾ ਤੁਸੀਂ,—
'ਮਨ' ਬਚ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਨਾ ਕਦੀ।
੩. ਗ੍ਰਿਹਸਤ-ਜਤੀ ਸਿਖਹੋਣ ਪੂਰੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ।
'ਤੁਸਾਂ' ਪਤਿਬ੍ਰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਐਸਾ ਪਾਲਿਆ,
'ਕੋਈ' ਨਹਿੰ ਸਮਰੱਥ ਐਸਾ ਹੋਇਆ।
੪. 'ਦਾਤੇ' ਹੋ ਪਰਬੀਨ, ਦੇਂਦੇ ਦਾਨ ਹੋ
'ਧਨ' ਦੋਲਤ ਤੇ ਮਾਲ ਪਰਜਾ ਪਾਲਦੇ।
੫. 'ਹੋਕ' ਬਿਨਾਂ ਜੋ ਧਾਨ ਸਿੱਖ ਨ ਲੋਂਵਦੇ; ੩੩੦

'ਬੇਹੱਕਾ' ਕਿਸ ਤੋਰ ਲੀਤਾ ਨਾ ਤੁਸੀਂ।
੬. ਝਾਕ ਨ ਪੂਜਾ ਧਾਨ ਸਿੱਖ ਰਖਾਂਵਦੇ,
'ਸੋ' ਰੱਖੀ ਨਹਿੰ ਮੂਲ, ਲੀਤਾ ਦਾਨ ਨਾ।
੭. 'ਚੋਰੀ' ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਤੁਸਾਂ ਸਬੰਧ ਨਾ;
'ਜੋ' ਰਾਜੇ ਦਾ ਚੱਕ ਨਾਲ ਨਿਆਇ ਦੇ,
'ਸੋ' ਲੈ ਪਰਜਾ ਸੁੱਖ ਵਿਚ ਹੋ ਲਾਂਵਦੇ।
੮. 'ਨਹੀਂ' ਲੋਭ ਦੀ ਬਾਉ ਹਿਰਦੇ ਹੈ ਤੁਸਾਂ।
੯. 'ਕੁੱਸਾਂ' ਖਾਇ ਨ ਮੂਲ ਤੁਸਾਂ ਵਿਗਾੜਿਆ
'ਅਪਣਾ' ਚਿੰਤ ਅਰਾਮ, ਕੇ ਸੁਖ ਹੋਰ ਦਾ।
'ਨਿੰਮ੍ਰਤ' ਡੂੰਘਾ ਭਾਵ ਜੋਸਾ ਆਪ ਨੂੰ ੩੪੦

'ਸਤਿਗੁਰ' ਬਖਸ਼ਿਆ ਆਪ ਬਖਸ਼ੇ ਸੱਭ ਨੂੰ।
੧੦. 'ਰਾਣੀ' ਹੋ ਹੰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਨਾ ਕਦੇ।
'ਚੜ੍ਹਦਿ' ਕਲਾਂ ਦਾ ਭੇਤ ਫਿਰ ਹੋ ਸਜਾਣਦੇ।
੧੧. ਹਿਰਦੇ ਸਦਾ ਸੰਤੋਖ ਵਸਦਾ ਆਪ ਦੇ।
੧੨. 'ਇੰਦ੍ਰ' ਸੱਭ ਅਧੀਨ ਮਨ ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ;

'ਮਤਿ ਉੱਚੀ ਦੇ ਵੱਸ ਮਨ ਹੈ ਆਪਦਾ:
'ਮਤਿ ਦਾ ਰਾਖਾ ਰੱਬ ਸਿਰ ਤੇ ਜਾਣਿਆ।
'ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਨਿਵਾਸ ਹੋਯਾ ਹੈ ਸੁਤੇ।
'ਜੇ ਮਨ ਹੋ ਬੇ-ਵੱਸ ਕਿਧਰੇ ਹੈ ਗਿਆ
'ਗਿਆ ਪਤੀ ਦੇ ਧਯਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਿਆ; ੩੫੦

'ਕੀਤਾ ਬਿਹਬਲ ਏਸ ਆਪਜੋਂ ਲੰਘਵਾਂ।
'ਬਿਰਹੋਂ ਵਾਲੇ ਦੁੱਖ ਝਾਗੇ ਹੈਂ ਤੁਸਾਂ,
'ਜੇਵਰ ਜਾਲੇ ਕੋਰ ਕਸਣਾਂ ਵਾਲੜੇ।
'ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਜਾਨ ਹੋਸਾਂ ਵਾਲੜਾ
'ਬਾਵਲਪਨ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾਂ ਸੀ ਟੱਪਿਆ,
'ਇਸ ਕਾਰਨ ਮਨ ਏਸ ਚੰਗਾ ਸਾਧਿਆ।
'ਮਨ ਦੀ ਲੱਗੀ 'ਤਾਰ' ਇਕ ਰੁਖ ਹੋ ਗਈ,
'ਨਿਰਮਲ ਹੋਈ ਨਾਲ ਧੋਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ।
੧੯. 'ਰਾਜ ਧਰਮ ਵਲ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਧਿਆਨ ਹੈ।
'ਸੋ ਹੁਣ ਧਰਮ ਪਛਾਣ ਧਾਰੋ ਧਾਰ ਜੀ ! ੩੬੦

੨੦. 'ਪੂਜਾ ਬੁੱਤ ਸਮਾਧ ਸੋਣੀ ਗੱਲ ਨਾ
'ਭਾਵੇਂ ਸੀ ਪਰਲਾਪ 'ਵਸਥਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਕੁਛ ਆਪ ਹੋਸੀ ਸਾਜਿਆ
'ਪਰ ਜੜ੍ਹ-ਪੂਜਾ ਯੋਗ ਹੈ ਨਹੀਂ ਰਾਣੀਏ !
੨੧. 'ਸ਼ਹੁ ਸਾਈਂ ਦੀ ਟੋਲ ਕਰਦਯਾਂ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਕੁੱਝ ਉਕਾਈਆਂ ਆਪ ਖਾਂਦੇ ਹੋ ਰਹੇ;
'ਪਰ ਹੁਣ ਹੋਈਆਂ ਦੂਰ ਸੰਗਤ ਪੈਂਚਿਆਂ।
'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸੀ ਦਾਨ ਮਿਲਿਆ ਆਪ ਨੂੰ
'ਇਹ ਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਓਹ ਜਿਸ ਤੋਂ ਰਾਜ ਜੀ !
: 'ਸਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਪਰਵਾਹ' ਹੋਵੇ ਫੁੱਟਦਾ। ੩੭੦

'ਸਦ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ- ਪਰਵਾਹ ਕਹੀਏ 'ਨਾਮ' ਨੂੰ !
'ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਦਾਨ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਤਦੋਂ
'ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਹੋ ਰਾਜ ! ਛਕਿਆ ਸੀ ਤੁਸਾਂ।
'ਉਸ ਛਿਨ ਤੋਂ ਸੀ ਜੋਗ ਚਸਮਾਂ ਨਾਮ ਦਾ
'ਜਾਰੀ ਪੈਂਦਾ ਹੋਇ ਸਰਵੀ ਨੈਂ ਜਿਵੇਂ,
'ਪੈਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਗੰਢ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਜੀ,
'ਲਿਵ ਉਸ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਇਉਂ ਲਗ ਜਾਂਵਦੀ।
'ਇਹ ਹੋਈ ਨਹਿੰ ਕਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ।
'ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਸੁਜਾਨ ਪਤੀ ਤੁਸਾਡੜਾ
'ਪੱਕਾ ਇਸ ਅਭਾਸ ਸੀ ਓਹੋ ਗਿਆ। ੩੮੦

'ਪਤੀ ਤੁਸਾਡਾ ਏਹ ਚਾਵੇਂ ਸੀ ਸਦਾ
'ਲਿਵ ਦੀ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਲੱਗੇ ਆ ਤੁਸਾਂ।
ਪਤੀ-ਪਯਾਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਐਪਰ ਸੇ ਤੁਸੀਂ,
'ਕੀਤੀ ਨਾ ਪਰਵਾਹ ਸੀ ਉਸ ਗੱਲ ਦੀ
ਪਤੀ ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਜੋਗ ਚਾਹੇ ਦੱਸਣੀ।
'ਚਾਣਕ ਸਾਈਂ-ਖੇਲ ਹੋਰੋਂ ਵਰਤਿਆ,
'ਰਾਣੇ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲੀਤਾ-ਰੱਬ ਨੇ
'ਜਿਸ ਪਰ ਭਾਵਾ ਸੋਕ ਸਭ ਨੂੰ ਹੋਇਆ।
ਕਹਿਰ ਵਿਛੋੜਾ ਏਹ ਜਿਸ ਵੰਗਾਰਿਆ

'ਤੁਹਾਡੇ 'ਪਤੀ-ਪਰੇਮ ਨੂੰ ਅਤਿ ਜ਼ੋਰ ਦਾ ੩੯੦

'ਸੱਚਾ ਸੀ ਏ ਪ੍ਰੇਮ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੰਤ ਦਾ
'ਹੋਸੀ ਤੀਬਰ ਏਹ -ਕੁੱਖਾਂ ਅੱਤਿ ਦਾ
'ਗਮ ਚਿੰਤਾ ਦੇ ਘਾਉ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ
'ਬਿਰਹੋਂ ਨੇ ਦੇ ਸੱਲ ਲਾਏ ਸੇ ਤੁਸਾਂ।
'ਪਰ ਉਸ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਲ ਨੂੰ ਸਾਧਿਆ
'ਧਯਾਨ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਇੱਕ ਤੇ ਟਿਕ ਹੋ ਗਿਆ
ਹੁੰਦੇ ਦਰਸਨ ਹੋਨ, ਪਰ ਆ ਸੰਸਝੇ
'ਘੋਰ ਤੋੜਦੇ ਫੇਰ ਘਾਬਰ ਪਾਵਦੇ।
'ਇਤਨੀ ਹੋਵੇ ਲੋੜ ਹੁਣ ਸੀ ਰਾਜ ਜੀ
'ਸੰਸਾ ਹੋਵੇ ਦੂਰ ਦਿਲ ਟਿਕ ਜਾਇਏ ੪੦੦

'ਪੂਰੇ ਛਾਬੇ ਤੋਲ ਤਕੜੀ ਵਾਕੂਰੇ,
'ਉਸ ਵਿਚ ਰੱਬ ਨਿਵਾਸ ਹੋਵੇ ਸੋਹਿਣਾ।
'ਹੋ ਜਾਵੇ ਜੋ ਸੀਗ ਕੰਤ ਤੁਸਾਡੜਾ;
'ਇਹ ਕਰਨੀ ਹੈ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਆਪ ਜੀ !
'ਜੋ ਸੰਗਤ ਨੇ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅੱਜ ਹੈ
'ਇਸ ਵਿਚ ਜੇ ਮਨ ਲਾਇ ਲੋ, ਹੋ ਜਾਵੇ
'ਪਤੀ ਸਮਾਨ ਸਪੰਨ, ਵਸਨੇ ਜੋਗ ਹੋ
'ਓਸ ਲੋਕ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿੱਥੇ ਵੱਸਦਾ
'ਸੁਹਣਾਂ ਦੁਲਾ ਸੰਤ ਕੰਤ ਸੁ ਆਪ ਦਾ।
'ਦਿਲ ਜੁੜ ਜੁੜਕੇ ਰਾਜ ! ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਦੇ ੪੧੦

'ਇਕ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਏਹ ਜੋਗੀ ਹੋ ਗਿਆ।
'ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਜਦ ਆ ਵੱਸਿਆ
'ਵਿੱਥ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਲ ਰਤੀ ਰਹੁ ਨ ਬੀ
ਵਿੱਥ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਰ ਕਿਉਂ ਹੋ ਸਕੂ
'ਜਦ ਉਹ ਬੀ ਹੈ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰੱਬ ਦੇ ?
'ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਤੁੱਠਾ ਆਪ ਹੈ
'ਸਭਨੀ ਗੱਲੀ ਜੋਗ ਕੀਤਾ ਆਪ ਨੂੰ।
'ਸਾਨੂੰ ਹੈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਛੇਤੀ ਬੋਝ ਹੀ
'ਕਾਰਯ ਸਿੱਧ ਸੁ ਸਿੱਧ ਸਿੱਧੀ ਪਾਇਗਾ,
'ਤਾਂਤੇ ਡੱਲਣ ਲੋੜ ਹੁਣ ਨ ਹੈ ਰਤੀ। ੪੨੦

—0—

੩੨. ਸਤਿਸੰਗ-ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ

ਸੁਣਕੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਕਿ ਖਿੱਚਿਆ
ਅੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਉੱਠੀਆਂ,
'ਕਾਲੋ' ਪੁਤਲੀ ਤੀਕ ਛਿਪ ਗਈ ਸੱਭ ਹੀ,
ਬਾਕੀ ਅਧਖਲਿ-ਨੈਣ ਮਾਨੋ ਹੋ ਗਏ,
ਛੱਪਰ ਡਿੱਗੇ ਫੇਰ ਅੱਖਾਂ ਮੰਦੀਆਂ।
ਰਾਣੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ ਕੰਤ ਦੀ
ਸੂਰਤ ਰਹੀ ਬਿਰਾਜ ਰਸਦੀ ਸੋਹਿਣੀ,
ਮਾਨੋ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਇ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ਤਾ:
'ਠੀਕ ਠੀਕ ਹੈ ਰਾਹ ਗੁਰਮੁਖ ਦੱਸਿਆ,
'ਚਲ ਇਸ ਤੇ ਹੋ ਰਾਜ ! ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ੀ।'

ਮੁਸਕਾਹਟ ਉਸ ਸੰਤ- ਚਿਹਰੇ ਵੇਖਕੇ
ਵਿਗਸਯਾ ਹਿਰਦਾ ਰਾਜ, ਖੁਲ੍ਹ ਪਯੋ ਨੈਣ ਓ
ਜੋ ਹੋਏ ਸੇ ਬੰਦ ਹੁਣ ਹੀ ਸੋਹਿਣੇ ।
ਗੁਰਮੁਖ ਰਹਿਆ ਛੁੱਪ ਸੀ ਤਦ ਤੀਕਰਾ
ਫਿਰ ਸਹਿਜੇ ਉਸ ਵਾਕ ਐਕੁਰ ਆਖਿਆ :—
'ਗੁਰਮੁਖ ਸੀ ਓ ਸੰਤ ਸੁਆਮੀ ਆਪਦਾ
'ਗੁਰਮੁਖ ਹੁਣ ਹੋ ਜਾਉ ਜੇਕਰ ਬੀ ਤੁਸੀਂ
'ਇਕ ਦੇਸੀ ਪ੍ਰਿਯ ਨਾਲ ਤਦ ਹੋ ਜਾਵਸੋ ।
'ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਪ ਨੂੰ ਹੈ ਹੋ ਰਹੀ
'ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਮੈਂ ਦਸ ਹਾਂ ਚੁਕਾ ੨੦
'ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਹੁਣ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਇਹ ਪਦਵੀ ਬੀ ਦੂਰ ਨਾਹੀ ਆਪ ਤੋਂ ।
'ਜਿਸ ਤੇ ਹੁਣ ਹੈ ਰਾਜ ! ਪਹੁੰਚਯਾ ਚਾਹੀਯੇ ।
'ਉਸ ਦਾ ਹੁਣ ਮੈਂ ਹਾਲ ਆਖਾਂ, ਜੀ ਸੁਣੋ :—

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਨਸਾਨੁ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ-੩੬

'ਏ ਲੱਛਣ ਗੁਰ ਆਪ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਕਰੇ,
ਇਸ ਦਾ ਜੋ ਹੈ ਭੇਤ ਸੋ ਮੈਂ ਦੱਸਣਾ :

ਇਸ਼ਨਾਨ—

'ਪਹਿਲਾ' ਹੈ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲੱਛਣ ਗੁਰਮੁਖਾਂ,
'ਏਸ ਧਾਰਨਾ ਜੋਗ ਐਕੁਰ ਧਾਰਦੇ :—
੧. 'ਦੇਹੀ ਕਰਨੀ ਸੁਧ ਹੈ ਨ੍ਹਾ ਧੋਇਕੇ
ਸੁਧ ਕੀਤੀ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਹੋਵੇ ਰੱਖਣਾ । ੩੦
'ਉੱਜਲ ਬਸਤਰ ਪੈਨ੍ਹ ਰਹਿਣਾ ਉੱਜਲੇ ।
'ਅਲਪ ਅਹਾਰ, ਸੁ ਨੀਂਦ ਸੁਲਪੀ ਰੱਖਣੀ ।
'ਦੇਹੀ ਸਦਾ ਅਰੋਗ ਚਹੀਏ ਰੱਖਣੀ ।
'ਰਹੇ ਨਰੋਈ ਦੇਹ ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਰਾਜ ਜੀ,
'ਉਹ ਕਰਨੇ ਉਪਚਾਰ ਤੇ ਪਰਬੰਧ ਹੈ ।
'ਇਹ 'ਦੇਹੀ-ਇਸ਼ਨਾਨ' ਹੋਵੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ।
੨. 'ਮਨ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਸਾਫ ਖਜਾਲੋਂ ਮਾੜਿਓਂ
'ਜੇਸੇ ਨਿਰਮਲ ਛੰਭ ਚਸਮੇ ਸਾਫ ਦਾ ।
'ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੇਲ ਰਹਿਣਾਂ ਧੋਇਆਂ ।
'ਨੀਵਾਂ ਹੋਵੇ ਨਾਲ ਵਾਝੂ ਛੰਭ ਦੇ; ੪੦
'ਟਿੱਬੇ ਵਾਝੂ ਉੱਚ ਹੋਇ ਨਾ ਨਿੱਫਲਾ;
'ਇਹ 'ਮਨ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ' ਹੋਵੇ ਰਾਜ ਜੀ !
੩. 'ਮਤਿ ਨੂੰ ਐਦਾ ਸਾਫ ਰਾਣੀ ! ਰੱਖੀਏ
'ਕਰਕੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਮਾੜੀ ਸੋਚ ਨੂੰ
'ਦੂਰ ਰੱਖੀਏ, ਸਾਫ ਅੰਦਰ ਧਾਰੀਏ ।
'ਬੰਟੀ ਕਦੀ ਵਿਚਾਰ ਮਤਿ ਤੇ ਨਾ ਛੇਦੇ ।
'ਉਚਿਆ ਮਨ ਤੋਂ ਠੀਕ ਮਤਿ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ,
'ਮਨ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲਾਇ ਕਰਨੀ ਨੀਚ ਨਾ ।
'ਮਤਿ ਉੱਜਲ ਤੇ ਉੱਚ ਦੱਸੇਗੀ ਸਦਾ
'ਮਨ ਦੀ ਚਾਹੀ ਬਾਤ ਕਿਤਨੀ ਹੈ ਭਲੀ । ੫੦
'ਨੀਵੀ ਬੁੱਧਿ ਮਲੀਨ ਦੱਸ ਨ ਸਕਦੀ

'ਮਨ ਚਾਹੀ ਜੋ ਬਾਤ ਬੁਰੀ ਕਿ ਨੋਕ ਹੈ ।
'ਸਾਈ-ਰਾਖੀ ਹੇਠ ਮਤਿ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ
'ਹੁੰਦੀ ਬੁੱਧੀ ਸਾਫ ਨਿਰਮਲ ਰਾਣੀਏ ।
'ਏ 'ਬੁੱਧੀ-ਇਸ਼ਨਾਨ' ਹੋਵੇ ਰਾਜ ਜੀ !
੪. 'ਫਿਰ ਚਿਤ ਰੱਖਣ ਸਾਫ 'ਚਿਤ-ਇਸ਼ਨਾਨ' ਹੈ ।
'ਬਿਤੀਆਂ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਛਾਦਨ ਚਿੱਤ ਤੇ ।
'ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਏਹ ਹੈ ਹੁਣ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਪਰਭਾਵ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਣ ਏ
'ਇਸ ਨੂੰ 'ਚਿਤ-ਇਸ਼ਨਾਨ' ਗੁਰਮੁਖ ਆਖਦੇ । ੬੦
੫. 'ਫਿਰ ਆਤਮ ਇਸ਼ਨਾਨ ਐਕੁਰ ਹੋਵਦਾ—
'ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਵਿੱਤੋਕ ਅਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ
'ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਰਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਰਾਣੀ ! ਲੋੜੀਏ:
'ਮੈਂ ਦੇਹੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਵਾਂ ਆਤਮਾ ।
'ਦੇਹੀ ਤੋਂ ਲੈ ਮਨ ਬੁੱਧਿ ਅੰਤਹਕਰਨ ਜੋ
'ਯਾ ਜੋ ਬਿਤੀਆਂ ਵੇਗ ਅੰਦਰ ਆਖੀਏ
'ਚਰਖੇ ਵਾਝੂ ਯੰਤ੍ਰ ਹੈ ਏ ਸਾਜਿਆ,
'ਕੱਤਣਹਾਰੇ ਵਾਝ ਮੈਂ ਹਾਂ ਵੱਖਰਾ ।
'ਜੜ੍ਹ ਨ ਅਨਾਤਮ, ਦੇਹ, ਮਾਯਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ,
'ਮਾਦਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਨਾਹਿ ਇਸਤੋਂ ਵੱਖ ਹਾਂ, ੭੦
'ਮੈਂ ਹਾਂ ਸਾਈਂ ਅੰਸ ਰੂਹ ਜਾਂ ਆਤਮਾ ।

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸੁ ॥ ਜਸ ਕਾਗਦ ਪਰ
ਮਿਟੈ ਨ ਮੰਸੁ ॥ [ਗੋਂਡ ਕਬੀਰ ਜੀ-੫

ਦਾਨ—

'ਫਿਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਦਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਜੋ ।
'ਪਹਿਲੇ ਦਾਨ ਮਹਾਨ ਕਰਦੇ ਅੰਨ ਦਾ ।
'ਦਾਰੀ, ਦਾਰੂ, ਨੀਰ, ਦੇਵਣ ਕੱਪੜੇ ।
'ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਭਾਂਤ ਲੈਂਦੇ ਸਾਰ ਓ,—
'ਵਿਧਵਾ ਹੋਇ ਅਨਾਥ, ਬਿਪਤਾ ਮਾਰਿਆ,
'ਹੋਵੇ ਕੁਈ ਮੁਥਾਜ ਕਰਨ ਸਹਾਇਤਾ ।
'ਮਿੱਠੇ ਕਰਦੇ ਵਾਕ ਮੂੰਹੋਂ ਦਾਨ ਹੈ ।
'ਏ ਦੇਹੀ ਦੇ ਦਾਨ ਸਾਰੇ ਆਖੀਏ । ੮੦
੨. 'ਗੁਰਮੁਖ' ਮਨਦਾਦਾਨ, ਕਰਦੇ ਐਕੁਰਾਂ :
'ਭਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਰਾਹ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਾਰਦੇ ।
'ਦਿਲ ਵਿਚ ਏ ਉਤਸਾਹ ਦੇਹ ਨੂੰ ਟੋਰਦਾ
'ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ, ਦਾਨ ਕਰਉਂਦਾ ।
੩. 'ਫਿਰ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਦਾਨ ਇੰਝ ਵਸਾਵਦੇ,—
'ਗੁਰਮੁਖ ਕਰ ਵਿੱਤੋਕ ਦਾਨ ਦਿਵਾਵਦੇ
'ਜਿਸਤੋਂ ਪਹੁੰਚੇ ਸੁੱਖ ਸਚ ਮੁਚ ਦਾ ਕਿਸੇ ।
'ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਥਿਕਾਰ ਬੀ ਓ ਸਜਾਣਦੇ
'ਅਪਣਾ 'ਦੇਵਨ-ਤਾਣ' ਨਾਲ ਪਛਾਣਦੇ ।
'ਏ ਕੇ ਜੋ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਉਮੈਂ ਆਵਦੀ ੯੦
'ਬੁਧੀ ਕਰ ਵਿੱਤੋਕ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਦੀ,
'ਕਹਿੰਦੀ, ਦੇ ਕੇ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਬਫਾਵਣਾ ।

‘ਜੇ ਮਨ ਗਰਜਾਂ ਧਾਰ ਦਾਨ ਕਰਾਂਵਦਾ
‘ਬੁੱਧੀ ਗਰਜਾਂ ਧੋਇ ਦੇਂਦੀ, ਆਖਦੀ:
‘ਦਾਨ ਕਰੀ’ ਨਿਸ਼ਕਾਮ, ਛੱਡੀ ਕਾਮਨਾ।
‘ਫਿਰ ਜੋ ਬੁੱਧੀ ਵਿੱਚ ਵਿੱਦਯਾ ਹੈ ਅਈ
‘ਸੁਭਮਤਿ, ਗੁਰਮਤਿ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤਈਂ
‘ਗੁਰਮੁਖ ਦੇਂਦੇ ਦਾਨ ਜਗ ਹੁਸ਼ਨਾਂਵਦੇ।
‘ਅਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਬੁੱਧੀ ਹੋਰ ਦੀ
‘ਦੇਂਦੇ ਹੋਨ ਜਗਾਇ ਦੀਵਾ ਦੀਵਿਓ। ੧੦੦

‘‘ਨਾਮ’ ਗਾਨ’ ਤੇ ‘ਪ੍ਰੇਮ’ ਸਾਈਂ ਵਾਲੜਾ,
‘ਦਸਦੇ ਸਾਰੀ ਜਾਚ ਕੀਕੁਰ ਏ ਮਿਲੇ।
੪. ‘ਚਿਤਵਿਚ ਦਾਨਨਿਵਾਸ ਐਕੁਰ ਹੋਂ ਵਦਾ:—
‘ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤੇ ਦਾਨ ਦੇਹੀ ਜੀਭ ਨੇ;
‘ਮਨ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਦਾਨ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਗਏ।
‘ਹਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਜ! ਮੈਂ ਦਸ ਚੁੱਕਿਆ—
‘ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦਾਨ ਅਪਣਾ ਜਾਣਦੇ,
‘ਹੁਕਮੇ ਅੰਦਰ ਖੇਡ ਜਾਣਨ ਮੈਂ ਕਰਾਂ।
‘ਐਕੁਰ ਕਰਦਯਾਂ ਦਾਨ ਜੇ ਦੁਖ ਆਵਦਾ
‘ਨੇਕੀ ਬਦਲੇ ਪੇਸ਼ ਬੁਰਾਜਿ ਆਵਦਾ ੧੧੦

‘ਸਭ ਨੂੰ ਲੈਂਦੇ ਝੱਲ ਕਰਦੇ ਓ ਖਿਮਾਂ
‘ਗੁਰਮੁਖ ਕਰ ਅਹਿਸਾਨ ਦਾਨ ਨ ਦੇਂਦਾ
‘ਦੇਕੇ ਚਿੱਤੋਂ ਯਾਦ ਉਸਦੀ ਕੱਢਦਾ।
‘ਇਹ ਹੈ ‘ਚਿੱਤ ਸੁ ਦਾਨ’ ਜਾਣੋ ਰਾਜ ਜੀ!
੫. ‘ਜੋ ਆਤਮ ਸੁਰਜੀਤ ਹੈਵੇ ਹੋਇਆ
‘ਉਹ ਜਾਣੇ ‘ਹੈ ਏਹ: ਮੇਰਾ ਕੁੱਝ ਨਾ,
‘ਨਾਂ ਦੋਲਤ ਨਾਂ ਮਾਲ ਮਹਿਲ ਨ ਮਾੜੀਆਂ,
‘ਨਾਂ ਧੀਆਂ ਨਾਂ ਪੁੱਤ ਸੱਜਣ ਸਾਕ ਨਾ
‘ਦੋਹ ਤੇ ਇਦ੍ਰੇ ਸਬੰਧ ਮੇਰੇ ਹੋਨ ਨਾ।
‘ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਦਾਨ ਜੋ ੧੨੦

‘ਹੁੰਦਾ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਗੁਲਾਬ ਤੋਂ
‘ਖੁਸ਼ਬੋਦੀ ਦਾ ਦਾਨ ਆਪੇ ਹੋ ਰਿਹਾ।
‘‘ਲੈਣਾ’ ਅਹੇ ਸੁਭਾਵ ‘ਮਾਯਾ’ ਦਾ, ਸੁਣੋ:—
‘‘ਦੇਣਾ-ਦਾਨ’ ਸੁਭਾਵ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ;
‘ਪਰਮਾਤਮ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਹੈ ਏ ਆਤਮਾ,
‘ਜੋ ਉਸਨੇ ਹੈ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਸੋਹਿਣਾ;
‘ਅੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਹ ਭਾਵ ਬੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।
‘ਜਦੋਂ ਆਤਮਾ ਸੁੱਫ਼ ਹੈ ਹੋ ਜਾਂਵਦੀ
‘ਦੇਣ ਸੁਭਾ ਹੈ ਆਪ ਉਸ ਵਿਚ ਜਾਗਦਾ।
‘ਜੋ ਹੈਵੇ ਇਨਸਾਨ ਮਾਯਾ ਵੇੜਿਆ ੧੩੦

‘ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਨਾ ਜਿਨ੍ਹੇ
‘ਲੈਨੇ ਸੰਦੀ ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਓ ਸਦਾ।
‘ਜਿਤਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾਰ, ਦੇਣ ਨ ਜਾਣਦੇ।
‘ਜੋ ਦੇਂਦੇ ਦਿਸ ਆਣ ਮੈਲੇ ਆਤਮੀਂ
‘ਓਹ ਦੇਂਦੇ ਨਹਿ ਮੂਲ ਕਰਦੇ ਸੋਦੜੇ
‘ਹੋਰ ਵਾਸਨਾ ਧਾਰ ਦਹਿ ਗੁਣ ਲੈਣ ਦੀ;

‘ਯਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇੱਛਾ ਧਾਰਕੇ।
‘ਪਰ ਜੇ ਹਉਂ ਤੋਂ ਉੱਠ ਉੱਚੇ ਹੋਂਵਦੇ,
‘ਆਤਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਭਾਵ ਹੈਵੇ ਜਾਗਦਾ,
‘ਦੇਣ ਸੁਭਾ ਉਨ ਵਿੱਚ ਵਧਦਾ ਜਾਂਵਦਾ। ੧੪੦
‘ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਦੇ ਦਾਨ ਫਰਜ਼ ਸਿਆਣਕੇ
‘ਫਿਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਦਾਨ ਸੇਵਾ ਜਾਣਕੇ
‘ਫਿਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਦਾਨ ਗ਼ਰਜ਼ ਨ ਰੱਖਕੇ,
‘ਕਹੀਏ ਜੋ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਜਾਂ ਨਿਰਵਾਸਨਾਂ।
‘ਇਸਦਾ ਸਭ ਵਿਸਥਾਰ ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਾਂ ਚੁਕਾ;
‘ਸਿਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਾਨ ਉੱਚੇ ਆਵਦੇ।
‘ਜਦ ਆਤਮ ਦਾ ਦਾਨ ਓ ਹਨ ਸਿੱਖਦੇ,
‘ਤਦ ਜਾਣਨ ਏ ਬਾਤ ਐਦਾਂ ਜੋ ਲਿਖੀ:

ਕਬੀਰ ਮੇਰਾ ਮੁਝ ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸੋ
ਤੇਰਾ॥ ਤੇਰਾ ਤੁਝ ਕਉ ਸਉਪਤੇ ਕਿਆ ਲਾਗੈ ਮੇਰਾ ॥

[ਮਲੋਕ ਕਬੀਰ-੨੦੩]

‘ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਾਧਕ ਵੱਧ ਉੱਠਣ ਦੇਹ ਤੋਂ
‘ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਵਧਦਾਂ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸੋਹਿਣੇ। ੧੫੦

‘ਦਾਨ ਵਿੱਚ ‘ਹਉ’ ਅੰਤ ਰਹਿੰਦੀ ਮੂਲ ਨਾ।
‘ਜਦ ਮਨ ਮਾਯਾ-ਮੈਲ ਵਿਚ ਪਰ ਵੱਸਦਾ,
‘—ਖੁਦਗਰਜੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸ੍ਵਾਰਥ ਵੇੜਿਆ—
‘ਤਦ ਤਕ ਲੈਣ ਸੁਭਾਵ ਪਰਬਲ ਹੋਂਵਦਾ;
‘ਪਰ ਜਦ ਕਰ ਅਭਿਆਸ ਮਾਯਾ ਜਿੱਤੀਏ
‘ਆਤਮ -ਦਾਨ- ਸੁਭਾਵ ਅੰਦੋਂ ਜਾਗਦਾ,
‘ਵਧਦਾ ਦਿਨਪ੍ਰਤਿ ਜਾਇ ਦਾਨ-ਸੁਭਾਵ ਏ।
‘ਗੁਰਮੁਖ ਜਦ ਹੋ ਜਾਇ ਤਾਂ ਇਉਂ ਜਾਣਦਾ:
‘ਮੈਂ ਨਾਂ ਕਰਦਾ ਦਾਨ, ਮੇਰਾ ਕੁੱਝ ਨਾ;
‘ਸਭ ਕੁਝ ਹੈਵੇ ਦਾਨ ਆਪੇ ਹੋ ਰਿਹਾ। ੧੬੦

‘ਐਸਾ ਕਰੇ ਜੁ ਦਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਪਯਾਰੂਆ
‘ਸੋ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਚੰਦ ਚਮਕੇ ਸੋਹਿਣਾ।
‘ਦੁਖ ਸੁਖ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਇਸਨੂੰ ਹੋਂਵਦੇ;
‘ਲੈਂਦਾ ਮਮਤਾ ਧਾਰ ਰਹਿ ਨਿਰਵੇਰ ਹੈ।
‘ਖਿਮਾ ਦਾਨ ਹੈ ਨਿੱਤ ਇਸਤੋਂ ਹੋਂਵਦਾ।
‘ਰਹਿੰਦਾ ਸਦਾ ਪ੍ਰਸੰਨ, ਕਦੀ ਨ ਡੋਲਦਾ।
‘ਜੋ ਜਾਵੇ—ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ - ਹੈ ਰਜਾ।
‘ਜੋ ਆਵੇ—ਇਹ ਜਾਣ ਜਾਂਦਾ—ਹੈ ਰਜਾ।
‘ਆਪਾ ਵਡੇ ਏਹ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ।
‘ਅਣਹੋਂਦਾ ਵਡ ਦੇਇ ਜੀਕੂੰ ਆਖਿਆ ੧੭੦

‘ਹੈ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਭਗਤ ਫਰੀਦ ਨੇ।
‘‘ਜੀਅਦਾਨ’ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਅੰਤ ਨੂੰ;
‘ਏਸ ਦਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਛੜੀ ਸਿਸ਼ਟਿ ਨੂੰ
‘ਲੈਂਦਾ ਸਦਾ ਮਿਲਾਇ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਦੇ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਟਿ ਉਧਾਰਦਾ ਭਾਈ ਦੇ ਨਾਵੇ ਏਕ ਕਣੀ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫-੨]

ਪੁਨਾ-ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਾਰੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ-੩੧]

'ਰਹਿਣਾ' ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਆਤਮ ਰੰਤਿਆਂ;
'ਦੇਣਾ' ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਉੱਚੇ ਵਸਦਿਆਂ;
'ਦਿੱਤਾ' ਦੇਇ ਨ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਨਾ।
'ਸਿਸ਼ਟੀ' ਨਾਲ ਵਿਹਾਰ ਐਸੇ ਦਾਨ ਦਾ
'ਅਣਹੋ'ਦਾ ਵੰਡ ਦੇਣ ਦਾਨ ਅਖਾਂਵਦਾ;
'ਗੁਰਮੁਖ' 'ਆਤਮ ਦਾਨ' ਕਰਦਾ ਐਕੁਰਾਂ। ੧੮੦

ਨਾਮ—

'ਤੀਜਾ' ਹੀਵੇ ਨਾਮ, ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਸ੍ਰਾਨ' 'ਦਾਨ' ਦਾ ਤਾਜ ਜਾਣੋਂ ਨਾਮ ਨੂੰ;
'ਨਾਮ' ਦੁਹਾਂ ਸਫਲਾਇ ਮਜਲ ਪੁਚਾਵਦਾ।
'ਨਾਮ' ਰੱਬ ਦਾ ਜਾਣ ਉਸਦਾ ਰੂਪ ਹੈ
'ਜੀਕੂੰ' ਹੁੰਦੀ ਧੁੱਪ ਸੂਰਜ ਰੂਪ ਹੈ।
'ਧੁ' ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਦੋਦਾਂ ਜਾਣੀਏ
'ਸੂਰਜ' ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਮਾਨੋਂ ਹੈ ਗਿਆ।
'ਹੋਇਆਂ' ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾਮ ਐਦਾਂ ਜਾਣੀਏ,
'ਨਾਮੀ' ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਮਾਨੋਂ ਹੈ ਗਿਆ।
'ਤਾਂਤੇ' ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਮੁਖ ਧਾਰਦੇ। ੧੯੦

'ਨਾਮ' ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਪਾਸ ਤੀਜੀ ਧਾਰਨਾ
'ਹੁੰਦੀ' ਹੀਵੇ ਰਾਜ। ਸਮਝੋ ਉਸਨੂੰ :—
'ਰੂਪ' ਨ ਰੇਖ ਨ ਰੰਗ ਹੈ ਉਸ ਰੱਬ ਦਾ,
'ਤੂੰ' ਗੁਣ ਤੇ ਓ ਭਿੰਨ ਸੱਚੇ ਸੱਚ ਹੈ;
'ਨਜ਼ਰ' ਗੋਚਰਾ ਓਹ ਤਾਂਤੇ ਹੈ ਨਹੀਂ;
'ਪਰ' ਹੈ ਦੇਖਣਹਾਰ ਦੀਸਣਹਾਰ ਨਾ :
'ਅਸੀਂ' ਓਸਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਨਹੀਂ।
'ਭਿੰਨੀ' ਸ਼ੈ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਪਯਾਰ ਹੈ,
'ਉਸ' ਅਣਭਿੰਨੇ ਨਾਲ ਕੀਕੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ?
'ਬਿਨਾਂ' ਪ੍ਰੇਮ ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨ ਹੋ ਸਕੇ। ੨੦੦

'ਕੀਕਰ' ਲੱਗੇ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਆ ?
'ਇਸਦਾ' ਹੈ ਕੁਛ ਹਾਲ ਮੈਂ ਹੁਣ ਦੱਸਣਾਂ,
'ਪਰ' ਪਹਿਲੋਂ ਇਕ ਗੱਲ ਸੋਚੋ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਕਿਸੇ' ਨਾਲ ਜੋ ਪਯਾਰ ਸਾਡਾ ਪੈ ਗਿਆ
'ਉਹ' ਉਹਲੇ ਗਯਾ ਹੋਇ ਗਿਆ ਬਿਦੇਸ਼ ਹੈ,
'ਉਸਦਾ' ਦੱਸੋ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੇ
'ਕੀ' ਧਾਰੇਗਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਛੋੜਿਆ ?
'ਸੁਣ' ਮੁਸਕਾਈ ਰਾਜ ਕਹਿੰਦੀ : 'ਗੁਰਮੁਖੋ !
'ਯਾਦ' ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਾਸ ਹਰਦਮ ਹੋਵਸੀ,
'ਕਦੇ' ਨ ਭੁੱਲਸੀ ਓਹ ਸਾਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ। ੨੧੦

'ਤਦ' ਗੁਰਮੁਖ ਖੁਸ਼ ਹੋਇ ਕਹਿੰਦਾ : 'ਰਾਜ ਜੀ !
'ਯਾਦ' ਤਦੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ।
'ਜਦ' ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੈ ਪਾਸ ਦਿਲ ਦੇ ਚਾਹੁੰਦਾ,
'ਅੱਖੋਂ' ਉਹਲੇ ਹੋਇ ਜਾਵੇ ਨਾ ਰਤੀ,
'ਜਦ' ਉਹਲੇ ਹੋ ਜਾਇ ਦਿਲ ਫਿਰ ਓਸਨੂੰ
'ਰਖਦਾ' ਹਰਦਮ ਯਾਦ ਸਕੇ ਭੁਲਾਇ ਨਾ:

'ਤਾਂਤੇ' ਹੈ ਇਹ 'ਯਾਦ' ਰੂਪ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,
'ਜਦੋਂ' ਕਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੂਰ ਜਾਂ ਹੈ ਓਲ੍ਹੜੇ।
'ਸਾਈ' ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਉਹਲੇ ਹੋ ਰਿਹਾ,
'ਅਸੀਂ' ਓਸਨੂੰ ਦੇਖ ਨਾਂ ਹਾਂ ਸੱਕਦੇ। ੨੨੦

'ਪਰ' ਜੇ ਉਸਨੂੰ 'ਯਾਦ' ਸਦਾ ਰਹਾਈਏ,
'ਉਸ' ਵਲ ਦਿਲ ਦੀ ਲੋਇ ਸਾਰੀ ਲਾਇਕੇ
'ਚਾ', ਨਿਸਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰਦਮ ਰੱਖੀਏ,
'ਦਿਲ' ਵਿਚ ਏਹੋ ਭਾਵ:— ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰੀਤਮ,
'ਈਹੋ' ਹੀ ਜੋ 'ਯਾਦ' ਹੋਊ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਜੀ।
ਤੁਝਕ ਉਠੀ ਚਾ ਨਾਲ, ਸੁਣਕੇ ਰਾਜ ਸੀ :
'ਸੱਚ' ਕਿਹਾ ਨੇ ਸੱਚ ਸੱਖਾ ਸੱਚ ਜੀ।
ਗੁਰਮੁਖ ਸਹਿਜੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸੁਣ ਆਖਦਾ : —
'ਏਸ' ਯਾਦ ਨੂੰ 'ਨਾਮ' ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ।
'ਨਾਮ' ਜਪਣ ਤੋਂ ਲਾਗ ਤੀਕ ਪਰਾਪਤੀ, ੨੩੦

'ਸਾਰੇ' ਨੂੰ ਹੀ ਨਾਮ ਰਾਣੀ ! ਆਖੀਏ।
'ਸਿਮਰਣ' ਹੈ ਵੇ ਪ੍ਰੇਮ ਇਹ ਗਲ ਰਾਜ ਜੀ !

'ਮੈਂ' ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਦੱਸ ਸਮਝੀ ਹੈ ਤੁਸਾਂ,^੧
'ਜੇ' ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਯਾਦ ਪਯਾਰੇ ਰੱਬ ਦੀ
'ਇਕਦਮ' ਲੱਗੇ ਆਣ ਬਨ ਦੇ ਭੋਂ ਤਰ੍ਹਾਂ
'ਤਦੇ' ਤਾਂ ਸਫਲਾ ਕਾਜ ਛੇਤੀ ਹੋਵਦਾ।
'ਪਰ' ਜੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਯਾਦ ਦੇ
'ਆ' ਨ ਬਹੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਤਦ ਫਿਰ ਡੋਲ ਦੇ :—

੧. ਨਾਮ ਜਪ

'ਪ੍ਰਭੂ' ਦਾ ਅਸਾਂ 'ਸਰੂਪ' ਹੈ ਨਹਿੰ ਦੇਖਿਆ
'ਐਧਰ' ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈਵਾਂ ਜਾਣਦੇ। ੨੪੦

'ਏਸ' ਨਾਮ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਅਸਾਂ ਵਸਾਵਣਾ,
'ਜਿਸਦਾ' ਹੈ ਹੁਣ ਮੁੱਢ ਕਰਨਾ ਦੇਹ ਤੋਂ
'ਦੇਹ' ਤੋਂ ਨਾਮ-ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਐਕੁਰਾਂ :
'ਰਸਨਾਂ' ਤੇ ਉਸ ਨਾਮ ਲਓ ਬਹਾਲ ਜੀ।
'ਜਿਹਥਾ' ਜਪਦੀ ਨਾਮ ਹੈ ਜਦ ਓਸਦਾ
'ਭਾਵ' ਰਿਦੇ ਦਾ ਓਸ ਪ੍ਰਭੂ ਵਲ ਰੱਖਕੇ,
'ਸਹਿਜੇ' ਸਹਿਜੇ ਏਹ ਅੰਤਰ-ਰੁਖ ਕਰੇ,
'ਰਸਨਾਂ' ਤੋਂ ਤਦ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਵਦਾ।

੨. ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ—

'ਹਿਰਦੇ' ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਜਦ ਹੋ ਨਾਮ ਦਾ
'ਸਿਮਰਣ' ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ! ਤਦ ਫਿਰ ਆਖੀਏ। ੨੫੦
'ਫੁਰਨੇ' ਮਨ ਦੇ ਆਣ ਦਿਸਨੂੰ ਰੱਕਦੇ
'ਪਰ' ਏਹ ਸਿਮਰਣ ਨਾਲ ਹੋਲੇ ਹੋਵਦੇ,
'ਸਿਮਰਣ' ਕਰਕੇ ਜੋਰ ਫੁਰਨਜਾਂ ਉੱਪਰੇ
'ਹਾਵੀ' ਜਾਵੇ ਹੋਇ ਤਰਲੇ ਲੈਂਦਿਆਂ

^੧ 'ਯਾ' ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਜਾਣਈ ਭੁਲੀ ਫਿਰੇ ਗਵਾਰਿ ॥
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਬਿਸਰਾਇਕੇ ਪਉਦੇ ਨਰਕਿ ਅੰਧਾਰ ॥
[ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵ: ਮ: ੫—੧੮]

‘ਮਨ ਵਿਚ ਇਦ੍ਰਾ ਨਿਵਾਸ ਪੱਕਾ ਹੋਵਦਾ ।
‘ਇਹ ਹੈ ‘ਮਨ ਦਾ ਨਾਮ’ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਜੀ !

੩. ਨਾਮ ਨਿਵਾਸ—

‘ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਧਰਕੇ ਭਾਵ ਪਯਾਰੇ ਰੱਬ ਦਾ
‘ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਜਾਉ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਜੀ !
‘ਵਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ ਹੇਠਾਂ ਨਾਮ ਦੇ,
‘ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਜਾਇ ਡੁੱਘਾ ਅੰਦਰੇ; ੨੬੦

‘ਸੰਸਕਾਰ ਜਿਸ ਥਾਉਂ ਰਹਿੰਦੇ ਅੰਦਰੇ
‘ਡੁੱਘਾ ਮਨ ਜਿਸ ਥਾਉਂ ਵਸਦਾ ਦੱਸਿਆ^੧
‘ਉਥੇ ਇਦ੍ਰਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ਹੋ ਜਾਵਦਾ ।
‘ਪਤਾ ਨ ਲੱਗੇ ਏਹ ਕੀਕੂੰ ਹੋਵਦਾ,
‘ਬੁਧਿ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਇ ਛਾਏ ਸੁੱਫਤਾ—
‘ਅੰਦਰ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਐਸਾ ਛਾਇਆ
ਮਾਨ ਅਪਣਾ ਆਪ ਸਬਰਾ ਹੋ ਗਿਆ
‘ਹੋਲਾ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣਾ ।
‘ਨਾਮ ਨਾਲ ਫਿਰ ਬੁਧਿ ਉੱਚੀ ਉੱਠਦੀ
‘ਮਨ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੋਇ ਹੈ ਏ ਜਾਵਦੀ । ੨੭੦

‘ਉਚਤਾ ਦਾ ਇਕ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਛਾਉਂਦਾ,
‘ਜਾਪੇ ਅਪਣਾ ਆਪ ਉੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
‘ਇਹ ਹੈ ਨਹੀਂ ਹੰਕਾਰ, ਏ ਸੁਧ ਉੱਚਤਾ,
‘ਉਨਮਨ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ, ਚਾਹੇ ਆਖ ਲੋ ।
‘ਆਤਮ ਅਨੁਭਵ ਵੱਲ ਇਸ ਸੁਖ ਆਇਆ
‘ਰੁਖ ਅੰਦਰ ਦਾ, ਰਾਜ ! ਵਧਦਾ ਜਾਵਦਾ ।

੪. ਸਤਿ—

‘ਜਿਤ ਹੁਣ ਹੋਇ ਅਡੋਲ ਨਿਰਮਲ ਛੰਭ ਜਯੋਂ !
ਉਸ ਵਿਚ ‘ਹੈ’ ਦਾ ਭਾਵ ਹੋਕੇ ਨਾਮ ਏ
‘ਨਿਰਮਲ ਲੈ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਹੋਕੇ ਨਾਮ ਏ
‘ਜਿਉਂ ਚੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ।
‘ਜਿਉਂ ਚੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਸੁੱਫੇ ਛੰਭ ਤੇ ੨੮੦

‘ਪੈਂਦਾ ਦਿੱਸੇ ਸਾਫ ਜਲ ਵਿਚ ਛਾਇਆ;
‘ਨਾਲੇ ਜਲ ਚਮਕਾਰ ਸੁਥਰੇ ਮਾਰਦਾ ।
‘ਏਸ ਸੁੱਫਤਾ ਵਿੱਚ ‘ਹੈ’ ਟਿਕ ਜਾਵਦੀ ।
‘ਸੱਤ ਸਰੂਪ ਅਕਾਲ ਦਾ ਏ ‘ਸੱਤ ਹੈ’
‘ਜਿਸਦਾ ਪੈ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਹੈ ਪਰਕਾਸ਼ਦਾ ।
‘ਭਗਤਾਰ ਹੋ ਜਾਇ ‘ਹੈ’ ਦਾ ਭਾਵ ਏ ।

੫. ਨਾਮ-ਹਉਂ ਦੂਰ—

‘ਹੁਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਦੂਰ ਹਉਮੈਂ ਸਾਰਣੀ :
‘‘ਹੈ’ ਦਾ ਜਦ ਹੈ ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਬੱਝਦਾ ।
‘‘ਹਉਂ’ ਤਦ ਹੁੰਦੀ ਦੂਰ; ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਦੇ :
‘ਨਾਲ ‘ਨਾਮ’ ਦੇ ਵੱਸ ‘ਹਉਂ’ ਨ ਸੱਕਦੀ, ੨੯੦

ਹਉਮੈ ਨਾਵੇ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ
ਠਾਇ ॥ [ਵਡ: ਮ: ੩-੯

੬. ਮੇਲ —

‘ਫਿਰ ਜਦ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸ ਆਤਮ ਵਿੱਚ ਹੋ
‘ਨਾਮੀ ਦਏ ਮਿਲਾਇ ਨਾਮ ਪਲਟਕੇ ।

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ
ਸਮਾਵਣਿਆ ॥ [ਮਾਝ ਮ: ੩-੧੩

‘ਅਰਥ ਏਸ ਦਾ ਏਹ ਰਾਣੀ ! ਜਾਣਨਾ
‘‘ਨਾਮ’ ਧਿਆਵਣ ਨਾਲ ਜੋ ਹੈ ਧਯਾਉਂਦਾ
‘‘ਨਾਮੀ’ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਉਸ ਦਾ ਹੋਵਦਾ ।
‘ਇਹ ਆਤਮ ਦਾ ਮੇਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ,—

ਹਰਿਨਾਮਾ ਜਸੁ ਜਾਚਉ ਨਾਉ ॥
ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਬ੍ਰਹਮਿ ਸਮਾਉ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੧-੨੦

‘ਜਦ ਤਕ ਦੇਹ ਵਿਚ ਵਾਸ ਆਤਮ ਦਾ ਰਹੇ
‘ਹਰਦਮ ਸਾਈਂ ਮੇਲ ਹੋਯਾ ਹੀ ਰਹੂ
‘ਜਿੰਨ੍ਹਰ ਟਾਹਣੀ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਬਿੱਛ ਦੇ
‘ਹੁੰਦੀ ਬਿੱਛ ਸਰੂਪ ਵੱਖਨ ਹੋਵਦੀ^੧ । ੩੮੦

‘ਪਰ ਏ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਮਾਤਰ ਜਾਣਨਾ;
‘ਅਸਲ ਮੇਲ ਦਾ ਰੂਪ ਆਖ ਨ ਸੱਕੀਏ ।
ਜਦ ਦੇਹੀ ਦਾ ਅੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਹੁਵੇ
‘ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਮੇਲ ਜੋ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ
‘ਰਹੇ ਮੇਲ ਉਹ ਮੇਲ ਫਿਰ ਨ ਅਮੇਲ ਹੋ ।
‘ਨਾਮ ਜਿਦ੍ਰਾ ਪਰਕਾਰ ਮੈਂ ਕਹਿ ਹਾਂ ਚੁਕਾ
‘ਕਰੇ ਚਾਰ ਹੈ ਕੰਮ:— ਇਕ ਮਨ-ਮੇਲ ਨੂੰ
‘ਧੋ ਧੋ ਕਰਦਾ ਸਾਫ ਨਿਰਮਲ ਸੋਹਿਣਾ^੨ ।
‘ਦੂਜਾ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜ ਦੇਇ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ^੩ ।
‘ਤੀਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੁਾਦ ਹੋਏ ਦੋਵਦਾ^੪ । ੩੯੦
‘ਚੌਥੇ ਨਾਮੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਵਦਾ^੫ ।
‘ਨਾਮੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੈ ਕੰਮ ‘ਨ ਮ’ ਦਾ—

ਬਦਤਿ ਜੇਦੇਉ ਜੇਦੇਵ ਕਉ ਰੰਮਿਆ ਬਹਮੁ ਨਿਰਬਾਣੁ
ਲਿਵਲੀਣੁ ਪਾਇਆ ॥ [ਮਾਰੂ ਜੇਦੇਤੁ ਜੀ

‘ਭਾਵ ਏਸਦਾ ਏਹ: ‘ਮੈਂ ਜੇਦੇਵ ਨੇ:—
‘‘ਨਾਮ ਧਿਆਵਣ ਨਾਲ ਹੋ ਲਿਵਲੀਨ ਜੀ,
‘‘ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਬ੍ਰਹਮ ਉਹ ਹੈ ਪਾ ਲਿਆ:

^੧ਤੂੰ ਪੇਡੁ ਸਾਖ ਤੇਰੀ ਫੁਲੀ ॥ [ਮਾਝ ਮ: ੫-੨੯

^੨ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਸਿਮਰਨਿ ਮਨ ਕੀ ਮਲੁ ਜਾਇ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ-੨

^੩ਸੋ ਜੋਗੀ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੇ । [ਸਿਧ ਯੋਗਿ-੨੪

ਜੋਗੀਸੁਭਾਤਿਨਾਮੁਨਿਰਮਾਇਲੁ ॥ [ਮਾਰੂਮ: ੧-੧੧ [— ਨਾਮ
(ਜਪ) ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਜੁਗਤਿ (ਨਾਲ) ਜੋਗੀ (ਹੋਈ ਦਾ ਹੈ) ।

^੪ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ-੧

^੫ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵਣਿਆ ॥

[ਮਾਝ ਮ: ੩-੧੩

^੧ ਫੁੱਲ ਜੀ ? ਉਸ ਮਨ ਨੂੰ ‘ਤਲ ਹੀਅਲ’ ਆਖਿਆ ਹੈ

'ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ ਮੈਂ ਆਖਿਆ ।
 'ਰਸਨਾ ਜਪੇ ਜੁ ਨਾਮ ਉਸ ਤੋਂ ਆਦਿ ਲੈ
 'ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸੰਗ ਮੇਲ ਹੋਣੇ ਤੱਕ ਨੂੰ
 'ਕਹੀਏ ਰਾਣੀ ! ਨਾਮ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਵਿਖੇ ।
 'ਮਿਲਵਾਂ ਹੁਣ ਸੰਖੇਪ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਕਹਾਂ, - ੩੨੦
 'ਸਮਝ ਤੁਸਾਂ ਦੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਆ ਜਏ:—
 'ਨਾਮ, ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਜਦੋਂ
 'ਜਾਣ ਪਰਾਪਤ ਹੋਇ, ਕੀ ਹੈ ਹੋਂਦਦਾ
 'ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਹਾਲ ਜਿਸ ਤੂੰ ਪਾ ਲਏ ?
 'ਸ਼ੋਧ ਕਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤਨ ਤੋਂ ਆਦਿ ਲੈ
 'ਅੰਤਹਕਰਣਾਂ ਨਾਲ ਆਤਮ ਤੀਕਰਾਂ ।
 'ਜਾਣੇ ਅਪਣਾ ਆਪ ਦੇਖਣਹਾਰ ਮੈਂ,
 'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਤੋਂ ਅੱਡ ਮੈਂ ਹਾਂ ਵੱਖਰਾ,
 'ਹੈ ਜੁ ਅਨਾਤਮ ਸੱਭ ਮੈਂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੈ,
 'ਜਿੰਦ, ਆਤਮਾਂ, ਰੂਹ, ਚੇਤਨ ਮੈਂ ਅਹਾਂ । ੩੩੦
 'ਫਿਰ ਜਾਣੇ ਇਹ ਅੰਦਰ ਅਪਣੇ:
 'ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁਛ ਦਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਿਆ ।
 'ਮੇਰਾ ਮਰਾ' ਆਖ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਕੀਏ—
 'ਚਾਹੇ ਦੇਹੀ ਹੋਇ, ਚਹਿ ਤਨ-ਪਯਾਰਤ
 'ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਜੇ ਹਨ ਰੱਖਦੇ;
 'ਚਾਹੇ ਦੋਲਤ ਮਾਲ, ਚਾਹੇ ਜੋ ਹੁਵੇ,
 'ਤਨ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਮਨ ਨਾਲ ਜੋ ਕੁਛ ਆਪਣਾ
 'ਸੱਭ ਹੋਵੇ ਦਾਨ ਆਪੇ ਹੋ ਰਿਹਾ,
 'ਮੈਂ' ਜਿਸਦਿਚ 'ਹੋਰਾਰ' 'ਹਉਮੈ' ਆਖੀਏ
 'ਇਹ ਬੀ ਮਾਨੋ ਦਾਨ ਹੋਵੇ ਹੋ ਰਹੀ । ੩੪੦
 'ਮੇਰਾ ਅਪਣਾ ਆਪ ਨਿਰਮਲ ਸ਼ੋਧ ਹੈ,
 'ਸਧ ਜੁ ਅਪਣਾ ਆਪ ਸਾਈ ਨਾਲ ਹੈ
 'ਮਿਲ ਰਹਿਆ ਹੁਣ ਵੱਖ ਹੈ ਨਾ ਉਸ ਤੋਂ ।
 'ਸਣ ਸਾਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਣੀ ਨੇ ਲਿਆ
 'ਠੰਦਾ ਲੰਮਾਂ ਸਾਹ ਪਰ ਸੁਖ ਵਾਲੜਾ ।
 'ਕਹਿੰਦੀ: 'ਹੈ ਕਿਰਪਾਲ ਬਖਸ਼ਾ ਵਾਲੜੇ !
 'ਸਮਝਯਾ ਹੈ ਮਨ ਲਾਇ ਨਾਮ-ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੈਂ,
 'ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਿਐ ਮੈਂ ਸਹੀ;
 'ਪਰ ਸੋਟੀ ਮੈਂ ਬੁੱਧਿ ਸਮਝ ਨ ਸੱਕਦੀ
 'ਸੁਖਮ ਭਾਵੇ ਭਾਵ ਜੋ ਹੋ ਖੋਲ੍ਹਦੇ । ੩੫੦
 'ਪੁੱਛਾਂ ਜੇ ਇਕ ਗੱਲ ਮੂਰਖ ਵਾਕਰੇ
 'ਬਖਸ਼ ਮੈਂਡੜੀ ਭੁੱਲ ਰਸਤੇ ਪਾਵਣਾ ।
 'ਜਦ 'ਮੈਂ' ਹੋ ਗਈ ਦਾਨ ਆਪਾ ਨਾ ਰਿਹਾ
 'ਸ਼ਾਂਤਿ ਜਾਇ ਤਦ ਹੋਇ ਆਪਾ ਸੁਨ ਹੀ ?
 'ਨਾਂ ਸੋਚੇ, ਨਾਂ ਜਾਣ, ਨਾਂ ਪਰਤੀਤ ਹੀ
 'ਕਰਸੀ ਕੁਝ ਦੇ ਜੀਵ ਹੋ ਜੜ੍ਹ ਵਾਕਰੇ ?
 'ਹੋਇ ਜਾਇ ਗੁੰਮ ਸੁੰਮ ਹੋ ਜੜ੍ਹ ਨਾ ਰਹੇ ?
 'ਤਦ ਗੁਰਮੁਖ ਮੁਸਕਾਇ ਐਦਾਂ ਆਖਿਆ:—
 'ਤਿੰਨੀ ਜੋ ਨਾਂ ਹੋਇ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਆਖੀਏ;

'ਜਿਨ੍ਹ ਦੇਖੀ ਉਹ ਵਾਕ ਐਦਾਂ ਆਖਦੇ: ੩੬੦
 'ਵਰਣਨ ਸਕੇ ਨ ਹੋਇ, ਦੇਖਣ ਜੋਗ ਹੈ ।
 'ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ'ਤਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕੁਝ ਆਖਸਾਂ
 'ਅਤੇ ਪੜੇ ਦੇ ਨਾਲ- ਪੜ੍ਹੇ ਜੁ ਮੈਂ ਸੁਣੇ:—
 'ਲਾਟੂ ਛਡੀਏ ਤੇਜ਼ ਜਾਲੀ ਚਾੜ੍ਹਕੇ,
 'ਉਹ ਜਾਪੇਗਾ ਅੰਉਂ ਜੀਕੁਰ ਹੈ ਖੜਾ:
 'ਪਰ ਉਹ ਖੜਾ ਨ ਜਾਣ ਉਹ ਤਾਂ ਭੋਂ ਰਿਹਾ
 'ਇੱਛਾ ਤਿੱਖਾ ਤੇਜ਼ ਉਸਦੀ ਰਾਲ ਨੂੰ
 'ਫੜ ਨਾ ਸਕੇ ਨਜ਼ੀਰ ਨੀਝਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ।
 'ਜਿੱਕੁਰ ਚਾਨਣ ਅੱਤਿ ਦੇਖਣ ਦਇ ਨਾ;
 'ਨਜ਼ਰ ਜਾਇ ਚੁੰਧਾਇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਹੈ, - ੩੭੦
 'ਐਪਰ ਚਾਨਣ ਤੇਜ਼ ਨਹੀਂ 'ਹਨੇਰੜਾ':
 'ਤਿਉਂ ਸਮਝੋ ਏ ਬਾਤ 'ਵਸਥਾ ਨਾਮ ਦੀ ।
 'ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਵੇ ਹੋਇ ਜਦ ਜੀ ਰੱਬ ਨੂੰ
 'ਤਦੋਂ ਦੇਤਨਾਂ ਸੁੱਧ, ਸ਼ਕਤੀ ਅੱਤਿ ਦੀ,
 'ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਆਨ, ਪਰਤਾਹ ਹੋਇ ਜਾਂ,
 'ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਡੀ ਬੁੱਧਿ ਲਖ ਨਾ ਸੱਕਦੀ ।
 'ਜੜ੍ਹਤਾ ਵਿੱਚ ਨ ਹੋਇ ਮੂਲੋਂ ਚੇਤਨਾ,
 'ਪਰ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਚੇਤਨਾ
 'ਐਸੀ ਉੱਚੀ ਤੇਜ਼ ਸਾਫ ਸੁਹਾਵਣੀ
 'ਕੇ ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਜੀਵ ਬਲੀਆ ਹੋਇਕੇ ੩੮੦
 '—ਮਾਨੋ ਹੋਇ ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦਾ—
 'ਇਕ ਸੁਰ ਹੋ ਉਸ ਨਾਲ ਇਕ ਧਨ ਬੋਲਦਾ ।
 'ਜਿਉਂ ਚਿੰਗਾਰੀ ਅੱਗ ਸ੍ਵਾਹ ਵਿਚ ਦੱਬੜੀ
 'ਕੱਢ ਅੱਗ ਦੇ ਢੇਰ ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖੀਏ
 'ਇੱਸੇ ਅੱਗ ਸਰ੍ਹਾ ਦਮਕਾਂ ਮਾਰਦੀ,
 'ਉਹ ਜਾਂਦੀ ਨਹੀਂ ਬੁੱਝ ਸੋਚੇ ਰਾਜ ਜੀ !
 'ਜਿਉ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੂੰਦ ਮੈਂ ਤੋਂ ਸੱਫ ਹੋ
 'ਨਿਰਮਲ ਜਾਂਦੀ ਹੋਇ, ਗੁੰਮ ਨ ਹੋਂਦਦੀ ।
 'ਤਜੋਂ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁੱਧ ਸੁ ਹੋਇਕੇ
 'ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹਰਦਮ ਮੇਲਦਾ ੩੯੦
 'ਰਰਕੇ, ਬਲ ਨੂੰ ਪਾਇ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੋ,
 'ਇਕ ਸੁਰ ਨਾਲ 'ਅਨੰਤ' ਹੋਕੇ ਬੋਲਦੀ;
 'ਪਰ ਸਭ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ'ਤ ਮਾਤਰ ਜਾਣਨੇ ।
 'ਸੱਚਖੰਡ ਹੈ ਦੇਸ, ਕਹਿਣਾਂ ਨਾ ਬਣੇ,
 'ਅਹੇ ਅਵਸਥਾ ਇੱਕ; ਕਿਹਾ ਨ ਜਾਂਦਾ ।
 'ਅਸੀਂ ਓਸ ਵਿਚ ਜਾਇ ਹੋਵੇ ਵੱਸਣਾ,
 'ਉਸਨੇ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਆ ਵੱਸਣਾ,
 'ਦੋਇ, ਕਿ ਦੁਹ ਚੋਂ ਇੱਕ? ਆਖ ਨ ਸੱਕੀਏ ।
 'ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਣ' ਕਹਿਣਾ ਨਾ ਬਣੇ ।
 'ਪੂਰਨ ਹੋਏ ਲੋਕ ਪੂਰਨ ਦੇ ਵਿਖੇ ੪੦੦
 'ਪੂਰਨ ਲੋਂਦੇ ਮੇਜ ਹੁੰਦੇ ਵੱਖ ਨਾਂ ।
 'ਓਸ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਰਸੀਏ ਹੋਇਕੇ
 'ਹੋਇ ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪ ਉਸ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ।

‘ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੈ ਇਉਂ ਆਖਿਆ:—

ਥਿਰੁਪਾਰਥਰਮੁ ਪਰਮੇਸਰੋ ਸੇਵਕੁ ਥਿਰੁ ਹੋਸੀ ॥ [ਮਾਰੂਵਾਰਮ:੫

‘ਜੋ ਕੁਛ ਮੇਰੀ ਸੂਝ ਵਿਚ ਹੈ ਆਇਆ
‘ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਾਚ ਸਮਝ ਖਿਆਲ ਦੇ,
‘ਉਹ ਕੁਛ ਕਹਿਆ ਰਾਜ ! ਹੈ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ।
‘ਸਤਿਗੁਰ ਅਪਣੇ ਭਾਵ ਜਾਣੇ ਆਪ ਹੈ,
‘ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਤੁੱਛ ਪਾਰ ਨ ਪਾ ਸਕੇ ।’
ਫਿਰ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਇੱਕ ਪੱਤ੍ਰ ਮੰਗਾਇਆ, ੪੧੦

ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਣੇ ਆਪ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਦੇ;
ਦਿੱਤਾ ਆਪ ਸੁਣਾਇ ਪੜ੍ਹਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ:—

ਪ੍ਰਸ਼ਨ—

‘ਮਨ ਬੁੱਧੀ ਵਿਗਯਾਨ ਅਰ ਆਨੰਦ ਤੋਂ
‘ਲੰਘ, ਅਵਸਥਾ ਸੱਭ ਆਖੋ ਮੁੱਕੀਆਂ,
‘ਬਾਕੀ ਤਦ ਫਿਰ ਕੀਹ ਹੋ ਰਹਿ ਜਾਵਦਾ ?
‘ਮੈਥੋਂ ਪੁੱਛੋ ਏਹ ਹੋ ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ,—
‘ਗੁਰਾਨੀ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁੱਛ ਪੁੱਛੀ ਲੋੜੀਏ ।
‘ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਤੁੱਛ ਵਿੱਚ ਜੁ ਆਵਦਾ,
‘ਰਸਤੇ ਟੁਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਜੋ ਕੁਛ ਪਾਈਏ
‘—ਧਯਾਇ ਧਯਾਇਕੋਨਾਮ— ਸੋ ਕੁਛ ਆਖਸਾਂ: ੪੨੦

ਉੱਤਰ -

‘ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਜਦ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਈਏ,
‘ਯਾ ਜਦ ਨਾਮ ਅਰਾਧ ਨਾਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ,
‘ਅਪਣਾ ‘ਜੀਵਨ ਤਤ’ ਸੁੱਛਾ ਹੋਇਕੇ
‘ਪਰਮ ਤੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਵੇ ਮੇਲ ਹੈ ।
‘ਆਪਾ ਨਸ਼ਟ ਨ ਹੋਇ ਮਿਲਕੇ ਐਕਰਾਂ,
‘ਜਿਥੋਂ ਵਿਚ ਕੀੜੀ ਖੰਡ ਪਿਸ ਮਿਲ ਜਾਂਵਦੀ;
‘ਇਉਂ ਜਾਣੋ ਨਾ ਮੂਲ, ਏ ਤਾਂ ਕੁੱਲ ਹੈ:
‘ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਆਦਿ —ਜਿਸਨੂੰ ਟੱਪਿਆ—
‘ਨਾਸ ਨ ਹੋਏ ਮੂਲ ਅਸਲੀ ਹੋ ਗਏ ।
‘ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵਾਕ ਹੈ ਇਉਂ ਲਿੱਖਿਆ:—

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਬੁਧਿ ਹਰਿ ਲਈ ਮੇਰੀ ਬੁਧਿ ਬਦਲੀ
ਜਿਧਿ ਪਾਈ ॥ [ਗੁਰੂਗ੍ਰੰਥ ਕਬੀਰ ਜੀ-੭੨

‘ਠੀਕ ਹਾਲ ਹੈ ਓਹ ਆਖ ਨ ਸੱਕੀਏ,
‘ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਕਹਿ ਸੱਕੀਏ;
‘ਪੂਰੇ ਘਟਣ ਨ ਏਹ ਪਰ ਕੁਛ ਦੇਵਦੇ
‘ਬੋਝਾ ਜੇਹਾ ਖਯਾਲ ਓਸ ਸ ਹਾਲ ਦਾ ।
‘ਰਾਤ ਚਮਕਦੇ ਠੀਕ ਸੁੰਦਰ ਤਾਰੜੇ,

‘ਤੰਤੈ ਕਉ ਪਰਮ ਤੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸ਼ਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਮ: ੧-੬

ਤੰਤੈ ਕਉ ਪਰਮ ਤੰਤੁ ਮਿਲਿਆ ਨਾਨਕਾ ਬੁਧਿ ਪਾਈ ॥

[ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੧-੪

ਹੁੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੰਸਾ ਸੋਹਿਣਾ ।
‘ਪਰ ਜਦ ਬੀਤੇ ਰਾਤ, ਤਾਂ ਏ ਚਾਨਣਾ
‘ਸੂਰਜ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਲ ਜਾਇਗਾ;
‘ਕੀ ਆਖੋਗੇ ਆਪ ਚਾਨਣ ਨਾ ਰਿਹਾ ?
‘ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਨਾਸ ਹੈ ! ੪੪੦

‘ਪਰ ਜੇ ਕਰੋ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਓ ਚਾਨਣਾ
‘ਸੂਰਜ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ।
‘ਨਾਸ ਨ ਹੋਇਆ ਮੂਲ ਨਸ਼ਟਗਾ ਨਾ ਕਿਤੇ:
‘ਸੂਰਜ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਕਾਰ ਹੈ ।
‘ਦੀਵਾ ਬਾਲ ਬਣਾਇ ਹੁੱਪੇ ਰੱਖੀਏ
‘ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੁਣ ਮਿਟ ਜਾਇਗਾ ?
‘ਉਸ ਦਾ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉੱਕਰ ਹੀ ਰਹੂ
‘ਰਲ ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਸੀ ਕਾਰ ਓ ।
‘ਸੁਰ ਕੋਈ ਜੇ ਸਾਜ ਕਰਦਾ ਤੰਤਰੀ
‘ਜਦੋਂ ਵਜਾਵੇ ਸਾਜ, ਦੱਸੋ ਬੱਲਕੇ ੪੫੦

‘ਤਰਬਾਂ ਮਰ ਹੀ ਜਾਣ ਬੋਲਣ ਮੂਲ ਨਾ ?
‘ਯਾ ਸੁਰ ਵਿਚ ਸੁਰ ਮੇਲ ਕੇ ਹਨ ਜੀਂਦੀਆਂ !
‘ਚੁੰਬਕ ਦੇ ਜਦ ਨਾਲ ਲਾਉ ਫੁਲਾਦੇ ਨੂੰ
‘ਵਸਲ ਓਸਦਾ ਪਾਇ ਕੀ ਮਰ ਜਾਵਸੀ ?
‘ਯਾ ਚੁੰਬਕ ਹੋ ਜਾਦਿ, ਖਿੱਚੇ ਹੋਰਨਾਂ ?
‘ਤਿਉਂ ਸਾਈਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸਲ ਜੁ ਪਾਵਦੇ
‘ਸਭ ਬਿਧਿ ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਪੂਰਨ ਵਿੱਚ ਓ
‘ਇਕ ਹੋਏ ਸੁਰ ਇੱਕ ਤਰਬਾਂ ਵਾਕਰੇ
‘ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਰ ਬੋਲਦੇ ।
‘ਇਕ ਅੰਗ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਾ ਪਾਰ ਲੇਵਣਾ । ੪੬੦

‘ਰੰਗੇ ਦੇਸ ਤੇ ਰਾਲ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨੇ,
‘ਮਨ ਬੀ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਨੈਵੇ ਰੰਗਿਆ,
‘ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਰੱਬ ਨ ਰੰਗਿਆ;
‘ਇਸ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਘਟਨ ਨ ਪੂਰਿਆ ।’
‘ਇਹ ਧਰ ਕੇ ਫਿਰ ਪੱਤ੍ਰ ਗੁਰਮੁਖ ਬੋਲਿਆ:
‘ਹੋਰ ਇਕ ਹੈ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਰਾਜ ਜੀ !
‘ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ ਦਯਾ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੀ ਤਿਹੋ,
‘ਮਿਲੇ ਓਸ ਨੂੰ ਏਹ ਵਿਛੁੜਨ ਨਾ ਕਦੇ,
‘ਜਲਤੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇਖ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨੂੰ
‘ਓਥੋਂ ਕਈ ਇਕ ਵਾਰ ਦਿੱਖੇ ਆਵਦੇ; ੪੭੦

‘ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਪਕਾਰ ਫਿਰ ਚਲਿ ਜਾਵਦ ।
‘ਕਾਰਨ ਕਈ ਨ ਹੋਰ ਆਣੇ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ
‘ਹੋ ਉਪਕਾਰ ਸਰੂਪ ਹਨ ਓ ਆਵਦੇ;
ਕਰਕੇ ਅਤਿ ਉਪਕਾਰ ਫਿਰ ਟੁਰ ਜਾਵਦੇ ।
‘ਫਿਰ ਆ ਸਕਣ ਕਿਨਾਂਹ, ਵੱਖ ਕਿ ਓ ਮਿਲੇ ?
‘ਕੁਝ ਕਹਿਆ ਨਾ ਜਾਦਿ ਦੇਵੀ ਰਾਣੀਏ ?
‘ਜਿੱਥੇ ਰਹੇ ਅਨੰਤ ਵਯਾਪਕ ਰੱਬ ਹੈ,
‘ਤਿੱਥੇ ਰਹਿਣ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰ;
‘ਚਰਨ ਕਮਲ ਵਿਚਕਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੋ

‘ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਵਸਦੇ ਓਸ ਥਾਂ। ੪੮੦

ਜਹ ਅਥਿਗਤ^੧ ਤਗਤੁ-ਤਹਆਪਿ ॥ ਜਹ ਪਸਰੈ ਪਾਸਾਰੁ
ਸੰਤ ਪਰਤਾਪਿ ॥ ਦੂਹੁ ਪਾਖ ਕਾ ਆਪਹਿ ਧਨੀ ॥ ਉਨ
ਕੀ ਸੋਭਾ ਉਨਹੁ ਬਨੀ ॥ ਆਪਹਿ ਕਉਤਕ ਕਰੈ ਅਨੁਦ
ਚੋਜ ॥ ਆਪਹਿ ਰਸ ਭੋਗਨ ਨਿਰਜੋਗ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ
ਤਿਸੁ ਆਪਨ ਨਾਇ ਲਾਵੈ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਖੇਲ
ਖਿਲਾਵੈ ॥ ਬੇਸੁਮਾਰ ਅਥਾਹ ਅਗਨਤ ਅਤੋਲੈ ॥ ਜਿਉ
ਬੁਲਾਵਹੁ ਤਿਉ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਬੋਲੈ ॥੮॥੨੧॥ [ਸੁਖਮਨੀ

‘ਮੇਰੀ ਹੈ ਇਹ ਚਾਹ ਕੇ ਹੋ ਜਾਉ ਜੀ
‘ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਤੇ ਆਪ ਇਸਥਿਤ ਰਾਜ ਜੀ !
‘ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਹੋਵੇ ਓਹ ਜੀ;
‘ਕਿਹਾ ਬਣੇ ਕੁਝ ਹੋਰ, ਆਖਣ ਨਾਂ ਬਣੇ:’

ਕਬੀਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮਤ੍ਰਿਜ ਕੋ ਕਹਿ ਕੈਸੇ ਉਨਮਾਨ ॥
ਕਹਿਬੇ ਕਉ ਸੋਭਾ ਨਹੀ ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ੧੨੧ ॥

[ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ

ਧਯਾਨ ਬਾਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਕੇ ਰਾਜੇ ਦਾ
ਗਿਆ ਪੀਉ ਸਭ ਭਾਵ ਉੱਕੜਾ ਨਾ ਰਿਤੋਂ
ਪਰਮਦਭੁਤ ਗਯੀ ਹੋਇ ਹੁਣ ਓ ਅੰਦਰੋਂ,
ਸਭ ਕੁਝ ਲੀਤਾ ਜਗੁਰ ਅਪਣੇ ਆਤਮਾਂ,
ਜੀਕੁਰ ਬਲ ਦੀ ਰੇਤ ਪਾਣੀ ਜਗੁਰਦੀ ।
ਪਰ ਹੀਰਾਨੀ ਵੱਧ ਵਧਦੀ ਸੀ ਗਈ, ੪੮੦
ਝਲਕਾ ਸੀ ਵਿਸਮਾਦ ਡੂੰਘਾ ਵੱਜਿਆ,
ਪਰਮਦਭੁਤ ਰਸ ਲੀਨ ਬਉਰੀ ਹੋਇਕੇ
ਡਿੱਗੀ ਹੋਇ ਚੁਫਾਲ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰੇ
ਅੱਗੇ ਸ੍ਰੀ ਗਰ ਗ੍ਰੰਥ ਉਸ ਰੰਗ ਰੱਤੜੀ ।
ਘੜੀ ਰਹੀ ਇਸ ਡੋਲ ਲਹਿਰੇ ਵਿਚ ਸੀ,
ਫਿਰ ਸੂਰਤੀ ਪਰਤਾਇ ਇਹ ਕੁਛ ਆਖਿਆ: -
‘ਆਹਾ ਕੇਹਾ ਸੁਾਦ ਸੀ ਏ ਗੰਮਵਾਂ ।’
ਫਿਰ ਆਏ ਸਭ ਯਾਦ ਸੁਪਨੇ ਪੈਲੁੜੇ,
ਨਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਵਾਕ ਹੁਣ ਜੋ ਸੇ ਸੁਣੇ
ਨਿੱਕੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਵਾਛ ਜੋ ਸੇ ਸਿੱਜਰੇ, ੫੦੦
‘ਭਰੀ ਸੂਕਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਸੀ ਗਈ ।
ਹੁਣ ਉਨ, ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਨਾਲ ਸਹਿਜੇ ਬੋਲਦੀ: -
‘ਸੁਣਿਆਂ ਸਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਿਦੇ ਨ ਜੋਗ ਸਾਂ;
‘ਤੁਸਾਂ ਸੁਣਾਏ ਹਾਲ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਦੇ
‘ਕੀਟ ਨਿਕਾਰੇ ਜੋਗ, ਮੈਂ ਬਉਰਾਨੀਆਂ ।
‘ਲਗੇ ਅਸੰਭਵ ਬਾਤ ਮੇਰਾ ਪੈਂਚੁਣਾ
‘ਐਸੇ ਸੁਹਾਣੇ ਬਾਉ, ਮੈਂ ਨਾਂ ਜੋਗ ਹਾਂ ।
‘ਜਗਿਆਸੂ ਬੀ ਨਾਹਿ ਹੋਈ ਹਾਂ ਅਜੇ,
‘ਕੀਕੁਰ ਸਿੱਖੀ ਭਾਵ ਸਿੱਖਾਂ ? ਔਖ ਹੈ;

‘ਫਿਰ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਕਾਰ ਧਾਰਾਂ ਕਿੱਕੁਰਾਂ ? ੫੧੦

‘ਐਸਾ ਮੈਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਸਾਂ ਕੀਕੁਰਾਂ ?
‘ਦਾਨ ਕਰਾਂ ਕਿਸ ਰਾਹ ਐਸਾ ਸੋਹਿਣਾ ?
‘ਨਾਮ ਜਪਾਂ ਕਿਸ ਹਾਲ ਐਸਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮੈਂ ?
‘ਕਿਵ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਆਣ ਡੂੰਘੇ ਭੇਤ ਮੈਂ :
‘ਰਚੀ ਰਹੀ ਪਿਯ-ਸੋਹ, ਭੇਤ ਨਾ ਪਾਇਆ
‘ਉਸਦਾ ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਰੱਤੀ ਸਾਂ ਰਹੀ ।

ਸੇਜੇ ਰਮਤੁ ਨੈਨ ਨਹੀ ਪੇਖਉ ਇਹੁ ਦੁਖ ਕਾ ਸਉ
ਕਹਉ ਰੇ ॥ [ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ- ੫

‘ਰਹੀ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਛਾਯਾ ਵਾਕਰੇ:
‘ਪਰ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਾਛ ਛਾਯਾ ਹੀ ਰਹੀ
‘‘ਛਾਯਾ’ ਚਾਨਣ ਨਾਹਿ ਚਾਹੇ ਨਾਲ ਰੂ ।
‘ਸੂਰਜ ਦਿਲ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਸੀ ਕੰਤ ਦੇ, ੫੨੦
‘ਸਾਰਾ ਸੂਰਜ ਆਪ ਹੋਸੀ ਓ ਸਗੋਂ,
‘ਸੂਰਜ ਨਾਲੋਂ ਤੇਜ ਦਮਕਾ ਮਾਰਦਾ ।
‘ਮੈਂ ਉਸ ਚਾਨਣ ਜੋਗ ਦਿੱਤੀ ਪਿੱਠ ਸੀ;
‘ਮੇਰਾ ਛਾਯਾ ਛਾਇ ਮੇਰੇ ਅੰਗੜੇ
‘ਰਿਹਾ ਮਹਿੰਡੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਦੌੜਦਾ ।
‘ਮੈਂ ਛਾਯਾ ਨੂੰ ਚਾਂਹੁ ਫੜਨਾ ਦੌੜਕੇ,
‘ਗਿਆ ਦੌੜਦਾ ਓਹ, ਆਯਾ ਹੱਥ ਨਾ;
‘ਜਦੋਂ ਤੇਜ ਉਹ ਦੂਰ ਪੋਚੋਂ ਪੋਂਚਿਆ,
‘ਕਰਕੇ ਤਦ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਉਸਦੇ ਹਾਰੀਆਂ ।
‘ਹੁਣ ਛਾਯਾ ਪਿਛਵਾੜ ਸੂਰਜ ਸਾਮੁਣੇ, ੫੩੦
‘ਪਰ ਉਹ ਪੋਂਚੋਂ ਦੂਰ ਮੇਰੀ ਹੈ ਗਿਆ,
‘ਹਾਇ ਨ ਆਵੇ ਹੱਥ ਮੈਂ ਬਉਰਾਨੀਆਂ ।

ਮੇਰੀ ਮਤਿ ਬਉਰੀ ਮੈਂ ਰਾਮੁ ਬਿਸਾਰਓ ॥ ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ
ਹਹਨਿ ਰਹਉ ਰੇ ॥ [ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ-੨੫

‘ਹੇ ਗੁਰਮੁਖ, ਹੇ ਸੰਤ ! ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਹੀ
‘ਲਾ ਦੇਵੋ ਕੁਈ ਖੰਭ:- ਪੋਂਚਾਂ ਉੱਡ ਕੇ,
‘ਖੰਭਾਂ ਮੇਰੇ ਤਾਣ ਬੀ ਲਾ ਦੇਵਣਾ ।
‘ਹਾਂ, ਸੁਹਣੇ ਸਤਿਸੰਗ ! ਬੰਝੇ ਆਪਣੇ
‘ਆਪੇ ਲੇਵੋ ਚਾੜ੍ਹ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦਿਓ,
‘ਮੈਨੂੰ ਦਿਓ ਪੁਰਾਇ ਦੇਸ਼ ਸੁ ਕੰਤ ਦੇ ।
‘ਮੈਂ ਵਿਚ ਨਾਂ ਸਮਰੱਥ ਕੋਈ ਪ੍ਰਯਾਤਿਓ !
‘ਜਿਸਦੇ ਹੋਕੇ ਤਾਣ ਮੈਂ ਜਾ ਪੋਂਚੁਜਾਂ ।’ ੫੪੦

ਸੁਨਿ ਅੰਧਾ ਕੈਸੇ ਮਾਰਗੁ ਪਾਵੈ ॥

ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੇਹੁ ਓੜਿ ਨਿਬਹਾਵੈ ॥ ਸੁਖਮਨੀ ੪-੬

੩੩. ਸਤਿਸੰਗ-ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ

ਦੇ ਅੰਤਿ ਨਿੰਮ੍ਰਤ ਵਾਕ ਸੁਣਕੇ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬੋਲੇ, ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਹੋਰ ਪਸੀਜ ਕੇ:—

^੧ਅਵਿਗਤਿ=ਗਤੀ ਤੋਂ ਪਰੇ । ਅਗੰਮ । ਨਾ ਚਲਾਇਆਨ ।
ਅਵਿਨਾਸ ॥ ਅਵਤਰਤ=ਪਾਰਬਹਮ ।

'ਸੁਣ ਰਾਣੀ ਸਿਰਤਾਜ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਦੀ !
'ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਤੂੰ ਕਾਰ ਸਿੱਖੀ ਸੋਹਿਣੀ,
'ਗੁਣ ਜੋ ਸਿਖ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣੇ ਚਾਹਿਯੋ
'ਹੈਵਨ ਤੁਸਾਂ ਨਸੀਬ, -ਉਂਟੇ ਹੋ ਨਹੀਂ :
'ਸਮਝ ਤੁਸਾਨੂੰ ਸੱਭ ਦੀ ਬੀ ਆ ਗਈ ।
'ਹੁਣ ਹੈ ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਲੋੜ, ਜੁਗਤੀ ਲੋੜ ਹੈ,
'ਘਾਬਰ ਨੂੰ ਕਰ ਦੂਰ ਵਿਚ ਹੈ ਨਾਮ ਦੇ
'ਲਗ ਜਾਣੇ ਦੀ ਲੋੜ ਟਿਕ ਕੇ, ਰਾਜ ਜੀ ! ੧੦

'ਸਹਜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪ ਹੋ ਜੀ ਜਾਵਸੋ ।
'ਸੁਣਨਾ ਕਰਕੇ ਧਯਾਨ ਮੈਂ ਸੋ ਆਖਸਾਂ :—
'ਸਿਫਤ ਸਲਾਹਾਂ ਨਾਲ ਰਿਦਾ ਜਿਵਾਇਕੋ;
'ਕੀਰਤਨ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਨਾਮ ਚਿਤਾਰਿਕੇ,
'ਕਰਦਾਜਾਂ ਸਦਾ ਸੰਮੁਲ ਦਮ ਦਮ ਓਸਦੀ
'ਸਾਈਂ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸੁਣ ਹੋ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਆਪਾ ਰਸ ਇਕ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਆਵਦਾ :
'ਹਰਿ-ਰਸ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ^੧
'ਇੱਸੇ ਨੂੰ 'ਰਸ-ਨਾਮ' ਬੀ ਹੈ ਲਿੱਖਿਆ ।
'ਇੰਦ੍ਰ-ਰਸ' ਇਕ ਹੋਰ ਪਰ ਉਹ ਦੇਹੁ ਦਾ ੨੦

'ਰਸ ਹੈ; ਜਿਸਦਾ ਸੁਾਦ ਇੰਦ੍ਰ ਮਾਣਦੇ ।
'ਇੰਦ੍ਰ-ਰਸ' ਅਤਿ ਤੇਜ ਤ੍ਰਿਖੇ ਹੋਵਦੇ,
'ਪਰ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਓਹ ਆਏ ਤੇ ਗਏ,
'ਦੇਹ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟੋਟ ਹਨ ਦੇ ਜਾਵਦੇ ।
'ਸੁਾਦ ਰਾਮ-ਰਸ ਹੋਰ ਹੀ ਹੈ ਵੰਨ ਦਾ^੨
'ਇਸਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ -ਪ੍ਰੇਮ ਪਵਿੱਤਰਾ^੩ ।
'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਲਿਵ ਨੂੰ ਲਾਇਆਂ
'ਆਵੇ ਹੈ ਦੇ ਸੁਾਦ ਜਦ ਹੋ ਜਾਵਦੇ
'ਅੰਤਰ ਮੁਖੀਏ ਸੱਭ ਮਨ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰੇ
'ਆਪੇ ਨੂੰ ਰਸ ਰੂਪ ਕਰ ਦੇ ਦੱਸਦਾ : ੩੦

'ਮਨ ਤਨ ਰਹਿਣ ਅਰੋਗ ਇਸਦੇ ਆਇਆਂ,
'ਆਇਆਂ ਏਸ ਸੁਆਦ ਉਹ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ^੪
'ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸੁਾਦ ਆਵੇ, ਰਾਜ ਜੀ !
'ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵਦੀ,
'ਹੋਲਾ' ਫੁੱਲ ਸਰੀਰ ਹੈ ਹੋ ਜਾਵਦਾ;
'ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਉਚਯਾਨ ਹੈ ਇਕ ਆਵਦੀ

'ਜੋ ਹਉਮੈ ਦੀ ਗੰਧ ਤੋਂ ਹੋ ਸੱਖਣੀ :
'ਆਪਾ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਰਸਮਯ ਹੋਵਦਾ
'ਰਸ ਆਸ਼ਾਦਾਨ ਵਿੱਚ ਗੁਮਦਾ ਜਾਵਦਾ ।
'ਦੇਹੀ ਵਿਚ ਬੀ ਸੁਾਦ ਹੈ ਏ ਧਾਵਦਾ^੧ । ੪੦

'ਏਸ ਸੁਾਦ ਵਿਚ ਆਇ ਰੰਗ ਇਸ ਰੱਤਿਆਂ
'ਦਿਲ ਚਾਹੇ ਇਸ ਸੁਾਦ ਰੱਤਾ ਮੈਂ ਰਹਾਂ ।
'ਕਈ ਇਕ ਰਸੀਏ ਲੋਕ ਫਿਰ ਏ ਚਾਹੁੰਦੇ
'ਹੁਇ ਅਟੱਕ ਵਿਚ ਵੇਲੁ ਇਹ ਰਸ ਮਾਣੀਏ ।
'ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਚਾਹ ਹੋਵੇ ਹੋਰਵਾਂ,
'ਓ ਚਾਹੁਣ: ਏ ਲੋਕ ਛੋੜਨ ਜੰਗ ਨਾ,
'ਮਿਲੇ ਰਹਿਣ ਰਬ ਨਾਲ -ਵਿਛੋੜਨ ਨਾ ਕਦੇ;
'ਰਹਿਣ ਰਾਮ-ਰਸ ਵਿਚ, ਭਲਾ ਕਰਾਣ ਬੀ;
'ਵਾਛੂ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਬਾਗ਼ ਵੱਸਦੇ
'ਮਹਿਕੇ ਮੁਸਕੇ ਆਪ ਖਿੜੇ ਸੁਆਦਮੈ, ੫੦

'ਸੁਤੇਦਾਨ ਮਹਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰੋਵੁ ਪੈ ।
'ਇਸ ਦੀ ਫਿਰ ਇਹ ਡੋਲ ਹੋਵੇ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਅੰਦਰ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਸੁਰਤੀ ਆਪਣੀ
'ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੱਖਣੀ;
'ਚੜਦੀ ਕਲ ਦਾ ਦੇਇ ਰੁਖ ਇਕ ਏਸ ਨੂੰ
'ਇਕ ਤੁਲਨਾਂ ਵਿਚ ਏਸ ਨੂੰ ਨਿਤ ਰੱਖੀਏ ।
'ਨਾਮ ਅਰਾਧਣ ਨਾਲ ਰੁਖ ਏ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਅੰਦਰਲੇ ਦਾ ਆਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵਦਾ,
'ਪਰ ਇਸਦੀ ਸੰਭਾਲ ਹੈ ਇਉਂ ਰੱਖਣੀ
'ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿ ਨਿੱਤ, ਖਾਣੀਂ ਢਿੱਲ ਨਾ । ੬੦

'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਸੰਸਾਰ ਯਾ ਜੋ ਜੱਗ ਏ,
'ਇਸ ਵਲ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਰਾਜ ! ਰੁਖ ਇਉਂ ਰੱਖਣਾ—
'ਹਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਣਹਾਰ ਦੀਸਣਹਾਰ ਦਾ;
'ਮਨ ਦੇ ਇਸ ਰੁਖ ਨਾਲ ਆਪਾ ਆਵਦਾ
'ਤਾਕਤ ਤੇ ਬਲ ਵਿੱਚ, ਟਿਕ ਇਕ ਤੱਲਵਾਂ ।
'ਇਹ ਰੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਆਪਾ ਭਾਸਦਾ
'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਤੋਂ ਵੱਖ, ਉੱਚਾ ਓਸਤੋਂ;
'ਏ ਉਚਤਾ ਹੰਕਾਰ ਹੈ ਨਹਿ ਹੋਵਦੀ ।
'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਪਾਸੇ ਮੇਲ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਹੈ,
'ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲਾ ਨ ਖਾਵਦਾ, ੭੦

'ਜਿਉਂ ਪਾਣੀ ਪਯਾ ਖੰਭ ਭਿੱਜੇ ਨਾ ਰਤੀ ।
'ਚੜਦੀ ਕਲਾ' ਸੁ ਏਹ ਕਿੱਥੋਂ ਪਾਈਏ ?
'ਨਾਮ ਅਰਾਧਣ ਨਾਲ ਇਹ ਹਥ ਆਉਂਦੀ;
'ਨਾਲੇ ਕਰ ਅਰਦਾਸ ਰਬ ਤੋਂ ਮੰਗਿਆ ।
'ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਗੀਏ ਨਾਮ ਜਿਸ ਆਰਾਧਿਆਂ
'ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਮੇਲਾ ਪਾਈਏ,
'ਚੜਦੀ ਕਲਾ' ਦਾਨ, ਨਾਲੇ ਮੰਗੀਏ,
'ਜਿੰਕੁਰ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਹੋਵੇ ਦੱਸਿਆ :—

^੧ਹਰਿ ਰਸ ਕਾ ਤੂੰ ਚਾਖਹਿ ਸਾਦੁ ॥

ਚਾਖਤ ਹੋਇ ਰਹਹਿ ਬਿਸਮਾਦੁ ॥ [ਗੁਰੂਗ੍ਰੰਥ ਮ: ੫-੨੪]

^੨ਜਿਸੁ ਨਸੁ ਆਇਆ ਸੋਈ ਜਾਨੈ ॥

ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਮਾ ਮਹਿ ਹੋਰਾਨੈ ॥ [ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੫-੨]

^੩ਪੁਰ ਮਿਲਨ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਜਾਨਾ ॥

ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਾ ॥ [ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੫-੬]

^੪ਰਾਮ ਰਸੁ ਪੀਆ ਰੇ ॥

ਜਿਹ ਰਸ ਬਿਸਰਿਗਏ ਰਸ ਅਉਰ ॥ [ਗੁਰੂਗ੍ਰੰਥ ਕਬੀਰ-੬੪]

ਖੁਨਾ-ਉਹ ਰਸੁ ਪੀਆ ਇਹ ਰਸੁ ਨਹੀ ਭਾਵਾ ॥੩੫॥

[ਗੁਰੂਗ੍ਰੰਥ ਕਬੀਰ ਜੀ ਬਾ: ਅ:]

^੧ਦੇਹ ਸਰੀਰਿ ਸੁਖੁ ਹੋਵੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਨਾਇ ॥

ਨਾਮੁ ਪਰਮਲੁ ਹਿਰਦੈ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ [ਵਡਹੰਸ ਮ: ੩-੭]

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ

'ਜਗ ਵਸਦਾ ਹੋ ਰਾਜ ! ਦੁਖ ਸੁਖ ਆਵਦੇ,
'ਉਸ ਵੇਲੇ ਘਬਰਾਇ ਪੈਂਦੇ ਐਕੁਰਾਂ ੮੦
'ਮਨ ਰਾਮ-ਰਸ ਵਿੱਚ ਪਾਸਣ ਭੰਗ ਏ :
'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਜੋ ਹੈ ਵੱਸਦਾ
'ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲ ਹੈ ਇਉਂ ਜਾਂਵਦਾ
'ਜਿਉਂ ਅੰਧਾਰੀ ਪੱਥ ਸਕੇ ਹਿਲਾਇ ਨਾ^੧।
'ਪਰ ਜੇ ਕੁਝ ਹਿਲਾਉ ਆਕੇ ਵਾਪਰੇ
'ਤਦ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਢਾਲ 'ਭਾਣਾ' ਵਰਤੀਏ^੨।
'ਇਉਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਸੁਆ ਜੋ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੇ
'ਆਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਜਾਇ ਤਾਂ ਮੁੜ ਆਵਦਾ।
'ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਨਿੱਤ ਲੱਗੇ ਜੀ ਅਸਾਂ
'ਏਸ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਸੱਭ ਹਾਂ— ੯੦

ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ ॥

ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਨਕੁ ਮਾਂਗੈ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫-੯੩]

'ਭਾਣਾ ਸਾਈ' ਜਾਣ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣਾ
'ਰਬ-ਰਜਾ ਵਿਚ ਮੇਲ ਮਰਜ਼ੀ ਰੱਖਣੀ —
'ਨਹੀਂ 'ਰਾਮਰਸ-ਤਾਰ' ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਵਦਾ;
'ਟੁੱਟੇ ਤਾਂ ਉਸ ਜੋਗ ਫਿਰ ਹੋ ਜੋੜਦਾ।
'ਅਪਣੇ ਦੁਖ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਦੇਖੋ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਬੀ ਹੈ ਫੈਲਿਆ,
'ਘਰ ਘਰ ਵਿਚ ਹੈ ਪੀੜ ਪਈ ਰੁਆਵਦੀ;
'ਧੋਹ ਬਖੀਲੀ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਵੇਰ ਦੇ
'ਹੋਇ ਰਹੇ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਦਾੜੀ ਵਾਢਵੇਂ।
'ਨਰਮ ਰਿਦਾ ਹੋ ਜਾਇ ਨਾਮੀ ਸੰਤ ਦਾ, ੧੦੦
'ਉਸ ਵਿਚ ਦਯਾ ਸੁਭਾਵ ਵਧ ਹੈ ਜਾਂਵਦਾ।
'ਦੂਏ ਦਾ ਦੁਖ ਦੇਖ ਦਿਲ ਦੁਖ ਉੱਠਦਾ।
''ਕਿਵੇਂ ਘਟਣ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਿਲ ਉਸਦਾ ਕਰੇ।
'ਪਰ ਸੋਚੋ ਓ ਨਾਲ ਹੈ ਏ ਗੱਲ ਬੀ:
''ਭਲਾ ਕਰਾਂ ਫਿਰ ਚੋਟ ਖਾਵਾਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ।
''ਤਾਂ ਜੁ ਰਾਮ-ਰਸ ਸੰਗ ਟੁੱਟੇ ਨਾ ਕਦੇ।'
'ਇਸ ਟੁੱਟਿਆਂ ਤੇ ਓਹ ਹੈ ਘਬਰਾਉਂਦਾ,
'ਮਣੀ ਬਿਨਾ ਜਿਉਂ ਸੱਪ ਵਜਾਕੁਲ ਹੋਵਦਾ।
'ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਫਰਮਾਨ: 'ਨੇਕੀ ਬੀ ਕਰੋ
''ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਨਾਲ' ਕਰਦਾ ਯਾਦ ਓ ੧੧੦
'ਤਦ 'ਚੜ੍ਹਦੀਕਲ' ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਵਧਾਨ ਓ
'ਗੁਰ ਮੁਹਰੇ ਅਰਦਾਸ ਐਦਾਂ ਦੀ ਕਰੋ:—

^੧ਬਾਰੇ ਬਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਜਪੀਐ ॥

ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਇਹੁ ਮਨੁ ਤਨੁ ਧ੍ਰੁਪੀਐ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ ੧੭-੬]

^੨ਪਰਬਤ।

^੩ਜੋ ਹੋਆ ਹੋਵਤ ਸੇ ਜਾਨੈ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ ੧੭-੭]

^੪ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨੇ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨੈ ॥

[ਸੁਖਮਨੀ, ੧੭-੭]

ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਕਾ ਭਲਾ

'ਫਿਰ ਹਿਰਦਾ ਨਿਰਖੋਭ ਉਸਦਾ ਰੋਂਦਿਆ
'ਮਨ ਬਚ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਨੇਕੀ ਹੋ ਸਕੇ।
''ਭਲਾ ਸਰਬ ਦਾ' ਓਹ ਰਿਦੇ ਵਸਾਂਵਦਾ,
'ਪਰ ਇਸਦੇ ਹੈ ਨਾਲ 'ਭਾਣਾ' ਦੇਖਦਾ
''ਭਾਣਾ' ਉਸਨੂੰ ਰਾਜ ! ਡੋਲਨ ਦੇਇ ਨਾ।
'ਡੋਲੇ, ਭਾਣਾ ਵੇਰ ਕਰੇ ਅਡੋਲ ਹੈ।
''ਭਲਾ ਸੱਭ ਦਾ ਰਾਜ ਰਿਦੇ ਵਸਾਂਵਦਾ'
'ਜਗਤ ਨਾਲ ਨਿਰਵੇਰ ਬੀ ਕਰ ਸਿੱਟਦਾ। ੧੨੦
'ਅੰਦਰ 'ਨੇਕੀ-ਚਾਹ' ਗੁਰਮੁਖ ਧਾਰਦਾ
'ਏ 'ਨੇਕੀ ਦਾ ਮੋਘ' ਉਨ੍ਹ ਦਨਾਂਵਦੀ,
'ਉਸਤੋਂ ਪਰਉਪਕਾਰ ਪਵੇ ਫੁਹਾਰ ਹੈ।
'ਪਰ ਜਦ ਨੈਣ ਉਘਾੜ ਦੇਖੇ ਜੋਗ ਨੂੰ
'ਘਰ ਘਰ ਹੀਵੇ ਦੁੱਖ ਸਾਰੇ ਫੈਲਿਆ^੧
''ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਦੁੱਖ ਆਸਾ' ਓਸਦੀ
'ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਸਾ ਇੱਕ ਟੱਪਾਂ ਖਾਂਵਦੀ:—
''ਕੀਕੂੰ ਮੈਂ ਇਕ ਜੀਵ ਦੁੱਖ ਜੁ ਐਤਨਾ
''ਕਰ ਸੱਕਾਂਗਾ ਦੂਰ ? ਖੇਡ ਅਸੰਭਵੀ'।
'ਪਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਜਦ ਦੇਖਦਾ ੧੩੦
'ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚੇ ਆਪ ਹੀਵੇ ਲਿੱਖਿਆ;
'ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਰਦਾਸ ਜਗ ਦੇ ਵਾਸਤੇ:—

ਜਗਤੁ ਜਲੰਦਾਂ ਰਖਿ ਲੈ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥

[ਬਿਲਾਵਲ ਵਾਰ ਮ: ੩-੧੦]

'ਪੂਰਨ ਪੁਰਖਾਂ ਵਿੱਚ ਨੇਕੀ ਵਾਸ ਹੋ,
'ਇਸ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਕ ਇਉਂ ਹੈ ਆਖਦਾ:—

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਉਮਾਹਾ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ]

'ਤਦ ਟੱਪਾ ਨਾ ਖਾਇ ਤਕੜਾ ਹੋਵਦਾ;
'ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਵੱਖ ਅਡਰੇ ਜਾਣਦੀ
'ਇੱਛਾ ਉਸਦੀ ਹੁੱਕ, ਹੈ ਏ ਸੋਚਦੀ:
''ਸਰਬ ਭਲੇ' ਦੀ ਚਾਹ ਦੂਰ ਨ ਕੱਢੀਏ।
''ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' 'ਰਜਾਇ' ਦੇ ਵਿਚ ਰੋਂਦਿਆ
'ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਈਂ ਬੱਝਿਆ ੧੪੦
'ਨੇਕੀ ਦੀ ਜੋ ਕਾਰ —ਰਹਿ ਨਿਰਵਾਸ ਕੇ—
'ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਾਇ ਜਿੰਨੀ ਹੋ ਸਕੇ।
'ਤਾਂਤੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਜਗ ਵਿਚ ਰੋਂਦਿਆ
'ਸਾਈ' ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਹਿਰਦੇ ਹੁੰਦਿਆ
'ਭਲਾ ਜਗਤ ਦਾ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕਰੇ।
'ਦੁੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਦੇਖ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਚਦਾ:
'ਕਿਥੇ ਬਹੁਤਾ ਏਹ ਹੀਵੇ ਹੋ ਗਿਆ ?

^੧ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥ [ਰਾਮ: ਵਾਰ ਮ: ੧-੧੪]

'ਤਦ ਦੇਖੇ ਕੀ ਓਹ ਹਉਮੈਂ ਰੋਗ ਨੇ
'ਜਿਵੇਂ ਰਬ ਤੋਂ ਜੀਵ ਸੀਗ ਵਿਛੋੜਿਆ
'ਤਿਵੇਂ ਜਗਤ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਏਸ ਨੂੰ। ੧੫੦

'ਏਸ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁਾਰਥ ਆਂਵਦਾ,
'ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਜੋ ਮੂਲ ਹੈਵੇ ਰਾਜ ਜੀ !
'ਦੁਹੁ ਪਾਸੀ' ਹੈ ਏਸ ਪਰਦਾ ਤਾਣਿਆ—

(੧) 'ਹਉਮੈਂ' ਹੀ ਹੈ ਮੂਲ ਪਰਦਾ ਰੱਖ ਤੋਂ,
'ਏਹੋ ਹੀ ਹੈ ਰੋਕ ਸਾਈਂ ਪਯਾਰ ਦੀ,
'ਜੋ ਉਸਤੋਂ ਹੈ ਨਿੱਤ ਅਸਾਂ ਵਿਛੋੜਦੀ:
'ਅਸਾਂ ਓਸ ਵਿਚਕਾਰ ਉਸਰ ਕੰਧ ਏ;
'ਸਾਈਂ' ਤੋਂ ਭੁਲ ਭੁੱਲ ਪੱਕੀ ਹੋ ਰਹੀ:—

ਵਿਚਿ ਹਉਮੈਂ ਭੀਤਿ ਕਰਾਰੀ ॥ [ਮਾ: ਮ: ੪

'ਇਸ ਹਉਮੈਂ ਦਾ ਹਾਲ, ਦਾਰੂ ਏਸਦਾ
'ਮੈਂ ਕਹਿ ਚੁੱਕਾ ਦੇਰ ਵਾਰੀ ਖੱਲ੍ਹ ਕੇ: ੧੬੦
'ਨਾਮ ਵਿਸਾਰੇ ਨਾਲ ਦੁਖ ਹੈ ਦੇਵਦੀ
'ਨਾਮ ਅਰਾਧਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਦੂਰ ਏ,

ਹਉਮੈਂ ਵਿਚਿ ਜਗੁ ਉਪਜੈ ਪੁਰਖਾ ਨਾਮਿ ਵਿਸਰਿਆ
ਦੁਖੁ ਪਾਈ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ-੬੮

(੨) 'ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਜ ! ਹਉਮੈਂ ਹੀ ਇਹੋ
'ਜਾਚ-ਵਿਤਕਰਾ' ਠੀਕ —ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ
'ਦਿਲ ਬੈਠੀ ਚੁਪ ਚਾਪ ਪਈ ਸਿਖਾਲਦੀ:
'ਘਰ ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿੱਥ ਪਾਟਕ ਪਾਂਵਦੀ,
'ਇਨਸਾਨੋਂ' ਇਨਸਾਨ ਕਰਦੀ ਵੱਖ ਹੈ,
'ਦਿਲ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿੱਥਾਂ ਪਾਂਵਦੀ।
'ਏਥੇ 'ਸੁਾਰਥ' ਰੂਪ ਹਉਮੈਂ ਧਾਰਦੀ
'ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ' ਬੀ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ ਆਖਦੇ। ੧੭੦

'ਏਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕੰਧ: ਜਿਸ ਹੈ-ਜੋਗ ਤੋਂ
'ਸਾਨੂੰ ਕੀਤਾ ਅੱਝ, ਪਾਪ ਸਿਖਾਲਿਆ।
'ਹਉਮੈਂ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ ਦਾ ਕੁਝ ਹਾਲ ਮੈਂ
'ਹੁਣ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਰਾਜ ! ਸੁਣਨਾ ਧਯਾਨ ਦੇ।
'ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਤੇ
'ਪੈਦੀ ਹੈ ਇਹ ਐਉਂ: - ਇਸ ਤਨ ਵਾਸਤੇ
'ਰੋਟੀ, ਰਾਖੀ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚਾਹਿਯੇ।
'ਦੇਹ ਪਾਲਨ ਦੀ ਲੋੜ ਰੱਖਯਾ ਆਦਿ ਦੀ,
'ਗਰਮਜੋਂ ਸਰਦਜੋਂ ਨਾਲ ਬਚਣ ਬਚਾਣ ਦੀ,
'ਕਈ ਭਾਤਿ ਦੀ ਲੋੜ ਸਾਨੂੰ ਵਾਪਰੇ; ੧੮੦
'ਬਿਨ ਪੁਰਜਾਂ ਏ ਲੋੜ ਸਾਡੀ ਨਾ ਸਰੇ।
'ਸ੍ਰੀਰ 'ਪਾਲ' ਤੇ 'ਰੱਖ' ਧਰਮ ਸੁ ਜਾਣ ਲੋ।

ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਪਾਲਿ ॥

[ਬਿਹਾ: ਵਾਰ ਮ: ੫-੧੪

'ਤਨ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਕਰਨੇ ਵਾਸਤੇ
'ਕਰੀਏ ਜਤਨ ਅਨੇਕ ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ:
'ਪਰ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਬਹੁਤ ਵਧਾਉਣਾ,

'ਹੈ ਇਸਦੇ ਫਿਰ ਵਿੱਚ ਵਧ ਦੀ ਲਾਲਸਾ।
'ਬਹੁਤ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਵਧੇ ਹੰਕਾਰ ਹੈ।
'ਜੋ ਮਤ ਨੂੰ ਬਹੁਰਾਇ ਦੇਂਦਾ, ਰਾਜ ਜੀ !
'ਇਉਂ ਵਧ ਵਧਕੇ ਅੰਤ ਸੁਾਰਥ ਰੂਪ ਲੈ
'ਹਉਮੈਂ' ਕਈ ਉਪਦ੍ਰ ਹੈ ਕਰਵਾਂਵਦੀ: ੧੯੦

'ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਐਉਂ ਜਨਮ ਸੁ ਹੋਂਵਦਾ।
'ਬਾਣ ਚਿਰਾ ਦੀ ਏਹ ਮਾਨੁਖ ਦੇ ਰਿਦੇ
'ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਅਭਯਾਸ ਪੱਕੀ ਹੋ ਗਈ,
'ਪੱਕੀ ਬਣੇ ਸੁਭਾਵ ਲਗੇ ਨ ਓਪਰੀ।
'ਮੈਂ' 'ਮੈਂ' ਕਰਦੇ ਸੱਭ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ;
'ਮਾਝਿਆ ਹੋਰਾਂ ਜਾਣ ਚੰਗਯਾ ਆਪ ਨੂੰ
'ਅਪਣੇ ਤੋਂ ਸਭ ਜੋਗ ਜਾਣਨ ਵੱਖਰਾ;
'ਟੋਲਣ ਸੁੱਖ ਅਰਾਮ ਕੇਵਲ ਆਪਣਾ।
'ਜੋ ਤੀਵੀਂ ਮਾਨੁੱਖ ਦਿੱਸਣ ਜੀਵਦੇ
'ਏਸ ਸਮਝ ਵਿਚ ਰਾਜ ! ਸਾਰੇ ਖੇਡਦੇ : ੨੦੦

'ਮੈਂ' ਹੋਵਾਂ, ਮੈਂ' ਸੁੱਖ ਸਾਰੇ ਲੈ ਲਵਾਂ,
'ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੁੱਝ ਮੈਂ' ਪਰਵਾਹਿ ਨਾ।
'ਖਿਚਾ-ਖਿਚੀ ਨਿਜ ਵੱਲ ਸਭ ਨੂੰ ਹੈ ਲਗੀ;
'ਜੀਉ ਜੀਉ ਵਿਚ ਵਿੱਥ ਹੈ ਏ ਪੈ ਰਹੀ;
'ਬੋੜੀ ਕਿਧਰੇ ਬੋੜੁ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਦੀ।
'ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਵਧਦੇ ਜਾਣ ਜੋ
'ਮਨ ਬੁਧਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਲੀਨ ਜਾਂਦੇ ਹੋਂਵਦੇ,
'ਐਕੁਰ ਡਿਗਦੇ ਜਾਣ ਸੁਾਰਥ ਵਿੱਚ ਓ,—
(ੳ)'ਹਉਮੈਂ' ਅਪਣਾ ਆਪ ਮਿੱਠਾ ਲਾਂਵਦੀ,
(ਅ)'ਤਨ ਮਨ ਦੀ ਜੋ ਲੋੜ ਕਰਦੀ ਪੱਕਿਆ, ੨੧੦

(ੳ)'ਏਸ ਅਸਰ ਦੇ ਹੇਠ ਬੇ ਮਾਝੰਮ ਹੀ
'ਆਪਾ ਲੱਗੇ ਵੱਖ ਦੂਜੇ ਓਪਰੇ।
(ਸ) 'ਨਿਜ ਦਾ ਲੋਚਨੇ ਸੁੱਖ ਕਿਸੇ ਨ ਹੋਰ ਦਾ;
'ਜਗ ਦਾ ਦੁੱਖਰਿਆਰ ਸਹਿਜੇ ਹੈ ਵਧੇ।
(ਹ)'ਲਈਏ ਅਪਣਾ ਲਾਭ ਸਭ ਤੋਂ, ਚਹਿ ਕਿਵੇਂ'
'ਇਹ ਫਿਰ ਵਧਦਾ ਖਯਾਲ ਵਰਤੋਂ ਬੀ ਬਣੇ।
(ਕ) 'ਫਿਰ ਕਰੀਏ ਉਹਕਾਰ ਹਾਨੀ ਹੋਰਨਾਂ
'ਚਾਹੇ ਹੁੰਦੀ ਜਾਇ, ਅਪਣਾ ਸੁੱਖ ਹੋ।
(ਖ) 'ਫਿਰ ਦੁਖ ਦੇਯੋ ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਹੋਰਨਾਂ
'ਸੁਖ ਆਪਣੇ ਦੇ ਕਾਣ, ਡਰਿਯੋ ਨਾ ਰਤੀ। ੨੨੦

'ਇਉਂ' 'ਦੁੱਖ' ਦੇਕੇ ਸੁੱਖ ਲੈਣ' ਸੁਭਾਵ ਜੋ
'ਪੱਕਾ' ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ —ਅੰਦਰ ਢੀਠ ਹੋ।
(ਗ) 'ਦਖ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਨਿੱਤ ਸਾਰੇ ਜੋਗ ਨੂੰ
'ਦਿਲ ਅਪਣੇ ਦੇ ਦੁਾਲ —ਬੇਮਾਲੁਮ ਹੀ—

ਜੇਬ ਇਹ ਮਨ ਮਹਿ ਕਰਤ ਗੁਮਾਨਾ ॥
ਤਬ ਇਹੁ ਬਾਵਰੁ ਫਿਰਤ ਬਿਗਾਨਾ ॥
ਜਬ ਇਹੁ ਹੁਆ ਸਗਲ ਬੀ ਰੀਨਾ ॥
ਤਾਤੇ ਰਮਾਈਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰੀਨਾ ॥
[ਗੁਰੂਗੀਤ ਮ: ੫ ਅ: ੧

‘ਵਖਰੇਪਨ ਦੀ ਕੰਧ ਮਾਨੋ ਉੱਸਰੇ ।
(੫) ‘ਵਖ ਹੋਏ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਬੇ ਮਾਲੂਮ ਹੀ
‘ਵਾਪ੍ਸ’ ਆਇ ‘ਇਕੱਲ’ ਕਰੇ ਇਕੱਲਿਆਂ :-
‘ਮਾਨੋ’ ਮੈਂ ਦੇ ਦੁਲ ਕੰਧ ਉਸਾਰਕੇ
‘ਉਸਨੂੰ ਵਿਚ ਇਕ ਬੰਧ ਦੇ ਏ ਸੱਟਦੀ’ ।
‘ਜਜ਼ੁਦਜ਼ਾ’ ਇਸਦਾ ਦੁੱਖ ਬਾਸੇ ਘੱਟ ਹੈ, ੨੩੦
‘ਕਿਉਂਕਿ ਮਿਤ ਪਰਵਾਰ ਦੁਲੇ ਦਿੱਸਦੇ ।
‘ਮਰਿਆ, ਵਿੱਚ ਇਕੱਲ ਪਾਸ ਨ ਹੋਣ ਦੇ’
‘ਤਦੋਂ ਇਕੱਲ ਦਾ ਦੁੱਖ ਡਾਢਾ ਖਾਵਦਾ,
‘ਨਰਕੋਂ’ ਔਖਾ ਓਹ ਹੀਵੇ ਝੱਲਣਾ ।
(੬) ‘ਫੇਰ ਸੋਚ ਲੋ ਬਾਤ ਇਹ ਦਿਲ ਦੇਇਕੇ
‘ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੇ ਏਸ ਜੀਵਨ ਨਾਲ, ਜੀ !
‘ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਪਾਪ ਉਸਤੋਂ ਹੋਵਦੇ,
‘ਕੁਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਾਸ ਉਸਦੀ ਉੱਡਦੀ,
‘ਕੁਣ ਦਾ ਪਰਦਾ ਦੂਰ ਮਾਨੋ ਹੋ ਗਿਆ,
‘ਉਘੜ ਔਕੁਣ ਜਾਣ, ਕੱਜਣ ਨਾ ਰਿਹਾ : ੨੪੦
‘ਜਦ ਜਾਂਦਾ ਪਰਲੋਕ ਨੰਗਾ ਜਾਂਵਦਾ ।
‘ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਵਾਕ ਇਸ ਪਰ ਆਖਿਆ :-

ਨੰਗਾ ਦੇਜਕਿ ਚਾਲਿਆ ਤਾ ਦਿਸੈ ਖਰਾ ਡਰਾਵਣਾ ॥
ਕਰਿ ਅਤ੍ਰੇਗਣ ਪਛੋਤਾਵਣਾ ॥ [ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: ੧-੧੪]

‘ਜਦ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸੀ ਓ ਜੀਉਂਦਾ,
‘ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਪਾਰ ਸੀ ਜੋ ਓਸਦਾ,
‘ਔਕੁਣ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਵਿਹਾਝਦਾ :
‘ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਓਹ ਹੋਣੇ ਕਾਰਣੇ
‘ਅਪਣੇ ਅੰਦਰ ਜੀਵ ‘ਕੱਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ।
‘ਸਾਈ’ ਨਾਲ, ਸਬੰਧ ਜੋ ਸੀ ਅੰਦਰੋਂ
‘ਉਹ ਬੀ ਹਉਮੈ’ ਕਾਣ ਟੁੱਟਾ ਹੀ ਰਿਹਾ;
‘ਇਉਂ ਉਸਤੋਂ ਬੀ ਦੂਰ ਰਹਿਆ ਵੱਖਰਾ । ੨੫੦
‘ਮਰਕੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਆਈ ‘ਕੱਲ ਹੈ,
‘ਕਰਮਾਂ ਸੰਦੀ ਯਾਦ ਆਈ ਨਾਲ ਹੈ;
‘ਹੁਣ ਅਪਣਾ ਹੈ ਆਪ ਕਰਮੀ ਵੇੜਿਆ
‘ਦਿੱਸੇ ਉਸਨੂੰ ਹਾਇ ਪੱਛੋਤਾਉਂਦਾ ।
‘ਦੁਖਾਂ ਵੇੜੀ ਯਾਦ ਕਰਮਾਂ ਸੰਦੜੀ
‘ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਵਢ ਵੱਢ ਚੋਨ ਨ ਦੇਵਦੀ ।
‘ਉਸਦਾ ਰਿਹਾ ਸਬੰਧ ਨਾਲ ਨ ਸੀ ਕਿਸੇ
‘ਹੁਣ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਕੋਇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣਾ ।
‘ਕੀਤੀ ਸੀਗੀ ਤਜਾਰ ਵਖਰੇ ਹੋਣ ਦੀ
‘ਕੂੜੇ ਦੀ ਜੋ ਪਾਲ ਅਪਣੇ ਆਪ ਹੀ, ੨੬੦
‘ਅਪਣੇ ਦੁਲੇ, ਓਹ ਹੁਣ ਦੁਖ ਦੇਵਦੀ,
‘ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਜ ਨੂੰ ਦੇਖ ਪੱਛੋਤਾਉਂਦਾ ।

ਸਾਧ ਜਨਾ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੇ ਰਹਨਿ ਇਕੋਲੜੀਆਹ ॥
ਤਿਨ੍ਹ ਦੁਖ ਨ ਕਬਹੂ ਉਤਰੈ ਸੇ ਜਮਕੇ ਵਸਿ ਪਈਆਹ ॥

[ਬਾਰ: ਮਾ ਮਾਝ ਮ: ੫-੧੦]

‘ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰਸਿਖ ਹੋਰ ਜਗ ਜਗਿਆਸੂਆ,
‘ਜੋ ਉਚ ਜੀਵਨ ਵੱਲ ਬੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿਵੇਂ
‘ਕਰਦਾ ਉਲਟ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦੀ :
‘ਦੁਨੀਆ ਸਭ ਵਖ ਵੱਖ ਮੈਂ ਬੀ ਵੱਖ ਹਾਂ,
‘ਪਰ ਇਹ ਦੇਹ ਦੀ ਲੋੜ ਪਾਈ ਵੱਖਤਾ ।
‘ਬਿਨ ਪੂਰਜਾ ਤਨ-ਲੋੜ ਤਨ ਮਰ ਜਾਂਵਦਾ,
‘ਤਾਂਤੇ ਤਨ ਦੀ ਲੋੜ ਬੀ ਹੈ ਪੂਰਨੀ,
‘ਪਰ ਇਹ ਅਪਣੀ ਲੋੜ ਪਯਾਰੀ ਪੂਰੀਏ; ੨੭੦
‘ਹੋਵੇ ਨਾ ਫਿਰ ਦੁੱਖ ਸੁਾਰਥ ਵਾਲੜਾ ।
‘ਪਿਤਾ ਰੱਬ ਕਿਰਪਾਲ ਸਭ ਉਸ ਅੰਸ ਹਾਂ,
‘ਬਣਕੇ ਸੱਭ ਭਿਰਾਉ ਵਾਛੂ ਵੱਸੀਏ ।
‘ਇਕ ਦੂਦੇ ਦੀ ਲੋੜ ਆਪ ‘ਚ ਪੂਰੀਏ ।
‘ਪਰ ਜੋ ਸੋਚੇ ਅੰਉਂ ਕਰੇ ਬਿ ਅੰਉਂ ਹੈ,
‘ਕੀ ਦੇਖੇਗਾ ਓਹ ਹੋਰ ਜੁ ਸਾਰੜੇ
‘ਸੁਾਰਥ ਕੁੱਠੇ ਜਾਣ ਤੁਰਦੇ ਓਕਰਾ ।
‘ਉਪਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਬੀ ਹਨ ਦੇਵਦੇ ।
‘‘ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ ਆਰ’ ਤਦ ਇਹ ਸੋਚ ਹੈ
‘ਆਣ ਦਿਖਾਵੇ ਰੂਪ ਸੁਾਰਥ ਵਾਲੜਾ, ੨੮੦
‘ਪਰ ਮਨ ਹੁਯਾ ਸੁਬੁੱਧ ਐਦਾਂ ਸੋਚਦਾ,
‘ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੋਗ ਕੀ ਦੋਸ਼ ? ਓ ਹਨ ਜਾਣਦੇ
‘ਅਪਣੇ ਤਾਈ’ ਵੱਖ -ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ,
‘ਓਪ੍ਰਾ ਜਾਣਨ ਹੋਰ ਜੋਗ ਸਥਾਇਆ ।
‘ਤੈਨੂੰ ਦਿੱਸਣ ਵੀਰ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ;
‘ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੱਖ ਰੋਗ ਸੁੱਧ ਨ ਵੇਖਦੇ,
‘ਤੇਰੀ ਅਖ ਅਰੋਗ ਤੂੰ ਸੁਧ ਵੇਖ ਖਾਂ ।
‘ਅੰਕੁਰ ਸੋਖ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਫੇਰ ਓ :-
‘‘ਏ ਹਨ ਸਾਰੇ ਵੀਰ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ
‘‘ਜੇ ਏ ਕੁੱਝ ਹੋਣ ਤਾਭਿ ਸਹਾਰਨਾ, ੨੯੦
‘‘ਜੇ ਏ ਦੇਵਣ ਗਾਲ ਤਪਣਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ
‘‘ਬੁਰਾ ਰਹੇ ਜੇ ਕਾਂਦ ਬੁਰਾ ਨ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ।
‘‘ਜੇ ਅਪਣੇ ਦੇ ਨਾਲ ਬਦੀ ਕਮਾਵਦਾਂ
‘‘ਉਹ ਅਪਣੇ ਹੀ ਨਾਲ ਕਰਨੇ ਤੁੱਲ ਹੈ ।
‘‘ਹੁਣ ਜੋ ਕਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਮੈਂ, ਰਾਜ ਜੀ !
‘‘ਓਸ ਨਾਲ ਇਹ ਟੁੱਟ ਹਉਮੈ ਜਾਂਵਦੀ,
‘ਉਹ ਵਰਤੋਂ ਸੁਧ ਮੱਤਿ ਫਿਰ ਹੈ ਅੰਕੁਰਾ
(ੳ) ‘ਬੁਰਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਹਿ ਮੇਥੋਂ ਹੋਇ ਜੀ’ ।

ਮੇਥੋਂ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੂ ਮੇਤਾ ਗੁਰ ਹਾਈ ॥
(ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫-੧੨)

ਪਰ ਕੀ ਬੁਰਾ ਨ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ ॥
ਤੁਮ ਕਉ ਦੁਖ ਨਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤ ॥ (ਅਸਾ ਮ: ੫-੬੨)
ਤਥਾ—ਦੁਖ ਨ ਦੇਈ ਕਿਸੇ ਜੀਅ
ਪਤਿ ਜਿਉ ਘਰਿ ਜਾਵਈ ॥ (ਕਉੜੀ ਵਾਰ ਮ: ੫-੧੭)

(ਅ) 'ਭਲਾ' ਸਰਬ ਦਾ ਫੇਰ ਰਿਦੇ ਵਸਾਂਵਦਾ,
 (ੳ) 'ਫਿਰ ਕਰਦਾ' ਹੈ ਕੰਮ ਨੇਕੀ ਵਾਲੜੇ^੧ । ੩੦੦
 (ਸ) 'ਨੇਕੀ' ਕਰਕੇ ਓਹ ਫਿਰ ਹੀ ਸੋਚਦਾ
 'ਇਸ ਵਿਚ ਹਉਂ' ਹੰਕਾਰ ਨਾਹੀ ਚਾਹੀਏ^੨ ।
 (ਹ) 'ਜਦੋਂ' ਅਫਸਰਾ ਨਾਮ ਉੱਚੀ ਹੋਂਵਦੀ
 'ਤਦ ਉਸ ਭਾਸੇ' ਐਉਂ ਮੈਂ ਕੁਛ ਨਾ ਕਰਾਂ,
 'ਸਾਈ' ਕਰਨੇ ਹਾਰ ਆਪੇ ਪ੍ਰੇਰਦਾ,
 'ਕਰਵਾਂਦਾ' ਹੈ ਆਪ ਸਭ ਕੁਛ ਮੁੱਝ ਤੇ^੩
 (ਕ) 'ਫਿਰ ਜਦ ਉੱਚੀ ਹੋਰ' 'ਵਸਥਾ' ਨਾਮ ਦੀ
 'ਅੰਦਰ ਜਾਵੇ' ਆਇ ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਣਦਾ
 'ਸਕ ਕੁਛ ਆਪੇ ਆਪ' ਸਾਈ' ਹੈ ਕਰ;
 'ਮੈਂ' ਉਸ ਸ਼ਰਨ ਮਥਾਰ ਉਸਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾਂ । ੩੧੦
 (ਖ) 'ਫਿਰ ਜਦ ਆਵੇ' ਏਹ ਅਨੁਭਵ; ਰਾਜ ਜੀ !
 'ਮੈਂ' ਨਾਹੀਂ ਮੈਂ ਨਾਹਿੰ ਸਭ ਕੁਛ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ^੪,
 'ਜੀਅਦਾਨ ਦਾ' ਦਾਨ ਉਸਤੋਂ ਸਹਜ ਹੀ
 'ਮੇਘਪਕਾਰੀ' ਵਾਛ ਆਪੇ ਹੋਂਵਦਾ ।
 'ਚਰਨ ਕਮਲ ਦੀ' ਮੌਜ ਵਿਚ ਓ ਵੱਸਦਾ,
 'ਜੋ' ਦੇਖੀ ਪਰਵਾਨ ਗੁਰ ਜੀ ਆਖਦੇ ।
 'ਪਰ ਦੇਣੇ ਦੀ' ਬਾਣ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਦੀ
 'ਭੁੱਲੇ ਕਿਉਂ' ਏ ਰੂਪ ਹੀਵੇ ਆਤਮਾ;
 'ਜੀਅਦਾਨ' ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਹੁਣ ਦੇਂਦਾ
 (ਗ) 'ਜਦ ਹਉਂ' ਹੋਈ ਦੁਰ ਆਪਾ ਨਾ ਰਿਹਾ ੩੨੦
 'ਕੋਈ ਵਿੱਥ ਨ' ਮੂਲ ਬਾਕੀ ਹੈ ਰਹੀ ।
 'ਮੈਂ' ਨਾਹੀ ਹਾਂ ਮੂਲ' ਸੱਚੇ ਸਾਈਆਂ !
 'ਸਭ ਕਿਛ ਭੁੱਧੀ' ਤੂੰਹ ਸਾਈਂ ਇੱਕ ਤੂੰ !
 'ਭੁੱਧੀ' ਕਹਿੰਦਾ ਤੂੰਹ ਮੈਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟਦਾ
 'ਰੱਬ ਰੂਪ ਵਿਚਕਾਰ' ਪਾਵੇ ਵਾਸ ਹੈ ।
 'ਇਉਂ' ਹਉਂ ਮੈਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰ ਜੋ ਸੀ ਰਹੀ;
 'ਭੁੱਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ' ਨਾਲ ਸੀ ਇਕ ਪਾ ਰਹੀ,
 'ਦੂਜੇ' ਪਾਸੇ ਏਹ ਸੁਰਬ ਵਿੱਚ ਪਾ
 'ਕਰਵਾਂਦੀ' ਸੀ ਆਪ, ਕਰਕੇ ਵੱਖਰਾ
 'ਉਹ ਹੋ' ਜਾਂਦੀ ਦੁਰ ਹੀ ਦੇ ਪਾਸਿਓਂ । ੩੩੦
 'ਸੋ' ਰਾਣੀ ਗੁਣਵਾਨ ! ਸੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕੇ
 'ਭੁਲ' 'ਸੁਰਬ' ਦੇ ਰੂਪ ਹਉਂ ਮੈਂ ਦੇ ਹਤੋਂ ।
 'ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ' ਹੈ ਭੁਲ ਜਾਣ ਵਿਫੁੜਨ ਉਸਤੋਂ
 'ਸੋਮਾਂ' ਸਾਡਾ ਓਹ ਉਸਤੋਂ ਟੁੱਟੀਏ ।

'ਸੁਰਬ' ਦਾ ਹੈ ਅੰਤ 'ਕੱਲ ਡਰਾਵਣੀ,
 'ਸਾਈ' ਨੂੰ ਭੁਲ ਭੁੱਲ ਜਗ ਵਿਚ ਸਾਂ ਰਚੇ
 'ਸੁਰਬ ਕਰ ਕਰ' ਓਸ ਤੋਂ ਬੀ ਵਿਛੁੜੇ ।
 'ਰਸਤਾ' ਹੈਸੀ ਪ੍ਰੇਮ 'ਹਉਂ ਮੈਂ' ਕੱਟਦਾ,
 'ਹਉਂ' ਤੋਂ ਉਲਟਾ ਜਾਇ ਰਸਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਏ;
 'ਭੁਲ' 'ਸੁਰਬ' ਨੂੰ ਏਹ ਹੀ ਹੈ ਕੱਟਦਾ । ੩੪੦
 'ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ' ਨਾਲ ਰੱਖੇ ਮੇਲਕੇ,
 'ਦੇ'ਦਾ ਹੈ ਇਹ ਜੋੜ ਸਾਈ' ਨਾਲ ਜੀ;
 'ਜਗਵਿਚ ਵਰਤਣ-ਪਯਾਰ' ਇਹ ਸਿਖਲਾਂਵਦਾ ।
 'ਦੁਈ' ਦ੍ਰੇਤ ਵਖੋਂਵ ਸਾਰੇ ਮੇਟਣੇ;
 'ਪਾਪ ਕਰਨ ਤੋਂ' ਏਹ ਅਹੇ ਬਚਾਂਵਦਾ;
 'ਤਾਂਤੇ' ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੋਗ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਾਂਵਦਾ ।
 'ਜੋਗ ਨ' ਆਖਾਂ ਓਹ ਮੁੰਦਰਾਂ ਕੰਨ ਪਾ
 'ਘਰ ਘਰ ਅਲਖ ਜਗਾਇ' ਫਿਰਨਾ ਜੋਗ ਲੈ;
 'ਨਾਂ' ਮੈਂ ਹਾਂ ਹਠਜੋਗ ਏਥੇ ਦੱਸਦਾ—
 'ਕਸ਼ਟ ਸਾਧਨਾਂ' ਨਾਲ ਦੇਹੀ ਸਾਧਣੀ । ੩੫੦
 'ਨਾਂ' ਅਪਣੇ ਹੀ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਜੁੜ ਜਾਣ ਦਾ
 'ਰਾਜ ਯੋਗ, ਨਾਂ' ਯੋਗ ਆਖਾਂ ਸਾਂਝ ਦਾ ।
 'ਪਰ ਜੁੜ ਸਾਈ' ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਦੇ
 'ਵਸਲ ਕਿ' ਹੁੰਦਾ ਮੇਲ ਉਹ ਹਾਂ ਆਖਦਾ ।
 'ਨਾਮ' ਧਿਆਵਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਏ ।
 'ਅਰਬ ਜੋਗ ਦਾ, ਰਾਜ !' ਜੁੜਨਾ ਜਾਣਨਾ,
 'ਜੋਤਨ ਵਾਲਾ' ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਵਿਚ ਸੋਹਿਣਾ ।
 'ਸਾਈ' ਸੱਚੇ ਨਾਲ ਭਗਤਿ ਕਮਾਇਕੇ
 'ਜੁੜ ਜਾਣਾ ਹੈ' ਜੋਗ 'ਜੋਗ ਪਰੇਮ' ਦਾ^੫;
 'ਹਰਿ-ਰਸ ਜੀਵਨ' ਵਿਚ ਜੋਗੀ ਜੀਵਦਾ । ੩੬੦
 'ਇਉਂ' ਜੁ ਰਾਮ-ਰਸ ਵਿੱਚ ਬਖਸ਼ਯਾਂ ਆ ਗਿਆ
 'ਉੱਤੋਂ' ਉਸਨੂੰ ਖਿੱਚ ਖਿੱਚੀ ਰੱਖਦੀ,—
 'ਸਾਈ'-ਪਯਾਰ' ਸਹਾਇ ਉਸਦਾ ਹੋਂਵਦਾ,
 'ਉੱਚਾ' ਉਨਮਨ ਹੋਇ ਰਹਿੰਦਾ ਓ ਸਦਾ ।
 'ਉਨਮਨ ਤੋਂ' 'ਮਨ' ਉੱਚ ਵਾਲੀ' ਹੀ ਦਸ਼ਾ
 'ਮੈਂ' ਕਹਿ ਰਹਿਆ, ਰਾਜ ! ਸਮਝੋ ਠੀਕ ਦੇ ।
 'ਏਸ ਦਸ਼ਾ' ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ ਪਰਵਾਣ ਓ
 'ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ' ਚਹੇ ਅਤੀਤ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਇ ਓ ।
 'ਇਹ ਸਮਝੋ' ਪਕ ਬਾਤ ਐਸਾ ਹੋਇ ਜੋ
 'ਰਹਿੰਦਾ' ਨਹੀਂ ਉਦਾਸ ਵੱਠੇ ਚਿੱਤ ਓ । ੩੭੦
 'ਮਨ ਇਕ ਤੁਲਨਾ' ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਆਂਵਦਾ,

^੧ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਕਾ ਭਲਾ ॥

^੨ ਓਨੀ ਮੰਦੇ ਪੈਰ ਨ ਰਖਿਓ ਕਰਿ ਸੁਭਿਤ ਧਰਮੁ ਕਮਾਇਆ ॥

(ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: ੧—੭)

^੩ ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਚੰਗਾ ਆਪਣਾ ਕਰਿ ਪੁੰਨਹੁ ਨੀਚੁ ਸਦਾਈਐ ॥

(ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: ੧—੫)

^੪ ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈਆ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰਾਇਦਾ ।

(ਅਸਾ ਵਾਰ ਮ: ੧ ੧੬)

^੫ ਮੈਂ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥ [ਬਿਨਾ: ਮ: ੫—੧੧੭]

^੧ ਨਿਰਭਉ ਜੋਗੀ ਨਿਰੰਜਨੁ ਧਿਆਵੇ ॥

ਅਨੰਦਨੁ ਜਾਗੇ ਸਚਿ ਲਿਵਲਾਵੇ ॥

ਸੋ ਜੋਗੀ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਭਾਵੇ ॥ [ਰਉੜੀ ਮ: ੧ ਅਸ:—੭]

^੨ ਗੁਰਿ ਮਨੁ ਮਾਰਿਓ ਕਰਿ ਸੰਜੋਗੁ ॥

ਅਹਿਨਿਸਿ ਰਾਵੇ ਭਗਤਿ ਜੋਗੁ ॥

ਗੁਰ ਸੰਤ ਸਭਾ ਦੁਖੁ ਮਿਟੇ ਰੋਗੁ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿਵਰੁ ਸਹਜ ਜੋਗੁ ॥ [ਬਸੰਤ ਮ: ੧—੬]

‘ਟਿਕਿਆ ਤੇ ਪਰਸਿੰਨ ਹੈ ਓ ਹੋਂਵਦਾ,
‘ਸਾਈ’ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਰੱਖਦਾ,
‘ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ’ ਸੁ ਓਹ ਹੈ ‘ਰਸ’ ਮਾਣਦਾ :—

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਹਰਿ ਰਾਖਿਆ
ਉਰਿ ਧਾਰਿ ॥ [ਮਲਾ: ਮ: ੩-੫

‘ਪ੍ਰਭੁ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਉਨ੍ਹੇ ਪਛਾਣਿਆ,
‘ਲਹਿ ਲਹਿ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੁੰਦ ਕਰਦਾ ਵੇਖਦਾ,
‘ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਨਿੰਨ’ ਉਹ ਜੁੜ ਹੈ ਰਿਹਾ,
‘ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਜੋਗੀ ਹੋਇਆ ।
‘ਸਭ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਜਾਣਦਾ,
‘ਉਸਨੂੰ ਸਭ ਦੇ ਨਾਲ ਅਹੇ ਪਛਾਣਦਾ 3੮੦
‘ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਸੱਭ ਨੂੰ ਹੈ ਵੇਖਦਾ ।
‘ਮੇਲ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾ ਪਾਇ ਉਹ ਹੈ ਜਾਣਦਾ,
‘ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਪਰਕਾਸ਼ ਮੈਂ ਹਾਂ ਪੈਂਚਿਆ,
‘ਸਫਲ ਗਿਆਨ’ ਹੈ ਪਾਸ ਉਸਦੇ ਹੋਂਵਦਾ;
‘ਇਸ ਗਿਆਨੀ ਤੋਂ ਮੀਂਹ ਵਸਦਾ ਮੁਰ ਦਾ ।
‘ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੇਘ ਬਰਕਤ ਵਾਲੜਾ,
‘ਜਿਸਤੋਂ ਸਦਾ ਫੁਹਾਰ ਨੇਕੀ ਵਾਲੜੀ
‘ਮੀਂਹ ਵਸਦੇ ਦੇ ਵਾਗ ਆਪੇ ਵੱਸਦੀ’
‘ਜਿਉਂ ਜਦ ਖਿੜੇ ਗੁਲਾਬ ਮੁਸਕੇ ਸੋਹਿਣਾ,
‘ਮੁਸਕ ਓਸਤੋਂ ਦਾਨ ਆਪੇ ਹੋਂਵਦੀ; 3੯੦
‘ਜਿਉਂ ਜਦ ਹੋਂ ਭਰਪੂਰ ਚਸਮਾਂ ‘ਗੰਮ ਤੋਂ’,
‘ਉਸਤੋਂ ਉਛਲੇ ਨੀਰ ਵਹੇ ਉਮਾਹੁਆ ।
‘ਸੋ ਰਾਣੀ ! ਜੋ ਜੋਗ ਮੈਂ ਹਾਂ ਆਖਦਾ
‘ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਹੈ ਓਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਂਵਦਾ ।
‘ਜੁੜ ਜਾਣਾ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਹੋਣ ਹੈ ।
‘ਜੋ ਜੁੜਿਆ ਇਸ ਜੋਗ ਜੋਗੀ ਸੱਚ ਦਾ ।
‘ਜਦ ਤਕ ਦੇਹੀ ਵਿੱਚ ਮਾਣੇ ਓ ਸਦਾ
‘ਏਸ ਜੋਗ ਦੀ ਮੋਜ ਜੁੜਿਆ ਨਿੱਤ ਹੀ:
‘ਸੱਚਖੰਡ ਦਾ ਵਾਸ ਹਿਰਦੇ ਓਸਦੇ
‘ਰਹੇ ਨਿਰੰਤਰ ਬੱਝ ਹਿੱਲੇ ਨਾਂ ਕਦੀ । ੪੦੦
‘ਜਦ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਤਯਾਗ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ
‘ਜਾਂਦਾ ਸੱਚੇ ਖੰਡ — ਸਰਨੀ ਰੱਬ ਦੀ—
‘ਤਦ ਫਿਰ ਪਾ ਸਦ ਮੇਲ ਓਥੇ ਵੱਸਦਾ;
‘ਜੋ ਹੈ ਵਤਨ ਸੁਹੇਲ ਤੇਰੇ ਕੰਤ ਦਾ ।
‘ਜਿੱਥੋਂ ਦਾ ਕੁਛ ਹਾਲ ਕਿਹਾ ਨ ਜਾ ਸਕੇ,

‘ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਜੋ ਜਨ ਗੀਏ ॥

ਚਕਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤੀ ਬੀਏ ॥ [ਕਉ: ਮ: ੫-੧੬੩

‘ਗਿਆਨੀਆ ਅੰਦਰਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਹੈ ਨਿਤ ਹਰਿ ਲਿਵ ਸਦਾ
ਵਿਗਾਸੁ ਮ [ਸ: ਵਾ: ਤੇ ੬: ਮ: ੩-੨੧

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੀਨ ਚਤੁਰ ਮੁਖਿ ਵਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤ ॥

ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕ ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਭਗਵੰਤ ਮ

[ਕਉ: ਬਾ: ਅ: ਮ: ੫-੧੬

‘ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੀ ਸਭ ਉਪਰਿ ਮਇਆ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

‘ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨ, ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ ।
‘ਪਰ ਔਖੀ ਹੈ ਖੇਡ ਦੁਹਰੀ ਖੇਡਣੀ,—
‘ਪ੍ਰਭੁ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੱਖਣੀ
‘ਸੁਰਤ ਆਪਣੀ ਨਿੱਤ ਜਿੱਕੁਰ ਹੈ ਕਿਹਾ
‘ਦਸਵੇਂ ਗੁਰ ਪਤਿਸ਼ਾਹ ਬਾਬਤ ਆਪਣੀ:— ੪੧੦

ਚੁਭੀ ਰਹੀ ਸੂਤਿ ਪ੍ਰਭ ਚਰਨਨ ਮਹਿ ॥

‘ਫਿਰ ਕਰਨੇ ਸਭ ਕੰਮ ਧਰਮ ਪਛਾਣਕੇ
‘‘ਮੈਂ ਮੇਰੀ’ ਦੀ ਗੰਧਿ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਕੇ:
‘ਰੱਬ ਰਜਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਸਰਜੀ ਆਪਣੀ
‘ਕਰਨੀ ਸਾਰੀ ਰਾਜ ! ਇਕ ਸੁਰ ਹੋਵਣਾ;
‘ਚੜ੍ਹਦੀ-ਕਲਾ ਵਿਚਾਲ ਰਖਕੇ ਆਪ ਨੂੰ
‘ਅਰਥ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੋਇ ਖੂਬ ਨਿਬਾਹੁਣੇ ।
‘ਗ੍ਰਹਸਤ ਮਾਂਹਿ ਨਿਰਬਾਣ’ ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ ।
‘ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਰਾਜ ! ਜੇ ਕਰ ਪਾਈਏ
‘ਤਦ ਸੋਖੀ ਹੋਂ ਜਾਇ ਦੁਹਰੀ ਖੇਡ ਏ,—
‘ਸੋਖੀ ਫਿਰ ਹੋਂ ਜਾਇ ਹਉਮੈ ਜਿੱਤਣੀ,— ੪੨੦
‘ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੀ ਕੰਧ ਭੰਨ ਸਿਟਾਵਣੀ ।
‘ਨਾਮ ਅਰਾਧਣ ਨਾਲ ਧਰਕੇ ਭਾਵਨਾ
‘ਪ੍ਰੇਮ-ਪ੍ਰਭੁ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਹਚਾ ਧਾਰਕੇ
‘ਸੋਖਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਇ ਰਸਤਾ ਰੱਬ ਦਾ ।
‘ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਗੰਧਿ ਵਿਕਾਸ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ
‘ਜੋਗੀ ਤੋਂ ਫਿਰ ਹੋਇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ।
‘ਤਾਂਤੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪੂਰਨ ਰਾਹ ਹੈ,
‘ਇਹ ਹੈ ਮੁੰਢ ਮਝਾਲ ਏਹੋ ਅੰਤ ਹੈ:
‘ਬੋਹਿਥ ਖੇਵਟ ਪ੍ਰੇਮ, ਚੱਪੇ ਹੈ ਇਹੋ,
‘ਤਾਰਾ ਮੰਡਲ ਪ੍ਰੇਮ, ਜਿਸਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ੪੩੦
‘ਖੇਵਟ ਬੋਹਿਥ ਜੋਗ ਹਨਗੇ ਖੇਉਂਦੇ:
‘ਪ੍ਰੇਮ ਕਿਨਾਰਾ ਠੀਕ ਲੈ ਜਹਿ ਜਾਵਦੇ ।
‘ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀਵੇ ਬੋਤੁ ਹੀ,
‘ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੀ ਘਬਰਾਇ ਮਿਲਿਆ ਰਾਜ ਜੀ !
‘‘ਸੋਧ’ ਜਿਦੀ ਸੀ ਠੀਕ ਕਰਨੇ ਜੋਗਤੀ ।
‘ਹੁਣ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਰਾਹ ਸੁੱਢੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ,—
‘ਮਿੱਠਾ ਸੀਤਲ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੱਧੀ ਸੋਧ ਦਾ,
‘ਸਮਝਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ, ਜੋੜਨ ਵਾਲੜਾ,
‘ਨੂਰੋਂ ਨੂਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਚਾਨਣ ਦੇਵਣਾ ।
‘ਜੋ ਕਹਿਆ ਸਤਿਸੰਗ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਜ ਹੈ, ੪੪੦
‘ਤਿਉਂ ਉਸਦਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਯੇ ।
‘ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਵਰਤਾਉ ਹੈ ਇਉਂ ਦੱਸਿਆ :—

ਗੁਣੀਆ ਗਣ ਲੇ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲੇ ਕਿਉ ਤਿਨ ਮਿਲਉ
ਪਿਆਰਿ ॥ ਤਿਨਹੀ ਜੋਸੀ ਬੀ ਰਹਾਂ ਜਪਿ ਜਪਿ
ਰਿਦੇ ਮੁਰਾਰਿ ॥ [ਦ: ਓਅੰਕਾਰ ਮ: ੧-੪੪

‘ਇਸ ਦਾ ਹੈ ਇਹ ਭਾਵ ਸੁਣਨਾ ਧਿਆਨਦੇ :—
ਪ੍ਰਸ਼ਨ—

‘ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਿਆ’ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੱਸੋ ਜਾ ਮਿਲਾਂ ?

ਉੱਤਰ—

'ਓਹ ਗੁਣ ਲਈਏ ਧਾਰ ਧਾਰੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ,
'ਧਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਓਹ ਪ੍ਰਭ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲੇ ।
'ਗੁਣ ਸੀਗਾ ਉਹ 'ਪਯਾਰ' ਕੀਕੂੰ ਪਾਈਏ ?
'ਜਪ ਜਪ ਰਿਦੇ ਮੁਰਾਰ ਪਾਈਏ ਪ੍ਰੇਮ ਓ,
'ਓਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹ ਤੁਲ ਬੀਵੀਏ;
'ਉਨ੍ਹ ਹੀ ਜੈਸੀ ਹੋਇ ਮਿਲੀਏ ਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ । ੪੫੦
'ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਮ ਅਰਾਧਿਆ;
'ਜਿਸ ਬਿਧਿ, ਮੈਂ ਹਾਂ ਦੱਸ ਚੁੱਕਾ ਆਪ ਨੂੰ ।
'ਨਿਸਚੇ ਸੰਦੀ ਓਟ ਹੇਠਾਂ ਚਾਹੀਏ
'ਜੈਸੇ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਕ ਆਪ ਅਲਾਇਆ :—

ਜਾਕੇ ਰਿਦੇ ਬਿਸਾਸ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ॥

ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ਤਿਸੁ ਮਨਿ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ]

'ਰਿਦੇ ਵਿਖੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੂਰਾ ਚਾਹੀਏ;
'ਕੇ ਸਾਈ' ਹੈ ਸੱਤ ਮਾਲਕ ਸਾਡਾ;
'ਹੈ ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਭੰਡਾਰ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹਿਆ ।
'ਜੈਸੇ ਵਾਲੀ ਪੈਣ ਹਿਰਦੇ ਆਪਣੇ
'ਕਦੀ ਨ ਝੋਲਾ ਦੇਇ, ਪਰਬਤ ਵਾਂਗਰੇ
'ਨਿਸਚਾ ਰਹੇ ਅਡੋਲ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦਾ ੪੬੦
'ਏਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਾਹ ਜੋ ਹੈ ਜਾਵਦਾ,
'ਉਸਨੂੰ 'ਪੂਰਨ ਸਿੱਖ', 'ਗੁਰਮੁਖ' ਆਖੀਏ :—

ਪ੍ਰੇਮ ਬੁਲਾਈ ਰਲੀ ਸਿਉ ਮਨ ਮਹਿ ਸਬਦੁ ਅਨੰਦੁ ॥

ਲਾਲਿ ਰਤੀ ਲਾਲੀ ਭਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਈ ਨਿਰੰਦੁ ॥

[ਦਖਣੀ ਓ: ਮ: ੧-੧੨]

'ਕਦੀ ਨ ਭੁੱਲੋ ਰਾਜ ਗਲ ਏ ਭੇਤ ਦੀ:
'ਸਾਈ' ਵਿਸਰੇ ਨਾਹਿ ਵੇਲੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ।'

ਗੁਰਾ ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ
ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈਂ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ ॥੬॥ [ਜਪੁਜੀ]

੩੪. ਸਤਿਸੰਗ-ਕਟਨੀ

ਸੁਣ ਸਾਈ' ਦੇ ਵੇਤ ਮਰਮਾਂ ਵਾਲੜੇ
ਰਾਣੀ ਹੋ ਹੈਰਾਨ ਅਚਰਜ ਚੁੰ ਗਈ,
ਮਨ ਹੋ ਹੋ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਸਮੈ ਹੋ ਗਿਆ,
ਬੁੱਧੀ ਚੱਕਰ ਖਾਇ ਅਦਭੁਤ ਜਾ ਚੜ੍ਹੀ,
ਪਰਮਦਭੁਤ ਬੀ ਲੰਘ ਹੋਈ ਚੁੱਪ ਹੈ ।
ਜੋ ਸੀ ਗੁਰਮੁਖ ਹਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਜਾਵਦਾ
ਵਾਪੁਨ ਵਾਝ ਓਹ ਵਾਪੁੀ ਸੇ ਗਏ:
ਜਾਪੜਾ ਉਸਨੂੰ ਐਉਂ ਮੈਂ ਹਾਂ ਪੋਂ-ਚੁਆਂ
ਓਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖ ਜੋ ਕਹੇ;
ਵਿਸਮਾਦੀ ਛਾ ਰੰਗ ਏਥੇ ਸੀ ਗਿਆ । ੧੦

ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਹੁਣ ਚੁੱ। ਕੀਤੀ, ਰਾਜ ਦਾ
ਮਸਤਕ ਨਿਉਂਦਾ ਜਾਇ ਬੇਵਸ ਹੇਠ ਨੂੰ;
ਅੱਗੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਟਿਕਿਆ ਜਾਇਕੇ ।

ਭੁਝ ਚਿਰ ਵਿਚ-ਇਸ ਰੰਗ ਵੱਠੀ ਓ ਰਹੀ ।
ਹੁਣ ਪਰਤੀ ਵਿਰ ਹੋਸ਼ ਹੋਸ਼ ਸੁਲੱਖਣੀ,
ਸੁਕਰ ਸੁਕਰ ਦਾ ਭਾਵ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੱਦਿਆ;
ਗਲ ਪੱਲਾ ਹਥ ਜੋੜ ਸਭ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ
ਚਰਨ ਪਰਸ ਪਰਣਾਮ ਕਰਨੇ ਸੀ ਲਗੀ;
ਪਰ ਉਹ ਹੱਥਾਂ ਨੱਲੁ ਫਤੇ ਗਜਾਵਦੇ:
ਵਿਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹਥ ਜੋੜ: 'ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਗਈ ੨੦
'ਮੈਂ ਪਰ ਅੱਜ ਅਪਾਰ ਮੈਂ ਨਾਂ ਜੋਗ ਸਾਂ ।'
ਵਿਰ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਵਾਕ ਰਾਣੀ ਗਾਵਿਆ :—

ਤੇਰਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਤੋ ਨਾਹੀ ਮੈਨੋਂ ਜੰਗੁ ਕੀਤੋਈ ॥ ਮੈਂ
ਨਿਰਗੁਣਿਆਰੇ ਕੋ ਗੁਣਨਾਹੀ ਆਪੋਤਰਸੁ ਪਇਓਈ॥
ਤਰਸੁ ਪਇਆ ਮਿਹਰਾਮਤਿ ਹੋਈ ਸਤਿਗੁਰ ਸਜਣ
ਮਿਲਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਜੀਵਾਂ ਤਨੁ ਮਨੁ
ਬੀਵੇ ਹਰਿਆ ॥੧॥ [ਸਲੋਕ ਮ: ੫]

ਸਭ ਤੇ ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਡੂੰਘਾ ਛਾ ਗਿਆ ।
ਸੁਕਰ ਗਾਇਕੇ ਰਾਜ ਜਦ ਚੁਪ ਹੋ ਗਈ
ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਵਿਰ ਵਾਕ ਕੀਤੇ ਐਕੁਰਾ—
'ਗੁਰੂ ! ਧਰੋ ਸਿਰ ਹੱਥ ਵਿਰ ਨਾ ਡੋਲੀਏ ।'
ਵਿਰ ਰਾਣੀ' ਵਲ ਤੱਕ ਗੁਰਮੁਖ ਬੋਲਿਆ :—
'ਅਧਮ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਜੀਵ ਭੁਲਦੇ ਹਾਂ ਸਦਾ,
'ਅਭੁੱਲ 'ਗੁਰੂ' 'ਕਰਤਾਰ' ਕੇਵਲ ਹੈਨ ਦੋ:
'ਭੁੱਲਣ ਦੇਣ ਨ ਸਿੱਖ ਅੰਦਰ ਬੈਠਕੇ, ੨੦
'ਜੇ ਭੁਲ ਜਾਵੇ ਸਿੱਖ ਰਸਤੇ ਪਾਉਂਦੇ ।
'ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਹਵਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਤੁਸਾ,—
'ਆਸੁਰਿ-ਸੰਪਤ ਨਾਲ ਜਗ ਰਚਾਣ ਦਾ,
'ਜੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਡੋਲ ਜਿੱਤਣ ਜਾਚ ਬੀ,
'ਬਿਨ ਆਏ ਇਸ ਜਾਚ ਜਿੱਤਣ ਅੱਖ ਹੈ ।
'ਸੁਣਣਾ ਸਹਿਲਾ, ਆਖ ਦੇਣਾ ਸੌਖ ਹੈ,
'ਕਰਨ ਕਮਾਈ ਅੱਖ ਮਿਹਨਤ ਮੰਗਦੀ ।
'ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸੰਖੇਪਵੇਂ
'ਮੈਂ ਹੁਣ ਚਾਹਾਂ ਵੇਰ ਓ ਦੁਹਰਾਵਣੇ,
'ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਝ ਨਿਖੇੜ ਚੇਤੇ ਧਾਰ ਲੈ । ੪੦

'ਘਾਲ ਕਰਨ ਹੈ ਕੰਮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੀਵ ਦਾ,
'ਚਾਹੇ ਰੱਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗੰਦੀ ਲੈ ਲਏ
'ਵਿਰ ਬੀ ਰਾਣੀ ! ਘਾਲ ਘਾਲੀ ਚੱਲੀਏ ।
(੧) 'ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਜੀ,
(ੲ)

'ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਮੁਖ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ,—
'ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ; ਬਾਣੀ ਹੈ ਗੁਰੂ'
'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ-ਸਤਿਸੰਗ' ਗੁਰ ਦਾ ਸੰਗ ਹੈ ।

*ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ [ਨਟ ਆ. ਮ. ੪-੪]

*ਐਕਾ ਰੂਪ ਸ਼੍ਰੀਭ ਜੀ ਜਾਨ ॥ [ਪ. ਨੰ. ਲਾ.]

‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਰਸਨ ਹੈ ਗੁਰੂ;
‘ਪਾਠ ਕਰਨ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਲ ਹੈ
‘ਕਰਨ ਵਾਰਤਾਲਾਪ; ਲੈਣੀ ਸਿੱਖਿਆ। ੫੦

‘ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣਿ ਮੇਲ ਦਿਲ ਦੀ ਕੱਟੀਏ
‘ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸੁਦ ਅੰਦਰ ਆਵਦਾ
‘ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਚਿੱਤ ਸਾਈਂ ਵੱਲ ਨੂੰ
‘ਉਮਲ ਖਾਵੇ ਨਾਲ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹਦੇ।
‘ਬਾਣੀ-ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆਂ ਰਾਜ ਜੀ !
‘ਦਿਲ ਪੁੰਘਾਰਾ ਖਾਇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ
‘ਗੁਰ ਦੀ ਫੁੰਘੀ ਜਾਇ, ਹੈ ਬਹਿ ਜਾਵਦੀ;
‘ਦੁਵਿਆਂ ਨਿਜ ਘਰ ਵੱਲ ਮਨ ਹੈ ਆਵਦਾ
‘ਕੀਰਤਨ-ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸੁਦਾ
‘ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਉਪਜਾਇ ਆਪਾ ਜਾਗਦਾ ੬੦

‘ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਖਾਇ ਹੁਲਾਰੇ;
‘ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਇ - ਮੇਲਾ ਪਾਵਦਾ।
‘ਬਾਣੀ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਹੈ ਜਦੋਂ
‘ਦੂਰ ਅਵਿੱਦਯਾ ਹੋਇ ਚਾਨਣ ਆਵਦਾ,
‘ਪਾਪਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੁਗ ਤਜਾਗਣ ਜਾਚ ਬੀ,
‘ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਗਯਾਨ, ਸਮਝੇ ਆਵਦੇ
‘ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਖਜਾਲ ਜੇ ਚਿਤ ਰੱਖੀਏ
‘ਕੇ ਗੁਰ ਸੱਚਾ ਆਪ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਪਿਆ,
‘ਵਿੱਚ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਾਸ ਐਦਾਂ ਪਾਵੀਏ।
‘ਬਾਣੀ ਆਖਿਆ ਮੰਨ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ੭੦

‘ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਓਹ ਹੋਵੇ ਆਵਦਾ,
‘ਅਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ
‘ਜੋ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਖ ਸਤਿਗੁਰ ਦੱਸਿਆ,
‘ਬਣ ਜਾਈਏ ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਫਿਰ ਦੇਵਤੇ।
‘ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਨਾਮ ਮਹਿਮਾ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ

੧ ਜੋ ਸਿੱਖ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਕੀ ਰਾਹੀਂ ॥

ਦਰਸਨ ਕਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਜੁ ਆਹੀ ॥ [ਪ. ਨੰ. ਲਾ.]

੨ ਜੋ ਮੁਖ ਸਾਥ ਰਹੇ ਕਰ ਬਾਤਾ ॥

ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਪੜ੍ਹਹਿ ਬਿਚਾਰਹਿ ਸਾਥਾ ॥ [ਪ. ਨੰ. ਲਾ.]

੩ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਿ ਮੇਲੁ ਗਵਾਏ ॥ [ਧਨਾ. ਮ. ੩-੫]

੪ ਜਿਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਕਿ ਛਕੇ ॥

[ਆਸਾ ਭੰਤ ਮ. ੪-੯]

੫ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੇ ॥ [ਸੋਰ. ਮ. ੩-੨]

੬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਨਤੁ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਦੁਵਿਆ ਮਨੁ ਭੀਨਾ

ਨਿਜ ਘਰਿ ਆਵੈਗੇ ॥ [ਕਾਨੜਾ ਭ. ਮ. ੪-੧]

੭ ਤਹਾ ਬੈਠਨ ਜਗ ਕੀਰਤਨ ਤੇਰਾ ॥ [ਸੂਰੀ ਮ. ੫-੫੫]

੮ ਜੋਗ ਬਨਿਆ ਤੇਰਾ ਕੀਰਤਨ ਗਾਈ ॥ [ਅਨਾ ਮ. ੫-੫੭]

੯ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਕਾਨਟੁ ॥ [ਸਿਰੀ ਮ. ੩-੨੨]

‘ਹਿਰਦੇ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਹੈ ਜਾਵਦਾ
‘ਬਾਣੀ ਦਾ ਹੈ ਦੇਸ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਰਿਦਾ
‘ਲੈ ਜਾਵੇ ਏ ਦੇਸ ਅਪਣੇ ਅੰਤ ਨੂੰ।

ਜਿਸਨੋ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ॥

ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥ [ਜਪੁਜੀ]

‘ਇਹ ਹੈ ਇਕ ਗੁਰਵਾਕ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਤੁਸਾਂ।
‘ਸੱਚੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ੮੦

‘ਅਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਪੱਕੀ ਹੈ ਉਹੋ,
‘ਗੁਰ ਬਿਨ ਕੱਚੀ ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਜਾਣਨੀ,
‘ਬਾਣੀ ਗਾ, ਸੁਣ, ਵਾਚ ਦਿਲ ਨੂੰ ਜੋਤਕੇ
‘ਸਚੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਵਿਚ ਹੈ ਜਾਵਦਾ,
‘ਪਤਿਸਾਹੀ ਪਤਿਸਾਹ ਦੇ ਜੋ ਤੁੱਲ ਹੈ।
‘ਆਹ ਹੋਵੇ ਇਕ ਚਿੱਤ੍ਰ ਬਾਣੀ ਵੇਰਵਾ
‘ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਸਾਫ ਸਾਰਾ ਦੱਸਿਆ;
ਰਖਣਾ ਇਸਨੂੰ ਸਾਂਭ ਘਰ ਜਾ ਵਾਚਣਾ।

ਦੀਖਿਆ ਆਖਿ ਬੁਝਾਇਆ ਸਿਫਤੀ ਸਚਿ ਸਮੇਉ ॥

[ਮਾਝ ਵਾਰ ਮ: ੨]

‘ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚੇ ਆਪ ਹੈ ਇਉਂ ਆਖਿਆ—
‘ਦੋ ਕਾਰਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਨ ਜੀ ਦੱਸੀਆਂ ੯੦

‘ਸਿਫਤ ਸਲਾਹਾਂ ਨਾਲ ਸੱਚ ਸਮਾਵਦਾ
‘ਦੂਜੀ ਦੀਖਿਆ ਨਾਲ ਰਾਜਾਨ ਸੁ ਬੁੱਝਣਾ।
‘ਸੱਚੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ
‘ਸਚੇ ਸਾਈਂ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਲੈ-ਜਦੇ।
‘ਜੋ ਬਾਣੀ ਪਛਕਾਰ ਚਿਤ੍ਰ ‘ਚਿ ਦੇਸਦੇ
‘ਹੋਵੇ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਪੜ੍ਹ ਗੁਣ ਬੁੱਝਣਾ,
‘ਦੀਖਿਆ ਬਾਬਤ ਹਾਲ ਬੀ ਮੈਂ ਦੱਸਾਂ
‘ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਹਾਲ ਸਾਰਾ ਦੱਸ ਲਾਂ।

(ਅ)

‘ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਫਿਰ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ,
ਨਾਮ ਲਗਾ ਦਿਸ ਰੰਗ, ਸਾਈਂ ਪੋ ਜ਼ਿਆ ੧੦੦
‘ਉਸਤੋਂ ਰਸਤੇ ਦੇਸ ਮਿਲੇ ਸਹਾਯਤਾ,

‘ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਤੀ ਜਗ ਅੰਤਰਿ ਇਸੁ ਬਾਣੀ ਤੇ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
ਪਾਇਦਾ ॥ [ਮਾਰੂ ਸੋ: ਮ: ੩-੨੨]

ਤਬਾ-ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਮੀਠੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰ ॥

ਜਿਨਿ ਪੀਤੀ ਤਿਸੁ ਮੋਖ ਦੁਆਰ ॥ ੫ ॥

ਨਾਮੁ ਤੇ ਭਾਇ ਰਿਦੈ ਵਸਾਹੀ ਗੁਰ ਕਰਣੀ ਸਰੁ ਬਾਣੀ ॥

[ਮਲਾਰ ਭ: ਮ: ੧-੪]

‘ਇਹ ਬਾਣੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਕੀ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥

[ਦੁਖ: ਓ: ਮ: ੧-੪੦]

ਤਬਾ-ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਉਪਜੀ

ਸਾਰਿ ਸਮਾਣੀ ॥ [ਸੂਰੀ ਭ: ਮ: ੩-੨੨]

‘ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਰੀ ਹੈ ਬਾਣੀ [ਰਾਮ: ਮ: ੩ ਅੰ: ੯-੨੪]

ਦਿਖੇ ਅੰਤਕਾ ਪਹਿਲੀ।

‘ਤਾਹੀਓ’ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਨਿਤ ਨਿਤ ਮੰਗੀਏ
 ‘ਗੁਰਮੁਖ ਵਾਲਾ ਮੇਲ ਸਾਈਆਂ ! ਦਾਨ ਦੇ’ ।
 ‘ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰੀਓ ਰਾਜ ਜੀ !
 ‘ਨਾਮੀ ਗੁਰਸਿਖ ਮੇਲ ਬੀ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ
 ‘ਸਾਈ’ ਤੋਂ ਏ ਮੇਲ ਐਦਾਂ ਮੰਗੀਏ:—
 ‘ਸੋਈ ਪਯਾਰੇ ਮੇਲ ਮਿਲਿਆਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
 ‘ਨਾਮ ਆਵਦਾ ਚਿੱਤ ਤੇਰਾ ਰੱਬ ਜੀ !
 ‘ਫਿਰ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਮੇਲ ਬੀ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ,
 ‘ਜਿਥੇ ਇੱਕੋ ਨਾਮ ਮਹਿਮਾ ਗਾਵੀਏ ੧੧੦

‘ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕੀਰਤਨ ਹੋਵਦਾ;
 ‘ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀਵਾਨ ਚਲਕੇ ਜਾਵੀਏ ।
 (੨) ‘ਪਰਮਾਰਥ ਦੇ ਰਾਹ ਫਿਰ ਅਰਦਾਸ ਹੈ
 ‘ਬਹੁਤ ਸਹਾਈ ਏਸ ਰਸਤੇ ਜੋ ਅਹੇ,
 ‘ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਰਬ ਪਾਸ ਏ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ।
 ‘ਦਿਲ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਜੋੜ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ
 ‘ਕਰੀਏ ਇਹ ਅਰਦਾਸ, ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਜੀ !
 ‘ਮੰਗਦਿਆਂ ਕਰੋ ਨ ਸੰਗ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਤੋਂ,
 ‘ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਮੰਗ ਸਦਾ ਘਟਾਵੀਏ;
 ‘ਐਪਰ ਸੁਹਣੇ ਦਾਨ ਮੰਗੀਏ ਓਸਤੋਂ । ੧੨੦

‘ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰਬ ਰੱਖੇ ਇਹ ਨਿਤ ਮੰਗੀਏ ।
 ‘ਜਯੋਂਜਯੋਂ ਮਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਇ ਮੰਗ ਇਕ ਨਾਮ ਦੀ
 ‘ਸਾਈ’ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ, ਹੋਰ ਨ ਮੰਗੀਏ ।
 (੩) ‘ਸੁਕਰ ਕਰਨਦੇ ਨਾਲ ਵਧੇ ਉਮਾਹ ਹੈ,
 ‘ਸੁਕਰ ਭਾਵ ਰਬ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧਾਵਦਾ,
 ‘ਸਿਦਕ ਕਰੋਂਦਾ ਨਾਲ ਸਾਈ’ ਵਿੱਚ ਹੈ ।
 ‘ਇਹ ਹੈ ਇਕ ਉਹ ਭੇਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਬੂਲਦਾ
 ‘ਸਾਈ’ ਸੱਚਾ ਆਪ ਸਾਡੀ ਵੱਲ ਤੋਂ ।
 ‘ਰਾਣੀ ! ਸੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਸਾਈ’ ਦੀ ਰਹੋਂ ।
 (੪) ‘ਤੁਸਾਂ ਲਿਆ ਸੀ ਧਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੋਹਿਣਾ ੧੩੦
 ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੁਸਾਂ ਕਮਾਵਣਾ ।
 ‘ਪੰਜ ਕਹੇ ਸਨ ਵਾਕ ਦਾਤੇ ਏਸਦੇ;—
 ‘ਨਾਮ ਜਪਣ, ਫਿਰ ‘ਮੂਲ- ਮੰਤ੍ਰ’ ਉਚਾਰਣਾ;
 ‘ਬਾਣੀ ਦਾ ਅੱਭਯਾਸ, ਰਹਿਣੀ ਰੂਤ ਤੇ
 ‘ਪੰਥ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ।
 ‘ਏ ਸਭ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਕਦੇ ਨ ਭੁੱਲਣੇ ।
 (ੵ) ‘ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਹੈ ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਨ ਆਖਿਆ ।
 ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਇਕ ਰਾਸ ਇਸ ਧਨ ਵਾਲੜੀ
 ‘ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਪਾਇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਸਾਂ,
 ‘ਜਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਦਾਨ ਸੀਗਾ ਹੋਇਆ । ੧੪੦
 ‘ਉਸਦਾ ਕਰਨ ਵਪਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਧਾਵਣਾ
 ‘ਇਹ ਹੈ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਛਕਣੇ ਬਾਦ ਜੀ ।

‘ਏਸ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਸਾਈ’ ਨਾਲ ਹੈ
 ‘ਪੱਕਾ ਹੋਇ ਸਬੰਧ, ਆਤਮ ਵਯਾਹ ਜਯੋਂ ।
 ‘ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਤੁਹਾਡੇ ਆਤਮਾ
 ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾਤੇ ਆਪ ਦਿੱਤੀ ਸਿੱਜ ਸੀ ।
 ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਮੁੰਢ, ਉਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟਦੀ
 ‘ਨਾਮਾੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸੋਤ ਛਕਣੇਹਾਰ ਤੇ,
 ‘ਸਦਾ ਰਹੇ ਪਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਏਸਦਾ;
 ‘ਜਿਉਂ ਸਤਿਗੁਰ ਹੈ ਆਪ ਹੁਕਮ ਅਲਾਇਆ । ੧੫੦

ਇਹੁ ਹਰਿ ਧਨੁ ਜੀਐ ਸੇਤੀ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਜੀਐ ਨਾਲੇ
 ਜਾਇ ॥ [ਗੁਜ: ਵਾ: ਮ: ੩-੭

‘ਰੁਕੇ ਨ ਇਹ ਪਰਵਾਹ ਚਲਣੇ’ ਹੈ ਜਿਵੇਂ
 ‘ਸੋਈ ਕਰ ਉਪਚਾਰ ਰਹੀਏ ਲੱਗਿਆ ।
 ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਧਿਆਈਐ ॥
 ਮਾਰਗਿ ਚਲਤ ਹਰੇ ਹਰਿ ਗਾਈਐ ॥੧॥
 ਕਾਰਜਿ ਕਾਮਿ ਬਾਟ ਘਾਟ ਜਪੀਜੇ ॥
 ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੇ ॥੨॥

[ਆਸਾ ਮ: ੫-੬੧

ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਨਾਮ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਨ ਕੇ ਸਦ ਕਾਮ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

‘ਬਹੁਤਾ ਹੈ ਵਿਸਥਾਰ ਏਸ ਸੁ ਦਾਤ ਦਾ;
 ‘ਲਿਖਿਆ ਵਿਚ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਰਾ ਵੇਰਵਾ;
 ‘ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਸਮਝੇ ਆਇ ਜਾਂਦਾ ਰਾਜ ਜੀ !
 ‘ਪਰ ਇਕ ਚਿੱਤ੍ਰ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ ਨਾਮ ਦਾ
 ‘ਇਹ ਹੈ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ! ਲਓ ਸੰਭਾਲ ਜੀ ।
 ‘ਪਿੱਛੇ ਜੀਕ੍ਰਰ ਰਾਜ ! ਮੈਂ ਮੀ ਆਖਿਆ,
 ‘ਹਰਦਮ ਰਹੋ ਸਮਾਇ ਸ਼ਰਨੀ ਨਾਮ ਦੀ,—
 ‘ਨਾਮ ਮੌਜ ਤੋਂ ਬਾਰੁ ਆਵੇ ਨਾ ਕਦੀ ੧੬੦

‘ਆਵੇ ਤਦ [ਵਿਚਕਾਰ ਬਾਣੀ ਖੇਡਣਾ:
 ‘ਲੈ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਚਕ ਬਾਣੀ ਨਾਮ ਦੇ
 ‘ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਡਿੱਗਣ ਦੇਇ ਨਾ ।
 ‘ਜੀਭ ਰਸਾਇਣ ਰੰਗ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਦੇ
 ‘ਰਤੀ ਰਹੇ ਹਮੇਸ਼ ਰਸ ਏ ਮਾਣਦੀ ।
 ‘ਹਿਰਦੇ ਸਾਂਈ’ ਨਾਮ ਅਜਪਾ ਹੋਇਕੇ
 ‘ਖਿੜਦਾ ਦੇ ਖੁਸ਼ਬੋਇ, ਰੱਖੇ ਚਾੜ੍ਹਕੇ
 ‘ਹਰਦਮ ਮਸਤੀ ਸੱਚ, ਹੋਸਾਂ ਵਾਲੜੀ ।
 ‘ਦਮ ਦਮ ਸਦਾ ਸਮੁਲ, ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ,
 ‘ਦਮ ਨ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ, ਗੋੜੇ ਨਾਮ ਦੇ ੧੭੦
 ‘ਰੱਖਣ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ, ਟਿਕਿਆ ਸੋਹਿਣਾ ।
 ‘ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਵਿਧ ਕਾਰ ਏ ਕੁਝ ਹੋਵਦਾ:—

੧੬੪ ਪੰਨਾ ੧੮੫ ਇਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ।

੧੬੫ ਪੰਨਾ ੪੨ ਇਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ।

੧੬੬ ਅੰਤਕਾ ਦੂਜੀ ।

੧੬੭ ਜੀਭ ਰਸਾਇਣ ਰੂਨੜੀ ਰਤੀ ਲਾਲ ਨਵਾਇ ॥

[ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: ੧-੧੫

ਬਿਸਰਤ ਨਾਹਿ ਮਨ ਤੇ ਹਰੀ ॥ ਅਬ ਇਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਹਾ
ਪ੍ਰਬਲ ਭਈ ਆਨ ਬਿਖੇ ਜਰੀ ॥ ਕੇਦਾਰਾ ਮ: ੫੯

‘ਇਉ’ ਹੁੰਦੀ ਪਰਪੱਕ ‘ਵਸਥਾ ਨਾਮ ਦੀ
‘ਰਿਦੇ ਸਮਾਇਆ ਰੱਬ ਫੇਰ ਨ ਭੁੱਲਦਾ;
‘ਇਹ ਛੱਡੇ ਜੇ ਨਾਮ, ਨਾਮ ਨ ਏਸਨੂੰ
‘ਇਕ ਦਮ ਛੱਡੇ, ਰਾਜ! ਛੁਟਦਾ ਨਾ ਕਿਵੇਂ।
‘ਅੰਦਰ ਪੁੜਿਆ ਨਾਮ’ — ਬੁੱਧੀ ਲੰਘਕੇ
‘ਸੁਧਿ ਦਾ ਦੇ ਪਲਟਾਇ— ਦੇ ਦਾ ਦੱਸ ਹੈ:—
‘ਹੈ’ ਤੂੰ ਆਤਮ ਰੂਪ ਦੇਹੋ ਵੱਖ ਹੈ’।
‘ਫਿਰ ਨਾਮੀ ਦਾ ਮੇਲ ਨਾਮ ਕਰਾਂਵਦਾ। ੧੮੦
‘ਸੋ ਹੋ ਰਾਣੀ ਰਾਜ! ਨਾਮ ਨ ਛੱਡਣਾ।
‘ਚਹਿ ਜਿਹਥਾ ਚਹਿ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਦੇ ਰੱਖੀਓ,
‘ਚਹਿ ਬੁੱਧੀ, ਚਹਿ ਚਿੱਤ ਮੱਧੇ ਵਾਸ ਦੇ
‘ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸ ਸਦ ਹੀ ਰੱਖੀਓ,
‘ਖਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਨਾਲ ਨਾਮ ਧਿਆਈਓ।
‘ਤਾਂ ਦੇਖੋਗੇ ਸੁਦ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦੇ—

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩ ॥

ਆਪੇ ਆਪੁ ਪਛਾਣਿਆ ਸਾਦੁ ਮੀਨਾ ਭਾਈ ॥ ਹਰਿ
ਰਸਿ ਚਾਖਿਐ ਮੁਕਤੁ ਭਏ ਜਿਨਾ ਸਾਚੇ ਭਾਈ ॥੧॥
ਹਰਿ ਜੀਉ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲਾ ਨਿਰਮਲ ਮਨਿ
ਵਾਸਾ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਸਾਲਾਹੀਐ ਬਿਖਿਆ ਮਾਹਿ
ਉਦਾਸਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੇ ਆਪੁ ਨ
ਜਾਪਈ ਸਭ ਅੰਧੀ ਭਾਈ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਘਟਿ
ਚਾਨਣਾਨ ਮੁ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ ॥ ੨ ॥ ਨਾਮੇ ਹੀ
ਨਾਪਿ ਵਰਤਦੇ ਨਾਮੇ ਵਰਤਾਰਾ ॥ ‘ਅੰਤਰਿਨਾਮੁ’
ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਨਾਮੇ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ਨਾਮੁ
ਸੁਣੀਐ ਨਾਮੁ ਮੰਨੀਐ ਨਾਮੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਨਾਮੁ
ਸਲਾਹੇ ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਾਮੇ ਮਹਲੁ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥
ਨਾਮੇ ਹੀ ਘਟਿ ਚਾਨਣਾ ਨਾਮੇ ਸੋਭਾ ਪਾਈ ॥
ਨਾਮੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਓਪਜੈ ਨਾਮੇ ਸਰਣਾਈ ॥ ੫ ॥ ਬਿਨੁ
ਨਾਵੇ ਹੋਇ ਨ ਮੰਨੀਐ ਮਨਮੁਖਿ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥
ਜਮਪੁਰਿ ਬਾਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ
॥ ੬ ॥ ਨਾਮੇ ਕੀ ਸਭ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ
ਬੁਝਾਈ ਨਾਮਹੁ ਹੀ ਨਾਮੁ ਮੰਨੀਐ ਨਾਮੇ ਵਡਿਆਈ
॥ ੭ ॥ ਜਿਸਨੇ ਦੇਵੇ ਤਿਸੁ ਮਿਲੈ ਗੁਰਮਤੀ ਨਾਮੁ
ਬੁਝਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਭ ਕਿਛੁ ਨਾਵੇ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ
ਪੂਰ ਭਾਗਿ ਕੈ ਪਾਈ ॥ ੮ ॥ ੭ ॥ ੨੯ ॥

‘ਵਸਿ ਵਸਿ ਸਦਾ ਸਮਾਲਰਾ ਦੇਮੁ ਨ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ॥
ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਭਉ ਗਇਆ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਪਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਮਰਤਭਾ ਤਿਸਨੇ ਦੇਇ ਜਿਸਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ
ਰਜਾਇ ॥੨॥

[ਬਿਹਾ: ਵਾਰ: ੩-੧੯

‘ਹੁਣੇ ਕਿਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ:—
‘ਇਕ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਪਯਾਰ ਕਦੀ ਨ ਛੱਡਣਾ,
‘ਸਤਿਸੰਗਤ ਹੈ ਕੋਟ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦਾ;
‘ਰੱਖਣਾ ਕਰਨੇਹਾਰ ਸੁਰਤ ਗਿਰਾ ਉਤੋਂ। ੧੯੦

‘ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਨੁੱਖ ਪਾਕੇ ਮਿਤ੍ਰਤਾ
‘ਹੈਨ ਬਦੀ ਦੇ ਵੱਲ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦੇ,—
‘ਕਦੀ ਬਚਨ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਉਪਦੇਸ਼ਦੇ;
‘ਕਦੀ ਰਿਦੇ ਧਰ ਪਯਾਰ ਸਾਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ,
‘ਕਦੇ ਕਰਮ ਤਿਨ ਦੇਖ ਪ੍ਰੇਰੇ ਜਾਈਏ।
‘ਫਿਰ ਇਕ ਹੋਵੇ ਸੱਚ ਸੋਚੇ ਰਾਜ ਜੀ!
‘ਹਰਦਮ ਖੋਟੀ ਰੋਅ ਖਜਾਲਾਂ ਮਾਤਿਆਂ
‘—ਜੋ ਬੁਰਿਆਂ ਤੋਂ ਜਿੰਦ ਹੋਵੇ ਪਾ ਰਹੀ—
‘ਵਗੇ ਜਗਤ ਵਿਚਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਠੇਲੁਦੀ।
‘ਪਰ ਜੇ ਹੋ ਸਤਿਸੰਗ ਬਚੀਏ ਏਸਤੋਂ ੨੦੦

‘ਦਿਲ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਹੋਰ ਹੈ ਮਿਲ ਜਾਂਵਦੀ,
‘ਖੋਟਾ ਅਸਰ ਨ ਫੇਰ ਪੈਂਦਾ ਆਣਕੇ।
‘ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਆਣ ਦਿਲ ਦੇ ਸੰਸਕ੍ਰੇ
‘ਦਸ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਲਾਜ ਹੈ ਕਰਵਾਈਏ।
‘ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੱਭ ਅਸਾਨ ਏਥੋਂ ਹੋਵਦੀ,
‘ਧੀਰਜ ਮਿਲੇ ਅਸਾਨ ਏਥੇ ਪੈਂਦਿਆਂ।

ਛੋਲ ਲੰਘਦੇ ਪਾਰਿ ਗੋਰੀ ਮਨੁ ਧੀਰਿਆ ॥ [ਆਸਾ ਫਰੀਦਜੀ

‘ਇਹ ਸੁਹਣਾ ਹੈ ਵਾਕ ਵਿਚ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ।
‘‘ਗੁਰਮੁਖ’ ਨੂੰ ਹੈ ‘ਛੋਲ’ ਇਸ ਵਿਚ ਆਖਿਆ,
‘‘ਜਗਿਆਸੂ’ ਇਸ ਵਿੱਚ ‘ਗੋਰੀ’ ਦੱਸਿਆ;
‘ਤਰਦ੍ਰਵਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇਖ ਜਗਦੀ ਨੈਤਈ ੨੧੦
‘ਜਗਿਆਸੂ ਦਿਲ ਧਾਰ ਕਰਕੇ ਹੋਸਲਾ
‘ਤਰ ਲੈਣੇ ਦੀ ਜਾਚ ਏਥੇ ਸਿੱਖਦੇ।
‘ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਰਸਤੇ ਪਾਂਵਦਾ,
‘ਉਦਾ ਨਮੂਨਾ ਵੇਖ ਸਿਖਿਆ ਪਾਈਏ।
‘ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਜੋ ਪਯਾਰ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਵ ਦੇ,
‘ਬਝਦਾ ਪੱਕ ਯਕੀਨ ਹੈ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ,
‘ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਟਿਕਾਇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੋਵਦਾ।
‘ਸਰ ਡੁਗਰ ਅਸਗਾਹ ਰਾਹ ਭੀਹਾਵਲਾ,
‘ਇਸ ਭੀਹਾਵਲ ਰਾਹ ਨੂੰ ਓ ਜਾਣਦਾ,
‘ਤਾਂਤੇ ਕਰਨੇ ਜੋਗ ਹੈ ਉ ਸਹਾਯਤਾ। ੨੨੦

‘ਪਿਛਲੀ ਹੋ ਜਦ ਰਾਤ — ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ
‘ਆਕੇ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਜਪਣਾ ਨਾਮ ਨੂੰ,
‘ਯਾ ਬਹਿਕੇ ਏਕਾਂਤ ਨਾਮ ਧਿਆਵਣਾ।
‘ਝਾਲਾਂਘੇ ਆਰਾਧ ਲਓ ਜਿ ਰੱਬ ਨੂੰ
‘ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੋ ਵਾਸ ਸੁਰਤ ਚਿੰਨ ਨਾਮ ਦਾ,—
‘ਰਾਮ-ਰਸਾਯਨ ਮੌਜ ਦਿਨੇ ਨ ਟੁੱਟਦੀ;

'ਗਮ ਚਿੰਤਾ ਰਹਿ ਦੂਰ, ਮਿਟੇ ਉਪਾਧਿ ਹੈ।
'ਨੀਂਦਰ ਸੁਲਪ, ਅਹਾਰ ਅਲਪਾ ਚਾਹਿਯੋ,
'ਰਹੀਏ ਜਿਵੇਂ ਅਰੋਗ ਕਰੀਏ ਓਕਰਾਂ।
'ਇੰਨਾ ਘੱਟ ਨ ਖਾਇ, ਸੱਤਯਾ ਹੀ ਹਿਰੇ, ੨੩੦
'ਇੰਨਾ ਵੱਧ ਨ ਖਾਇ ਹੋ ਰਹਿ ਆਲਸੀ;
'ਬਹੁਤੇ ਹਨ ਬ੍ਰਤ ਧਾਰ ਤਨ ਨ ਸਤਾਵਣਾ,
'ਹੋ ਜਯੋ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸ ਜਦ, ਹੋ ਰਾਜ ਜੀ।
'ਤਿਸ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਪਾਲ' ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ;—

ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰੀਐ ਤਿਸੁ ਦੇਹੀ ਕਉ ਪਾਲਿ ॥
[ਬਿਹਾ ਵਾਰ ਮ: ੫-੧੪]

'ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਹੈ ਤਯਾਗ' ਕਰਨਾ ਜੀ। ਸਦਾ
'ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ' ਹੋਤ ਨਿਜ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ :
'ਸੁੱਚਾ, ਸੁੱਛਾ ਪਯਾਰ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੜਾ
'ਜੁਗਤ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਸਿੱਖਣਾ;
'ਕਦੀ ਨ ਇਸ ਦਾ ਸੋਗ ਰਾਣੀ। ਤਯਾਗਣਾ।
'ਗਯਾਨ' ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਦਾਸ ਕਰਦਾ ਚਾਨਣਾ, ੨੪੦
'ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਹ ਤੇ' ਏਹੋ ਹੈਵੇ ਰੋਸ਼ਨੀ,
'ਦੇਂਦਾ ਸਦਾ ਨਿਵਾਸ ਵਿੱਚ ਪਰੇਮ'ਦੇ,
'ਪ੍ਰੇਮ' 'ਪ੍ਰਭੁ' ਹਨ ਇੱਕ ਭੇਦ ਨ ਜਾਣਨਾ।
'ਮੈਂ' ਕਹਿਆ ਸੀ ਰਾਜ। 'ਕੱਲ' ਨ ਹੈ ਭਲੀ,
'ਕਿਉ' 'ਕੇ' 'ਕਲ' ਵਿਚਕਾਰ ਸੋਸੇ ਰੋੜ੍ਹਦੇ;
'ਪਰ ਜਦ ਪਕੜੀ ਲੱਲ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ
'ਤਦ ਪਯਾਰੀ ਏਕਾਂਤ ਹੈ ਸੁਖ ਦੇਵਦੀ।
'ਹੋ ਗੁੱਝਾ ਸਤਿਸੰਗ ਇਕ ਅਣਡਿੱਠਵਾਂ
'ਨਾਮੀ ਦੇ ਸਿਰ ਹੱਥ ਹੈ ਆ ਰੱਖਦਾ,
'ਸੂਰਤ ਰਖੇ ਹਰ ਹਾਲ ਉੱਚੀ' ਰੰਗਲੀ। ੨੫੦
'ਬਖਸ਼ਿਆ ਮਿਲੇ ਜਿ ਆਇ ਗੁਰਮੁਖ ਰੱਬ ਦਾ
'ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਬਖਸ਼ਿ ਜਾਵੀਏ;
'ਬਖਸ਼ੇ ਦੇ ਸਿਰ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਉੱਪਰੋਂ,
'ਬਖਸ਼ੇ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ ਇਸ ਲਾਜੀ ਲੋੜੀਏ
'ਸੇਵ, ਸਹੋਦਰ ਭਾਵ, ਜੋ ਸੀ ਮੈਂ ਕਹੋ,
'ਮੋਹ ਨ ਹੈਸੀ ਭਾਵ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਦੇ^੨।
'ਸੂਰਤ ਫਸਾਣੀ ਰਾਜ। ਬਿਨ ਭਗਵੰਤ ਦੇ
'ਕਿਧਰੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ਜੋਗ, ਏ ਨਾ ਭੁੱਲਣਾ।
'ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਪਰਕਾਸ਼ ਨੇਕੀ ਹੋ ਰਹੀ
'ਨਾਮੀ ਤੋਂ ਹੈ ਨਿੱਤ — ਆਪੇ ਮੈਕੁਦੀ, ੨੬੦
'ਨਹੀਂ ਚੋਰ ਦੀ ਲੋੜ 'ਸਹਜੇ' ਪੈ ਚੁਆ।
'ਅੰਦ੍ਰ' ਹੋਕੇ ਵੱਖ ਦ੍ਰਸ਼ਾ ਹੋਇਕੇ

^੧ਬਾਲਾਯੋ ਉਠਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਆਗਾਧਿ ॥
ਕਾਰਾ ਤੁਥੈ ਨ ਬਿਆਪਈ ਨਾਨਕ ਮਿਟੇ ਉਪਾਧਿ ॥੧॥

[ਫਿਰ: ਬਾ: ਅ: ਮ: ੫-੨੫]

^੨ਮੋਹ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਫਤਕ ਲਈ ਵੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੩੨।

'ਰਹਿਣਾ ਸਦਾ ਅਟੰਕ, ਨੇਕੀ ਰੂਪ ਹੋ।
'ਸੂਰਤ ਨ ਬੱਲੇ ਲਾਇ ਦੇਣੀ ਹੈ ਕਿਸੇ,
'ਕਿਸੇ ਮਨੁਖ ਦੇ ਹੇਠ ਯਾ ਕੇ ਆਪਣੇ
'ਨੀਵੇ' ਭਾਵਾਂ ਹੇਠ ਕਦੇ ਨਾ ਲਾਵਣੀ।
'ਮਿਲਿਆਂ ਰਬ ਦੇ ਨਾਲ ਉਚਿਆ ਹੋਇਕੇ,
'ਜਗ-ਯਾਤ੍ਰਾ ਹੈ ਰਾਜ। ਅਸਾਂ ਨਿਬਾਹੁਣੀ।'

ਹਉ ਮੁਆ ਮੈ ਮਾਰਿਆ ਪਉਣੁ ਵਹੈ ਦਰੀਆਉ ॥
ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਥਕੀ ਨਾਨਕਾ ਜਾ ਮਨੁ ਰਤਾ ਨਾਇ ॥
ਲੋਇਣ ਰਤੇ ਲੋਇਣੀ ਕੰਨੀ ਸੂਰਤਿ ਸਮਾਇ ॥
ਜੀਭ ਰਸਾਇਣਿ ਚੂਨੜੀ ਰਤੀ ਲਾਲ ਲਵਾਇ ॥
ਅੰਦਰੁ ਮੁਸਕਿ ਝਕੋਲਿਆ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥

[ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: -੧੫]

੩੫ ਸੂਕਰ

ਏ ਸੁਣ, ਸਮਝ ਸੁ ਵਾਕ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਦੇ
ਭਰੇ ਭੇਤ ਸੁਖ ਨਾਲ, ਰਾਣੀ ਤੋਂ ਕਿਆ
ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਇਉਂ ਬੋਲਦੀ:—
'ਵਾਹ ਸੁਆਮੀ ਦਾ ਕੰਤ ਮਾਲਕ ਸੀਸ ਦੇ।
'ਸਫਲਯਾ ਆਵਣ ਜੋਗ ਧੰਨ ਜਨਮ ਹੈ।
'ਸਫਲਯਾ ਮੈਂ ਨਾਲ ਨੇਹੁ ਲਗਾਵਣਾ,
'ਦੇਹ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਖੂਬ ਨਿਬਾਹਿਆ,
'ਦੇਹਿਓ' ਬੀ ਜਾ ਪਾਰ ਸਾਥ ਨ ਛੱਡਿਆ :
'ਓੜਕ ਤੋਂ ਬੀ ਲੰਘ ਪਾਲਯਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ।
'ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਆਪ, ਪੂਰੇ ਸੰਤ ਹੋ। ੧੦
'ਐਗੁਣ ਮੇਰੇ ਮਾਫ ਕੀਤੇ ਜੇ ਸਦਾ,
'ਕੀਤੀ ਸਦਾ ਸੰਭਾਲ ਮੇਰੀ ਆਪ ਨੇ।
'ਲੜ ਲਾਈ ਦੀ ਲਾਜ ਪਾਲੀ ਹੈ ਤੁਸਾਂ,—
'ਲੜ ਲਾਕੇ ਲੜ ਖਿੰਚ ਲੀਤਾ ਨਾ ਕਦੀ
'ਖਿਸਕਣ ਦਿੱਤਾ ਨਾਹਿ ਲੜ ਮੈਂ ਹੱਥ ਤੋਂ,
'ਮੈਂ ਲੜ ਲੱਗੀ ਮੁੜ ਮੁਰਖ ਹੀ ਰਹੀ,
'ਲੜ ਵਾਂਙੂ ਹੀ ਨਿੱਤ ਲਟਕਾਂ ਖਾਵਦੀ;
'ਪਾ ਇਕ ਪੀਡੀ ਗੰਢ ਤੁਸਾਂ ਨਿਭਾ ਲਿਆ।
'ਲੋਕੀ ਆਖਣ ਨਾਰ ਦਾ ਹੈ ਸਾਕ ਜੋ
'ਨਿਭੇ ਮੌਤ ਦੇ ਤੀਕ, ਪਾਰ ਨ ਜਾ ਸਕੇ, ੨੦
'ਤੁਸਾਂ ਲੰਘਾਯਾ ਪਾਰ ਇਸਨੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ।
'ਅਮਰ ਸਦਾ ਸੇ ਆਪ, ਕਰਤਬ ਆਪਦੇ
'ਆਪ ਵਾਙ ਬੇਮੌਤ ਸਦ ਹੀ ਜੀਵਦੇ;
'ਸੱਚਖੰਡ ਦੇ ਤੀਕ ਲੜ ਦੀ ਲਾਜ ਨੂੰ
'ਤੁਸਾਂ ਨਿਬਾਹੁਣਾ ਠੀਕ, ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰੀਆਂ।
'ਅਜ ਆਈ ਮੈਂ ਸੁਝ —ਨਿਰਮਲ ਹੋਇਕੇ—
'ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀ ਸੀ ਆਖਦਾ,
'ਕੀ ਸੀ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰ ਰੱਖਿਆ :—
'ਧਨ ਪਿਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੋ ਹਨ ਮੂਰਤਾਂ,

'ਇੱਕ ਜੋਤ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਦੇ'। ੩੦
 'ਜਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਣ ਜਾਂਵਦੀ
 'ਰੂਹਾਨੀ ਹੈ ਨਾਰ -ਆਤਮ ਰੂਪ ਓ,
 'ਉਸਦਾ ਫਿਰ ਸੰਜੋਗ ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਹੋ।
 'ਇੱਕੋ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ,
 'ਹੋਰ ਆਤਮਾ ਸੱਭ ਜਾਣੇ ਨਾਰੀਆਂ।
 'ਆਤਮ' ਜਾਂ ਕਹੁ 'ਰੂਹ' ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਦੇ
 'ਪਰਮਾਤਮ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਆ ਸਭੇ।
 'ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਮੇਲ ਦੇ।
 'ਰੱਬ ਆਪ ਹੈ ਕੰਤ ਨਾਰੀ ਓਸਦੀ
 'ਤੁਸੀਂ ਬਣੇ ਹੋ ਠੀਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕਮਾਇਕੇ। ੪੦
 'ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਇੱਕ ਹੋ,
 'ਦੁਹੁ ਦੀ ਦੂਈ ਮੇਂਟ ਇੱਕੋ ਹੋ ਜਏ,
 'ਤਾਂ ਜੋ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਸਾਈਂ ਰੱਬ ਨੂੰ
 'ਮਿਲੇ ਰਹੇ ਹਰ ਹਾਲ ਇੱਕੋ ਹੋਇਕੇ।
 'ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ
 'ਸੁੱਚਾ ਸਾਫ਼ ਸੁਅੱਛ ਗੂੜੇ ਭਾਵ ਦਾ,
 'ਤੁਸਾਂ ਨਿਬਾਹਯਾ, ਵਾਹ ! ਪੂਰੇ ਆਪ ਹੋ।
 'ਧੰਨ ਪਤੀ ਜੀ ਧੰਨ ! ਧੰਨ ਸੁਜਾਨ ਹੋ;
 'ਰਹੋ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਨਾਲ ਵਿਚ ਸਚਖੰਡ ਦੇ।
 'ਮੈਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਭੇਜੀ ਆਪ ਨੇ ੫੦
 'ਆਸਾ ਡੋਰੀ ਅੱਜ ਅਪਣੇ ਲੋਕ ਤੋਂ,
 'ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜੁ ਫੜਾਇ ਇਸ ਸਤਿਸੰਗ ਨੇ
 'ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਸੰਭਾਲ, ਤਾਂ ਜੋ ਨੱਪ ਕੇ
 'ਪਹੁੰਚਾਂ ਚਰਨਾਂ ਪਾਸ ਕਦੀ ਤੁਸਾਡੇ,
 'ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇ ਜਾਵਾਂ ਪੈਂਚੁਕੇ।
 'ਡੋਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੜਾਇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ :-
 ' 'ਰੱਖੀ' ਡਾਢੇ ਜ਼ੋਰ ਪਕੜੀ, ਨਾ ਤਜੀ'।
 'ਪਰ ਹੋ ਪਤੀ ਸੁਜਾਨ ! ਸੁਣਿਓ ਬੇਨਤੀ
 'ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਿਓ ਆਪ ਗਿਣੇ ਨ ਢੀਠਤਾ।
 'ਹੋ ਸੁਆਮੀ ਬਲਵਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੜੇ ! ੬੦
 'ਮੈਂ ਉਸ ਤਾਰੂ ਵਾਡ ਹਾਂ ਵਿਚ ਨੀਰ ਦੇ
 'ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਜਹਾਜ ਤੋਂ ਤਲ ਡਿੱਗਿਆ,
 'ਤਰ ਤਰ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਬਾਹਾਂ ਮਾਰਕੇ
 'ਹਫ਼ ਹੁਟ ਹੋਇ ਨਿਤਾਣ ਹੈ ਹੁਣ ਰੋ ਚੁਕਾ,
 'ਬਾਹ ਮਾਰਨ ਦਾ ਤਾਣ ਬੀ ਉਸ ਮੁੱਕਿਆ।
 'ਬੇੜੇ ਪੈਂਚੁਣ ਤੀਕ ਜੋਗੀ ਤਾਬ ਨਾ,
 'ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋਰ ਬਾਕੀ ਹੈ ਨਹੀਂ।
 'ਜੇ ਰਾਹੋ ਉਸ ਵੱਲ ਰੱਸਾ ਸਿੱਟਕੇ
 'ਆਖੋ 'ਫੜ ਲੈ ਏਹ ਰੱਖੀ' ਨੱਪਕੇ

' 'ਤੈਨੂੰ ਲਾਗੇ ਖਿੱਚ ਬੇੜੇ ਉੱਪਰੋ', ੭੦
 'ਤਾਂ ਬੀ ਸਕੇ ਨ ਫੱਧ ਰੱਸਾ ਓ ਕਿਵੇਂ,
 'ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨ ਤਾਣ ਫੜਨੇ ਦਾ ਰਿਹਾ।
 'ਉਸਨੂੰ ਚਹੇ ਬਚਾਣ ਜੇ ਹੁਣ ਹੈ ਕੁਈ।
 'ਬੇਨੂੰ ਵੀਣੀ ਨਾਲ ਡੋਰੀ ਜਾਇਕੇ
 'ਖਿੱਚੋ ਬੇੜੇ ਵੱਲ, ਖਿੱਚ ਬਚਾ ਲਏ।
 'ਤਿਉਂ ਮੈਂ ਵਿੱਚ ਨ ਤਾਬ ਕੋਈ ਹੈ ਰਹੀ।
 'ਨਿਰਬਲ ਹਾਂ ਇਤਨੀਕ ਪਕੜ ਨ ਸੱਕਦੀ
 'ਘੁਟ ਡੋਰੀ ਮੈਂ ਆਪ ਅਪਣੇ ਤਾਣ ਤੇ।
 'ਮੈਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਸਾਈਆਂ ! ਹੈ ਨਹੀਂ।
 'ਤਾਣ ਨ ਰੱਖਾਂ ਮਾਣ, ਆਸ ਨ ਮਾਣ ਤੇ ੮੦
 'ਤੇਰਾ ਜੋ ਹੈ ਜ਼ੋਰ ਤੇਰਾ ਤਾਣ ਹੈ,
 'ਉਸਤੇ ਆਸਾ ਧਾਰ ਮੈਂ ਤੁੱਗ ਸੱਕਦੀ।
 'ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਸੁਜਾਨ ! ਦਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ
 'ਜਿੱਕਰ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਭੇਜੀ ਡੋਰ ਜੇ
 'ਮੇਰੀ ਵੀਣੀ ਨਾਲ ਬੇਨੂੰ ਏਸ ਨੂੰ,
 'ਪੀਡੀ ਪਾਵੇ ਗੰਢ ਖੁਲ੍ਹ ਨਾ ਕਦੀ।
 'ਐਨਾਂ ਨਾ ਇਤਬਾਰ ਕਰੀਓ ਮੁੱਝ ਤੇ,
 'ਪਕੜ ਰੱਖਸੀ ਏਹ ਡੋਰੀ ਘੁੱਟ ਕੇ।
 'ਆਪ ਬਨ ਵੇ ਡੋਰ ਬੱਝੀ ਰੱਖਣੀ;
 'ਆਪੇ ਲੋਣਾ ਖਿੱਚ ਬੇੜੇ ਆਪਣੇ, ੯੦
 'ਆਪ ਮੋਲਣਾ ਆਪ ਅਪਣੇ ਨਾਲ, ਹਾਂ
 'ਤੁਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹੇ ਨਿਜ ਨਾਲ ਸੀ ਅਪਨਾਇਆ।
 'ਅਜੇ ਚਹੈ ਹੈ ਵਿੱਥ ਪਰ ਏ ਧੰਨ ਹੈ
 'ਸਮਾ ਨਿਯਤ ਗਯਾ ਹੋਇ ਪਈ ਤਰੀਕ ਹੈ।
 'ਮੁਕ ਜਾਊ ਏ ਕਾਲ, ਅਪਣਾ ਆਪ ਜੋ
 'ਆਪ ਖਾਵਦਾ ਨਿੱਤ ਮੁਕਦਾ ਜਾਂਵਦਾ,
 'ਮੁਕਦਾ ਮੁਕਦਾ ਕਾਲ ਇਕ ਦਿਨ ਮੁੱਕਸੀ;
 'ਕਾਲ ਮੁਕਣ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਕਸੀ ਵਿੱਥ ਬੀ,
 'ਤਦ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਵਾਸ ਟਹਿਲਣ ਆ ਲਵੇ।
 'ਸੁਕਰ ਕੰਤ ! ਲਖ ਵਾਰ ਸੁਕਰ ਕਰੋੜਾ ! ੧੦੦
 'ਜਿਤਨੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਅਹੇ ਬਨਸਪਤੀ
 'ਜਿਤਨੇ ਉਸਤੇ ਰੋਮ ਜੀਭਾਂ ਹੋਣ ਜੇ
 'ਸੁਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਕਰਾਂ
 'ਤਦ ਬੀ ਸਕੇ ਨ ਹੋਇ ਸੁਕਰ ਤੁਸਾਡਾ।
 'ਕਰ ਮਿਹਰਾਮਤ ਏਹ ਸਾਈਂ ਸੋਹਿਣੇ-
 'ਭਰ ਦੇਵੇ ਹੁਣ ਤਾਣ ਮੈਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ
 'ਆਗਯਾ ਪਾਲੀ ਜਾਇ ਮੈਥੋਂ, ਜੋ ਮਿਲੀ
 'ਹੈ, ਅਜ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ -ਸਿਖਯਾ ਆਪਦੀ।
 'ਫਿਰ ਕੁਛ ਚਿਰ ਦੇ ਬਾਦ ਬੋਲੇ ਸਿੰਘ ਜੀ -
 'ਤੁਸਾਂ ਸੁਣੀ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਊ ਆਪ ਬੀ :- ੧੧੦
 ' 'ਮਰ ਗਇਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਹੈ ਬੁਰਾ।
 'ਕੋਈ ਕਰਕੇ ਖਿੱਚ ਬਿਹਬਲ ਹੋਇਕੇ

'ਏਕੁ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ ਧਨ ਪਿਰ ਕਰੀਐ ਸੋਇ॥ [ਸੁ ਵਾ.ਮ.੩-੬
 'ਨਾਕੁਰੁ ਏਕੁ ਸਬਾਈ ਨਾਰਿ॥ [ਰਖ. ਓ. ਮ. ੧-੨੬
 'ਏਕੋ ਲਾਵਾਂ ਸਟੀਕ ਯਾ. ਟੂ. ਸੁ.

‘ਯਾ ਦ੍ਰਵ ਕੇ ਜੋ ਯਾਦ ਮੱਯਾ ਪਯਾਰਿਆਂ
‘ਕਰੋ ਤਾਂ ਲੋਕੀ’ ਓਸ ਤਾਈਂ ਹੋਏ ।
‘ਇਸ ਵਿਚ ਬੀ ਹੈ ਭੇਤ ਕੁਛ ਸੁਖਦਾਇਕਾ ।
‘ਜੇ ਹੈ ਕੋਈ ਸੰਤ ਰਚਿਆ ਨਾਮ ਹੈ
‘ਲਿਵ ਲਾਕੇ ਹਿਤ ਨਾਲ ਟੁਰਿਆ ਜੱਗ ਤੋਂ,
‘ਘਾਲ ਪਈ ਜਿਸ ਥਾਉਂ, ਸਾਈ ਨਾਲ ਹੈ;
‘ਬੀਤਰਾਗ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਂ ਹੋ ਗਿਆ,
‘ਉਸਦੀ ਕਰਨੀ ਯਾਦ ਕਿਵੇਂ ਨ ਹੋ ਬੁਰੀ । ੧੨੦

‘ਪਰ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਖਿੱਚਾਂ ਵਾਲੜੀ
‘ਸੁੱਖ ਨ ਦੇਂਦੀ, ਰਾਜ ! ਮਤਰੇ ਵਾਲੜੀ ।
‘ਹਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਯਾਦ ਕਰਨੇ ਵਾਲੜਾ
‘ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚਾਲ ਉੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ,
‘ਬੀਤੇ ਨੂੰ ਕਰ ਯਾਦ ਉੱਚਾ ਹੋ ਸਕੇ,
‘ਨੀਵੀਂ ਉਸਦੇ ਹੇਠ ਸੂਰਤ ਨਾ ਲਾਵਦਾ,
ਉੱਚਾ ਅੰਦ੍ਰੋਂ ਹੋਇ ਕਲ ਚੜ੍ਹਦੀ ਵਿਖੇ
‘ਦੇਵੇ ਉਨ੍ਹੇ ਅਸੀਸ, ਸੁਣ, ਹੋ ਰਾਜ ਜੀ !
‘ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਯਾਦ ਬਣਦਾ ਸੋਹਿਣਾ ।
‘ਸੂਰਤ ਨਹੀਂ ਬਲਵਾਨ ਜਿਸਦੀ ਆਪਣੀ, ੧੩੦

‘ਤਕੜੇ ਨਰ ਦੇ ਹੇਠ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜਿਉਂ,
‘ਮੋਇਆਂ ਨੂੰ ਕਰ ਯਾਦ ਸੁਖੀ ਨ ਹੋਇ ਓ ।
‘‘ਸੂਰਤ ਕਰਨ ਬਲਵਾਨ’ ਸਿੱਖੀ ਮੂਲ ਹੈ,
‘‘ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਨਿਵਾਸ ਅੰਦਰ ਰੱਖਣਾ;
‘‘ਕਿਸ ਭਾਵ ਦੇ ਹੇਠ ਸੂਰਤ ਨ ਲਾਵਣੀ
‘‘ਕਿਸੇ ਦੂਏ ਦੇ ਹੇਠ ਸੂਰਤ ਨ ਦੇਵਣੀ,
‘‘ਦੂਸਰਾ ਹੁਖ ਵਿਚ ਉੱਠ ਉੱਚੇ ਵੱਸਣਾ’
‘ਏਸ ਦਸਾ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਸੋਹਿਣਾ,
‘ਬਿਨ ਇਸ ਹਾਲਤ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਾ ।
‘‘ਕੱਚੜਿਆਂ ਸੰਗ ਤੋੜ’ ਸਤਿਗੁਰ ਆਖਿਆ, ੧੪੦

‘ਚਹਿ ਜਯੁੰਦੇ ਚਹਿ ਮੋਇ, ਕੱਚੇ ਨਾ ਫੜੋ ।
‘ਤੁਹਾਡਾ ਸੀ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਪੱਕੇ ਨਾਲ ਸੀ
‘ਪੂਰਨ ਪਦ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਪਾਈ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹੇਂ,
‘ਜਿਸਨੂੰ ਕਰਨਾ ਯਾਦ ਹੋਸੀ ਆਪ ਨੂੰ
‘ਉੱਚੇ ਦੇ ਹੱਥ ਸੋਂਪ ਉੱਚਾ ਉੱਠਣਾ ।
‘ਇਹ ਰਾਣੀ ਵੀਚਾਰ ਆਤਮ ਦੇਸ਼ ਦੀ
‘ਸਦਾ ਰੱਖਣੀ ਯਾਦ ਕਦੇ ਨ ਭੁੱਲਣੀ ।
ਸੁਣਕੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਣੀ ਆਖਦੀ:
‘ਹੇ ਸਤਿਸੰਗ ਮਹਾਨ ! ਮੈਨੂੰ ਭੋਰਨਾ
‘ਅਪਣੀ ਆਗਯਾ ਵਿੱਚ ਬਾਲੀ ਜਾਣਕੇ; ੧੫੦

‘ਰਚਾਂ ਸਦਾ ‘ਸਤਿਸੰਗ- ਆਗਯਾ’ ਪਾਲਦੀ ।
‘ਇਕ ਕਰਨੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ - ਖੈਰ ਸੁ ਪਾਵਣੀ,
‘ਦਰਸਨ ਸੰਦੀ ਸਿੱਕ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦਿਓਂ
‘ਅਜੇ ਜਿ ਨਿਕਲੇ ਛੁੱਟ, ਮਾਫੀ ਦੇਵਣੀ !
‘ਅੰਦਰਲਾ ਬੇਵੱਸ ਹੋਕੇ ਮੰਗਦਾ
‘ਦਰਸਨ ਪਯਾਰੇ ਕੰਤ ਪਯਾਰੇ ਸੰਤ ਦਾ ।

‘ਸੱਭ ਮਨਾਈਓ ਈਨ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ,
‘ਤਰਸਣ ਆਗਯਾ ਠੀਕ ਤਦ ਤਕ ਦੇਵਣੀ
‘ਜਦ ਤਕ ਦਰਸਨ ਕੰਤ ਤਈਂ ਉਡੀਕਣਾ ।’
ਏ ਕਹਿ ਜਲ ਭਰ ਨੈਣ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਦੀ ੧੬੦
ਦਿਲ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸੁੰਦਰ ਸੋਹਿਣਾ,
ਜਿਉਂ ਕੋਇਲ ਬਰਸਾਤ ਕਿਧਰੇ ਗਾਂਵਦੀ:

ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧.

ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੋਚੇ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਤਾਈ ॥ ਬਿਲਪ ਕਰੇ
ਚਾਕੁਰ ਕੀ ਨਿਆਈ ॥ ਤ੍ਰਿਖਾ ਨ ਉਤਰੇ ਸਾਂਤਿ ਨ
ਆਵੈ ਬਿਨੁ ਦਰਸਨ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥
ਹਉ ਘੋਲੀ ਜੀਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਸੰਤ
ਪਿਆਰੇ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

‘ਤੇਰਾ ਮੁਖੁ ਸੁਹਾਵਾ ਜੀਉ ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ ॥ ਚਿਹੁ
ਹੋਆ ਦੇਖੇ ਸਾਰੰਗ ਪਾਣੀ ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਦੇਸੁ ਜਹਾ ਤੂੰ
ਵਸਿਆ ਮੇਰੇ ਸਜਣ ਮੀਤ ਮੁਰਾਰੇ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਹਉ
ਘੋਲੀ ਹਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਗੁਰ ਸਜਣ ਮੀਤ ਮੁਰਾਰੇ
ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਇਕ ਘੜੀ ਨ ਮਿਲਤੇ ਤਾ ਕਲਿਜੁਗੁ ਹੋਤਾ ॥ ਹੁਣਿ
ਕਦਿ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਿਅ ਤੁਧ ਭਗਵੰਤਾ ॥ ਮੋਹਿ ਰੋਣਿ
ਨ ਵਿਹਾਵੈ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ਬਿਨੁ ਦੇਖੇ ਗੁਰ ਦਰਬਾਰੇ
ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਹਉ ਘੋਲੀ ਜੀਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਤਿਸੁ
ਸਚੇ ਗੁਰ ਦਰਬਾਰੇ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜਦ ਏਹ ਤਿਨੇ ਅੰਕ ਚੁੱਕੀ ਗਾਉਂ ਸੀ
ਭਈ ਲੀਨ ਨਿਜ ਵਿੱਚ, ਹੋਈ ਚੁੱਪ ਸੀ,
ਚੁੱਪ ਰਹੀ ਕੁਝ ਕਾਲ ਵਰਤੀ ਸੱਭ ਨੂੰ
ਸਾਰੇ ਦੇਖ ਵਿਚਾਰ ਸੁਝੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
ਵਿੱਭ ਗਏ ਸੇ ਨਾਲ, ਵਿਨ੍ਹੇ ਪੰਘਰੇ ।
ਪਰ ਹੁਣ ਛਿੜ ਪਏ ਸਾਜ; ਸਾਜ ਸੁਚੀਲੜੇ,
ਰਾਗੀ ਲੱਗੇ ਰਾਣ ਚੋਥੇ ਪਾਦ ਨੂੰ,
ਨਾਲ ਸਗਲ ਸਤਿਸੰਗ ਸਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ— ੧੭੦

ਭਾਗ ਹੋਆ ਗੁਰਿ ਸੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿ-
ਨਾਸੀ ਘਰ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ॥ ਸੇਵ ਕਰੀ ਪਲੁ ਚੰਸਾ
ਨ ਵਿਛੜਾ ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥
ਹਉ ਘੋਲੀ ਜੀਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸ
ਤੁਮਾਰੇ ਜੀਉ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੧ ॥

ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਫਿਰ ਹੱਥ ਸਿਰ ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ
ਧਰਕੇ ਕਹਿਆ, ‘ਰਾਜ ! ਹੋ ਜੀਉ ਤੱਕੜੇ ।
‘ਹੁਣ ਧੁਖ ਮਿਟੀਆ ਨਿੰਤ ਜੋ ਸੀ ਖਾਂਦੀ ।
‘ਸਿੱਧਾ ਸਾਈਂ ਰਾਹ - ਨਿਸਚੇ ਜਾਣਿਆ-
‘ਤੁਨੂੰ ਹੈ ਪਯਾ ਲੱਭ, ਮਿਟਿਆ ਤੋਖਲਾ ।
‘ਬਾਕੀ ਸਿਦਕ ਪਰੇਮ ਰਹਿਸੀ ਓਕਰਾਂ;
‘ਪਰ ਹੁਣ ਧੋਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਰਮਲ ਸੋਹਿਣਾ

'ਚਮਕ ਦਮਕ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਚਾਨਣ ਵਾਲੜਾ,
 'ਗੁਰਮੁਖ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰਕੇ
 'ਮੰਜਲ ਉੱਤੇ ਜਾਇ ਠੀਕ ਪੁਰਾਵਸੀ । ੧੮੦
 'ਹੋਸੀ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੂਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ
 'ਨੂੰ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨਾਲ ਫੁੱਧਾ ਅੱਤਿ ਦਾ,
 'ਪਾਵਨ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਜਿਸਨੂੰ ਆਖਦੇ,
 'ਪਾਵਨ ਪਰਮ ਪੁਨੀਤ ਓਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ
 'ਭੰਡਾਰੇ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਕਿਣਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ
 'ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਹੁਣ, ਰਾਜ ! ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੈ !
 'ਏ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਜਾਨ ਦਾਨਾ ਸੋਹਿਣਾ;
 'ਇਹ 'ਅਧਯਾਤਮ ਪ੍ਰੇਮ', 'ਆਤਮ ਪ੍ਰੇਮ' ਏ,—
 'ਇਹ ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰੇਮ, ਜਿਸਨੂੰ ਏ ਮਿਲੇ
 'ਸਾਈ' ਦੇ ਵਿਚ ਧਯਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਓ ਸਦਾ, ੧੯੦
 'ਸਾਈ' ਦਾ ਰਖ ਧਯਾਨ ਓ ਖੁਸ਼ ਹੋਵਦਾ,
 'ਸਾਈ' ਦਾ ਲੈ ਨਾਉਂ ਚੜਦਾ ਚਾਉ ਹੈ ।
 'ਸਿਖ ਦਾ ਗੁਰ ਦੋ ਨਾਲ ਏਹੋ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
 'ਸਿਖ ਦਾ ਸਾਈ ਨਾਲ ਏਹੋ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
 'ਗੁਰ ਦਾ ਸਾਈ' ਨਾਲ ਏਹੋ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
 'ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਵਾਸ ਇੱਜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
 'ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਏਸੇ ਵੇਨ ਦਾ;
 'ਮਿਲੇ ਜਿਨ੍ਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਹੈ ਓ ਵੱਸਦਾ,
 'ਵਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਨਾਲ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ।
 'ਇਹ ਸਾਈ' ਦੀ ਦਾਤ ਸਾਈ' ਹੈ ਜਿਹੀ, ੨੦੦
 'ਉਸ ਜੋਡੀ ਹੈ ਦਾਤ ਜੋਡਾ ਆਪ ਹੈ;
 'ਸਤਿਗੁਰ ਸਚੇ ਆਪ ਹੈ ਏ ਆਖਿਆ :—

ਜੇਵਡੁ ਆਪਿ ਤੇਵਡ ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੧

'ਦਾਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਜੋਡ ਕਿੱਕਰ ਹੋ ਸਕੇ ?
 'ਦਾਤ ਸਦਾ ਹੈ ਘੱਟ ਦਾਤੇ ਨਾਲੜੋਂ;
 'ਪਰ ਏ ਦਾਤ ਜੁ ਪ੍ਰੇਮ ਉਸ ਹੈ ਜੋਡੜੀ ।
 'ਗਾਂ, 'ਅਧਯਾਤਮ ਪ੍ਰੇਮ' ਇਤਨ ਅਮੁਲਯ ਹੈ
 'ਕੇ ਦਾਤੇ ਦੇ ਤੁੱਲ ਇਸਦਾ ਮੁੱਲ ਹੈ ।
 'ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ
 'ਕਾਰਣ ਹੋਣ ਪਰੇਮ ਅਜਿ ਆਪਣੀ
 'ਦਾਤ ਕਰੇ ਤੇ ਭੇਜ ਦੇਂਦਾ ਏਸ ਥਾਂ, ੨੧੦
 'ਅੰਸ ਕਰੇ ਹੈ ਵਾਸ ਦੇਹੀ ਵਿੱਚ ਆ;
 '—ਪ੍ਰੇਮ-ਪੁੰਜ ਦੀ ਅੰਸ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਭਾਉ ਹੈ—
 'ਸਾਈ' ਨਾਲ ਪਰੇਮ ਕਰਦੀ ਅੰਸ ਏ;
 'ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਕਰਦੀ ਵੱਧ ਵਧਦੀ ਜਾਵਦੀ;
 'ਪੂਰਨ ਹੁਦੀ ਜਾਇ, ਧਾਈ ਜਾਵਦੀ;
 'ਹੋ ਪੂਰਨ ਬਲਵਾਨ ਇਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰੋਚੁਦੀ
 'ਅਪਣੇ 'ਕਾਰਣ' ਵਿੱਚ, ਜਾ ਸੁਖ ਮਾਣਦੀ ।
 'ਇਉਂ ਏ ਦਾਤੇ ਤੁੱਲ ਜਾਣੇ ਦਾਤ ਹੈ ।
 'ਏਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਦਾਤ ਪਾਈ ਆਪ ਨੇ ।

'ਹੁਣ ਆਸਾ ਚਿਤ ਧਾਰ ਪੈਂਡਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ, ੨੨੦
 'ਸਿਦਕ ਸਵਾਰੀ ਹੇਠ ਲੈਕੇ ਖੱਟ ਲੋ ।
 'ਰੱਖੋ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੱਚੇ ਰੱਬ ਤੇ
 'ਜਿਸਨੇ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਬਖਸ਼ੀ ਦਾਤ ਹੈ,
 'ਬਖਸ਼ੁ ਅਮਰਥ ਆਪ, ਆਪ ਨਿਬਾਹਿਸੀ ।
 'ਸੰਸਾ ਫੁਰੇ ਨ ਮੂਲ ਸਾਨੂੰ ਆ ਕਦੇ ।
 'ਬਿਨਾ ਕਹੇ ਜਗ ਵਿੱਚ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੂ
 'ਜਿਸਨੇ ਭੇਜਯਾ ਆਪ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ,
 'ਬਿਨਾ ਕਹੇ ਜਿਨ ਜੋਗ ਪਯਾਰੇ ਦਸ ਗੁਰੂ
 'ਭੇਜੇ ਕਰਨ ਉਪਕਾਰ ਸਾਡ ਵਾਸਤ;
 'ਬਿਨਾ ਕਹੇ ਕਰ ਮੇਰੁ ਸਾਨੂੰ ਰੱਖਿਆ, ੨੩੦
 'ਰਖੀਏ ਸਦਾ ਯਕੀਨ ਆਪੇ ਆਪ ਹੀ
 'ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚਰਨੀ ਆਪਣੀ
 'ਆਪੇ ਲਉ ਪੁਚਾਇ ਕਰ ਮਿਹਰਾਮਤਾਂ ।
 'ਇਹੀ ਸਿਦਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਮੰਗੀਏ :
 'ਏਸ ਯਕੀਨੋਂ ਮੂਲ ਅਸੀਂ ਨ ਹਿੱਲੀਏ ।
 'ਸੋ ਰਾਣੀ ! ਕਿਰਪਾਲ ਬਖਸ਼ਯਾ ਹੈ ਗੁਰੂ
 'ਸਭ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੇ ਜੋਗ ਹੋਏ ਧੰਨ ਹੋ ।
 'ਹੁਣ ਗੁਰਮੁਖ ਸਤਿਸੰਗ ਵੇਨੇ ਤੱਕਿਆ,
 'ਲੀਤੀ ਨਜ਼ਰ ਟਿਕਾਇ ਫਿਰ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ
 'ਭਰਕੇ ਵਿੱਚ ਪਰੇਮ ਅੰਦਾਂ ਬੋਲਿਆ:— ੨੪੦
 'ਹੁਣ ਬਖਸ਼ੋ ਏ ਦਾਨ ਸਾਰੇ ਮੁੱਝ ਨੂੰ,
 'ਚਰਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਵਿੱਚ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ
 'ਸਨਮੁਖ ਉਮਰ ਬਿਤਾਇ ਮੈਂ ਬੀ ਲੰਘ ਜਾਂ
 'ਏਸ ਭੋਜਲੋਂ ਪਾਰ ਸਾਈ' ਨੂੰ ਮਿਲਾਂ
 '—ਮਿਲਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪੁੰਜ ਰਬ ਸੁ ਆਪਣੇ—'
 'ਫਿਰ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਫਿਰਾਇਕੇ
 'ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਉਹ ਸੰਤ ਤਕਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ:—
 'ਧੰਨ ਕੁਸੀ ਹੋ ਆਪ ਸਾਰੇ ਧੰਨ ਹੋ !
 'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਣੇ ਏਹ ਸੁਹਣੇ ਜੀ ਸਮੇਂ
 'ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਆਣ ਕਰਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ । ੨੫੦
 'ਅਪਣਾ ਆਪ ਸਮਧ ਐਕੁਰ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ।
 'ਨਾਲੇ ਅੱਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਲੜਾ
 'ਛਾਇਆ ਸੀ ਸਤਿਸੰਗ, ਉਹ ਮੈਂ ਮਾਣਿਆਂ;
 'ਤੁਸਾਂ ਤਾਰਨੇ ਹੇਤ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਜਿਆ
 'ਅਧਯਾਤਮ ਪਰਭਾਵ ਜਿਸਨੂੰ ਆਖੀਏ ।
 'ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖ, ਗੁਰ ਓਹ, ਨਾਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ;
 'ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਵਿਚਕਾਰ —ਦੂਤੀ ਵਾਕਰੇ,—
 'ਲਾਹਾ ਸੱਚਾ ਏਹ ਮਿਲਿਆ ਆ ਸੁਤ ।
 'ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੈਵੇ ਪ੍ਰੇਮ ਚਰਨੀ ਓਸਦੇ,
 'ਕਾਰਣ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੁਹਾਡੇ ਉਪਰੇ ੨੬੦
 'ਉਸਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਪਾਰ ਹੋਈ, ਰਾਜ ਜੀ !
 'ਉਸਤੋਂ ਲੈ ਸੰਦੇਸ ਤੁਾਨੂੰ ਦੇਂਦਿਆਂ
 'ਮਿਲਿਆ ਮੈਂ ਪਰਭਾਵ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਲੜਾ ।

‘ਉੱਧਰ ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰੁ ਇੱਧਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ,
 ‘ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮੈਂ ਕਿਰਤਾਰਬੰ।
 ‘ਸੋ ਹੋ ਧੰਨਤਾ ਜੋਗ ‘ਗੁਰ’ ਤੇ ਜੀ ‘ਤੁਸੀਂ’;
 ‘ਧੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਨਾਲ ਸੇਵਕ ਰੱਬ ਦਾ।
 ‘ਏ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵਾਕ ਹਉਮੈ ਸੱਖਣੇ,
 ਭਰੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਧੋਏ ਚਿੱਤ ਦੇ
 ਸੁਣ ਰਾਣੀ ਕੰਪਾਇ ਖਾਧਾ ਡੱਬ ਸੀ, 290
 ਬੋਲਣ ਸੰਦੀ ਤਾਬ ਮੂਲੋਂ ਨਾ ਰਹੀ;
 ਕੁਝ ਚਿਰ ਤਈਂ ਬਿਹੋਸ ਵਾਛੁ ਸੀ ਰਹੀ।
 ਸਤਿਸੰਗਤ ਨੇ ਸੋਚ ਸੋਚੀ ਏ ਤਦੋਂ,—
 ਦਿਲ ਹੈ ਕੋਮਲ ਅਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਵਾਰਿਆ
 ਅਦਬ ਨਾਲ ਹੈ ਹੋਰ ਕੂਲਾ ਹੋ ਗਿਆ,
 ਏ ਨਾ ਸਕੀ ਸਹਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਰੰਗ ਏ।
 ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਏ ਨੇਮ ਗੁਰਮੁਖ ਨੀਉਂਦਾ,
 ਗੁਰਮੁਖ ਮਨ ਏ ਖੇਮ ਹਉਮੈਂ ਰੂਤ ਓ,
 ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਏ ਪ੍ਰੇਮ ਗੁਰੂ ਸਲਾਹੁੰਦਾ;
 ਪਰ ਏ ਨਾਰਿ ਮੁਜਾਨ ਕੋਮਲ ਹੈ ਰਿਦਾ 290

ਹੈਵੇ ਸੂਰਤ ਸਰੂਪ ਪੁਤਲੀ ਧੰਨਤਾ,
 ਸੱਕੀ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਗੁਰਮੁਖ-ਨਿਮ੍ਰਤਾ।
 ਫਿਰ ਸੰਗਤ ਨੇ ਪਯਾਰ ਦੇਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ
 ਕੀਤੇ ਸੀ ਸੁਰਜੀਤ ਉਸਨੇ ਉੱਠ ਕੇ
 ਦਈ ਦੁਹਾਈ ਹੋਇ:— ‘ਬਖਸ਼ੋ ਮੁੱਝ ਨੂੰ
 ‘ਜਿਸਦੇ ਸਿਰ ਅਪਰਾਧ ਚੜ੍ਹਾ ਨਿਉਣ ਦਾ,—
 ‘ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਹਾਇ ਗੁਰਮੁਖ ਕਜੋਂ ਨਿਵੇਂ !
 ‘ਮੈਂ ਨੀਵੀਂ ਮਤਿਹੀਨ ਬਾਲ ਨਿਮਾਣੀਆਂ,
 ‘ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਦਾਸ, ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ।
 ‘ਮੈਨੂੰ ਲਓ ਬਣਾਇ ਪੱਥਰ ਜੋ ਕਦੀ, 290
 ‘ਉੱਥੇ ਦਿਓ ਲਵਾਇ ਜਿੱਥੇ ਲਾਹੁੰਦੇ
 ‘ਸਭ ਸਤਿਸੰਗੀ ਆਇ ਜੋੜੇ ਆਪਣੇ,
 ‘ਜਾਣ ਮੈਂ ਹਾਂ ਧੰਨ ਮੈਂ ਵਡਭਾਗਿਣੀ।
 ‘ਕੁਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਾਰ ਮੈਥੋਂ ਹੈ ਭਲਾ,
 ‘ਉਸ ਜੀ ਸੁਾਮੀ ਪਯਾਰ ਹੈ ਬੇ ਓੜਕਾ,
 ‘ਮੇਰਾ ਦੇਖੋ ਪਯਾਰ, ਸੁਾਮੀ ਨਾਲ ਮੈਂ
 ‘ਗਈ ਨਹੀਂ ਜੇ ਹਾਇ, ਰਹੀਆਂ ਜੀਉਂਦੀ।
 ‘ਧੂੜ ਜੁ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਾਰ ਮੈਥੋਂ ਹੈ ਭਲੀ,
 ‘ਉਸਨੂੰ ਮਸਤਕ ਲਾਇ ਲੋਕ ਖੁਸ਼ ਵਢੇ,
 ‘ਮੈਂ ਜਿਸ ਮੱਥੇ ਜਾਇ ਲੱਗਾਂ ਰੋਵਦੇ। 300
 ‘ਮੈਂ ਅਤਿ ਨੀਵੀਂ ਹਾਇ ਮੈਂ ਅਤਿ ਮਾੜੀਆਂ;
 ‘ਬਖਸ਼ੋ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮੈਂ ਨਾਚੀਬ ਨੂੰ।
 ਇਹ ਕਹਿ ਪਵਾ ਫੱਧ ਮੰਜੀ ਸਾਥੁ ਦਾ
 ਸਿਰ ਉਸ ਨਾਲ ਲਗਾਇ ਛੱਮ ਛੱਮ ਹੋ ਪਈ,
 ਰੋ ਰੋ ਭਈ ਨਿਦਾਲ ਆਪਾ ਭੁੱਲਦੀ।
 ਤਦ ਇਕ ਬਿੱਧ ਸੁਜਾਨ ਉੱਠੀ ਸਿੰਘਣੀ,
 ਬੋਲੀ ਲੀਤਾ ਪਾਇ ਬਯਾਕੁਲ ਰਾਜ ਨੂੰ,

ਸਿਰ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਪਯਾਰ, ਨਾਲ ਦਿਲਾਸਤਾ,
 ਘੁਟ ਘੁਟ ਡਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਲਾ ਪਯਾਰਦੀ।
 ਕੋਮਲ ਨਾਲ ਅਵਾਜ਼ ਇਸ ਸਮਝਾਇਆ:— 390

‘ਵਡਿਆਈ ਨਹਿ ਧਾਰ ਹਉਂ ਨਹਿ ਵਰਤਦਾ
 ‘ਗੁਰਮੁਖ ਰਿਦਾ ਅਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਮਾਨ ਤੋਂ,
 ‘ਗੁਰਮੁਖ ਹਉਮੈ ਬਾਣ ਰਖਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ;
 ‘ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਹੈ ਆਪ ਖਸਮ ਪਛਾਣਿਆ²,
 ‘ਕਿਸੇ ਨ ਭੁੱਲਾ ਜਾਣ ਓ ਸਮਝਾਉਂਦਾ³;
 ‘ਧਾਰੇ ਕਦੀ ਨ ਓਹ ਦਸਗੁਰ ਭੁੱਲਤਾ,
 ‘ਗੁਰਮੁਖ ਤਾਰੇ ਤਾਰ ਪਾਰ ਉਤਾਰਦਾ
 ‘ਪਰ ਤਾਰਨ ਦਾ ਮਾਣ ਕਦੇ ਨ ਧਾਰਦਾ।
 ‘ਧਰਮ ਸਿੱਖ ਦਾ ਆਪ ਜਪਣਾ ਨਾਮ ਹੈ,
 ‘ਫੇਰ ਜਪਾਣਾ ਨਾਮ ਹੋਰਾਂ ਸੰਜਣਾ: 320

‘ਏ ਕੁਝ ਹਿਰਦੇ ਧਾਰ ਨਾਮ ਜਪਾਵਦਾ⁴।
 ‘ਭਰਿਆ ਹੈ ਓ ਆਪ ਭੁਲ ਭੁਲ ਪੈ ਰਿਹਾ,
 ‘ਜਿਸਤੋਂ ਪਾਵਣ ਰੱਜ ਪਯਾਸੇ ਨਾਮ ਦੇ
 ‘ਸਾਈਂ ਚਰਨਾਂ ਤੀਕ ਹੈ ਲੈ ਜਾਵਦਾ⁵।
 ‘ਬਣੀ ਬਣਾਵਟ ਕੁੱਝ ਕਦੀ ਨਾ ਧਾਰਦਾ,
 ‘ਪਰ ਉਹ ਗੋਰਾ ਹੋਇ ਰੱਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ:—

ਧਰਿ ਤਾਰਾਜੂ ਤੋਲੀਐ ਨਿਵੇ ਸੁ ਗਉਰਾ ਹੋਇ ॥

[ਵਾਰ ਆਸਾ ਮ: ੧-੧੪]

‘ਤਰਿਆ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪ ਹੋਰਾਂ ਤਾਰਦਾ;
 ‘ਜੁੜਿਆ ਗੁਰਮੁਖ ਆਪ, ਜੋੜੇ ਹੋਰਨਾਂ।
 ‘ਪਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਮਾਣ ਤਾਰਨ ਦਾ ਕਿਸੇ,
 ‘ਸਹਜ ਸੁਭਾ ਉਪਕਾਰ ਉਸਤੋਂ ਹੋਵਦਾ 330
 ‘ਰਹਿਣਾ ਨਿਮ੍ਰਤ ਹੋਇ, ਤਾਣ ਨਿਤਾਣਿਆਂ
 ‘ਏ ਹੁੰਦਾ ਵਰਤਾਉ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ, ਸਖੀ !
 ਇਸ ਬਿਧਿ ਕਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਉਸ ਸਮਝਾਇਆ।
 ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸੁਭ ਸਾਰੀ ਆ ਗਈ,—
 ‘ਗੁਰਮੁਖ ਹੈ ਗੰਭੀਰ ਸਾਗਰ ਸੁੱਭਰਾ,
 ‘ਇਹ ਹੈ ਸਦਾ ਬਿਲੋੜ ਬੇ ਪਰਵਾਹਿਤਾ
 ‘ਬੋੜੇ ਕਰਦਾ ਪਾਰ ਹੈ ਜਗਿਆਸੂਆ⁶।
 ਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਅੱਜ ਗੱਵਾ ਨਾਮ ਦਾ
 ਦਸ ਦੁਆਰਜੋਂ ਲੱਭ ਪਿਆ ਅਮੁੱਲਵਾਂ।

¹ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਸਬਰਿ ਜਲਾਏ ॥ [ਸਿ: ਗੋ: ੪੨]

²ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖਸਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ [ਸਿ: ਗੋ: ੩੭]

³ਤਿ ਕੇ ਭਾਣੇ ਕੋਇ ਨ ਭੁਲਾ ਜਿਨਿ ਸਗਲੇ ਬਹਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ [ਮੋਹਨ ਮਾ: ੫-੬]

⁴ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਾਰੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ [ਸਿ: ਗੋ: ੩੧]

⁵ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਕਰਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੋਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ [ਸਿ: ਗੋ: ੩੬]

⁶ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਾਰੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ [ਸ: ਗੋ: ੩੧]

ਤਰ ਗਈ ਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸੁਾਣੀ ਆਪਣੀ, ੩੪੦

ਕਰਦੀ ਉਸਨੂੰ ਪਯਾਰ ਸਾਈਂ ਪਾ ਲਿਆ ।
ਹੁਣ ਫਿਰ ਸਭ ਸਵਧਾਨ ਹੋਏ ਪੜ੍ਹਾਉਏ,
ਕੀਤੀ ਉਠ ਅਰਦਾਸ ਅੱਗੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ;
ਕੀਤਾ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰ ਸ਼ੁਕਰ ਅਕਾਲ ਦਾ,
ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮੰਗ ਅਪਾਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ।
ਫਿਰ ਓਥੋਂ ਸੱਭ ਉੱਠ ਸਹਿਜੇ ਆ ਗਏ
ਬਾਹਰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਥਾਉਂ ਆਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ।
ਹੋਈ ਸੀ ਪਰਭਾਤ, ਪੂਰਬ ਲਾਂਭ ਤੇ
ਲਾਲੀ ਅੰਬਰ ਛਾਇ ਸੁਹਣੀ ਸੀ ਰਹੀ

ਠੰਢੀ ਚੱਲੇ ਪੈਣ ਹਿਰਦਾ ਠਾਰਦੀ, ੩੪੦

ਘੁਟ ਘੁਟ ਜਡੀਆਂ ਪਾਇ ਪਯਾਰੀ ਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ।
ਹੁਣ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਦੇਖ ਸੱਭੇ ਭੇਟ ਕੇ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਤਹ ਗਜਾਇਕੇ
ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਥਾਨ ਵਿਚਿਆ ਹੋ ਗਏ ।
ਚਾਣੀ ਅਪਣੇ ਮੈਂਦੁ ਰਾਧਾਂ ਦੇ ਸਣੇ
ਪਹੁੰਚੀ ਸਹਜੇ ਜਾਇ ਪਿਛਲੇ ਰਾਹ ਤੋਂ ।
ਜੀਵਨ ਪਲਟਾ ਖਾਇ ਗਇਆ ਰਾਜ ਦਾ ।
ਹੁਕਮ ਦੂ ਵਿਚ ਸਤਿਸੰਗ ਰਾਣੀ ਪਾਇਆ
ਸਾਰਾ ਲਿਆ ਕਮਾਇ, ਉੱਕੀ ਨਾ ਕਿੱਤੋਂ;
ਲੀਤਾ ਰਾਜ ਸੰਭਾਲ ਜੋ ਸੀ ਜਾਵਦਾ । ੩੪੦

ਵਿਗੜ ਵਿਗੜਦਾ ਰੋਜ਼ ਵਿੱਲਾ ਹੋਵਦਾ ।
ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਓਹ ਜਾਣੇ ਬੰਦਗੀ
'ਧਰਮ ਅਧਯਾਤਮ ਜਾਣੇ' ਉਮਨੂੰ ਪਾਲਦੀ,
ਪਰ ਅੰਦੋਂ : ਵਿਚ ਨਾਮ ਰੱਤੀ ਓ ਰਹੇ ।
ਸਤਿਸੰਗਤ ਦੀਦਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੜੇ
ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਕਰਦੀ ਜਾਇ, ਨਾਗਾ ਨਾ ਪਵੇ ।
ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਵਿਚਕਾਰ ਖਾਲੀ ਜਾਇ ਨਾ
ਕੋਈ ਬੀ ਉਸ ਸੁਾਸ ਬਿਨ ਰਸ ਨਾਮ ਦੇ,-
ਕਰਦੀ ਸਫਲ ਸੁਆਸ, ਗੋੜੇ ਦੋਵਦੀ ।
ਦਮ ਦਮ ਸਦਾ ਸਮੁਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਗਿਆ ੩੭੦

ਹਿਰਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਨਾਮ ਦਾ,
ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਉਸ ਦੇ ਵੱਸਿਆ,
ਰੋਮ ਰੋਮ 'ਰੱਬ-ਪ੍ਰੇਮ' ਹੋਇ ਸਮਾਇਆ;
ਇਵੇਂ ਸਮਾਇਆ ਓਹ ਜਿਵੇਂ ਬਨਸਪਤੀ
ਚੋਤੀ ਮੀਂਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸੇ ਸੁਹਾਉ ਹੈ ।
ਲਿਵ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਰਾਜ ਸਚੇ ਰੱਬ ਦੀ ।
ਰਾਣੇ ਵਾਂਗੂ ਓਹ ਹੁਣ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ
ਹਰਿਰਸ ਵਿਚ ਰਸਲੀਨ ਗੁਰਮੁਖ ਸੋਹਿਣੀ ।
ਕਰਦਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ
ਸਾਂਈਂ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਉਸਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ੩੮੦

ਪੂਰਨ ਪਦ ਤੇ ਆਪ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਗਈ ।

*ਕਹੈ ਨਾਨਕ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਜਿਨਾ ਲਿਵਲਾਗੀ
ਤਿਨੀ ਵਿਚੇ ਸਮਾਇਆ ਪਾਇਆ ॥ [ਅੰਟ-੨੯]

ਇਉਂ ਜੋ ਕੁਝ ਗਈ ਹੋਇ ਓਹੋ ਜਾਣਦੀ,
ਯਾ ਜਾਣੇ ਹੈ ਆਪ ਜੋ ਹੋ ਜਾਵਦਾ ।
ਰਾਜਜੋਗ ਪਰਬੀਨ -ਕਹਿ ਲੋ-ਹੋ ਗਈ ।
'ਰਾਜਜੋਗ' ਉਹ ਜੋਗ ਜੋ ਸੰਜੋਗ ਦੇ
ਸਾਈਂ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ ਲਿਵ ਨੂੰ ਲਾਇਕੇ,¹
ਰੰਗ ਰਤੀ ਹੁਣ ਰੰਗ ਵਿਚ ਓ ਵੱਸਦੀ
'ਸਹਜ ਜੋਗ' ਸੰਜੋਗ ਉਸ ਨੇ ਪਾ ਲਿਆ² ।
ਗੁਰਮੁਖ ਪਦਵੀ ਪਾਇ ਭਾਗ ਸੁਲੱਖਣੀ
ਗੁਰਮੁਖ ਕਰਦੀ ਕਾਰ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ । ੩੯੦

*ਬਿਰ ਬਿਰ ਚਿਤ ਬਿਰਹਾ ॥ ਬਨੁ ਗਿਹੁ ਸਮਸਰਿ
ਹਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਏਕ ਪਿਰਹਾ ॥ ਬਾਹਰਿ ਅਨੇਕ
ਪਰਿਹਾ ॥ ਰਾਜਨ ਜੇਗੁ ਕਰਿਹਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ
ਲੋਗ ਅਲੋਗੀ ਰੀ ਸਖੀ ॥੨੫॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫
*ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਗੇ ਸਹਜਿ ਪਿਆਨੁ [ਸਿਧ ਗੋ:-੪੧
ਗੁਰਿ ਮਨੁ ਮਾਰਿਓ ਕਰਿ ਸੰਜੋਗੁ ॥ ਅਹਿਨੀਸ ਰਾਵੇ
ਭਗਤਿ ਜੋਗੁ ॥ ਗੁਰ ਸੰਤ ਸਭਾ ਦੁਖ ਮਿਟੈ ਰੇਗੁ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਵਹੁ ਸਹਜ ਜੋਗੁ ॥ [ਬਸੰਤ ਮ: ੧]

ਅੰਤਰਕਾ ਪਹਿਲੀ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਚਿੱਕ੍ਰ [ਸਿਫਤੀ ਸਚ ਸਮੇਉ]

੧. ਨਿੱਤ ਬਾਣੀ—ਜਪੁਜੀ, ਰਹਿਰਾਸ, ਗੀਰਤਨ ਸੱਹਿਲਾ [ਚਿੱਤ ਇਕਾਗ੍ਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਜਾਣ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨੀ, ਵਿਚਾਰਨੀ] ਜਾਪ, ਸਵੱਯੋ।	੧. ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਲਈ	{ ਸਾਧਨ— { ਇਕ ਯਾ ਵਧੀਕ { ੧. ਜਿੰਨੇ ਸਰੀਰ ਸਹਾਰੇ ਤੇ ਕਰਕੇ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇ, ਬਕਾਨ ਤਕ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। { ਫੁਰਨੇ ਰੋਕਣੇ ਤੇ ਸਾਵਧਾਨ { ਰਹਿਣਾ।
੨. ਵਿਵੇਕ ਲਈ	੨. ਪ੍ਰਮਾਣਥਕ ਸਮੇਂ	{ ਸਾਧਨ— { ਪਾਠ ਰੱਜ ਕਰਨੇ { ੨. ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪਾਠ ਕਰਨਾ। { ਫਲ—ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਗੁਰਸਬਦ (ਨਾਮ) ਨੂੰ ਗੁਹਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਵਧਣਾ। { ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਆਦਿ— { ਸਾਧਨ—ਵੀਚਾਰਕੇ ਪੜ੍ਹਨੀ ਯਾ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸੁਣਨੀ ਸਵੇਰ ਸਾਰ। { ਫਲ—ਸੂਝ ਆਚਰਣ ਤੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਵਿਵੇਕ ਹੋ ਜਾਣਾ।
੩. ਵੇਰਾਗ ਲਈ	੩. ਨਮਿੱਤ ਬਾਣੀ	{ ਸਾਧਨ— { ਬਾਣੀ ਨਾਵਾਂ ਮਹਲ ਆਦਿ { ਸਾਧਨ—ਗਾਉਣੀ, ਗਾਵਾਂ ਦੀ ਸੁਣਨੀ, ਰਹਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨੀ। { ਫਲ—ਵੇਰਾਗ ਨੇ ਡੇਰੇ ਜਮਾ ਲੈਣੇ।
੪. ਪ੍ਰੇਮ ਲਈ	੪. ਆਤਮ ਰਸ ਲਈ	{ ਸਾਧਨ— { ਸਾਧਨ—ਛੱਕੇ ਤੇ ਹੋਰ ਚੋਟੇਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਮਈ ਸਬਦ ਪੜ੍ਹਨੇ, ਗਾਵਣੇ, ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਸੁਣਨੇ। { ਫਲ—ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ।
੫. ਮੰਗਲ ਸਮੇਂ	੫. ਮੰਗਲ ਸਮੇਂ	{ ਸਾਧਨ— { ਸਾਧਨ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਯਾ ਸੁਣਨਾ। { ਫਲ—ਦਿਲ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰਕ ਖੁਸ਼ੀ ਹੇਠ ਦਬਕੇ ਬੇਮੁਖ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣਾ। { ਨਿਰਵਿਘਨਤਾ।
੬. ਕਸ਼ਟ ਸਮੇਂ	੬. ਚਲਾਣੇ ਪਰ	{ ਸਾਧਨ— { ਸਾਧਨ—ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕਰਨਾ ਯਾ ਸੁਣਨਾ। { ਫਲ—ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਧਣੀ, ਕਸ਼ਟ ਘਟਣਾ।
੭. ਸੁਹਿਤ ਬਾਣੀ	੭. ਸੁਖਮਨੀ, ਆਨੰਦ, ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਛੱਕੇ ਆਦਿ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਜੋ ਜਦ ਪੜ੍ਹੀ ਲਗੇ।	{ ਸਾਧਨ— { ਸਾਧਨ—ਸੁਖਮਨੀ, ਆਨੰਦ, ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ, ਛੱਕੇ ਆਦਿ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਜੋ ਜਦ ਪੜ੍ਹੀ ਲਗੇ। { ਫਲ—ਨਿਤ ਪਾਠ ਸਹਾਇਕ^੧—ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨੀ ਜਦੋਂ ਅਜੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਰਚਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। { ੨. ਸਹਾਇਕ— { ਨਾਮ ਦਾ ਪਰਚਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੀ ਕਦੇ ਉਟਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ। { ੩. ਮੋਦ ਮਈ—ਨਾਮ ਵਿਚ ਖੇਡਦਾ ਆਤਮਰਸੀਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਮੌਜ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਬੀ ਕਦੀ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਇਕ ਤੁਕ ਦਾ ਹੀ ਸੁਦ ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੋਟ—ਉਪਰ ਆਏ ਨੰਬਰ (ਛੋਟੇ ਹਿੰਦੀਸਿਆ) ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸਾਹਮਣਾ ਪੰਨਾ।

[ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰ ਵਿਚ ਆਏ ਛੋਟੇ ਹਿੰਦਸਿਆਂ
ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ]

^੪ਤੋਸੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਖੇ ਸਕਲ ਪਦਾਰਥ ਹੀ,
ਜੋਈ ਜੋਈ ਖੋਜੇ ਸੋਈ ਨਿਪਜਾਵਈ ॥
(ਕ: ਸ: ਭਾ: ਗੁ: ੫੪੬)

^੫ਆਵਹੁ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੇ ਪਿਆਰਿਓ
ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਬਾਣੀ ਤ ਗਾਵਹੁ
ਗੁਰੁ ਕੇਰੀ ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ ਬਾਣੀ ॥ (ਅਨੰਦ-੨੩
ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵਹੁ ਭਾਈ ॥ (ਸੋਰਠ ਮ: ੫-੮੧
ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੱਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ (ਅਨੰਦ-੨੪)

^੬ਜੋ ਜਰੂਰੀ ਪੜੀ ਜਾਵੇ, ਸਿੱਖ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹੇ:
ਜੋ ਤਨਿ ਬਾਣੀ ਵਿਸਰਿ ਜਾਇ ॥ ਜਿਉ ਪਕਾ
ਰੋਗੀ ਵਿਲਲਾਇ ॥ (ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੧-੫)

^੭ਸੋਦਰੁ ਆਰਤੀ ਗਾਵੀਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਪੁ
ਉਚਾਰਾ ॥ (ਭਾ: ਗੁ: ਵਾਰ ੧-੩੮
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨਾਵੁਣਾ ਗੁਰਮਖਿ ਜਪੁ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ
ਜਪਾਯਾ ॥ ਰਾਤ ਆਰਤੀ ਸੋਹਿਲਾ ॥

(ਭਾ: ਗੁ: ਵਾਰ ੨੬-੪)

..... ਸੰਧਯਾ ਨੂੰ ਰਹਰਾਸ..... ਪਹਰ ਰਾਤ ਗਈ
ਸੋਹਿਲਾ..... ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਜਪੁ.....

(ਗੁਜਾਨ ਰਤਨਾਵਲੀ)

^੮ਜੋ ਅਰਥ ਜਾਂ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਦੇ ਮਨੋਰਥ
ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਵੇ ॥

^੯ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਵੇਰਾਗ ਵਿਚ ਯਾ ਅਨੰਦ ਦੇ
ਹੁਲਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀ ਯਾ ਗਾਵੀ ਜਾਵੇ ॥

^{੧੦}ਗੁਰਬਾਣੀ ਮਨ ਧ੍ਰਾਪਿ ਨਿਜ ਘਰਿ ਆਵਈ ॥
(ਭਾ: ਗੁ: ਵਾਰ ੩-੭)

^{੧੧}ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਤੀ ਜਗ ਅੰਤਰਿ ਇਸੁ ਬਾਣੀ ਤੇ
ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਾਇਦਾ ॥ (ਮਾਰੂ ਸੋ: ਮ: ੩)

ਬਾਣੀ ਮੁਖਹੁ ਉਚਾਰੀਐ ਹੋਇ ਰੁਸਨਾਈ ਮਿਟੈ
ਅਧਿਆਰਾ ॥ ਭਾ: ਗੁ: ਵਾ: ੧-੩੮

^{੧੨}ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਿ ਸਮਝਿ ਸੁਣੋਹੀ ॥ (ਭਾ: ਗੁ: ਵਾ: ੧-੩)

^{੧੩}ਬਿਨੁ ਬੇਰਾਗ ਨ ਛੁਟਸਿ ਮਾਇਆ ॥

(ਗਉ: ਕਬੀ: —੩੪)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਨਤ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਦੁਵਿਆ ਮਨੁ ਭੀਨਾ
ਨਿਜ ਘਰਿ ਆਵੇਰੋ ॥ (ਕਾਨ: ਮ: ੪ ਅ:)

^{੧੪}ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਲ ॥ (ਆਸਾ ਮ: ੫)

^{੧੫}ਸੁਖਮਨੀ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਆਤਮ
ਰਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ ॥

^{੧੬}ਜਹ ਸਾਧੂ ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਨੁ ਕੀਰਤਨੁ ਨਾਨਕ ਨੀਤ ਮ
ਣਾ ਹਉ ਣਾ ਤੂੰ ਣਹ ਛੁਟਹਿ ਨਿਕਟਿ ਨ
ਜਾਸੀਅਹੁ ਦੂਤ ॥ (ਗਉ: ਬਾ: ਅ: ਮ: ੫-੩੧)

^{੧੭}ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ ॥ (ਗਉ: ਸੁਖ:

ਅੰਤਕਾ ਦੂਜੀ

ਨਾਮ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ

[ਦੀਖਿਆ ਆਖਿ ਬੁਝਾਇਆ*]

(੧ ਤੋਂ ੩੫ ਤਕ ਅੰਗ ਵੇਰਵਿਆਂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਾਰ੍ਹ ਹਨ)

ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ^੧—੧ ਓ

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ^੨— ੧ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ।
ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੇ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮੰਤ੍ਰ^੩—ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ। (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੧ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਯਾ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੈ)

ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ^੪—ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਨਾਮ ^੫	ਕਮਾਈ ^੬	ਸਾਧਨ	ਵਿਧਿ	ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ^੭ [ਪਦ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ—ਵਾਹਗੁਰੂ ^੮ । [ਵਿਤਪਤੀ—ਵਾਹਿ+ਗੁਰੂ। ਵਾਹ+ਗੁਰੂ।]	
				ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ^੯ { ਓ. ਜਪ ^{੧੧} { ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਜਪਣਾ। ਸ੍ਰਾਸ ਸ੍ਰਾਸ ਜਪਣਾ ^{੧੨}	
				{ ਅ. ਅਜੱਪਾ ^{੧੩} { ਓ. ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਜੱਪਾ ^{੧੪} । ਅ. ਰੋਮ ਰੋਮ ਅਜੱਪਾ ^{੧੫} । ਏ. ਵਣ	
				{ ਉਠਤ, ਬੈਠਤ { ਪ੍ਰਵਾਹ ਜਾਰੀ { ਉੱਪਰ ਕਹੀਆਂ ਪੰਜਾਂ ਭਾਂਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ, ਪਰ	
ਨਾਮ	ਕਮਾਈ	ਸਾਧਨ	ਵਿਧਿ	ਸੰਵਤ, ਚਲਤ ^{੧੦} { ਰੱਖਣਾ ^{੧੭} { ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ।	
				ਨਿਸ਼ੇਧ	
				— ਓ. ਫੁਰਨੇ ਨਾ ਫੁਰਨ ਦੇਣਾ ^{੧੮} ।	
				— ਅ. ਜੋ ਫੁਰੇ ਸੋ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ^{੧੯} [ਫੁਰਨੇ ਤੇ ਵਸੀਕਾਰ।	
ਨਾਮ	ਕਮਾਈ	ਸਾਧਨ	ਵਿਧਿ	— ਏ. ਮਨ ਦੇੜੇ ਤਾਂ ਵਰਜਣਾ ^{੨੦} ।	
				ਸਾਵਧਾਨਤਾ	
				— ਓ. ਜਪਦਿਆਂ ਬੇਸ਼ਰਤ ਨਾ ਹੋਣਾ ^{੨੧} । ਅ. ਤੰਦੂ, ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹੈ, ਆਲਸ ਵਾਲੀ, ਇਸ	
				ਤਾਂ ਬਚਣਾ ^{੨੨} । ਏ. ਨੀਂਦ ਬਹੁਤੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ ^{੨੩} । ਨੀਂਦ ਕੁਦਰਤੀ ਮਾਣਕੇ ਲੱਗਣਾ, ਨਹੀਂ	
ਨਾਮ	ਕਮਾਈ	ਸਾਧਨ	ਵਿਧਿ	ਤਾਂ ਨੀਂਦ ਸਾਵਧਾਨਤਾ ਤੋੜੇਗੀ ^{੨੪} ।	
				ਵਰਤਣ	
				[ਪ੍ਰੇਮ ^{੨੫} , ਖਿਮਾ ^{੨੬} , ਨਿਆਉ ^{੨੭} , [ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਵਰਤਣ	
				[ਵੇਰਾਗ ^{੨੮} , ਤੇ ਵਿਵੇਕ ਪੂਰਤ ^{੨੯} [ਐਸੀ ਹੋਵੇ।	
ਨਾਮ	ਕਮਾਈ	ਸਾਧਨ	ਵਿਧਿ	ਧਾਰਨਾ	
				[ਮਾਲਕ ਯਾਦ ^{੩੦} , ਉਸਦੇ ਗੁਣਾਂ, ਸਿਫਤਾਂ ਤੇ ਸਲਾਹਾਂ ਸਮੇਤ ^{੩੧} । [ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ	
				[ਭਗਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਦੀ ਲੱਖਤਾ ^{੩੨} । [ਐਸਾ ਹੋਵੇ।	
				ਦਸਾ	
ਨਾਮ	ਕਮਾਈ	ਸਾਧਨ	ਵਿਧਿ	[ਅਨੰਦ, ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ। [ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਐਸਾ ਹੋਵੇ ^{੩੩} ।	
				ਵਾਸ	
				{ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਰਨ { ਓ. ਜੀਵਦਿਆਂ ਪਿੰਡ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਖੇ ਸਚਖੰਡ ਨਿਵਾਸ। { ਵਾਹਿਗੁਰੂ	
				{ ਮਝਾਰ ^{੩੪} { ਅ. ਮ੍ਰਿਤ ਹੋਕੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿਖੇ ਸਚਖੰਡ ਨਿਵਾਸ। { ਮਿਲਾਪ ^{੩੫}	

ਨੋਟ—੧ ਤੋਂ ੩੫ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ (ਪਰਮਾਣਾ) ਲਈ ਦੇਖੋ ਸਾਹਮਣਾ ਪੰਨਾ।

*ਦੀਖਿਆ ਆਖਿ ਬੁਝਾਇਆ ਸਿਫਤੀ ਸਚੁ ਸਮੇਓ ॥ (ਮਾਝ ਵਾਰ ਮ: ੨)

[੧ ਤੋਂ ੩੫ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ]

1.] ਮੰਤ੍ਰ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪਦ ਹੈ ਵੇਦ ਦੇ
2.] ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਭਾਗ ਦੋ ਵਾਕਾਂ
3.] ਤੇ ਛੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ।
4.] ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ, ਉਸਤੁਤੀ ਆਦਿ ਦੋ ਭਾਵ
ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਫਿਰ ਇਸ ਪਦ ਨੂੰ ਤੰਤ੍ਰ ਵਿਦਯਾ
ਵਾਲਿਆਂ ਵਰਤਿਆ ਹੈ । ਉਹ ਮੰਤ੍ਰ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਜਪ ਅਡ ਅਡ ਦੇਵਤਿਆਂ
ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਤੇ ਅਪਣੀਆਂ ਕਾਮਨਾ ਦੀ ਸਿੱਧੀ
ਲਈ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਪਦ ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ
ਬੀ ਆਯਾ ਹੈ ਤੇ ਓਥੇ ਇਸ ਦੀ ਨਖੋਧੀ ਹੈ: ਯਥਾ:—
:ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਪਾਖੰਡ ਨ ਜਾਣਾ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਮਨੁ
ਮਾਨਿਆ ॥' [ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੧

ਪਰੰਤੂ ਵਿਧੀ ਪੱਖ ਵਿਚ ਜਦ ਆਯਾ ਹੈ ਤਦ ਇਸ
ਦਾ ਮਤਲਬ ਐਸੇ ਪਦ ਯਾ ਵਾਕ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ
ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਉਸਤੁਤੀ, ਮਹਿਮਾ, ਯਾ ਉਸ ਅਗੇ
ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ । ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਸ
ਦਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਤੇ ਹਉਮੈ ਮੈਲ
ਬੀ ਇਸੇ ਨਾਲ ਕਟੀਦੀ ਹੈ(1) । ਸੋ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ
ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਜਿਸ ਨਾਮ ਦਾ ਜਪੁ ਸਿਮਰਣ ਯਾ
ਆਰਾਧਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਮੰਤ੍ਰ' ਆਖਿਆ
ਹੈ । ਯਥਾ—

'ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਰਾ ਏਹੁ ਅਭਿਨਾਸੀ
ਮੰਤ੍ਰੁ ਲੀਓ' । [ਆਸਾ ਮ: ੫

ਗੁਰਹਰਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਮੋਹਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥

[ਆਸਾ ਮ: ੫

*ਮੰਤ੍ਰ ਦੀਆਂ ਵਿਤਪਤੀਆਂ:—ਮੰਤ੍ਰ=ਗੁਪਤ ਵੀਰਾਤ ਕਰਨੀ ।
੨. ਮਨੁ ਗਯਾਨੇ । ੩. ਮਨਨਾਤੁ ਤ੍ਰਾਯਤੋ ਯਸਮਾਤੁ ਤਸਮਾਨੁ—
ਮੰਤ੍ਰ: ਪ੍ਰਕੀਰ੍ਤਿਤ: । ਅਰਥਾਤ ਮਨਨ ਸੇ ਤ੍ਰਾਣ ਹੋਤਾ ਹੈ
ਤਾਂਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ।

—ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਥਾਂ ਪਦ 'ਮੰਤ੍ਰ' ਬੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਯਾ ਹੈ ।
++ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਸਿਵਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੋਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਧਾਨ
ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਜਿੱਥੇ ਆਵੇ ਇਸ ਦੇ
ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇਵਤਾ ਜਿੱਥੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪਰ ਅਕਾਲ
ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ।

—ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਨਾਲ
ਉਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਾਡੀ ਸੂਰਤ (ਗਯਾਤ ਮੰਡਲ) ਵਿਚ ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਯਾਦ ਹੋਮ ਦਾ ਇਕ ਸਰੂਪ ਹੈ । ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ
ਪ੍ਰਯਾਗ ਜਾਣ ਕੇ ਨਾਮ ਧ੍ਰਿੜਾਈਦਾ ਹੈ ।

(1) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਮਤ੍ਰ ਹੈ ਜਪੁ ਹਉਮੈ ਖੋਈ ॥

[ਭਾ: ਗੁ. ਵਾ: ੧੩-੨

ਨਾਮੁ ਜਪੇ ਜਪਿ ਜੀਵਣਾ ਗੁਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥

[ਆਸਾ ਮ: ੫

ਕਲ ਮੈ ਮੁਕਤਿ ਨਾਮ ਤੇ ਪਾਵਤ ॥

[ਬਿ: ਮ: ੯

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵਣਿਆ ।

[ਮਾਥ ਮ: ੩ ਅਸ: -੧੩

ਮੰਤ੍ਰ ਪਦ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ*, ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ
ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ, ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਆਦਿ ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ ਬੀ ਆਯਾ
ਹੈ ।

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲ ਪਾਠ ('੧ ਓ' ਤੋਂ
'ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਤਕ) ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜੋਸੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ
ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ:— 'ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਮੂਲ
ਮੰਤ੍ਰੁ ਸਿਮਰਣ ਪਰਵਾਣੈ ।' [ਵਾਰ ੬-੧੯
ਇਸ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ, 'ਬੀਜ' ਤੇ 'ਮੂਲ' ।

ਬੀਜ ਤੋਂ ਉਤਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸੰਸਾਰ ਦੀ
ਉਤਪਤੀ 'ਓ' ਤੋਂ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ 'ਬੀਜ' ਰੂਪ
ਹੈ, ਯਥਾ—'ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ ॥...
ਓਅੰਕਾਰਿ ਸੈਲ ਜੁਗ ਭਏ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਬੇਦ
ਨਿਰਮਏ ॥' [ਰਾਮ: ਦ: ਓਅੰ: ਮ: ੧

ਪਿਛਲਿਆਂ ਨੇ ਬੀ ਓ' ਨੂੰ ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ।
ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ 'ਓ' ਨੂੰ '੧' ਦੇਕੇ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ

ਤਾਂਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ '੧ ਓ' ਬੀਜਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ।

ਬੀਜਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤੋਂ ਮੂਲ (ਜੜ੍ਹ) ਬਣਦੀ ਹੈ

ਤੇ ਥਿੱਛ ਟੁਰਦਾ ਹੈ । ਸੋ '੧ ਓ' ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ (ਤੇ
ਇਸ ਸਮੇਤ) ਅਗਲਾ ਹਿੱਸਾ (ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤਕ) ਮੂਲ
ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਫੇਰ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੋਂ 'ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ
ਸਮੇਤ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ' ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਐਉਂ ਦੱਸਿਆ
ਹੈ:—

ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਹੋਇ ਏਕੰਕਾਰ ਅਪਾਰ ਸਦਾਯਾ ।
ਏਕੰਕਾਰਹੁੰ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਓਅੰਕਾਰ ਅਕਾਰ ਬਣਾਯਾ ।

[ਵਾਰ ੨੬-੨

ਏਕਾ ਏਕੰਕਾਰ ਲਿਖਿ ਦੇਖਾਲਿਆ ।

ਉੜਾ ਓਅੰਕਾਰ ਪਾਸ ਬਹਾਲਿਆ ।

ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾਰ ਨਿਰਭਰੇ ਭਾਲਿਆ ।

ਨਿਰਵੈਰਹੁੰ ਜੋਕਾਰ ਅਜੂਨਿ ਅਕਾਲਿਆ ।

ਸਚੁ ਨੀਸਾਣ ਅਪਾਰ ਜੋਤ ਉਜਾਲਿਆ ।

[ਵਾਰ ੩-੧੫

ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰੁ ਸਿਮਰਣ ਪਰਵਾਣੈ ।
[ਵਾਰ ੭-੯

ਸੋ ੧ਓ ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ । ੧ਓ ਤੋਂ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤਕ ਮੂਲ

*ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਹ ਇਕ ਅਖਰੀ ਬੀਜ ਰੂਪ ਹਿੱਸਾ ਜੋ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ
ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇ, ਜੋਸੇ 'ਓ', 'ਹੀ', 'ਬੀ' ਆਦਿ ।

—ਭਾਵ ਹੈ:— ਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ।

—ਇਸ ਤਕ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ:—ਸੋਭੈ ।

ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ* ।

ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ 'ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ' ਯਾ 'ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ' ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਦੱਸੇ ਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਪ ਹਉਮੈ ਖੋਈ । [ਵਾਰ ੧੩-੨
ਇਹ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਮੰਤ੍ਰ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ :—

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸਬਦ ਸੁਣਾਯਾ । [ਵਾਰ ੨੪-੧
ਵੇਦ ਕਤੋਬ ਅਗੋਚਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸਬਦ ਸੁਣਾਯਾ ।

[ਵਾਰ ੧੨-੭

ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਚ ਮੰਤ੍ਰ
ਸੁਣਾਯਾ । [ਵਾਰ ੧੧-੩

ਫਿਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਯਾ ਹੈ, 'ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਗੁਰ ਹਿਰਦੈ
ਬਸਿਓ ਅਚਰਜ ਨਾਮੁ ਸੁਨਿਓ ਰੀ ।' ਕਿ ਇੱਕ ਅਚਰਜ
(ਅਲੌਕਿਕ) ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਹੋਕੇ ਹਿਰਦੇ
ਤਿਚ-ਬਸਿਆ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ :—
ਵੇਦ ਕਤੋਬ ਅਗੋਚਰਾ (=ਅਲੌਕਿਕ), ਇਹ ਬੀ 'ਵਾਹਿ-
ਗੁਰੂ' ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੋਣ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਇ ਬੀ ਇਸ ਤੁਕ
ਦਾ ਅਰਥ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ :—

ਅਚਰਜ—ਗੁਰ=ਵਾਹਿ-ਗੁਰੂ ।

ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਗਯਾਨ ਯਾ ਨਿਵਾਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ
ਲਿਖਿਆ ਹੈ, 'ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਲੈ ਹਿਰਦੈ ਰਹੈ' । [ਰਾਮ: ਬੋਣੀ
ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ
ਲਈ ਹੈ । 'ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਸਰਬ ਕੋ ਗਿਆਨੁ' =ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ
ਦਾ ਗਯਾਨ ਸਭ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਓ ! ਇਹ ਤੁਕ ਸੁਖਮਨੀ
ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਸਲੀ ਪੰਡਤ ਦੇ
ਲੱਛਣ ਦੱਸਦੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਉਪਦੇਸ਼ (ਤ੍ਵੇ ਵਰਣਾ
ਤੇ ਬੰਦ ਨਾ ਰੱਖੋ) ਚਹੁਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵੇ, ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਵਰ-
ਮਾਉਂਦੇ ਹਨ 'ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰ ਸਰਬ ਕੋ ਗਿਆਨੁ' ਕਿ ਬੀਜ
ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਗਯਾਨ ਸਭ ਨੂੰ ਦਿਓ । 'ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਮਹਿ
ਜਪੈ ਕੋਊ ਨਾਮੁ' ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਾਮ ਜਪੇ ਜੋ
ਜਪੇਗਾ ਗਤੀ ਪਾਵੇਗਾ । ਸਰਬ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਵਰਣ ਅਵਰਣ
ਸਭ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤੇ ।

4. ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥
[ਜਪੁਜੀ

*ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀ ਪਚਲਤ ਮਹਿਯਾਦਾ ਵਿਚ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ 'ਗੁਰ-
ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਤਕ ਉਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾ: ੧੦ ਅਧਿਆ
੧੨ ਵਿਚ 'ਪੜ੍ਹ ਸਲੋਕ ਮੁਖ ਅਮੀ' ਪਿਆਵੈ ਤੋਂ ਕਈ ਸਿਆਣੇ
ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ 'ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚ' ਤਕ ਸਬਮਏ ਹਨ ।

—ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਹਿ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ

—ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਵਿਚ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਵ 'ਓ' ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਵੇਣਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ, ਪਰ
ਕੁਰੂ ਜੀ ਅਪਣੇ ਬੀਜ-ਮੰਤ੍ਰ 'ੴ' ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਭ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ
ਹਨ ।

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮਨੁ ਟੇਕ ਨ ਟਿਕਈ ਨਾਨਕ ਕੂਖ ਨ ਜਾਈ ॥

[ਸਿਧ ਗੋ:-੮

ਕਲ ਮੈ ਮੁਕਤਿ ਨਾਮ ਤੇ ਪਾਵਤ ॥ [ਬਿਲਾ ਮ: ੯

ਨਾਮੁ ਜਪੇ ਜਪਿ ਜੀਵਣਾ ਗੁਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥

[ਆਸਾ ਮ: ੫

6. ਸਬਦੇ ਸੁਹਾਵਾ ਸਦਾ ਸੋਹਿਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਣਾਇਆ ॥

[ਰਾਮ: ਅਨੰਦ-੧੫

ਸੋ ਜੋਗੀ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੈ ਅੰਤਰਿ ਕਮਲੁ ਪ੍ਰਗਾਸ ਬੀਆ ॥

[ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ-੨੪

ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੁ ਮੁਕਤੁ
ਭਇਆ ॥ [ਸਿਧ ਗੋ:-੨੫

ਮਨਸਾ ਆਸਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਈ ॥ [ਸਿਧ ਗੋ:-੨੦

ਟੁਕ-ਨਾਮ, ਗੁਰ ਸਬਦ, ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਤ੍ਵੇ ਇਕੋ ਗਲ ਦੇ
ਲਖਾਯਕ ਹਨ ।

7. ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮ ਵਹਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਹਿ ਤਿਨਾ ਹਰਿ
ਪ੍ਰਭੁ ਬੋਲੀਆ ॥ [ਤੁਖਾਰੀ ਮ: ੧

ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ਅਉਖਧੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਹਰਿ
ਕੀਰਤਿ ਹਰਿ ਸਾਤਿ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੪

8. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦੋਇ ਰੂਪ ਹਨ । ਵਾਹਿ-
ਗੁਰੂ, ਵਾਹਗੁਰੂ । ਯਥਾ—

੧—ਸਤਿ ਸਾਚੁ ਸ੍ਰੀ ਨਿਵਾਸੁ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਸਦਾ ਤੁਹੀ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿ ਜੀਉ ॥

[ਸ: ਮ: ੪ ਕੇ

ਤਬਾ-ਕੀਆ ਖੋਲੁ ਬਡ ਮੋਲੁ ਤਮਾਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੀ
ਸਭ ਰਚਨਾ ॥ [ਸ: ਮ: ੪ ਕੇ

੨—ਸੇਵਕ ਕੈ ਭਰਪੂਰ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਤੇਰਾ ਸਭ
ਸਦਕਾ ॥ [ਸ: ਮ: ੪ ਕੇ

ਤਬਾ-ਕੀਆ ਖੋਲੁ ਬਡ ਮੋਲੁ ਤਮਾਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੀ
ਸਭ ਰਚਨਾ । [ਸ: ਮ: ੪ ਕੇ

ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਪਦ 'ਵਾਹਿ' ਵਖਰਾ ਬੀ ਆਇਆ
ਹੈ ।

ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਬੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੋਇ
ਰੂਪ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ।

੯. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ [ਜਪੁਜੀ

10. ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਧਿਆਈਐ ॥ ਮਾਰਗਿ ਚਲਤ ਹਰੇ
ਹਰਿ ਗਾਈਐ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫

11. ਬਰਨ ਸਹਿਤ ਜੋ ਜਾਪੈ ਨਾਮੁ ॥ ਸੋ ਜੋਗੀ ਕੇਵਲ
ਨਿਹਕਾਮੁ ॥ [ਭੈਰਉ ਰਵਿ:

ਰਸਨਾ ਜਾਪੈ ਨ ਨਾਮੁ ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਕਰਿ ਕਟੀਐ ॥

[ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫

ਜੀਭ ਰਸਾਇਣਿ ਚੂਨੜੀ ਰਤੀ ਲਾਲ ਲਵਾਇ ॥

[ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: ੧

12. ਦਮਿ ਦਮਿ ਸਦਾ ਸਮੁਲਦਾ ਦੇਮੁ ਨ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ॥
ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਭਉ ਗਇਆ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਪਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਮਰਤਬਾ ਤਿਸਨੋ ਦੇਇ ਜਿਸਨੋ ਕਿਰਪਾ
ਕਰੇ ਰਜਾਇ ॥ [ਬਿਹਾ: ਵਾਰ ਮ: ੩
ਤਿਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਮਰੀਐ ਰੇ ਮਨਾ ਜੋ ਬਿਰਥਾ ਜਾਵੇ
ਸਾਸੁ ॥ [ਸੋਰਠ ਮ: ੧
13. ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਜਾਇ ॥
[ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਮ: ੧
14. ਬਿਨੁ ਜਿਹਵਾ ਜੋ ਜਪੈ ਹਿਆਇ ॥ ਕੋਈ ਜਾਣੈ ਕੈਸਾ
ਨਾਉ ॥ [ਮਲਾਰ ਮ: ੧
15. ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ-੨੭
ਇਕਦੂ ਜੀਭੋ ਲਖ ਹੋਹਿ ਲਖ ਹੋਵਹਿ ਲਖ ਵੀਸ ॥ ਲਖੁ
ਲਖੁ ਗੋੜਾ ਆਖੀਅਹਿ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਜਗਦੀਸ ॥ [ਜਪੁਜੀ
16. ਬਨਿ ਤਿਨਿ ਪਰਬਤਿ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥ [ਸੁਖ:
ਹਰਹਟ ਭੀ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਹਿ ਬੋਲਹਿ ਭਲੀ ਬਾਣਿ ॥
[ਸ: ਵਾ ਤੇ ਵ: ਮ: ੩
ਜੋ ਬੋਲਤ ਹੈ ਮ੍ਰਿਗ ਮੀਨ ਪੰਖੇਰੂ ਸੁ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਜਾਪਤ ਹੈ
ਨਹੀਂ ਹੋਰ ॥ [ਮਲਾਰ ਮ: ੪
17. ਨਿਮਖ ਨ ਬਿਸਰਉ ਤੁਮ ਕਉ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਦਾ ਭਜਹੁ
ਜਗਦੀਸ ॥ [ਗੁਜਰੀ ਮ: ੫
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ ਇਕ ਬਾਰ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ
ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀਏ ਪ੍ਰਾਣਾਂਤ ਤਕ ਜਾਰੀ
ਰਹੇ ॥ ਮਾਨੋ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨ ਆਵੇ ॥
18. ਠਾਕਹੁ ਮਨੁਆ ਰਾਖਹੁ ਠਾਇ ॥ [ਓਅੰ:-੨੩
ਸੁੰਨ ਨਿਰੰਤਰਿ ਦੀਜੈ ਬੰਧੁ ॥ [ਸਿਧ ਗੋ:-੧੬
19. ਵਸਿ ਆਣਿਹੋ ਵੇ ਜਨ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਨੁ ਬਾਸੇ ਜਿਉ
ਨਿਤ ਭਉਦਿਆ ॥ [ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੪
ਮਨਸਾ ਆਸਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਈ ॥ [ਸਿ: ਗੋ:-੨੦
20. ਆਪੇ ਆਪੁ ਖਾਇ ਤਾ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੇ ਧਾਵਤੁ ਵਰਜਿ
ਰਹਾਏ ॥ [ਸਿਧ ਗੋ:-੬੪
ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ [ਸਿ: ਗੋ: ੪੨
21. ਸਾਰੋ ਦਿਨਸੁ ਮਜੂਰੀ ਕਰੇ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਕੀ ਵੇਲਾ
ਬਜਰ ਸਿਰਿ ਪਰੇ ॥ [ਭੈਰਉ ਮ: ੫
22. ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗੈ ਨੀਦ ਨ ਸੋਵੇ ॥ [ਸਿਧ ਗੋ:-੫੪
ਇਹੁ ਤੰਦਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ॥ ਕੁਦਰਤੀ ਨੀਦ ਦੀ ਮਨਾਹੀ
ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥
23. ਖੰਡਿਤ ਨਿਦਾ ਅਲਪ ਅਹਾਰੈ ਨਾਨਕ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੈ ॥
[ਸਿਧਿ ਗੋਸਟਿ-੮
ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿਦਾ ॥ [ਪਾ: ੧੦
24. ਗਤ ਸੋਵਤ ਬਹੁ ਪੁਕਾਰ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗੈ ਸਈ ਸਾਰੁ ॥
[ਬਸੰਤ ਕਬੀਰ
25. ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਗਵਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਗਲੀ ਗਣਤ
ਮਿਟਾਵੈ ॥ [ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ-੩੭

- ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨ ਏਕ ਰਤੀ ਕੇ ॥ [ਸੁ: ਪਾ: ੧੦
26. ਖਿਮਾ ਵਿਹੁਣੇ ਖਪਿ ਗਏ ਖੂਹਣਿ ਲਖ ਅਸੰਖ ॥
[ਦਖਣੀ ਓਅੰ:-੩੯
ਖਿਮਾ ਗਹੀ ਬ੍ਰਤੁ ਸੀਲ ਸੰਤੋਖੰ ॥
ਰੋਗੁ ਨ ਬਿਆਪੈ ਨਾ ਜਮ ਦੋਖੰ ॥ [ਗਉੜੀ ਮ: ੧
27. ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਪਛਾਣੁ ॥ [ਸਿਧ ਗੋ:-੪੧
28. ਸਗਲ ਜਗਤੁ ਹੈ ਜੈਸੇ ਸੁਪਨਾ ਬਿਨਸਤ ਲਗਤ ਨ
ਬਾਰ ॥ [ਸੋਰਠ ਮ: ੫
29. ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਰ ਅਪਸਰ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਵਿਰਤਿ ਨਰਵਿਰਤਿ ਪਛਾਣੈ ॥
[ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ-੩੧
ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਗਿਆਨੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੈ ॥
[ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ-੬੮
30. ਬਿਸਰਤ ਨਾਹਿ ਮਨ ਤੇ ਹਰੀ ॥ [ਕੇਦਾਰਾ ਮ: ੫
31. ਜਿਸਨੋ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ॥
ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥ [ਜਪੁਜੀ
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਭਏ ਨਿਹਾਲ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ
32. ਜਿਨਿ ਜਾਤਾ ਸੋ ਤਿਸਹੀ ਜੋਗਾ ॥ [ਓਅੰ: ੧੦
ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਾਚਿ ਜਨ ਰਹੇ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ
ਉਰਿਧਾਰੈ ਜੋ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ॥ ਸਰਬ ਮੈ ਪੇਖੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥
[ਸੁਖਮਨੀ
33. ਨਾਮੋ ਰਾਤੇ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਚਿ ਰਹੇ
ਸਮਾਇ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਮਿ
ਰਤੇ ਪਾਵਹਿ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ
ਸੋਝੀ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਰਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥
[ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ੩੨
ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥.....
ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤਿਨ ਕਉ ਜੈਕਾਰੁ ॥
[ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ੩੩
34. ਜਿਨ੍ਹਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੋਹਿਆ ॥
ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੂਲਿ ਸਾਈ ਜੋਹਿਆ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫
ਜੋ ਜਾਨੈ ਤਿਸ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇ
ਲਏ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥ ਓਹੁ ਧਨਵੰਤੁ ਕੁਲਵੰਤੁ ਪਤਿਵੰਤੁ ॥
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਜਿਸੁ ਰਿਦੈ ਭਗਵੰਤੁ ॥ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ
ਜਨੁ ਆਇਆ ॥ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਆ ॥
ਜਨ ਆਵਨ ਕਾ ਇਹੋ ਸੁਆਉ ॥ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਚਿਤਿ
ਆਵੈ ਨਾਉ ॥ ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਮੁਕਤੁ ਕਰੈ ਸੰਸਾਰ ॥
ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੁ ॥ [ਸੁਖਮਨੀ
35. ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ ਜੋ ਖੋਜੈ ਸੋ ਪਾਵੈ ॥
[ਧਨਾਸਰੀ ਪੀਪਾ
ਮਿਲਿ ਸਖੀਆ ਪੁਛਹਿ ਕਹੁ ਕੰਤ ਨੀਸਾਣੀ ॥ ਰਸਿ
ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਕਛੁ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣੀ ॥ [ਆਸਾ ਮ: ੫ ਛੰਤ

